LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶՈՒՄԲ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
1
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
1 Sebtembre
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2588

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ՅԵՏՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

(խմբագրական «Հայրենիք»ի)

Կ'երեւի թէ Հակադաշնակցական խմբակցութիւնները որոշած են ամէն գնով պառակտել, քայքայել նաեւ մեր Հայրենակցական միութիւնները, որոնք ծայրայեղ կուսակցական չերտաւորումներու եւ հակամարտութիւններու յարձակումին դէմ կանգնած՝ այնքան երկար ատեն գովելի տոկունութիւնն ունեցան պահելու իրենց անկողմնակալութիւնը եւ ներքին ներդաշնակութիւնը:

Արդարեւ, տարիներէ ի վեր Հայրենակցականները եղան ազգային հակամարտ հոսանքներու եւ ուժերու գործակցութեան գետինը, ուր Դաշնակցականն ու Ռամկավարը, Հնչակեանն ու Չէզոքը, բողոքականն ու լուսաւորչականը, անկուսակցականն ու միանգամայն չէզոքը ձեռք ձեռքի տուած՝ գործեցին ազգաշէն ընդհանուր նպատակներու համար: Միացեալ ուժերով անոնք աշխատեցան աւաններ շինել իրենց մայր գաւառի կամ քաղաքի անունով Խորհ. Հայաստանի մէջ, օգնեցին մանաւանդ նահանջներու գերութենէն ազատուած գաղթականներուն, դպրոցներ բացին, որբանոցներ պահեցին եւ ըրին, ինչ որ կրնային, իրենց կարիքաւոր հայրենակիցներուն օգնելու համար:

Դժբախտաբար, փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի վրայ հիմնուած այս համերաշխ ու այնքա՜ն արդիւնաւէտ գործակցութիւնը վերջերս սկսած է մեծապէս խախտիլ, եւ արդէն խոշոր ճեղքուածքներ են առաջ եկած շարք մը Հայրենակցականներու մէջ (օրինակ, Մալաթիա, Այնթապ եւն.): Հակադաշնակցական պառակտիչներ ամէն տեղ սկսած են արդէն թշնամութիւն եւ ատելութիւն սերմանել՝ աշխատելով ամենատգեղ միջոցներով չէզոքացնել Դաշնակցականներն ու անոնց համակիրները: Այլ եւս չկայ սիրոյ եւ համերաշխութեան նախկին ջերմ մթնոլորտը: Փոխադարձ կասկածը, կիրքն ու անհաշտ ոգին աւերներ կը գործեն: Եւ մարդիկ, փոխանակ բոլոր ուժերու ներդաշնակ գործակցութիւնը միացնելու եւ պահելու, իրարու դէմ դաւեր կը նիւթեն, կը ձգտին կարգադրութիւնները մենաշնորհ դարձնել որոշ խմբակի մը ձեռքը, կը ձգտին Հայրենակցականներու գանձարանները իրենց ձեռքն անցնել, որպէսզի այդ ձեւով ընեն կամ ընել տան իրենց ուզածը:

Այն տեղեկութիւնները, որոնք զանազան անկիւններէ կուգան Հայրենակցականներու ներքին կեանքի մասին, կասկած չեն ձգեր, որ մեր Հայրենակցականները Ամերիկայի մէջ նոյնպէս անախորժ տագնապ մը կ'ապրին:

Անհերքելի է, որ հայ եկեղեցին երկու մասի բաժնող հակադաշնակցական խմբակցութիւնները որոշած են Հայրենակցականներն ալ պառակտել մեր եկեղեցիներու նման: Նոյն աւերիչ ու պառակտիչ ոգին է որ պառակտած եկեղեցիներէն մտած է Հայրենակցականներու մէջ եւ կը ձգտի Հայրենակցականներն ալ մեր եկեղեցիներու ողբալի վիճակին հասցնել:

Անկարելի է ըսել, թէ ազգային շահերու տեսակէտով որ եւ է պէտք, հիմնաւոր պատճառ չկայ Հայրենակցականները պառակտելու, ինչպէս եւ չկար եկեղեցիները պառակտելու համար: Խորհրդային Հայաստանի մէջ աւաններ շինելու շարժումը չի կրնար արգելք ըլլալ բոլոր հոսանքներու գործակցութեան, ինչպէս որ չէր եղած մինչեւ այսօր, որովհետեւ Դաշնակցականներն ալ հակադաշնակցականներէն ոչ նուազ ուզած են միշտ եւ այժմ եւս կ'ուզեն որ շինուին այդ աւանները Հայաստանի մէջ: Եւ եթէ հակադաշնակցական տարրերու գլխաւոր մտահոգութիւնն ըլլար Հայաստանի կամ Հայաստանի վերաշինութիւնը, անոնք գիւրութեամբ պիտի կրնային ամէն տեղ ընդհանուր լեզու մը գտնել, որպէսզի միացեալ ուժերով կարենան ստանձնել տասնեակ(?) գործունէութիւնները ընել՝ Հայաստանի մէջ աւաններ շինելու համար:

Սակայն, հակադաշնակցական խմբակցութիւնները Հայաստանի օգուտով չէ որ կը ղեկավարուին գերազանցապէս, այլ գործիք դարձած ըլլալով համայնավարներու ձեռքը՝ կ'ուզեն ծառայել Խորհրդային կառավարութեան. իսկ վերջինս, օտար կառավարութիւն մը ըլլալով, Հայաստանի շինարարութենէն հարազատօրէն աւելի կը հետաքրքրուի արտասահմանի մէջ խռովութիւններ յարուցանելու, «համաշխարհային յեղափոխութեան» հրահրելու խնդրով:

Ասոր համար է որ հակադաշնակցական խմբակցութիւնները, համայնավարներու առաջնորդութեամբ, կ'աշխատին ոչ թէ համախմբել հայ ազգային բոլոր ուժերն ու հոսանքները Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն եւ ներգաղթին նպաստելու գործին շուրջը, այլ որ եւ է միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ ջլատելու հայկական ուժերը, թշնամացնելու հայկական զանազան հոսանքները, վանելու, չէզոքացնելու Խորհրդային կառավարութեան անհաճելի տարրերը եւ անկարելի դարձնելու համազգային ամէն ճիգ, գործակցութիւն եւ աշխատանք Հայաստանի համար:

Այդ մասին եղած ապացուցիչ փաստերը ո եւ է կասկած չեն ձգեր, որ հակադաշնակցական խմբակցութիւնները ոչ միայն չեն ուզեր օր առաջ վերացնել հայ եկեղեցիի պառակտումը, ոչ միայն կ'ուզեն խորացնել ու տեւականացնել զայն, այլ եւ կը ձգտին ստեղծել այդ պառակտումը նաեւ Հայրենակցականներու ներսը, ինչպէս ըսինք, որ այս գաղութը վերջնականապէս բաժնուի երկու թշնամի բանակներու եւ ո եւ է տեղ չիյնայ չունենայ, ո եւ է գործի մէջ ընդհանուր գետին մը չունենայ:

Հակադաշնակցական թերթերու արտայայտութիւնները այդ մասին շատ պերճախօս են:

Սակայն, հայ հասարակութեան (մեր խօսքը հասարակութեան պարկեշտ, արդար ու հայրենասէր զանգուածի մասին է) կը մնայ իր դերքը վերջնականապէս ճշդել հայ ազգը ամէն գնով երկու մասի բաժնել ձգտող պառակտիչներու հանդէպ, որոնք իրականին մէջ ուրիշ բան չեն ըներ, բայց եթէ այն, ինչ որ պիտի ընէին կամ ուզէին ընել հայ ազգի երդուեալ թշնամիները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Պ. Տումէրկ վերադառնալով ամարանոցէն, անմիջապէս նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը: Բացակայ էին միայն երկու նախարարներ: Թերթերը կը գրեն թէ նախարարները բարեմացած ըլլալով, կրցան արագ որոշումներ տալ:

Այսպէս, որոշուեցաւ յարգել տալ դպրոցներու չէզոքութիւնը, որպէսզի ուսուցիչները չխառնուին քաղաքական գործերու: Քննութիւնները կը շարունակուին ուսուցչական համագումարի մասին: Դատի պիտի քաշուին այն ուսուցիչները որոնք չեն պատասխաներ եղած հարցումներուն կամ կ'ըմբոստանան օրէնքին դէմ:

Դատական նախարարը հաղորդեց թէ հանրապետութեան դատախազը հրամայած է քննութիւն կատարել շաքարի հրապարակին վրայ կատարուած շահադիտութեանց առթիւ: Ի հարկին պատասխանատուները դատի պիտի յանձնուին: (Սակարանի խառնիչ հետեւանքով, շաքարին 100 քիլօն 20 ֆր. վրայ դրուած էր):

Նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան տեղեկագրի մասին, որ յանձնուած է Սթավիցքիի քննիչ յանձնաժողովին ննկատողութեան:

Աշխատանքի նախարարը ներկայացուց երկու օրինագիծներ, գործազուրկներու օգնութեան եւ հանրօգուտ շինութեանց ծրագրի գործադրութեան մասին:

Խ. Միութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական կառավարութիւնները իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ քննութիւններ կը կատարեն զանազան մայրաքաղաքներու մէջ, իմանալու համար ինչ դիրք պիտի բռնեն երէ Խ. Միութիւնը ուզէ մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

« Տէյլի Հէրըլտ », Անգլիոյ աշխատաւորականներուն օրկանը, դիտել կուտայ թէ կասկածելի է Ռուսիոյ ընդունելութիւնը, զօրաւոր ընդդիմութիւն յառաջ եկած ըլլալով: Կ'ըսուի թէ Զուիցերիոյ դաշնակցային խորհուրդը երկուշաբթի օր պիտի որոշէ մերժել Խ. Միութեան անդամակցութիւնը: Հոլանտա եւ Պելճիա կա՛մ պիտի հակառակին եւ կամ ձեռնպահ պիտի մնան: Կասկածելի դիրք բռնած են նաեւ Հունգարիա, Քանատա եւ Հարաւ. Ամերիկայի կարգ մը պետութիւնները: Ընդունելութեան համար երկու երրորդի մեծամասնութիւնը բաւական է: Գալով Լեհաստանի, թերթերը կ'ըսեն թէ ան պիտի պահանջէ որ ընդհանրական փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան վերաբերեալ դաշնագիրները եւ Ռուսաստան ընդունի միայն այն պայմանով որ յանձնառութիւններ ստանձնէ այս մասին: Կ'ըսուի թէ Գերմանիան ալ բացասական դիրք բռնած է, իսկ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա կուսակից են մասնակցութեան:

ՕԴԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԵԾ ՄԱՍԸ « ԿՈՐԾԱՆԵՑԱՒ »

Երէկ վերջացան օդանաւային ռազմափորձերը, մասամբ « կործանելով » Փարիզը:

Հինգշաբթի առտու 98 « թշնամի » օդանաւեր արեւելքէն խոյացան Պուռժէի կայանին վրայ, եւ երկու անջատ արշաւներով այնքան ռումբ ձգեցին որ բաւական էր կայանը կամ Փարիզի մէկ մեծ մասը կործանելու: Իրական պատերազմի մը մէջ ալ այս պիտի ըլլար յարձակողին նպատակը: Պաշտպանող օդանաւերը յաջողեցան հետապնդել եւ բռնել նակատամարտի մը բռնուիլ, բայց թշնամին իր նպատակին հասած էր արդէն եւ մայրաքաղաքին մէկ մեծ մասը կործանած՝ տեսականօրէն:

Ուրեմն, մինչեւ որ պաշտպանութեան նոր միջոցներ չգտնուին, Փարիզը նոյնքան խոցելի է որքան Լոնտոնը:

Յարձակող օդանաւերը ոչ միայն յաջողեցան Փարիզ մտնել, այլեւ պաշտպանողները շատ քիչ օդանաւեր կրցան վար ձգել: Պուռժէի կայանին ընդարձակ տարածութիւնը Փարիզի տեղը կը բռնէր ռազմափորձերուն ատեն: Յարձակումը պիտի սկսէր արշալոյսին, բայց ուշացաւ օդին անյարմարութեան հետեւանքով: Միեւնոյն պատճառով տեղի չունեցաւ գիշերային արշաւանքը: Օդանաւերը շատ բարձրէն չէին թռեր, բայց թնդանօթները չկրցան զարնել: Առաջին կռիւներէն երկու ժամ վերջը Փարիզի պաշտպան ուժերը որոշեցին թշնամի հողին վրայ փոխադրել նակատամարտը եւ իրենց ռմբաձիգներով կործանել անոր օդակայանները ու քաղաքները: Այս հակայարձակման կեդրոնը պիտի ըլլար Նանսին: Բայց յարձակողները ի դերեւ հանեցին այս ծրագիրը: Ռազմավարութիւնը հազիւ փոխուած էր, երբ 50 թշնամի օդանաւեր Պուռժէի օդակայանին վրայ յարձակեցան հիւսիսէն եւ այնքան ճշգրտօրէն ռմբակոծեցին որ ամբողջովին կործանած էր:

Ռազմափորձերուն ներկայ էր Զօր. Վէկան, օդանաւային նախարարին եւ ուրիշ երեւելիներու հետ:

Գերմանիա կը պահանջէ ջնջել ՊԱՐՏՔԵՐԸ ԵՒ ՄԱՔՍԵՐԸ

Տոքթ. Շախթ, Րայխսպանքի տնօրէնը, որ դիկտատորական իրաւունքներ ունի, խօսելով միջազգային հողագործական ժողովի մը առջեւ, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է ջնջել Գերմանիոյ արտաքին պարտքերը եւ դեղչել մաքսային տուրքերը, լուծելու համար Գերմանիոյ եւ աշխարհի տնտեսական տագնապը: «Պէտք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐԸ

Ոմն Կ··· տարիներ առաջ, Լեմանի ափերուն վրայ, սրճարանի մը մէջ կը փայփայէ սիրուն աղջիկ մը.— հաստատութեան սպասուհին:

Շատ չանցած, սիրահար նայուածքները կը վերածուին գործնական զգացումներու: Գլուխ գլխի տեսակցութիւններ, ժամադրութիւններ,— եւ առտու մը կ'ամուսնանան:

Մեղրալուսինը կ'անցնեն Սոֆիա, ուր ամուսինը անուշահոտութեանց խանութ մը կը բանայ, 1925ին:

Բայց, Պուլկարը սակաւապէտ է: Վարդի իւղը չի՞ բաւեր:

Եւ Տէր եւ Տիկին Կ··· խանութը փակելով, կը վերադառնան Եւրոպա, կ'իջնեն Նիս, եւ անոր ամէնէն ազնուապետական թաղը:

Տիկինը, գեղեցիկ եւ պահանջկոտ, անբաւական կը գտնէ պարոնին թէ՛ նիւթական եւ թէ··· բնախօսական կարողութիւնները:

Առտու մը՝ պատկառելի մարդ մը կ'երեւայ շքեղ յարկաբաժնին մէջ, երբ գործի գացած է պարոնը:

— Ո՞վ է այս, կը հարցնէ սպասուհին:

— Մօրեղբա՛յրս, կը պատասխանէ տիկինը:

Եւ մօրեղբայրը — յիսունոց մը — կանոնաւորապէս կ'երթայ կուգայ, մինչեւ ձեռքերը բաց, գոհացնելով « քրոջը աղջկանը » յետին քմահաճոյքները,— հագուստէն մինչեւ անուշահոտութիւնն ու անուշ ջուրի լոգանքները:

Շատ չանցած, բնակարանին մէջ կ'երեւայ նոր դէմք մը, երիտասարդ եւ գեղեցիկ Իտալացի մը:

— Ո՞վ է այս, կը հարցնէ նորէն սպասուհին, միշտ հետաքրքիր:

— Քրոջս տղան է, կը պատասխանէ սանտիկինը:

Եւ « քրոջը տղուն » համար ալ ջուրի նամբայ մը կը դառնայ Տէր եւ Տիկին Կ···ի բնակարանը:

Բայց, խոշոր տարբերութիւն մը կար երկու «ազգական»ներուն միջեւ:

Յիսունոցը հարուստ էր եւ կը ծախսէր: Երեսունոցը՝ միայն իր «չինար պոյ»ն ունէր իբրեւ դրամագլուխ, եւ Տիկինը կը ստիպուէր ··· վճարել:

Ուրեմն, մէկէն կ'առնէր եւ միւսին կուտար:

Իսկ իր բաժինը ապահովուա՞ծ էր յաջորդէն,— ս՞ր, ս՞ր, աջէն աջնան կարօտ, ձախէն՝ գարնան աչեւ···

Առջի օր, պարոն Կ··· տուն գացած ատեն, դուռը կը զարնէ, սակայն բացող չըլլար:

Դուռ — դրացի, դռնապան օգնութեան կը հասնին: Անօգուտ: Կը դիմեն դարբինի մը, եւ ամուսինը ոստիկանի մը հետ ներս մտնելով, ի՞նչ տեսնէ.— Կինը արիւնաթաթաւ փռուած բազմոցին մէջ:

Սպաննուա՞ծ էր: Բայց ո՞վ էր մարդասպանը: Ի՞նչպէս ներս մտաւ եւ դուրս ելաւ, քանի որ դուռը կղպուած էր ներսէն:

Երկու օր վերջը, նոյն քաղաքին մէջ անձնասպան կ'ըլլար մեծահարուստ յիսունոց մը, որ մտերիմ է եղած սպաննեալ կնոջ: Ա՞ն է սպաննած: Ոչ:

Թող ոստիկանութիւնը լուծէ հանելուկը: Իսկ ես ձեզի պատմեմ ուրի՞շ դրուագ մը, օրուան արհեստներէն:

ՎԱՀԷ

ԱՄԷՆԷՆ ՍՈՒՂ ԵՐԿԻՐԸ ՖՐԱՆՍԱՆ Է

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, Ֆրանսա Եւրոպայի ամէնէն սուղ երկիրն է: Վերջին վեց ամիսներու ապրուստի ցուցանիշը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.— Ֆրանսա 101, Պելճիա՝ 88, Իտալիա՝ 86, Անգլիա՝ 85, Հոլանտա՝ 84, Զուիցերիա՝ 81, Գերմանիա՝ 79, Լեհաստան՝ 68:

ԿՈՐՔԻ ՁՊԻՏՑԻ ԿԱՐԴԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅ ՄԷՋ

Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց գրաւել Մաքսիմ Կորքիի զոր ծերուն բոլոր գերմաներէն թարգմանութիւնները, համաձայն 1933 փետր. 4ի օրէնքին:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հայր Ուօլշ, Ամերիկայի կաթոլիկ երէց մը որ Պապին անձնական ներկայացուցիչը եղած է Ռուսաստանի մէջ, յեղափոխութեան շրջանին, կը յայտարարէ թէ համայնավարները գաղտնի ծրագիր մը պատրաստած են, ջուրը ձգելու համար նախագահ Ռուզվէլթի վերակազմութեան ծրագիրը: Իր կարծիքով, համայնավարներուն թիւը հարիւրին 300 աւելցած է Խ. Միութեան ճանաչումէն ի վեր: «Թէեւ անդամներուն թիւը 30 — 35,000ը չանցներ, բայց իւրաքանչիւրը մարզուած է յեղափոխական պայքարի համար »:

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԵՌԱԽՕՍԸ

Այսօր կը բացուի Փարիզ – Մոսկուա հեռախօսը, որ դադրած էր 1917էն ի վեր: Առաջին առթիւ պիտի խօսի Խ. Միութեան թղթատարական գործավարը՝ Ֆրանսայի թղթատարական նախարարին հետ եւ արտաքին գործավար Լիթվինով՝ Ֆրանսայի ծովային նախարարին հետ (արտաքին նախարարը Փարիզ չի գտնուիր): Ետքը Ֆրանսայի նախարարները իրենց կարգին պիտի բանան հեռախօսը, մաղթանքներ ուղղելու համար:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԷՋ

Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Հապիպ փաշա դէպի հիւսիսային Սուրիա ճամբորդած ատեն, հանդիպեցաւ Պուրճ Համուտ, որ հայաշատ կեդրոն մըն է: Հայ հասարակութեան կողմէ ջերմ ուղերձ մը արտասանեց Տոքթ. Պէզիրճեան, մասնաւորապէս շեշտելով.

— « Ինչ որ ալ խորհին Հայերու մասին, ոչ ոք չպիտի կրնայ ըսել թէ անոնք ապերախտ եղան կամ ապերախտ են: Հայերը ծառայողները կը դառնան անոնց որոնք կ'ուզեն իրենց ծառայութիւն մատուցանել: Հայերը եղբայրները կ'ըլլան անոնց որոնք իրենց հանդէպ համակրութիւն ցոյց կուտան եւ մենք կը պաշտենք անոնք որ մեզ կը սիրեն »:

Նախագահը խորապէս յուզուելով, պատասխանեց.

— « Այո, մենք Հայերը մեր եղբայրները կը նկատենք »:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 20ի կէս գիշերին Հալէպ ցնցուեցաւ ուժգին որոտումի մը պատճառաւ: Քննութիւններէն հասկցուեցաւ որ Մոշարիֆա թաղին մէջ ռումբ մը պայթած է: Կը կարծուի թէ ռումբը նետուած էր Հանը Ահմէտ Շահրաւի տան վրայ իր թշնամիներուն կողմէ:

Հանը Ահմէտ ազգայնական էր, սակայն վերջերս հաւատափոխ եղած եւ Շապաններու կողմը անցած էր, թշնամութիւնը հրաւիրելով իր նախկին կուսակիցներուն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան քանի մը անդամները ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից մաքսանենգութեան մը: Ցանձնակատար մը 20,000 ելեկտրական լամբար բերած էր Ռուսաստանէն, զանոնք փաթթելով սիկառէթի թուղթերու մէջ, որոնք յետոյ պիտի կտրուէին եւ պիտի ծախուէին: Արդ, սիկառէթի թուղթին վաճառումը պետական մենաշնորհ է Թուրքիոյ մէջ, հետեւաբար խիստ քննութիւն բացուած է:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

13.— ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԸՄԲՈՍՏԱՑՈՒՄԸ

Եւրոպայի քաղաքական դիմագիծը փոխուեցաւ այն օրէն երբ Դաշնակիցները ընդունեցին(?) նախագահ Ուիլսընի եւ ռուսական յեղափոխութեան վարդապետութիւնը.— Ազգերու ինքնորոշում։ Հողային կցումը կամ աշխարհակալ քաղաքականութիւնը անհամապատասխան էին այդ վարդապետութեան։ Այսպէսով, հետեւաբար, լուծուեցաւ պետութիւններու Համաձայնութիւնը։ Ժընեւի հիմնարկութիւնը ատեան մըն էր որուն կրնային դիմել ճնշուածները, ատեան մը որ աւելի զօրաւոր էր քան գնդացիրներն ու թնդանօթները եւ աւելի հեղինակաւոր, որովհետեւ միջազգային էր ու համաշխարհային եւ ոչ թէ եւրոպական։

Միջնաւոր Արեւելքի յեղաշրջումը ներկայացնելու համար Նիքըլսըն կը բացատրէ թէ ինչ փուլերէ անցաւ, օրինակ, Աֆղանիստանի ըմբոստութիւնը։ Աֆղանիստան ռուսմոնական(?) թուականներէն ի վեր կը վախնար Ռուսիոյ յառաջխաղացումէն եւ որոշ չափով կը վայելէր Մեծն Բրիտանիոյ հովանաւորութիւնը։ Արդէն 1907ի անգլօ-ռուս դաշնագրին համաձայն այդ երկիրը մաս կը կազմէր բրիտանական ազդեցութեան գօտիին։ Պատերազմի ընթացքին Գերմանիոյ գործակալները ամէն միջոցի դիմեցին Պարսկաստանի մէջ, որպէսզի Աֆղանիստանը միանար կեդրոնական պետութեանց։ Էմիր Հապիպուլլահը սակայն չխախտեց Պերլինի չէզոքութիւնը։ Անոր սպանութենէն յետոյ (փետրուար 1919) գահ բարձրացաւ իր որդին՝ Ամանուլլահ։ Ռուսական յեղափոխութիւնը այլեւս փարատած էր Աֆղան ժողովուրդին սարսափը. այնպէս որ իր վարիչները պատրաստ էին թօթափելու բրիտանական ազդեցութեան լուծը։

Ամանուլլահ «դիմադրող» զինուորական գործողութիւններու ձեռնարկեց (մայիս 8, 1920) հնդկական սահմանագլխին վրայ։ Վեց շաբաթ կռուէ մը յետոյ յաղթուած էր։ Նախապատրաստական դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ 8 օգոստոս 1919ին, իսկ երկրորդ մը՝ 22 նոյեմբեր 1921ին։

Այս «կէտը ցոյց կուտայ թէ Արեւելքի հասարակ ինքնակալ մը կը համարձակի անտեսել յարձակումի մը ձեռնարկել Հնդկական կայսրութեան դէմ այն շրջանին երբ այս վերջինը զինուած էր ու յաղթական։ Սակայն եւ այնպէս, ի՞նչ եղաւ անոր պարտութեան արդիւնքը։ Հնդկաստանի կառավարութիւնը ոչ միայն «շպրտեց» Աֆղանիստանը, այլ նաեւ հրաժարեցաւ այդ երկրին արտաքին քաղաքականութեան վրայ քառասուն տարիէ ի վեր ունեցած իր իրաւունքէն։ Ամանուլլահի պարտութիւնը իրականին մէջ յաղթանակ մըն էր։ Անիկա բանակցութեան սկսաւ Ռուսիոյ հետ եւ 1921 փետրուար 28ին բարեկամական դաշինք մը ստորագրեց Մոսկուայի վարիչներուն հետ։

Աւելի եւս ուշագրաւ է այն դաշնագիրը զոր Աֆղանիստան կնքեց Թուրքիոյ հետ 1921 մարտ 1ին։ Համաձայն այդ դաշնագրին, յանձնառու կողմերը կը խոստանային իրարու աջակցիլ «դիմադրելու համար կայսերապաշտ պետութեան մը որ Արեւելքը շահագործելու եւ ստրկացնելու(?) քաղաքականութիւն մը կը վարէ»։ Անտարակոյս, ուրեմն, փոքրիկ իսլամ պետութիւն մը որ սպառնալիք կը կարդայ Հնդկաստանին եւ շնորհիւ իր պարտութեան յանդօրէն կ'օգտուի իր անկախութենէն եւ բացայայտօրէն Անգլիոյ դէմ ուղղուած համաձայնութիւններ կը կնքէ Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի հետ։

Երբ Աֆղանիստանի պէս հեռաւոր ու գրեթէ անարժէք երկիր մը զինուորական չարաչար պարտութենէ մը ետք քաղաքական այսպիսի յաղթանակ մը կը շահի, այլեւս կարելի չէ զարմանալ որ արեւելեան կարգ մը ուրիշ պետութիւններ, կը հաւատային թէ Մեծն Բրիտանիան, ինչ ալ պատահէր, չպիտի կարենար իր հեղինակութիւնը պարտադրել իրենց։

Եւրոպայի քաղաքական կացութիւնը այս անստոյգ պատկերը կը ներկայացնէր, երբ եգիպտական խնդիրը օրակարգի նիւթ դարձաւ 1919ին։

×

Անգլիոյ դիրքը Եգիպտոսի(*) մէջ շատ անորոշ էր, կ'ըսէ Նիքըլսըն։ Երեւութապէս այն երկիրը գրաւած էր 1882ին, Սուլթանին հաւանութեամբ եւ Ֆրանսայի մասնակցութեամբ։ 1890ին Անգլիա յայտարարեց թէ այդ գրաւումը «ժամանակաւոր» պիտի ըլլար, եւ սակայն «մենք այնտեղ մնացինք քսան տարի» ու մեր ներկայութիւնը արդարացնելու համար զանազան պատրուակներ առաջ քշեցինք։ Հոն էինք՝ երկիրը օտար արշաւանքի մը սպառնալիքին դէմ պաշտպանելու եւ իսմայիլեան վարչաձեւի մը չարիքը կանխելու համար։ Այդ տեսակ սպառնալիք գոյութիւն չունէր։ Հոն էինք՝ օտարահպատակներու շահերը պաշտպանելու նպատակով։ Օտարահպատակները կը վայելէին իրենց կապիտուլասիոններու պաշտպանութիւնը։ Հոն էինք՝ Արաբներուն բարիքին համար։ Բայց Արաբներուն հաւանութիւնը առնուած չէր։ Եւ սակայն կար շատ կարեւոր կէտ մը զոր մինչեւ 1920 թուականը չխոստովանեցանք երբեք, նոյնիսկ մենք մեզի — Եգիպտոսը գրաւած էինք բանի ուժով, որովհետեւ Սուէզի ջրանցքը մերն էր եւ բրիտանական հսկայ դրամագլուխ մը կար երկրին մէջ։

Մեր դիրքը Եգիպտոսի մէջ անբնական էր, գիտել կուտայ Նիքըլսըն։ Մինչեւ 1919 թուականը երկիրը կը կառավարէինք տեղին վրայ գտնուող մարզպաններու միջոցաւ։ Բայց զինադադարէն անմիջապէս յետոյ ալ խառնեցանք ժողովրդապետական սկզբունքներ գործադրել այնտեղ։ Եգիպտական խնդիրը կայսերական խնդիր մը չէր մեզի համար եւ սակայն սակաւին կը շարունակէինք մեր տիրապետութեան տակ պահել ամբողջ երկիրը։ Տրամաբանօրէն սխալ էր այդ ուղղութիւնը։ Ու Եգիպտացիները անմիջապէս հասկցան թէ մենք սխալ ճամբու մը կը հետեւէինք եւ խակապէս շուարած էինք։ Թերեւս կը վախնայինք ալ։

Ամէնէն գլխաւոր դժուարութիւնը այն էր որ մենք Ֆրանսական մրցակցութենէ մը վախնալով չէինք ուզեր իրաւական տեսակէտներով արդարացնել մեր գրաւումը կամ հակակշիռի իրաւունքը։ 1904ին Ֆրանսան օրինական միջոցներով ու մեր հաւանութեամբ խլեց Մարոքը։ Այդ թուականէն մենք ալ կրնայինք միանգամ ընդմիշտ գրաւել Եգիպտոսը։ Զգուշացանք այդ առիթէն եւ սպասեցինք մինչեւ պատերազմը։ Երբ Թուրքիա պատերազմ հրատարակեց մեզի դէմ, Եգիպտոսը առինք մեր հովանաւորութեան տակ, բայց երբեք չկցեցինք զայն (**) (18 դեկտ. 1914)։

Դաշնակիցներու յաղթանակը երկրորդ պատեհութիւն մը եւս ընծայեց։ Զօրավար Էլընպին պնդեց թէ Թրքական դաշնագրին մէջ մասնաւոր յօդուածով մը պէտք էր յիշատակել որ «Սուլթանը ի նպաստ Անգլիոյ կը հրաժարի Եգիպտոսի վրայ իր ունեցած վեհապետական իրաւունքներէն»։ Դարձեալ վարանեցանք։ Ու յետագայ դաշնագրին մէջ Թուրքիան կը հրաժարէր իր սեփական իրաւունքներէն բայց յայտնի չէր թէ ի նպաստ որո՞ւ։ Այնպէս որ կացութիւնը միշտ անստոյգ էր նոյն իսկ զինադադարէն յետոյ։ Կը հաւատայինք որ Եգիպտոս կը մնայինք ոչ թէ բանի ուժով այլ ժողովուրդին հաւանութեամբ։ Այդ համոզումը հիմնովին սխալ էր. ապացոյց՝ 1919ի մարտին եգիպտական ապստամբութեան պայթումը։

×

Կ'ըսուի թէ Աֆղանիստանի ըմբոստութիւնը հետեւանք էր Ամանուլլահի անձնական փառասիրութեան։ Պարսկաստանի ըմբոստութիւնը՝ իսլամական երկիրներու քաջալերութեան եւ Անգլիոյ տկարութեան, իսկ Թրքականը՝ Իզմիրի գրաւումին եւ դաշնակիցներու պառակտումին։

Եգիպտոսի ապստամբութիւնը բոլորովին տարբեր շարժառիթներ ունէր։ Բրիտանական վարչութիւնը այնքան ճնշած(?) խոստացած էր 1919 թուականին որ Եգիպտացիները համոզուած էին թէ Անգլիան իրենց երկիրը կը նկատէր կայսրութեան գաղթավայրերէն մէկը։ Իրաւ է որ Եգիպտոս տնտեսապէս օգտուած էր պատերազմէն եւ սակայն տեղացի ժողովուրդը դժգոհութեան բազմաթիւ պատճառներ ունէր մասնաւորաբար անգլիացի պաշտօնէութենէն։

Անգլիական կառավարութիւնը 1904ի անգլօ-ֆրանսական դաշնագրէն ի վեր գրեթէ սեփականացուցած էր եգիպտական խնդիրը։ Այդ տեսակէտին ուժ տուաւ անշուշտ 1914ի Հովանաւորութիւնը։ Լոնտոնի վարիչները կը պնդէին թէ ամէն վէճ պէտք էր կարգադրուէր առանց արտաքին միջամտութեան։ Իսկ ազգայնականներուն համար Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի վէճը միջազգային խնդիր մըն էր։ Զէ՞ որ իրենց անկախութիւնը վաւերացուած էր 1841ի ֆէրմանով։ Եւ անկեղծօրէն կը հաւատային որ Անգլիոյ «Հովանաւորութիւնը» ժամանակաւոր հանգամանք ունէր եւ պիտի տեւէր միայն պատերազմի ընթացքին։ Եգիպտական կառավարութիւնը ուզեց պատուիրակութիւն մը ղրկել Փարիզի վեհաժողովին։ Անգլիա մերժեց այդ առաջարկը, որովհետեւ, ըստ լորտ Քըրզընի, այդ տեսակ քայլ մը անիրագործելի յոյսեր պիտի ներշնչէր եգիպտացի ժողովուրդին։ Այդ մերժումը, գիտել կուտայ Նիքըլսըն, պատճառ եղաւ որ վէճին կարգադրութիւնը ստանձնեն ազգայնական շարժումին վարիչները որոնք միանգամ ընդ միշտ համոզուած էին որ Անգլիան կ'աշխատէր զէնքի ուժով պարտադրել իր հեղինակութիւնը եւ կը վախնար այն համակրութենէն զոր եգիպտական դատը կը վայելէր Փարիզի, Հռոմի, Ամերիկայի կամ Ճափոնի մէջ։

Եգիպտական քաղաքականութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը յանձնուած էր լորտ Քըրզընին որուն գլխաւոր մտահոգութիւնը այդ հարցին մէջ, կայսրութեան եւ Հնդկաստանի պաշտպանութիւնն էր։ Անիկա ի հարկէ կը խուսափէր նոր յանձնառութիւններէ եւ սակայն Եգիպտոսի ազգայնականներուն կ'առաջարկէր երկու կարեւոր պայմաններ։ Ո՛չ մէկ օտար պետութիւն պէտք է միջամտէր վէճին եւ Սուէզի ու կայսերական ճամբաներու ապահովութիւնը պէտք է պաշտպանուէր Եգիպտոսի կողմէ։ Լորտ Քըրզըն շատ յաւակնոտ էր։

1919ի փետրուարին ազգայնական շարժումը լուրջ սպառնալիք մը չէր թուեր։ Սակայն մարտ ամսուն երբ Րիւշտի փաշայի դահլիճը հրաժարեցաւ, նոր խռովութիւններ սկսան։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը խիստ միջոցներու դիմեց։ Ազգայնականներու գլխաւոր վարիչը՝ Զաղլուլ փաշան Մալթա աքսորուեցաւ։ Խռովութիւնները ծաւալեցան երկրին չորս կողմը։ Լորտ Քըրզըն Եգիպտոս ղրկեց զօր. Էլընպին։ Ապրիլին Զաղլուլ փաշան ազատ արձակուեցաւ ու Փարիզ գնաց դաշնակիցներուն ներկայացնելու համար իր պահանջները։ Լաւ ընդունելութիւն չգտաւ այնտեղ։ Նախագահ Ուիլսըն վաւերացուց Անգլիոյ հովանաւորութիւնը Եգիպտոսի վրայ։ Միւս կողմէ Զօր. Էլընպի պատերազմական վիճակ հռչակեց եւ ջանաց երկիրը կառավարել զինուորական վարչութեամբ։ Ամիս մը ետքը մասնաւոր յանձնախումբ մը լորտ Միլների նախագահութեամբ Գահիրէ մեկնեցաւ տեղւոյն վրայ խնդիրը ուսումնասիրելու համար։ Յանձնախումբը, որ պոյքոթի ենթարկուեցաւ իր հասած օրն իսկ, յայտարարեց թէ անգլիական կառավարութիւնը պատրաստ էր գոհացնելու եգիպտացի ժողովուրդին պահանջները՝ հաշտեցնելով զանոնք բրիտանական շահերուն հետ։ Բայց եւ այնպէս կարելի չեղաւ համաձայնութեան եզր մը գտնել «Վաֆտ»ի վարիչներուն հետ։

Յանձնախումբը վերադարձաւ Լոնտոն, ուր լորտ Միլներ բանակցութիւններ կատարեց Զաղլուլ եւ Ատլի փաշաներուն հետ։ Վաֆտը կը պահանջէր Եգիպտոսի անկախութիւնը, թէեւ կը հաւանէր մասնաւոր առանձնաշնորհներ տալ Անգլիոյ։ Լորտ Միլները եւ լորտ Քըրզըն նպատակայարմար կը գտնէին այդ տեսակ լուծում մը, սակայն դահլիճը ընդդիմացաւ, մանաւանդ որ առաջարկը լաւ ընդունելութիւն չգտաւ նոյն իսկ Եգիպտոսի մէջ։ Բանակցութիւնները ընդհատուեցան մինչեւ 1921 յուլիս, երբ վարչապետ Ատլի փաշան դարձեալ Լոնտոն եկաւ, լորտ Քըրզընին հետ տեսակցելու համար։ Ո՛չ մէկ արդիւնք տուին բանակցութիւնները։

1921 նոյեմբեր 10ին լորտ Քըրզըն յուշագիր մը պատրաստեց որուն մէջ կ'առաջարկէր բարեկամական դաշնագիր մը կնքել Եգիպտոսի հետ, պայմանաւ որ անոր արտաքին քաղաքականութիւնը վարէր Անգլիան, իսկ բրիտանական պահեստի ուժ մը տեւականօրէն մնար Եգիպտոսի մէջ։ Ատլի փաշան մերժեց այդ առաջարկները, Լոնտոնի կառավարութիւնը պնդեց իր պայմաններուն վրայ եւ 1921 դեկտ. 3 թուականով յուշագիր մը ուղարկեց Սուլթանին, բացատրելու համար թէ «Եգիպտոս ապերախտ ուղղութեան մը կը հետեւէր եւ կը մոռնար այն բարիքները զորս ստացած էր Մեծն Բրիտանիայէն»։ Այդ յուշագիրը քննադատուեցաւ թէ Եգիպտոսի եւ թէ Անգլիոյ մէջ։ Ատլի փաշային յաջորդեց Սարվաթ փաշան (յունուար 12, 1922) որ բանակցութիւնները վերսկսելու համար առաջարկեց նախ Հովանաւորութեան ջնջումը։ Լորտ Էլընպի հաւանեցաւ այդ առաջարկին, բայց Լոնտոն դարձեալ մերժեց։ Զօրավարը սպառնաց հրաժարիլ եւ Լոնտոն եկաւ։ Այդ անցուդարձերէն ետքն էր որ արտաքին նախարարը՝ Քըրզըն ծրագրեց ուրիշ կարգադրութիւն մը. մէկ կողմէն Եգիպտոս անկախութիւն պիտի ստանար, իսկ միւս կողմէն Անգլիա իրեն պիտի վերապահէր կարգ մը իրաւունքներ Եգիպտոսի մէջ։

Եւ 1922 փետր. 28ին Լոնտոնի կառավարութիւնը յայտարարեց թէ Հովանաւորութիւնը պիտի ջնջուէր, Եգիպտոսի անկախութիւնը պիտի ընդունուէր եւ սակայն Մեծն Բրիտանիան թոյլ չպիտի տար որ օտար պետութիւններ միջամտէին Եգիպտոսի ներքին գործերուն։

Եգիպտոս հաւանեցաւ այդ կարգադրութեան։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) 13 փետր. 1841 ֆէրմանով Սուլթանը Մէհմէտ Ալիի գերդաստանին կուտայ Եգիպտոսի փաշայութեան ժառանգական իրաւունքը։ 1863ին՝ Իսմայիլ խտիւ կ'ընտրուի, 1869ին կը բացուի Սուէզի ջրանցքը, 1875ին Անգլիա կը գնէ ջրանցքին բաժնեթուղթերուն մեծ մասը։ 1876ին Անգլիա եւ Ֆրանսա կը միջամտեն Եգիպտոսի ելմտական խնդիրներուն. 1881ին՝ կը սկսի Արապի փաշայի ըմբոստութիւնը. 1882ին Անգլիա կը շահի Թէլ-էլ Քէպիրի կռիւը, 1883—1907 կը տեւէ Քրոմըրի վարչութիւնը։

(**) Անգլիան միջազգային օրէնքով իրաւունք չունէր Եգիպտոսը գրաւելու որովհետեւ իրաւագիտօրէն անիկա թշնամի (թրքական) հող էր։ Լահէյի դաշնագրին համաձայն առժամաբար գրաւուած հողերը կարելի չէ «կցել» որքան ատեն որ պատերազմը կը շարունակուի։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Սուրիոյ կալուածահամարի վարչութեան վերջին տեղեկագիրները կը հաստատեն թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ընդհանուր տարածութիւնն է 145 հազար քիլոմեթր, եւ հետեւեալ համեմատութեամբ —

Սուրիա՝ 127,000 քառ. քիլոմեթր, Լիբանան՝ 10,500, Ալէվիներու երկիր՝ 6,000, Ճէպէլ Տրիւզ՝ 1000։

ՍԵՐՈԲԻ ՍՕՍԷՆ ՀԱՅԿԱԶԵՆԻ ՄԷ[Ջ]

ՓԵՅՐՈՒԹ, 20 օգոստ. (Սանկ...
Հայկազէնը, Պէյրութի արեւել...
կողմը, զառիթափի մը վրայ կառու...
ուած նոր մասն է, բաղկացած ...
տուներէ որոնց բոլորն ալ գրեթէ ...
նական տուներ են։ Բնակչութեան ...
ծամանութիւնը կը բաղկանայ ...
յատուկի յեռնային եւ հացագործ...
ջիններու ...
չունի երկիրը ամէն երկիր, ...
կինէ կը յուրի։ Այս սեռնեւը ...
քիր բանալով ինքզինք Լիբանան...
ղերուն վրայ գտաւ, 8—12 ...
տղաքը, մասնաւորապէս ...
մէջ, մանաւանդ կիրակի օրեր, ...
տեղ կը հաւաքուին, զոյգ ...
չարուին, ...
ջին ամէն անկիւն երգով ու խնդ...
մով։

Ահա այս թաղն էր որ անգլ...
տուն, օր մը ամբողջ 12 ժամ գնա...
թեան մէջ էր։ Նախապէս լուր կը ...
ջէր բերնէ բերան թէ Սերոբ փաշ...
կինը՝ Սօսէն, որ Պէյրութ կը գտն...
պիտի այցելէ նաեւ Հայկազէն...
կրնայ խօսք հասկցնել ...
որոնք առաւօտէն մինչեւ կէսօր...
ռանց ճաշի անգամ գալու, Հայկազ...
մանող ճամբուն զարձուածքին ...
նը սրտատրոփ կը սպասեն եւ ...
ջապէս ժամը 2ի սահմաններուն ...
ինքնաշարժ մը կը մօտենայ...

Պատանիները իրենց ...
շարքով եւ նուագով, ...
րէցները անոնց ետեւէն, Սօսէն ...
նաշարժը շղթայի մէջ առած ...
Հայկազէն Սերոբ փաշայի ...
ձօնուած երգով.—

Գնգակ որոտաց Նոյեմբեր ամսուն,
Պաշարուած ենք մենք, Սօսէն խմ...
բուն։
Դէ՛ հասիր շուտ հասիր, հա...
օգնութեան։
Սերոբ կը զանուի լ... ազգային...
Ձայն տուեց Սօսէն, Սերոբ ջան հաս...
Զինուած պատրաստ ձայնին կը ...
սէ։
Ամէն օր, ամէն ժամ քեզի հետ կռուե...
լու։
Քու կողքին մեռնելու պատրաստ
Սօսէն։
Իսկ դու Սերոբ ջան կեանքիս հա...
Արիւնով լեցուր Տաճկին ձորը.
Կուգայ շուտ կուգայ քու սիրած Սօ...
սէն։
Քեզի հետ մեռնելու պատրաստ կ...
պասէ։

Կենդանութիւնը աւելի թափ կ...
նէ տուներուն առջեւ, ճամբաներ...
եզերքները։

Ժողովուրդը կանգ կ'առնէ Սասուն...
ցիի մը դրան առջեւ, ինքնաշարժ...
դռնակը կը բացուի ու Սօսէն ...
կ'ելլէ։ Ծեր է, բայց անոր մէջ ...
երիտասարդական կորով կայ, կը ...
յի շուրջը։ Պատերուն տակ, պատշ...
հաններուն մէջ, տանիքներուն ...
ները կիներ իրենց ծծկեր երախա...
րով հաւաքուեր են, իր անմիջական...
շուրջն են տղաքը, պատանիները ...
լոր, սեւ աչուոր աչքերով որոնք ...
կը նային, իր մէջ փնտռելով ...
վրէժի, հայրենիքի, Սասնոյ յեղա...
րուն մարմնացումը, կը դիտեն ...
բոցավառ նայուածքներով, մինչ ...
սէն, կոկորդը սեղմելով արցունք...
կայլակներ կուլ կուտայ ու հայ ...

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Միայն այս պահանջները կատարելու դէպքում գրողների շրջանում շարունակական կը լինի աշխոյժ, ստեղծագործական մթնոլորտ, առաջ կը գան թարմ, կենդանի հոսքեր։ Այս պայմանով միայն կարելի է արմատապէս վերացնել այն մի շարք խիստ բացասական երեւոյթները, որ նկատւում են գրողների մէջ եւ արգելում ստեղծագործական աշխատանքը։ Ես նկատի ունեմ փոխադարձ գժտութիւնները եւ խմբաւորումները, խմբակային պայքարը, մանր-բուրժուական բարքերը, հակակոլեկտիվիստական եւ հակա-հասարակական տրամադրութիւնները, եսասիրութիւնը։ Այս խայտառակ երեւոյթների դէմ պայքարի ուժեղացումը ներկայ համագումարի կարեւորագոյն խնդիրն է։ Մեզ հարկաւոր է ընկերներ, նոր տիպի գրող, որ իր ամբողջ էութեամբ, կեանքի բոլոր թելերով կապուած է մասսաների հետ, սոցիալիստական պրակտիկայի հետ, որ գտնւում է մեր ընդհանուր զարգացման մակարդակի վրայ, որ անընդհատ առաջ է շարժւում գրական ստեղծագործութեան վերելքի ուղիներով։

×

Բացառիկ է քննադատութեան դերը գրական ստեղծագործութեան որակի բարձրացման տեսակէտից։ Իսկ քննադատութիւնը մեզ մօտ առաւել յետ է մնացել, աւելի յետ քան գրականութիւնը։ Որո՞նք են մեր քննադատութեան հիմնական թերութիւնները։ Ամէնից առաջ անբաւարար պայքարը, իր խորութեամբ անբաւարար պայքարը թշնամի ու խորթ ազդեցութիւնների դէմ գրական ստեղծագործութեան մէջ։ Գրական քննադատութիւնը պէտք է աւելի խոր կերպով մերկացնի նացիոնալիզմի ազդեցութեան ակունքները, ցոյց տայ ամէն դէպքում, թէ ինչից է բխում այն, օգնի գրողներին, յաղթահարելու նացիոնալիզմի ազդեցութիւնները, համակելու ողջ գրականութիւնը ինտերնացիոնալիզմի ոգով։ Քննադատութիւնը պէտք է լինի խիստ եւ հարուածող, բայց չպիտի թոյլ տայ մակերեսային եւ անհանդուրժողական, «ձախ» վարքագիծ։ Քննադատութիւնը պէտք է լինի սկզբունքային եւ կոնկրետ… չի կարելի անվերջ կրկնել արդէն բերանի ծամոն դարձած ընդհանուր ճշմարտութիւնները, ինչպէս նաեւ չի կարելի այս կամ այն գրողի գործերից երեք-հինգ տող պոկելով փակցնել անմիջապէս նրա ճակատին պատրաստի մակդիրը, ինչպէս այդ փորձում էին դեռ մինչեւ վերջերս անել մի քանի ընկերներ։ Քննադատութիւնը չպէտք է հրամայէ եւ [illegible]։ Նա պէտք է կարողանայ համոզել, նա միշտ պէտք է հաշուի առնի գրական ստեղծագործութեան սպեցիֆիկումը, հետեւաբար մեր քննադատները պէտք է ամենապատասխանատու վերաբերմունք ունենան դէպի իրենց աշխատանքը։ Եթէ սովորելու պահանջը հիմնական է գրական բանակին, ապա այդ պահանջը ամէնից առաջ վերաբերում է մեր քննադատներին։

×

Գրականութեան որակի կարեւորագոյն ցուցանիշներից մէկը լեզուն է։ Մեր գրական լեզուն յեղափոխութիւնից յետոյ անկասկած մեծապէս հարստացել, ճոխացել է։ Մեր գրողներից շատերը սակայն չեն տիրապետում դեռ մեր լեզուի ամբողջ հարստութեանը, չեն կատարում իրենց պարտականութիւնը լեզուն աւելի բարձր մակարդակի հասցնելու գործում։ Նրանցից ոմանք նոյն իսկ լաւ չգիտեն լեզուն, կամ այնքան անփոյթ են և անխնամ, որ յետ են տանում այն։ Լեզուի աղաւաղման դէմ մենք պայքար պէտք է մղենք երկու ճակատով. ամէնից առաջ՝ ռէակցիոն տենդենցների դէմ, որոնք արտայայտւում են հայկական նացիոնալիզմի պատուէրը, որոնք յանգում են խիստ գրաբարաբանութեան, ամէն տեսակի միջազգային տերմինոլոգիա դուրս վանելու ձգտման, մեր լեզուն բառ հնաբանութեամբ(?) ինքնադարմանելու եւ խրթին ու մասսաներին անհասկանալի դարձնելու ձգտմանը։ Այս տենդենցութեամբ հետաքրքիր է յիշել, թէ ինչպէս էր դնում լեզուի հարցը հայկական նացիոնալիզմի ամենաէական պարագլուխներից մէկը՝ Ն. Աղբալեանը դեռ 1914 թուին։ Առարկելով Յովհ. Թումանեանին, որ լեզուի խնդրում իր ժամանակին կանգնած էր հիմնականում ուղիղ դիրքերի վրայ, քննելով այն հարցը, թէ գրաբա՞րն է աւելի մօտ հայի հոգեբանութեանը, թէ աշխարհաբարը, ճառախօսը (Ն. Աղբալեանը) գալիս է այն եզրակացութեան, որ գրաբարն աւելի հարազատ է քան աշխարհաբարը։ Հոգեբանական ոչ մի կապ չկայ գրաբարի եւ աշխարհաբարի մէջ, որովհետեւ գրաբարը աւելի շատ նման է հնդեւրոպական լեզուներին, իսկ աշխարհաբարը թուրքերէնին։ Այնպէս որ եթէ հայ գրական լեզուն ուղղւում է դէպի մեր նախահայրերի, դէպի հնդեւրոպական մտածողութիւնը, դրանով արդէն նա ձեռք է մեկնում հնդեւրոպական ժողովուրդներին… Ինչ վերաբերում է հայ գրական լեզուի ճոխացման, ճառախօսը գտնում է որ հայ լեզուի ձեւերի եւ ուղղագրութեան համար որպէս կշռաչափ պէտք է ծառայեցնել գրաբարը» («Հորիզոն», 1914 թիւ 88)։ Մի՞թէ պարզ չէ, որ լեզուի մաքրութեան խնդրում գրաբարի նշանակութիւնը գերագնահատողները առարկայօրէն ձեռք են մեկնում Աղբալեանին, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Աղբալեանը դեռ 20 տարի առաջ ափանում իր ձեռքը մեկնում էր… գերմանական ֆաշիստներին՝ նրանց «արիականութեան» տեսութեանը։

Պայքարելով լեզուի մաքրութեան խնդրում նացիոնալիստական արտայայտութիւնների դէմ, միաժամանակ պէտք է հարուածել մեծապետական շովինիզմը արտայայտող տենդենցները, պէտք է հարուածել «ձախլիկներին», որոնք չեն ցանկանում ընդունել հայերէնի (ազգային լեզուի) զարգացման անհրաժեշտութիւնը եւ օրինաչափութիւնը, ձգտում են գործնականում խոչընդոտներ յարուցանել հայերէնի զարգացման առաջ, անգամ թարգմանութիւնների մէջ թոյլ չտալով հայերէնում վա… ղուց գործածական եւ ընդհանուր հասկանալի արտայայտութիւնների…։ Առարկայօրէն այս կարգի չափազանցութիւնները(?) նպաստում նաեւ գռեհկացման(?)… լեզուի մէջ բարբառների անընդունելի(?) օգտագործումը, լեզուի օրէնքների ոտնահարումը։

Մենք առերեսւում ենք եւ սակայն… ենք այնպիսի հայերէն գրական լեզու… որ 1. կարողանայ լինել արտայայտ… բոլոր այն հասկացողութիւնների… մարը, որն անհրաժեշտ է արտայայտ… տելու համար մեր ժամանակակից … ցիալիստական հասարակութեան … լոր երեւոյթները։

(4) (Շար.)

...միջնորդ յատուկ մաղթանքով կ'օրհ- նէ ...

Սօսէն կը շարժի դէպի Ներս, որ- քան կ'երգեն «Լօ, լօ, լօ Սիփանայ լեռ սարին վրայ»:

Սօսէն, անկինը նստած կ'ընդունի բոլոր այցելուները որոնք պատկա- ռանքով եւ ակնածանքով կը մօտենան ու կը համբուրեն աջը: Կուգան բո- լորն ալ հարսներ ու աղջիկներ, տղաք ու երախաներ, երիտասարդներ որոնց Սօսէն կը ժպտի:

Այսպէս, այդ օր, ոչ միայն Հայկա- շէնի հայութիւնը Սօսէին ներկայա- ցաւ, այլ եւ շրջականերէն ալ, ժամա- նող երիտասարդ ընկերները փու- թացին համբուրելու Սօսէին մօրին գոգան արձակով աջը:

Յնծառօն էր այդ օրը Հայկաշէնի համար, մինչեւ ուշ գիշեր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Վրէժ. խումբի դաշտահանդէսը

— o —

Այս տարի կարծես ամառը շատ կանուխ խոյս տուաւ Մարսէյլէն: Դեռ կանուխ մը դաշտահանդէսներ կը սարքուին պատանի կիրակիներուն: Կամ ա- ւելի ճիշդ, ամբան գեղեցիկ օրերը պիտի կարելի է ... միութիւններուն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի խումբերն ու ենթակոմիտէները ցարդ կը սարքած ... ընկերական դաշ- տահանդէսներով: Այս տարի ըն- թացքին վերածուեցաւ ընդհան- րապէս: Եւ ահա «Արմէն Սերոբէն» եւ «Վասպուրականի» վերջ «Զաւարեա- նը, յետոյ «Ակնունի» եւ «Վրէժ» խումբը տարեկան յաջող դաշտա- հանդէսներ:

Երկու անգամ յետաձգելէ վերջ «Վրէժ» խումբը վերջնապէս հանդէսի օր յայտարարեց օգոստոս 26ի կիրա- կին:

Երկու երեք օր առաջ արդէն սկսած էր ամպոտ գիւղիմէջ: Սիվրի – Հի- սարի Հայր Միութիւնը մէկէ աւելի անդամներ յետաձգեց իր ընդհ. ժողո- վը, ... թղթակցութիւնը յե- տաձգեց զատուս. ժողովի ներկայա- ցուցչի ընտրութիւնը:

Կիրակի առաւօտ արշալոյսին Թա- գաւորի ագարակին երկաթէ մեծ դր- ան երկու կողմէ կը ծածանին հայ- կական եւ ֆրանսական եռագոյն- ները, իսկ ներսը մեծ ծառերու հո- վանին տակ պզտիկ բեմ մը դրօշա- զարդ, եւ Դաշնակցութեան դրօշակա- կով:

Առանց հաշուելու բոլոր եռանդ ծախսը ինքնաշարժները, քաղաքէն ժա- մու անգամ մը հանրակառքէն կը թափ- ուէին առանձինն հայրենակից – ներ, հացի ծրարներով եւ կողովներ- ով: Մինչեւ կէս օր երկու հարիւր գանձէր հանդիսականները թիւը:

Կէսօրէն վերջ ժամը 1.30ին ար- դէն սպառած էին մուտքի տոմսերը — 300 հատ: Կազմակերպիչ յանձնա- խումբը անցեր վրայ պարզ Թուղթե- րով հարիւր հատ եւս կը պատրաստէ եւ տալ սպառ կը ծախէ մուտքը:

Ժամը 3ին հանդէսի բացման առանք կըսուած են բոլոր աթոռներն ու նս- տարաններն եւ նոյնքան մըն ալ ոտքի կեցած կը սպասեն օրուան բանախօ- սին՝ Գ. Կաաթէն Գէրթրանին:

Անտառի ինքնաշարժ մը եւ Գ. Գէրթրան համակրելի ուսուցիչը Սէն Ժէրոմի Ֆրանսական դպրոցին, ընկե- րակցութեամբ ընկեր Յ. Դաւիթեանի կը յառաջանայ դէպի հանդիսավայ- րը: Իր շուրջին տակ ժեծցած ու կը - թուած Սէն Ժէրոմցի խումբ մը հայ պատանիներ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկա- ուտական համազգեստներով շարուած կը բարեւեն: Հանդիսականներու մէջ կը նշմարուէին Սէն Ժէրոմի թաղա- կաններէն Յ. Շալճեան, Յ. Գեարօս- եան, Ա. Վառնաճեան, Յ. Փանոսեան, Ա. Կարմիրեան, ինչպէս եւ Գ. Գ. Ա. Անտոնեան, Մ. Զօրպաճեան, Յ. Սան- տալեան, եւ ուրիշներ, իրենց ընտա- նիքերով: Բացումը կատարեց Զ. Ռ. Մ.-ի նուագախումբը, նախ «Մարսէյլէ- զով» եւ յետոյ «Մեր Հայրենիքով»: Երկու քայլերգները յոտնկայս ունկն- դրելէ վերջ, այս տողերը ստորագրո- ղը քանի մը խօսքով պարզեց դաշտա- հանդէսին նպատակը եւ ներկայացուց Գ. Գէրթրանը:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ յա- ջողութեամբ արտասանեց Օր. Ե. Ան- տոնեան, (Կանչ Հայաստանի) եւ (Փաֆօրդուդն Թաղումը):

Առաջին խօսողն էր ընկ. Հ. Սէ- բէնկիւլեան, երկրորդը՝ Գ. Գէրթրան որոնց ճառերուն ամփոփումը կ'արժէ տալ առանձին: Խօսեցաւ նաեւ ընկե- րուհի Ն. Քիւրքճեան, մասնաւո- րապէս շեշտելով. «Քոյրեր եւ մայ- րեր, այս ատրութեան մէջ դուք պէտք է ունենաք միայն մէկ նպատակ. — Հայ պահել, հայ մեծցնել ձեր զա- ւակները, եւ պատմել անոնց թէ մեր այս թափառականութեան պատճառը ոչ միայն ջարդարար Թուրքն է, այլ եւ շահագործող Եւրոպան:

Միջանկեալ բեմի վրայ երգեցաւ նաեւ Օր. Հերա Գմպլեան, որուն հա- յերէն ու ֆրանսերէն երգերը ունկն- դրուեցան մեծ հետաքրքրութեամբ: Օր. Ա. Աստուրեան արժեցուց իր արտասանութիւնը, Աւ. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ», Ֆրանսերէնով Սէն Ժէրոմի նորակազմ սկաուտական խումբէն երկու պատանիները արտա- սանեցին հայերէն եւ ֆրանսերէն կը- տորներ: Գեղարուեստական բաժինը վերջ գտաւ քրքջալիր զաւեշտով մը որ ներկայացուեցաւ գերասան Տէր եւ Տիկին Ղազարեաններու կողմէ:

Ժամը հինգէն վերջ սկսան պարերը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, մինչ Գամանի «Զաւարեան» ենթակոմիտէէն եւ Գուս- բուզի «Վարանդեան» խումբը օդը կը թնդացնէին հայրենասիրական երգե- րով:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԱՆԳԼՈՒԺԻՆ Կ'ԱՊՏԱԿԷ ՀԱՅ ՏՂԵԿԸ

— o —

Կենդանիներու պաշտպան ընկերու- թեան անդամուհիներէն Լէյտին, անգլիացի «պարոնէսը» տիկին մը Գէյ- րութի շուկան պտտած միջոցին կը տեսնէ որ Սիսակ անուն հայ տղեկ մը ձեռքին մէջ բռնած է շլինայ մը, ո- րուն ծայրը կապուած էր կատու մը: Տիկ. Լէյտին շափազանց կը յուզուի, կ'ուզէ յալ ի տես երանելի կենդանիի բռնած տառապանքին, սակայն պատ- արիւնը պահելով կը յարձակի տղուն վրայ, կը խլէ կատուն եւ քանի մը զօրաւոր հարուածներ կ'իջեցնէ Սի- սակի: Հայ տղեկը լալով կը հեռանայ, իսկ տիկինը կատուն գրկելով ինքնա- շարժ մը կը նստի եւ կը տանի հիւան- դանոց: Երեք հիւանդապահուհիներ պաշտօն առացած են խնամելու կա- տուն, մամուլը փարձառութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՛ՆՉ ԴԵՐ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ՕԴԱՆԱՒԸ

Իբրեւ Անդրկովկասեան օդանաւա- յին վարչութեան մասնաճիւղ՝ Հա- յաստան եւս ունի օդանաւային գրա- սենեակ մը, երկու բաժանումներով, — փոխադրութիւն եւ գիւղատնտե- սութեան օժանդակութիւն:

1934 Ապրիլ 5էն սկսեալ կը գործէ օ- դանաւը Երեւան — Լէնինական — Թիֆլիզ գծին վրայ, ապահովելով ա- րագ հաղորդակցութիւն մը այս երկու մայրաքաղաքներուն միջեւ: Մինչեւ Օգոստոսի 10, այս գծով տեղափոխ- ուած են 330 հոգի, 70 թոն ապրանք, մէկուկէս թոն թղթատար: Իսկ քաղա- քին վրայ թռիչքներ կատարած են ա- ւելի քան 500 հոգի:

Օգոստոս 10էն սկսեալ բացուած է եւ կանոնաւոր կը գործէ Երեւան – Բասարգեչար գիծը:

Այս գիծը, իր բացման առաջին օ- րէն իսկ, հաստատեց թէ տնտեսական մեծ անհրաժեշտութիւն մը կը ներկա- յացնէ: Չափազանց մեծ է ուղեւոր- ներու եւ փոխադրութիւններու թիւը: Օդանաւերը ամէն օր Բասարգեչար կ'երթան ու կը վերադառնան լեցուն մարդոցմով եւ ապրանքով:

Մեծ աշխատանք կը կատարէ նաեւ օդանաւային գիւղատնտեսական բա- ժինը: Գիւղատնտեսութեան համայ- նացումը լայն ասպարէզ բացած է օ- դանաւին առջեւ: Օդանաւը, ընկեր- վարական գիւղատնտեսութեան մէջ, իբրեւ պայքարի միջոց ընդդէմ վնա- սակար միջատներու եւ ջերմախտի, իր կարեւոր տեղն ունի:

Այսպէս, շատ յաջող անցան փոր- ձերը՝ օդանաւով այգիները պաշտպա- նելու ցրտահարութեան դէմ, ծխելով հալեցնելու ժամանակէն առաջ, հր- դեհները մարելու հրշէջ ռումբերով, մանաւանդ մեր լայնածաւալ անտառ- ներուն մէջ, հետախուզական արշաւ- ներ կատարելու ընկերվարական տն- տեսութեան զանազան ասպարէզնե- րուն մէջ:

Խուսիոյ մէջ 1933ին օդանաւով սրս- կում կատարուած է 1.154.100 հեկ- տար տարածութեան վրայ, ցանուած է 137,000 հեկտար: Օդանաւը մէկ հեկտար հողը կը սրսկէ 3—10 վայր- կեանի մէջ, կը ցանէ 10—20 վայր- կեանի մէջ: Օրական օդանաւը կրնայ սրսկել 275 հեկտար ցանք:

Հայաստանի մէջ, բամպակամշա- կութեան յատկացուած հողամասերու վրայ, ինչպէս եւ Նախիջեւանի զանա- զան շրջաններուն մէջ, սրսկուած է 38,000 հեկտար, միայն 10,000ը ջեր- մախտի դէմ:

Օդանաւային գործունէութեան հեռահեռ աւելի զարկ տալու համար, ձեռնարկուած է օդանաւային կայան- ներու շինութեան՝ Հայաստանի կարգ մը շրջաններուն մէջ: Աւարտած է արդէն Զանգեզուրի օդային գծին քննութիւնը: Ուրիշ շրջանային կեդ- րոններու մէջ եւս որոշուած են օդա- նաւային կայաններու տեղերը: 1935ին կը սկսին հողային աշխատանքները, աւարտելու պայմանով նոյն տարին:

Հայաստանի շրջաններէն շատերը արդէն կապուած են Երեւանի օդա- յին գծերով: Զանգեզուրի միջոցա- ւով Հայաստանի շրջանները մեծ մա- սամբ օդային հաղորդակցութիւն կ'ունենան Երեւանի հետ:

ՋՐԱ-ԲՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐ

Հայաստանի հանքային ջուրերու եւ կլիմայական առողջապահական վայ- րերու ցուցահանդէս մը բացուած էր, Օգոստոս 7ին, Երեւանի բնաբուժա- կան հիմնարկութեան մէջ:

Ինչպէս գրած էինք, ցուցահան- դէսին համար պատրաստուած է լու- սաւոր քարտէս մը, որ կը պատկե- րացնէ Հայաստանի հանքային ջու- րերու հարստութիւնը: Լուսաւոր կէ- տերով եւ բազմաթիւ գեղեցիկ նկար- ներով պատկերացուած են Արզնիի եւ Դիլիջանի առողջարանները, Ղա- րաքիլիսայի, Ծաղկաձորի, Սեւեա- նաւանի, Սեւանի, Ախթալայի հան- քատեան տուները եւ բնութեան ա- ռողջարար եւ գեղեցիկ վայրերը: Ցուցադրուած են նաեւ գործածուող եւ շուտով օգտագործելի հանքային ջուրերու նմոյշները, ջրաբուժական ապարէզի աշխատաւորներուն նկար- ները, եւն.:

Ցուցահանդէսը կահաւորուած է գեղարուեստական ճաշակով: Ծախ- սուած է 55,000 րուբլի: Հարուստ թանգարան մը վերջապէս: Ցուցա- հանդէսին համար աշխատած են նը- կարիչներ Տ. Խաչվանքեան, Ս. Ցով- հաննէսեան, Վաղարշակ Մելիք- Ցակոբեան:

Ցուցահանդէսին աշխատանքները ղեկավարած է փրոֆ. Արշակ Ցակոբ- եան:

Բացումը կատարուեցաւ հանդիսա- ւոր կերպով: Ներկայ էին Ս. Ակոպով, Ծատուրով, Դաշտոյեան, առողջա- պահական գործավար Ղեւոնդեան, Ա. Սարգսեան, Թումանեան, առող- ջապահական գործավարութեան ամ- բողջ կազմը, բժիշկներ եւ արուես- տագէտներ:

ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇԵՐ ԿԸ ՇԱՀԻՆ

Օգոստոս 6ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցան Հայաստանի մարզիկներուն մրցումները: Այս առթիւ, աշխատա- կից մը «Ս. Հայաստանի» մէջ կը գրէ. — Երեւանի քաղաքային մարզարան կը շատցնէ մայրաքաղաքի աշխատա- ւորներն ու պատանիները, գիտելու, այս տարի առաջին անգամ, Հայաս- տանի մարզական մրցումները: Հա- մահայաստանեան առաջին ողիմպիա- կանէն վերջ՝ այս մրցումները կը կազմեն քննութիւն մը, որ կուտան թեթեւ աթլէթիզմի հետեւորդները, պատրաստուելով միաժամանակ Հա- յաստանի մարմնակրթական 11րդ տա- րեդարձին:

Քանի մը վայրկեան վերջ, Երեւա- նի քաղաքային ամբողջ մարզարանը կը փոխակերպուի իրական գործա- րանի մը, ուր կը սկսին գործել զա- նազան արդիւնաբերական բաժիններ:

Ուրիշ տեղ մը վազքի մրցումներ կը կատարուին: Ուրիշ տեղ մը աղ- ջիկները գունդ կը վերցնեն, անդին Երեւանի եւ Լէնինականի պատանինե- րը սկաւառակ կը նետեն:

Ահա բոլորին աչքին առջեւն է հեւ ի հեւ կ'անցնի փոքրիկ Նիկիտը, ո- րուն վճռակուած է 60 մէթր վազել ամենակարճ ժամանակամիջոցով: Ա- նոր կը հետեւի Օնիկը: Յաղթականն է Նիկիտը: 60 մէթր տարածութիւնը կը կտրէ 8 վայրկ. 9էն: Ահա եւ Լիլի- կը, Քնարիկը եւ ուրիշները: Ահա եւ սկաւառակ նետող Լէնինականցի փոք- րիկ Գէորգը, Լաւաշին Նուբիկը, Ցակոբեանը: Յաղթականն է Ցակոբ- եան, որ սկաւառակը կը նետէ 43 մ. 38:

Փոքրիկներէն վերջ ահա վազքի ա- խոյեան Բաասը, որ 1500 մէթր տա- րածութիւնը կը կտրէ 4 վայրկ. 39էն, մօտենալով հանրապետական մրցանի- շին: Մանր աթլէթիզմի ախոյեան Ս. Համբարձումեան կը բարձրացնէ գունդերը եւ բուռն ծափահարութիւն- ներու տակ կը նշանակէ Անդրկովկաս- եան նոր մրցանիշ:

Օգոստոս 8ին շարունակուեցան թե- թեւ աթլէթիզմի մրցումները: 300 մէթր վազքի մէջ Բուսիկին՝ առաջին (49 վայրկեան 7), Այվազեան՝ երկ- րորդ (53 վայրկ. 7):

Գունդ նետելու մէջ Զորեան՝ առա- ջին (55 մէթր 35): Զորեան այս թի- ւով կը նշանակէ Անդրկովկասեան նոր մրցանիշ: Ս. Համբարձումեան՝ երկ- րորդ (52 մէթր):

200 մէթր վազքի մէջ Շեստուկին՝ առաջին (24 վայրկ. 1), Շահնազար- եան՝ երկրորդ (27 վայրկ.):

Սկաւառակ նետելու մէջ Բուսիկին՝ առաջին, Սարգսեան՝ երկրորդ:

Երեք ցատկ (ոստ առնելով). — Բարխուդարեան՝ առաջին (12 մէ- թր 29), Կարապետեան՝ երկրորդ (11 մ. 60):

Մրցումներուն շարունակութիւնը յաջորդով:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ, իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ կը զօրանայ Դաշնակցութիւնը

Աթէնքի «Նոր Օրը» հետեւեալ խոր- հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա- գրով խմբագրականի մը մէջ (23 օ- գոստ.).

— «Ոչ մէկ քաղաքական եւ այլ հայ կազմակերպութեան իր թուական ա- ճումը, գաղափարներու տարածումը, կրնայ բաղդատել Դաշնակցութեան ձեռք բերած յաջողութիւններուն հետ:

Կ'ուզէինք այսօր վեր առնել յաջո- ղութիւններու այն մասը որ անուղղա- կի արդիւնքն է, հակադաշնակցական- ներու կազմակերպած խելագար հա- լածանքին:

Ներքին բոլորովին կուրացուցած է հակադաշնակցական խմբակը, ան կը խայխոյէ, կ'անարգէ ինչ որ կը պաշտ- պանուի Դաշնակցութենէն:

Անկախութեան գաղափարը եւ ազ- գային դրօշը, ամէն զգուելի յարձա- կումներու կ'ենթարկուի: Բոլոր հա- կադաշնակցական մտաւորականներու, քարոզիչներու գրութիւնները եւ ճա- ռերը եթէ իրարու քով բերուին, ամ- բողջութեամբ նախատինքներ են հայ ազատագրական շարժումին, անոր հերոսներուն եւ դրօշին ուղղուած:

Հակառակորդները չեն անդրադառ- նար որ հայ կեանքին մէջ գլխաւորա- պէս իրենք է որ կը մղեն երիտասար- դութիւնը դէպի մեզ: Ինչպէս որ Թուրքերու հալածանքը անցեալին կը զօրացնէր յեղափոխական շարժում- ները:

Աշխարհի ամէն անկիւնը, երիտա- սարդութիւնը ենթակայ է երկու ընդդիմադիր հոսանքներու, համայ- նավարութեան եւ ազգայնականու- թեան:

Հայրենի հողէն տեղահանուած մեր ժողովուրդին մէջ, բնական է որ աւելի շեշտուած ըլլար իր իրաւունք- ները վերստանալու եռանդը, աւելի ուժգին կապուած ըլլար անցեալի յի- շատակներուն:

Մանաւանդ իր ապրած երկիրներու ազգայնական ոգին կը մղէ մեր երի- տասարդութիւնը թափով փնտռե- լու իր սեփական դրօշը եւ հայրենիքի անկախութիւնը:

Սակայն եւ այնպէս, դաշնակցա- կան մտաւորականները գերմարդեր եղած պիտի ըլլային, եթէ արդի ան- նպաստ պայմաններուն տակ ձեռք բերուած յաջողութիւնները վերագր- ուէին բացառապէս անոնց անձնական կարողութիւններուն: Անշուշտ անոնք գերադաս վիճակի մէջ կը գտնուին, որուն պատճառը դարձեալ եռգեկան այն ազդակներն են, որոնք, ինչպէս մեր ժողովուրդին, նոյնպէս եւ դաշ- նակցական մտաւորականներու եւ գոր- ծիչներու ներշնչման աղբիւր կը հան- դիսանան: Բայց ասիկա միակ ազդա- կը չէ ձեռք չբերուած յաջողութիւննե- րուն:

Տրամադրելու եւ ըմբռնելու կա- րողութենէն զրկուած մեր հակառա- կորդները իրենց բերնով միացած յայ- տարարեցին հայ ազատագրական պատմութիւնը՝ Դաշնակցութեան կուսակցական պատմութեան հետ: Նոյնպէս, ազգային եռագոյնը յայ- տարարեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Եւ որովհետեւ հայ ժողովուրդը եր- կարէ շղթաներով եւ միլիոնաւորնե- րու արիւնով կապուած էր իր ազգա- յին պատմութեան եւ ազգային դրօ- շին, ուժգին կերպով փարեցաւ նոյն նուիրականութիւնները պաշտպանող հայ կազմակերպութեան:

Կատարուած հալածանքները եթէ երեւութապէս քայքայեցին հայ կեան- քը կամ որոշ վնասներ հասցուցին, միւս կողմէն զարթեցուցին քնացած ամէնը: Անհոգութեան եւ օտար շլա- ցուցիչ ազդեցութիւններու վտանգին ենթակայ մեր երիտասարդութիւնը, ազգային տեսակէտով հաւանաբար կորսուէր: Եւ պայքարները ունեցան իրենց օգուտը: Ուր հալածում, անդ տարածում: Մինչեւ իսկ անարժան եկեղեցականներ եռագոյնին հանդէպ զարշելի վերաբերմունք ունեցան, որ առիթ տուաւ հաւատացեալներու ցա- սումին ու պոռթկումին, իրենց ար- եան գնով»:

ՁՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երեքշաբթի օրուան դադարէն վերջ, Զուիցերիոյ շրջանը կատարող հեծե- լանուորդները չորեքշաբթի օր կտրե- ցին Լիւցէրն – Լօզան հանգրուանը:

Առաջին հանգիստաւ գերմանացի Ճէհէր, որ արդէն երկրորդ հանգրուա- նէն ասդին ընդհ. դասաւորման գլու- խը կը գտնուի եւ կը կրէ ոսկեգոյն շա- պիկը:

Հինգշաբթի օրուան հանգրուանն էր Լօզան – Ժընեւ, որ շատ հետաքրքրա- կան եղաւ: Զորս հեծելանուորդներ Գէոնի 35 քիլոմեթր մնացած փա- խուստ տալով եւ միասին որոշեալ վայրը հասնելով Մաքս Պիւլլա, Գա- մուսօ, Գարտիէր եւ Տինկէմ յաղթե- ցին եւ Մաքս Պիւլլա առաջին հանգի- ստացաւ իսկ լաններու գագաթը մակլ- ցեցաւ առաջնութիւնը շահեցաւ խոա- յացի Գամուսօ:

Զուիցերիացի Փոլ Էկլին որ մեծ մա- զավրդականութիւն շահած էր, այս հանգրուանին լքեց մրցումը:

⁂ «Փարի Սուար» թերթը կը գրէ թէ Մաքս Շմըլինկի եւ Վալթէր Նէօ- ւսօյլի միջեւ տեղի ունեցած կռփա- մարտի մրցումին ընդհ. հասոյթն ե- ղած է 2.500.000 Ֆրանք, որ կը կտրէ Եւրոպայի մրցանիշը:

Հ. Սրապեան

ԿԱՐՕՏԻ ԿԱՆՉԵՐ...

Ահա լրացաւ թափառական կեանքիս տասը տարին: Ապրիլեան եղեռնածին որբանոցներէն ճողոպրած՝ քալեր եմ հազար ու մէկ անծանօթ ճամբա- ներէ, յաճախ վիրաւոր ու ցաւատանջ տափալելով ու մահամերձ, երբեմն ան- պատսպար ու անապաւէն՝ ենթակայ ձմրան սառնաշունչ ցուրտին ու քամի- ին:

Տառապանքը իր անհուն ու անհա- մար ցաւերով եւ տագնապներով, խորթ ու կոպիտ ոյժերով իմ սրտիս վրայ խորունկ վէրք մը բացաւ, խո- ր ու անբուժելի: Անցեր եմ հրաշա- լի երկիրներու մէջէն, տեսեր եմ բա- զմաթիւ գեղեցկութիւններն ու տեսարան- ները կախարդական, բայց ոչ մէկը իմ սրտիս չի խօսիր, անոնք ինծի համար խորթ ու օտար, անհաղորդ են թե- լեր միջեւ: Այս երկիրներու արեւն ու լուսինն անգամ կարծես սիրելի չեն թուիր: Ես որ լուսնի եւ աստղերուն սիրահարն եմ եղեր միշտ, ես որ մութ եւ ուշ գիշերներուն յաճախ մինակ ու անուշ թափառեր եմ մեր Հայրենի սարերուն ու ձորերուն մէջ, միմիայն աստղերուն ու լուսինին գեղեցկու- թիւնները դիտելով, անոնց լուռ ու անխօս յամառութեան գաղտնիքը կորզելով, մ'ինչ է պատճառը արդեօք, որ այսօր ինծի անծանօթ ու հեռացա- թափ կը թուին: Օտար աշխարհներու մէջ բարձրացող շքեղաշուք պալատ- ներն ու ոսկեզէն դղեակները արժէք մը չունին ինծի համար, անոնց ար- տաքին փայլն ու շքեղանքը չեն կրնար կախարդել իմ հոգեզմայլերս: Ինծի համար իմ ցածլիկ ու մամռապատ տը- նակս հազար հազար պալատներ կ'ար- ժէ: Ո՛, ես կարօտն ունիմ իմ հայրե- նական տնակիս փլփլած ու քայքայ- ուած պատերուն, անոր մութ ու մգլո- տած ձեղունին, ձմրան ցուրտին ու ձիւնին տակ թաղուած իմ անշուք խրճիթիս: Տասը տարին տասը օրուան արժէք ալ չունի, քանի որ ամէն օր, ամէն ժամ քեզ կը յիշեմ անո՛ւշ հայ- րենիք: Կարծես թէ գեո երէկ էր որ քեզմէ բաժնուեցայ: Երազի մը չափ վաղանցուկ եղաւ իմ բաժնուիլս: Որ- քան տարիները անցնին արընթաց, մի- ջան օրինակ ու ձանձրալի, այնքան աւելի քու կարօտդ կը սաստկանայ հրայրքի մը պէս, այնքան աւելի հոգեւին կապ- ուած կ'ըլլամ քեզի իմ հեռաւոր, իմ հարազատ, իմ անուշ ու մինուճար հայրենիք:

Տե՛ս, լսէ, ծովերէ ու լեռներէ ան- դին անչափելի հեռաւորութիւններու վրայ ինկած, դարձեալ քեզ կ'երեւա- կայեմ, քու մայրական աղու պատ- կերդ կ'ուրուագծեմ յիշողութեանս պաստառին վրայ. քու կարօտդ կը տանջէ սիրտս, երբ կ'արտասանեմ «հայրենիք» բառը, կարծես թէ սիրտս թունդ կ'ելլէ, ջիղերս ու զգացում- ներս կը ցնծան ուրախութեան կայ- լակներով: Հպարտութեամբ կը հնչեմ այդ քաղցր բառը: Բայց ափսոս որ խաբուսիկ է: Դուն հիմա շատ հեռու ես մեր աչքերուն ու ձեռքերուն յօշո- տումէն: Դուն այլ եւս դարձեր ես ե- րեւակայական հայրենիք մը, որ մեր շրթներուն ու լեզուին վրայ կը թր- թռայ ամէն օր ու ամէն վայրկեան:

Անգութ եւ անիրաւ թշնամին բաժ- նեց մեզ իրարմէ, նման այն զոյգ սի- րահարներուն, որոնց աւանդութեան գրքին մէջ իրենց կոյս սէրերը բա- ցած կ'ուզեն պահ մը իրարու հետ խօ- սիլ, բայց պզտիկ ձայն մը յանկարծ կը խռովէ անդորրութիւնը անոնց հո- գիներուն եւ սէրերուն... Այդ անա- գորոյ ձեռքը անջատեց զաւակը մօր- մէն, քոյրը եղբօրմէն ու հիմա, թա- փառական ու տարահալած, թշուառ ու անհայրենիք, յանձնուած չորս հո- վերու քմայքին, չենք կրնար գուշա- կել թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ մեր վախ- ճանը...

Տարագրութեան մէջ իսկ մեր աչ- քերը դէպի քեզ յառած՝ անձկու- թեամբ կը սպասենք քու հրաշափառ յարութեանդ օրուան, ո՜վ դուն կարօ- տալի եւ զորովագութ մայր. այս որքա՜ն խուլցեր են ականջներդ, որ- քա՜ն կարծր է քու սիրտդ, ինչո՞ւ համար այսքան անտարբեր ու պա- զարիւն կը մնաս:

Բա՛ց աչքերդ եւ տես զաւակներդ, որ ներս մտնենք: Մի՞թէ չես տես- ներ քու հարազատ զաւակներդ, որոնք մէկիկ – մէկիկ կը խամրին աչքին տե- րեւներու պէս. կը հիւծին, կը հալին մեղրամոմի նման գործարաններու ծուխին ու մուրին, հանքահորերու թանձր ու անշնչելի մթնոլորտին մէջ, յանուն Հայ մնալու եւ ապրելու գա- ղափարին:

Հեռաւոր այս ափերուն վրայ քու հարազատ զաւակներդ լծուած են ներ- քին հակամարտ պայքարներու: Ա- նոնք իրարու սկսայ կը կճրտեն, ի- րարու կը սպառեն կատաղօրէն ու երբեմն ալ արիւն կը թափեն, Հայու արիւն:

Այս բոլոր անտեղի կռիւները, ա- րիւնոտ ու մարդի պայքարները յա- նուն քեզի կը մղուին:

Արտասահմանի մէջ, միջազգային համայնակուլ խառնարաններու մէջ տարրալուծուած հայութիւնը հետ- զհետէ կը կորսուի, կ'աղճատուի ա- նոր հայկական բարքն ու դիմագիծը: Մայր կողմէն արժէքազրկուած զա- ւակներդ կը զգեցեն մոլորած ճամ- բորդներու նման: Գիտեմ, հիմա թա- փուր են մնացեր գեղահմայ վայրերդ. — պարտէզները, ուր երբեմն աստ- ղերուն ու լուսնի ցոլացքի շողերուն տակ կ'ունկնդրէին քաղցր ու հմայիչ երաժշտութիւնը մեր աղջիկներուն, մանաւանդ անոնց դաշտային հորովէ- լը, այնքա՜ն խոր ու զմայլելի տպա- ւորութիւն մը կը թողու վրադ... Ո՞ւր մէկ գեղեցկութիւններդ թուեմ հոս, ո՞ր մէկ լեռներուդ ու գլգլացող առ- ուակներուդ գովքը ընեմ, գետերուդ ու աղբիւրներուդ արծաթահունչ կար- կաչը յիշեմ: Հասարակ, հասարակ պէտք են քու յաւերժական գեղեց- կութիւններդ նկարագրելու համար: Կը յիշե՞ս մեր երկրի զաւակները, ո- րոնք հեռո՜ւ, հեռո՜ւ աշխարհներէ ե- կած, իրենց սազով ու «չէմէնչէով» տեղ կը բանէին հասարակաց ծառերու տակ ու կը զրնգրնկացնէին իրենց սազի լարերը, այնքան տխո՜ւր ու մելամաղձոտ եղանակով մը: Անոնք իրենց հայրենի բնապատկերին յիշա- տակներն ու անցած օրերը կը յիշէին, եւ այդ վերյիշումով պահ մը կ'ոգե- ւորուէին իրենց պանդուխտ կեանքին մէջ:

... Ու հիմա, սիրելի Հայրենիք, այդ զաւակները մենք ենք դարձեր. ինկած ենք այս պաժան երկիրներուն մէջ, ոչ սազ ունինք եւ ոչ ալ քէմէնչէ, նոյն իսկ բազկատարած ծառ մը չկայ որուն տակ կարենանք զգէթ մեր սիր- տերն ու հոգիները պահ մը բանալ: Մեր կեանքն ու վիճակը մեր զարիպ- ներէն ալ վատ ու անտանելի է ու- կայէս անտանելի: Տասը տարին մեր սրտին վրայ տասը անգամ տասը վէրք բացաւ: Այդ վէրքերուն բալասանը միայն դուն պիտի ըլլաս, Հայրենիք: Մեր սիրտերը քու կարօտդ տալուած են ինչպէս միսը շամփուրին վրայ:

Մենք կարօտն ունինք քու լեռնե- րուդ ու սարերուդ անչափելի, Արա- րատին ձիւնապատ, Արագածին լայ- նանիստ, Արտօսին անեղծաբեր: Բա՛ց, բաց մեզի պատուհանդ ու գիրկդ, հեռաւոր ու սիրելի, անո՜ւշ ու մի- նուճար հայրենիք: Մենք կարօտ ենք քեզի...

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՕՒՆԻ

է քանի մը տարուան համար բացարձակ մորաթորիում տալ Գեր-մանիոյ եւ դիւրացնել գերմանական ներածումները»:

Ասորիները Սուրիա՞ պիտի հաստատուին

Պաղտատէն կը գրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը խորհի Ասորիները Սուրիոյ մէջ հաստատել, ազգային օճախ մը ստեղծելով անոնց համար: Պաղտատի քաղաքական շրջանակները շատ մտահոգ են այս առթիւ, նկատելով որ Ասորիները փոխանակ Պրազիլիա զրկուելու, Իրաքի կից կեդրոն մը պիտի ունենան ուրկէ պիտի կրնան պայքարիլ Իրաքի դէմ:

Բազմաթիւ Ասորիներ Իրաքի հիւսիսային շրջանէն իջած են Սուրիոյ սահմանը, բայց սահմանապահ զինուորները թոյլ չեն տար որ ներս մտնեն:

Քիւրտերը կ'ընդդիմանան տեղահանութեան

Պէյրութի «Ազդակ»ին կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Թուրք կառավարութիւնը մէկ անգամէն ու հիմնապէս հարթելու համար քրտական հարցը, վերջերս հրատարակեց նոր որոշմնագիր մը, որու համաձայն ոչ – Թուրքերուն կ'արգիլուի համախմբուիլ ապրիլ թրքական հողին վրայ: Նոյն որոշմնագրի տրամադրութեան համաձայն Քիւրտերուն ալ արգիլուած է մեծամասնութիւն կազմել որ եւ է գիւղի մէջ: Մէկ խօսքով, ճիշդ հայկական տարագրութեան նման Քիւրտերը պիտի ենթարկուին տեղահանութեան եւ պիտի ցրուուին երկրի զանազան մասերուն մէջ: Հայերը, Ասորիները եւ այլ քրիստոնեայ տարրերը մաքրագործելէ վերջ, Թուրքը այժմ նուիրուած է Քիւրտերու մաքրագործումին:

Սակայն, Թուրքիոյ այս ծրագիրն ալ կը հանդիպի Քիւրտերու բուռն ընդդիմութեան: Ստոյգ աղբիւրներէ եւ փախստական Քիւրտերէ մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, այս օրեր Վանի շրջաններէն մինչեւ սուրիական սահմանները կը մղուին անհաւասար եւ արիւնալի կռիւներ թուրք կանոնաւոր ուժերու եւ քիւրտ ապստամբներու միջեւ: Երկու կողմն ալ կրած են կարեւոր վնասներ: 600 թրքական զինուորներ, երկարատեւ ընդհարումէ մը վերջ, բնաջինջ եղած են Քիւրտերու կողմէ: Նոյնքան մեծ թիւով Քիւրտեր ջարդուած են գիւղի մը մէջ, երբ մերժած են տեղահանումը: Քուրտուր Պիքի թրքական սահմաններուն վրայ կարեւոր թիւով թուրք ուժեր կեդրոնացուած են:

Թուրքերը բնաջինջ բրած են նշանաւոր քիւրտ Նազուպ աղայի ցեղախումբը եւ ցեղապետին գլուխը կտրելով ղրկած են բանակի հրամանատարին: Կատաղի կռիւներ կը շարունակուին ներկայիս: Գրեթէ բոլոր շրջաններու մէջ ալ Քիւրտերը կը մերժեն տեղահանութիւնը ի գին իրենց բնաջնջումին: Քիւրտերը լաւ զինուած են եւ բաւ բաւական զինամթերք ունին: 200 փամփուշտով պատրուսակ զէնք մը կ'արժէ 5 մէճիտ, մօտ 100 ս. դահեկան:

Չենք գիտեր ի՞նչ կ'ըլլայ արդիւնքը, սակայն որոշ է թէ Քիւրտերը չպիտի ենթարկուին թուրք կառավարութեան կողմէ մշակուած վերջին որոշումներուն: Անոնք նախամեծար կը համարեն կռուելով մեռնիլ քան քափառական կեանքը, մանաւանդ երբ հայ ժողովուրդի օրինակը դեռ շատ թարմ է:

800,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Մ. Նահանգներու հիւսուածեղէնի բանուորներու սէնտիքան որոշեց ընդհ. գործադուլ հռչակել այսօր, շաբաթ: Այս հրամանը առ այժմ կը վերաբերի միայն բամպակեղէնի բանուորներուն— 800,000 հոգի: Միատեսակ բանուորներուն յանձնարարուած է առ այժմ սպասել:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէին ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼ-ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ խումբերու ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Յ. Գալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գուլվար Օտտօի Պատանեկան Միութեան բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին իրենց Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Վռամեան Ենթակոմիտէի վարչութեանէն ներկայ գտնուիլ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր երեք խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիր. երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Յակոբ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ:

ՍԷՆ Թ'ԻԹԻԷՆԻ «Անտառ» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Կոկիչ», «Կեփին» եւ «Վարուժան» խումբերու ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ՝ գեկոյց պատգամաւորի:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ռոստոմ *Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի միացեալ ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին, Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Վրէժ *խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Վռամեան *Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Ընկեր Կարօ *Ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Խաժակ *խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին: Կարեւոր օրակարգ:*

ԿԱՐՏԱՆԻ Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Իշխան եւ Ագբիւր Սերոբ *Ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Լեւոնի եւ Համազասպ *խումբերու միացեալ ժողովը տեղի կ'ունենայ այս երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9ԻՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ Դարմանատան մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

Ո՛Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Այնպէս որ միայն գլուխը շարժեց. կարծես թէ մարդուն յայտնութիւնը շատ բնական բան մըն էր որուն արդէն իսկ կը սպասէր եւ չէր զարմանար:

— Բնաւ չէի գիտեր թէ անոր անունը օրիորդ Քլովըր էր, շարունակեց պանդոկապետը. այդ անունը առաջին անգամն է որ կը լսեմ... Լոնտոնէ իննծի եկաւ օրիորդ «Միլտրէտ Քոլպրուք» անունով. ուրանչելի յանձնարարականներ ունէր, ազնուական. եւ իսկապէս ալ արժանի էր անոնց. շատ կարող, շատ ձեռնհաս աղջիկ մըն էր, հանդարտ ու բարեկիրթ. բոլորը կը սիրէին զինքը այստեղ եւ ինչպէս ըսի, շատ յաջող ամուսնութիւն մը կնքեց, ուրախ եմ չիտակը...

Ուոմըրզլի ալ չզսպեց իր հարցումը:

— Որո՞ւն հետ ամուսնացաւ, ըսաւ հանդարտութեամբ:

— Կատարեալ սիրահարութիւն... պատասխանեց մարդը խնդալով. ամուսնացաւ իմ յաճախորդներէն՝ Սըր Ճօն Ձիլլի հետ որ անոր հօրը տարիքը ունէր, թէեւ առողջ... ի հարկէ լսած էք անոր մասին, շատ հարուստ գործարանատէր մըն է, կը բնակի Ձէսթըր՝ մինչ Ձիլլ... ազնուական տեղ է, կ'ըսեն, բայց ես չեմ տեսած...

Սըր Ճօնը տարին քանի մը անգամ մեզի կուգար եւ շատ կը սիրէր օրիորդ Քոլպրուքը ու կարծեմ մէկէ աւելի անգամներ անոր ձեռքը խնդրեց. աղջիկը վերջ ի վերջոյ համաձայնեցաւ եւ ամուսնացաւ, ըմնցաւ գնաց... հիմա անիկա Լէյտի Ձիլն է եւ հետեւաբար կինը՝ բազմաթիւ միլիոններու տէր մարդու մը...

— Ամուսնութենէն յետոյ զինքը տեսա՞ք, հարցուց ոստիկանը:

— Ոչ. ինչպէս ըսի, Սըր Ճօնը մեզի կուգար կանոնաւորաբար քանի մը տարիէ ի վեր. բայց ամուսնութենէն յետոյ, չեկաւ. չիտակը երկար ժամանակ չկայ որ ամուսնացած են...

— Ովքե՞ր յանձնարարական տուած էին իրեն, հարցուց Ամերիկացին. կ'ուզէի իմանալ, եթէ տակաւին կը յիշէք...

— Այո, կրնամ ատիկա ըսել, պատասխանեց պանդոկին տնօրէնը. լաւ յիշողութիւն ունիմ անուններու մասին... մէկը՝ Տիլաւաթըր եւ ընկերութիւնը, Մորկէյթ փողոց, Լոնտոն, միւսը՝ Պրաուն անունով բժիշկ մը որուն քով աղջիկը գրագրուհի եղած էր...

Երբ դաղտնի ոստիկանը բացադանչութիւն մը չփախցուց բերնէն, պատճառը այն էր որ անհաղթին ճիգ մը կ'ընէր ինքզինքը զսպելու: Վերջապէս հասկցեր էր որ ինքը եւ իր բարեկամը հետք մը գտնելու վրայ էին. աչքը չորս բացած էր. հայելի կրցաւ լաւութիւն պահել. պանդոկապետը նայեցաւ Ամերիկացին որուն դէմքը պատկերի մը պէս անշարժ էր:

— Այդպէս ուրեմն... որո՞ւն կողմէ ձեզի եկաւ, հարցուց Ճապոնը:

— Բժիշկին. անոր յանձնարարականը մասնաւորաբար լաւ էր... բաւ մարդը եւ մէյ մը մէկուն, մէյ մը միւսին նայեցաւ:

— Հիմա ի՞նչ ընելու մտադիր էք, շարունակեց ան խնդալով. վստա՞հ էք որ սխալ ճամբու չէք հետեւիր. որքան որ կը ճանչնամ զինքը, չեմ կարծեր որ գէշ բան մը ըրած ըլլայ այդ աղջիկը որ տակաւին երիտասարդ է...

— Կ'ուզենք օրիորդ Միլի Քլովըրը գտնել, ըսաւ ոստիկանը. տարակոյս չկայ, կարծեմ, որ օրիորդ Քլովըրը, օրիորդ Միլտրէտ Քոլպրուքն է, եւ հիմա յայտնի կ'ըլլայ թէ օրիորդ Քոլպրուքն ալ Լէյտի Ձիլն է եղեր...

— Ինչ որ է, աւելի լաւ կ'ընէք եթէ ուղղակի իրեն երթաք, գիտել տուաւ պանդոկապետը. անիկա ի վիճակի է իր մասին խօսելու...

Ոստիկանը պատասխանեց թէ կատարած չունէր այդ մասին ու երկուքը միասին դուրս ելան: Քանի մը վայրկեան քալեցին առանց իրարու հետ խօսելու: Ետքոյ Ամերիկացին բերանը բացաւ՝ խնդուքով մը.

— Ձեր երկիրը մէկ առաւելութիւն ունի, մէկ տեղէն միւսը կ'երթաս կարճ ժամանակի մէջ... ուրեմն հիմա Լոնտոն կը վերադառնանք եւ գիշերը վրայ չհասած, քանի մը հետազօտութիւններ եւս կը կատարենք...

— Ու՞ր..., հարցուց ոստիկանը.

— Բժիշկին մօտ, ի հարկէ, ինծի նայէ, այս գործը իմ սպասածէս աւելի յաջող կերպով պիտի ընթանայ. ամէն ինչ իրարու կը յարմարի... երէկ գիշեր անկողին մտնելէ առաջ, նորէն աչքէ անցուցի թերթերը՝ այս անգամ աւելի ուշադրութեամբ եւ յիշեցի ինչ որ դուն ըսիր, արդարեւ յուշագիր մըն ալ պատրաստած եմ ու շատ լաւ ծանօթ եմ այժմ՝ դէպքերուն եւ անուններուն. ինծի բոլոր գերակատարները կը ճանչնամ հիմա. լաւ ուրեմն... այս բժիշկ Պրաունին յայտնութիւնը կարեւոր պարագայ մըն է.. Միլի Քլովըրը, այլ անունով Միլտրէտ Քոլպրուքը որ այժմ Լէյտի Ձիլ եղած է, բժիշկին քով կ'աշխատէր Քոլպրուք անունով... բժիշկ Պրաունը Տիկին Նիքօլա Ճէքինին եղբայրը ըլլալով, բնականաբար կապ ունէր Ճէքինին ընտանիքին եւ գերդաստանին հետ՝ տարիներէ ի վեր... գիտէք որ Միլտրէտ Քոլպրուքը՝ Միլին էր... հետեւաբար ի՞նչ գիտէ անոր մասին հիմա...

— Շատ կնճռոտ խնդիր է, ըսաւ ոստիկանը:

— Այո կնճռոտ կ'երեւայ, բայց մենք պիտի ելլենք. շատ մը հարցեր կան. Տիկին Շէփսթօլը բաւ որ Միլին իր տունը ձգեր է ամուսնանալու համար. ամուսնացա՞ւ... եթէ ամուսնացաւ, եղաւ Տիկին Այլինկըր կամ այնքինչը... բայց, դէպքերուն հետեւելով, կը տեսնենք որ անիկա Տիլաւաթըր եւ ընկ. մօտ կ'աշխատի օրիորդ Քոլպրուք անունով... յետոյ նոյն աղջիկը նաեւ բժիշկ Պրաունին մօտ... եթէ Տիկին Շէփսթօլը ձգելէն ետք կ'ամուսնանայ, ո՞վ է ամուսինը... մեռա՞ծ է... ինչո՞ւ օրիորդ Քոլպրուք կ'ըլլայ փոխանակ իր բուն անունը գործածելու...

— Անիկա իրմէ զատ ոչ ոք կրնայ գիտնալ...

— Ուրեմն իրեն պիտի հարցնենք եւ մեզի լուսաբանէ այդ մասին. այդպէս ալ պիտի ընենք որովհետեւ վստահ եմ Ալֆրէտ թէ անիկա բաներ մը գիտէ Ճէքինի խնդրին շուրջ, թէեւ որոշապէս չեմ կրնար ըսել թէ, ի՞նչ գիտէ... փաստեր հաւաքենք ունինք, հետեւաբար վաղ առտու իրեն կ'երթանք... բայց նախ բժիշկը տեսնենք...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.296

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՅԹԸ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 2 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2589

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՐՈՑՑ ՋԱՂԱՑԲԼՆ ԵԿԱՆ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— Այս ի՛նչ պղտորութիւն, ի՛նչ աստուութիւն, գիրք, թերթ, գրականութիւն, մէկ, գիտութիւն, ուզածդ սա, կարդա ուզածդ պէս: Իսկ մեր մէջ, ի՛նչ թշուառութիւն:

— Ըսել կ'ուզէք թէ մենք չունի՞նք գրականութիւն, հեղինակութիւն, թերթ կամ գիրք:

— Ի՞նչ է որ մեր մէջ եղածը: Մենք ո՛ւր, անոնք ո՛ւր ...

— Բայց երբեք հետաքրքրուա՞ծ էք թէ ինչո՛ւ անոնք յառաջ կ'երթան, իսկ մենք այսպէս թշուառ կը մնանք: Անհաւատալի տարօրինակ է որ սուտ — տեղ չունինք, ինկեր ենք աշխարհի պղտոտութեան վրայ, եւ սակայն թերթ, գիրք, գրականութիւն, գիտութիւն, ամէն ինչ կը պակսի: Բազմաթիւ նոր տաղանդներ երեւան եկած են, կը ջանան, կը հեւան, կը ստեղծագործեն, բայց կէս ճամբան կը մնան խորտակուած ...

— Տեսա՞ր որ բանն ուրիշ է. ինչո՞ւ կէս ճամբան կը մնան, եթէ իսկապէս արժէք ունին:

— Ինչպէս, այդպէս ուժուն վճիռներ մի արձակէք: Կէս ճամբան կը մնան, որովհետեւ կարդացող չկայ, հարցնող — փնտռող չկայ:

— Արժէք ունեցող բան մը միշտ կը սպառի: Այսքան տարի Եւրոպա եմ ապրած, գիտեմ:

— Փոխանակ փաստերէ մեկնելու դատեմ, աւելի մօտէն քննենք: Ասոնք Եւրոպայի մէջ չի կրնար շնչել առանց թերթի եւ գրքի: Կը գնէ եւ կը կարդայ իր ճաշակին, դաւանանքին կամ պահանջքին: Նոյնիսկ ամէնէն աղքատ երկիրներուն մէջ այսպէս է: Իսկ մեր մէջ, կարծես պարտք կ'ընեն հայերէն թերթ կամ գիրք առնելով: Այն ալ հարիւրին քանի՞ն,— ոչ իսկ տասը...

— Հարկաւ, ի՞նչ ունինք որ ինչ կարդան:

— Այդպէ՛ս եղած է միշտ,— արհամարհել սեփականը, հարեւանին քսակը հաւր նախընտրել իր սեղանէն: Եթէ այս ժողովուրդը ... փարթամ բլլար իր ունեցածը արժեցնելու, հաւատալու իր սեփական եւ իրական կարողութիւններուն, անշուշտ ուրիշ կացութիւն կ'ունենայ: Բայց, չչկլինք նիւթէն: Կ'ընդունի՞ք որ գրականութիւն, արուեստ, մամուլ կը զարգանան, կը ծաղկին ու կը բարգաւաճին տարածումով, սպառումով, այսինքն գործնական քաջալերութեամբ:

— Անշուշտ. բայց պէտք է որ իրական արժէք մը ներկայացնէ: Մենք ի՞նչ ունինք որ արժանի բլլայ քաջալերութեան:

— Քիչ մը մոռցէք սա ձեր ինքնահաւան չաւսութիւնը, հետաքրքրուեցէք եւ պիտի իմանաք թէ, նոյն իսկ այս անբնական պայմաններուն մէջ, ունինք ե՛ւ գրական ե՛ւ գիտական այնպիսի երկեր ու փաստեր, որ պատիւ կը բերէ նոյն իսկ եւրոպական համայնքի մը: Դժբախտութիւնը այն է որ գրուած են հայերէն: Եւ ասոր համար ալ, ոչ իսկ տպագրութեան ծախքերը կրնան հանել:

— Լաւ գիրք մը ինչո՞ւ հինգ հազար, տասը հազար չպիտի ծախուի:

— Հազարները ձգեցէք եւ հարիւրներով, նոյն իսկ տասնեակներով խօսեցէք: Հինգ տարի առաջ, երիտասարդ մը գիրք մը գրեց որ փառաբանուեցաւ ջերմապէս եւ ապրեցաւ ամիսներո՛վ: Արդի՞ւնքը: — Վեց ամիս թէ մէկ տարի յետոյ ծախած — տեղաւորած — էր... ինծուն օրինակ: Ուրիշ մը, աւելի գործնական, ալ ու ձախ ինկաւ, անձամբ դիմումներ կատարեց գրաւոր եւ բանաւոր, ապահովելու համար քանի մը հարիւրի սպառումը, իբրեւ տպագրութեան ծախք: Երրորդ մը տարիողանք չմնաց որ չլսէր, բայց կանգ առաւ 150ի վրայ, որ տպագրութեան ծախքին կէսն իսկ չէր կազմեր: Չորրորդ մը, անցեալ տարի, հազիւ յետոյ հասեցաւ «փնտռել տալ» վեց ամսուան մէջ: Հինգերորդ մը, դեռ նոր, տպագրանքի կը սպասէ գէթ յանուն արուեստի: Վեցերորդ մը... Չէ՞ բաւեր: Նոյն իսկ ջարդի պատմութիւն մը կամ ժողովրդական վէպ մը 150–200ի վրայ կը մնայ:

— Եւրոպացիներուն պէս ընելու է, «ռէքլամ» տալու է, ինքնիրենք գիրք չսպառիր:

— «Ռէքլամ»ը մէկ չարաթ հրատարակուի թէ մէկ տարի, արդիւնքը մէկ է. միայն գրաւէրները կը հետաքրքրուին, անոնք ալ ընդհանրապէս ձրի կը ստանան: Միւսները, բուն սպառող հասարակութիւնը, կը մնայ ... անշարժ կալուած: Եթէ միայն երիտասարդութիւնը հետաքրքրուէր, արժանապատուութեան խնդիր կ'արձնէր հայ գրքին սպառումը, ի՞նչ բան էր հինգ հազար օրինակ ծախել արժէքաւոր գրքէ մը: Բայց, ամէնէն վրդովիչը նոյն այդ երիտասարդութեան խնամ գիրքն է: Ամէն մէկուն ձեռքը օտար թերթ մը կը տեսնես սատու իրիկուն, երբեմն քանի մը հատ, անշուշտ իբրեւ ապացոյց «քաղաքակրթութեան», բայց հայկականը... Եւ այսպէս հայերէն թերթերն ալ, գիրքերն ալ, նոյն իսկ մանկականը իրենց խղճմը կը տապլտին տարիներ ու տարիներ: Ոչ յառաջ, ոչ ետ: Նարդունին բժշկական թերթ պիտի հանէ քանի ֆրանք բաժնեգնով եւ չի համարձակիր հազարի վրայ հաշուել...

— Ինչ կ'ուզէք ըսէք, Եւրոպացին ուրիշ է:

— Այո, Եւրոպացին կենդանաբանական պարտէզ պիտի առաջնորդէր ձեզի պէս հազարաւոր ուսումնականներ եւ ազգասէրներ, որոնք իրենց բերնի չողիքները կը վազցնեն երբ իրենց տեսածը կամ կարդացածը եւրոպական է, իսկ ջաղացքէն նոր եկած մարդու տպաւորութիւն կը գործեն, երբ օրակարգը հայկական է: Եթէ ողբերգութիւն չէ այս, հապա ի՞նչ է: Կարելի՞ է գրականութիւն եւ արուեստ մշակել այս պայմաններուն մէջ: Շատ մը գրողներու մեծապատիւ մուրացկանութեան աղբիւրն ալ այս իրականութիւնը չէ՞: Եւրոպան այսպէ՞ս Եւրոպա եղաւ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՕԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍԱՐՍԱՓԸ

»»» · · «««

Քանի որ Լոնտոն եւ Փարիզ «կործանեցան»...

— o.o —

Վերջին ռազմափորձերուն արդիւնքը

Ինչպէս գրած էինք, ուրբաթ օր վերջացան Փարիզի օդանաւային ռազմափորձերը: Հինգշաբթի օրուան երկու արշաւանքները եւ ուրբաթ օրուան յարձակումները յառաջխուսութեան մատնած են մասնագէտները, որոնք անպաշտպանելի կը գտնեն Փարիզը: Իրբեւ հետեւանք ռազմափորձերուն, Փարիզը կործանեցաւ տեսականօրէն եւ հազարաւոր դիակներ մնացին երկաթի եւ աղիւսի փլատակներուն տակ, հակառակ պաշտպանողական կողմի օդանաւերուն, զնդացիրներուն, 105 եւ 75 միլիմեթրնոց հակաօդանաւային թնդանօթներուն եւ բազմաթիւ մեքենական «ականջ»ներու որոնք վայրկեանը վայրկեանին տեղեկութիւններ կը հաղորդէին յարձակման մասին:

Թերթերը սկսած են տագնապ հնչեցնել, անշուշտ քիչ մըն ալ ··· արդարացնելու համար նոր սպառազինութիւնները:

Մասնագէտ մը կը գրէ.

— Քանի մը շաբաթ առաջ, Լոնտոնը տեսականօրէն կործանեցաւ օդանաւերով: Երէկ կարգը եկած էր Փարիզի: Վաղը թերեւս կարգը կուգայ Հռոմի կամ Պերլինի: Հաստատուեցաւ թէ օդանաւերը, երբ նոյնիսկ յարձակումը նախատեսուած է եւ պատրաստութիւն տեսնուած, կը հասնին առանց տեսնուելու, առանց արգելքի հանդիպելու, եւ կը կատարեն իրենց գործը: Վերջապէս հաստատուած կը թուի թէ չկայ եւ չի կրնար ըլլալ պաշտպանողական օդանաւորդութիւն: Միայն յարձակողական օդանաւորդութիւնը գոյութիւն ունի: Ենթադրեցէք թէ ապագայ պատերազմի մը մէջ օդանաւեր ճամբայ կ'ելլեն Հռենոսէն եւ կուգան Փարիզ, կ'աւերեն զայն եւ մենք ուրիշ միջոց չունինք եթէ ոչ մեր կարգին երթալ աւերել Պերլինը: Բայց կայ միջոց մը այս չարիքին առաջքը առնելու: Գերման հրամանատարը պիտի խորհի.— Ես կը կործանեմ Փարիզը, բայց ատոր փոխարէն Պերլինն ալ կը կործանի: Ես կ'ոչնչացնեմ Նանսին, բայց թշնամին ալ Քէօլնը կ'ոչնչացնէ: Այս տեսակ խաղը օգուտ ունի՞ ինծի համար:

Ահա այս է անգլիական եւ ֆրանսական ռազմափորձերէն ծագած խնդիրը: Օդանաւային պատերազմը այնպիսի ճակատամարտ մը չէ ուր ամէնէն հզօրը եւ ճարպիկը յաղթութիւն կը շահի, այլ շարք մը փոխադարձ կործանման, ուր ոչ յաղթական կայ ոչ ալ պարտեալ, այլ միայն զոհեր երկու կողմէն ալ: Առաջին բնաջնջման պիտի յաջորդէ երկրորդը՝ իբրեւ փոխվրէժ եւ այսպէս շարունակ: Ես կը սպաննեմ եւ յետոյ կը սպաննուիմ: Սպանութիւնն ալ ի վերջոյ պիտի դառնայ անձնասպանութիւն: Ոչ յարձակումը պիտի վրիպի, ոչ ալ փոխվրէժը: Ուրեմն, կը մնայ մէկ միջոց,— խափանել օդանաւային պատերազմը:

Նախկին նախարարի մը եզրակացութիւնները

Պ. Քօ, որ օդանաւային նախարար եղած է զանազան դահլիճներու մէջ, խօսելով կատարուած ռազմափորձերուն վրայ, վկայութեան կը կանչէ փրոֆ. Լոնժվէնը, ապացուցանելու համար թէ անօգուտ են պաշտպանողական օդանաւերը, ապաստաններն ու կազարգել դիմակները, եւ միայն խուճապային փախուստը կրնայ փրկել քաղաքային բնակչութիւնը: Նախարարը նկարագրելով ռումբերով, երձիզ եւ կազարձակ ռումբերով միաժամանակ եղած յարձակման մը արհաւիրքը, դիտել կուտայ թէ մինչ համաշխարհային պատերազմին ատեն Լոնտոն ռմբակոծուեցաւ 30 թոն պայթուցիկներով, ունենալով 1800 կորուստ, այսօր օդային տորմիղ մը կրնայ մէկ օրուան մէջ 300 թոն ռումբ նետել Լոնտոնի վրայ: Եթէ ռմբակոծումը տասը օր շարունակուի, զոհերու թիւը պիտի ըլլայ 180,000: Ոչ մէկ մայրաքաղաք կրնայ դիմանալ այսպիսի ողջակէզի մը: Եւ այս հաշիւը կ'ըլլայ նկատի առնելով պատերազմի ատեն գործածուած ռումբերը, եւ ոչ թէ այսօրուան սարսափելի գիւտերը: Այս ձեւով, կարելի է կործանել բոլոր եւրոպական մայրաքաղաքները, բացի Մոսկուայէն որ սահմանէն անդին կը գտնուի:

Այս խորհրդածութիւններէն յետոյ, նախկին նախարարը կ'առաջարկէ աւելի մեծ գումարներ ծախսել օդանաւային ուժերուն համար, կրճատելով բանակէն եւ նաւատորմէն: Կիսելով նաւատորմին եւ բանակին վարկերը եւ կրկնապատկելով օդային տորմիղին պիւտճէն, կարելի է տրամադրելի ունենալ 3,000,000,000 փրանք եւ Ֆրանսայի օդանաւային ուժը բարձրացնել գերազանց աստիճանի մը: Բայց, այսպիսի օդային տորմիղ մըն ալ չի կրնար վտանգէ փրկել Ֆրանսան:

Եւ նախկին նախարարն ալ կ'առաջարկէ հրաժարիլ օդային պատերազմէն, ընդունելով հետեւեալ ուղեգիծը.— 1. Ջնջել բոլոր զինուորական օդանաւերը.— 2. Միջազգային հակակշիռ հաստատել առեւտրական օդանաւերու վրայ.— 3. Օդանաւային միջազգային ոստիկանութիւն մը հաստատել:

∴ Ուրբաթ օրուան ռազմափորձերն ալ կատարելապէս յաջողեցան, յարձակման տեսակէտով: Արեւելեան տորմիղը ճախ 11 եւ յետոյ հինգ վերթխարի ռմբաձիգ օդանաւեր գրկեց, որոնք մշուշը եւ պաշտպանողական ցանցը ճեղքելով, յաջողեցան ոչնչացնել Պուրժէն, այլաբանօրէն՝ Փարիզը: Պաշտպանողական հինգ օդանաւեր չյաջողեցան յարձակողները գտնել մշուշին մէջ: Անկէ զատ, Փարիզի մօտ երկաթուղիի չորս կարեւոր կեդրոններ ալ «կործանեցան»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷՆ ՕՐՈՒԱՆ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐԸ

= • =

Օր. Ուտաա, դերասանուհի մը, կ'որոշէ կատարելագործել իր արհեստը, բնութեան ծոցին մէջ:

Բաներ մը իմացած ըլլալով Հավայի կամ Ճավայի կամ Հօնօլուլուի պարերու մասին, կ'ուզէ իր մարմնին բոլոր ծալքերն ու շարժումները յարմարցնել անոնց պահանջներուն: Ոչ միայն ձեւերով, այլեւ ··· մորթի գոյնով:

Եւ կ'երթայ կը փռուի Նիսի ծովափը, բոլորովին մօրէ մերկ, ինքզինքը յանձնելով արեւուն եւ աւազին քմայքին ու գգուանքին:

Ոչինչ անսովոր,— պիտի ըսէք:

Ո՛չ: Նոյն իսկ Միջերկրականի սանձարձակ «փլաժ»ներուն վրայ, Քանի կամ Ժուան - լէ - Փէնի մէջ, ամէնէն ազնուականներն ալ որոշ չափով կը յարգեն «պատշաճութիւն»ը:

Անոնք յատկապէս շինուած լաթի կտորներ կը փաթթեն «ինչ ինչ» մասերու, երկրաչափական ճշտութեամբ, եւ կանոնը յարգուած կ'ըլլայ:

Արդ, օրիորդ Ուտաա ոչ իսկ ժանեակի ծուէն մը ունէր վրան:

Եւ ահա երկու ոստիկաններ կը ցցուին իր առջեւ, դաժան ինչպէս իրենց պաշտօնը:

— Մեղանչում հանրային բարոյականի դէմ. հրամմեցէք պահականոց:

— Բայց, պարոն ոստիկան, ես բանուորուհի մըն եմ, ես իմ արհեստիս պահանջներն է որ կը զարգացնեմ: Ո՞եւէ իրաւունք չունիք իմ ազատութիւնս կաշկանդելու:

— Այդ բոլորը կը բացատրէք պահականոցին մէջ:'

Չեմ գիտեր թէ դերասանուհին ի՛նչ խօսեցաւ պահականոցին մէջ: Բայց ապահովաբար խորհրդածեց.

— Ազնուական օրիորդներ եւ տիկիններ, զարդարուած՝ բեհեզներով, մուշտակներով եւ գոհարեղէններով, իրենց մարմինը կը ծախեն սալոնէ սալոն, գիրկէ գիրկ, «մօրեղբայր»ներ եւ «քուզէն»ներ պահելով իրենց գըլխաւորին գլխուն վերեւ, եւ կը կոչուին պատուաւոր: Իսկ ես, կը կոչուիմ պոռնիկ մ'երբ ուրիշ բարեխիղճ պարելով, եւ բռնկած եմ հետեւիլ ամէն նորութեան. իրաւունք չունիմ նոյնիսկ, արեւուն բացուելու, որովհետեւ··· «պատուաւոր»ները կը գայթակղին:

×

Այդ «պատուաւոր»ներէն չէ՞ այն Անգլուհին որ հայ տղեկ մը պատակեր է Պէյրութի մէջ, կատու մը կապած ըլլալով շդթայի մը ծայրը:

— «Անգլուհին չափազանց կը յուզուի, կ'ուզէ լալ ի տես կատուին չարչարանքին, սակայն պաղարիւնը պահելով կը յարձակի տղուն վրայ, կը իլէ կատուն եւ քանի մը հարուածներ կ'իջեցնէ Սիսակի: Ետոյ կատուն գրկելով ինքնաշարժ կը նստի, կը տանի հիւանդանոց եւ երեք հիւանդապահուհիներ կը վարձէ, խնամելու համար»:

Անշուշտ չարութիւն է Սիսակի արարքը: Եւ դատապարտելի:

Բայց, այս ազնուակի՛րթ Անգլուհիները — կամ ուրիշ Եւրոպացի ուհիներ — չէ՞ին որ, մինչեւ լոյս կը պարէին, կը ճնկէին, կը դարպասէին ու տոլուէին մարտանաւերուն մէջ, Մերսինի կամ Իզմիրի առջեւ, երբ գետերով արիւն կը հոսէր ցամաքի վըրայ, հայկական — այսինքն մարդկային արիւն ···

Արհեստ մըն ալ այս չէ՞ — ժողովուրդի մը ջարդը դիտել անվրդով, խաղի համար շղթայի կատուն հիւանդանոց փոխադրել: ՎԱՀԷ

Ըմէք փաշայի ճառը

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Իզմիրի տօնավաճառին առթիւ, Ըմէք փաշա ճառ մը խօսելով, մասնաւորապէս շեշտեց.

— Մեր տնտեսական քաղաքականութիւնը կը հետեւի շատ լուրջ ուղղութեան մը: Մէկ կողմէ կը ջանանք իրականացնել մեր ճարտարարուեստական ծրագիրը, միւս կողմէ կը հետապնդենք մեր երկրագործական արտադրութեանց արժեւորումը: Երկուքն ալ կապուած են իրարու: Իզմիրի տօնավաճառը շատ տեղին ձեռնարկ մըն է այս տեսակէտներով:

Դրացիներու հետ մեր յարաբերութիւնները եւ միջազգային կացութիւնը կը յենուն իրարու հետ աղէկ ապրելու, խաղաղութեան եւ հաւաքական աշխատանքի փափաքի վրայ: Օգտուելով այս հաւաքոյթէն, կ'ուզեմ օրուան գլխաւոր հարցին անդրադառնալ: Կ'ակնարկեմ Պուլկարիոյ Թուրքերուն կացութեան մասին եղած հրապարակութեանց:

Սօֆիայէն մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն իսկապէս տեղական դէպքեր պատահած են, բայց չափազանցեալ ներկայացուած են: Լուր ունինք որ պուլկար կառավարութիւնը տեղի չտալու համար յառի գործողութեանց եւ դէպքերու, բարեկամական եւ վճռական ընթացք մը բռնած է: Եւ կը կարծեմ թէ այս բոլոր մանրամասնութիւնները կը ծառայեն ընդունելու թէ՝ գոյութիւն չունի անբաղձալի կացութիւն մը:

Ամէն ո՞ք խաղաղութիւն կը բաղձայ եւ կը վախնայ խաղաղութեան խանգարումէն: Թուրքիա զօրաւոր գոյութեամբ մը կը հաստատէ միշտ խաղաղասիրութիւնը: Ցուցանք որ ազգերու վիճաբանութիւնները պիտի յանգին համաձայնութեան: Բացայայտ է շրջանային համաձայնութեանց օգուտը: Պալքանեան դաշինքը այս մասին լաւ օրինակ մը է մեզի: Բարեկամեցողութեամբ շատ մը դժուարութիւններ հարթուեցան: Ազգերը որքան իրար ճանչնան, այնքան իրարու հանդէպ իրենց սէրը կ'աւելնայ: Յարաբերութեանց այս ուղղութիւնը հետապնդելու ենք:

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ԱԺԱՆՑԱ՞Ծ Է

— o —

Վարչապետ Պ. Տումէրկ մամուլին հաղորդուած զեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ բաւական իջած են ապրուստի գիները, շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու: Այսպէս, եզան, կովու, հորթի կամ ոչխարի միսերուն գինը 50 սանթիմ, 1.50 կամ 2 փրանք, հարիւրին 5 կամ 10 իջած է զանազան նահանգներու մէջ. զգալապէս աժանցած են նաեւ խոզի միսը, կաթը եւ կարագը: Եւ սակայն, տակաւին մեծ տարբերութիւն կայ արտադրութեան եւ փոքրաքանակ վաճառման գիներուն միջեւ: Կառավարութիւնը նոր կոչ մը պիտի ուղղէ արտադրողներուն եւ խանութպաններուն, որպէսզի օգնեն վերցնելու այդ տարբերութիւնը:

Միջոցներ կը խորհուին աժանցնելու համար ածուխի, կազի եւ ելեկտրականութեան գիները:

ԴԷՊԻ ՄԸ ԹԵՐԹԵՐ ՓԱԿՈՒԱԾ

— o —

Պոլսոյ մէջ հրատարակուող *Գաղանճ*, *Միլլի Թիճարէթ*, *Թիւրքիյէ Թիճարէթ*, *Մաարիֆը Ումումիյէ*, *Թիւրքիյէ Իճրաաթ*, *Իգճիլէր Գիրլիկի*, *Գալքան Թիճարէթ*, *Լա Վի Քիփաս* եւ *Կէօրիւշ* անուն թերթերը եւ պարբերաթերթերը փակուեցան, Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, երկրին տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան մասին աննպաստ հրատարակութիւններ ըրած ըլլալով:

Բաժնեգին եւ ծանուցում ստացող եւ «շանթաժ» ընող թերթերու եւ պարբերաթերթերու դէմ բացուած պայքարը կը շարունակուի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ Կ'ԻՋՆԱՅ

— o —

Անցեալ երկուշաբթի անգլ. ոսկին Փարիզի մէջ կ'արժէր 75.82: Մէկ շաբթուան ելեւէջներէն յետոյ, իջաւ մինչեւ 74.45ի: Միւս կողմէ, մետաղ ոսկիին գինը կը բարձրանայ Լոնտոնի մէջ: Քանի մը օր առաջ մէկ ունկին բարձրացաւ 140 շիլին 12 փէնիի, ինչ որ կը նշանակէ 8 փէնիի բարձրացում:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼՔՈՒԱԾ ԺԱԿԱՏ ՄԸ

(«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ»Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

»»»··«««

Հայերէն օրաթերթերու միակ մը — տահոգութիւնն է, երեւի, պայքարիլ ձուլումին կամ ուծացումին դէմ։ Կարծես բաւական ըլլար այս պայքարը՝ ազգային պաշտպանութեան տեսակէտով։

Ժամանակ է հարցնելու թէ բաւակա՞ն է Հայ մնալ։

— Ո՛չ։

Վասնզի ի՞նչ ընեմ ես այն Հայը, որ Հայ է մնացեր, հայերէն կը խօսի, հայկական քաղաքակրթութեան պաշտամունքն ունի, բայց քայքայուած է ֆիզիքապէս։

Արդի մեր ազգային քաղաքականութիւնը կարելի է բանաձեւել երկու բառով,— մեր թիւը պահել, համբանքը եթէ ոչ աւելցնել գէթ չպակսեցնել։

Թիւի կամ համբանքի այս գաղափարը, սակայն, չենք ուսումնասիրած այնպէս ինչպէս անհրաժեշտ էր։ Եթէ ճիշդ է որ մեր ազգային դժբախտութիւններուն պատճառներէն մէկն այն էր, թէ քիչ էինք թիւով՝ դիմադրելու համար համբանքի ծանրութեամբ, ճիշդ է եւ այն, որ փլուզումը անխուսափելի է, դարձեալ, թիւի առատութեամբն իսկ, եթէ ֆիզիքապէս քայքայուած է այդ համբանքը։ Պարզ խօսքով՝ հիւծախտաւորներու, վեներախտաւորներու, ջիղերով եւ ոսկորով հիւանդներու բիւր բանակները չեն կրնար երբեք պաշտպանել իրենց հայրենի հողը օտար արշաւանքներու դէմ։

Ահա թէ ինչո՛ւ քննադատելի կը գտնեմ մեր ազգային քաղաքականութիւնը, որ հիմնուած է միայն ու միայն թիւի կամ համբանքի սխալ հասկացողութեան մը վրայ։ Եթէ քիչ մը խորէն քննենք ազգային մեր այս քաղաքականութիւնը, կը տեսնենք որ երգ մը է միայն, բայց երբեք գիտութիւն։ Ուրիշ խօսքով, մեր հայրենասիրութիւնը երգ մըն է միայն, բայց երբեք պատրաստուած, մշակուած ծրագիր։ Խոստովանինք որ դարձեալ մեր հայրենասիրութիւնը արձագանգն է հին բանաստեղծներուն, արձագանգ մը, որ դարերէ ի վեր չէ փոխուած բնաւ։ Բանաստեղծութեամբ չծանրաբեռնելու համար այս յօդուածը, չեմ ուզեր յիշատակել Ալիշանի, Պէշիկթաշլեանի գովքերը Հայաստանի մասին եւ աղաղակները՝ Հայ մնալու, Հայ ապրելու։ Չեմ կրնար, սակայն, չարտագրել այստեղ անմահ Ալիշանի սա քերթուածը —

Մանկտիք, զիս Հայոց հողն ու ջուրն սնուցին,
Ես այն հողն ու ջուր սրտով եմ սիրել,
Հայրենեաց խարուստ է հողն, ջուրն անուշ,
Քանց օտար վարդ, քաղցր հայրենեաց փուշ,
Ձեզ կ'ասեմ մանկտիք սիրուն, եաքեկիք,
Որոնց է բնական Հայոց աշխարհիկ,
Մի՛ ուրանայք զերկիրդ եւ զազգդ սիրուն,
Նոան արմատով ծառ, տուն հիմամբ է տուն։

Եւ այսպէս, տարիներէ ի վեր, երգեր ենք սիրել մեր հողը, չուրանալ մեր հայրենիքը, Հայ մնալ, Հայ ապրիլ։ Եւ ահա քաղաքականութիւն է դարձեր այդ երգը։ Ի՞նչ տարբերութիւն ունին քաղաքական մեր կարգ մը օրկաններուն խմբագրականները Նարպէյի հետեւեալ գեղեցիկ երգէն.

Հայ ապրինք, եղբարք, մարդկութեան մէջը,
Հայ կմնէ է մեզ պատմութեան էջը,
Հայ անուամբ զմեզ կ'ողջունեն երկինք,—
Եղբա՛րք, Հա՛յ ապրինք։

Առեն է այլ եւս երգը վերածելու գիտական, մշակուած ծրագրի եւ իրապաշտ քաղաքականութեան։

Մեր շրջապատն իսկ ա՛յդ կը թելադրէ եւ կ'ուսուցանէ։

Ռուսիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ մէջ ահա կառուցուած է առողջութեան Աստուած մը։ Եւ երիտասարդութիւնը հիմա կ'ընծայաբերուի այդ Աստուծոյն։ Այս եւ բոլոր պետութիւնները նոր նոր հանգստեան տուներ կը շինեն, ապաքինարաններ, կլիմայաբուժական կայաններ, առողջապահական գաղութներ եւ ամէն կողմ մարզարաններ։ Վասնզի այս մեծ երկիրները ըմբռնած են թէ քաղաքական յետքը ի վերջոյ պիտի յանձնուի երիտասարդներուն,— վա՜յ այն երկրին, որուն երիտասարդութիւնը չի կրնար կանգնիլ իր ոտքերուն վրայ, տոկալ եւ ամուր կենալ ջիղերով եւ ոսկորով։ Ահա թէ ինչու մարզասիրութեան տարօրինակ երեւոյթ մը ստեղծուած է յետպատերազմեան այս շրջանին։ Արդարեւ մարզասիրութիւնը մտած է ամէն տեղ եւ գրականութիւնն ալ ներս,— առողջութի՛ւն, ահա օրուան երգը։

Չի բաւեր, ուրեմն եւ մեր մէջ, երգել Հայ ապրինք, եղբարք, կամ Մի՛ ուրանայք զերկիրդ եւ զազգդ սիրուն։

Մե՛ղք է այս պատմական ու պատուական ժողովուրդին, երբ Հայ կը մնայ, բայց միաժամանակ՝ տխեղծ, ճղճիմ, տկար, մուրացկանի միտով։

Դիտե՞ր էք,— հայ ժողովուրդը կը տկարնայ հետզհետէ։ Շատ դժուար է, հիմա, գտնել այն աղջիկները, զորս երգեր են մեր աշուղները եւ բանաստեղծները,— լուսնկայ երեսներով, ծով աչքերով, նուճ հասակով։ Ո՞ւր կրնաք գտնել, դարձեալ, հին երիտասարդները,— թիկնեղ, պարթեւ, հըրաշալի։ Միակ է ամէն մեղք վերագրել մեր ազգային դժբախտութիւններուն,— ցաւին ու զուլումին։

Կորսուած են մեր ցեղային յատկանիշները, (ահա թէ ինչո՛ւ Եւրոպացիները, ինչպէս Լաուսեր, Հայն ու Թուրքը կը շփոթեն իրարու հետ), կորսուած է նաեւ մեր ցեղային տոկունութիւնը։ Հայ կինը տգեղցած է ոչ թէ միայն զուլումին տակ մաշելով, տխայժմական ազարերդ մը քայքայուելով, այլ եւ որովհետեւ ընկած է ընկերային տարբեր ու վատթար պայմաններու մէջ։ Այդն է, որ, իր հետ, կը բերէ այդ պայմանները։

Հայ ժողովուրդը հողագործ էր նախապէս, հողի եւ բնութեան զաւակ։ Անիկա կ'աճէր հրաշալի բուսականութեան մը մէջ, գեղապուարճ հորիզոնի մը դէմ, աշխատանքի օրհնութեան տակ։ Օրհնեալ հողագործութիւնը չորքաշ կը դարձնէր զինք։ Դժբախտութիւնը քաղքցի դարձուց զինք հաքէն։ Եւ քաղքցիութիւնը մեզի բերաւ չարչիութիւն։ Հայը չարչի է հիմա, գրեթէ ամէն տեղ։ Խանութին անկիւնը նստած՝ ապրանք կը բերէ, ապրանք կը ղրկէ, դրամ կը դիզէ մինչ շատ բան կը կորսնցնէ իր առողջութենէն։ Պատերազմէն վերջ գեռ ուրիշ վիճակ մըն ալ պարզուեցաւ։ Աւաղ, վիճակագրական փաստերով, քիչ էին մեր արհեստաւորները, եւ հայ մայրիկները կարօտո՜վ կը փնտռէին «ձեռքը պիլէզիկ» ունեցող փեսացուները։ Տղան որ կ'աճէր աւաղ, դպրոց կ'երթար նախ, յետոյ կը յաջորդէր հօրը։ Հիմա, ամէն տղայ պարտաւորուած է «ձեռքը պիլէզիկ» անցընել՝ գեռ հասակ չառած։ Եւ ահա, արդի երիտասարդութեան մեծագոյն մասը կօշկակարներ են կամ դերձակներ։ Ֆրանսացին երբ օտար կօշկակար մը տեսնէ, Հայ կ'ենթադրէ անպայման։ Փարիզի մէջ, մինչեւ երէկ, երբ տակաւին կօշիկի գործը իր «ոսկեդարը» կ'ապրէր, աղջիկներն ալ դարձան կօշկակար։ Գիտէ՞ք, սակայն, որ այս արհեստաւորները կը ստեղծեն իրենց յատուկ առողջական վիճակ մը։ Ընդհանրապէս այս արհեստաւորները կը տառապին պնդութենէ։ Շատեր լաւ չեն ճանչնար պնդութիւնը։ Փրոֆ. Փօլ Շամինեի կը գրէ որ եթէ կօշկակարը կը սիրէ գուրով կամ հատիչով խօսիլ՝ երբ քիչ մը կ'երկարէ անհանգստացնող իր բարեկամը, պատճառը պնդութիւնն է անպայման։ Կը յիշէ նաեւ, նոյն ձեւով, կօշկակարներուն դերը ֆրանսական յեղափոխութեան արիւնալի դէպքերուն մէջ։ Ջիղերու վրայ այս ազդեցութենէն զատ, մի՛ մոռնաք փո՜րը, երիկադոսական փորը զոր կը շինէ պնդութիւնը։

Ահա պարագաներ, վերջապէս, որոնք պիտի փոխեն մեր երիտասարդութեան ֆիզիքական եւ հոգեկան ցեղային ազնուականութիւնը։

Երբ ուրիշ ազգերու մէջ պզպզուած մը կատարէք,— ահա Ռուսերը, մեծ պէս տարագիր,— տարբեր orientation professionnelle մը ցոյց կուտան։ Եւ, ինչ որ շատ կարեւոր է, հաւաքական ձեւով։ Ձեռք մը կը վարէ զանոնք։ Այսպէս է, որ անոնք ստեղծած են գիւղատնտեսական գաղութներ, ուր տնտեսական տանելի կեանք մը ստեղծել զատ՝ իրենց տարագիր բազմութեան կ'ընծայեն ցեղային առողջութեան, ազնուականութեան եւ ընկերային բարոյականի անհրաժեշտ բոլոր պայմանները։ Այդ գաղութներուն մէջ Ռուսը ոչ միայն իբրպէս Ռուս կը մնայ, այլ եւ առողջ Ռուս,— չանբարոյանար, մարմինը չի տկարանար, փորն ալ անօթի երբեք չի մնար։ Հոն կ'աճի եւ կը բարգաւաճի առոյգ բազմութիւն մը։ Այս է միայն, որ կը կոչուի ազգային քաղաքականութիւն,— ապահովել ժողովուրդի մը տնտեսական եւ ֆիզիքական գոյութեան պայմանները՝ հաւաքական ձեւով։

Մեր արհեստաւորը, երբ անհատական գործ մը կը ստեղծէ այստեղ, ալ չի վերադառնար երկիր՝ երբ յաւէտ վերադարձի ազդակ։ Սակայն հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ՝ աշխատաւորը սնուցուած է մեկնելու, երբ վերին ձեռք մը կը քայքայէ ձեռնարկը՝ երկիր ղրկելու համար զինք։

Եւ այդ աշխատաւորները կը մեկնին առողջ, ոչ միայն իբրեւ լաւ հայրենասէր, այլ եւ իբրեւ լաւ կռուող յանուն հայրենիքին, տոկալով հայրենիքին կրած դժբախտութիւններուն՝ քաջի պէս, հերոսական արիութեամբ։

Ցաւալի՛ է տեսնել, որ չենք ուզեր օրինակ առնել օտարներէն,— ցեղը ազնուացնելու, գեղեցկացնելու, առողջ պահելու, ջիղերով եւ մարմնով տոկուն պահելու ի՞նչ գեղեցիկ փորձեր կը կատարուին օտարներուն մէջ։ Չի բաւեր երգել Հայ ապրինք եղբարք, անհրաժեշտ է մտածել թէ ի՞նչպէս կարելի է տոկուն Հայեր ունենալ։ Եթէ Հայ պիտի մնամ՝ հիւանդ, տխեղծ, ֆիզիքապէս քայքայուած վիճակի մէջ, ոչ մէկ ծառայութիւն կրնամ մատուցանել մեր դատին։ Սպարտացիները կը մեռցնէին իրենց զաւակները՝ երբ տխեղծ, հիւանդկախ ու տկար էին։

X

Ձեռնարկեցի Հայ-Բոյժի հրատարակութեան,— ժողովրդական ամսաթերթ մը առողջապահութեան եւ բժշկութեան։ Զիս կ'առաջնորդէ այն վարդապետութիւնը, զոր կարելի է եզրակացնել վերը արտայայտուած տեսակէտներէն,— ատարել, ձուլումի կամ ուծացումի պայքարին համընթաց, ընկերային առողջութեան, ցեղային ազնուացման, հոգեկան եւ ֆիզիքական ուժերու ծաղկումին։ Եւ այս ձեռնարկով՝ կը կարծեմ կատարել ազգային լաւագոյն աշխատանք մը։ Ահա թէ ինչո՛ւ պիտի աշխատիմ այդ ամսաթերթը դարձնել հայկական ընդհանրական պարբերական մը,— մեր օրուան գիրքը։ Խմբագրութիւնը պիտի կատարուի առանց երբեք գիտականութեան,— որ եւ է յօդուածագիր պիտի չաշխատի թէ ինք շատ բան գիտէ, ուրիշներէն չհասկցուելու չափ բարձր գիտութեան տէր է։ Ո՛չ, ինչ որ պիտի հրատարակէ «Հայ-Բոյժ», պէտք է հասկնալի ըլլայ ամէնքին եւ անպայման օգտակար, գործնական ձեւով մը երախտապարտ թողլով ընթերցողը։ Տան բժիշկ մը վերջապէս։ Ժողովրդական արտայայտութեան տեսակէտով, ժողովուրդին հասկնալի դառնալու հարցին մէջ՝ քիչ թէ շատ կարծեմ յաջողութիւն ունիմ, մըցումի կանչելու աստիճան։

Բժշկութեան մէջ, ես կը հետեւիմ արդի վարդապետութեան, որ կը դաւանի թէ անհրաժեշտ է աճեցնել հոգեկան ուժը, կը նշանակէ զօրացնել ֆիզիքական տոկունութիւնը։ Ահա թէ ինչո՛ւ քիչ մը աւելի տեղ պիտի տրուի իմացական թաքուն ուժերու յայտնաբերման աշխատանքին, առոր հետ միաժամանակ ծանօթացնելով մարդկային մարմին կոչուած բարդ մեքենային կազմութիւնը եւ զանազան գործառնութիւնները։ Եւ որպէսզի վէճի մը պէս կորսուի «Հայ-Բոյժ» ամսաթերթը, ան պիտի համեմուի բժշկական ասպարէզի այլազան եւ հետաքրքրական պրպտումներով։ Եթէ լաւ գործ մըն է, որ կը ձեռնարկեմ, մեր ժողովուրդին կը մնայ գնահատել զայն։ Ես իմ յուսալոյն ժամանակս է որ պիտի զոհեմ՝ այլ եւս խուլ կերպով լքած ուրիշ որ եւ է աշխատանք այլ ասպարէզներու մէջ, ուսանի բարեկամներուս կը թողում մնացեալ պահոցութիւնը։ Տակաւին թերթը լոյս չտեսած՝ ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը եւ արձանագրուած բաժանորդներու քաջալերական նամակները ամ կուտան ինծի եւ յաջողութեան մասին վստահութիւն, որպէսզի ստանձնեմ ամէն զոհողութիւն։ Այս գործին ձեռնարկելու առեն, ՅԱՌԱՋ, քաջալերելու համար զիս, իբրեւ ամէնէն մօտիկ բարեկամ մը, ամէն օժանդակութիւն տուաւ ինծի,— ահա թէ ինչո՛ւ «Հայ-Բոյժ»ի այս յառաջաբանը երեւցաւ նախ այստեղ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ

— o —

Երեկոն կ'իջնէ, մինչ լիճը կը պարուրուի առաւելապէս տրամութիւնով մը։ Լոյսի տարտամ շերտեր կը շողշողան ամչկոտ ալեակներու կատարին։ Լեռները կ'երկնան խորհրդաւոր եւ առասպելական դրոհի մը տարրոլութեամբ ափէ ափ, ու ինքնամփոփումի ցանկութիւն մը կը հոսի հոգեկան ապրումի մը պահանջէն մղուած։ Կը քալեմ, ինչպէս միշտ երեկոյեան պահերուն՝ յարաշարժ բարտիներու երկայնքին, առօրեայ հոգերէն քիչ մը վերանալու մտահոգութեամբ, ըմպելու համար այն լռակեաց բանաստեղծական օրհնութիւնն՝ որ կը մաղուի մթնոլորտին մէջ եւ վարդագոյն լեռներու թափանցիկ կողերուն։ Միայնութիւնը մէջս կ'արթնցնէ տրամանալու անբացատրելի քաղցրութիւնը։ Ամփոփուիլ ինքն իր մէջ, չմտածել թէ կ'ենայ կեանքը քաղաքներու մէջ, եւ թէ կարդուրիչ հովէ մը հալածական լճին վրայ՝ փոքրիկ եւ գունաւոր նաւակներու մէջ, յամարթինեան սիրով վերացական հոգիներ կան թերեւս։ Միտքը մտածել սրտին, եւ երակին անխուսափական պարկը հաշտեցնել ցանկութիւններու այլամերժ տիրապետութեան հետ. եզրուիլ անբռնադատ անձնական կամքի մը ազնիւ պարտադրութենէն, եւ յանձնուիլ անհոգ եւ մթնամածում՝ տերեւներու սօսափիւնին եւ կամ խիճերու վրայ յառաջացող ալեակներու մեղմիկ մրմունջին։ Լամարթինի պէս փնտռել աստուածութիւնը բնութեան մէջ եւ անհունութիւնը սիրոյ. չունենալ ուրիշ տենչանք եթէ ոչ գեղեցկութիւններու մարմաջը՝ Շէլլիին նման, եւ կամ ցանկալ դառնալ լեռներուն մէկ մասը՝ նման Պայրընի, ու վերջապէս ջանալ ստեղծել այն հոգեկան աշխարհ ապրումը՝ զոր ունեցաւ վաղամեռիկ Դուրեանը իր անմահական «Տրտունջք»ին մէջ, եւ չիրականացած սիրոյ հալածուած երազայութիւնը՝ զոր երգեց Միւսէն պատուուած, սիրոյ մէջ անբախտ եւ Շոփէնհաուէրի ախոյեան Լէոփարտին։

Այս բոլոր զգայութիւնները առաւելի նըրբին թելերով հիւսել հոգեկան կարողութիւններուս, առանց անդրադառնալու որ մերս անսովոր ալյրումի կապած է ոսկորիս կարծրութեան՝ ջիղերուս զօրաւոր եւ մարդկային հասկնալի կշռոյթով։ Կը զգամ որ լիճը կը հալի վերջալոյսին ամգոյն սիրոյ քնքշօրէն շշաջիւնին, ու կը զգամ վերջապէս, որ բլուրներու կողերուն փռուած կանաչութիւնը այլազան գոյներու իրականութիւն մը կը դառնայ գովացնող սարսուռներու եղերէն կախուած։

Ա՜հ, օտարական երկիններուն հմայքը, որոնք աւելի բան մըն են քան տեղերական բնարական բանաստեղծութեան մէջ երգուած իրիկուններ։ Բանաստեղծներ կը մտնեն ինծի, երիտասարդ եւ տարէց, իմաստուն աչքերով եւ պայծառ ճակատներու խորհո՛ղ գեղեցկութեամբ։ Կէօթէին մեծ եւ սեւ աչքերը կը հանեն ինձ Սորեգայէն, այս գեղեցիկ գիւղէն, որ ամէնաթովիչ երազն է Իտալիոյ Մեծ Լճին, Շէյքսփիր ու Տանթէ, Փեթրարքա ու Հայնէ, որոնց ծով մը ընտանեցայ երկիւղածութեամբ եւ անհամարձակ նուիրումով։ Հիմա, երիտասարդ հոգիս, ըմբոստ եւ ջահեան չի ցանկար ծռիլ հատորներու վրայ։ Բանաստեղծներն ու իրենց հատորները կը փախչին ինծմէ, վասնզի ես կը հեռանամ անոնցմէ։ Բնութիւնը որդեգրած է հոգիս եւ իմացականութեանս առուոր աղբիւրը։ Հիմա կը նախընտրեմ բարբին, քան թէ անոր նուիրուած քերթուածը։ Լիճը մօտենալ կուտայ ինծ Լամարթինի, Դուրեանի եւ իմ լիճս, մանաւանդ իմ լիճս։ Ինչո՞ւ. Վասնզի անբացատրելի անկարողութիւն մը կայ ստեղծողին հոգեկան կարողութիւններուն մէջ։ Մենք չենք կրնար հարազատօրէն արտագրել ինչ որ կը զգանք։ Ու այս պակասը, ու այս սարսափելի անկարողութիւնը իմ ամենահուժկու տառապանքն է մտածուած գաղափարին հետ։ Զգացումը հոգիս յանձնուած բառին՝ կը դառնայ տարրալուծական, եւ տարրալուծական նրբութիւնը կը խրտչեցնէ զիս, ու բառին ի տես թաքնուած իրը փոքրիկ հպումով մը կ'արթնէ սրտես միջ։ Քանի՜ անգամ լճին եզերքը գրած քերթուածներս պատռելով յանձնած եմ լճին, մինչ ծիծաղելով, այս գիշեր ծնունդ անուշիկ Կրացիէլլան՝ յանձնուած է զիս իրապարմանուհիին սիրութեամբ։ Սակայն, այն ազնիւ հայրենասիրութիւնը, զոր զգացած եմ իմ հոգիիս փշրանքներէն ամէնք մնայուն՝ իմ երիտասարդ կեանքիս ամենամաքուր ու արժող վայրկեանները եղած են։ Բայց, քանի՜ քերթուածներ աղաւաղած են այս անմահ ջարդէն։ Արդեօք արժանի՞ էին ապրելու... Գրական արուեստը հոգեկան նացնելու պայքարը կայ Եւրոպական մէջ։ Գտնել բառեր, գոյներ, յար մարմրուն փայլփլումներ, ու անտարբեր ցոյցերու խորունկէն փախչող երի՞ն թափանցումներ, կերտելու համար ներսը մնացող ու հասունցող քերթուածները։ Բայց, ինծ կը թուի որ բանաստեղծին սիրտը անկարող է իրականացնել այս տենչանքը։ Արի՞ն։ Եղբայրական երաժիշտներու հետ։ Ահաւասիկ բառ իս, ամենաերջանիկ եւ անինքնական արարածները։ Կատարելագործուած արուեստը փնտռել մի այն անոնց համերգներուն մէջ։ Ինծ համար անոնք են իսկական բանաստեղծ ու արուեստ։ Անոնք ինծ կը թուին ըլլալ աւելի մեկնաբանող եւ անդրանցական, աւելի յաւիտենական եւ ներհայեցողական, անոնց նուագումներուն մէջ կայ կախարդական յաղթութեան մը թուրութիւնը, եւ հաղորդիչ վէտի մը խարկանքը։ Երգը գերազանց է քան քերթուածը, ու հնչիւնը կը խօսէր բառին ոչ-նըրբութիւնը։ Սիմանթոն երգելով կ'ուզէ մեռնիլ...

Երաժշտութիւնը աւելի զգայական է ու գրականութիւնը աւելի բացարձակ։ Բացատրութեան մէջ ճիգ կայ, ու այս ճիգը կը նսեմացնէ արուեստը՝ որ պէտք է ըլլայ ինքնաբուխ արտայայտիչ անոնց զգայութիւններ, ինչպէս կ'ըսէ Սթենտալ։

Բոլոր երաժիշտները գերազանցած են քերթողներուն արտադրութիւնները, երբ անոնց վրայ նետած են իրենց հոգիին անհատնելի ձայները։ Մենտելսոնի, Շուպերի նուագները կը նախընտրեմ քան թէ մեծահամբաւ Կէօթէի այն քերթուածները որոնք նիւթ եղած են առաջիններուն։ Վերջինս իր ուրախութիւնն ու վշտալյանքը կը յայտնէր Մենտելսոնի, ու կը Աւէր Շուպէրի հանդէպ, երբ անոնց երաժշտութիւնները կը տանէր միհնոյն պահուն։ Եհ՛ղճ Շուպեր։ Գէթ-

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

»»»··«««

2. Որ լիովին հասկանալի լինի աշխատաւորական մասսաներին, մի լեզու, որ հզօր զէնք լինի մեր սոցիալիստական բովանդակութեամբ ազգային կուլտուրան յանձնուած բարգաւաճման հասցնելու համար։ Այս գործում պատասխանատու դեր ունեն կատարելու մեր գրողները, որոնք աւելի մեծ լրջութեամբ պէտք է հետեւեն ամէնից առաջ իրենց լեզուի մշակման եւ ճոխացման։ Այստեղ պէտք է խստօրէն պայքարել նաեւ այսպէս կոչուած «ազգային յատկանիշների խտացման» ձգտումի դէմ, որը գործնականում երբեմն մասսաների համար անհասկանալիութեան աստիճանի բարդացնում է լեզուն, (օր. Չարենցի վերջին գրքի առանձին տեղերում), իսկ բառ չէութեան գրականութեան լեննեան գիրքերից նացիոնալիստական չեզման արտայայտութիւններից մէկն է։

X

Առաջիկայում մեր գրականութեան զարգացման հիմնական խնդիրներից մէկն է անցեալի գրական ժառանգութեան քննադատական իւրացումն ու գեղարուեստական գրականութեան կլասիկների հրատարակութիւնը։ Որոշ աշխատանք այս ուղղութեամբ արդէն կատարուած է, սակայն թըւում է որ Պետհրատը, Մարքսիզմի-Լէնինիզմի Ինստիտուտը եւ մեր գրողներն ու քննադատները պէտք է աւելի ակտիւ լինեն այս ասպարիզում։ Այն փաստը, որ Աբովեանի արժէքաւորման հարցն այդքան բուռն վիճաբանութիւններ առաջ բերեց մեր գրագէտների շրջանում ինքնին վկայում է, որ այս ասպարիզում մենք դեռ միայն առաջին քայլերն ենք անում։ Գրական ժառանգութեան իւրացման եւ հրատարակման գործին պէտք է ձեռնարկել ամբողջ լրջութեամբ, այստեղ որ եւ է շտապողականութիւն վնասակար է եւ ազդում է գործի որակի վրայ, ինչպէս որ արդէն տեսնում ենք։ Գլխաւորն այն է, որ մինչ, բոլոր դէպքերում, որպէս պարտադիր կանոն, այս խնդրին եւս մոտենանք հայկական նացիոնալիզմի դէմ պայքարն ուժեղացնելու տեսակէտից, այլ խօսքով ասած՝ ելնելով մեր սոցիալիստական, ինտերնացիոնալիստական կուլտուրայի զարգացման շահերից։

Պետհրատը պէտք է ուժեղացնէ կլասիկների հրատարակութեան գործը։ Ենթադրւում է շուտով լոյս ընծայել Թումանեանը, ապա նաեւ Պարոնեանն ու Նարդոսը։ Այդ շատ քիչ է, մեծ թերութիւն պէտք է համարել այն, որ չկայ մինչեւ այժմ Նալբանդեանի նոր հրատարակութիւնը։ Նալբանդեանի ամբողջական գործի քննադատական հրատարակութեան պատրաստումը Պետհրատի եւ Ինստիտուտի առաջնակարգ խնդիրներից մէկը պիտի համարել։ Պէտք է սկսել նաեւ գիւղագիրների հրատարակումը։ Ցանկալի է, որ գիւղագիրներից շատերը, ժամանակին լուսերեան եւ անուշադրութեան մատնուած բուրժուական գրականութեան կողմից, մինչեւ հիմա էլ բաւերի տակ են մնացել եւ մոռացութեան մատնուել։ Գիւղագիրներից ոմանք մեզ շատ աւելի մօտ են, քան կարծում են շատերը։ Վերջապէս, յատուկ տեղ պէտք է ունենայ նաեւ ժողովրդական բանահիւսութեան հաւաքումը, մշակումը եւ հրատարակումը։ Այս ուղղութեամբ մինչեւ այժմ կատարուած աշխատանքները նըմանապէս խիստ անբաւարար են։

X

Մեր գրականութեան զարգացման, ինչպէս նաեւ գրականութեան միջոցով մեր ինտերնացիոնալ կապերն աւելի ամրացնելու տեսակէտից բացառիկ կարեւոր նշանակութիւն ունեն թարգմանութիւնները. ես նկատի ունեմ ինչպէս ժամանակակից խորհ. գրողների, նմանապէս եւ՛ ռուսական եւ համաշխարհային կլասիկների հայերէն հրատարակման գործը։ Ցայտուն են Պետհրատի ձեռնարկումները եւ ծրագիրներն այս ուղղութեամբ։ Չի կարելի չնշել, որ այս տարի լոյս են տեսնելու ամբողջական «Դոն Կիխոտը», Տոլստոյի «Պատերազմը եւ խաղաղութիւնը», Հայնէի գործերը, Ֆերդուսին, ինչպէս նաեւ բաւական աչքի ընկնող բուն ժամանակակից գրողներից։ Այս բոլորն իր կարգին խոշոր չափով բարձրացնում է մեր գրականութիւնը, մեր մասսաների կուլտուրական ընդհանուր մակարդակը։ Առաջիկայ տարիներում այս աշխատանքն աւելի հուժկու թափով պիտի ծաւալուի։ Մանաւանդ աւելի ուշադիր պէտք է լինել մեր հարեւան ժողովուրդների, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի խորհրդային գրականութեան լաւագոյն գործերի թարգմանութեան եւ հրատարակման գործին։ Այստեղ չպէտք է միայն մոռանալ, որ բարձր որակն ամէնից կարեւորն է, մանաւանդ կլասիկների թարգմանութեան գործում։ Պատասխանատու դեր ունի կատարելու այս գործում մեր գրողների կոլլեկտիւը, գեղարուեստական գործերի, մանաւանդ կլասիկների թարգմանութիւնը գեղարուեստական ստեղծագործութիւն է եւ բարդ ստեղծագործութիւն. մինչդեռ մեզ մօտ շատ անգամ թարգմանութեան վրայ նայում են որպէս երկրորդական մի գործի, որով կարելի է զբաղուել ի միջի այլոց։ Դրա հետեւանքով արդէն լոյս տեսած մի շարք թարգմանութիւնների որակը չափազանց անբաւարար է։ Մեր գրողները պարտաւոր են տալ հայ ընթերցողներին կլասիկների եւ խորհրդային ժամանակակից գրականութեան լաւագոյն գործերի բարձրորակ թարգմանութիւններ։

Ընկերներ, ես աշխատեցի համագումարի ուշադրութիւնը կենտրոնացնել մեր գրականութեան այժմէական հանգուցային մի քանի խնդիրների վրայ։ Ինքնաքննադատութեան նշանաբանի տակ ներկայ համագումարը պիտի ամփոփի մեր գրականութեան մինչայժմեան նուաճումները, պիտի վեր հանի թերութիւնները եւ յետ մնալը։ Համագումարը պիտի մէջտեղ նետի մշակի վերջնականապէս վերացնելու բոլոր այն արգելակները, որոնք դեռ մինչեւ վերջերս էլ գոյատեւում էին Համկոմկուսի (բ) Կենտկոմի 1932 թ. ապրիլ 23ի պատմական որոշումների տնչեց կիրառումը։ Համագումարը պիտի ապահովի մեր գրականութեան վերելքն այն ուղիներով՝ որ ցոյց է տուել խորհրդային ընկ. գրականութեան մեծ ուսուցիչ ընկ. Ստալինը։ Շուտով բացւում է Մոսկւայում խորհրդային գրողների համամիութենական առաջին համագումարը։ Արդէն պարզ երեւում է այդ համագումարի խոշոր համաշխարհային նշանակութիւնը։

(Վերջ)

(5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր լեզուն

...ր լեզուն նկուն է ու բարբարոս,
...նակուն է, կոպիտ, բայց մինինոյն
պահին
...յծառ է նա, որպէս մշտաբորբոք
փարոս,
...ուած հրով անշէջ դարերում հին:
...փարպեցիներ, խոնարհ ու համա-
բեղ,
...ել են այն դարեր, որպէս մարմար,
...փայլել է նա մեր, ինչպէս բիւրեղ,
...երը կոպտացել, ինչպէս լեռնային
քար:
...մէջ պահել է նա իր հնդկաճի
ոգին,
...ել մենք այսօր կռապաշտում ենք
այն մեր.
...ենից է, որ ուզում ենք մեր
...խների վրայ ժանգ չըսէի:
...ենից է, որ մեր այսօրուայ
ոգուն
...չի կարող չլինել պատկան
...նրանի բարբառը նուագուն,
...մեր մրմունջը մագաղաթեայ:
...ուզում լուռ պայծառ երգիչ
...բարբառը գեղջկական,—
...նա կը գայ՝ լեզուն այս երկաթ-
եայ բերքի
...խների այս խոր ու երկրակամ...

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Գեղջի վեր

ԽՄԲ.— Խորհ. Հայաստան բացառիկ թիւ մը յատկացուած է օդանաւին: Ամբողջ թիւը զարդարուած է զանազան օդանաւերով եւ օդանաւի մասին այլազան յօդուածներով: Այդ թիւով կը տպէ նաեւ հետեւեալ բանաստեղծութիւնը, օդանաւին նուիրուած:

Թռիր դո՛ւ, թռիր դո՛ւ, թռի՛ր դու
հեռու,
Որպէս յաղթ արծիւ դու կապոյտ եթերում,
Որպէս նոր կռունկ, որ երկիր է գալիս,
Պայծառ մի, պայծառ մի վարուն է
բերում:
Թռիր դու, թռիր դու մոխի պէս ա-
րագ,
Կամքի պէս հուժկու դու, կեանքի պէս
վարար,
Կեանքին մեր թռիչք տուր, թռիչք
տուր ու թափ,
Վերջին մեր բաղձանքը բուչելու համար:
Թռիր դու, թռիր դու, թռի՛ր դու հե-
ռու,
Լինին քոյ թեւերդ հուժկու՝ երթե-
րում,
Վերջին մեր բաղձանքը կը թռչենք
քեզ հետ,
Փակած վառ ջահերը մեր կուռ ձեռ-
քերում:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

«ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀՐԵԱՆ» 90 ՏԱՐԵԿԱՆ

— o —

Յովհ. Թումանեան

ՕՐ. ՄԱՆՆԻԿ ԳՆԵԱՋԵԱՆ
եւ
Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Նշանուած
Առնուվիլ, 26 օգոստ. 1934 Փարիզ

■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■

խանութեան համեմլու համար՝ կ'ըսեն ժողովուրդին. «Դուն ես միակ վճռապետը»: Վա՛յ այդպիսիներուն:

Երեւակայեցէք խօժէն Սիւի կացութիւնը այդ պահուն: Այսուհանդերձ անիկա զարձեալ յաջողեցաւ երեսփոխան ընտրուիլ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ ԹԷ ՈՉ ՍԻՐԱՅԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Լրագրող մը այս հարցը կը դնէ, ակնարկելով այն գիրքին, զոր քանի Մէթէրլինկի նախկին սիրուհին՝ հրատարակութեան տալով պիտի մեծ գրողին սիրային նամակները, իբրեւ վրէժխնդրութիւն անոր տուած սիրոյն դէմ:

Մէթէրլինկ, փիլիսոփայ, ծիծաղեցաւ թերեւս այս վրէժխնդրութեան վրայ, ծիծաղելով նաեւ երբեմնի իր սիրոյն արտայայտութիններուն վրայ,— հիմա թարշամած ծաղիկներ, անգոյն ու անցօղ:

Բայց ոմանք կը սիրե՛ն նոյն իսկ թոյլ տալ որ հրատարակուին իրենց սիրոյ նամակները, թերեւս գայթակղութիւն մը պատճառելու համար: Այսպէս, գայթակղութեան սիրահար գրող մը, Պէրնըրտ Շօու, որ ժամանակին սիրահարած էր կնոջ մը, երբ նոյն կնոջ կողմէ իրմէ կը խնդրուի նպաստ մը ամերիկացի անգործ աղջիկներու համար, կը պատասխանէ իրեն յատուկ չեշտով մը.— «Հրատարակութեան տուէք սիրային նամակներս, զորս ձեզի ուղղած եմ պատանեկութեանս շրջանին, ծախեցէք զանոնք եւ հասոյթը յատկացուցէք ձեր անգործ աղջիկներուն»:

Ինչ իմաստ ալ տրուի այս պատասխանին, խորքին մէջ կը մնայ գայթակղեցնելու մարմաջը, որ հոգեբանական մէկ գիծն է անգլիացի քանի մը գրողներուն: Տարօրինակ exhibitionisme, որ երեւան կուգայ, այլազան ձեւերով, Օսկար Ուայլտի, Պայրընի, Ճէյմս Ճոյսի, Սուիֆթի նկարագրին մէջ:

Գրողներու ուրիշ մեծ մաս մը եւս, տանց ուզելու կորսնցնել իրենց սիրային պատմութիւնը, կ'օգտագործեն զանոնք վէպերու մէջ՝ այլ բոլորովին հագուեցուցած:

Այս մեծ խումբէն ալ դուրս, կան գրողներ եւս որոնք չափազանց «գոց» են, եւ դժուար թէ ստուգուածաբրար կարենայ տանց գործերուն մէջէն կարդալ տող մը խոստովանութեան իրենց սիրոյ հին յուշերէն: Անոնց համար է թերեւս, որ Ալֆրէտ տը Միւսէ կը գրէ.— «Լռութիւնն է միայն մեծ, ուրիշ ամէն բան տկարութիւն է պարզապէս»:

...ՆԱՅ ԻՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՅՍԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

(ՉԻՆԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Վ. Մ. ՏԻՐՈՆՑԵՒԻՉ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

Խ. Միութիւնը պիտի ընդունուի՞ թէ ոչ

Պէտնի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները յաջորդաբար Զուիցերիոյ արտաքին գործերու վարիչին ներկայանալով, ուզեցին իմանալ թէ կառավարութիւնը ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ, եթէ առաջարկուի Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ընդունիլ: Պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ այս երկու դիմումները ունին միայն տեղեկատու հանգամանք (ինֆորմացիոն բնոյթ?, պիտի ըսէին Երեւանի մէջ), եւ երբեք չեն ձգտիր ճնշում բանեցնել Զուիցերիոյ վրայ:

** Նախարարական խորհուրդի ամչի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Պառթու տեղեկութիւններ հաղորդեց Աւստրիոյ կացութեան, արեւելեան Լոքառնոյի բանակցութեանց եւ Ռուսիոյ անդամակցութեան մասին: Ֆրանսական կառավարութեան համար մեծ արժէք ունի Խ. Միութեան մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եւ ըստ այնմ կազմուած է ֆրանսական պատուիրակութիւնը, որուն անդամներուն մէջ կը գտնուին արտաքին, առեւտրական եւ ելմտական նախարարները: Իրազեկներ կ՚ըսեն թէ այս վերջին երկուքը յատկապէս նշանակուած են, բացատրելու համար խորհրդային Ռուսիոյ ընդունելութեան տնտեսական արժէքը:

Աւազակութի՞ւն թէ խաղախական դաւ

Խարպինի (Մանչուրիա) ճեպընթացը ուրբաթ առտու գիծէն դուրս հանուեցաւ չինացիներու կողմէ: Լուրերու համաձայն, սպաննուած են 25, իսկ վիրաւորուած՝ 130 հոգի: Երկու ժամ կռիւ տեղի ունեցաւ, բայց աւազակները յաղթեցին, 80 հոգի ալ գերի բռնելով: Ասոնց մէջ կան ամերիկեան չարժանկարի ընկերութեան մը ներկայացուցիչները եւ երեք փրոֆէսէօրներ՝ Թոքիոյի համալսարանէն: Ձոհերուն մեծ մասը ճափոնցիներ են: Դիակները անճանաչելի դարձած էին գնդակներու տեղատարափին տակ: Աւազակները փախան, աւարին աւար առնելով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ կարմիրները խիստ հետապնդումներու ենթարկուած ըլլալով, առջի օր պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Փարիզի պուլկարական դեսպանատունը, բողոքելու համար: Պատուիրակութեան կը նախագահէր Գ. Հանրի Պառպիւս: Դեսպանը եւ գործակատարը բացակայ էին եւ քարտուղար մը ստացաւ գրաւոր բողոքը:

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ հրդեհ մը ոչնչացուց էվլաք գիւղը (Ատալիա), մոխիր դարձնելով 95 տուն, խանութ եւ երկու խան: Ուրիշ հրդեհ մըն ալ, Աքսէրայի մէջ, ոչնչացուց թաղապետական թատրոնը, հինգ խանութ եւ սրճարան մը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՏԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Բաժակ խումբի ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Իշխան եւ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներու «Արաքս» Միութեան կողմէ

8 Սեպտեմբեր Շաբաթ առտուընէ մինչեւ իրիկուն

Montonorency, Chataignereի օդասուն պարտէզին մէջ

Ուր անձրեւի պարագային կարելի է հիւրաբուլ սրճարանին մէջ

փոքրիկներու կողմէ տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն եւ խաղեր:

կարելի է ճաշը միասին բերել:

Մուտքը՝ ազատ է:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9ԻՆ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Mme Sotiria Pascal, Տիկ. եւ Օր. Պեստրոսեաններ, Տիկ. եւ Օր. Դրիգորեաններ, Օրիորդներ Ա. Անանեան եւ Շ. Պիօնեան եւ Պ. Ե. Սարգիսեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Թաղտասարեան ընտանիքին (Թաւրիզ), իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԺՕԶԷՖ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

վաղաժամ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 23 յուլիսին, Թիֆլիզի մէջ:

ՀՐԱՒԷՐ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ Պ. Օննիկ Նարկիզեանի (նախկին Demonstration NORA et ETOILe մարքերուն) նոր հնարած գործիքին ցուցադրութեան որ տեղի պիտի ունենայ ՎԱՂԸ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ առաւօտեան ժամը 9էն 12, (8, Rue Boudreau, Métro Opéra):

Պ. Օ. Նարկիզեան անձամբ պիտի բացատրէ այն սափրիչներուն որոնք ծանօթ չեն «Միզ ան-փլի» գաղտնիքներուն իսկ գործիքը նուէր մըն է:

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը փնտռէ հայ սպասուհի կին մը տան աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսականով:

Դիմել՝ Տիկին ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի 19, Rue de la Porte de Bicêtre, Paris (13):

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Սեվրանի Հայ Կրթական Միութիւնը շնորհակալութեամբ Պ. Պ. Պաղէմեանի ժամուն առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Պ. Պ. Թորոսեան, Եղէկիէլեան, Պապիկեան, Փափազեան, Տաքէսեան, Ճիլպէրեան, Զափեան, Ազամեան, Մելքոնեան, Մէճիլեան, Մ. Ճիլպէրեան, Փոլատեան, Շահպազեան, Քէրիմեան, Խաչատուրեան 10ական ֆրանք:

Սրեցկին Մայր 7 ֆրանք: Պ. Իգ. Միրզեան 6 ֆրանք:

Պ. Պ. Քիւրքճեան, Խլոյեան, Ֆէսճեան, Կիւլեան, Սանդիկեան, Գզըլեան Եղբարք, Թիւթիւնճեան, Մ. Քէօսէեան, Յովհաննէսեան, Աղաճեան, Մէյրէմ Գույլ, Մինասեան, Գըլըճեան, Թիմոնիօ, Լօրէնեան, Օր. Մանուէլեան, Տիկին Օհանեան, Տիկ. Սոլամ, Թէքէեան, Իչգալացեան, Վ. Նալպանտեան, Հայրապետեան, Զուլճեան 5ական ֆրանք:

Պ. Պ. Սաթիճեան, Պօղոսեան, Օ. Նազարէթեան 3ական ֆրանք:

Պ. Պ. Կակազեան, Դաւասեան, Ակրաեան, Նշանեան, Ալթունեան, Կ. Նազարէթեան, Տիկին Դրիգորեան, Թէրճեան, Լեւոն Խնձեան 2ական ֆրանք:

Շահինեան ընտանիք 50 ֆրանք:

Պ. Պ. Մէհրեան, Թ. Նալպանտեան, Ռ.Ռ. 30ական ֆրանք: Քէօսէեան Եղբարք 15 ֆրանք:

Զմառքեան կօշիկի գործարան

Զանաքեան 30 ֆր.: Արշաւիր, Արմենակ, Բաբիկ, Վահրամ, Պետրոս, Գէորգ, Կամիկ, Էնիշան, Յակոբ, Շաւարշ, Երուանդ 5ական ֆրանք: Ժօզէֆ 2.50 եւ Բիւզանդ 1 ֆրանք:

Ի դիմաց Սեվրանի Հայ Կրթական Միութեան, քարտուղար՝ Նալպանտեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թօքատի Ճէմալէտտին թաղէն Խուրշիտի Թորոսին որդին Եղիա Կրանեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Աղնիւ, որդին՝ Օհաննէս, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստիա: Այս Թուականէն ի վեր լուր չունիմ իրենց մասին: Իմացնել՝ Legionaire Grounian, Mtle 52255 1r Rég. Etr. C. P. I. Sidi – Bell – Abbes, Algérie.

— Ալեքսանդրի Ներքին Սիփնցի Յովանի Առաքելի աղջիկ Զէյնօ, որ 1906ին Զէրքէզներու հետ մինչեւ Մարաշ գացած է: Մարաշի ջարդէն վերջ անհետացեր է: Սուրիոյ մէջ զինք տեսնողներ եղած են:

Կը փնտռուին նաեւ Ներքին Սիփնցի Յովանի Սահակի աղջիկ Յաոֆօռ, Յովանի Վերտոյ տղայ Աղօյ, Երիցու Դարոյ տղան Սալտօն, որոնք Սիփնա ջարդին Քիւրտերը տարած են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Ohanessianի, Hameau du Corzot, Genay (Ain), France:

Սիփնցի եւ շրջականներու հայրենակիցներէն կը խնդրուի նաեւ իրենց հասցէն հաղորդել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Զուիցերիա, Իտալիա, Բելճիքա, Անգլիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 4 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2590

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի, 21 օգոստոս)

Ի՞նչ գործ կը կատարուի Հայրենակցականներու դրամներով Հայաստանի մէջ:

Արդեօք Հայրենակցականներու միջոցաւ Հայաստան հասած հարիւր հազարաւոր տոլարներու փոխարէն նոյնքան արժէքով կառուցումներ կամ վերաշինական այլ աշխատանքներ կը կատարուի՞ն հոն:

Այս հարցին պատասխանը տարիներ առաջ տուաւ Արաբկիրի Հայրենակցականի առաջին փորձն իսկ:

Արաբկիրի Հայրենակցականը եղաւ առաջինը, որ 1925ին Պատգամաւորական Ժողովի մէջ որոշեց ձեռնարկել Նոր Արաբկիրի կառուցման Հայաստանի մէջ: Պատգամաւորական Ժողովը քուէարկեց 30 հազար տոլարի պիւտճէ մը, որ պիտի գործածուէր հետեւեալ ձեւով.

Նոր Արաբկիրի մէջ 15 տուն կառուցանելու համար 15,000 տոլար, Նոր Արաբկիր խմելու ջուր բերելու համար... 5,000 տոլար, Մանուսայի գործ հաստատելու համար... 5,000 տոլար եւ Արաբկիրցի հայրենակիցներ Հայաստան փոխադրելու համար 5000 տոլար:

Արաբկիրցիներու Հայրենակցականը այս ծրագիրը գործադրելու համար յատուկ լիազօր մը Ամերիկայէն Հայաստան ղրկեց:

Լիազօրը՝ ոմն Մ. Դաղիկեան, 1927ին վերադարձաւ Հայաստանէն եւ զեկոյց ներկայացուց իր կատարած աշխատանքներու մասին: Այդ զեկոյցէն պարզուեցաւ հետեւեալ պատկերը. Նոր Արաբկիրի մէջ 15 տուներ կառուցանելու փոխարէն 14 տուներու միայն հիմքն է ձգուած, ջուր չէ տարուած Նոր Արաբկիր, ոչ մէկ Արաբկիրցի գաղթական չէ փոխադրուած Հայաստան եւ ոչ ալ Մանուսայի գործն է հաստատուած: «Վերաշինական» այս աշխատանքներու վրայ Արաբկիրցիներու լիազօրը Պատգամաւորական Ժողովի քուէարկած 30 հազար տոլարի փոխարէն ծախսած է 41 հազար տոլար:

Արաբկիրցիներու Հայրենակցականը այնուհետեւ հաստատած է որ ծախսուած 41 հազար տոլարէն 8,743 տոլարը պարզապէս փախցուած է: Ուստի Արաբկիրի Հայրենակցականը որոշած էր գանձել այդ 8,743 տոլարը Մ. Դաղիկեանէն:

Կրցա՞ն Արաբկիրցիները գանձել այդ գումարը իրենց հարկիկ ներկայացուցիչէն թէ ոչ, մենք չենք գիտեր: Այս օր այդ մեզ չի հետաքրքրեր:

Արաբկիրի Հայրենակցականի վերաշինական առաջին փորձի այս տխուր պատկերը կրկնուած է այնուհետեւ տարուէ տարի գրեթէ բոլոր միւս Հայրենակցականներու ձեռնարկներու մէջ: Նոր Մալաթիոյ, Նոր Սեբաստիոյ, Նոր Խարբերդի, Նոր Եւդոկիոյ եւ այլ քաղաքներու եւ աւաններու կառուցման համար Հայաստան ուղարկուած գումարները ծախսուեր են գրեթէ նոյն ձեւով:

Հայրենակցականներու այս վերաշինական աշխատանքներու ընթացքին տխուր զաւեշտներ ալ տեղի ունեցած են:

Այսպէս Նոր Եւդոկիոյ կառուցման ընթացքին պէտք է եղեր մէկէ աւելի անգամներ լքել ընտրուած վայրն ու կիսակատար շէնքերը եւ նոր տեղ փնտռել Նոր Եւդոկիոյ համար, որովհետեւ նախապէս ընտրուած տեղը ճահճոտ եղած է:

Ուրիշ երկիրներու մէջ բարեխիղճ մարդիկ ժողովրդի դրամով շէնք կառուցանելէ առաջ նախ կը սորվին թէ ընտրուած տեղը ճահճո՞տ է թէ ոչ եւ ապա կառուցանել կը սկսին: Խորհ. Հայաստանի մէջ Հայրենակցականները նախ շէնքերը կը սկսին կառուցանել եւ ապա կը սորվին թէ ընտրուած տեղը ճահճոտ է, կը լքեն զայն եւ կ'երթան ընտրելու ուրիշ ... ճահճոտ տեղ մը:

Շինարարութեան այս խարդախ սխալի հետեւանքով Հայրենակցականներու Հայաստան ուղարկած հանգանակած գումարներու հազիւ մէկ քառորդը իր նպատակին կը ծառայէ:

Նոյնը տեղի կ'ունենայ նաեւ ներգաղթի ձեռնարկներու մէջ:

Տիգրանակերտի Հօկը ներգաղթի ընդհանուր հանգանակութեան ձեռնարկեց այս գաղութին մէջ:

Հօկի տուած հրապարակային հաշուետուութեան մէջ բացուած է, որ հանգանակութեան ընդհանուր գումարը եղած է 6,100 տոլար: Պարզուած է նաեւ որ այդ գումարի կէսէն պակաս՝ 2,900 տոլարը Հայաստան հասցնելու համար Հօկը այս երկրի մէջ ծախսած է ընդհանուր գումարի կէսէն աւելին՝ 3,200 տոլար:

Այս բոլորէն վերջ զարմանալի չէ, որ Հայրենակցականներու մէջ հաւաքուած դրամը եւ զոհող մարդիկը սկսան թէ հաշիւ պահանջել եւ թէ աշխուժօրէն հսկել որ «Խորհրդային Հայաստանի Բարեկամներու» անունին տակ ծածկուող ամէն կարգի բախտախնդիրներ չխանեն ժողովուրդէն գանձուած եւ Հայաստանի վերաշինութեան յատկացուած գումարները: Հայկական բախտախնդիրները սովորաբար չեն սիրեր հաշիւ տալ: Ու երբ իրենցմէ հաշիւ պահանջուեցաւ, բախտախնդիրները փողոցային սատահակներու անպատկառութեամբ մէջտեղ նետեցին զզուելի յերիւրանք մը. «Դաշնակցականները հաշիւ կը պահանջեն, Դաշնակցականները դէմ են Հայաստանի վերաշինութեան»:

Տականքութիւն, վէճ, կռիւ, ծայր տուին Հայրենակցականներու մէջ: Հայրենակցականներու մէջ ղեկավարող դիրքեր գրաւած մութ, կասկածելի տարրերը ամէն միջոցի դիմեցին խանելու հրապարակը եւ խարդաւանքի մէջ պատելու իրենց օձիքը:

Նիւ Եորքի ատենութիւնը երկնաւաք պատեհութիւն էր Հայրենակցականներու մէջ բոյն դրած բախտախնդիր խառնակիչներու համար փրկելու իրենց օձիքը:

Հաշիւ պահանջող Դաշնակցականներէն եւ առհասարակ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն ազատուելու համար Նիւ Եորքի ատենութիւնը պատրուակ բռնելով կազմուեցաւ տխրահռչակ «Դուրեան յանձնախումբը»: Եւ Հայրենակցականներէն ոմանք Հայաստանի վերաշինութեան յատկացուած գումարները սկսան տրամադրել «Դուրեան յանձնախումբ»ին, այս երկրի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ քաղաքական ամէնէն անարգ պայքարը մղելու:

«Հայրենիք»ի ընթերցողները կը յիշեն այն բազմաթիւ բողոքները, որ հրատարակուեցան մեր թերթի մէջ ընդդէմ այն Հայրենակցական եւ Վերաշինաց Միութիւններու, որոնք գումարներ են տուած «Դուրեան յանձնախումբ»ին:

Զարմանալի՞ է որ այս բոլորէն ետք գրեթէ բոլոր Հայրենակցականները կամ պառակտուած ու քայքայուած են, կամ այդ ճամբու վրայ են:

Պառակտուած են կամ պառակտուելու վտանգին ենթակայ Վասպուրականի, Մալաթիոյ, Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտի, Քղիի, Այնթապի, եւ բազմաթիւ այլ Հայրենակցականները: Դէպի ո՞ւր կը տանի այս վիճակը:

ՀԱՅԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԲԵՐՆԻ ԾԱՌՈՑ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Թող չխառնուին մեր գործերուն...»

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցառաջ). — Օր ըստ օր, ցայց ըստ ժամանակէ մը ի վեր, բուռըն վէճ մը ծագած է քաղաքապետարանի, հանրակառքի ընկերութեան եւ Cooperative d'Autobus Marseillaisի միջեւ:

Պատճառը, այս վերջինին բանեցուցած ինքնաշարժներն են: Ինչպէս բոլոր Ֆրանսայի, նոյնպէս ալ Մարսէյլի մէջ երթեւեկի խնդիրը դարձած է օրուան կարեւոր հարցը: Արագութեան դարն է. մարդիկ կ'ուզեն աւելի արագ եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ ճամբորդել: Ահա, այս իրողութիւնը նկատի առնելով, Գոմոնի եւ Սէն Ժիւլիէնի բնակչութիւնը, որ չափազանց խանուած է եւ կը համրէ մօտ 5000 հոգի, համագործակցական գետնի վրայ, 5 — 6 օթօպիւսներու երթեւեկ մը հաստատած էր Գոմոն – Սէն Ժիւլիէնէն Մարսէյլ, մրցելով հանրակառքի ընկերութեան հետ: Բնական է հանրակառքը կապուած է քաղաքապետութեան, եւ իրարու մէջ ունին մասնաւոր պայմանագրութիւններ:

Այսպէս, հիմնուելով այս պայմանագրութիւններու վրայ, հանրակառքի ընկերութիւնը կը պահանջէ վերացումը այդ համագործակցական գետնի վրայ գործող օթօպիւսները:

Աւազին վէճ, թերթերու մէջ, նախատական գրութիւններ մէկը միւսին դէմ: Եւ տխուր խնդրին մէջ կը խառնուին, պետական մարդիկ, երեսփոխան, ծերակուտական եւայլն, մէկ կամ միւս կողմը բռնելով: Փողոցներու մէջ տեղի կ'ունենան ցոյցեր, եւ տակաւին վերջին երէկ գիշեր հսկայ բազմութիւն մը սրահին մէջ: Վերջապէս հանրակառքի ընկերութիւնը աշխատանքի նախարարութենէն ձեռք կը բերէ վճիռ, թէ օթօպիւսները պէտք է օգոստոս 31էն սկսեալ դադրեցնեն երթեւեկը:

Ուրեմն պարզ շահի եւ մրցակցութեան խնդիր մը, կը դառնայ քաղաքական հաշիւներ մաքրելու կրկէս մը, մանաւանդ որ կը մօտենան ընտրութիւնները:

Ինչպէս ծանօթ է, Գոմոն – Սէն Ժիւլիէն, Մարսէյլի շրջանին մէջ, ամենամեծ հայ գաղութն է, տուն տեղ եղած: Եւ բնական է, ամենայն պարզութեամբ, պիտի անդամակցէր օթօպիւսի համագործակցական միութեան, տասը ֆրանք վճարելով, որպէս մուտք: Եւ այսպէս, հանրակառքի իրաւունքներէն խուսափելու համար օթօպիւսով կը ճամբորդէին առաւարթիւ մը մեր հայրենակիցներէն:

Քաղաքապետարանը եւ հանրակառքի ընկերութիւնը, իրենց լի նպաստ վճիռ մը կամ կարգադրութիւն մը ձեռք ձգելու համար սպասած էին, խայտառակ բացատրութեան մը, թէ ... «ամբողջ Հայերն են այս բոլորին պատճառը. Հայերն են որ անդամ են ընկերութեան»: Հետեւաբա՞ր...: Հիմա սկսած է որոշ տեղութիւն մը Հայերուն հանդէպ: Այսպէս անցեալները հանրակառքի մը մէջն էի: Ճամբորդ մը կը հարցնէ կառավարին թէ հոս օթօպիւս չկա՞յ: Կառավարը կը պատասխանէ.

— Բարեբախտաբար հոս Հայ չկայ որ օթօպիւս բանի »:

Ինչպէս բուն խնդիրը դարձած է քաղաքական մարզանքներ կատարելու փորձ: Եւ մանաւանդ կայ ընտրութիւններու հարց: Այսպէս, Գոմոնի տեղացի բնակիչներէն քանի մը հոգի, ազդարարած են երեսփոխան Գ. Սիմոն Սապիանի. — «Եթէ երբեք մեր կողմը չբռնես քուէ չպիտի տանք քեզի »:

Եւ այս պատճառ կը դառնայ, որ ընկերվարական – համայնավար Սիմոն Սապիանին հրապարակային բանախօսութիւն մը սարքէ, Սալօն Սէն Ժաքի մէջ, անցեալ շաբաթ իրիկուն:

Այսպէս, բնտրական նառ մը կը խօսի անուղղակի: Եւ անդրադառնալով վերոյիշեալ տագնապին, այս բոլորին մէջ, գլխաւոր պատճառ կը բանէ «հայ գաղթականները »:

Եւ կ'ազդարարէ ինչպէս իր թերթին, Marseille 12 heuresին մէջ ալ գրուած է.

— « Թող հայ գաղթականները մեզ հանգիստ ձգեն. չխառնուին մեր գործերուն: Մենք հայ գաղթականներէն, մեր երկրին մէջ, օրէնք չպիտի սորվինք», եւ ուրիշ շարք մը պդտոր յարձակումներ:

Այս միջոցին ունկնդիրներէն Ֆրանսացի մը կը պոռայ.

— « Ծո՛վ, ծո՛վ, թափեցէք Հայերը »:

Եւ հիմա պատկերը կ'ըլլայ կատարեալ: Իրականին մէջ, մեր հայրենակիցները ոչ մէկ անախորժ քան ըրած են: Մանաւանդ երթեւեկի խնդիրը, ոչ քաղաքական հարց է եւ ոչ ալ հատուածական:

Ահա այսպէս է Եւրոպան: Ճանչնանք զայն: Մարդիկ, քաղաքական եւ այլ հատուածական թէ անհատական շահերու համար նախազ կ'ընեն տարագիր ժողովուրդ մը, որ ոչ մէկ կապակցութիւն ունի իրենց ներքին եւ արտաքին գործերուն հետ:

Բարեկամ մը, որ ներկայ եղած է հրէկուան սարքուած մեծ ցոյցին, հսկայ սրահի մը մէջ, կ'ըսէ թէ ֆրանսացի ժողովականներէն մին, յանկարծ ոտքի ելլելով կը բացականչէ « կեցցէ՜ Հայաստան »: Եւ ծափահարութիւններ:

Իսկ, համագործակցական օթօպիւսի վարչական կազմի անդամներէն մէկը, շեշտելէ յետոյ թէ հակառակ կառավարական արգելքին, պիտի շարունակեն երթեւեկը, ուժգնօրէն կը յարձակի ընկերվարական – համայնավար Սիմոն Սապիանի, շեշտելով թէ « անբարեխղճութիւն է, ամօթ է, տառապած ժողովուրդի մը այս վերջին մնացորդները քաղաքական նախազ դարձնել»: «Միթէ Հայերուն վճարած 70 սանթիմը օտա՞ր դրամ է. հանրակառքին չեն վճարեր օթօպիւսին կը վճարեն, նախասիրութեան խնդիր:

Սակայն, այս բոլորը, ե՛ւ դէմը ե՛ւ թեքը խաղեր են, այն համոզումը ներշնչելու համար, թէ, տեսէք գլխաւոր դերը կը կատարեն Հայերը:

Գոմոնի մեր հայրենակիցներուն կը թելադրենք, որ ըլլան շրջահայեաց, զգաստ, եւ ուղղակի կամ անուղղակի մասնակցութիւն չունենան այս խնդիրներուն մէջ:

Եւ եթէ երբեք համագործակցականը շահի դատը, իր ֆրանսացի անդամներու աշխատութեամբ եւ գործակցութեամբ իրենց դատին լծուած երեսփոխաններու, ծերակուտականներու եւայլն, արդէն իսկ, անուղղակի օգտուողները իրենք պիտի ըլլան, առաջին պատեհութեամբ: — Հրաչեայ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

1,750,000 Բանուորներու գործադուլը Մ. Նահանգներուն մէջ

—— o.o ——

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԱԾ ԵՆ

Մ. Նահանգներու հիւսուածեղէնի բանուորներու ահռելի գործադուլ հռչակած ըլլալով, առաջին առթիւ շարժումին միացան 1,250,000 հոգի: Վերջին պահուն 500,000 բանուորներ ալ հետեւեցան գործադուլին, ամբողջովին ջլատելով երկրորդ ամենամեծ ճարտարարուեստին կեանքը: Կառավարութիւնը անմիջապէս արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ կատարելով: Նախագահ Րուզվէլթ ժամը ժամին կը հետեւի ամբողջ անցուդարձին: Գործադուլին կազմակերպիչները շատ յուսատես են իրենց յաջողութեան մասին: Կիրակի եւ երկուշաբթի օր դադար ըլլալով, կացութեան վերջնական պատկերը պիտի պարզուի այսօր, երեքշաբթի: Խիստ հրաման տրուած է բանուորներուն որ գործիք չդառնան համայնավարական խաղերու:

Այս շարժումը անուղղակի հարուած մըն է նախ. նախագահ Րուզվէլթի վերակազմութեան ծրագրին, քանի որ շատ մը գործարաններ կը մերժեն շաբաթական աշխատանքը 40 ժամէն իջեցնել 36ի, պահելով ժամավարձը:

Գործադուլը սկսաւ սեպտեմբեր 1ի գիշերը: Առաջին առթիւ միացան 900,000 բանուորներ, յետոյ հանդերձեղէնի ճիւղէն 250 հազար բանուորներ, բրդեղէններու ճիւղէն՝ 450,000 հոգի եւն.: Գործադուլի կոմիտէն տասը հոգինոց խումբեր կազմած է, իրամանատարութեամբ պատասխանատու ղեկավարի մը, որպէսզի հսկեն կարգապահութեան: Գործատէրերն ալ առանձին խումբեր կազմած են անոպայ տարրերէ, գործադուլը խանգարելու համար: Կազմակերպիչները որոշած են գործադուլը շարունակել խաղաղօրէն, առանց բռնութեան դիմելու, բայց չդադրեցնել մինչեւ որ գոհացում չստանան: Շարժումը կը վարէ Մ. Նահանգներու աշխատանքի Դաշնակցութիւնը:

Բանուորները կը պահանջեն. — 1. Շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 30 ժամուան, պահելով 40 ժամուան աշխատավարձը. — 2. Սահմանափակել իւրաքանչիւր բանուորի յանձնուած արհեստներու թիւը (այժմ յանախ միայն մէկ բանուորի կը յանձնուի 56 զանազան արհեստներու հսկողութիւնը, այսինքն 36 աւելի՝ բաղդատելով 1929ի հետ). — 3. Ճանչնալ արհեստակցական Միութիւնը խօսելու համար յանուն բանուորներու եւ վերահաստատում արձակուած բանուորներու. — 4. Հաստատել իրաւարար յանձնախումբ մը՝ մասնակցութեամբ երկու կողմերուն, լուծելու համար բանուորական վէճերը:

Խ. Միութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

ԻՏԱԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՆՊԱՍՏԵՆ...

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Գ. Մուսոլինի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական պատուիրակին հետ եւ հրահանգներ տուաւ: Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Իտալիա ուժ պիտի տայ Խ. Միութեան ընդունելութեան, միեւնոյն ատեն առաջարկելով մնայուն աթոռ մը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ: Իտալիա միշտ ջատագոված է խորհրդային իշխանութեան մասնակցութիւնը եւրոպական բանակցութեանց մէջ եւ առաջինն էր որ ճանչցաւ այդ իշխանութիւնը, 1923ին: Անցեալ տարուընէ ի վեր, Հռոմ Մոսկուայի հետ կապուած է բարեկամութեան դաշնագրով, որ ստորագրուեցաւ 1933 յուլիսին:

Իրազեկ շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի ձեռնարկները նպաստաւոր արդիւնքի յանգած են եւ թէ պետութիւններու մեծ մասը համաձայն է Խ. Միութեան ընդունելութեան:

«Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», Վատիկանի պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Ռուսիա բաւարար արժանիքներ չունի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելու համար, նախ՝ որովհետեւ խորհրդային միութիւնը ճանչցուած չէ բոլոր պետութիւններէն, յետոյ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին առաջին յօդուածին համաձայն, անդամ ըլլալիք պետութիւն մը պէտք է ազատօրէն կառավարուի: Նոյն կանոնագրի 26րդ յօդուածը կ'ըսէ թէ պատկան պետութիւնը պարտաւոր է «արդար ու մարդկային աշխատանքի պայմաններ ապահովել այրերու, կիներու եւ տղոց՝ իր բոլոր հողամասերուն վրայ »...

«Բնական է, կ'աւելցնէ, աչքի առջեւ ունենալ խորհրդային դիկտատուրային յատկանշական կողմերը, համոզուելու համար թէ՝ Խորհրդային Միութիւնը ոչ մէկը ունի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար անհրաժեշտ իրաւական պայմաններէն: Այս պատճառաւ, այդ պայմանները քննելու անհրաժեշտութենէն խուսափումը — քննութիւն որ պէտք է կատարուի մասնաւոր յանձնախումբով մը — յանձնարարելի չէ Ազգերու Դաշնակցութեան համար:

Ռուսիա չի կրնար, ոչ իրաւականօրէն եւ ոչ ալ բարոյականօրէն, ընդունուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Եթէ ընդունուի, պէտք է ըլլայ խիստ պայմաններով, այնպէս, ոչ թէ Եւրոպան Ռուսիոյ, այլ Ռուսիան պիտի ազդէ Եւրոպայի»:

»»» · · «««

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 174 ՕԴԱՆԱՒ ունէր 1934 ապրիլ 1ին, կ'ըսէ անգլ. թերթ մը: «Այս օդանաւերը կրնան 500 թոն պայթուցիկ փոխադրել եւ 3–4 ժամէն կործանել Անգլիոյ մայրաքաղաքը: Շինած են նաեւ մասնաւոր կայաններ, որոնց մէկ մասը բոլորովին անտեսանելի է օդէն»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Այլեւս կասկած չկայ թէ, Ֆրանսայի ջերմ փափաքով, Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ նստաշրջանը պիտի զբաղի, ի մէջ այլոց, Ռուսիոյ անդամակցութեան խնդրով: Ճիշդ է որ ցարդ Ռուսիա այդպիսի խնդրագիր մը ներկայացուցած չէ պաշտօնապէս. եւ սակայն, նախընթաց պարագաներ մեզ կը մղեն ենթադրելու թէ Ֆրանսա կամ, անոր դրդումով, ուրիշ պետութիւն մը պիտի առաջարկէ հրաւիրել Ռուսիան: [illegible]

[illegible] որ Ռուսիան, տարիներ շարունակ պոռպռալէ վերջ, այժմ ընդունեց Պեսարապիոյ մասին խնդիր չհանել: Աւելցնենք, անոր վրայ, որ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայ պիտի չըլլան Ռուսիոյ երկու գլխաւոր ընդդիմադիրները, Գերմանիա եւ Ճափոն երկուքն ալ հեռացած ըլլալով: Մնաց որ Ճափոնի աթոռն է որ պիտի տան Ռուսիոյ ... :

Կը մնայ երկրորդ պարագան,— կանոնադրականը: Կանոնագրի Հրդ յօդուածը կ'ըսէ. —Ազգերու Դաշնակցու- [illegible]

[illegible]

Նկատի առնելով այս բոլորը, կարելի է վճռապէս ըսել թէ Ռուսիոյ մուտքը պիտի կարենայ երկու երրորդի մե- [illegible]

[illegible] փոքրամասնութեանց հարցը եւ դուռ բանայ բուռն վիճաբանութեանց:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ. — 4. ԳԵՐՄԱՆԻԱ (Բ.)

Կիներու զեկավարութեան տակ են նաեւ մայրերու եւ նորածիններու օգնութեան համար հաստատուած «Մայրը եւ զաւակը» անուն կազմակերպութիւնը ու բոլորովին նորակազմ «Ընտանեկան ապահովութիւ- [illegible]

[illegible] ըը, եթէ իրենք եւս նոյն պարագային մէջ կը գտնուին, եւ այսպէս գանազան սեղմումներ:

Կառավարութիւնը ոչ միայն կըտրուկ որոշումներ կը հանէ իր պաշտօնեաներուն համար, այլեւ [illegible]

[illegible]

1933ի [illegible]

[illegible]

[illegible] կիներու բնութեան մաս կազմող գնահատութիւնը եւ քմահաճոյքները յարգելով, կարելի պիտի ըլլայ Գերմանուհիին մէջ դարձեալ արթնցնել մայրութեան եւ բնտանիքի սէրը [?]

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ»

— o —

Մոսկուայի մէջ Գրողներու Միութեան համագումարին առթիւ, գեղարուեստական գրականութեան պետական հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց Ալեքսանդր Գատուզի մէկ նոր գիրքը, որուն խորագիրն է «Հայաստանի բանաստեղծները»: [illegible]

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

[illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»» · · «««

Ակնայ արեւմտեան կողմը, գրեթէ 6 — 7 ժամ հեռաւորութեամբ, Սարը Չիչէք կոչուած ծաղկալից ու ջրառատ [illegible]

[illegible] գամ, Վարդավառին ու Աստուածածնի, տօներուն, շրջակայքի հայաբնակ գիւղաքաղաքներուն ու գիւղերուն հայ [illegible]

[illegible]

[illegible] 1021 [illegible]

[illegible]

ՎԱՀԱՆ Գ[illegible]

(Շար.)

...ան մը մրցանիշներ կոտրեցին
... վազքի առաջնութեան մէջ յաղթա– կան եղան Մանոյեան, Բարխուդար– եան, Կարապետ, Դիւզին, Ներս– եան, ...

...00 մեթր վազքի մէջ առաջին դաս– ... Տէրստեփանեան, ... 11 վայրկ. 3 երկ– րորդ ...

... ոստում ցատկելու մը– ... մէջ նշանակելի յաջողութիւն ... արձանագրուեցաւ

... նոյն ձեւի մրցման մէջ ... ցատկեց 6 մեթր 11. Բարխու– դարեան՝ 6 մեթր 8. Մանոյեան՝ 6 մեթր ...

... 1000 մեթր վազքի մրցու– ... Յակոբ Գէորգեան 3 վայրկ. ... 0.000 մեթր վազքի մէջ՝ Բա– ... 37 վայրկ. 44։ Անցեալ տարուան ... վայրկ. 24 առաւելութիւն։

... Երեկոյեան, հոգային ... մրցութեան մէջ տեղի ունեցաւ ... մը, ուր ներկայացան մար– ... Հայաստանեան մրցումներու ... յաղթականները։ Հանդէսը բացաւ ... մարմնակրթական գերա– ... փոխ–Նախագահ Ա. ... յատուկ կարգով խօսե– ... մրցումներու գլխաւոր դատաւոր ... կրթական գործավա– ... մարմնակրթական բաժնի ... Փարսադանեան։

Մրցումներու արդիւնքը.— Հայաս– տան կը շահի 4 Անդրկովկասեան մր– ցանիշ եւ 10 Հայաստանեան մրցանիշ ... մարզիկներու յաջողութեանց ... այս մրցումներուն մէջ ... նորահաս պատանի մար– զիկներ Արմենի Նիկողոսեան, Լիւ– ... Միքայէլեան, Մարիետա Շահին– եան

Բոլոր յաղթականներուն տրուեցան մրցանակներ եւ վկայագիրներ։

Հանգստեան պարտէզ

— o —

Խորհ. Հայաստանի մէկ աշխատա– ւորը հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ (11 օգոստոս) Երեւանի Հան– գստեան պարտէզին մասին.—

Երեւանի օր ըստ օրէ աճող բնակ– չութիւնը պէտք է ունենայ հանգիստի եւ մշակութային ժամանցի վայր մը։ Այդպիսի պարտէզ մը կայ, ուր 126 հոգի կ'աշխատին, բայց այդ պարտէ– զին մէջ ոչ հանգիստ կարելի է ընել, ոչ ալ մշակութային կազմակերպու– թեան մը օգտուիլ։ Ատոր մասին ա– մէնքն ալ համոզուած են՝ անգամ մը ... ունեցան յանձնախումբ այդ պարտէզը.

Հանգստեան եւ մշակոյթի այս պար– տէզին ... [illegible]

... Ներկայացումներու (թատրոն կամ ... արժէքը չատ ... է։ Ներկայացումները կը սկսին ... ժամանակէն մէկ կամ մէկու– կէս ժամ փերջ։

Մտահոգութիւնն ալ ... գտած է պարտէզին կիսամութ ծա– ռուղիներուն մէջ, ... ուշադրութեան հորիզոնէն հեռու։

Ոչ մեծերուն, ոչ ալ փոքրերուն հա– մար՝ ... մասին ... չկայ։ Անելի քաոսային վիճակ մը կը տիրէ պարտէզին վարչական կեան– քին մէջ։ Ոչ կարգապահութիւն կայ, աշխատողները կուգան ու կ'երթան՝ գործը երեսի վրայ ձգելով։ Նկատո– կան բաժնի հոգն ալ ձգուած է խառն ի խուռն։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ԺԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քաղաքներու եւ քաղաքային շինա– րարութեան պետական նախագիծերու վարչութիւնը շուտով կ'աւարտէ Լէ– նինականի վերջնական ուսումնասի– րութիւնը, եւ մինչեւ դեկտեմբեր կը պատրաստէ քաղաքին նախագիծը։

Լէնինական պիտի ընդարձակուի դէպի հիւսիս, կերպասի գործարանին եւ երկաթուղիին մինչեւ ինկած տա– րածութեան վրայ։ Քաղաքին ներկայ փոքրիկ թաղերը պիտի վերաշինուին եւ մեծցուին։ Նոր թաղամասերուն մէջ պիտի կառուցուին մարզարան– ներ, մանկական հաւաքարաններ, մանկապարտէզներ եւ մանկանոցներ։ Պիտի շինուի նաեւ ընդարձակ պար– տէզ մը հանգիստի եւ մշակութային գրասենեակներու համար, Ջէրքէզի ձո– րէն մինչեւ Մուրատար գետը։

Պիտի վերահիմնուի նոյնպէս Սար– դարապատի շրջանային կեդրոնը։ Ար– դէն աւարտած է Սարդարապատի նոր քաղաքին ուսումնասիրութիւնը եւ կը պատրաստուի յատակագիծը։ Քաղա– քը պիտի ունենայ 35.000 բնակիչ, եւ պիտի բաժնուի 2 թաղամասերու,— գործարանային թաղամաս եւ, գոր– ծարաններուն հում նիւթ մատակա– րարելու համար, գիւղատնտեսական թաղամաս։ Պիտի ընդարձակուին բամպակ զտելու գործարանն ու մե– քենաշարժ արօրներու կայանը։ Պիտի հիմնուի նաեւ պահածոյի նոր գործա– րան մը

Ղարաքիլիսայի վերաշինութիւնը եւս ուսումնասիրութեան մէջ է։ Ար– դէն պատրաստուած է քաղաքին նախ– նական յատակագիծը։ Այդ յատակա– գծին համաձայն՝ քաղաքը պիտի բաժ– նուի երկու թաղամասերու,— առա– ջանոցային եւ գործարանային։

Նախապատրաստականաշխատանք կը կատարուի՝ ուսումնասիրելու համար Վաղարշապատի, Ղափանի, Ղամար– լուի եւ այլ կարգ մը շրջանային կեդ– րոններու վերաշինութեան ծրագիրը։

Մանր լուրեր

Թիթղատարական եւ հեռախօսական գործավարութիւնը Ստեփանաւանի ... [illegible] ... 2.5 մեթր մե– ... 408 ...

... Օգոստոս 16ին, ... Կոտիգիւղի ... 16.000 ...

*** Զայլենգ–Խաչի–Սու խճու– ղիին շինութիւնը աւարտեցաւ։ Ճամ– բան ունի 30 քիլոմեթր երկարութիւն եւ կը միացնէ շրջանային կեդրոնը Խաչի–Սուի հետ, որ ջրաբուժական կարեւոր կայան մըն է։

*** Ստեփանաւանի շրջանին Ծաղկա– ձոր եւ Վարանցովկա գիւղերուն մէջ բացուեցան երկու բուժարաններ։ Վա– րանցովկայի բուժարանին համար աշ– խատանքի է վկայեալ բժիշկ մը, լաւ կահաւորուած եւ մեծաքանակ ճեր– մակեղէն։

*** Սեւանի նաւային վարչութիւնը Մոսկուայէն գնեց 17 ձիու ուժով նաւ մը, որ պիտի կրէ «Ախտողոր» անու– նը եւ պիտի սպասարկէ Սեւանայ լճ– ճին վրայ։

*** Հայկական պարախումբ մը վեր– ջերս Երեւանէն Բաքու գնաց, եւ մեծ յաջողութիւն գտաւ։ Խումբը յետոյ մեկնեցաւ Թիֆլիզ.

*** Սեւանայ լճին հիւսիս–արեւել– եան ափին վրայ երեւան հանուած է մագնեզաքար։ Երեւանի հանքաբանա– կան վարժարանին աշխատանոցին մէջ քննութեան առնուելով այս հանքը, տեսնուեցաւ որ լաւորակ մագնեզիոմ կը պարունակէ։

*** Կրթական գործավարութեան շի– նարարական բաժնին մէջ երեւան հան– ուեցաւ գեղծարարութիւն մը։ Զեղ– ծարարն է Սուքիաս Սիմոնեան, որ 1932էն ի վեր գործեր է առանց հա– կակշռի։ Իւրացուցած գումարը կը հասնի 9000 րուբլիի։ Ձերբակալուե– ցաւ։

*** Երեւանի մէջ, Թոխմախան լճին մօտ, կը շինուի վարակիչ հիւանդու– թեանց համար նոր ու մեծ հիւանդա– նոց մը։ Երկրորդ յարկին քարի աշ– խատանքները լրացած են։ Կը յուսաց– ուի որ ամբողջ շինութիւնները աւար– տին այս տարի։ Շինութեան յատ– կացուած է 500.000 րուբլի։

*** Ստեփանաւանի հանգստեան տուն– նը, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, կը գտնուի չափազանց աննախանձելի վի– ճակի մէջ։ Ճաշը գէշ է, հանգստա– ցողները կը քնանան տախտակամածին վրայ, առանց վերմակի եւ ներքնակի։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՇԻՓԿԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՅՅՅ·ՀՀՀ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՅԱՂԹՈՒԱԾ ՁԵՆ..

Գրեցինք թէ Շիփկայի մէջ (Պուլ– կարիա) բացուած է փառաւոր յիշա– տակարան մը, 1877–78ի յաղթանա– կին առթիւ։ Հանդէսին ներկայ եղած են 50.000 հոգի. ինչպէս եւ Պորիս թագաւորը։ Այս առթիւ Պոլսոյ Ջա– ման լրագիրը կը գրէ.—

«Այսօր կը հրատարակենք պուլկա– րական հանդիսին մանրամասնութիւն– ները, եւ կ'ենթադրենք թէ, մեզի նը– ման մեր ընթերցողներուն ալ մտքէր փուշ փուշ պիտի ըլլան, երբ կարդան զանոնք։ Որովհետեւ, գլխաւորա– պէս Թիւրքմէնները, սրտերնիս տակ– ծած ...ծախ... ողբալի դէպքը մեր ... Շիփկայի յուշարձա– նին հիմնարկէքը սուրբ եղած է, յաղ– թանակի նշանը ...

Կը կրկնենք, ատոր համար բնա– կանաբար մեր Պուլկարներ։ ... բնաւ ... քիչ մըն ալ ... մեր ... ձերբակալուած ... կ'ենդունինք, որովհետեւ երբ ... յիշտ ... մեր ազգին ... ... բէնց մէկ յաղթանակը, այդ պատե– րազմը սիրտ այրող դէպք մըն է, նման Բուլկարիի այն բոլոր կոհիներուն զորս կորսնցուցինք։ Նախ Պուլկարները, հեռուէն թէ մօտէն, ո եւ է կապ չու– նին 1877–78ի պատերազմին հետ։ Կռիւը մղեց ռուս բանակը եւ նոյն իսկ քիչ մնաց որ յաղթէինք Շիփկայի կիրճին մէջ եւ գերի բռնէինք ռուս բանակը։ Եթէ Սիւլէյման փաշա ժա– մանակին օգնած ըլլար այդ կիրճը պաշտպանողներուն, թերեւս անպայ– ման ըլլար մեր յաղթանակը։ Ռուս յարձակողները պա՞ մը այնքան նեղ կացութեան մատնուեցան որ, ռուս հրամանատար Սքօպէլէֆ աղաղակեց. — «Երկրորդ Փլէվնայի մը առջեւ կը գտնուինք»։

Ահա այս տեսակ դէպք մըն է որ Պուլկարները այնքան աղմուկով կը պանծացնեն։ Իրականին մէջ, մենք չպարտուեցանք, այլ բախտի ձախո– ղանքին ենթարկուեցանք։ Չէ՞ որ այն վար 40 տարիէն ցուրտին, մեր զին– ուորները ամենաբարձր ձեւով երե– ւան բերին թրքական հերոսութիւնը։ Բայց այն պարագան որ Բուլկարիի պատերազմը վերջէն վար դէպ կը կա– ռավարուէր, պատճառ դարձաւ որ փոխցնենք Ռուսերը գլխաւոր մէկէ աւելի առիթներ։ Ապա թէ ոչ, եթէ չփախցնէինք այդ առիթները, Շիփ– կայի յուշարձանը պիտի կանգնուէր ոչ թէ Պուլկարներու, այլ Թուրքե– րուն կողմէ։

Բայց եւ այնպէս, Շիփկայի հան– դէսին համար չենք մեղադրեր Պուլ– կարները։ Միայն թէ, երբ այս տե– սակ օրինակներ իրարու կը յաջոր– դեն, եթէ վաղը տօնենք Շիփկայէն շատ աւելի մեծ մեր տօները, կը խնդրենք որ ոչ ոք վշտանայ»։

ՏԻՐՈՒՆԻ

= • =

ՊՐՈՒՍԷԼ, 31 օգոստ. (Յառաջ).— Այս երկրորդ մահն է, զոր կ'ողբայ հայ ուսանողութիւնը, բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, յան– ձին ողբացեալ Կարապետ Թէմմոյեա– նի։

Ծնած էր Սիս (Կիլիկիա) 1903ին, եղած էր ուսուցիչ Քօքէնեայի (Ցուլ– նատան) ազգ. վարժարանին մէջ։ Չորս տարիէ ի վեր կը հետեւէր Պրիւ– սէլի ազատ համալսարանի մանկա– վարժական ճիւղին։ Անցեալ տարի ստացաւ licencer, եւ այս ամավերջին պատրաստուեցաւ պաշտպանելու իր ա– ւարտական ճառը «Երկսեռ դաստիա– րակութեան» շուրջ։ Խորունկ միրով ու եռանդով փարած էր իր մասնագի– տութեան, եւ իբր տիպար ուսանող, ջերմ համակրանք կը վայելէր իր ըն– կերներուն մէջ։

Օգոստոս 30ին, անգլիական եկե– ղեցիին մէջ կատարուեցաւ յուղար– կաւորութեան արարողութիւնը, որուն նախագահեց Հոլէնդի առաջնորդ Ար– տաւազդ արք. Սիւրմէեան։

Ներկայ էին Նուպարեան Սաներու վարչութեան անդամները, հայ եւ պելճ ուսանողներ, ուսուցիչներ եւ բազմաթիւ հայրենակիցներ։

Արտաւազդ արք. դրուատեց հան– գուցեալին արժանիքները, երբ խօսա– ծներէն մանկավարժ, որ պատրաստո– ւած էր ամբողջովին նուիրուելու իր ստացած ցեղին դաստիարակու– թեան։

Ուսանող Երուանդ Վարդանեան յուզիչ դամբանական մը խօսեցաւ, վեր հանելով իր ընկերոջ բարեմասնութիւնները եւ մանկավարժական գիտութեան մէջ անոր ձեռք բերած փայլուն յաջողութիւնները

Համալսարանի ուսուցիչներէն՝ Պ. Եօնքէեր մեծ գովեստով խօսեցաւ իր աշակերտի մասին, որ հակառակ ա– մէն տեսակ դժուարութեանց, շնորհիւ իր յամառ կամքին ու յարատեւու– թեան, յաջողած էր իւրացնել մանկա– վարժական գիտութիւնը, արժանա– նալով իր ուսուցիչներուն մասնաւոր գնահատումին

Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Նու– պարեան Սաներու Վարչութիւնը, Գաղթ. Վարչութիւնը եւ ուրիշ հայ– րենակիցներ։

Հանգի՛ստ իր ոսկորներուն։

Հ. ՏԻՐՈՍԿ

ՄԱՄՈՒԼ

« ՀՈԳԵՓՈԽՈՒԹԻՒ՞Ն »

(«Միացեալ»ի նոր ճակատը)

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 օգոստ.).

— «ՊՈՅՔՈ՛Թ, —ընդհանուր հրա– հանգի մը վրայ այս գազրելի կոչը լսուեցաւ գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն միւսը։

Խզում բոլո՛ր յարաբերութեանց. ուրացում բոլո՛ր կապերու, պայքար բոլո՛ր ճակատներու վրայ եւ կռիւ բո– լո՛ր զէնքերով,— ահա «Միացեալ»ի շուրջ խմբուած ներքին թրքութեան ուխտը Դաշնակցութեան դէմ.

«Ոտքի ելի՛ր, ժողովո՛ւրդ, ո՛վ բո– լոր աշխարհի հայութիւն, եւ վտարէ քու մէջէդ, իսպառ, անոնց չարիքը յաւերժացնողները։ Երեսդ դարձուր անոնցմէ եւ սիրտդ ու գրպանդ գոցէ անոնց առջեւ»,— թրքահոգի շունչով մը կ'աղաղակէր «Պայքար» իր յուն– ուար 9ի թիւով։

«Թելադրեցէք պոյքոթ, իբրեւ ամե– նալաւ միջոցը ապականութիւնը սր– բելու»,— Ֆիլատելֆիայէն կ'արե– տէին ռամկավար խանութպաններ «Պայքար»ի (յունուար 17)։

« Դաշնակցականներուն խանութնե– րը կորսնցուցած են յաճախորդներուն մեծ մասը։ Պոյքոթ կայ անոնց դէմ։ Դաշնակցականներու «Հայրենիք» թերթը շատ մը բաժանորդներ եւ կը կորսնցնէ»,— Նիւ Եորքէն անսպա– ռանքով կը գրէին Փարիզ, «Աւազա– նի» (20 յունուար)։

«Ի՞նչ ընելու ենք անոնց դէմ. պէտք է հետապնդենք զանոնք մեր ապրած ազատ երկիրներու օրէնքներուն ներ– բած բոլոր միջոցներով, չհաչալերենք անոնց ձեռնարկները, չկարդանք ա– նոնց թերթերը, պոյքոթ ընենք անոնց դէմ»,— արձանագրելով ընդհանուր ազդակոչին՝ աղաղակած են բանա– խօսներ Փարիզի միթինկին մէջ («Փոզոց», 31 յունուար)։

«Ազգ»ին պոյքոթը, ինչպէս յայտնի է, փայլուն արդիւնքներ ունեցաւ։ Գոցուեցա՞ն դաշնակցական խանութ– ները, սնանկացա՞ն դաշնակցական հաստատութիւնները, անգո՞րծ մնա– ցին դաշնակցական բժիշկները, փաս– տաբաններն ու ճարտարապետները, դադրեցա՞ն հրատարակուելէ դաշնակ– ցական թերթերը եւ սովահար մե– ռա՞ն դաշնակցական կիները, այրերն ու երախաները։

Այս փայլուն յաղթանակնե՞րը վաս– տկելէ ետք, այժմ վարիչները այլ ճարագ կը կարդան իրենց հետեւորդ– ներուն։

Քանի որ «պոյքո՛թ, պոյքո՛թ» ա– ղաղակելով անհնար եղաւ Դաշնակ– ցութիւնը պառակտել ու «զազան»ը զգետնել, ապա կը մնայ այլ «դիրքա– ւորում» ունենալ, ինչպէս որ պիտի ըսէին մեր Երուանցիները։

«Միացեալ»ի օրկաններէն «Բան– ւոր» իր յուլիս 22ի խմբագրականին մէջ, որ «ինքնաճանաչութիւն» խո– րագիրը կը կրէ, կը յայտարարէ.

«Դաշնակ ղեկավարները ամէն ճիգ կը թափեն իրենց շարքերը ցինական պարխոյներով մեզմէ բաժնելու. Ա– նոնք կը թելադրեն իրենց շարքերուն բոլորովին հեռու կենալ մեզմէ։ Նոյն իսկ խզել անհատական ամէն կապ եւ յարաբերութիւն մեզի հետ։

«Դժբախտաբար, մեզմէ շատերը յաճախ զոհ գացած են հայ ֆաշիզմի ղեկավարներու այս խաղերուն, ամէն կապ եւ յարաբերութիւն խզելով դաշ– նակ շարքայիններու հետ։ Պէտք է վերջ տալ այս զգացական ձախաւե– րութեան, որ աւելի կը ծառայէ մեր թշնամիներուն քան մեր դատակարգի շահերուն»։

Ուրեմն մե՛նք եղած ենք «պոյքո– թ»ի ճարտարապետները եւ ոչ իրենք. ու– րեմն վերի շունները մե՛ր տան դուռը կապած էին եւ ոչ «Փոզոց»ներու։

Ուրեմն ասկէ ետք «Հօկ»երու եւ «Մօկ»երու դուռները բաց պիտի ըլ– լան նաեւ մեր առջեւ։ Ասկէ ետք այս «Ազգ»ին խզուած կապերը պիտի վե– րահաստատուին մեզ հետ։ Ասկէ ետ– քը ոչ թէ պոյքոթ պիտի ճարոզեն մեր դէմ, այլ պիտի դրդեն եւ համոզեն շարքերը, որ լայնօրէն կապեր հաս– տատեն մեզ հետ։

Հիմնական նպատակը միշտ նոյնը պահելով սակայն, այն է՝ պառակտե՛լ եւ քայքայե՛լ Դաշնակցութիւնը, ինչ– պէս որ պառակտեցին ու ջլատեցին հայ ժողովուրդը»։

ՏԿԱՐ ՍԵՌԸ

Տկար սեռ կը կոչենք իգական սեռը, առանց նկատի առնելու, որ արդէն շատ մը ասպարէզներու մէջ իր գե– րակշռութեան տակ կը պահէ այրերը։

Ահա վիճակացոյց մը Անգլիայէն.—

Արհեստաւորական ակնոցներու մէջ արձանագրուած են ներկայիս 389.359 կիներ եւ 356.726 այրեր։ «Դը– րամ վաստկող» կիները աւելի շատ են քան այրերը։

Ատոնց մէջ կան երեւակայեցէք, 347 երկաթագործներ։ Սիրոյ մուրճը չէ, որ հիմա կը զարնեն այրերու գլխուն, այլ պարզապէս երկաթէ մուրճ։ 820 կիներ կ'աշխատին երկաթուղիներու վարչութեան մէջ, իբրեւ գծահատ (aiguilleuse)։ Եւ դեռ կիներ որ սափր– կանութիւն կ'ընեն։

Կիներ են, որ կը կառավարեն աշ– խարհը, կը նշանակէ թէ տկար չեն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՅԱՌԱՋԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Ա.

Լէլօ քանի հինգը անցուկ, ոսկր ... մազեր պխրերով, երեսի թարմութեան ... պահած զուարթութեան կրակր, ... առջին ... ... մարդուն է կը մօտէր, որոնք ի– րենց սրտին հետ ազրել գիտեն։

Կիներ անոր հանդիպելուն, Լէլօն ... կը հեռանային, աչքերնին ... պահելու համար իրենց ... կ'անցնէին գլուխնին ... Պառաւները իրենց լեզուն կա– ... երբ ալ հեռուէն, քալուածքին ... կը չէզոքէին միայն։ Քաղա– քին մեծերուն հանդիպած առեն, իր ... չատ ծանր, ժողվը– ... իր մէջ, երբ կը հեռանար ա– ... պահ մը կը նայէին խուսին, ու երբ կը սկսէին քալել, իրենց խօ– սակցութիւնը խնդուքի կը խառնուէր. երբ բոլորովին հեռացած էին, ծիծա– ղին հետ իրենց ձայնը կը բարձրանար, կը սկսէր արձագանգել թեթեւօրէն։ Թէեւ մը հասակ ունեցող տղաքը, կը

մօտենային անոր, ու քաշելով պխիս– րէն, կը խնդային, կը խնդային։ Դպ– րոցականները մանաւանդ, կը սիրէին զինքը, ու իրենց տղայ զուարթութիւ– նովը

— Լէլօ ախպար, պատմութիւն մը, սանկ, ծովերու, անտառներու ազ– ատ պատմութիւններէն մէկը, Լէլօ ախպար, կը կրկնէին, ու աւելի կը մօտենային անոր, իրենց տարիքին խելօքութիւնը պահած։

Լէլօ կը սիրէր առ հրեշտակները, ինչպէս կ'ըսէր ինք, իր մէկ պատմու– թիւնը բաւական էր անոնց սիրտը տիրելու շարժելու։

Ինք շատ պատմութիւններ գիտէր, մանաւանդ պզտիկներուն այնքան սարսուռ կուտային որ, կեանքը, ա– նոնց առջեւ կանաչներով ծածկուած տեսարանի կը փոխուէր։ Պզտիկ ու պարզ պատմութիւններ էին անոնք, մօր մը սրտին բոցովը թրթռուն։

Քաղաքին Լէլօն էր ան։

Արեւին լոյսն է վառեր աչքերը, կ'ըսէին, որովհետեւ պայծառ ու անտառ ժուռ կուգար։ Լեռնայինն է խմած Լէլօն, կը կրկնէին, երբ աչքերը՝ կակաչի պէս բացուած, աղջկան մը պէս կ'երեւէր աղուոր

Գիշերները փողոցէն անցած առեն, կ'երգէր արեւելքը յիշեցնող կտոր մը, լուսնկայ գիշերները մանաւանդ. ո– րովհետեւ զօրացող էր ձայնը ու կ'եր– կարէր չհատնող լուռէն հետ, շատեր պատուհանին կոթնած, կը մօտենային իրենց սիրտը վերը լոյսերուն մէջ, ու ի՜նչ ալ անուշ է ձայնը Լէլօին, կ'ը– սէին, ու սրտի բան մը կ'երկննար ա– նոր անցած ճամբէն։

X

Քաղաքէն դուրս, արտերուն մօտ, քանի մը արտավար հող ունէր Լէլօ, ու տարին տասներկու ամիս, բերքե– րուն շահովը կ'ապրէր։ Ակօրենց Մարգարին պարտէզը խրամով մը բաժնուած իրենինէն, չես գիտեր ին– չո՞ւ խորթ բարեկամներ էին։ Սա– կայն, Լէլօ հեքիաթին պատմած պա– րիկներուն պէս բարի, չհատնող զը– ւարթութիւն մը դէմքին վրայ, կը խօ– սէր Մարգարին հետ, Լուսաբերին հետ մանաւանդ, երբ կուժը ուսին, խրամ կ'իջնէր հորէն ջուր քաշելու։

Լէլօ սիրեց առ աղջիկը։

Մէկ անգամ մը սիրեց Լէլօ, ու ա– նով վայելեց իր սրտին խորունկու– թիւնը, երեւակայութեան ալ երազ– ներու ամէնէն գժայլելները դառ– ... իրեն։ Օրերը իրենց օրհնութիւնը բե– րած էին, ու երջանկութեան պէս բան մը կը զգար։

Անցաւ մէն Լէլօի վրայ, երբ իր սէրը խոստովանեցաւ, ու առանց բառ մը աւելցնելու իր պատասխանին քով, ո՛չ բառ Ակօրենց Մարգար, ու մերժեց իր աղջիկը Լէլօին։

Մարգարին աղջիկը, քաղաքի գե– ղեցիկներուն պէս իր շնորհքին պատ– մութիւնը ունէր։ Նայուածքը խելօք, իր պարզութեան մէջ բան մը ունէր վճիտ։ Լէլօ, այս աչքերուն խենթ եղած, սիրած էր Լուսաբերը։ Օրեր վերջ, իր սրտին տաքութիւնը աւելի բան մը եղած, բոլոր սէրերուն խո– րունկ մէկ բեւեռացումը կը զգար։

Լէլօ մէկ անգամ սիրեց, իր սէրովը սիրեց Լուսաբերը, ու մերժուելէն ետք, աւելի սիրեց, որովհետեւ անոր լռութիւնը հասողութենէն աւելի խո– րունկ, իր սրտին ալ ճամբաները բա– ցած, երազի մը խորունկութիւնը կը տեսնէր հոն, ու լռեց։

X

Ուրիշներուն պէս չըրաւ։ Պահեց իր սովորութիւնները, պահեց հանդար– տութիւնը, աւելցնելով անոնց վրայ՝ աւելի պայծառութիւն, աւելի կեն– դանութիւն։ Քիչեր իր պաղարինը ունէին։ Թէեւ կրակոտ աղայ, իր հան– դարտօրէն խնդալու ձեւը միայն բա– ւական էր զառնելու զինքը, նոյն իսկ իր մօտիկ բարեկամներէն, որոնք շատ կը խօսէին, շատ կը պատմէին, ու «գինին սեղանին առջեւ կ'ըն երբ, ալ վրանին նայելու բան չէր, կը բղա– ւէին։ Ինք համաձայնած իր սրտին հետ, համաձայնած էր խորապէս կեանքին հետ, ու անկէց ետքն էր որ խօսելու առեն շեշտի մը նորութիւնը աւելցած բառերուն մէջ, ձայնին մէջ, սրտէն կը խօսի կ'ըսէին գինիի ճաշ– ցողները։

Լէլօ, քանի մը օր պարտէզին եզեր– քը ծառի ճիւղերով հիւսուած խրճի– թը պառկեցաւ, ու քնանալէ առաջ, կը նայէր երկինքին, աչքերը անոր պէս լեցուն, մէկիկ մէկիկ աստղերուն կը յառէր նայուածքը, գլուխը կ'երեր– ցնէր, կը խօսէր անոնց հետ սրտին խորը կորսուած ձայնով մը, յետոյ երկար լռութենէ մը ետք, աւելի հան– դարտ, կը մտնէր խրճիթ։

Առտուն կանուխ, այգին հետ կ'ար– թննար, երբ իր երկու աչերը իրմէ կանուխ արթնցած, կը կանչէին իրեն, ու երգի մը բառերը շրթունքներուն վրայ, որոնց մէջ առտուան լոյսերը բան մը ունէին, կը մօտենար անոնց, կը խօսէր, կը փայփայէր ու կը սկսէր կեթել։

Նախ գաւաթ մը փրփրուն կաթ կը խմէր, քանի մը վայրկեան ետք ուրիշ գաւաթ մըն ալ խմելով, արգարեւ քաշուած կտոր մը հաց ձեռքը, կուշտ ու կուռ ուտելով, պարտէզին շրջանը կ'ընէր, աչքերով կը չափէր շուրջ զինք. Լուսաբերենց պարտէզին կը մօտենար երբ, գլխու արագ շարժում մը կ'ը– նէր, կը կենար ծանր լռութիւնով, ու շնչած առեն կոկորդը կը դողար։

X

Սրտի խորունկ յուզումներուն հա– մար հոգի կուտար Լէլօ, ու հանդար– տութիւնը պահած, կը մտածէր ա– նոնց վրայ։

Սրտի սէր, խորունկ սէր......

Իր սէրը չէր այն ձանձրացուցիչ սէրերէն, որոնք ծանրութիւն կուտան սրտին, ու յանկարծ օր մը ալ անի– մաստ բան մը կը դառնար, կը կորսն– ցնեն իրենց տաքութիւնը, կը լռեն։

Իր սէրը հաւատար էր իր սրտին։

ԱՐՄԷՆ ԱՍՈՒՐ

(1)

(Շար.)

Խորհրդային գրողներու համագումարը

Սեպտ. 1ին վերջացաւ խորհրդային Գրողներու համագումարը, որ բացուած էր օգոստ. 17ին, Մոսկուայի մէջ: Համագումարին կը մասնակցէին 591 պատուիրակներ որ կը ներկայացնէին 52 ազգեր: Գլխաւոր զեկոյցներուն մէջ կը գտնուէին Մաքսիմ Կորքիի մէկ տեղեկագիրը խորհրդային գրականութեան մասին, Ռատէքի զեկոյցը միջազգային գրականութեան մասին, Պուխարինի զեկոյցը՝ բանաստեղծութեան մասին եւն.: Վիճաբանութեանց մասնակցեցան խորհրդային բոլոր մեծ գրողները, ինչպէս եւ բազմաթիւ օտար գրագէտներ:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ համագումարը մեծ չափով յաջողեցաւ ծրագրուած նպատակին մէջ եւ թէ Թաթարներ, Ուզպէքներ, Տաճիկներ, Հայեր, Վրացիներ եւ Մոնկոլներ իրենց երախտագիտութիւնը յայտնեցին իրենց եղած ընդունելութեան, ինչպէս եւ մայրենի լեզուով գրելու եւ հրատարակելու համար տրուած դիւրութեանց համար եւ խոստացան իրենց գրիչները նուիրել հաւատարմութիւն քարոզելու խորհրդային կարգուսարքին: Գլխաւոր ատենախօսներէն շատերը ծանրանալով դասակարգային պայքարին վրայ, խնդրեցին օտար գրագէտներէն որ պաշտպանեն խորհրդային իշխանութիւնը եւ պայքարին իրենց դրամատիրական կառավարութեանց դէմ: Ուրիշներ ալ առաջարկեցին որ գրագէտները իբրեւ առաջնորդ ընդունին համայնավարական ծրագիրը, եւ դիրք բռնեն, թօթափելով «անկողմնակալութեան» փոշիները:

Ծանր պատիժներ Մակեդոնացիներուն դէմ

Պուլկարական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով 5–10 տարի բանտարկութիւն, տուգանք եւ քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկում կը սպառնայ բոլոր անոնց որ ոճիրներ կը գործեն կամ կը դրդեն պաշտօնական անձերու կամ անհատներու դէմ, թշնամական արարքներ կը կատարեն կամ կը քաջալերեն օտար պետութեան մը դէմ, կամ բռնութեան եւ ահաբեկչութեան կը դիմեն քաղաքական նպատակներ իրականացնելու համար: Հրամանագիրը ծանր պատիժներ կը նախատեսէ այն հրոսախումբերուն համար որ կը կազմուին օտար երկիր մը անցնելու եւ հոն խռովութիւններ յարուցանելու կամ ոճիրներ գործելու համար: Պիտի պատժուին նաեւ անոնք որ կ'օգնեն այդպիսի խումբերու, ուտեստ կամ ապաստան կը ճարեն, լուր չեն տար կառավարութեան եւն.: Տրուած վճիռները անվերաքննելի են:

- - -

ՍՈՒՐԻՈՅ, ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ եւ հիւս. Ափրիկէի գաղթավայրերուն համար քարոզութեան կեդրոն մը հաստատուած է Պերլինի մէջ, համաձայն եւրոպական թերթի մը: Այս նպատակով 3,600,000 մարք տրամադրուած է եւ հրատարակուած են 60 գրքոյկներ՝ արաբերէն եւ ուրիշ արեւելեան լեզուներով, գրգռելու համար հանրային կարծիքը Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Հրեաներուն դէմ:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՐՈՒՇՏԻ Սոֆիա պիտի հանդիպի սեպտ. 5ին, ծրնեւ գացած ատեն: Պուլկարիոյ արտաքին նախարարը յետաձգեց իր մեկնումը, ընդունելու համար իր թուրք պաշտօնակիցը:

51 ՀՈԳԻ փրկուեցան Կաստր Լ'Էպի մէջ, վերը ծանուցեցինք: Վայրաշարժ մը, որ ոչ հինգական ունէր ոչ ալ մեքենավար, իննսուն իրեն նաւորմաց ելլելով, սլացաւ դէպի կայարան եւ փշրեց նամբորդի կառախումբի մը: Երկու վակոններ ջախջախուեցան եւ գրեթէ բոլոր ճամբորդները վիրաւորուեցան, փայտի, երկաթի, ապակիի կտորներով կամ աջ – ձախ զարնուելով:

23 ՄԻԼԻՈՆ ՆՊԱՍՏԸՆԿԱԼ.— Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, յառաջիկայ ձմեռ 23 միլիոն գործազուրկներ եւ կարօտեալներ (հինգ միլիոն ընտանիք) նպաստ պիտի ստանան Մ. Նահանգներուն մէջ: Նպաստընկալներու թիւը աւելցած է երաշտին, գործազրկութեան եւ աղքատութեան հետեւանքով: Կառավարութիւնը 792,268,529 տոլար նպաստ բաշխած էր 1933ին, իսկ 1934ի առաջին հինգ ամիսներուն ծախսած է 546,397,030 տոլար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կոստանեան, Գազանճեան, Փայպուրթեան, Փաղալեան, Գույումճեան, Էքսէրճեան, Նաւրուզեան, Գարաճեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելիի մահուան, աղջկան եւ ազգականին՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Գազանճեան)

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 20 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ,

Լիոն, 31 Օգոստոս 1934

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գ. Աղէկ Պաղտասարեանի անակնկալ եւ ցաւալի մահուան առթիւ կը յայտնենք մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն

Փարիզի եւ Շրջանի Տիգրանակերտի Հայրենակցական Միութեան կողմէ:

Վարչութիւն

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը

422, 470, 30, [illegible], [illegible], 2 0 242, 157 24, 502, 124, 220, 171, 530, 413, 165, 510, 528, 320, 10, 382 377, 68, 109 եւ 472: Պարգեւները ստանալու համար դիմել՝ Ս. Միքայէլեանի 14 Bd. Claire Isnard, St- Jérôme- Marseille

Գործ կը փնտռէ

[illegible] կը փնտռէ [illegible] պաշտօնեութեան [illegible] համար [illegible] կամ ամսականով: Դիմել՝ Տիկին ԴԱՒԻԹԵԱՆի, 19, Rue de la Porte de Bicêtre, Paris (13):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

– Ալեքսանդր Ներքին Սիփնցի Յովանի Առաքելի աղջիկ Զիլոն, որ 1906ին Ջէրպէզներու հետ մինչեւ Մարաշ գացած է: Մարաշի շրջակայքը անհետացեր է: Սուրիոյ մէջ գինք տեսնողներ եղած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ներքին Սիփնցի Յովանի Սահակի աղջիկ Ֆաթմա, Յովանի Վիրաւոր տղայ Ադօ, Երկու Գորոյ տղան Սալոտն, որոնք Սիփնա շրջին Քիւրտերը տարած են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Ohanessian, Hameau du Corzot, Genay (Ain), France:

Սիփինցի եւ շրջականներու հայրենակիցներէն կը խնդրուի նաեւ իրենց հասցէն հաղորդել:

ԿԱՐԵՒՈՐ

ՓԱՅԼԱԿ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆէ կը խնդրուի առնպողաբար ներկայանալ Յառաջի խմբագրատունը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Այդ իրիկուն բժիշկ Պրաուն Գէլինա Ճէքինին հետ գնաց իր պատուհանէն իր բուժարանին մէջ: Գաղ ընդունելութիւն մը բրաւ անոնց եւ սիրով անգամ չի հրամցուց: Երբ տեսաւ որ եկողը Ռոմբրայն էր, կարծես հարցում մը բրաւ անոր՝ փիրաւորական չըլլալով:

— Ի՞նչ կ'ուզէք. գիտեմ ձեր գործը բայց օգտակար չեմ կրնար ըլլալ.. ի՞նչ կայ... գրաղած ենք...

— Ոչ այնքան գրաղած որ չկարենաք սայ պատասխանը քաղաքավար հարցումի մը, կարծեմ, բրաւ ոստիկանը. Միլի Քլօվըր անունով աղջիկ մը կը ճանչնա՞ք կամ կը ճանչնայի՞ք տարիներ առաջ...

— Ոչ, երբեք չեմ լսած այդ անունը, ո՞վ է...

— Տասներէկ կամ տասներկու տարի առաջ Դանիէլ Ճէքինի դեղարանը գրագրուհի էր...

— Դեղարանին մասին ալ բան չեմ գիտեր տասներէկ, տասներկու տարի առաջ ես Անգլիա չէի...

— Լաւ, Օրիորդ Միլի Քօլպրուքը կը ճանչնա՞ք, հարցուց ոստիկանը Ամերիկացիին թեւէն զարնելով:

— Միլտրէտ Քօլպրո՞ւք... այո՛, լաւ կը ճանչնայի, ատեն մը գրագրուհիս եղած էր, ի՞նչ կայ...

— Գիտէ՞ք որ անիկա մեծամասնութիւն Սըր Ճօն Ձիլին հետ ամուսնացած է...

— Այո, թերթին մէջ կարդացի... ի՞նչ կայ...

— Մենք այնպէս կը կարծենք թէ Միլտրէտ Քօլպրուքն ու Միլի Քլօվըր միեւնոյն անձն է...

— Աղէկ, ինծի ի՞նչ...

Ոստիկանը բարեկամին թեւէն զարկաւ նորէն ու միասին չնքին բակը ելան. բժիշկ Պրաուն անոնց ետեւէն բաներ մը կը մռլտար:

— Քալէ, փսփսաց Ռոմբրայն. մեր ուզածը իմացանք, կը ճանչնայ եղեր... հետը խնամելու չի գար տարօրինակ մարդ է... քալէ... հէյօ, այս ի՞նչ է...

Ճերմակ գոգնոցով ու գլխարկով երիտասարդ աղջիկ մը՝ Պրաունցին անցին ծայրէն նշան բրաւ ոստիկանին եւ ցուցամատը շրթունքին վրայ բռնելով հասկցուց որ ձայն չհանեն: Երբ քիչ մը եւս յառաջացան՝ աղջիկը փողոցին դրան քովը եկաւ փականքը վերցնելու եւ հիւրերը ճամբու դնելու համար: Սակայն փոխանակ դուռը բանալու նշան մը եւս բրաւ՝ իբրեւ ազդարարութիւն.

— Ձերիննե՞րն է, փսփսաց ոստիկանին՝ խուրբրար ցոյց տալով. ձեզի հե՞տ է...

— Այո, այո, պատասխանեց ոստիկանը ցած ձայնով. ի՞նչ կայ. բա՞ն մը ունիս ըսելիք...

Աղջիկը զգուշութեամբ չորս դին նայեցաւ ու երկու այցելուներուն մօտենալով, ըսաւ.

— Քանի մը վայրկեանէն կրնամ դուրս ելլել... ինծի սպասեցէք տնկինը, հիմա կուգամ...

Վերցուց փականքը եւ Ամերիկացին ու ոստիկանը դուրս ելան ու Պրաուն–դուրս Սքուէրի անկիւնը գացին:

— Անիկա այն աղջիկն է որուն բաներ մը հարցուցած էի Ալֆրէտ Ճէքինի այցելութեան մասին, ըսաւ Ռոմբրայն, սպասուհի է, շնորհքով աղջիկ մը որ երեւի տեղեկութիւններ ունի ... էհ, ի՞նչ ըսիր այս բժիշկին...

.. Դիւրագրգիռ, ջղային մարդ, պատասխանեց Ամերիկացին. կամ շատ քիչ ունի եւ կամ բնաւ չունի, միեւնոյն բանն է թէև.

— Բայց կը կարծե՞ս որ ըսածէն աւելին գիտէր. ես այնպէս կը կարծեմ. գիտե՞ս ինչ, աղէկ ըրինք որ օրիորդ Միլի Քլօվըրին եւեւէն ինկանք եւ անտարակոյս՝ արժեց, ինչպէս որ կ'ըսէիր, բաւական ալ գործ տեսանք այսօր եւ կարծեմ մեր աշխատանքը արդիւնք մը պիտի տայ, բայց ես այն համոզումը ունիմ որ Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան գաղտնիքը այս տունին մէջն է..

— Իրաւունք ունիս, ըսաւ Ամերիկացին, ես ալ այդպէս կը կարծեմ...

— Երբէ՞ն ի վեր, զարմացաւ ոստիկանը.

— Առաջին վայրկեանէն...

— Ինչո՞ւ Միլի Քլօվըրը մասղ փաթթեցիր ուրեմն...

— Այս կէտին հասնելու համար, խնդաց Ճոունըրտ, տեղ մը հասնելու համար քանի մը ճամբայ կայ. Միլի Քլօվըրը, այլ անուամբ Լէյտի Ձիլը, մանրամասնութիւն է, թէեւ կարեւոր մանրամասնութիւն մը. այդ մասին աւելին պիտի իմանանք վաղ իրիկուն մինչեւ այս ժամը, կարծեմ...

— Կրնայ ըլլալ քանի որ այդքան կը պնդես... աւելորդ էր այդ ատրճանն ճնշել բժիշկը... բուժարանին մէջ աշխատող աղջիկը տեսա՞ր...

— Տեսայ, խեղճ աղջիկ, ցաւալի բան է, այդպէս տձեւ մարմին... ամբողջ ուշքս կ'երեւայ...

— Այո, օրիորդ Գէլինա Ճէքինն է, Ալֆրէտի զարմուհին, ըստ անիքին միակ անդամը որ տունն էր երբ անիկա հոն այցելեց... հիմա ինծի մտիկ ըրէ. այդ աղջիկը արիթ ունէր գայն թունաւորելու. գեղագործութենէ կը հասկնայ եւ իբր այդ, մօրեղբօրը քով կ'աշխատի ու բնականաբար բաներ մը գիտէ թոյներուն մասին. անշուշտ պատճառներ ալ ունէր. եթէ Ալֆրէտը չվերադառնար եւ իշխանութիւնները դիւքը մնացած նկատէին, ինքը, իր եղբայրը եւ մայրը պիտի ժառանգէին Դանիէլի ամբողջ հարստութիւնը եւ անշուշտ հիմա ալ պիտի ժառանգեն քանի որ Ալֆրէտը մեռած է, բաւ բան, ինչպէս ըսի, պատճառ կար բայց, երբ հարցաքննութեան օրը նիկա վկայութիւն կուտար, այն բրաւ ...րականացութեան եկայ թէ ամէն ... յանցաւոր կրնար ըլլալ, բայց ոչ այս աղջիկը.

— Վստահ ես որ միայն անիկա տունն էր Ալֆրէտի այցելած ժամուն, հարցուց Ամերիկացին:

— Որքան որ կարելի է վստահ ըլլալ, պատասխանեց ոստիկանը. կատարեալ գոր տեսակ քննութիւն կատարեցի այս գործին համար. ամէնէն առաջ դէպքերն անգամ նկատի առի. սպասուհիին հետ տեսնուեցայ ... սպասուհին գտաւ թէ այդ իրիկունը օրիորդ Գէլինայէն զատ ուրիշ մարդ չկար տունը. բաւ թէ բժիշկ Պրաուն գալով ընդհանրապէս ամէն գիշեր էր. Տիկին Նիքօլա Ճէքինն ալ տունը չէր մնար ինչպէս նաեւ անոր որդին որ բժշկական ուսանող է... այդ երեքէն ոչ մէկը տունն էր այդ գիշեր այսինքն վերադարձեր են ժամը ... նոյնէկէն ետքը...

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՆԵՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
5 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2591

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ԵՐԴԻՔՆ Է ՈՐ ԿԸ ՎԱՌԻ...

Ջանազան աղբիւրներէ հասած տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ խեղդելու լուրջ տագնապի մը մատնուեր են Հայր. Միութիւնները, Մ. Նահանգներուն մէջ։

«Հայրենիք»ի վերջին խմբագրականներն ալ այդ կ'ապացուցանեն։

Համաձայն մեր պաշտօնակցին տեղեկութեանց, «պառակտուած են կամ պառակտուելու վտանգին ենթակայ՝ Վասպուրականի, Մալաթիոյ, Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտի, Բգէի, Անթէպի եւ բազմաթիւ այլ Հայրենակցականներ»։

Ուրեմն, եկեղեցիէն յետոյ, Հայր. Միութիւնները։

Եկեղեցին երկուքի բաժնելէ յետոյ, ինչո՞ւ կանգ պիտի առնէին կէս ճամբուն։ Մանաւանդ որ, իրենց կոչքին են Երեւանն ու Էջմիածինը, մէկը՝ իբրեւ իշխանաւոր, միւսը՝ իբրեւ փոքրաւոր։

Իսկ այս գլխիվայր թաւալումը՝ պարզապէս հարուածելու համար Դաշնակցութիւնը, որ «ապստամբութեան դրօշ» պարզած է «ինչպէս Հայաստանի կառավարութեան դէմ՝ այնպէս ալ Էջմիածնի Աթոռին դէմ», ինչպէս կ'ոգորէ՜ մեր ժամանակներու ամէնէն զզուելի Քասաբ Պետրոսը, «Կոչնակ»։

Իրականին մէջ, այս բազմազգի ապուշներն են որ ապստամբութեան հռչակած են ամբողջական պարկեշտութեան, առողջ հայրենասիրութեան, ազգային արժանապատուութեան եւ արմատախիլ ժողովուրդի իրական շահերուն դէմ։

Բայց,— օրակարգը փչե՜լ է։ Փչէ, թիկ կրցածիդ չափ։ «Փառքիչանիմ՛ յօգ հալչա» կանչէ բոլոր ուժովդ, եւ մնացեալով մի՛ հետաքրքրուիր։

Այն օրէն ի վեր որ Երեւանը արջ խաղցնել սկսաւ, մարդոց աչքերը շլմորեցան, եւ ամէնէն սովորական երեւոյթներն անգամ ծուռ կը տեսնեն։

Եթէ այդպէս չըլլար, մենք ինչո՞ւ պիտի ունենայինք եպիսկոպոսի, վարդապետի, ժամու եւ պանկալի խնդիր, Հայրենակցականի եւ Վերաշինացի վէճ, Հայաստանի «բարեկամ» եւ «թշնամի» ճակատներ, դրօշամարտ եւ ուրիշ ողբերգութիւններ։

Նախապէս, չափազանց զգոյշ էր Երեւանը։ Աւելի ճիշդ՝ ապաւինած՝ միայն եւ միայն իր «յեղափոխական» ուժին։

Ծրագիրը ձախողեցաւ.

Այժմ կը հետեւին ուրիշ ռազմավարութեան մը,— շոյել ժողովուրդին հայրենասիրական եւ բարեպաշտական զգացումները, վերաշահիլ բարձրատիճան կղերը— ինչպէս եւ ջոջ ազաները — եւ գետին գրաւել աստիճանաբար։ Ի հարկին շուրջէն հագնելով։

Այս առաջադրութեամբ, փռած են հատընտիր ցանց մը, որուն օղակները կը կազմեն յայտնի եւ գաղտնի մունետիկներ, ամէն հասակէ եւ դասակարգէ, արքեպիսկոպոսէն մինչեւ ժամուն տանտէրն ու դպիրը։

Եւ ահաւասիկ խժալուր աղմուկ մը։ Խաղաղ, խորդախ կանչեր ամէն անկիւնէ։

Բոլոր այն գաղութներուն մէջ ուր հայերէն տառ կը գտնուի, մարդիկ թուխս կը նստին, ազգային քաղաքականութիւն մշակելու, փրկութեան աւետիսներ կանչելու համար.

Դուք պիտի կարդաք ու տեսնէք շատ բաներ, յիմար — իմաստուն խօսքեր ու ծրագիրներ, բայց պիտի փնտռէք ու չպիտի գտնէք մէկ բան,— պատասխանատուութեան գիտակցութիւն։

Երեւանը կը հրամայէ,— կրակէ՛ եւ ճեղքէ։

Արդ, կրակը միայն Դաշնակցութեան դէմ չէ ուղղուած, այլ բոլոր ազգային հաստատութիւններուն դէմ։ Եւ ճեղքը Դաշնակցութեան չէ որ կը սպառնայ, այլ բուն իսկ արմատախիլ բազմութեանց։

Որո՞ւ հոգ։ Հրձիգ լաթ մը զանոզը կ'առնէ կը փագէ։ Բրիչն ու փետատը կը բանին աջ ու ձախ։

Չկայ մէկը որ հարցնէ ինքն իրեն կամ հարեւանին.

— Բայց, ո՞ւր պիտի հասնինք այսպէս։

Չկայ մէկը որ խելքի կանչէ ինքզինք ու դրացին, բարեկամն ու թշնամին եւ խորհրդածէ.

— Եթէ այս բոլորը կ'ընենք Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար, ի՞նչ օգուտ։ Դաշնակցութիւնը ոչ կը փլի, ոչ ալ կ'ընկրկի. բայց մեր տունն է որ կը փլի, ազգբարիք։ Մինչեւ ե՞րբ այսպէս...

Այս ձիարշաւը բանի մը նմանած կ'ըլլար, եթէ հակադաշնակցական խելագարները համերաշխ ըլլային գոնէ իրենք իրենց մէջ, հաստատելով հաւաքական ծրագրի մը եւ նուիրուելով անոր իրականացման։

Մինչդեռ, անոնք «Հայաստանը սիրելու» շնորհն անգամ չեն կրնար բաժնել իրարու մէջ։

Ու մինչ Հայաստանը, սիրուելով — սիրուելով կը մաշի, գաղութներն ալ փշուր — փշուր կը հալին, միեւնոյն հոգածութեան հետեւանքով։

Եւ ի՜նչ հոգածութիւն ...

Մարդիկ սրնկաւոր կղերական մը կը դնեն նժարին մէկ ափը, եւ ժողովուրդն ալ միւս ափը,— եւ «ճիրիտ» կը խաղան։

Կամ ական մը փորելով որ եւ է Հայր. Միութեան ծոցին մէջ, կը պայթեցնեն զայն, եւ «տասնըչորս» կը պարեն, յանուն վերաշինութեան։

Կարելի՞ է դիմանալ։ «Տավուլ — զուռնա»ն Երեւանէն է, իսկ թշնամին՝ ... Դաշնակը։

Որո՞ւ հոգ թէ՝ մեր տունն է որ կը փլի, մեր երդիքն է որ կը վառի, մեր ինքնապաշտպանութեան ազդակներն են որ կը խախտին, մեր դիմագիծն է որ կ'աղճատուի, եւ ջարդուփշուր ժողովուրդի մը վերջին մնացորդներն են որ յարդի եւ տաշեղի կը վերածուին տարուէ տարի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՐԻՑԵՐԻԱ ՉԸՆԴՈՒՆԻՐ ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Զուիցերիոյ Դաշնակցային Խորհուրդին արտաքին գործերու պատուիրակները երեք ժամ անընդհատ խորհրդակցելէ յետոյ, որոշեցին միաձայնութեամբ խնդրել Դաշնակցային խորհուրդէն որ ժխտական քուէ տայ, երբ սեղանի վրայ դրուի Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու խնդիրը։

Խորհրդային Գրողներու Համագումարը

Խորհրդային գրողներու համագումարին առթիւ, որուն փակումը հաղորդած էինք երէկ, Խ. իշխանութեան պաշտօնաթերթը կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ.

— « Մինչ դրամատիրական աշխարհի ճարակ դարձած է տնտեսական տագնապ կոչուած ժանտախտին եւ իր վերջալոյսը կը դիտէ, գրականութիւնը լման երկու շաբաթ յաղթանակներ տօնեց երիտասարդ ընկերվարական երկրին մէջ։ Անշուշտ մենք հազարաւոր թերութիւններ ունինք, բայց արդէն կը տեսնուի ընկերվարական մշակոյթին արծիւներուն թռիչքը, արդէն կը նշմարուին այս փայլուն ապագային աւետաբերները։ Յեղափոխական անհաւոր պայքարին դիւցազներգութիւնը իր գեղարուեստական կատարեալ արտայայտութիւնը պիտի գտնէ մեր գրականութեան մէջ։ Համագումարը փակուեցաւ, դէպի գործ, գրագէտ ընկերներ »։

Համագումարին փակման ճառն ալ Մաքսիմ Կորքին խօսեցաւ, յայտարարելով թէ միայն խորհրդային գրողները գիտեն թէ որո՛ւ համար կը գրեն եւ ջատագովելով գրական աշխատանքի հաւաքական մեթոտները։

Իտալիա փոխվրէժի կը դիմէ

Իտալիոյ ելմտական նախարարը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն գերմանական բոլոր ապրանքներուն վճարումները պէտք է ըլլան մարքով, ինչ դրամով ալ եղած ըլլայ վաճառումը։ Մարքերը պիտի ճարուին օրուան սակով։ Այս կարգադրութիւնը հետեւանքն է 1932 հոկտ. 17ի պայմանագրին խզման։ Մինչեւ հիմա իտալացի առեւտրականները կրնային իրենց գերմանացի յաճախորդներուն ապրանք ծախել իտալական դրամով, ինչպէս որ Գերմանացիները կրնային իրենց ուզած դրամով կազմել հաշուեցոյցը։

Ամերիկեան գործադուլը կը ծաւալի

»»»··«««

ՄԵՐԱԴԻՐ ԱՂՕԹՔ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու հիւսուածեղէնի բանուորներու գործադուլը ծաւալեցաւ առաջին օրէն իսկ, առանց որ եւ է դէպքի։ Մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ ճարտարագործական շրջանակներու մէջ։ Վախ կայ որ բանթողներուն թիւը հասնի մինչեւ երկու միլիոնի։ Շարժումը ծաւալած է մասնաւորապէս հարաւային նահանգներուն մէջ, ուր արտակարգ տեսարաններ պարզուեցան առաջին օրը։ Շարլոթի մէջ վիթխարի միթինկ մը սարքուեցաւ եւ երէց մը բազկատարած աղօթելով, խնդրեց որ Ամենակալը օգնէ իր գառնուկներուն՝ ո՛ր կը կռուին արդարութեան համար։ Աղօթքը տեղի ունեցաւ սրտառուչ հանդիսաւորութեամբ, մինչ հազարաւոր այրեր եւ կիներ կ'արտասուէին ծնրադիր, սպասելով լաւագոյն արշալոյսի մը։

Մինչ այս մինչ այն, բանակցութիւնները կը շարունակուին, միջին ճամբայ մը գտնելու համար։ Նախագահ Րուզվէլթ առ այժմ չէզոքութիւն կը պահէ, իր ամարանոցին մէջ։ Գործադուլին գլխաւոր կեդրոններն են հիւսիսային եւ հարաւային Քարոլինա եւ Վիրճինիա, ուր բանուորներու հարիւրին 50ը միացած են շարժման։

Պ. Կրին, Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ ամենասեւ ձմեռը պիտի ունենան այս տարի։ Իր կարծիքով, գործազրկութեան միակ դարմանն է շաբաթական աշխատանքը նշանակել 30 ժամ փոխանակ 40ի, աւելցնել ժամագինը, փութացնել հանրօգուտ շինութիւնները եւ ուղղակի նպաստ վճարել բոլոր անոնց որ գործ չեն գտներ հակառակ ամէն ճանի։ Անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ 23 միլիոն գործազուրկներ կամ հինգ միլիոն ընտանիքներ նպաստի կարօտ պիտի մնան այս ձմեռ։

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց ժողովը

Երկուշաբթի օր բացուեցաւ Անգլիոյ արհեստակցական Միութեանց համագումարը, որուն կը մասնակցին 570 պատուիրակներ, յանուն 210 սէնտիքաներու։ Այս բոլորին անդամներուն թիւն է 3,294,581, ինչ որ 100,000ի պակաս մը կը ցուցնէ անցեալ տարուան վրայ։ Օրակարգին վրայ կը գտնուին ոչ միայն արհեստակցական, այլ եւ քաղաքական խնդիրներ։ Այսպէս, մասնաւոր զեկոյց մը պատրաստուած է փաշականութեան եւ հիթլէրականութեան դէմ, որոնք երկուքն ալ միեւնոյն դիկտատուրային տարբեր ձեւերը կը համարուին եւ կը դատապարտուին։ Երկրորդ զեկոյց մը յատկապէս կը շօշափէ խաղաղութեան խնդիրը։

Նոր ճնշումներ Մակեդոնացիներուն դէմ

Պուլկարական կառավարութիւնը լուծելով Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութիւնը, ազատ ձգած էր անոր օրինական ճիւղը,— կրթական եւ բարեգործական ազգ. կոմիտէն։

Վերջերս սակայն կառավարութիւնը ձեռք ձգեց բազմաթիւ եւ անհերքելի փաստեր, որ կը հաստատեն թէ Մակեդոնական Ազգ. Կոմիտէի անդամներու մեծամասնութիւնը խախտելով իրենց պարտականութիւնները, գործակցութիւն ցոյց տուին եւ կը շարունակեն ցոյց տալ լուծեալ հակօրէն կազմակերպութեան պատ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՆ ԱԼ ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒՆ ԱԼ...

« Յառաջ » միջանկեալ յիշած էր թէ Պոլսոյ թուրք լեզուական համաժողովին մէջ, թուրք հռչակուած են նաեւ Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Սահակ Պարթեւ։

Ես կը բողոքեմ « Յառաջ »ի զանցառութեան դէմ։

Չէ՞ր արժեր աւելի մանրամասնօրէն հաղորդել այս պատմակա՛ն ճշմարտութիւնը։

Մինչեւ ե՞րբ այսպէս մեր գիտցածով պիտի մնանք...

Ուրեմն, լսեցէք, թուրք երեսփոխան մը, Րէշիտ Սաֆֆէթ պէյն է որ կը պատմէ.

— « Արշակունի Պարթեւները Թուրքեր էին.

Տրդատ, Կովկասի հիւսիսէն ժողված Հոն — Թուրքերէ գունդեր կազմելով, գրաւեց Պարսկաստանի մեծ մասը։

« Թուրքերն են որ Լուսաւորչական կրօնքը մինչեւ կեդրոնական Ասիա տարածեցին։

« Հայ քրիստոնէական կրօնքին հիմնադիրները՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Սուրբ Ներսէս Պարթեւ Թուրք էին։

« Բիւզանդիոնի կայսրութեան դաշնակից Խազար — Թուրքերը երեք դար Արաբներուն դէմ պայքարեցան։ 809ին, անոնք Կովկասէն խուժելով, Հայաստան արշաւեցին եւ մինչեւ Մուսուլ յառաջացան։

Խազարները Բիւզանդիոնի կայսրութեան հետ շատ խնամութիւններ հաստատեցին։ Իրենց կայսրուհին Խազարներու թագաւորին աղջիկն էր, որ կայսեր տղուն հետ ամուսնացած էր։ Անոնք կեդրոնական Ասիոյ վաճառականներ էին. իրենց մէջ կրօքով շատ մը լուսաւորչականներ կային, որոնք հակառակ անոր որ Թուրքերէն կը խօսէին, իբրեւ Հայ կը ճանչցուէին »։

Հիմա որ բուն աղբիւրէն իմացաք « ճշմարտութիւնը », չէ՞ք փորձուիր հարցնել.

— Հապա ինչո՞ւ ջարդուեցանք...

— Պարզապէս անոր համար որ՝ Թուրքերը իրենք ալ չէին գիտեր թէ Տրդատ կամ Գրիգոր Լուսաւորիչը թուրք են։

Մինչեւ քէմալապետութեան հաստատումը, կարելի՞ էր այսքան խոր ուսումնասիրութիւններ կատարել եւ երեւան հանել ճշմարտութիւնը...

Ուրիշ պատմութիւն մը եւս։

Նոր ժամանակներու Հայերը կապուած ըլլալով Տրդատի, Գրիգոր Լուսաւորչի եւ Սահակ Պարթեւի յիշատակին, կրնային առնուլ մը քրիստոնեայ թուրք դարձնել մահմետական Թուրքերը եւ տէր դառնալ ամբողջ Թուրքիոյ, ժառանգական իրաւունքով։

Չէ՞ որ անոնք աւելի հին «Թուրքեր» էին քան նահապետ Ալ Օսմանի գերդաստանը։

Մե՞ղք որ Րէշիտ Սաֆֆէթ անգամ չէ « միացեալ նախատ »ին կամ «դաշտերգողիպաշկոմ »ին։ Այլապէս, շատ աւելի վաւերական գիտեր պիտի ընէր։

ՎԱՀԷ

50 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՅԻՆ ՏՈՐՄԻՂԻՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

Օգոստոս 30ին Պոլսոյ մէջ տօնուեցաւ սաւառնակի օրը։ Այս առթիւ Սաւառնակի Միութեան նախագահը ճառ մը խօսելով, ըսաւ.

— « Թուրք մեծ ազգը, որ տասը տարուան մէջ 50 միլիոն ոսկի նուիրեց սաւառնորդներուն ճիւղին, այս տարի ալ յաջողեցաւ 26 սաւառնակ նուիրել բանակին։ Մեր պարտականութիւնն է խոնարհիլ եւ պարծանքով ու յարգանքով ողջունել թուրք ազգը, որ ազգերուն ամէնէն հաւանն է, ամէնէն արթունը եւ ամէնէն ասպետականը, եւ այնքան բարձր հայրենասիրութիւն մը երեւան կը բերէ։

Քէմալական Թուրքիոյ ամէն կողմ սաւառնորդութեան հանդէպ տեսնուած խանդավառութիւնը երէ շարունակուի ներկայ հրաբորբոք թափով, համոզուած ենք թէ շատ մեծ արդիւնքներ պիտի կարենանք ձեռք բերել »։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ԻՐԱՔ

Սուրիոյ մարզպանութեան մամուլի դիւանը կը ծանուցանէ թէ սկսած են Թէլքոչէքի երկաթուղագծի գետեղման աշխատանքները։ Այս գիծը Թէլ Զըվանէն պիտի երկարի մինչեւ Իրաքի սահմանները։ Պիտի կառուցուի նաեւ Թէլ Քոչէքէ կայարանը։ Այս գործողութիւնները 500 — 600 նոր աշխատաւորներու գործ պիտի հայթայթեն, ներկայիս աշխատող 2500էն զատ։

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ԶՕՐԱՎԱՐՈՒՀԻՆ

»»»·«««

Փրկութեան բանակը վերջացուց իր համագումարը, զօրավար ընտրելով կազմակերպութեան հիմնադիրին աղջիկը, Օր. Իվանճէլին Պութ։ Տարեքոշակն է 50,000 տոլար։ Զօրավարուհին 69 տարեկան է եւ հանգստեան պիտի կոչուի 73 տարեկանին, համաձայն կազմակերպութեան կանոնագրին։

ԹՈՒՐՔ ՓԱՇԱՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

Մոսկուայի զինուորական հրամանատարը հացկերոյթ մը տուաւ թուրք զինուորական պատուիրակութեան։ Ներկայ էին Ֆախրէտտին եւ Մուզաֆֆէր փաշաները, թուրք դեսպանատան պաշտօնատարները, Էմին փաշա, հանրապետ Էնվէր պէյ, խորհրդային արտաքին գործավարութեան արեւելեան ճիւղի տնօրէն Զուքերման, Մոսկուայի խորհուրդի փոխ-նախագահները, կարմիր բանակի պետեր եւ պատերազմական ու արտաքին գործավարութեանց պաշտօնատարները։ Այս առթիւ Մոսկուայի զինուորական հրամանատար Կորք եւ Ֆախրէտտին փաշա ողջերթներ փոխանակեցին։

Պատուիրակութիւնը այցելեց Մաքսիմ Կորքի թատրոնը։ Ցնտոյ ներկայ եղաւ Կարմիր բանակի պայթակոյտի նախաղ ու Նկոլովի կողմէ սարքուած հացկերոյթին, որուն կը մասնակցէին զօր. Պուտէնի, արտաքին վարիչներէն Զուքերման, զինուորական ակադեմիայի տնօրէն Ֆէլտման, օդային սպայակոյտի նախագահ Ջաֆչինիով, ինչպէս նաեւ պատերազմական եւ արտաքին գործավարութեանց պետերը։ Եկօրով եւ Ֆախրէտտին փաշան ողջերթներ փոխանակեցին։

Թուրք պատուիրակութիւնը այցելեց Լէնինի գերեզմանը եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ։ Այցելեց նաեւ Տիմամիք սաւառնակի հաստատութիւնը։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԷՆ ԱՆՏԻՈՔ

Ալէքսանտրէթի Սանճագին կեդրոնը ցարդ կը գտնուէր Ալէքսանտրէթ քաղաքին մէջ։ Առարկելով սակայն անոր հեռաւորութիւնը եւ ուրիշ դժուարութիւններ, ընդհանրապէս Անտիոքցիներ երկար ատենէ ի վեր կը խնդրէին Սանճագին կեդրոնը Անտիոք փոխադրել։ Իսկ Ալէքսանտրէթի առեւտրականները ու քաղաքապետութիւնը կը բացատրէին այդպիսի կարգադրութեան մը վնասները։

Մարզպանը երկու կողմի դիմումներուն եւ պահանջներուն ալ գոհացում տալու համար, հրամայած է կրթական, երկրագործական եւ առողջապահական պաշտօնատունները վերջնականօրէն Անտիոք փոխադրել։ Միւս պաշտօնատուները առայժմ պիտի մնան Ալէքսանտրէթի մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — Ե. ՊԵԼԺԻՔԱ

Կրնէք Ֆրանսուհիներու կացութեան մէջ կը գտնուին պելճիքացի կիները, որովհետեւ, երկու երկիրներու քաղաքային օրէնսգրութիւնը միեւնոյն աղբիւրը ունի,— Նափոլէոնեան օրենսգիրքը: Աւելին ըլլալով, եթէ Ֆրանսայի մէջ քիչ թէ շատ ազատական փոփոխութիւններ կատարուած են, Պելճիքայի մէջ այդ փոփոխութիւնները աննշան են, որով, կիները նուազ ազատ են՝ քան Ֆրանսայի մէջ:

Այսպէս, դեռ չամուսնացած կին մը այր մարդուն հաւասար քաղաքային իրաւունքներ ունի, բայց անգամ մը, որ ամուսնանայ, այլ եւս իր ամուսնին թեւարկութեան տակ կը մտնէ, եւ առանց անոր հաւանութեան կամ ստորագրութեան, չի կրնար նոյն իսկ իր սեփական կալուածները ուզածին պէս վարել եւ գործածել: Ամուսնալուծումը ընդունուած է պաշտօնապէս, բայց 1905ին հաստատուած օրէնք մը այնքա՜ն կը դժուարացնէ գործողութիւնները եւ կ'երկարաձգէ պայմանաժամը որ շատ մը Պելճիքացիներ կը ստիպուին Ֆրանսա կամ Հոլանտա երթալ ամուսնալուծուելու համար: Անարդար են նաեւ տղոց եւ աղջիկ-մայրերու համար հաստատուած օրէնքները:

Այս անպատեհութիւններու դէմ կը բողոքեն թէ կին եւ թէ այր Ֆեմինիստներ, եւ կը կատարուին կարգ մը բարեփոխումներ, բայց իրականութեան մէջ շատ անբաւարար: 1929ին խումբ մը փաստաբաններ խնդրագիր մը կը ներկայացնէին Խորհրդարանին, որպէսզի քաղաքային օրէնսգրքի «ամուսիններու փոխադարձ իրաւունքները եւ պարտականութիւնները» ճշդող յօդուածը քիչ մը բարեփոխուի ի նպաստ կնոջ: Կը խնդրէին մասնաւորաբար, որ կիները իրաւական ազատ ըլլան իրենց հարստութիւնը իրենց ուզածին պէս գործածելու: Հարցը կը քաշքշուի երեք-չորս տարի, որովհետեւ, կիները դանդաղածային ցոյցերով ուժ չեն տար պատգամաւորներուն: Վերջապէս 1932ին, պահպանողական ծերակոյտը, 213 յօդուածին հիմնական սկզբունքը — «ամուսին մը պէտք է պաշտպանէ իր կինը եւ վերջինս հնազանդի անոր» — պահելով հանդերձ, մասամբ գոհացում կուտայ կիներուն, որոնք քիչ մը աւելի ազատագրուած կ'ըլլան, հոգ չէ թէ, գերմանացի, Ֆրանսացի, Զուիցերացի իրենց սեռակիցներէն 30—40 տարի վերջ:

Ինչպէս ամէն տեղ, Պելճիքայի մէջ եւս, կեանքի պահանջներուն տակ, կիները տնտեսական ասպարէզը կը նետուին եւ կը սկսին կարեւոր տեղ մը բռնել: 1930ի մարդահամարը ցոյց կուտայ, որ 385,907 կին բանուորներ կան, 97,695ը ամուսնացած, իսկ մնացածը ամուրի, գործարաններու մէջ աշխատող՝ 77,840 կին պաշտօնեաներ, որոնց 14,254ը ամուսնացած, եւ 63,586ը ամուրի: Ասոնց մէջ չկան տուներու մէջ աշխատող կիները — սպասուհի, խոհարար, եւն.:

Տարիներէ ի վեր, կղերական որոշ դասակարգ մը, բարոյական եւ գործնական սկզբունքներու վրայ հիմնուելով, կ'աշխատի դէպի ընտանիք վերադարձնել ամուսնացած կիները: Ծերակուտական Հայր Ռէնթէն օրէնք մը կ'առաջարկէ նոյն իսկ, որպէսզի մարդկային գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ սահմանափակուի կիներուն մուտքը: Առաւելագոյնը հարիւրին 20 ըլլայ, եւ ոչ թէ հարիւրին 33, ինչպէս է ներկայիս, կարգ մը ճիւղերու մէջ: Երկար-բարակ վիճաբանութիւնները ցոյց կուտան, որ առաջարկը անցնելու շատ յոյս չկայ: Այսուհանդերձ նոյն նպատակով շարք մը սեղմումներ կ'ըլլան, ինչպէս միշտ սկսելով պետական պաշտօնեաներէն: Այսպէս վարչապետ Տը Պրօքվիլ ժամանակի մը համար կը յետաձգէ նոր կին պաշտօնեաներու արձանագրութիւնը. կ'որոշէն հեռացնել պաշտօնեաներու հետ ամուսնացած կիները, եւն.

Պելճիքացի կիները, թէեւ իրաւապէս ազատ չեն ընտանիքին մէջ, բայց անոր փոխարէն շատ ազատ են բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Մեծ թիւով կիներ կը տեսնենք բժշկութեան, փաստաբանութեան, առեւտուրի մէջ, եւ իրենց թիւը երթալով կը շատնայ բոլոր համալսարաններուն մէջ, ինչպէս ցոյց կուտան վիճակագրութիւնները: Ի պատիւ իրենց պէտք է ըսել, որ բոլոր ճիւղերուն մէջ՝ ուր կ'աշխատին, ոչ միայն այրերէն աւելի խղճամիտ եւ անձնուէր են, այլ եւ շատ մը պարագաներու մէջ, իրենց կարողութեամբ կը գլեն կ'անցնին զանոնք:

Քաղաքական, ընկերային, իրաւական տեսակէտներով չազատագրուած Պելժուհին, թերեւս Եւրոպայի մէջ միակ կինն ըլլալով, այրերու հաւասար տնտեսական իրաւունքներ կը վայելէ: Պարզ խօսելով, եթէ իր կատարած աշխատանքը այր մարդու արտադրածին կը հաւասարի, կը վարձատրուի ճիշդ անոր պէս: Այս բանը չենք տեսներ ուրիշ որ եւ է երկրի մէջ, ուր կիները եթէ այր մարդէն աւելի գործ տեսնեն, դարձեալ պակաս կը վարձատրուին:

Այս առաւելութենէն օգտուելով, միջին եւ մտաւորական դասակարգերու պատկանող շատ մը կիներ կ'աշխատին իրենց վաստակը աւելցնել իրենց պաշտօնեայ, փաստաբան, ճարտարապետ եւն. ամուսիններու վաստակին վրայ, որպէսզի կարենան անփոփոխ պահել ընտանիքի ապրուստի մակարդակը:

Ինչպէս ուրիշ երկիրներու, Պելճիքայի մէջ եւս, ընկերային կազմակերպութիւններուն գլուխը կիներ կը գտնուին, թէեւ որոշապէս կ'երեւայ, որ անգլիւսաքսոն կիներու հանրային ջիղը չունին: Կը գրաւին մանուկներու, մայրերու պաշտպանութեան, տկարներու օժանդակութեան գործերով, բայց ներկայիս գլխաւորաբար ուժ կուտան իգական սեռին կազմակերպութեան գործին: Երկրին քաղաքական զօրաւոր հոսանքներէն մէկը՝ կաթոլիկ կուսակցութիւնը այդ նպատակով կ'աշխատի օգտագործել կիները: Իրեն կը հետեւին միւսները, փաստ ըլլալով թէ, կին կրնայ իրենց գաղափարները տարածելու լաւագոյն տարրը դառնալ. այս ձեւով կրկնակի շահ ապահոված կ'ըլլան: Նախ՝ կ'օգտուին թուապէս, երկրորդ՝ ապագայի համար կ'ունենան առողջ դաստիարակութեամբ քաղաքացիներ:

Բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու, Պելժուհին շատ քիչ փոխուած է պատերազմէն ասդին: Ճիշդ է որ, բոլոր դասակարգի կիները առաջուընէ աւելի կը զբօսնուն, եւ միայն ընտանիքով չեն զբաղիր, բայց եւ այնպէս խորքով փոխուած չեն, ու ընդհանուր ձեւով կը մնան ընտանեկան հոգի տուող կիներ: Մեծամասնութեամբ անտարբեր են իրենց ազատագրութեան հանդէպ եւ կը ձգեն որ ամէն բան այրերը կարգադրեն: Այս մտայնութիւնը կը տեսնուի ոչ միայն համեստ կրթութեան տէր կիներու, այլ նաեւ մտաւորականներու քով: Գլխաւորաբար իրենց այս առաքինութեան կը պարտին այն իրողութիւնը որ պատերազմը չէ կրցած ազդել երկրի բարքերուն վրայ: Յետպատերազմեան մանչ — աղջիկը անծանօթ եղած է այս երկրին, եւ եթէ բացառութիւններ եղած են, անոնք ալ անհետացած են տնտեսական տագնապին հետ:

Պատերազմէն առաջ, երիտասարդ աղջիկներու դաստիարակութեան շատ կարեւորութիւն չէին տար, համոզուած ըլլալով թէ, կիներու համար ընկերային լաւագոյն դիրքը՝ ամուսնութիւնն է եւ ամուսնանալէն վերջ չաշխատիլը: Պատերազմը փոխեց այս մտայնութիւնը: Ներկայիս, բոլորն ալ կ'աշխատին իրենց մանչ կամ աղջիկ զաւակներուն տալ, կարելի եղածին չափ զօրաւոր ուսում մը, կամ՝ արհեստ մը, որպէսզի կարենան դիմանալ կեանքի պայքարին մէջ: Այսպէս, եթէ աղջիկները ամուրի մնան, կրնան իրենց օրապահիկը ապրիլ, իսկ եթէ ամուսնանան՝ կ'օգնեն ընտանեկան եկամուտը աւելցնելու: Կը մնան նաեւ շատ մը նախապաշարումներ, եւ հիմա երիտասարդ աղջկան մը ձեռքը խնդրող տղամարդ մը աւելի կը հետաքրքրուի անոր արհեստով՝ քան թէ բերելիք դրամօժիտով: Այս փոփոխութիւնները աւելի զգալի են քաղաքին դասակարգին մէջ, որովհետեւ, Պելճիքայի մէջ տեսնուած ընկերային որոշ բարեկարգման առաջին ենթակաները անոնք են եղած:

Յօդուածագիրը՝ Պ. Ժ. Տէզրի կը վկայէ, թէ Պելժուհիները շատ քիչ կը գրգռին ժամանակակից հրատապ հարցերով: Նոր վարչաձեւեր, նոր տնտեսական փորձեր չեն խառնիր իրենց ուղին: Կը հետաքրքրուին զինաթափութեան հարցով, որովհետեւ մեծ պատերազմի ամենատառապող ժողովուրդներէն մէկն եղած են, դէթ ըստ իրենց. (ի՞նչ պիտի ըսէին, եթէ մեր տառապանքին քառորդը տեսնէին...): Խաղաղութիւն կ'ուզեն անշուշտ, բայց իրենց հայրենիքի ազատութիւնը պահելու համար պատրաստ են բոլոր զոհողութիւններուն, եւ եթէ ըսենք որ «քաղաքականութեամբ շատ չեն զբաղիր», այդ չի նշանակեր, թէ երկրի գործերուն վրայ չեն ազդեր: Տարբերութիւնը սա է որ փոխանակ ուղղակի ազդելու, քաղցրութեամբ եւ զգայարանքներով կը համոզեն իրենց ամուսինները, որպէսզի իրենց տեսակէտը յառաջ քշեն: Շատ մը պարագաներու մէջ, այս ազդեցութիւնը զգալի եղած է, կ'ըսեն: Ուրեմն, նոյն նպատակին կը հասնին քիչ մը տարբեր միջոցներով:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆԵՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Թերթերը գրեցին որ իբր թէ Էրիօն անցած տարի Մոսկուա եղած ատեն, խորհրդային կառավարութեան բարեկամաբար խորհուրդ է տուել, քաղաքակիրթ ժողովուրդների եւ պետութիւնների վստահութիւնն ու համակրութիւնը շահելու համար, ներում շնորհել ռուս տարագիրներին եւ իբր թէ բոլշեւիկ ղեկավարները խոստացել են լրջօրէն խորհել այս մասին եւ իրենց իշխանութեան տարեդարձի (հոկտեմբերին) առթիւ մի բան անել:

Այս տեսակ առաջարկը, այն էլ Էրիոյի պէս խորհրդային կառավարութեան բարեկամ մարդու կողմից, պէտք է համարել իրականութեան մօտ, վասնզի Ֆրանսական ներկայ իշխանութիւնը, յանուն իր երկրի բարձր շահերի, անհրաժեշտ է գտնում սերտօրէն դաշնակցել խորհրդային կառավարութեան հետ, եւ իր խորհուրդներով եւ բարոյական աջակցութեամբ աշխատում է հարթել խորհրդային իշխանութեան արտաքին քաղաքականութեան առջեւ եղած խոչընդոտները: Չափազանցութիւն չէ վերջերս մի Ֆրանսացի բարձր զինուորականի այն կարծիքը, թէ մէկ հարցում բոլոր Ֆրանսացիներս՝ սկսած համայնավարներից մինչեւ ծայրայեղ աջակողմեանները, համամիտ ենք — Ֆրանսայի շահերը պահանջում են դաշնակից ունենալ ուժեղ խորհրդ. Ռուսաստանը:

Թէ պատերազմից առաջ եւ թէ մանաւանդ մեծ պատերազմի ընթացքին, հզօր Ռուսաստանով շահագրգռուած պետութիւնները, իրենց ներկայացուցիչների միջոցով նման բարեկամական խորհուրդներով բազմաթիւ անգամ դիմել են Ռուսաց թագաւորին: Այդ խորհուրդներից ամէնից կարեւորներից մէկը եղել է այն, որ նախարարութիւնը համարատու լինի խորհրդարանի առջեւ եւ ենթակայ վերջինիս հակակշռին՝ ինչպէս օրէնքով ընդունուած է բոլոր խորհրդարանական երկիրներում:

Իսկ երկրորդը, ներում շնորհել բոլոր քաղաքական բանտարկեալներին, աքսորականներին ու տարագիրներին եւ աշխատել մի կերպ հաշտեցնել ժողովրդի ներքին պայքարը, ամբողջ թափով շարունակել պայքարել արտաքին վտանգի դէմ: Դժբախտաբար, բթամիտ ցարը այն մարդկանցից չէր, որոնք հայրենիքի վտանգի րոպէին, իրենց հնամենի քաղաքականութեամբ ժողովրդական լայն խաւերի արդար պահանջներին գոհացում տալով, կարողանում են սերտ կապակցութիւն ստեղծել բոլոր հոսանքների հետ եւ միահամուռ ուժերով կուրծք տալով արտաքին թշնամի բանակներին, հայրենիքը փրկել ահաւոր աղէտներից

Նիկոլայ Բ.ի յամառութեան հետեւանքը եղաւ այն, որ ներքին խլրտումների պատճառով, երբ դեռ չէր վերջացել մեծ պատերազմը, որից Ռուսաստանը անկասկած պէտք է դուրս գար յաղթական՝ ամբողջովին փլեց Ռոմանովների երեքհարիւրամեայ հսկայ շէնքը, Ռուսաստանը ենթարկուեց շատ ծանր դժբախտութիւնների եւ Ռոմանովների տան փլատակների վրայ տնկուեց Լէնինեան այժմեան կարմիր շէնքը, որ նոյնպէս խախուտ հիմքերի վրայ է դրուած եւ ուրեմն, դատապարտուած կործանելու, եթէ Լէնինեան տոհմի ժառանգորդները Ռոմանովների պէս խուլ ու համր չձեւանան իրենց հզօրութեամբ շահագրգռուած դրսի բարեկամ պետական եւ քաղաքական յայտնի դէմքերի գործնական խորհուրդների հանդէպ...

Բնական է, որ ռուս տարագիրների մէջ որոշ շարժում առաջ բերէին ներման մասին թերթերի մէջ լոյս տեսած հակասական լուրերը եւ առիթ տային որոշ խորհրդակցութիւնների եւ ծրագիրների: Բայց այս մասին աւելորդ է խօսել, քանի որ ներման հարցի մասին առ այժմ պաշտօնական տուեալներ չկան.

Պարտք եմ համարում մի քանի կարեւոր քաղուածքներ թարգմանել Փարիզի ռուս փոքրամասնութիւնների «Ընկերվարական տեղեկաբերի» վերջի թուից (արտատպուած Միլիւկովի օրաթերթի մէջ):

Այս արժանահաւատ օրգանի «Ընկերվ. տեղ.» թերթի Մոսկուայի թղթակիցը բոլշեւիկ վարիչ շրջանակների հետ ներման մասին իր ունեցած խօսակցութիւնից եզրակացնում է որ երկու տեսակէտ կայ.—

Մէկ մասը կտրականապէս հերքում է ներման մասին եղած բոլոր լուրերը, իսկ միւս մասը խոստովանում է որ բոլշեւիկ ղեկավար շրջանում խորհում եւ խօսում են:

Հերքողների կարծիքով, ներման հարցը դրամատիրական մամուլն է հնարել: Նրանք հարցնում են թէ «ինչո՞ւ համար յանկարծ մենք պէտք է ներում շնորհենք, այն էլ բոլոր տարագիրներին... Պէտք է միայն զարմանալ նրանց միամտութեան, որոնք կարող են հաւատալ այն բոլոր մանրամասն նկարագրութեան, որ իբր թէ Էրիոն հաւատացրել եւ համոզել է որ ներում պէտք է շնորհել եւ այն էլ բոլորին: Ո՞ւմ հետ է նա խօսել, ո՞վ կարող է նման հարցին պատասխանել խորհրդային իշխանութեան անունից... Հիմա լսենք մի ուրիշ կարծիք:

«Տարագիրների ներման խնդիրը վերջերս կրկին ցցուեց միջպետական եւ միջազգային — կուսակցական [illegible] ստեղծուած նոր կացութեան կապակցութեամբ: Ձեւականօրէն այս հարցը դեռ եւս չէ դրուած ոչ մի մարմնի առջեւ: Բայց բոլշեւիկեան շրջանակներում այս մասին յաճախ լուրեր են պտտում: Ներման մասին խօսում են, ներման սպասում, ներման մասին խնդրում նախ եւ առաջ խորհրդային Ռուսիոյ բոլոր հեղինակաւոր բարեկամները Եւրոպայի եւ Ամերիկայի շրջանակների մտաւորականներից:

Մոսկուա եկող յայտնի գրողներ, գիտնականներ եւ հանրային գործիչներ մատնանշում են, որ «Մոսկուան կարող է դառնալ դրամատիրական կարգերից դժգոհ բոլոր տարրերի հայրենիքը, եթէ [illegible] ենթարկուին խորհրդային բանտերը քաղաքական բանտարկեալներից եւ լուծուի քաղաքական տարագիրների հարցը:

Ներման վրայ պնդում են եւրոպական համայնավարական կուսակցութիւնները, առանձնապէս հիմա, որ ընկերվարականների հետ միացման շարժումը լայն չափերի է հասել: Ներման անհրաժեշտութեան մասին՝ ի հարկէ ոչ պաշտօնապէս, այլ մասնաւոր կերպով, արտայայտել են իրենց կարծիքը եւ այն բոլոր խոշոր հանրային եւ պետական գործիչները, որոնք նախապատրաստում են մերձեցումը Ֆրանսայի հետ եւ խորհրդային Ռուսիոյ ճանաչումը փոքր դաշնակիցներից

Վերջին ժամանակներս ներման հարցը արծարծուել է հետաքրքրական [illegible] ռազմական նախարարութեան [illegible] լուրեր են պտտում [illegible] պատերազմի պարագային տարագիրների շարքերից կամաւորներ արձանագրելու եւ կարմիր բանակի զօրամասերի մէջ մտցնելու [illegible] տարագիր կամաւորներից զօրամասեր կազմելու հարցը [illegible] չի նախատեսուած:

Յամառօրէն խօսւում է, որ ռուս տարագիրների խնդրով խորապէս հետաքրքրւում են խորհրդային Ռուսիոյ հետ բարեկամական կապ ունեցող երկիրների ներկայացուցիչները: Ասում են պատերազմը ներկայիս չկայ, բայց եթէ ընդհարումը [illegible], բարեկամ պետութիւնները նախապէս պէտք է ծրագրած լինեն իրենց վերաբերմունքը հանդէպ [illegible] պէս խոշոր եւ քաղաքականապէս [illegible] ինչպիսին է ռուսական տարագրութիւնը: Խորհրդային կառավարութեան բարեկամաբար, բայց [illegible] թելադրուած է եղել, թէ [illegible] կայուն վիճակում, ուր ներկայիս [illegible]նում է խորհրդային կառավարութիւնը, պէտք է որ ընթանայ [illegible]գիրների հարցը [illegible] հաշուեյարդարի ենթարկելու [illegible]:

Թղթակիցը հարց է տալիս թէ [illegible]րումը կը լինի՞ ընդհանուր.

Պատասխան.— Անշուշտ վերջի հաշուով խորհրդային [illegible] պէտք է որոշէն թէ տարագիրներից որոնց կարելի է ներել [illegible]:

— Ենթադրու՞մ է այդ [illegible] բերման առանձնաշնորհութիւններ [illegible]

— Մենք մեզ երբեք չենք [illegible] կապուած պաշտօնական թուականներ[illegible] հետ

— Ներումը կը վերաբերի՞ տարագիր գործիչներին եւ կ'արտօնուի՞ [illegible] քաղաքական գործունէութիւն[illegible]

— Ճիշդ են ասած, ներման հարցի [illegible] առաջադրումը [illegible] տեղ չեմ լսել: Արգելարանների [illegible] բանտերի մէջ եղած քաղաքական գործիչներին ազատ ենք թողնում, երբ որ քաղաքական վարչութիւնը գտնում է նպատակայարմար: Իսկ քաղաքական գործունէութեան արտօնե՞լ [illegible] Այդ բացարձակապէս չի յարմարում մեր պետական ձեւին: Չեմ կարծում [illegible] Բայց Ստալինը արդէն մէկ անգամ [illegible] որ ապացուցել է, որ երբ ինքը համարում է անհրաժեշտ, նա կանգ չի առնում ամէնից կտրուկ ու յեղափոխական քայլերի առջեւ»:

Ռուս տարագիր ասելով, անշուշտ պէտք չէ հասկանալ տառական իմաստով: Ռուս տարագիրների [illegible] մաս են կազմում նաեւ հայ, վրացի, թաթար եւ առ հասարակ խորհրդային երկիրներից բոլոր ազգութիւններին պատկանող տարագիրները:

Սպասենք եւ տեսնենք թէ Ստալինը ինչպէս է վճռելու այս [illegible] հրատապ խնդիրը: Եթէ ձգձգէ մինչեւ պատերազմի սկսելը եւ նրա [illegible]կան վախճանը, շատ ուշ կը լինի, քանի որ այս ցաւոտ հարցի լուծումից է գլխաւորապէս կախուած [illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Արակայ բարդ բառ մըն է եւ կազմուած է Արայ եւ կայ բառերէն եւ կը նշանակէ Արայի կայքը, կայանը: Այս «կայ» արմատէն մենք հայերէնի մէջ ունինք կայք, կայան, կայարան բառերը եւ գրաբարի մէջ «կկայ առնել» բացատրութիւնը: Ուրեմն «Արակայ»ն այն վայրն է, ուր Արայ «կկայ առաւ», այսինքն իրեն համար բնակութեան տեղ շինեց կամ ընտրեց: Եթէ ի նկատի ունենանք հին Հայոց տեղի անունները՝ որոնք կազմուած են անձի յատուկ անունի մը բարդութեամբ, կ'ունենանք հետեւեալ ձեւերը.

1. Երուանդ – ա – շատ = Երուանդի ուրախութիւնը:
2. Վաղարշ –ապատ(*) = Վաղարշի շէնը՝ բնակութեան վայրը:
3. Հայկ – ա – շէն = Հայկի հաստատած շէնը:
4. Արշակ – աւան = Արշակի շինած աւանը կամ գիւղը:
5. Շամիրամակերտ = Շամիրամի կերտած քաղաքը:

Արդ, այս՝ անձի յատուկ անունի մը ընկերակցութեամբ տեղի յատուկ անուն կազմող «շատ, ապատ, շէն, աւան, կերտ» բառերուն պէտք է աւելցնել վերոյիշեալ «կայ» բառը՝ որմէ մեր նախնիքը Միջին դարուն կազմած են իրենց նոր ընտրած բնակութեան վայրը: Ասկէ ահա Արակայ բառը:

Չպիտի համարձակէի այս եզրակացութեան հասնիլ, եթէ Արակայ բառը միակն ըլլար իր տեսակին մէջ: Մէկ ծաղիկով գարուն չի գար, եւ ոչ ալ մէկ բառով կամ օրինակով կարելի է օրէնք մը հանել:

Այս խնդրին լուծման բանալին ինծի համար այն եղաւ որ «կայ» բառով կազմուած բազմաթիւ գիւղեր ու աւաններ ճշդեցի Ակնայ շրջականներուն մէջ: Ու այս պարագան զիս վերջնապէս հաստատեց իմ համոզմանս մէջ. Այդ բոլոր գիւղերը միաժամանակ եւ համանման պարագաներու ընդմէջ կազմուած ըլլալու են: Ու ահա՝ իրենց համանման անունները:

Թուենք հիմա այդ գիւղերը, անոնց մասին աշխարհագրական եւն. համառօտ տեղեկութիւններ տալով:

1. Արակայ (Արայ – կայ). Ներկայիս զուտ թրքաբնակ գիւղ մը, 40—50 տուն բնակչութեամբ:

Այս գիւղին սահմաններուն մէջ է որ կը գտնուի Նարեկայ ուխտատեղին, հազիւ 5—10 վայրկեան հեռաւորութեամբ:

Ինչպէս պարզօրէն կ'երեւի, գիւղը իր անունը առած է նաեւ իր սահմաններուն մէջ գտնուող ուխտավայրին: Երբ Ակնցիները կ'ըսէին. «Արակայ ուխտի գացինք» պարզապէս փոխաբերութիւն մըն է որ կ'ընէին, պարունակողը պարունակեալին տեղ գործածելով:

2. Բենկայ (տես. Բենկու կամ Բենկայի):

Բեն անշուշտ կրճատուած՝ ամփոփուած ձեւն է Բենիամինի՝ որ ունի Բենիկ, Բենօ ձեւերն եւս:

Բենկայ կը գտնուէր Արակայէն ու Ակնէն 6—7 ժամ հեռու, հաստատուած Եփրատի ձախ ափը. Նշանաւոր էր իր հանգստաւէտ տուներով եւ պտղալից պարտէզներով՝ որոնք Եփրատի աջ ափը կը գտնուէին իր փառաւոր եկեղեցիին հետ: [illegible] եւ փափկաշունչ բանաստեղծ Միսաք Մեծարենց հրաշալիօրէն նկարագրած է Բենկան իր «Զրուց» անուամբ քերթուածով: Մարդ Բենկան տեսած եւ վայելած ըլլալու է՝ Զրուցի դմայլելի քաղցրութիւնը ճաշակել կարենալու համար:

Բենկան զուտ հայաբնակ գիւղ մըն էր, հարուստ ազգային կեանքով, աւանդութիւններով, սովորութիւններով եւ հայ ժողովրդական երգերով ու բանաստեղծութեամբ՝ զորս ուրախ եմ որ յաջողած եմ փրկել, գրի առած ըլլալով զանոնք ամբողջութեամբ:

Բենկեան անունը թրքացած ձեւն է Բենկան (յոգնակի) բառին: Հայկական տեղի յատուկ անուններու թրքացումի բազմաթիւ օրինակներ կան. այսպէս Ակն եղած է էկին, Կամախ՝ Քէմախ, Երզնկան՝ Էրզինճան, Խարբերդ՝ Խարբութ, Բաբերդ՝ Պայպուրթ, եւն.

3. Մուշաղկայ (տես. Մուշաղկու):

Այս գիւղի անունը՝ որ պէտք է ըլլայ Մուշեղկայ, թէեւ փոփոխութիւն մը կրած է ինչպէս կը տեսնուի, բառամիջի «եղ»ը դարձնելով «աղ», բառավերջի «այ»ին հետեւելով:

Գիւղը կը գտնուի Ակնէն մօտաւորապէս երկու ժամ հեռու, Եփրատի ձախ կողմը Խոսա կոչուած լեռնանցքին մօտակայքը: Գիւղը ունէր 30—40 տուն բնակչութիւն, կիսով չափ Հայհոռոմ (յունադաւան Հայեր), մնացեալ մասը Թուրքեր:

Այս գիւղը զուրկ էր հայ ժողովրդական երգերէ, որոնք այնքան հարազատօրէն կը գտնուէին Ակնայ միւս հայ-հոռոմ գիւղերէն՝ Զօրակի, Վանքի եւ Շրզուէ մէջ:

Մուշաղկացիք անուս մարդիկ էին եւ կը զբաղէին հողագործութեամբ:

Գիւղը նշանաւոր էր իր արտադրած [illegible] «Մուշաղկու լոպտշով», ճերմակ, [illegible] մեղ եւ դիւրեփ լուբիայով:

4. Աշոտկայ — Ակնայ եւ Արաբկիրի մէջտեղը, Եփրատի աջ ափը չորս[illegible]կան ժամ հեռու այդ երկու քաղաքներէն: Լեռնային բարձրաւանդակի վրայ հաստատուած բաւական [illegible] ու կոկիկ գիւղ մը, ամբողջութեամբ թրքաբնակ:

5. Խալմկայ: Այս գիւղը կը գտնուի Ակնայ հարաւակողմը, Տէրսիմի [illegible]ռուն վրայ, որուն նախադուռը [illegible] կազմէ: Հաստատուած է Եփրատի ձախ ափին, բնակչութիւնը ամբողջութեամբ թուրք — քիւրտ:

Հարկ է ստուգաբանել այս գիւղին անունը:

Խալմկայ՝ պէտք է կազմուած ըլլայ «խալիմ-կայ» բառերէն: Խալիմ [illegible] վարար Հալիմ արաբական անունն է որ Հայաստանեան կամ Վասպուրա[illegible]կանեան արտասանութեամբ եղած [illegible] Խալիմ: Անշուշտ չէք մոռնար որ Հալէպ ու Հայաստանն անգամ այդ [illegible] դարձութեամբ եղած են Խալ[illegible] ու Խա[illegible]յաստան:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Այս բառը,ինչպէս կը խորհիմ, պէտք չէ ստուգաբանել Վաղարշ – ա–պատ, իբրեւ Վաղարշի պատած քաղաքը, այլ Վաղարշ – ապատ: Ապատ հին զնդիկ կամ սանսկրիտ լեզուով պէտք է նշանակէ, շէն՝ բնակելի վայր. իսկ իր հականիշը կամ ժխտականը՝ ան – ապատ, անշէն, անբնակ տեղ: Անշուշտ այս ապատ բառով կազմուած են Հայտարապատ, Ալլահապատ, Սուլթանապատ անուն հնդկական եւ պարսկական քաղաքները:

...այն գիրքը, որ խորհրդային երկիրն ... ժողովուրդների մեծամասնութեան ... պիտի ունենայ ... բոլշեւիկների ... Եթէ ձգձգուի այս կարեւոր ... պատերազմի դէպքում, խորհրդային երկիրների մէջ ծայր է տալու այնպիսի ներքին խառնակութիւն, ... Թերեւս նորից կրկնուեն 1917 եւ 19 ծի ներքին քաղաքացիական կռիւները եւ Ռուսաստանը իր ծայրամասերով եւ դաշնակից փոքր երկիրներով նորից ենթարկուի շատ ուժեղ ցնցումների. Չի կարելի Ռուսաստանի պէս մի լայնածաւալ երկիր, իր բազմաթիւ ցեղերով, տնտեսական տարբեր ... մշակոյթով եւ ... կառավարել, այն էլ այսպիսի ... փափուկ ժամանակ, երբ որ դրսից ... ուժեղ հակառակորդներ կան ... այն ինչ ... չկարողացան ըմբռնել ... քաղաքականութեան ... պիտի ըմբռնեն ... որ Ստալինը եւ իր կուսակիցները

ԲԵՆՕ

Թաւրիզի փողոցները մաքրւեցան 4-5000 զինուորներով եւ բանւորներով

ԹԱՒՐԻԶ, 21 օգոստոս (Ցատաք). — Յուլիս 30ի անձրեւըթաց հեղեղի պատճառած վնասները այնքան մեծ են եղած, որ շուկան մինչեւ այսօր իր բնական վիճակի մէջ չէ մտած, իսկ աւերուած շէնքերն ու խանութները նիշտ աւերակների կը նմանէին:

Թաւրիզի քաղաքապետարանը մի շարք միջոցների էր դիմել, խիճաքանների տիղմն ու աւազը մաքրել տալու համար, սակայն այդ աշխատանքը այնքան մեծ ծախսերի հետ էր կապուած որ դժուարանում էին ձեռնարկել: Թէհրանում Ն. Կ. Մ. Շահն Շահ Փահլաւին պատշաճ մարմինների միջոցով իմանալով որ դեռ խիճաքանները չեն մաքրուած, օգոստոս 19ին կը հրամայէ Ատրպատականի զինուորական ընդհանուր հրամանատարին, մի քանի օրուայ մէջ Թաւրիզի խիճաքանները կարգի բերել:

Օգոստոս 19ի առաւօտը ամբողջ Փահլաւի խիճաքանի երկայնքին 4—5 հազար զինուորներ ու քաղաքապետական բանւորներ իրենց բահերով մաքրում էին խիճաքանները եւ ոստիկանութեան կողմից վաղօրօք հաւաքած սայլերով ու բեռնատար ինքնաշարժերով տեղափոխել տալիս կուտակուած աւազն ու տիղմը:

Զինուորներին աշխատեցնում էին սպաները:

Դեռ շատ վաղ առաւօտեանից խիճաքանում պտտում էին Ատրպատականի հրամանատարը, Ատրպատականի ընդհանուր ոստիկանապետը եւ քաղաքապետի պաշտօնեաներ ու շատ կտրուկ կարգադրութիւններ անում:

Թաւրիզի փողոցներում մի արտակարգ աշխատանք էր սկսուած: Բոլոր անցորդները հանոյքով դիտում էին աշխատողներին որոնք մեղուների պէս ճգնում էին ժամ առաջ իրենց յանձնուած հողակտորը մաքրելու:

Պէտք է ասել, որ միակ կտրուկ եւ յարմար ձեւն է եղել այս միջոցներով խիճաքանները մաքրելու, այլապէս եթէ անգամ վարձով աշխատաւորներ բանեցնէին, դժւար թէ մի քանի ամիսների ընթացքում հնարաւոր լինէր հիմնովին մաքրել խիճաքանները: Նախ՝ այն ծաւալ աշխատանքը որ այժմ կատարւում է չէր լինի եւ երկրորդ՝ հունձքի ժամանակ լինելով դժւար թէ մեծ քանակութեամբ բանւոր ճարւէր:

Զինւորական իշխանութեան այս աշխատանքը հիացում պատճառեց Թաւրիզի ազգաբնակչութեան:

Թէհրանից տեղս են ժամանել ներքին նախարարը, վեց երեսփոխաններ, չորս անդամներ Շիր — Օ — Խուրշիտի կողմից եւ մի յանձնախումբ վաճառականութեան կողմից, հեղեղի հասցրած վնասների մասին մտածելու: Արդէն մի շարք վնասուածների դրամական օգնութիւն է եղած: — Ալիք։

— ՀԱՅԱՍՏԱՆ —

Մարդաբանական քննութիւններ

Մարդաբանական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար, Երեւան հասան Մոսկուայի մարդաբանական պետ. վարժարանի դասախօսներէն Զենկեւիչ եւ Բաշկիրով: Անոնց պիտի միանայ Երեւանէն բժիշկ մը. եւ խումբը պիտի մեկնի Սեւանի ... եւ Ալլահվերդիի շրջանները, գլխաւորաբար այն վայրերը, ուր բնակչութիւնը ընիկ «հնոեցի» է: Խումբը կանգ պիտի առնէ Դսեղի, Շամշադինի, Սեւանի, Գիւլագարակի, ... Սանահին — Հաղպատի, Կողբ — Բարանայի մէջ, քննութեան առնելով նաեւ հարեւան գիւղերու բնակչութիւնը, ինչպէս եւ Ալլահվերդիի գործարանին բանուորները:

Գիտական այս խումբը պաշտօն ունի պարզելու այդ շրջաններու բնակչութեան Ֆիզիքական զարգացման ցուցանիշերը, նիւթ հաւաքելու՝ հայ բնակչութեան ծագման հարցը լուսաբանելու համար:

Քաղուած նիւթերը, ազգագրական, հնագիտական եւ լեզուաբանական տուեալներու հետ, պիտի կրնան լոյս սփռել հայ ազգութեան ծագման հարցին վրայ, առով պարզելով կարգ մը պատմագիտական — քաղաքակրթական կարեւոր խնդիրներ:

Մարդաբանները չպիտի ... միայն մարդաչափական աշխատանքներով, (ուր որ կարելիութիւն կայ՝ պիտի չափեն նաեւ հին գերեզմաններէ հանուած գանկերը), այլ եւ պիտի ուսումնասիրեն ներքին գործարաններու վիճակը եւ արեան բաղադրութիւն նկարագիրը:

Այս տարուան աշխատանքը սկիզբն է ընդարձակ ծրագրի մը, որուն համաձայն, նոյն մեթոտով, յաջորդաբար պիտի ուսումնասիրուին Հայկական այլ գաւառներու բնակիչները:

...

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵԶԻ ՀԵՏ ԿԱՄ ՄԵԶԻ ԴԷՄ»

Աթէնքի «Նոր Օր»ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 օգոստոս).

— «Դաղթահայ կեանքի պայքարներուն հիմնական պատճառը՝ չարաղէտ մերումն գործադրութիւնն է. — «մեզի հետ կամ մեզի դէմ».

Տասներկու տարիէ ի վեր չձանձրացան հայհոյելէ Ռուբէն ... Վրացեաններու, Ջամալեաններու հաղց ... ինչո՞ւ, որովհետեւ ասոնք չեն հետեւիր խորհրդային քաղաքականութեան: Դաւանան կը նկատուին ոչ միայն Դաշնակցական ղեկավարները եւ շարքայինները, այլ նաեւ բոլոր այն անկուսակցականներ, որոնք իրենց ուրիշ համոզումները ունին, կը հաւատան անկախ Հայաստանի մը գայութեան եւ յարգանք ունին հանդէպ անցեալի ազատագրական պայքարներու: Ըստ բոլշեւիկներուն եւ անոնց յաջորդներուն, մարդիկ պարտաւոր են խնկարկելու, որովհետեւ խորհրդային ... դուրս չէ փրկութիւն.

Կատարեալ ներսոուլիւն է, մանաւանդ մտաւորականի մը համար, իրենց հետ չըլլալ, իրենց Աստծու չմտածել: Կ'ենթարկուի անօրինակ հալածանքներու: Թուէ տեսակներ — յաչողով կը ներկայացուին իբրեւ ... երբ ... բեգործակալներ ... կը դնէ դպրո... երբ պատասխանի... կը դառնան ... քութերուն մէջ: ... կը գտնեն կուսակցականներ ...

կը խորտակեն անոր մէջ մարդ արարածը եւ զայն կը վերածեն ազատ զէնքի մը՝ հանդէպ իր ննջեցեալ կուսակցութեան: Փառքի եւ դրամի ակնկալութեամբ ծախուածներ պակաս չեղան: Զոհեր՝ ստեղծուած անբարոյացնող միջոցներովն:

Ռամկավար եւ Հնչակեան կուսակցութիւններու հիմնական սկզբունքներուն հետ անշուշտ խոտոր կը համեմատի «մեզի հետ կամ մեզի դէմ»ը: Սակայն փաստօրէն կ'ապացուցած են այս գործելակերպը եւ բոլոր նրմանք կը կրկնեն խորհրդային մէկունքը, ծիծաղելի դառնալու աստիճան: Համայնավար, ռամկավար եւ հնչակ ընկերները իրարմէ տարբերութիւն չունին իրենց բովանդակութեամբ: Արտաքրութեան նոյն ձեւը, նոյն տեսակէտները՝ հայհոյութիւններով համեմուած: Ու նաեւ իրենցմէ տարբեր մտածողներուն հանդէպ նոյն արհամարհ կեցուածքը:

Պարզելով հանդերձ մեր հակառակորդներու այս քաղքիքը, մենք երբեք դժգոհ չենք: Աւելի յստակ ու վճիտ կը դառնայ հայ կեանքը: Մինչնոյն ձախողող գործելակերպով է որ համայնավարութիւնը ինքնակացու ...

«Մեզի հետ կամ մեզի դէմ»: Կատարելապէս համաձայն ենք: Խորհրդայինները եւ անոնց համակիրները մէկ կողմ, իսկ ազգային սկզբունքներու տէր հայ ժողովուրդը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ միւս կողմ: Թող շարունակեն իրենց գործելի գործելակերպը եւ բոլորովին պիտի խեղդուին անոր արատաւոր գործունէութեան մէջ»:

...

Ազգային Հայաստանի բոլոր շրջանային կեդրոններ պիտի ունենան ... Տարւան ... Ներքին Աիտայի, Թալինի, Շամշադինի, ... բանկերիններ: Շինութեան յատկացուած է համայնական տնտեսութեան գործադրութեան կողմէ 218.000 րուբլի: Տեղական միջոցներով ... ապրամադրուած են այս շինութեանց:

«ՅԱՌԱՋԻ ՓԱՅՏՕՆՆԵՐԸ»

ԼԵԼՕ

Ա.

...

ԱՐՄԷՆ ԱՆՈՒՇ

(2)

(Շար.)

կանող անձերուն:

Ոստիկանութեան կողմէ, օգոստոս 8ին, Ազգ. Կոմիտէի շէնքին մէջ կատարուած խուզարկութեան ժամանակ, գտնուեցան ապօրէն կոչեր եւ ուրիշ փաստաթուղթեր: Ասոր վրայ կառավարութիւնը լուծեց Ազգ. Կոմիտէի վարչութիւնը եւ անոր 7 անդամներէն 5ը ձերբակալեց:

Մակեդոնական կրթական եւ բարեսիրական եղբայրութիւնները պիտի շարունակեն գործել նոր վարչութեամբ:

⁂ Սոֆիայէն կը գրեն թէ Քէօսթէնտիլի մէջ կատարուած խուզարկութեան մը առթիւ, բռնուեցան 12 զէնդացիր, 200 հրացան, 80 ռումբ եւ 60,000 փամփուշտ, որոնք կը պատկանէին Մակեդոնական կազմակերպութեան:

—·—

ՋՈՋ ԱՂԱՆ ԵՒ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ.— Լիոնի քաղաքապետական խորհուրդին անդամներէն Պ. Քլավէլ մեռած գտնուեցաւ իր տան մէջ, կազի կտուցը բաց թողուած ըլլալով: Կինն ու բանուոր մըն ալ ծանրապէս թունաւորուեցան: Քննութիւններէն կ'երեւայ թէ Պ. Քլավէլ, որ գործարանատէր մըն էր, կիրակի օր փորձած է բռնաբարել սպասուհին, 15 տարեկան աղջիկ մը, բայց դիմադրութեան հանդիպելով, գացեր կազին կտուցը բացեր է: Աղջիկն ալ խոշտանգուած էր, եւ սենեակի մը մէջ արգելափակուած գտնըւեցաւ միայն շապիկով:

200 ՀՈԳԻ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ.— Փարիզի զինուորական գօտիէն դուրս, Փորթ Վիլէթի մօտ հաստատուած հիւղաւան մը մոխիր դարձած ըլլալով, 200 թշուառներ անպատսպար մնացին:

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾԵԱՆ ընկերութեան տասնամեակին առթիւ, կարմիր գիրք մը պիտի հրատարակուի Մոսկուայի մէջ, ամբողջովին նուիրուած հակակրօնական պայքարին: Այս գրքին մէջ անուններով եւ կենսագրութիւններով պիտի արձանագրուին բոլոր անոնք որ նշանաւոր գործունէութիւն ցոյց տուած են հակակրօնական պայքարին մէջ: Միեւնոյն առթիւ պիտի գումարուի անաստուածեան երրորդ համաժողովը, որ պիտի տեւէ երեք օր: Այս առթիւ մասնաւոր նամականիշներ պիտի տպուին, հակակրօնական նկարներով եւ մեյլիոններով պիտի բաշխուին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԼԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Ձմեռնոց» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այս Կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2.30ին
Կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զափահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ Հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Խօսք պիտի առնեն.— կամ. Մարտիկ. Միութեան կողմէ Գնդ. Տ. ՔԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ Գլխապետ Ռ. ԹԱՓԼՈՅԵԱՆ, Զափ. Որբերու Միութեան կողմէ Պ. Ա. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— փլաս Կամպէթայի նայող թէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Թափօրը ժամը ճիշդ 2.30ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Հերոսի գերեզմանը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի ջատուած ցուցերից».— *Յ. Ջաւրեան,* «Սայեաթ Նովա».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան,* «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան,* «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— *Սամսոն,* «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով,* «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պաշտօնները Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԻՑ* (Յ. Թոչարեան, Յվ. Դարտաշեան, Պրոֆ. Գայաեան եւ այլք).— *Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Միջակայք* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Ցանկուած,* Վ. Նաւմանկունի.— *Դէպք Դ. եւ իր ժամանակը.* Նկարներ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Աղջիկը եկաւ, ընդմիջեց Ամերիկացին բաժարանին կողմը նայելով. հոն նայէ, կարծեմ թէ ծպտուեր է...

Սպասուհին վերարկու հագած եւ գլուխը վեղարի մը մէջ փաթթած, մօտեցաւ երկու մարդոց եւ նշան ըրաւ որ անկիւնէն քովի փողոցը մանեն:

— Ձեզ կրնար մնալ, ըսաւ ոստիկանին. հիմա, մօրիկ ըրէք, ըսիք որ եթէ լուր մը ունենայի, պիտի վարձատրուէի. պիտի յարգէ՞ք ձեր խոստումը, որովհետեւ Ամերիկացիներուն պարգեւին մասին կարդացի...

Ուօմըրզլի աղջկան ուսը շոյեց եւ ըթամատով իր քաջեկամը ցոյց տուաւ:

— Ինծի նայէ աղջիկս, այդ ընկերութեան ներկայացուցիչը այս պարոնն է, անիկա քեզի պիտի ըսէ թէ կրնաս ամէն ինչ յայտնել...

— Վստահ եղիր, ընդմիջեց Ամերիկացին արտանց. որ եւ է անդէկութիւն որ կրնայ մեզ չիտակ ճամբուն մէջ դնել, պիտի վարձատրուի, եթէ նոյնիսկ բացարձակօրէն վերջնական չըլլայ:

Աղջիկը մօրիկ ըրաւ, գլուխը շար- ժեց ու վարանեցաւ:

— Լաւ, ըսաւ ան վերջապէս. չեմ գիտեր թէ ըսելիքս վերջնական է թէ ոչ, բայց բան մըն է եւ կրնամ տակաւին աւելին իմանալ. այսպէս է խնդիրը. այս պարոնին խոստացած էի որ — ոստիկանը ցոյց տուաւ — աչքս չորս պիտի բանայի, այդպէս ալ ըրի... Անանկ կը կարծեմ որ Տիկին Ճէքին եւ օրիորդ Պէյլինան այս գործին մասին բաներ մը գիտեն: Անցեալ օր երբ եռեւի հիւրանոցին փոշիները կ'առնէի, լսեցի անոնց խօսակցութիւնը՝ միւս սենեակէն. միասին նեղս մտան, բայց չէր տեսան որ ես վարագոյրին ետեւն էի. իրարու հետ կը վիճէին եւ Օրիորդը կուլար. որոշ կերպով իմացայ անոր հետեւեալ խօսքը — պէտք է անմիջապէս ըսէիր, անպատճառ երեւան պիտի ելլէ, պիտի իմանան մանաւանդ եթէ Միլի Քլօվըրը գտնեն եւ ուշ կամ կանուխ պիտի գտնեն զայն, վստահ եղիր. ինչո՞ւ քաջաբար չես ըսեր, գիտեմ, մէջտեղ պիտի ելլէ...

Ուօմըրզլի Ամերիկացին թեւէն քաշեց:

— Լաւ, մայրիկը ի՞նչ պատասխան տուաւ, հարցուց Պ. Խուբրըս:

— Չիմացայ, պատասխանեց սպասուհին. շատ ցած ձայնով կը խօսէր եւ բարկացած կ'երեւար, վախցայ որ հոն ըլլալս կը տեսնեն. կամացուկ մը, ոտքիս մատներուն վրայ, հեռացայ. այսքան, բայց...

Ոստիկանը անոր ուսին դրաւ իր ձեռքը:

— Հոգ մի ըներ, ըսաւ. մարդու բան մի ըսեր եւ նորէն ականջներդ բաց, մենք կը մտածենք քու մասիդ. հիմա վազէ նայիմ... լաւ, ի՞նչ կը խորհիս, գարձաւ Ամերիկացիին:

— Կը խորհիմ որ ամէն առթիւ աւելի կ'ուզեմ տեսնել Միլի Քլօվըրը որուն ներկայ անունը Էէյտի Զիլ է. ուրեմն եթէ ժամանակացոյցդ թոյլ է, սա գինետունը մտնենք եւ մէկ մը ալ ըզէ անցընենք... վաղ առտու կանուխ կը նախաճաշենք, առաջին շոգեկառքը կը վերցնենք եւ շիտակ Զէօ-Թըր, շատ գործիս կուգայ... որքան շուտ երթանք, այնքան լաւ է, իմ կարծիքովս.

Յաջորդ օրը Վիլլա Զիլի հսկայ ժամացոյցը տասներկու կը զարնէր, երբ անոնք այնտեղ հասան:

Ամերիկացին աջշան՝ չորս կողմը նայեցաւ ընդի շրջապատող ճոխութեան ու մեծութեան վրայ հիանալով. իսկ ոստիկանը աւելի զարմացաւ երբ վիլլային դուռը բացուելուն իր դիմացը գտաւ բարապանի հագուստով երիտասարդ տղայ մը որ ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Եուսթըն պանդոկին ծխարանը աշխատող ծառան որ անյայտացեր էր:

ԳԼՈՒԽ 16ՐԴ

— • —

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուօմըրզլի որ ժամանակին համազգեստաւոր ոստիկան եղած էր, խիստ շեշտով մը հարցուց տղուն.

— Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա, դուն հոս ի՞նչ գործ ունիս, ըսէ նայիմ...

Տղան պատասխան չէր տուած տակաւին, երբ ոստիկանը Ամերիկացիին դառնալով ըսաւ.

— Ասիկա էր անյայտացող տղան որուն մասին քեզի յիշեցի. ծառայ էր Եուսթըն պանդոկին ծխարանը եւ երկու օր առաջ կորսուեցաւ...

Ցեառոյ նորէն տղուն դարձաւ.

— Իմացա՞ր ըսածս, պատասխան տուր.

— Ես այստեղ երկրորդ սպասաւոր եմ, պարոն Ուօմըրզլի... կմկմաց տղան:

— Անոնք աղէկ գիտես, պոռաց ոստիկանը. կեցիր նայիմ, ես ալ քու անունդ կը յիշեմ գիտցնութեան օրէն. հիմա պատմէ նայիմ... անցեալ գիշեր պանդոկ չի գացիր եւ անյայտացար առանց նախապէս իմաց տալու... քեզ կը փնտռէի, ըսէ, ի՞նչ պատահեցաւ...

— Այս գործին սկսայ, Պ. Ուօմըրզլի, ծառայ ըլլալէն աղէկ է եւ...

— Գործը այսպէ՞ս կը գտնեն, կատղեցաւ ոստիկանը. ինծի հէքեաթ մի պատմեր. պանդոկ երթալու համար ճամբայ կ'ելլես այդ երեկոյ առտոբաքանին պէս, բայց հոն չես երթար. ինչո՞ւ, մէ՞կը բռնեց քեզի..

Այդ վայրկեանին առերեսը ծառայ կուրին, երբ ոստիկանը Ամերիկացիին դառնալով ըսաւ.

— Ասիկա էր անյայտացող տղան ...

մը որուն պաշտօնը աւելի բարձր ... բեւար, դուրս եկաւ եւեւի սրահէն ... դուռին առջեւը կեցող երկու անծանօթներուն նայելով, ըսաւ.

— Ի՞նչ կայ Կրին, այս պարոնները ի՞նչ կ'ուզեն. ի՞նչ կայ, դարձաւ ան, ոստիկանին աւելի մեղմ ձայնով ի՞նչ կը փափաքիք...

— Երեւի բարապանն ես ... ոստիկան եմ, անհրաժեշտ ... Լէյտի Զիլը տո՞ւնն է...

— Ոչ, պատասխանեց մարդը ... քարտին նայելով. Տիկինը այս առտու կանուխ Լոնտոն մեկնեցաւ...

— Իսկ Սըր Ճօ՞նը, տո՞ւնն է, ... դեց ոստիկանը, եթէ այո...

— Ան ալ տունը չէ, ըսաւ ծառան ... գործով հիւսիս գացած է...

— Շատ լաւ. ես եկայ Լէյտի Զիլը տեսնելու եւ այս տղան գտայ. ... քանի մը բաներ պէտք խօսիմ. երբ ... օր է գինքը կը փնտռէի. ե՞րբ հոս ... կաւ:

Բարապանը խեղճ ու հին գլուխ մը ... կը՝ անձկութեամբ տղուն նայեցաւ

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 728

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՆԳՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 6 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2792

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԱԼ ԴԻՄԻ ՓԱՐԱԽ

Եթէ ուրիշ որ եւ է փաստ չունենայինք Մայր. Արեւելքի կացութեան եւ ընդհանրապէս քաղաքական հորիզոնի անստուգութեան մասին, միայն մէկ իրողութիւն բաւական էր լուսաբանելու ամէնէն յամառը:

Կ'ակնարկենք Խ. Միութեան Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրուելու ձեռնարկին:

Մոսկուա պաշտօնական դիմում չէ կատարած տակաւին: Բայց իր բարեկամներն ու միջնորդները իրար անցած են արդէն, տրամադրութիւնները շօշափելու, ճամբան հարթելու եւ միաձայնութիւնը ապահովելու համար, ինչպէս եղաւ Թուրքիոյ պարագային (1932):

Կարելի՞ էր այսպիսի ձեռնարկներ կատարել, առանց նախապէս համոզուած ըլլալու:

Խ. իշխանութիւնը սկիզբէն ի վեր կը մասնակցէր Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ սարքուած ժողովներու, բայց երբեք տրամադիր չէր ներս մտնելու:

Ընդհակառակն, կը ծաղրէր, կը վարկաբեկէր այդ քաղքենի-դրամատիրական հաստատութիւնը, եւ նոյն իսկ ասիական ազգերու դաշնակցութիւն մը կազմելու ծրագիրներ կ'որոճար:

Մոսկուայի աչքին՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ մարզարան մըն էր սպառազէն աշխարհակալութեան եւ քաղաքական դաւերու, մինչեւ իսկ պատերազմի:

Ոչ միայն իրենց ժողովներուն մէջ, այլ եւ արտաքին աշխարհին առջեւ, կարմիր վարիչները ամէնէն կծու բառերը կը գործածէին, նսեմացնելու համար Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Արդ, մէկ տարիէ ի վեր, իջած են Մոսկուայի առագաստները: Քննադատութիւններ միշտ ալ կ'ըլլան, բայց, ո՞ւր է նախկին յեղափոխական կրակը...

Դեռ անցեալ տարի, նոյն ինքն Ստալին տրամադրութիւն կը յայտնէր Խ. իշխանութեան աջակցութիւնն ընծայելու Ազգերու Դաշնակցութեան:

Այդ առթիւ, ինչ որ հրապարակաւ բանեցաւ, անշուշտ աւելի բաց— արտաքաց — խօսուած էր գլուխ գլխի տեսակցութեանց մէջ, մասնաւորապէս Պ. Էռիոյի այցելութեան ատեն:

Մնաց որ, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, Մոսկուա չի բացակայիր որ եւ է միջազգային խորհրդակցութենէ, իսկ իր կնքած դաշինքներուն թիւը կրնայ հաւասարիլ որ եւ է քաղքենի պետութեան ստորագրած թուղթերուն հետ:

Եւ ահաւասիկ դիմումներ իր անունով, առաջնորդութեամբ Ֆրանսայի:

Տարիներով քէն կալելէ յետոյ, այս երկու երկիրները, Ֆրանսա եւ Ռուսաստան, հետզհետէ կը վերադառնան ճիշդ այն օրերուն երբ զինակիցներ էին:

Արդէն շատ քիչ բան մնացած է, նախկին զինակցութեան վերածելու համար իրենց յարաբերութիւնները:

Ֆրանսա ունի գերմանական մղձաւանջը, որուն վրայ աւելցած է Լեհաստանի բռնած երկդիմի դիրքը:

Խ. Միութիւնը կասկածոտ է թէ՛ մէկուն թէ՛ միւսին հանդէպ: Իսկ Ճափոնի բռնած դիրքը բացատրութեան չի կարօտիր:

Դեռ ուրիշ բազմաթիւ մտահոգութիւններ եւ տնտեսական ակնկալութիւններ սերտօրէն իրարու կը կապեն երկու երկիրները:

Եւ Ֆրանսան ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան ամէնէն ջերմ հաւատացեալը, անշուշտ անձկութեամբ պիտի փնտռէր նոր աջակիցներ կամ ուղեկիցներ, գոնէ հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար:

Խ. Միութիւնը պիտի կրնայ գտնալ այդ օժանդակը, մասնաւորապէս ընդդէմ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի, որոնք բացակայ են այսօր, բայց կրնան վերադառնալ: Եթէ նոյն իսկ չվերադառնան, Ֆրանսայի համար նորէն շահ է Խ. Միութեան անդամակցութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ ամէնէն աւելի Ֆրանսան է որ կը խօսի, քուէ կը հաւաքէ Մոսկուայի թեկնածութեան համար:

Այս առթիւ, պատկեր մը Եւրոպայի «քաղաքակրթութենէն», եթէ կը հաճիք:

Ռուսաստանի թեկնածութիւնը հազիւ դրուած, հակաճառութիւններն ալ սկսան, քաղաքական շրջանակներու եւ մամուլին մէջ.

Շարք մը առաջնակարգ թերթեր, անոնք որ ուղղութիւն կուտան Ֆրանսայի, Անգլիոյ կամ Իտալիոյ հանրային կարծիքին, կը ջանան տրամադրութիւն ստեղծել Ռուսաստանի ընդունելութեան դէմ:

Անշուշտ գիտէք թէ ինչ կ'ըսեն,— Խ. Միութեան բարբարոսութիւնները, անոր յեղափոխական եւ դաւադիր հանգամանքը, անոր մղած պայքարը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ուրիշ քաղքենի հաստատութեանց դէմ եւն.:

Բարեհաճեցէք յիշել թէ, այս միեւնոյն թերթերը ի՛նչ դիրք բռնեցին, երբ թեկնածուն Թուրքիան էր, նոյնքան բարբարոս եւ արիւնաթաթախ: Շատ աւելի անարժան՝ անդամակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան:

Անոնք ծափ զարկին առաջին օրէն, չողիքներ վազցուցին բերնէ բերան, առանց բառ մը արտասանելու երէկուան անցքերու մասին: Իսկ պաշտօնական Ֆրանսան առաջինն եղաւ որ Ժընեւ. Ժողովի բեմէն իսկ շնորհաւորեց Թանկագին Թեկնածուն...

Կարելի է ըսել թէ Թուրքիոյ ընդունելութեան նախատօնակը շատ աւելի փաղաքշական էր եւ սրտառուչ, քան ինչ որ կը նախատեսուի Խ. Միութեան համար:

Իսկ այս երեւոյթին առջեւ, եթէ կայ պետութիւն մը որ զարմանալու իրաւունք չունի, այդ ալ Մոսկուան է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԱՒԵԼՆԱՅ ԱՅՍ ՁՄԵՌ

Աշխատանքի նախարարին տեղեկութիւնները

Պ. Մառքէ, Աշխատանքի նախարարը, նամակ մը ուղղելով վարչապետին, տեղեկութիւններ կուտայ գործազրկութեան մասին: Նամակին կցուած է վիճակագրութիւն մը, որ կը ցուցնէ թէ «նպաստընկալ գործազուրկներու թիւր այժմ ամենաբարձրն է որ տեսնուած ըլլայ պատերազմի վերջաւորութենէն իվեր: Ճիշդ է որ այսօր Փարիզի մէջ աւելի պակաս են նպաստընկալ գործազուրկները քան 1932ին, բայց նպաստընկալներու թիւը նահանգին 14 աւելցած է արուարձաններու, եւ նահանգին 44.9 գաւառի մէջ:

1934 օգոստոսի երրորդ շաբթուն Փարիզի մէջ նպաստընկալներու թիւն էր 88,372, (1932ին՝ 90,125). արուարձաններու մէջ՝ 68,269 (1932ին՝ 59,876), գաւառի մէջ՝ 162,082 (1932ին՝ 116 հազար 724).

Նախարարը այս կացութիւնը պարզելէ յետոյ, կը յիշէ թէ հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրը, որ քուէարկուեցաւ յուլիս 7-ին, բանուորական հրապարակին վրայ ազդեցութիւն պիտի կրնայ ունենալ միայն հոկտեմբերի սկիզբէն եւ ամբողջովին պիտի գործադրուի քանի մը ամիս յետոյ: Հետեւաբար, անխուսափելի է գործազրկութեան յաւելումը՝ ձմրան ընթացքին: Նախարարը անհրաժեշտ կը գտնէ որ բոլոր հանրային հաստատութիւնները փութացնեն իրենց պատրաստութիւնները, որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ բանուորներ գործ գտնեն:

Ֆրանսա պայմաններ կը դնէ Սարի համար

Ֆրանսական կառավարութիւնը խզելով իր լռութիւնը Սարի հանրաքուէի մասին, հրատարակութեան տուաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղուած յուշագիր մը, որ ուշագրաւ թելադրութիւններ կ'ընէ: Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտով, եթէ քուէարկութեան արդիւնքն ըլլայ միացում Ֆրանսայի կամ պահպանում ներկայ գոյավիճակի, շատ բան չպիտի փոխուի կացութեան մէջ: Հանքերը պիտի մնան Ֆրանսացիներու ձեռքը, երկրին դրամը պիտի ըլլայ ֆրանքը, եւ անփոփոխ պիտի մնան շատ մը վարչական մանրամասնութիւններ: Իսկ եթէ հանրաքուէն վճռէ որ Սարը վերադարձուի Գերմանիոյ, մեծ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին: Յուշագիրը մասնաւորապէս կը ծանրանայ այս կէտին վրայ, անուղղակի հասկցնելով այդպիսի փոփոխութեան մը անպատեհութիւնները: Ֆրանսայի միանալու պարագային, կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ բոլոր բնակիչները հաւասար նկատել օրէնքին առջեւ, պաշտպանել անոնց կեանքն ու ազատութիւնը եւ շնորհել Ֆրանսացիներու բոլոր իրաւունքները, առանց լեզուի, ցեղի կամ կրօնի տարբերութեան: Ֆրանսա կ'առաջարկէ իրաւաբանական խառն ատեան մը կազմել 15 տարուան համար, որպէսզի հսկէ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումներուն գործադրութեան վրայ: Ուրիշ խօսքով, եթէ Սարի բնակիչները որոշեն Գերմանիոյ միանալ, 15 տարուան փոխանցման շրջան մը պիտի հաստատուի, մինչեւ որ այդ երկրամասը ամբողջովին կապուի հիթլէրական իշխանութեան: Ֆրանսա կ'ուզէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը այժմէն կարգադրութիւններ ընէ բազմաթիւ հարցերու մասին:

Դատաւոր Փռէնսի սպանութեան քննութը

Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը առջի օր նիստ գումարելով, որոշեց խնդրել դատականնախարարէն որ հրատարակութեան տայ զաղտնի ոստիկան Կիյոմի տեղեկագիրը՝ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան մասին: Տեղեկագիրը գաղտնի վկայութիւններ կը պարունակէ սպաննեալ դատաւորին վարք ու բարքի մասին, ինչ որ գլխու ցաւ պիտի պատճառէ շատերուն: Ուստի որոշուեցաւ յարգել «պատշաճութիւնը», զանց առնելով այդ կարգի մանրամասնութիւնները:

Այս առթիւ ըսենք թէ՝ երթալով քննութիւնը վերածուեցաւ այս խնդիրը: Դէպքին սկիզբէն իսկ սպանութիւն կը վերագրուէր մահը, բայց որովհետեւ կարելի չեղաւ ապացուցանել, հիմա կրկին կը յուզուի անձնասպանութեան պարագան: Այս առթիւ, շատ մը վկաներ պատմած են թէ դատաւորը 1929ին արժեթուղթեր ծախած էր, առանց լուր տալու իր ընտանիքին, թէ կը սիրէր զուարճանալ կասկածելի հաստատութեանց մէջ եւ դիներ խմել, թէ շատ անգամ խօսած է անձնասպանութեան նոր ձեւերու մասին եւն.:

Հիթլէրականներու համագումարը

Սեպտ. 4ին Նիւրէնպէրկի մէջ բացուեցաւ նացիներու համագումարը, դղրդագին ցոյցերով: Երկրորդ համագումարն է այս, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր եւ յատկապէս զինաւորուած երկու նշանախօսքերով,— կոյր սէր Հիթլէրի հանդէպ եւ ատելութիւն Հրեաներուն դէմ: Ամէն կողմ, տուներու պատուհաններէն մինչեւ խանութները կ'երեւար Հիթլէրի պատկերը, հակահրէական խորհրդանշաններու հետ:

Ամբողջ օրը բազմաթիւ նուագախումբեր մարտական եղանակներ կը հնչեցնէին եւ եկեղեցիներու կոչնակները կը հնչէին: Հիթլէր հասաւ օդանաւով, եւ դիմաւորուեցաւ դղրդագին «կեցցէ»ներով: Ճամբուն երկայնքը, ներմակ պատի մը վրայ փակցուած էր Հրեայի մը խոշոր ծաղրանկարը, հետեւեալ արձանագրութեամբ,— «Զգուշացէք Հրեայէն եւ իր երդումէն»:

Այս առթիւ ալ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր:

Զուիցերիա որոշեց մերժել նոր թեկնածուն

Զուիցերիոյ դաշնակցային խորհուրդը որոշեց յանձնարարել իր պատուիրակութեան որ մերժէ Խ. Միութեան թեկնածութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Իսկ Զուիցերիոյ ընկերվա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻ՛ ԳՐԷՔ...

— o —

Ոգբացեալ Հայր Ղազիկեանը խրատեց, ազդարարեց, բացատրեց, երբեմն ալ թերանը ամեց, շտկելու համար լեզուական բազմաթիւ սխալներ:

Բաւական չսեպելով թերթերու մէջ գրածները, գրքի ալ վերածեց զանոնք, ի պէտս զարգացելոց:

Եւ սակայն, ո՞վ է լսողը: Ամէնէն առաջ այդ ուսուցմունքներն են որ կ'աղճատեն, կ'այլանդակեն բառերն ու խօսքերը:

«Մի՛ գրէք... այլ գրեցէք»ը շատոնց մոռցուած է եւ ամէն գրող կը նզէ բառերն ու բացատրութիւնները յարմարցնել իր ճաշակին կամ գիտցածին:

Այդ «ճաշակ»ը յաճախ կ'ըլլայ ռուսական, թրքական կամ ֆրանսական: Նոյնիսկ ամերիկեան կամ գերմանական: «Գիտցած»ն ալ՝ տարրական առաջին կամ երկրորդ:

Ո՞րու եղք: Առտուան կանոնի արթնցողը քուրջ մը կը կապէ «Մեծամասնչ»ին գլխուն եւ կը զուարճանայ իր ուզածին պէս:

Եթէ խմբագիրները բարեխղճօրէն զրաղին բոլոր ձեռագիրներով, մեծապէս կը պակսին կոպիտ սխալներն ու այլանդակութիւնները:

Բայց, եթէ խմբագիրը ինքն ալ յօդուածագիրէն աւելի բան չի գիտեր, կամ գիտնալով հանդերձ կը ծուլանայ եւ եղածին պէս գրաշարին կը յանձնէ ձեռագիրը...

Վարժապետ եղած չըլլալով, չեմ գիտեր դաս տալու ձեւերը: Չեմ ալ ուզեր սորվիլ:

Բայց, խնդրեմ, նկատի ունեցէք... «ի սէր ազգութեան»:

1. Կոպիտ սխալ է գրել «ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ տագնապալի է», «այս ԴՐՈՒԹԵԱՆ մէջ»: Ունինք բուն բառը,—ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ, ՎԻՃԱԿ: Իսկ «դրութիւն»ը «սիստէմ»ն է.— ջղային դրութիւն եւն.:

2. Քերականութեան օրէնքներուն դէմ կոպիտ մեղանչում է գրել.—

ԱՆՑԱՊԱՂՕՐԷՆ, ԱՆՊԱՅՄԱՆՕՐԷՆ, ՈՒՂՂԱԿԻՕՐԷՆ, ԱՆՈՒՂՂԱԿԻՕՐԷՆ, ԲԱՑԱՅԻՕՐԷՆ, ԲՈՆԻՕՐԷՆ, ԻՐԱՒԱՑԻՕՐԷՆ, ՏԱՌԱՑԻՕՐԷՆ եւն.:

Այս բառերը,— *անյապաղ*, *անպայման*, *ուղղակի*, *անուղղակի*, *բառացի*, *բռնի*, *իրաւացի*, *տառացի* եւ նմանները կը գործածուին թ'ւ իբրեւ ածական թ'ւ իբրեւ մակբայ, եւ իրենց բոլոր ուժով կը բողոքեն ո'ր եւ է «օրէն»ի դէմ»:

3. Ի՞նչ կը նշանակէ «կեանքի սդութիւն» (թարգմանութիւն ֆրանսերէնէ), երբ ունինք պատուական «ապրուստ»:

4. Ո՞վ հնարեց այս վայրենի «իրդիտաշէջ»ը, փոխան «իջէջ»ի. (Անցեալ օր «Խ. Հայաստան»ի մէջ տեսայ նաեւ ... «հակահրդեհային»):

Դեռ ինչե՞ր, ինչե՞ր:

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԵՐԸ

« ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՕԺԱՆԴԱԿ »

Պոլսոյ «Միութիւն» լրագիրը կը գրէ.—

Սուառնակի միութիւնը օժանդակներու նոր կազմակերպութիւն մը ըրած է: Թիւ առաջին օժանդակը, զոր կը կազմեն հայ հայրենակիցները, մէկ տարուան մէջ երկու սաւառնակ պիտի տանէ: Սաւառնակներէն մէկը Կազիին եւ միւսը Ըսմէթ փաշային անունով պիտի կոչուի: Իբրեւ առաջին նուիրատուութիւն, 4000 ոսկի յանձնուեցաւ կեդրոնին:

Հայ հայրենակիցները 50,000 հոգի կ'ենթադրուին: Ճշդուած է որ ասոր 20,000ը կը կազմեն կիներ եւ տղաքներ:

Թիւ 2 օժանդակը կը կազմեն հրեայ հայրենակիցները, որոնք 50 զրշ էն մինչեւ 5 ոսկի անդամավճար կուտան: Գոյացած առաջին հասոյթը, 2000 ոսկի, յանձնուեցաւ կեդրոն:

Թիւ 3 օժանդակը կը կազմեն յոյն հայրենակիցները: Այս օժանդակը բէեւ նուէրներ հաւաքած է, բայց հանգամանքը դեռ չէ վերջացած:

« ԹՈՒՐՔ ՀՈՂԸ ԿՈԽԵԼ ՄԻ՛ ՏԱՔ »

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՇՈՂՈՔՈՐԹԵՆ

Օգոստոս 30ին տօնուեցաւ Պոլսոյ զինուորական վարժարանին, «Հարպիէ»ի հարիւրամեակը: Այս առթիւ կարդացուեցաւ ընդհ. սպայակոյտի նախագահ Ֆէվզի փաշայի շնորհաւորական գիրը, որ կ'ըսէ.

— «Թուրք սպանե՛ր, թէ՛ իբրեւ զաւակները մեծ եւ ազնուական ազգի մը, եւ թէ՛ անձնապէս իբրեւ մաքրութեան եւ զոհողութեան տիպարներ, որքան պարծենաք՝ տեղին է: Թուրքին եւ թուրք սպային յարգն ու արժանապատուութիւնը՝ աշխարհի գինէն աւելի բարձր է: Թուրքին պատիւը եւ նակատագիրը յանձնուած է ձեզի, եւ ձեր պարտականութիւնն է ամէն գինով զերծ պահել զայն յարձակումէ եւ ապահովել երկրին անկախութիւնը:

Այս պահուս, ամբողջ բանակին նայուածքը Հարպիէի վրայ սեւեռած է: Անոնք ալ նոյն երդումը կ'ընեն: Թուրք սպանե՛ր, շատ կարդացէք ձեզմէ հարիւր տարի առաջ ընթացաւարտ եղողներուն յիշատակները, ուր շատ օրինակելի դասեր կան: Կոխոտել մի տաք թուրք հողը որ աւանդ տրուած է ձեզի: Թուրք ազգը երջանկութեան ճամբուն մէջ քալեցնելու համար, ամէն վայրկեան մահը աչք առէք: Յաջողութիւն կը մաղթեմ ձեզի եւ սիրով կը բարեւեմ, ազնուական թուրք ազգին զոհաբերող զաւակներ»:

*** Հարպիէէն 24025 շրջանաւարտ (սպայ) տուած է հարիւր տարուան ընթացքին:

*** Կարմիր բանակի պաշտօնաթերթը՝ *Զվեզտա* խմբագրականի մը մէջ կ'ողջունէ թուրք զին. պատուիրակութիւնը, եւ կ'աւելցնէ թէ ռուսեւ թուրք բանակներու գործակցութիւնը միջազգային խաղաղութեան մէջ մեծ դեր ունի: *Զվեզտա* կը խօսի Թուրքիոյ դարաւոր եւ անպարտելի բանակին մասին, եւ կ'աւելցնէ թէ թուրք ազգը ֆիզուռմ ունի անով հպարտանալու: Թերթը իր անկեղծ եւ խանդավառ ողջոյնները կը յայտնէ թուրք բանակին.

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ամէն օր 30 — 40 գաղթականներ կուգան Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն և Եուկօ-Սլաւիայէն: Ամէնէն աւելի Թրակիոյ ճամբով կուգան եւ Թրակիա կը տեղաւորուին: Շոգենաւով եկողները էն անոնք որ տեղաւորման իրաւունք կը պահանջեն, Արեւելեան Նահանգները կը ղրկուին: Իսկ չուզողները ազատ են ամէն տեղ բնակելու:

Վերջին երեք ամսուան ընթացքին, 4 — 5000է աւելի գաղթականներ եկած են, կ'ըսէ «Ճիւմհուրիէթ»:

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄՈՌՆԱՐ ԹՐԱԿԻԱՆ

— o —

Շիփկայի յիշատակարանին բացման առթիւ, որուն նկարագրութիւնը պիտի կարդաք այսօր իսկ, «Ճիւմհուրիէթ»ի թղթակիցը կը գրէ.

— «Թշնամաբար նառերուն մեծամասնութիւնը մեզի դէմ էր: Մասնաւորաբար Թրակիոյ ներկայացուցչին ճառը լեցուն էր բարեկամութեան անվայել թարթանջանքներով եւ անարգանքներով: Չեմ ուզեր մանրամասնել զանոնք եւ բոլորովին վիրաւորել թուրք հանրային կարծիքը, բայց չեմ կրնար չյիշել կէտ մը: Թրակիոյ քոմիթէին, մասնաւորաբար 1913ի յիշատակներուն վրայ ծանրանալով, ըսաւ թէ Խրիմեան, Լիւլէ Պուրկազը եւ Չաթալճան նախապէս Պուլկարիոյ կը պատկանէին եւ ուշ կամ կանուխ նորէն անոր պիտի պատկանին: Ցետոյ սա բարբանջանքը ըրաւ. «Մօտ է ազատագրութեան արեւին ծագումը»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

14.— ԺՈՂՈՎՆԵՐ, ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԵՒ ԹՈՒՂԹԵՐ ԼԵՌՆԱԿՈՒՏԱԿ

Ընդհանուր պատերազմէն յետոյ եւրոպական դիւանագիտութիւնը փոխեց թէ իր դիմագիծը եւ թէ իր մեթոտները: Մինչեւ 1914 Մեծերը քաղաքական հարցերը կը լուծէին գաղտնի խորհրդակցութիւններով: Նախագահ Ուիլսընի եկէլթէն յետոյ, սակայն, դիւանագիտութիւնն ալ «ժողովրդավարացաւ», որովհետեւ բոլոր ռազմական երկիրներու մէջ «ազգը» վերստացաւ իր վեհապետական իրաւունքները: Գետական վարիչը կերպով մը ենթարկուած էր ընտրող բազմութիւններու հակակշռին եւ հետեւաբար ստիպուած էր անոնց հաւանութիւնը ստանալ լուրջ յանձնառութիւններու պարագային: Այդ էր գլխաւոր պատճառը որ բազմաթիւ միջազգային խորհրդաժողովներ գումարուեցան զինադադարին յաջորդող քանի մը տարիներու ընթացքին՝ կարգադրելու համար այն տեսակ խնդիրներ զորս պատերազմէն առաջ կարելի էր, թերեւս, լուծել գաղտնի բանակցութիւններով: Օրուան վարիչները ստիպուած էին տեղեակ պահել ամբոխը քաղաքական անցուդարձերուն, թէեւ անիկա ոչ արագ կրնայ մտածել ոչ ալ կրնայ ճշգրէն գնահատել երեւոյթները: Այդ ձեւով, քաղաքակտոր սրոշ կացինդումներու ենթարկուեցաւ, որովհետեւ ամբոխին տրամադրութիւնները գոհացնել եւ հայրենիքին կենսական շահերուն մասին մտածել, բոլորովին հակոտնեայ երեւոյթներ են:

Ի՞նչպէս ընթացաւ յետպատերազմեան դիւանագիտութիւնը եւ ինչ փոյթ հարցեր կարգադրուեցան:

<

Վերսայլի դաշնագիրը վաւերացուեցաւ 1920 յունուար 10ին, իսկ հաշտութեան վեհաժողովը պաշտօնապէս փերջ դրաւ յունուար 21ին (այս վաւերացումէն չնորհիւ էր որ Գերմանիան կորսնցուց 27,250 ք. մղոն հող Եւրոպայի մէջ, եւ 1.128,000 ք. մղոն Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ: Ստորագրուած էր 28 յունիս 1919ին):

Հինգ գլխաւոր պետութեանց ներկայացուցիչներէն բաղկացած գործադիր մարմին մը ստեղծուեցաւ Փարիզի մէջ — Դեսպաններու Խորհուրդ — դաշնագրին յարակից խնդիրները դրադելու համար: 1920էն մինչեւ 1923 հետեւեալ 23 միջազգային խորհրդաժողովները գումարուեցան —

1920ին — 1. Փարիզի խորհրդաժողովը յունուար 8–10: Օրակարգ —

Ա. — Ադրիականի վէճը

Բ. — Զինուորական հակակշիռի կազմակերպութիւնը:

Գ. — Պատերազմի պատասխանատուութիւնները:

Դ. — Քայզէրը Հոլանտայէն վտարելու հարցը:

Ե. — Թուրքիոյ սակը:

2.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը փետրուար 12–23: Օրակարգ —

Ա. — Թուրքիան Պոլսոյ մէջ պահելու հարցը:

Բ — Ֆիումէի խնդիրը:

Գ. — Տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը

3.— Սան – Ռէմոյի խորհրդաժողովը Ապրիլ 19–26: Օրակարգ —

Ա. Սեվրի դաշնագիրը

Բ. — Սուրիոյ եւ Իրաքի հոգատարութիւնները:

Գ. — Քարիւղի խնդիրը:

Դ. — Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը մերժէ Հայաստանի հոգատարութիւնը:

Ե. — Գերմանիան — Ֆրանքֆուրթի եւ Տարմշթատի գրաւումը:

4.— Լիմի առաջին խորհրդաժողովը, Մայիս 15–27— Օրակարգ.

Գերմանական հատուցումները:

5.— Լիմի երկրորդ խորհրդաժողովը, Յունիս 19–20 — Օրակարգ.

Թուրքիոյ սպառնալիքը.

6.— Պուլօնի խորհրդաժողովը, Յունիս 21–22 — Օրակարգ.

Գերմանիոյ հատուցումները:

7.— Սփայի խորհրդաժողովը, Յուլիս 5–16 — Օրակարգ.

Ա. — Գերմանիոյ հատուցումները:

Բ. — Լեհաստանի խնդիրը:

8.— Բրիւսէլի մասնագէտներու խորհրդաժողովը, դեկտեմբերին —Օրակարգ.

Գերմանիոյ հատուցումները

1921ին 9.— Փարիզի խորհրդաժողովը, Յունուար 24–30 — Օրակարգ.

Ա. — Գերմանիոյ հատուցումները:

Բ. — Զինաթափութիւն:

Գ. — Յոյները եւ Թուրքերը Լոնտոն կը հրաւիրուին.

10.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, Փետրուար 21էն Մարտ 14 — Օրակարգ.

Ա. — Գերմանիոյ հատուցումները — Դաշնակիցները կը գրաւեն Հռենոսի շրջանը

Բ. — Թուրքեւհելլէն վէճը:

11.— Լիմի երրորդ խորհրդաժողովը, Ապրիլ 23–24 — Օրակարգ.

Լոյտ Ճորճ եւ Բրիան կը քննեն Գերմանիոյ խնդիրը:

12.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, Ապրիլ 29էն Մայիս 5 — Օրակարգ.

Գերմանիոյ հատուցումները:

13.— Փարիզի խորհրդաժողովը, Յունիս 19ին — Օրակարգ.

Թուրքեւհելլէն վէճը

14.— Փարիզի խորհրդաժողովը, Օգոստ. 8–13 — Օրակարգ.

Ա. Սիլէզիոյ խնդիրը

Բ. — Թուրքեւհելլէն պատերազմը:

Գ. — Պատերազմի պատասխանատուները

Դ. — Զինաթափութիւն:

15.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, դեկտեմբեր 18–22 — Օրակարգ.

Ա. — Գերմանիոյ հատուցումները:

Բ. — Ապահովութեան խնդիրը:

Գ. — Վերաշինութիւն:

1922ին 16.— Քանի խորհրդաժողովը, Յունուար 6–13 — Օրակարգ.

Ա. — Ապահովութեան խնդիրը — Անգլեւֆրանսական դաշինք — Բրիանի հրաժարումը:

Բ. — Ճենովայի խորհրդաժողովին օրակարգը.

Գ. — Գերմանիոյ հատուցումները:

17.— Պուլօնի խորհրդաժողովը, Փետր. 25ին — Օրակարգ.

Ճենովայի խորհրդաժողովին պատրաստութիւնը:

18.— Փարիզի խորհրդաժողովը, Մարտ 22–26 — Օրակարգ.

Թուրքեւհելլէն պատերազմը — Դաշնակիցները կ'առաջարկեն Թուրքիոյ Սեվրի դաշնագրին բարեփոխումը:

19.— Ճենովայի խորհրդաժողովը, Ապրիլ 10էն Մայիս 19 — Օրակարգ.

Տնտեսական կացութիւնը: Գերմանիա եւ Ռուսիա կը ստորագրեն Ռափալլոյի դաշինքը

20.— Լահէյի խորհրդաժողովը, Յունիս 26էն Յուլիս 20 — Օրակարգ.

Գերմանիոյ հատուցումները:

21.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, Օգոստ. 7–14 — Օրակարգ.

Գերմանիոյ հատուցումները:

22.— Լօզանի առաջին խորհրդաժողովը, Նոյեմբեր 20էն Դեկտեմբեր — Օրակարգ.

Թուրքիոյ հաշտութիւնը:

1923ին. 23.— Լօզանի երկրորդ խորհրդաժողովը, Յունուար – Փետրուար — Օրակարգ.

Թուրքիոյ դաշնագիրը:

X

Կ'արժէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել վերոյիշեալ հարցերուն վրայ, տեսնելու համար թէ երկու գլխաւոր դաշնակիցները՝ Անգլիան եւ Ֆրանսան ինչպէս կը վարէին միջազգային քաղաքականութիւնը եւ ինչ էր իսկապէս անոնց բարեկամութեան աստիճանը:

Անգլիական դիւանագիտութիւնը կը հաւատայ թէ զինակցութիւն մը իր արժէքը կը կորսնցնէ յաղթանակէն յետոյ, դիտել կուտայ Նիքըլսըն: Հին ատեններ այդ տեսակէտը արդարացնելու համար ցոյց կուտային պարտուած թշնամիին հանդէպ «ազատական վերաբերումի» ունենալու անհրաժեշտութիւնը: Այդ պատճառաբանութիւնը կրնար զանազան թիւրիմացութիւններ առթել 1919ին: Ազատական վերաբերում Գերմանիոյ հանդէպ: Անկարելի էր: Բոլոր դաշնակից երկիրներու մէջ մամուլը եւ հանրային կարծիքը հակառակ էին Քայզէրի հայրենիքին եւ ոչ մէկ պետական մարդ կը համարձակէր «գերմանասէր» ուղղութեան մը հետեւելու: Փետութիւններու հաշտարարութեան մասին խօսելու հնարաւորութիւն չկար այդ թուականին:

Լոյտ Ճորճ երկասայրի կացութեան մէջ էր: Համաձայն Անգլիոյ աւանդական քաղաքականութեան, անիկա պէտք էր հեռանար Ֆրանսայէն՝ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ մօտենալու համար: Բայց հանրային կարծիքը թոյլ չէր տար այդ տեսակ անխոհեմ ընթացք մը: Ուրեմն Լոյտ Ճորճ կողմնակի միջոցներու դիմեց, որպէսզի «աջ ձեռքին բրածը, ձախ ձեռքը չտեսնէ»:

Միւս կողմէ, օրուան արտաքին նախարարը հաւատարիմ էր Մեծն Բրիտանիոյ «ուժերու հաւասարակշռութիւնը» պահելու դասական քաղաքականութեան եւ բնականաբար չէր ուզեր որ Ֆրանսան գերակշիռ դիրք մը ունենար Եւրոպայի մէջ: Լորտ Քըրզըն Արեւմուտքի քաղաքական գործերով շատ չէր հետաքրքրուեր, բայց ունէր հիմնական տեսակէտ մը — Անգլիան թող չմիջամտէ Եւրոպայի գործերուն, իսկ Եւրոպան ալ իր կարգին թող չխառնուի Ափրիկէի կամ Ասիոյ գործերուն: Այսպիսով անոր քաղաքականութիւնը աւելի «ասիական» էր, աւանդական եւ սահմանափակ: Անիկա չնախատեսեց թէ Ֆրանսայի մեկուսացումը կրնար վըտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծել Եւրոպայի մէջ. չէ՞ որ այդ երկրին գլխաւոր մտահոգութիւնը իր սահմաններուն ապահովութիւնն էր: Ի՞նչ երաշխիքներ կրնային տալ այդ մասին:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տարակարծութիւնները հետեւանք էին «ապահովութեան» խնդրին: Ֆրանսան որոշ պատճառներ ունէր մտահոգ ըլլալու համար ապագայի մասին: Առաջին — ֆրանքօ-գերման սահմանագլուխը երեք հարիւր մղոնի երկարութիւն մը ունէր. երկրորդ — Գերմանացիները շատ ճղային ու կռուազան ժողովուրդ մըն էին. երրորդ — Ֆրանսայի բնակչութիւնը հազիւ 41 միլիոն էր, իսկ Գերմանիան կը համրէր մօտ 63 միլիոն

1918ի յաղթանակէն յետոյ Ֆրանսան կը սպասէր որ իր ապահովութիւնը տեւական պիտի ըլլար եւ բնականաբար կ'ուզէր Հռենոսի սահմանագլուխ: Ce fleuve régle tout, բսած էր մարաջախտ Ֆօշ: (Այս գետը ամէն բան կը կարգադրէ): Անգլիան ու Ամերիկան գոհացում չտուին այդ պահանջին, բայց տարբեր երաշխաւորութիւններ խոստացան:

Մէկ կողմէն Գերմանիան մշտնջենապէս զինաթափ պիտի ըլլար, Հռենոսի պարիսպները պիտի քանդուէին եւ սահմանագլուխը պիտի գրաւուէր տասնըհինգ տարի: Միւս կողմէ Մեծն Բրիտանիան ու Ամերիկան պիտի օգնէին Ֆրանսայի՝ գերմանական յարձակումի մը դէմ: Եւ այդ իմաստով դաշինքներ ալ կնքուեցան Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի հետ:

Անգլիոյ հետ կնքուած դաշինքը գործադրելի պիտի ըլլար, եթէ ամերիկեան խորհրդարանը վաւերացնէր Ֆրանքեւամերիկեան համաձայնութիւնը: Սակայն Ուաշինկթընի խորհրդարանը մերժեց Ուիլսընի կարգադրութիւնը 19 Նոյեմբեր 1919ին: Անգլիական խորհրդարանը վաւերացուց դաշինքը, բայց անիկա այլ եւս իրաւական արժէք չունէր:

Ֆրանսան առանձին մնաց: Անիկա Ամերիկայի եւ Անգլիոյ խոստումներուն ապաւինելով հրաժարած էր գրական երաշխիքներ ձեռք բերելու ծրագրէն: Այդ «դաւաճանութենէն» յառաջ եկած բարոյալքումն ու դժգոհութիւնը տեւեց մինչեւ 1924:

1920ի յունուարին Անգլիան երկրորդանքի մը առջեւ էր: Կա՛մ պիտի վարէր Գերմանիոյ ի նպաստ քաղաքականութիւն մը՝ Վերսայլի դաշնագիրը բարեփոխելու համար — հանրային կարծիքը դէմ էր այդ տեսակէտին — եւ կամ որոշ երաշխիքներ պիտի տար Ֆրանսայի, որպէսզի ան ինքնագլուխ չգործէր, իր ապահովութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար: Այդ ծրագիրն ալ ժողովրդականութիւն չէր կրնար վայելել այդ օրերուն:

Լոյտ Ճորճ եւ լորտ Քըրզըն միջին ճամբայ մը գտան այդ փափուկ խնդիրը լուծելու համար: Շլէզվիգ վէճին մէջ ուժ տուին Գերմանիոյ պահանջներուն, իսկ գերման առեւտրական նաւատորմին կամ գրաւման բանակի ծախքերուն կարգադրութեան առեն, Գերմանիոյ հետ վարուեցան իբրեւ յաղթական: Այդ ուղղութեան արդիւնքը եղաւ Ֆրանսայի մեկուսացումը եւ երկու գլխաւոր դաշնակիցներուն պառակտումը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊՈՒԼՂԱՐՈՅ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ "ԲԵԹՂԵՀԵՄԸ"

ԳԸԶԱՆԼԸՔ, 28 օգոստ. (Յառաջ).— Անցեալ օր ու երէկ անխափանթաց շուքով տօնուեցաւ Պուլկարիոյ ազատագրութեան խորհրդանշող յիշատակարանին բացումը: Յիշատակարանը, որու ծրագիրը յղացուած է տասնեւհինգ տարի առաջ, միլիոններ է արժած: 300 քառ. մէթր տարածութեան վրայ, 40 մէթր բարձրութեամբ հինգյարկանի քարէ հսկայ շէնք մըն է, կառուցուած Շիփկայի այդ պատմական վայրի կռնակը, 1340 մէթր բարձրութեան վրայ: Յիշատակարանին շինութիւնը տեւած է 7—8 տարի: Աւազի, քարի եւ այլ նիւթերու փոխադրութիւնը, ինչպէս նաեւ կլիմայական պայմանները շատ աննպաստ են եղած: Այսուհանդերձ, յամառ ճիգերով գլուխ հանած են գործը:

Նախապէս տրուած որոշման մը համաձայն, յիշատակարանին բացումը, ինչպէս ըսի, տեղի ունեցաւ 26—28 օգոստոսին: Այս առթիւ արտակարգ պատրաստութիւններ էին տեսնուած: Օրեր առաջ պուլկար մամուլը, անխտիր, արձագանգը եղաւ այն տարապայման ու ճակատագրական կռիւին զոր Շիփկայի մէջն ու շուրջը մղած են մէկ կողմէ ռուս բանակն ու պուլկար կամաւորները, իսկ միւս կողմէ թրքական բանակը՝ Սիւլէյման փաշայի հրամանատարութեամբ (1877): Ամէն միջոց ձեռք առնուած էր բազմաթիւ տալու համար համապատկերական հանդամանք

Յիշատակարանին շուրջ շինուած էր տնակ մը ցարին համար, ու բազմաթիւ տաղաւարներ՝ հրաւիրեալ անձնաւորութեանց յատուկ: Առանձնապէս ուշագրաւ էր, սակայն, համբերութենէն մէկ երկու օր առաջ գետ զանազան քաղաքներէ, նոյն իսկ Պուլկարիոյ հեռաւոր ծայրերէն խուժումը ժողովուրդին: Աւելի քան հարիւր հազար հոգի, կին, տղայ, ծեր թէ երիտասարդ, հետիոտն կամ չոգեկառքով թէ կառքով, եկեր՝ մագլցեր էին այդ բարձունքը, ուր, 57 տարի առաջ եղունգներով ու քարերով կռուեր էին իրենց նախորդները՝ Հայրենիք մը նուիրելու համար ապագայ սերունդներուն: Եւ այդ սերունդները, անխտիր, եկեր էին հիմա ծնրադրելու՝ իրենց կեանքը զոհաբերողներու յիշատակին առջեւ: Հակառակ գիշերային ցուրտին, այդ բազմահազար ժողովուրդը յիշատակարանին շուրջ երկու երեք գիշեր բացօթեայ մնաց, ենթակայ անուանի ու ջուրի նուազութենէն, բայց անտրտունջ, կամ՝ կամովին՝ ներշնչուելով մեռնողներու ազատատենչ ոգիէն:

Օգոստոս 25ին հասան ցարն ու իշխան Քիրիլ: Եկան նաեւ վարչապետ Գ. Ք. Կէօրկիէվ եւ զանկլեճ ուրիշ անդամներ: Զանազան քաղաքներէ եկած էին զինուորական ջոկատներ: Երկու հազար հրաւիրեալներու կարգին կը գտնուէին այն ռուս հրամանատարները, որոնք մասնակցած են Շիփկայի մէջ մղուած ռուսեւթուրք պատերազմին, եւ այժմ կ'ապրին Պուլկարիա: Նաեւ՝ պուլկար կամաւորներէն անոնք որ ողջ են տակաւին, թէեւ ծեր, ակիտակափառ կամ դողդոջուն, բայց եւ այնպէս՝ իրենց կամաւորական համազգեստը հագած:

25ի գիշերը, չարաթէն կիրակի լուսնալիք, ցարին, զինուորական նախարարին, հետեւորդներուն եւ ... լեճի անդամներուն ներկայութեան տեղի ունեցաւ միջրանակային ... խում մը, ճիշդ այն գիշերուան ... ու այն ձեւով, որ տեղի ունեցած ... 57 տարի առաջ, Թուրքերու եւ ... ներու միջեւ: Յաջորդ առաւօտ ... նուէկէսին, ցարը իր մասնաւոր ... կէն եկաւ յիշատակարանին առջեւ ... անցքին՝ զինուորական ջոկատ... դիրք էին բռնած, իսկ հազարաւոր ... բաններ խելայեղ «Հուրրա»... ցացանչէին:

Պուլկար թէ օտար պաշտօնական անձերու ներկայութեան, յիշատակարանին օծումը կատարուեցաւ, ... մը բարձրաստիճան կղերականներ... կողմէ: Յիշատակարանի ... խումբի նախագահ զօրավար ... րով հրաշունչ ճառով մը բացատ... թէ ինչ կը յատկանշէ այդ ... քարաշէն կառուցումը: Յետոյ ... յանձնեց Թագաւորին, որպէսզի ... ձամբ կատարէ բացումը եւ յիշատ... կարանը փոխանցէ բանակին

Ցարը, մօտեցաւ յիշատակա... դրան եւ խօսեցաւ ինամուած ... շնչող ճառ մը, ըսաւ թէ ... յիշատակարանները կարող են ... դուիլ ժամանակի ընթացքին ... այն ինչ որ ազատագրութեան ... զոհուողները կեցած են մեր մէջ ... ցնջելի է ու այնպէս ալ պիտի ... նայ»: Թելադրեց ներշնչուիլ ... մով ու հաւատարիմ մնալ այդ ... Խօսեցան նաեւ վարչապետը ... տերազմական նախարարը:

Յետոյ, կարգով, բոլոր պաշտօ... կան մարմիններու կողմէ ծաղկե... սակներ դրուեցան: Բազմաթիւ ... ղութենէն վերջ, ցարը զինուորա... տարիճան տուաւ զինուորական ... մարանի այս տարուան ... կարգի ուսանողներուն, որոնք ... յուլէ» (Արծուայիններ) պիտի ... ուին, տրուած ըլլալով որ ... բոյնծ կը կոչուի այդ գագաթը ... տիճանի բարձրացում ... աւելի քան հարիւր սպաներ եւ ... մը զօրավարներ ու գնդապետներ

Պաշտօնական արարողութենէն ... տոյ, 2000 հոգիի սեղան մը ... ցաւ, ուր կրկին խօսեցաւ ցարը

Ուշագրաւ էր այն ... պուլկար եկեղեցին՝ յանձին ... անդամներուն, պուլկար ... նը՝ յանձին ցարին, պուլկար ... վարութիւնը՝ յանձին վարչապետ... եւ պուլկար բանակը յանձին ... բազմական նախարարին, գրեթէ ... մտածումները յայտնեցին, անվեր... պահօրէն տարփողելով ... յաղթանակը թրքական բռնապետ... թեան վրայ, ինչ որ կարեւոր է. ... յայլեցին անչափ հետեւողները ... այդ յաղթանակը ձեռք ձգողներ...

Անշուշտ, այս բոլորը ... կը պատճառէին Թուրքերուն ... հուրիէթ» արդէն չարաթ ... կած էր արտնջալ ... Տրատ... կայն, որ ամենափոքր ... չթողուց: Ընդհակառակն, ... կան Պուլկարիոյ հետ պուլկար ... վուրդն ալ արտակարգ շուք ... նեց իր արիւնով գնուած ... թեան տօնը:

Տօնակատարութեան առթիւ ... պարակ հանուած են դրոշմաթուղ... թեր: Մամուլը գեռ եւս, էջեր կը...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»» · · «««

6.— Սազմկայ: Այս գիւղը կը գտնուէր Նախորդին հանդիպակաց կողմը, Եփրատի աջը, եւ կը կազմէր Արաբկիրի «Օմաշի գիւղերէն մին»:

Այս գիւղին անուան ստուգաբանութիւնն ալ նման է Խոյմկային:

Սազմկայ՝ պէտք է ըլլայ Սալիմ–կայ, կազմուած ըլլալով Սալիմ արաբական անունով և «կայ» հայերէն արմատով: Սալիմին «լ» հայկական տառադարձութեամբ եղած է ղ. իսկ «ի»ն սղած է, հայերէնի ձայնաւորներու կորուստի կանոնին համաձայն ինչպէս վերեւի Խոյմկային մէջ: Սազմկայ եւս իր մէջ ունէր հայ ժողովրդական բանահիւսութեան արտադրութիւններէն՝ որոնցմէ կարեւոր մաս մը, եթէ ոչ ամբողջը, յաջողեցայ գրի առնել, բանասիրական պրպտումներու համար կատարած պըտոյտներուս միջոցին.

7.— Ամբարիկայ կամ Ամբրկայ: Այս գիւղը կը գտնուէր Արաբկիրի մօտերը

1.— Ռուկէս ժամ հեռաւորութեամբ: Երբ տարիներ առաջ, տեղական պաշտօնով Արաբկիր կը գտնուէի, գէպի այդ գիւղը կատարուած զբօսական պտոյտի մը առթիւ, հետաքրքրուեցայ այդ գիւղին անուան կազմութեամբ: Պաշտօնակից տեղացի ուսուցիչներս բացատրեցին թէ այդ բառը կը նշանակէ ամբար, այսինքն շտեմարան ունեցող, որովհետեւ գիւղը նախապէս շատ հարուստ է եղեր արմտիքի շտեմարաններով: Այն ատեն այդ բացատրութիւնը ընդունեցայ նոյնութեամբ: Սակայն հիմա կը խորհիմ որ գիւղին անուան այդ մեկնութիւնը սխալ է բոլորովին եւ զուտ քմածին: Այդ գիւղին անունը պէտք է ըլլայ Համբար – կայ, կազմուած ըլլալով Համբար (ձուձ) եւ կայ բառերէն: Այսպէսով այս գիւղն ալ պէտք է դասել, իր անուանակոչութեամբ, վերեւ յիշուած գիւղերու կարգին

Հոս, պահ մը հեռանալով Ակնայ եւ Արաբկիրի գիւղերէն, փակագծի մէջ ըսեմ թէ Կարնոյ դաշտին մէջ ալ կը գտնուէր գիւղ մը «կայ» արմատով, Մուսուրկայ (անւ. Մուսուրկու): Արդեօք այս անունը կազմուած էր արաբերէն միւսուր եւ հայերէն կայ բառերէն, իբրեւ «միւսուր ծի կայան նշանակող»: Ստոյգ բան մը չեմ կրնար ըսել այդ մասին: Դարձեալ կը լսեմ որ Բաբերդի շրջանին մէջ ալ կար Առիւծկայ անունով գիւղ մը որ ուղիղ արտասանութեամբ պէտք է ըլլայ եղեր Առիւծ–կայ: Այս երկու բառերուն մասին կարծիք յայտնել կը թողում աւելի իրազեկներուն:

Հիմա տեսնենք թէ ո՞վ էին վերոյիշեալ Արայ, Բեն, Մուշեղ, Աշոտ, Խալիմ, Սաղիմ, Համբար անունները՝ որոնք իրենց անունով մէկ – մէկ «կայ» հաստատեցին, Ակնայ եւ Արաբկիրի շուրջը, Եփրատի աջ ու ձախ կողմերը, գեղեցիկ դիրքերու վրայ: Նարեկայ ուխտատեղին հաստատման պարագան կուգայ պարզել խնդիրը ամբողջութեամբ:

Սենեքերիմ Արծրունի թագաւորը երբ գործադրեց դէպի արեւմուտք իր գաղթի ծրագիրը, անշուշտ իրեն հետեւեցան նաեւ աւագ այս իշխանները, ազնուականները, որոնք կապ ունէին Արծրունեաց տան հետ, եւ որոնք չպիտի ուզէին չհետեւիլ իրենց թագաւորին օրինակին:

Վասպուրական մնացին հաւանաբար միայն երկրագործները՝ որոնք հողին հետ կապուած էին սերտօրէն, ինչպէս նաեւ արհեստաւորներն ու միջակ քաղքենի դասակարգը:

Վերոյիշեալ իշխաններէն երկուքը արաբական անուն կը կրեն, Հալիմ ու Սալիմ, ինչ որ զարմանալի չէ ամենեւին: Մեզի ծանօթ է պատմութենէն որ Հայաստանի վրայ արաբական տիրապետութեան ժամանակ, արաբ քաղաքական ու քաղաքակրթական ազդեցութեան տակ, արաբական յատուկ անուններ սկսած գործածել մանաւանդ Բագրատունիք եւ Արծրունիք: Հայ պատմութիւնը հաւաքուցած է մեզի արաբական անուանակոչութեամբ հայ իշխանազուններու անուններ:

Անիի կործանումէն յետոյ, Բագրատունիներէն ալ գաղթած են դէպի արեւմուտք եւ մանաւանդ դէպի Ակնայ շրջանը: Հաստատուն աւանդութեամբ մը Ակնը հիմնած են Անեցի գաղթականներ: Անշուշտ անոնց մէջ ալ կային իշխանազուններ որոնք ուզեցին «կայ» մը հաստատել:

Վերոյիշեալ իշխաններէն որո՞նք Արծրունի էին եւ որո՞նք Բագրատունի. ի՞նչ եղաւ անոնց վախճանը,— հարցեր են որ լուսաբանութեան կը կարօտին:

X

Կայ նաեւ ուրիշ երեւոյթ մը՝ որ իր կարեւորութեամբ աչքի կը զարնէ մեծապէս:

Վերոյիշեալ հայակերտ գիւղերէն ոմանք զուտ թրքաբնակ էին, ինչպէս Արակայ, Աշոտկայ, Խալմկայ, Մուշաղկայ (մասամբ): Այս գիւղերուն բնակիչները ի վերջոյ հնացա՞ծ են իրենց գիւղերէն տեղի տալով Թուրքերուն, թէ իսլամացած են: Ես չեմ կրնար երեւակայել հայ անուամբ գիւղ մը, որուն բնակիչները բնիկ Թուրքեր, կամ Իսլամներ եղած ըլլան: Նարեկայ ուխտատեղին երբեք չպիտի ուզէին հաստատել թրքաբնակ շրջանի մը մէջ: Հոս յիշեմ նաեւ թէ Նարեկայ ուխտավայրէն ոչ հեռու կը գտնուէին երեք գիւղեր, երեքն ալ հայանուն, մին Արակայ, ինչպէս յիշեցինք արդէն, երկրորդը Բզմշէն (Բազմաշէն) եւ երրորդը Կամխու՝ որուն մէջ կարելի է գտնել Կամախի արձագանգը, թերեւս ըսել կ'ու... Կամախու գաղթականութեան ... Անիկա ենթադրութիւն մըն է զոր ... նեմ, առանց հաստատ բան մը կարենալ ըսելու:

Այս Կամխուին ալ անմիջապէս ... կը գտնուէր Ս. Ներսէս Շնորհալի... նուիրուած ուխտատեղի մը, ան... փոքրիկ շրջափակ մը պարզապէս ...

Այս երկու ուխտավայրերուն ... թրքաբնակ գիւղերուն մէջ գտնուի... կ'ապացուցանէ թէ այդ գիւղերու ... նակիչները նախապէս Հայեր էին ...

Այդ Հայերը ե՞րբ իսլամացա... ի՞նչ պարագաներու տակ: Թերեւս ... տարկողներ ըլլան.—

Հուրն եկեր՝ ջաղացքն է տարեր
Աղն եկեր՝ ջալօջախ կը փնտռէ.

Հոգ չէ, սակայն, եթէ ջախջախ... գտնենք, բան մըն է նորէն:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

(Վերջ)

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ կ'աւելնայ Մ... Նահանգներուն մէջ, անցեալ մայիս... ի վեր: Այն ատեն 10,248,000 էր ... իսկ յուլիսին՝ 10,732,000: Եթէ ա... նան գործերը չբացուին, այս ամառ ... ձմեռը շատ աւելի գէշ պիտի ըլլայ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՍԻՊԻԼԻ ԵՒ ԱՍՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գոլէճցիներու Միութիւնը (Թիւ 2) օգոստոս 26ին, կիրակի օր, սարքած էր յիշատակի օր մը, նուիրուած Սիպիլի եւ Ցոլհ. Ասպետի յիշատակին, որուն եկեղեցիին շրջափակին մէջ Փրատոյի եկեղեցիին շրջափակին մէջ ժամը 11ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր: Իսկ եկեղեցիին մէջ, ժահարեմ մը, վրան երկու յէլլեզը, ժահարեմին շուրջ մոմակալներով: Մահարեմին շուրջ ծաղիկներ ցիրուցան:

Ցոլհ. Ասպետի ընտանիքը եւ բարեկամները ներկայ էին: Իսկ Սիպիլի կողմէ Գոլէճցիներու Միութեան (Թիւ 2) անդամ — անդամուհիները:

Կրօնական արարողութենէ վերջ, յարմարութիւն կը հաւաքուի եկեղեցիի շրջափակին մէջ ժամը 11.30ին:

Երեսփոխանական ընտրութեան Ս. Չէօրէքեան, ընկերակցութեամբ Օր. Սրբուհի կը նուագէ Շոփէնի մահերգը:

Առաջին խօսողը եղաւ տիկ. Քիպարեան, Սիպիլի մասին, մեր հարազատ մօր մէջ նուրբ արուեստագէտ եւ անխոնջ դաստիարակիչի շեշտուած գիծը:

Եւ յետոյ, բաղդատութեան դնելով իր ժամանակակից կին գրողներու՝ Սրբուհի Տիւսաբի, Կատարինէ, Իսկուհի Աճապահեանի, Եփիմէի եւ Անայիսի հետ, աւելցնելով թէ, այս բոլորին մէջ ոչ մէկը չէ հասած Սիպիլի մտքի եւ հոգիի բարձրութեան:

Եւ ապա շարունակեց.— «Սիպիլ ոչ միայն անմահ գրագիտուհի մըն էր, այլ եւ ուսուցչուհի, դաստիարակչուհի եւ հանրային գործիչ: Բացի իր վէպերէն, ունի նաեւ դասագիրքեր եւ բերականութեան մշակուած մեթոտներ, աշխատակցութեամբ եւ գործակցութեամբ իր ամուսնոյն՝ Հրանդ Ասատուրի: Ո՛վ չէ կարդացած Սիպիլի գրուածքները եւ չէ զմայլած, չէ վերացած Սիպիլ ջերմ ջատագովն էր հայ կնոջ դատին: Հայ կնոջ տխուր վիճակը իր մտայլկումն էր. կը մտատանջուէր տեսնելով այգատ կինը, խարուած կինը, բռնակալութեան ճիրաններուն տակ ճզմուած հայ կինը: Սիպիլի լեզուն, սովորական բան մը չէ Կարծես թաթխուած Վոսփորի երփներանգ գոյներուն մէջ, հոգեւորութ մըն է, հրեշտակներու մրմունջ, թռչուններու գեղգեղանք:

Սիպիլ իբրեւ հանրային գործիչ, կրթասիրասիրահանրաքականապահովութեամբ միայն

կցնէ՝ տալով, մանրամասնօրէն, թէ պատերազմի զրուցները եւ թէ տոկատարութեան մանրամասնութիւնները:

Եւ բոլոր թերթերը, իրենց խմբագրական սիւնակներով թէ սաւաձնաղող յօդուածներով կը չեշտեն այն գաղափարները գորս պաշտօնական թէ ճգնաժամը ցուցմունքից մայրիս պաշտօնէ։ տարբեր սպառազինութեան Բեթդե — հէմեմ առջեւ, ուր, նոյն տրամադրութեամբ, եկած էր բազմահազար ժողովուրդ՝ եւ իր վարիչներուն հետ երկիւղածօրէն ծնրադրեց, հակայ յանաչղծային երկայնքը, իբրեւ ոգեկոչում եւ երդում, նման արարողութեան ներշնչող մէկ պահուն.

Թ. Դ. ԹԱԿԻՑ

իր գրականութեամբ եւ դասագիրքերով: Այլ աւելի բարձր, վսեմ գաղափարով տոգորուած, ուզեց իր գաւառացի քոյրերը փրկել տգիտութեան խաւարէն, եւ այսպէս գաւառական մութ անկիւններուն լոյս տուաւ:

Օժտուած հազուագիւտ իմացականութեամբ եւ անսահման կորովով, հիմնեց Հայուհեաց Ընկերութիւնը, ընկերակցութեամբ քանի մը կրթասէր եւ անձնուէր կիներու: Ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ չառաւ, ոչ մէկ տաժանք գինք չվհատեցուցին: Արհամարհեց բոլոր արգելքները, համբերեան բռնակալութեան բոլոր խափանարար փորձերը: Եւ գոտեպնդուած խոր հաւատքով, լծուեցաւ իր գործին, ցոյց տալով համբութեան թէ կնոջ դերը միայն ընտանեկան կեանքին մէջ չի սահմանափակուիր, այլ կինը, մանաւանդ հայ կինը կոչուած է հասարակական գեղեցիկ եւ օգտակար գործեր կատարել:

Ուսանողական Միութեան կողմէ քանի մը յարգանքի խօսքեր կ'ըսէ Գ. Փոլատեան Սիպիլի եւ Ցոլհ. Ասպետի յիշատակին: Իսկ Աղքատախնամի կողմէ՝ վաստակաւոր ուսուցիչ Գ. Թօքաթլեան: Գ. Վաղարշակ Տէր Վարդանեան կ'արտասանէ Սիպիլի քերթուածներէն

Ապա, բեմ կ'ելլէ տեղական շարաթաթերթին խմբագիրը, միրյուձելու համար Ցոլհ. Ասպետի կեանքն ու գործը իբրեւ գրագէտ եւ իբրեւ դաստիարակիչ:

Հանդիսութեանց կը մասնակցէին նաեւ Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը, Հ. Կ. Խաչը, եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ը:

Աղահանգէսին առթիւ սեւ զարդանիշեր պատրաստուած էր, որուն հասոյթը պիտի բաժնուէր հիւանդանոցներու մէջ տուայտող հայ հիւանդներուն:

ՀՐԱՉԵԱՅ

Յ. Գ.— Թիւ 1 եւ Թիւ 2 Գոլէճցիներու Միութեան միջեւ անհամաձայնութիւնը կը շարունակուի:

Մէկը կ'ըսէ թէ ես եմ իսկական Գոլէճցին, իսկ միւսը՝ փոխադարձաբար: Ահա այս է գլխաւոր պատճառը, որ Թիւ 1 Գոլէճցիներու Միութիւնն ալ քանի մը շաբաթ առաջ Չեմպայի, Սիպիլի եւ Ց. Ասպետի յիշատակին սարքած էր սգահանդէս մը Փամանի եկեղեցիին մէջ: Ի՞նչպէս եւ ինչո՞վ բացատրել այս երեւոյթը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

— o —

Վաղարշապատի շրջանի կրթական տեսուչը կ'աշխատի աւարտել բոլոր դպրոցներու վերանորոգութիւնը կամ շինութիւնները

Բացի 2—3 գիւղերէ, մնացեալ բոլոր գիւղերուն մէջ նոր դպրոցներ կը հիմնուին, իսկ հին դպրոցները կը վերանորոգուին:

Շրջանային կեդրոնի միջնակարգ վարժարանը, որ 1923էն ի վեր նորոգուած չէր, այս տարի առաջին անգամ ըլլալով ենթարկուեցաւ հիմնական վերանորոգման: Այդ ճամբով ծախսուած է 30.000 ռուբլի:

Թէ շրջանային կեդրոնին, թէ գիւղերուն (Հաջիղարայի, Սամաղարի, Խզնաուզի, Այնալուի, Աղաւնատունի, Դողսի, Կարադշլաղի, Փարաքարի եւն.) ուսուցիչները կը մասնակցին դպրոցներու վերանորոգման, իրենք կը ներկեն նստարանները, գրատախտակները, սեղանները:

Այս բոլոր գիւղերուն մէջ հիմնական աշխատանքները կը համարուին վերջացած

Ուսումնական նոր տարեշրջանին համար լաւ նախապատրաստուած են Երեւան, Լէնինական ու Ղարաքիլիսա

Ղարաքիլիսայի շրջանը ունի 35 դպրոց 32ը արդէն վերանորոգուած են օգոստոսի սկիզբը:

Դպրոցական շինարարութիւնը լաւ կ'ընթանայ Ղամըշլու, Եղարլու, Վարդանլու, Սարալ, Ռուկրեսովկա գիւղերուն մէջ: Ղարաքիլիսայի շրջանի ուսուցչական կազմը լրիւ է, դպրոցական կահորայքն ու պիտոյքը ամբողջացուած, պատրաստուած է 400 նստարան, զոյգ տեղով: Գիւղերը ստացած են բոլոր դասագիրքերը: Ծնողները վճարած են 60.000 ռուբլի դասագիրք գնելու համար: Տեղի ունեցաւ ուսուցիչներու շրջանային խորհրդակցութիւն մը:

Ալլահվերդիի շրջանին մէջ կացութիւնը աննախանձելի է: Տարին կը սկսի արդէն, եւ դեռ կարգ մը գիւղերու դպրոցները վերանորոգուած չեն: Այսպէս Լէնինեան հանքերու եւ Շամլուղի դպրոցները կը մնան իրենց նախկին վիճակին մէջ: Հաղբատի եւ Լոռուտի գիւղային խորհուրդները չեն նորոգած դպրոցները, տարեկանով թէ ծանրաբեռնուած են բերքահաւաքով

Նոյն կացութիւնը Ստեփանաւանի շրջանին մէջ: Ղարաղալայի դպրոցը վերանորոգուած չէ տակաւին, թէեւ ոչ առաջը կը պակսէր, ոչ ալ ներկը: Ղարաղալայի դպրոցը պէտք է ունենայ հայկական, ռուսական եւ թրքական դասարաններ, սակայն մինչեւ հիմա ոչինչ փորձուած է՝ ուսուցիչ ճարելու համար:

Նկատի ունենալով բոլոր այս թերացումները եւ յապաղումները, որոշուած է ուսումնական տարեշրջանը սկսիլ քանի մը օր ուշ:

ԼՈՂԱԼՈՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

— o —

Օգոստոս 18ին Երեւանի քաղաքային մարզարանի աւազանին մէջ տեղի ունեցաւ լողալու մրցում մը մանուկներու միջեւ: Մրցում յայտարարուած էր 25 եւ 50 մեթր լողալու համար:

50 մեթր լողալու մրցումին մէջ առաջին եղաւ Ամասիկ Խանդկարեան, 12 տարեկան, որ այդ տարածութիւնը կտրեց 58 երկվայրկեանի մէջ: Երկրորդ եղաւ Աշոտ Գեւորգեան, 13 տարեկան, որ 25 մեթրը կտրեց 1 վայրկ. 5 երկվայրկեանի մէջ:

25 մեթր լողալու մրցումին առաջին եղաւ Օնիկ Առաքելեան, 14 տարեկան, որ այդ հեռաւորութիւնը կտրեց 20.2 երկվայրկեանի մէջ, երկրորդ հանդիսացաւ Ամասիկ Խանդկարեան 29 երկվայրկեանով:

Կատարուեցան նաեւ մրցումներ բարձրէն ցատկելու: Ծծենոնակի թրիչքով ցատկելու մրցումին մէջ առաջին հանդիսացաւ Սուրիկ Ցակոբեան, 11 տարեկան, երկրորդ հանդիսացաւ Հրանտ Աւետիսեան, 13 տարեկան, իսկ ձեւաւոր շարժումով ցատկելու մէջ առաջնութիւնը խլեց դարձեալ Ամասիկ Խանդկարեան:

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Ճարտարապետ Բունիաթեանի առաջարկով, արուեստական ժայռեխի գործարանին կից, նոյն գործարանին անպէտ նիւթերէն շինարարական նիւթեր պատրաստելու նպատակով, որոշուած է հիմնել հսկայ գործարան մը, որ տնտեսական մեծ նշանակութիւն պիտի ունենայ Հայաստանի համար:

Այս հարցին քննութեան համար կառավարութիւնը 170.000 ռուբլի յատկացուց: Մշակուած նախագծին համաձայն, պիտի շինուին 8 գործարաններ, որոնք պիտի կրնան արտադրել գրեթէ ամէն տեսակ շինարարական նիւթեր,— պատի չերտեր, պատրաստ զուռներ ու պատուհաններ, ծեփի նիւթեր, միջնորմի ազիւսներ, ներկեր, եւն.:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

— • —

Ֆրանսայի 1934—35 տարեշրջանին ֆութպոլի եղանակը բացուեցաւ Ֆրանսական Ֆութպոլի խումբերէն մաս մը (16 խումբ), որոնք փրոֆէսիոնէլ դասակարգին կը պատկանին, արդէն երկու շաբաթ է որ սկսած են ախոյեանական մրցումներ կատարել թէ Փարիզի եւ թէ գաւառներուն մէջ:

Ահա ցանկը այն խումբերուն որոնք փրոֆէսիոնէլ դասակարգին կը պատկանին.

Ռասինկ Գլիւպ Փարի, Րէտ Սթար, Ֆութպօլ Գլիւպ Սէթ, Օլէմփիք տը Մարսէյլ, Օլէմփիք Լիլուա, Էքսէլսիոր Աթլէթիք Գլիւպ, Ֆութպօլ Գլիւպ Միլհուզ, Մօնփէլիէ, Ֆիվ, Նիմ, Օլէմփիք Ալէ, Ֆութպօլ Գլիւպ Սէշօ, Րէն, Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ եւ Քան:

Այս առաջին փրոֆէսիոնէլ խումբերէն զատ կան երկրորդ դասակարգին պատկանող 16 խումբեր եւս որ նոյնպէս ախոյեանական մրցումներ կը կատարեն: Այս խումբերը իրենց կազմը լրացուցած են օտարազգի լաւ խաղացողներով (Անգլիացի, Սկովտիացի, Աւստրիացի, Հունգարացի, Իտալացի, Գերմանացի, Ռումանացի եւն.):

Կիրակի օրուան ամէնէն հետաքրքրական ֆութպոլի մրցումը, Ռասինկ Գլիւպ Փարի — Էքսէլսիոր Աթլէթիք խումբերուն միջեւ, տեղի ունեցաւ Գոլոմպի մարզադաշտին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Երկու խումբերն ալ լաւ խաղարկութիւն մը ունենալէ վերջ Ռասինկ Գլիւպ Փարի յաղթեց 3—1ով:

Իսկ անցեալ տարուան Ֆրանսայի ախոյեանը եւ միեւնոյն ատեն Ֆրանսայի բաժակը շահող (Հայերուս ծանօթ) Ֆութպօլ Գլիւպ Սէթը երկու անգամ է որ կը յաղթուի, ապշութեան մատնելով մարզասէր հասարակութիւնը: Անցեալ կիրակի յաղթուեցաւ Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկէն 5ի դէմ 2, իսկ այս կիրակի ալ Օլէմփիք Լիլուայէն 2ի դէմ 0ով:

⁂ Փրակայի մէջ տեղի ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ եւ Ռումանիոյ ֆութպոլի ազգային խումբերու միջեւ մրցում մը, ուր Չեխերը յաղթեցին 3—1ով:

⁂ Օսլոյի (Նորվեկիա) մէջ ալ Նորվեկիոյ եւ Ֆինլանտայի համապատասխան խումբերուն միջեւ տեղի ունեցաւ մրցում մը, ուր յաղթական եղաւ Նորվեկիա 4—2ով:

⁂ 1934—35 տարեշրջանին ֆրանսական ֆութպոլի ազգային խումբը այս տարի պիտի մրցի համապատասխան ազգային խումբերուն հետ Սպանիոյ՝ Մատրիտի մէջ, Իտալիոյ՝ Հռոմի, Գերմանիոյ, Փարիզի մէջ, Պելժիոյ՝ Պրիւքսէլի մէջ եւ Հունգարիոյ՝ Փարիզի մէջ:

⁂ Շաբաթ օր Ջակրէպի մէջ տեղի ունեցաւ Պալքանեան Միջազգային ողիմպիականը, որուն կը մասնակցէին պալքանեան վեց պետութիւններ՝ Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Թուրքիա եւ Ալպանիա: Մրցումը շատ հետաքրքրական էր: Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ ախոյեանները կին որ միշտ առաջնութիւնը կը շահէին: Մրցումը ի վերջոյ տուաւ հետեւեալ արդիւնքը. — առաջին՝ Յունաստան, 164 կէտ, երկրորդ՝ Եուկոսլաւիա, 155 կէտ, երրորդ՝ Ռումանիա, 61 կէտ, չորրորդ՝ Պուլկարիա, 33 կէտ, հինգերորդ՝ Թուրքիա, 32 կէտ, վեցերորդ՝ Ալպանիա, 7 կէտ: Այս կերպով Պալքանեան ողիմպիականին առաջնութիւնը շահած կ'ըլլայ Յունաստան:

⁂ Իսկ Սթոքհոլմի (Շուէտ) մէջ ալ գերմանական աթլէթիք ազգային խումբը պարտուեցաւ շուէտական խումբէն 101 1/3ի դէմ 100 2/3 կէտով:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԴԵՐԸ

— • —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (27 օգոստ.).

— «Առանց մամուլի կենդանի խօսքին ու յորդորին, մեր կազմակերպութիւնները ո՛չ իրենց ուժն ու ծաւալը պիտի ունենային, ո՛չ գործելու եւ մեր կեանքը ղեկավարելու հնարաւորութիւնները, ոչ ալ նոյն իսկ պիտի կրնային պահպանել իրենց գոյութիւնը: Հիւսիսափայլ, Մշակ, Դրօշակ, Մուրճ, Ազատամարտ: Սովորական պարբերաթերթերու անուններ չեն սոսկ, այլ մեր ազգային քաղաքական — մշակութային զարթօնքի եւ անոր յետագայ զարգացման խթաններ ու յենակներ, մեր հանրային մտածողութիւնը ձեւակերպողներ եւ մեր կեանքի ղեկավարներ: Առանց այդ մամուլին դժուար պիտի ըլլար սրտափած եւ ստեղծագործ ճիգերու լծուած տեսնել մեր ժողովուրդը, ոչ ալ ունենալ գաղափարական եւ մարտական այն հրաշք սերունդները, որոնք մեր նոր պատմութիւնը կերտեցին: Ու այդ մամուլն է դարձեալ, որ զօրավիգ հանդիսացաւ հայ հոգեւոր — մշակութային կեանքի ծաղկումին:

Մամուլը հրաշագործ դեր ունի կատարելու մանաւանդ մեր այս խառն ու շփոթ օրերուն, երբ ներսէն ու դուրսէն բազմաթիւ խորթ ազդեցութիւններ կուգան շեղելու հայ ազգային մտածողութիւնը իր բնական հունէն եւ երբ, մանաւանդ, օտար միջավայրի մէջ, հայ զանգուածները ու նորահաս սերունդը ենթակայ են խորունկ հիասթափութիւններու եւ կլանող ազդեցութիւններու:

Ցատկապէս այս օրերուն, հայ մամուլը՝ կոչուած է մէկ կողմէն դաստիարակչական դեր կատարելու եւ, միւս կողմէն, հսկելու մեր կեանքին վրայ եւ առաջնորդելու զայն: Ան, միեւնոյն ատեն լաւագոյն յենակը կրնայ դառնալ գոյութիւն ունեցող ազգային — մշակութային հաստատութիւններուն եւ առով ալ լաւագոյն ծառայել հայրապահպանման գործին:

Հայ հանրութիւնը պէտք է խորապէս գիտակցի հայ մամուլի այս մեծ առաքելութեան մեր կեանքին մէջ ու ընէ իր կարելին, հայ մամուլի պահպանման եւ զարգացման համար:

Ու շատ չէ այդ «կարելին» բառաբը: Եթէ զանէ իւրաքանչիւր հայ մայր հայ թերթ մը կարդայ ամէն օր եւ իւրաքանչիւր ընթերցող վճարէ իր կարդացած թերթին դրամը, որ բաժակ մը սուրճի արժէքն ալ չէ, հայ մամուլը ի վիճակի պիտի ըլլայ ոչ միայն իր ներկայ ծաւալն ու բովանդակութիւնը կրկնակ չափերով մեծցնելու եւ արժէքաւորելու, այլ եւ որ եւ է բարձրագոյն կրթարանէ աւելի ազդու եղանակով ծառայելու հայ մշակութային արժէքներու պահպանման եւ հայ ազգային դաստիարակութեան մեծ գործին»:

որոնք շատ գայթակղեցի վիճակ կը ներկայացնէին: Ու կարաւանով գանոնք առաջնորդեց ոստիկանատուն: Կ'ըսուի թէ ձերբակալեալներուն մէջ կը գտնուին յորտի տղաք, կոմսեր, բարձր դասու կիներ եւ գրագէտներ: Անշուշտ բոլորն ալ ծպտուած: Այսպէս լորտի տղաք կային, որ մասնաճարի աչկերտի պէս հագուած էին: Իսկ կիները բոլորն ալ իրենց գիրենք ներկայացուցին իբրեւ սպասուհի: Աստիկանապետը շատ զարմացաւ Նախ որ յանախորդներէն աւելի էին կեղծ սպասուհիները:

Ուրիշ իրիկուն մըն ալ ոստիկանութիւնը յանկարծակի մտաւ խաղարանէ մը ներս: Ու ձերբակալեց ոմանք խաղի վրայ, ոմանք ... տանիքին վրայ: Ձերբակալուածներուն մէջ կայ կոմսուհի մը, որուն ամուսինը տղան է Մանչէսթրրի Դուքսին, իսկ իր քեռայրն ալ յորտ մըն է, որ խաղալով խաղալով հասաւ մինչեւ ... օշարակավաճառութեան, փողոցներու մէջ:

ԹԻՊԷԹՍԱՆ ԼՐԱԳԻՐԸ

Թիպէթցիները միայն մէկ լրագիր ունին, մէկ լրագիր որ ժողովուրդը տեղեակ կը պահէ աշխարհի իրադարձութիւններէն: Բայց որովհետեւ մինչեւ Թիպէթ լուրերը շատ կամաց կը քալեն, յաճախ կը ձեւափոխուին, լրագրին լուրերն ալ երբեք չեն նմանիր աշխարհի իրադարձութիւններուն: Հոգ չէ: Թիպէթցիները չեն սիրեր չհաւատալ ձեւացնելը, չհաւնիլները: Ինչ որ թերթը կը գրէ, ճիշդ է, կ'ըսեն: Կարեւոր այդ չէ, այլ Թիպէթի լրագրին անունն է,— Աշխարհի չորս անկիւններուն իրադարձութեանց հայելի: Վա՛յ լրագրավաճառին, եթէ փորձէ թերթին անունը պոռալ փողոցներուն մէջ,— շատ երկար չէ՞:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԶԲՕՍՆՈՒՆ ԼՈՐՏԵՐԸ

Լոնտոնի ոստիկանութիւնը քանի խառութիւն ցոյց կուտայ, այնքան կը շատնան գիշերային զուարճութեանց տուները: Վերջերս ոստիկանութիւնը յանկարծական գիշերային խուզարկութիւն մը կատարեց «Կարաւան» անունով պարի ակումբի մը մէջ, ու ձերբակալեց 110 հոգի, այր ու կին,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Բան մը չհասկցաւ Ակոբենց Մարգար, միայն թէ խելքով խելայիններ կ'չ բան չէին ըսեր անոր համար, ու խօսակցութիւնը զաղրելուն պէս, լռութիւնը կը նեղէր զինքը, բան մը բռնել կ'ուզէր, սակայն լեզուն չէր գտներ, ու Լէլոյի այս վերջի օրերուն հրաշալի փոփոխութիւնը միտքը եկած ատեն, երջանկութիւնը կ'երեւէր իրեն՝ սրտերուն պէս խորունկ գաղտնիքի նման խորհրդաւոր: Ինք, միեւնոյն մարդը չէր հիմակ, շատ փոխուած, ներսը-դող կուտար: Ուր որ երթար, մարդիկ փոխուած, իրմէ աւելի երջանիկ կ'երեւէին, իրենց յատուկ հպարտութիւնը ունէին, կը խնդային այնպէս ինչպէս՝ որ պէտք էին երգել, անոնց ձայնը կը հնչէր ուժով՝ թմբուկի զարկ տուածի նման: Ուր որ երթար, քալած ատեն իսկ, իր շուքին պլլուած մէկուն կը նմանէր, կը նեղուէր: Տեղ մը երկար ատեն մնալուն պէս, սրտի կծկտուք կ'ունենար: Իր աչքերուն մէջ փառաւորուած բան մը կար, խորութիւն մը, անըմբռնելի ուժի մը տառապութիւնը, ու քիչ մը աւելի նայելուդ, աւելի կը խորունկնար, ծով կը դառնար, կը ծփար թանձր ալիքներու մէջ:

Առաւօտ մըն ալ արթնցածին, սիրտը աւելի կծկուած ու տարօրինակ, առեղծուածի պէս բան կը զգար, քնէն նման տխրութիւն մը, բան մը վերջացածի պէս որ, կերպով մը չէր հասկնար... երբ, վար իջաւ պարտէզ երթալու համար, չէր գիտեր ինչպէս հասեր էր... մշուշ մը մարած լուսնի նման ծածկուած ամէն բան, քայլեր էր կոյրի նման:

Լէլօ նստած լեռի խնձորին տակ, կարծես մը յոգնութիւն առնելու համար, կը խաղար աչքերուն հետ, կը շոյէր, ու խօսած ատեն ձայնը աւելի բացուած, կարծես կը խնդար:

Դաշտերու արեւը հասունցուցած էր անոր մարմինը: Գոյնը փայլուն կարմիրէն պղինձի փոխուած, արեւով եփած արձանի կը նմանէր, մանաւանդ երբ թեզանիքները սոթտած, կ'աշխատէր բաց կուրծքով. Լէլօ արեւէն վախցողներէն չէր, երբ ան առեղ առեղ կը դառնէր, շողիկ — վարագով միայն, հեռուէն տեսնողները խրտուիլ կը նմանցնէին զինքը:

Ակոբենց Մարգարը հառաչեց...

Առաջին անգամն էր որ խօսելու տեղ կը լռէր: Համրի պէս, սրտին կսկիծները կը ցրուէին մարմինը, կը ձգտէին փրթելու ատեննան:

Անակնկալ ժամ մըն էր ան կեանքին մէջ, անոր մէջ կորսուած վայրկեաներ մը տեւողութիւնը: Ու յանկարծ արթնցած կարծես, արհամարհանք մը զգաց, տարօրեր մը՝ իջուածքի պէս դողացնող: Ժպտած ատեն հեգնանքը կ'երեւէր, ու կարմրած՝ արեւոտ միրգիներ նման, դէմքը կը փոխուէր անդադար:

Ինք օր մը գիւղը ծուռ չունէր, քալած ատեն իսկ ուժի մը գաղտնիքը կը զգար ներսը ու կը հպարտանար, ու մարդ ինք, կը փորձուէր երբեմն մրմնջելով, իրենէ վերադարձած պահուն, անցեալին զօրութիւնը զգալով մէկտեղ, թեթեւ բան մը շուքի նման կը հետեւէր իրեն... կարեւորութիւն չտուաւ, աշխարհի մէկ վայրկեանը միւսին չի յարմարիր, կրկնեց, յետոյ երկնցաւ յարդով լեցուած ընկողմանարանին վրայ, ինչպէս կ'ընէր ամէն անգամ, երբ գործերը կը քալէին ու քանի մը դասաթ օղիով՝ բերնը բռնած էր:

X

Բախտը այնպէս բերաւ որ, կէս օրէ մը ետք, Լուսարեր ու Լէլօ դէմ դիմաց եկան պարտէզին եզերքը: Լէլօ ժպտեցաւ հանդարտութիւնը գտած մարդու մը նման, ժպտեցաւ ու նայեցաւ հարցում մը ըրածի պէս: Լուսարեր ժպտիլ ուզած ատեն՝ հառաչեց, աչքերը գոցուեցան կէս մը, ու դէմքը այլայլած, տաքի կենալու անկարող բան մը կը զգար կարծես: Գլուխը կախեց, ամչնալու ամէնէն խոնարհ ձեւը: Կարմրեցաւ, շատ կարմրեցաւ, կասկարմիր կտրեցաւ Լուսարեր, ու աչքերուն տակէն նայած ատեն,

— Լուսարեր, ատա՞նկ մըլլար, ըսաւ Լէլօ ու խնդաց:

Լուսարեր աւելի կախեց գլուխը, կզակը գրեթէ կուրծքին կպած, ու պատասխանել ուզելով, թուշերը կը լեցուէին, կը լայննային:

— Լուսարեր, կրկնեց Լէլօ, ու երկու քայլ առնելով, հրաշալի հանդարտութիւնով մը կեցաւ... Լուսարեր նայած պահուն, արցունքները կ'երեւային լոյսի կաթիլներու նման, ու հազիւ կրցաւ մրմնջել կէս բերան,

— Լէլօ...

Ձայնի մը տարուած էր՝ լոյսի պէս անուշ, հովի պէս թեթեւ:

Լէլօ առանց տարութեան չէր ունեցած, իր բոլոր ուժերուն գրգիռնն էր կարծես: Հազիւ մօտեցած, Լուսարեր ինկաւ ձեռքերուն մէջ...

Ակոբենց Մարգարը դուրս եկաւ խրճիթէն:

Մարդ եղած օրէն ի վեր, առանկ բան տեսած չունէր: Առանկ բերան բերնի, աս ի՞նչ համբոյր էր ... լեղի պատառ եղած, սրտէն արիւն քամեց: Արեւուն լոյսը մոխիրով կը ծածկուէր կարծես: Դժոխքի պատկեր մը, ու հառաչեց.

— Բերա՛ն բերնի...

Աներեւակայելի բան: Ըլլալիք բան չէր, ան ալ իր աղջիկը: Ու աչքերը լարուեցան երկու փամփուշտի նման, բացուեցան մշուշով լեցուն՝ տեսակ մը խորութեան մէջ մնացած: Քայլ մը առնել ուզած ատեն, ծունկի կոտրուածք զգալով, կուշտէն հարուած մը կերած կարծես, թերեւսքնիվար ինկաւ գետին: Բիթը բերանը արիւնլուայ, սկսաւ տապլտկել փոշիին մէջ:

Վայրկեան մըն էր աս...

Թեւերէն բռնուած խաշոր թռչունի մը պէս քանի մը անգամներ տապլտկելէն ետք, վայրի կենդանիի մը հեռ կռուող մէկուն նման, հողը գրկած, յաղթուած, մնաց անշարժ...

Ակոբենց Մարգարը կաթուածահար մեռեր էր...

X

Այցելուները ո՞րը չգիտցաւ սրտով, երբ լսեցին Լէլոյին պատմութիւնը: Շատ շատեր, աղջիկները մանաւանդ, իրենց սրտին յանկարծ բացուիլն ու ծաւալիլը զգացին ... ու կը կրկնէին.

— Ի՞նչ սէր էր ատ, ատ ի՞նչ սէր էր որ, աղամանդի պէս սրտերու խորը հասունցած, պահած էր իր արեւը:

Ուրիշներն ալ, մենք Լէլոյէն չէինք յուսար առանկ սէր, կ'ըսէին, ու, առանկ ալ սէր կրկնելով, կ'օրօրէին իրենց գլուխները:

Լէլօ բոլոր սէրերուն պատմութիւնները գիտէր, որովհետեւ սիրե՛լ ալ գիտէր.

— Հայտէ, Լէլօ, սա համով հոտով պատմութիւններէն մէկը, բայց չուտով մի լմցներ, երկնցուր քիչ մը, կը խնդրէին իր բարեկամները:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

(Շար.)

րակաճ կուսակցութիւնը կոչ մը հրատարակեց, որպէսզի ընդունուի Մոսկուայի թեկնածութիւնը:

Կ'ըսուի թէ Քանատա, Ցունաստան եւ ուրիշ պետութիւններ ալ պիտի հակառակին Ռուսիոյ ընդունելութեան: Իսկ Ֆրանսա կ'աշխատի հարթել բոլոր դժուարութիւնները, ինչպէս բրաւ Թուրքիոյ համար:

Հայֆա - Պաղտատ երկաթուղին

Իտալական «Քորիէրէ Տէլլա Սէրա» թերթը կը գրէ.— Մեծն Բրիտանիա, Սուէզի ջրանցքով կը պահպանէ Հնդկաստանի իր շահերը: Այդ ջրանցքին բացումը 19րդ դարու ամենամեծ հրաշալիքն եղաւ: Բայց եւ այնպէս, ռազմագիտական տեսակէտով, Սուէզի ջրանցքը կորսնցուցած է իր հին նշանակութիւնը, որովհետեւ ենթակայ է օդային յարձակումներու: Հետեւաբար, Ալպիոն ստիպուեցաւ ուրիշ միջոցներու դիմել, Հնդկական ծովի իր գաղթավայրերը պաշտպանելու համար:

Անգլիա կը խորհի այսպէս լուծել այդ խնդիրը.— Եթէ առաջիկային պատերազմ ծագի եւ Սուէզի ջրանցքը սաւառնակներու բուռն յարձակումին ենթարկուի, Հայֆա – Պաղտատ երկաթուղիին շնորհիւ պիտի ապահովէ Հնդկաստանի ճամբան:

Ճիշդ 80 տարի առաջ մէկ միլիոն հնչուն ոսկիով ընկերութիւն մը կազմուեցաւ, այդ երկաթուղիով Միջերկրականը Եփրատի կապելու համար: Այդ թուականին կը կարծուէր թէ Եփրատ գետը նաւարկելի է եւ Անգլիա կը խորհէր այս ձեւով մինչեւ Պասրայի ծոցը տարածել իր ազդեցութիւնը: Ամբողջ Անգլիան այդ միջոցին հաւանեցաւ այս ծրագրին, մրցելու համար Ֆրանսացի ճարտարագէտ Լէսէփսի մեծ գործին դէմ (Սուէզի ջրանցքին բացումը): Բայց անգլ. կառավարութիւնը ստիպուեցաւ լքել այս մեծ ծրագիրը, Ֆրանսայի համակրանքը շահելու համար: 1888ին, Գերմանիա ստացաւ Անատոլուի երկաթուղիին մենաշնորհը եւ անմիջապէս գործի անցաւ: Տասը տարի յետոյ, Գերմանիա իրաւունք ստացաւ մինչեւ Պասրայի ծոցը երկարելու գիծը: Երկաթուղին մէկ կողմէ պիտի երկարէր մինչեւ Հալէպ, Մուսուլ, Պաղտատ եւ Պասրայի շրջանակը, միւս կողմէ ճիւղ մը պիտի ունենար մինչեւ Խօֆէնտէրուն նաւահանգիստը: Այս գիծը որ «Պերլին–Պաղտատ» անունով կը կոչուէր, մեծ յուզում առաջ բերաւ ամէն կողմ:

Հակառակ բրդ. պատերազմին հռչակման, երկաթուղիին շինութիւնը շարունակուեցաւ: Զինադադարին, սակայն, խնդիրը բոլորովին փոխուեցաւ եւ գիծին զանազան մասերը անցան Թուրքիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ:

Անգլիա հիմա կ'ուզէ վերակենդանացնել հին ծրագիրը, այսինքն երկաթուղի մը շինել Հայֆայի եւ Պաղտատի միջեւ: Այս ծրագիրին պատրաստութեան համար երեք տարիէ ի վեր ջանք կը թափուի: Կ'ըսուի թէ շինութիւնը չորս տարի պիտի տեւէ եւ 8 միլիոն սթերլին պիտի ծախսուի

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins *սրճարանի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:*

ՇԱՎԻԼԻ «Արգութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Անահիտ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

նոր թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Իրօ, «Մի մոռնալ ցուցերից».— *Յ. Զաւրեան,* «Ցայեան Նոյան».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան,* «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ գեոսութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան,* «Ցպոզիցիան Համր. Հայաստանում».— *Սամսոն,* «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով,* «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժողովին».— *ԱՆՑԵԱԼԻՑ* (Յ. Քոչարեան, Հվ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայանեան եւ այլք).— *Հին Թուղթեր, Գեանք եւ Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ.*— *Գրախօսական.*— *Ցանկալուած,* Վ. Նալպանտեան.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.*— *Նկարներ:*

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *Յ.Մ. Կ ԽԱՁԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ*
եւ *Յ.Մ. Գ. ԽԱՁԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ «ԱՐԱՔՍ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*
8 Սեպտեմբեր Շաբաթ առտուընէ մինչեւ իրիկուն
Montmorency, Chataigneraieի օդասուն պարտէզին մէջ
Ուր անձրեւի պարագային կարելի է ճաշարանին մէջ
փոքրիկներու կողմէ տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն եւ խաղեր:
կարելի է ճաշը միասին բերել:
Մուտքը՝ ազատ է:
Ցեղացիները եւ կար տեւ Նորէն եկողները 69 թիւ ճանրակառքը նստիլ, Gare d'Enghienէն եւ իջնել Rue de Paris, եւ հարցնել Jardin de Chataignerie որ *5-6* վայրկեան կը տեւէ ոտքով:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այս Կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2.30ին
կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զափահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Խօսք պիտի առնեն.— կամ. Մարտիկ. Միութեան կողմէ Տոք. *Տ. ՔԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ,* Հայ Սպայից Միութեան կողմէ *Գնդապետ Ռ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ,* Զափ. Որբերու Միութեան կողմէ *Պ. Ա. ԳԱՐԻԿԵԱՆ,* եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— փլաս կամպէթայի Նայող փէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Քափորը ժամը ճիշդ *2.30*ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Չերոսի գերեզմանը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Գ. Լիոնի «Զարզարեան» Գրադարանի վարչութիւնը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ընկ. Ս. Վրացեանի, *որ իր նուիրած* 50 *հատոր արժեքաւոր գիրքերով ճոխացուց Գրադարանիս հաւաքածուն:*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու Ուրֆայի եւ Երջականներու բոլոր հայրենակիցները ընտանեօք, այս Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 2ին Beaument, la Rosière, Bld. du Nord. No. *31, հայրենակից Գ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանի բնակարանը:*

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Շիտակը հաճելի բան մը չէ ասիկա եւ խելքս չի հասնիր... բսաւ. երկու օր է որ այստեղ է, բայց Տիկինը բռնեց է զինքը. այսինքն, Լոնտոնէն ղրկեր է, հետն ալ ինծի ուղղուած նամակ մը՝ որուն մէջ կ'ըսէ թէ երկրորդ սպասաւորի գործ տուած է անոր...

— Երկրորդ սպասաւոր թէ երրորդ, իմ գիտնալիք բանս չէ, ես իրեն պէտք ունիմ, բսաւ ոստիկանը. իր շարժումներուն մասին պէտք է բացատրութիւն տայ ինծի... «Լէյտի Զիլը Լոնտոնէն ղրկեր է», ըսիր, ուրեմն անիկա Լոնտո՞ն էր երկու օր առաջ...

— Այո, Տիկինը երկու օր առաջ Լոնտոն էր, պատասխանեց մարդը:

— Բայց ըսիր թէ այս առտու Լոնտոն մեկնեցաւ, ուրեմն...

— Երէկ իրիկուն ուշ ատեն Լոնտոնէն եկաւ...

— Եւ այս առտու Լոնտոն վերադարձաւ նորէն, այո՞, ինչո՞ւ...

— Ինչու որ չեմ գիտեր, պարոն...

— Այցաքարտս տուր քեզի. ասիկա շատ լուրջ խնդիր մըն է. այս տղուն պէտք ունիմ, սակայն պէտք ունիմ նաեւ Լէյտի Զիլին: Ես արդէն անոր համար եկայ եւ արկածով աստ հանդիպեցայ բան նոյնիմ, Լէյտի Զիլը ինչո՞ւ այդքան անապարանօք Լոնտոն վերադարձաւ...

— Նախաճաշէն առաջ հեռագիր մը ստացաւ, կարծեմ այդ էր պատճառը, բսաւ մարդը որ բաւական յուզուած էր հիմա ոստիկանին վերջին խօսքերէն. շուտ մը նախաճաշեց եւ անմիջապէս Զէսթըր գնաց ինքնաշարժով, շոգեկառքը առնելու համար...

Ումբըրզլի բակէն ներս մտաւ եւ նըշան ըրաւ Ամերիկացիին որպէսզի իրեն հետեւի:

— Հիմա ինծի մտիկ ըրէ, բսաւ ան բարապանին. քեզի ձանձրոյթ պատճառել չեմ ուզեր եւ չեմ ուզեր նաեւ որ միւս ծառաները կասկածին, բայց այս տղուն հետ քիչ մը խօսելիք ունիմ. կամ այստեղ կը խօսիմ իրեն հետ եւ կամ Զէսթըրի ոստիկանատունը կը տանիմ զինքը... այստեղ աւելի լաւ է, սենեակ մը կրնա՞ս յատկացնել մեզի...

— Ինչու չէ հասնիր, կմկմաց բարապանը ճամբան ցոյց տալով՝ սեղանատուն. շատ հաճելի բան մը չէ ինծի համար, տիկինս ալ տղաս այստեղ չեն եւ չեմ գիտեր ի՞նչ ընեմ... բայց քանի որ դատական ոստիկան էք եւ կ'ուզէք աս տղուն հետ խօսիլ...

Դուռ մը բացաւ եւ պզտիկ հիւրանոց մը ներս առաջնորդեց երկու այցելուները՝ շատ դժգոհ երեւոյթով:

— Շնորհակալութիւն, բսաւ Ումբըրզլի. մի վախնար... Երբոր հարցաքննելէ յետոյ քեզ նորէն պիտի տեսնեմ, թերեւս աւելի բացատրութիւններ կուտաս այն ատեն. հիմա, մեզ առանձին ձգէ

Երբ բարապանը դուրս ելաւ, ոստիկանը տղուն դառնալով, շարունակեց.

— Հիմա ըսէ նայիմ. անկեղծօրէն պատմէ ինչ որ գիտես, որովհետեւ գիտցած ըլլաս, վիճակդ ծանր է. ատ սեղանին միւս կողմը նստէ եւ ինծի մտիկ ըրէ... կ'ըսես թէ Լէյտի Զիլը քեզ այստեղ ղրկեց երէկ չէ առջի գիշեր՝ իբրեւ երկրորդ ծառայ, լաւ, ինչպէ՞ս եղաւ որ Լոնտոնի մէջ Լէյտի Զիլին հանդիպեցար... Զմռնաս որ այդ իրիկուան բոլոր շարժումներուդ քիչ – շատ տեղեակ եմ... սպասաւորի տարազդ կը հագնիս, բնակարանէդ դուրս կ'ելլես՝ սովորական ժամուն, պանդոկ երթալու համար, բայց չես երթար... ինչո՞ւ...

Կրին յուզուած արտայայտութիւնով մտիկ ըրաւ ոստիկանին խօսքերը եւ կասկածանքով նայեցաւ իր երկու այցելուներուն: Երբ ոստիկանը վերջին հարցումը ըրաւ, աթոռին վրայ տեղաւորուեցաւ եւ բսաւ.

— Դժուար է, Պ. Ումբըրզլի, շատ դժուար... երանի թէ Տիկինը հոս ըլլար... ես բան մը չեմ ըսած...

— Երանի թէ ըլլար, պատասխանեց ոստիկանը արտօնց. մեր երկուքին ալ գործն ալ ճիշդ այդ էր... մենք Լէյտի Զիլը կ'ուզենք եւ անոր համար եկած էինք արդէն... բայց անիկա հոս չէ, դուն հոս ես... հիմա, ինծի մտիկ ըրէ եւ ըսէ ինչ որ գիտես, շատ բաներ գիտնալու ես դուն... Ալֆրէտ Ճէքըինի գիտնականեան օրը դուն վկայ էիր եւ վստահ եմ որ վկայ ըլլալուդ համար է որ այստեղ ես այժմ... ըսէ, ինչո՞ւ գործի չի գացիր այդ իրիկունը...

— Որովհետեւ Ճէնինըը տեսայ, պատասխանեց տղան՝ քիթը–բերանը կախած:

Ումբըրզլի անմիջապէս նայեցաւ Ամերիկացիին որ ձեռքերը գրպանը՝ տղուն եռեւը կեցած էր. յետոյ յանկարծ հարցուց.

— Ճէնինըը ո՞ւրկէ կը ճանչնաս...

— Հարցաքննութեան օրը տեսայ...

— Ուրիշ անգամ հանդիպեցա՞ր իրեն...

— Այո, մէկ, երկու անգամ...

— Ո՞ւր...

— Պանդոկը. իրիկուն մը հոն եկաւ եւ Ալֆրէտ Ճէքըինի մասին ինծի տեղեկութիւններ հարցուց. քանի մը բաներ ըսի՝ անոր ծխարանը գտնուելուն մասին... եւ անիկա — քանի որ՝ ըսաւ, ըսեմ թող մնայ — ինծի երկու երեք ոսկի տուաւ եւ ըսաւ որ աւելին պիտի տայ յետոյ...

— Օ՜հ... Ճէնինըին ի՞նչ ըսիր...

— Ըսի որ երբ Ճէքըինը ժամը 9.30ին ատենները ծխարան եկաւ՝ այնտեղ ծեր մարդ մը եւ երիտասարդ կին մը կային. ծերուկը ըմպելի կը կարդար, իսկ կինը նամակ կը գրէր... Ճէքըին ինծի ըմպելիք մը ապսպրեց... գոցելու ու երեքը միասին այնտեղ մնացին... երբ վերադարձայ մարդը կինը մեկնած էին, Ճէքըինը առանձին էր... յետոյ... մնացածը արդէն ըսած եմ հարցաքննութեան ժամանակ

— Գիտեմ... Ճէքըին անհանգիստ էր եւ դուն տեսար որ գրպանէն թուղթ մը հանելով կարդաց, յետոյ դուրս գնաց... լաւ... Ճէնինըը ի՞նչ ըսաւ

— Հարցուց թէ այդ մարդն ու կինը կը ճանչնա՞յի. ոչ, բայց քանի մը անգամ պանդոկն են եւ կրնամ հասկնալ թէ ովքեր են», ըսի... դուրս ելայ ու վերադարձիս իրեն յայտնեցի թէ ովքեր էին...

— Լաւ, ովքե՞ր էին անոնք...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) Կ. Յ. Հ. Գ.

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ՈՒՐԲԱԹ
7
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7 Septembre
1934

10րդ ՏԱՐԻ · 10e Année Nº 2593

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ»

Նոր ստացանք «Պրոմեթէ»ի բացառիկ թիւը (92), ամբողջովին յատկացուած «Կովկասեան Համադաշնակցութեան դաշինքին»

Աչքի առջեւ ունենալով այս վաւերագիրը, փորձենք ամփոփել անոր հիմնական կէտերը, որոնց մասին հակասական հրատարակութիւններ երեւցան թերթերու մէջ։

Դաշինքը կնքուած է 1934 յուլիս 14ին, Բրիւքսէլի մէջ, մասնակցութեամբ երեք երկիրներու,— Ազրպէյճան, Հիւս. Կովկաս եւ Վրաստան։

Ստորագրողներն են՝ այդ երեք երկիրներու «Ազգային Կեդրոններ»ու ներկայացուցիչները,— Ազրպէյճանի կողմէ՝ Բասուլ զատէ եւ Թոփճիպաշեւ, Հիւս. Կովկասի կողմէ Սունչ, Իպրահիմ Չուլիք եւ Ջաքման, Վրաստանի կողմէ՝ Ժորդանիա եւ Չխենկելի։ (Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի պատուիրակները կը յիշեն իրենց նախկին հանգամանքները, իսկ Հիւս. Կովկասի լիազօրները միայն իրենց անունները նշանակած են)։

Դաշինքը հրատարակուած է երեք լեզուներով,— ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ գերմաներէն։ Նոյն երեք լեզուներով կոչ մըն ալ կցուած է ուխտին, իսկ շարք մը մասնաւոր յօդուածներ կը բացատրեն գործին արժէքը, Ժորդանիայի, Բասուլ զատէի, Չուլիքի, Միր-Եագուպի եւ Կվազալայի ստորագրութեամբ։ Արտատպուած է նաեւ «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի խմբագրականը, որ երեւցաւ «Յառաջ»ի մէջ։

Ի՞նչ կ'ըսէ դաշինքը.—

Կովկասեան ազգերը կրնան զարգանալ միայն կատարեալ անկախութեան մէջ։ Արդ, «չափազանց դժուար է» այդ նպատակին հասնիլ, եթէ Կովկասի բոլոր ուժերը չմիանան հասարակաց սահմանի մը մէջ։ Եւ «նկատելով»ները կը յանգին Համադաշնակցութեան, վեց գլխաւոր կէտերու վրայ,—

1. Համադաշնակցութիւնը երաշխաւորելով իւրաքանչիւր հանրապետութեան ազգային նկարագիրը եւ գերիշխանութիւնը, արտաքին աշխարհին առջեւ պիտի գործէ յանուն բոլոր հանրապետութեանց, իբրեւ միջազգային միութիւն մը։ Հասարակաց հանգամանք պիտի ունենայ քաղաքական եւ մաքսային սահմանը։

2. Դաշնակից հանրապետութեանց արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի վարեն Համադաշնակցութեան իրաւասու օրգանները։

3. Սահմաններու պաշտպանութիւնը պիտի յանձնուի Համադաշնակցութեան բանակին, որ կազմուած պիտի ըլլայ դաշնակից հանրապետութեանց բանակներէն, միակ հրամանատարութեամբ.

4. Բոլոր վէճերը, եթէ ուղղակի բանակցութիւններով չկարգադրուին, պիտի յանձնուին իրաւարարութեան կամ Համադաշնակցութեան Գերագոյն Ատեանին։

5. Մասնագէտներու յանձնախումբ մը կարելի եղածին չափ շուտով պիտի յօրինէ սահմանադրութեան նախագիծը, որ հիմ պիտի ծառայէ իւրաքանչիւր հանրապետութեան առաջին սահմանադիր ժողովի աշխատանքներուն

6. «ԱՅՍ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՄԷՋ ՏԵՂ ՄԸ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ».

Բառացի թարգմանեցինք եւ գլխագիր շարել տուինք վերջին հատուածը, որովհետեւ, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա բողոքներ եղան թէ «արդէն ապահովուած է» Հայերու մասնակցութիւնը։

Ուրեմն, երեք երկիրներու տարագիր ներկայացուցիչները վերջնապէս ստորագրած են ուխտը, եւ այժմ յառաջ կը տանին սահմանադրութեան մշակումը։

Տարիներու ընթացքին մեր տեսակէտները յստակօրէն, յաճախօրէն եւ միօրինակ յայտնած ըլլալով այս հարցի մասին, մենք նոր ըսելիք չունինք.

Պատկերը ամբողջացնելու համար, երկու խօսք ալ՝ դաշինքին ստորագրութեան առթիւ հրատարակուած գրութեանց մասին։

Անշուշտ բոլորն ալ մէկ բերան կը փառաբանեն գոյացած համաձայնութիւնը, փաղաքշական խօսքեր ուղղելով բացականերուն եւ վարդագոյն ապագայ մը նախատեսելով Կովկասի համար

Այսպէս, «Կովկասի Անկախութեան Կոմիտէ»ն, որ հոգեւոր հայրն է ինչպէս «Պրոմեթէ»ի, նոյնպէս այս ձեռնարկին, իր կոչին մէջ կ'աղաղակէ.

— «Քաղաքացիներ Կովկասի, միացէ՛ք: Ամէնքդ մէկ շարուեցէք այս (Համադաշնակցութեան) դրօշին տակ: Ձեր աջակցութիւնն ընծայեցէք այն գործին զոր գլուխ պիտի հանենք: Ուսումնասիրեցէք զայն եւ դատեցէք մանրամասնօրէն բոլոր քաղաքական կազմակերպութեանց մէջ, առանց կուսակցական կամ ծրագրային խտրութեան, եւ մեզի հաղորդեցէք ձեր միաձայն համաձայնութիւնը».

Անկախութեան Կոմիտէն «մեծ դէպքեր» եւ «վճռական օրեր» նախատեսելով, անհրաժեշտ կը գտնէ սերտ «միութիւնն ու գործակցութիւնը», եւ կը ծանուցանէ թէ խորհրդաժողով մը պիտի հրաւիրէ՝ իր գործունէութեան հաշիւը տալու եւ նոր մարմնի մը կազմութիւնը առաջարկելու համար։

Նոյն ոգին՝ միւս անհատական գրութեանց մէջ։ Եւ քողարկեալ կամ յայտնի մեծարանքներ՝ ի պատիւ Թուրքիոյ։

Օրինակ, Բասուլ զատէն բոլորովին վստահ է թէ «միացեալ եւ անկախ Կովկասի մը գաղափարը պիտի գոհացնէ մեր Հարաւի դրացիները, որոնք ամէն անգամ տուժած են ռուսական աշխարհակալութեան տարապայման ախորժակներէն»։

Տոքթ. Միր-Եագուպ նոյն բանը կ'ըսէ աւելի բացորոշ, Համադաշնակցութիւնը ամուր պատուար մը համարելով Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի համար, ընդդէմ հիւսիսի աշխարհակալութեան.

Որ եւ է մեկնութեան կը կարօտի՞ն այս մեծարանքները։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱԾ Է

ՀԻԹԼԵՐԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՄԲԱՆ ՀԱՐԹՈՒԱԾ՝ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սեպտեմբեր 5ին հանդիսաւորապէս բացուեցաւ նացիներու համագումարը՝ Նիւրէնպէրկի մէջ: Կը մասնակցէին 500,000 նացիներ (հիթլէրական): Այս առթիւ կարդացուեցաւ Հիթլէրի մէկ յայտարարութիւնը, իբրեւ Առաջնորդ եւ վարչապետ Գերմանիոյ:

Յայտարարութեան գլխաւոր միտքն այն է թէ ազգային – ընկերվարական յեղափոխութիւնը վերջացած ըլլալով, այժմ սկսած է շինարար եւ արտադրական աշխատանքի շրջանը: Ահ գլխաւոր կէտերը.—

« Չկայ յեղափոխութիւն մը որ տեւական ձեւ առնելով անիշխանութեան չառաջնորդէ: Յեղափոխութիւն մը չի կրնար ինքն իրմով իրականացնել ծրագիր մը: Ան միայն ճամբան կը բանայ այն ուժերուն որոնք ունին ճշգրիտ ծրագիր մը եւ կ'ուզեն իրականացնել զայն: Ինչպէս որ աշխարհը պատերազմներով չապրիր, նոյնպէս ժողովուրդները յեղափոխութեամբ չեն ապրիր: Երկու պարագաներուն մէջ ալ, շատ–շատ կարելի է նոր կեանքի մը պայմանները ստեղծել: Վա՛յ եթէ կործանման արարք ի սպաս դրուած չէ աւելի լաւ եւ բարձր գաղափարի մը, այլ կը ծառայէ միայն ոչնչացման ոչնչական բնազդին եւ կը յանգի յաւիտենական աւերութիւն ստեղծելու, փոխանակ նոր եւ լաւագոյն կառուցման մը: Յեղափոխութիւն մը որ իր միակ առաքելութիւնը կը տեսնէ քաղաքական թշնամիի մը ջախջախման կամ նախապէս կատարուած գործի մը ոչնչացման մէջ, աւելի լաւ արդիւնքի մը չի յանգիր քան համաշխարհային պատերազմ մը որ իր անագորոյն վախճանը կամ աւելի ճիշդ շարունակութիւնը կը տեսնէ անիմաստ վրէժներու մէջ. (կ'ակնարկէ Վերսայլի դաշնագրին): Յեղափոխութիւնը երկրորդական հանգամանք ունի: Կարեւորը ծրագրի մը մէջ արտայայտուած գաղափարը եւ կամքն են: Ազգային – ընկերվարական շարժումը իր յեղափոխական պայքարը սկսաւ ոչ թէ անոր համար որ անբաւական կը համարէր իր նախորդներու նգործելու ճարտարութիւնը, այլ որովհետեւ բոլորովին սուտ եւ սխալ էին իրենց հետեւած դրութեան հիմերը: Այնքան գէշ էին որ գործելու լաւագոյն եղանակը չպիտի կրնար բան մը փոխել ի նպաստ ազգին »:

Յայտարարութիւնը յետոյ կը բացատրէ թէ Գերմանիոյ ներկայ վարիչները տիրացած են կատարեալ իշխանութեան եւ թէ ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը գերագոյն եւ բացարձակ տէրն է Գերմանիոյ: Եւ կը շարունակէ.

— «Պետութեան ղեկավարութիւնը գիտէ թէ ի՛նչ կ'ուզէ եւ կ'ուզէ ինչ որ գիտէ:

Ան իրաւունք ունի այդ կարծիքը կազմելու իր մասին, որովհետեւ իր ետին ունի պատմութեան մէջ խիստ հազուագիւտ փորձերու վկայութիւնը: Գերմանիոյ այսօրուան ղեկավարութիւնը ղեկավարութիւնն է ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան: Ապագայ սերունդները գերմանական երաշք պիտի կոչեն այն ինչ որ կուսակցութիւնը յաջողեցաւ իրականացնել 15 տարուան կարճ շրջանի մը մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ որոշած է պաշտպանել այն իշխանութիւնը որ տրուած է իրեն: Ան չի վախնար ոչ ոքէ եւ անձնատուր չըլլար ոչ ոքի առջեւ: Գերմանական կեանքին ձեւը այժմ վերջնապէս ճշդուած է յառաջիկայ հազար տարիներուն համար»:

«Սաղմին մէջ պիտի խեղդենք»

Այս առթիւ, յայտարարութիւնը կը յիշէ քանի մը թուանշաններ.— 1933 մարտին, խորհրդարանի ընտրութեան ատեն, 17-ուկէս միլիոն քուէարկուներ ձայն տուին ազգային – ընկերվարութեան: 1933 նոյեմբերին, 40 միլիոն Գերմանացիներ վաւերացուցին կառավարութեան որոշումը Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ ժընեւէն հեռանալու մասին: Տասը ամիս վերջը, աւելի քան 30 միլիոն քուէարկուներ ձայն տուին տարամերժօրէն ազգային – ընկերվարական ղեկավարութեան մը:

Յետոյ փառաբանելով նուաճումները, յայտարարութիւնը սպառնալիքներ կ'ուղղէ այն չորս միլիոն քաղաքացիներուն որոնք « ոչ » պատասխանած էին օգոստոս 19ի քուէարկութեան ատեն:

— « Մեր յառաջիկայ յարձակողականը պիտի ոչնչացնէ նաեւ այդ ոչ ազգային – ընկերվարական ըմբռնումները: Մենք մեր գաղափարին շուրջը պիտի համախմբենք ինչ որ գերմանական է. մնացեալը նոյնքան քիչ արժէք պիտի ունենայ գերման ազգային ապագային համար որքան ոճրագործներու ավորական ջոկերը մարդկային ընկերութեան համար: Մենք գործադրիչներն ենք ազգային կամքին: Ահա թէ ինչո՛ւ իր սաղմին մէջ պիտի խեղդենք բռնութեան որ եւ է փորձ ազգային – ընկերվարական ղեկավարութեան դէմ, ո՛ւրկէ ալ գայ: Մենք բոլորս գիտենք թէ ազգը որու յանձնած է գործելու պաշտօնը: Վա՛յ անոր որ չի գիտեր կամ կը մոռնայ: Գերմանիոյ մէջ յեղափոխութիւն չպիտի ըլլայ յառաջիկայ հազար տարիներու ընթացքին »:

Յայտարարութիւնը կը խօսի նաեւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, շեշտելով թէ « գերման ազգը կ'ուզէ, առանց ատելութեան եւ վրէժխնդրութեան, խաղաղութեամբ եւ բարեկամութեամբ ապրիլ « անոնց հետ որ մեր թշնամիներն էին դեռ 15 տարի առաջ »: Բայց, պիտի պաշտպանէ իր պատիւը, անկախութիւնը, ազատութիւնը եւ իրաւունքներու հաւասարութիւնը:

Յայտարարութեան մնացեալ մասը համառօտ ուղեգիծ մըն է, յառաջիկայ գործունէութեան համար: Հիթլէր երկուշաբթի նոր ճառ մը եւս պիտի խօսի, համագումարին փակման առթիւ:

⁂ Այս տարի ալ արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած էին, կարելի եղածին չափ շուք տալու համար համագումարին: Ժողովին առթիւ Նիւրէնպէրկ փութացած էին 180,000 հիթլէրական վարիչներ: Ժողովարահը հազիւ 30,000 մարդ կ'առնէ: Առաջին օրը Նիւրէնպէրկ հասած էին 45 շոգեկառք լեցուն կամաւոր աշխատաւորներ, 16 կառախումբ՝ աշխատաւորական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, երկրորդ օրը՝ 75 կառախումբ քաղաքական ներկայացուցիչներ: 80,000 «հարուածային» ընկերներ գացած էին քալելով: Նիւրէնպէրկ հազարամեայ պատմական քաղաք մը ըլլալով, Հիթլէր երկու տարիէ իվեր այնտեղ կը հաւաքէ իր հաւատարիմները, որպէսզի աւելի խոր տպաւորութիւն գործէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

Չեմ գիտեր թէ ո՛վ պիտի շահէր առաջին պարգեւը, եթէ « Հայաստանը սիրելու » մրցում մը կազմակերպուէր:

Այդպիսի մրցումի մը չպիտի կլլնար մասնակցիլ Դաշնակցութիւնը, իբրեւ «թշնամի նայրենեաց »:

Ուրեմն, կը մնան ռամկավարները, Հօկը, Ս. Դ. Հնչակեանները, բարձրաստիճան կղերը, «Վերաշինաց »ները, բոլոր շուկաներու ջոջ – ագաները, բանուորականները եւ « ուղեկից » գրոց – բրոցները:

Այս բոլոր խմբակները այնքան մաքուր սիրով կը սիրեն Հայաստանը որ, անոր երեսը տեսնելու ալ պէտք չեն զգար:

Հայաստանը սիրելու համար անպատճառ երթալ տեսնե՞լ պէտք է.— կը հարցնէ պատուելի « Պայքար », Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը:

Ես շատ խելացի եւ տրամաբանական կը գտնեմ այս հարցումը:

Չէ՞ որ, տարիներէ ի վեր Ամերիկայէն հարսնցու կը սիրեն, կը գտնեն եւ կ'ապսպրեն լուսանկարով, առանց աղջկան երեսը տեսնելու: Եւ փոխադարձաբար:

Երբ կեանքիդ ընկերը կը սիրես միայն լուսանկարը տեսնելով, ինչո՞ւ չպիտի կրնաս Հայաստանն ալ սիրել ... քարտէսին վրայ նայելով, պատկերազարդ գիրք մը թղթատելով կամ շարժանկարը դիտելով:

Դժբախտաբար, թուլցեր են Հայաստանի զոյնզգոյն սիրահարները:

Մէկը միւսին ոտքին կոխե՞ց, վշտացողը բերանը կը բանայ եւ բոլոր « գաղտնիքները » դուրս կու տայ:

Կ'ուզէի՞ք նաշակել հատ մը.

— « *Քանի քննենք Դուրեան Եպիսկոպոսի եւ ռամկավար առաջնորդներու գործունէութիւնը Դուրեանի սպանութեան առթիւ եւ անոր մարմնի չահագործման վերաբերմամբ, այնքան կը համոզուինք թէ այս խմբակը ոչ միայն հասարակ գիշակերներու եւ գիտակայութեաններու վոհմակ մըն է, այլեւ քաղաքական ամայութի լարախաղացներու խմբակ մը* »

Այս թուլբերանը՝ « Բանուոր »ն է, Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներուն օրկանը, որ ամբողջ երեք սիւնակ բան թխեր է, ապացուցանելու համար իր մեղադրանքները.

Իբրեւ լուսաբանութիւն բսեմ որ՝ երբ Դուրեան արք.ի դիակը անուղղի հանուեցաւ, յանձնախումբ մը ռամկավարները կազմեցին, հետ մըն ալ՝ հայ կարմրուկները:

Այդ օրէն ի վեր, մէկը միւսին օձիքին փակած է եւ հաշիւ կը պահանջէ:

Բոլշեւիկները կը պահանջեն Հայաստան փոխադրել դիակը, — քանի որ արտօնուած է—եւ փոխադրութեան ծախքերը գեղչել յետոյ, մնացեալը յատկացնել ներգաղթի:

Ռամկավարներուն համար մա՞հ է բաժնուիլ « Սուրբ »ին դիակէն: Մահ քարոզական եւ նիւթական:

Հայաստանը կարելի է սիրել նեոուէն, պատկերներով եւ զարմանագան պատմութիւններով:

Բայց, կարելի՞ է դիմանալ «Դուրեան փոնտ»ի կարօտին, «Սուրբ»ը փոխադրելով էջմիածին ...

Եւ փոխատուութիւնը կը շարունակուի:

ՎԱՀԷ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ դադրեցնելու համար, նախագահ Րուզվէլթ որոշեց երեք միջնորդներ նշանակել: Երկու կողմերն ալ հաւանութիւն յայտնեցին այս կարգադրութեան: Գործադուլը կը շարունակուի տակաւին եւ ծանր խռովութիւններ պատահած են շատ մը վայրերու մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ համագումարը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը դատապարտէ ֆաշականութիւնը եւ ամէն տեսակ դիկտատուրա: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ համայնավարութիւնը կը նահանջէ Անգլիոյ մէջ, բայց ֆաշականութիւնը զգալի ուժ մը կը դառնայ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ սկսան նաեւ Բրիւքսէլի մէջ, ժողովուրդին գործօն մասնակցութեամբ: Կամաւորներ որոշեալ ժամուն սալայատակներու վրայ կը պառկին, իբրեւ կազէ թունաւորուած կամ վիրաւոր, եւ Կարմիր Խաչը օգնութիւն կը կազմակերպէ: Մանրամասնութիւնները կը սպասենք մեր թղթակիցէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ որոշեց իր թեկնածութիւնը դնել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին համար: Այս ամսու աթոռ մը թափուր պիտի մնայ, Չինաստանի հրաժարումով: Չէ՞ որ ախորժակը ուտելով կը բացուի...

ՖԻԼԻՊԷԻ մէջ դատի քաշուած են 123 զինուորներ, 19 – 22 տարեկան, իբրեւ հայրենադաւ: Ընդհ. դատախազը մահապատիժ կը պահանջէ քառասունին համար, իսկ թիապարտութիւն՝ 88ին համար: Փարիզէն բողոքներ կը տեղան այս առթիւ:

ՇԱՄԷՆ (Իզէր) կը գրեն մեզի թէ՝ նոր կարգադրութեան համաձայն, Նանսէնեան անցագրի համար յաւելուածական տուրք սկսած են գանձել հայ եւ ռուս գաղթականներէն: Անոնք որ քան փրանքնոց իմքնութեան թուղթ ունին, կը վճարեն 12.50, իսկ հարիւրնոցները՝ 50 փրանք: Բոլոր Հայերը իրենց վճարումները կատարած են սեպտեմբեր 1ին, բացի անոնցմէ որ Սուրիոյ կամ Լիբանանի հպատակ են: Ասոնց մասին հարցում ուղղուած է նահանգապետութեան:

60,000 *ՀՐԵԱՆԵՐ* հեռացած են Գերմանիայէն, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Այս գաղթականներուն 25 հազարը հաստատուած են Պաղեստինի մէջ:

ԴԻՔԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ գնաց Թուրքիոյ հողագործական գործավարը: Վարչապետ Ըսմէթ փաշան ալ պիտի երթայ իր ետեւէն, 15 օրուան համար:

ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ պատերազմի պիտի յանգի, յայտարարեց Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Փարիզէն անցած էր Ժընեւ երթալու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԵԼԼԷՆԷԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ. Վէնիզէլոս, որ հակաթուրք պայքարի առանցքը կազմեց իր երկրին մէջ՝ նոյն պայքարը իր քաղաքական կեանքին առանցքը դարձնելով, քանի մը տարի առաջ, անակնկալօրէն, Թուրքիոյ մերձեցման առաջնորդ մէջտեղ ցրաւ: Շահերու համադրութեան յաջորդած էր շահերու նոյնութիւն մը: Վէնիզէլոս նոյնքան արմատական եղաւ իր բարեկամութեանը մէջ: Ձիթենիի ճիւղը ձեռքը՝ գնաց Էնկիւրի:

— Ուրիշ ելք չունի Յունաստանը, ըսուեցաւ բոլոր իրատեսներու կողմէ:

Այդ էր պատճառը, ապահովաբար, որ Պ. Ցալտարիս եւս նոյն քաղաքականութեան հետեւեցաւ: Աւելին,— իր հետ տարաւ բանակի ներկայացուցիչը ու վերադարձան իբրեւ զինակից:

Այդ կրկնակի այցելութիւններէն յետոյ, որոնց վերջինը բնաւ թէ յատկացուած էր զինուորական գործակցութեան պայմանները ճշդելու, ամիսներու պատմութիւն է:

Ու մինչ կը սպասուէր որ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ «վարչական սահմանները ձեւականօրէն միայն գոյութիւն ունենան», առեղծուածի «երկու մայրաքաղաքներով մէկ պետութիւն մը» եւ «երկու թշնամի ազգերը եղբայրանան» այլեւս, բոլորովին հակառակ վէպերու ականատես եղանք:

Առաջինը՝ Պալքանեան ուխտի պարագան էր: Ծանօթ է որ Թուրքիա ամէն ճիգ թափեց արգիլելու զի ստորագրուի այդ ուխտը: Նախ քան այդ՝ Ցալտարիսի Էնկիւրի այցելութեան առթիւ, ստորագրուեցաւ «սահմաններու փոխադարձ պաշտպանութեան դաշինք մը»: Եւ երբ մեծաշուք յայտարարութիւններով Թուրք մամուլը կը ծանուցանէր թէ արտաքին նախարարները Պելկրատէն անցած են Աթէնք ու ստորագրած Պալքանեան ուխտը, յանկարծ երեւան եկաւ մեծ խուժողում մը: Կրեսացին էր որ, անփոփոխ մերկացումներով Հրապարակ իջաւ եւ ուժգնօրէն ընդդիմացաւ այդ ուխտին պարտադրած յանձնառութիւններուն վերցնելու:

Պատճառը պարզ է — խաղաղական յարձակման մը պարագային, Յունաստան անզօր է ի նպաստ Թուրքիոյ ասպարէզ իջնելու:

Վէնիզէլոս խրատեց՞ էր թէ ոչ,— մեզի վերաբերեալ հարց մը չէ այդ: Բայց, ուշագրաւ է այն պարագան թէ ստորագրուած ուխտի մեկնաբանումը Պ. Վարչապետին կողմէ երեսփոխանական ժողովին մէջ եղաւ այնպիսի ձեւով մը որ շատ բան կը նուազեցնէր ուխտի զինական արժէքէն: Այնպէս որ շատ բնական էր Թրքական պաշտօնական շրջանակներու դժգոհութիւնը Վէնիզէլոսի ընդդիմութենէն, եւ, անկէ վերջ, յոյն կառավարութենէն, տրուած ըլլալով որ «Էնկիւրին յուսախաբ էր եղած»:

Եթէ փորձենք, ուրեմն, Թուրքեւ-Հելլէն բարեկամութեան փաթթուած կծիկը քակել իր այս ծայրէն, պիտի ըմբռնենք, շատ դիւրաւ, թէ ինչու զինակից Էնկիւրին վերջին ամիսներու ընթացքին երկու լուրջ հարուածներ փորձեց տալ Աթէնքի:

Առաջինը այն «մութ ամպ»ն է, որուն ակնարկած էր կառավարական թերթերէն մին, դժգոհելով որ Թուրքիա, օտարականներու մասին հրատարակած իր օրէնքով, բազմաթիւ Յոյներ արտաքսեց Պոլսէն: Անկախ արտաքսումի ձեւէն, որ Հին ու Նոր Թուրքիաներուն յատուկ է, Էնկիւրիի այդ քայլը դժգոհեցուց Աթէնքը, քանի որ, ինչպէս կ'ըսէր հելլէն կառավարական թերթը, երկու երկիրները ոչ լոկ դրացիներ էին եւ ոչ ալ միայն բարեկամներ, այլ՝ զինակիցներ: Այսինքն՝ մէկուն շահերուն վտանգումի պարագային միւսը պարտաւոր է իր կեանքի գինով պաշտպանելու զայն: Այս բոլոր դժգոհութիւնները, սակայն, անհետեւանք մնացին, եւ Ըսմէթի կառավարութիւնը անվարան, գործադրեց իր որոշումը:

Մեզի ծանօթ չեն թէ այդ խնդրի մասին պաշտօնական Աթէնքը ինչ է ըսած Էնկիւրիի: Ուշագրաւ է, սակայն, որ նոյն Աթէնքը սկսած է դժգոհիլ Էնկիւրիի մէկ ուրիշ քայլէն:

Կը յիշուի որ, Թուրքիա ճարտարարուեստական ծրագիր մը պատրաստեց: Հնգամեակ մը, որուն առաջադրութեանց ու կարելիութեանց մասին յաջորդական յօդուածներով արտայայտուած ենք այս սիւնակներուն մէջ: Համաձայն այդ ծրագրին, Թուրքիոյ զանազան քաղաքներու մէջ գործարաններ պիտի հաստատուին: Թերթերը հաղորդեցին թէ վարչապետ Ըսմէթ վերջին օրերս բացումը կատարեց մէկ երկու գործարաններու:

Արդ, կը պարզուի որ այս պարագան եւս դժգոհութիւն պատճառած է Յունաստանի:

Այսպէս, Աթէնքի «Նէոս Քոզմոս» թերթը, Թուրք մամուլէն կ'արտատպէ այն տեղեկութիւնը թէ՝ Թուրք կառավարութեան ճարտարարուեստական ծրագրին համաձայն, Թուրքիոյ մէջ պիտի բացուին գործարաններ՝ կերպասեղէնի եւ ապակեղէնի, այսինքն այնպիսի արտադրութիւններու, որոնք Յունաստանէն եւս կը ներածուին:

«Նէոս Քոզմոս», տալէ վերջ այս տեղեկութիւնները, կը գրէ ի մէջ այլոց.

— «Այս ձեւով, Թուրքիա արգելք պիտի ըլլայ հելլէն եւ թուրք առեւտրական յարաբերութեանց ընդլայնման եւ բարելաւման: Հելլէններու համար այս փաստը շատ տխուր է, որովհետեւ համաձայն ճարտարարուեստի սահմանումով զուր գացած կ'ըլլան այն յուսադրութիւնները զորս Յունաստան բրած է առեւտրական յարաբերութեանց կնքումին առթիւ»:

«Նէոս Քոզմոս» առանձին չէ, սակայն:

«Էսթիա» թերթը եւս կը յայտնէ նոյն դժգոհութիւնը՝ նոր գործարաններու բացման առթիւ:

«... Համաձայն առեւտրական դաշնագրի ոգիին, կ'ըսէ յիշեալ թերթը, կանխելու համար վտանգաւոր մրցակցութիւն մը, ինչպէս եւ որ պէտքի իրենց արտադրական ուժերը [illegible], Յունաստան եւ Թուրքիա որոշած էին համաձայն ճարտարարուեստ սահմանել: Հակառակ ասոր, Թուրքիոյ մէջ կը բացուին գործարաններ՝ կերպասեղէնի եւ ապակեղէնի յատուկ, բան մը որ կը նշանակէ թէ ոչ միայն պիտի նուազի հելլէնական արտածումը՝ նոյն արտադրութեանց, այլեւ պիտի ստեղծուի վտանգաւոր մրցակցութիւն մը Պալքաններու եւ Եգիպտոսի մէջ: Աւելին չի պահեր հելլէնականութիւնը համաձայնութեան ոգիին»:

Անշուշտ: Եւ Էնկիւրին շատ լաւ գիտէ թէ Յունաստանի ո՞ր թելին կը դպի: Իրականին մէջ, համաձայնագրին կամ զինակցութեան այս կամ այն կէտէն աւելի, ոգին է որ կորսնցուցած է, հաշիւ առնուած, իր անկեղծ բնոյթը:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ Թուրքիա ինչու այսպէս կը շարժի:

Ի՞նչպէս՝ պարտադրելո՞ւ համար իր զինակիցը, որ յանձնառութիւններ վերցնէ: Հաւանաբար: Եւ սակայն, Աթէնքի վերապահութիւնները օգտուեցաւ ու կ'օգտուի իր հիմնական ծրագիրը իրականացնելու համար: Ինչպէս ամէն մէկ երկրի, նոյնպէս եւ Թուրքիոյ համար բոլոր բարեկամութիւններն ու զինակցութիւնները նպատակ չեն, այլ՝ միջոց:

Թուրքիա, ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ ըսած ենք, մէկ հիմնական նպատակ ունի,— տեւականացնել իր գոյութիւնը: Այդ նպատակը զինք կը պարտադրէ գտնել միջոցներ,— զինակցութիւն, բարեկամութիւն, ուխտ: Բայց մանաւանդ,— ուժեղացում:

Աւելորդ է կրկնել, որ ճարտարարուեստական ծրագիրը եւս թելադրուած է, գլխաւորաբար, այդ հիմնական նպատակէն: Դեռ քանի մը օր առաջ, Իզ դրամատան տասնամեակի առթիւ, Մ. Քէմալի խօսքը գրեր էին իբրեւ նշանաբան ցուցահանդէսին,— «Երկրին անկախութիւնը տնտեսական ինքնավարութեամբ կարելի է»:

Թուրքիա, սակայն, տեսնելով որ Յունաստան իր տուած յոյսերը չարդարացներ, եւ, երկրորդ, իր փորձած ցանցին մէջ չիյնար Պուլկարիան, ոչ ալ իտալական վտանգը կը փարատի, սկսաւ արագօրէն թափ տալ իր սեփական ուժերուն ընդլայնման:

Այդ բոլորին մաս կը կազմեն եւ օտար արհեստաւորներու արտաքսումը, եւ՛ գործարաններու շինութիւնը: Վաղը, գուցէ,— եւ կամ այսօր իսկ— նաւային շինութիւններ, որոնք, կամայ ակամայ, պիտի գան բախելու Յունաստանի առեւտրական, քաղաքական եւ զինուորական շահերուն:

Շահերու այդ հակադրութիւնը դեռ եւս զգալի չէ: Մենք անոր մէկ արձագանգն է որ կը լսենք այսօր:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ն. Եորքի առաջնակարգ հրատարակիչ ընկերութիւններէն Ռէնտըմ Հաուզ օգոստ. 15ին հրատարակեց երիտասարդ հայ գրող Ուիլեըմ Սարոեանի առաջին երկը — Յանդուգն Երիտասարդը Թռչող Տրափէզին վրայ,— որ կը բաղկանայ 26 կարճ պատմուածքներէ:

Ո՞վ է Ուիլեըմ Սարոեան: Ո՞վ է այս «յանդուգն երիտասարդը թռչող տրափէզին վրայ»:

Ով որ կը ճանչնայ Ուիլեըմ անձնապէս, անոր գրքին խորագրին մէջ կը տեսնէ հարազատ պատկերը հեղինակին, եւ խորագրէն մինչեւ գրքին վերջին տողերը՝ յանդուգն երիտասարդը՝ իր բոլոր ապրումներով, որոնք ողջ են, աճուն, վառվռուն, կենդանի, երբեմն սուր ու հեգնական, բայց միշտ լի մարդկային ջերմ սիրով:

Կասկած երկինքէն ինկած չանթի մը պէս է, որ Սարոեան կը նետուի ամերիկեան գրականութեան անդաստանին մէջ ու տեղ մը կը պահանջէ: Զունեցաւ սպասումներ, վարանում, յանկարծ նետուեցաւ մէջտեղ: Անցեալ փետրուարին էր, որ իր առաջին գրութիւնը երեւցաւ ամերիկեան վիպական ամսաթերթի մը — Սթորի Մէկըզին-ին մէջ: Ապա երկու կարճ պատմուածքներ, Տհը Ըմերիքըն Մըրքիւրիի մէջ, եւ այսօր հրապարակ կը դնէ 26 կարճ պատմուածքներու հատոր մը:

Անոր յանդգնութիւնը աւելի ակնբախ կը դառնայ, երբ ծանօթանանք իր կեանքին:

Օգոստ. 31ին եղաւ 25 տարեկան: Ծնած է Ֆրէզնոյի մէջ: Որդին է բնիկ Բաղէշ քաղաքացի Արմենակ եւ Թագուհի Սարոեաններուն, որոնք Ամերիկա եկան 1905ին: Մայրը, տիկ. Թագուհի Սարոեան, այժմ կ'ապրի Սան Ֆրանսիսկոյի մէջ, իր երկու որդիներուն՝ Հէնրիի եւ Ուիլեըմի հետ: Հայրը՝ Արմենակ, քարոզիչ եւ ուսուցիչ, մեռաւ Սան Ռօզէյի (Քալ.) մէջ 1911ին, երբ Ուիլեըմ տակաւին 3 տարեկան էր:

Երկու փոքր զաւակներու հոգը ամբողջովին ինկաւ տիկին Թագուհիի վրայ: Շատ բնական էր, որ երախաները սիստեմատիկ կրթութիւն պիտի չկրնային ստանալ:

Անձնական նամակի մը մէջ Ուիլեըմ կը գրէ.—

«Սկսայ գրել փոքր հասակիս մէջ: Ձգեցի դպրոցը, երբ 16 տարեկան էի, եւ աշխատելու դարձայ. լրագիր կը ծախէի. հեռագիրներ կը ցրուէի, նպարատան մէջ պատուէր կը ծախէի, գրասենեակի մէջ գործեցի. Փոստըլ Հեռագրական ընկերութեան մէկ ճիւղին վարիչ եղայ, եւ կատարած եմ բազմաթիւ այլազան աշխատանքներ:

«Իմ կրթութիւնը ստացած եմ ապրելով, կեանքի մէջ: Սորված եմ գիտնալով, հետաքրքրուելով եւ բաներու մասին ճշմարտութիւնը իմանալ ուզելով: Կարդացի ամէն գիրք որ ձեռքս անցաւ 12էն մինչեւ 17րդ տարիքս: Այնուհետեւ սկսայ աւելի քիչ կարդալ ու շատ գրել: Այժմ, շատ քիչ կը կարդամ, ու գրեթէ միշտ կը գրեմ»:

Այս քանի մը տողերը աւելի լաւ կը պատկերացնեն Սարոեանը քան եթէ ածականներով փորձէի նկարագրել զայն, իր ապրումներուն, իր գրադումներուն մէջ:

Ամէն իր ու էակ արժէք մը ունի անոր աչքին: Հնախոյզի մը պէս ան կը խօսի սովորականի մը հետ, եւ անոր հոգւոյն խորքէն երեւան կը բերէ մարդկային, անհատական ու ցեղային թանկագին արժէքներ: Սափրիչի աթոռին վրայ, սուրի խեղճ սափրիչին մէջ կը կարդայ դարաւոր պատմութիւնը Ասորեստանի ու քեզ հաղորդակից կը դարձնէ անոր՝ երբ կը սկսի իր արծաթէ լեզուով խօսիլ հետդ: Մտածել կուտայ քեզ իր պատմութիւնը ամենայնժամ բանի մը մասին: Որովհետեւ ան իրերուն խորքը թափանցելու կարողութիւնը ունի եւ պատմելու տաղանդ:

Ի՞նչպէս կը պատմէ: Ո՛չ ոգի պէս: Ինքն իրեն պէս: Եզական է իր պատմելու ձեւը: Գրեթէ՝ զուրկ մեթոտէ եւ զուրկ հանգոյցէ:

«Տարիներ առաջ երբ կրթարան կը յաճախէի», կ'ըսէ Սարոեան իր յառաջաբանին մէջ, «զգացի որ տարօրինակ բան մը կար այն պատմութիւններուն մէջ, զորս մարդիկ հրատարակած էին հարիւր տարիներով, եւ որոշ օրէնքներ կային որ կը կառավարէին պատմութիւններու գրուածքը:

«Անմիջապէս սկսայ ուսումնասիրել բոլոր գտնական օրէնքները, եւ վերջապէս գտայ որ օրէնքները սխալ էին:

«Գիտէի այն էր, որ անոնք անտեսած էին զիս, եւ, ես որ գիտեմ, ես ամէնէն կարեւոր տարրն էի խնդրին մէջ: Ուստի, ես շինեցի մէկ քանի նոր կանոններ:

«Գրեցի Թիւ Առաջին Կանոնը երբ 11 տարեկան էի եւ Զորրորդ դասարանէն տուն ղրկուած էի կարգէս դուրս խօսած ըլլալուս համար: Եւ խօսքիս տէրն էի:

«Ուշադրութիւն մի դարձներ այն կանոններուն, որ ուրիշներ կը շինեն», գրեցի: Անոնք այդ օրէնքները կը շինեն իրենց պաշտպանութեան համար, եւ դժոխք թող երթան անոնք: (Այդ օրը ես խիստ բարկացած էի):

«Քանի մը ամիսներ յետոյ գտայ Թիւ Երկու Կանոնը, որ զգայացունց յայտնութիւն մը պատճառեց: Գէթ ինծի համար զգայացունց էր: Կանոնն այս էր — Մոռցիր Էտկար Ալան Փօն եւ Օ. Հէնրին եւ գրէ այնպիսի պատմութիւններ, որ դուն կը սիրես գրել: Մոռցի՛ր ամէն մարդ որ ոեւէ բան գրած է:

«Անկէ ի վեր չորս այլ կանոններ աւելցուցած եմ եւ գտած եմ որ այս վեց կանոնները բաւական են: Երբեմն բնաւ չեմ մտածեր ոեւէ կանոնի մասին, եւ կը նստիմ ու կը գրեմ: Երբեմն երբեմն ալ կը կանգնիմ ու կը գրեմ»:

Այս վերջին կերպին ես ականատես եղայ տարիներ առաջ իր մօրեղբօր Պ. Արամ Սարոեանի գրասենեակին մէջ: Վերջինս կարեւորութիւն չէր տար պատանի Ուիլեըմի գրական նախասիրութիւններուն եւ գրեթէ բռնի կերպով բերած էր իր գրասենեակը իր խաղողի փոխադրութեանց եւ առու ծախու հաշիւներուն նայելու, գործի մարդ դարձնելու: Մաս մը թուանշաններ յանձնած էր Ուիլեըմի կարգի դնելու եւ հաշուեկշիռ մը ներկայացնելու մինչեւ իր վերադարձը: Ուիլեըմ քանի մը թիւեր հաշուելէ յետոյ՝ սկսաւ ոտքի վրայ նախադասութիւններ շարել: Յանկարծ ներս մտաւ մօրեղբայրը, Արամ, որ բացաւ «օրհնեալ քերթուած», ինչպէս կ'ըսէ մեր ժողովուրդը.— Երբ քիչ մըն ալ երկարեց ան իր խօսքը, Ուիլեըմ վերցուց իր գլխարկը, բացաւ դուռը:

«Մ'ըսեր քեզի, որ այստեղ բերես զիս: Գործդ ալ քեզի, թիւդ ալ, խաղողդ ալ ու Էըլդ ալ» ու դուրս ելաւ... Ամիսներ յետոյ ձայնն եկաւ Նիւ Եորքէն... ու երկար թափառելէ յետոյ վերադարձաւ Սան Ֆրանսիսքօ...

×

Սարոեանի կարճ պատմուածքները առնուած են մեծ մասով ժողովրդական խաւերէն եւ կեանքի սովորական երեւոյթներէն: Անոնցմէ ոմանք առնուած են մեր Քալիֆորնիոյ հայ գաղութի կեանքէն... բայց, Սարոեանի համար հասարակ բան չկայ. իրականին մէջ հասարակ երեւոյթներուն մէջ ան կը տեսնէ կենսականը, էականն ու մնայունը:

Իր «Եօթանասուն Հազար Ասորիներ» պատմուածքին մէջ ան այսպէս կը պարզէ իր գրական շարժառիթները.—

«Ինչո՞ւ չեմ շիներ հանգոյցներ եւ գրեր գեղեցիկ սիրային պատմուածքներ, որոնք կրնային շարժանկարներու վերածուիլ: Ինչո՞ւ չեմ ձգեր որ իրենք իրենց չքանան այդ անկարեւոր ու ձանձրալի բաները: Ինչո՞ւ չեմ փորձեր հաճեցնել ամերիկացի ընթերցող հասարակութիւնը:

«Ես Հայ մըն եմ: Մայքըլ Արլէնն ալ Հայ մըն է: Ան կը հաճեցնէ հանրութիւնը: Ես մեծապէս կը հիանամ անոր վրայ եւ կը կարծեմ թէ ան կատարելագործած է գրելու գեղեցիկ ոճ մը եւս մը, բայց չեմ ուզեր գրել մարդոց մասին, որոնց վրայով կը գրէ ան: Անոնք մեռած են: Բայց դուք առէք Այրուէն, ձախողացին ու Թէատրոն Պասալը՝ Ասորին: Անոնք կրնան մեռնիլ ֆիզիքապէս, բայց անոնք կազմուած են այն բանէն, որ յաւիտենական է մարդուն մէջ, եւ այս բանն է որ կը շահագրգռէ զիս: Դուք չէք գտներ զանոնք պերճ ու շքեղ վայրերու մէջ, սրամիտ ակնարկներ չեն ըներ սեռի եւ ոչ ալ անարժէք նկատողութիւններ արուեստի մասին: Դուք կը գտնէք անոնք հոն, ուր ես կը գտնեմ եւ անոնք այնտեղ պիտի գտնուին մինչեւ վերջը, իբրեւ մարդկային ցեղ, իբրեւ մաս մարդուն, իբրեւ մաս Ասորեստանի, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ, որ չի կրնար ջնջուիլ, իբրեւ այն մասը, որ կոտորածն անգամ չի կրնար ջնջել, ու ոչ ալ երկրաշարժը, պատերազմը, սովը եւ խելագարութիւնը եւ որ եւ է այլ բան:

«Այս գործը տուրք մըն է Այրուէնի, ձախոնի, Ասորեստանի, Հայաստանի, ամէն տեղ գտնուող մարդկային ցեղին, ու այդ ցեղին արժանապատուութեան, կենդանի իրերու եղբայրութեան: Չեմ ակնկալեր որ Փարամաունթ Շարժանկարները երկցեն այս գործը: Ես կը մտածեմ 70,000 Ասորիներու մասին, որոնք ատեն մը կենդանի, մեծ ցեղ մըն էին»:

Սարոեանի պատկերները իրական են, վերցուած իր սեփական յարաբերութիւններով: Չկայ կեղծութիւն ու արուեստականութիւն անոնց մէջ: Իր խորհրդածութիւնները մերթ ընդ մերթ հեգնական ու այլաբանական, միշտ լի են մարդկային սիրով:

Ոճը շքեղ ու պերճ է, լեզուն վճիտ ու երաժշտական: Բառերու ընտրութիւն չունի. անոնք ինքնաբերաբար կը հասնին, գեղեցիկ շղթայի մը պէս:

Ես կը հաւատամ որ Սարոեան շուտով պիտի գրաւէ բարձր տեղ մը ամերիկեան ժամանակակից գրականութեան մէջ, եւ պիտի գերազանցէ Մայքըլ Արլէնի շինած համբաւը, եթէ աս նոր ճիգ մը չընէ նոր բարձրութեանց հասնելու:

Ա. Պ.

(Հայրենիք)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԷՆ

ԻՐԱՔԻ ԱԶԳ. ՀՈԳԵՐԸ

Օգոստոս 1ին գումարուեցաւ Գաւառ. Ժողովը եւ վեց օր շարունակ աշխատելէ յետոյ ցրուեցաւ:

Նախորդ թղթակցութեամբ ըսած էինք թէ Գաւառ. Ժողովը ընտրած է Հաշուեքննիչ մարմին մը որպէսզի քննէ Առաջնորդարանի բոլոր հաշիւները եւ բերէ ժողովին:

Յանձնախումբը իր մանրակրկիտ քննութիւններով որ եւ է զեղծում կամ թէ գողութիւն չէ կրցած բռնել, միայն թէ կը գտնէ որ Ռուբէն եպ. Մանուկեան չափազանց ծախսեր ըրած է: Օրինակ ամիսը երեք օրա սուրճ է բաշխած, մէկ ժամուան համար օթոյով այցելութեան երթալու ժամանակ մէկ ոսկիի փոխարէն 2 ոսկի վճարած է եւն.: Իսկ անդին ուսուցիչները որ օրապահիկով ապրող մարդիկ են, հինգ ամիս ամսական չեն ստացած մինչեւ օրս: Առաջնորդը 1015 ոսկի պարտք ձգելով դուրս ելաւ Առաջնորդարանէն, բայց դեռ Պաղտատի փողոցները կը չափէ, այն յոյսով թէ նորէն պաշտօնի կը հրաւիրեն:

Հաշուեքննիչ մարմնի անդամները չեն կրցած գտնել թէ ինչպէս 1015 ոսկի (ամբողջն) շռայլուած է: Կ'ըսուի Պ. Սարգիս Զօլումեանի ամիսը երկու ոսկի թոշակն ալ մէջն է, որովհետեւ Պ. Զօլումեան իբրեւ նախկին Քաղաք. Ժողովի անդամ խոստացած էր շաբաթական մէկ պահ գծագրութեան դաս տալ ձրի, բայց ձեռքի տակէ երկու ոսկի ստացեր է: Իսկ Եպիսկոպոսը որուն ամսականը 200 ռուփի է որոշուած, շաբաթական 250 ռուփի ստացած է:

Ի՞նչպէս պիտի գոցուի այս 1015 ոսկիի բացը:

Նախ եւ առաջ կ'ուզեն աշակերտներու ամսաթոշակներու վրայ յաւելում ընել: Կ'ուզեն ամէն տարի այդ տուրք հաւաքել անխտիր, 3 ռուփիէ սկսած մինչեւ մէկ ոսկի, համաձայն կարողութեան: Կ'ուզեն 19.8[illegible] Ռիլիֆի «Տարագրելոց» միջոցով եղած փոխառութիւնները [illegible] եւ վերջապէս զանազան միջոցներ:

** Քանի մը տարի առաջ կարեւոր կալուածներ Զակէլեան որբերուն վարժարանի անունով կտակուած են ազգին: Նախանցեալ տարիները [illegible] Օսաա Թադէոսեան (Օսաա Զանդէլեան) որ այդ կտակին տէրն էր, դատարանով միջոցաւ ետ առաւ իր բոլոր կալուածները եւ իր յարաբերութիւնները բոլորովին խզեց Առաջնորդարանէն [illegible] զայրանալով Ռուբէն եպ. Մանուկեանի դէմ:

Գաւառ. Ժողովը որոշեց երեք անձ (Թորոս Գույումճեան, Տոքթ. Գ. Փափազեան եւ Պ. Կ. Մելքոնեան) [illegible] պէտք է երթան եւ պաշտօնապէս խնդրեն որ Տիկ. Սասայի այդ կալուածները վերադարձնէ ազգին: [illegible]

** Հիմնուելով շրջաններէն եկած պատգամաւորներու տեղեկութեան վրայ, ամբողջ Իրաքի ազգային [illegible] բնական պիտակն հետեւեալն է —

ՄՈՍՈՒԼ.— Դպրոց եւ եկեղեցի ունին 350 ոսկիի պիւտճէ, [illegible] այս տարի 42 ոսկի բաց մնացած: Պիտի ջանան ուրիշ ձեռնարկներով այս բացը գոցել:

ԶԱԽՕ.—Դպրոցին համար ունին այն 42 ոսկիի պիւտճէ, տարին վերջացած է առանց բաց մը ձգելու:

ՊԱՍՐԱ.— Դպրոցը ունի 180 ոսկի [illegible] եւ 681 ֆլիւս. իսկ եկեղեցին ունի 255 ոսկի 535 ֆլ. պիւտճէ. [illegible] ալ կը հաւասարի առանց բացի:

ՔԻՐՔՈՒՔ.— Ունի դպրոց եւ եկեղեցի մը, սակայն պիւտճէի մասին տեղեկագիր տուող չեղաւ [illegible] որ քահանան հիւանդացած է: [illegible] Կիւտուր որ Քերքիւքի պատգամաւորն էր, ի՞նչ կը բանի [illegible] ի վեր:

Գալով ՊԱՂՏԱՏին, վերջին տարի ունեցած է մուտք 2211 ոսկի [illegible] ֆլ., ելք 2682 ոսկի 899 ֆլ., որով այս տարուան վերջի իր բացը եղած է 471 ոսկի, իսկ հին բացով միասին 1015 ոսկի: Թէեւ պաշտօնապէս այս բացին պատասխանատուն է Ռուբէն եպ. Մանուկեանը, սակայն Ժողովը լաւ գիտէ որ նոյնքան պատասխանատու են նաեւ նախկին Քաղ. Ժողովի դիւանը, Սարգիս Զօլումեան եւ հաշուակալ Արտէն Կիրակոսեան, որ ներկուած է ամէն տեսակ գոյներով:

ԲԱԲԵԼՈՆԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԱՀԱԿ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կորտովայի (Արժանթին) մէջ [illegible] ուած է ընկ. Սահակ Թորգոմեան, Վանի յեղափոխական սերունդէն:

Հանգուցեալ ընկերը ծնած է Վանի Այգեստան, 1882ին:

Աշակերտած է Վանի Երամեան վարժարանին եւ զայն յաջողապէս աւարտած է 17 տարեկան հասակին: Դեռ պատանի, յաճախ իրենց տունը [illegible] ած է Պետօն, Տիգրան Տէրոյեան (Վարդգէն), Վարդանը, Նիկոլ Դուման, Յարութիւն Շէրօն եւ շատ ուրիշ յեղափոխական հերոսներ որոնց խոր տպաւորութիւն թողած էր իր հոգւոյն վրայ, վառելով անոր մէջ հայրենասիրութեան կրակը:

Երիտասարդ հասակին կը մտնէ Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ [illegible] իր գաղափարին, կը մնայ մինչեւ իր կեանքին վերջը: Անոր կը [illegible] Դաւիթի [illegible] ժամանակ, երբեւ դաշնակցական [illegible] եւ գաղանային [illegible] իր յեղափոխական [illegible] ու գաղտնապահութիւնը: Մեծ տակ, կեանքն [illegible] զօրաւոր մէջ [illegible] եւ դարձաւ [illegible] մինչեւ [illegible] թիւնը:

Երբ տուն բերուեցաւ, [illegible] ամբողջ շաբաթ մը [illegible] էր անով:

[illegible] ընկերներով [illegible] է զաւազրական շատ մը աշխատա[illegible] ներու:

Դպրոցը աւարտելէն վերջ, [illegible] առեւտրական եւ իր եղբօր [illegible]

ծնցած է յաջող գործեր Պոլիս, Տրապիզոն, Կարին եւ Վան: Թրքական սահմանադրութենէն վերջ, զէնքեր կը փոխադրէր Վան՝ Պոլսէն եւ Տրապիզոնէն:

1915ին, մասնակցած է Վանի հերոսամարտին եւ մինչեւ վերջ կռուած է ամէնէն վտանգաւոր Աւանի բլուր դիրքերուն մէջ:

Թուրքերու նահանջէն վերջ, հայկական արշաւանքին հետ մասնակցած է Թրքական Փէշէ փողոցի երկյարկանի տան մէջ ամրացած 37 զինեալ Թուրքերու պաշարման, ուր գնդակ կրեց մը վերջ, պաշարուածները անձնատուր կ'ըլլան եւ բոլորն ալ կը գնդակահարուին, իսկ կիներն ու երախաները ազատ կը յանձնուին հայկ. գին. ատեանին:

Բոլշեւիկեան շրջանին, զանազան բանտարկութիւններ կրելով, իր եւ երկու զաւակներով կը գաղթէ Ամերիկա, 1929ին եւ կը հաստատուի Պուէնոս Այրէս.

Երկու տարի վարած է Վասպուրականի Հայր. Միութեան ատենադպիրի եւ երբեմն ալ նախագահի պաշտօնը: Իր խոր փիլիսոփայական չիմացուած մտքի կիրթայի, սակրային յօդացուցանքը, որ զինք անկողին նետեց: Իր մեկնումով, Հայրենի կարօտը եւ տարիքաւ բազմաթիւ հոգերը՝ ընտանեկան ու ազգային, դաշնակցած իրար անոր գերեզմանը փորեցին:

Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Երեւանի վերաշինութեան ծրագիրներուն մասին շահեկան յօդուած մը ունի ճարտարապետ Ն. Բունիաթեան. կուտանք գլխաւոր մասերը.—

Երեւանի վերաշինութեան հարցը դրուած կ'ըլլայ, առաջին նախագիծը պատրաստեց ակադեմական Ա. Թամանեան 1921—23 թուականներուն.

Գարտէզ-քաղաքի սկզբունքը, որ ընդունուած էր նախապէս, մերժուեցաւ նոյն, ընկերվարական երկրի մայրաքաղաքի ձեւ տալու համար Երեւանի Ե. Թամանեան արմատապէս փոխեց իր նախագիծը: Նոր նախագծով, կը համաձայնուէր Երեւանի բոլոր աշխատաւորներուն մշակութային-կրթական կեանքը:

Ցակոյն կեանքը այնքան արագ կը փոխուի, որ նախագծերը կը հինցան՝ դեռ չիրագործուած: Այնպէս որ մէկզի ձգուեցաւ նաեւ Թամանեանի երկրորդ նախագիծը:

Ներկայիս ճշդուած են այն հիմնական հարցերը, որոնք պէտք է մտնեն Երեւանի յատակագծումին մէջ: Արդէն ուրուագծուած է մայրաքաղաքին բաժանումը ըստ շրջաններու

Վերջին տարիներուն Երեւանի մէջ կատարուեցան այնպիսի աշխատանքներ որոնք փոխեցին քաղաքին հին ասիապետական նկարագիրը՝ ընկերվարական քաղաքի վերածելու ուղղութեամբ.

Նախկին Ղանթարին տեղը ծառազարդուելով պիտի գտնուի ընդարձակ պարտէզ մը, որ ապագային պիտի միանայ Կոմունարներու պարտէզին եւ այժմեան ծառուղիին:

Ցետոյ պուրակ մը պիտի կազմուի համալսարանական թաղամասին մէջ, ուր պիտի բարձրացուի Ղուկաս Ղուկասեանի արձանը Արդէն մօտ է վերջանալու Լէնինի հրապարակին ձեւաւորումը, ընդարձակումը մինչեւ Մշակոյթի տունը, ինչպէս եւ պատրաստութիւնը փոքրիկ պուրակի մը Վաղարշապատի կամուրջին մօտ:

Կը շարունակուի փողոցներու ծառազարդութիւնը: Այս տարի կ'աւարտին փողոցներու գեղարուեստական ձեւաւորման աշխատանքները

Քաղաքին հարաւային մասը, Երկաթուղիէն եւ Ղամարլուի խճուղիէն մինչեւ Վ. Շէնգաւիթ գիւղը, ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ գործարանային ընդարձակ շրջան մը դառնալու

Գործարանային հողամասին եւ նոր քաղաքին միջեւ պիտի կազմուի ընդարձակ կանաչ շերտ մը՝ բաժնելու համար բնակելի հողամասը արդիւնաբերական շրջանէն: Կանաչութեան այդ շերտը պիտի ծառայէ թարմացնելու եւ մաքրելու օդը:

Երկաթուղային հաստատութիւնները, արհեստաւորները պիտի տարածուին դէպի հարաւ-արեւմուտք, որովհետեւ այժմու վայրերուն մէջ տեղ չկայ այլ եւս ընդարձակուելու:

Թէ՛ ելեկտրական, թէ՛ շոգեշարժ քաղաքամերձ երթեւեկի նոր կայարանը ծրագրուած է հիմնել քաղաքին կեդրոնը, մօտաւորապէս ներկայ հաւաքական գիւղատնտեսութեան շուկային ու մարզարանին տեղը.

Դաշնակցային եւ հանրապետական նշանակութիւն ունեցող վարչական հիմնարկութիւնները պիտի բարձրացուին Լէնինեան հրապարակին եւ Աշխատանքի պալատին հրապարակին շուրջ: Այդտեղ պիտի կառուցուին կառավարական տուները, արդիւնաբերական պալատները եւ դրամատուները: Թանգարանային աւանը պիտի մնայ Կոնդի մէջ:

Բնակարանային քաղաքամաս, բացի ներկայ բնակարանային շրջաններէն, ծրագրուած է շինել Երեւանի հիւսիսային եւ հարաւ-արեւելեան կողմը.

Քաղաքին յատակագիծ տեւում, որ առ այժմ դեռ միայն ուրուագիծ կը մնայ, պիտի կատարուի դէպի Քանաքեռի խճուղին, դէպի Քանաքեռի հարթավայրը, ուր այդ ծրագրին յատկացուած է 400 հեկտար հողամաս, իբրեւ յարմար վայր մը քաղաքային շինութեանց համար: Արեւմտեան ուղղութեամբ, իբրեւ պահեստի տարածութիւն, ընտրուած է Վաղարշապատի խճուղիին եւ Զանգի գետին միջեւ ընկած հողամասը, մօտ 50 հեկտար եւ արեւելեան ուղղութեամբ՝ Նորքն ու շրջակայքը, գրաւելով մօտ 50 հեկտար:

Այսպէսով քաղաքին 25—30 տարուան զարգացման անհրաժեշտ չափով տրամադրելի հողամաս մը կ'ունենանք, երբ Երեւանի տարածութիւնը կը հասնի 2000 հեկտարի եւ բնակչութիւնը՝ 300.000ի

Երեւանի յատակագծուած մասը ներկայիս կը կազմէ մօտ 1246 հեկտար, որ բաւական է յառաջիկայ տարիներու համար: Այդ տարածութենէն կանաչազարդուած մասը այս տարի կը հասնի 197 հեկտարի:

Յատակագծումի այս աշխատանքին զուգընթաց, պէտք է որ բնակարաններու քանդումներն ալ կատարուին յատակագիծով: Սակայն այս հարցը ձգուած է պատահականութեան,— կուգայ շինութեանց վարիչը եւ կը յայտարարէ թէ կ'ուզէ այսինչ տեղը շէնք մը շինել, հող կ'ուզէ, հողը կը տրուի:

Անհրաժեշտ է շինարարութեան համար հողամասեր յատկացնել որոշ կարգ ու կանոնով:

Երեւանի ճարտարապետութիւնը շատ հեռու է գեղարուեստական խնդիրներէն եւ ընկերային ծրագիրներէն, զորս կը ներկայացնէ Խորհր. Միութեան ճարտարապետութիւնը

Քաղաքին ընդհանուր զանգուածին մէջ այստեղ կամ այնտեղ ինկած են շէնքեր, որոնք ցոյց կուտան պարզապէս ընտրովի վերաշինութեան տակում մը, զանազան ոճերու նմոյշներ: Կան նաեւ շէնքեր, որոնց ճարտարապետութիւնը ընդօրինակուած է 19րդ դարու վերջերու «անկումի» ճաշակին վրայ, քաղքենիութեան այլասերումի երեւոյթին նշաններուն վրայ: Վերջապէս կան շէնքեր, որոնք յաւակնութիւնն ունին արտայայտելու ձեւապաշտութեան եւ բանպաշտութեան հարցերը եւ իբրեւ թէ կ'ընթանան դէպի օրկանական ոճը:

Ահա երեք հակադրութիւնները, որոնք ներկայիս կը ձեւաւորեն Երեւանի ճարտարապետութիւնը:

Խորհրդային Միութեան ճարտարապետութեան մէջ շինարարականութիւնը (constructivisme) եւ գործածաբականութիւնը (fonctionnalisme) կը համարուին այլ եւս հին հանգրուաններ: Մեր արդի ճարտարապետութիւնը, նոր ոճ փնտռելով, կը ձգտի օրկանական համադրութեան ենթարկել արդիւնաբերական աշխատանքը եւ գեղարուեստական ձեւը, եւ կ'օգտագործէ հին հանգրուաններու փորձն ու ժառանգութիւնը: Ոչ միայն հնագոյն, այլ եւ համաշխարհային ճարտարապետութեան զանազան շրջանները կուտան արժէքաւոր նիւթեր, զորս կարելի է օգտագործել քննադատական ոգիով:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԵՆ ԱՅՍ ԹԻՒԵՐԸ

— • —

Առանց մեկնութեան, կ'արձանագրենք թիւերու հետեւեալ ճարտասանութիւնը

Ա. Շախաուվարեան, յօդուածով մը (Խորհ. Հայաստան, 12 օգոստ.), կը յիշատակէ.—

Նոր Բայազիտի մէջ վեց ամսուան ընթացքին կատարուած է 5717 րուբլի գողութիւն: Մարտունիի շրջանին մասին արձանագրութիւն չկայ, սակայն կարգ մը փաստեր կը հաստատեն, որ այդ տեղ եւս գողութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը ... Գէօյի գիւղին համագործակցական միութեան վաճառատունէն գողցուած է 2000 րուբլի: Գողը յայտնի է, բայց փոխանակ դատի յանձնելու, տեղեկացած են որ գողցուած գումարը վերադարձնէ, եւ գող պաշտօնեան իր կովը ծախելով առայժմ վերադարձուցած է 1000 րուբլի:

Պէտրոպավլովսկի համագործակցականին գծծարարներն ալ, իրենց գեղծումը ծածկելու նպատակով, հրդեհ կը ձգեն վաճառատունին մէջ եւ կը փճացնեն 1933ի ամբողջ, իսկ 1934ի առաջին եռամսեակի հաշուետետրերը: Հսկայական գողութիւն կատարուած է Հացի ... մէջ: Համագործակցականի պաշտօնէութեան վրայ մնացած է 10.998 րուբլի, երեք գիւղերու համագործակցականի պաշտօնէութենէն կը պահանջուի 1538 րուբլի, 2141 րուբլի, 2953 րուբլի:

Գեորգ Թորոսեան, երկու յօդուածով (Խորհ. Հայաստան, 8 եւ 9 օգոստոս), կը շօշափէ գողութեան նոյն հարցը, եւ արձանագրէ յետոյ թէ ձեռք առնուած խիստ միջոցներու հետեւանքով գողութիւնները նուազած են արդիւնաբերական ասպարէզին մէջ սակայն շատցած՝ պետական աշխատանքներու մէջ, ու կուտայ թիւեր.—

Երկու տարուան ընթացքին կատարուած են հսկայական սխառնամթիւ գողութիւններ, Երեւանի Մաքրութեան Ընկերութենէն 68.000 րուբլի, Ջրմուղի Ընկերութենէն՝ 54.000 րուբլի, Մթերատու Ընկերութեան Լէնինականի բաժնէն՝ 29,000 րուբլի, Ղարաքիլիսայի՝ Ենայոգական դրամատունէն՝ 45.000 րուբլի, Ջրային Տնտեսութեան Իջեւանի բաժնէն՝ 40.000 րուբլի, Լէնինականի ճանճղեղի տնտեսութենէն 21.000 րուբլի:

Գեւորգի կարծիքով, այս գողութիւնները հետեւանք են... անփութութեան:

Գողութեան ուրիշ երեւոյթներ ալ կան, այսպէս Խորհ. Հայաստան (10 օգոստոս) կը յիշատակէ գողութեան տարբեր ձեւ մը: Հայպախանու Թ. Գրիգորեան հացի կշռած առեն իւրաքանչիւր քիլոյէն 40—100 կրամ գողցած է պակաս կշռելով, Մայիլեանի խղճմտանքը մէկ քիլոյէն 20—30 կրամ գողցեր է, Շուշիկ Նժարին մէջ 10 կրամ հացի մանրուք դնելով օրական բաւական հաց է գողցեր:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ջրային տնտեսութիւնը Թալինի շրջանին կարգ մը գիւղերուն ջուր հայթայթելու համար նախագիծ մը պատրաստեց: Այդ աշխատանքներուն համար նախատեսուած է 325.000 րուբլի: Ջրմուղը պիտի գետեցուի Արմ... գիւղին մօտ գտնուած աղբիւրներէն մինչեւ Գեօզլու եւ Փիրմալաք գիւղերը:

Աշխատանքները սկսան օգոստոսի սկիզբը եւ կ'աւարտին նոյեմբերի մէջ:

❖ Լէնինկրատի թանգարանը ուզելով ամբողջ Խորհրդ. Միութեան ժողովուրդներուն նկարիչներու գործերէն նմոյշներ ունենալ՝ ցուցահանդէսի ձեւով, կատարուած խնդրանքին վրայ Հայաստանի նկարիչներէն Սարեանի, Թադէվոսեանի եւ Ախիկեանի գործերէն 30 պաստառ ղրկուած է Լէնինկրատ: Փոխարէն Լէնինկրատի թանգարանը Երեւանի թանգարանին նուիրած է ռուսական գործեր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երիտասարդ մը եւս...

ԿԱՐՏԱԼ, 3 սեպտ. (Յատուկ)— Սեպտ. 1ին ցուրտ հողին յանձնեցինք գիւղին երիտասարդ մը եւս, Ղուկաս Գազազարեան, որ սարգիսեան տարագիրներուն հոյլէն պատուոյ մէկը եղած էր: Ծնած էր Խարբերդի Դաւամ գիւղը 1898ին: Միջնակարգ ուսումը ստացած էր համանուն գիւղի դպրոցին մէջ: Բնաւորութեամբ համեստ, մանկութենէն ի վեր եղած էր իմակերպ տղայ մը, խորհուածքով ու զգացումով պայծառ: Այդ էր միակ պատճառը, որ յաճախ կը խուսափէր ազգային հաւաքական ձեռնարկներէ, բայց եւ այնպէս իր ամբողջ էութեամբ ու հոգեկան կապերով կապուած էր ազգային հարցերու: Դեռ պատանի կ'անդամակցի Դաւամի Հ.Յ.Դաշնակցութեան պատանեկան Միութեան, ցոյց տալով եռանդուն եւ յամառ աշխատանք: Դպրոցի բարձրագոյն աշակերտներուն հետ կուտան ներկայացումներ՝ ազգային յեղափոխական կեանքէ (Ազբանի, Գեղամ եւն.): Թատերական ներկայացումներու շնորհիւ գիւղի երիտասարդութիւնը կը ծանօթանայ մեր յեղափոխական կարկառուն դէմքերուն ու դրուագներուն: Երկար չի տեւեր, սակայն, այս խաղաղ կեանքը: Մեծ պատերազմին, շատերուն հետ կը տարագրուի նաեւ իր ծնողքը: Ղուկասն ալ կը քշուի անծանօթ ուղղութեամբ: Զինադադարին առաջ կ'ազատուի Մալաթիոյ շրջանին մէջ քրտաբնակ գիւղ մը, ուր ազդեցիկ պէկի մը կողմէ կ'ընդունուի իբրեւ որդեգիր: Ետապային այս պէկի քով հովուութիւն կ'ընէ: Աղան համոզուած թէ Ղուկաս այլ եւս կատարեալ իսլամ եղած է, մօտէն չանցնիր թէ անիկա կրնայ փախչիլ իր քովէն: Ղուկաս կը ծանօթանայ հարեւան գիւղերու բնակչութեանց հետ, կ'իմանայ որ հոն հոս Հայեր կան, չփում կ'ունենայ անոնց հետ, կը վերյիշէ անցեալը իր ծնողքը, տունն ու ծննդավայրը: Այս բոլորը իրեն համար քաջալերական ազդակներ կը հանդիսանան: Հետզհետէ ուժ կուտայ հայերէն լեզուին, ջանալով չմոռնալ զայն: Քիւրտերէն կ'իմանայ որ բազմաթիւ Հայեր ազատուած են ու ցրուած աշխարհի չորս կողմ: Կ'որոշէ փախչիլ: Երկար թափառումներէ յետոյ, օր մըն ալ շուշնը Պոլիս կ'առնէ: Հոն առեն մը բանտարկութիւն ընելէ յետոյ՝ կ'անցնի Պուլկարիա, ուր կը մնայ մօտ մէկ տարի, ծանօթանալով դաշնակցական յարկի վէմերու հետ: Սակայն հոն ալ չի մնար և աշխատանքի պայմաններով կուգայ Ֆրանսա, ագարակներու մէջ աշխատելու: Իմանալով որ իր քեռին եւ քեռորդին Մարսէյլ կը գտնուին կուգայ անոնց քով: Մարսէյլի Դաւամցիները մեծ ուրախութեամբ կ'ընդունին իր ազատագրութիւնը Թրքական դժոխքէն: 1927-ին կուգայ Կարտալ եւ տարի մը ածխահանքին մէջ աշխատելէ յետոյ կ'անցնի Լիոն: Կ'անդամակցի Դաւամի Ուսումնասիրացին, կը վարէ պատասխանատու պաշտօններ մեծ ձեռնհասութեամբ: Գիտէր հայերէն, թուրքերէն, քիւրտերէն եւ ֆրանսերէն: Ունէր խօսելու եւ գրելու ընդունակութիւն, բայց քիչ մը ծոյլ էր: 1930-ին Լիոնի մէջ կ'ամուսնանայ Դաւամցի համեստ աղջկան մը հետ: Ամուսնութենէն շաբաթ մը վերջ կը հիւանդանայ: Հակառակ մասնագէտ բժիշկներու քննութեանց, անկարելի կ'ըլլայ հէք երիտասարդը փրկել: Թոքախտը բոյն դրած էր անոր կուրծքին տակ: Կը վերադառնայ Կարտալ, յաւազին եւ օդասուն վայրը նկատելով: Չորս տարի չարչարուելէ յետոյ, օգոստ. 31ին կը մեռնի, խոր սուգի մէջ ձգելով իր դժբախտ կինը, որ անձկուն համբերութեամբ ամբողջ 4 տարի գուրգուրաց իր վրայ:

Հանգիստ բազմաչարչար ոսկորներուդ, սիրելի Ղուկաս:

Լեւոն Գեղունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ՉԱՓԸ Կ'ԱՆՑՆԷ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Ղեւոնդ վրդ. Մարգուկէօեանի եւ Նշան քհ. Փափազեանի կարգալուծման առթիւ (30 օգոստ.).

— «Չեկան հրամայեց: Կաթողիկոսը գործադրեց: Եւ հրահանգեց, որ իր կարգին, ամերիկահայ գաղութը գործադրէ չեկայական այդ հրամանը: Այսինքն վար առնուին «պատժուած» զոյգ մը եկեղեցականներու մօրուքները եւ արգիլուի անոնց եկեղեցիներէն ներս ոտք կոխել, իրենց կրօնական հանգամանքով: Նկատի ունեցէք, որ հրահանգը միաժամանակ ապտակարութիւն մըն է ուրիշ տասնեակ մը եկեղեցականներու համար, որոնք կեցած են ամերիկահայ օրինաւոր իշխանութեանց կողքին: Չեկան կը սպառնայ նաեւ անոնց մօրուքները կտրել...

Կը կարծենք սակայն, որ էջմիածինը ա՛լ կ'անցնի չափը, նկելով Չեկային առջեւ եւ անոր ցուցմունքներուն վրայ ուզելով խնքինք ու իր ապօրինի կարգադրութիւնները, իր քմայքները, իր կամայական հրամանները պարտադրել կարմիր գծէն դուրս գտնուող իր հօտին: Եւ իր այս ընթացքով, անիկա, իր պաշտօնին բերումով իսկ գերագոյն իրաւարար մը ըլլալու տեղ, կը դառնայ հրձիգ մը, որ իւղ կը թափէ արդէն իսկ բորբոքած կիրքերու վրայ: Աւելի կը խորացնէ այն պառակտումը իր հօտին մէջ եւ իրերը կը մղէ անդառնալի ու անզսպելի ծայրայեղութեանց: Այս կացութեան ներքեւ աւելորդ է մինչեւ անգամ հայրապետական պատուիրակի մը նամբորդութիւնը դէպի Ամերիկա (Խրովակ), այս տարկամիտ խոհեմութեամբ, եթէ Մուրատբէգեան կաթողիկոսը ինքն ալ Ամերիկա երթայ, չպիտի յաջողի ստեղծուած գայթակղեցուցիչ վիճակին ելք մը գտնել:

Դիւրին է տէքրէթներով մօրուք ածիլել եւ սքեմ պատռել: Հարցը այն է սակայն, որ այդ տէքրէթներուն տասնեց տուող պիտի գտնուի՞ ամերիկահայ գաղութին մէջ եւ կարելի պիտի ըլլա՞յ անոնց ուժով դպիլ «կարգալոյծ» հռչակուած եկեղեցականներու մօրուքին մէկ թելին: Այդ երկու եկեղեցականները կը ներկայացնեն ամերիկահայ գաղութի ջախջախիչ մեծամասնութեան կամքը: Հետեւաբար, եթէ էջմիածինը «ըմբոստ» կը նկատէ զանոնք, պէտք է գիտնայ որ բո՛ւն ըմբոստը ամերիկահայ գաղութն է եւ ոչ թէ այդ գաղութին ենթակայ եկեղեցական դասը: Չեկան եւ էջմիածինը գործ ունին այդ գաղութին հետ, որ վճռած է բնաւ վիզ չծռել ապօրինի որոշումներու եւ այլանդակ քմահաճոյքներու առջեւ:

Ամէն բան չափ ու սահման մը ունի: Չափ ու սահման ունի մինչեւ անգամ բռնութիւնը: Մինչդեռ էջմիածինը անցաւ այդ սահմանը: Թող գիտնայ որ իրմէ վեր կայ ժողովուրդը, որ անբան անասուններու հօտ չէ: Հեշտ է հրամանագրեր ստորագրել ու նամբել: Հեշտ չէ սակայն գլուխ ելլել իրաւատէր ու պատասխանատու ժողովուրդին հետ, որ գիտէ դիրք բռնել մինչեւ անգամ կաթողիկոսական վնդարկներու դէմ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Մէջ մօրիկ ընկեր մէկը կար, ան ալ Լէլօն էր.

Լէօները, իրենց կատարը պլորուած կապոյտ տալած էին անոր պատմութիւններուն: Կանանչ արեւն ալ անտառներուն, հոն կը վառէր կանանչ հրդեհի մը պէս, ու դաշտերուն արեւը ծիրանի, տաքութիւն կուտար անտառներուն.

Լէլոյին պատմութիւնները անուշ պատմութիւններ էին, երազկան պատմութիւններ Ու մեծ ու պզտիկ անոր բերնէն կը կախուէին... Սիրոյ պատմութիւնները մօրիկ ընողները մանաւանդ, բան մը կը պահէին իրենց ներսը, որովհետեւ շատերուն սրտերը դոց մնացած, Լէլօն կը դպչէր անոնց ... «Կը ճանչնա՞ք, ինչո՞ւ է, կ'ըսէր, անտառներու տղան, աղուոր տղան, լուսնի պէս տղան, պարիկին դիմաց, ձուկի պէս երես, ձուկի պէս...»

Լէլոյին սրտի պատմութիւնները հիմա կը հանգնային շատեր: Երբ օր մը, ինք իր պատմութենէն աղուոր գինով մը, խնդացող գինով մը, երգի մը եղանակովը պատմած էր անտառներու աղուորներու աղուորին սէրը: «Քանի՛ օրերը կ'անցնէին, ըսած էր, իր սէրը կը շատնար եւ կաթիլ կաթիլ, ծով կը դառնար, աշխարհը կը գրկէր, ինք իր սրտով աշխարհը կը գրկէր, հեռաւորութիւնները կը մօտենային իր սրտին, իր աչքերուն: Ու երբ մօտն էր իր դաշտերուն, կը գրկէր զանոնք, կը համբուրէր, երբեմն իր բազուկներով պլլուած անոնց, կը խօսէր անոնց հետ, ու իր սիրոյ երգերէն մէկը կ'երգէր, երբ անոնց աչքերը իր աչքերուն մէջ կը լողային»:

Իր կեանքին պատկերն էր աս:

Գ.

Լէլոյի սիրած օրերն էին:

Լէլօ հոգի կուտար աւանկ արեւոտ օրերուն:

Ծաղիկները արեւով եփած, կը բուրէին միւռոնի պէս, սրտի դպող տեսակ մը անուշութիւն, կը գինովցնէին.

Լէլօ նստաւ բարձրաւանդակին վրայ: Իր պարտէզը դիմացը, Լուսաբերենց պարտէզին հետ քովէ քով, անոնք իրեն կ'երեւէին բացուած խոշոր գրքի մը պէս: Միտքը բացուած յանկարծ, յիշեց իր ամբողջ անցեալը: Այդ անցեալը քաղցր էր, լոյսեր ունէր՝ որոնք զինքը կ'առաջնորդէին իր սրտի ամէնէն խորունկ յուզումներուն:

Ի՞նչ էր այդ անցեալը:

Լէլօ ցնցուեցաւ:

Այդ անցեալը հեռաւորութիւնները իրարու միացնող աղեղն էր, որուն լարերը կեանքի ձայները կուտային:

Այդ բարձրաւանդակէն կեանքը աւելի մօտ կ'երեւէր, աւելի գեղեցիկ, աւելի լայն: Այստեղ ամէնէն աւելի ինք իր մօտ դտաւ ինքզինքը իր սրտին, մտածումներուն հետ դէմ դիմաց, որովհետեւ այստեղ, իր հայրը յոգնած հաւքած, քրտինքը ճակատին վրայ, բայց կուրծքին վրայ, կը պառկէր, կ'երկննար, ու կրնար խօսիլ իր սրտէն, որովհետեւ իր պարտէզին դիմաց, ամէն բան կուգար սրտէն:

Լէլօ հօրը պատմութիւնները յիշեց, անոր խօսքերը կը հնչէին ականջին անուշ, ամէնէն սիրուած եղանակով: Կարծես անոր շուքը աչքերուն դէմ, նայած տեղն պարտէզը այն օրերէն լոյս մը կ'առնէր, ու հովը երբ կը քալէր խոտերուն, ծառերուն, սերտը կը լեցուէր: Իր նայուածքին հանդարտութիւնը մանաւանդ՝ հօրը նայուածքին պէս ուժեղ ու ծակող, կը դըկէր դիմացի սեւաբանները, մինչեւ հոն, ուր հիմակ, իր բարեկամները ծռած հողին, կ'աշխատէին: Տարի մը առաջ դեռ, վայրի խոտեր ու ծաղիկներ կը բուսնէին հոն. կաթնուկի դաշտ մը կարծես, ուր ամէն քայլի բազրջուկ աղցանը կ'աճէր, կարմիրուկը կ'աճէր, ու եղերձ ի վար, շաքրուկները, իրենց ճերմակ պզտիկ գլուխներով, ձիւնէ երիզի պէս կ'երկարէին.

Աւելին կը յիշէր

Երբ պզտիկ էր, կը կենար բարձրաւանդակին վրայ, կը նայէր Ակոբենց Մարգարին պարտէզին: Լքուած, վայրի արտ մը գրեթէ: Ու չէր հասկնար, երբ Ակոբենց Մարգարը, երբեմն կը կենար թզենիին տակ, առեն մը անբացատրելի կերպարանք մը առած, յետոյ դառնալով իրենց պարտէզին, գլուխը կ'երերցնէր, կը հեռանար: Տեսակ մը ներշնչումով, ինք ալ կը նայէր Ակոբենց Մարգարին պէս, երբ հայրը կ'աշխատէր, ուրիշ ուժի մը հետ երբ հայրը կը յափշտակէր, ու սիրտը լեցուն սարսուռով, կը մնար իր տղու սրտին հետ մէկ մինակ.

Այդ օրերու պատմութիւններն էին հիմակ, բացուած՝ աչքերու պէս կապոյտ:

Արեւը կը բարձրանար

×

Բերնով պատմուելիք բան չէր եղածը: Շատերուն երազի պէս կուգար, մտածել կուտար:

Ակոբենց Մարգարին բարեկամները երբ մինակ էին,

— Խենթութիւն է ըրածը, կ'ըսէին, ու մեղքցող կերպարանք մը առած, շատ չերթար, եղածը չեղածը ալ տարօրինէ, կը կրկնէին իրարու.

Ակոբենց Մարգարին բարեկամներն էին այս մարդիկը: Իրենց խօսակցութիւնը աս էր: Իրիկունը տուն վերադարձին, ուրիշ խօսք չունէին, Լէլոյին ու Ակոբենց Մարգարին հողերուն պատմութիւնը կ'ըլլար, ու տրամութիւնը սովորականէն աւելի ծանր, կը կենար իրենց դէմքերուն վրայ:

— Հայտէ՛, տղաք, ըսած էր Լէլօ իր բարեկամներուն, ձեր հաշուոյն՝ մաքրեցէք, հերկեցէք, ցանեցէք այս հողերուն վրայ, միայն թէ աշխատեցէք ... Հայտէ՛ տղաք, ձեզ տեսնեմ, կրկնած էր Լէլօ, սրտին ձայնը այս քանի մը բառերուն մէջ դրած:

Իր բարեկամներուն գլուխը ծռած կը տեսնէր Լէլօ, երբ կ'այցելէին իրեն, ու ամէն տեղ, ամէն տեղ, անոնց վշտին կը հետեւէր, անոնց ձայնին թրթիռները, թեւերը կտրուած թիթեռնիկներու պէս կ'իյնային սրտին վրայ, կը զարնուէին երեսին, երբ անոնք իրենց գլուխները ծռած կը նայէին իրեն, կը խօսէին սիրտ ծակող շունչով... Անոնք ամէնքն ալ ուժ ունեցող մարդիկ, իրեն պէս կրակոտ, իրեն կը նայէին. բան մը կար անոնց նայուածքին մէջ, արցունքի մը ծխածանր՝ երկնցած իր աչքերուն, իր սրտին... Անոնք դժբախտ էին, կը սառայէին անզօր ու իրենց աչքերը մնացած էին Լէլոյի վրայ:

Լէլօ, շատոնց մտքին բաներ դրած, առեղը եկած էր ..

«Փափուկը տուն կը մարէ»:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(4)

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՆՏԻՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ Rue Ampèreի ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդուեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւօ) խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Աւաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին
եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներու «Արաքս» Միութեան Կողմէ
վաղը Շաբաթ առտուընէ մինչեւ իրիկուն
Montmorency, Chataignereի օդասուն պարտէզին մէջ
Ուր անծրեւի պարագային կարելի է ծառաքուիլ սրճարանին մէջ
փոքրիկներու կողմէ տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն եւ խաղեր:
կարելի է ճաշը միասին բերել:
Մուտքը՝ ազատ է:
Ցեղացիները եւ կար տիւ Նորէն եկողները 63 թիւ ճանրակառքը նստիլ Gare d'Enghienէն եւ իջնել Rue de Paris, եւ հարցնել Jardin de Chataignerie որ 5-6 վայրկեան կը տեւէ ոտքով:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի Լէ Մուլինոյի Մ.-Ճիւղին Կողմէ
16 Սեպտեմբեր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:
կը խնդրուի կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ՕՐ. ԱՆԺԵԼ ԱՊՏԱԼԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԳԱՌՆԻԿ ԿԱՐԱՍԵԱՆ
Նշանուած
Քան-Լա Գօֆա 2 Սեպտ. 1934

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ... (list)

ՆՈՒԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ (13), Ս. Ե.— 35 ֆրանք:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Փամպ.— 35:
ԼԻՈՆ, Սէքայ.— 70:
ՎԻԼՄՈՆԲԼԸ, Տէկ. Է. Գ.— 100:
ՍԱՎԻՆԵԻ, Գ. Գ.— 20:
ԲՈՒՐԿԸՎՈՒԱ, Լ. Մ.— 200:
ՌՕՄԱՆ, Ս. Գ.— 86,95:
ՆԻՍ, Յ. Ս.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Խ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գօլ.— 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810.
ԼԻՈՆ, Զ. Տ.— 70:
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԷՐ, Ս. Կ.— 35
ՔԼԱՄԱՌ, Տ. Օ.— 105:
ԼԻՈՆ, Հ. Կ. Խ.— 25:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 112:
ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱ, Ն. Կ.— 35:
ԿՐԱՆԻԹ ՍԻԹԻ, Հր. Կ.— 10 տոլար:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու Ուրֆայի եւ Շրջականներու բոլոր հայրենակիցները ընտանեօք, այս Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 2ին Beaument, la Rosière, Bld. du Nord, No. 31, *հայրենակից Գ. Գէորգ Նօթենդրայրեանի բնակարանը:*

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լեւոն Պապօեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, պատարագէն վերջ, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց վաղամեռիկ որդւոյն՝

ՎԱՀԱԳՆ ՊԱՊՕԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:
կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այս Կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2.30ին
Կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զանգեզուր Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:
Խօսք պիտի առնեն.— կամ. Մարտիկ. Միութեան կողմէ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ. Հայ Սպայից Միութեան կողմէ Գնդապետ Ռ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ. Զանգ. Որբերու Միութեան կողմէ Փ. Ա. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական միութիւններու կողմէ:
Հաւաքման վայր.— փլաս Կամպէթայի նայող ֆէռ լաշէզի մեծ դրան առաջ: Քափօրը ժամը ճիշդ 2.30ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Շիրմի գերեզմանը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ

Թարգմ. Ժ.

— Սրը ձօնը եւ Լէյտի Ձիլը…

Ոստիկանը նորէն Ամերիկացիին նայեցաւ:

— Աղէկ, հիմա գանք նախորդ իրիկուան պատմութեանց. երբ պանդոկէն ներս մտնելու վրայ էիր, ձեռնիսինը հանդիպեցար բեղի. ի՛նչ ըսաւ…

— Ցիշեցուց իր խոստումը թէ անտի դրամ պիտի ստանայի եւ ըսաւ որ հիմա առնեն էր… եթէ դրացածս օգտագործէի շատ դրամ պիտի շինէի… ուզեց որ անմիջապէս իրեն ընկերանամ… պատասխանեցի թէ գործ ունէի, չէի կրնար երթալ… «գետնին տակը անցնի գործդ, առիկա առիթ է հարիւրաւոր ոսկիներ շահելու համար», ըսաւ… ես ալ գացի…

— Ո՞ւր…

— Ոստիկները՝ Զարըզ փողոցին մէջ տեղ մը… խանութ մը որ բուժարանի վերածուեր էր…

— Բուժարա՞նի, որո՞ւն բուժարանը…

— Ինչ գիտնամ, բժիշկ Գրասնը հոն էր, դատարանը տեսած էի զայն… յետոյ Լէյտի Ձիլը այնտեղ էր, անմիջապէս ճանչցայ

— Բժիշկ Գրասնը եւ Լէյտի Ձիլը, հ՞ո՞ւ ուրի՞շ:

— Այո… երիտասարդ աղջիկ մըն ալ կար՝ օրիորդ Ուօքըր անունով, անիկա այնտեղ էր երբ ես ներս մտայ, բժիշկին եւ Լէյտիին հետ էր… երեքը միասին կը խօսակցէին բուժարանին ետեւի սենեակը… ձեռնիսին աղջիկը հոն տարած էր…

— Անկասկած, գիտել տուաւ ոստիկանը. լաւ, ի՞նչ անցաւ, դարձաւ, ըսէք ի՛նչ լսին.

— Ամէնէն շատը ձեռնիսինը խօսեցաւ, միւսները շատ բան մը չըսին. բժիշկը հազիւ քանի մը բառ ըսաւ, իսկ Լէյտի Ձիլը «Այո» կամ «ոչ» կը պատասխանէր ձեռնիսինի ըսածներուն. երբ ես ներս մտայ, ձեռնիսին փողոցին դուռը փակեց, որպէսզի ուրիշ այցելու չգայ եւ խօսեցաւ ինծի եւ օրիորդ Ուօքըրին հետ — որուն մտերմօրէն՝ Քրիսի անունը կուտար— եւ կարծես թէ իր ըսելիքները գաղտնի չէին միւսներէն…

— Հասկցայ… լաւ, ձեռնիսինը ի՞նչ ըսաւ, անշուշտ Լէյտի Ձիլին եւ բժիշկին համաձայնութեամբ, այնպէս չէ՞.

— Ըսաւ թէ չափազանց կարեւոր էր որ Լէյտի Ձիլի անունը երեւան չելլէր Ալֆրէտ ձեռնիսի հարցին մէջ… անիկա բացարձակօրէն անտեղեակ էր այդ խնդիրէն եւ անմեղ էր. բնաւ չէր գիտեր թէ ով թունաւորած էր ձեռնին…

Ցետոյ ըսաւ որ Լէյտին կը ճանչնար ձեռնիսը՝ անոր Անգլիայէն հեռանալէն առաջ եւ ցաւալի էր որ մեռած իրիկունը անոր հանդիպելով կէս ժամ տեսակցեր էր անոր հետ…

Սակայն այդ հանդիպումը հաստատող միայն ես ու օրիորդ Ուօքըրը կայինք, գիտել տուաւ ձեռնիսին… ես կրնայի ապացուցանել որ երբ Ալֆրէտ ձեռնին պանդոկին ծխարանը եկաւ, Լէյտի Ձիլը այնտեղ էր եւ ձեռնին կարդացած նամակը հաւանաբար գրուած էր իր կողմէ եւ կերպով մը անոր յանձնուած էր դարձեալ Լէյտիին ձեռքով… Օրիորդը կրնար ապացուցանել որ ձեռնին ու Լէյտի Ձիլը գիննետունը նստած էին այն իրիկունը ժամը 10էն 10.30… միայն մենք երկուքս կրնայինք հաստատել այդ իրողութիւնները եւ ձեռնիսին մեզի այնտեղ կանչած էր այդ մասին խօսելու համար…

— Եւ ձեզի առաջարկ մը ընելու համար, այնպէս չէ՞… գիտել տուաւ ոստիկանը ժպտելով:

— Ճիշդ առոր համար, Գ. Ուօմըրգլի, պատասխանեց տղան. Հասկցանք որ առոր համար կանչուեր էինք եղեր. ձեռնիսինը ըսաւ որ եթէ մենք հարցաքննուէինք, խուսափիլ կարելի չէր, մեր բոլորիս ցուցմունքը պիտի պատմէինք, ճշմարտութիւնը յայտնի պիտի ըլլար այնպիսի ձեւով մը որ ոչ մէկ կասկած պիտի մնար Լէյտի Ձիլին վրայ… կարեւորը այն էր որ ես ու օրիորդը հեռանայինք՝ անյարմար հարցուփորձի չենթարկուելու համար… յետոյ բուն խնդիրին անցնելով, ըսաւ որ եթէ անմիջապէս հեռանայինք մեկնելու համար, Լէյտինիւրաքանչիւրիս հինգ հարիւրական ոսկի պիտի տար…

— Կանխի՞կ, հարցուց ոստիկանը հեղնանքով.

Կանխիկ… ձեռնիսինը գրպանէն հանեց թղթադրամները եւ սեղանին վրայ դրաւ… երկու տրցակ թղթադրամ եւ նոփ նոր…

— Հրապուրիչ բան, հաւանեցա՞ք.

— Ես հաւանեցայ, ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց տղան… ըրածս այն ատեն ալ սխալ չէր, հիմա ալ սխալ չէ… չէի գիտեր որ Լէյտին որ եւ է բան…

— Շատ լաւ տղաս, ընդմիջեց ոստիկանը. ուրեմն խնդիր մը, դուն քու դրամդ առիր, աղջիկն ալ առա՞ւ…

— Այո, ան ալ առաւ եւ երկուքս ալ խոստացանք որ մեր բնակած տունէն այլեւս չպիտի երթայինք եւ անմիջապէս այդ վայրկեանին իսկ պիտի հեռանայինք… բայց ո՞ւր պիտի երթայինք… այն ատեն էր որ Լէյտի Ձիլ քանի մը բառ խօսեցաւ… մինչեւ հիմա խօսողը ձեռնիսինն էր… ըսաւ որ իր Վիլլային մէջ երկրորդ ծառայի մը պէտք կար ու եթէ հոն երթալ ուզէի տեղի մը կը շարաթական պիտի ... [illegible] իր պարտէզին յանձնելի [illegible] տուաւ ինծի… յետոյ քիչ մը [illegible] սեցանք, ձեռնիսինին հետ [illegible] եւ Ձէնթըրի շոգեկառքը [illegible] եկայ…

— Ինչ ազուոր գործ եւ [illegible] բիւր ոսկին ալ գրպանիդ մէջ [illegible] չէ՞…

— Այս ալ կը յուսամ որ, Գ. [illegible] լը…

— Գիտէ՞ս թէ Քրիսին ուր [illegible]

— Ձեմ գիտեր, պատասխա[illegible]

Անիկա բժիշկ Գրասնին եւ [illegible] Ձիլին քով մնաց երբ ես [illegible] հետ կայարան գացի… վերջ[illegible] հասարակեցինք, հազիւ ժամանակ [illegible] տոմսակս առաւ ու շոգեկառք [illegible] ցայ… անհաւատալի ամբողջ [illegible] Գ. Ուօմըրգլի եւ յոյս ունիմ [illegible]

Ոստիկանը դարձեալ [illegible] թիւն չտուաւ ոչ անոր [illegible] ոչ ալ անոր յոյսերուն.

— Իմացա՞ր թէ ձեռնիսին [illegible] ճարուած եղած էր. հարցուց [illegible] ո՞ւր պիտի երթար… ո՞չ [illegible] տեր… լաւ, իմացա՞ր թէ ձեռնիսին կը բնակէր…

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Metro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	[illegible] ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	150 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 8 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2594

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Ո՛ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Հայր. Միութեան տագնապին բուն կեդրոնը Ամերիկեան ըլլալով, կ'արտատպենք ռամկ. «Հայրենիք»ի այս խմբագրականը, լրացուցած ըլլալու համար պատկերը.—

Հայրենակցականները կ'երթան դէպի քայքայում:

Պատճառը այն ներքին որդն է, որ ներսէն կը կրծէ Հայրենակցականները

Այդ քայքայիչ, ուտիճ որդի անունն է բոլշեւիկ:

Բոլշեւիզմի անհանդուրժող ոգին է, որ կը քայքայէ մեր ազգային եւ հասարակական բոլոր կազմակերպութիւնները:

Երբ բոլշեւիկ կոչուածը ո եւ է կազմակերպութեան անդամ ներս մտնէ, իր նպատակը միշտ մէկ է — ամէն գնով, սուտով թէ շինծուով, օրինաւոր թէ ապօրինի միջոցներով ձեռք ձգել այդ կազմակերպութեան ղեկը եւ ծառայեցնել զայն իր դաւադիր նպատակներուն: Եթէ յաջողեցաւ՝ աղէկ. իսկ եթէ չյաջողեցաւ, այդ պարագային կը պառակտէ, կը քանդէ եւ կը կազմալուծէ:

Երբ բոլշեւիկը մինակ էր, իր քայքայիչ աշխատանքը ցանկալի արդիւնքը չէր տար: Այն օրուընէ սակայն, երբ բացայայտ բոլշեւիկը ձեռք մեկնեց ծպտեալ բոլշեւիկին՝ ներքին Թուրքին, իր աւերիչ գործը գլուխ բերաւ: Արդիւնքը եղաւ այն ողբալի պատկերը, որ այսօր կը ներկայացնեն մեր ազգային եւ հասարակական կազմակերպութիւնները:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ասոր վախճանը:

Մեր վերաբերումը դէպի Հայրենակցական եւ այլ նման կազմակերպութիւնները միշտ ալ բխած է այն ընդհանուր սկզբունքէն, որ կը ղեկավարէ մեզ մեր ազգային եւ հասարակական բոլոր խնդիրներու մէջ:

Այդ սկզբունքը միշտ եղած է եւ պիտի մնայ նոյնը՝ համադրել մեր ազգային ուժերը ու ճիգերը, ըլլայ այն հայ քաղաքական դատի հետապնդման, Հայաստանի վերաշինութեան թէ գաղութներու հայութեան ազգային նկարագրի պահպանման համար:

Դժբախտաբար այդ ուղղութեամբ տարիներու ընթացքին մեր թափած ճիգերը ցանկալի արդիւնքը չեն տուած:

Հայը տակաւին չէ վարժուած ազգային ընդհանուր նպատակներու շուրջ համադրել իր ճիգերը:

Ճիշդ է, որ այս դժբախտ երեւոյթի հիմնական պատճառը փնտռելու է Հայու կեդրոնախոյս հոգեբանութեան մէջ: Սակայն մեր ուժերու ցրումին մէջ պակաս դեր չէ կատարած նաեւ պառակտիչ ներքին Թուրքը: Մենք ջատագով չենք եղած առանձին առանձին Հայրենակցականներու ստեղծումին, սակայն հաշուի առնելով Հայրենակցականներու գոյութեան փաստը, քաջալերած ենք զանոնք եւ թելադրած որ առաւելագոյն չափով օգտակար ըլլան Հայրենիքին եւ գաղթաշխարհի հայութեան: Այսօր մեր վերաբերմունքը կը մնայ նոյնը.

Մենք կ'ուզենք տեսնել Հայրենակցական, Վերաշինաց, Կրթասիրաց եւ այլ միութիւնները չէզոք գետնի վրայ գործի լծուած, առաւելագոյն չափով օգնելու համար մեր մայր Հայրենիքին եւ գաղթաշխարհի հայութեան:

Գիտենք որ դիւրին չէ Հայրենակցականներու մէջ սրտցաւ, հայրենասէր տարրերու համար այս նպատակին հասնիլ, երբ ներքին ուտիճ որդ կայ բոյն դրած իրենց մէջ:

Հայրենակցականներու մէջ ճնշող մեծամասնութիւն կազմող սրտցաւ, հայրենասէր ու զոհող տարրերը, որոնք գլխաւորապէս կուգան Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համակիր շարքերէ, նախ պիտի մաքրեն իրենց կազմակերպութիւնները քայքայիչ տարրերէ:

Մենք գիտենք թէ այդ պարագային ինչ պիտի ընեն քայքայիչներն ու պառակտիչները: Հետեւելով իրենց որդեգրած սիստեմին, անոնք պիտի ջանան պառակտել Հայրենակցականները, պիտի դուրս գան եւ ստեղծեն համանուն Հայրենակցականներ:

Վասպուրականցիներու Հայրենակցականի օրինակը ամէնուն աչքի առջեւն է: Այսօր Վասպուրականցիներու երկու հայրենակցականներ գոյութիւն ունին:

Մէկը՝ իրական Վասպուրականցիներու Հայրենակցականը՝ Համա-Վասպուրականցիական անուան տակ, իսկ միւսը պառակտիչներու այսպէս կոչուած Վասպուրական Միութիւնը:

Պառակտումը սակայն չի փրկեր զիրենք

Անոնք վերջ ի վերջոյ պիտի կազմալուծուին կամ ամլութեան դատապարտուին:

Ապացո՞յց. Հայ Կարմիր Խաչի փայլուն օրինակը:

Դաւադիրները 10 տարի առաջ պառակտեցին Հայ Կարմիր Խաչը, ստեղծելով անոր կողքին այսպէս կոչուած Պետական Հայ Կարմիր Խաչը:

Արդիւ՞նքը:

Մինչ Հայ Կարմիր Խաչը շարունակեց իր շինարար աշխատանքը եւ 10 տարուան ընթացքին պատկառելի ուժ դարձաւ եւ ազգօգուտ հսկայական գործ կատարեց, անդին, պետական կոչուածը երկրորդ անգամ պառակտեցաւ: Կազմուեցան երկու Պետական Կարմիր Խաչեր՝ մէկը Հօկճիներու, այսինքն բոլշեւիկներու, միւսը՝ ներքին Թուրքերու հսկողութեան տակ: Եւ երկուքն ալ այսօր ամուլ գոյութիւն մը կը քաշկռտեն:

Նոյն վիճակը կը սպասէ պառակտուած կամ պառակտուելիք Հայրենակցականներուն:

Թող երթան ուր կ'ուզեն եւ ընեն ինչ կ'ուզեն:

Հայրենակցականներու հիմքը կազմող սրտցաւ եւ հայրենասէր տարրերը չպիտի վարանին դուրս բերելու իրենց կազմակերպութիւնները այսօրուան քաոսային վիճակէն եւ հասցնելու զանոնք իրենց նուիրական կոչման բարձրութեան, այն է՝ հեռու պահելով Հայրենակցականները կուսակցական վէճերէ, չէզոք գետնի վրայ իրական օգնութիւն հասցնել մայր Հայրենիքի վերաշինութեան եւ գաղթաշխարհի հայութեան ազգային նկարագրի պահպանման:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (24 օգոստ.).—

Նիւ Եորքէն մեր ստացած ստոյգ տեղեկութեան համաձայն, Նիւ Եորքի մէջ Նախագահ Առեանի կողմէ դատապարտեալ մեր ինը ընկերներու դատի վերաքննութեան պաշտօնական դիմումը կատարուած է պաշտպան փաստաբանին կողմէ:

Այդ դիմումին իբրեւ օրինական հետեւանք, Սինկ Սինկի բանտապետը հրահանգ ստացած է յետաձգել նախնական դատարանի վճռի գործադրութիւնը, որ նշանակուած էր սեպտ. 3ին:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՐԿՈՒ ՏԵՍԱԿ ԲԱՆԱԿ ՈՒՆԻ

»»» · · «««

52,000 «ԿԱՄԱՒՈՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ» ԲԱՀԵՐՈՎ

»»» · · «««

ՀԻԹԼԷՐԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ
ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հինգշաբթի օր 52,000 երիտասարդներ, քսան տարեկան, մէկ մէկ բահ՝ իրենց ուսերուն վրայ, թափօր մը կազմեցին Նիւրէնպէրկի մէջ, հիթլէրական համագումարին առթիւ, իբրեւ ներկայացուցիչները կամաւոր բանուորներու բանակին: Բոլորը միաբերան կը պոռային.— «Կեցցէ Առաջնորդը»: Պատկառելի էր տեսարանը եւ մարտական: Ինչ գործ ալ կատարեն այս կամաւոր բանուորները, կը մարզուին իբրեւ զինուորներ, ինչպէս իրենք ալ յայտարարեցին պարծանքով: Անոնք բահերը իրենց ուսերուն վրայ նետած էին այնպէս իբրեւ թէ հրացաններ ըլլային, կը քալէին զինուորական շարքով, կ'երգէին զինուորական հին երգեր եւ հրամաններուն կը հնազանդէին այնպէս ինչպէս Փրուսիոյ քաջավարժ զինուորը: Բոլորն ալ համազգեստներ հագած էին: Իրենց մարզիչներն են պատերազմի մէջ եփած սպաներ: Անոնք զինուորներ պիտի ըլլան ապագային, բուն պետական բանակին հետ, եւ ամէնէն ամուր նեցուկները հիթլերական իշխանութեան:

Թափօրէն վերջ. 52,000 երիտասարդները համախմբուեցան դաշտի մը մէջ: Երբ Հիթլէր հասաւ, անոնք վեր բարձրացուցին իրենց բահերը, իբրեւ ողջոյն: Հիթլէր ճառ մը խօսելով, փառաբանեց աշխատանքը, «որ ինքն իր մէջ նպատակ մըն է, ինչպէս առաքինութիւնը: Աշխատանքը ազատագրուած է որ եւ է դրամատիրական ոգիէ, Մամոնայի որ եւ է մտածումէ, ո՛ր եւ է եսասիրութենէ»: Յետոյ խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով կամաւորներուն, բացագանչեց.

— «Ամբողջ ազգը ձեր դպրոցէն պիտի անցնի: Պիտի գայ ժամանակը երբ ոչ մէկ Գերմանացի չպիտի կրնայ մաս կազմել հասարակութեան, առանց ձեր շրջանէն անցնելու: Այսուհետեւ ոչ ոք պիտի կրնայ ապրիլ այն գաղափարով թէ ձեռական աշխատանքը վար կը մնայ ուրիշ ո՛ր եւ է աշխատանքէ»:

Ճառէն վերջ, աշխատանքի 52,000 զինուորները իրենց աջ թեւերը բարձրացնելով, երգեցին «Տէօյչլանտ»ը, կուսակցութեան քայլերգը եւ ուրիշ երգ մը որ դարեր առաջ կազմուած է: Յետոյ իրենց հաւատարմութեան երդումը կատարեցին, աղաղակելով,— «Անհատական մենք: Պատրաստ ենք մենք եւ Գերմանիան կ'առաջնորդենք դէպի նոր դարաշրջան մը»:

⁂ Ֆրանսական թերթերը նկարագրելով այս տօնակատարութիւնը, գիտել կուտան թէ Գերմանիա այս կերպով կ'ունենայ երկու բանակ, մէկը՝ բուն արհեստով զինուորները, իսկ միւսը՝ աշխատանքի կամաւորները: Կամաւոր աշխատանքի թեկնածուները ալ կ'ընտրուին ճիշդ բանակին պէս, սկսելով 17 տարեկանէն, վեց ամսուան կամ մէկ տարուան համար: Շրջանը լրացնելէ վերջ, կամաւորը աշխատանքի վկայական մը կը ստանայ: Առանց այդ վկայականին ոչ մէկ գործատէր գործ կուտայ: Կամաւոր աշխատանքը պարտաւորիչ պիտի դառնայ 1935ին: Այն ատեն, 280,000ի փոխարէն 550,000 երիտասարդներ պիտի զինուորագրուին:

Թուրքիա կը խստացնէ դրամական պայմանները

Թուրքիոյ պաշտօնաթերթը հրատարակեց նոր հրահանգ մը՝ քամպիոյի մասին: Ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1.— Օտար երկիրներ ճամբորդել ուզողներուն *տըվիզը* սահմանափակուած: Նուազագոյն 100, առաւելագոյն 200 ոսկիի *տըվիզ* պիտի տրուի:

2.— Օտարները, Թուրքիոյ մէջ իրենց շահած գումարին մէկ երրորդը միայն կրնան արտասահման ղրկել, վճարելէ յետոյ բոլոր տուրքերը:

3.— Արտասահման ապրող եւ Թուրքիոյ մէջ կալուած ունեցողները, ամսական առ առաւելն 100 ոսկի պիտի կրնան ստանալ:

4.— Հին որոշմնագրին 12րդ յօդուածը ջնջուած է: Դրամատուները ուղղակի *տըվիզ* չպիտի տան, եւ *տըվիզի* բոլոր պահանջները պիտի գոհացուին Քամպիոյի տնօրէնութեան հրամանով: Ասկէ վերջ, արտածման վաճառականները պարտաւոր են Քամպիոյի տնօրէնութեան յանձնել իրենց մաքսային յայտագրերուն մէկ պատճէնը:

5.— Արտասահմանի մէջ պետական պաշտօնեաներուն կատարելիք ուղեւորութեանց համար անհրաժեշտ *տըվիզը* պիտի տրուի Գործավարներու Խորհուրդին որոշումով:

Արհեստակցական միութիւններ եւ պատերազմը

Անգլիոյ արհեստակցական Միութիւններու համագումարին մէջ, երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան պատերազմի եւ խաղաղութեան մասին: Այս առթիւ կազմուած տեղեկագիրը տարբերութիւն մը կը դնէ յարձակողական եւ պաշտպանողական պատերազմներուն միջեւ, եւ դատապարտելով առաջինը: Ինչ կը վե–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ...

— • —

Երէկ Ռուբէն գլխու վերեւ թառեցաւ ընկեր Ա...ը,— այն որ զուարճանալու միակ ազդու միջոցը կը նկատէ... ռամկավար թերթ կարդալ:

— Կարդա՛, կարդա՛, աղաղակեց տղու մը պէս, ներկայացնելով Փարիզի ռամկավար օրկանին մէկ թիւը, որ կը նկարագրէր Վիէնի մէջ կատարուած բանախօսութիւն մը:

Ինչպէս գիտէք, ռամկավարները համագումար ունեցան վերջերս: Այս առթիւ, երկու պատգամաւորներ ալ եկած էին Ամերիկայէն:

Հարցը կը վերաբերի այդ պատգամաւորներէն մէկուն.

— *Ահա խօսք տրուեցաւ ընկեր Տոքթ. Ա. Տէր Մարկոսեանի, որ ըսաւ. «Գիրեւս չատեր մտածեն թէ ինչո՞ւ եկած ենք Ֆրանսա, թողլով տուն, տեղ, հանգիստ: Սակայն բան մը կայ որ ընել կուտայ աւելին, ատիկա՝ հայրենասիրութեան գեղեցկագոյն գաղափարն է որ մոռցնել կուտայ ամէն ինչ»:*

Կը լսե՞ս, անհաւատ ժողովուրդ:

Դուն որ կը կասկածէիր ռամկավարներու հայրենասիրութեան մասին, հիմա համոզուեցա՞ր որ չարաչար սխալեր ես:

Տեսե՞ր էիր այսքան մեծ զոհողութիւն,— Ամերիկայէն ճամբայ ելլել դէպի Ֆրանսա, կտրե՛լ ովկիանոսը, իջնել Փարիզ, հանդիպիլ Վիէն, Վալանս կամ Լիոն...

Այսքանը տեսնելէ յետոյ, չե՞ս հաւատար մնացեալին,— ռամկավարներու վրէժի քաղաքականութեան, որ անւասիկ, նոյն բերնով.

— *«Ցաւերժացնենք վրէժի զգացումը թրքութեան եւ քրտութեան աշխարհին դէմ, որոնց զոհ գացին մանուկներ, քոյրեր եւ բազմաթիւ սիրելիներ: Յաջորդական ու ժառանգական պէտք է ըլլայ վրէժի շինարար գաղափարը, կերտիչ վաղուան հայրենիքին»:*

Այլ եւս ո՞վ կը համարձակի վախկոտ կոչել Ռամկավարները:

Քանի որ Ամերիկայէն մինչեւ Փարիզ եկան, «թողլով տուն, տեղ, հանգիստ», վաղն ալ անշուշտ լեռը կ'ելլեն, վրէժ լուծելու համար:

Բայց, Երեւանը չի՞ քակնար:

ՎԱՀԷ

400,000 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՀԵՌԱՑԱԾ

Անցեալ օր հրատարակեր էինք Աշխատանքի նախարար Պ. Մառէի մէկ նամակը, որ պարզելով գործազրկութեան յաւելումը, վարչապետին ու շադրութիւնը կը հրաւիրէր յառաջիկայ ձմրան առթիւ:

Այս միեւնոյն պատճառով, առաջարկուած է Սէնի նահանգապետին որ վտարէ օտար աշխատաւորները, որպէսզի տեղ բացուի Ֆրանսացիներու համար: Նահանգապետը պատասխանած է թէ կարելի չէ այդպիսի բան ընել, որովհետեւ փոխադարձ համաձայնութիւններ կնքուած են պետութեանց հետ: Սակայն ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայուի այն օտար բանւորներուն որ կ'ուզեն իրենց երկիրը վերադառնալ:

1930էն ի վեր 400,000 օտար բանւորներ հեռացած են Ֆրանսայէն:

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄՈՌՑԱԾ ԷՏԻՐՆԷՆ

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.—

«Փլէվնա – Շիփկա» եւ «Օլիվնիբսա – Էտիրնէ» գրուած էին այն երկու յուշարձաններուն վրայ որոնք պաշտօնապէս կառավարութեան կողմէ շինուած են:

Մինչեւ հիմա, միայն Թրակիա կոմիտէին համաժողովներուն մէջ կը գրուէին «Էտիրնէ» վերտառութիւնները եւ պուլկար կառավարութիւնը գործին մէջէն կ'ելլէր, ըսելով թէ Պուլկարիոյ մէջ կազմակերպական ազատութիւն կայ: Բայց Շիփկայի յուշարձանը, որուն վրայ կայ «Էտիրնէ» վերտառութիւնը, կառավարութեան կողմէ պաշտօնապէս շինուած է, եւ այդ կամարին տակէն անցան բոլոր պուլկար նախարարները, գլխաւորութեամբ Զօրիս թագաւորին:

Իսկ «*Ջաման*»ի *թղթակիցը* կը գրէ.— «*Թրակիա*» թերթը կը շարունակէ գրել մեզի դէմ: Այսպէս, Օգոստոս 16ի թիւին մէջ երիտասարդութիւնը կը գրգռէ մեզի դէմ եւ կը հրատարակէ երդումի բանաձեւ մը որ 30 մայիս 1901ին խմբագրուած է պուլկար քոմիթէճիներու կողմէ: Բանաձեւին մէջ կ'ըսուի թէ յանուն Աստուծոյ կ'երդնում արիւնս թափել գերի Մակեդոնիոյ եւ Էտիրնէի անկախութեան համար, կռուելով անոնց թշնամիներուն դէմ:

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ

Պոլս Քոլէճի Ռըզէտանս փողոցի տօնավաճառին մէջ, հայ օրիորդ մը Ովսաննա Էկկէրեան, 22 տարեկան, կախօրրան կը նստի, բայց գլխու պըտոյտ զգալով, օգնութիւն կը կանչէ: Պաշտօնեան խնկոյն կը կեցնէ կախօրրանը, բայց Ովսաննա անհամբերութեամբ դուրս նետուելով, կը զարնուի սիւնի մը եւ ծանրապէս կը վիրաւորուի ճակտէն: Վիճակը ծանր ըլլալով, փոխադրուած է հիւանդանոց:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ է...

»»» · «««

Ինչպէս գրեցինք, Թուրքիա դիմում կատարած է Ազգերու Դաշնակցութեան, ժառանգելու համար թափուր աթոռ մը, անոր Խորհուրդին մէջ: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ թրքական պատուիրակը, Ճէմալ Հիւսնի պէյ.

— Գիտէք թէ մեր երկիրը ի՛նչ մեծ ջանքեր թափեց խաղաղութեան համար, տասը տարիէ ի վեր: Մեր ուզած ոչ – մնայուն աթոռը այն է զոր Չինաստան պիտի ձգէ յառաջիկայ նստաշրջանին: Ինչպէս շատ լաւ գիտէք, Թուրքիան եւրոպական պետութիւն մըն է: Սակայն աթոռներու բաշխումը խիստ ակամ հիմ չունի: Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը չէ նախատեսած զայն եւ լոկ եայն ընդունուած սովորութիւն մըն է որ կը գործադրուի: Միւս կողմէ, աշխարհագրական ակներեւ իրողութիւն մըն է թէ Թուրքիոյ կարեւոր մէկ մասը կը գտնուի ասիական ցամաքամասին վրայ: Այս նկատումներով է որ մեր թեկնածութիւնը դրինք:

⁂ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Աթէնք հանդիպեցաւ, դէպի Ժընեւ գացած ատեն: Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Յունաստան ուժ պիտի տայ Թուրքիոյ թեկնածութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ աթոռ մը ունենալու համար:

ՀՐԵԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ 60,000 Հրեաներ հեռացած են Գերմանիայէն, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Այս փախստականներէն 20–25,000ը միայն տեղաւորուած են զանազան վայրեր, իսկ միւսներուն խնամատարութեան համար նշանակուած էր տեսչութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ: Այս տեսչութիւնը ներկայացուցած է իր իր ամսուան տեղեկագիրը, որ կ'ըսէ թէ դրամական բոլոր միջոցները սպառած են: Մինչեւ հիմա հաւաքուած է 5 — 6 միլիոն տոլար: Այս գումարին հարիւրին 5ը միայն ոչ-հրէական ազբիւրէ եկած է, այնինչ ոչ հրեայ նպաստընկալներու թիւը կը կազմէ 20 առ հարիւր: Այժմ չափազանց դժուար է նոր գումարներ ճարել: Ամերիկեան ընկերութիւն մը կազմուած է, նպաստ փոխարէն վարկ տրամադրելու փախստականներուն, որպէսզի գործ բանան: Բայց այս միջոցն ալ դարման չէ կացութեան, մանաւանդ որ շարունակ նոր փախստականներ կը հասնին Գերմանիայէն: Ազգայնական կիրքը վառ է ամէն երկրի մէջ եւ շատ մը պետութիւններ գործ փնտռելու իրաւունք անգամ չեն տար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

— •• —

15.- Ինչպէս իրարու պառկեցան Անգլիան եւ Ֆրանսան

»»» • • «««

ՌՈՒՐԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ.— ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ.— ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻԱ.— ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կարգ մը խնդիրներ փութացուցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տարակարծութիւնները:

Նախ եւ առաջ Գերմանիոյ յեղափոխութիւնը որ սկսաւ 1920ի մարտին: Քափիապետական հարուածը որ հանրապետական վարչաձեւը տապալելու փորձ մըն էր, ձախողեցաւ առանց դժուարութեան: Եւ սակայն անոր հետեւանքը եղաւ բոլշեւիկեան ըմբոստութիւն մը Ռուրի շրջանին մէջ: Մարտ 19ին Գաուէրի կառավարութիւնը արտօնութիւն խնդրեց որպէսզի զօրագունդ մը ուղարկէ Հռէնոսեան նահանգները խռովութիւնները զսպելու համար: Բրիտանական կառավարութիւնը հաւանեցաւ այդ առաջարկին, բայց Ֆրանսան պնդեց որ համաձայն Վերսայլի դաշնագրին 42րդ եւ 43րդ յօդուածներուն Գերմանիան իրաւունք չունէր կանոնաւոր զօրամաս մը ղրկելու այդ շրջանները:

Ապրիլ 3ին գերման կառավարութիւնը առանց դաշնակիցներու արտօնութեան սպասելու, 20.000նոց բանակ մը ղրկեց Ռուրի նահանգը: Երեք օր վերջը Ֆրանսացիները գրաւեցին Ֆրանքֆուրթն ու Տարմշթատը: Լորտ Քըրզըն անմիջապէս հասկցուց Ֆրանսական դեսպանին թէ այդ գործողութիւնը չէր համապատասխաներ դաշնակիցներու համերաշխ գործակցութեան սկզբունքին: Փօլ Քամպօն, որ քանիերկու տարի վարած էր Լոնտոնի դեսպանութիւնը, հրաժարեցաւ, որովհետեւ առաջին անգամն էր որ այդքան «խիստ» յուշագիր մը կը ստանար Լոնտոնի կառավարութենէն:

Այդ ազդարարութենէն նոյն էր որ Ֆրանսա ցաւ յայտնեց թէ գրաւումը կատարուած է առանց Անգլիոյ գիտակցութեան, իսկ գերման զօրաբաժինը հեռացաւ Հռէնոսէն: Այդպիսով փակուեցաւ վէճը:

╳

Տարակարծութեան նիւթ հայթայթեց նաեւ հատուցումներու խնդիրը: Սան Ռեմոյի խորհրդաժողովին մէջ (Ապրիլ 19—26, 1920) երեւան եկան երկու գլխաւոր դաշնակից պետութիններու հակամարտ տեսակէտները Գերմանիայէն պահանջուելիք հատուցման մասին:

Լոյտ Ճորճ կ'ուզէր որ Գերմանիան միանուագ «գումար» մը վճարէ իրեւ փնտռուց հատուցում: Միլրան մերժեց, վտանգելով երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

╳

Սուրիոյ հոգատարութեան խնդիրն ալ վէճի առարկայ դարձաւ, որովհետեւ «Իրարու հակառող խոստումներ բրած էինք Ֆրանսացիներուն եւ Արաբներուն»:

1919ի համաձայնութեամբ, Թուրքիոյ հաշտութեան կնքումէն յետոյ անգլիական բանակը Սուրիայէն պիտի հեռանար, իսկ Ֆրանսա Արաբներուն պիտի յանձնէր Դամասկոս — Հոմս — Համա գիծը: Կացութիւնը բարդացաւ երբ Էմիր Ֆէյսալ որ այդ պահուն Դամասկոս կը գտնուէր, չուզեց Ֆրանսացիներու խորհուրդին հետեւիլ:

Դեկտեմբերին (1919) անգլիական բանակը հեռացաւ: Ամիս մը ետքը Ֆրանսա բարոյական խոչոր հարուած մը կրեց Մարաշի մէջ՝ Թուրք ազգայնականներէն: Մարտ 10ին (1920) Սուրիոյ երեւելիները Ֆէյսալի առաջարկեցին «Միացեալ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի» գահը: Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութիւնները հակառակեցան այդ ծրագրին եւ Սան Ռեմոյի խորհրդաժողովին մէջ որոշեցին որ Միջագետքն ու Պաղեստինը բրիտանական, իսկ Սուրիան Ֆրանսական հոգատարութեանց պիտի ենթարկուէին: Սուրիացիներն ու Էմիրը բընականաբար չէին կրնար ընդունիլ արաբ կայսրութեան այդ բաժանումը:

Յուլիսին Ֆրանսան որ ամբողջութեամբ գրաւած էր Կիլիկիան եւ 90 հազարնոց բանակ մը ունէր Սուրիոյ մէջ, վերջնագիր մը ուղարկեց Ֆէյսալին: Վերջնագրին մերժումէն յետոյ թշնամութիւնները սկսան եւ Զօր. Կուրօն գրաւեց Դամասկոսը (25 յուլիս 1920ին) ինչպէս նաեւ Հոմս — Համա գիծը: Ֆրանսայի այդ ընթացքը «1919ի դաշնագրին բռնաբարում» կը նկատուէր Լոնտոնի մէջ, իսկ Ֆրանսական կառավարութիւնը խոովութեանց պատասխանատու կը բռնէր Անգլիան: Այդ շրջանին էր որ Մեծն Բրիտանիոյ հաւանութեամբ, Էմիր Ֆէյսալ Միջագետքի թագաւոր հռչակուեցաւ:

⁂

Աւելի կարեւոր վէճ մըն էր Լեհաստանի խնդիրը:

Վերսայլի դաշնագիրը որոշապէս ճշդած չէր Լեհաստանի սահմանները: Պատերազմէն անմիջապէս յետոյ լեհական բանակը կանգ առած էր այն սահմանագլուխին վրայ որ միայն պատմական արժէք ունէր (1772): Մինչեւ 1920ի գարունը Բոլշեւիկները զբաղած էին Տէնիքինի եւ Քոլչաքի ըմբոստութիւնները զսպելու աշխատանքով: Մայիսին, բոլշեւիկներու յաղթանակէն յետոյ, Լեհաստան իր եւ Ռուսաստանի միջեւ պատուար պետութիւն մը ստեղծելու յոյսով համաձայնութիւն մը կնքեց Ուքրանիոյ հետ՝ հակառակ գերագոյն խորհուրդի ազդարարութեան (24 փետրուար 1920): Այդ տեսակ ծրագիր մը իրագործելու համար, լեհական բանակը գրաւեց Քիէվը: Ռուսաստան պատերազմ հռչակեց Լեհաստանի դէմ, եւ առաւ Քիէվը եւ սկսաւ յառաջանալ դէպի Վարշաւիա. Լեհաստան օգնութիւն խնդրեց Դաշնակիցներէն:

Ֆրանսա հակառակ իր լեհասէր տրամադրութիւններուն, ձեռնպահ դիրք մը առաւ, որովհետեւ ընկերվարականները թոյլ չտուին որ կառավարութիւնը քաջալերէր Ռուսիոյ դէմ ուղղուած ձեռնարկ մը: Հետեւաբար միջամտութեան ամբողջ հոգը ստանձնեց անգլիական կառավարութիւնը:

Լեհաստանի պահանջները համակրութիւն չէին վայելեր Անգլիոյ մէջ այդ շրջանին: Ոչ միայն Աշխատաւորական կուսակցութիւնը հակառակ էր Լեհաստանի դատին, այլ պահպանողական մամուլն անգամ անխոհեմ կը գտնէր հակառուս քաղաքականութիւն մը: Այնպէս որ Լոյտ Ճորճ եւ Լորտ Քըրզըն Լոնտոնի բանակցութիւններէն յետոյ պահանջեցին որ լեհական բանակը 125 մղոն ետ նահանջէր. եւ այդ առթիւ ապագայ օժանդակութեան խոստումներ ալ ըրին լեհ ներկայացուցիչին:

Ցետոյ, Մոսկուայի կառավարութիւնը բանակցութեանց մասնակցելու հրաւէր ստացաւ Լոնտոնէն: Լէնին մերժեց այդ խնդրանքը՝ պատասխանելով թէ աւելի նպատակայարմար կը գտնէր ուղղակի բանակցիլ Վարշաւիոյ հետ: Միեւնոյն ժամանակ ռուսական բանակը շարունակեց իր յառաջխաղացումը:

Յուլիս 20ին Լորտ Քըրզըն ազդարարութիւն մը հեռագրեց Մոսկուա, ըսելու համար որ եթէ Ռուսիան չնահանջէր, Դաշնակիցները պիտի սախտուէին օգնել Լեհաստանին: Մոսկուա կարեւորութիւն անգամ չտուաւ այդ սպառնալիքին եւ չորս օր ետքը կտրեց «Քըրզընի սահմանագլուխը» եւ մօտեցաւ Վարշաւիոյ դուռներուն:

Քամէնեւ ու Քրասին որ այդ պահուն Լոնտոն եկած էին առեւտրական դաշինք մը կնքելու պաշտօնով, հասկըցուցին իրենց կառավարութեան թէ Անգլիոյ սպառնալիքը պարզապէս «պլըֆ» մըն էր:

Միջդաշնակցային յանձնախումբ մը որուն անդամներն էին Լորտ տ'Էպըրնըն, Ժիւսըրան եւ Զօր. Վէյկան, Վարշաւիա հասաւ յուլիս 25ին, այսինքն այն օրը երբ բոլշեւիկեան բանակը հազիւ տասներկու մղոն հեռու էր մայրաքաղաքէն: Յուլիս 29ին Լեհաստան զինադադար խնդրեց: Ռուսերը աւելի նպաստաւոր սահմաններ առաջարկելով հանդերձ, պահանջեցին որ լեհական բանակը 50,000էն աւելի պէտք չէր ըլլար, իսկ 200,000նոց ռուսական ուժերն պիտի մասնակցէին միայն Արհեստակցական Միութեանց անդամները:

Այդ պահանջները դաշնակիցներուն Հայթրէյի Լիմի խորհրդաժողովին օրը: Լ. Ճորճ հաւանեցաւ այդ առաջարկներուն, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը տարբեր տեսակէտ ունէր: Անիկա մէկ կողմէն ռազմամթերք ուղարկեց Լեհաստանին եւ հրահանգ տուաւ Զօր. Վէյկանին որ պէտքի բանակը կազմակերպէ, միւս կողմէն օգնութիւն առաջարկեց Զօր. Վրանկէլին որ ապստամբական շարժում մը սկսած էր Ղրիմի մէջ:

Ֆրանսացի զօրավարը յարձակեցաւ ռուսական բանակին վրայ ու քանի մը շաբաթ վերջը բոլշեւիկեան ուժերը միանգամընդմիշտ հեռացան Լեհաստանէն: Դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ Րիկայի մէջ 12 հոկտեմբեր 1920ին եւ Լեհաստան ստացաւ իր հողերուն գրեթէ ամբողջութիւնը:

Լեհաստանի հարցին մէջ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը ցոյց կուտայ որ «մեր հեղինակութիւնը լքօրէն ակռաբացած էր նոյնիսկ Եւրոպայի մէջ», կ'եզրակացնէ Նիքըլսըն: Ինչպէս տեսանք, գերագոյն խորհուրդը թոյլ չտուաւ որ Լեհերը ռուսական հողը մտնէին: Լեհաստան ականջ չկախեց եւ յաջողեցաւ: Անգլիական կառավարութիւնը ստիպեց որ Լեհաստան նահանջէ իր առժամեայ սահմանագլուխէն: Լեհերը դարձեալ չհնազանդեցան: Ֆրանսա Լեհաստաներուն մատուցած միջամտեց վէճին եւ քանի մը շաբթուան պատերազմէ մը յետոյ Լեհաստանին տուաւ շատ աւելի հող քան Անգլիան խոստացած էր Վարշաւիոյ վարիչներուն:

Կարելի չէ պնդել որ Լորտ Քըրզըն պատասխանատու էր այդ սայթաքումներուն, թէեւ հեռագիրներն ու զեկոյցները իր ստորագրութիւնը կը կրէին յաճախ: Լոյտ Ճորճ շատ անգամ անձամբ կը վարէր բանակցութիւնները, առանց տեղեակ պահելու իր արտաքին նախարարը:

Անգլիոյ պարտութիւնը այս հարցին մէջ հետեւանք էր «մեր աւանդական գիւանագիտութեան մէթոտներուն սխալ գործադրութեան» կը բացատրէ Նիքըլսըն: Համաձայն այդ աւանդութեան «Անգլիա երբեք չպիտի սպառնայ կամ խոստանայ եթէ այդ սպառնալիքներն ու խոստումները գործադրելու բացարձակ պայմանը չունի»:

Այս անտողջ եւ անպատասխանատու քաղաքականութիւնն էր որ հեռացնեց իրեկ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի տարակարծութիւնները՝ գերմանական հատուցումներու եւ Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրներու կարգադրութեան առթին:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԳԻՒՂ՝ ԱՅԳԵԿՈՒԹՔԻ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Աշնան մռայլ ու ամպամած առաւօտ մըն է. համակ ախուրութիւն մը կարծես Սեթերէն վար կը թափի, լալկան է երկինքը: Քաղաքը ցուրտի մէջերէն յոգնած՝ լռութեան մէջ է ու կը քնանայ, մանր մունր լոյսեր կը պլպլան աղքատիկ փողոցներուն մէջ:

Այգեկութքի մեկնողներու առաւօտն է, սակայն խաղաղութեան սատունքը հոս ալ անպակաս չէ, վերէն պիտի ջրէ բոլորն ալ հանգիստ ճամբորդութեանց մը զրկելով: Զանազան չրջաններէ ամենազգի գործաւորներ ուխտաւորներու նման կը հաւաքուին առատանքարի լոյս-քարի Քրիստոսով: Կայարանը չէն ու չոինդ է օրուան այս անտափոր ժամուն, պահ մը գտնենք գիտելը հոգեկան եւ երանաւէտ յուշերու դուռ կը բանայ, կը մտաբերեն հայրենի սարալանջերու վրայ փռուած այգիները պարարտ ողկոյզներով:

Այս կարգի ուխտաւորներուն մէջ մեծ է թիւը Հայերուն որոնք երկար տարիներէ ի վեր միեւնոյն «փաթրոն»ներուն մօտ աշխատելով մինչ սիրով կը կանչուին:

Այգեկութքի մեկնողներուն հետ եւ ալ կը չուսպեմ կայարան:

Նուազեալ մեծ է աշխատանքի արդար վաստակը ճաշակող հայ թեկորներու մէջ: Ցոգնութիւն չի ճանչնար չինարարութիւնը հայ թաղուկին: Մեր ուխտաւորները ուրախ են, գիւղ կ'երթան, արտ ու պարտէզ տեսնելու, այգիները կթելու, պահ մը գիւղի կեանքը ապրելու:

Սէն Շարլ կայարանը աղմուկով կը լեցուի, ոմանք կ'երթան վակոններուն մէջ, իսկ ուրիշներ կարծես տխուր բաժանումի մը դառնութիւնը ճաշակած՝ կուլան, սիրելիներէ բաժնուելով: Ամէնէն հետաքրքրականը երիտասարդներու համախմբումը եւ նըշումակներ է: Արդէն են եւ կայարան, ճաշտա ճաշտի կեանքի պայքարին հետ կ'ըցեն այդ երիտասարդները, բոլորն ալ իմ նման գեղի զաւակ են:

Մայթին վրայ գունտ ու կլոր գործաւոր մը յաճախ խաղաղ ձայնով կառք մտնելու կը հրաւիրէ բոլորն ալ: Վակոններուն մէջ մարդու ծով, ձայն ու աղմուկ ամէն լեզուով: Ահա նստած մելամաղձոտ ձայն մը որ բաւական յոգնէլ ըլլալ կը թուի. երիտասարդի մասներուն խաղալիկ է դարձեր եւ կուլայ: Քիչ մը վար ձայնագիր մեքենայ մը ընդհանուր ներդաշնակութիւն կը սփռէ:

Երկրորդ սուլիչ մը որ ուրիշ գործաւորի մը բերնին մէջէն կը ձայնէ մեքենավարին և շոգեկառքը կը մեկնի երկաթ գիծերը լքելով: Վակոնները տնապատի խմորակեր քառու ուղեւորու նման կը քալեն իրարու ետեւէ: Ու ծուխի ամպեր առաւօտեան մռայլ արշալոյսը կը մթագնեն երկար ու անվերջանալի գիծի »իներով Ուխտաւորներէն ոմանք թաշկինակ շարժելով իսկ ոմանք պառալ – կանչելով կը բաժնուին

Տարահալած ժողովուրդի այս թեկորները կրկին ուրախութեան շարիկ հաղած սատարին այգին կթելով պահ մը կ'ապրին հայրենի երկիրը, աշխարհային դրախտավայրը:

Ապրին անոնք որ աշխատիլ գիտեն, կեանքի դառն ու դաժան պայքարին տոկալու համար:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ՔԱՎԼԻՈՆ (Կառ).— Այգինե՛ր, այգինե՛ր անվերջ, լեռ դաշտ այգիներ եւ մարդիկ չարուած քով քովի խաղող կը հաւաքեն:

Ի՛նչ գեղեցիկ է այս կեանքը: Հաւնա, դալարին մէջ խումբ մը մարդիկ խաղողին գովքը կ'ընեն եւ այս տարուան ու անցեալ տարուան բերքը համեմատութեան կը դնեն, քիչ վերը երիտասարդները խաղողով իրար կը ներկեն, երգ ու զրոյց, խինդ ու ծիծաղ, ուրախ են գիւղացիները եւ բարի ժպիտը շրթներուն փառք կուտան բերքին: Ծերուկ գիւղացին 70 անցած բայց դեռ առոյգ՝ այգի է եկած բերքը դիտելու. մեզ խաղող կը հրամցնէ յու տեսակէն եւ մենք չենք ճանչնար բայց ինքը գիտէ, գիտէ բոլոր տեսակները, հեռուէն կը ճանչնայ որթատունկերը

Եւ հոգիս կը սաւառնի հեռու, շատ հեռու հայրենի գիւղը, կը յիշեմ մեր այգիները եւ մեծ մայրիկս: Ո՜րքան բարի էր ան. բոլորին բաժին կը հանէր մեր այգիի բերքէն, դրացիին, ճամբորդին եւ չքաւորին, կը ճանչնար ան — այս ծերունին պէս — խաղողին բոլոր տեսակները: Գիտէ բրոլորին անունները,— Աղբէջէր, քաջբեր, չաքարուկ եւայլն. (գծրախտաբար հագիւ կը յիշեմ այս երեք անունները): Եւ մեծ մայրս այնքան բարիքի փոխարէն օր մը պիտի մորթուէր իր դրացի Քիւրտերէն, մեր տունը աւերակ պիտի դառնար, իսկ մեր այգիները խոպան՝ Թիմուրլէնկի շնորհիւ թոռներուն, որոնք երեք այգի տնկող չեղան այլ միայն աւերող:

Այս կիրակմուտքի իրիկուն հոգիս հոն է, հայրենի աշխարհը եւ կը հաւատայ փաղուան արշալոյսին, կը հաւատայ թէ օր մը բորենին պիտի ճզմուի եւ մենք նորէն պիտի ծաղկեցնենք մեր այգիները:

Ա. ՎԱՆՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

~ o —

Ցարդ սկաուտիզմի մասին ունեցած կարծիքս շատ թերի, աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ սխալ է եղած: Սկաուտիզմը կը համարէի անպէտ եւ աւելորդ ժամավաճառութիւն, այդ պատճառաւ ալ մինչ վերապահութեամբ կ'ընդունէի այն բոլոր առաջարկները որ կ'ըլլային սկաուտական կազմակերպութիւններէ:

Այս անճիշդ համոզումս վերջ գտաւ սակայն տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը ու մօտէն հնարաւորութիւն ունեցայ ուսումնասիրելու գերազանցօրէն օգտակար այս կազմակերպութիւնը:

Ամառնային արձակուրդի օրերս կ'ուզէի անցընել լեռնային խաղաղ ու անդորր վայրի մը մէջ, հեռու քաղաքի թոհ ու բոհէն: Եւ ընտրեցի Ֆրանսայի հարաւ արեւելեան շրջանը. Գէլֆօն քաղաքաքաղաքէն 35 — 40 քիլոմեթր դէպի Զուիցերիոյ սահմանին մօտիկ վայր մը, ուր իրենց բնակավայր ընտրեր են եղեր Հայ Արիները: Որքան մեծ եղաւ ուրախութիւնս երբ առաջին անգամ հանդիպեցայ կայսրա հայորդիներու որոնք հայերէն երգերով կը թնդացնէին այդ ամայի շրջանը, ուր տեղակ մը գտնելու համար առանձնացած քառորդ ժամ ճամբայ պէտք էր կտրել:

Այդ հանդիպումէն յետոյ ինծ համար արիներու բանակավայրը ուխտատեղի մը դարձաւ: Կը հանդիպէի ամէն օրկանոնաւորաբար-շատոշուտով ընտանեցայ ամէնուն հետ խմբապետներ խմբապետուհիներէն մինչեւ ամենափոքր գայլուկին, որոնցմանգամայն ուշադրած կատակները զուարթութիւն կը պատճառէին բոլորիս:

Անհրաժեշտ համարելով արիներու բանակումի առաջին օրերու մանրամասնութիւններուն ծանօթանալ, դիմեցի խմբապետ Գ. Արմէն-Ծանթի, հեզահամբոյր եւ զիւրահաղորդ երիտասարդ մը որ սիրով տեղեկութիւններ տուաւ.

Բանակավայրը որ կոչուած է հ — զած երկու հայրենակիցներու, Փարիզաբնակ Գ. Մկրտիչ Տէր Ցակոբեանի (առամնարոյժ) եւ Գ. Վահան Ալթըղուլաճեանի, «Սերաստացի» որ կը բնակի նոյն շրջանի Հէոֆըուո կոչուած գիւղաքաղաքը, սիրայօժար կը տրամադրեն արիներու մէկ ամսուան բանակումին: Կալուածը կը բաղկանայ երկյարկանի տունէ մը եւ ընդարձակ գետինէ մը, որ լեռան կը բարձրանայ իրենց պէտքերուն: Կ'արժէ շնորհաւորել մեր այս երկու հայրենակիցները: Արիները բանակավայր կը հասնին ուրախ զուարթ, ազգային ու սկաուտական երգեր երգելով: Բանակումի բացումը կը կատարուի եռագոյնի բարձրացումով եւ «Մեր հայրենիք» ով: Ուլ մը կը մորթուի, մեծ խրախճանք պատճառելով բոլորին:

Հարաւ արեւելեան այս շրջանի մեր ցրուած հայրենակիցները որոնցմէ շատերը իրենց սեփական ագարակները ունին եւ մնացեալ մասն ալ որ Գէլֆօնի եւ Հէոֆըուոի գործարաններ կ'աշխատին, լսելով արիներու ժամանումը, խումբ – խումբ այցելութեան կուգան բարի գալուստ մաղթելու եւ տեսնելու համազգեստաւոր Հայորդիները:

Օգոստոս 12ին նոյնպէս այցելութեան կուգայ Գէլֆօն քաղաքի ծերակուտական Գ. Վիլան, որ նոյն շրջանի ամէնէն ազդեցիկ ու յարգուած անձնաւորութիւնն է, նաեւ ամբողջ Ֆրանսայի կաթոլիկ սկաուտներու վերին մարմնի փոխ – նախագահը: Մեր արիներուն կը ծանօթանայ Հունգարիոյ ճամբարէն: Ցարգելի ծերակուտականը պատասխանելով եղած հրաւէրին, ժամէ աւելի կը մնայ արիներուն հետ եւ տեղեկութիւններ կ'ուզէ Հայոց անցեալի եւ ներկայի մասին: Տեսնելով մեր ներկայ անփառունակ վիճակը կ'ըսէ — «Դուք Հայերդ շատ աւելի ամուր կառչելու էք սկաուտիզմին քան ուրիշ ժողովուրդներ. այդ շարժումը պիտի կենայ փրկութեան խարիսխ ծառայել այս օտար երկիրներու մէջ»: Կը խոստանայ իր աջակցութիւնը ընծայել երբ իրեն պէտք ունենան որ եւ է առթիւ: Մեկնումի առթէ կ'ըսէ — Այսուհետեւ ձեր բանակավայրը պէտք է կոչել «Փոքր Հայաստան»: Այս խօսքերը մեծ ոգեւորութիւն կը պատճառեն եւ հիւրը կը մեկնի ծափերու մէջ:

Քիչ մըն ալ արիներու առօրեայ կեանքի ու աշխատանքի մասին:

Արիները բաժնուած են վեցեակներու եւ իւրաքանչիւր վեցեակ իր վրայ ինկած աշխատութիւնը կը կատարէ հերթով, երբեմն ալ կան աշխատանքներ որ վեցեակներու միջեւ մրցումի հանգամանք կ'առնեն եւ ամէն մէկը կ'աշխատի գերազանցել միւս վեցեակը: Այդ աշխատանքները կը կատարուին խիստ մաքուր ու կարգապահ խմբապետներու հսկողութեան տակ:

Առաւօտեան ժամը 7·30ին զարթօնքի փողը կը հնչէ. ամէնքը ոտքի են հագուելէ վերջ խմբովին կ'ուղղուին մօտակայ առուակը լուացուելու, մաքրուելէ յետոյ կը վերադառնան ճաշարան, ուր նախաճաշը պատրաստ է արդէն: Կ'ուտեն մեծ ախորժակով, ժամը 10·30ին դրօշակի բարձրացման արարողութիւնը կատարելէ եւ «Մեր Հայրենիք»ը երգելէ վերջ, հայերէն լեզուի եւ պատմութեան ժամն է արդէն. ոզաքը լքօրէն կը հետեւին իրենց աւանդուած դասերուն ու կ'ազատուին մեծապէս: Խմբապետները ուշադրութեամբ կը հետեւին փոքրիկներուն հայերէն խօսակցութեան: Դասերէն յետոյ կը հնչէ կէսօրուան ճաշի փողը. կրկին կարգապահութեամբ ճաշարան կուգան ու ամէն մէկը իր տեղը կը գրաւէ: Ճաշը սովորաբար կ'ընեն խօսելով, խնդալով, երգելով, խինդ ու ծիծաղ սփռելով իրենց շուրջը:

Ճաշէն վերջ մօտ մէկ ժամ հանգստի պահ է նշանակուած: Ցետոյ կը սկսին զանազան խաղեր ընել: Ցաճախ ալ կը կազմակերպեն մեծ ու փոքր պտոյտներ լրջանի գիւղերը, Հէոֆըուո, Սօլնըռ, Լաժոն, Գէյվէռն, Քուսձոն, որոնց իւրաքանչիւրը 10էն 15 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի:

Այս բոլորէն զուրս իմ վրաս մեծ տպաւորութիւն գործեց խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու հոգատութիւնն ու անձանձիր հսկողութիւնը: Մնայնը կը պատրաստուի խնամքով, մանուանդ աչքի կը զարնէր առատութիւնը: Բացի պատրաստուած մանրէն զանազան կերակուրներէն շաքար չէր անցներ որ չհա կամ նապաստակ չմորթուէր: Պատուը այնքան առատ էր որ ուտելու ցանկութիւն չէին ունենար:

Մէկ խօսքով այնքան հաճելի մթնոլորտ որ չէին ուզեր բանակավայրէն բաժնուիլ ու կը փափագէին երկարաձգել պայմանաժամը:

ՕՆՆԻԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Պատասխան՝ պզտիկ աղջկան մը

— o —

ԽՄԲ. — Ամիսներ առաջ, Երուսաղէմ բակեր էկէֆ 10–12 տարեկան աղջիկ մը Ցամակը՝ Ցիւրիխէն (Զուիցերիա) Նամակագիրը, Սիրվարդ Ֆիրինճեան այս դժբախտաբար մոռցած է հասցէն, կարդալով «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը», կարգ մը հարցումներ կ'ուզէր վէպին մէջ յիշուած անձերու մասին.— ի՞նչ եղան անոնք եւն եւն.:

Ուրկէ ո՞ւր, պատասխանը գրեց Հիսուսյեան (Հալէպ·իստան) Սիրելի Օրիորդ,

«Ցուսաբերդի մէջ (անձնուէր) պոեստն ուրախութեամբ հպարտութեամբ կարդացի ձեր սիրալիր նամակը, ուղղուած Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը հերոսներուն մասին նկատողութիւնները կերտող հայրենի նկարագրիչներու.

Ձեզի ռազմաշունչ ոգին է որ խօսի ձեր մէջ: Երանի՜ թէ բոլոր հայ աղջիկներն ալ ձեզի պէս պիտի զինուորական մեր սիրելի Թշնամիէն հրէշաւոր ու գազանաբարոյ Թուրքին: Դուք՝ ցեղին այնիք ու բնութը պիտի կը կրէք ձեր երակներուն մէջ: Այս օրհնեալ արիւնը, որ կ'եռայ ձեր սիրտին մէջ է ինքը վաղուան մայրութեան, հայկական ներուսի հերոսական արիւնն է:

Դո՛ւք՝ հայ աղջիկներ, վաղուան մայրեր, ի խորոց սրտէ առեկէ՛ք ձեր դաժանաւոր Թշնամին, ու գայն ատելու սորվեցուցէք նաեւ ձեր զաւակներուն ու զաւակ ներուն...

Սիրելի Օրիորդ, խորապէս ազդուելով ձեր նամակէն, կը փութամ մեր առատ Աֆրիկէի այս հեռաւոր աշխարհէն պատասխանել ձեր հարցումներուն: Ես, ինքս ալ ըլլալով «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» գիւղացի թիւր կերտող հաւասար զինուորներէն մէկը, այսու կուգամ ձեր փափաքին գոհացում տալ:

Իսկուհին եւ Ովսաննան այսօր ողջ չեն, ժամանակներու եւ թոռնիկներու տէր կ'ապրին տակաւին: Այդ քաջարի յուզիչները ատելով կ'ատեն Թուրքը: Ու զայն ատել սորվեցուցած են իրենց զաւակներուն եւ թոռներուն: Նուիրուած են մայրութեան գործին:

Գաբրիէլ Բագրատեանը, ձեր Մուսայի հերոսամարտէն ետքը կամաւոր մեկնեցաւ ռազմաճակատ եղաւ տակաւին, մասնակցեցաւ շատ պատերազմներու ու բոլորն ալ լրիւ թաղան զուրս եկաւ: Ողջ է ու կ'ապրի: Նուիրուած է ազգօգուտ գործունէութեան:

Սարգիս Կիլիկեանը շատ առողջ կը շարունակէ ծառայել ազգին մէջ մարդերու մէջ: Հայրենասէր ու գաւառ է: Իր ազգակիցներուն օգնելու համար ոչինչ կը խնայէ:

Ժիւլիէթը եւս կ'ապրի: Հայաստանեաց հետ, որովհետեւ յաղթանակին իր աչքերովը տեսաւ:

«Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» ապրողները բոլորն ալ լաւ եւ հանգիստ: Սրտագին կը բարեւեն:

Ապրի՛ս հայ աղջիկ...

Ց Գ. ԳՈՒՐԳԱԼԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Թուրքիոյ երկրագործական ..... վար Մուշին պէյ ճամբայ ..... Արգուին եւ Կարսի ճամբով ..... բայ երգրում եւ Երզնկա: Այէհ ..... անցրենէվանի և Մուշի ..... կան կացութիւնը, ինչպէս ..... տիրի շրջանի բամպակի ..... Կարսի ճամբով Կիրասոն ..... դառնայ, կարգին մասին ..... ներ կատարելու համար:

⁂ Ըսմէք փաշա եւս ..... արեւելեան նահանգները, ... գիպելով Տրապիզոն եւ ..... Ճամբորդութիւնը պիտի .....

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՐՔԵՐ ԶԲՕՍԱՐՇԱՒՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

oooo

Պրոլետարական Զբօսաշրջաններու ընկերութիւնը սկսած է հրատարակել կարգ մը գործեր Հայաստանի զանազան վայրերուն մասին. Այսպէս այս տարի լոյս տեսան երեք գրքոյկներ.

1.— Արագած լեռը, գրեց երկրաբան Կարապետեան

2.— Արագածի Ըշակեղի բոյսերը, գրեց փրոֆ. Թումանեան

3.— Միօրեայ զբօսաշրջանի մը ուղեցոյց Երեւան, Լէնինական, Ղարաքիլիսա, [illegible] եւ անոնց շրջակայքը, գրեց Զաւէն Կորկոտեան:

Ինչպէս կը տեսնուի, պրոլետարական զբօսաշրջանի ընկերութեան հրատարակած առաջին գիրքերէն երկուքը նուիրուած են Արագածի: Պատահական արդիւնք չէ այս,— [illegible] բարձր եւ գեղեցկանիստ լեռը [illegible] Հայաստանի զբօսաշրջային ամէնէն [illegible] վայրն է, որ իր վրայ պիտի [illegible] զբօսաշրջիկներուն ուշադրութիւնը

Արագած ուշադրութիւն կը գրաւէ ոչ միայն իբրեւ զբօսաշրջային կարեւոր [illegible] մը, այլ եւ իբրեւ գիտական ուսումնասիրութիւններու կարեւոր [illegible]: Այդ է որ կը հասկցուի [illegible] երկու գիրքերը

Երկրաբան Կարապետեան իր գիրքով կը ձգտի զբօսաշրջիկներու ուշադրութիւնը հրաւիրել Արագածի բնական հարստութիւններուն վրայ, ցանկալով օժանդակել լեռան բնական հարստութիւններու ճանաչման: Գրքին մէջ մատչելի լեզուով կը խօսուի Արագածի մասին նախ երկրաբանական տեսակէտով, ապա տեղեկութիւններ կը տրուին Արագածի [illegible] հանքային հարստութեանց, [illegible] մասին

Գրքոյկին վերջին գլուխը նուիրուած է Արագածի գիտական ուսումնասիրութեան:

Ծաւալով շատ փոքր է, 14 էջ միայն, բայց լայն տեղեկութիւններ կը պարունակէ Փրոֆ. Թումանեանի աշխատութիւնը, որ կու տայ Արագածի Ըշակեղի բոլոր բոյսերուն ցանկը, իւրաքանչիւր բոյսի տարածման գօտին, վայրը եւ մանրամասնութիւնը

Իսկ Զ. Կորկոտեանի գիրքը կը ծանօթացնէ մեր քաղաքները: Երեւանը [illegible] չափով ընդարձակուած է եւ այժմ անկարելի է այդ քաղաքը [illegible] առանց ուղեցոյցի: Լոյս տեսած ուղեցոյցը լիովին կը ծառայէ իր նպատակին, ընդգրկելով հին թէ նոր Երեւանը:

Բնակարան ձգախմի բանւորներուն

— o —

Արուեստական [illegible] գործարանին կից հիմնուած են բնակարաններ բանուորներու համար. Օգոստ. 1էն այդ բնակարաններուն մէջ տեղաւորուած էին 1146 հոգի, 916 բնակիչ: Բանուորական բնակարանները փայտէ երկյարկ տնակներ են, շինուած ճաշակով եւ գեղեցիկ: Բոլորն ալ մաքուր են եւ ամէն բանուոր ունի ճաշարան, լուացարան, [illegible], եւ այլ յարմարութիւններ:

Գործարանին տնօրէնութիւնը ապահոված է նաեւ բանուորներուն վառելափայտն ու վառարանները. Դժբախտաբար տակաւին կը պակսին աթոռները, պահարանները, այլ մանաւանդ չեն հարթուած գէտի բնակարան տանող ճամբաները, այնպէս որ [illegible] անցանելի կը դառնան:

ԱՆԿԻԶԵԼԻ ԱՂԻՒՍ

Հայաստանի մէջ ջերմութեան անհաղորդ եւ տոկացող, անկիզելի կաւի հարուստ եւ անսպառ հանքեր կան, որոնցմէ շատերը չեն ուսումնասիրուած տակաւին:

Հայաստանի անկիզելի կաւի գլխաւոր հանքերը կը գտնուին երեք վայրերու մէջ,— Դսեղ, Ջիրուխլի, Քէշիշվէրան:

Այս երեք հանքավայրերէն ամէնէն կարեւորն է Դսեղի կաւահանքը, որ ուսումնասիրուած է քիչ թէ շատ, եւ կ'աշխատուի շահագործման յանձնել:

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ, Մ. Գէորգեան կը գրէ թէ ծանր արդիւնաբերութեան զարգացման հրահանգով, արդէն իսկ ձեռնարկուած է Դսեղի նման հանքերուն ուսումնասիրութեան, պարզելու համար թէ կարելի՞ է այդ կաւով շինել անկիզելի աղիւս:

Հայաստանի մէջ դժբախտաբար կը պակսին նման քննութիւններու անհրաժեշտ պայմանները,—մամուլ, վառարան, եւն.: Այսուհանդերձ, հակառակ զանազան դժուարութիւններու, Դսեղի կաւը ուսումնասիրուեցաւ ճարտարագէտ Քրստեանի հսկողութեամբ: Քրստեանի փորձերը ցոյց տուին որ կարելի չէ աղիւս շինել [illegible], բայց Դսեղի կաւը ջերմութեան կը տոկայ կատարելապէս:

Մ. Գէորգեանի կատարած փորձերով, տեսնուեցաւ որ Դսեղի կաւը կը հալի մօտ 1675 աստիճան ջերմութեան մէջ: Ըստ այս Դսեղի կաւը կը տոկայ, ջերմութեան [illegible], թթուի ազդեցութեան, [illegible] արդիւնաբերութեան մէջ: Դեռ կը խորհուի Դսեղի աղիւսը օգտագործել նաեւ [illegible] արդիւնաբերութեան մէջ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Զանգեզուր – [illegible] վերջ աւարտեցաւ նաեւ Փաշալուի [illegible] գիւղին ճամբուն շինութիւնը, 24 քիլոմէթր [illegible] Հերհեր, [illegible] ճամբուն շինութիւնը. 30 քիլոմէթր [illegible] 1ին սկսաւ շինութիւնը Փաշալու – Գամար, Դիլիջան – [illegible] ճամբուն, որով 6 թրքական գիւղեր կը կապուին Փաշալուի

** Կեդրոնական արուեստի աշխատաւորներուն Հայաստանեան [illegible] պատրաստուած է հայ արուեստագէտներու գործերու մէկ ժողովածուն, ինչպէս եւ նկարիչ Մ. Սարեանի մէկ ուսումնասիրութիւնը [illegible]

** Կրթական գործավարութիւնը ծրագրած է պետական թատրոն մը հիմնել Ալլահվերդիի մէջ: Մինչեւ թատրոնին շինութիւնը, ներկայացումները պիտի տրուին ակումբին մէջ: Արմէն Արմէնեան նշանակուած է բեմավար Ալլահվերդիի թատրոնին.

** «Խորհ. Հայաստան» (21 օգոստոս) կը գանգատի, որ Երեւանի կայարանին մէջ տոմսակավաճառները կը գողնան՝ ճամբորդներուն աւելի վճարել տալով իրենց տոմսակներուն համար:

** Ֆերդուսիի ծննդեան հազարամեակին նուիրուած ժողովածու մը լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ: Գիրքը 9 պրակէ կը բաղկանայ: Թարգմանութիւնը կատարած է Գ. Ասատուր Յառաջաբանը գրած է Փրոֆ. Մառ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Հարպիէ»

Գրած էինք թէ Պոլսոյ մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուած է զինուորական վարժարանին՝ Հարպիէի հարիւրամեակը: Թուրք մամուլը [illegible] պատմական տեղեկութիւնները կը հրատարակէ այս առթիւ.—

Արաբական 1241 թուականին, Ենիչէրիներու օճախը կը ջնջուի եւ զինուորական կանոնաւոր կազմակերպութեան կը ձեռնարկուի: Այս ձեւով կազմուեցան զինուորական գունդեր, որոնց մէջ տասնապետ, չաւուշ եւ յիսնապետ կարգուեցան գրել – կարդալ գիտցող ընդունակ երիտասարդներ: Անչափահասներն ալ զրկուեցան Շէհզատէ Պաշիի Ենիչէրիներու զօրանոցը որ Թալիմհանէ կոչուեցաւ: Աշակերտներուն ամսական 5 ղրշ. կը վճարուէր: Այս դպրոցը հիմնուեցաւ 1242ին, բայց թուրքեւռուս պատերազմին պատճառաւ փակուեցաւ: Սակայն երեք տարի յետոյ արդէն պէտքը կը զգացուէր զինուորական կանոնաւոր վարժարանի մը: Սուլթան Մահմուտ Բ. որ մը իր այս փափաքը կը հաղորդէ [illegible], որ հաւանութիւն կը յայտնէ:

Մրցագիրը կը գործադրուի եւ Մաչքայի զօրանոցին մէջ կը հաստատուին երկու մեծ դպրոցներ, 400 աշակերտներու համար: Կը շինուին նաեւ գրադարան, բաղնիք, հիւանդանոց եւ մզկիթ: Կրթական գործիչներն ալ Եւրոպայէն կը բերուին 1250ին

Հարպիէն էր որ կը հիմնուէր, բայց շատ անկատար ձեւով: Կարգ մը դասեր — երկրաչափութիւն, գրահաշիւ, բնագիտութիւն, բարձրագոյն չափագիտութիւն եւն. — հազիւ 13 տարի յետոյ կարելի եղաւ տալ

Աշակերտները թմբուկով դասարան կը մտնէին եւ կարգով կը կատարէին բոլոր ծառայութիւնները — կերակուր եփել, ավլել, [illegible] եւն.

1251ին, խումբ մը սպաներ Փարիզ եւ Լոնտոն կը ղրկուին, իրենց ուսումը կատարելագործելու համար: Երեք տարի յետոյ ալ, 10 աշակերտներ Վիէննա եւ Պերլին կը ղրկուին ուսանելու:

Աւելի վերջը, [illegible] նկարիչ Շիրաճն կը բերուի իբրեւ ուսուցիչ, իսկ Եգիպտացի [illegible] ալ իբրեւ հետեւակազօրքի [illegible] ուսուցիչ:

1258ին դպրոցը փոխադրուեցաւ Բանկալթիի ներկայ վայրը եւ կոչուեցաւ «Մէքթէպի Հարպիէ»

1300ին Ֆոն Տէր Կոլց Գերմանիայէն բերուեցաւ եւ ընդհ. քննիչ կարգուեցաւ զինուորական վարժարաններուն 21 յուլիս 330ին (1914). ընդհ. պատերազմին պատճառաւ, Հարպիէն գոցուեցաւ եւ ուսանողները բանակ ղրկուեցան:

Հարպիէ վարժարանը մինչեւ հիմա 23.427 սպայ տուած է բանակին:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԷՅԼԻՕԶՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Երկար վէճերէ յետոյ, որոնց մանրամասնութիւնները զանց կ'առնեմ, օգոստ 26ին Գ. Մ. Աղամեանի սրճարանին մէջ գումարուեցաւ Սէյլիօզցիներու ժողովը, նոր վարչութիւն ընտրելու համար: Ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Գ. Օննիկ Պուրուեան, որ իր բացման խօսքով բացատրեց միութեան դերը եւ հրաւիրեց ներկաները հաւաքուիլ սոյն բարի նպատակին շուրջ, վերակազմելու համար Միութիւնը: Յանձնարարեց հետաքրքրուիլ երիտասարդներու վիճակով, հող տանիլ պզտիկներու կրթութեան ու հայեցի դաստիարակութեան եւն.: Ժողովը անմիջապէս գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով.— Գ. Գ. Օննիկ Պուրուեան, (ատենապետ), Զ. Զատիկեան (ատենադպիր), Նիկողոս Գարաճեան, Յարութիւն Հայրապետեան, Մարտին Աղամեան, Համբար Համբարեան (գանձապահ), Փիլիպպոս Եաղլեան:

Նոր վարչութիւնը իր առաջին նիստով որոշեց թէյասեղան մը տալ: Թուականը պիտի որոշուի ժամանակին յայտարարութեամբ

Դարձեալ կոչ կ'ընեմ բոլոր հայրենակիցներուն լուրջ գիտակցութեամբ համախմբուիլ Հայր. Միութեան շուրջը, որով կատարած պիտի ըլլան նուիրական պարտականութիւն մը եւ ազգասիրական գործ մը

Ս. ՔԷ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ — Այս գիւղը եղած է պատուաւոր իր մատուռ – մանկապարտէզով, Տիկնանց եւ [illegible] Միութիւնով եւ սկաուտական խումբով որուն յառաջդիմութեան համար ջանք չեն խնայեր [illegible] տիկիններ եւ պարոններ

Դաշնակցութեան պաշտպանութեամբ որր իրենց գոհունակութեան գործնական ապացոյցը տուին երկու տիկիններ, Զարբեան եւ Փանոսեան, առաջինը ձեռք մը սկաուտական [illegible] նուիրելով, իսկ երկրորդը խումբի դրօշակը

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի կեդրոնը իր կարելի միջոցները կը տրամադրէ [illegible] մարզին մէջ Սէն Ժէրոմի սկաուտական կազմը լաւագոյն հիմերու վրայ դնելէ վերջ, անշուշտ չպիտի մոռնայ շրջակայքը Նոթր – Տամ, Սէն – Միթր եւ Սարթանը [illegible] որոնց կազմակերպումը անհրաժեշտ է. եւ որուն համար Սէն Ժէրոմցին պարտի սատարել ամէն կերպով

** Թաղականութենէն վերջ Տիկ. Միութեան մը գոյութիւնը անհրաժեշտ էր Սէն Ժէրոմի համար Պատիւ թաղականութեան որ կրցաւ կազմակերպել տիկինները ու օգտուիլ անոնց աշխատանքներէն: [illegible] տիկիններու գործունէութեան մասին ժամանակին գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ Անոնք հինգ հազար ֆրանքի մօտ գումար մը հանգանակելով բարեկարգած են մատուռը եւ գնած են դպրոցական կարգ մը անհրաժեշտ պիտոյքներ: Այսօր սակայն ցաւով կը տեղեկանանք թէ թաղականութեան եւ այս տիկիններու միջեւ անհամաձայնութիւն մը ծագած է, եւ Տիկ. Միութիւնը կը գտնուի կազմալուծման վիճակի մը մէջ

Կը կարծենք թէ դժուար չէ նոր [illegible] թիւրիմացութիւնը

** Թաղականութիւնը ընդառաջ երթալով նորակազմ [illegible] Միութեան խնդրանքին, [illegible] մատուռին կից նախկին դպրոցը շէնքը որ պիտի ծառայէ գրադարան – ընթերցարանի: Միութիւնը [illegible] մը նամակներ գրած է թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի թերթերուն, որպէսզի մէյմէկ օրինակ ղրկեն [illegible] իրենց գրադարանին: Անհատ հայրենակիցներէ եղած են գիրքերու եւ թերթերու նուէրներ: Կը յուսանք թէ մօտ օրէն պիտի կատարուի բացումը

** Մեր դպրոցը վերաբացուեցաւ սեպտ. մէկին ու այսօր [illegible] աշակերտներու [illegible] համար պաշտօնի կոչուած է Օր. Ռեբեկա Գարակէօզեան, Վիէնի նախկին վարժուհին որ ծանօթ է իր կարգապահութեամբ.

** Կիրակի օր Սէն Ժէրոմի դպրոցի անօրէն Պ. Պէյթեանի մէկենասի [illegible] կազմակերպուած էր [illegible] մը Մէզօն ու Ֆոնթէնէ մէջ [illegible] հայ գաղութ

Փառնէ [illegible] մեր հայրենակիցները [illegible] էին երկու [illegible]

Հրաւիրեալ [illegible] Mrs. Olivier, Léon. Reboul, ինչպէս նաեւ Թաղականութեան կողմէ Ս. Գէորգեան Սէն Ժէրոմի գաղութին կողմէ [illegible] երախտագիտութեան [illegible] մը.

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ [illegible] երկու [illegible] 79 [illegible] կարգապահութեամբ [illegible] ընտրեցին [illegible] 79 քուէով եւ [illegible] 76 քուէով.

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ԼԱՂԿԱՆ ԿԱՆՆՑ ՑՆՑՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible] «Արազդ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 օգոստ.):

— «Եթէ Նիւ Եորքի դատավարութիւնը տեղի ունեցած ըլլար բնական պայմաններու մէջ եւ կատարուած ըլլար առանց ամօթալի ճնշումի դատաւորին, դատախազին եւ երդուեալներուն վրայ, եթէ դատարանէն առնուած ըլլար իբր վկայ սրիկաներու երամը որ երդումնալով կը փութար ոչ թէ ճշմարտութիւնը խօսելու, այլ ինը դաշնակցականներ ամէն գնով դատապարտել տալու մոլեռանդութեամբ, եթէ, կ'ըսենք, գոնէ գիտնայինք թէ ինչի՛ գործածուած են դատին անունով հաւաքուած տասնեակ հազար տոլարները, թերեւս հաւատայինք Նիւ Եորքի դատարանի վճռին արդարութեանը:

Սակայն Նիւ Եորքի դատը եկաւ մեր հաւատքը խախտել ֆաշափակիր ժողովուրդներու արդարադատութեանը վրայ: Նիւ Եորքի մէջ ցուցադրուածը դատավարութիւն չէր, այլ [illegible] մը՝ ամէն գնով ինը հոգի դատապարտել տալու համար: Ու ինչ որ ամէնէն եղերականն է՝ հայ տականքներն է որ բեմադրիչներն էին այդ ողբերգական զաւեշտին, ու դատարանը, կարծես, պայկ հանդիսատես: Ու անոնք որ փորձեցին, պաշտպանութիւն կերպով, դատավարութեան [illegible] 9 հոգի՝ [illegible] մեղսակցութիւնը, կամ թէ առնուազն մեղսակցութեան [illegible]՝ եթէ [illegible]

Ինչ որ տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի դատավարութեան [illegible] ֆիլմ մը, որ ամէն բան ըրաւ [illegible] նելու համար հայ բալէթը, փոխանակ [illegible] ձեռք հայ կինը իր ամէնէն գռեհիկ կերպարանքին մէջ, ու վիճարանելով ամէն փոքրոգութեան, ստութեան, կեղծիքի, գրգռիչութեան: Հայկական զարշելի կիրքն էր որ ամբողջ 7 ամիս [illegible] ամերիկահայ գաղութը կը հաշուէր իբր գիրտ ու [illegible], սկսելով ամէնէն քիչ [illegible] մինչեւ ամէնէն կեղծաւոր պատմելիքները:

Բայց ինչ որ տեղի կ'ունենայ վճիռէն յետոյ՝ կը գերազանցէ գարշանքի ամէն սահման: Եթէ հասկնալի էր որ Ղեւոնդ եպ.ի անմիջական հոգեկիցները ջանքեր թափէին անոր սպանիչները գտնելու եւ դատապարտել տալու համար, եթէ հասկնալի էր նոյն իսկ որ Դաշնակցութեան հակառակորդները Ղեւոնդ եպ.ի դիակը շահագործէին ոճիրը Դաշնակցութեան վերագրել տալու եւ զայն վարկաբեկելու համար այս կերպով, եթէ հասկնալի էր, կ'ըսենք, որ պատասխանատու [illegible] օգտուէր Նիւ Եորքի դատէն հայ եկեղեցին [illegible] պառակտել փորձելու համար, բոլորովին [illegible] է այն ցնծութիւնը որով այդ միեւնոյն տարրերը կը տօնեն դատապարտութիւնը 9 Հայերու, գիտնալով հանդերձ որ դատարանը [illegible] բան մը չապացուցուց:

Աս՝ գազանային կիրք է արդէն, ու ամէնէն մեծ նողկանքը զոր կարելի էր [illegible] մարդ անունին: Աս արդէն մեծագոյն աղտն է որուն կարելի էր թաթխել հայ անունը: Հրէշային զգացում է ցնծալ եղերական [illegible] վրայ 9 Հայերու՝ որոնք ծնողք, կին [illegible] մեղսակցութիւն կամ մեղսակցութեան չափը չկրցան ապացուցանել դատավարութեան վեց շաբաթները, [illegible] խեղդող ձեռքի մը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒՄՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Գայլանի պատահացող փափուքը մը կար Լէլոյի շուրջ Եղածը խեղք կարենու բան չէր: Ասր բրածը իրենց աչքէն բուն կ'երեւար երեւակայական փրափուքը հեռնկոցի կը փոխուէր, կը շատնար, կը ժեծնար Ունեւորները մանաւանդ, խնդուք մը ունէին անոր համար ալ՝ տեսակ մը խաղ էր չըթունքներնուն վրայ. խաղերուն ամէնէն սարօրինակը դառնալու պատահու խաղ մը, ու խօսքը Լէլոյին վրայ կը հասնէր, երբ կը խնդային իրենց բերանները լայնած: Այս՝ ծաղրանքի ամէնէն տափակ ձեւն էր որուն վարժուած, համ կ'առնէին, բայց իրենց սիրտը թեթեւնալու տեղ, կը ծանրանար, կը ծանրանար . .

Լէլօ, մօտէն կը ճանչնար ատանկներ . . .

Գ.

Մուլլին, Ակօրենց Մարգարին եղբօր տղան, շատոնց որբ մնացած, անոր նկարագիրէն գիծ մը իսկ չունէր: Աս տանեօթը տարեկան տղան, երբ Լէլոյի ձեռքին տակ մնաց, յանկարծակիի եկած, քիչ մըն ալ պղտորած աչքի սերերէն, նախ հետզհետէ պէս գլուխը ծռեց, ու ամօթութիւն դարձած, ամէն հեղ գլուխը կախ մտիկ կ'ընէր Լէլոյին:

Բայց Լէլօ իր համակրանքը չփոխեց երբեք, իր սիրտը նոյնը մնաց, քանի Մուլլին կը գէշնար ու կը փոխուէր Անոր վրայ ունեցած գուրգուրանքը կ'աւելնար, կը խորունկնար, աւելի կը մօտենար անոր սրտին, կարծես շրթունքները անոր ականջներուն մօտեցուցած, կը խօսէր, երգի մը պէս կ'ուզէր մտնել անոր սրտին.

Բայց ի՞նչ կ'ըլլար, ի՞նչեր կը դառնային, Մուլլին կը փոխուէր, անդադար կը փոխուէր, կը գէշնար, աւելի կը գէշնար. Լէլօ աչքերը յառելով սկսաւ խօսիլ անոր հետ, նեղանալու եւ մը դրաւ ձայնին մէջ, երբեմն ալ յամութեամբ, բերանը բաց, կ'ուզէր հասնիլ անոր հոգին.

Բայց Մուլլին առաջուան տղան չէր ձայնը անգամ փոխուած, չոր բան մը կար անոր մէջ, տարօրինակ խաղ մը, սուր՝ ածելիի պէս կտրող.

Մուլլիին այս փոփոխութիւնը առաջին մէջ պղտութիւն բերած էր: Կամաց կամաց կը կորսնցնէր ան իր հանգարտութիւնը

Ամէն իրիկուն տուն վերադարձին, Լէլօ անոր աչքերէն կը հասկնար ներսի կրակը, տեսակ մը խռովքնարանքն՝ վառնդաւոր դառնալու առաջնան պղտորած

Ու կը փոխուէր Մուլլի, ամէն օր կը փոխուէր ինկած՝ փողոցներուն խորը թանձրացած ճահիճի մը մէջ մաղդկային. Իր ընկերներն ալ յանձնուած՝ օրր օրին խորունկցող այս դժբախտութեան, առանց գիտնալու, եղած էին իրենց միջավայրին մէկ մէկ ուրուականները.

Դժոխքի հանելուկ մըն էր հոգ կեանքը, զայրոյթով զգալուած՝ ամէն տեսակ նենգութիւններու հրապարակ մը, ուր, իւրաքանչիւր քայլի գերեզման մը կը բացուէր եւ ուրիշ մը կը գոցուէր: Ամէն իրիկուն, Մուլլին այդ գերեզմաններէն կը վերադառնար.

Լէլօ կը ճանչնար այդ միջավայրը: Դժոխքի մը բերանն էր ան, ուր մտնողը, կեանքէն անմիջապէս կ'անջատուէր, կը մեկուսանար՝ անդունդի մը խորը ինկող մէկուն նման: Իրեն համար կը սկսէր անդունդի կեանքը, կեանքի անդունդը

Հոդ էր ինկած Մուլլին.

Հիմակ ինչ որ կ'ընէր սարօրինակ, կը վայլէր իրեն, կարծես թէ ինք էր ան, այդ շարժումին տէր մարդը, երբեք ուրիշ մը չէր կրնար ըլլալ: Կը սուէր, սուտը բնականին հետ այնպէս կ'երթար որ, պէտք էր անպատճառ սուէր, խաբէր, բոլոր նենգութիւնները միացնէր իրարու Այս սարօրինակ փոփոխութիւնը անհուն կատարելութիւնով միացած իր մէջ, կամաց կամաց սրտին տամբ կը բարձրանար պէմքին վրայ, արիւնին խառնուած, կը քալէր անոր հետ, ու կ'անցնէր բոլոր երակներէն Երր օր մըն ալ իր կեանքին ողբերգութեան սարսուռ զգաց մինչեւ ոսկորներուն ծուծը. Այս վայրկեանին էր որ իր մէջ բնակող ճիչդ մարդը արթնցած, գտած էր ինքզինքը՝ ոճրագործը . . . անմեղսապարտը:

Մուլլին էր եկողը, այս անգամ քալուածքը կասկածոտ, իր շարժումներուն մէջ շուարած, մոլորուն, դանդաղելու պէս կը թուէր, կը կենար, ու չէր հասկնար, ինչո՞ւ համար այս անգամ գլուխը աւելի ծռած, մարած էր գէմքը, մարած էին աչքերը: Անցեալ տարուան երեսին կարմիրները սրբուած, գոյնը նետած բան մը կ'երեւէր վրան Աչքերը շատ կը փայլէին, կը վառէին կրկին, ու մէկ նայուածքով կարելի էր տեսնել անոր մտածումին շուքը, երբ գլուխը կը կախէր, կամ բարկութենէն կը դողար.

Բայց իր յուսութիւնը բան մը ունէր պատմելիք.

Այդ յուսութիւնը խորունկ կիրքի մը ճնշումն էր որ, յանկարծ արիւնը գլուխը կը զարկեցնէր, ու մշուշ մը կը ծածկէր ամէն բան աչքերէն Ու ներսը ինչ որ կար, Լէլօ այս վայրկեանին միայն կրցաւ տեսնել սաւանի պէս պառկած երեսին վրայ, ու քանի կը նայէր, կը մօտենար ճշմարիտ Մուլլիին՝ անոր կեանքի դժոխքին

Լէլօ, երբեք այսչափ յանձնուած կերպարանքի մէջ տեսած չունէր Մուլլին, ու բռնելով անոր ձեռքերէն,

— Մուլլի՛, բաւ, ու նայեցաւ աչքերուն.

Մուլլի, շրթունքները իրարու ճզմեց Պատասխանելու տեղ, կը ջնջէր ուժով ուժով, տեսակ մը արհամարհանքով: Ոտքն՝ հետեւ քալուածքը կ'առնէր, կը դողար, շրթունքները բացած պահուն, ակռաները կը մնային սեղմուած:

Ինծի նայէ, Մուլլի նայէ աչքերուս, կրկնեց Լէլօ.

Մուլլի արհամարհանքով նայեցաւ, սպառնալու աստիճան տափնովրայ, ու կրկին կախեց գլուխը

— Ձեզ հասկնար, ո՛չ, այս լռութիւնը . . .

Լռութի՛ւն . . .

— Թող ուրեմն, խօսէ անցեալ օրուան պէս, միւս օրերուն պէս Ինչ ունիս

Մուլլի անցեալ օրուան տղան չէր այլ եւս, կեցած տեղը անհանգիստ, կը նայէր Լէլոյին, յետոյ ունքերը հասած կարծես, կը կախէր գլուխը, մատները իրարու մէջ կ'անցընէր, կը սեղմէր, ու չկրնալով ճար մը գտնել կամ բառ մը ընտրել պատասխանելու, կը նայէր դիմացը, այս պահուն աչքերը կը վառէին, երեսին վրայ մնացած քիչ մը կարմիրը աւելի տժգոյն, շրթունքներն ալ իրարմէ զատուած, բան մը ըսել կ'ուզէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(5)

(Շար.)

քաթերի ընդհ. գործադուլին, տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ պատերազմը արգիլելու պատասխանատուութիւնը միայն Արհեստակցական Միութեանց վրայ չինյնար, այլ անհրաժեշտ է փորձել բոլոր միջոցները, կազմելով միջազգային բարոյական կանոնագիր մը: «Ընդհ. գործադուլը կը յաջողի, եթէ գործադրուի բոլոր երկիրներուն մէջ: Արդ, Եւրոպայի մէջ միայն երեք-չորս երկիրներ ի վիճակի են ընդհ. գործադուլ սարքելու: Անհաւանական է որ Մեծն Բրիտանիան ըլլայ նախայարձակ ազգը: Եւրոպայի համար ներկայիս վտանգը Գերմանիան է: Հետեւաբար անհրաժեշտ է մշակել այնպիսի քաղաքականութիւն մը որ կարելի ըլլայ դիրք բռնել համաձայն պարագաներուն»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ-ՌՈՒՍԻՈՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ կնքուեցաւ առեւտրական համաձայնութիւն մը, որ ի զօրու է մինչեւ 1 յունուար 1935: Նոր դաշնագրին համաձայն, Ռուսիա 2 միլիոն ոսկի արժողութեամբ թիֆթիկ, ողջ կենդանի, որսորդական կաշի եւ նարինջ պիտի գնէ, իսկ ասոր փոխարէն 2 միլիոն ոսկիի ապրանք պիտի ներածէ Թուրքիա:

Թուրքիա զրկուելիք ռուսական գլխաւոր ապրանքներն են՝ 450,000 քիլօ տպագրութեան թուղթ, 5,750,000 քիլօ գունաւոր հիւսուածեղէն, 75,000 քիլօ կրկնակօշիկ, 1ուկէս միլիոն քիլօ *անթասիթ* ածուխ: Ռուսական ներածումներուն մէկ մասը, մինչեւ 650,000 ոսկիի արժողութեամբ, բացառապէս Կովկասեան սահմանէն տեղի պիտի ունենայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գործադուլին առթիւ ծագած խռովութիւններու հետեւանքով, 10 հոգի սպաննուեցան եւ 50 հոգի վիրաւորուեցան: Բանակի զինուորներ ալ կը գործածուին բանուորներուն դէմ, ինչ որ տեղի տուած է բազմաթիւ գանգատներու: Պատերազմական նախարարը չի կրնար միջամտել, որովհետեւ նահանգապետները լիազօր են այս հարցին մէջ:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ մերժեց հրատարակութեան տալ դատաւոր Փռէնսի սպանութեան վերաբերեալ տեղեկագիրը, ինչպէս պահանջած էր Սթավիցքիի քննիչ յանձնաժողովը: Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ նախարարը վախցած է աջակողմեան մամուլի սպառնալիքներէն:

ՀՐԷԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ չպիտի հրատարակուին գերմանական թերթերուն մէջ: Թերթ մը անուշադրութեամբ հրէական ազդ մը հրատարակած ըլլալով, գործակալը ձամբուեցաւ եւ իր միջնորդչէքը աղքատներուն յատկացուեցաւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօրՇաբաթ երեկոյ Rue Ampère-ի ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այսօրՇաբաթերեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաա) խումբերու բոլոր ընկերները վաղըԿիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԻԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներըայսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՑԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղի դարմանատան ընդունելութիւնները տեղի կ'ունենան իւրաքանչիւր ամսուան առաջին եւ երրորդ շաբթուան Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 2.30էն 5.30: Դեղօրայքը կը տրուին ձրի: Հասցէ 65, Րիւ տիւ Փարք, Առնուվիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ շրջակայից գիւղերու Երիտասարդաց Միութիւնը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Rue Colbert, Bar de Poste-ի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգ. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայվաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Bar du Globe (Bd. Dugommier)-ի մէջ: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան, Արարայի տարեդարձը եւայլն:

ԼԻՈՆԻ Մ. Ն. Գ. Հայրենակց. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Րիւ Մազէնօ, թիւ 76, Քաֆէ տը լա Կառ տիւ Թրամուէյի ներքնասրահը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն, ընթերցում նամակներու եւ ընթացիկ խնդիրներ:

Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի նկատուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու Ուրֆայի եւ Շրջականերու բոլոր հայրենակիցները ընտանեօք, վաղը Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 2ին Beaumont, la Rosière, Bld. du Nord. No. 31, *հայրենակից Գ. Գէորգ Սօթնեզըայրեանի բնակարանը:*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այս Կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2·30ին

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զաֆահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ Հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Խօսք պիտի առնեն.— կամ. Մարտիկ. Միութեան կողմէ Տոք. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ Գնդապետ Ռ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, զափ. Որբերու Միութեան կողմէ Գ. Ա. ԳԱԲԻԿԵԱՆ, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— փլաս կամպէթայի նայող ֆէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Քափօրը ժամը ճիշդ 2.30ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Հերոսի գերեզմանը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ

Թարգմ. Ժ.

Տղան ինդաց խորամանկութեամբ:

— Ոչ, այնտեղ չէր բնակեր. բայց երէկ երբ Լէյտի Ձիլ այստեղ էր, քանի մը նամակներ նամականոէն առի եւ տեսայ որ անոնցմէ մէկը ուղղուած էր Ա. Ճէյնինգսին, Կրէյթ, Ուէսթըրն պանդոկ, Փէտինկթըն, Լոնտոն... *եւ կարծեմ, Գ. Ուօմըրզլի, Ա. Ճէյնինկսը՝ Ա. Ճէնինսըն կը նշանակէ...*

— o —

ԳԼՈՒԽ 17ՐԴ

— o —

ՇԱՔԱՐԸ

Ուօմըրզլի ոտքի ելաւ, չուկեկարքին ժամանակացոյցը քննեց եւ Ամերիկացին պատուհանին քով կանչելով հարցուց.

— Ի՞նչ կը խորհիս հիմա...

— Սպասեմ ելաւ, պատասխանեց խուզրը. անմիջապէս Լոնտոն երթալու ենք... անշուշտ հեռագիրը ըժիշկ Գրասէնէն եկած է եւ հետեւանք է մեր երէկ գիշերուան այցելութեան... ազդարարութիւն մըն է Լէյտի Ձիլին...

— Գէշը այն է որ մեզմէ քանի մը ժամ առաջ ճամբայ ելած է, դիտել տուաւ ոստիկանը, իրիկունը Լոնտոն պիտի հասնինք, Լէյտէին երկու ժամ յետոյ. նախէն պիտի փախցնենք զինքը... ինչ որ է, սակայն, հիմա գոնէ երթալու պատճառ մը ունինք, եւ — թանք... ետ այս տղան...

Ոստիկանը դարձաւ ծառային.

— Կարծեմ հմարտութիւնը ըսիր մեզի, հէյն...

— Պատուոյ խօսք, Գ. Ուօմըրզլի. ըսի ինչ որ գիտէի...

— Շատ լաւ. ամէն պարագայի այլեւս այստեղ չես կրնար մնալ Լէյտի Ձիլին դառնալէն յետոյ... պիտի ընե՞ս ինչ որ ըսեմ քեզի...

— Անշուշտ, Գ. Ուօմըրզլի, պատասխանեց տղան. ես ալ չեմ ուզեր հոս մնալ... արդէն կը վախնայի թէ վտանգաւոր բան մը կար այս գործին մէջ՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ Ճէնիսըն այդպէս շտապով գիշերակարգ նետուեց. նեղ կացութեան մէջ գտած զիս, յանկարծ վրաս ինկան եւ խորհելու ժամանակ չունեցայ... ատկէ զատ հինգ հարիւր հատ ալ ոսկի դրին ափիս մէջ... հիմա ի՞նչ ընելու եմ այս դրամով, Գ. Ուօմըրզլի...

— Պահէ պահէ, ըսաւ ոստիկանը. ո՞ւր է...

— Այստեղ, գօտիիս մէջ, ցոյց տուաւ Հրին. չորս հարիւր ութսուն մընաց, քանի մը բաներ գնեցի երէկ...

— Լաւ, ալ մի ծախսեր եւ մտիկ ըրէ ինծի. ունեցածդ — չունեցածդ կապէ եւ այս իրիկուն Լոնտոն վերադարձիր. տունդ գնա, ես վաղ առտու քեզի կուգամ կը տեսնեմ. դրամին մասին հոգդ մի ըներ. Ալֆրէտ Ճէքինի խնդրին մասին տեղեկութիւն տուողը պարգեւ պիտի ստանայ եւ դուն ունեցածէդ աւելի բաժին պիտի առնես...

— Շնորհակալ եմ, Գ. Ուօմըրզլի, շնորհակալ եմ, գոչեց տղան եւ ապա շունչ մը քաշեց տեսնելով որ չպիտի ձերբակալուէր. ձեր խօսքը մտիկ պիտի ընեմ... սակայն քաղաքացի՞նը, ի՞նչ հետ պիտի խօսի՞ք...

— Կը խօսիմ, ըսաւ ոստիկանը եւ բակը ելաւ: Քաղաքացին այնտեղ էր:

— Ինծի նայէ, ըսաւ անոր, Հրինը այս իրիկուն պիտի մեկնի, իրեն ըսած եմ որ գոյքերը հաւաքէ եւ իրիկուան երկաթուղիով Լոնտոն վերադառնայ. ուր իրեն պէտք պիտի ունենամ վաղ առտու. ուրեմն իրեն արգելք չըլլաս, իսկ եթէ Լէյտի Ձիլը այս գիշեր գայ, այցաքարտս իրեն կուտաս եւ կ'ըսես որ Հրինը մեկնեցաւ իմ հրամանովս, ան կը հասկնայ...

— Գոյս ունիմ որ լուրջ խնդիր մը չէ, կմկմաց մարդը. Սըր Ճօնը այստեղ չէ, Տիկինը...

— Այո շատ լուրջ խնդիր է, պատասխանեց ոստիկանը. զգոյշ պիտի ըլլաս. բայց հիմակուհիմա այսքան...

Նորէն ժամանակացոյցին նայեցաւ, քանի մը հրահանգներ եւս տուաւ տղուն եւ Ամերիկացիին հետ դրան առջեւ սպասող կառքին մէջ մտաւ:

— Բաւական գործ տեսանք, ըսաւ Ուօմըրզլի երբ ինքնաշարժը կը սուրար. նախազգացում մը ունեցար Միլի Քլօվըրին մասին վերջապէս... հիմա ի՞նչ է կարծիքդ, ըսէ նայինք...

— Այդ Ճէնիսըն կոչուած տղան պիտի գտնենք, պատասխանեց Ամերիկացին. ինծի այնպէս կը թուի որ այս բոլոր խազերուն գործիչը ան է...

— Եթէ Անգլիա է, անպատճառ կը գտնենք զինքը, ապահովցուց ոստիկանը. աշխի մէկ վայրկեանէն չէի վստահեր իրեն, բայց կարծեմ սխալեր եմ որ զինքը հանած — վարած տղու մը տեղ դնելէ աւելի աղուէսի տեղ դրեր եմ... Լոնտոն հասած չհասած անոր հետքը կը գտնենք... հիմա ժամը մէկն է... 2.30ին շոգեկառք մը կայ... կայարանը հասնելու ժամանակ ունինք... Եուսթըն կը հասնինք վեցին... իմ պաշտօնակիցներէս Քէլէնկընին կը հեռագրեմ որ կայարանը մեզի հանդիպի... յետոյ կ'երթանք Կրէյթ Ուէսթըրն պանդոկը եւ կը հասկնանք թէ Ա. Ճէնինկսը — որուն Լէյտի Ձիլ նամակ ղրկեց երէկ — Ա. Ճէնիսը՞ն է...

— Կարծեմ ան է, ըսաւ Ամերիկացին. բայց հոն չպիտի գտնենք զինքը .. եթէ ծառան ու գինետան աղջիկը հինգ հարիւրական ստացան, ալ կըսնաս երեւակայել թէ Ճէնիսըն ի՞նչ գումար առած է Լէյտիէն եւ հաւանաբար հեռացած է...

— Ձեմ գիտեր, բայց կարծեմ Ճէնիսընը այն տեսակ տղայ մըն է պիտի մտածէ թէ իր հետքը կորսնցնելու համար ամէնէն լաւ միջոցն է մնալն է տունը բնակիլ. կամ այդ տեսակ մարդիկ... եւ սխալ չեն... ժամանակին Լոնտոնը իրար անցուցի գտնելու համար մէկը որ տունէն փախեր [...] վերջի վերջոյ ո՞ւր գտնեմ զինքը, տունէն քանի մը քայլ անդին [...] միշտ... ոչ, կարծեմ Ճէնիսընը գտնելու դժուար պիտի չունենանք...

— Ես կ'ուզեմ որ Լէյտի Ձիլը [...] ննենք, ըսաւ Ամերիկացին. թէեւ [...] մէ գիւրութեամբ տեղեկութիւն [...] պիտի կրնանք ստանալ...

— Տեղեկութի՞ւն... ըսաւ [...] քինը Թաւուորոզը Լէյտի Ձիլն [...] Ամերիկացին գլուխը [...] խնդաց:

— Ես առանկ բան [...] կրնար [...] բայց շատ մը բաներ գիտէ, [...] բաներ...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՄԵՐՁԱԿԱՅ ՀՆԱՐ Metro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »
Ամերիկա ::	200 »	100 »
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 9 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2765

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲՈՇԱՅԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ինչո՞ւ միշտ մեր անունը բերան կ'առնէք, ամէն անգամ որ կը գայթակղեցնէք ձեր հակառակորդներուն դէմ եւ կ'ուզէք ծանր նախատինք մը ուղղել,— բոշա, բոշայական, բոշայութիւն…

— Շատ ազդու բացատրութիւն մըն է այդ, մէկ բառով ամբողջ պատկեր մը տալու համար։

— Կը հասկնամ, բայց դուք լաւ սերտե՞ր էք մեր պատմութիւնը, երբ այնքան յառաջ կ'երթաք։ Ի՞նչ փաստեր ունիք, ապացուցանելու համար թէ բոշաները կը հաւատան միայն մէկ բանի,— «սոր հաց, անոր կաց», թէ չունին ո՛ր եւ է սրբութիւն, եւ ամէն բան վրայ կուտան մազի մը համար…

— Այդպէ՞ս է աւանդուած պատմութիւնը, աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ։ Բոշա կոչուին թէ գնչու կամ ցիկան, նոյն խառնուածքն ունին։

— Բարեհաճեցէք աւելի բաց խօսիլ։ Ո՞րն է այդ խառնուածքը, կը պահանջեմ որ օրինակներով ապացուցանէք։ Ամէն ժողովուրդ ալ թերութիւններ ունի, բայց ինչո՞ւ միայն մեր անունն է, բերնէ բերան գլորելով։

— Նախ՝ չունիք տուն — տեղ։ Այդ վիճակը միս - ոսկոր դառնալով, խմորուած է ձեր նկարագիրը։ Դուք ո՛ւր որ երթաք, երեւ կը գաղթէին, եւ այնքան արժանապատուութեան զգացում չունիք որ, ամէն բանի կը հանդուրժէք, հերիք է որ պատառ մը հաց տան։ Ձեր բնտանիքը՝ ճամբուն վրայ զարնուած վրանն է, ձեր աշխարհը՝ փողոցը։ Ոչ հայրենիքի գաղափար ունիք, ոչ անցեալ կամ ապագայ, ոչ մշակոյթ, ոչ ալ որ եւ է դաւանանք։

— Ներողութիւն. կամք անկախ դժբախտութիւններն ու թշուառութիւնները մի՛ շփոթէք բուն խոականութեան հետ։ Եթէ այդ աչքով նայինք, մենք ալ շատ բաներ ունինք ձեր ժողովուրդի մասին։

— Մեր տեսածն ու լսածն է որ կ'ըսենք։ Ձեր կեանքը այնպէս մը ձեւաւորուած է որ, բոշան այլ եւս գարձեր է ոչ թէ ազգագրական, այլ փոխաբերական, այլաբանական բացատրութիւն մը։ Ան ինքնաբերաբար կուգայ լեզուի կամ գրչի տակ, բացատրելու համար խառնուածք մը, հոգեկան վիճակ մը։

— Պատիւ ունիմ յայտարարելու թէ ձեր լսածներն ու տեսածները բաւական չեն հաստատ ածական մը վերածելու մեզ։ Մենք ալ պատմութիւն եւ աւանդութիւն ունինք, եւ կը պահենք շատ մը սրբութիւններ։ Մեր ամէնէն դժնդակ օրերուն իսկ, մենք չենք ինկած այնքան որքան ձեր ազգը այս պղղոտններուն վրայ…

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք։ Ձեր ժողովուրդը պաշտպանելու համար պայմա՞ն է որ ուրիշ մը նախատէք։

— Ձեմ նախատեր։ Փաստերով պիտի խօսիմ։ Ձեր ժողովուրդը երկուքի բաժնուած չէ՞ մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը տօնելու — չտօնելու առթիւ։ Դուք եւ բոլոր ձեր գրող–բրողները տարիներով կը գրեն եւ կը ճառեն այս մասին, բայց բան չի փոխուիր, մէկ տարիէն միւսը աւելի կը դժնայ։ Դուք այնքան մոռցեր էք որ, մոռացութեան կուտաք պատերազմի դաշտին վրայ կռուելով ինկած զինուորներն անգամ, որ հիմը դրին ձեր պետական իշխանութեան։ Ետոյ…

— Դուք բարոյական իրաւունք չունիք այդպիսի բաներու մասին խօսելու համար

— Փաստարանութիւն մի՛ փորձէք։ Այս բաները ճի՞շդ են թէ ոչ։ Ետոյ, ճիշդ չէ՞ որ դուք ամէն տեղ երկուքի, երեքի, նոյն իսկ չորս-հինգի բաժնուած էք, ազգային դրօշի մասին,— խորհրդանշան մը որուն տակէն բանակ է քալած… Եւ այնպիսի օրի մը հասեր էք որ յետին փիլիսոփայութիւնն, փոքրաւորը կամ սեղանաւորը կրնայ վար առնել այդ խորհրդանշանը, առնուազն դիրք բռնել անոր դէմ…

— Պատահական չարիքներ են, կ'անցնին։

— Պատահական չարիքնե՞ր թէ—ձեր բառով— խոկալէս բոշայական բարքեր։ Արդ, իմացէք դուք բոլորդ որ այնքան կ'արհամարհէք մեզ,— մենք չունինք այսպիսի դժբախտութիւններ։ Մեր պատմութիւնը այնքան հարուստ չէ ազգային փառքերով եւ կուռքերով, բայց մենք սորված ենք յարգել ինչ որ ունինք, իբրեւ ներշնչման աղբիւր պահել ինչ որ մեր պապերը աւանդած են մեզի։ Մենք Եաղ - Սարա մը ունեցած ենք, իմացե՞ր էք, քաջ կին մը, որ կռուած է իր ժողովուրդին համար, որ ամէն տեղ կը խրատէր,— «Հող ունեցէք, զաւակներս, ձեր փրկութեան միջոցը հողն է…»։ Եաղ - Սարան մեռաւ ամայի դաշտի մը մէջ, բոշաները թաղեցին եւ վարդենի մը տնկեցին հողակոյտին վրայ, եւ տարիներէ ի վեր, սերունդէ սերունդ կ'աւանդուի անոր պատմութիւնը։ Իսկ դուք հազարաւոր Եաղ - Սարաներ ունեցեր էք, անհամար հերոսներ եւ փառաւոր պատմութիւն, եւ սակայն, անոնց յուշը պարծենալու, զանոնք արժեցնելու շնորհն անգամ չունիք։ Ձեր մէջ ամբողջ հոսանքներ, բազմութիւններ կան որոնք ազատագրական պայքարն անգամ կը ծաղրեն, կը լլրեն, եւ երբ կ'ըսես «այս սարերը, այս ձորերը մերն են», Թուրքի մը չափ կը կատղին։ Այս է ձեր բարոյականը…

— Այդ բացատրական երեւոյթներուն դիմաց, ո՛րքան կազդուրիչ երողութիւններ ունինք մենք…

— Ինչո՞ւ չպիտի ունենաք, երբ այնքան հոծ բազմութիւն կը ներկայացնէք, իբրեւ ժողովուրդ, երբ ունիք երկիր, մշակոյթ, փառաւոր անցեալ եւ միջազգային համբաւ։ Այսօր ալ կ'ապրիք Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ։ Մենք բոշաներս բոլորովին զրկուած ենք այդ առաւելութիւններէն։ Արդ, ինչ որ ներելի է մեզի, քրէական յանցանք չէ՞ ձեզի համար։ Այդ բացատական երեւոյթները ինչպէս կը հաշտեցնէք ձեր յաւակնութիւններուն հետ։ Ոչ, ո՛չ, այլ եւս բերան մի առնէք բոշա կամ բոշայական բացատրութիւնները, ինչպէս չէք առներ քրտականը, գիտնալով որ Քիւրտն անգամ չպիտի ընէր այդպիսի բաներ…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 81րդ նստաշրջանը բացուեցաւ առջի օր։ Սեղանի վրայ դիզուած են բազմաթիւ կնճռոտ խնդիրներ, որոնց գլխաւորն է Խ. Միութեան անդամակցութեան առաջարկը։ Վերջին լուրերու համաձայն, ապահովուած է ընդունելութիւնը, հակառակ քանի մը պետութեանց ընդդիմութեան եւ ուրիշներու անտարբեր դիրքին։ Խորհուրդի առջին նիստին խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն էր այս հարցը։ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Պարթու, որ ամէնէն ջերմ ջատագովն է այս ծրագրին, շարք մը զրոյցներ ունեցաւ զանազան պետութեանց, եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ, Լեհաստանի, Արժանթինի եւ Փորթուկալի պատուիրակներուն հետ։ Ֆրանսայի տեսակէտն այն է թէ՝ Խ. Միութեան մասնակցութեամբ նոր երաշխաւոր մը կ'աւելնայ Եւրոպայի գոյավիճակին պահպանման համար, որովհետեւ այն ատեն Գերմանիա տասն անգամ պիտի մտածէ, որ եւ է յարձակման ձեռնարկելէ առաջ։ Կ'ըսուի թէ Լեհաստան իր հաւանութիւնը տալու համար պայման կը դնէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը մնայուն աթոռ մը սահմանէ իրեն (այժմ կէս միայնն է)։ Իսկ Հարաւ-Ամերիկայի պետութիւնները և մասնաւորապէս Արժանթին — պայման կը դնեն որ ջնջուի խորհուրդին մնայուն աթոռի դրութիւնը, որպէսզի բոլոր ազգերն ալ հաւասար գետնի վրայ գտնուին։

Զուիցերիա անխախտ կը մնայ իր ընդդիմութեան մէջ։ Ազգայնականները պայքար մը սարքած են, որպէսզի Զուիցերիա քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, եթէ Ռուսաստան ընդունուի։

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՃԱՌԵԼ

»»» · · «««

200,000 ՆԱՑԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԹԱՓՈՐԸ

Հիթլէրական կուսակցութիւնը սեպտեմբեր 7ին կատարեց իր ամենամեծ տօնը, Նիւրէնպէրկի մէջ, երբ Հիթլէր ողջունեց 200 հազար վարիչներ, որոնք եկեր էին Գերմանիոյ ամէն կողմերէն, շատերը հարիւրաւոր քիլոմեթր ճամբայ քալելով։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ կախարդական շրջանակի մը մէջ։ Երբ Հիթլէր երեւցաւ, 21,000 դրօշներ բարձրացան իբրեւ ողջոյն եւ 200,000 կոկորդներ բարի գալուստ մաղթեցին Առաջնորդին։ Ռոպէրթ Լէյ, Աշխատանքի Ճակատին առաջնորդը, ողջոյնի խօսքը արտասանելով ըսաւ.

— «Առաջնորդ իմ, մեր կուսակցութեան 200,000 վարիչները այստեղ համախմբուած են իրենց մեծարանքն ընծայելու համար ձեզի։ Այստեղ եկած իւրաքանչիւր վարիչի դիմաց չորս հոգի կան տուներ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, որոնց սիրտերը մեզի հետ են այս պահուն։ Այդ 800,000 հոգին, այստեղ եկած 200,000ին հետ կը կազմեն մեր կուսակցութեան քաղաքական ընդհ. սպայակոյտը»։

Ետոյ խօսք առաւ Հիթլէր, որ յիշեց թէ անցեալ տարի միայն 100,000 վարիչներ եկած էին, առաջին համագումարին առթիւ, եւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ այս տարի կրկնապատկուած է թիւը։ Ցանձնարարեց չքնանալ շահուած դափնիներուն վրայ, այլ յառաջ տանիլ պայքարը ազգային – ընկերվարութեան եւ պետութեան համար։ «Մենք իշխանութեան գլուխ պիտի մնանք որքան ատեն որ մեզմէ լաւ մարդիկ չկան երկրին մէջ։ Այսօր ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը պետութիւնն է. գերման ժողովուրդն է։ Նոյն իսկ եթէ օտար պետութիւնները գէշ տրամադրուած ըլլանմեզիհանդէպ, Գերմանիան երբեք չպիտիմեռնի։ Այսպէս միացած ժողովուրդ մը վախ չունի աշխարհի չարակամութենէն։ Ան իր դրօշը պիտի տանի ինչպէս անվեհեր եւ անբասիր Ասպետը։ Մենք ուրիշ բան չենք եթէ ոչ գործիքներ Նախախնամութեան ձեռքերուն մէջ, ծառաները մեծ ճակատագրի մը, հին նենգանդ սպասաւորները գերման ազգին»։

200,000 վարիչները հանդէսին վայրը գացած էին դղրդագին թափորով մը, 21,000 դրօշներով եւ բազմաթիւ նուագախումբերով։

Գերմանիա կ'ուզէ խնխարա դառնալ

Երեքշաբթի օր պիտի հրատարակուի Գերմանիոյ տնտեսական վերակազմութեան նոր ծրագիրը, զոր կազմած է Տոքթ. Շախթ, նմտական դիկտատորը։ Այդ ծրագրին համաձայն, Գերմանիա դուրսէն այնքան ապրանք պիտի գնէ որքան որ տրամադրելի օտար դրամ ունենայ, զարկ պիտի տրուի հում նիւթերու արտադրութեան, որպէսզի Գերմանիան տնտեսապէս անկախ դառնայ հետզհետէ, պիտի քաջալերուի արտածումը եւն.։ Խիստ քննութեան պիտի ենթարկուին ներածումները եւ հում նիւթերու բաշխումը։

Իտալիան զինապաշտ է

Կը յիշուի թէ Մուսոլինի վերջերս ճառով մը կը յանձնարարէր ըլլալ «զինուորական, զինապաշտ եւ ռազմունակ»։ Կարգ մը իտալական թերթեր «զինապաշտ» բառը յապաւած ըլլալով, Մուսոլինի անստորագիր խմբագրականով մը կը մեղադրէ այդ խմբագիրները եւ կ'ըսէ թէ այդ բառը «լուծողականի մը դերը կատարած է տկար ստամոքսներու վրայ»։ Եւ կ'ազդարարէ,— «Տկար ստամոքսով մարդիկ չեն կրնար ըլլալ փաշական շարքերուն մէջ։ Մենք կ'ըսենք, կը կրկնենք, կ'ազդարարենք թէ փաշական Իտալիան պէտք է ըլլայ զինապաշտ։ Զինապաշտ է այն ազգը որ զինուորա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՏԻԿՆԱՅՔ ՓԱՓԿԱՍՈՒ՞ՆՔ »

Երիտասարդ մըն է որ կը գրէ Նիւ Եորքէն.

— « Ներկայ էի դէկտ. 24ի դէպքին դատավարութեան։ Զանց կ'առնեմ խօսիլ դատավճիռի մասին, որ անակնկալ մը եղաւ նոյնիսկ դատախազին համար։ Այդ վճիռին չափ եւ անկէ աւելի ազդեց վրաս դատարանին ներսը եւ դուրսը տիրող մթնոլորտը։ Ուրիշ բան է լսել եւ ապրիլ այդ շրջապատին ազդեցութիւնը, ուրիշ բան՝ դուրսէն միայն լսել.

« Ես դժբախտութիւնն ունեցայ մէկ ժամ ապրելու « միջակայ մակատ »ի կիներու շրջանակին մէջ, տեսնելու եւ լսելու կիրքէ եւ ատելութենէ կուրցած կիներու հայհոյանքները, ու նէծքները եւ մանաւանդ տենչանքը ելեկտրական աթոռ զրկելու իրը դաշնակցական երիտասարդները։ Մարդ ի տես այս բոլորին կը չլմի, թէ հայ կինը որքան ինկաւ եւ որքան չատ զարգացաւ իր անկումին մէջ։ ՎՃԻ - ՌԸ ԿԱՐԴԱՑՈՒԱԾ ԱՏԵՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԴԻՒԱՅԻՆ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱ - ՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑԱՆ ՀԱՅ ԿԻ - ՆԵՐ… Ոչ մէկ նշան՝ մարդկային ըմբռնումի, տարրական վեհանձնութեան…

Մէկ մխիթարութիւն միայն, որ քան զգալի էր այս կիներուն ընթացքը, նոյնքան յուսադրիչ էր Դաշնակցական կիներու ցոյց տուած համբերութիւնը, մանաւանդ զսպուածութիւնը, հակառակ թշնամիներուն բերանէն թափուած կեղտերուն։ Մարդ ակամայ կը հարցնէ, — այս երկու զատ կիները միեւնո՞յն ազգին զաւակնե՞րն են, այնքան տարբեր՝ իրենց բարոյական ըմբռնումներով…

Նիւ Եորքի Ռամկավարին պատմութիւնը՝ քաց ու պատի է, շարժու[illegible]

[illegible] Ռամկավար [illegible]
ները հետապնդող Ռամկավարներով, եւ բարձրացա՞ւ մինչեւ բանատիրծանի Տիկին Զապէլի Գալէմքեարեանը եւ երգչուհի Զապէլ Այտմը։

Ո՞ր մէկը յիշել՝ այս դատավարի օրինակներու եւ ախոյեաններու ազնուական [illegible] ...

Անոնք ամբողջ եկեղեցի չարաչար զայրոյթի դատարան՝ շողոքորթ արդարացման, [illegible] [illegible] [illegible] թէ թատրոն կամ [illegible]։ (Դատարանին ամերիկացի պաշտօնեաները անգամ [illegible] էին այս առթիւ)

Անոնք դեռ 1934 մարտին ժողովներ կը գումարէին, ուխտելով կատարել իրենց ՏԻԿՆՈՒՅՈՒԹԵԱՆ պարտականութիւնը։ « Նախ զանոնք ոճրագործները եւ զանոնք դատապարտենք տեղն ու տեղը »։ (Պայքար, 20 մարտ)։

[illegible] — օրիո՞րդ — կը [illegible]

— « Ներկայ պիտի ըլլամ դատավարութեան եւ մահուան պիտի ղըրկեմ ձեզի։ ԻՄ ԵՐԲ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ [illegible] [illegible] » [illegible]

[illegible]

Անոնք [illegible] մէջ, նոյն դատավարի հայուհիները չէի՞ն որ դիմեցին վարչապետին, պահանջելով [illegible] 2 [illegible] աւանց [illegible] արգիլել համաշխ դրօշը։

Այլեւս ո՞վ կը համարձակի ողբալ, — ո՞ւր եղիշէ, ո՞ւր մեր «կանանց փառքը» …

[illegible]

ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

»»» · «««

Սուրիոյ երկրագործական նախարար Մուհամմէտ պէյ Առալի որ վերջերս Անտիոք գացած էր, հետեւեալ յայտարարութիւնները բրած է մամուլին.

— «Նախ եւ առաջ կարեւոր է համարակալութիւնը զգուշացնել որոշ երպատակ մը հետապնդող այն գրոյցներէն որոնց համաձայն Սանճագին բնակիչները կը պահանջեն իրենց երկիրը կցել Թուրքիոյ։ Ես անձամբ Անտիոքի մէջ էի երբ այդ շշուկները բոլորն շրջիլ եւ կրնամ ձեզ վստահեցնել որ անոնք բոլորովին անհիմն սուտեր են։

Սանճագի բնակչութեան մեծամասնութիւնը [illegible] ունի։ Ուրեմն անկարելի է եւ անիմաստ քարոզութիւն կատարել ի նպաստ Թուրքիոյ

Սակայն տեղն է մատնանշել սուրիական իշխանութեան անտարբերութիւնը Սանճագի բանկչութեան հանդէպ։ Այսպէս, թրքական կառավարութիւնը ուսանողները կը հրաւիրէ ձրիաբար Թուրքիոյ դպրոցներուն մէջ ուսանելու եւ երբ իրենց շրջանը լրանայ, նոյնքան գործ կը գտնեն անոնց։

Եթէ սուրիական կառավարութիւնը հետեւէր այդ օրինակին, շատ դիւրին պիտի ըլլար մեր գաղափարները տարածել սահմանային այս շրջանին մէջ եւ հոն հաստատել մտաւորական ամուր յենարան մը՝ թրքական նուաճողական ձգտումներու դէմ։

ՕԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՂՐԻՄ

»»» · «««

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ օդային կառախումբ մը, որ կը բաղկանար զօրաւոր շարժիչ – օդանաւէ մը եւ երեք սաւառնակներէ, Մոսկուայէն Ղրիմ հասաւ, 9 ժամ 37 վայրկեանէն կտրելով 1329 քիլոմեթր հեռաւորութիւնը։

ԽՕՍԱԿՑԵՆՔ ԶԷ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»» · «««

Հակաղաշնակցական թերթերը չարաչափութեամբ գրեցին թէ սուրիական կառավարութիւնը արգիլած է Եռագոյն դրօշը։

Այս լուրը առաջին անգամ հրատարակուած էր Լիբանանի «Արեւ» թերթին մէջ։ Լիբանանի ռամկավար [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

ՆԵՂԱՍԻ ՑՈՐԴՈՒՄԸ

Այսօր, Բ. Լքին մէջ, վեհերն կը կալագութիւն մը հրատարակած էր Նեդասի աւանդական տօնի մասին։

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Սեպտ. 5ին Նեղոսի [illegible] բարձրութեան մը որ չէր տեսնուած 40 տարիէ ի վեր (1892)։ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ [illegible] որպէսզի աղէտ մը չպատահի։ Հողագործները բանուորներ երեք շաբաթ է վեր կ'ամրացնեն թումբերը ու ամբարտակները։ Շատ մը քաղաքներ եւ գիւղեր մասամբ ու ջրասուզուած են։ Վնասներ կրած են նաեւ Գահիրէէ հիւսիսային [illegible] հարաւային արուարձանները։ Բնակութեան կեդրոններն այն շէնքերը որոնց հիմերը խախտուած են պարպուած են։

1400 ԱՍՈՐԻՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Իրաքի եւ Սուրիոյ կառավարութեանց միջեւ. Սուրիա փոխադրելու համար 1400 Ասորիներ, որոնք ազգականներ ունին անցեալ տարի Իրաքէն Սուրիա փախած Ասորիներուն հետ։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Խմկալէս քիչ մը շատ կը զբաղին եւրոպական թերթերը Արեւելքով, մանաւանդ Թուրքիայով, Ռուսիայով եւ նոյն իսկ Հայաստանով ...։

Ի՞նչ մեծ շնորհ։ Բայց անշուշտ այլ եւս մէկ հատ միամիտ չկայ մեր մէջ, որ ոտքը գետնէն կտրէ, գործին եկած պատահական տող մը կարդալով օտար ժամուլին մէջ կամ սիրտը պայթի, եթէ այս յօդուածագիրը հեգնանքով արտայայտուի թրքական ամայացումներուն մասին եւ թուրք պաշտօնատարը չհասկնայ թէ չհասկնալու գայ եւ ... «անձրեւ կուգայ» պատասխանէ..

Այո՛, չեն հասկնար, չեն զգար, չեն ցաւիր — օտարը միշտ օտար է։ Եւրոպացիին սիրտը ուրիշ է։ Անոր արցունքը եւ ժպիտը վայրկենական են եւ կապուած առօրեային։ Անոր համար մէկ համոզում չկայ, այլ շատ — շատ եւ կլորակ, ո՛ր կողմ ուզես կը դառնայ... Ա՜խ, ո՞ւր ես իմ հայ գաւառական «մէկքոտութիւնս»։ ըՕ ցերեկով լապտեր մը պէտք է։

Բայց ի՞նչ են այդ թղթակցութիւնները։ Բերանփոխի համար ճանապարհորդական հապճեպ տեսութիւններ, անուանի տեղերու եւ անձնաւորութեանց շուրջ նշմարներ, միրջապէս երկիրներու եւ ժողովուրդներու անցեալ թէ ներկայ պատմութենէն հըպանցքներ կամ սրամիտ ակնարկներ վարքի ու բարքի։ Թղթակիցները եթէ ուզեն փաստեր եւ թիւեր տալ, մեծ մասամբ աղբերացութեան տակ են, հըպատակ տեղեկատուին, քանի որ, եթէ կամենան իսկ, շատ անգամ հմտութիւնը, առիթը եւ ժամանակը կը պակսին իրենց, ճշգումներ ընելու համար։

Մնաց որ շատ յաճախ ազդանշան մըն է իրենց թղթակցութեանց շարժառիթը, քաղաքական — տնտեսական եւ «տենդենցիօզ», կողմնակալ։ Անոնց կշիռները կը փոխուին ըստ տեղի ու ժամանակի։ Իսկ երբ խօսքը Արեւելքի մասին է, ա՛լ աւելի կը սրուի թղթակցութեանց այն հանգամանքը որ մարդիկ կ'երթան [illegible] երու եւ Ճէհէնրաղաններու երազներով։ Գոյները, կիներն ու գինին կը խառնուին իրարու։ Ընդունելութիւններ, առաջնորդութիւններ, պաշտօնական եւ անպաշտօն — ահա ձեզի տպաւորութիւններու խակական կերպարանը.

Եւ սակայն նորէն այսքանն ալ բան մըն է եթէ գիտնանք ծաղիկին մէջէն տեսնել... եթէ գիտնանք զանազանել լոյսը եւ իրականութիւնը։

Թուրքիոյ մասին, իրականութիւնը այն է որ հոն տնտեսական փճացումը կը յառաջդիմէ ... Բարոյական անկումը եւ շլայրը — պարը երբեք այսքան պատուի չէին բացէ ի բաց, իսկ զինուորական ուժը ցուցադրական է եւ անկատար։ Հին ձեւի կռուող թուրք զինուորը չէ մնացած. անոր հաւատքը իր առջի ուժը չունի այլ եւս. իսկ իր դէմը կռուողը բաւական է որ ունենայ արդիական դիմադրական ուժ։ Ի՛նչ օգուտ օդանաւը (Հայոց Պատրիարքարանին նուիրածն ալ մէջն ըլլալով) եթէ նորագոյն միջոցներով կարելի է անոր մեքենան օդին մէջ անգործութեան դատապարտել եւ ջարդուփշուր վար ձգել, իսկ նորէն իրար բերելու համար զայն, ճարտարագէտը Եւրոպայէն պէտք է գայ...

** Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի վերաբերող թղթակցութեանց, պարագան նոյնն է թէեւ տեսնելու եւ գրելու մասին, բայց մեզի համար կը ներկայացնեն անոնք մասնաւոր նշանակութիւն։ Նախ Հայաստան աշխարհի վեցերորդ մասին մէջ ըլլալով, այնտեղի անցուդարձը դատապարտուած է անծանօթ մնալու մեզի՝ այնպէս ինչպէս որ է։ Զէ՞ որ յանձնարարուածը միայն կրնանք կարդալ խորհրդային թերթերուն մէջ։ Երկաթէ կապանքներով այդ երկիրը ոչ ոք կրնայ գիտութեամբ ներս մտնել։ «Բարի վարուց» վկայական պէտք է ներկայացնէ եւ այդ «վարքով» մնայ, այդպիսի գիր մը սակայն ճշմարտութեան հաւատարիմներ չի կրնար ներշնչել։ Օտար թղթակիցները, շատ շատ բաներ մը կրնան փափայ անուղղակի եւ անզգալաբար՝ ունենալով ապահով անցագիր եւ պաշտպանութիւն։ Հասկնալի է ուրեմն որ հայ ոչ — կողմնակալ, պարզ թղթակիցներ չեն կրնար իրենց սեփական հայրենիքը իրենց աչքով տեսնել եւ տեղեկագրել արտասահման։ Լաւագոյն պարագային անուանի «մտաւորականներ» կրնան երթալ հոն, բայց անոնք ալ շատ փոքր բան կը հասկնան, պարզ թղթակցութիւններ եւ նկարագրականներ ընել երկիրի եւ ժողովուրդի կացութեան մասին ... Անոնք ընդհանրապէս կ'ունենան կաթողիկոսական ընտրութեան պէս բարձր պաշտօններ, թէյասեղան, ընդունելութիւն եւ «քաղաքավարութեամբ վարուիլ», իսկ իրականութիւնը կը մնայ անծանօթ եւ մութին մէջ՝ արտասահմանի զանգուածին համար։ Բայց հայ ժողովուրդի մնացորդացը ի՛նչ է որ համաշխարհային յեղափոխութեան քով ..

Արդ, քանի որ կարելիութիւններ չունինք ուղղակի աղբիւրէն մեր լուրերը առնելու եւ ճշգումներ ընելու, գոհ պիտի ըլլանք [illegible] օտար թղթակցութիւններով եւ ուշի ուշով հետեւինք անոնց՝ զատելով սուտն ու իրաւը.

Այս տեսակէտէն «Թառավէր»ի 25 օգոստոս թիւին գերմանական թղթակցութիւնը, (թէեւ թերի եւ սխալներով լեցուն) կ'արժէ անգամ մըն ալ նկատի առնել։

Թղթակիցը խօսելով Հայաստանի բնակչութեան եւ հայ ժողովուրդի մասին մօտաւորապէս ճիշդ թիւեր կուտայ, բայց շատ կը սխալի Երեւան քաղաքի բնակչութեան մասին, երբ կ'ըսէ թէ «խորհրդայնացման առեն 20.000 բնակիչ ունէր», մինչդեռ այսօր 130.000է աւելի է։ Ո՛չ, Երևանը Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծման առեն բազմամարդ դարձաւ։ Բաց երեւոյթին տեղեկատուները երբեք չեն խօսած խորհրդայնացումէն անմիջապէս առաջ գործող կառավարութեան կամ հայ ժողովուրդի հերոսական ճիգերուն վրայ։ Զեն խօսած թէ Սեւրի դաշնագիրը եւ Ուիլսընի սահմանները զիջեցան միմիայն համաշխարհային քաղաքականութեան զոհուելով, ոչ թէ անոր համար որ «առանց Տէրերը կամ Քէմալի ներկայութեան գծուած էին», այլ որովհետեւ համաշխարհային ցնորքի առաջնորդները ձեռք երկարեցին քաղ[illegible] եւ հարիւր անգամ զոհուած հայ ժողովուրդի արդար դատը անգամ մըն ալ համաշխարհային եղբայրութեան համար զոհուեցաւ։

Ո՛չ, այդ երկրին տէրը ուրիշը չէ. Հայաստանի բռնագրաւուած հողամասերու տէրը է եւ կը մնայ հայ ժողովուրդը — «Մերն է հողը, մենք ենք նրա տէրն արդար»։

Մինակ, «խաբուած ժողովուրդ» կ'որակեն մեզ ու ամէն օր, նորէն — նորէն կը խաբուինք։ Սխալ է, պէտք է ըսել «տկար ժողովուրդ»։ Միայն տկարը կրնան խաբել եւ այդ տկարութիւնը վերցնելու, բուժելու, այլ կարող ժողովուրդի, ուժեղ ժողովուրդի վերածելու համար, պէտք է ներքին յեղաշրջում, նորոգում։ Եւ այս կրնանք ընել։ Ամէն մարդ ինք պէտք է ըլլայ իր բժիշկը. այսպէս ալ ամբողջ հայ ազգին մէջ, եթէ կ'ապրի դեռ ցեղային ոգին. որովհետեւ ցեղը ա[illegible] է եւ ահա թէ ինչո՛ւ հին Հայը իւրաքանչիւր ամսու 27րդ օրը Վահագնին նուիրած էր, կ'ըսէ Գ. Նժդեհ։ «Ցեղը՝ ժողովուրդի հոգեւոր գինարանն է. երբ ցեղն է գործում՝ Գարահիսարցի մի հիւսն դառնում է Անդրանիկ եւ Սեբաստացի մի շինական՝ Մուրատ։ Ցեղօրէն, ցեղօրէն ապրենք, որպէսզի արտով մեծ եւ զօրաւոր Վարդաններ եւ Վահաններ անպակաս լինին Հայոց աշխարհում։ Երբ ցեղօրէն կ'ապրինք, ամէն մի հայ զոհի փոխարէն աշխարհ կը գան երկու հայ վրիժակներ։ Ցեղը՝ դա հայ սպարապետի հզօրանքն է, որ առանց քինամուն։ «Եթէ հարուածը իմն է, չի փրկուիր»։

Վերադառնալով գերման թղթակցին, ան կ'ըսէ թէ «հայ մշակոյթին արմատները սակայն, կենդանի չեն այլ եւս այս ժողովուրդին մէջ»։ Կը նկատենք որ թղթակիցը հայ ժողովուրդը չի ճանչնար այնպէս, ինչպէս որ է իր խորքին մէջ եւ իր բնազաւառին մէջ։ Հայ ժողովուրդը թէեւ արմատախիլ եղած է շարունակ, բայց դիմացած է, որովհետեւ իր մշակոյթին արմատները հրաշալիօրէն կենդանի մնացած են իր մէջ։ Ուրիշ ոչ մէկ ժողովուրդ պիտի կրնար ցոյց տալ այդ դիմացկունութիւնը իր մէջ։ Պէտք չէ, եւ բարեխղճութեան դէմ է, ժողովուրդներու բնաւորութիւնը չափել նաւահանգիստներու մէջ իրենց «լըվանթէն» գոյութիւնը քարշ տուող բարոյապէս խեղճացած անհատներու վրայէն։ Հայ ժողովուրդը գիւղացի է. հայ ժողովուրդը [illegible] ժողովուրդի մը առաւելագոյն բարեմասնութիւնները ունի իր մէջ եւ կրնայ մրցիլ ամեն աշխատասիրութեան մէջ։ Թղթակիցը իր եւրոպացիութիւնը կ'ուզէ ցոյց տալ ըսելով թէ «հայ ժողովուրդը աշխատասէր է— արեւելեան չափանիշով»։

Եւրոպացի աշխատաւորը, անոր դադարի ժամերը, անոր ուրախ ժամը եւ անոր սահմանափակութիւնը, անոր կեանքի եւ իմաստութեան թեթեւութիւնը, անոր գրեթէ առօրեայ խնամութիւնը ճանչցողները մէկ ակնարկով պիտի տեսնէին տարբերութիւնը եւ ցոյց տային հայ ժողովուրդի աշխատասիրութիւնը իբր օրինակ ամբողջ աշխարհի։

Եթէ հայ ժողովուրդը արժէքներ չի կրնար ցուցադրել այսօր, այդ պէտք է վերագրել դարերու անապահովութեան՝ կեանքի եւ ինչքի, այլեւ— ինչո՞ւ չխոստովանիլ — իր քաղաքական թմրութեան։

Երեւանի շինարարական ձեռնարկները ու ընդհանրապէս Հայաստանի շինարարութիւնը բաւական են արդէն ապացուցանելու հայուն ժրաջանութիւնը եւ վստահ ենք որ ազատ եւ անկախ պայմաններու տակ հայ ժողովուրդը իր չունեցած միջոցներով կրկնապատիկը կրնար շինած ըլլալ, որովհետեւ շինարար է, որովհետեւ շինելու մէջ կը գտնէ իր կեանքի իմաստը։

Ճիշդ չէ, որ հայ համայնավարներ նստելով համամիութենական պաշտօններու վրայ, նախապատուութիւն կուտան Հայաստանի։ Հայերը միշտ օտարին օգուտ ցոյց կուտան, բայց կ'անտեսեն երբ կարգը իրենց ազգին կուգայ։ Հայու տկար կողմն է այս, որ անշուշտ ստացական է եւ պարագաներու բերումով իր մէջ թրծուած։ Հայ համայնավարները ցարդ [illegible] ալ պաշտական եղան օտարին ցոյց տալու համար իրենց ըմածին «մէջտուութիւնը», բայց նորէն ի շահ օտարին։

Դարձեալ ուշադրաւնելի է սխալը որ գրուած է թղթակցին գրչին տակ. «Շատ մը երկվեցեակ միլիոն ոսկիաներ դէպի Խ. Հայաստան հոսած են արտասահմանէն» եւ «Տէր Գաբրիէլեան շատ մը թէլեր ունի իր ձեռքին մէջ եւ գիտէ թէ ինչպէս պիտի վարէ զանոնք յօգուտ իր փոքր հայրենիքին»։ Ճիշդ է գործակցութիւն մը կայ ունեւոր Հայերու կազմակերպութեան մը եւ Հայաստանի կառավարութեան միջեւ. եղեր թէ. բայց այս բանը անծանօթ է մեզի վերոգրեալ չափերով։ Մենք գիտենք որ գաղութներու Հայերը շատ սահմանափակ չափով մը միայն կը մասնակցին Հայաստանի շինարարութեան եւ ոչ մէկ իրաւական կապակցութիւն կը վայելեն։ Ընդհակառակն Հայաստանի վարիչները «մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք» յայտարարեցին բացէ ի բաց եւ կը գործեն այդպէս. անոք եւ անպաշտպան Հայեր կը դեգերին այս աշխարհի չորս ծագերուն մէջ, բայց չեն կրնար իրենց հայրենիքը ընդունիլ։

Մինչեւ հիմա եղածը ոչ թէ փոխադարձ հասկացողութիւն կամ ներքին ամուր կապ մըն է Բարեգործականի կամ հայրենակցականներու եւ Հայաստանի կառավարութեան միջեւ, այլ միմիայն նիւթական էակցութեան մը յառաջացումը Հայաստանի։

Ա՜խ, ախ, ողբամ զքեզ Հայոց ազգ. ինչո՞ւ կը քնանաս։ Զէ՞ս լսեր որ օտարն իսկ (թղթակից մը) կ'ենթադրէ թէ պէտք էր կապ մը ըլլար՝ քու վերջին մնացորդներուդ մէջ, մայր երկրէն ներս թէ դուրս։ Պէտք էր որ ամէնքս մէկ հոգի մէկ մարմին ըլլայինք եւ «դէպի վեր նկրտէինք»։ Զհասնէինք ալ, այդ ճիգը զմեզ վար առնէլէ կ'արգիլուր»։ (Ռ. Պերպէրեան)։

Նոյն թղթակիցն է որ դարձեալ կը յայտարարէ — Հայկական հարցը վերջացած չէ, ինչպէս ըսաւ Թալէաթ առենին, իսկ հիմա խորհրդային մարդիկը կ'ըսեն։ Ոչ. «այն երակները որ այս ազգային պետութեան արտին մէջ արիւն կը մղեն, խորհրդային սահմաններէն շատ հեռուները կ'երկարին, կ'երկարին ամբողջ աշխարհի չորս ծագերը։ Սփիւռքը այնպիսի բացառիկ գիրք մըն է, որուն նմանը ոչ մէկ ուրիշ ազգային հաւաքած ունի խորհրդ. Միութեան մէջ»։ «Խորհրդային Հայաստան մը վերջ ի վերջոյ հայկական հայրենիք մըն է»։ «Սակայն հարցը բոլորովին մարած կամ այսպէս լուծուած վերջացած համարելու չէ, աւելի հաւանական է որ, պատմական աչքով դիտուած, Հայկական հարցը նոր դարաշրջանի մը սկզբնաւորութեան մէջ կը գտնուի այժմ»։

Արդ, վերջացնելով ըսենք որ առ ի չգոյէ սեփական միջոցներու, աւաղ պարտաւորութիւն է հետեւիլ օտար թղթակցութեանց, ճշգելով սակայն անոնց բուն արժէքները. մասնաւորելով մանաւանդ անոնց մէջ իրականը, զուտ փաստը՝ մասնաւորապէս Հայաստանի մասին։

Գ. ՍԼԱՔ

ՆԵՂՈՍԻ ՄԵԾ ՏՕՆԸ

— o —

Օգոստ. 24, ուրբաթ։ Ամբողջ Եգիպտոս ցնծութեան մէջ է։ Տօնն է Նեղոսի։ Ջուրերու յորդման տօնը։ Երկրագործական տօն մը առաւելապէս։ Ազգային տօնը՝ Եգիպտացիներու։

Մայրաքաղաքը լման 24 ժամ ոտքի վրայ է։ Թնդանօթները կը գոռան շարունակ։ Նեղոսի ոսկեփրփուր ալիքները՝ Հապէշիստանի բարձունքներէն եւ Սուտանի սարահարթներէն՝ վազ ի վազ, անապարանքով, իրար հրմշտկելով, կը խուժեն Եգիպտոս եւ կարօտակէզ [illegible] նման կը համբուրեն Եգիպտոսի հովիտին արբունքի հասած ջերմացայտ հողերուն հետ։ Հապէշիստանէն Կապոյտ Նեղոս եւ Ուգանտայէն՝ Սպիտակ Նեղոս, Եգիպտոսի սահմանին վրայ միանալով, իբրեւ աստուածատանց ուխտաւորներ, հանդիսաւորապէս մուտք կը գործեն Եգիպտոս, առատութիւն եւ լիութիւն սփռելով ամէն կողմ։

Նեղոսի ափունքներուն վրայ սփռուած եղէգներ, ցնծութեան կը սուլեն եւ սուլուլիկ արմաւենիներ կը խոնարհին երկիւղածօրէն։

Ըսուած է թէ Եգիպտոս հոգատութիւններու երկիրն է։ Եւ շատ իրաւամբ։ Մինչ անդին Թուրքիոյ մէջ, ներկայ օրերուս ամառն գետերը կը ցամքին եւ երաշտութիւնը կը տոչորէ բուսականութիւնը, աստին Եգիպտոսի մէջ կը յորդի Նեղոսը եւ ծովի մը հանգամանքը կ'առնէ։ Ճիշդ այն պահուն, երբ Եգիպտոսի պէս տաք երկրի մը մէջ բուսականութիւնը ծարաւը ունի ջուրի, ահա Նեղոս առատօրէն եւ շռայլօրէն կը հայթայթէ զայն ամբողջ հովիտը ջրամայն ընելու սարման։ Մինչ Թուրքիոյ մէջ, ձմրան, երբ բուսականութիւնը ջուրի պէտք չունի, գետերը կը յորդին եւ ամէն ինչ կը քանդեն կատաղաբար, աստին, Եգիպտոսի մէջ, նոյն եղանակին, երբ այնքան ջուրի պէտք չկայ, կը նուազին Նեղոսի ջուրերը եւ հանդարտ ու խելօք քայլերով կը հոսին հեզասահ։ Հրա՛շք արդարեւ։ Հրաշալի՜ գետ արդարեւ։ Օրհնեա՜լ Նեղոս։ Բիւրիցս օրհնեալ։ «Նիլը միպարէք»։

Ակունքներէն սկսեալ մինչեւ Միջերկրական 7000 քիլոմէթր երկայնութեան անցնող այս աստուածատուր գետին տարեկան յորդման նոր ջուրերը Եգիպտոս կը հասնին օգոստոսի մէջ։ Եւ այսպէս Եգիպտոս, ամէն տարի, օգոստոսի մէջ կը տօնէ Նեղոսի տօնը։

X

Ինչ ծագում ունի այս աւանդական տօնը։

Շատ հին ատեններ, Եգիպտոսի մէջ սովորութիւն էր, Նեղոսի յորդման ժամանակ անոր մահաբերը աւելի գոհելու համար, երկրին ամէնէն գեղեցիկ աղջիկը, իբր կատաղի ալիքներու գրկին մէջ նետելով զոհել։ Եգիպտացիները կը հաւատային թէ՝ այս զոհաբերութիւնը կը հանդարտեցնէր կատաղած եւ բորբոքած գետը եւ այսպէս երկիրը կը փրկուէր յորդման աւերներէն։ Գետերու մատուցուած այս զոհաբերութիւնը ամբողջ Արեւելքի մէջ գոյութիւն ունէր։ Երբ մեր գեղին գետը յորդէր եւ իր ամենակուլ ալիքները աւերէին ըրլխակայ դաշտերն ու գիւղերը, մամիկս կ'ըսէր թէ՝ զոհ կ'ուզէ, որպէսզի հանդարտի։ Արդարեւ գետերը՝ իրենց [illegible] ընթացքով, բարիքի աղբիւր ըլլալէ զատ, իբրեւ թշնամի [illegible] նկատուած էին շարիքի աղբիւր։ Անոնք թշնամաբար էին նաեւ անուշ ջուրի [illegible]։ Նոյն աւանդութիւնը, նոյն հաւատքը գոյութիւն ունէր նաեւ Եգիպտոսի մէջ։ Եւ Նեղոսի տարեկան տօնը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ շարունակութիւնը այդ աւանդութեան։

Գահիրէի մօտերը, Կէզիրէի մէջ Նեղոսի եզերքներուն վրայ խռնուած է բազմահազար ժողովուրդ։ Հազարաւորներ Քասր — էլ — Նիլի կամուրջին եւ Քասր — էլ — Տուպարայի նաւակայքին վրայ տեղ բռնած են։ «Աքասպար» շոգենաւը, որ իր մէջ ունի Նեղոսի հարսնցուն, դրօշազարդուած եւ շքեղօրէն պճնուած, իր մէջ եւ զինքը առաջնորդող «Թաբիա» շոգենաւին մէջ կրելով երկրին բարձր անձնաւորութիւնները, հանդարտօրէն կը սահի Նեղոսի վրայէն։ Իր անցքին վրայ կ'ողջունուի բազմահազար ժողովուրդին ծափերով եւ երգիչ կիներու երգերով։ Կ'անցնի Թօպայի կամուրջներէն, որ բացուած են այս առթիւ, եւ Թօպա կղզին հարաւ գտնուող Նեղոսաչափին (Նիլոմէթր) դիմացը, հին Գահիրէի նաւակայքին առջեւ երկաթ կը նետէ։

Հին ատեններն ալ, ճիշդ «Աքասպար» շոգենաւին նման, պճնուած շոգենաւ մը գետ կը նետէին երկրին ամէնագեղեցիկ կոյս երիտասարդուհին։ Արեւն զարդարուն «Աքասպար» շոգենաւը անցեալ յիշատակի մը վերապրումն է, սա տարբերութեամբ որ, փոխանակ կենդանի զոհի մը, շաքարակերտ աղջկան արձան մը կը փոխադրէ։ Այսպէս, փոխանակ կենդանի զոհի մը, շաքարեայ արձան մը նետելով Նեղոսին մէջ, անոր կատաղի ջուրերը կ'անուշցնեն եւ կը հանդարտեցնեն։ Յորդումի այդ ոսկեփայլ ջուրերն են որ երկրին բարգաւաճման իսկական աղբիւրը կը կազմեն։

Ադրիական ծովուն մէջ, Վենետիկի նախկին հասարակապետութեան իշխանին կողմէ նետուած մատանիին նման, «Աքասպար»էն Նեղոսի մէջ նետուած արձանիկն ալ, Եգիպտոսի Նեղոսին հետ ունեցած կապակցութեան հաւաստիքն է, այն Նեղոսին, որ ամէն տարի, ուխտաւորի մը ճշդապահութեամբ, իր խոստումը կը կատարէ։ Ահա ասկէ կը ծագի տօնին մականունը՝ «Վաֆաա էլ Նիլ»։

Նեղոսին այս յանձնառութենէն — այսինքն ամէն տարի կանոնաւորաբար յորդումէն — կախում ունի Եգիպտոսին հողային տուրքը վճարելու պարտաւորութիւնը։ Դարերէ ի վեր այս տուրքը միայն պարտաւորիչ է, երբ Նեղոսին ջուրերը բարձրանան կանոնական 16 կանգունի։ Այսպէս այս սովորական ճշգումը, ուրբաթ օր հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ Կէզիրէի մէջ, Թագաւորին Ներկայացուցչին՝ վարչապետին նախագահութեամբ։ Գիշերուան ժամը 9ին, վարչապետը՝ արքայական ինքնաշարժի մէջ բազմած եւ արքայական պահակազօրքով շրջապատուած՝ հասաւ Կէզիրէ եւ դրօշազարդուած եւ լուսավառուած մասնաւոր վրանին տակ բազմեցաւ։ Հոն էին նաեւ երկրին աւագանին։ Անմիջապէս յետոյ ուլէմաները սկսան խմբագրել «Հօճճէթ»ը, ուր Նեղոսի ջուրերուն կանոնական բարձրացումը կը հաստատուէր։ Վկաներ երդումով հաստատեցին այս կանոնական բարձրացումը։ Ահաւասիկ պաշտօնական փաստագրին (Հօճճա) եզրակացութիւնը։—

«Այս պարոնները յայտարարեցին որ, համեմատելով այս բարձրութեան, Նեղոսի ջուրերը եգիպտական հողերուն բաւականաչափ ոռոգումը կ'ապահովեն։ Եւ ասոր համար, մենք ալ ապահովուած ենք թէ՝ Նեղոս կատարեց իր խոստումը եւ հետեւաբար ի զօրու կը դառնայ գանձումը ամէն տեսակ տուրքերու՝ կալուածատէրերէ, հողագործներէ եւ ագարակատէրներէ։ Եւ ինչպէս Աստուած այս երկիրը օժտեց իր շնորհներով, պարգեւելով Նեղոսի կատարեալ յորդում մը, որ երկրին միակ կեանքն ու բարգաւաճումն է, մեզի կը մնայ երախտապարտ ըլլալ Աստուծոյ եւ շնորհակալ իր շնորհներուն ու բարիքներուն համար»։

Ամբողջ գիշերը խրախճանութիւն եւ լուսավառութիւն եղաւ։ Կէզիրէի պարտէզը շատ գեղեցիկօրէն լուսավառուած էր։ Զանազան երաժշտական գործիքներ իրար կը զիջէին։ Գեղեցիկ խումբեր. այրեր ու կիներ, մթնոլորտը կը թնդացնէին։ Ազգային քայլերգը կ'արձագանգէր ամէն կողմ եւ թնդանօթի բազմաթիւ հարուածներ կը ցնցէին մթնոլորտը։ Արուեստական հրավառութիւնները իրարու գըրաւիչ էին։

Ահա այսպէս զուարթօրէն տօնեցին մեր եգիպտացի բարեկամները Նեղոսի ազգային տօնը։ Եւ այս տարի Նեղոս, ինչպէս Գանգէս Հնդկաստանի մէջ, անխախտաբար յորդում մը ունեցած է։ Այս տարուան յորդումին առատութիւնը ամէն տեսակ նախատեսութիւն գլած, անցած է։ Կառավարութիւնը մտահոգուած է տագնապի եւ գերմարդկային միջոցներ ձեռք առած է, երկրին ողողումը խափանելու համար։

Ոսկեփրփուր ջուրեր՝ լեցուցած են բերան բերան բոլոր ջրանցքներն ու առուները։ Սեւահողով հարուստ եւ բերրի այս ջրային անսահման տարածութեան վրայ, վաղը կը սկսին բուսնիլ եւ հուրիներու նման վէտվէտուն ալիքներուն վրայ բազմիլ նուֆարներ — ջրաշուշաններ — եւ իրենց աստուածային ժպիտը սփռել ամէն կողմ։

Երջանի՛կ երկիր, երջանի՛կ ժողովուրդ ...

Իսկ մե՛նք ... Ո՞ւր են մեր ազգային թէ հեթանոսական աւանդական տօներն ու հանդիսութիւնները։ Տերընտաս հրախաղութիւնները, Ծաղկազարդի գարնանային տօները, Վարդավառեան ջրատօները, Համբարձման վիճակահանութիւնները, Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետի ըմբշամարտները, Նաւասարդեան Ամանորեան տօները...

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ

— o —

Երեկոն կը թանձրանայ աւելի [illegible] այս պահուն Թիֆլի երիտասարդ մա[illegible] ուան վրայ ինձ կը թուի որ կը ծաղկ[illegible] մանիշակներ, համաձայն իր վերջ[illegible] փափաքին. Շէլլին կ'երգէ «Ադոնիս» ու անոր մահը։ Երիտասարդ մահ[illegible] բանաստեղծներու հաւաքոյթ կայ [illegible] գիծս մէջ եւ հոգիիս շուրջ. Ահա Քի[illegible] ցը, Շէլլին, Պայրընը, Հայնէն, Լէո[illegible] փարտին, Ֆոսկոլոն, Փուշկինը, Լէ[illegible] մոնտով ու Ռէմպօն, [illegible] անոնց կողքին, աւելի տրտում [illegible] աւելի ինքնամփոփ, գրեթէ բոլորն ա[illegible] րիտասարդ։ Ի՞նչ կ'ուզեն ինձմէ [illegible] Մտերմութիւն եւ հոգեկան պաշտ[illegible] պանութիւն։ Ալ աւելի [illegible] կը թնիմ ժայռին։ Ինչ բախտաւոր [illegible] ոք զգայի ես զիս, եթէ հիւղի [illegible] նակը, Ճիրմաննան, քով ըլլար [illegible] երեկոյ, ժայռի կողքին։ Անոր պիտի ցուցնէի այս աքանչելի այցելու[illegible] որոնք բոլորն ալ երգած են ու [illegible] գիւղի անուրջ աղջիկներ։

Պայրըն մօտենալով ինձ, [illegible] կը դողայ հոգիս անոր հանճարա[illegible] ուածքէն) կը հարցնէ, — Ի՛նչ նոր[illegible] թիւններ ձեր աշխարհէն... — Ելեկտ[illegible] րական լոյս եւ օդապարիկներու [illegible] թռիչք, երկաթուղիներու վազք[illegible] շարժապատկերներու առատութիւ[illegible] Հակիրճ բառերով կը ջանամ բացատ[illegible] րել բառերս։ Մանֆրէտ կը [illegible] Անշուշտ ասոնք իրեն համար զերա[illegible] նիւթեր են ստեղծագործութիւն[illegible] Սակայն դեռ կը հարցնէ ... — [illegible] կարդա՞ն զիս ... — Այո, [illegible] բոլոր, Մուսոլինին անգամ քէչ կը [illegible] խրխնոց, բայց մանաւանդ են [illegible] կեանքիս նոթագրութիւնները [illegible] տարակուսիլ [illegible] վերջ — [illegible] Հոլլանտայ փճացուց զանոնք, [illegible] նաւելլային պատմական [illegible] մեծ հաճոյք։ Պայրըն կը [illegible] շեղակի կը նայի ինձ ու կը հարցն[illegible] — Վերջերս ո՞վ իմ կեանքովս զբ[illegible] ղեցաւ. — Ա. Մօրուա — Ո՞վ է — [illegible] րանսացի մեծ գրող մը — Երա[illegible] նի, սիրա՛ծս իմ Ֆրանսացիները [illegible] շրջանակներն գիս իրենց հոգին վր[illegible] կ'աւելցնէ հեգնութեամբ — [illegible] Ֆրանսահնները գիս ընդունելին [illegible] կարաց, — ու կը ժպտի.... Մուս[illegible] մէջ կը վազէ իր նախէն, պայման[illegible] լով որ պատասխանէ այն հարցում[illegible] թէ միւս աշխարհին մէջ կարելի՞ [illegible] բեմն զբաղիլ գրականութեամբ [illegible] տարակ թերթ, եւն.... Կը նայի[illegible] յօժարութեամբ ու՝ ... — Ոչ [illegible] ոչ, միւս աշխարհին մէջ իմ սիրի[illegible] Աստուած իսկ չկայ։ Ոչնչութիւն[illegible] նայնութեանց։ Պայրըն կը հեծկլ[illegible]

Շէլլին, ինչով խուսափին մէջ [illegible] փնտռէ վերջալոյսի տարտամ գոյն[illegible] կութիւններ։ Կը բացատրեմ անոր [illegible] աղջիկները աւելի մտերմիկ են [illegible] մէջ, եւ աւելի հաճոյակատար [illegible] բոյրի հրաւէրներուն, թէ շրթ[illegible] ները առ այժմ կը ներկուին կարմ[illegible] րով, եւ թէ յօնքերը երկիզ չեն կա[illegible] այլեւս ճակտի եւ նայուածքներու [illegible] ջեւ։ Ինձ կը թուի որ հարիւր[illegible] բաժնուած մազուր Շէլլին, [illegible] ու լքուած՝ կ'երազէ իր սիրելի Մ[illegible] րիին անոյշ մեղմութիւնն ու բա[illegible] տեղծական օրրանքը։

Քիթը ունի դեռ այցելու տեսնել[illegible] ներ։ Որքան տժգոյն է, խեղճ [illegible] Ուրախ է սակայն որ վերջին տեսա[illegible] ներուս Մաքսոնալտ այցելութիւ[illegible] տաւ իր շիրմին։ Կ'երազէ Անգլի[illegible] ու ալ խռոված չէ Պայրընին գէշ [illegible] հարցնէ — Դեռ կը հալածե՞ն գեղ[illegible] րական քննադատները, ինչպէս [illegible] իմ բանաստեղծութիւնները... [illegible] աքանչական քու վրադ. Քիթ [illegible] բանաստեղծութիւններդ [illegible] ինձ որ դեռ պէտք է բարձրանա[illegible] ժպտի մանուկի մը նման. [illegible] խեղճ Քիթ։ Անոր շրթներէն կը [illegible] ուրին տժգոյն եւ մարմնուն [illegible] հետամայ Շէլլին հետ։ Անոնք [illegible] կամ են կեանքի եւ մահուան մէ[illegible]

Լէոփարտի եւ Ուկօ Ֆօսկոլօ [illegible] ռաջինը ծռած ինքն իր վրայ, [illegible] ջինս ապտիական ու կանգուն [illegible] Լէոփարտին կ'երազէ իր «Սիլվի[illegible] եւ Ուկօ Ֆօսկոլօն իր «Տաս[illegible] մանաց»ը. Երկու քերթողները կ'[illegible] ալ կ'արտասանեն կտորներ իմ [illegible] խաւան։ Ա՜հ, Աստուած իմ [illegible] բանաստեղծներու ի՞նչ տարօրին[illegible] զում, կը մօտենան ինձ, կը գրկե[illegible] ուժգնօրէն, ու կը համբուրեն [illegible] թրս։ Բանաստեղծները միւս աշ[illegible] հին մէջ կը ջանան ապրիլ ի [illegible] աշխարհին մէջ թողուցած իրենց [illegible] տեղծագործութիւններուն։

Հայնէն, տրտում եւ խաբ[illegible] անցուցած է իր կեանքի բոլոր [illegible] ժէյտոները, Գէլլինին ու Սոֆի[illegible] Շոփէնն ու Մէյէրպէր։ [illegible] պետներու դէմ իր ատած հայ[illegible]

...ութիւնը դեռ չէ դադրած։ Ի զուր փնտռած է միւս աշխարհին մէջ իր սիրած Նախիջեւան Գոնափարքը։ Ա-կրնար հոն կը թուի որ անդրաշխարհին մէջ խմբաւորումներ կան նոյն նիւթի եւ նոյն պատկանող հոգիներու, որոնք միայն իրարու հետ կրնան խօսակցիլ։ ... Նախիջեւանն ու ... [illegible]

Փուլչին չափազանց դոհ է, գէթ ինծի կը թուի այսպէս, իր նախընտրած աշխարհին եւ կրակուրոց Գայլըրի ըն-կերութենէն, իսկ Լէրմոնտոֆ՝ ազ-նուական կալուածը ունենալով Փուլչինի նման չի թօղուր վերջինս մինակ։

Երիտասարդ Թէմպօն հոգեկան զա-ւակն է զարմած Գօտիէրի եւ Վէռլէ-նի եւ նման քերթողներու։ Թէմպօն իր նոր բերած է իր ինքնատիպ հա-մար։

Հայերը, սկսելով Դուրեանէն եւ վերջանալով Գեղամ Գուշակեանով՝ ... խումբ։ Լուռ են Անոնք միր-... են մթութեան մէջ, ինչպէս ... ժայռին։ Անոնց շրթունք-... պրկուած են ու անոնց աչքերը ... Յառաջանալով կը հարցնեմ ... լուռ են, ինչո՞ւ չեն խօսիր ... ինչո՞ւ Մեծարենց, եւ ... Սիամանթօ...։ Սիամանթօն ... շարժումով մը,— եւ միշտ ան-... եղայ խօսելու մէջ, առիկա կը ... վարուժանին։

Վարուժան կը մօտենայ ինծի, երի-տասարդ հասակը կը պրկուի անոր ... մարմինը, մարմնացած ամէնէն մահա-... մը։ Կը նայինք իրա-րու, մեծ կը յառաջանայ կեանքին ... ու կեանքը կը սարսափի։ Կը ... սարսափահար, Վարուժան...։

Վարուժան կը խորասուզուի խաւա-րին մէջ բացուած լոյսէ լայն ճեղքի մը մէջ, բայց դեռ կը նշմարեմ անոր հսկայական զօրութիւնը։ Անոր շրթ-ները կը շարժին կարկամելէն, բայց ոչինչ կը հասկնամ։ Անոր ետեւ կեցեր է Զարիֆեանը, ու քիչ աւելի անդին՝ Արասխյա Յարութիւնեանը։ Վերջին-ները կծկուած են ինծի նման՝ ժայռի մը։

Մեծարենց կը յառաջանայ. տրտում է ըռութեան եւ սիրոյ անմեղ տղան։ Աչքերը լեցուն են արցունքով եւ ան-հասանելի թախիծով։ Ձախ ձեռքը կը տանջեցնէ ուսին, կը կախէ գլուխը, ու հոգեհան մեղմութեամբ մը... — Դիտէ՞ս, Արամայիս, որ վերջերս լը-սեցի մայրիկիս մահը։ Դեռ մեզի կա-րելի է արտմիլ ու արտասուել։ Ես լա-ցի մայրիկիս մահը, երբ աստղերը կը փայլէին ճերմակ աչքերու նման, ու երբ լճին վրայ շատ նաւակներ կային լուսնին լոյսին տակ։ Այն պահուն քովս էր Գուշակեանը, ու դուն չանդ-րադարձա՞ր որ երկինքին մէկ անկիւնը աստղերը չյայտնուած յանկարծ... — Ա-յո, Մեծարենց, բայց ինչո՞ւ այս հարցումը,— Ցաւն կը լայ վայրկեան մը, բայց հակառակ գլուխը կը բարձրա-ցնէ ստրտամօրէն, կը նայի ինծի ու կ'ըսէ — վերջին նուէրս էր տանսուրդ ... անիրաւն եւ կապոյտ երկինքին, սիրե-լի Արամայիս, արցունքներս էին, աս-տղեր վերջ այլեւս ունիմ տալիք ձեր աշ-խարհին կ'անհետանայ, մինչ ես կը [illegible] Զուաբեւ ...։

Երկնի տակաւ առ տակաւ կը գառ-նայ գիշեր։ Ստուերները կը թանձրա-նան ու կը դառնան խաւար։ Մեծ ու փոքր աստղեր երկինքին վրայ ու լճին մէջ Շուրջս լռութիւն եւ պարապու-թիւն. Լճին մակերեսը այնքան խա-ղաղ եւ հեշտին է որ՝ փափաք կ'ունե-նամ շրթներս հպելու իր ջուրերուն։

Կ'առաջադրեմ գրականութեան ըն-թերցումը ասկէ վերջկատարել որպէս պրպտող, անհանգիստ հոգիի մը հե-տաքրքրութիւնը գոհացնող պահանջ։ Զկարդալ որ եւ է հատոր աւելի բան մը իւրացնելու մտահոգութենէն մղը-ւած, քանի որ, գէթ ինծի համար, քերթութեան մէջ որոշ բարձունք մը հասնելէ վերջ՝ պէտք է ամփոփուիլ ինքն իր մէջ, վերապրիլ ընթերցում-ներու յիշատակով եւ ազդեցութեամբ, վասն զի այսպէսով միայն կարելի է յղկել բանաստեղծութեան արուեստը, եւ իր պարունակութեան թափանցկո-տութիւնը։ Հարկ է այս պահերուն սի-րել աղջնակ մը, կարելի եղածին չափ անգէտ աշխարհի ճարպիկութիւննե-րէն, եւ համոզել անոր կուսութիւնը թէ՝ իսկական քնարերգութիւնը կը գտնուի իր կապոյտ կամ սեւ աչքե-րուն մէջ, ու իսկական արուեստը՝ իր մարմնի գծերուն հասունցող, սահող եւ յափշտակող գծերուն մէջ։ Ասոր համար ճիրվաննեան պիտի սիրեմ որ-քան կարելի է, ու նաեւ այցելած գիւ-ղիս դաշտերը, որոնց մէջ կը շրջինք միասին բարութեամբ եւ եղբայրու-թեամբ։ Ծաղիկներուն պիտի նայինք՝ յիշելով ծաղկաւէր քերթողները, ծա-ռերուն՝ ծառատէրները, եւ սիրահալ հոգիները պիտի ջանանք հիանալ մի-այն մեր մէջ։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԵՒ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑ

— o —

Նախ. Արուեստի մէջ (Թիւ 5—6) անցողակի կը պատմուի վէճ մը, որ տեղի ունեցած է Գրիգոր Արծրունիի եւ Գ. Սունդուկեանցի միջեւ։

Իրիմեանի կաթողիկոսական ընտ-րութիւններու նախօրեակին է։

Մշակականները իրենց կողմէ պատ-գամաւոր կ'ընտրեն Սունդուկեանցը, իբրեւ համակիր Իրիմեանի։ Պատգա-մաւոր ընտրուելէ յետոյ, Սունդուկ-եանց կը յարի «Մշակ»ի հակառա-կորդներուն։ Այստեղ ճշգում մը.— «Մշակ»ականները կաթողիկոսական թեկնածու կը ներկայացնէին 1.— Իրիմեան, 2.— Սեղրակեան։ «Մշա-կ»ականներուն հակառակորդները եւս իրենց թեկնածուներուն ցանկին մէջ նախ կը ներկայացնէին Իրիմեանը, բայց մերժելով երկրորդ թեկնածուն՝ իրենց կողմէ կը ներկայացնէին Իզ-միրլեանը եւ Աշըգեանը։

Գր. Արծրունի կը կասկի Սունդուկ-եանցի «դաւաճանութեան» պատճա-ռով.— «Այդ տեսակ վարմունքը մեր թատերագրողի կողմից պատիւ չի բե-րում նրա պատկանելի հասակին» կը գրէր Արծրունի «Մշակ»ի մէջ (1892, Թիւ 25)։ Սունդուկեանց պատասխա-նեց ցաւ յայտնելով որ Արծրունին ինքզինքին թոյլ կուտայ «ամէն սուտ-թիւն եւ զրպարտութիւն», թէ ինք միշտ կը մնայ Իրիմեանական, մի-այն երկրորդ թեկնածուին՝ Սեղրակ-եան եպիսկոպոսին ընտրութիւնը կը համարի վաղաժամ, թէեւ համակ-րանք ունի Սեղրակեան եպիսկոպոսին մասին ալ։ Ուրեմն, Սունդուկեան դէմ է միայն երկրորդ թեկնածուին ընտրութեան («Մշակ», Թիւ 26 եւ Նովոյէ Օբոզրենիէ, Թիւ 2819)։

Արծրունի կը պատասխանէ եւ կը դնէ թէ Սունդուկեան պարտաւոր էր բուէարկել առանց (պատգամաւոր չընտրուած) յայտնել թէ ինք դէմ է «Մշակ»ականներու երկրորդ թեկնա-ծուին (Մշակ, Թիւ 27 եւ Նովոյէ Օ-բոզրենիէ, Թիւ 2821)։ Սունդուկեանց կը պատասխանէ ռուսերէն յօդուածով մը թէ կ'աշխատի հաշտեցնել երկու կողմերը եւ Իրիմեանի անուան շուրջ կեդրոնացնել բոլոր քուէները, այս ձեւով կը հասկցնէ թէ չի հրաժարիր Իրիմեանէն, ինչպէս «փամփլեար կեր-պով անուանում է Նորին Սրբազնու-թիւն Մկրտիչ Իրիմեան Արքեպիսկո-պոսը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի յաջոր-դի ապագայ ընտրողի լրագրի էջե-րում» (ակնարկը «Մշակ»ին է)։

Արծրունին կը պատասխանէ.— «Դուք ասում էք որ մենք շատ փա-միլեար (մտերմաբար) անուանում ենք Հայրիկին՝ Մկրտիչ Իրիմեան, կամ ուղղակի Իրիմեան, եւ ոչ թէ «Նորին Բարձր Սրբազնութիւն Մկրտիչ Արք-եպիսկոպոս Իրիմեան» Իմացէք, ձերդ վերապատուութիւն (չենք կամե-նում ձեզ հետ մտերիմ լինել), որ այդքան մեծ մարդուն, ինչպէս Իր-իմեանն է, բաւական է միմիայն Իրիմեան անուանել, ինչպէս շատ նշանաւոր մարդկանց անուանում ենք Պուշկին, Շէքսպիր, Խորենացի, Ալի-շան, եւն.»։

Սունդուկեանց նորէն հանդէս եկաւ. այս անգամ Արձագանգի մէջ (1892, Թիւ 29), «թաց նամակ»ով մը։ Ահա այդ նամակին առաջին եւ վերջին նա-խադասութիւնները.—

«Մարդիկ համոզուած էին, որ դուք անուղղելի էք, ես էլ համոզւում եմ այդ բանին»։

«Ձեր հաշիւներն ինձ հետ ուրիշ նիւթերի վերաբերմամբ կը տեսնէք, եւ ես պատրաստ եմ իմ «պատկանելի» հասակում արժանաւոր ախոյեան լի-նել ձեզ. միայն Լուսաւորչի Սուրբ Գահը թող խաղաղ մնայ»։

Հայրենիքի մասին

Վերջերս, հայրենիքի մասին, շատ կը գրեն համայնավար մտաւորական-ները։ Եւ բոլորը կարծես ճիգ կ'ընեն սրբագրելու խօսքը, որով պարծեցան երկար ատեն.— «Բանուորները հայ-րենիք չունին»։

Առաջին «րեկումը» տեսնուեցաւ. Ստալինի յայտարարութեան մէջ, քա-նի մը տարի առաջ.— «Թիզ մը հող չենք տար մեր երկրէն»։ Ուրեմն սահ-ման ունէր այդ երկիրը, եւ այդ սահ-մաններուն մէջ քաշուած՝ բանուորը կ'ուրախանար իր հողերուն անձեռն-մխելիութեամբ։

Երկար ժամանակ մը, «հայրենիք» բառը քչուեցաւ հրապարակէն։ Կը գործածուէր «երկիր», եւ ստեղծուե-ցաւ, հայրենասիրութեան փոխարէն, երկրասիրութիւն մը։ Այս բառը, սա-կայն, ի՞նչ կը փոխէր կացութենէն, — եթէ հայրենիք բացատրութեամբ կը հասկնանք բնագաւառ մը, որ կը յատկանշուի իր բնակչութեան հոգե-կան միութեամբ, աւանդութիւններու եւ մշակութային արժէքներու նե-րդաշնակութեամբ, այսպէս կազմելով ազգութիւնը, շատ ալ տարբեր իմաստ չի կրնար ստանալ նոյնիսկ բացատրու-թիւնը, որ կը խորհրդանշէ հողային ազգութիւնը։

Առանց վկայութեան կանչելու ըն-կերվարները, առանց յիշատակելու «հայրենիք» բացատրութեան մասին այլազան տեսակէտները, կարելի է ըսել թէ «երկիր» եւ «հայրենիք» նոյն իմաստն ունին։

Բոլշեւիկները, սակայն, հայրե-նասիրութեան վերադառնալու համար կամուրջ ընտրեցին երկրասիրութիւ-նը։ Հիմա շատ ալ նեղութիւն չեն բը-գար անխտիր գործածելու համար այդ երկու բառերը։ «Փրաւտա», տա-րի մը առաջ, կը հրատարակէր գովքը ռուս գրողներուն, որոնք կ'երգէին ի-րենց «բոցավառ երկիրը», «խորհր-դային հայրենիքը»։ Այդ տաք գովա-սանքին մէջ կը ցոլար նաեւ Հայաս-տան աշխարհին գեղեցկութիւնը։

Այնուհետեւ հայրենասիրական ա-ղաղակը սկսաւ թրթռալ բովանդակ բոլշեւիկեան գրականութեան մէջ, այնքան որ «Թայմզ» զարմանքով ար-ձանագրեց իր էջերուն մէջ։

... կարգին, Նոր. Հայաստան եւս վերջերս սկսած է թօթուել հայրենա-սիրութիւնը։ «Փրոֆականտի անկիւն» բաժնին մէջ, Երեւանի թերթը կը խօսի հայրենիքի մասին։ Եւ նախ բաղդատութիւն մը կը կատարէ քաղ-քենի ազգայնամոլիկ հայրենասիրու-թեան եւ ընկերվարական հայրենիքի սիրոյն միջեւ։

Կը քննադատէ քաղքենի վարդա-պետութիւնը, որ ձեւազեղծած է «հայ-րենիք» բառին իմաստը։ Այսպէս դը-րամատիրական երկիրներու մէջ, գիւ-ղացին կապուած է այն հողին, ուր ծնած է։ Հայրենիքի իր սէրը նեղ է եւ սահմանափակ։ Այդ է որ կ'արտա-յայտուի գերման բանաստեղծի մը սա տուն մը տտանաւորով.

Սա իմ խրճիթս է,
Ձօր դուք չէք շինած։
Սա իմ օջախս է,
Որու տաքութեան համար
Դուք կը նախանձիք ինծի։

Այսպիսի «հայրենասիրութեան» է, որ կը հայհոյէին Մարքս եւ Էնգէլս.— «Ես իմ ազգակոյտս է, որ դիզեցի ես, կինս, երախաներս եւ անասուններս»։ Լէնին եւս, խօսելով նեղ հայրենասի-րութեան մասին, կը գրէ.— «Հայրե-նասիրութիւնը այնպիսի զգացում մըն է, որ կապուած է մանաւորաբար մանր — սեփականատէրերու կեանքի տնտեսական պայմաններուն հետ»։

Հայրենիքի դասական բացատրու-թիւնը կ'ենթադրէ լեզու եւ ազգու-թիւն։ Լէնին չի ժխտեր այդ երկու յատկանիշերը։ «Արդեօք Ռուսիոյ գիտակից պրոլետարներուս խո՞րթ է ազգային հպարտութիւնը։ Ի հարկէ ո՛չ։ Մենք կը սիրենք մեր լեզուն եւ մեր հայրենիքը, մենք կ'աշխատինք որ աշխատաւոր զանգուածը բարձ-րացնենք ընկերվարականներու քաղա-քակրթութեան, տապալելով տէրերն ու կալուածատէրերը»։ Իր կարգին Բու-խարին եւս կը պատմէ թէ Լէնին յա-ճախ կ'ըսէր իրեն.— «Լաւ միջազգայ-նական մը կրնայ միաժամանակ ունե-նալ հայրենիք մը»։

Ու Լէնինի այս ջարդուկոտր խօս-քերուն վրայ վախվխելով ահա կը բարձրացուի հին հայրենասիրութեան կրակը։

Գորգագործութիւնը հին արուեստ

Համաշխարհային համբաւ ունին կոպլէնի գորգերը։ Ահա այս գորգա-գործական պատմական տունն է որ, ցուցահանդէս մը բացաւ։ Հին է կո-պլէնի գորգի գործարանին պատմու-թիւնը։ 1601ին Հանրի Դ. Ֆլանտրէն բազմաթիւ արհեստաւորներ բերաւ ու հաստատեց ներկատան մը մէջ, կո-[illegible]

պլէն անունով ծանօթ։ Այդ հաստա-տութիւնը ետքէն նշանաւոր հանդի-սացաւ իր արդիւնաբերութեամբ։

Սակայն գորգակործութիւնը Կոպլ-լէնի մէջ չէ որ կը սկսի։ Շատ հին արուեստ մըն է այդ, որ ծանօթ էր, Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ, Ցու-նաստանի մէջ։ Պեղումներու ընթաց-քին երեւան հանուեցան գրեթէ կիսա-վին փտած նմոյշներ այդ հին գորգե-րէն։

Փարաւոններու երկրէն եւս պե-ղումները երեւան հանեցին գորգի նմոյշներ, որոնք կը պատկանին հել-լենական, հռոմէական եւ արաբական շրջանին։

Աւելցնենք որ Հայերս եւս կը պար-ծենանք գորգագործութեան պատ-մութեան եւ արուեստին մէջ։ Ինչ յա-ւակնութիւն ալ ներկայացնեն հայ-կական գորգագործութեան պատմու-թեան նուիրուած պրպտումները, կարելի չէ ուրանալ հայկական գոր-գերու արուեստին ինքնատպութիւնը։

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԱՐՈՒՍՏՈՒՐ

— o —

Ֆրանսերէն թերթ մը կը հարցնէ գրողներուն թէ պիտի ուզէի՞ն միա-ժամանակ գրականութիւն եւ առեւ-տրական ըէքլամներ ընել։ Ժագ Փա-թէն, պատասխանելով այս հարցու-մին, նախ կը յիշատակէ Մալարմէն, այս լուսաբեր բանաստեղծը, որ 1873-74ին հիմնեց ու խմբագրեց La dernière mode անունով թերթը, ուր կը նկա-րագրէր օրուան զարդեղէնները եւ հա-գուստները։ Յետոյ Փաթէն, որ Փա-րիզեան օրաթերթի մը գրական բաժ-նին խմբագիրն է, կ'աւելցնէ թէ վեր-ջերս նոր արուեստ մը ստեղծուեցաւ առեւտրական ըէքլամներու եւ ար-ուեստագէտ ձեռքերու գործակցութե-նէն։ Եւ վերջապէս արուեստագէտին համար երկրորդ արհեստ մըն է Նը-րիբուել առեւտրական կեանքի պա-հանջներուն, ամէն բանէ առաջ անօթի չմնալու համար անշուշտ։

Փարամաունթի տնօրէնը ըէքլամի այս հարցին մէջ կ'աշխատի դասաւո-րում մը կատարել։ Օրինակ ծիծաղելի կը գտնէ երբ համբաւաւոր գրագէտ մը իր անունը կը դնէ՝ գովասանք ընե-լու համար ինքնաշարժի գործարանի մը։ Սակայն երբ նկարիչ մը, ըէքլա-մի համար, ինքնաշարժի այդ գործա-րանին արդիւնաբերութեան մէկ պատ-կերը կուտայ առաւել կամ պակաս արուեստով մը, ճիշդ է թէ ըէքլամ կ'ընէ, բայց իր գործն է որ արժէք կը ստանայ ճարտար խաղերու, յաջող գոյներու շնորհիւ։ Ֆրանսայի մէջ շատ վարկաբեկուած է ըէքլամը։ Եւ սակայն Ամերիկայի մէջ մտանաւոր կազմակերպութիւն մը դարձած է ըէքլամը, որ հետզհետէ իր մարդիկը կը հասցնէ, իր «արուեստագէտները» եթէ կ'ուզէք։

Ժ. Վալմի – Պէա անպատեհութիւն չի տեսներ, երբ գրող մը իր անունը կուտայ առեւտրական ըէքլամին։ Ըէքլամն ալ ... մտաւորական աշ-խատանք է վերջապէս։ Եւ յետոյ պէտք է գիտնալ, որ Թէօֆիլ Կօթիէ գեղեցիկ տողեր կը գրէր անուշահո-տութեան վաճառատան մը ապրանք-ներուն մասին։ Ըէքլամի արուեստը նոր հորիզոններ կը բանայ արուես-տագէտներու երեւակայութեան առ-ջեւ։

Պլէզ Սանտրար, այս արդիական գրողը, կը յաւելու.— «Ըէքլամը ծա-ղիկն է արդի կեանքին, ան յատկա-նիշն է մեր զուարթութեան, ըէքլամն է որ զուարճութիւն կը պատճառէ մեր աչքին եւ միտքին։ Ամէնէն տաք ար-տայայտութիւնն է նոր օրերու մար-դոց եռանդին, անոնց ուժին, երեւա-կայութեան, գիւտեր ընելու ձիրքին։ Վերջապէս ըէքլամներն են որ ամէ-նէնանմնկեալ ուրախութիւնը կը պար-գեւեն մանուկներուն։ Երեւակայե-ցէ՛ք, ի՞նչ պիտի ըլլար երեւոյթը փողոցներուն, մեթրոներուն, վակոն-ներուն, եթէ պատերուն վրայ չունե-նային սրամիտ պատկերներ։ Կեցցէ դեռ, չուտով երկինքն ալ պիտի զար-դարուի ըէքլամով»։

ՕՐ. ՍԻՐԱՆ ՇԱՀՊԱԶ
ԵՒ
ՆՈՒՊԱՐ ՊԻՉԱՔՃԵԱՆ
ամուսնացած
Քաշան (Փարիզ), 25 օգոստ. 1934

Ճիչեր

— o —

Ձա՛յն տուր ինծի, ո՛վ հայրենի սգաւոր խրճիթ, որովհետեւ այս օ-տար ափերուն վրայ, անտուն եւ թա-փառական, ամէն մէկ խրճիթ գիշեր է ինծի համար...

Վիթալուսինը իր վառ շողերով ամէն գիշեր, ծեքծեքումներ կ'ընէ, եւ տա-րագրի պատուհանէս բոնի ներս մտ-նելով, արծաթ ցոլքեր կը ցանէ իմ խաւար սենեակիս մէջ։

Ձա՛յն տուր ինծի, ո՛վ հայրենի երգիք, շատ երկար տեւեց լռութիւնդ եւ սուգդ սեւ մոխիրներու ու գիակ-ներու վրայ։ Վերցո՛ւր գլուխդ, ու նայէ մէկ անգամ աստղերուն պլպլուն որ կապոյտ ծովուն խորը մարգարիտ-ներ են կործեր։

Խօսէ՛ անոնց քու տառապանքէդ բառ մը միայն, քու անցեալէդ խօսք մը մի-այն, ի խորոց սրտի...

Հաւատա՛, որ հայրենի երդիք, կեանքի բոլոր վայելքները մէկդի դրած եմ... Ու իմ երիտասարդի քաա-նըհինգ գարուններէս արցունքներ կը կաթեցին, ինչպէս անձրեւը տխրա-տեսիլ աշունին։

Տրտում եմ, ու տխուր, խաւար է ինծի համար աշխարհը բոլոր, ծով վիշտեր ունիմ ու բոցեր որ կ'այրեն գիս։ Զի օտար է այստեղ հայրենի տունն, եւ ես տարագիրս՝ կրակի լե-զու։ Վարդերն ինծի համար տատասկ են դարձեր։ Ամէն բան փուշ է եւ եղին թունահամ։

Հայրենի երդիք, սրբութիւն սրբո՛ց. ձայն տուր ինծի ի խորոց սրտի։

Զի գիշեր է նորէն, աստղեր հատ հատ, պլպլալ սկսան իմ գլխուս վե-րեւ։ Լուսնկան տխուր, իմ սրտիս նման նոր հարսի մը պէս իր սուգը կուլայ...

Հայրենի խրճիթ, ես ի՞նչպէս յոգ-նած քու ծոցէն հեռո՞ւ, ծարաւ ալ սիրոյ...

Ձայն տո՛ւր ինծի աստղերուն լեզ-ուով կամ լուսնի լուսով, ի խորոց սրտի...

Ձա՛յն տուր ինծի, հայրենի երդիք, սարերուդ մառաղ, յեռներուդ լռմայ։ Ձայն տուր որ ես անոնց կարօտ սանեմ ի խորոց սրտի...

Ս. ՉՐԱՔԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Բան մը ըսել կ'ուզէր Մուշլի՝ աչ-քերը դիմացի մարդոց վրայ, որոնք Ակրենց Մարգարին պարտէզը կ'ալ-խատէին. Յանկարծ խելքը գլուխը եկած կարծես,

— Ո՞վ են սա մարդիկը, հարցուց ու լռեց։

— Ան մարդի՞կը. պատասխանեց Լէլօ, ու խնդաց։

— Ուրեմն կատակե՞լ կ'ուզես ին-ծի հետ։

— Ոչ, Մուշլի, ո՛չ։

— Ուրե՞մն.

— Անոնք ամէնքն ալ իմ բարեկամ-ներս, քու բարեկամներդ, կ'աշխա-տին...

— Տեսակ մը խաղ.. ծիծաղելի. ծիծաղելի՛...

— Խօսէ՛ աւելի պարզ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես.

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզեմ։ Երբ հօրեղ-բայրս ողջ ըլլար, այնքան ծիծաղելի չպիտի դառնար մեր տունին պատ-մութիւնը։

— Կը սխալիս Մուշլի։

- Կը սխալի՞մ ..

— Նայէ ինծի հետ դիմացը Մուշլի. հող է կեանքը, բուն կեանքը։ Նայէ՛ ինծի հետ քիչ մը հեռուն ... տարի մը առաջ, հօրեղբօրդ արտը, երեսի վրայ մնացած, լքուած, չոր գետին մըն էր։ Տիւր, որբացած բան մը կար հոն։ Խոտ ու վայրի ծաղիկներ միայն կը բուսնէին։ Տատասկը, ու-րիշ փուշեր, վրան չնայուելիք կա-րիճներ կ'աճէին, բռնած էին անոնք ամբողջ պարտէզը։ Դուն երբ շատ պզտիկ էիր, ու բան մը չէիր հասկ-նար տարիներ առաջ, ես կը տեսնէի, կը զգայի որ, կեանքը հոգ կը չոր-նար։ Եզներն ու գոմէշները միայն դանդաղօրէն կ'արածէին հոն։ Մուշլի. նայէ ինծի հետ, նայէ՛ աչքերուդ լոյ-սովը սա հրաշալի պարտէզին, հո՛ն, ուր կեանքը կը սկսի ... սա մարդիկն է որ չենցուցին հողը...

— Ան մարդի՞կը

Մուշլի թէեւ մտիկ կ'ընէր, ու ա-տեն ատեն կը նայէր Լէլոյի, սակայն յայտնի էր որ կը նեղուէր, կը քրտ-նէր կեցած տեղը. ձեռքերը կը քսէր ճակատին, այտերուն ու աչքերուն կը քսէր ու գլխի չարժումներէն կը հասկցուէր թէ ըսել կ'ուզէր,

— Ա՛լ անկարելի է, ալ անկարելի է ..

Երբ Լէլօ, խորունկ նախադասու-մով մը բացագանչեց դրեթէ,

— Մուշլի՛, արտէս կը խօսիմ, հի-մակ, քեզի համար կեանքին վրայ նայելու վայրկեանն է։ Ահա կեանքը, մեր աչքին առջեւ, կը տեսնենք մենք զինքը իր բոլոր գեղեցկութիւններով։ Երբ պզտիկ էի, քիչ մը շատ պզտիկ, հօրս նայած ատենս՝ երբ կ'աշխա-տէր, կամ դիմացը, աւելի հեռուն, երբ ուրիշներ կ'աշխատէին, սիրտս կարծես անոնց հետ կ'աշխատէր, ա-ւելի ուժով կը զարնէր տղու կուրծ-քիս տակ, Բան մը կը զգայի, կեան-քին կը մօտենայի, թէեւ չէի կրնար խօսիլ ուզածիս պէս, բայց կը տես-նէի...

Որովհետեւ կտոր մը փոխուած, հանդարտութեան պէս բան մը ան-ցաւ Մուշլիի վրայ։

— Մուշլի, շարունակեց Լէլօ, դուն կեանքի ամէնէն գեղեցիկ տարիքին մէջ, կրնաս կեանքին մօտենալ տառ-ուածի մը պէս։

— Աստուածի՞ մը պէս... այս ան-գամ խնդաց Մուշլի։ Աստուած բառը արտասանած պահուն, յօնքերը վեր կը բարձրանային, ու ճակատը պատ-ռած, ծալքերէն աւելի բան մը կ'ե-րեւար հոն։

— Այո՛, մարդ երբ իր ուժերուն տէրն է... կան շատեր որոնք չեն հա-ւատար իրենց աչքերուն, չեն հաւա-տար իրենց սրտին, ուր կուրծքերը կը սեղմեն, կը գոցեն աչքերը։ Մենք ճշմարտութեան կը խառնենք քիչ մը կարմիր, քիչ մը ճերմակ, քիչ մըն ալ կապոյտ, այն ատեն բարձր ձայնով կը պոռանք՝ ճշմարտութիւն։

Մուշլի գլուխը կրկին կախեց։ Տը-խուր նեղսիրտ մը եկած վրան, ամ-պի պէս վարագուրուեցաւ երեսը։ Աչքերուն կէս մը գոցուիլ բացուելէն յայտնի էր որ, տաքութիւն մը կ'անց-նէր ներսէն, կը նեղէր զինքը։ Պա-տասխանել ուզելով կարծես, երբ գը-լուխը վերցուց, աչքերը հանդիպե-ցան Լէլոյի աչքերուն։ Յանկարծ բը-ռնկած ու դողդոջուն,

— Ո՛չ, Լէլօ, պատասխանեց, պէտք է մեկնիմ, հեռանամ ... գո՛ւրս, գուրս իմ հողերէս։

Դիմացը գործաւորներուն նայած ատեն, շանչը աչքերէն կը մխար կար-ծես, ու չարունակելով,

— Այդ պզտիկները . տանք պզտուկներ են։ Կ'ուզե՞ս որ ըսեմ, ես արդէն կերեր եմ դրամին մէկ մասը .. Հաճի Աղէկը, ապահովութիւն կ'ուզէ հողերուն համար ... մնաց-եալ դրամին .

Զէր գիտեր, ի՞նչպէս այս քանի մը բառերը փախան բերնէն գրեթէ։ Ա-ռջի վայրկեանին սրդէն, ծամծմած բերնին մէջ, լեզուին տակ մնացեր էին, չէր կրցած ըսել։ Յանկարծ, ա-նակնկալ վայրկեանի մը, բերնէն փա-խած էին այս քանի մը բառերը։

Խօսքը գտնալով կորածի նման, Լէլօ նայեցաւ... շունչը կը հեւար շրթունքներուն վրայ, ու

— Հաճի Աղէկի՛ն, կրկնեց, ձայնը երկարելով հեռացող արձագանգի մը հանգոյն.

Հիմակ լռութիւնը տխուր վերա-դարձի մը կը նմանէր, յաղթուած մէ-կուն լռութեան։

Հաճի Աղէկին պատմութիւններուն առաջինը չէր աս։ Շատ ու շատ տու-ներ մարելէն ետք, բախտաւոր է, կ'ըսէին քաղաքացիները իրեն համար, խելացի է, կ'ըսէին։ Շատերն ալ չկր-նալով ուրիշ բան ըսել, «շուն բան է» կը կրկնէին։ Բացատրութիւն կարելի չէր տալ իրենց զարմացումին։

Անոնք, Հաճի Աղէկին պէսները, ի-րենց չլմնալիք պատմութիւնները ունէին ամէն հեղ, ամէն տեղ։ Անոնց պատմութիւնը բան մը ունէր տխուր, թանձր ստուերներով ծածկուած։

Լէլօ, Հաճի Աղէկին պէս շատեր կը ճանչնար, բայց չուզելով պղծել ա-տանկներու գործին, այս անգամ երբ լսեց, իր լռութիւնը կը ճնշէր ամբողջ յատութիւնը մթնոլորտին.

Առաջինը չէր իր այս տխրութիւնը։ Օր մը, շատ խորունկէն զգացած կեանքի վիշտերէն մէկը, զգացած էր դաղանիքի պէս բան մը, երազի պէս անուշ, իր կեանքին բանաստեղծու-թիւնը իր սրտին մէջ։ Հիմակ ալ այդ օրերուն մարդն էր ինք, թերեւս բան մը աւելցած իր մէջ, աւելի ժուժկալ ու համառաբան, կեանքը եղած էր ի-րեն համար ամէնէն խորունկ, ամէնէն գեղեցիկ շարժումը։ Հիմակ ալ, մար-դերու ամէնէն խելօքը։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(6)

(Շար.)

կան անհրաժեշտութեանց կը ստորադասէ ուրիշ ամէն բան՝ ճիւթական եւ բարոյական կեանքի մէջ »:

Մուսոլինիի մէկ խրատ ունի անոնց որ չեն ուզեր զինապաշտ կոչուիլ.— «Մտիր կուսանաց վանք»:

Ո՞վ սպաննեց «Փալաս»ի տնօրէնը

« Մաթէն » երկար մանրամասնութիւններով կը պատմէ թէ գտնուած է Փարիզի քաղաքապետական խորհրդի անդամ եւ «Փալաս » թատրոնի տնօրէն Տիւֆրէնի սպանիչը: Մէկ տարիէ ի վեր Ապահովութեան Տեսչութիւնը եւ ոստիկանութիւնը քննութիւններ կը կատարէին այս մասին եւ քանի մը ամիս առաջ ճշդած էին ոճրագործին ինքնութիւնը, բայց գաղտնի կը պահուէր ամէն բան: Մարդասպանը 23 տարեկան է եւ կը կոչուի Փօլ Լապոռի: Ունի երկու մեղսակիցներ, որոնց մէկը սպանութեան գործիքը ճարած է, միւսը՝ նաւազի համազգեստ մը: Մարդասպանը նշանաւոր եղած է իր հակարնական հակումներով:

ՎԷՃ՝ ԳԻՒՏԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋԸ

Քանի մը օր առաջ գերման բժիշկ մը, Տոքթ. Գրէմէր, կը ծանուցանէր թէ գտած է խլիրդին (քանսէր) մանրէն, «սիֆոնոսփորա փոլիմորֆա »: Խումբ մը գերման գիտնականներ քննութիւն կատարելով, յայտնեցին թէ ճիշդ է որ Տոքթ. Գրէմէր նոր մակաբոյծ մը գտած է, բայց կասկածելի է անոր արժէքը՝ իբրեւ աղբիւր խլիրդի:

Ֆրանսացի գիտնական մըն ալ, Լուի Ռէվէլիս, կը յայտարարէ թէ ինք շատոնց գտած է գերմանացի գիտնականին յիշած մանրէն, թէ 18 տարիէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ եւ դեռ վերջնական եզրակացութեան մը չէ յանգած:

350 ՀՈԳԻ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Լոս Անճէլէսի մէջ (Քալիֆորնիա), ի պատիւ 2000 նախկին ռազմիկներու տրուած ճաշի մը ատեն: Շատ ծանր է յիսուն թունաւորեալներու վիճակը:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այսօր, կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2-30ին
Կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զափահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Ներկայ կ'ըլլայ ԶՕՐ. ԴՈՐՂԱՆԵԱՆ

Խօսք պիտի առնեն.— կամ. Մարտիկ. Միութեան կողմէ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ Գլխապետ Ռ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, Զափ. Որբերու Միութեան կողմէ Գ. Ա. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— Փլաս կամպէթայի նայող Փէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Թափօրը ժամը ճիշդ 2.30ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Հերոսի գերեզմանը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ" ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէ՛ք այժմէն.

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.:
Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԳՈՅՆԶԱՐԴ ՕՐԱՑՈՅՑ 1935

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳԱՅԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին

1.— Ազգային քննական պատմութիւն, Բագրատունեաց Հարստութենէն մինչեւ Ռուբինեանց Հարստութիւն:

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու, առանց կուսակցական խտրութեան:

3.— Կրօնական տօներու լիակատար յիշատակութիւն.

4.— Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եզերուած զոյգ եռագոյնով, մէջտեղը «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՅՆԶԱՐԴԸ» (գծուած Հ. Ալեանաքի կողմէ):

5.— Օրացոյցին ներքեւ Դաշնակցութեան Երդումը:

6.— Ձախ կողմը Միքայէլ Վարանդեան, Մ. Նալբանդեան եւ Թումանի մարտական խումբը:

7.— Աջ կողմը Հայր Աբրահամ, Գամառ Քաթիպա, Բաաֆի եւ Տէլիպապայի ֆէտայիներու խմբանկարը:

8.— Օրացոյցին մէջ զետեղուած են անցեալ տարուան կողքին վրայի նկարները եւ եօթը նոր նկարներ:

Հայրենակիցներ, չզրկուելու համար այս գեղեցիկ հրատարակութենէն դիմեցէք այժմէն Միութեան հասցէին՝

Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille.

Գին Մարսէյլի 5 ֆր.: Գաղութներ 5.50: Պալքաններ եւ Սուրիա 5:

Le Gérant: H. STEPHAN .

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Սրգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու:

Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփանի» կողմէ երգուած՝ «Խնուս գեղի մէջտեղը» եւ «Հայկ ու Վարդան» տետրերը՝ 12 ֆրանք հատը:

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage. Paris(20). և «Սիփանի» քարտուղար՝ Ն. Ցականեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux. (Seine):

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՍՑԷ [illegible] TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
11 Septembre
1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2596

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

(Խմբագրական «Յուսաբեր»ի, 30 օգոստ.)

Այսօրուան թիւով հրատարակութեան կու տանք Հ. Յ. Դ. արտասահմանեան երկու կարեւորագոյն կազմակերպութեանց՝ Հիւս. Ամերիկայի 41րդ եւ Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Պատգամաւորական ժողովներու Յայտարարութիւնները:

Այդ զոյգ Յայտարարութեանց մէջ ուշիմ ընթերցողը պիտի [illegible] արձագանգը այն գաղափարի պայքարին, որ [illegible] վերջին մէկ տարուան շրջանին Մոսկուան եւ Էնկիւրին ծաւալեցին Դաշնակցութեան դէմ:

Ու թէ մենք, այլ համայնավար «Բանուոր»ը, բերանը այդ [illegible], որ անարժան [illegible] անուան կապուած [illegible] վիճակը [illegible], իր Յունիս 29ի թիւով հետեւեալ [illegible] տողերը կը գրէր իր «ընկրկած» դալաքի, [illegible] «[illegible]» հասցէին.

«Դաշնակցութեան Ցանցախումբը ռամկավար խմբակ մըն է, որ ոչ թէ դասը կը ներկայացնէ, այլ քաղաքականութիւն կը խաղայ [illegible] Ռամկավար կուսակցութեան:

« Այս խմբակը միայն թէ հասարակ գիշակերներու եւ դիակապաններու փոխմակ մըն է, այլ եւ քաղաքական տմարդի լարախաղացներու խմբակ մը»:

Համայնավար պաշտօնաթերթը գծգծեց է, որ «տմարդի լարախաղաց»ներու այս խմբակը կոխ չի տանիր մինչեւ իր ծայրակէտը եւ քաղաքացիական կռիւներու հրդեհը չի բոցավառեր [illegible] գաղթաշխարհի մէջ՝ յարձակում եւ կատարում [illegible] փչացնելով հայկական ոյժերը եւ մոխրելով Հայ Դատը:

«Միացեալ»ի վարիչ թանթը գիտէ, որ իր առաջնագոյն դոլարը առասպել գիշակեր մըն է, տմարդի լարախաղաց մը եւ բացառ դիակապուտ մը:

Նոյնպէս մեծ խրատներով այս վերջինը հիմա նոյն տխրօրէն պիտի փոխադարձէր իր վարպետին, որ ամէնէն տարբեր, ամէնէն զզուելի, ամէնէն սիրտ ու անուրը ձեւերով փորձեց շահագործել անիրաւ գիտակ մը՝ յուսահատութեան ու գազանութեան մղելու համար հայ ժողովուրդը, ինչպէս որ պիտի ըսէր Լենին:

Այս գիշակերները, դիակապուտները ու տմարդի լարախաղացներն են անոնք, որ ամբողջ թոյն ու լեղի կուտակեցին հայ հոգիներու մէջ՝ հրապելով գլխէն զարնել հայ կեանքը եւ այդ գծիքին մէջ խեղդել ցեղին բոլոր կենսունակ ոյժերը:

Այս անօրինակ, իր ձեւերով թրքահայի, իսկ իր բովանդակութեամբ յաւիտեանս հայակեր պայքարը ուղղուած էր բացառապէս Դաշնակցութեան դէմ, որ անհամար զոհերով ու ծով արիւնով տիրացած էր հայութեան երկու հզօր, անմեռ ու չքեղ գաղափարներուն,— Հայրենիքի եւ Ազգի:

Արտաքին Դաշնակցութիւնը — կը նշանակէ փոշիացնել հայ հայրենիքի գաղափարը:

Ջախջախել Դաշնակցութիւնը — կը նշանակէ վերջնապէս քանդել հայ ժողովուրդը:

Արդար թէ անարդար, սխալ թէ ուղիղ, սակայն այսպէս խորհած են միշտ Էնկիւրին եւ Մոսկուան, այն երկու ոյժերը, որ ծաւալեցին այս անօրինակ պայքարը Դաշնակցութեան դէմ եւ որ զայն կը վարեն սկիզբէն մինչեւ այսօր:

Թէ Էնկիւրիի եւ թէ Քրեմլի համաձայնութեամբ՝ գիշակերներէ, տմարդի լարախաղացներէ եւ դիակապուտներէ բաղկացած փոքրամասնութիւն մըն է «Միացեալ»ական այն զանգուածը, որ այսօր փառաւոր է իրենց տերերուն առջեւ ընդդէմ հայ հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի:

Պայքարը առանց դէմ չէ՛, այլ այն միւս, ցեղածին ու ցեղակեր բաղդերն, որոնց արի զաւակները «հայրենեաց սիրոյն» մահուան կ'երթան այնպէս, ինչպէս ուրիշներ կ'երթան խնճոյքի:

Հիւս. Ամերիկայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի կուսակցական զոյգ գերագոյն ատեաններու Յայտարարութեանց մէջ կարելի է տեսնել թէ՛ արձագանգը այդ պայքարներուն եւ թէ ձայնը այն խղճի, որ դաշնակցական հակայ զանգուածները կ'առաջնորդէ իրենց սուրբ [illegible] այդ հայրենանուէր պայքարին մէջ:

Վերջին մէկ տարուան շրջանին միայն Հիւս. Ամերիկայի մէջ կրկնապատկուած է մեր կազմին թանկը եւ եռապատկուած մեր կազմակերպական հասոյթը: Աւելի քան 1500 հոգի աւելցած է Հ. Յ. Դաշն կազմին վրայ եւ Ցեղակրոններու հակայ բանակ մը, աւելի քան 1500 հոգի, եկած եւ հաւատքով ու խանդավառութեամբ փարած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին:

«Բաւական է ըսել միայն,— կը գրէ «Հայրենիք» իր օգոստ. 16ի խմբագրականին մէջ,— որ մինչ նախորդ գէթ տասը տարիներուն մեր Պատգամաւորական ժողովներու առթիւ սարքուած հրապարակային ժողովները 2500էն աւելի բազմութիւն չէին գրաւած, այս տարուան Պատգամ. ժողովին առթիւ սարքուած կիրակի օրուան մեր դաշտահանդէսը գրաւած էր 5000էն աւելի բազմութիւն մը»:

Ու նոյն խանդավառութիւնը, կորովը եւ հաւատքի նոյն շրջափոխութիւնը նաեւ Արեւմտեան Եւրոպայի ընդարձակ շրջանին մէջ, ուր Դաշնակցութեան կազմը, ...ակառակ իր դէմ ներխուժած բոլոր դաւերուն, աստուածացած է քանակով եւ զարգացած ընտիր բանակ մը իր որակով:

Ու նոյնը — գաղթաշխարհի միւս բոլոր շրջաններուն մէջ:

Ահա այսպէս պատասխանեց Ցեղը այն մոլեգնած պայքարին, որ նիւթեց թշնամին անոր ընտրելագոյն զաւկին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 29 օգոստոս (*Յառաջ*).— Ամսոյս 15ին եւ 27ին նորէն երկու խումբ փախստականներ իրենց ընտանիքներով ու փոքրիկներով խորհրդային Հայաստանից հասան Թաւրիզ:

Այս տարի ուրախացել էինք եւ մասամբ ալ հանգստացել, կարծելով, որ փախստականներ այլեւս չեն լինի, սակայն այդպէս չեղաւ: Միայն այս ամսուան մէջ չորս խումբ եւ այն ալ շատ ծանր պայմանների մէջ եկան Թաւրիզ:

Ինչպէս անցեալ անգամ ալ ասել ենք, սրանից յետոյ պիտի բաւականանանք եկողների անուն-ազգանունները արձանագրելով, իսկ ի՛նչ զրկանքներ ու տանջանքներ են կրած, կամ ի՛նչեր են պատմում նրանք կարմիր «դրախտ»ի մասին, չպիտի գրենք, ոչ ալ անձնական տպաւորութիւն ու կարծիք պիտի յայտնենք, քանի որ մի շարք խմբերի պատմածները իր ժամանակին յանձնած ենք մամուլին:

Օգոստոս 15ին փախածները.— 1. Գէորգ Շաթիրեան, 21 տարեկան, Իգտիրցի, ջուլհակ, 1932ին Ցուցատանից մեկնած: 2. Դշխուհի, կինը, 20 տարեկան, Իգտիրցի, 1932ին Ցուցատանից մեկնած: 3. Նրմոնիա, մայրը 60 տարեկան, Իգտիրցի, 1932ին Ցուցատանէն մեկնած: 4. Մովսէս Կարայեան, Իգտիրցի, 18 տարեկ., կօշկակար, 1932ին Ցուցատանէն մեկնած: 5. Սմբատ Աւագեան, 20 տարեկան, Իգտիրցի, ելեկտրօ-տեխնիկ

Օգոստոս 27ին փախածներ.— 1. Բարսեղ Ղարապօղոսեան, 35 տարեկ., հիւսն, Աստափազարցի, Ցուցատանէն մեկնած 1932ին: 2. Էլիզա, կինը 26 տարեկ., Պոլսեցի, 1932ին Ցուցատանէն մեկնած: 3. Ազնիւ, աղջիկը, 7 տարեկ.: 4. Մամբրէ Տողրամանեան, 45 տարեկ. հիւսն, Ատափազարցի, 1932ին Ցուցատանէն մեկնած: 5. Զարեհ որդին, 7 տարեկ.: 6. Յակոբ Սոսեփանեան, 29 տարեկ. ժամագործ, Անթալիա, 1932ին Ցուցատանէն մեկնած: 7. Լուսիա՝ կինը, 24 տարեկ.: 8. Մաքրուհի աղջիկը, 4 տարեկան: 9. Սուրէն Մաղաքեան, 50 տարեկան, կօշկակար, Անթալիա, 1932ին Ցուցատանէն մեկնած: 10. Վարդուհի, կինը, 45 տարեկ., Ցուցատանէն մեկնած: 11. Խաչատուր որդին, 23 տարեկան, դերձակ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան հերթական ընդհ. ժողովը: Օրակարգի առաջին խնդիրն է Խ. Միութեան անդամակցութիւնը: Շահակից պետութեանց համաձայնութիւնը ապահովուած ըլլալով, ճշդուեցան ընդունելութեան ձեւերը: Այսպէս, կը հաւատեն թէ ստորագրութիւններ պիտի հաւաքուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նախաձեռնութեամբ, հրաւիրագիր մը ուղղելու համար խորհրդային իշխանութեան: Ստորագրութեանց թիւը պիտի անցնի կանոնական երկու երրորդը: Մոսկուայի պատասխանը ստանալէ անմիջապէս վերջը, խնդիրը պաշտօնապէս պիտի յանձնուի ընդհ. ժողովին, որ քուէարկութեամբ պիտի վաւերացնէ Խ. Միութեան անդամակցութիւնը:

Այս եզրակացութեան յանգելու համար, բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան շաբաթ եւ կիրակի օրերը: Մասնաւոր աշխատանքներ թափեց Պ. Պարթու, Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակը: Խնդիրը փափուկ հանգամանք ունի անոր համար որ 26 պետութիւններ տակաւին չեն ճանչցած խորհրդային իշխանութիւնը

Օտարականները եւ ցեղական մամուլը

Պ. Սթէֆան Լոզան, «Մաթէն»ի խմբագրապետը, կրկին յուզելով Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու խնդիրը, կ'առաջարկէ ազդու միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի օտարականները չկարենան խանգարել բարեկարգութիւնը, ցոյցեր սարքելով եւ անկարգութիւններ յարուցանելով: Այս առթիւ, կը պահանջէ գաղթավայր մը ափորել եւ բանտորական վաշտերու մէջ դնել այն օտարականները որ կ'անտառեն արտաքսման հրամանագիրներուն:

«Միայն բարեկարգութեան, իրաւունքի եւ ապահովութեան խնդիր մը չէ այս, այլ եւ դրամի խնդիր: Այնպիսի պահու մը երբ ամէն կողմ խնայողութիւններ կը փնտռեն եւ բոլոր Ֆրանսացիներուն օդակը կը սեղմեն, անիրաւ բան է մեծ գումարներ ծախսել, հսկելու, հետապնդելու, տեղափոխելու, իրենց երկիրը վերադարձնելու համար օտարականներ որոնք Ֆրանսա հուզան խառնակութիւն յարուցանելու»:

Հասկցողին շատ բարեւ . . .

«Բալկաններու մէջ ոչ միայն Թրակիան եւ Էգէականը, Պոլիսն անգամ պուլկարական կը ցուցնեն»

»»»· ·«««

« Ճիւմհուրիէթ » կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ.—Յայտնի է որ Պուլկարիա հող կ'ուզէ իր բոլոր դրացիներէն եւ անոր համար չմասնակցեցաւ Պալքանեան ուխտին: Մեր հիւսիսային հարեւանը չի քաշուիր նոյնիսկ հող ուզելէ մեզի նման երկիրներէ որոնց հետ բարեկամական դաշինքներ կնքած է:

Մէկ կողմէ կ'աշխատին բարեկամական յանկերգներով մեզ քնացնել, իսկ միւս կողմէ չեն քաշուիր Թրակիան եւ Էգէականը ուզելու մինչեւ Միտիա-Էնոս գիծը, քարոզութիւն ընելու եւ իրենք գիրենք իբրեւ նարստահարուած ցուցնելու:

Այս կարգէն ըլլալով, քարոզութեան *քարթ փոսթալ* մը հրատարակած են, որուն *քլիշէն* կը դնենք. Ժ. Պ. պարբերաթերթէն

(Կուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱՍ ՄԵՐ ՀԱՅԵՐԸ . . . »

Ո՞վ չէ լսած, կամ ո՞ւր չէ լսուած այս պատկերազարդ բացատրութիւնը.

— Աս մեր Հայերը ի՞նչ կ'ընեն . . .

Ու, անմիջապէս ետեւէն.

— Գիտէք որ ես հայերէն թուրք չեմ կարդար: Ուզեմ ալ, չեմ կրնար, ժամանակ չունիմ:

Հայե՛ր են «աս մեր Հայեր»ուն վըրայ հեռուէ՞ն, վերէն, այսպէս օտարոտի նայողներն ալ:

Եւ մեծ մասով երիտասարդնե՛ր . . .

— Աս մեր Հայերը ի՞նչ կ'ընեն, եղբայր, ինչո՞ւ իրար կ'ուտեն . . .

Հարցուր թէ ո՛վ են է ատեն, որ եւ է տեղ կամ որ եւ է ձեւով հետաքրքրուա՞ծ է «աս մեր Հայերու» կեանքով, հոգերով, ցիգերով կամ վէճերով:

Ոչ եւ ոչ: Նոյն իսկ «հայատէր» օտարականի մը չափ ալ տեղեկութիւն չունի մեր կեանքի ոչ անցեալէն, ոչ ալ ներկայէն:

Իր ամբողջ հարկադրը՝ «սիվիլիզէ» մարդու վերարկուն է, կապկութեան բոլոր սեթեւեթներով:

Ոչ կը մտնէ, ոչ կը կարդայ, ոչ ալ կ'ուզէ լսել:

Պարզապէս քեզի հանդէպ պատմուածելու, կամ պաշտպանութիւնը յարգելու համար է որ, երբեմն կը բարեհաճի հարցնել.

— Աս մեր Հայերը ի՞նչ կ'ընեն:

Եւ եթէ դուն այս հարցումը լրջօրէն առնելով, սիրտ ունենաս բացատրելու այս կամ այն հարցը, շուտով կը մատնուիս դառն յուսախաբութեան մը:

Առաջին խօսքէդ իսկ, պիտի զգաս որ մարդը ոչ միայն «պէխտակեր» է, այլեւ կը զարմանայ որ դուն կը զբաղիս «տասնեակ պարապ բաներով»:

— Եղբայր, մեղք չէ՞ ժամանակիդ . . .

Նիւթը Հայաստանի մասին ըլլայ թէ գաղութներու, նոր սերունդի թէ աշխատաւորութեան,— միեւնոյն է: Իրեն այդ բոլորին հետ կապուած է «ետ-նօ»ով մը, որ այսօր-վաղը պիտի փրթի, անհետ եւ անյիշատակ:

✕

Տասը տարի առաջ, շատ աչքի չէին զարնէր այս տիպարները:

Այսօր արդէն բանակ մը կը կազմեն, Փարիզէն մինչեւ գաւառական ջիւղն կոյւանը:

Յիշողութեան նիգ մը փորձեցէք, եւ ամէն մէկդ պիտի յիշէք առնուազն տասը ծանօթ, ազգական կամ բարեկամ, որ երէկ տաք-պաղ կապ մը ունէր հայկական կեանքին հետ, իսկ այսօր . . . հասցէն անգամ կը պահէ:

Ի հարկէ, հանդիպումներ միշտ ալ կ'ունենանք:

Բայց, ես վստահ եմ որ այդ հանդիպումները կոկիծով կը վերջանան:

Քանի չէիր տեսած, տարիներու յիշատակ մը կը մնար, այս տեղէն կամ նկած տեղէդ:

Հանդիպելով եւ խօսելով, այդ մըխիթարութենէն ալ կը զրկուիս: Որովհետեւ, առաջին հարցումը պիտի ըլլայ, մօտաւորապէս.

— Աս մեր Հայերը ի՞նչ կ'ընեն.

Ու, անմիջապէս ետեւէն.

— Գիտես որ ես հայերէն թերթ չեմ կարդար . . .

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի օր մեծ բազմութեամբ կատարուեցաւ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան ուխտագնացութիւնը՝ Անդրանիկի գերեզմանին վըրայ, եռագոյնով եւ պսակներով: Խօսեցան գնդ. Բաղդասարեան, գլխ. Թուրքէն Թագէոսեան, Շախմարեան, Արտաշէսեան քահանայ, ընկերներ Հըրանդ Ականայեան. Անուշաւան Գարիկեան եւն.: Ընկ. Ս. Սասունի խօսեցաւ ֆրանսերէն: Ներկայ էր նաեւ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ Եպիսկ. երկու քահանաներու հետ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂ Երէկուան ֆրանսերէն թերթերը «Մաթէն», «Փըթի Փարիզիէն» եւն. տեղեկութիւններ հրատարակած էին այս մասին, յիշելով Անդրանիկը իբրեւ ազգային հերոս Հայոց:

Իսկ «Փըթի Ժուռնալ» հրատարակած է ազահանդէսին լուսանկարը՝ փառաւոր ծանուցումով մը:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԻՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՎ

Պուլկարական մամուլը ուրբաթ օր հրատարակեց Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութեան վարիչին՝ Միխայլովի եւ 9 գործակիցներուն լուսանկարները, որոնց կցուած ազդարարութիւն մը կը պահանջէ անձնատուր ըլլալ մինչեւ տասը օր: Եթէ անսաստեն, ծանր պատիժներու պիտի դատապարտուին, բանտարկութեամբ եւ տուգանքով: Անոնք որ կը պահեն յեղափոխականները կամ գիտեն անոնց բնակարանը, տուգանքի պիտի դատապարտուին, եթէ տեղեկութիւն չտան ոստիկանութեան.

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ՞ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

— o —

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Այա Սոֆիայի մզկիթը մասամբ կամ ամբողջովին թանգարանի պիտի վերածուի: Այն ատեն Պոլսոյ բոլոր մատենադարանները հոն պիտի ամփոփուին:

ԿԱՐՄԻՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՓԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻՆ

Մանչուրիոյ կառավարութեան բողոքին վրայ, խորհրդային հրամանատարութիւնը հաղորդեց թէ կարմիր զինուորները քանի քիլոմեթր պիտի հեռանան Մանչուրիոյ սահմանագլուխէն:

Շոգենաւ մը վառեցաւ

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՄՕՏ 200 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՒ

Ամերիկեան « Մորօ Քէսլ » շոգենաւը, որ Հավանայէն Նիւ Եորք կ'երթար, յանկարծ բռնկեցաւ Նիւ Ճըրսիի բացերը: Արկածին պատճառը չէ ճշդուած տակաւին: Նախ բռնկեցաւ թէ շոգենաւը կայծակահար եղած է, յետոյ թէ ելեկտրական հոսանքը խանգարուած է: Իսկ բողոքներ ալ կան թէ Հալէնայի ըմբոստները ծգած են կրակը

Շոգենաւը ունէր 558 ճամբորդ եւ նաւաստի: Վերջին լուրերու համաձայն, 171 հոգի մեռած են այրելէն, իսկ 57 հոգի անհետացած: Բոցերը կը տեսնուէին ծովափէն: Ճամբորդները անհուն խուճապի մը մատնուեցան: Սարսափէն խենդեցողներ ալ կան: Հրդեհի պահուն փոթորիկ մըն ալ պայթեցաւ եւ գիշերը վրայ հասնելով, չափազանց դժուարացաւ օգնութեան գործը: Ամբողջ ընտանիքներ կլլուած են, խեղդուելով կամ բոցերուն մէջ վառելով: Նիւ Ճըրսիի կառավարիչը օդանաւով թռաւ աղէտին վայրը եւ աչքովը տեսաւ բազմաթիւ դիակներ որ կը ծփային ալիքներուն վրայ: Բազմաթիւ հերոսական գործեր կատարուեցան: Առաջին նաւապետը մեռած ըլլալով, երկրորդը պատնէշին վրայ մնաց առ մը նաւաստիներով եւ վարեց ազատարար աշխատանքները, մինչ շոգենաւը ծփուն խարոյկ մը դարձած էր արդէն: Սպասուհի մը երախայ մը շալակը ծով նետուեցաւ եւ յաջողեցաւ նաւակի մը կառչիլ: Նաւաստի մըն ալ այդպէս փրկեց չորս տարեկան երախայ մը: Հրշէջ խողովակներէնշատերըպայթեցան, խուճապի մատնելով ուղեւորները: Բոլոր նաւակները վառած էին: Անգլ. շոգենաւ մը, որ օգնութեան հասած էր, շատ վարպետ ռազմավարութեամբ մը ներքելով փըրփրադէզ ալիքները, գնաց կեցաւ այրած շոգենաւին դիմաց, իբրեւ հովարգել: Հազարաւոր մարդիկ ծովափէն կը դիտէին հրդեհը, որ քանմերի տպաւորութիւն մը կը գործէր գիշեր-բանց:

»»» «««

ԲԻՒԶԱՆԴԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ չորրորդ համաժողովը բացուեցաւ Սոֆիայի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ Ներկայ էին Պորիս թագաւորը, Կիրիլ իշխանը, վարչապետը, նախարարները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

16.— ԵՐԿՈՒ «ՄԵԾ»ԵՐՈՒ ՎԷՃԸ ԵՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Խորհրդային Ռուսաստանի հարցը նոյնպէս դժուարացուց դաշնակիցներու համերաշխ գործակցութիւնը։

Լոյտ Ճորճ բոլորովին հակառակ էր Ռուսիան մեկուսացնելու ծրագրին եւ բազմաթիւ անգամներ փորձեր կատարեց որպէս այդ երկիրը գրաւէ իր նախորդ դիրքը միջազգային քաղաքականութեան մէջ։ Ֆրանսա զանազան արգելքներ ստեղծեց այդ ճամբուն վրայ, որովհետեւ իր վարիչները, այդ շրջանին, սկզբունքով դէմ էին բոլշեւիկեան վարդապետութեան։

Երբ 1920ի յունուարին Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց առեւտրական յարաբերութիւններ մշակել Ռուսաստանի հետ, Ֆրանսայի վարիչները բնականաբար շատ դժգոհ մնացին եւ ակամայ հաւանութիւն տուին ծրագրին։

Լոյտ Ճորճ քիչ մը աւելի յառաջ գնաց։ Լոնտոն հրաւիրեց Քրասինն ու Քամէնեւը (մայիս 1930) եւ բանակցութիւններ վարեց անոնց հետ, առեւտրական դաշնագրի մը մասին։ Օրուան խառն կառավարութեան պահպանողական անդամներուն համար բոլշեւիկ հիւրերուն ներկայութիւնը հաճելի երեւոյթ մը չէր անշուշտ։ Վարչապետը պէտք եղած ապահովութիւնները տուած էր իր գործակիցներուն թէ քաղաքական հարցերով չպիտի զբաղէին, սակայն եւ այնպէս ընդդիմադիրները կրնային որոշ տարակոյսներ ունենալ այդ տեսակէտէն։ Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէր արտաքին նախարարը որ պահպանողական կուսակցութեան կարեւոր անդամներէն մէկն էր։ Եթէ իր կուսակցութեան խորհուրդներուն հետեւէր, կրնար իր պաշտօնը կորսնցնել։ Եթէ, ընդհակառակն, բանակցութիւններուն մասնակցէր, իր դէմ պիտի գտնէր ամբողջ պահպանողական հոսանքը։ Այդ երկսայրի կացութեան մէջ էր որ լորտ Քըրզըն որոշեց պատասխանատուութիւնը ձգել վարչապետին վրայ։

Սըր Րոպըրթ Հօրն, Լոյտ Ճորճի անունով վարեց բանակցութիւնները եւ 16 մարտ 1921ին առեւտրական դաշինք մը ստորագրուեցաւ Լոնտոնի մէջ։ Նոյն օրը Ռուսաստան եւ Թուրքիա բարեկամական դաշնագիր մը կը ստորագրէին Մոսկուայի մէջ։ Լորտ Քըրզըն կատղեցաւ, իսկ Ֆրանսացիները Լոյտ Ճորճի ընթացքը նկատեցին Անգլիոյ «անհաւատարիմ» ու «անկայուն» արտաքին քաղաքականութեան նորագոյն մէկ ապացոյցը։

Զանազան միջդաշնակցային յանձնախումբեր ընտրուեցան այդ օրերուն, դաշնագիրներուն գործադրութեան հսկելու եւ Հանրաքուէի կամ հակակշիռի նման մանր մունր խնդիրներ կարգադրելու համար։ Սակայն ընդհանուրապաւորութիւնը այն էր թէ անգլիական կառավարութիւնը պէտք եղած վստահութիւնը չէր ներշնչեր համերաշխ քաղաքականութիւն մը վարելու տեսակէտէն։ Ֆրանսան կը պնդէր թէ յանձնախումբերը պարտաւոր էին ընդհանրապէս հակազդեցման ուղղութեան մը հետեւելու։ Անգլիան աւելի բարեացակամ վերաբերում ցոյց կու տար պարտուած թշնամիին։

Այդ տարակարծութիւնը սուր հանգամանք ստացաւ Վերին Շլէզիոյ հարցին մէջ(*)։ Համաձայն Ֆրանսացիներուն, Անգլիան անուղղակի քաջալերութիւն կու տար Գերմանիոյ։ Անգլիան կը գանգատէր թէ Փարիզի վարիչները անտեղի բարեկամութիւն ցոյց կու տային Լեհաստանի հանդէպ։ Յարաբերութիւնները այն աստիճան լարուեցան 1920ին եւ 1921ին որ, Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանը արտաքին նախարարին զգացուց «Դաշնակցութիւնը խզելու հաւանականութիւնը»։

Կասկած չկայ որ, կ'ըսէ Նիքըլսըն Գերմանիոյ հաւաստացուցած էինք թէ Շլէզիոյ խնդրին մէջ պիտի օժանդակէինք իրեն, բայց երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անարդար վճիռ մը արձակեց, գերման ղեկավարները այն ատեն միայն հասկցան թէ կարելի չէր վստահիլ Մեծն Բրիտանիոյ օժանդակութեան խոստումներուն։ Գերմանիան կը նախընտրէր որ «մենք պարկեշտօրէն ու մշտնջենապէս պահէինք մեր համաձայնութիւնը Ֆրանսայի հետ։ Քաջալերեցինք Գերմանիան որպէսզի դիմադրէ Ֆրանսայի պահանջներուն, ու երբ առիթը ներկայացաւ լքեցինք Գերմանիան եւ ուժ տուինք մեր դաշնակցին։ «Վերին Շլէզիոյ հարցին մէջ մեր քաղաքականութիւնը այնքան անկայուն, այնքան երկդիմի եւ վախկոտ էր որ վերջ ի վերջոյ գայրոյթ եւ արհամարհանք ստեղծեցինք թէ Գերմանիոյ եւ թէ Ֆրանսայի մէջ»։

Ֆրանսա այն ատենան մտահոգ էր իր ապահովութեան մասին եւ այն աստիճան անվստահ իր հզօր դաշնակցին վրայ որ, աւելի հիմնական միջոցներ կը փնտռէր ապագայ աղէտ մը կանխելու համար։ Մէկ կողմէն կ'աշխատէր Գերմանիան տնտեսապէս ու ելմտապէս անդամալուծել եւ անկարելի պահանջներ կը ներկայացնէր Հատուցումներու ձեւին տակ, որպէսզի պարտուած թշնամին չկարենայ իր յանձնառութիւնները կատարել եւ հողային զիջումներ ընէ իրեն, իսկ միւս կողմէ կը փորձէր իր դրացին շրջապատել շարք մը բարեկամ ու դաշնակից պետութիւններով, որոնք զինուորական ու տնտեսական տեսակէտով պէտք ունէին Ֆրանսացիներու օժանդակութեան։

Այդ պահանջն էր որ ծնունդ տուաւ Փոքր Համաձայնութեան։ Փետր. 19, 1921 թուականին դաշինք մը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի միջեւ։ Համաձայն այդ վաւերաթուղթին պայմանադիր կողմերը կը խոստանային «խորհրդակցիլ քաղաքական խնդիրներու կարգադրութեան առթին եւ իրարու օժանդակել թշնամի յարձակումի մը դէմ»։

Նոյն իմաստով դաշնագիր մըն ալ ստորագրուեցաւ մարտ 3ին, Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ։ Չեխոսլովաքիա արդէն նախապէս համաձայնութիւն մը կնքած էր Սերպիոյ հետ 14 օգոստոս 1920ին. երկրորդ մըն ալ ստորագրեց Ռումանիոյ հետ 23 Ապրիլ 1921ին։ Իսկ 7 յունիս 1921ին Սերպիա դաշնագիր մը կնքեց Ռումանիոյ հետ։ Այսպէսով ամբողջ Պալքանները համերաշխ գործակցութեան կապ մը կը հաստատէին Ֆրանսայի հետ.

Այդ երեւոյթը բնականաբար հաճելի չէր անգլիական կառավարութեան համար։ Լորտ Քըրզըն չափազանց մտահոգ էր, իսկ վարչապետին ինքնագլուխ գործունէութիւնը որոշ չափով կը ջղայնացնէր զինքը։ Լոյտ Ճորճի վերաբերումը իր արտաքին նախարարին հանդէպ յաճախ վիրաւորական էր։ Եւ 1921ի սկիզբը լորտ Քըրզըն անկեղծօրէն կը փափաքէր վարչապետին պարտութիւնը։ Ինք երբեք չհրաժարեցաւ, թէեւ բազմաթիւ անգամներ «սպառնական նամակներ» ուղարկեց Լոյտ Ճորճին։

×

Գերմանական հատուցումներու խնդիրը երկու գլխաւոր Դաշնակիցներուն պառակտումին ամէնէն կարեւոր պատճառն էր։

Ցաղթական երկիրներու մէջ հանրային կարծիքը այն աստիճան լարուած էր Գերմանիոյ դէմ, որ օրուան վարիչները այլ եւս կորսնցուցին տրամաբանելու կարողութիւնը եւ այնպիսի պահանջներ դրին որոնց գործադրութիւնը նիւթապէս անկարելի էր։ Դաշնակիցները առասպելական գումարներ կը սպասէին պարտուած թշնամիէն՝ իբրեւ հատուցում։

Անհաւատալի նախատեսուած գումարները, որոնք ոչ մէկ գիտական հիմ չունէին —

1.— Հիւզ – Քընլիֆ յանձնախումբը 1918ին 24 հազար միլիոն սթերլին, տարեկան 1200 միլիոն։

2.— Ամերիկեան առաջարկը — 13 հազար միլիոն սթերլին։

3.— Պուլոնի խորհրդաժողովի (1920) առաջարկը 13.450 միլիոն սթերլին։

4.— Փարիզի խորհրդաժողովին (1921) առաջարկը 11.300 միլիոն սթերլին

5.— Գերմանիոյ առաջարկը (1921 մարտ) 1500 միլիոն սթերլին։

6.— Հատուցումներու յանձնաժողովին առաջարկը (1921 ապրիլ) 6.600 միլիոն սթերլին։

7.— Տօզի ծրագիրը որ միանուագ գումար մը չնշանակեց, բայց առաջարկեց տարեկան 125 միլիոն վճարում մը մինչեւ 1985։

8.— Եանկի ծրագիրը առաջարկեց (1929ին) տարեկան 100 միլիոն վճարում մը վաթսուն տարի պայմանով

Ի՞նչպէս լուծեցին վէճը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Համաձայն Վերսայլի դաշնագրին 88րդ յօդուածին, Վերին Շլէզիան Գերմանիոյ կամ Լեհաստանին պիտի յանձնուէր բնակչութեան կարծիքը առնելէ յետոյ։ Հանրաքուէն տեղի պիտի ունենար միջդաշնակցային յանձնախումբի մը հսկողութեան տակ։ Քուէարկութիւնը կատարուեցաւ 20 մարտ 1921ին եւ տուաւ հետեւեալ արդիւնքը,— ի նպաստ Գերմանիոյ 707,605 ձայն, ի նպաստ Լեհաստանի 879,359 ձայն։ Անգլիա պնդեց թէ Շլէզիան պէտք է յանձնուէր Գերմանիոյ, Ֆրանսա հակառակեցաւ։ Այդ վէճերուն ընթացքին լեհ զօրավար մը՝ Քորֆանթին գրաւեց Շլէզիան։ Ցեղային վէճին կարգադրութիւնը յանձնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան որ այդ հողամասը բաժնեց Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՎԱՐԿԸ

ԺԸՆԵՒ.— Մարդկային համակրանքը կը ներշնչուի գութէ ու հիացումէ, գրեթէ միշտ ու ամէն տեղ մեծի յարմար ու արժանի նկատուածը առաջինը եղած է։ Անոր համար անշուշտ՝ որ մենք տօնած ենք ու կը տօնենք մեր արիւնը, մինչ ուրիշ ցեղեր՝ իրենց սուրը։ Արիւնը, ճիշդ է, պարտութեան նշանակ է, ինչպէս նաեւ յաղթանակի անոնց։ Բայց մարդկային պաղպատանայ ողջմտութիւնն ու դէպքերու խօսուն պատկերները կուգան հաստատել, թէ պարտուելով ալ կարելի է յաղթանակել ու այդ հակադիր յաղթանակով արժանանալ հիացման։ Անշուշտ գործնական երկիրները, ինչպէս Զուիցերիան, ուր երեւոյթն է իմաստ ու տեսանելին՝ փաստ, չեն կրնար այդ ճշմարտութեան համոզուիլ։

Կրօնասէր ու երէկի մարդասէր Զուիցերիոյ մէջ «հայասիրութիւնը» ջարդուած ժողովուրդի մը հանդէպ կրօնական զգացումներու թրթռացումն է, իսկ հայատեցութիւնը՝ ջարդուած ժողովուրդի մը տխեղծութեան քամահրանքը։ Առաջինը նուաղեցաւ, տկարացաւ։ Նոյն իսկ զզուեցուցինք շատեր ու կարեւորներ, որովհետեւ մեր մէջ չպակսեցան լակտանութիւնը արհեստ ընողներ, ու որբութիւնը շահագիտական առաւելութիւն նկատողներ. Չկրցանք վերջապէս ըմբռնել, թէ մարդիկ սովոր են աւելի օգնել կարիք չունեցող քաջին՝ քան թէ անօթութենէ նուաղող աղքատին։ Աշխարհ կը յարգէ ոյժը, բայց նիւթին մէջ պարփակուած արժանիքը։ Անոր վրայ եթէ աւելցնենք Արեւելքին պարգեւած իրենց արտաքին հետաքրքրութիւնը հաճոյասէր կիներու քով անուրջի հանող քանի մը երիտասարդներու անպատասխանատու փորձումները՝ որով կը ձգտէին աշխատասէր ու խնայասէր ժողովուրդի մը հանրային կեանքի ներդաշնակութիւնը խախտել, պատկերը կը գտնուի լրացած։

Այսպէս, լռեցինք որ հայկական հարցին եւ հայ ուսանողին հանդէպ ամէնէն աւելի սիրալիր էր երէկ, այսօր՝ զգուշացան, ձանձրացան Հայերէն, կը դառնան իր [illegible] շրջանակներուն մէջ իսկ։

Անոր ժամեր ուր հասկնալի պատճառներով շրջահայեցութիւնը աւելի պահանջկոտ է քան այլուր, այս կարծիքներն [illegible] ժամեր, որ կարլ Ֆոխտի պէս ահարկու մարզու մը բրնակալական հրապարակային դատախօսութիւններուն իսկ չէր կրնար հանդուրժել, կրօնքի ճշմարտութիւնը փոխադրուած նկատելով գիտութեան ճշմարտութենէն, նոյն ջերմութեամբ չի նայիր իր դասին լուծումը ուրիշէն սպասող ժողովուրդի մը զաւակներուն։

Մեր յաւէտ փոթորկոտ պատմութիւնը, որ արիւնոտ դէպքերու ժամանակագրութիւն մըն է, մէկը միւսէն աւելի յանկանչական ու եղերական դէպքերով, հայկական հպարտութիւնը արժանապատիւ է իր բոլոր էջերուն մէջ, այն հպարտութիւնը՝ որ դառնաղէտ պայմաններու մէջ իսկ ձեռք չերկարեց, նախընտրելով ործասական անօթութիւնը։ Մինչեւ հոս, հանգիստ ու խաղաղ այս հողին վրայ, ցոյց տրուած հիւրասիրութիւնն ու մարդասիրութիւնը շահագործելու գիջանող քանի մը պարոններ բաւական եղան մեր վայելած աէրը աշխուլութեան փոխելու։

Բայց ինչպէս որ Գերմանահայերը մասնաւոր զեկոյցներով ու բանախօսութիւններով [illegible] մայնութիւն մը, վերցնելով Հայերու հանդէպ եղած առաջութիւնը այն չըքանին՝ երբ Գերմանիան Հրապարակ նեաց հակասեմական դէրքայնը իր հակահայ բովանդակութեամբ, ժընեւի հայ փոքր գաղութն ալ, ուր չեն պակսիր յարգելի անհատներ, կը գտնուի նման բարոյական պարտականութեան մը դիմաց։ Պատուիրակի հանգամանքով կամ այլ պատճառներով եկող անցորդ հայասէր մեծ դէմքեր ժամանակաւոր տանելութիւն մը կ'ընծայեն այս գաղութին։

Բայց, կարելի՞ է այդպիսի գործ սպասել գաղութէ մը որ համազգային որ եւ է յիշատակելի թուականի մը հանդէպ իսկ անտարբեր է հակառակ իր դարուն թիւ արդիւնաւորութեան։ Ո՞վ պիտի հակազդէ հակահայկական յարձակումին փոփոխականութեն, որ թիւրիմացութեան կը մատնէ նոյն իսկ ամէնէն վստահելի եւ նուիրուած հայասէրը։

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒՔԱՖԵԱՆ

ԺԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Առիթ ունեցայ պտոյտ մը կատարելու Էքսի մէջ (Փրովանս)։

Այստեղ բաւական թիւով Հայեր կան մեծ մասով կաթոլիկ, որոնք իրենք զիրենք, հեռու կը պահեն հայութենէ։ Ուրիշ գերապայծառ մը օրուն համար կը պատմեն թէ երբեք չի հետաքրքրուիր հայկական [illegible]պանքով, ինչպէս իր հաւատացեալները։ Բոլորն ալ անտեսապէս բարեկեցիկ են, ոչ մէկ մտածում ունին բացի «կեր, արբ եւ ուրախ լեր»ի քաղաքականութենէն։ Իսկ քանի մը ընտանիքներ որոնք անցեալ տարիները գեղարուեստական զոհողութիւններով ազգային ճրագը վառ կը պահէին, Միութիւն մը կազմած էին, քայքայուած են հիմա. Գարեգին եւ Գէորգ Աւետիսեան եղբայրները կ'աշխատին զարձեալ Միութիւն մը կազմել, բայց երկու երեք հոգին ի՞նչ կրնան ընել, երբ ուրիշներ իրենց պատւանդէն դուրս չեն ելլեր։

Բոլորն ալ սրտով Դաշնակցութեան հետ են եւ «Յառաջ» կը կարդան։ Ա. Քէնտոյեանը երեկոյեան վերադարձին սիրայօժար պատիվներուն [illegible] րէն կը սարքեցնէ, ինչ որ մեծ ճիգ մըն է։ Եթէ իւրաքանչիւր հայ իր բաժին բերէր տանի, շատ մը չարիքներու առաջքը կ'առնուի եւ Նոր սերունդը չուծանար, չայլասերիր մինչեւ ցնոր տեսրեկութիւն։

Երեկոյեան ժամը 6ին կը հանդիպիմ տասնապետի եւ ահռելի անտառի օրերու ընկեր եւ հայրենակից Ցա–րէթ Ցոխհաննէսեանի որ գիւ կը տանի իրենց ագարակը։ Երեկոյեան ճամբան իրենց ագարակը տանող ճամբուն վրայ ... Տարածուած ... [illegible] եւ կոկիկ ճամբան կարծես թէ հոկայ օձ մըն է որ պառկած է եւ մենք կը նայինք վրայէն կը քալենք։ Ծառերը իրենց ճիւղերը մէկ մէկու կցորդ խրած յաղթական կեցած են։ Մեզմ ղեփիւռ մեր ճակատը շոյելով կ'անցնի, գիշերային ջղջիկներ, բուեր, թռչուններ եւ միջատներ միաձուլ կ'երգեն։ Հեռուն գորտերը կը կրկնեն անդադար։ Երեք քիլոմէթր ճամբայ ունինք քալելիք մինչեւ ագարակը. կը խօսինք հայրենի աշխարհէն, հին յուշերէն, Նոր ցաւերէն։ Ցարէթ կը պատմէ թէ ինչպէս աշխատելով խընայողութիւն ընելով ամբողջացած եւ երկասուն հազարնոց ագարակը գնած է։ «Ութ տարի է որ հոս եմ. Հեռու մարդկութենէն»։ Տունը բարձր գիրքի մը վրայ է, շրջապատուած մայրի եւ կաղնի ծառերով։ Այդտեղ արդէն կը կարօ– րէ Նայլ գիշերային լռութեան մէջ. Սեփական անտառներ։ Կարօտով կը դիտեմ աստղերը ու կը փիժկէմ։ Կ'ըսեմ.— Ցարէթ, քանի՞ տարիներ է որ ես այսքան աստղեր տեսած չեմ։ Ի՛նչ լաւ տեղ է. Մարդ հոս ինչ ներշնչումներ կ'ունենայ...

Կը ծիծաղի. «Ներշնչումները չի հասկնար եւ կը հեգնէ զիս։ «Միսաք ճիշդ քաղցէն տղայ ես զարձեր, զուն գիւղացիի զաւակ ես, քաղցէն պէս չտես կը խօսիս»։

Ու ես երանի կուտամ Ցարէթին որ հոգին մէջ խոռվք չունի

Ցաջորդ օրը, երբ կ'անցնիմ Էմիլ Զօլայի փառաւոր արձանին առջեւէն, կը մտածեմ իմ ցեղիս փառքերուն որ ափ մը հող չունեցան իրենց մարմինները ծածկելու համար։ Կը մտածեմ որ հայրս անթաղ մնաց Արածանիի ափը եւ ալիքները օրօրելով տարին տարին։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
Երկու հարցերու մասին

ԽՄԲ.— Ֆրանսական բանակի հայ նախկին ռազմիկներու միութիւնը, որուն կեդրոնն է Ճէպէլ – Մուսա, մեզի ղրկած է հետեւեալ երկու գլուխները, հրատարակութեան խնդրանքով.—

«Յառաջ»ի աշխատակից մը, ներշնչուած Petit Parisienի մէջ հրատարակուած յօդուածաշարքէ մը եւ ընդունելով յայտնուած մտքերը իբրեւ կատարուած իրողութիւն, կը գրէր թէ ծրագրուած է Ֆրանսայի մէջ յուշարձան մը կանգնել այն 35,000 օտար կամաւորներու յիշատակին որոնք կռուած եւ արիւն թափած էին Ֆրանսայի հողին վրայ՝ ընդհ. պատերազմի ընթացքին։ Աւելի առաջ երթալով ցոյց կու տար թէ կանգնելիք յուշարձանի ճակատին պիտի արձանագրուին այն 27 ազգերու անունները որոնք կամաւոր տուած էին Ֆրանսայի — նոյն իսկ Թուրքին անունն ալ պիտի փայլէր հոն — բայց մոռցուած էր հայ ժողովուրդին անունը. («Յառաջ» 25 փետրուար 1934)։

Ինքնին հասկնալի կը դառնայ այն դառնութիւնը որ, ֆրանսական դրօշակին տակ ծառայող ամէն հայ կամաւոր զգաց իր հոգւոյն մէջ՝ յիշուած տողերը կարդալով։

Մեզի համար անկարելի եղաւ ձեռք ձգել Petit Parisienի այն թիւերը որոնց մէջ յիշուած յօդուածաշարքը հրատարակուած էր։

Զանազան ապարդիւն դիմումներէ վերջ, առիթ ունեցանք մեր բողոքը յայտնել, նախկին ռազմիկներու Ֆրանսայի ազգային Դաշնակցութեան միջոցաւ — պատերազմական նախարարութեան։ Ահա պատերազմական նախարարին պատասխանը

«Կառավարութիւնը երբեք որոշած չէ յուշարձան մը կանգնել այն օտար կամաւորներու յիշատակին որոնք ընդհ. պատերազմի ընթացքին կռուեցան Ֆրանսայի համար. Մինչեւ հիմա կանգնուած յուշարձանները բոլորն ալ արդիւնքն են կռուող կամաւորներու անձնական նախաձեռնութեանց, եւ այսպիսով ամէն ազգ ունի իրենականը Ֆրանսայի հողին վրայ»։

Ցանոյ կը բացատրէ թէ ինչպիսի ձեւակերպութիւններ եւ միջոցներ պէտք են այն նախկին կամաւորներուն որոնք նման նպատակ մը կը հետապնդեն։

Այս առթիւ, լուսաբանութիւն մը.

Այն բիւրաւոր հայ կամաւորները որոնք ֆրանսական դրօշակին տակ զինուորագրուեցան ընդհ. պատերազմի ընթացքին, իբրեւ ազգութիւն Օսմ. կայսրութեան հպատակներ էին եւ պաշտօնական արձանագրութիւնները կատարուած են իրենց պատկանած պետութեան եւ ոչ թէ ցեղին անունով։ Ահա թէ ուսկից առաջ կու գայ ցարդ՝ հայ կամաւորին «Ottoman» յորջորջումը եւ հայ անունին զանցառութիւնը։ Անշուշտ, աւելի ցաւ մըն է մեզ Հայերուս համար եւ գրեթէ անհանդուրժելի մնալ որ, թափուած հայ հարազատ արեան եւ զոհաբերութեանց սրբազան հետքը մնայ տասնեակ տարիներ առաջ կազմալուծուած պետութեան մը անունը միայն։ Դժբախտաբար եղածը սրբելը անհնար է այսօր։ Ասով բնաւ չենք ուզեր որ ֆրանսական բանակին մէջ կռուող նախկին հայ կամաւորները պիտի թողունք որ մեր թափած արիւնն ու զոհողութիւնները մոռցուին կամ արհամարհուին նաեւ տուեալին։ Սակայն, վստահաբար նման բան գոյութիւն չունի այսօր, եւ Ֆրանսան չէ մոռցած եւ չի կրնար մոռնալ զայն։

ՑԱՐԵԹ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ.— «Յառաջ»ի 27 ապրիլ 1934 եւ 2481 թիւին մէջ, Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»էն արտատպուած էր յօդուած մը, Ս. Թէքէեան ստորագրութեամբ, Ցարէթ Իսկէնտէրեանի մասին։

Ցարէթ Իսկէնտէրեան ծնած է Ճէպէլ – Մուսայի Հաճի – Հապիպլի գիւղին մէջ 1895ին եւ զաւակն էր ծանօթ ընտանիքի մը։ Իր նախնական ուսումը առած է իր ծննդավայրին մէջ եւ յետոյ, մինչեւ ընդհ. պատերազմի նախօրեակը, յաճախած է Թիլիսի ազգային վարժարանը։ 1915ին լեռը բարձրացաւ իր գիւղացիներուն հետ եւ Մուսէտիոյ ծանօթ պատմութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ։ Նոյն տարուան սեպտեմբերին ֆրանսական մարտանաւերով, միւս ժողովուրդին հետ, փոխադրուեցաւ Եգիպտոս, ուր, Փոր – Սաիտի մէջ, Բարեգործականի Միութեան հիմնած Սեւեան վարժարանին մէջ ուսուցչութիւն ըրաւ։ 1917ի սկիզբները կամաւոր զինուորագրուեցաւ Արեւելեան Լէգէոնին եւ որպէս տասնապետ զանազան զինուորական գործողութեանց մասնակ[ցեցաւ] եւ 1920ին ազատ արձակ[ուե]ցաւ՝ ինչպէս իր ընկերները վիրաւորուած իր ծննդավայր[ը] իր եղբայրները վէճ եւ բախ[ում]... ցած էին Գիթթիա սփիւռքի երկ[իրներուն]... ներուն հետ։ Երկու կողմէն ալ... նութիւններ եղած էին, որոնց... րէն մէկն էր Ցարէթի մեծ եղբ[այրը]... Օրին մէկը, նոյն թուական... ցած էին Գիթթիա գիւղի երիտա[սարդ]... ներու գլուխը անցած, փորձեց... բորը վրէժը լուծել թշնամի... բայց սուեղծուած կռիւին մէջ... կեանքն ալ վրայ տուաւ։

Անհաւատալի, ընդհանուր... համառօտ կենսագրութիւնը... զուցեալ Ցարէթ Իսկէնտէրեան[ի]...

Թէ ի՞նչ դրդապատճառ... ուած է Ս. Թէքէեանը՝ Ցարէթ... կէնտէրեանը սեւցնելու... գերեզմանին մէջ, մեզի անծանօթ... կը մնայ։ «Արմենիա»յի յօդ... հեռեւցուի որ Թէքէեան ընտ... դիպած Ցարէթ Իսկէնտէրեան... շատ հաւանական է որ զայն... բլլայ տխուր անցեալ ունեցող... անձնաւորութեան մը հետ

Այս առթիւ, Ճէպէլ-Մուսայի... կին ռազմիկները միութիւնը... զօքն ու զայրոյթը յայտնել... խոցել որ մեր յօդուածագրիս... խմբագիրները, աւելի շրջահ[այեաց]... թեամբ մօտենան այսպիսի... հարցերու։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի
ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՖԻԼԻՓԷ, 2 սեպտ. (Յառաջ–ի ...) տարի արտակարգ խանդավառ[ութեամբ] տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. [Մ.ի] Պուլկարիոյ շրջանի մրցաւ[որական]... Ֆիլիփէի մէջ, 26, 27 եւ 18 օգոս[տոսին]։ Մրցահանդէսին իրենց մաս[նակ]ցութիւնը բերին մասնաճիւղեր[ը]... մասը։ Մրցահանդէսին որ մը... Ֆիլիփէ հասնող մարզիկները եւ... ները, շարք կազմած, հրապարակ[ով]... ուղղուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզ[արան]... դաշտը՝ երգելով ազգային եւ... կարգական երգեր։ Երեկոյեան... շքեղ շքերթ մը կազմակերպ[ուեցաւ]... քաղաքին գլխաւոր փողոցներու... Կը մասնակցէին շուրջ 300 մարզ[իկ]... արիներ, առաջնորդութեամբ... բական եւ հայկական եռագոյն[ներու]...

Ցաջորդ օրը, 26 օգոստոս... մրցումները, նախ տեղի ու[նեցան]... Փութպոլի մրցումներ՝ Վառնա–... վէն, եւ Ֆիլիփէ – Պուրկազ... նալի մնացին Սոֆիա, Վառնա... լիպէ։

Կէս օրէ վերջ սկսան աթլէթի... ցումները։ Մարզադաշտին մէջ... ուած էր տաղաւար մը, որուն... տր գետեղուած էր ցար Պորիս... րը։ Բոլոր մարզիկներն ու... գիրք գրաւած էին դաշտին մէջ... բազմութիւն մը ներկայ էր։ Ան... ւար հրաւէրով ներկայ էին Ֆիլ... շրջանային տեսուչը, զինուոր... հրամանատարին ներկայացուցիչը... փոխ – քաղաքապետ։ Նոր լ... մէջ տրուեցաւ «պատուի առ... մանր ու կեդրոնի ձողին վրայ... բացուեցին պուլկարական ու... կան եռագոյնները։ Ցետոյ տեղի... ցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն... ուած մարզիկներու յիշատակին։

Շրջանային տեսուչը անձամբ... տարեց բացումը՝ ջերմ խօսք... զելով հայ մարզիկներուն իր... րը անորմիակ խանդավառութ[եամբ]... ողջունուեցան. Հետզհետէ... նաեւ Ֆիզիքական զարգացման... նակցութեան եւ կրթական... թեան ներկայացուցիչներն ու... խաւական հիւրատառը։

Մրցումները տուին հետեւեալ... դիւնքները.—

Զոգով բարձրութիւն.— 270 ... տաակ նետել 31.40, գունդ... 11.28, նիզակ նետել՝ 40.30, երկ... նութիւն ցատկել՝ 6.48, երեք... ցատկել՝ 42.94, բարձրութիւն... կել՝ 1.73, (3. Երամեան – Վառնա)... կոտրէ Հայկ. ազգ. մրցանիշ... գիւպէօլիւքեան, 1912, 1.70... օրը տեղի ունեցաւ նաեւ... մրցումը՝ Սոֆիայի եւ Ֆիլիփէ... Ջրկանց բաժիններուն միջեւ. 30... երկու օրերը տեղի ունեցաւ... վազք՝ աղջիկներու, 100 մեթր... մանչերու՝ (12.2), 400 մեթր 2.23... (60.4), 800 մեթր վազք... մեթր վազք (4 վ. 54.6), 3000 մ... վազք (անկանոն եղաւ ու չեղ... կատարեցաւ)։

Ֆութպոլի լրացուցիչ մրցումները տեղի ունեցան ու ախոյեան հռչակ–ուեցաւ Վանոյի խումբը որ այս տա–րի կազմուած ու մտած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ։ Այս խումբին կը մասնակ–ցին Վանոյի առաջնակարգ խումբե–րու մէջ տարիներէ ի վեր աչքի ին–կած տղաք։ Խումբեր՝ որոնք երբեմն Փուլկարիոյ ախոյեանութիւնն ալ շահած են։

28 Օգոստոսի գիշերը ընդարձակ սրահի մը մէջ տեղի ունեցաւ հանդէս մը։ Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր։ Մեծ Թացումը կատարուեցաւ «Շումի Մա–րշով» եւ «Մեր հայրենիք» քայ–լերգով։ Խօսեցան Պ. Պ. Լ. Գա–լերգեան, Թ. Արզումանեան եւ փոխ–զանական ... Օրուան Թագուհի ընտրուեցաւ Վ. Փափազեան եւ պատուոյ օր–իորդներու կողմէ բաժնուեցան մեդալ–ները։ Օրուան ախոյեան հանդիսացաւ Գ. Ց. Երամեան։ Կլուբի առաւելու–թիւնը շահած էր Ֆիլիպէն, որ առա–ջին «Վարազդատ Արշակունի» բա–ժակը, իսկ Վանոյի խումբը՝ «Մեծն Տիգրան» բաժակը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարզական օր

— o —

Սեպտեմբեր 18ին Երեւանի մէջ տե–ղի կ'ունենան Մարզական Օրուան մրցումները, այնպէս յաւէր–ժացնելով Հայաստանի մարմնակր–թական առաջին օլիմպիականը, որ կատարուեցաւ անցեալ տարի, նոյն այդ օրը։

Նախապատրաստութեան համար, Օգոստոս 17ին տեղի ունեցաւ խոր–հրդակցութիւն մը, որուն կը մաս–նակցէին Գայոյեան, Հանէսոյեան, Աբրահամեան եւ մարզական շարժ–ման վարիչները։

Խորհրդակցութեան ընթացքին տես–նուեցաւ որ Երեւանի գործարաննե–րուն եւ ցանցային հիմնարկութեանց մէջ ոչ մէկ աշխատանք կատարուած է Մարզական Օրուան իբրեւ նախա–պատրաստութիւն։ Այս կացութեան վրայ, Գայոյեան հրահանգ տուաւ անմիջապէս լծուիլ աշխատանքի, սպառնալով պատժել թերացողները։

Որոշում տրուեցաւ նաեւ, որ այս տարի մարմնակրթական շքերթին մասնակցին 20,000 հոգի։ Զօրահան–դէսին ընդհանուր հրամանատար նշա–նակուեցաւ Ամոյեան, որուն օգնական տրուեցան Կիրակոսեան, Սարգսեան, Գ. Սիմոնեան, Վարդանեան։ Փողա–յին նուագախումբին պիտի մասնակ–ցին 500 հոգի, Թէլմանեանի ղե–կավարութեան տակ։ Ձայնասփիւռներ պիտի դրուին Երեւանի բոլոր հրա–պարակներուն վրայ եւ փողոցներուն բերանը, զօրահանդէսին անցքին վը–րայ։

Գաւառական ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Խորհ. Հայաստանի մէջ (10 օգոս–տոս) կը կարդանք.

Ղափանի՝ հիւանդանոցին մէջ հի–ւանդներու սպասարկութիւնը ձգուած է բախտին։ Հիւանդանոցին անկո–ղինները հինցած են, տարիներու ըն–թացքին չեն փոխուած, թէեւ շատ քիչ է անկողիններու թիւը։ Գոհանք կայ 45 մահճակալի, 50 սաւանի։ Հիւանդ–ները 3—4 զոյգ ճերմակեղէն ունե–նալու փոխարէն՝ ունին միայն 1—2 զոյգ, մեծ մասը հինցած։ Իւրաքան–չիւր սրահի մէջ հազիւ 1—2 աթոռ, իսկ գաւաթ, սրբիչ, հողաթափ՝ բը–նաւ.

Անցեալ տարուան հետ բաղդատե–լով, այս տարի հիւանդներու սնուն–դը բարելաւուած է մասամբ։ Սակայն թերութիւնները պակաս չեն նորէն։ Ճաշին որակը գէշ է. Հիւանդներուն չի տրուիր անհրաժեշտ չափով բան–ջարեղէն (սոխ, կաղամբ, գետնախն–ձոր)։

Շատ գէշ վիճակի մէջ կը գտնուի շէնքը։ Երեք տարիէ ի վեր հիւան–դանոցին շէնքը հիմնական վերանո–րոգումի պէտք ունի, տանիքի թիթե–ղը բոլորովին փճացած է, անձրեւը կը կաթի սրահներուն մէջ, առաս–տաղն ու պատերը աւրուած են։ Տախ–տակամածը չէ ներկուած։ Հիւանդա–նոցին սենեակները անբաւական են, մեծ մասին մէջ կը բնակին բժիշկներն ու պաշտօնեաները։ Հիւանդանոցը բաղնիք չունի.

Հիւանդանոցը չունի հիւանդապա–հուհիներ եւ օգնականներ։ Հիւանդ–ներուն սպասարկողները անփորձառու մարդիկ են, չեն կրնար հիւանդնե–րուն պահանջին գոհացում տալ, շատ կոպիտ վերաբերում ցոյց կուտան։ Ներկայացողը կ'ընդունին եւ կը նը–շանակեն հիւանդներու սպասարկու։

Նոյն թիւին մէջ, Ախտայի շրջանի առողջապահական կացութեան մասին կը կարդանք հետեւեալը.—

Ախտայի շրջանին մէջ ամենէն լը–քուած ճակատն է առողջապահական կազմակերպութիւնը։

Շրջանին բժշկական, առողջապա–հական սպասարկութեան համար կը պահանջուի 13 բժիշկ, մինչդեռ շր–ջանն ունի միայն 6 բժիշկ։ Այնպէս որ ամէն մէկ բժիշկի վրայ դրուած են բազմաթիւ պարտականութիւն–ներ։

Առողջապահական տեսուչ Զ. Մա–նուկեան միաժամանակ հիւանդանո–ցի բժիշկ է, դատական բժիշկ է, բու–ժարանի վարիչ է, եւն.։ Աւելին՝ ան–խուսափելի թերացումներ։ Մինչեւ հիմա առողջապահական գործավարը ոչինչ ըրաւ դարման մը տանելու հա–մար այս կացութեան։

Եղմաական գործավարութիւնն ալ նոյնքան յանցաւոր է, որ 54.000 բը–նակչութիւն ներկայացնող շրջանին մէկ մանկաբարձուհին հաստիքը կը–ճատեց, այնպէս որ Ախտայի շրջանը ներկայիս մանկաբարձուհի չունի.

Առողջապահական հիմնարկութիւն–ներն ալ աննախանձելի վիճակի մէջ կը գտնուին։ Շրջանի կեդրոնին հի–ւանդանոցը խարխուլ վիճակ մը ունի, անհրաժեշտ է հիմնական վերանորո–գութիւն։ Կը պահանջուի մօտ 30.000 րուբլի։ Տուող չկայ. Շրջանային կազ–մակերպութիւնները, այդ դրամը յատկելու համար, կ'ուզեն փակել հի–ւանդանոցը եւ հիւանդները ղրկել Ե–լենովկա, որ նոյնպէս 15.000 րուբլի կը պահանջէ վերանորոգման համար։

Եւ դեռ այս կացութեան մէջ հի–ւանդանոցին 4 լաւագոյն սենեակները գրաւուած են պաշտօնէութեան կող–մէ։

Առողջապահական սպասարկութեան տեսակէտով աւելի եւս անհանդուր–ժելի վիճակի մը մէջ կը գտնուի Թայ–չարուխի ենթաշրջանը։ Օգնական բժիշկ Գ. Աղէքսանեան, ոչ միայն չի կատարեր իր պաշտօնը, այլ եւ կաշառակերութեամբ զբաղած է, այս պատճառով գիւղացիները կը մերժեն բուժակայան յաճախել։

«ՃԱՀՃԱՏԵՆԴԸ ԲՈՐԲՈՔԵԼ Է»

Այս խորագրին տակ Խորհ. Հա–յաստան (15 օգոստ.) կը գրէ.— Վա–ղարշապատի շրջանի Գէօյգմբէթ, Ա–պարանչէն, Փարաքար, Վ. Քոլանլու գիւղերու աշխատաւորութեան կէսը կը տառապի ճահճատենդէն։ Շրջա–նային առողջապահական տեսուչը վճ–ռական ոչ եւ է կարգադրութիւն չէ ըրած։ Ընդհակառակն տեսուչը ինք եւ շրջանի երկու բժիշկները արձակուր–դի գացած են։ Քինին շատ քիչ կայ։

Շրջանի բժիշկները, հիւանդները բժշկելու համար, կը պահանջեն վը–կայագիր իրենց աշխատած օրերու մասին։ Իսկ Սամաղարի, Փարաքարի, Ն. Ախթանարխի մէջ ներարկումնե–րու համար դրամ կը պահանջուի։ Այս խայտառակութիւնները կը հովանա–ւորուին առողջապահական փոխ–տեսուչ բժ. Գոզոսեանի կողմէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆԻՍ, 5 սեպտ. (Յապաղած)։— Օգոստ. 19ին տեղի ունեցաւ Հ. Կ. Խաչի դաշտապարահանդէսը։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ հակառակորդ–ները փորձեցին խանգարել, նոյն օրը եւ նոյն տեղը սարքելով դաշտահան–դէս մը, բայց յուսախաբ եղան։

Առաւօտեան ժամը 8ին, օթօքարները հասան Մասիսնի Հայոց Թաղը։ Ժո–ղովուրդին մեծ մասը արդէն որոշեալ տեղը կը սպասէր, իսկ մնացեալ մա–սը սկսաւ մեծով պզտիկով բլուրնե–րէն վար վազել, ծրարներով եւ նը–ւագարաններով։ Բոլորն ալ հայկա–կան անուշիկ դէմքերով, ժպտուն եւ զուարթ։ Վերջապէս կառքերը լեց–ուեցան եւ ճամբայ ելանք դէպի Գոլ տիւ Լու, որ Նիսէն մօտաւորապէս կէս ժամ հեռու Միջերկրականի ափե–րուն վրայ փռուած եւ ընդարձակ դաշտ մըն է։ Իր անունը առած է իր կուշտէն վազող համանուն գետէն։ Բուսական կը նմանի Վոսփորի ափ–ական եղերքը գտնուող Կէօք Սուին։ Ամէն մարդ իր հաւնած տեղը գրաւեց։ Բազմութիւնը աւելի շատցաւ կէսօր–ուան մօտ։ Անոնք որ կ'աշխատէին եւ չէին կրնար գալ մեզ հետ, կէսօրին կամ վերջը եկան։ Ճաշէն վերջը Հ. Կ. Խաչի ատենապետը բացաւ հան–դէսը խմբերգով մը, որ բաւական յա–ջողեցաւ.

Յետոյ խօսեցաւ մեր պատուական հայրիկը Պ. Վահան Շէհրէեան։ Բա–ցատրեց Հ. Կ. Խաչի ծագումը, նպա–տակը եւ օգտակարութիւնները։ Կարդաց նաեւ ամերիկահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովի նկարագրութիւնը եւ որոշումները «Յառաջ»էն։ Նուագը հնչեց եւ ժողովուրդը ոգեւորուած սկսաւ պարել։ Երգեց Օր. Սիրանոյշ Փափազեան։ Յետոյ մէջտեղ եկան պզտիկ օրիորդներ, հայկական տա–րազներով, երգեցին ու պարեցին հայկական պարեր։ Մեզ շրջապատող Ֆրանսացիները, իրարու մէջ շատ համակրանքով կը խօսէին, իսկ մեր ընկերուհիներէն մէկը բացատրու–թիւններ կուտար պարերու եւ տա–րազներու մասին։ Քանի մը Ֆրան–սուհիներ յուզմունքով դիտեցին։ Պ. Գեղամ Շէհրէեան երգեց շարք մը երգեր, մեծ յաջողութեամբ։ Արտա–սանեց Օր. Մանիշակ Գօրնաթեան։

Երգեց նաեւ Տիկ. Գեղամ Շէհրէ–եան։ Մէջ ընդ մէջ պարերը կը շա–րունակուէին։ Ֆրանսացիներն ալ խառնուեցան մեզի։ Եւ ահա «Թոմ–պոլա»ն, զոր ղեկավարեց Պ. Լեւոն Ժամկոչեան, գեղեցիկ, հաճելի սրա–խօսութիւններով։ Ներկայ բոլոր Ֆը–րանսացիները տոմսակ գնեցին եւ նիւթերու մեծ մասն ալ անոնք շահե–ցան.

Մինչեւ ժամը 7 եւ կէսը երեկոյեան, ժողովուրդը զուարճացաւ եւ պարեց։ Ժամը 9ին վերադարձանք, ամբողջ ճամբու ընթացքին հայկական երգեր երգելով

Ժողովուրդը այնքան գոհ մնացած էր Կ. Խաչէն, որ դաշտահանդէս մը եւս կը պահանջէ.

Վ.

«ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Մեր դպրոցները

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դպրոցական տարե–մուտին առթիւ, շահեկան պիտի ըլ–լար ընդհանուր ակնարկ մը նետել մեր կրթական գործին շուրջ եւ անոր պը–տիկ մէկ վերլուծումը ընել.

Իբրեւ քանի երկու տարուան կրթա–կան պաշտօնեայ մը, պիտի ջանամ ցոյց տալ այն պայմանները որոնցմով միայն կարելի պիտի ըլլար մեր դպրոցներուն ծառայել տալ ի–րենց նպատակին։

Նախ պէտք է գիտակցինք որ եթէ մեր դպրոցներուն հիմնական նպա–տակն է մեր այսօրուան սերունդը հայ պահել, ատիկա կարելի է նախա–կրթարանով եւ «Փրոֆէսիոնէլ» ու–սուցչութեամբ միայն։ Մասնաւորական կոչուիլ բաւական չէ ուսուցիչ ըլլա–լու համար։ Ուսուցչութիւնը բարդ, շատ նուրբ եւ անձը զոհաբերող պաշ–տօն մըն է։

Նախակրթարան ըսինք, քանի որ մանուկը մանկապարտէզին մէջ, քանի մը հայերէն բառեր թոթովելէ վերջ, 7—8 տարեկան, կը մտնէ Ֆրանսա–կան դպրոց ուր իր հայկական անու–նէն զատ ամէն բան կը կորսուի։

Պէտք է անհրաժեշտօրէն մանկա–պարտէզէն անցնի նախակրթարան ուր մինչեւ 13—14 տարեկան հասակը ու–սանի հայերէն լեզուն ծանօթանալով — միեւնոյն ատեն իր ցեղին պատ–մական ու ազգային փառքերուն եւ թէ ինչ որ այս ցեղը ունի իբրեւ ինքնա–յատուկ թարմութիւններ.

Այս առթիւ, ցաւելով կը հաստա–տենք թէ հայ լեզուն եթէ գաղափար–ները նպատակայարմար իսկ ըլլան, ամենց կողմէ սխալ ուղղութեամբ կ'ուսանուի.

Դասաւանդութեան լեզուն պէտք է ըլլայ մաքուր արեւմտահայերէն։

Երբ ուսուցիչ մը խառնուրդ լեզ–ուով մը կը դասախօսէ ու կը խօսի աշակերտներուն հետ, Արեւելի եւ ու–րիշներու մշակած գրաւոր եւ քն–քոյշ լեզուն կը դառնայ անհասկնալի–լի բարբառ մը

Իրաւ է թէ Ֆրանսական հօյակապ լեզուն միլիոնաւոր մարդոց բերնին մէջ ու գրչին տակ կը ջարդուի՛ ամէն օր, բայց ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ ամբողջ աշխարհի բոլոր Ֆրանս. դպ–րոցներուն մէջ Անաթօլ Ֆրանսի եւ Լոթիի մշակած լեզուն է որ կ'աւան–դուի միեւնոյն ծրագիրով եւ ուղղու–թեամբ։

Այս հիմնական սկզբունքը կը կար–ծենք կարելի է կիրարկել նաեւ մեր դպրոցներուն մէջ, այն է, խօսիլ եւ ուսուցանել արեւմտահայ լաւագոյն լեզուով.

Գալով Ֆրանսերէնի, պէտք է ըլլայ շատ զօրաւոր, այն աստիճան որ դա–սախօսութեան միջոցին ոչ թէ հայ, այլ նոյն իսկ Ֆրանսացի ունկնդիր մը պէտք է Ֆրանսական դպրոցի մը մէջ գտնուելու պատրանքն ունենայ։

Մինչեւ հոս կարծեմ ապացուցուե–ցաւ արդէն նախակրթարաններու ան–հրաժեշտութիւնը, որուն հոգին մէջ դրոշմելու համար հայ ցեղին յատուկ դիմագիծը։

Այնպէս զօրաւոր Ֆրանսերէն եւ յարակից ուսումներու մեթոտաւոր ուսուցումով աշակերտը մինչեւ 13—14 տարեկան հասակը, պէտք է այն–քան Ֆրանսերէն գիտնայ որ եթէ ուղ–ղակի գործի աշխարհը մտնէ, ինք–նաբաւ ըլլայ, իսկ եթէ շարունակէ իր ուսումը լիսէի մէջ, կարենայ բարձ–րագոյն դասարանի ... շա–հեկան նախապատրաստական կար–գերը

Մեր համոզումով, վերոգրեալ պայ–մաններուն տակ միայն հայ դպրոց–ները կրնան ծառայել իրենց նպատա–կին, այլապէս կը տուժեն թէ անոնք–ները եւ թէ մանաւանդ աշակերտնե–րը։

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Դիւախաղ...

— o —

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 օգոստ.).

— «Դուրեանի սպանութիւնը ցնցեց բովանդակ հայ կեանքը։ «Նահատակ–եալ»ի մէջ իր հարընտիր գործակալը տեսնելով՝ գաղթահայ հակադաշնակ–ցական բանակի վարիչ բազուկը՝ Չե–կան՝ ոտքի հանեց ցեղին բովանդակ տիղմը եւ զայն զինեց Դաշնակցու–թեան դէմ։

Բողոքի միթինկնե՛ր, սգահանդէս–նե՛ր, ցոյցե՛ր, պոյքո՛թ, անվերջ ճառե՛ր եւ անվերջ յօդուածնե՛ր ու նաեւ, վերջապէս, հսկայ դատ մը.— այս ամէնը եղաւ ու կատարուեցաւ խորհրդային իշխանութեա՛նց դրդու–մով եւ անոնց ղեկավարութեամբ։ Ու նաեւ դրամով։ Օր մը յայտնի պիտի դառնայ անշուշտ, թէ Մոսկուան ի՛նչ հսկայ գումարներ ղրկեց Նիւ Եորքի դատին եւ անոր յարակից բոլոր «շարժումներ»ուն եւ ձեռնարկներուն վրայ։

Ի հարկէ, այս ամէնը եղաւ ո՛չ «նահատակեալ»ի գեղեցիկ աչքերուն համար։ Չեկան ի՛ր կողին մէջ զգաց այն դանակը, որով սպաննուեցաւ «սուրբ»ը։ Եւ ցուցաբերեց այրե–ցաւ հարուածին բովանդակ սաստ–կութիւնը։ Եւ ցնցեց ամէնէն եղկելական հեծկլտանքով։

«Նիւ Եորք, Առաջնորդարան Հա–յոց.— Հաճեցէք ընդունիլ մեր ԽՈ–ՐՈՒՆԿ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Ղե–ւոնդ արք. Դուրեանի ԵՂԵՐԱԿԱՆ մահուան առթիւ։ Մենք հայ ժողո–վուրդին ՎՇՏԱԿԻՑ ենք իր այս ԱՆ–ԴԱՐՄԱՆԵԼԻ ԿՈՐՈՒՍՏԻՆ առթիւ»։

Հեռագրին տակ ստորագրած էր Փ. Պեկտաշ, Նիւ Եորքի բոլշեւիկ ներկայացուցչութեան պետը,— գը–տարին եւ մոլեռանդ բոլշեւիկ մը, բոլոր «հարուստ» անցեալով։

Եղերական մա՛հ, խորի՛նկ ցաւակ–ցութիւն, անդարմանելի՛ կորուստ, վշտակցութի՛ւն. կատարեալ սգա–կոծ, հեծեծ մը ամբողջ հատորներ բառերու ... արքեպիսկոպոսի մը դի–ակին առջեւ։

Եւ այն ալ ոչ թէ անձի մը, այլ բոլորի անունէն.— ՄԵ՜ՆՔ, ՄԵ՛Ր...

Պատահած չէ երբեք, որ Մոսկուայի պաշտօնական ներկայացուցիչ մը ոեւէ հոգեւորականի դիակին վրայ գէթ հատիկ մը պարկեշտ բառ ձգէ։ Այս բացառութիւնը կատարուեցաւ միայն «սուրբ»ին նկատմամբ։ Դուրեանը այն միակ կղերականը եղաւ, որուն դիակը դեռ. 24էն ասդին գրեթէ ա–մէն օր կ'ողողուի բոլշեւիկեան ար–ցունքներով։ Ամէն օր Չեկան իր բազ–մաթիւ գործակալներու բերնով անոր «անդարմանելի կորուստ»ը կը սգայ, առանց երբեք մխիթարանք գտնելու։ Իր վշտին մեծութիւնը կարենալ ար–տայայտելու համար Քրեմլը գնաց այլ զոհողութեան մը եւս, դարձեալ ան–նախընթաց եւ անօրինակ,— յօժարե–ցաւ «սուրբ»ին մարմինը խորհուրդ–ներու «բոցեղէն հող»ին վրայ։

Ա՛յս էր խորհրդային իշխանու–թեանց վերաբերումը «նահատակեա–լ»ին հանդէպ դուրսը։ Եւ բոլորովին այլ՝ ներսը, խորհրդային աշխարհին մէջ։

Երկրի մէջ Չեկան Դուրեանի սպա–նութիւնը Դաշնակցութեան չի վերա–գրեր։

Երկրի մէջ Չեկան չի կրկներ գաղ–թաշխարհի մէջ գարշելի դարձած իր այն յանկերգը, թէ իր դաշնակ ոճ–րագործները, եկեղեցիի մէջ, հարիւ–րաւոր հաւատացեալներու ներկայու–թեան, մսագործի դանակը «սուրբ»ին կողը խրեցին եւ զայն սպաննեցին.

Երկրի մէջ Չեկան մէկ հատիկ բա–ռով իսկ պաշտպան չի կանգնիր ա–նարժան կղերականի դիակին, որ վատթարագոյն ոճիրներու մարմնա–ցումը հանդիսացաւ հայ ժողովուրդի աչքին։

Ո՛չ իսկ մէկ բառ, Հայաստան աշ–խարհին մէջ, այն պիղծ, զզուելի ու հայադաւ եղեռնագործի մասին, որ տնեղծեցին Քրեմլը եւ Էնկէւէտին ար–դար ցեղի մը տխուր սերունդին՝ Դուրեան կոչուած անարժանին շուրջ։

Դուրսը, Չեկայի հրամանատարու–թեամբ, դիակի մը շուրջ փաթթուած է բովանդակ հայ գաղթաշխարհը, մինչ ներսը, նոյն Չեկայի հրահան–գով, հայ ժողովուրդը լուր իսկ չունի այս ամէնուն մասին։

Հո՛ս, այս դիւախաղին մէջ արտե–ցէք ահաւորութիւնը այն պալարին, որ այսօր բացուած է հայ մարմնին վրայ»։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԷՆՍԷՆ, 8 սեպտ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին չորրորդ շրջանը կը վերաբացուի յառաջիկայ 4 հոկտ. էն սկսեալ, ամէն հինգշաբթի եւ կիրակի առաւօտները ժամը 8էն 12, թիւ 53, (նախկին 23) ռիւ Տիէռօ, Վէնսէն, մասնաւոր սրահին մէջ։ Դպ–րոցասէրի շրջանաւարտ հիներէն Օր. Մայտա Ճանկուլեանը պիտի ա–ւանդէ ազգային պատմութիւն, քերա–կանութիւն եւն.։ Ձրի կը տրուին գրե–նական պիտոյքները, նաեւ ձրի աշա–կերտներ ալ կ'ընդունուին։ Դիմել ան–ձամբ կամ գրաւոր ամէն երեկոյ ժա–մը 7էն 10, մասնաճիւղին հասցէով. 19, Rue de Strasbourg, Vincennes.

Գ. Հայրումեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵԼՕ

— o —

— Խենթութիւն մի ըներ Մուշէ, շարունակեց հօն, հեռուները անծա–նօթ հողերու վրայ ի՞նչ ընելու կ'եր–թաս։ Հոս կեանքը աւելի հանդարտ, կրնաս աշխատիլ մարդու պէս, կրնաս ապրիլ մարդու պէս ու սիրել՝ մար–դու պէս։

Ան ի՛նչ ծիծաղ էր, ան ի՛նչ նայ–ուածք մանաւանդ։ Մուշէ խնդաց ու նայեցաւ Լէլոյի, ու վայրկեան մը հիանալով բռնել իր սիրտը, ձեռքի կուրծքին դրաւ, հասկցնել ուզելով կարծես թէ՝ կը խնդար սրտով։

— Կը հասկնամ, շարունակեց Լէլօ, այն միջավայրը, ուր կ'ապրիս ...հոն ապրողները անուններ ունին Մու–շի կեցիր հոս գէթ մինչեւ որ քանի տարեկան ըլլաս Աշխատէ ինծի պէս ... Ի՛նչ կ'ըսեմ հօրեղբօրդ կը–տակին համաձայն, քանի տարեկանիդ միայն կրնաս ժառանգել այս հողերէն քեզի իյնալիք բաժինը

Անտարբեր խնդուք մը հիմակ ձն–ցուած ձայնով, բռնած էր Մուշէի դէմքը։ Կը խնդար այն մարդոց պէս, որոնք կը մտնան իրենց գիրենք մը–տածումի մը մէջ, ու կը խնդան զար–մանալի միօրինակութեամբ։

Այն ուրախութիւնը որ սրտէն կու–գայ, կը տաքցնէ արիւնը, կ'եփէ, կը պատրաստէ բոլոր այն երազները՝ որոնք բնական են, գեղեցիկ ու մարդ–կային են։ Այս պատկերին առջեւ, Լէլօն չկրցաւ բռնել սիրտը երբ զայն պզտիկ կը զգար, ու ծեծելով Մուշէի կռնակը.

— Եկո՛ւր, խրճիթ երթանք ըսաւ։

Արեւը բաւական հեռացած, լոյսի խառնուած շողի մը կար կապոյտին քիչ մը վար։ Ատեն ատեն իրենց երե–սին քսուող հովը ծառի շուքերուն զովութիւնը կը բերէր։ Խրճիթի դի–մացի ծառերուն կը պլլուէին այծերը։ Իրենց մօտը, անկիւնը, գամբռը իր լակոտներով կը խաղար, կը գլոր–ւէր, կը պառկէր ոտքերը վեր տնկած. երբեմն՝ կուշտի վրայ, իր լակոտնե–րը փորին վրայ կը մագլցէին, կը ճգ–նէին կենալ հոն իրենց անզօր թաթե–րով, պառկիլ ու երկննալ։ Անոնց ձայ–ները անկապ, կցկտուր բառերու պէս կը խառնուէին իրարու։ Այս պատկե–րին առջեւ, երկուքը մէկանց մնացին վայրկեան մը։

Ամէն առտու Լէլօ երբ պարտէզն էր, մեկուսացումը կը զգար քաղաքին, ծարաւախորշի նման անոր ձայները կը լսէին, իրեն կը թուէր թէ կը մօ–տենար կեանքի ամէնէն գեղեցիկ պատմութեան, իրական երազի մը որ կը գրկէր զինքը, ու վարժուած անոր, մաքուր կեանքի մը ապրելու երազը զգած էր իր մէջ։

Սակայն, Մուշէի լռութիւնը փոխ–ուած մէկէն երեսի գոյնին հետ, կը նայէր գիւղացի գործաւորներուն, ո–րոնք բան մը արթնցուցած մտքին մէջ աչքերու անշարժութենէն կ'երեւէր որ սրտին խորը արագօրէն տեղ կը շինէր ան, կը մխուէր, կը խորունկնար։

Անոնք ամէնքն ալ իրեն ծանօթ, սուր բան մը անցաւ մարմնին վրա–յէն՝ երբ յիշեց հին կռիւները, հին վէճերը ու բոլոր այն խօսքերը, որոնց բառերը քարէ կտորներ էին, կարծր էին, սուր էին՝ սիրտը ծակելու աս–տիճան։ Անոնք, իր հօրերուն վրայ կ'աշխատէին հիմակ, զարմանալի հանդարտութեամբ, մանաւանդ ա–նանկ ուժով, տեղունութեամբ մը որ ... բայց իր հօրերուն վրայ էին այդ մարդիկը, ու ինք օտար մը, ապուշ մը... այդ հողերուն մէկ մասը իրն էին։ Ուրիշները, այդ օտարները հոն իր մրցակիցները, անոնք.

Հոն, իրենցմէ քայլ մը անդին, կեանքը կը փոխուէր, կը բացուէր աղուոր ծաղիկի մը պէս, մինչդեռ ի–րենց վրայ, լռութիւնը կը թանձրա–նար շոգի նման, կը տաքնար

Երբ մեկնեցաւ Մուշէ, իր ետին կը թողուր պաղութիւն մը։ Մնաք բարով ըսած ատեն, աչքերը վար կը նայէին, երեսը բոցավառելու տեղ կը մթա–գնէր, կը սեւնար

Այս վերջին երկարող լռութիւնը թէեւ մահուան պէս բան մը, բայց Լէլօ սիրտ ունեցող մարդ, պահած իր ուժը, գնաց նստաւ բարձրաւանդա–կին վրայ։ Այս անգամ երբ գիւղացի գործաւորներուն կը նայէր, իր ապա–ւորութիւնները իր սրտին հաւասար ու տիրող, հաւասար էին կեանքին։ Ինք յուսահատել չգիտնալով, կը զգար իր երիտասարդութեան տաքութիւնը, ուժ կ'առնէր, ու աւելի բացուած կեանքին առջեւ, կեանքն ալ կը բաց–ուէր իրեն։

Հիմակ իր գիւղաց, պարտէզին մէջ աշխատողներն ալ իրենց երգը ունէին։

×

Աղուոր երկինք, աղուոր արեւ։

Աս ինչ զմայլանութիւն, Լէլոյի սրտէն ներս, կը պզտիկնար, կը պզ–տիկնար երկինքը։ Արեւը, այդ օրը չունէր լուսաւոր խորունկութիւն։ Ա–սանկ յուզումի խառնուած անձկու–թեան հանդիպած անգամ չունէր, ու ատեն ատեն բանը ձեռքը, պարտէզին մէջտեղը կը մնար անշարժ, մտածե–լու տեղ կը նայէր կորսուած, մոլոր–բած նայուածքով, կը նայէր շա՛տ հեռուն, չէր գիտեր խուզարկող սրտի ի՛նչ արագութեամբ ...երբ յանկարծ, նետելով բանը գիւղացի՝ սեւեռներուն եղերքը բացուած ակօսներուն մէջ,

— Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, պոռաց, ու վերարկուն անութին տակ սեղմած, դուրս եղաւ պարտէզէն

Մո՛ւր կ'երթար ... կը քալէր։ Ատեն ատեն շրթունքները կը շարժէին, բառ մը կ'ըսէր, ու վշտին մէջ կորսուած՝ պատասխանի տեղ գլուխը կ'օրօրէր, յետոյ չկրնալով ճար մը գտնել, ա՛խ քաշած ատեն, կը մարէր երեսին գոյ–նը, կը տարտամնար։ Քալած տեղե–րէն, յանկարծակիի եկած, արագու–թեամբ լորամարգիները խոյս կուտա–յին։ Չորս դին, դաշտին երեսը թա–ւուտներու պար մը կը գծուէր։ Բայց Լէլօ կը քալէր, ինք իր մէջ իջած, սովորականէն աւելի իջած, երբ մէ–կէն կեցաւ, կանգ առաւ դաշտին մէջ՝ գինովի մը պէս, յոգնած ճամբորդի մը պէս, ու

— Վա՛յ է եկեր գլխուդ, Հաճի Ա–ղէկ, աղաղակեց։ Ձայնը բռնուած, զգալուած՝ խօսող աղբիւրի մը ջուրին պէս, լռեց։

Կարծես իր հետ կը քալէր, կը հե–տեւէր իրեն Հաճի Աղէկ, ու նեղուած անոր շուքէն, անկարելի էր քայլ մը առնել ու կեցաւ։

Իր պարտէզը ետին մնացած, մօտե–ցեր էր ջրանցքին։

Հոն, եզերքը, դիզուած հողի կոյ–տին վրայ նստաւ։ Ջուրը կը հոսէր արագօրէն, կը վազէր աղուոր, հան–դարտիկ ալիքներով ծածկուած։

Լէլօ մտիկ ըրաւ ջուրին ձայնը։

Այդ մաքուր, բիւրեղեայ ձայնը կամաց կամաց խառնուած իր ներսի ձայներուն, ականջները թեթեւցած ու խաղաղ, փափաց

— Արիւնով ալ չեն կշտանար։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(7)

(Շար.)

առնելով: *Քարթ Փոսթալը* ֆրանսերէն եւ պուլկարերէն գրու – թիւններ կը պարունակէ, ինչպէս նաեւ վերը ֆրանսական, իսկ վարը պուլկարական քարտէս մը: Ֆրանսական քարտէսի մէջի ճերմակ մասը շինած են, Ֆրանսացիները գրգռելու համար: Պուլ– կարները սսով ըսել կ'ուզեն Ֆրանսացիներուն.— Եթէ ձեր եր – կիրը այսքան պզտիկնար, պիտի ուզէի՞ք ընդունիլ: Այսպէս է որ ֆրանսական քարտէսին վերեւ սա նախադասութիւնը գրուած է. —Ֆրանսացիներ, կրնայի՞ք հանդուրժել այս տեսակ կացութեան մը :

Վարի քարտէսի ճերմակ մասը կը ցուցնէ ներկայ Պուլկա – րիան, իսկ սեւ մասը՝ այն հողերը որոնք որպէս թէ առնուած են Պուլկարներէն: Վրան ալ սա նախադասութիւնը կայ. «Պուլկար – ները այլեւս չպիտի հանդուրժեն Նէօյիի դաշնագրին »: *Քարթին* աջ կողմն ալ գրուած է. « Մենք կ'ուզենք որ հանրաքուէի դիմուի եւ ժողովրդական ազատ քուէարկութեամբ բարեփոխուին դաշնա– գիրները: Առանց ասոր, խաղաղութիւն չկայ Պալքաններու եւ Եւ– րոպայի համար »:

Եթէ ուշադրութիւն ընէք Պուլկարներու քարտէսին, կը տես– նէք որ առնէք հող կ'ուզեն Եուկօ – Սլաւիայէն, Ռումանիայէն, Յունաստանէն եւ Թուրքիայէն: Աւելին դեռ: Այդ քարտէսը կը պարունակէ ոչ միայն Միտիա – Էնօս գիծը, այլ ամբողջ Չաթալ – ճան եւ նոյնիսկ Պոլիսը: Պուլկար քարոզիչներուն աչքը այնքան դարձած է որ, եթէ չամչնան, մինչեւ Էնկիւրի ամբողջ Անատոլուն պուլկարական հող պիտի նկատեն...:

Պուլկար քարոզիչները կ'ըսեն թէ խաղաղութիւն չպիտի ըլլայ Պալքաններու եւ Եւրոպայի մէջ, մինչեւ որ չփոխուի Նէօյիի դաշնագիրը: Այսինքն ըսել կ'ուզեն.— մինչեւ որ մեր պահանջած հողերը հարեւաններէն առնելով մեզի չտրուին, խաղաղութիւն չպիտի թերենք Պալքաններուն եւ Եւրոպայի:

Չենք գիտեր, Պուլկարները կը կարծեն թէ Եւրոպա եւ Պալ – քանները ակա՞նջ պիտի դնեն այս ռնամէջ սպառնալիքին: Միայն գիտենք թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը այդպէս ազմուկով կատարուելիք բան մը չէ: Այդ դաշնագիրները ստորագրուած են սուիններու թափած արիւններով, եւ մէկ երկու *քարթ – փօսթալի* կամ լրագրի յօդուածներով չեն կրնար ջնջուիլ:

Իսկ ծիծաղելի է, երբ Պուլկարները իրբեւ իրենց հողը կը ցուցնեն ամբողջ Թրակիան, մէջն ըլլալով նաեւ Էտիրնէն եւ Պո – լիսը: Արդէն, պուլկար ազգայնամոլները վերջերս սկսան իրապէս ծիծաղելի բաներ ընել: Շիփկայի մէջ Ռուսերուն յաղթանակը իր– բեւ իրենցը տօնելու ելլել, եւ կանգնուած կամարներու վրայ Շիփ– կա–Էտիրնէ գրել՝ մէկ մէկ ծիծաղելի գործեր են: Բայց բոլորէն աւելի ծիծաղելի է՝ Պոլիսն ալ ուզող քարոզութեան *քարթ*ը: Գլուխ գործոց մըն է, այս տեսակէտով:

Այս *քարթ*ը շինողներուն կ'ուզենք յիշեցնել թէ Էտիրնէն, Թրակիան եւ Պոլիսը թրքական են, եւ թրքական այս հողին երկա– թելիք ձեռքերը կոտրելու, ուղղուելիք աչքերն ալ կուրնալու դա– տապարտուած են:

Նախարարներու առաջարկ կ'իյնեն

Կիրակի օր չորս նախարարներ ճառ խօսեցան, օրուան հարցե– րու մասին:

Պ. Էռիօ իր ճառին մէջ շեշտեց.— Կը գտնուինք ընդմէջ աջա– կողմեան հոսանքի մը որ երբեք զինաթափ չպիտի ըլլայ եւ հա – մայնավար – ընկերվարական յեղափոխական խմբակցութեան: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ պիտի բերէ այդ գործակցութիւնը: Բայց կ'աւելցնեմ թէ այդ աջին եւ այդ նոր ձախին միջեւ, տեղ կայ եր– րորդ մեծ կուսակցութեան մը եւ այդ մեր կուսակցութիւնն է:

Պ. Թառտիէօ շեշտեց թէ աւելի քան անհրաժեշտ է ազգային կարգապահութիւնը, որովհետեւ «վտանգը մեր դուռներուն առ– ջեւ հասած է»:

Պ. Պաւթու յայտարարեց.— Ես կը ճանչնամ միայն Կասրոն Տումէրկի քաղաքականութիւնը:

Մարաքալս Փէթէն խօսելով Մառնի նակատամարտի քառասնամ– եակին առթիւ, բացատրեց թէ Գերմանիան բանի ուժի նաշակն ու պաշտամունքն ունի, եւ մաղթեց որ Ֆրանսացիներու հետ բաղ– ուած զէրման մեռելներու յիշատակը սորվեցնէ թէ պատերազմը բարիք մը չէ:

Խօսեցաւ նաեւ Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն, տարփողելով իր ծրա– գիրը,— «միութիւն ազգին համար»:

ԹՐՈՒՐՔ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ

«Միլլիէթ»ի մէջ կը կարդանք.– Ռումանիայէն եւ Պուլկա – րիայէն շատ մը գաղթականներ կուգան եւ իրենց նախկին վայրե– րու համաձայն կը տեղաւորուին զանազան շրջաններու մէջ: Պուլկարիայէն եկողները կը տեղաւորուին Էտիրնէ և շրջականները:

Գալով Ռումանիայէն եկողներուն, անոնք իրենց ուզած տեղը կը բնակին: Մէկ մասը Պոլիս մնացած է. բայց եւ այնպէս, մե – ծամասնութիւնը Թրակիան կը նախընտրէ եւ ասոր համար Գրբք– յար էլի եւ շրջականները կը գետեղուին

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Կիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԷՅՍՈՆՎԻԼԻ «Մարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողո– վի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն– կերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուր Լաֆայէթի սր– ճարանը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԾԻՆ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱԵՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 ժեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.: Բաժինգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱԵՎԱԶԵԱՆԻ,
17, Rue Dameame, 17 Paris.

ԼԱՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ *ՊԼԷՐՆԱՐ ՎԱՀԼԻ*

94, Rue Saint Lazare. Paris (9).

Եթէ ճիշդապէս չգիտէք ֆրանսերէն լեզուն իր բոլոր նրբու– թիւններով, եթէ չէք ծանօթ արտասահմանի իրաւաբանական բացատրու– թեանց իմաստը եւ ծանօթ չէք ձեր բոլոր իրաւունքներուն, մի ձեռ– նարկէք դատական եւայլն գործեր, առանց ձեռնհաս անձի մը ներ– կայութեան. մի խնայէք այս առթիւ ձեր ընելիք ծախքը, որովհե– տեւ ապագային [illegible] դառնօրէն.

Խորհրդակցութիւն մը չկատարիր մեծ գումարի, բայց շատ ան– գամ կը փրկէ անձի մը կացութիւնը:

Դրամ որ խորհրդակցութիւն՝ փաստի, գաւառներու եւ արտա– սահմանի համար: Ղրկեցէք մանդաթով 30 ֆրանք

Գրեցէք նախկին, բայց որոշ, յստակ եւ [illegible]

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 12, Rue Dameame, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Նաւարդ Ճանեան (ծնեալ Գարանիկեան) բնիկ Պոլսեցի, կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Էլիզ եւ քեռայրը՝ Պ. Մայք Կարապետեան որ Նիւ Եորքի մէջ նպարավաճառու– թեամբ կը զբաղէր: Կը խնդրուի ի– րենց հասցէն գիտցողներէն [illegible] Մարսէյլի Պոլսեցիներու Հայրե– նակցական Միութեան կեդրոնատեղին Union des Arméniens de Constan[tinople] 27, Rue Pavillon, Marseille (Fr[ance])

Կը խնդրուի Ամերիկահայ [illegible] թերթէն արտատպել:

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Նորէն կ'ըսեմ, ան թունաւորեց, բսաւ ոստիկանը, երբ գինետունն էին, անոր գաւաթին մէջ բան մը ձգեց. պատճառը միայն ինք գիտէ. Ճէնիսին այդ եղբայրակցութեան եկաւ երբ իմա– ցաւ որ Էլլիոտին գինետուն գացեր էր եւ շարունակ բսաւ. Գրիմակի պէս պայ – ծառ է ասիկա, ահրելիս

— Աղէկ, պատասխանեց Ամերիկա– ցին խնդալով. դուն այդպէս համառ – ուեր ես... ես չեմ հաւատար...

Ուոմբրկլի համար նշանակութիւն չունէր այլեւս իր բարեկամին սա – րակոյսը. խնդիրը պարզուած էր ի – րեն համար եւ հետեւաբար ցնծու – թեան մէջ էր:

— Գետնին տակն անցնին այդ մաս– նագէտները, գոչեց. եթէ միայն բ – ռէին թէ Ճէքին ինչպէս — այսինքն ինչով — թունաւորուած էր, մեծ օ – գուտ մը ունեցած պիտի ըլլային. . պարապ խօսքեր, ենթադրութիւններ, մտածումներ ու տակաւին ինչեր այս – քան ատենէ ի վեր. որոշ բան մը չըսին դեռ ... քանի՜ սանթիմ կ'արժէ անոնց մասնագիտութիւնը եթէ ...

Բայց երբ շոգեկառքը Նուսթին հա– սաւ ու ոստիկանին պաշտօնակիցը գի– րենք դիմաւորեց, կարեւոր լուր մը կը սպասէր անոնց

— Եկէք սա գինետունը մտնենք, բ– սաւ Քէլլինկթըն՝ Ամերիկացիին ներ– կայացուելէ յետոյ. ձեզի կարեւոր բսելիք ունիմ. Նախարարութեան մասնագէտ– ներուն տեղեկագիրը ստացանք այս – օր

Երբ գինետան հանգստարանը մէկ անկիւ– նը նստած էին եւ իւրաքանչիւրին առ– ջեւ մէկ մէկ բաժակ կար, Քէլլինկթըն տեղանին վրայ ծռելով շարունակեց.

— Հաստատեր են թէ Ճէքին ինչպէս թունաւորուեր է. աղացեր զանոր են. մնցք որ մինչեւ հիմա այդ մասին չեն խորհեր...

— Այսի՞նքն...

Քէլլինկթըն խնդալ [illegible] բանի պատմող մարդու մը պէս

— Թերեւս չես լսեր, բայց երբ Ճէքինի գիտկը մեռելատունն տարին, անոր գրպաններուն մէջ ինչ կար, շր– կար դուրս հանեցին եւ գտան թիթեղէ փոքրիկ տուփ մը...

— Այո կը յիշեմ, ընդմիջեց Ուօ – մբրգլի. գանողը ես էի...

— Կ'երեւայ որ այդ վայրկեանին ոչ ոք կարեւորութիւն տուեր է այդ տուփին եւ, ինչպէս իմացանք, տեղ– կա դեռ միայն քանի մը օր առաջ բր– ժիշկներուն ձեռքը անցեր է եւ տեսեր են որ տուփին շինուած քանի մը շա– քարներ կան անոր մէջ, սովորական շաքարներ... վեց, հօթը հատ [illegible] ներ են. երէկ եւ այս առտու [illegible] նետեր են կատու մը... շունչ [illegible] տառսներ հինգ վայրկեան որ եւ է ան– հանգիստ շարժում չէ ըրեր, յետոյ յանկարծ սատկեր է, յանկարծ հառ մըն ալ կատուի մը տուեր են... միեւնոյն հետեւանքը, միայն թէ կա– տուն հինգ վայրկեան աւելի ապրեր է .. սակայն երկու պարագաներուն ալ մահը վայրկեանական եղեր է ... ու – րեմն Ալֆրէտ Ճէքինը այդ կերպով թունաւորուեր է՝ տուփէն պատրաս– տուած շաքարով ... բայց ո՛վ այդ շա– քարները անոր տուեր է ...

— Այդ տուփը հետս չէ, գիտել տուաւ Ուոմբրգլի, լաւ կը յիշեմ, պարզ տուփ մըն էր

— Այո, ոչ փաթթուած, ոչ ալ ա– նուն կար վրան, բսաւ Քէլլինկթըն. ես տեսայ այսօր...

— Ի՞նչ թոյն է եղեր, հարցուց Ուօ– մբրգլի

— Չեն բսած, եթէ նոյնիսկ գիտեն. ուրիշ բան չեն բսած. բայց իմացայ որ այդ թոյնին հետեւանքներուն ծա– նօթ ըլլալով հանդերձ, բոլորովին անտեղեակ են անոր յատկութիւններ – րուն մասին... սակայն եւ այնպէս մտածեցեր են...

Ուօմբրգլի գլուխը թօթվեց ու իր առջեւ դրուած բաժակին նայելով մտածեց

— Այո, բան մըն է վերջապէս, ը – սաւ. հիմա քեզի պատմեմ թէ ինչ գործ տեսանք այսօր եւ միասին խոր– հինք թէ ինչ պիտի ընենք. այսպէս ե– ղաւ. .

Քէլլինկթըն ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ ոստիկանին պատմութիւնը:

— Բարեկամդ իրաւունք ունի, բսաւ ան՝ երբ Ուօմբրգլի խօսքը աւարտեց. տղան այնտեղ չպիտի գտնէք. պա– րապ ժամավատութիւն է, չարժեր Փէ– տինկթըն երթալ... եթէ ես ձեր տե– ղը պիտի ըլլայի բժիշկին տունը կ'եր– թայի ..

— Ոչ, պնդեց Ուօմբրգլի վճռական շեշտով մը. Կրէյթ Ուէսթըրն պան – դոկը պիտի երթանք, գրաւի կուգամ որ տղան հոն է... բժիշկին յետոյ կը հանդիպինք...

Միւս երկուքը տեսան որ անիկա անպատճառ Ճէնիսընին երթալ կ'ու – զէր ու ոտքի ելան: Երբ գինետունէն դուրս կ'ելլէին, Ամերիկացին անոր ուսին զարնելով, հարցուց.

— Հիմա ինծի մտիկ ըրէ նայիմ, ենթադրենք որ Ճէնիսընը պանդոկն է, ի՞նչ պիտի ընես...

— Շատ որոշ է, պատասխանեց ոս– տիկանը. անգամ մը որ ձեռքս անոր ուսին դնեմ, ալ վեր չպիտի հանեմ մինչեւ որ պոհացում ստանամ... ու– րիշ խօսքով, չպիտի ձգեմ որ երթայ . առոր համար Քէլլինկթընին հե– տագրեցի ... մէկ մը ձեռք անցընենք, ալ իրմէ չենք բաժնուիր

— Պիտի ձերբակալե՞ս, հարցուց Ամերիկացին:

— Առիկա բաւծիս աշխարհաքա[illegible] [illegible] պիտի բսենք որ Միլի [illegible] պիտի հասկցնենք որ պէտք [illegible] ուրինք եւ առանց իրեն չենք [illegible] գուք ինծի ձգեցէք այդ գործը գամ մը որ բռնեմ, ալ աչքէս [illegible] հեռանայ մինչեւ որ բացատր[illegible] տայ կամ ծակը մտնէ...

— Այդպէս ընելու է, բսաւ Քէլլ[ինկ]– թըն. երանի հոն ըլլայ... հետա[քրքիր] ժամանակ ունէնք սակայն...

— Ինծի անանկ կուգայ որ [illegible] շարունակեց ոստիկանը. [illegible] պատմութիւն մը ունէնք որ այդ թարգ[illegible] նաց. եկէք թերթի մը վերջն[illegible] քանի մը վայրկեանէն կ'իմա[նանք] Ուօմբրգլի հասլու քանի մը բան [illegible] խանութեց համբուն իր բարեկամ[ներ]ն հետ ու երբ կառքը պանդոկին [առջեւ] հասաւ, նշան բրաւ անոնց դուրս չելլեն.

— Դուք հոս մնացէք. ես կ[երթամ] կը հարցնեմ, բսաւ. նայիմ այ[նտեղ] է թէ մեկնած է.

Գնաց ու երկու վայրկեան վեր[ջը] բաղարձաւ

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԻՒՂԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 12 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2597

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ ԵՆ

»»»··«««

Մեր հակառակորդները եկեղեցին, անոր վարկն ու փառքը կղերով անհամաններու հետ, վերածեցին ծաղրանկարի:

Անոնք Հայր. Միութեանց մէջ ալ որդեր ձգելով, բաժնեցին երկուքի:

Ո՞ր եւ է բարիք պիտի ծնի՞ այս ժխաւեր գործերէն:

Հայ Եկեղեցին պիտի բարձրանա՞յ: Թ. Հայաստանի աւելի՞ ...ած չափով պիտի օգտուի:

Աղուէսները միայն կրնան հաւատալ այդ հրաշքին:

Կենդանի վկայ՝ Ամերիկան, ուր իսկապէս երկուքի բաժնուած են եւ Եկեղեցին եւ Հայր. Միութիւնները:

Բայց, եթէ ճիշդ է որ ամէն չարիք բարիք մը կը ծնի, այս չարիքն ալ կրնայ բարիքի մը յանգիլ:

Անոնք որ կը հաւատան թէ Հայ. Եկեղեցին կը փրկուի, կ'աճի ու կը բարգաւաճի փառաց ի փառս բարձրացնելով Ղլտճեաններ, Մամբրէներ եւ Մագլըմեաններ, կ'երթան իրենց ճամբան, ա-գա՛ս եւ «մ'իացեալ»:

Նոյնպէս եւ անոնք որ կը կարծեն թէ Հայր. Միութիւնները աւելի օգտակար կ'ըլլան դուրս ձգելով Դաշնակցականները եւ անոնց պէս մտածողները, եւ կապուելով Երեւանի կամ անոր դիժակաւոր օրկաններուն:

Այսպէս ալ եղած է արդէն, գոնէ Մ. Նահանգներուն մէջ: Երկու հոսանք, երկու ճամբայ:

Այս կացութեան մէջ, անշուշտ բազկատարած ողջունելու դատապարտուած չեն անոնք որ տարբեր հոսանքի, տարբեր ուղեգծի ունին:

Իբրեւ հաւատակիցներ, անոնք ամէնէն առաջ պիտի ուզեն եկեղեցին, այլ մանաւանդ անոր աստիճանաւոր կղերը գտնել իր բուն դերին մէջ: Սահմանափակել չարիքը:

Իսկ իբրեւ անդամները այս կամ այն Հայր. Միութեան, անոնց աշխատանքը շատ աւելի կարեւոր պիտի ըլլայ:

Զգալով որ եկեղեցին իր գլխուն ճարը նայի, խօսինք երկրորդ կէտի մասին:

Ի՞նչ է Հայր. Միութեանց ծոցին մէջ ծագած խռովութեանց եւ պառակտումներուն բուն պատճառը:

Գարշելի հաւատաքննութիւն մը,— Թ. Հայաստանի բարեկա՛մ եւ թէ թշնամի:

Երեւութապէս, ներգաղթի եւ վերաշինութեան քաղաքականութիւն, իսկ իրականին մէջ՝ հակադաշնակցական պայքար: Թէ՛ մէն ալ առաջ երթալով, պիտի ըսէինք — արտասահմանի բազմութիւնները Երեւանի պղտոր խաղերուն զոհելու մարմաջ:

Եթէ այդպէս չըլլար, յետին գիւղացին ալ չպիտի հանդուրժէր որ Միութիւնը ճեղքուէր եւ տկարանար, բարեկամ – թշնամի բաղալով իր գլխուն վերեւ:

Քանի որ ճամբաները բաժնուած են այլ եւս, եւ բանկ՛ա մարդիկ այն համոզումն ունին թէ «Վերաշինաց»ները հրաշք պիտի գործեն այսուհետեւ, ինչո՞ւ վիճաբանութեան բռնուիլ անոնց հետ:

Թող երթան գործեն իրենց ուզածին պէս:

Իսկ միւսները, անոնք որ վարժուած չեն պղտոր խաղերու, կը ժանեն իրենց բուն դերին մէջ, իբրեւ հայրենակցական առողջ կազմակերպութիւններ:

Անոնք այլ եւս ժամավաճառ չեն ըլլար անօգուտ մարզանքներով: Եւ առանց անտեսելու հայրենիքի վերաշինութիւնը, կը կատարեն գիտակից եւ կեդրոնացեալ աշխատանք՝ արմատախիլ բազմութեանց համար:

Եւ որչափ զգալի դառնան իսկապէս ծաւալուն եւ արդիւնաւոր կազմակերպութիւններ, անոնք ամէն բանէ առաջ պէտք է ձգտին համախմբելու, կեդրոնացնելու միեւնոյն շրջանին պատկանող գոյնզգոյն միութիւնները.

Ճիշդ ժամանակն է գիւղ-քաղաք իրարու մէջ լուծելու եւ կազմելու Նահանգային Միութիւններ,— Վասպուրական, Բարձր Հայք, Տարօն, Սարհանձոր, Տիգրանակերտ, Սեբաստիա, Կիլիկիա, Սեւ Ծով, Բիւթանիա եւն.:

Վերջին տարիներու ընթացքին, ջլատման, կազմալուծման կամ պառակտումի պատասխանատուները անոնք չէի՞ն որ սիրտ կը պղտորէին Հայաստան սիրելու – չսիրելու խեղկատակութիւններով:

Հիմա թող այդ խաղերը շարունակեն իրենք իրենց մէջ:

Իսկ միւսները — հակահայաստանեա՞ն — այլ եւս պատճառ չունին վերի արտ, վարի արտ խաղալու:

Ուրապէս ըմբռնելով իրենց պատասխանատուութիւնը՝ հայրենիքին եւ անտէր բազմութեանց հանդէպ, անոնք պէտք է դառնան փրկութեան բանակներ, այս պողոտաներուն վրայ: Իրենց նպատակային ձեռքերը պէտք է երկարին ամէն ուր որ համրանք ունինք:

Չարիք մըն է, այո՛, այս վիճակը,— երկու հոսանք, երկու ճամբայ.

Բայց, ի՞նչ օգուտ ողբուկոծը, երբ մարդիկ հաւատաքննութեան եւ խաչակրութեան ձեռնարկներ են, եւ գլխիվայր կը դառնան կախարդական շրջանակի մը մէջ:

Թող գործեն զատ – զատ, թող շարժին համաձայն իրենց համոզման:

Բարի նախանձ մըն ալ կրնայ ծագիլ այս կացութենէն: Երկու կողմերը բազմապատկելով իրենց ճիգերը, աւելի հոսուն աղբիւրներ կ'ունենան: Ուրիշ խօսքով, աւելի գործօն աջակցութիւն կրնան ընծայել թէ հայրենիքին եւ թէ գաղութներուն, որոնք հաւասարապէս կարօտ են դարմանումի եւ գործօն աշխատանքի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴԱՄ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՄԻԱՅՆ ԵՐԿՈՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՁԵՌՆՊԱՀ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը սեպտեմբեր 10ին որոշեց Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելու հրաւիրել Խ. Միութիւնը: Ձեռնպահ մնացին միայն երկու պետութիւններ, Արժանթին եւ Փորթուկալ, իրենց յատուկ պատճառներով: Ինչպէս յայտնի է, գետինը շատոնց հարթուած էր մասնաւոր բանակցութիւններով: Լեհաստան կարգ մը առարկութիւններ ունենալով, հարկ դատեց առանձին բանակցիլ Մոսկուայի հետ: Այս վերջինը ամէն հաւաստիք տուած ըլլալով, այլեւս առարկելու բան չկար:

Այժմ կը մնայ հրաւիրելու ձեւը: Այսպէս, հրաւիրագիր մը պիտի ղրկուի Մոսկուա, կարգ մը պետութեանց ստորագրութեամբ: Այդ նամակը պիտի հաղորդուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին: Ստորագրող պետութիւնները պիտի ստանան Մոսկուայի պատասխանը եւ պիտի հաղորդեն ընդհ. ժողովին, որ քուէարկութիւն կատարելով, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի հռչակէ Խ. Միութիւնը: Երկու երրորդի մեծամասնութիւնը շատոնց ապահովուած է:

Ա. Դ. ընդհ. ժողովին բացումը

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, իբրեւ առժամեայ նախագահ: Յետոյ քուէարկութիւն կատարուելով, նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Սանտլէր, Շուէտի արտաքին նախարարը, 3ի դէմ 49 ձայնով: Այս ընտրութիւնը ապահովուած էր նախապէս, նրբանցքներու մէջ, հետեւեալ նկատումներով.— 1. Ընտրել մէկը որ բացարձակապէս չէզոք ըլլայ օրուան խնդիրներուն մէջ.— 2. Կարելի եղածին չափ մօտ ըլլայ Խ. իշխանութեան (Պ. Սանտլէր անդամ է ընկերվարական Միջազգայինի): Հաւանական թեկնածուներէն մէկն էր Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, բայց շատ սերտ կապեր ունենալով օրուան դէմքերու եւ դէպքերուն հետ, առարկութիւններ շատ էին:

Պ. Պէնէշ իր բացման ճառին մէջ պարզելով Ազգերու Դաշնակցութեան դերը, իբրեւ բացասական երեւոյթներ յիշեց Ճափոնի եւ Գերմանիոյ հեռացումը, Չաքօ. Արեւելքի կացութիւնը, Ճափոնի եւ Չինաստանի, Խ. Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութեանց ձգտումը, որոնք ծանրակշիռ իրողութիւններ են: Բայց հերքեց այն կարծիքը թէ այս բոլորը կ'ապացուցանեն Ազգերու Դաշնակցութեան տկարացումը: Ընդհակառակն, դրական երեւոյթներն ալ շատ են, բազմաթիւ մեծ ու պզտիկ երկիրներ աւելի ջերմութեամբ կապուած են, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը աւելի սերտ գործակցութիւն կը ցուցնէ հիմա քան առաջ: «Եւ վերջապէս, այսօր շատ մը երկիրներ կ'աշխատին մեր ընկերութեան մէջ մտցնել Խորհրդային Միութիւնը, երկիր մը առանց որու գործակցութեան Եւրոպայի եւ աշխարհի պայմանները բնականոն հանգամանք չպիտի առնեն: Գիտեմ թէ կարգ մը շրջանակներու մէջ կասկածներ կան այս մասին եւ այն տեսակէտը կը պաշտպանեն թէ այդ մուտքը չպիտի զօրացնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Յարգելով հանդերձ այդ կարծիքը, ես հակառակ տեսակէտն ունիմ: Ամէն պարագայի մէջ, այդ բոլորը կ'ապացուցանեն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը մնայ վերին աստիճանի կարեւոր ուժ մը եւ միջոց մը աշխարհի քաղաքական կազմակերպութեան, թէ ան ուժ մըն է որմէ չի կրնար ձեռք քաշել աշխարհը եւ թէ իր չափազանց տկարացումը կամ անհետացումը կատարեալ քաոսի մը պիտի վերածէ աշխարհը, միջազգային կազմակերպութեան տեսակէտով: Այն ատեն ճամբան լայնօրէն պիտի բացուի վերիվայրումներու, յեղափոխութեանց եւ ամէն տեսակ բուռն ընդհարումներու համար»:

Գերմանիա կը մերժէ Արեւելեան ուխտը

ԵՒ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գերմանական կառավարութիւնը վերջնապէս մերժեց արեւելեան Լոքառնոյի ծրագիրը (արեւելեան ուխտ) զոր պատրաստած էր Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Պարթու: Բոլոր երկիրներու գերմանական դեսպանները պաշտօնապէս յանձնեցին այս ծանուցագիրը, խնդրելով որ հրատարակութեան չտրուի. բայց Գերմանիոյ պաշտօնական գործակալութիւնը ամփոփումը:

Այս ծանուցագրով գերմանական կառավարութիւնը նախ եւ առաջ կ'ըսէ թէ իրեն համար անկարելի է մտնել միջազգային պայմանագրութեանց դրութեան մը մէջ, որքան ատեն որ առկախ կը մնայ Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը՝ սպառազինութեանց հարցին մէջ: «Ինչպէս յայտնի է, նոր ծրագիրը կը ձգտի ամրացնել արեւելեան Եւրոպայի ապահովութիւնը և զինուորական փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը կազմել հետեւեալ ութ պետութիւններէ, — Գերմանիա, Խորհ. Ռուսիա, Լեհաստան, Լիթուանիա, Լիթոնիա, Էսթոնիա, Ֆինլանտա եւ Չեխոսլովաքիա: Անկէ զատ, Խորհ. Միութիւնը երաշխաւոր պիտի ըլլայ Լոքառնոյի դաշինքին, իսկ Ֆրանսա՝ այս արեւելեան դաշինքին համար: Իբրեւ թէ, յետագային, այս երաշխաւորութիւնները պիտի գործեն ի նպաստ Գերմանիոյ: Այս ամբողջ դրութիւնը հիմնուած է այն տեսակէտին վրայ թէ բոլոր ստորագրեալ պետութիւնները անդամ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԷՆ ԱԼ ՑԱԾ

Պոլսոյ մէջ կը շրջի կառաշաւոր սրիկայ մը, «հայ կաթոլիկ հասարակութեան երեւելիներէն» Տոքթ. Վէնսան Գասապեան.

Կ'ուզէ՞ք ճանչնալ այս մարդը:Հարցուցէք հայ հռոմէականներուն՝ նախորդ պատրիարք Նազլեան գերապայծառին, կամ ո եւ է պարկեշտ կաթոլիկի որ գտնուած է ազգային կեանքի մէջ:

Բայց ինչո՞ւ հեռուները կ'երթանք:

Այս անօրակելի թշուառականը իմքզինքը առանց դիմակի կը ներկայացնէ տասը տարիէ ի վեր, հրապարակաւ, հայերէն կամ թուրքերէն թերթերու մէջ, խե՛լք սորվեցնելով Թուրքերուն:

Ո՞վ մէկը յիշել:

Ահա վերջինը, այնքան պերճախօս՝ թէ տառով եւ թէ ոգիով:

Տոքթ. Վէնսան (Վիչէն) Գասապեան նամակ մը գրած է «Վագըթ» լրագրին, «Հա՞յ թէ թուրք քրիստոնեայ լուսաւորչականներ» խորագրին տակ:

Ռամ չհասկցա՞ք այս խորագրէն: Կարդացէք եւ ... օրհնեցէք.

— «Քանի մը օր առաջ թերթերու մէջ ուրախութեամբ կարդացինք ու ծափահարեցինք հայ հասարակութեան պատկանող 8 – 10 երեւելիներու գիմումը Օգտակարներու Միութեան, յայտնելով թէ ազգին օգնութեան մը ընելու նպատակով, կը փափաքին օգտակար մը նուիրել անոր: Սակայն, փափաքելի էր որ այս ձեռնարկը կատարողներուն Հայ հայրենակից չըսուէր, եթէ երբեք, գաւառական ըմբռնում մը պէտք կայ, ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆՆԵՐ Թուրք Իսէվի Կրէկորիէնլէր բառերը: Բացայայտ ճշմարտութիւն է որ՝ Թուրքիոյ մէջ ծնած անհատի մը՝ ձեռք բերած առաջին բնական իրաւունքը եւ հարազատութիւնը՝ Թուրք հայրենակցութիւնն է. Անկարելի է որ եւ է մէկը յափշտակէ այս իրաւունքը: Մենք, Հայերս, ինչո՞ւ կ'ուշանանք իւրացնելու, եւ մեր միւս հայրենակիցներն ալ ինչո՞ւ այնպէս ցոյց կուտան թէ մեզմէ կը նախանձին»:

Պիտի ըսէք թէ ցնդեր է:

Ո՛չ: Այս խեղճը շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ ինչ կ'ընէ եւ ո'ւր կը տանի:

Ան հետեւողական է իր բոլոր գրածներուն մէջ, եւ «Վագըթ»ները, «Միլլիյէթ»ները անգամ կը գերադասեն, փութացնելու համար թրքացման «պրոցէս»ը:

Կարդացէք շարունակութիւնն ալ.

— «Ճշմարիտ Թուրք հայրենակից մը ըլլալու համար ինչ որ պէտք է, մեր փափաքով եւ ամենայն սիրով ընելու ենք: Հայրերը եւ մայրերը իրենց զաւակներուն գեղեցիկ ապագայ մը ապահովելու համար, առանց այլեւս ժխտական աղդեցութեանց են – թարկուելու, ՊԷՏՔ Է ՈՐ ՀՈԳԻ ՏԱՆ ԶԱՆԱՆՔ ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՄԵԾՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԱՅՍ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ Ի՞ՆՉ ԸՍԵԼ Է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ: Մասնաւոր կազմակերպութիւն՝ կը նշանակէ նեղ շրջանակի մը մէջ աշխատիլ, դէպի թշուառութիւն եւ ազէտ յառաջանալ: Արդէն, մասնաւոր վարժարանները միթէ գոցուելու դատապարտուած չէ՞ն, պիւտճէի եւ ուսուցիչի նուազութեան պատճառով»: (Փոքրամասնութեանց դպրոցները «մասնաւոր վարժարան» կը համարուին Թուրքիոյ մէջ):

Թուրքը կրնա՞ր այսքան յառաջ երթալ, եթէ իր նամբուն վրայ չհանդիպէր Գասապեաններու եւ Թումաճաններու...

ՎԱՀԷ

ՔՈՒԷՐԱ ՔՈՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

40 ՀՈԳԻ ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ, 8 ՄԵՌԱԾ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 9 Թուականով.— Քոլերա ծագեցաւ Քոնսթանցայի երկու զօրանոցներուն մէջ: Լուրերու համաձայն վարակուած են 40 հոգի, որոնց 8ը մեռած: Բոլոր շոգենաւերը քարանթինայի ենթարկուեցան: Օդանաւով շինուկ դրկուեցաւ Պուքրէշէն, պատուաստելու համար բնակիչները եւ զինուորները:

⁂ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, համաճարակը ծագած է ջրհորի աղտոտ ջուրերէն: Հիւանդութեան կեդրոնն է Մամայա, Քոնսթանցայի ծանօթ ծովափը: Հիւանդութեան լուրին վրայ, սարսափելի խուճապի մը մատնուեցան շրջիկները: Կառախումբերը չէին բաւեր բազմութեան: Մամայա բոլորովին ամայացած է եւ կը մնան միայն առողջապահական զինուորներ, վարակուած հիւանդներով: Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, հիւանդութեան տարածումը արգիլելու համար: Ամբողջ երկիրը յուզուած է եւ ջրհորի ջուրերը քննութեան կ'ենթարկուին:

⁂ Օդափոխութեան համար Մամայա գացած էր Ռանի կայսրը, բազմաթիւ եգիպտացի, Իշխան Նիքոլա:

Հավասի ուղղուած հեռագրի մը համաձայն, տակաւին չէ հաստատուած թէ համաճարակը իսկապէս քոլերա է: Գիտական քննութիւնները կը շարունակուին, ճշդելու համար հիւանդութեան տեսակը: Ջեռնիաս շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ աղիքներու սուր բորբոքում է:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— ο —

Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք. որ Վիշիի ջերմուկները կը գտնուէր, Փարիզ հասած ըլլալով, պիտի պատարագէ Կիրակի օր:

Էոլիսն ալ շատ կը սեւնէ օտարականները

»»» «««

35.000 ՕՏԱՐԱԿԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի օրուան քաղաքական ճառին մէջ, Պ. Էռիօ խօսեցաւ նաեւ գործազրկութեան մասին: Բացատրեց թէ, Ֆրանսան իր սակնքականութեամբ առանց ուրիշներու հաւատարիմ մնալով հանդերձ, պէտք է այնքան օտար բանուոր գործածէ որքան կը ներէ իր կարողութիւնը, քանի որ մանաւանդ երկիր մը չէ, իսկ հողագործական աշխատանքը ընդհանրապէս ընտանեկան գործ կը համարուի: «Լիոնի մէջ գործազուրկներու թիւն է 5500, բայց ունինք 35,000 օտարականներ: Անշուշտ իբրեւ ազգայնական քաղաքագէտ չէք մեղադրեր զիս. բայց ես չեմ վարանիր յայտարարել թէ Ֆրանսա չի կրնար թէ իր զաւակները կերակրել եւ թէ այն օտար բանուորները դուրս ընել տուաւ պատերազմէն վերջը, տաժանելի շրջանի մը մէջ: 35,000 օտարականներուն կէսը անշուշտ վարձու աշխատաւորներ եւ բանուորներ են: Թոյլատրելի՞ է որ անոնք բանին, երբ 5500 Ֆրանսացիներ գործ չունին: Խելքի մօ՞տ բան է որ երկիր մը անօթի ձգէ իր քաղաքացիները եւ կերակրէ օտարները»:

21,800,000

ՖՐԱՆՔԻ ԿԵՂԾ ՉԷՔԵՐ

Պ. Sէպրոս, Օրլէանի քաղաքապետական դրամատան նախկին տնօրէնը, խիստ հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ առջի օր: Խոստովանեցաւ թէ դրամատան դրամագլուխը կազմուած էր խարդախ միջոցներով: Սեպտեմբեր 1930 օգոստոսին եւ սեպտեմբերին 21 կեղծ չէքեր հանելով, 21,800,000 ֆր. ճարած էր, մինչդեռ տնտրակները կը ցուցնեն միայն 11,500 փրանք: Ինչպէս Պայոնի դրամատան գործառնութեանց մէջ, այստեղ ալ օրինակ հազար ֆր. արձանագրուած է չէքին արմատին վրայ, իսկ բուն չէքը հրապարակ հանուած է մէկ միլիոնի: Սեպտեմբերի յետոյ փճացուցած է իրբնադարակէն քաշուած մուրհակները:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՍՕ-ՃԱՓՈՆ ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ

1878 Պերլինի վեհաժողովը, որ կնքեց Սան-Սթեֆանոյի Դաշնագիրը, մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Ռուսիոյ։ Ան Պերլինի մէջ տեսաւ արդար դատի մը կորուստը,— պուլկար ժողովուրդի ազատութեան խափանումը — որ այնքան մեծ զոհերով ձեռք բերուած էր ռուս ժողովուրդէն։ Միաժամանակ, ռուս դիւանագիտութիւնը տեսաւ թէ որքան դժուար է իր գործը՝ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Հոն բարեկամներ չունէր ինք։ Իսկ Պերլինի մէջ հանդիպեցաւ միայն հակառակորդներու, սկսելով բացայայտ թշնամիներէ,— Պիքընսֆիլտ եւ Անտրաշի, ու մինչեւ Պիզմարքը որ կը հովանաւորէր իր դաշնակից Աւստրիան։

Փեթերպուրկի մէջ հասկցան որ եւրոպական պետութեանց այն ատենուան յարաբերութեանց մէջ, ցարական կառավարութիւնը չի կրնար իր յոյսը դնել Պալքաններու եւ դէպի Միջերկրական երկարող իր յաջողութիւններուն վրայ։ Ատոր համար աւելի նպաստաւոր ժամանակներու պէտք էր սպասել։

Ու Ռուսիա իր ուշադրութիւնը դարձուց դէպի Միջին Ասիա եւ Ծայր. Արեւելք։ Ասիկա մեծ գաղթային տիրապետութեանց շրջանն էր՝ Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ։ Մինչ արեւմտեան ծովային պետութիւններ կը տեղաւորուէին չինական նաւահանգիստներու մէջ, Ռուսիա իր ուժերը կը տանէր Ծայր. Արեւելքի արեւելեան ու հարաւային կողմերը, որպէսզի Մանչուրիոյ միջոցաւ ելք գտնէր ծով։ Եւ, իրապէս, 1897ին, ան հասաւ իր նպատակին, գրաւելով Փորթ-Արթուրը եւ Թալիէնուանը, եւ կրցաւ 25 տարուան համար Չինացիներէն ճամբու իրաւունք ստանալ։

1900ին, Չինաստանի մէջ ծագած ըմբոստութենէն յետոյ, Ռուսիա իր զօրքերով գրաւեց Մանչուրիան, որ իրեն անհրաժեշտ էր՝ Միջսիպերեան երկաթուղիի պաշտպանութեան համար, շինելով այսպէս կոչուած Արեւելեան-Չինական երկաթուղագիծը Մանչուրիոյ մէջ, որուն համար վէճ կայ այժմ Ճափոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ.

Եւ սակայն, Ռուսիա, Ծայր. Արեւելքի մէջ իր յառաջացումին ընթացքին բախեցաւ երկու ընդդիմութեան, — Անգլիոյ եւ Ճափոնի։ Ճափոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ առաջին ընդդիմութիւնը ծայր տուաւ 1895ին, չինաճափոն պատերազմի սկզբնաւորութենէն վերջ։ Այն ատեն ստորագրուած հաշտութեան դաշնագրին համաձայն (Սիմոնոսաքիի մէջ, 1895, ապրիլ 25ին) Ճափոն Չինաստանէն կը խլէր, — Լիաօթանկ թերակղզին, Ֆորմոզա եւ Փասկատոր կղզիները, իսկ Քորէան կը ճանչցուէր որպէս անկախ պետութիւն, որ, չատ տկար ըլլալով, բնականաբար կախեալ կ'ըլլար, ամբողջովին, Ճափոնէն։ Ռուսիան միջամտեց ու արգիլեց որ Միքատոյի կառավարութիւնը իշխէ վերոյիշեալ թերակղզին ինչպէս նաեւ ասիական որ եւ է հողամասի վրայ։ Ճափոն այն ատեն տկար էր եւ ստիպուեցաւ ենթարկուիլ.

Երկու տարի յետոյ, երբ Ռուսիա գրաւեց Փորթ-Արթուրը, Ճափոնի հետ կռիւը անխուսափելի դարձաւ։ Ճափոնական կառավարութիւնը անապարեց ինքզինքը ապահովել՝ 1902 յունուար 30ին գաղտնի դաշնակցութիւն մը կնքելով Անգլիոյ հետ՝ ուղղուած Ռուսիոյ դէմ։ Անկէ վերջ, Ճափոն դարձաւ յանդուգն եւ սկսաւ աւելի մեծ ցանկութիւններ երեւան բերել, մանաւանդ Քորէայի մէջ։ Ռուսիա տեղի չտուաւ եւ ծագեցաւ ռուսաճափոն պատերազմը (1904 փետրուար 9)։

Ինչպէս ծանօթ է, այդ պատերազմը վերջացաւ Լիաօթանկի, Մուքտէնի եւ Ցուշիմայի մէջ Ռուսիոյ պարտութեամբ, իսկ Փորթ-Արթուրը ինկաւ Ճափոնցիներուն ձեռքը՝ 1904ի սկիզբին իսկ։ Ըստ Փորթսմութի դաշնագրին (5 սեպտ. 1905), որով վերջ գտաւ պատերազմը, Ռուսիա կորսնցուց Փորթ-Արթուրը եւ Թալիէնուանը, ինչպէս նաեւ Սախալին կղզիին հարաւային կէսը միանգամայն ճանչցաւ Ճափոնի բացառիկ ազդեցութեան իրաւունքը Քորէայի մէջ։ Մանչուրիան, սակայն, Ռուսներու ձեռքը մնաց։

Ցաղթութիւնը բարձրացուց Ճափոնցիներու տրամադրութիւնը։ Անոնք երազեցին Ասիոյ տէրն ըլլալ՝ գլուխ անցնելով դեղին ցեղին։ Համաշխարհային պատերազմին մասն դաշնակիցներու կողմն անցնելով եւ գրաւեցին Լիաօթանկ թերակղզին Ցինկ-Թաօ բերդը, որ մինչեւ այդ Գերմանացիներու ձեռքն էր։ Բայց, չկրցան զայն պահել՝ Ամերիկայի ընդդիմութեան պատճառաւ, 1932ին, Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին, երբ Ամերիկա պարտադրեց Չինաստանի ամբողջական անկախութիւնը.

Ճափոն դժգոհ մնաց, բայց ի վիճակի չէր դէմ երթալու խորհրդաժողովի որոշման։ Այս անյաջողութիւնը չյուսահատեցուց զինք. Ան ջանաց աւելի ուժեղ դառնալ ծովէն ու ցամաքէն, եւ 1931ին քալեց Մանչուրիոյ վրայ.

Ճափոնական յառաջխաղացումը կարելի է բացատրել նոր հողերու տիրելու իր անհրաժեշտութեամբ, որպէսզի իր բնակչութեան աւելորդը տեղաւորէ, միւս կողմէ ան պէտք ունի նոր շուկաներու՝ իր ճարտարարուեստին հում նիւթեր հայթայթելու համար։

Վիճակագրական տեսակէտով, Ճափոն պէտ վիճակ կը ներկայացնէ, որովհետեւ արտակարգօրէն խիտ բնակչութիւն ունի (170 հոգի 1 քառ. քլ.ի վրայ), իր հողը զուրկ է բնական հարստութիւններէ, իսկ բոլոր պետութիւնները փակած են իրենց դռները ճափոն գաղթականութեանց առջեւ։ Մանչուրիոյ գրաւումով այս հարցերէն ոմանք լուծում ստացան, մանաւանդ ճափոն ճարտարարուեստի պէտքերը մասամբ բաւարարուեցան, նկատի ունենալով որ Մանչուրիան թէ հարուստ հող է եւ թէ [illegible] սպառող։

Բայց, Մանչուրիոյ մէջ Ճափոն կրկին դէմ յանդիման եկաւ Ռուսիոյ հետ։ Ճափոնի նպատակն է Ռուսիան վանել Արեւելեան Ասիայէն ու զայն կտրել արեւելեան ծովերէն։ Ճափոնի ուժերը հետզհետէ յառաջացան դէպի արեւմուտքն ու հիւսիսը Արեւելեան Սիպիրի՝ սպառնալով միջսիպերեան երկաթուղիին եւ Վլատիվոսթոքի որ Ծայր. Արեւելքի մէջ ռուսական միակ նաւահանգիստն է։

Ճափոն իր յոյսը դրած է Ռուսիոյ զինուորական տկարութեան ու կղզիացած վիճակին վրայ։ Մոսկուայի մէջ հասկցան վտանգը որ իրենց կը սպառնար Ծայր. Արեւելքի մէջ ու աճապարեցին թէ իրենց բանակը զօրացնել եւ թէ դուրս գալ կղզիացումէն. Բայց, այդ ձեւով, անոնք բացին ռուս ազգային քաղաքականութեան մը ճամբան։ Դէպի այդ առաջին քայլն եղաւ Լիթվինովի կողմէ, յանուն սովետներու, Լոնտոնի ուխտին ստորագրութիւնը 1933 յունիս 30ին։ Ատով Ռուսիան կ'ապահովէր, առաջին անգամ ըլլալով, իր եւրոպական սահմանները։ Երկրորդ քայլը եղաւ Ֆրանսայի հետ Ռուսիոյ մերձեցումը, որ կատարուեցաւ Էրիոյի Մոսկուա այցելութեամբ։ Երրորդ քայլը կը կազմէ Արեւելեան Ուխտը զոր կը ջանայ գլուխ հանել Ֆրանսան եւ որ կը ձգտի, գլխաւորաբար, ամբողջական ու վերջնականօրէն ապահովել Ռուսիոյ եւրոպական սահմանները՝ իր բոլոր մերձաւոր թէ հեռաւոր դրացիներէն, բայց մանաւանդ՝ կապել Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի ձեռքերը, որպէսզի անոնք Ռուսիոյ դէմ որ եւ է ձեռնարկ չընեն, երբ Ճափոն կռուի բռնուի սովետներուն հետ։

Ճափոնի՝ Մանչուրիոյ մէջ տեղաւորումով եւ Մանչուրիոյ նոր պետութեան ստեղծումով ռուսաճափոն վէճը չի վերջանար։ Ընդհակառակն այժմ կրկին կը նորոգուի ան. «Տէյլի Էքսփրէս» հաղորդեց թէ բոլշեւիկեան համաձայնութիւն մը երեւան հանուած է Մանչուրիոյ մէջ՝ մանչուրեան կառավարութեան ինչպէս նաեւ ճափոնական իշխանութեանց դէմ։ Ասիկա նոր բարդութիւններու [illegible] ռուսաճափոն տարակարծութիւնը։ Մոսկուայէն բողոքեցին ճափոնական մեղադրանքներուն դէմ, զանոնք մերժելով։ Միաժամանակ Թոքիոյի ռուս դեսպանը՝ Իւրէնէվ խօսեց այն բանակցութիւններու մասին որոնք տեղի կ'ունենային արեւելեան չինական երկաթուղագծի վաճառման համար։ Անկէ զատ, կ'ըսուէր նաեւ որ ճափոնական կառավարութիւնը Մոսկուայի տուած է վերջնագիր մը ուզելով բացատրութիւններ այն դէպքերու մասին զորս, ըստ Ճափոնցիներու, ռուս իշխանութիւնները յառաջացուցած են Խարպինի մէջ եւ յաջողած են, այդ կերպով, վարկաբեկ ընել ճափոնական պետութիւնը։ Այնպէս որ այս օրերը կրկին ռուսաճափոն պատերազմի մը կարելիութենէն կը խօսուի։

Եւ սակայն, նման պատերազմ մը գոնէ առ այժմ տեղի պիտի չունենայ։ Ճափոնի դիրքը անորոշ է՝ Մ. Նահանգներու ինչպէս նաեւ Անգլիոյ հետ։ Անոնք վէճի մէջ են Ճափոնի հետ՝ ծովային ուժերու բաշխման տեսակէտէն։ Ճափոն կրնայ պատերազմիլ միայն այն ատեն երբ այդ երկու պետութեանց չէզոքութիւնը ապահովէ։ Այն փաստը որ Անգլիան հաստատեց Ֆրանսայի կողմէ ծրագրուած Արեւելեան Ուխտը,— որ, ինչպէս գիտենք, իբրեւ գլխաւոր նպատակ ունի Եւրոպայի մէջ Ռուսիոյ սահմաններուն ապահովումը,— ցոյց կուտայ թէ Լոնտոնի մէջ չատ համակրանքով չեն նայիր ճափոնական յառաջխաղացման Ասիոյ մէջ եւ անոր այն պնդումներուն որով կ'ուզէ իր ծովային ուժերը հաւասարեցնել Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու նաւատորմիղներուն։ Ճափոնի առեւտրական եւ ճարտարարուեստական մրցակցութիւնը մեծ դժուարութիւններ ստեղծեց Անգլիոյ համար։

Ճափոնցիք վերջերս կը ջանան իրենց ու Անգլիոյ յարաբերութիւնները ամրացնել։ Թոքիոյ պաշտօնաթերթը՝ «Նիչի Նիչի» կը խօսի Մանչուրիոյ մէջ անգլօ-ճափոն տնտեսական գործակցութեան մը ի նպաստ։ Լոնտոնէն արդէն իսկ առեւտրական-ճարտարարուեստական մարմին մը ղրկուած է հոն։ Թէ Թոքիոյէն եւ թէ Մոսկուայէն հասած վերջին տեղեկութիւնները կը վկայեն վէճի մեղմացումին ի նպաստ։ Այսուամենայնիւ, երկուստեք կը շարունակեն պատրաստուիլ։ Մանչուրիան եւ Արեւելեան Սիպիրը կը մնան վէճի խնձորը։ Ռուսիան զօրք կը կեդրոնացնէ եւ կ'ամրանայ։ Նոյնը կ'ընէ եւ Ճափոն, որ բոլոր ճերմակ Ռուսները հաւաքած է։ Այս վերջինները այժմ կը հաւաքուին Մանչուրիոյ մէջ։ Ռուսաճափոն վէճը պիտի շարունակուի, որովհետեւ երկու կողմերու փափաքները դժուար կրնային համաձայնիլ։ Կրնայ չուշով տեղի չունենալ պատերազմ մը, բայց աշխարհը պիտի շարունակէ յաճախ ի բարդացումի մասնաւորաբար Ծայր. Արեւելքի [illegible]։

Կ. Փ. Կ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդը իր մտահոգութեան գլխաւոր առարկայ դարձուցած է ազգային վարժարանի շէնքին անյարմար վիճակը։

Գումար օժանդել համար արդիական վարժարանով մը խորհրդակցութեան հրաւիրեց առաջաւոր տարրերը։ Մանրամասնօրէն բացատրուելէ վերջ հաւաքոյթին նպատակը, ներկաները սիրայօժար արձանագրուեցան 50.000 տրախմի, Թաղ. Խորհուրդն ալ իր կողմով 80.000,— որով առաջին հաւաքոյթը 130.000 տրախմի արդիւնք մը ունեցաւ։

Թաղական Խորհուրդի կոչին չէին պատասխանած քանի մը անձեր, որոնք իրենց կողմէ ղրկած էին մէկ երկու խամաճիկներ։ Ասոնք քանի մը անիմաստ ու ծիծաղելի առարկութիւններ ըրին, յետոյ յանդիմանուեցան ժողովին կողմէ ու կորսուեցան գացին։ Իսկ տեղւոյս խմբակները որոնք այլ եւս մոռացութեան փոշիներուն մէջ կորսուեցան եւ որոնք բացարձակապէս բացակայ գտնուած են ազգային ամէն ձեռնարկէ, դէմ են ներկայ Թաղ. Խորհուրդի որով ազգային վարժարան մը ունենալու գաղափարին։

Կազմուած է արդէն «Դպրոցաշէն Կեդրոնական Յանձնախումբ» մը, ծանօթ անձերու մասնակցութեամբ։ Յանձնախումբը գործի կը սկսի շուտով։ Պիտի զբաղի ժողովրդական խաւերու մէջ հանգանակութիւն կատարելու համար այնպիսի գումարի մը, որով կարելի ըլլայ Սելանիկի հայ գաղութին անուան արժանի վարժարան մը կառուցանել կամ գնել։

Ցառաջիկայ կրթական տարեշրջանին համար ներկայ վարժարանին վրայ կարգ մը նորոգութիւններ եւ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան տարի մը եւս գործածելով։

Ազգային վարժարաններու հոգաբարձութիւնը [illegible] լրացուցած է ուսուցչական կազմը, որ այս տարի կրած է հիմնական փոփոխութիւններ։ Դուրս ձգուած են Բարեգործականի հացկատակները եւ անոնց տեղ առնուած են կարող, օգտակար ուժեր։ Այս ձեւով ազգային վարժարաններու կրթական մակարդակը բարձրացած կ'ըլլայ, աշակերտներու հոգեկան կորովը կը զօրանայ ու կը ստանան ուժեղ ազգային դաստիարակութիւն։

Հոգաբարձութեան այս կորովի կարգադրութիւնը հաճոյ չէ թուեր Բարեգործականի կեդրոնին որ վերջերս բացէ ի բաց իջած է խայտառակ պայքարի մը ասպարէզը։ Կեդրոնի գործադրողները Թաղական Խորհուրդին առաջարկած էին ամբարտաւան պայմաններ, դոհ սակարկութիւններու նիւթ դարձնելով իրենց տալիք նպաստը.

Թաղ. Խորհուրդը հոգաբարձութեան հետ համախորհուրդ մերժեց Բարեգործականի տալիք նպաստը եւ խզեց իր յարաբերութիւնները անոր հետ։ Եւ այս, հակառակ այն բազմաթիւ դիմումներուն որոնք կ'ըլլային Բարեգործականի հացկատակներու կողմէ, Թաղ. Խորհուրդի շրջանակներուն, որպէսզի իրենց ողորմելի անձերը շահագործուելով դրամ քաշուի Բարեգործականէն։ Սակայն ազգ. իշխանութիւնները բաւական կտրուկ ճամբան եւ մերժեցին խօսակցիլ թէ հացկատակներուն եւ թէ Բարեգործականին հետ։

Սելանիկի ազգ. վարժարաններու 300 000 տրախմիի տարեկան պիտոյքէն կէսը դարձեալ պիտի հոգացուի շուկայական առաքինութեան կողմէ, մնացեալ կէսը պիտի լեցուի [illegible] ներկայացումներով, կիւլթիւրական պարերարեններու նպաստով, թղթախաղով, եւ ինչպէս կը յաճախ վերջին պահուն, կառավարութեան խոստացած կարեւոր օժանդակութեամբ։

Մեր գաղութը այլ եւս մոռցած է ամէն Բարեգործականը, որ իր նուաստացուցիչ սակարկութիւններով յանդգնած էր գաղութը պառակտելու.

Բարեգործականի մեծ ու պզտիկ պնակալէզները պէտք է գիտնան թէ դրամը գետ ամէն բան չէ իրենց ընկերներու եւ զանք սարքելու համար։

×

[illegible] եղանակին, մշակութական բոլոր գործունէութիւնները կանգ կ'առնեն։ Ծոցի մերկութեան հետ կը մեռնին նաեւ միութիւնները։

Հրապարակին վրայ միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը փայլի իր ոգեւոր եւ օգտակար ձեռնարկներով։

Արդարեւ, առաջին անգամ ըլլալով Հ. Մ. Ը. Մ. ի վարչութիւնը [illegible] մանկային եղանակին ձեռնարկեց բանակումի մը նպատակ ունենալով ազգ. վարժարաններու աշակերտներ եւ աղքատիկ փոքրիկներուն առիթ տալ [illegible] թարմ օդին բարիքներէն։

Սելանիկէն 25 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ, ծովեզերեայ գեղեցիկ վայրի մը մէջ [illegible] Հ. Մ. Ը. Մ.ի հօթը վրաններ, որոնց մէջ քառասուն օր ապրեցան 30ի [illegible] փոքրիկներ վայելելով բնութեան [illegible] բարիքները։

Ազգ. վարժարաններու հոգաբարձութիւնը գնահատելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս գեղեցիկ ձեռնարկը իր կողմէ 3000 տրախմի տրամադրեց բանակումի նպատակին։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը քաջալերուելով իր առաջին ձեռնարկի յաջողութենէն, յառաջիկայ տարուան համար կը ծրագրէ աւելի ընդարձակ կազմակերպուած բանակում մը, որուն համար այժմէն իսկ աշխատանքներ կը կատարէ։

Կը լսենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչ եւ ծանօթ մարզիկ Դ. Դանիէլեան, մարզանքի ընդհ. դաստիարակ նշանակուած է Սելանիկի բոլոր ազգ. վարժարաններուն։ Այս պարագան ուրախառիթ է, որովհետեւ հայ տղաները պիտի կրնան Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղափարին դպրոցէն սկսած։ Այնպէս որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր այսօրուան հսկիւր գործօն անդամներուն տեղ պիտի ունենայ քառապատիկ անդամներ, եւ տղաքը իրենց փոքր տարիքէն պիտի վարժուին կրթել իրենց ֆիզիքական եւ հոգեկան կարողութիւնները։

ՎԱՀԱԳՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ

— o —

Եգիպտացի երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու պատուիրակութիւն մը հասաւ Էնգիւրի, խորհրդակցելու համար թրքական առանձնաշնորհներու մասին։ Եգիպտոսի պատուիրակները կ'առաջարկեն միջազգային խառնադատական խորհրդաժողովի մը քննութեան յանձնել խնդիրը։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Արաբ գրող մը, Ճօրճ Մէտէճի, հետեւեալ ուշագրաւ խմբագրականը հրատարակած է Ալէքսանտրէթի «Էլ Լիվա» թերթին մէջ.—

Հայկական կնճռոտ հարցը երեւան եկաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ — եթէ թոյլ տրուի մեզ Հայերու ներգաղթը կնճռոտ հարց անուանել — Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ, երբ այդ երկրամասը հայկական հայրենիք մը դարձնելու որոշումը ջուրը ինկաւ. Այդ պարպումը ճնշումի եւ հալածանքի նոր թուական մը բացաւ Հայերու համար, նկատի առնելով Թուրքերու դարաւոր թշնամութիւնը Հայերու հանդէպ։

Հայերը խուսափելու համար սպառնացող չարիքէն, եւ իրենց առջեւ չկարենալով գտնել աւելի յարմար եւ ապահով ապաստանարան մը, սկսան գաղթել դէպի Սուրիա ու Լիբանան, ուր շնորհիւ Ֆրանսա. կառավարութեան եւ Լօզանի դաշնագրին ուժին, որով կ'որոշուէր Թուրքիոյ ճակատագիրը եւ դիրքը այն բոլոր ազգերուն, որոնք օսմ. տէրութենէն կ'անջատուէին, կ'ստեղծէին իրենց համար նոր գաղութ մը։

Լօզանի դաշնագիրը, ի մէջ այլոց, իրաւունք կուտար Օսմ. կայսրութենէն անջատուած ժողովուրդներուն՝ ընդունելու սահմանուած պայմանաժամին մէջ հպատակութիւնը այն երկիրներուն, որոնց մէջ կը գտնուին իրենք։ Միջազգայնութեան կուտար գտնուելու սուրիահպատակ կամ թրքահպատակ, Սուրիացիին՝ իրաքահպատակ կամ լիբանանահպատակ։ Այս օրէնքը ի զօրու էր բոլոր նախկին օսմանեան հպատակներուն համար։ Արդ, Հայերն ալ, որպէս նախկին օսմանեան հպատակներ, իրաւունք ստացած էին դառնալու Լիբանանի, Սուրիոյ կամ Իրաքի հպատակներ։

Այս գրութեանս շարժառիթը եղան լիբանանեան մամուլին մէջ մերթ երեւցող հակահայ հրատարակութիւններն ու այս ցաւատանջ ժողովուրդին դէմ բռնուած ստորաբանեց եւ թշնամական կեցուածքն է որ երեւան կուգայ ամէն անգամ երբ Հայերը Լիբանանի հպատակութիւնը ընդունին, երբ հայ մը պաշտօնի մը կը կոչուի կառավարական սպասարկութեանց մէջ, երբ տիրանայ կարեւոր դիրքի մը նոյն իսկ առեւտրական ասպարէզին մէջ, երբ երեսփոխանական աթոռ գրաւէ, վերջապէս երբ Թաղապետական Խորհուրդի անդամ ընտրուի։

Բայց ինչո՞ւ այս ընդդիմութիւնն ու թշնամանքը։ Որովհետեւ — ըստ անոնց պնդումներուն — Հայերու երակներուն մէջ չի հոսիր Արաբի արիւնը, որովհետեւ Հայերը չեն յարմարիր տեղացիներուն մէջ։ Սակայն կը մոռնան անոնք իրողութիւն մը։ Արդեօք Սուրիացի եւ Լիբանանցի կոչուած այս ժողովուրդները խառնուրդներ չե՞ն ուրիշ ժողովուրդներու։ Պատմաբաններն ու ընկերաբանները կը հաստատեն որ այսօրուան Սուրիացիներն ու Լիբանանցիները խառնուրդներն են հին պատմական կարգ մը ժողովուրդներու՝ Ասորի, Հռոմայեցի, Արաբ, Ցոյն, Եգիպտացի, Փիւնիկեցի, որոնք եկած ու անցած են այս հողամասէն թալանի ու կողոպուտի ենթարկելով ամբողջ երկիրը։

Բայց այս կէտը չէ որ կը շահագրգռէ մեզ։ Որովհետեւ Ամերիկայի պէս հզօր եւ յառաջդէմ երկիր մը անգամ բազմաթիւ ազգերու եւ ժողովուրդներու խառնուրդ մըն է։

Գահ մը զանց առնենք դաշնագիրներու եւ օրէնքներու պարտադրութիւնները։ Մարդկային առողջ սկզբունքներ կան, որոնք կը ստիպեն մեզ արգահատելու եւ գթալու հալածուած ու տանջուած ժողովուրդի մը վիճակին վրայ ինչպիսին է հայ ժողովուրդը որ անուն հանած է իր ուշիմութեամբը, ջանասիրութեամբն ու գործունեայ կամքովը։ Սուրիա եւ Լիբանան միլիոնաւոր բնակչութեանց համար բաւարար հող ու տարածութիւն ունին. Հետեւաբար պէտք է օգտուիլ նորեկ Հայերու առաւելութիւններէն, որոնք վստահ ենք, պիտի տածեն ի փոխարէն եղբայրական անկեղծ զգացումներ հանդէպ բնիկներուն, մասնակցելով անոնց խնդակցութեանց եւ ցաւերուն. Այն համոզումն ունինք մենք՝ որ Հայերը իրենց անձնուիրութեան եւ գործակցութեան բաժինը պիտի բերեն Լիբանանի ու Սուրիոյ ազգ. բաղձանքներուն իրագործման, օժանդակելու եւ պաշտպանելու համար անոնց արժանապատուութիւնն ու իրաւունքները։

Այս տեսութեան իբր օրինակ կարելի է մէջ բերել այդ Հայերը [illegible] Թրքական Հարցերու, մինչեւ [illegible] Հալէպ։ Անոնք [illegible] ընթացքին իրենց կեանքով ու [illegible] դով ցոյց տուին որ [illegible] Սուրիացիներ են, լեզուով, մտածումով, նկարագրով, անձնուիրութիւններով։ Ինչ [illegible] մարդ նոյն իսկ չի կրնար [illegible] նալ որ անոնք նախկին Հայեր [illegible] ած են, ուրիշ ծնունդով ու [illegible] մով։ Հայրենասէր եւ հաւատարիմ Հայեր եղած են անոնք ժամանակին, հիմա ալ դեռ կը պահեն իրենց [illegible] յին զգացումն ու գիտակցութիւնը, սակայն բոլորովին արաբացած են [illegible] ճանաչելի ըլլալու աստիճան։ [illegible] տարբերութիւն այժմ Հայը [illegible] է հաւատարիմ Սուրիացի մը [illegible] բաւ պաշտպանելու իր եր[illegible] կրցներուն իրաւունքները։

Եթէ մենք յամառինք Հայ[illegible]ներու կարգին դասելու մեր [illegible] քին մէջ, չատ վնասակար [illegible] կատարած կ'ըլլանք, որովհետեւ [illegible] դրկուինք օգտուելէ Հայուն [illegible] եւ օրինակելի յատկութիւններ[illegible] կորովէն, յաղթական, [illegible] ու [illegible] մէջ։ Նմանապէս կ'առարկուի [illegible] յի կը համակրի օտարի տիրապետութեան մեր երկրին մէջ։ Այս [illegible] չէ ուրանալ այդ պարագան։ Սակ[illegible] Հայեր, որոնք մեր ազգային [illegible] ձանքներուն համապատասխան [illegible] ցումն եւ համոզումն ունին [illegible] կողմէ, չուրացուիր [illegible] մեծ թիւով Սուրիացիներ եւ Լիբ[illegible] նանցիներ, որոնք [illegible] տարբեր եւ կ'ուզեն անոր տիրապե[illegible] տութիւնը։ Հետեւաբար Հայերը [illegible] դարբել այդ թերութեամբ [illegible] երբ մեր միջավայրը արդէն վարակ[illegible] ուած է այդ ախտով։ Եւ [illegible] մէջ Հայերու [illegible] խաւոր պատճառը տեղական [illegible] յի մղած հակահայ պայքարն է։

Նոյնպէս պէտք է նկատի առնել [illegible] հակահայ հարցը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ չի նմանիր սիոնական խնդրին որ գոյութիւն ունի Պաղեստինի [illegible] մար։ Հոս Հայը չաշխատիր [illegible] նականացնել իր լեզուն, չի ջանար [illegible] խարհի չորս անկիւններէն Հայեր [illegible] րել այս երկրին մէջ, Հայերը [illegible] Արաբներուն հաւասարեցնելու [illegible] րագիր չի հետապնդեր, հողեր [illegible] եւ տարածութիւններ ձեռք անցնել[illegible] նպատակներ չի մշակեր։ Հայերը միակ բաղձանքն է Սուրիացի [illegible] բանանցի դառնալ եւ ստանալ [illegible] րին յառաջդիմութեան։ [illegible] այս ժողովուրդը իր ազգային [illegible] թիւնը կը պահէ դեռ ժամանակ [illegible] սակայն դար մը կամ աւելի վերջ [illegible] կամայ ակամայ կ'ենթարկուի [illegible] մութեան երկաթեայ օրէնքին [illegible] լուծուի մեր մէջ, ինչպէս չատեր [illegible] սուած են իրմէ առաջ։

Գալով բուն խնդրոյն, այսինքն հայ եւ ուրիշ փոքրամասնութիւն[illegible] փոխյարաբերութեանց սուրիացի [illegible] ծամասնութեան հետ, պէտք չէ [illegible] տեցնել փոքրամասնութիւնները. [illegible] րովհետեւ անոնք չուտով կը [illegible] ուին յանձնառութեան եւ յառաջ[illegible] մի։ Եւ քանի որ հովանաւորիչ [illegible] է փոքրամասնութեանց [illegible] րաւունքներուն պաշտպանութիւն[illegible] ճշմարիտ է եւ արդար անոնց [illegible] ուած վստահութիւնը Ֆրանսայի [illegible] դէպ։ Սուրիացին եւ Լիբանանցին [illegible] ընթացքով եւ վերաբերումով [illegible] այդ վստահութիւնը կամ զօրա[illegible] կամ տկարացնել։

ՍՈՖԻԱՆ ԱՌԱՋ ԵՒ ՀԻՄԱ

Սոփիան, երբ 56 տարի առաջ [illegible] տագրուեցաւ, քիչ յետոյ [illegible] զաք նշանակուեցաւ [illegible] Սոփիան այդ [illegible] ո՛րքան բնակիչ ունէր, [illegible] բայց անկէ երկու տարի [illegible] Բիրու հաշուով 5400 բնակիչ [illegible]

1880 դեկտեմբեր 31ին, [illegible] առաջին մարդահամարին [illegible] ունէր 11,400 բնակիչ, 1885ին [illegible] 1890ին՝ 28,000, 1912ին՝ 111,000 [illegible] այսօր 250,000 եւ աւելի։

Ազատագրութենէն առաջ, [illegible] քաղաքը Սվ. Քրալի [illegible] Ս. Նիկոլ[illegible] շուրջ ամփոփուած էր, [illegible] մէջ կը գտնուէր [illegible] դպրոցը։ Եկեղեցիին եւ [illegible] Թրքական թաղերէն [illegible] ճնուէր [illegible] թաղը, իսկ [illegible] Ս. Նիկոլայի եկեղեցի[illegible] գայ)։

Սոփիայի տարածութիւնը [illegible] քառակուսի քիլոմէթր [illegible] իսկ հիմա 28 քառակուսի քի[illegible]

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԿԸ ՑՈՒՍԱԴՐԵՆ ՄԵԶ

ԱՆԿԷՆ.— Օր. Հ. Կ. Յաչի մասնա-[illegible] թիւը առած իրմէ առակաւին [illegible] «Արաքս» Միու-[illegible] կէս օրէ վերջ կայ-[illegible] դպրոցահանդէս մը [illegible] մէջ, Շահէնեանի [illegible] երկիրթածին, ուր ապրե-[illegible] Մ. Միսաք եւ գրեց լաւագոյնը [illegible] գործերէն՝ նուիրուած ազգ գաւա-[illegible] ...

[illegible] անոնք որ հոն գացին ու [illegible] ժամեր ապրեցան, [illegible] հանդիսաւորութեան, Հայրենի [illegible] բերկրանքը՝ եկող սերուն-[illegible] ներշնչած յոյսերուն եւ խոս-[illegible] ...

[illegible] է հայերէն լեզուն եւ [illegible] բնութեան կուրծքին վրայ, [illegible] բարերար բնազդներուն պէս [illegible] ու զարմանք ծառեր [illegible] մէջ, ան գիտէ մի [illegible] որքան քաղցրահնչուն է ու [illegible] անոր ձայնը, անոր մէկ [illegible] ամենաչնորհքն թովիչ անոր գեղ-[illegible]

[illegible] բարբառ, ոչ մէկ նուագ ու-[illegible] քաղցրութիւնը, յուզող այն [illegible], որ կուտայ մեզ մա-[illegible] հնչած խօսքը, բաց օդին, [illegible] երկինքին ու երկինքին։

[illegible] մեր մատաղ սերունդը ոչ մէկ [illegible] ... [illegible] թողեր ...

Եթէ կ'ուզէ թէ նոր սերունդը պիտի [illegible], մենք այդ աշխատանքին մէջ՝ [illegible] եւ լեցուն [illegible] յոյսերով [illegible] նոյն առեն անօրինակ եւ առա-[illegible] կը թուէին մեզ

Երբ տեսանք որ հայ մայրիկը ու [illegible] փերթ իր զաւակը, [illegible] իր շունչովը այդ ան-[illegible] կուրծքէն, հաւատացինք [illegible] սերունդը կրնայ պատնէշ [illegible], մեր յուսատու մէկ [illegible], մեր բաղձանք-[illegible] ու ցաւերուն, մեր անօրինակ [illegible], քաջհասուստ ու ծաղ-[illegible] վրայ ինկած, թափառական, [illegible] հոգին տագնապովը խելա-[illegible] ...

Ամէնը բոլորուած դէպ նոր խօսիլ [illegible] մինչեւ ծովեզ-[illegible] պարտէզներուն շուրջ, երկիր [illegible] մօտիկ բրինք, [illegible] եւ հայրապետեցանք այս հոն [illegible] մեր յոյսին ու մեր եր-[illegible] նշխարներով։

Ձմայլելի էին Մարգարեանը, Զաւ-[illegible], Գագիկեանը, Գախիթիար-[illegible], Մաշթէսեաններ, մեր ու [illegible] Բաբերդեանը, Հանէս-[illegible], Վեզպօլեանը, Սարգիսեանը [illegible], ո՛ր մէկը յիշեմ այդ [illegible]։ Բոլորն ալ աղ-[illegible] էին այդ օրը ցեղին պար-[illegible] նոյնութիւնով, համարձակ [illegible] բարձր, միշտ պատրաստ [illegible] դիմագրաւելու ասպարէզ ար-[illegible]։ Սրտագին, արտասանե-[illegible] ու պարեցին մինչեւ որ առացան [illegible] պարգեւները, ամէնքն ալ, ա-

բովհետեւ ամէնքն ալ արժանի էին ա-ռաջին մրցանակի։

Եւ այս բոլոր ծիլերուն, այս բա-լոր բողբոջներուն մէջ համակրելի ու համեստ, կը շրջէր Միրան, բարի ա-գին մը պէս եւ որ կրցած էր հրահրել այդ փոքրիկ հոգիներուն խոր կայծ-կլտացող բոցին նշոյլները սնել ազա-նուէր սիրտ մը քաղցրութեամբը ա-նոնց ծաղկամած հոգիները։

Բաժնուեցանք վերջապէս այդ հա-ւաքոյթէն այն ատեն միայն երբ մու-թը վրայ հասաւ եւ անձրեւ մը հա-ւանականութիւնը մեզ վախցուց, զը-ւարթ, մկրտուած նոր յոյսերով, հո-գեկան նոր ցնծութիւններով, գալիք տագնապներուն դէմ քիչ մը աւելի զօ-րացած։

Արայի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ԳԱԳԱԹԻՆ ՎՐԱՅ

— o —

Զբօսարշաւի Ընկերութեան կող-մէ, խումբ մը վերջերս յաջողեցաւ բարձրանալ Արագածի հիւսիսային ա-մենաբարձր գագաթը եւ տնկել դրօշ մը։ Ահա այդ զբօսարշաւին նկարա-գրութիւնն է որ կ'ընէ Վ. Դարեան, խորհ. Հայաստան թերթին մէջ (27 օգոստոս).—

Մեր ինքնաշարժը կը սլանայ դէպի Բաշ-Ապարան։ Հեռուէն կ'երեւին Ա-րայի եւ Շամիրամի լեռները։

Ամպերու տակէն գլուխը դուրս է ցցեր Արագածի հիւսիսային բարձր գագաթը։ Բաշ-Ապարանի մէջ մեր ինքնաշարժը շրջապատեցին տեղական հասարակական գիւղատնտեսութեան ան-դամները։ Բոլորն ալ սրտէն յուր ու-նէին Արագածի արշաւին մասին։ Պատրաստ են ձիերը։ Մեզի կը միա-նան նաեւ մէկ քանի տեղացի ընկեր-ներ։

Կ'անցնինք Զօլ ձորով։ Ձիերը դժ-ուարութեամբ կը բարձրանան եւ մենք ակամայ կը պանդալեցնենք մեր քայլերը ու շուտ-շուտ ... կուտանք ձիերուն։ Այդ օրը գիշերե-ցինք Դամագիրմազցի Մանուկի հովա-ցին մէջ։

Կ'անցնինք Զինդլէ լերան մօտով, ո-րու հովիտին մէջ ինկած են երկու անանուն լճեր։

— Ինքնին կը բացագանչէ ընկեր մը։

Ու կը կիրենք պրոլետարական զբօ-սարշաւներու ընկերութեան անունով։ Ու չ երեկոյեան կը հասնինք Արագածի հիւսիսային գագաթի ստորոտը։ Օդը նսարացեր էր եւ շնչառութիւնը դժ-ուարացեր։

Մեր այս զբօսարշաւը առաջինն էր ամէնէն դժուար ճամբով դէպի Արա-գածի հիւսիսային գագաթը, որ 4096 մ. բարձր է ծովէն։ Եւ առաջին ան-գամ ըլլալով այդ գագաթին վրայ կը տնկենք պրոլետարական զբօսարշա-ներու ընկերութեան դրօշը։

Ճամբուն դժուարութիւնը, անդնդ-հատ վերելքը եւ վայրէջքը կը պա-հանջեն տոկունութիւն եւ կամքի ուժ։

Առուակներու եւ լիճերու հովիտ է Արագածը, հարուստ հանքային հարս-տութիւններով, պատմական յուշար-ձաններով, գեղեցիկ տեսարաններով։

Երեկոյեան մթնշաղին մեր վրանը կը կանգնեցնենք Ղազնաֆարի ձորին մէջ, ջրվէժին մօտ, հիւսիսային յաղ-թական գագաթի ստորոտն ինկած փոքրիկ սարահարթին վրայ։

Տիրել Արագածի որ եւ է բարձուն-քին, կը նշանակէ տիրել Արարատեան եւ Շիրակի դաշտերուն։ Հեռուէն կ'ե-րեւին Ամբերդի աւերակները, իսկ մեր դիմաց կը բացուի անդնդախոր ձո-րը։ Կը մագլցինք սարն ի վեր։ Ալ-պեան զաւազանները եւ թռչնները կ'օգ-նեն չգլորուելու ձորը, եւ ամուր կառ-չած անոնց՝ յառաջ կ'ընթանանք դան-դաղ։ Մեր խումբէն մնացեր են 8 հո-գի։

Օգոստոսի 20 է, առաւօտեան ժամը 12ը։

Արագածի ամենաբարձր գագաթին վրայ մենք կը ծածանենք պրոլետարա-կան զբօսարշաւի ընկերութեան կար-միր դրօշը, բոլորս կ'երգենք Ինթեր-նասիոնալը, յետոյ մեր ուրախ հուր-րաները եւ բացագանչութիւնները կը թնդացնեն օդը, կ'արձագանգեն հե-ռո՜ւ, հեռո՜ւ ձորերուն մէջ։

Վայրէջքը աւելի դժուար էր։

Թոկի օգնութեամբ՝ կ'իջնենք վար, մեր առջեւ՝ ձախ կողմը կ'իյնայ ահա-ւոր ձոր մը։ Մենք կատարեր էինք մեր առաջնութիւնը, ճշդեր՝ Արագածի ամէնէն դժուար ուղեգիծը։

Լուանկայ գիշեր էր, կը փչէր բա-րակ հով մը։ Մենք, յամրաքայլ, լուռ եւ յոգնած, կ'իջնենք վար ու կը հաս-նինք օդերեւութաբանական կայարա-նը, ուր պիտի հանդիպէինք երկրորդ խումբին, վերադարձած՝ Ղազնա-ֆարի կողմէ երկրորդ գագաթէն։ Բարձունք մըն ալ եւ ահա հեռուէն կը նշմարուի սեւ լիճը ու կողքին՝ փոք-րիկ երկու տնակ

Հուրրաներով դիմաւորեցինք իրար, ու գիշերուան խաւարին մէջ ժողով մը բրինք։

Օդերեւութաբանական կայանը հիմ-նուած է 1929ին, Գիտութեանց Ակա-դեմիային կողմէ։ 1930ին կայանը կը յանձնուի Հայաստանի Ջրա-օդերե-ւութաբանական վարչութեան։ Թե-րութիւններ շատ կան կայանին մէջ.

Ձմերելու պատրաստութիւնը թերի է, պահեստները նորոգուած չեն։ Շէն-քերու նորոգութիւնը շատ դանդաղ կը յառաջանայ։ Կայանի պարէնը կը պակսի։

Օդերեւութաբանական կայանէն մեր ուղին կ'երկարի դէպի Ապրիկ։ Կ'անց-նինք խոշոր պատմական յուշարձան-ներու եւ վայրերու մօտով։ Այստեղ կը գտնուին Զաքարէի եւ Իվանէի մասին կարգ մը արձանագրութիւն-ներ. Խոշոր պատմական կոթող մը կը մնայ Ղփչաղի վանքը, որ կառուց-ուած է 13րդ դարուն սկիզբը։ Սակայն մեր նիւթական մշակոյթի պատմու-թեան հիմնարկութիւնը շատ քիչ բան րրած է՝ պահպանելու եւ ուսումնա-սիրելու համար այդ հնութիւնները.

Գեղեցիկ է Մանթաշի ձորը, որու մէջէն կը հոսի Կարկաչուն կոչուած գետը։ Առանձնապէս մեր առջեւ կը բացուի կանաչազարդ դաշտ մը բա-րերեր հողերով։ Ծաղիկներու բազ-մազանութիւնը եւ քաղցր ու զով օդը կը գրաւեն բոլորս՝ երբ կ'իջնենք դէ-պի Արագածի յանջերը, դէպի Ման-թաշի հովիտը.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

« ՅԱՌԱՋ » Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Զարիֆին առեւեր

ՇԱՎԻԼ.— Հազուադէպ է պատ-մութեան մէջ որ երկրի մը պաշտօ-նական կառավարութիւնը այնքան խուլ պայքար մղէ՝ համարիւն ցեղի զաւակներուն դէմ, միակ այն պատ-ճառաւ որ անոնք ազգային ազատ քա-ղաքականութիւն մը վարել կ'ուզեն...

Գոնէ չեն ալ խոստովանիր թէ այժ-մեան իրենց վիճակը երկու սուրի մէջ է եւ ստիպուած են կացութեան հետ հաշտուիլ առ երես, ինչպէս Մամի-կոնեան նախարարները պարսիկ հզօր պետութեան առջեւ.

Բայց մեր նոր դարու կարմիր քա-ղաքագէտները ոչ միայն այդ չեն ը-ներ, այլ եւ կ'աշխատին, աշխարհը փրկելու մոլուցքէն կուրացած, անտե-սել իրենց իսկ ազգային շահերը, ստո-նակոխ ընել ամէն սրբութիւն եւ պար-տադրել ազգակիցներուն որ նոյնը ընեն արտասահմանի մէջ։ Ահա թէ ո՛ւրկէ կը սկսի իրենց անհեռատես ու անիմաստ քաղաքականութիւնը, որուն անհուն վնասները թէ այնտեղի ժողովուրդը կը կրէ յոյլեայն եւ թէ ընդհանուր հայութիւնը, թէեւ ընդ-վզած բայց մնալով միշտ թափառա-կանի վիճակին մէջ...

Երեքն չարիքն արմատ, փնտռե-լու ենք միայն Երեւանի մէջ եւ անոր խեկար-խմաստուններուն քով, ա-րովհետեւ անոնցպատճառ կը դառնան պատասխանատուններու իրենց հնարած ու-յլազան թակարդներով եւ մաքիավէ-լեական խաղերով, փոխանակ զօրա-վիգ ըլլալու մեզ ու ապահովելու հա-մերաշխ գոյութիւն մը, փոխանակ մտածելու գոնէ նիւթին սահմաններու ընդարձակման մասին, որպէսզի կա-րենանք ամփոփուիլ մէկ երկնքի տակ։

Մենք այսպէս կը հասկնանք Հա-յոց կառավարութիւն մը։ Այսօր ա-մէն պետութիւն ազգայնական ճամ-բով է որ կը բարձրանայ, մենք ո՞ւր մնացինք անոնց քով որ կարմիր պատ-մուճան հագնելու կ'երթենք առանց մեր կօշիկները կապելու։

Ընկեր «Ալիեններու փոխ-վարչա-պետութիւնը չէ որ պիտի փրկէ այս ժողովուրդը։ Բաւական է որքան տա-ռապեցանք Թուրքի եւ Քուրտի եա-թաղաններէն ու Եւրոպացիներու նեն-գամտութենէն. Ինչո՞ւ կը փորձեն նոր չարիքներ ստեղծել, այս անգամ ալ ի փառս Լէնինի ու Մոսկուայի

ՄԵՌ—ՍԱ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՆՈՐ ՃԻՒՂ ՄԸ

— o —

ՍԱՐՍԷԼ. (Ցուցադած) — Համազ-գային Միութեան Սարսէլի նորակազմ մասնաճիւղին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ 1 սեպտ. շաբաթ երե-կոյ։ Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ։

Նախագահ Գ. Մ. Գրքալէչեան քանի մը խօսքով բացատրեց երեկոյթին նը-պատակը եւ խօսք տուաւ Գ. Սեդրակ Սասունիին որ փաստացի բացատրեց Համազգայինի դերը գաղթաշխարհի մէջ, իբրեւ ազդակ մը այլասերման դէմ։ Բանախօսը բացատրեց զանա-զան միութիւններու տարբերութիւ-նը, իրենց յատուկ ծրագիրներով։ «Համազգայինը հիմնուած է զուտ կր-թական նպատակներով եւ կը մնայ

բաղարձակապէս չէզոք»

Օր. Մելինէ Օսմանեան երգեց «Ա-նի քաղաք նստեր կուլայ»։ Ցետոյ Գ. Կ. Բասմաջեան խօսեցաւ հայկական ճարտարապետութեան մասին մազա-կան լապտերով։ Ներկաները յարուած ուշադրութեամբ ունկնդրեցին եւ հը-պարտութեամբ դիտեցին գեղակերտ տաճարներու նշխարները։ Ցարգելի բանասէրը ցոյց տուաւ նաեւ երկու կտոր նեարդ օրծայր երկաթներ, գորս գուրս հանած է պատերու վրայ կա-տարած ուսումնասիրութիւններուն մասին։

Այս առթիւ չորս նոր անդամներ արձանագրուեցան։

Թղթակից

ՎԷՆԻՍԻԷՈՍԻ թէկնածութիւնը դը-րուած են Ցունաստանի ընդդիմադիրնե-րը, հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին համար։ Գ. Զայիմիսի շը-ջանը կը լրանայ դեկտեմբեր 14ին, բայց կառավարութիւնը պիտի առա-ջարկէ վերընտրել զայն, որպէսզի չյաջողի Վէնիզելոսի թեկնածութի-նը։

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ճակատամարտը

— o —

Սելանիկի «Հորիզոն» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 սեպտ.).

— «Անտարակոյս, ամէնէն պար-զամիտներուն անգամ բացայայտ է այն գործնի նպատակը, զոր կը հե-տապնդէ Բարեգործականը, ուզելով իր թաթին տակ առնել գաղութներու մէջ գոյութիւն ունեցող ազգային վարժարանները։ Կ'ուզէ անիկա դպ-րոցական յարկերէն դուրս ձգել Դաշ-նակցական տարրերն ու ուսուցիչ-ուսուցչուհիները։ Ցարգ. տասնեակ տարիներէ ի վեր, Բարեգործականի այս առաջադրութիւնը կը հետապն-դուէր լռելեայն, առանց ցոյցի եւ աղմուկի։ Այսօր, սակայն, համբա-ւաւոր «կրթական ծրագրի» գործադ-րութենէն ի վեր, դպրոցական դռ-ներու առջեւը մղուող այս հակադաշ-նակցական հալածանքը առած է հրապարակային, անքօղ եւ գռեհկօ-րէն ամբաստանման ձեւ մը։ Մարդիկ, պոռալով ու անարգելով կը գործա-դրեն այլ եւս այն, ինչ որ երէկ ան-ձայն անշշուկ գլուխ կը հանէին։ Պատռած է այսօր Բարեգործականի երեսի կաշին եւ դաշնակցական ու ուսուցչի դէմ անոր կատաղութիւնը հասած է իր անզերազանցելի աստի-ճանին։

Տիրող այս անտանելի գոյավիճակը ցոյց կուտայ, որ Բարեգործականը, իր այս գործնի պայքարով, ուսուց-չական եւ վարժարանական ճակատը կիսած է երկուքի, որուն մէկ կողմը կեցած է ինքը, իր բոլոր թայլաքեար Երանոս աղբարներով եւ տասը ստեր-լինի փոխարէն օրը տասն անգամ գետ-նամած երկրպագութիւն ընող սար-կամիտ թագական-հոգաբարձուներ-րով, իսկ միւս կողմը՝ Բարեգործա-կանի ընտած ձեռնոցը վերցուցած եւ կուրկապօրէն ինքնապաշտպանու-թեան դիմած Դաշնակցական եւ հա-մակիր ուսուցիչներն ու հասարակաց կարգապահութիւն եւ պատիւ ունեցող ազգային մարմինները։ Ու քանի որ նախայարձակը այս աղտոտ պայքա-րին մէջ եղած է ինքը, Բարեգործա-կանը, ապա ուրեմն ստատկօրէն կա-տարի պիտի ըլլայ յարձակման են-թարկուած կողմին պաշտպանողա-կանն ու հակայարձակողականը։ Թէ այս պայքարին հետեւանքով, Բարե-գործականը, իր բոլոր վարձկաննե-րուն ու պնակալէզներուն կրթական պաշտօններ նարելու չափ բաւարար թիւով դպրոցներ պիտի ունենա՞յ իր տրամադրութեան թէ ոչ,— չենք գի-տեր։ Գիտենք միայն, որ հայկական գաղթաշխարհի ներկայ իրականու-թեան մէջ, ուր Դաշնակցութիւնը, ամէն օր հսկայական նուաճումներ ձեռք կը ձգէ, Բարեգործականի հը-րահրած այս գործնի պայքարէն տուժողը Դաշնակցական եւ համակիր ուսուցչութիւնը չպիտի ըլլայ.

Պայքարին պիտի պատասխանուի հակապայքարով։ Եւ ամէն տեղ, ուր Դաշնակցական կամ համակիր տար-րերու ձեռքը կը գտնուին ազգային-կրթական մարմինները, վարժարա-նական դռները միանգամ ընդ միշտ պիտի փակուին բարեգործականնե-րու վարձապետ-վարժուհիներուն առ-ջեւ։ Այս կերպով, ոչ միայն, հակա-դաշնակցական կրքի հետեւանքով անգործ մնալու մղձաւանջին չպիտի ենթարկուին Դաշնակցական ուսու-ցիչները, այլեւ, շատ չանցած, երե-ւան պիտի գայ նաեւ վերխարի տար-բերութիւն մը, հակադաշնակցական Երանոս աղբարներուն եւ Դաշնակցա-կան ուսուցիչներուն յանձնուած վար-ժարաններու եւ կրթական մակար-դակներուն միջեւ։

Որովհետեւ ինչ որ ալ ըսեն եւ ըր-բեն որ ալ գայարուին, որակաւոր ուսուցիչներուն ջախջախիչ մեծա-մասնութիւնը կը գտնուի Դաշնակցա-կան բնտանիքին ներսն ու բոլորտիքը։ Արժէքները, մեծ մասով մեր կողմն են։ Դաշնակցական մտաւորականու-թիւնը, թիւով ու որակով, անգերա-զանցելի ուժ մը հանդիսացած է մեր հայ իրականութեան մէջ։ Ու բոլոր գետիններու վրայ։ Գրական, հրա-պարակագրական եւ ընկերային մար-զերու մէջ։ Ու նաեւ կրթական գետնի վրայ։ Կրնանք, եթէ տարակուողներ գտնուին, անուններով ու թիւերով ալ խօսիլ։ Եւ արդիւնքները չարել հետ-ւէ հետ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 8 սեպտ. (Ցառաջ) — Ռոմանի հայ գաղութը որ առանձինն տարուան պատմութիւն ունի, 250—300 հոգի կը համրէր նախապէս։ Հիմայ անտեսական տագնապը մեր հայրե-նակիցները զատապարտած է անգոր-ծութեան։ Հակառակ շատերու գործ մը գտնելու ճիգերուն, օրէ օր կ'աւել-նայ անգործներու թիւը։ Քաղաքը որ 19.000 բնակիչ կը համրէ ունի ան-գործներու բազմութիւն մը, մօտ 600 հոգի։ Ի՞նչ թիւ կը ներկայացնեն Հա-յերը այս անգործներուն մէջ։ Առա-ջին անգամ որ փորձեցի ցանկ մը կազ-մել, գտայ հետեւեալ պատկերը.— գործազուրկ այրերու թիւն է մօտ 22 հոգի, որոնց ամուրիները նպաստ կը ստանան, իսկ 7ը ոչ մէկ օգնու-թիւն։ Շատերը ընտանիքի հայրեր են։ Անգործ կիներու թիւն է 16—18, որոնց շատ քիչերը նպաստ կը ստա-նան։

Գրիգոր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Հաճի Աղէկին ալ աչքերը կը տես-նէր արիւնով լեցուն, կարմրած բոցի պէս, ու քանի կը մօտենար անոր աչ-քերուն, ճիւաղ մը տեսածի տպաւո-րութիւնը կ'ունենար, ու ճակատին դնելով ձեռքը.

— Խանութով կ'ենայու է սրտէնին մէջմտածեց, ու խանութով բաւն պա-տին, կէս ծիծաղ մը փրթաւ շը-թունքներէն Այն ատեն աչքին երե-ւցին՝ շուներ, կատուներ։ Մանա-ւանդ մարգերուն կողմը բնակող գը-ոհները միտքը կուգային, ու Մուլ-լին այն քանի մը ընկերները՝ որոնք ըլլար օգինն առաջ եւ կամ թէ ետքը, դաշտերու հետ կը պարէին, ակառ-ներով խածած դանակը, պորտերին կը խաղցնէին, ու հրապարակներուն վրայ. ամէն տեղ, ամէն տեղ, կնոջ հետ կը դդմէին։ Ու պժգանքով կրկ-նեց,

— Հաճի Աղէկ.

Այս անունը միայն բաւական էր սիրտը վեր հանելու։ Այդ երկու բա-ռերը կ'երեւային անդունդի չափ խո-րունկ, անտես, սառած անդունդ մը, կմախքներով լեցուն, գերեզմաններով լեռնացած։ Իրաւ որ տխուր պատկեր մըն էին աչքերուն այս երկու բառե-րը։ Երբ կը հնչէր, ականջները աղ-մկելը կուգար, շունչը կը բռնուէր սիրտը հէր կրնար բանել

Իր դիմացն էր ան, քիչ մը հեռուն, ու կրկնեց,

— Հաճի Աղէկ։

Լսեց, մտիկ ըրաւ իր ձայնը, ա-նոր պզտիկ արձագանգը։

Կամուրջէն ալ, զարմանալի բան, այս մարգերուն անունը լսած ատեն, դժուարին յուզումի մը մէջ կը մնար։ Հիմակ աւելի դէշ, կ'ուզէր իր ատեն տեղը փոխել, ու պառաց.

— Ալխա՛րհք, իրա՛ւ որ դուն բոզ մըն ես։

Առանց մարդիկը կարող էին ամէն դէշութեան ու հաճոյքով կը լուա-յին ձեռքերնին արիւնով։

Սրտին հետ միտքն ալ բացուած, անցեալին պատկերները կ'անցնէին շուտ շուտ, կուգային անոնք իրենք իրենցմով

Վարը, Ջրանցքին երկայնքն ի վար, ալիքները կը խաղային արեւին հետ, կը խմորուէին բիւրեղի նման, ու լոյ-սէ գօտի մը կարծես, կը պլլուէին հողին։

Այս պատկերին նայած ատեն, իր ներսի խաղաղութիւն զգաց, ալիք-ները իրմէ բան մը կը տանէին, կը թեթեւնար։ Ալիքները, Հողի սրտէն ժայթքող փրփուրը կարծես, ձայն մը մրմունջ ունէին՝ կեանքին պէս ան-հասկնալի։

Յանկարծ, սուր ճիչ մը փրթաւ դիմացի եղերքէն։ Օձ մը, դօդօշի մը պլլուած, կեծը խօթած մորթէն ներս, կը ճշէր այդ պզտիկ կենդանին, տխ-սուկ մը զողդղացող կոկորդ

Ան ալ պատկեր մըն էր կեանքի։ Հաճի Աղէկը ու Մուլլին յիշեց։ Սիրտը կրկին փլաւ։

Ալ չեղաւ։ Պէտք էր քալել, պէտք էր կոտր մը շունչ առնել։ Օ՛ֆ, օ՛ֆ քաշելով վերադարձաւ։ Կը քալէր, չէր գիտեր ի՞նչպէս, կը հրէին ետե-ւէն, հողը ոտքերը իրեն կը քաշէր։ Ամէն դիէ քաշկռտուք մը կար։ Երեսի արիւնը կը վառուէր։

Թռչուն մը, ծառի մը խոր թա-ռած կ'երգէր։ Ձայնը շատ անուշ, էջ-լօ, գէշերուն միայն երգով կը յաղ-թէն պառաց, ու սկսաւ երգել դի մացի թռչունին պէս։

Անոր նման ձայնը սրտէն կ'ելլէր, որովհետեւ սրտին թելերը լարուած էին։

Ե.

Ակօրենց Մարգարը մեռնելէն ետք, Հաճի Աղէկ սկսաւ գործի։ Աչքերը չորս բացած, լու չէր փախցներ։ Սր-ճարաններու մէջ անցած փսփսուքնե-րը մանաւանդ, գործին գալու բաներ, ականջ անցուկ խօսքեր չէին։ Առեն կ'ըլլար որ, ժամերով սրճարանի մը անկիւնը կամ գինետունի մը պարտէ-զին խորը նստած, իր սովորական պաղարիւնով, Ակօրենց Մարգարին հողերուն վրայ եղած տարօրինակ զը-րոյցներուն կը հետեւէր։ Բան չէր հա-նէր բերնէն, բայց խօսողներէն աւելի բան կը հասկնար, իր կասկածները ա-ւելի կը բանային միտքը։ Կը մօտենար իր երազին։

Իր չուկայի պտոյտները նշանաւոր էին. Ամէն մարդ, մեծէն պզտիկը բան մը կ'ըսէր, մանաւանդ կօշկակարնե-րու դիէն անցած պահուն,

— Հաճի Աղէկը կ'անցնի կ'ըսէին, ու աչքերնին փակած անոր ճամբան, երբ ալ հեռացած, չէր տեսնուեր, իւ-րաքանչիւրը բան մը ունէր ըսելիք, ու տխուրը խառնելով զուարճալիին, սուտն ալ՝ իրաւին, իրենց պարզու-թեան մէջ, կը պատկերացնէին Հաճի Աղէկը՝ ինչպէս որ էր։

Հաճի Աղէկը ծանօթ էր մանաւանդ այն քանի մը խանութներուն, որոնք նստուկ ու թեթեւ աշխատութիւն ու-նէին։ Հոն, խօսակցութիւնը իր բո-լոր խորունկութիւնը կ'առնէր, ու երկարելով մէկտեղ՝ իր նշանակու-թիւնը ունէր, մանաւանդ երբ փափ-սուքի կը դառնար, աչքերը կը խօ-սէին. ամէնէն պզտիկ շարժումը իր տեղը ունէր։

Մուլլին, առանց խանութի մը խո-րը ներկայացուցին իրեն։ Ամէն ան-գամ հոն երթալուն, Հաճի Աղէկ աչ-քերը յառած, այդ խորութեան մէջ Մուլլի մը կը փնտռէր եւ ուրիշ Մուլ-լիներ կ'երազէր տեսնել։

×

Հաճի Աղէկ, կը խնդար խօսած ա-տեն։ Մեծին հետ պզտիկին հետ միեւ-նոյն ժպիտը, միեւնոյն երեսը։ Բեր-նին բառերը որքան ալ ըլլային ծանր, կծու, կը թեթեւնային, կ'անուշնա-յին։

Ձեռքերը փարատելով երբ կ'անցնէր փողոցէն, իր ուժին հաւասար կար-ծես շարժումները, կը չեշտէին իր անձնականութիւնը, կ'ուժովցնէին քայլուածքը, արդարութիւն կուտային։

Փարատելով կ'անցնէր ձեռքերը ա-զատօրէն, մեծահանձնօրէն, խօսելու պատրաստ, պատասխանելու պատ-րաստ։ Գլուխը ծռելու, համակերպե-լու շարժումներուն մէջ, չափի ու կշռի ճշդութիւն գտած, իր բոլոր շարժում-ներուն հաւասար՝ ուղիղ կը քալէր։

Կ'ըսէր ու կը խօսէր, կը խնդացնէր ալ երբեմն։ Դիմացինէն աւելի խնդա-լու տպաւորութիւնը կուտար այս պա-հուն։ Երբ նպատակին կը մօտենար, իր չանհցած խնդուքով կը սկսէր ծի-ծաղիլ ու նայիլ ամէնուն առանձին առանձին։ Գործելու ժամն էր ան, սպասուած վայրկեանը, ու կը խօսէր, բառերը կը պլլէր բերնին մէջ, ձայ-նը կը բացուէր, կ'երգէր։ Ձայնին այս վերջին եղանակումը կը հասնէր անոնց հոգիին։

Անոնց հոգիին կը մօտենար, որով-հետեւ ազատել գիտէր, համբերու-թիւնով կը սպասէր առիթին.

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(8)

(Շար.)

 են Ազգերու Դաշնակցութեան եւ կը ձգտի պարտադրել ստորագրեալ պետութիւններըՙ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ որոշ դիրք մը բռնել արեւելեան Եւրոպայի քաղաքականութեան վերաբերեալ կարգ մը հարցերու հանդէպ: Գերմանիա, որ կեդրոնական դիրք մը ունի հզօրապէս զինուած պետութեանց խմբի մը միջեւ, հարկադրուած է մասնաւորապէս զգոյշ քաղաքականութիւն մը վարել: Հետեւաբար չի կրնար յանձն առնել այնպիսի պարտաւորութիւններ որ կրնան ամէն հաւանական ընդհարման առաջնորդել զինքը արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ զինուորական գործողութեանց թատերավայր դարձնել իր երկիրը: Միւս կողմէ, ան չի տեսներ որ եւ է քաղաքական անհրաժեշտութիւն Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի մասնաւոր երաշխաւորութեանց համար: Ֆրանսա չի կրնար որ եւ է առաւելութիւն յուսալ իրեն համար: Գերմանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ կան աւելի բարեդէպ միջոցներ խաղաղութիւնը ապահովելու համար: Գերմանական կառավարութիւնը առ հասարակ կը նախընտրէ միակողմանի պայմանագրութիւնները: Միւս կողմէ, ան չի մերժեր պայմանագիրներՙ մէկէ աւելի պետութեանց միջեւ: Բայց կը կարծէ թէ պէտք չէ պնդել զինուորական փոխադարձ օգնութեան յանձնառութեան վրայ, ի դէպ պատերազմի, այլ աւելի լաւ է կնքել ոչ-յարձակման դաշինք եւ ամէն վէճ շահակից պետութեանց քննութեան ենթարկելու յանձնառութիւն: Այդպիսի յանձնառութիւն մը պիտի կազմէ խաղաղասիրական միջոց մը խափանելու համար պատերազմը եւ կրնայ շատ լաւ դառնալ խաղաղութեան երաշխիք մը, առանց վախնալու ծանր բարդութիւններէ, ինչպէս պիտի պատճառէր միւս պետութեանց առաջարկած փոխադարձ օգնութեան դաշինքը»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ միւս պետութիւնները պիտի գործադրեն իրենց որոշումը, եւ քանի որ Գերմանիա կը մերժէ, ոչ միայն կղզիացման պիտի դատապարտուի, այլ եւ շրջապատուած պիտի ըլլայ խումբ մը սպառազէն պետութիւններէ որոնք աւելի կամ պակաս համաձայն են իրարու հետ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ վախեր կան Պելժիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք հանքագործներու աշխատավարձը 5 առ հարիւր կրճատելու որոշման: Հաւանական է որ երկաթուղիի բանուորներն ալ մասնակցին գործադուլին:

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՊԱԼՊՕ, Իտալիոյ օդանաւային հերոսը, որ 25 օդանաւերով կտրեց Ատլանտեանը, հացկերոյթի մը հրաւիրուած էր Եուկոսլավիոյ սահմանագլուխին վրայ, Տալմացիոյ Սփլիթ քաղաքին մէջ: Բանախօսութեան ատեն, Սերպերը բուռն ցոյցեր կատարեցին եւ քարերով ու բիրերով խուժեցին հանդիսավայրը: Պալպօ հարկադրուեցաւ յետաձգել հացկերոյթը եւ հեռանալ կողմնակի դուռնէ մը: Իտալական հիւպատոսարանն ալ պաշտպանութեան տակ առնուեցաւ:

ԲՈՒԲՈՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐՈՒ հետեւանքով, շոգեկառք մը գիծէն ելաւ Զուիցերիոյ մէջ, իսկ չորս լեռնագնացներ մեռան Ալպեան լեռներուն մէջ:

ՃԱՓՈՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐԸ (1935–36) 10,700,000 անգլ. ոսկիի յաւելում մը կը ցուցնեն 1934–35ի վրայ, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառած է: Մեծ վարկեր բացուած են Մանչուրիոյ ճակատին համար:

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

Մուրատ խումբ վաղը հինգշաբթի:
Վռամեան խումբ այս Ուրբաթ:
Սքօ խումբ այս Շաբաթ:

Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue Dameme, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Նուարդ Ճանեան (ծնեալ Գարոնիկեան) բնիկ Պոլսեցի, կը փնտռէ իր քոյրըՙ Տիկին Էլիզ եւ քեռայրըՙ Գ. Մայք Կարապետեան որ Նիւ Եորքի մէջ նպարավաճառութեամբ կը զբաղէր: Կը խնդրուի իրենց հասցէն գիտցողներէն գրել Մարսէյլի Պոլսեցիներու Հայրենակցական Միութեան կեդրոնատեղինՙ Union des Arméniens de Constantinople, 27, Rue Pavillon, Marseille (France):

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակՙ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Պ. Ճէնինկսը այստեղ է, փսփսաց. քանի մը օր է պանդոկին է եղեր եւ հիմա կը ճաշէ... Հիմա ճաշարանէն դուրս կուգայ... քալեցէք...

Գաղտնի ոստիկանը պանդոկին սրճարանը առաջնորդեց իր բարեկամները եւ աթոռ տուաւ անոնց:

— Հիմա մտիկ ըրէք, ըսաւ ան. մուտ, խօսակցեցէք չի հասնինք... Քէլինկթըն, դուն սա անկիւնը նստէ եւ լրագիր կարդա, իսկ դուն Խոտուըրդ, այստեղ բազկաթոռին մէջ նստէ և այնպէս մը ձեւացուր որ իբրեւ թէ մեզ չես ճանչնար.. երբ Ճէնինկսը գայ, ես իրեն կը մօտենամ... այն ատեն դուն, Խոտուըրդ վեր-վար կը պտտիս... Ճաշարանին խօսքը ընելու պէս, երկուքդ մէկ ինծի կը հետեւիք...

— Եթէ կռիւի ելնէ, ի՞նչ պիտի ընենք, հարցուց Քէլինկթըն:

— Կռի՞ւ, ա՞ն, փափսուաց ըսել կ'ուզես կարծեմ. ոչ կռիւ, ոչ ալ փախուստ տալու, սատան ծաղիկի մը պէս պիտի լռէ... աչքերնիդ չորս բացէք

Քանի մը վայրկեան վերջ մարդիկ սկսան դուրս ելլել ճաշարանէն: Ու յանկարծ նաեւ Ճէնինկսը

Շատ լաւ հագուած էր եւ յայտնի էր որ վարժուեր էր այդ շրջապատին: Սիկարէթ մը կար շրթունքին վրայ, երբ բակը հասաւ ու դրպանէն հանեց լուցկիի արծաթ տուփը, Ուօմբըրլի կամացուկ մը անոր մօտենալով թեւէն բռնեց:

— Բարի երեկոյ, Պ. Ճէնինկս, ըսաւ. ուրախ եմ որ ձեզի գտայ... Թերեւս պիտի ուզէիք ձեր սիկարէթը վառելու ծխարանին հանգստաւ մէկ անկիւնըՙ ինծի եւ Նիւ Եորքէն ժամանող իմ բարեկամիսՙ Պ. Խոտուըրդին հետ... աւելի առանձին կ'ըլլանք այնտեղ Պ. Ճէնինկս... աղմուկ հանել չենք ուզեր...

Ամերիկացին մօտեցած էր անոնց. անոր բարձր հասակին ու Ուօմբըրլիի սպառնացող նայուածքը տարօրինակ մը տուին Ճէնինկսին. տժգունեցաւ. լուցկին ձեռքէն ինկաւ, վար ծռեցաւ, վերցուց ու կարծես քաջութիւն մը ստացաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզէ՞ք, հարցուց խռովտարար, հոս ի՞նչ գործ ունիք...

— Զգոյշ եղիր ու քաղաքավար, ապա թէ ոչ թեւէդ բռնած պէս դուրս կը հանեմ եւ չիտակ բանտ կ'երթաս ծխարանը եկուր... անհաւատալի ուրիշ բարեկամ մը եւս որ խենթ կ'ըլլայ որ քեզ ճանչնայ... ... Քէլինկթընՙ Սկոտլէնտ Եարտէն .

Ճէնինկս տեղի տուաւ. այդ երեք անձերուն նայեցաւ ու քալեց դէպի ծխարանը, բազմութիւն կար այնտեղ. ազան Ուօմբըրլին մօտեցաւ ու փսփսաց.

— Առանձնոյ սենեակ մը հասկնէք թէ ինչու համար եկած էք. քանի մը հոգիներ կան որ զիս կը ճանչնան...

— Իրաւ «Պարոն Ճէնինկս» անուն չունիս, հեգնեց գաղտնի ոստիկանը, մի վախնար տղաս... բարեկամներ ենք որ եկած ենք քեզ տեսնելու... ասիկա, սիկարէթ, սիկար պարզէ, եթէ կ'ուզես ու սա անկիւնը կը նստինք, պայմանաւ որ դուն անկիւնը նստիս եւ մենք ալ քու եւ դուռին միջեւ... ուրախ ենք որ քեզի հանդիպեցանք եւ չենք ուզեր, Պ. Ճէնինկս քեզմէ բաժնուիլ...

Ճէնինկս մեքենաբար գրաւեց իրեն ցոյց տրուած աթոռը եւ չորս հոգիի համար սուրճ եւ սիկառ ապսպրեց սպասաւորին: Կրցաւ իր ձայնին բնական չեզոք պահել եւ արտայայտութիւնը չփոխեց սպասաւորին ներկայութեան: Ձեռքերը կը դողային ու քրտինք կար ճակատին վրայ: Գաղտնի ոստիկանը որ անոր ճիշդ դիմացը նստած էր, սեղանին վրայ ծռեցաւ եւ ըսաւ.

— Հիմա մտիկ ըրէ... քեզ տեղն ու տեղը բռնեցինք ու այլեւս ազատում չունիս... չերկնցնեմ... ճիշդ հիմա Վիլլա Ջիլէն հասանք... այնտեղ Կրինը տեսանք... ամէն ինչ պատմեց մեզի... դուն ալ բան նայիմ ինչ որ գիտես, ըսէ...

ԳԼՈՒԽ 18ՐԴ

ՋԻ ԳԻՏԵՐ

Ճիշդ այդ պահուն սպասաւորը սիկառներ բերաւ. Գաղտնի ոստիկանը նշան ըրաւ Ճէնինկսին որ չխօսի մինչեւ որ սուրճերն ալ հասնէին. այդ յապաղումը լաւ էր անոր համար. խորհելու ժամանակ ունեցաւ: Բայց քանի մտածեց այնքան հասկցաւ որ այդ տանջանքէն ազատելու միջոց չըկար այլեւս. յուզուած էր եւ հաւատարմակցութիւնը կորսնցուցած. մատները կը դողային դեռ երբ սիկառին ծայրը փրցուց: Ուօմբըրլի նշմարեց անոր ջղագրգիռ վիճակը եւ գիտնալով որ ջղայնոտ մարդը օգտակար չէր կրնար ըլլալ տագնապի մը ատեն, աւելի եւս քաջալերութիւն տուաւ անոր:

— Անհարկելու պէտք չունիս տղաս, ըսաւ անոր. սակայն քեզի համար լաւ կ'ըլլայ եթէ անկեղծ ըլլաս, անկեղծՙ Կրինին պէս... ամէն բան ըսէ, ահա քեզի իմ խրատս...

Ճէնինկս սպասեց մինչեւ որ սուրճերը սեղանին վրայ դրուեցան, յետոյ ոստիկանին նայելով՝ հարցուց.

— Կրինը ի՞նչ ըսաւ, եթէ գիտնայի...

— Կրնամ ըսել, պատասխանեց ոստիկանը. անհաւատալի...

Ու անոր կրկնեց ծառային պատմութեան ընդհանուր գիծերը, գիտելով միեւնոյն ատեն թէ իր խօսքերը ինչ տեսակ ազդեցութիւն պիտի ընէին անոր վրայ:

— Հիմա, ի՞նչ կ'ըսես... բաւանեն ... ռուս մէջ կա՞յ բան մը զոր հերքել...

— Ոչ, պատասխանեց Ճէնինկս ամբողջութեամբ ճիշդ են... բայց թէ այսպէս վարուեցայ, պատճառն այն է որ Լէյտի Ջիլը հրահանգ չարժէր... ան է այս ամէն բաներու արմատը... ես փոխանորդաբար գործեցի...

Ուօմբըրլի նշան ըրաւ իր ընկերներուն որպէսզի ուշադրութեամբ մտիկ ընեն եւ սեղանին վրայ Ճէնինկսին կողմը ծռելով, ըսաւ.

— Լաւ ականջ տուր ըսածիս, որդիս.. վիճակդ ծանր է եւ փրկութիւնդ քու ձեռքդ է... ամէն ինչ բաց պէտք է պարզես, ինչպէս եղեր ըսաւ... դուն այս գործին ամէնէն վեր ձեռքի տակէ աշխատանքներ... քանի թափես. քեզի կը հետեւէի քանի օր է. շատ մը բաներ իմացայ քու մասին, դուն ալ պիտի զարմանաս... հիմա քանի մը հարցումներ պիտի ընեմ քեզի... ինչպէ՞ս Լէյտի Ջիլը Քարթրայթ ... խնդրին հետ կապեցիր...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. Seine 276 28

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 13 Septembre 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2598

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ԴԻՄԵՆՔ, Ո՞ՒՐ ԴԻՄԵՆ...

»»»· ·«««

Բախտին, հովին կապուած ժողովուրդ ենք: Մինչեւ որ փորձանքի մը չհանդիպինք, չենք սթափիր: Նոյն իսկ այս պզտոտանքին վրայ:

Կրնա՞ք ուրիշ ձեւով բացատրել այն անկերպարան, ողբերգական վիճակը, որուն մատնուած ենք 1921էն ի վեր:

[illegible] ծրագի՞ր, ուղեգի՞ծ,— ուզածիդ չափ: [illegible]

Եւ սակայն, ո՞ւր է մեր կեդրոնական հասցէն: Ո՞ւր պիտի դիմեն անոնք որ անելի մը մատնուած են, կամ խնդրանք մը, առաջարկ մը, հոգ մը ունին:

Ահաւասիկ նամակ մը՝ գաւառէն: Աղաղակ մը որ շատ կը յիշեցնէ տարիներ առաջ, գաւառէն Պոլիս եկած դիմումները.

— «1927ին մաս մը Հայեր Տէքազվիլէն եկանք Վիվիէ (Ավէյրոն). Գործ կար եւ գէշ-աղէկ կ'աշխատէինք: Չէինք կրնար ուրիշ մեծ քաղաքներ երթալ, որովհետեւ երախաներով ծանրաբեռնուած էինք: Գործը բանուկ էր, թէեւ վնասակար: Օրը 8 ժամ թաշկինակով կամ դիմակներով մեր բերանները կապած՝ կ'աշխատէինք «ափոսի» փոշիներուն մէջ, որպէսզի հացի դրամ շահինք: Մինչեւ 1932 բաւական լաւ էինք, բայց տագնապը ծայր տուաւ, սկսան բանուորները պակսեցնել. մաս մըն ալ Հայեր արձակեցին որոնք իրենց շունչը առին Մարսէյլ, Փարիզ կամ Լիոն: Մնացեալ բանուորներս լծկան եզան պէս կ'աշխատէինք, թէեւ գործը կրկնապատկուած եւ օրականները կրճատուած էին:

Արդ, սեպտ. 17ին գործարանը պիտի փակուի, մինչեւ որ «քրօք»ը սպառի: Լաւատեսներ կ'ըսեն 15 օր, ուրիշներ՝ մինչեւ կէս ամիս: Երբ վերաբացուի, կ'ըսուի թէ պիտի կանչուին այն բանուորները որոնք օտարական չեն:

Ի՞նչ ընենք մենք Հայերս: Գիւղ տեղ է, ոչ գործազրկութեան նպաստ կայ, ոչ ալ գործ: Երեք-չորս, նոյն իսկ հինգ երախաներով ո՞ւր երթանք, որո՞ւ դիմենք: Մէկ ամիս որ չաշխատինք, անօթութեան եւ դժբախտութեան պիտի մատնուինք: Սիրելի խմբագիր, կը խնդրենք այս քանի մը տողերը տպել «Յառաջ»ի մէջ եւ մեզի ցոյց տալ արագ հասցէ մը որուն դիմենք»:

Նամակը տպած եղանք, իսկ որու՞ հասցէ՞ն,— եթէ գիտցող կայ կը խնդրենք որ մեզի ալ հաղորդէ:

Սիրելի բանուորներ, մենք յամառ տասը տարի փնտռեցինք այդ հասցէն եւ չգտանք:

Այո, հասցէներ շատ կան, աւելի բազմաթիւ քան մեր բախտակից Յոյներուն մէջ, որոնց թիւը մեր երեք-չորս անգամն է միայն այս երկրին մէջ:

Բայց, չունինք բուն հասցէն, Ազգ. Խորհուրդ կամ Խնամատարութիւն:

Ճիշդ ատոր համար ալ, միշտ կը յիշեցնենք թէ անհրաժեշտ է կազմել գրասենեակ մը, յատկապէս բանուորներու համար:

Դժբախտաբար, շատերուն համար ջուրի ձայն կուգայ այսպիսի կազմակերպութիւն մը: Այլապէս, մինչեւ հիմա ունեցած պիտի ըլլայինք:

Ինչո՞ւ այսպէս: Ըսինք արդէն,— Մինչեւ որ փորձանք մը չպատահի, չենք սթափիր:

Պէտք է 50–100 հոգի սահմանէն դուրս հանելու խնդիր ծագի, որպէսզի «հայրաէր» փնտռենք:

Պէտք է բնական աղէտ մը պատահի, որպէսզի հանգանակութիւն կատարենք:

Պէտք է հազարաւոր բանուորներ անօթի – ծարաւ փողոցներն իյնան, իրենց կիներով եւ երախաներով, որպէսզի կոչեր հրատարակենք, յանձնախումբեր կազմենք, միջոցներ փնտռենք:

Սովորական պայմաններու մէջ, որո՞ւ միտքը կ'իյնան արտաքին յարաբերութիւնները, ներքին կազմակերպութեան եւ փոխադարձ օգնութեան ձեռնարկները:

Առնենք միայն տնտեսական հոգը:

1932էն ի վեր կը տեւէ տագնապը, եւ երթալով ծանրացաւ:

Առջի օր աշխատանքի նախարարը ինք պաշտօնապէս կը գրէր թէ նպաստընկալներու թիւը հարիւրին 14 աւելցած է արուարձաններու, իսկ հարիւրին 44 գաւառի մէջ: Եւ կը թելադրէր այժմէն միջոցներ ձեռք առնել ձմրան համար, մինչեւ որ կարելի ըլլայ որոշ մեղմացում յառաջ բերել, ծրագրուած հանրօգուտ շինութիւններով:

Տագնապին ծաւալման հետ զուգընթաց, աւելի որոշ կը լսուի քրթմնջիւն մը,— օտարը կ'ուտէ մեր հացը...

Նոյն իսկ Էրիոն հարցուց, դեռ անցեալ կիրակի օր, մատնանշելով թէ 35.000 օտարականներ կան Լիոնի մէջ.

— «Թոյլատրելի՞ է որ անոնք բանին, երբ 5500 Ֆրանսացիներ գործ չունին: Խելքի մօ՞տ բան է որ երկիր մը անօթի ձգէ իր քաղաքացիները եւ կերակրէ օտարները»:

Հիմա դուք ալ հարցուցէք իրարու.

— Ներելի՞ է որ տասը տարի Եւրոպա բնակող ժողովուրդ մը շարունակէ ամէն բան բախտին ձգել, եւ չգիտնայ թէ ո՞ւր պիտի դիմէ նեղը մնացած ատեն: Եթէ «ազգ»ը անճրկեր է, հապա ի՞նչ կը խանեն աշխատաւորները իրենք, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն:

Այս հարցումները պարտաւոր ենք ընել աւելի քան երբեք, նկատի առնելով ընդհանուր անստուգութիւնը:

Բացորոշ է որ տակաւին երկար պիտի տեւէ տնտեսական տագնապը,— ուրեմն պիտի աւելնայ գործազրկութիւնը:

Արդ, կարելի՞ է բերանը հովին դիտել այս հեռանկարը:

Նոյն իսկ եթէ հրաշք մը պատահի եւ գործերը բացուին, ներելի՞ է շարունակել մեր այս անկերպարան եւ անիշխանական, ողբերգական վիճակը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

30 ԱԶԳԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼՈՒ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը վերջնապէս որոշած ըլլալով հրաւիրել Խ. Միութիւնը, այժմ կը ճշդուին ընդունելութեան մանրամասնութիւնները: Առջի օր Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները քննեցին հրաւիրագրին պատճէնը, որ շատ կարճ է: Արդէն իսկ 30 պետութիւններ հաւանած են ստորագրել զայն: Բայց առարկութիւններ միշտ ալ կան: Այսպէս, կարգ մը պետութիւններ կ'ըսեն թէ համաձայն են որ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուի Խորհրդային Միութիւնը, բայց չափազանցութիւն է գրկաբաց ընդունիլ զայն: Հակառակորդներ ալ կան, ինչպէս Սկանտինաւեան երկիրները, Աւստրալիա, Քանատա, Հարաւ. Ամերիկայի հանրապետութիւնները եւն.: Կարգ մը պատուիրակութիւններ ալ կ'ըսեն թէ հրաւիրելէ առաջ, լաւ կ'ըլլայ իմանալ թեկնածուին տրամադրութիւնները, մանաւանդ անոր տալիք պատասխանը:

Այս բոլոր նկատումները աչքի առջեւ ունենալով, հրաւէրը խմբագրողները չեն ուզեր աճապարել, որպէսզի իւրաքանչիւր պատուիրակ խորհելու լայն ժամանակ ունենայ:

Ինչպէս ըսինք, 30 պետութիւններ իրենց հաւանութիւնը յայտնած էին առջի օր, բայց այս թիւը բաւական չի համարուիր գործին ընդհանրական հանգամանք տալու համար, եւ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին: Միւս կողմէ, պրպտումներ կը կատարուին, իմանալու համար թէ Խ. Միութիւնը ի՛նչ պայմաններով պիտի մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Հաստատուած կանոնին համաձայն, պետութիւն մը երբ իր թեկնածութիւնը դնէ, միեւնոյն ատեն կը յայտարարէ թէ պիտի համակերպի ուխտին բոլոր յանձնառութեանց:

Կը կարծուի թէ երկու-երեք օր պիտի անցնի, մինչեւ որ հրաւիրագիրը եւ պատասխանը վերջնական ձեւ ստանան: Երբ այս ձեւակերպութիւնները վերջանան, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը պաշտօնապէս պիտի հրատարակէ իր որոշումը, իսկ ընդհ. ժողովը երկու անգամ քուէարկութիւն պիտի կատարէ, մէկը՝ անդամակցութիւն, միւսը՝ մնայուն աթոռ մը տալու համար: Այս բոլորէն յետոյ, Լիթվինով, որ Լոզան կը գտնուի, պիտի կրնայ ժողովասրահ մտնել իր շքախումբով:

∴ Խորհրդային մամուլը խորհրդաւոր լռութիւն մը կը պահէ, այս գործին սկիզբէն ի վեր: Անցեալ օր միայն խզեց լռութիւնը, բայց ոչ թէ տեսակէտ յայտնելու, այլ Խ. Միութեան հանդէպ յայտնուած համակրանքի խօսքերը արտատպելու համար: Մինչ այս մինչ այն, բանակցութիւնները կը շարունակուին Լեհաստանի հետ, փոքրամասնութեանց հարցին առթիւ:

Գերմանիոյ մերժումին հետեւանքները

Գրած էինք թէ Գերմանիա մերժած է մասնակցիլ արեւելեան ուխտին, որուն նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Ֆրանսայի: Այս մերժումը շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց Փարիզի մէջ, եւ հաւանական է որ բանակցութիւնները ընդհատուին ատեն մը: Գերմանիոյ բռնած ընթացքը տակնուվրայ կ'ընէ Ֆրանսայի ծրագիրները եւ որոշ յուսախաբութիւն կը տիրէ ապագայի մասին: Բայց եւ այնպէս, Ֆրանսա չուզեր լքել իր ծրագիրը: Այս առթիւ, Փարիզի մէջ պնդուած են նաեւ Լեհաստանէն, որ երկդիմի դիրք մը բռնեց այս ծրագրին հանդէպ եւ հիմա նոր ուժ պիտի առնէ Գերմանիոյ բռնած դիրքէն: Կիսապաշտօնական Թանը այս առթիւ փափուկ ազդարարութիւն մը կ'ուղղէ Լեհաստանի: Իսկ Գերմանիոյ մերժումին առթիւ կը գրէ.—«Գերմանիա չուզեր կապուիլ այս դաշնագրին, որովհետեւ կ'ուզէ պահել իր գործելու կատարեալ ազատութիւնը պալթեան պետութեանց, Չեխոսլովաքիոյ եւ նոյն իսկ Լեհաստանի հանդէպ, հակառակ լեհեւգերման համաձայնութեան: Ուրիշ խօսքով, հիթլէրական Գերմանիան չուզեր կապուիլ ար եւ է դաշնագրով որ կ'արգիլէ ի գործ դնել իր քաղաքականութիւնը, այսինքն ի հարկին զէնքի զօրութեամբ փոփոխել արեւելեան Եւրոպայի կացութիւնը»:

Գերմանիոյ մերժումը մեծ զարմանք չպատճառեց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ: Ընդհ. կարծիքը այն է թէ Գերմանիա միշտ կը խուսափի միջազգային գործակցութենէ:

Գերմանիոյ առեւտրական դիկտատուրան

Սեպտ. 11ին, Գերմանիոյ առեւտրական նախարարը հինգ հրամանագիրներ հրատարակեց, որով հսկողութեան տակ կ'առնուին ներածումներն ու արտածումները: Այս առթիւ 25 գրասենեակներ պիտի հաստատուին: Մասնաւորապէս խիստ հսկողութեան պիտի ենթարկուի հում նիւթերու ներածումը: Մինչեւ հիմա առեւտրականներուն արտօնուած էր ամսական 50 մարքի հում նիւթ ներածել, այժմ այս գումարը զեղչուած է 10 մարքի:

Նոր զօրամարզեր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ

Երկու օրէ ի վեր ցամաքային զօրամարզեր կը կատարուին Տուլսի մէջ, Զուիցերիոյ սահմանին վրայ: Գործողութեանց կը մասնակցին 15,000 զինուորներ: Իբրեւ զօրադաշտ ընտրուած է վայր մը որ յարձակման ենթակայ կը համարուի եւ բնական մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ բանակներու շարժման համար: Գործողութեանց ներկայ եղաւ նաեւ մարաջախտ Փէթէն:

∴ Անգլիոյ մէջ ալ միացեալ զօրամարզեր կը կատարուին, մասնակցութեամբ նաւատորմին, բանակին եւ օդային տորմիղին: Զօրամարզերուն գլխաւոր նպատակն է փորձել երեք ուժերուն հաղորդակցութեան միջոցները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈՒ ԼՌԵՑ ՊԷՅ-ԷՖԷՆՏԻՆ

»»»· «««

Հռչակաւոր Ագաթօն պէյը անցեալ օգոստոս 4ին բաց – նամակ մը ուղղած էր ընկեր Ս. Վրացեանի, սարէն – ձորէն պատմութիւններ պատմելով Համբարձում Առաքելեանի սպանութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին:

Վրացեան պատասխանեց, հարցերը դնելով շեշտակի, եւ իր կարգին սպասելով պատասխանի (Յառաջ, օգոստ. 9, 10 եւ 11):

Ամիսը լրացաւ, եւ ձայն – ձուն չի հաներ պէյ – էֆէնտին:

Ձայն չեն հաներ նաեւ այն ռամկավար կամ հակադաշնակցական թեր – թերը որ փութացին արտատպել Ագաթօնի պէյի բաց – նամակը:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս քար լռութիւնը:

Ինչո՞ւ կը լռէ պէյ-էֆէնտին, որ երբեք խօսքի տակ մնալու սովորութիւն չունի, մանաւանդ երբ օրակարգի հակադաշնակցական պայքար է:

Օդափոխութեա՞ն գացած է թէ յօգացաւ սառնկացած է:

Այսպէ՞ս են այս մարդիկը: Երբ իրենց օձիքէն բռնես եւ բացատրութիւն պահանջես,— խոյս կուտան:

Բայց, կը շարունակեն բոյն դրսել մասնաւոր նամակներով, «դղրդամ»ներ վարձելով եւ բերնէ բերան պատմութիւններ տարածելով:

Ահա վերջին փաստը:

Գիտէք որ Բարեգործականը գաղջելի «չանթաժ»ի մը ձեռնարկած է, կրթական ճակատին վրայ:

Ո՛ր եւ է գաղութի դպրոցին օգնելու համար, կը դնէ ընդվզեցուցիչ պայմաններ, կ'արհամարհէ ազգ. մարմինները, միջնադարեան հաւատաքննութեան կ'ենթարկէ ուսուցիչները, պայման կը դնէ որ եղած – չեղած տեղը մասնաճիւղ կազմեն եւն.:

Իբրեւ լրացուցիչ մաս այս չճնդ ծրագրին, վերջերս վեց ուսուցիչ կամ պաշտօնեայ մէկէն կը նամկէր Կիպրոսի Մելգոնեան կրթարանէն, մէջն ըլլալով Օշական:

Պաշտօնեաներէն մէկը, Մ. Ճէլալեան, որ խե՛լք բրած էր նամակ մը ուղղելու Ագաթօն պէյի եւ բողոքելու գործուած անիրաւութեան դէմ, չոր ու ցամաք պատասխան մը կը ստանայ անոր քարտուղարին միջոցաւ:

Կ'ուզէի՞ք նշմարել քանի մը նախադասութիւններ.

— «Դուք կ'երեւայ թէ լաւ Նիզ քիչ մը երկար Դաշնակցական էք եղեր. այսինքն անդամը այն կազմակերպութեան, որ տարիներէ ի վեր (շուրջ 30 տարի) անդադար եւ սիստեմաթիք պայքար մղեց Բարեգործական ազգօգուտ հաստատութեան դէմ, անխիղճ կերպով եւ ստայօդ եւ զարշելի վերագրումներ ընելով անոր վարիչներու հասցէին: Եղբայրասպանութիւնը քաջալերող անձերէ եւ կազմակերպութիւններէ պէտք է հեռու մնալ:

« Այս առթիւ պէյը պէտք կը զգայ վերջին խօսքով յայտնելու թէ իր վրայ որ եւ է յոյս մի դնէք »:

Եւ նկատել որ նամակագիրը ոչ միայն Դաշնակցական չէ, այլեւ պաշտօնի կոչուած է Մելգոնեան հաստատութեան ծանօթ խռովութեանց շրջանին (1932), նոյնինքն տնօրէն Գ. Կիրակոսեանի կողմէ, իբրեւ ընդհ. հսկիչ:

Պէյ – էֆէնտիները եւ «մաճ-շէոք»ները երբ խելք խօսք եւ խիղճ ունենային, ինչո՞ւ այսման պիտի զրկէին Բարեգործականը:

ՎԱՀԷ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԽՆԱՄԱՏԱՐ ՄԱՐՄԻՆԸ ԿԸ ԼՔՈՒԻ

o

Ա. Ահարոնեանի խնամատար մարմինէն ստացանք հետեւեալ նամակը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 սեպտ.— Ա. Ահարոնեան խնամատար մարմինս համաձայն իր յանձնառութեան 1934 փետր. 11էն սեպտ. 1 մեծանուն հիւանդի վըսանգաւոր շրջանի խնամատարական գործը կազմակերպելէ վերջ, պարտք կը զգայ նախ քան իր գործի վերջ տալը հրապարակաւ յայտնել իր շնորհակալութիւնները Հ. Յ. Դ. Ամ. Կեդր. Կոմիտէին, Եգ. Կեդր. Կոմիտէին, «Յուսաբեր»ի, «Յառաջ»ի խմբագրութեանց եւ առ հասարակ Դաշնակցական մամուլին, «Հայրենիք»ի, «Ազդակ»ի, «Նոր Օր»ի, Ամերիկայի Հ. Կարմիր Խաչին, Մարսէյլի ընկերներուն եւ բարեկամներուն, Իրաքի եւ Պարսկաստանի կուսակցական մարմիններուն, Գահիրէի հանգանակիչ մարմնին, Աղեքսանդրիոյ խնամատար յանձնախումբին, Մարսէյլի Հ. Կարմիր Խաչին եւ բոլոր այն ընկերներուն ու բարեկամներուն որոնք իրենց նիւթական եւ բարոյական լայն աջակցութիւնը բերին մեր ստանձնած ճուիրական գործին, իր պարտականութեան ճանապարհին վրայ կարեւորութիւն եւ ... Ա. Ահարոնեանը վերադարձնելու իր պաշտելի ժողովուրդին ողջ եւ առողջ վիճակին մէջ:

ԱՀԱՒՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

— • =

Պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէ կը յիշեցնէ թէ յառաջիկայ ձմրան 23 միլիոն հոգի նպաստի կարօտ պիտի ըլլան Մ. Նահանգներուն մէջ: Օգնելու համար ամսական պէտք պիտի ըլլայ 128 միլիոն տոլար: Գործազուրկներուն թիւը չէ ճշդուած, բայց կարելի է գաղափար մը կազմել, երբ ըսենք թէ տնգաւորման գրասենեակները 15 միլիոն դիմում ստացած են վերջին 12 ամիսներու ընթացքին:

Աւելցնենք թէ Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութիւններն ալ տակաւին կը մնան, անելի մը յանգած ըլլալով:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՍ ՄԸ

»»» «««

ՄՕՏ 10,000 ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

« Հայրենիք »ի մէջ կը կարդանք (28 օգոստոս).

ՄԱԼԳՐՕ, Մէս., 26 օգոստոս.— Այսօր Ցակոբեաններու ագարակի մարգագետիններու վրայ եւ պտուղով բեռնաւոր խնձորենիներու ներքեւ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Նիւ Ինկլէնտի Շրջ. Գործադիրի տարեկան դաշտահանդէսը մօտ 10,000 հոգիի ներկայութեամբ:

Մէսէչուսէթի կառավարչական թեկնածու Gen. Charles H. Cole խօսելով՝ գովեց Հայոց քաղաքակրթութիւնը եւ գտանք շատ բաղձալի տարր մը նկատեց Ամերիկայի համար:

Ընկեր Գ. Նժդեհ ներշնչումով եւ հզօր շեշտով ելեկտրականացուց ներկաները՝ «Կ'ամբաստանեմ Թորհրդային Հայաստանի իշխանութիւնը» նշանաբան բանախօսութիւնով:

Ժողովուրդը յուզուած պատգամեց թէ կ'ամբաստանէ խորհրդային ազգասպան կառավարութիւնը մեր ժողովուրդին, ցեղին, պատմութեան եւ սրբութիւններու հասցուցած չարիքին համար եւ մօտ տասը հազարի ձայներով որոշեց կոչ տալ զաղթաշխարհի հայութեան՝ մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնելու այս անհանդուրժելի չարիքի դէմ, որ դաշնակցած է մեր դարաւոր թշնամի Թուրքերուն հետ, եւ պայքարելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողքին թրքօ – բոլշեւիզմի դէմ:

Խօսեցաւ նաեւ Ղեւոնդ վարդ. Մարտուգէսեան, օրհնելով ազգայնական հայութիւնը:

Զօր. Սեպուհ համբուրեց ընկ. Նժդեհի եւ ըսաւ. « Խօսք կուտամ յանուն հոս հաւաքուած ժողովուրդին, որ սփիւռքի հայութեան հետ մենք կը պատասխանենք ձեր եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոչին՝ կռուելու մեր սիրելի Նոյաշխարհին համար »:

Ընկեր Նժդեհ հրաժեշտի համբոյր տուաւ Ցեղակրօններու Արծուիկներուն, Շաւասպեաններուն եւ Ցառաջապահներուն, եւ այս միջոցին ժողովուրդը յուզումով եւ խելայեղ ծափահարութիւնով ողջունեց իր սիրելի զօրավարը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ.— 6. ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Դարերէ ի վեր եւ ցարդ առաւելապէս հողագործ այս ժողովուրդը, մինչեւ 19րդ դարը կը բաղկանար գլխաւոր երկու դասակարգերէ, ազնուական եւ հողագործ։ Քաղքենի (պուրժուա) տարրը, կազմուած աւատրականներէ, ճարտարարուեստի պետերէ եւ մեծամասնութեամբ օտար,— Հրեայ, Գերմանացի — կը կազմէր փոքրամասնութիւն եւ մեծ դեր մը չէր խաղար պետութեան գործերուն մէջ։

Սակայն, այդ թուականէն սկսեալ, իրենց հողերը կորսնցնող ազնուականները, ակամայ կը ստիպուին կամաց-կամաց քաղաք իջնել եւ զօրացնել քաղքենի տարրը։ Բայց, կ'ըսեն թէ հողի սէրը այնքան զօրաւոր է իրենց մէջ, որ շատերը առաջին առթիւ իսկ կը վերադառնան դաշտերը, ձգելով քաղաքի աշխատանքները,— պաշտօնեայ, բժիշկ, առեւտրական եւն.։

Արդ, իբրեւ հողագործական երկիր, ինչպէս ուրիշ երկիրներ, Լեհաստանի մէջ եւս, գիւղատնտեսական աշխատանքներու կարեւոր մէկ մասը կ'իյնայ կնոջ վրայ։ Եթէ՝ այր մարդը կ'աշխատի վար ու ցանքով, կենդանիներով, դուրսի գործերով, կինն ալ կը կատարէ տան գործերէն զատ՝ պարտէզը, կաթնատնտեսութիւնը, փեթակը, հաւնոցը եւն., եւ պէտք եղած պարագային՝ նոյն իսկ բոլոր գործերը։ Լեհուհիներուն համար յաճախ կը ներկայանայ այդ պարագան, ներքին եւ արտաքին պատերազմներու կամ ապստամբութիւններու պատճառաւ։

Հրամայելու եւ պատասխանատուութիւն ստանձնելու այդ սովորութիւնը, հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին զօրացնելով լեհ կնոջ հոգեկան ուժը, զայն կը դարձնէ կորովի եւ գործունեայ, եւ ան իր հոգեկան արիութեան ապացոյցը բազմաթիւ անգամներ կուտայ, 1831ի, 1848ի, 1863ի եւ 1905ի արիւնալի ապստամբութիւններու ժամանակ, քաջալերելով այրերը, ցոյց տալով յանդգնութիւն եւ քաջութիւն։ Լեհաստանի գերութեան շրջանին, ան կ'աշխատի ուսում ջամբել մանուկներուն։ Ամէն բանէ վեր կը դասէ հայրենիքն ու կրօնքը — վերջինը յաճախ ժառանգած առաջինին մէջ — եւ գերմանացի, աւստրիացի կամ ռուս բանակալութեան դէմ մղուած խուլ պայքարին հոգին կը հանդիսանայ։ Հալածուած հայրենիքը, աւելի կնոջ սրտին մէջ տեղ կը գտնէ՝ քան թէ այր մարդուն։

Մեծ պատերազմէն վերջ, երբ Լեհաստան իր անկախութիւնը կը վերագտնէ, առաջին կառավարութեան պետ եւ ազգային հերոս՝ Ժոզէֆ Փիլսուցքին, ի վարձատրութիւն ազգին մատուցած իրենց բազմաթիւ ծառայութիւններուն, 1918 նոյեմբերի հրամանագրով կիներուն կուտայ այրերու հաւասար քաղաքական իրաւունքներ։ 1921ի սահմանադրութիւնը, քուէարկուած խորհրդարանէն, կը վաւերացնէ Փիլսուցքիի հրամանագիրը։ 12, 13, 96 յօդուածներով կ'ընդունի, որ կիները իրաւունք ունին ընտրելու եւ ընտրուելու, խորհրդարանի, քաղաքապետական եւ գաւառական խորհուրդներու ընտրութեան առեն։ Իրենց առջեւ կը բացուին նաեւ հանրապետութեան բոլոր պաշտօնատուները։

Այսպատգրուած ժողովուրդի երկու սեռերուն համար ալ նորութիւն մը կ'ըլլան քաղաքային եւ քաղաքական իրաւունքները, եւ, այր թէ կին հաւասարապէս կ'օգտուին անոնցմէ. մանաւանդ ընտրութիւններու պարագային, մեծ թիւով կ'երթան քուէարկութեան, զայն նկատելով իրաւունքէ աւելի՝ պարտականութիւն մը։ Բաղդատմամբ միւս երկիրներու, ընտրութեանց մասնակցողներու համեմատութիւնը շատ մեծ է եղած։ Այսպէս 1922ի Երեսփ. Ժողովի ընտրութեան մասնակցած են ընտրողներու հարիւրին 78ը, եւ եթէ, ծերակոյտի համար այդ համեմատութիւնը կ'իջնէ հարիւրին 63ի, պատճառը այն է որ ծերակոյտի քուէարկութեան համար նուազագոյն տարիք նշանակուած է 30ը, եւ շատ մը կիներ չեն ուզեր հրապարակաւ իրենց տարիքը յայտնել։

Որոշապէս կարելի չէ ըսել, թէ ի՛նչ ազդեցութիւն ունեցած է կիներու քուէարկութիւնը Լեհաստանի ընդհանուր քաղաքականութեան վրայ, որովհետեւ՝ երկու սեռերը զատ-զատ չեն քուէարկեր։ Բայց բոլոր հոսանքներն ալ կ'ընդունին, որ կիները եթէ քուէարկութեան չմասնակցէին, երկրին մէջ որոշ արմատական փոփոխութիւններ եղած պիտի ըլլային։ Ուրեմն ըսել կ'ուզեն, թէ միւս երկիրներու սեռակիցներուն նման, լեհ կիները եւս՝ ընդհանրապէս պահպանողական են։ Թունդ կրօնամոլ, մանաւանդ գիւղացիները, եւ կղերականներու անմիջական ազդեցութեան տակ, պարզ է թէ, անոնք իրենց քուէները կուտան «քրիստոնեայ» կուսակցութեան ու ազգայնականներուն։ Գործի գլուխ եկող կուսակցութիւնները ստիպուած են այս պարագան նկատի առնելու։ Հակակղերական ամենափոքր պայքար մը կրնայ ուրիշ կողմ փոխադրել կիներու քուէներու ծանրութիւնը։ Կղերապետութեան ազդեցութեան գլխաւոր մէկ ապացոյցն ալ այն է՝ որ պետութիւնը եւ եկեղեցին բաժնուած չեն դեռ։ Աշխարհական չէ նաեւ դպրոցը։ Սկիզբի տարիներուն, կառավարութիւնը ամուսնալուծման ծրագիր մը կը ներկայացնէ, բայց կը ստիպուի ետ առնել, կղերականներու պայքարին պատճառաւ,— կաթոլիկ եկեղեցին արգիլած է ամուսնալուծումը։

Բացի կրօնական եւ անոր հետ առնչութիւն ունեցող հարցերէն, կիներու ազդեցութիւնը աննշան եղած է. որովհետեւ շատ ներկայացուցիչներ չեն ունեցած պետական մարմիններու մէջ։ Զորս յաջորդական ընտրութիւններուն, 444 երեսփոխան ունեցող ժողովին, եւ 717 անդամ ունեցող ծերակոյտին մէջ իրենց թիւը կը տարուբերի 8էն 14ի միջեւ։ Բաղդատմամբ այրերուն, մեծ չէ նաեւ իրենց թիւը քաղաքապետական մարմիններուն մէջ, հազիւ 400 հոգի, եւ մեծամասնութեամբ քաղաքներու մէջ, որովհետեւ գիւղացիները չեն ուզեր, որ կին մը ներկայացնէ պետական ուժը։

Ֆէմինիստ շարժման վարիչները կը բողոքեն այս անարդարութեան դէմ, եւ զայն կը վերագրեն այրերու մեծամտութեան։ Վշտացած են, որովհետեւ բոլոր կուսակցութիւնները իրենց օժանդակութեան կը դիմեն ընտրական պայքարի առեն, եւ իրենք սիրայօժար ու խանդավառութեամբ կ'աշխատին, բայց ... ցանկի վրայ գտնուող այր թեկնածուներուն համար։ Շատ մը կիներ, միշտ զոհաբերուող այս դերէն ձանձրանալով, վերջին ընտրութիւններուն, երբ կառավարութիւնը ընտրական մարմինները կը կազմէ միայն կիներէ, կը խնդրեն որ թոյլ տրուի իրենց կին թեկնածուներու ցանկ մը ներկայացնել ընտրող զանգուածին։ Առաջարկը կը մերժուի, որովհետեւ կէս բանակը կառավարութիւնը կ'ուզէ միակ ցանկ մը ներկայացնել, եւ երկրորդ՝ անոր համար, որ ընտրողները շատ դժուարահաճ են կին թեկնածուի մը հանդէպ, կատարելութիւն պահանջելով անկէ, եւ կը նախընտրեն միջակ այր մը, ինչպէս կը պատմէ հեղինակով, ծերակուտական Տիկ. Աննա Հիւպիքան, գիւղատնտեսութեան խորհրդաժողովի Լեհաստանի ներկայացուցիչը։

Հետեւաբար, հակառակ իգական կազմակերպութիւններու ջանքերուն, պարզ է որ կին երեսփոխաններուն թիւը մօտաւորապէս նոյնը պիտի մնայ, հաւանական է՝ նոյն իսկ պակսի։ Իրենց անկիրթ բնաւորութիւնը, կուսակցական կարգապահութիւնը բանի տեղ չդնելը պատճառ եղած են, որ այրերը կասկածանքով նային իրենց վրայ։ Բոլոր կուսակցութիւնները այն կարծիքը ունին, թէ կիները պառակտման տարրը կը կազմեն իրենց մէջ։ Ետքը, եթէ ընկերային հարցերու տեղեակ կիներ կան, շատ պզտիկ է թիւը անոնց՝ որ արդի տնտեսական եւ քաղաքական հարցերու մասին խոր հմտութիւն ունենան։ Ասոր պատճառն ալ այն է, որ պատերազմէն առաջ, ինչպէս բոլոր Ռուսիոյ մէջ, Լեհաստանի համալսարաններու դռները եւս փակուած էին կիներու առջեւ։ Կին մը բարձրագոյն կրթութիւն կարենալ առնելու համար, ստիպուած արտասահման պիտի անցնէր։

Ճիշդ է, խորհրդարանին մէջ մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ կիները, բայց, եղածները կարելի եղած չափով կարեւոր գործեր տեսած են։ Ի նպաստ կնոջ եղած են ընկերային եւ քաղաքական կարեւոր փոփոխութիւններ։ Յառաջացած է պայքարը ալքոլին դէմ. հաստատուած են դատարաններ մանուկներու համար, որոնց դատաւորները 1929էն ի վեր կիներ են։ Իրենք են որ, կազմել տուած են «[illegible]քերու իգական ոստիկանութիւնը», կարեւոր կազմակերպութիւն մը, որ յաջողապէս կը պայքարի պոռնկութեան եւ կիներու վաճառման դէմ, կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերելով։

Սակայն, իգական շարժման վարիչներուն համար, երկու սեռերու հաւասարութիւնը պէտք եղածին պէս իրականացած չէ դեռ։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Դոնսուրեան յանձնախումբի պուլկար պատուիրակ Ն. Լազարով կը գրէ «Զորա» թերթին մէջ.—

Եթէ նոյնիսկ բնականօրէն Սեւ ծովը փակ ծով մըն է, ինչպէս է, օրինակ, Կասպից ծովը, այսուհանդերձ անիկա քաղաքականապէս կը նկատուի փակ ծով մը, որովհետեւ իր միակ մուտքը, Վոսփորը ամէն բոպէ կրնայ փակուիլ այն պետութեան կողմէ, որ փաստօրէն իր ձեռքերուն մէջ կը պահէ անոր բանալիները։ Միջազգային Սեւ ծովը բաց է ու ազատ՝ բոլոր ազգերու նաւերու նաւարկութեանը համար, բայց, իրականին մէջ, ան բոլորին կողմէ փակ կը նկատուի, որովհետեւ անոր դռներուն բանալիները կը գտնուին միակ պետութեան մը ձեռքին մէջ։ Թէեւ մեզ բոլորովին կտրեցին Եգէականէն, մենք կրկին մեր ակնարկները պէտք ենք ուղղել դէպի Սեւ ծով ու անոր միակ դուռը.— Նեղուցները։ Այժմ, երբ կորսնցուցած ենք Թրակիան, միայն այդ ծովուն ու Տարտանէլի միջոցաւ կրնանք ազատ ծովերը հասնիլ։ Միայն ջուրի այդ ճամբով մենք կարող ենք կատարել ծովային մեր առեւտուրը։ Կը փակուի՞ն Սեւ ծովու այդ դռները,— կը փակուի նաեւ մեր ծովային առեւտուրին դուռը ու մենք կը կտրուինք բոլոր ծովերէն։

Սեւ ծովու ներքնամասին մէջ մենք կրնանք յարաբերիլ միայն այն երկիրներուն հետ, որոնք տէր են այդ ծովու ափերուն։ Այդ պետութիւններն են,— Ռուսիա, Ռումանիա եւ Թուրքիա։ Վերջին երկուքին հետ մենք հոյն առեւտուր մը չունինք։ Բայց Ռուսիոյ հետ, այժմ մանաւանդ երբ օրինական յարաբերութեան մէջ ենք իր հետ, պիտի կրնանք առեւտրական նշանակելի փոխանակում մը ունենալ։

Այս ծովը մեր միակ սահմանն է Ռուսիոյ հետ։ Մինչեւ այժմ այս ջուրերը ծառայեցին որպէս խոչընդոտ՝ երկու երկիրներու յարաբերութեանց համար, բայց սակայն Ռուսիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումէն յետոյ, Սեւ ծովու ջուրերը պիտի ծառայեն որպէս միացուցիչ օղակ երկու երկիրներու։ Անոնց վրայ պիտի երթեւեկեն Պուլկարիոյ եւ Ռուսիոյ նաւերը՝ այդ ձեւով դիւրացնելով միացեալ երկիրներու միջեւ առեւտրական փոխանակումը։

Բայց ինչպէս Ռուսիոյ, նոյնպէս եւ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ համար Սեւ ծովը կը մնայ փակ ծով մը։ Այս անյարմար կացութիւնը մանաւորապէս ուժգին ու ցաւոտօրէն զգացուած է ու կը զգացուի ռուսական մեծ պետութեան կողմէ։ Սեւ ծովու մէջ գերակշռութեան պայքարները կը յենին ռուսական պատմութեան։ Դրեթէ բոլոր այն պատերազմները զորս մինչեւ այժմ մղած է ցարական Ռուսիան Թուրքիոյ հետ՝ նպատակ ունեցած են Սեւ ծովու վրայ ազատ երթեւեկը ու նեղուցներէն ազատ անցքը։

Սեւ ծովը ամբողջովին փակ է եղած այն շրջանին, երբ Թուրքերը գրաւած են զայն շրջապատող բոլոր հողերը։ Այն ատեն (1540ին) անոնք Սեւ ու Ազովեան ծովերը նկատած են իրենց ներքին՝ թրքական լիճերը։ Հազիւ 17րդ դարուն Անգլիացիներու ու Հոլանտացիներու արտօնուած է Սեւ ծովու մէջ առեւտուր ընել, բայց այն պայմանաւ որ թրքական նաւերով ընեն իրենց առեւտուրը։

1696ին, Մեծն Պետրոսի ատեն, Ռուսերը սկսած են նաւարկել Սեւ ծովու մէջ, բայց Թուրքիա շարունակած է այդ ծովը նկատել իր սեփական — ներքին փակ լիճը, իր մէջ այն համոզումը զօրացած ըլլալով որ՝ եթէ օտար ազգեր սկսին երթեւեկել այնտեղ, պիտի գայ Օսմանեան կայսրութեան վերջը։

Քիւչիւք Քայնարճայի դաշինքէն վերջ (1774) Ռուսիա ձեռք ձգած է Սեւ ծովու մէջ եւ Դանուբի վրայ ազատ նաւարկելու ինչպէս նաեւ Վոսփորէն եւ Տարտանէլէն անցնելու իրաւունքը։ Ղրիմի պատերազմէն յետոյ եւ ըստ Փարիզեան դաշինքին՝ (1851) Սեւ ծովը չէզոքացուած է։ Ոչ Ռուսիան եւ ոչ ալ Թուրքիան կարող գացած են այդ ծովուն մէջ պահել մեծ նաւատորմեր։

Փարիզեան դաշինքը սկիզբը կը դնէ Դանուբի վրայ ու Սեւ ծովու մէջ ազատ նաւարկումին։ Այդ դաշինքը, սակայն, նեղուցներուն համար ազատ ռեժիմ մը չի պարունակեր։ Այդպիսի ռեժիմ մը առաջին անգամ կը պարտադրուի հազիւ մեծ պատերազմէն վերջ, Լօզանի դաշնագրով։

Այսուհանդերձ, փաստօրէն, նեղուցներու բանալիները կը գտնուին այն պետութեան ձեռքը, որ հողայնօրէն կը տիրէ անոր ափունքներուն։ Եթէ ըստ Լօզանեան դաշինքին եւս Վոսփորի եւ Տարտանէլի եզերքները զինաթափուած են եւ Թուրքիայէն առնուած է այդ գօտիները զինելու իրաւունքը, այսուհանդերձ նեղուցներու տէրը կը մնայ Թուրքիան, որովհետեւ անոնց եզերքները կը գտնուին իր իշխանութեան ներքեւ։

Սեւ ծովը, որ, 1918էն առաջ, ռազմագիտական ու տնտեսական տեսակէտով Եւրոպայի ամէնակարեւոր աւազաններէն մին կը կազմէր, միջազգային առեւտուրին համար իր երբեմնի արժէքը ամբողջովին կորսնցուց, երբ Ռուսիա խորհրդայնացաւ։ Ռուսիոյ կղզիացումը նեղուցներու հարցը աննշանակ դարձուց։ Ռուսիոյ այս մեկուսացումը՝ մնացեալ առեւտրական աշխարհէն՝ յառաջ բերաւ պատմական Pontus Euxinosի եզերքներուն մինչ այդ ծաղկեալ առեւտուրին ամբողջական անկումը եւ առեւտրական տեսակէտով զգետնեց Ռուսիոյ երկու մեծ նաւահանգիստները,— Օտեսան ու Պաթումը.

Բայց, տարիները կ'անցնին ու պարագաները կը փոխուին. Ռուսիան այլեւս կղզիացած չէ։ Ան եւրոպական պետութեանց մեծ մասին հետ քաղաքական եւ առեւտրական յարաբերութիւն ունի։ Այս պայմաններուն տակ, Սեւ Ծովու մէջ առեւտրական կեանքը կը վերսկսի։ Բոլոր երեւոյթները կը վկայեն որ Սեւ ծովու նաւահանգիստներուն մէջ առեւտուրը կրկին պիտի սկսի։ Տեղի պիտի ունենայ առեւտրական երթեւեկի ուժեղացում մը՝ մէկ կողմէ Ռուսիոյ եւ միւս կողմէ Սեւ ծովեան միւս պետութեանց, ինչպէս նաեւ՝ այն պետութեանց միջեւ որոնք կը գտնուին Միջերկրականեան աւազանին լայնքին։ Այս բարենպաստ հեռանկարը սեւծովեան գլխաւոր քաղաքներու — Օտեսայի, Քէօսթէնճէի, Պաթումի, Վառնայի, Պուրկասի եւ Տրապիզոնի — առեւտրականօրէն յառաջդիմութեան պատճառ պիտի ըլլայ։

Ինչ ալ ըլլայ, սակայն, Սեւ ծովը է ու պիտի ըլլայ մեծ բանտ մը Ռուսիոյ համար, քանի որ անոր բանալիները կը գտնուին Թուրքիոյ ձեռքը։ Չէ՞ որ Թուրքիոյ կողմէ մեծ պատերազմի ընթացքին Սեւ ծովու փակումը պատճառ եղաւ ռուսական կայսրութեան անկումին։ Այժմու Ռուսիան, որ անվհատօրէն կը սկսի վերածնիլ քաղաքական ու տնտեսական տեսակէտով, չի կրնար հաշուի չառնել այս կացութիւնը։ Հարցը աւելի այժմէական կը դառնայ այժմ, երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիան արդէն իսկ կը պատրաստուի ապառազինել նեղուցները, եւ, այդ ձեւով, անոնց փակումը կարելի դարձնել։ Այս կացութիւնը, մանաւանդ այժմ, բաւական անհանգստացուցիչ կը դառնայ Ռուսիոյ համար, երբ գիտենք թէ ինչքան վտանգաւոր սկսած է դառնալ, իրեն համար, ծայրագոյն Արեւելքի իր գործը հակառակորդը,— Ճափոնը։

Երբ մարդ բանտարկուած է բանտի մը մէջ ու կը ցանկայ դուրս գալ անկէ, կը յաջողի միայն երկու կերպով,— կամ մեկուսացնելով զինապահը՝ բռնօրէն, եւ կամ բարեկամանալով անոր հետ։

Ցարական Ռուսիան կը հետեւէր առաջին ուղիին։ Ան կ'ուզէր բռնի ուժով մեկուսացնել զինապահը՝ Պոլսոյ եւ նեղուցներու տէրը դառնալու համար։ Ան կ'երազէր Այա Սոֆիայի վրայ կրկին բարձրացնել ուղղափառ խաչը։ Սովետական Ռուսիան, սակայն, ընդգրկեց երկրորդ ուղին։ Ան աւելի ողջմիտ գտաւ բարեկամական կապ հաստատել «բանտին զինապահին» հետ։ Անոր խոստացաւ իր բազմակողմանի հովանաւորութիւնը՝ զինուորական եւ նիւթական յաջողութեանը ի նպաստ։ Ու այդ ձեւով, ան իրեն համար ազատ կը նկատէ, դժուարին պահերուն, նեղուցներու օգտագործումը։

Ռուսիա, հետեւելով այս ճամբուն, Թուրքերը հովանաւորեց, ամենավճռական ձեւով, Փոքր Ասիոյ մէջ Թուրք-Հելլէն պատերազմի միջոցին։ Ան Թուրքիոյ տրամադրութեան տակ դրաւ իր բոլոր տրամադրելի միջոցները՝ անոր տնտեսական բարձրացման համար։ Թուրքիոյ տուաւ բոլոր անհրաժեշտ հիւսուածեղէնի մեքենաները՝ Կեսարիոյ ընդարձակ գործարաններուն մէջ զետեղելու համար։ Աւելի վերջ, Ռուսիա Թուրքիոյ տուաւ իր անվերապահ գործակցութիւնը՝ Գոնիայի եւ Աֆիոնի այժմու մեծ ջինագործարաններու կառուցման համար, եւ այդ այնպիսի նպաստաւոր պայմաններով որ ոչ մէկ ուրիշ երկիր պիտի չառաջարկէր իրեն. Ասկէ զատ, Ռուսիա ամենամօտ ժամանակին Թուրքիոյ պիտի յանձնէ Ռոստովի իր մեծ գործարաններուն պատրաստած թրաքթէօրներէն, հակառակ անոր որ ինք դեռ եւս պէտք ունի անոնց՝ իր սեփական երկրագործութեանը համար։ Նոյն իսկ թրքական երկաթուղիներու կառուցմանը համար Ռուսիա ոչինչ խնայեց եւ օգնեց Թուրքիոյ անոր գլխաւոր երակներուն լրացմանը համար, մանաւանդ այն գծերուն, որոնք նպատակ ունին Անատոլուն միացնելու հայկական բարձր տափաստաններուն հետ։ Կ'ըսուի նոյն իսկ, որ Ճափոնի հետ կռուի մը պարագային Ռուսիա Թուրքիոյ թոյլ պիտի տայ Կովկասը գրաւել՝ որպէսզի իր զինուորներով խնդրէ կովկասեան նաւթական [illegible] մը։

Բայց Թուրքիան միայն Ռուսիոյ չփայփայուած տղան չէ։ Ան փնտռուած է նաեւ ուրիշ պետութենէ մը, որ պատրաստ է զարձնել զայն ողողելու ընծաներով։ Ան դարպասուած է այն պետութեան կողմէ, որ կենսական շահ ունի Սեւ ծովեան բանտը ամէնէն առպահով կերպով փակ տեսնելու ծանրակշիռ պահուն։ Այդ երկիրը Ճափոնն է։ Ճափոնցիք, իրենց ճարպիկութեամբ կը ձգտին, այս պարագային, քաղաքականօրէն ազատ միացնել, տնտեսականօրէն արժէք րին։

Անոնք Թուրքիայէն ուզած եւ ստացած են մեծ առանձնաշնորհներ Սե սինի եւ Անատոլուի տափաստաններուն վրայ բամպակի մշակութեան ու խոստացած են այդ շրջանները դարձնել արդիւնաբեր դաշտեր այնպէս ինչպէս էին հանրապետ ջանին։ Ճափոնցիք, օգնելով թրքա տնտեսութեան, կ'օգնեն իրենք իրեն որովհետեւ այդ ձեւով պիտի ձերբ զատին ամերիկեան, հնդկական գիպտական բամպակներու յաղթ մէն։

Ճափոնցիք պատրաստ են Թուր բուն շինելու նաեւ ուժեղ նաւատոր որ գեղեցիկ օր մը կրնայ երեւան Սեւ ծովու մէջ։ Թէ այդ առեն կը ւորական այդ նաւերուն կայմեր վրայ թրքական մահի՞կը թէ ճափ նական արեւը պիտի ծածանի — մըն է որ գրուած է ամբողջ Ռուսի առջեւ։

Սեւ ծովը կոչուած է կրկին մեծ խաղալու Ռուսիոյ մերձաւոր մութեան մէջ։ Պուլկարիան, ծովափեայ պետութիւն, գուած է այդ ծովուն ճակատագր Ան կը փափաքի մէկ բան,— դաշն ները յարգուին ու իրեն խաղաղութեան թէ պատերազմի — երբ ինք չէզոք կը մնայ — նեղ ներէն ազատօրէն անցնիլ։ Այդպէս տրամադրէ Լօզանի դաշնագիրը։

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Կիրակի, սեպտ. 9ին, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մուտքին առջեւ, ամէնէն համեստ հաշիւով, 5—600 հոգինոց բազմութիւն մը հաւաքուած էր։

Բուն ժողովուրդն էր եկած այցի իր մեծ զաւկի գերեզմանին։ Զինուոր ու մարտիկ, բանուոր ու արհեստաւոր, երիտասարդ ու մտաւորական՝ բոլորն ալ երկիւղածութեամբ ու խորհրդաւոր լռութեան մէջ շրջապատեցին ազգային հերոսին անշուք հողաթումբը։ Ցարգանքի ու գնահատանքի արտայայտութիւնէն զատ, առանձին արժէք մը կը ներկայացնէր ուխտագնացութիւնը։

Մեր բնաշխարհին մէջ ուխտագնացութիւն կը կատարուէր սուրբերու գերեզմաններուն, որոնց վրայ մատուռներ ու հոյակապ վանքեր էին կառուցուած։ Եւ ո՞վքեր էին սուրբ կոչումին արժանացած մեր նախահայրերը։ Անոնք, որ իրենց կեանքը զոհաբերած են յանուն ժողովրդի հոգեւոր ազատագրման, մարտիրոսացած գաղափարի փշոտ ճանապարհին։ Իսկ ի՞նչ է եղած Անդրանիկի ամբողջ կեանքն ու գործը, եթէ ոչ Հայու հոգին ստրկական կապանքներէ ազատագրելու, անոր ֆիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու եւ իրաւական կացութիւնը բարելաւելու պայքար։ Եւ գերեզմանի վրայ ծածանող եռագոյնը կը խորհրդանշէր Անդրանիկի ամբողջ կեանքին ու պայքարին իմաստը։

Սուրբերու շիրիմին ժողովուրդը կ'երթար աղօթելու եւ համակերպման խաչը ուսն առնելու։ Աստուծոյ կամքն է,— կ'ըսէր ժողովուրդը ու կը հաշտուէր իր դժբախտ կացութեան հետ։ Սուրբի հերոսական մարտիրոսացումն օրինակ կ'առնէր ու ինքն ալ կը մարտիրոսանար։ Սուրբի կեանքը, գործը եւ գաղափարը մոռացութեան էր տուած եւ աչքին առջեւն ունէր միայն անոր վախճանը։

Անդրանիկի գերեզմանը ոչ մատուռ ունի եւ ոչ ալ դամբարան։ Սակայն, այդ համեստ թումբին տակ հանգչող անձը ներշնչարան կը հանդիսանայ մեր ժողովուրդին։ Զհամակերպիլ ստեղծուած կացութեան հետ, պայքարիլ իր վիճակը բարեփոխելու համար եւ ապա նոր մարտիրոսանալ յանուն գաղափարի։ Անդրանիկի գերեզմանին առջեւ Հայ մարդու շուրթերն աղօթք ու աղերսանք չեն շշնջար։ Ան գիտէ այլ եւս, որ այդ նոր ուխտավայրին մէջ Անդրանիկն է, որ իր ականջին պիտի պոռայ.— Պայքար, պայքար ու պայքար։

Եւ Փէռ Լաշէզէն վերադարձողն ինքզինք Աստուծոյ կամքին չպիտի յանձնէ։ Անոր ուղեցոյցը՝ Անդրանիկի կեանքն է, յենարանը՝ Անդրանիկի հաւատքը, սփոփանքը՝ Անդրանիկի գաղափարը, եւ կեանքի իմաստը՝ յանուն այդ գաղափարին իրագործման մղուած պայքարը։

.

Ուխտագնացութիւնը կազմակերպած էր Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը։ Կը մասնակցէին Հայ Սպայից Միութիւնը,—Զափահաս Որբերու Միութիւնը, Լ. Մ.ի արբինները եւ Հայր թիւններ։

Ճիշդ ժամը 2 եւ կէսին, զինակ պարհութեամբ, բազմութիւնը ժեցաւ գերեզմանատան մուտքէն պի Անդրանիկի գերեզմանը ւէն երկու մարտիկներ կը ֆրանսական դրօշը եւ հայկական եռագոյնը։ Անոնց ետեւէն թարմ գիկներով պատրաստուած երկու գեցիկ ծաղկեպսակներ՝ մէկը Կամ. եւ Մարտ. Միութեան եւ նոյն միութեան անդամ Պ. Ագա եանի կողմէ։ Դուռին առջեւ ծախուէր «Ռազմիկ»ի բացառիկ թ Անդրանիկի մեծադիր լուսանկա որ սպառեցաւ քանի մը վայրկեան

Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վաւ. պուհ եպիսկոպոս երկու քահանաներու ընկերակցութեամբ կատար րօնական արարողութիւնը մը բառով վերյիշեց իր առաջին գիպումը Անդրանիկին հետ, երբ իբրեւ յեղափոխական կամբ դամ ընդունած էր Անդրանիկը մակերպութեան շարքերը։

Առաջին խօսողն էր Հայ Կամ. Մարտ. Միութեան նախագահ Տ. Բաղդասարեանը։ «Այս գերեզմանը, բառ ընդգծեց, թէ վրա յաղթական կամար եւ ոչ ալ Մոն Թանէնպէրկի յուշարձանները։ Այս համեստ հողակոյտը կը ներ յացնէ հայ ժողովուրդի ազատ ու յեղափոխական պայքարի խո ը։ Այս շիրիմին տակ կը մէկը, որ Հայոց պատմութեան վեր ջին յիսնամեակի մեծագոյն նասէրն ու զինուորը եղաւ։ Որ ցաւալի է, որ Անդրանիկի մար մինն ու չարչրկուած մարմինը հայրենիքի երկնակամարի տակ գտած իր վերջնական հանգիստ բայց եւ միւս կողմէն բախտաւ թիւն է, որ ան հոս է մնացած բացիր ու տառապած ժողովուրդի անոր հետ միասին։ Որովհետեւ Անդրանիկն իր կենդանութեան բուն մեզ կորով կը ներշնչէր նական օրինակով գործունէ ուղեցոյց կը հանդիսանար, այս գերեզմանը մեզի համար հաւատք պայքարի ազնիւ ներշնչարան կը դիմանայ։ Քառասուն տարիներ պայքարեցաւ Հայաստանի անկախ թեան համար եւ մենք բոլորս կը նունք շարունակել այդ պայքար չեւ վերջնական յաղթանակ»։

Ապա ներկայացնելով Հայ պատմութեան ու հալածական վի կը եւ քաղաքական անակնկալ յի պայմանները, բանախօսը կը բաւ ազգային գործօն բոլոր տարր րուն միանալ եւ միահամուռ շարունակել Անդրանիկի կիսատ գործը։

Սպայից Միութեան կողմէ հա եայ գրաւոր ուղերձը կարդաց Պ Թաղէոսեան։

— «Նախկին պատերազմիկ Սպայից Միութիւնը իր յարգ բաժինը կը բերէ մեծ զինուոր՝ Անդրանիկի յիշատակին ու կը խո

...մեր հերմին առջեւ: Մեր ազգային անոր հերոսը, ծնունդ առնելով դարերու ընթացքին բռնակալ լուծի տակ կեղեքուած ժողովուրդի ծոցէն, կը խառնէ իր մէջ մէկ ամբողջ ցեղի արդար վրէժի եւ մարդկային իրաւունքներու նոր զգացումը: Ան կը յայտարարէ բռնակալութեան դէմ, յենելով միմիայն տառապող ժողովուրդի համակրանքին ու իր անձնուրաց հայրենասիրութեան վրայ: Անոր հայրենասիրութեան արմատը եւ տարիներու ընթացքին վառ պահեց իր հայրենաթափերին մէջ ըմբոստութեան ոգին եւ կրցաւ մեծ անձնուիրութեան ու գիտակցական քաջութեան օրինակ հանդիսանալ բազմաթիւ նոր կարիքներուն: Խլացնելով յառաջ եկաւ եւ ստոյգ հայ կամաւորական շարժումը, որ իր խոշոր դերն ունեցաւ վերջին պատերազմի ընթացքին կովկասեան ռազմաճակատին վրայ իր արտակարգ զինուորական արժանիքներու եւ հերոսութեան համար Անդրանիկին արժանացաւ բարձր առ աստիճանի եւ քաջերուն վերապահուած շքանշաններու: Իսկ հայ ժողովուրդը զայնք չարունակ սիրով եւ պարծանքով պիտի պատմէ իր մեծ զաւակի — Նորագոյն Վարդանի — մասին, որ մեր ցեղին մէջ արթնցուց կորիւն, բարձրացուց մարտիկի վսեմ անունն եւ յարգանք հարկադրեց հանդէպ Հայուն՝ հարեւան ժողովուրդներու մէջ:

Հայ Ազգային Միութիւնը Անդրանիկը կը նկատէ իր նախակարապետը եւ անոր հետ պիտի յիշէ անոր անունը»

Ա. Ա.

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Կիրակի օր Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցան ֆութպոլի մրցումներ: Ամէնէն հետաքրքրականը մրցումներն եղան Փարիզի, Սէթի, Մարսէյլի եւ Թուլոնի մէջ:

Կիրակի օր տեղի կ'ունենան ընդհանուր Ֆրանսայի մէջ «Փըթի Փարիզիէն»ի կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի առաջին շրջանի մրցումները:

Մեր աշխատակից, Օսկար Փափազեան, որ մարզական թղթակիցն է ֆրանսական «Լ'Օթօ» եւ «Փարի Սուար» թերթերուն, Վիեննայէն կը գրէ.— Անցեալ չորեքշաբթի օր Վիեննայի մէջ տեղի ունեցաւ 45.000 հոգիի ներկայութեան Կեդրոնական Եւրոպայի Բաժակի Ֆութպոլի մրցումը աւստրիական եւ իտալական խումբերու միջեւ:

Խաղը շատ հետաքրքրական էր: Իտալացիները շատ գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ունեցան: Առաջին խաղամասը լրանալուն ունէին 2 կէտ, իսկ Աւստրիացիները 0: Երկրորդ խաղամասին գնդակը քառորդ ժամ առաւելութեամբ յետոյ իտալացի վերջապահին մէկ սխալէն օգտուելով Աւստրիացիները կը նշանակեն իրենց առաջին կէտը, յետոյ կը նշանակեն երկու կէտ եւս, եւ Ամբրոս տը Վիէն կը յաղթէ Ֆութպոլ Գլիպ Պոլոնիի 3—2ով:

Այս խաղը այնպէս մը դասաւորուած է որ միեւնոյն խումբերը նորէն իրարու դէմ մրցելով, կէտի առաւելութիւն ունեցողը կը շահի համբաւաւոր բաժակը: Ուստի Ֆինալի մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր Իտալիոյ մէջ իտալական խումբին դաշտին վրայ: Խաղը շատ աւելի հետաքրքրական եղաւ եւ իտալական խումբը ջախջախիչ պարտութեան մատնեց աւստրիական խումբը յաղթելով 5ի դէմ 1 կէտով եւ շահելով բաժակը: Այս խումբը երկրորդ անգամն է որ կը շահի բաժակը.

Կիրակի օր Վարշաւայի մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի միջազգային մրցում մը: Գերմանիոյ ազգային խումբը մրցելով լեհական համապատասխան խումբին դէմ, յաղթեց 5—2ով:

Շաբաթ օր Սէնթ Ուէնի Սթատը Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ ֆութպոլի բարեկամական մրցում մը, իտալական Փրօ Վըրչէլլի կը մրցի Ռէյսինկ Աթլէթիք տը Փարիզի դէմ:

Շաբաթ օր Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ «Լը ժուռնալ» եւ «Էքօ տէ Սփոր» թերթերու կազմակերպած Ֆրանսայի «Աստղերու» 15րդ մրցումը: Ներկայ էին 70.000է աւելի հանդիսատեսներ: Մուտքը ազատ էր: Կը մասնակցէին 10 Ֆրանսացի նշանաւոր հեծելանուորդներ: Մեկնումի ազդանշանը տուին ծանօթ օդանաւորդներ՝ Կոսթ եւ Բոսի: Մեկնումի տեւողութիւնն էր 100 քիլոմէթր (ընդամէնը 27 շրջան): Այս կարեւոր մրցումը շահեցաւ ժողովրդական հեծելանուորդ Անտրէ Լըտիւք (Տէտէ), 100 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 1 ժամ 44 վայրկեան 23 1/5 երկվայրկեանէն: Այնպէս որ թէ ինք եւ թէ իր վաճառանիշն է որ շահած է Ֆրանսայի Աստղերու 15րդ մրցանիշը: Անցեալ տարուան ախոյեանը Շարլ Փէլիսիէն (Շառլօն) կուգայ երկրորդ 13 երկվայրկեանի տարբերութեամբ:

Միեւնոյն օրը կազմակերպուած էր նաեւ Լիլի Գրուալիէ Լարօշ ձիարշաւարանին մէջ «Աշխարհի չափանիշը» հեծելանիւի մրցում մը, որուն կը մասնակցէին ութ ազգերու նշանաւոր 43 ախոյեան հեծելանուորդներ ֆրանսացի, պելժիքացի, իտալացի, գերմանացի, աւստրիացի, սպանիացի, հոլանտացի եւ լիւքսէմպուրկցի որոնց մէջ կը գտնուէին համաշխարհային ախոյեան Քաքրք, Անթօնէն Մանեը, Լափէպի, Սփէչէր, Սթօփէլ, Մարթանօ, Մարօ Պիլլա, Կոմերաս, Հէհէր, եւն.: Այս մրցումին դժուարութեան չկրնալով տոկալ, շատ մը հեծելանուորդներ լքեցին մրցումը եւ Պելժիքացի Տէհէյ Սաստմանդան առաջին, իսկ երկրորդ՝ Բօէլս:

Կիրակի օրուան Փարք տէ Փրէնսի մէջ տեղի ունեցած արմի ֆօնտի «Հարիւր հազար» (160 քիլոմէթր) մրցումն ալ շահեցաւ ֆրանսացի Ժօրժ Փայեարտ, նոյն տեւողութիւնը կտրելով 2 ժամ, 16 վայրկեան 13, 3/5 երկվայրկեանէն:

Կիրակի օր նոյնպէս Իտալիոյ մէջ տեղի ունեցաւ հեծելանիւի կարեւոր մրցում մը, Հռոմ — Նափոլի — Հռոմ, 462 քիլոմէթր 600: Կը մասնակցէին համաշխարհային համբաւ ունեցող իտալացի հեծելանուորդներ: Մրցումը շահեցաւ Կուէռռա նոյն տեւողութիւնը կտրելով 15 ժամ, 9 վայրկեան 7 երկվայրկեանէն (միջին հաշուով ժամական 30 քիլոմէթր):

Այսօր, հինգշաբթի գիշեր Նիսի մէջ տեղի կ'ունենայ հեծելանիւի մրցում մը, որ փոխ-վրէժի հանդամանք ունի: Կը մասնակցին Լայփցիկի համաշխարհային ախոյենութեան մասնակցող հեծելանուորդներ Քաքրք, Կուէռռա, Անթօնէն Մանեը, Սթօփէլ, Խաքուէռա, Ալպէրթ Պուլի եւ Գրօքարտօ եւն.:

Կիրակի օր նոյնպէս տեղի կ'ունենայ «Փարի Սուար» թերթին կազմակերպած «Կրան Փրի տէ Նասիօն» հեծելանիւի մրցումը: Այս մրցումը պիտի ըլլայ ժամական հաշուով, եւ հեծելանուորդներու վերջին մենակէտը պիտի ըլլայ Սթատ Պիւֆալօ:

Եւրոպայի ախոյենական Աթլէթիզմի մրցումները որ չորս օրէ ի վեր կը շարունակուէին Իտալիոյ մէջ, Մուսոլինի դաշտին վրայ եւ որուն կը մասնակցէին 24 պետութիւններու պատկանող շատ մը ականաւոր աթլէթիքներ, կիրակի օր վերջանալով, հետեւեալ ազգերը ունեցան ախոյեաններ Գերմանիա՝ 7, Ֆինլանտիա՝ 5, Հոլանտա՝ 3, Հունգարիա՝ 2, Էսթոնիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Լեթոնիա, Շուէտ 1:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՃՐԱԳ ՄԸ ԵՒՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 20 օրուան հիւանդութենէ մը յետոյ, հինգշաբթի 6 սեպտեմբերին, «Սալվատոր» հիւանդանոցին մէջ, իր աչքերը փակեց Աղավարդ Կակոսեան: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ օր: Բաւական թիւով հայրենակիցներ եկած էին յարգանքի իրենց վերջին տուրքը մատուցանելու:

Դժբախտ երիտասարդը Վանի Հայկաձոր գաւառի Կէմ գիւղացի յայտնի հարուստ Կակոսեանի զաւակն էր:

1918ի Վասպուրականի վերջին նահանջին, շնորհիւ Վասպուրականի կուսոյ ու մարտնչող երիտասարդութեան, Աղավարդի նման հազարաւոր որբեր, տասնեակ հազարաւոր ժողովուրդով կը հասնին Պարսկաստան: Աղավարդ եւս որբանոց կը դրուի, 1920ին Երուսաղէմ կը փոխադրուի: Որբանոցի ցրուումէն յետոյ, արդէն չափահաս կը ձգէ Մարսէյլ կուգայ: Հոս ինքն ալ շատերու նման կը նախընտրէ արհեստ սորվիլ, եւ կը հետեւի կօշկակարութեան: 5—6 տարի առաջ ամուսնացած եւ ընտանիքի տէր դարձած էր արդէն:

Ներքին տկարութիւնը եւ չարաչար աշխատանքը եւ ընտանեկան հոգերը չափազանց մաշեցուցած էին զինքը եւ չկրցաւ դիմանալ հայրենիքի կարօտին: Իր կորուստը խորապէս յուզեց Մարսէյլի Վասպուրականցիները: Հանգիստ իր ոսկորներուն, համբերութիւն իր այրի տիկնոջ եւ համայն պարագաներուն: Այս առթիւ պիտի առաջարկէի Վասպուրականի Հայր. Միութեան մասնաւորապէս, եւ բոլոր հայրենակիցներուն ընդհանրապէս, որ տէր դառնան իրենց հայրենակիցներու անտէր որբերուն:

Զ. Շարոյեան

ՈՒՐԻՇ ՄԸՆ ԱԼ...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սեպտ. 7ին ցուրտ հողին յանձնեցինք ապրիլեան սարսափներէն հրաշքով ազատուած երիտասարդ մը եւս, Խաչիկ Վարդանեան: Բնիկ Աստանացի, փոքր տարիքէն հայ բեկորներուն հետ կուգայ Ֆրանսա, ուր կը լծուի սեւ աշխատանքի, իր օրապահիկը հայթայթելու համար:

Օրական 14 ժամ աշխատելով ֆիզիքապէս կը տկարանայ: Շատ կը գանգատէր, ձանձրացած էր աշխատանքէն.— «Ըսրայը, քաշուելիք բան չէ, առաւօտեան ժամը 3էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9 աշխատանք տանիլ»:

Խառնուածքով տաքարիւն, երբեմն վէճի կը բռնուէր իր հակառակորդներուն հետ: Որ եւ է քաղաքական հոսանքի չէր պատկաներ. բայց միշտ համակրութիւն ունէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր վարած ազգային քաղաքականութեան հանդէպ: Շատ կը զայրանար որ խաչակրութիւն մը բացուած է ազգային եռագոյն դրօշին դէմ. Մէկ կողմէ ազգային ցաւը, միւս կողմէ իր ֆիզիքական տկարութիւնը աւերներ գործեցին: Բժիշկներու խորհուրդով կը լքէ իր սեւ աշխատանքը ու կը քաշուի Սէնթ Անթուան բարեկամի մը մօտ հանգստանալու, յետոյ կ'իյնայ հիւանդանոց, ուր սեպտ. 6ին փակեց իր աչքերը:

Սիրելի Խաչիկ, այս երկտողը թող ծաղկեփունջ մը ըլլայ քանդըչորս զարուններուդ: Հանգիստ ոսկորներուդ:

Կ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՕՐԷՆ ԵՒ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— օ —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 սեպտ.).

— «Էջմիածնի կաթողիկոսը, որ փաստօրէն կալանաւոր մըն է, ամերիկահայ թեմին վերաբերմամբ վերջերս ըրած է կարգադրութիւն մը, որ բացարձակապէս ապօրէն է եւ իր հետեւանքներով միանգամայն վտանգաւոր:

Ասկէ առաջ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը, որուն կ'անդամակցի ծանօթ չեկիստ «եղբայրական» մը, կարգադրած էր ամերիկահայ օրինաւոր Կեդր. Վարչութեան ներարկուելու ապօրինի «Կեդր. Վարչութեան» եւ նոյնքան ապօրինի «առաջնորդական տեղապահին», որոնք ոչ մէկ հեղինակութիւն ու վստահութիւն կը ներկայացնեն ամերիկահայ գաղութի ճնշող մեծամասնութեան համար, պարզապէս խաղալիկներ են հայ կեանքին մէջ խարիզմային քաղաքականութիւն վարող տարրերու ձեռքը եւ մեծագոյն պատասխանատուներէն մէկը, ամերիկահայ գաղութի աղետաւոր պառակտման:

Այս շիլ ու տխմար կարգադրութենէն դեռ անբաւական, Էջմիածինը ըրած է նոր քայլ մը, այս անգամ կարգադրելով հեռացնել երկու անբասիր եւ ժողովրդանուէր եկեղեցականներ՝ Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկէնեանն եւ Նշան քհյ. Փափազեանը, որոնք իրականին մէջ ոչ մէկ վէճ ու խնդիր ունեցած են Էջմիածնի կամ հոգեւոր իշխանութեան հետ, բնաւ թերացած չեն իրենց պաշտօնին մէջ եւ, ընդհակառակն, փորձած են իրենց բոլոր կարելին, որպէսզի հայ եկեղեցական օրէնքները եւ սահմանադրական կանոնները յարգուին, ինչպէս նաեւ վերջնապէս չպառակտուի ամերիկահայ թեմը, որմէ տուժողը առաջին հերթին պիտի ըլլայ Էջմիածինը կամ հայ եկեղեցին:

Գիտենք, ի հարկէ, որ Էջմիածինը անկախ չէ իր քայլերուն մէջ եւ ստիպուած է իր փաստական տէր Չեկայի ցուցմունքներով շարժիլ: Բայց այս վերջին մէկը միւսէն ապօրէն եւ վտանգաւոր կարգադրութիւններէն կրնար խուսափիլ ան, եթէ գէթ տարրական չափով ուզէր յարգել իր մարդու եւ պաշտօնի արժանապատուութիւնը կամ գոնէ հեռաւորապէս նկատի առնէր հայ եկեղեցիի եւ հայկական մեծ գաղութի մը ամէնէն կենսական շահը:

Այս պարագային մեր պահանջը Էջմիածնէն ոչ մեծ է, ոչ ալ անհնարին: Էջմիածինը գիտէ թէ ինքը ոչ միայն շատ հեռու է հայ գաղթաշխարհէն, այլ եւ շատ անծանօթ հոն տեղի ունեցող իրադարձութիւններուն: Ան գիտէ որ հայկական կիրքը կը գործէ սփիւռքի հայ գաղթաշխարհին մէջ եւ կիրքերու այդ փոթորկայոյզին մէջ հագիւ յանցի է եշմարտութեան ձայնը, որ կարմիր գիծէն անդին չի ալ հասնիր բնաւ: Ան գիտէ մանաւանդ, որ իր պարտականութիւնն է ամէնէն առաջ վերահասու ըլլալ ճշմարտութեան, առաջինը յարգել հայ եկեղեցական օրէնքներն ու աւանդութիւնները, կողմ չբռնել բնաւ, արծարծուած կրակին վրայ իւղ չլեցնել ի զուր եւ առաջնորդուիլ հայ եկեղեցիի եւ հայ ժողովուրդի ամէնէն կենսական շահերէն:

Գիտնալով հանդերձ այս բոլորը, Էջմիածինը իր «ցնցող» կարգադրութիւններով արդէն ծառայութիւն կը մատուցանէ պարզապէս հայ ժողովուրդին եւ հայ եկեղեցիին ու, գիտակցաբար աջակցելով հայ կեանքի քանդիչ ուժերուն, կը զրկէ ինքզինքը ամէն տեսակ հեղինակութենէ եւ վստահութենէ ու կը փորէ իր գոյութեան հիմերը»:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գրած էինք թէ պուլկարական կառավարութիւնը օրէնք մը քուէարկած է, պետական ապահովութեան մասին: Այս օրէնքը ուղղուած է Մակեդոնական Յեղ. Կազմակերպութեան դէմ, թէեւ անունը չի յիշուիր: Ահաւասիկ օրէնքին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

Կ'արգիլուին ամէն տեսակ կազմակերպութիւններ, խմբակներ կամ անոնց հատուածները, որոնք իրենց քաղաքական նպատակին հասնելու համար, բացի պետական պաշտպանութեան օրէնքի յօդ. 1ի նախատեսուածէն, կը քարոզեն կամ կը գրգռեն դէպի ոճիր, պաշտօնեաներու կամ մասնաւորներու անձին կամ կեանքին դէմ կամ կը գրգռեն թշնամական գործողութիւններ՝ օտար պետութիւններու դէմ, կամ անոնք, որ նոյն նպատակներով կը ծառայեն կամ կ'ուզեն ծառայել ոճիրով, բռնութիւնով, զէնքով կամ ահաբեկչական գործողութիւններով:

Նոյնպէս կ'արգիլուին այն կազմակերպութիւնները, խմբակները կամ անոնց հատուածները, որոնք որ եւ է ձեւով կ'օգնեն վերոյիշեալ կազմակերպութիւններուն եւ խմբակներուն:

Ով որ կը ստեղծէ կազմակերպութիւններ, խմբակներ կամ անոնց հատուածներ, յիշուած յօդուած 1ին մէջ, կամ անդամ կ'ըլլայ անոնց, կը պատժուի: Ստեղծողները եւ կազմակերպողները 5—10 տարի խիստ բանտարկութեան կը դատապարտուին եւ 50—500 հազար լէվ տուգանքի, իսկ անդամները մինչեւ 5 տարի խիստ բանտարկութեան եւ 5—50 հազար լէվ տուգանքի:

Ով որ միջոցներ կը հայթայթէ, կը պահէ, կը դիւրացնէ, կը պաշտպանէ կամ չ'օգնէ խորհուրդներով կամ ուրիշ կերպով յօդուած 1ով յիշուած կազմակերպութիւններուն, խմբակներուն կամ անոնց հատուածներուն կամ անդամներուն, կը պատժուի մինչեւ 3 տարի խիստ բանտարկութեամբ եւ 10էն 100 հազար լէվ տուգանքով:

Ով որ կ'ընդունի, կը պահէ, կը փոխադրէ, կը հաւաքէ կամ կը պատրաստէ զէնքեր, կը սարքէ պայթուցիկ տարրականներ կամ նիւթեր, որ գիտէ կամ համաձայն հանգամանքներու պէտք է ենթադրէ, որ ատոնք կրնան ծառայել այն գործողութիւններուն, որ յիշուած են յօդուած 1ի մէջ, կը պատժուի մինչեւ 3 տարի մութ բանտարկութեամբ եւ 10էն 150 հազար լէվ տուգանքով:

Անոնք որ յարաբերութեան մէջ կը մտնեն արտասահման գտնուող անձերու, խմբակներու կամ ընկերութիւններու հետ, կամ օտար կառավարութիւններու հետ, պատրաստելու կամ կատարելու համար յօդուած 2, 3 եւ 4 յիշուած ոճիրները, կը պատժուին ոչ նուազ 5 տարի մութ բանտարկութեամբ եւ 50էն մինչեւ 300 հազար լէվ տուգանքով:

Այս օրէնքով դատապարտուածները կը զրկուին քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներէ, համաձայն պատժական օրէնքի յօդ. 30ի, դատարանէն որոշուած պայմանաժամով:

Այն տարրականները, որոնք ծառայած են կամ նշանակուած են կատարելու վերոյիշեալ յանցանքներէն մէկը կամ 1 եւ 4 յօդուածներու, ինչպէս նաեւ յօդ. 10ի մէջ յիշուածները, կը բռնագրաւուին:

Ով որ գիտէ թէ այս օրէնքին մէջ յիշուած յանցանքներէն մէկը կը նախապատրաստուի եւ այդ մասին չի հաղորդեր իշխանութեան, կը պատժուի բանտարկութեամբ:

Ով որ կը թաքցնէ կամ կ'օգնէ փախուստին այն անձերուն, որոնց մասին գիտէ կամ հանգամանքներու բերումով պէտք է ենթադրէ թէ կատարած են այս օրէնքով նախատեսուած յանցանքներէն մէկը, կը պատժուի մինչեւ 3 տարի խիստ բանտարկութեամբ եւ 10—50 հազար լէվ տուգանքով: Այս կէտը չի գործադրուիր թաքնուող անձերու ծնողներու, զաւակներու, ամուսիններու, եղբայրներու եւ քոյրերու վերաբերմամբ:

Ով որ կ'անդամակցի այս օրէնքով արգիլուած կազմակերպութիւններուն, խմբակներուն կամ անոր հատուածներուն կ'աջակցի, չի կրնար ոչ ընտրել եւ ոչ ալ նշանակուիլ պետական, քաղաքապետական եւ հանրային պաշտօն ստանձնել, իսկ եթէ պաշտօնի մէջ է՝ կը հեռացուի:

Ով որ գիտակցաբար կը նշանակէ կամ կը պահէ վերոյիշեալ անձերը պաշտօնի մէջ, կը պատժուի մութ բանտարկութեամբ:

ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Հայաստանի ներքին գործավարութեան փոխ - լիազօր նշանակուեցաւ Արամ Ցարութիւնեան:

Հողային փոխ-գործավար նշանակուեցաւ Գէորգ Գզթունի:

Հողային փոխ - գործավարին օգնական նշանակուեցաւ Արշակ Շահնազարեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— օ —

Այս համբերութիւնը, քաջութիւն մը իր մէջ, պատրաստուած իր բոլոր ուժով, ընկրկիլ չէր գիտեր, կը քալէր նոյն իսկ երբ արիւն կար, կը սնանէր արիւնով: Ասոր համար իր գործերուն մէջ օրուան մարդը, ամէնէն եփածը, ձեռքը ինկածը կը խզէր, չէր թողուր Ասով մէկտեղ յարգուած մարդ, իշխանութիւններին իր ժպիտը ունէր, մանաւանդ Մուլլիի պէտներուն, շատ անգամ կը խնդար, բերանը չէր գոցեր:

— Մօ ողջ, երթալով շուն կը ղառնաս կը կրկնէր շատ հեղ, երբ անոնք հայհոյանքին բերանը կը բացէին, ու կատակը խառնելով տեսակ մը ծաղրածուրի, թէեւ կերպերու բառերը իրենց տեղը կը գտնէին, կը հնչէին ուժով:

Երբեմն ալ երկու բառով կը կապէր, կ'առնէր դիմացինին հոգին, ու կը սկսէր ուզածին պէս գզել, մինչեւ որ հասնէր նպատակին, ալ անկէց ետք, քթէն բռնուած որս մըն էր ան:

Այս բառերը պարզ էին, բայց Համի Աղէկի շրթունքներուն վրայ, խառնուած խնդուն ձայնին, կը կայէին դիմացինին լեզուն, իր լեզուն էր որ կը դառնար ու կը խօսէր անոր բերնին մէջ:

Այս բառերը իր զաղտնիքը, անոնցմով, միսը ոսկորներուն տակ առած շուն մը, կը խածնէր, կը ճզմէր, մինչեւ որ փրցնէր կտորը, մինչեւ որ լեզուն իր պապակը անցրնէր արիւնով:

×

Համի Աղէկ, Մուլլիի պէտներուն բերնին բառերը գործածելու մէկ հատիկ սրունասայէտը, պէտք եղած քաջութեան հետ, բաւական ալ սրտի լայնութիւն ունէր՝ այդ միջավայրի մարդոց մօտենալու համար:

Այդ միջավայրի մարդի՞կը . .

Անոնք կ'ապրէին մէկզմէկ՝ իրենց յատուկ նախանձի խառնուած տեսակ մը ատելութիւնով, բայց կը լռէին, անոր խօսքը անգամ եղած չունէր օր մը օրանց: Այդ ատելութիւնը իրենց կիրքերը կը բարկցնէր, այդ ատելութիւնը օձի մը կիծին պէս կ'երկնցնէր լեզունին, բաց կուտար անոնց: Այդ ատելութիւնն էր որ իրենց հպարտութիւն կուտար: Այդ ատելութեան հրապարակութիւնը Մուլլին նետած էր Համի Աղէկին ոտքերուն տակ:

— Մօ լակոտ, կ'ըսէր ու կը խնդար երբ

— Համի՛ Աղէկ, կը պատասխանէր Մուլլի, ու կը նայէր ներող հպարտութեամբ:

Ըսուած այս երկու բառերը կ'ամբողջացնէին իրարու հնչում, իրարու կուտային իրենց չեչոտներուն շատ ալ խորունկութիւն:

Համի Աղէկին ուզած բաներն էին ատոնք, որովհետեւ, երբ ժպիտով մը չէր կրնար դիմացինին գլուխը դարձնել, իր բառերը ունէր:

Եւ օր մըն ալ, գլուխ գլխի խօսակցութիւնները, գինիի պէս տաքցուցած գլուխը, երբ Մուլլիի ականջին կը քսուէին այս բառերը, արտի անտօրոյ փայլակումներ կ'ունենար, մառ ծուխի մուխերներ կը ցատկէին ուղեղէն, ու մէկէն մը, հեռաւոր լոյսի պէս կը խորունկնար, կը ծփար ներսը, մանաւանդ Համի Աղէկ շատ պատմութիւններ ըրած, անոնց տուած էր աչքի խաղացանք տուող հպարտութիւն: Մուլլի անոնց խնճոյը եղած, հատ մը էվէլ խմելուն պէս, արտին երեսը կ'ելլէին, կը դողային, կը խառնուէին իրարու, ալիք կը դառնային:

×

Համի Աղէկ, իր խօսքը լմնցնելէն ետք, երբ կը լռէր, կը նայէր հաստատօրէն, իր պզտիկ ժպիտին հրապոյրը բերնին տարածութենէն աւելի բան մը, չափ չունէր: Այդ պահուն, Մուլլին կը մոռնար ըսելու բաներ, որոնք պահ մը առաջ իր ներսը պատրաստ, կը խլրտէին, ձայն կուտային:

Այդ պզտիկ ժպիտը մասնաւոր տեղը ունէր Համի Աղէկի սրտէն վեր:

Այդ պզտիկ ժպիտով առած Մուլլիի հոգին, ան աչքերը գոց, կոյրի նման կը սորրագրէր մուրհակները:

Ու ժամանակէ հողերը ձեռքէ երթալու վրայ, կը մտածէր Մուլլի, կը չարչրկուէր դատապարտուած: Քունը փախած աչքերէն, կեանքը իրեն շատ ծանր, կը մթագնէր . .

Զ.

Վերադարձի ժամն էր իրիկուան:

Երիտասարդները, շատ երիտասարդները մանաւանդ, կը քալէին չարչրկուէր դատապարտուած: Քունը մրցում մը զուարճալի: Տարիքաւորները, պահած իրենց սովորական դանդաղութիւնը, առեն առեն կանգ առնելով ճամբուն մէջտեղը, կը շարունակէին իրենց խօսակցութիւնը, իրենց տարիքին վայելուչ լրջութեամբ:

Ցուցումի մը սատկութիւնը ունէր վերադարձի ժամը, կը տաքնար, իր արագութիւնը կ'առնէր: Ձայները, երբ ամէն գիծ կը հանդիպէին, կը խառնուէին իրարու, ալ աւելի կ'առնուէին, կը մօտենային սրտերուն:

Վերադարձի պահն էր իրիկուան:

Սրտերու միացումի վերադարձն էր կարծես, օրուան ժամերուն խորհրդաւոր վերադարձը ապաստուած: Ու լուսկայէն առին կը վերադառնան՝ իրենց սրտերուն միութիւնը պահած կենդանութեամբ . . .

Այնտեղ ուր կը վերջանար շուկային պոչը՝ խաղողենին տակը, շարժում մը կը շատնար, կ'ամփոփուէր: Հոն, իրենց իրիկուան գնումները կ'ընէին շատեր:

Հոն, մութին հետ կը սկսին ձայները, ախորժակին դպող ձայներ, համով լեզուն, հոտով լեզուն: Ամէն իրիկուն միեւնոյն յանկերգը, միեւնոյն եղանակը, բայց ամէն իրկուն նոր յուզումի մը բոցովը թրթռուն: Իրիկուան հրաւէրն է ան, կը կանչեն անցորդին, կը պոռան սրտերուն տակ:

Այդ մարդիկը ծիծաղին ներշնչումը ունին, կը գտնեն բառերու ամէնէն գունագեղները, ամէնէն պարզերը թէեւ: Իրենց ծախու ապրանքին պիտակն է ան՝ իրենց սրտէն փրթած:

Կը պոռան, կը պոռան, կը կանչեն,

— Ջէթունիա նայէ, Հանէս ախպար, եղը վրայէն կը կաթէ, կեր մէկ հատ, համը նայէ:

— Հանէս ախպար, ծուռ աչքով մի նայիր համովին, լուսնի պէս, լո՛ւս կուտայ, լո՛ւս .

Քիչ մը անդին ուրիշ մը,

— Կաթի պէս, կաթի պէս կը պոռայ, չիտակ, մանցնիր Պէյրօս ախպար, պանիրիս նայէ, պանիրիս, կաթ կը վազէ, կաթ . . .

— Մօ Համախպար, կը կանչէ ձկնավաճառ, ձուկ մը կերած ըղիր, օխնը, օխնը, հոգին վրան է. ուրիշ տեղ մ'երթար:

— Հրամմեցէք, կը պոռայ ուրիշ մը հրամմեցէք, խաղէյիֆին հրամմեցէք: Թել թել, խուզմիւրով շինուած է, ճերմակ ալիւրով, ձիւնի պէս, հրամմեցէ՛ք, հրամմեցէք:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(9)

(Շար.)

Սթավիցքիի յանձնաժողովը կը վերսկսի

Սթավիցքիի քննիչ յանձնաժողովը որոշեց նիստ գումարել երեքշաբթի օր, մանաւանդ որ շատ փշոտ խնդիր մը կը գտնուի սեղանի վրայ,— դատաւոր Փրէնսի սպանութեան հարցը:

Ինչպէս կը յիշուի, յանձնաժողովը առաջարկած էր հրատարակութեան տալ գաղտնի ոստիկան Կիյոմի տեղեկագիրը, բայց դատական նախարարը մերժեց: Այժմ խնդիր ծագած է եւ յանձնաժողովը կը գտնուի հետեւեալ չորս հարցերուն առջեւ.— 1. Իր կողմէ հրատարակութեան տալ տեղեկագիրը. 2. Միայն որոշ մասեր հրատարակել. 3. Հրատարակութեան տալ այդ տեղեկագրի մասին կազմուած զեկոյցները. 4. Յանձնաժողովին կողմէ նոր ի նորոյ քննութիւն կատարել դատաւոր Փրէնսի սպանութեան մասին, լսելով բոլոր վկաները որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն:

Ուղղակի օդանաւ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու միջեւ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ յաջող արդիւնքի մը յանգած են այն փորձերը որ կը կատարուէին ամիսներէ ի վեր, օդանաւային երթեւեկ մը հաստատելու համար Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ: Շինուած է հսկայ օդանաւ մը, որ պիտի բանի Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի միջեւ: Օդանաւը կրնայ առնել 30 ճամբորդ եւ հինգ նաւազ: Շարժանիւները ունին 3000 ձիու ուժ: Վերջին փորձերու ատեն, արագութիւնը հասած է ժամական 300 քիլոմեթրի: Ատլանտեանը նեղելէ առաջ, օդանաւը պիտի բանի հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկայի միջեւ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հակառակ միջնորդներու միջամտութեան, հիւսուածեղէնի բանուորներու գործադուլը կը ծաւալի Մ. Նահանգներուն մէջ: Գործարանատէրները փորձեցին նոր բանուորներ վարձել, բայց չյաջողեցան: Խռովութիւններն ալ անպակաս են:

ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Ընկեր Սեդրակ Գարակէօզեանի տիկինը Փորթ տ'Օրլէանի հանրակառքի կայարանէն դէպի Մէթրօ գացած ժամանակ՝ անծանօթ կառք մը իրեն զարնուած ու գետին տապալած է: Անմիջապէս տարուած է հիւանդանոց ուր հարկ եղած դարմանումները ըլլալէ վերջ փոխադրուած է բնակարան: Տիկինը մեծ ճեղքուածք մը ստացած է իր կուրծքէն եւ բազմաթիւ վէրքեր իր դէմքէն որոնք բարեբախտաբար անվտանգ են:

ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց ռուսերէնի նոր բառարան մը հրատարակել: Գործը պիտի բաղկանայ երեք հատորներէ, որոնց առաջինը լոյս պիտի տեսնէ մէկուկէս ամիսէն: Միւս երկու հատորները պիտի վերջանան 1936ի սկիզբը: Այս բառարանը անհրաժեշտ կը համարուի մանաւանդ անոր համար որ լեզուն ահագին փոփոխութիւններ կրած է 1917էն ի վեր: Յեղափոխութիւնը բազմաթիւ նոր բառերով եւ ասութիւններով եւ համառօտագրութիւններով ճոխացուց լեզուն: Բառարանին խմբագրական մարմնին անդամներն են, յայտնի բանասէրներ — Ուշակով, Վինոկրատով, Վինոկուր, Լարին, Տոմաշեւսկի, Մեչերդակով եւն.: Իւրաքանչիւր հատորէն պիտի տպուի 40,000 օրինակ: Այս գործը անհրաժեշտ է նաեւ անոր համար որ Վլատիմիր Տալի քառահատոր բառարանը գրեթէ սպառած է եւ այլեւս չի համապատասխաներ ներկայ ռուսերէնի պահանջներուն:

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՊՈՒԱ-ԿՈԼՈՄԲԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

Մուրատ խումբ այսօր Հինգշաբթի:
Վռամեան խումբ վաղը Ուրբաթ:
Մշօ խումբ այս Շաբաթ:

Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէորգ Գօզեսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Թագւորեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին ընկեր Գուճիկեանի բնակարանին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՕՐ. ՔՆԱՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
Պ. ՏԻԳՐԱՆ ՊՈՂՊԱՏ
Նշանուած
Շավիլ, 2 Սեպտ. 934

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՏԻԿԻՆ ՄԵՂՐԻԿԵԱՆԷ, որ երկու ամիս առաջ կը բնակէր 12. rue Lucien Perquel, Montmorency, ստիպողաբար ծանուցել իր հասցէն Յառաջի վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղերէն կը խնդրուի իրենց հասցէն հաղորդել Փարիզի Տիգրանակերտի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղին հետեւեալ հասցէին.— Տիգրան Գաթըլճեան, 26, Rue Blanqui. Paris (13):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մեծադիր քարտէսը որ 20 ֆրանքի կը ծախուէր, հեղինակին անձկութեան պատճառաւ մնացած 500 օրինակը՝ կանխիկ եւ մէկ գնորդի, հատը մէկ ֆրանքէն պիտի տայ: դիմել՝ Patrikianի. 48, rue du Centre. Lagarenne-Colombes. Seine.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Ճէնինգն սկսած էր աւելի յստակ — օրէն խորհիլ. չէ՞ր կրնար, արդեօք, իրեն ի նպաստ յեղաշրջել յանկարծ կացութիւնը որ բաւական ծանր կ'երեւար: Անմիջապէս հասկցաւ որ իր աջ կողմը նստող նիհարակազմ մարդը որ Նիւ Եորքէն եկած էր, Ամերիկեան ընկերութեան ներկայացուցիչն էր. այդ մասին տարակոյս չունէր. հինգ հազար ոսկի պիտի վճարէր: Ուրեմն տակաւին ժամանակ կար: Ոստիկանին նայեցաւ եւ յանկարծական որոշումի մը հասնող մէկու մը շեշտով պատասխանեց

— Էէյտիին ձեռագիրը կրող թուղթ մը գտայ հոն ուր Ճէքինը մեռաւ:

— Ի՞նչպէս հասկցար. անոր ձեռագիրը չէիր ճանչնար...

— Ոչ. բայց անմիջապէս յետոյ Քրիսի Ուօքըրէն իմացայ որ Ալֆրէտ Ճէքին այդ իրիկունը կնոջ մը ընկերակցութեամբ գինետունը կը դառնէր ժամը 10էն 10.30: Այդ տեղեկութիւնը մտքիս մէջ նոր գաղափար մը արթնցուց: Նուսթըն պանդոկը գացի եւ այդ նամակին թուղթը բաղդատեցի պանդոկին թուղթերուն հետ եւ տեսայ որ յար եւ նման էին: Յետոյ Կրինէն իմացայ որ երբ Ճէքին ծխարանն էր՝ կին մը գրասեղանին առջեւ նստած նամակ կը գրէր. ուրեմն այն եզրակացութեան յանգեցայ թէ անիկա գրած էր իմ ձեռքս գտնուող թղթիկը որուն մէջ ժամադրութիւն կուտար Ճէքինին՝ Էնսըլի Կարտընսի անկիւնը որ շատ մօտ է գինետան. Կրինի միջոցաւ հասկցայ թէ այդ կինը Էէյտի Զիլն էր...

— Յետո՞յ...

— Իրեն գացի եւ պատմեցի ինչ որ գիտէի... այսինքն իր հանդիպումը Ճէքինին հետ՝ գինետան մէջ...

— Յետո՞յ...

— Առաջարկ մը ըրաւ...

— Դրամ առաջարկեց չէ՞...

— Այո, որպէսզի լուռ կենայի... շատ զօրաւոր պատճառներ ունէր այդ հանդիպումը կամ Ալֆրէտի հետ իր ունեցած բարեկամութիւնը գաղտնի պահելու համար...

— Ի՞նչ պատճառներ, բան մը ըսա՞ւ այդ մասին...

— Ոչ, երբեք չըսաւ, չեմ գիտեր...

Դրամ տուա՞ւ...

— Այո:

— Ո՞ւր:

— Զէյթըր՝ ճաշարանի մը մէջ...

— Որքա՞ն...

— Հազար ոսկի... Իտալիա պիտի երթայի եւ հազար մըն ալ պիտի ղրկէր երբ վերջնական կերպով այնտեղ հաստատուէի.

— Եւ դուն Իտալիա չի գացիր անշուշտ...

— Պիտի երթայի, սակայն երբ Լոնտոն վերադարձայ, կամ աւելի ճիշդ ըսելով, երբ ճամբան էի, կարդացի ամերիկեան ընկերութեան զեկոյցը զոր լրագիրէս կարեցի եւ իրեն ղրկեցի... յաջորդ օրը այնտեղ եկաւ զիս տեսնելու...

— Որովհետեւ, կասկած չկայ, իրեն գրեցիր որ աւելի դրամ կը պահանջես... բան նայիմ...

— Ի՞նչ պատճառ կար որ կորսնցնէի այս ըլլալը, պատասխանեց Ճէնինգն, անոնք աւելի կը խոստանային

— Լաւ, հիմա տարիկա՞նդէ, այնտեղ եկաւ, ըսիր. աւելի դրամ տուա՞ւ...

— Ոչ, յաջորդ օրուան համար ժամադրութիւն տուաւ. իրեն հետեւեցայ որովհետեւ կ'ուզէի իմանալ թէ ուր պիտի երթար... մինչեւ Զարլզ փողոցը եւսէն քալեցի. այնտեղ շէնք մը ներս մտաւ, աղքատ մարդոց յատուկ բնակարան մըն էր... վեց փէնինոց բնակարան մը... պատուհանէն ներս նայեցայ եւ այնտեղ՝ ետեւի սենեակին մէջ տեսայ մինչեւ Գրաունը եւ Էէյտի Զիլը... ես ալ ներս մտայ...

— Որպէսզի իրեն հասկցնես թէ գործի համար եկած ես, այնպէս չէ՞...

— Կ'ուզէի հասկցնել թէ խնդիրը իր կարծածէն աւելի ծանր էր. բայց չըլլար մտնել եթէ մինչեւ Գրաունը այնտեղ տեսած չըլլայի... անոր մասին ալ բաներ մը գիտէի...

— Ի՞նչ գիտէիր...

— Թրըօֆըրտ անունով լրագրող մը կար՝ այն երիտասարդը որուն առւիք Ճէքինի լուսանկարը՝ հարցաքննու — թեան օրը. անիկա ալ այս խնդիրը կը հետապնդէր... առտու մը իրեն հանդիպեցայ եւ միասին գացինք Շայնօ անունով կառավարի մը որ մեզի պատմեց թէ Ճէքինի մեռած գիշերը՝ անոր նմանող մէկը եւ իրեն հետ ուրիշ բարեկամ մը — որ մինչեւ Գրաունին կը նմանէր — Զարլզ եւ Սիմօր պողոտան տարած էր... Քօպտընի փողոցներուն անկիւնէն Քրաունաէլլ արձանին առջեւը անոնց սպասեր էր եւ յետոյ միեւնոյն վայրը վերադարձուցեր էր զանոնք... մինչեւին նմանող դէպի Զարլզ փողոց գացեր էր, իսկ Ճէքինին նմանող մարդը՝ Նուսթընի հրապարակը...

— Ժամը քանի՞ն...

— Տասնըմէկէն մօտերը...

— Արձանին առջեւ քանի՞ վայրկեան սպասեր է...

— Կէս ժամու չափ...

— Լաւ յետոյ կը խորհինք... ուրեմն բնակարանէն ներս մտար... ի՞նչ պատահեցաւ...

— Էէյտիին ըսի որ իրեն հետեւած էի որովհետեւ վստահութիւն չունէի իր վրայ եւ համոզուած էի թէ իր պատմածէն աւելին գիտէր. վիճաբանութիւն մը ունեցանք [illegible] կին հետ որ ըսաւ թէ Էէյտի Զիլը ուզեր որ իր անունը հրապարակ չ[illegible] եւ ոչ մէկ բան գիտէր Ճէքինի [illegible] մասին...

— Անկե՞ղծ էին իր խօսքերը.

— Կարծեմ, շատ հաստատ [illegible] խօսեցաւ. ըսաւ թէ ոչ ինք եւ [illegible] Էէյտին տեղեակ էին Ալֆրէտի [illegible] ուած պատճառներուն, թէեւ երկ[illegible] ալ կը ճանչնային զինքը եւ իրեն [illegible] դիպած էին այդ գիշերը... բայց [illegible] րեց նաեւ թէ շատ զօրաւոր [illegible] լուրջ պատճառներով Էէյտիին անունը չպիտի հրապարակուէր այդ գործին մէջ եւ ի գին ամէն զոհողութեան

— Ի հարկէ անիկա ձեր գործի [illegible] կաւ... յետո՞յ...

— Երկար խօսակցութիւն ունեցանք երեքս միասին... մինչեւ ըսաւ [illegible] բաւեր միայն իմ «բերանս փակ[illegible]» ու երկու անձեր եւս կային [illegible] լռութիւնը կենսական էր — [illegible] Քրիսին, միւսը՝ Կրինը՝... պէտք էր անոնք ալ գտնել... ես խօսք տուի կը գտնեմ եւ կը բերեմ...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.294

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՄՕՏԱԿԱՅ ԿԱՅԱՐԱՆ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 14 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ · 10e Année Nº ....

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՈՒՐՍԸ ՁԵՌՆՈՑ, ՆԵՐՍԸ ԲՈՒՌՆՑՔ

»»»··«««

Երբեք այսքան... սրտառուչ միաձայնի մէջ տեսած չէի խորհրդային իշխանութիւնը

Աշխարհ մը պետութիւններ իրար անցեր են, իր թեկնածութիւնը դնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Ամիսներով գաղտնի փսփսուքներ, խորհրդակցութիւններ, — եւ վերջապէս խնդիրը պաշտօնապէս անցաւ օրակարգ:

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը արդէն քուէարկած է թեկնածութիւնը: Այժմ «պատշաճ» ձեւեր կը փնտռուին, հրաւիրագիր ղրկելու եւ մնացեալն ալ լրացնելու համար:

Հրաւէրը պիտի ղրկուի շարք մը պետութեանց ստորագրութեամբ՝ պատասխանը պիտի հաղորդուի ընդհ. ժողովին, քուէարկութիւն, եւ — ներս հրամեցէք...

Այս բոլորին մէջ, ամէնէն ուշագրաւը խորհրդային իշխանութեան բռնած դիրքն է:

Ո՛չ կը գրէ, ոչ կը խօսի: Կարծես այս ամբողջ իրարանցումը կապ ունի ոչ թէ իրեն, այլ Կուաթէմալայի կամ Հրոյ Երկրին հետ:

Մոսկուան տեսակէտ չունի՞ այս հարցին մէջ:

Կ'ուզէ՞ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնել թէ ոչ:

Ի՞նչ միամիտ հարցումներ:

Ան գտեր է միջնորդները: «Աղջիկ քեզ կ'ըսեմ, հարս դուն իմացիր»:

Եւ ի՛նչ անձնուէր միջնորդներ: Մանաւանդ Ֆրանսան եւ Իտալիան:

Զափազանց փափկանկատ, անոնք, միջնորդները, ամէն մի — ջոց կը խորհին, որպէսզի անհաճութիւններ չծագին եւ փեսացուն Ազգերու Դաշնակցութենէն ներս մտնէ ոչ թէ իբրեւ ինքնակոչ թեկնածու մը, այլ իբրեւ թանկագին հիւր մը:

Ատոր համար է որ, օրերը կ'անցնին եւ տակաւին պատրաստ չէ հրաւիրագրին վերջնական բանաձեւը...

Միջնորդները կ'ուզեն գտնել բանաձեւ մը որ գոհացնէ Մոսկուան եւ անոնք որ քուէ պիտի տան:

X

Ի՞նչ խօսք որ գրական երեւոյթ է Խ. Միութեան անդամակցութիւնը:

Մինչեւ հիմա, Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը ձեռնապէս տուժեց, այս կամ այն պետութեան ձեռնպահութեամբ կամ հրաժարումով:

Այսպէս, Գերմանիան չատ ուշ մտաւ, եւ չհասաց հրաժարեցաւ (1933): Մ. Նահանգները եւ Խ. Միութիւնը չեն մասնակցիր սկիզբէն ի վեր: Ճափոնն ալ քաշուեցաւ, աւելի ազատ գործելու համար.

Հաշուեցէք այս բացականերուն արժէքը՝ իրենց բնակիչներու թիւով,— Գերմանիա՝ 65 միլիոն, Մ. Նահանգներ՝ 130 միլիոն, Խ. Միութիւն՝ 160 միլիոն, Ճափոն՝ 70 միլիոն: Համագումար՝ 425 միլիոն:

Ցեսուն, չհաշուելով ազգերէ բաղկացած այս կազմակերպութիւնը միշտ ալ կ'աղդուի, այս պետութիւններէն մէկուն կամ միւսին բռնած դիրքով:

Մնաց որ, Իտալիան ալ ոչ միայն տաք չէ, այլ եւ միշտ պատրաստ՝ առնել-քալելու, ինչպէս ըրաւ անգամ մը (Քորֆու):

Ուրեմն, Խ. Միութեան մասնակցութիւնը պիտի կազմէ նոր կէտ մը, հաստատուած գոյավիճակը պահպանելու տեսակէտէն:

Ուրիշ խօսքով, Մոսկուան ինքն ալ — եւ այս անգամ հանդիսաւորապէս — պիտի դառնայ պաշտօնական մեղսակից մը՝ կատարուած անիրաւութեանց եւ քաղքենի — դրամատիրական դաւերու:

Խ. իշխանութեան դիրքը սրտառո՛ւչ է նաեւ իր առաջադրութեամբ:

Ան ոչ միայն խոնարհաբար ապաւինած է քաղքենի — աշխարհակալ պետութեանց բարեխօսութեան, այլ եւ միշտ կը կրկնէ թէ իր ուզածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ խաղաղութիւն: «Խաղաղութիւն ամէնեցուն»:

Թուէիչ ձեռնոց մը ձեռքը, ան բարեհաճ նայուածքներ կը փոխանակէ միջազգային աշխարհակալութեան պարագլուխներուն հետ, գաղտնի սենեակներու մէջ եւ կանանչ սեղաններու բոլորտիքը:

Իսկ բուն երկրին մէջ՝ նոյն անողոք բռունցքն է որ կը գործէ:

Խաղաղութիւնը չատո՛նց վերահաստատուած է այնտեղ, անհամար գիւղացիներու եւ բանուորներու գլխուն վերեւ, զէնքի զօրութեամբ: Խաղաղութիւն՝ սուինի եւ թնդանօթի:

Բայց, նոյն սուինն ու թնդանօթը բաւական չեն արտաքին ճակատին համար: Ընդհակառակն, կրնան քանդել նաեւ ներքինը:

Ուրեմն, մտնե՛նք Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, սատանին տեղ կապելու համար:

Հոգ չէ թէ՝ երէկ պատրաստ էին քանդելու զայն, իբրեւ որջ ժողովուրդներու եւ գիշատիչ աշխարհակալներու:

Եւ հոգ չէ թէ՝ ժողովուրդներ կան որ սփ առած են այդ ժողովին դուռը, իր իսկ խոստումները յիշեցնելու համար...

Կարմիր Մոսկուան չէ՞ր որ հաչակեց ի լուր աշխարհի,— ինքնորոշման իրաւունք ժողովուրդներու:

Եւ ան չէ՞ր, գարձեալ, որ իր կարմիր դունչը ի սպաս դրաւ Կարմիր Սուլթանին, հողէ, ջուրէ եւ արեւէ զրկելու համար ժողովուրդներու ամէնէն պզտիկը,— Հայը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ՈՒԿՐԱՅՆԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ ԱԼ ԿԸ ԴԱՆԴԱՏԻ «ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԵՐԷՆ»

Դեռ չեն վերջացած Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու ձեւակերպութիւնները:

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Վրաստանի հանրապետութեան պատուիրակութիւնը բողոքած է Խ. Միութեան ընդունելութեան դէմ, հիմնուելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին մէկ տրամադրութեան վրայ: Այդ յօդուածին համաձայն, անդամակցող պետութիւնը պէտք է ըլլայ «բոլորովին ինքնավար»: Ֆրանսերէն պատճէնին մէջ այս բացատրութիւնը թարգմանուած է այսպէս. — «որ ազատօրէն կը կառավարէ ինքզինքը»: Վրացական պատուիրակութիւնը հիմնուելով այս կէտին եւ ուրիշ տրամադրութեանց վրայ, կ'առարկէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը 1920ին դաշնագիր մը կնքեց որով կը ճանչնայ Վրաստանի բացարձակ անկախութիւնը, եւ թէ ան չէ յարգած իր միջազգային յանձնառութիւնները: Հետեւաբար, կը խնդրէ որ անոր ընդունելութեան առեն, պայման դրուի Վրաստանի անկախութեան ճանաչում մը:

Ուկրայնայի պատուիրակութիւնն ալ նոյնիմաստ բողոքագիր մը յանձնած է, պահանջելով որ Խ. Միութեան ընդունելութենէն առաջ, խորհրդային զինուորները քաշուին Ուկրայնայէն եւ թոյլ տրուի վերահաստատել այդ երկրին անկախութիւնը:

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, Իրլանտայի ազատ պետութեան վարչապետը դառնօրէն բողոքեց որ մութ խորշեր կը կատարուին Խ. Միութեան ընդունելութեան առթիւ: Ան վայելչա յայտարարեց.

— «Պէտք չէ պանդոկի սենեակներու չորս պատերուն մէջ կատարել այս կարգի բանակցութիւնները, այլ օրը ցերեկով: Պէտք է որ ամէն մարդ կարենայ բացէ ի բաց արտայայտուիլ, ազատ ամէն ճնշումէ: Խ. Միութեան ընդունելութիւնը պէտք է կատարուի կանոնաւոր եղանակով: Ես չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ այս ընդունելութեան համար ալ նախապէս քննութիւն չի կատարուիր վեցերորդ յանձնաժողովին առջեւ: Եւ կը կարծեմ թէ Մոսկուայի կառավարութիւնը պէտք է, զոնէ, Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն տայ խղճի ազատութեան այն միեւնոյն երաշխաւորութիւնները որոնք պայման դրուեցան իր ճանաչման համար Մ. Նահանգներուն կողմէ: Ես պիտի քուէարկեմ ընդունելութեան համար, թէեւ իմ երկիրս հակառակ է Խ. Միութեան քաղաքական եւ կրօնական գաղափարներուն. բայց պէտք չէ շեղինք կանոնական տրամադրութիւններէն եւ պետութիւնները զրկենք քննադատելու իրաւունքէն»:

Ժընեւի գործերուն իրազեկ անձ մը կ'ըսէ թէ Խ. Միութիւնը միշտ հեգնութեամբ կը նայի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ թէ Արեւելեան ուխտին վրայ: «Բայց, այդ բոլորը անհրաժեշտ ձեւակերպութիւններ կը համարուին, Ֆրանսայի հետ զինակցութիւն մը կնքելու համար. զինակցութիւն մը որ հակագերմանական է իր անուղղակի հետեւանքներով: Այդպիսի զինակցութիւն մը կրնայ կնքուիլ միայն փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մը սահմանին մէջ որ նախատեսուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով:

Աւստրիա օգնութիւն կը խնդրէ

Ազգերու Դաշնակցութեան նոյն ժողովին մէջ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, պարզելով իր երկրին վիճակը: Յայտնեց թէ Աւստրիա կրնայ ապրիլ իր սեփական միջոցներով, պայմանաւ որ թոյլ տան ապրելու եւ ազատօրէն օգտագործելու իր ուժերը:

Վարչապետը երկարօրէն խօսեցաւ երկրին մէջ կատարուած փոփոխութեանց եւ վերջին դէպքերու մասին, ուժգնօրէն բողոքեց հիթլերական խաղերու դէմ, եւ կանգ առնելով Աւստրիոյ անկախութեան վրայ, խնդրեց որ պետութիւնները հասկնան իր կացութիւնը եւ ընծայեն անհրաժեշտ աջակցութիւնը: Այս վերջին բացատրութիւնը կը նշանակէ արտօնութիւն՝ աւելցնելու իր զինուորական ուժերը: «Մենք համոզուած ենք թէ մեր ճշմարիտ շահերը ներդաշնակ են մեր ուղղակի եւ անուղղակի դրացիներու շահերուն: Աւստրիա պատրաստ է ուղղակի բանակցելու բոլոր պետութեանց հետ»:

Գործադուլը կը ծաւալի Մ. Նահանգներուն մէջ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 12 թուականով.— Նոր բռնութիւններ պատահեցան այն 22 նահանգներուն մէջ ուր կը տիրէ գործադուլը: Ազգային պահակները շարժման մէջ դրուեցան զանազան տեղեր: Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Փէնսիլվանիոյ մէջ, ուր քանի հոգի վիրաւորուեցան: Գործադուլը կը ծաւալի: Նիւ Ինկլէնտի հինգ նահանգներուն մէջ՝ կան 155,000 բանուորներ, 70,000 աշխատողներու դիմաց: Քարոլինի երկու նահանգներուն մէջ կան 107,000 բանուորներ եւ միշտ կ'աւելնան: Փէնսիլվանիոյ մէջ բանուորներուն թիւը 7000 եւս աւելցաւ: Մէսաչուսէցի նահանգին մէջ ալ կացութիւնը ծանր է: Ռոտ Այլէնտի կեդրոնին մէջ 4000 բանուորներ կռուի բռնուեցան 250 զինուորներու հետ: Շրջակայ տուներու բնակիչները ստիպուեցան փախչիլ, արտասուաբեր կազեր արձակուած ըլլալով:

Այպանիոյ թագաւորը Էնկիւրի կ'երթայ

Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ Զօկու թագաւորը պաշտօնապէս Էնկիւրի պիտի այցելէ աշնան: Այս այցելութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՍԿ ՇԻՐԻ՞ՄԸ...

»»»·«««

Մինչ ամէն տարի պատահաբար կը յիշուէր, այս տարի երկու անջատ ուխտագնացութեանց արժանացաւ Անդրանիկի գերեզմանը, Փէռ Լաշէզի մէջ:

Մէկդի դնելով շարժառիթները, ընդունինք թէ այս ալ մխիթարութիւն մըն է:

Չէ՞ որ շատ շուտ կը մոռցուին յիշատակները, այս պղտոտներուն վրայ:

Այս առթիւ հարցում մը, եթէ կը հանիք:

Ո՞ւր մնաց շիրիմին շինութիւնը:

Անդրանիկ մեռաւ 1927 օգոստոս 30ին, Ֆրէզնոյի մէջ: Փարիզ փոխադրուեցաւ եւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ թաղուեցաւ՝ 1928 յունուարին:

Թաղման շքեղութիւնը այնքան խոր ազդած էր որ, Փարիզի բանկային ջոջերն անգամ կարմրեցան, այսինքն մայտական ազի ստացան եւ անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկեցին, շիրիմ մը շինելու համար:

Ես ալ մէկն էի որ, 1930ի՞ն թէ 1931ին, «բախտն ունեցայ» տեսնելու այդ շիրիմը,— քար մը եւ երկու կտոր փայտ: Եւ պարտք սեպեցի «Ցոմս» մը տպել «Յառաջ»ի մէջ:

Այս յայտնութիւնը զարմանք պատճառեց Փարիզէն մինչեւ Քալիֆոռնիա:

Այնուհետեւ, 1932ի աշնան, յիշատակի տօն մը սարքուեցաւ Փարիզի մէջ, գլուխ հանելու համար շիրիմին շինութիւնը:

Նորէն ջոջեր էին հովանաւորները, բայց ամէնէն առաջ անոնք փայլեցան ձեռնպահութեամբ.

Այսպէս կամ այնպէս, քիչ մը շարժում առեղծուեցաւ, մաս մըն ալ գրամ շահեցնելով:

Բայց, ոչ իսկ շիրիմին քարը գրուած է.

Ուխտաւորներ կ'երթան ու կուգան, աղօթելու համար երկու փայտի կտորներ եւ քար մը, որոնք «դարբնոց»ի մը գերեզմանը կը յիշեցնեն:

Բայց, մինչեւ ե՞րբ այսպէս:

Եթէ չեմ սխալիր, Շ. Գարահիսարցիներն ու Զափահաս Որբերը յանձն առեր էին գլուխ հանել այս գործը,— շինել արժանավայել շիրիմ մը:

Ինչո՞ւ կը ձգձգեն: Հաւաքուած դրամը՞ն է որ չի բաւեր:

Չեմ գիտեր որքան է հաւաքուած, բայց կը կարծեմ թէ, ներկայ պայմաններուն մէջ, տասը հազարն իսկ պիտի կրնայ ձեռնտուրեր հանել մեզ:

Արդ, այդքան գումա՞ր ալ չէ հաւաքուած 1928էն ի վեր:

Այս գո՞րծն ալ կէս մնաց, հակառակ այնքան ուխտերու եւ ճառերու..

Վ.Ա.Հ.

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

օօօօ

Պ. Մուսոլինի, որ Պարիի արեւելեան ցուցահանդէսը բանալէ յետոյ օդանաւով Պարի գացած էր, առջի օր կրկին այցելեց չորս թորփիլանաւերով: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, նորէն յիշեցուց թէ Իտալիոյ ապագան Արեւելքի մէջ է:

«Առաջնորդ»ը այցելեց բոլոր տաղաւարները, աչքէ անցնելով Մոսկուսոր Արեւելքէն դրկուած ապրանքները, ինչպէս եւ Արեւելքի մէջ ծախուելու սահմանուած իտալական արտադրութիւններ:

Այս ցուցահանդէսին մէջ, Իտալացիներէն յետոյ կը փայլին Ֆրանսացիները, որոնք մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած են նախագահութեամբ Փարիզի երեսփոխան Պ. Սուլիէի: Ցուցահանդէսին կը մասնակցին 15 ազգեր՝ պաշտօնապէս, իսկ 23 ազգեր՝ անպաշտօն կերպով: Պարապ կը մնան Գերմանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յատկացուած բաժինները:

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

— օ —

Սեպտ. 11ին Հինտիէի (Պաղտատ) իր գրասենեակին մէջ սպաննուեցաւ բրիտանական օդանաւային ուժերու սպաներէն Հուայթ: Ելեկտրագէտ մըն ալ միջամտած ըլլալով, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Մարդասպանն է քրիստոնեայ պաշտօնեայ մը, որ փորձեց անձնասպան ըլլալ եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ: Զոհը իր գրասենեակի պետն էր եւ դիտողութիւն ըրած էր թէ լաւ չաշխատիր եւ եթէ չզգաստանայ, պիտի ճամբուի:

⁂ Նոյն օրը հինգ Իրաքցի օդանաւորդ սպաներ մեռան: Թռիչք մը կը կատարէին, երբ օդանաւը վար իյնալով ջախջախուեցաւ:

850 ՆՈՐԵԿ ՀԱՅԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

»»»:«««

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ՝ տեղեկագրի մը համաձայն, ներկայ տարուան առաջին վեցամսեայ ընթացքին հովանաւորեալ երկիրներ մտնող Հայերու թիւն է 850 հոգի:

«Էլ Նիհար» հրատարակելէ վերջ այս լուրը, կ'աւելցնէ.

— «Այս 850 Հայերուն բոլորն ալ որոշած են մնալ մեր երկրին մէջ եւ դառնալ Լիբանանցի, «մենք եկեր, դուք տանտէր» սկզբունքին համաձայն»:

«ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐԻԿ»Ը ՄԵՌԱՒ

• —

Սեպտ. 12ին, Փրակայի մօտակայ գիւղի մը մէջ մեռաւ Քաթերինա Բրեշկովսկայա, որ ծանօթ էր իբրեւ ռուսական «յեղափոխութեան մայրիկ»:

Իննըսուն տարեկան էր եւ իր կեանքին 43 տարիները անցուցած է Սիպերիոյ մէջ, իբրեւ աքսորական: Երբ ցարական իշխանութիւնը տապալեցաւ (1917), «մայրիկ»ն ալ վերադարձաւ Ռուսաստան, ժողովուրդին մէջ գործելու համար, բայց ստիպուեցաւ հեռանալ, երբ հերթնկին իյնալով իշխանութիւնը գրաւեցին պոլշեւիկները.

Քանի մը տարի Մ. Նահանգներուն մէջ մնալէ վերջ, անցաւ Փրակա, ուր կը գտնուի ռուս յեղափոխական — ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնը: Հակառակ իր տարիքին, «մայրիկ»ը միշտ կը հետաքրքրուէր իր ժողովուրդին վիճակով եւ չափէն աւելի կը յոգնէր, օգնելու համար աքսորականներուն եւ կարօտեալներուն:

Իր յեղափոխական գործերու մասին յուշեր տպուած են Պոլսոյ «Ազատամարտ»ին եւ «Ճակատամարտ»ին մէջ: Նշանաւոր հանդիսացած էր ահաբեկչական ճակատին վրայ:

23.000 ՖԱՇԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Քսաներեք հազար ֆաշական երիտասարդներ, 7000 սպաներ եւ 600 աշակերտներ երեքշաբթի օր թափոր մը կազմեցին Հռոմի մէջ, Յաղթանակի պողոտային վրայ: Այս 23,000 երիտասարդները եկած են Իտալիոյ բոլոր կողմերէն: Թափորը տեւեց աւելի քան երկու ժամ: Երիտասարդները ունէին գնդացիրի ջոկատներ, թնդանօթաձիգներ եւն.: Ամբողջ պողոտան դրօշազարդուած էր: Պ. Մուսոլինի Վենետիկի պալատէն հանդիսավայրը գնաց քալելով, առաջնորդութեամբ իր անձնապահ հրացանակիրներուն եւ ընկերակցութեամբ նախարարներուն: Թափորին մասնակցող յառաջապահները գնդացիրները եւ թնդանօթները քակելու եւ վերակազմելու փորձեր կատարեցին, մինչ Պ. Մուսոլինի ժամացոյցը բռնած կը հաշուէր տեւողութիւնը: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց.

— «Իտալիոյ ժողովուրդը հպարտ է իր խրձակիր զաւակներով, որովհետեւ անոնց մէջ կը տեսնէ պաշտպանները ֆաշական յեղափոխութեան եւ հայրենիքի ապագային»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

17.— ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Գերմանիոյ հատուցումներու խնդիրը ամէնէն գլխաւոր վէճն էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։

1918ի բրիտանական ընտրութիւններուն առեն մամուլն ու հանրային կարծիքը կը պնդէին թէ Գերմանիան պարտաւոր էր վճարել պատերազմին բոլոր վնասները։ Լոյտ Ճորճ որոշ վերապահումներ ունէր այդ մասին։ Այո, Գերմանիան պէտք է վճարէ, սակայն այնպիսի ձեւով մը որ անգլիական առեւտուրն ու արդիւնաբերութիւնը չտուժէին. Այդ խոհեմ ու հեռատես քաղաքականութեան համամիտ չէին նոյնիսկ կարգ մը պահպանողականներ։

Երկրին կենսական շահերը եւ ամբոխին տրամադրութիւնները իրարու հետ հաշտեցնելու նպատակով, Լոյտ Ճորճ այնպիսի քաղաքականութիւն մը վարեց որ Գերմանիոյ պարտքերու գումարը անորոշ մնաց Վերսայլի Դաշնագրին մէջ (յօդուած 232) եւ հարցին կարգադրութիւնը յանձնուեցաւ միջդաշնակցային մարմինի մը (Հատուցումներու յանձնաժողովը) որ իր տեղեկագիրը պիտի ներկայացնէր 1921 մայիս ամսուն։ Լոյտ Ճորճ կը հաւատար թէ մինչեւ այդ թուականը մարդիկ աւելի պաղարիւնով պիտի մօտենային հարցին եւ յաղթականները պիտի չափաւորէին իրենց անկարելի պահանջները։

Արդարեւ Անգլիոյ մէջ հակագերման տրամադրութիւնները աստիճանաբար մեղմացան, սակայն Ֆրանսան իր անհաշտ քաղաքականութիւնը վարեց մինչեւ 1924։ Լոյտ Ճորճի յոյսերը չիրականացան այդ տեսակէտէն։ Միւս կողմէ, Միացեալ Նահանգներու խորհրդարանը չվաւերացուց դաշնագիրը։ Ուրեմն Ամերիկան չէր կրնար մասնակցիլ Հատուցումներու Յանձնաժողովին որ յետագային ենթարկուեցաւ Ֆրանսական ազդեցութեան ու դարձաւ քաղաքական դաւերու օրկան մը։

Հատուցումներու խնդիրը անհամար բարդութիւններ առթեց այդ օրերուն եւ շատ վերջերն էր որ բրիտանական կառավարութիւնը վճռական քաղաքականութիւն մը որդեգրեց, վէճը կարգադրելու համար։

Տասներկու միջազգային խորհրդաժողովներ գումարուեցան ու երեսուներեք դահլիճ տապալեցան Եւրոպայի մէջ այդ հարցին պատճառով։ Վէճը երեք տարբեր շրջաններ բոլորեց։

Առաջին.— 10 յունուար 1920էն մինչեւ 11 մայիս 1921 երբ Գերմանիա ընդունեց նշանակուած վճարումները.

Երկրորդ.— 12 մայիս 1921էն մինչեւ 11 յունուար 1923 երբ Ռուրի շրջանը գրաւուեցաւ Դաշնակիցներուն կողմէ։

Երրորդ.— 12 յունուար 1923էն մինչեւ 31 օգոստոս 1924 երբ սկսաւ Տօուզի ծրագրին գործադրութիւնը։

Առաջին շրջանին Անգլիան ու Ֆրանսան համերաշխ քաղաքականութիւն մը կը վարէին։ Երկրորդ շրջանին, յայտնի էր թէ Փուանքարէն Հատուցումներու պատրուակին տակ, տարբեր ապահովութիւններ կը փնտռէր։ Իսկ երրորդ շրջանին Անգլիան յաջողեցաւ չափաւորել տալ Ֆրանսայի պահանջները։

Սան Ռեմոյի խորհրդաժողովին մէջ Դաշնակիցները երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ որոշեցին միանուագ գումար մը նշանակել առանց իմանալ Գերմանիոյ առաջարկները։ Ի՞նչ գումար կրնար վճարել պարտուած թշնամին։

Եթէ Պերլին որոշ առաջարկ մը չներկայացնէր, այն ատեն դաշնակիցները իրենք պիտի պարտադրէին անոր՝ իրենց յարմար դատած տուգանքը։

Սփայի խորհրդաժողովին մէջ (յուլիս 5 — 16, 1920) Գերմանիան որ եւ է գումար չառաջարկեց եւ հակեցուց թէ վճարումներուն քանակը պէտք է որոշէին յաղթականները։ Պատուիրակներէն մէկը՝ Հիւկօ Շթինս շատ յանդուգն պատասխաններ տուաւ եւ զգացուց որ եթէ Դաշնակիցները չչափաւորէին իրենց սպառնալիքները, իրենց դիմացը պիտի գտնէին բոլշեւիկ Գերմանիա մը։ Խորհրդաժողովը երկու օր յետաձգուեցաւ ու յետոյ Գերմանիոյ պատուիրակները հաւանեցան հանքածուխով վճարումներ կատարելու առժամեայ առաջարկին։

Պրիւքսէլի մասնագէտներու խորհրդաժողովը (դեկտեմբեր 16 — 22, 1920) տեղեկագիր մը ներկայացուց դաշնակից կառավարութիւններուն։ Համաձայն այդ տեղեկագրին, նկատի ունենալով Գերմանիոյ տնտեսական անառողջ վիճակը, Դաշնակիցներուն համար անկարելի էր որոշել Հատուցումներու ընդհանուր գումարը։ Բայց եւ այնպէս Գերմանիան տարեկան 150 միլիոն սթերլին պիտի վճարէ մինչեւ 1925.

Գերագոյն խորհուրդը պէտք եղած կարեւորութիւնը չտուաւ այդ առաջարկին։ Եւ 24 յունուարի նիստին մէջ Ֆրանսայի ելմտական նախարարը՝ Տումէր միմիայն Ֆրանսայի պահանջները հաշուեց 5500 միլիոն սթերլին, իսկ Դաշնակիցներու ընդհանուր պահանջը 10,000 միլիոն սթերլին։ Այդ սկզբունքով Գերմանիան պիտի վճարէր տարեկան 600 միլիոն սթերլին՝ քառասուն երկու տարի շարունակ։ Ոչ միայն Լոյտ Ճորճ այլ նոյնիսկ Ֆրանսայի օրուան վարչապետը՝ Պրիան չափազանցուած կը գտնէր այդ գումարը։ Երկար խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան եւ գերագոյն խորհուրդը 28 յունուարին Գերմանիոյ առաջարկեց տարեկան 2 — 6 միլիառ ոսկի մարքի վճարում մը, քառասուն երկու տարի պայմանաժամով։

Գերմանիան բնականաբար մերժեց այդ առասպելական հաշիւը.

Չորրորդ խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ (1 մարտ 1921)։ Ֆրանսան առաջարկեց ազդու միջոցներու դիմել եւ գրաւել Ռուրի շրջանը։ «Տակաւին մինչեւ այսօր յայտնի չէ թէ մեր մեծ դաշնակիցը ինչպէս հատուցո՞ւմ կ'ուզէ թէ հողային ընդարձակում՝ իբրեւ երաշխիք իր ապահովութեան»։

Անգլիա տեղի տուաւ Ֆրանսական պահանջներուն եւ Հռենոսի գլխաւոր քաղաքները գրաւելու սպառնալիքը ուղարկուեցաւ Պերլին մարտ 3ին։ Մարտ 7ին Գերմանիա հաւանեցաւ վճարել նշանակուած տարեվճարները, բայց որ եւ է խոստում չըրաւ հինգ տարուան պայմանաժամէն յետոյ կատարուելիք վճարումներուն մասին. Դաշնակիցները մերժեցին այդ առաջարկը եւ մարտ 8ին գրաւեցին Տիւսելտորֆը, Տուիզպուրկը եւ Ռուրորթը. Այս գրաւումները որոնք աւելորդ էին այդ թուականին, նախագործուեցան Հատուցումներու Յանձնաժողովին յայտարարութեամբ որուն համաձայն Գերմանիան չէր յարգած դաշնագրին 235րդ յօդուածին տրամադրութիւնները։

Յանձնաժողովը ապրիլ 27ին նշանակեց հատուցումներու ընդհանուր գումարը — 6600 միլիոն սթերլին։

Ապրիլ 30ին Դաշնակիցները Լոնտոնի երկրորդ խորհրդաժողովին մէջ քննեցին յանձնաժողովին տեղեկագիրը, տարեվճարները նշանակեցին (*) եւ մայիս 5ին նոր սպառնալիք մը ուղարկեցին Պերլին։ Մայիս 11ին Ֆիրթի դահլիճը ընդունեց Դաշնակիցներու պայմանները։ Այսպէսով վերջ գտաւ հատուցումներու վէճին առաջին շրջանը։

Վիսպատէնի համաձայնութեամբ (հոկտեմբեր 6, 1921) հատուցումներու գլխաւոր բաժինը պիտի յատկացուէր Ֆրանսայի հիւսիսային նահանգներու վերաշինութեան գործին (**)։

Գերմանիան պիտի հայթայթէր պէտք եղած նիւթերը ինչպէս նաեւ բանուորները։ Սակայն Ֆրանսական խորհրդարանը հետզհետէ հակեցաւ որ առաւելագոյն տուգանքը թշնամիին վրայ, վնասակար պիտի ըլլար երկրին արդիւնաբերութեան։ Այդ շրջանէն յետոյ էր որ Փարիզի վարիչները օրակարգի առաջին խնդիր դարձուցին ապահովութեան հարցը։ Այդ օրերուն էր որ գերմանական մարքը թաւալգլոր իյնաւ։ Անգլիական կառավարութիւնն ալ այն համոզումին եկաւ թէ օրուան ամէնէն կարեւոր խնդիրը Ֆրանսայի ապահովութիւնն էր։ Ու այդ մասին Դաշնակիցները բանակցութեանց սկսան 1921ի դեկտեմբերին։

Ուաշինկթընի զինաթափութեան խորհրդաժողովը (12 նոյեմբեր 1921) պատեհութիւն ստեղծած էր Պրիանի կառավարութեան զգալու համար թէ իրենց հակագերման քաղաքականութիւնը համակրութիւն չէր գտած Ամերիկայի մէջ։ Այնպէս որ Ֆրանսան ապահովութեան նոր դաշինք մը առաջարկեց Մեծն Բրիտանիոյ։

Գանի խորհրդաժողովին մէջ Պրիան չկրցաւ համոզել Անգլիոյ վարչապետը որ շարունակ կը խուսափէր վճռական յանձնառութիւններէ։ Անգլիան չէր կրնար ընդունիլ ոչ քաղաքական ոչ ալ զինուորական զինակցութիւն մը այդ պայմաններուն տակ։ Պրիանի անկումէն յետոյ վարչապետ Փուանքարէն զանազան միջոցներու դիմեց դաշինքի ծրագիրը իրականացնելու համար, բայց իր ջանքերը ոչ մէկ արդիւնք տուին։

Գանի խորհրդաժողովին առեն Լոյտ Ճորճ եւ Պրիան համաձայնած էին նոր խորհրդաժողով մը գումարել Ճենովայի մէջ «Եւրոպայի տնտեսական կացութիւնը քննելու համար»։ Անտեղ պիտի հրաւիրուէր նաեւ խորհրդային Ռուսաստանը։

Յունուար 11ին Պրիանի դահլիճը ինկաւ եւ իրեն յաջորդեց, ինչպէս ըսինք, Փուանքարէն։ Այս վերջինը հիմնովին հակառակ էր Ճենովայի խորհրդաժողովը գումարելու ծրագրին եւ զանազան ձեւեր փորձեց որպէսզի անոր որոշ արդիւնքի մը չյանգէր։ Իր փետրուար 5ի դաշնագրով Փուանքարէ պայման դրաւ որ դաշնագիրները վերաքննութեան չպիտի ենթարկուին, եթէ ապահովութեան դաշինք մը կնքուի, Ֆրանսան կալուածումներ չպիտի ունենայ, Ռուսաստանը եւրոպական պետութիւններէն «ճանչցուելու» համար պիտի յարգէ օտարականներու սեփականութեան իրաւունքը եւ միջազգային ապահովութիւններ պիտի տայ, իսկ զինաթափութեան խնդիրը օրակարգի նիւթ չպիտի ըլլայ։ Լորտ Քըրզըն կծու պատասխան մը տուաւ Ֆրանսայի վարչապետին։

Խորհրդաժողովը գումարուեցաւ ապրիլ 10ին։ Վեց օր ետքը Գերմանիա Րափալլոյի դաշնագիրը ստորագրեց Ռուսաստանի հետ։ Ապրիլ 24ին Փուանքարէ — որ խորհրդաժողովին չէր մասնակցեր անձամբ — ճառ մը արտասանեց Պառ-լը-Տիւքի մէջ եւ ըսաւ.— «Եթէ Գերմանիան իր յանձնառութիւնները չկատարէ, Ֆրանսան առանձին պիտի գործէ»։ Խորհրդաժողովը ցրուեցաւ առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու։ Լոյտ Ճորճ պարտուած էր, իսկ Լորտ Քըրզընի ուրախութիւնը սահման չունէր։ Ո՞վ պիտի ըլլար վարչապետը եթէ Լոյտ Ճորճ հրաժարէր. կա՞ր իրմէ աւելի յարմար մէկը.

Այստեղ առժամապէս կ'ընդհատեմ «Եւրոպայի քաղաքական գործերը» վերակենելու համար Թրքական խնդիրը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Համաձայն այդ որոշումներուն Գերմանիան հարիւրին 6 տոկոսով պիտի ստորագրէր երեք կարգի մուրհակներ։ Ա.— գումար՝ 600 միլիոն սթերլին. յանձնումը պիտի կատարուէր յուլիս 1ին։ Բ.— գումար 1900 միլիոն սթերլին. յանձնում մինչեւ նոյեմբեր 1։ Գ.— գումար 4000 միլիոն սթերլին, յանձնում նոյեմբեր 1ին։ Իբրեւ ապահովութիւն Գերմանիոյ արտածումներու գումարին հարիւրին 25ը պիտի գանձէին Դաշնակիցները։

(**) Մինչեւ յունիս 1932 Գերմանիան վճարած է 645,000,000 սթերլին։ Բաժանումը կատարուած է հետեւեալ ձեւով.— Ամերիկա 16,700,000, Անգլիա՝ 121 միլիոն, Ֆրանսա՝ 273 միլիոն, Իտալիա՝ 58,700,000, Պելճիքա՝ 126,200,000, Սերպիա՝ 34 միլիոն 200,000, Ռումանիա՝ 5,600,000, Փորթուկալ՝ 4 միլիոն, Յունաստան՝ 2,100,000, Ճափոն՝ 4 միլիոն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Օդային պաշտպանութեան դաշնակցութեան եւ ազգային զօրաշարժի սպառարկութեան կողմէ կազմակերպուած օդանաւային ռազմափորձերը տեղի ունեցան Պրիւսէլի մէջ յաջորդաբար, սեպտեմբեր 5ին, 6ին եւ 7ին։

Գիշերային ռազմափորձերու առեն, նախապէս որոշուած ժամերուն, քաղաքի բոլոր տուներուն լոյսերը եւ փողոցներու ելեկտրական լոյսերը մարած էին. Մութ կապոյտ ներկուած օդային կայքի լապտերները խիստ աղօտ լոյս մը կ'արձակէին։ Ինքնաշարժ կառքերը պարտաւոր էին դանդաղ ընթացքով երթեւեկել մայրաքաղաքին մութ փողոցներու մէջէն։ Հանրակառքերուն եւ բանակառքերուն երթեւեկը բոլորովին դադրած էր։ Ոստիկաններու բազմաթիւ ջոկատներ կը հսկէին կարգապահութեան։

Սեպտեմբեր 5ին, գիշերուան ժամը 9ին, հետաքրքիրներու խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր Ամպիօրիքսի խոշոր հրապարակին մայթերուն վրայ, դիտելու համար այդ շրջանակին մէջ տեղի ունենալիք ռազմափորձերը։ Պահակ կեցող օգնութեան կամաւոր խումբերը կազմ ու պատրաստ կը սպասէին։ Քաղաքապահ զինուորներու հարիւրապետը ժամացոյցը ձեռքը կ'ազդարարէր թէ թշնամի օդանաւերը հասած էին Պրիւսէլի մերձակայ աւաններ։ Անմիջապէս ազդասուլիչները ծանուցին օդանաւերուն մօտալուտ ժամանումը։ 15 վայրկեան յետոյ, օդանաւային տորմիղ մը գալով, սկսաւ ռմբակոծել հրապարակը եւ թունաւոր կազեր արձակել։ Ռումբերէն վիրաւորուողներ եւ կազէն շնչահեղձ եղողներ գետին ինկան։ Կարմիր Խաչի տիկինները անմիջապէս օգնութեան փութացին եւ սկսան տեղին վրայ խնամել վիրաւորները։ Օգնութեան կառքերը սուրալով հասան արկածին վայրը։ Կազարգել դիմակներ կրող զինուորները անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, սալայատակներու վրայէն հաւաքեցին կամաւոր վիրաւորները, անոնցմէ ոմանք պատգարակներու վրայ դրուեցան, իսկ ուրիշներ՝ կառքերուն մէջ զետեղուելով, փոխադրուեցան գիւղոցներու մէջ նախապէս յարդարուած առաջնորդական կայանները, ուր զինուորական բժիշկներ պէտք եղած դարմանումները կ'ընէին վիրաւորներուն։

Յաջորդ օրը, կէսօրէ վերջ, տեղի ունեցան Պրիւսէլի օդային կայքի գործարանի ռմբակոծութեան դէմ պաշտպանողական փորձերը։ Ժամը 2ին, սուլիչը թշնամի օդանաւերուն ժամանումը ազդարարեց, զանգակները սկսան հնչել եւ փորձերուն ընդմանակցող գործաւորները նկուղներու մէջ ապաստանեցան։ Քանի վայրկեան ետքը, թշնամի օդանաւային տորմիղը անցնելով կայքի ընդարձակ գործարանին վրայէն, սկսաւ հրձիգ ռումբեր արձակել։ Փակագծի մէջ ըսենք թէ այդ հրձիգ ռումբերը պարզապէս հրախաղութեանց առեն նետուած պայթուցիկ հրթիռներ էին։ Շատ չանցած, կայքի գործարանը զանազան տեղեր կրակ առաւ։ Պրիւսէլի եւ շրջակայ արուարձաններուն հրշէջ խումբերը կայծակի արագութեամբ փութացին արկածեալ վայրը։ Ջրհաններ սկսան գործել եւ անձրեւի խաղական տեղատարափ մը տեղաց ամբողջ գործարանը, ինչպէս նաեւ յարակից տուները։ Հետաքրքիրներէն շատեր թրջուեցան ջուրի պայթած խողովակներու ցայտումէն։

Թշնամի տորմիղը իր աւերը գործելէ յետոյ, ժամը 3.30ին կրկնեց իր յարձակումը, պայթուցիկ ռումբեր նետելով գործարանին վրայ։ Բայց այս անգամ, Պրիւսէլի օդային պաշտպանութեան տորմիղը հետապնդելով թշնամի օդանաւերու տորմիղը, շահեկան բաւան կռիւ մը տեղի ունեցաւ օդին մէջ, որուն հետեւանքով թշնամի օդանաւերէն երկուքը գետին ինկան։

Սեպտեմբեր 7ին տեղի ունեցան վերջին ռազմափորձերը։ Ժամը 2ին, 15 օդանաւեր յարձակում գործեցին եւ 210 ռումբեր նետեցին Պրիւսէլի մեծ Սալոն կոչուած հին արուարձանին վրայ, վիրաւորելով ու սպաննելով հարիւրաւոր մարդիկ եւ կրակի տալով բազմաթիւ տուներ։

Նոյն օրը, գիշերուան ժամը 10ին, Սքարպէքի թաղը յարձակում կրեց թշնամի օդանաւերէն, եւ անոնցմէ արձակուած «ելեկտրոն» պայթուցիկներէն թաղապետական շէնքը հիմնայատակ կործանեցաւ։ Միեւնոյն արուարձանին կայարանն ալ ենթարկուեցաւ թշնամի օդանաւերու յարձակումին։

Մշուշին պատճառաւ, թշնամի օդանաւերը ստիպուեցան ընդհատել իրենց գնացքը դէպի մեկնակէտ, վայրէջքը վտանգաւոր համարելով։

Գիշերային վերջին փորձերուն մէջ, թշնամի օդանաւային վեց տորմիղներ իրենց յարձակումները կատարեցին տարբեր բարձրութիւններէ եւ զանազան ժամերու մէջ։ Այդ բոլոր տորմիղները, բացի մէկէն, ենթարկուեցան պաշտպանութեան բանակի հրատանիներու կրակին։ Կարելի եղաւ նաեւ յաջողապէս հետապնդել կարգ մը ռմբաձիգ տորմիղներ.

Օդանաւային պաշտպանութեան դաշնակցութեան պետ՝ զօրավար Թէյմօնիա ռազմափորձերու մասին խօսելով, ըսած է թէ առայժմ կարելի չէ վերջնական եզրակացութիւններ հանել։ Պէտք է նախ ուսումնասիրել այն բազմաթիւ տեղեկագիրները, որոնք պիտի ներկայացուին քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց կողմէ։

Ազգային զօրաշարժի սպառարկութեան պետ՝ զօրավար Բաթուաո ըրած է կարգ մը թելադրութիւններ.— Ներուազեցնել սուլիչներու ազդարարութեան տեւողութիւնը, եւ այդ նպատակով փնտռել աւելի կատարելագործեալ միջոցներ։ Մէկ հրամանատարութեան ենթարկել ամբողջ Պրիւսէլի հրշէջ խումբերուն ղեկավարութիւնը, եւ հասարակական պատսպարաններ շինել քաղաքի բնակչութեան համար։

Փարիզի օդային պաշտպանութեան տեսուչ՝ զօրավար Մէթրօ, որ ներկայ եղած էր օդային ռազմափորձերուն, իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնած է փորձերու մասին, որոնք այնքան կանոնաւոր կերպով կատարուեցան բաղդատաբար ընդարձակ սահմանի մը վրայ։ Իր հիացումը յայտնած է պէլժ ժողովուրդին կարգապահութեան, ոստիկանական իշխանութեանց կանոնաւոր ու անթերի հսկողութեան, եւ քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց համերաշխ գործակցութեան մասին։ Իր մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւած է կամաւոր վիրաւորներուն բարի կամեցողութիւնը. պահ մը մարդ կը կարծէր թէ անոնք իսկական վիրաւորներ էին։ Նորապէս գնահատած է նաեւ ռազմափորձերուն զինուորական արժէքը.

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՆԻ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐԷՆ

Փերաշի կայարանին տարածուն կամարներուն ներքեւ, շոգեշարժ մեքենան ծանր ճիչ մը կ'արձակէ ու կը շարժի.

Դէպի Միջերկրական կը մեկնիմ — Մարսէյլ։ Տարիներու անխուն երազն է որ այսօր իրականութեան ճամբուն մէջ ինկած է։ Մեծ, շա՜տ մեծ փափաքը ունեցեր եմ մէկ մը այս քաղաքը տեսնելու, այս օրերուն, այս աչքերով, այս հոգիով տեսնելու... Չէ՞ որ ուրիշ նշանակութիւն ունի Մարսէյլը իմ աչքերուս. Կարօտ եմ Մարսէյլին մէկէ աւելի պատճառներով։ Կը սիրեմ Մարսէյլը խոր պատճառներով...

Ընկերներ ունիմ այնտեղ, գերութեան ընկերներ, որբանոցի ընկերներ, գեհենի ընկերներ եւ գաղափարի ընկերներ... Ոմանց հետ Թուրք գեհենին մէջ դառնութեան մրուրը քամեցինք, ուրիշներու հետ որբանոցին խնամ յարկերուն տակ 4–5 հոգիով մէկ վերմակի տակ իրարու շունչովը մեծցանք, մերկ, անօթի ու թշուառ։ Ու դեռ շա՜տ ուրիշներ, որբանոցէն դուրս, որոնց հետ գաղափարի եւ բայան շունչովը մէկ աւազանի մէջ մկրտուեցանք։ Հոգեկան անքակտելի կապ մը օղակած է մեր զգացումները իրարու. Անծանօթ, անիմանալի մագնիս մը, շունչ մը մեզ կախարդած է իրարու հմայքով։ Դարձեր ենք ընկեր, եղբայր, մտերիմ, ամէն ինչ։

Ու... տարիներ, երկար տարիներ է որ կարօտ եմ այս բոլորին։ Չեմ տեսած այս բոլորը։ Անմեղ, անգիտակից տղաներ էինք երբ բաժնուեցանք իրարմէ, այժմ հասուն տղաներ ենք դարձեր, կեանքի շրջանին երկրորդ աստիճանին վրայ ենք կանգներ։ Ու մտածում, զգացում ուրիշ կերպ, ուրիշ գոյն են առեր... Ու բնական չէ՞ր, եթէ այս օրերուն, այս հասակին մէջ հանդիպէինք իրարու, անգամ մը ողջագուրէինք իրար ու չկշտանայինք իրարու։ Ո՞վ գիտէ, որքա՜ն մեծցած, որքա՜ն յղկուած էին անոնց աչքերն ու կոպերը...

Բայց Մարսէյլ միայն այսքանո՞վ է յարգի, սիրելի, իմ աչքին։ Չկա՞յ աւելի հզօր հրապուրանք մը դես — եղբայրասիրութիւնը — իր անիւը քաշելու։

Ինչպէ՞ս չէ... Չէ՞ որ Միքայէլ Վարանդեանը այնտեղ Միջերկրականին ափը, կանանչ սօսիներու տակ, Սէն Փիէռի գերեզմանատան մէջ կը ննջէ...

Վայրաշարժը կայարանին դրան առջեւ մեզմէն հրաւէր կը կարդայ Ռոնի (գետը) ու կը սկսի սուրալ։ Լեռ, ձոր, սար ու հովիտ խուճապահար կը փախչին իր առջեւէն։ Միակ մրցակիցը Ռոնն է, եւ մրցումը կատաղի։

Շատերը անոնք իրարու կը հանդիպին տափաստանի մը վրայ, կամ անդունդի մը եզերքը, չարաչուք ակնարկ մը կը նետեն իրարու ու կը սկսին վազել շնչասպառ։ Ու այս քանի անգամ, քանի քանի տեղեր։

Միջօրեայի բարձունքին վրայ, վայրաշարժը թեթեւ շունչ մը առնելէ վերջ՝ մեղմաղձաա ճիչ մը կ'արձակէ [illegible]

[illegible]

...ւր մը Բիւրմացութիւններ պիտի արթուին:

×

Իրիկուն մը նստած եմ Պէրնար տիւ [illegible] փողոցին վրայ, հայկական սրճարան մը. Եռեակ փոքր անցքին, որ բաց ձգուած է, [illegible] նշմարեմ [illegible] որ կը [illegible] փոքրիկներ են որ կը [illegible] կ'նկլին [illegible] ժպտած կը հարցնեմ —

— Ի՞նչ հաւաքեր է այս անցքին մէջ, այս որքա՞ն փոքրիկներ:

— Դպրոց է: Հայ սկաուտ երիտա[սարդ] [illegible] դպրոց է բացեր:

[illegible] կ'նկլիմ անմիջապէս ու կը [illegible] անցքը: Փոքրիկներէն մէկուն կը [illegible] վարժապետին ուր ըլլա[լը] [illegible] իրան վրայ կեցած է, կը պատասխանէ [illegible] հայերէնով: Կը մեկնիմ [illegible] կը համոզիմ երիտասարդ ուսուցիչին, որ [illegible] տեղեկութիւններ կը հա[ղորդէ] [illegible] դպրոցի մասին, բայց համեստ[աբար] [illegible] կը ծածկէ իր անունը.

[illegible] ներս, փոքրիկ [illegible] մը, երկար սեղան մը մէջտեղը [illegible] նստարաններ: Կը պատմէ [ուսու]ցիչը —

Ամէնէն հրատապ հարցը սրահին [illegible] է: Երեւակայեցէք, սրճարա[նի] [illegible] այս սրահը մեր [illegible] է: Տետր[ին] մէջ արձանագրած եմ մօտ 70-80 աշակերտներ, բայց, այս նեղ տեղը [illegible] կրնամ 40-45 հոգի ներս առնել, [illegible] միւսներէն [illegible] կը մնան: [illegible] խօսիր նորեկներու մասին.

[illegible] գաղափար մը կազմելու [illegible] աշակերտներու յառաջդիմու[թեան] մասին՝ ուսուցիչը կը թելադրէ [illegible] զառաւանդութիւն մը:

— Ո՞վ չէ կրցած իր դասը պատ[րաստել] [illegible], կը հարցնէ ուսուցիչը մեղմ [illegible]

Մէկ երկու հոգի, ամօթխած եւ [illegible], վեր կը բարձրացնեն իրենց ձեռները: Ինչո՞ւ, ի՞նչ պատճառով [illegible] պատրաստեցիք դասը, կը հարցնէ [illegible] աշակերտին.

— Պարոն, երէկ Թերթ ծախելէն [illegible] ուշ վերադարձայ:

— Ի՞նչ Թերթ կը ծախես:

— «Մարսէյլ-Մաթէն», «Սօլէյ», «[illegible]», «Մարսէյլ Տուզ Ժուռ»:

— Իսկ դո՞ւն:

— Ես ալ պարոն... կօշիկ կը ներկեմ.

Արդէն 10—12 տղաք, այս տարիքին մէջ, հարկադրուած են աւելի հացի համար փողոցէ փողոց, մինչեւ կէս գիշերները Թափառիլ...

Կը սկսի ընթերցանութիւնը: Ոմանք թեթեւ կմկմալով, ոմանք սահուն, բայց տարուած աշխատանքը գնահատելի է:

— Դիտմամբ ամէնէն տկարները ընտրեցի որ գաղափար մը կազմէք տարուած աշխատանքի մասին, կ'ըսէ ուսուցիչը.

×

Երկու խօսք ալ մեր ընտանիքին — Դաշնակցութեան — մասին

Հակառակ բոլոր «Ճակատական»ներու [illegible] ու գարշելի պոռչտուքներուն, Մարսէյլը իր հոծ, երիտասարդ զանգուածով Դաշնակցական է: Անոր գաղափարախօսութիւնը, անոր ան[illegible] աստուածատուր շունչն է որ կը տարածուի ամէն տեղ: Միացեալ [illegible] ոչ միայն չեն կրցած ջլատել անոր ուժն ու բարոյական կորովը, այլեւ աւելի զօրացուցած են կազմին շարքերը. Ապացոյց անոր հարիւրաւոր հիներու եւ տասնեակներով նորեկներու խանդուն եւ կարգապահ կեցուածքը, պատանեկան Միութեան աշխատանքները, ու վերջապէս անոր հանրօգուտ գործունէութիւնը բոլոր ճակատներու վրայ:

Վերջին օրն է արդէն: Ի՞նչ չունի անցեալ չաբաթ: Բայց, ուխտ մը ունիմ, Բոյաջեա ընկերները պարտականութիւն մը գրած էին վրաս, եւ այն կատարելու համար փոքր ծաղկեպսակ մը ձեռքս, քանի մը աղաքներով կը մտնեմ Սէն Փիէռի գերեզմանոցը: Շատ երկար չի տեւեր փնտռտուքս: Կը գտնեմ Վարանդեանի համեստ գերեզմանը: Ոչ խօսք, ոչ աղօթք, ոչ իսկ մրմունջ մը: Ջոր համբոյր մը սառ քարին եւ հայեացք մը հովէն ճօճող սօսիներուն:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ջափահաս Որբերու Միութեան կողմէ Հրանտ Ակօնայեան նոյնպէս գրաւոր կերպով ներկայացուց իրենց ուղերձը —

«Յանո՛ւն Ջափահաս Որբերու Միութեան, յանուն մեր հազարաւոր եղբայրներուն, ցանուցրիւ աշխարհի ամէն կողմ, մենք եկած ենք յարգանքի կենալու այս շիրիմին առջեւ, ուր կը քնանայ մեր ազգային հերոսը:

Սակայն բոլոր անոնք, որ այսօր կը հրճապատեն շիրիմը, յիշեցի՞ն երբեք հայ բանաստեղծին խօսքը — «Ճառագայթը կը Թաղուի՞»:

Արդարեւ ճառագայթ մըն էր Անդրանիկ, որ լուսաւորեց հայրենիքին մութ հորիզոնը, ազատագրութեան յոյսով բոցավառեց մեր հոգիները:

Անդրանիկ աւելի քան ճառագայթ մըն էր, անիկա եղաւ խորհրդանշանը անիրաւուած, զրկուած ու տառապած հայ որբերու մեծ երազին:

Մենք կը հաւատանք որ խորհրդանշանները կ'ապրին յաւիտեան: Մահ չունին. Մենք, հայ որբերս, Թաղած ենք այդ խորհրդանշանները մեր հոգին մէջ: Եթէ ըսէք մեզի Թէ Անդրանիկ Թաղուած է այստեղ, մենք պիտի պատասխանենք ձեզի, աւետարաններու հրեշտակին սիրովը, Թէ

— Անդրանիկ չէ աստ, այլ յարեաւ:

Արդարեւ Հայեր, աղջիկ եւ մանչներ, մենք կը զգանք եւ հաւատացած ենք Թէ Անդրանիկ կը սաւառնի՛, կը ճախրէ՛, իբրեւ արծիւ, իբրեւ ազատագրական աստուած մը, հայ որբերու հոգիին մէջ:

Երէկ Անդրանիկ կը ներկայացնէր հայ որբերուն դատը: Այսօր հայ որբերն են որ կը ներկայացնեն Անդրանիկը

Ջէ՞ որ անիկա կ'ըսէր, մարգարէական զօռ շունչով մը.

— Պիտի անցնի այս սերունդը եւ պիտի գայ հայ որբերու վրէժխնդիր սերունդը:

Մենք եկած ենք ասա, Անդրանիկ, մեր սիրտերուն եւ հոգիներուն մէջ գրելով միայն երկու բառ.

— Հերոսապաշտութիւն:

— Վրէժխնդրութիւն:

Դո՛ւն սորվեցուցիր մեզի այս երկու բառերը, որ խոր են աշխարհի չափ: Եւ իբրեւ մեր ուսուցիչին՝ այսօր քեզի այցելութեան կուգանք, արծիւդ Հայոց, յարգանք մատուցանելու, ծաղիկ Թափելու եւ անգամ մը եւս երդուընելու.

— Պիտի քալենք փառայեղ ճամբէդ»:

Ողջակաւ եւ շրջանի Հայր. Միութեան կողմէ Գ. Մաճառեան գեղեցիկ բառերով գրուատեց Անդրանիկի գործը ու պայքարը, Թուելով նաեւ հերոսի գաղափարական ընկերներու անունները, որոնք նոյնպէս հերոսաբար պայքարեցան ու ինկան գաղափարի ճանապարհին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու կողմէ Գ. Ե. Կէտիկեանի հրամանով աւագ խմբապետները պատուի առին դրօշակները. Ցուցիչ եւ տպաւորիչ էր տեսարանը

87ամեայ ծերունի Ալանեան քահանան դողդոջուն ձայնով վերյիշեց կէս դար առաջ իր ունեցած հանդիպումը Անդրանիկի հետ եւ կոչ ըրաւ երիտասարդութեանը հետեւիլ երիտասարդ Անդրանիկներու օրինակին: «Երբ ժամը հնչէ, ես ալ երկաթէ խաչ ձեռքս առած, ձեզ պիտի առաջնորդեմ կռուի դաշտ»: Եւ վերջացուց իր խօսքը Նալբանդեանի «Ազատութիւն» ոտանաւորը կարդալով:

Գնդապետ Ա. Շահխաթունի խօսք առնելով, իր վրդովումը յայտնեց, որ ազգային մեծ հերոսի գերեզմանը ցարդ քար անգամ չունի եւ փայտեայ ճաղերով շրջափակուած է: «Ամօթ մեզ բոլորիս, որ Անդրանիկի գերեզմանը ձգած ենք այս վիճակի մէջ: Ամօթ անոնց, որ Թոյլ չեն տար մեծ զօրավարի աճիւնը փոխադրել հայրենիք: Անդրանիկը եղած է ժողովրդի զաւակ եւ ամբողջ կեանքն ի սպաս դրած այդ ժողովուրդին: Եւ ժողովուրդը պարտաւոր է հող տանիլ անոր գերեզմանին: Թշնամի կողմէ Անդրանիկի դէմ մէկ տարուան մէջ արձակուած գնդակները բաւական էին որ անոնց կապարէն երկաթեայ արձան ձուլուէր: Մենք մեր յոյսը պէտք չէ դնենք Լաֆայէթ փողոցի հերոսներու վրայ: Անոնց համար որ եւ է սրբութիւն չէ մնացած: Մեր ժողովրդի խոնարհ խաւերու եւ աշխատաւոր դասին վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ շիրիմի հողը եւս իր ուսերուն առնել»:

Այսպէս պախարակելով գաղութներու պառակտումը եւ կուսակցական վէճերը, բանախօսը յայտնեց Թէ Անդրանիկը ապրած ու պայքարած է ամբողջ ժողովուրդին համար եւ այդ ժողովուրդը պարտաւոր է միանալ, միահամուռ ուժերով շարունակել անոր կէս ձգած գործը:

Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ օտարականներ: Սեդրակ Սասունի ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառով մը անոնց պարզեց Անդրանիկի դերը եւ գործը մեր պատմութեան մէջ: «Օտարները յաճախ սխալ կարծիք կը կազմեն Հայերու մասին եւ կը համարեն մեզ իբրեւ առեւտրական մէկ ցեղ: Բայց Թող գիտնան անոնք, որ մեր ազգի ներկայացուցիչները քանի մը տասնեակ գոհարավաճառներ չեն: Հայ ժողովուրդը բարձր մշակոյթ եւ կազմակերպուած պետութիւն ունէր դեռ այն ժամանակ, երբ Եւրոպան բարբարոսութեան եւ խաւարի մէջ կը խարխափէր: Հայ ժողովուրդը միշտ եղած է ազատատենչ եւ յանուն ազատութեան հարիւր հազարաւոր զոհեր է տուած: Եւ եթէ այսօր մենք կը Թափառինք աշխարհէ աշխարհ, այդ թէ մեր յանցանքը չէ... Եւ մեզ ամէնէն լաւ պիտի հասկնայ Ֆրանսացի ժողովուրդը, որովհետեւ ինքն ալ ազատութեան սիրահար է եւ բազմաթիւ յեղափոխութիւններու ու զոհերու գնով է, որ հասած է ազատ ու ժողովրդավար կարգերու: Ասոր համար է, որ իր հայրենիքէն դուրս, Անդրանիկը, ազատութեան այդ մեծ գինուորը, աւելի յարմար երկիր չէր կրնար գտնել հանգչելու համար, քան Ֆրանսան, որովհետեւ ան գիտէ գնահատել ազատութիւնը եւ ազատութեան գինուորները»:

Օննիկ Կարապետեան Ակնունիի «Դէպի Երկիր» գրուածքի գեղեցիկ ու յուզիչ արտասանութեամբ վերջացաւ ուխտագնացութիւնը:

Դէպի երկի՛ր, դէպի Անդրանիկի պաշտած երկի՛րը

Ա. Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Հակառակ շինարարական այնքան աշխատանքներու, Հայաստանի մէջ ճամբաներու շինութեան հարցը կը մնայ Թերի: Դեռ բազմաթիւ են շրջանները, որոնք զրկուած են ճամբաներէ: Այսպէս կարգ մը շրջաններու մէջ փոխադրական միակ միջոցն է էշը կամ ձին (Գորիս, Ղափան, Սիսիան, Թալին եւն.): Դեռ նոր է որ բուկած է սայլով փոխադրութիւնը: Բայց միեւնոյն ատեն աշխատանք կը Թափուի ճամբայ շինելու ինքնաշարժներու համար:

Ճանապարհաշինութեան այս թերութիւնները կը ծագին անկէ, որ շրջանային իշխանութիւնները [illegible] չեն տաներ, աշխատանքի չեն լծուիր՝ պատճառաբանելով որ բնակչութիւնը զբաղած է այլ աշխատանքներով: Տեղ տեղ ալ ճամբաներու շինութեան յատկացուած վարկերը ծախսուած են այլ նպատակներու:

Ջի բաւեր ճամբայ շինել, անհրաժեշտ է նաեւ պահպանել: Անցեալ տարի շինուեցաւ Սէյլան - Նախիջեւան ճամբան, որ անխնամ մնացած ըլլալուն՝ անանցանելի դարձած է ներկայիս: Ս. Նոյ եւ Սերաս գիւղերէն Փաշալու երթալու ատեն՝ գիւղացիները ստիպուած են հանել իրենց սայլերը եւ որոշ տարածութեան մը վրայ՝ իրենց ուսերով փոխադրել սայլին մասերը: Գրեթէ բոլոր շրջաններուն մէջ ճամբաները տէր ու տիրական չունին: Փոսերով ու քարերով կորսուած: Վաղարշապատ - Սարդարապատ ճամբուն վրայ, Այգըր լճին մօտ, քրտական գիւղի մը տակ քանդուած են փայտէ երկու կամուրջ: Վաղարշապատ - Մաստարա ճամբուն 50րդ քիլոմէթրին վրայ քանդուած են հանգրուան - տնակ մը:

Տեղ տեղ ճամբաներու պահապաններ են նշանակուած, որոնք կը հսկեն ճամբաներուն եւ կամուրջներուն պահպանման վրայ: Ճամբու եզերքին տախտակի մը վրայ գրուած է Թէ ո՛վ է ճամբուն պատասխանատուն:

Ճամբաներու շինութեան քէոր. վարչութիւնը կարծես գոյութիւն ունի Թուղթի վրայ: Տարին երկու անգամ այցելած չունի հեռաւոր շրջանները:

Թալինի շրջանին մէջ շինուած են հետեւեալ նոր ճամբաները,— Թալին - Աշտարակ, 10 քիլոմէթր, Թալին - Այնալու՝ 11, Փիրմալաք - Ղարաղալա՝ 15, Թալին - Գէօկյու՝ 4, Մաստարա - Ջիթհանքով՝ 10, Թալին - Արթիկ՝ 16: Հիմնական վերանորոգման ենթարկուած են հետեւեալ ճամբաները,— Թալին - Կարաբուրուն, 17 քիլոմէթր, Թալին - Ղարաչթափա՝ 16, Թալին - Մաստարա՝ 9, Մուսալագլի - Մաստարա՝ 1.5 քիլոմէթր:

ԱՄԵՐԻԿԱ 500 ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ՇԻՆԷ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ ծովային Նախարարութիւնը վաւերացուցած է այն ծրագիրը որուն համաձայն 500 ռազմական օդանաւեր պիտի շինուին 1935ին: Այս օդանաւերուն կէսը հինցածներուն տեղը պիտի բռնեն:

ՄԱՄՈՒԼ

Բախտախնդիրները

— o —

«Հայրենիք» կը չեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 օգոստ.

— «Հայ կեանքի մէջ կան խմբակցութիւններ, որոնք ինքզինքնին քաղաքական կուսակցութիւններ կը յորջորջեն, բայց չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ուզեն եւ ո՛ւր կ'երթան:

Հայ կեանքին օտար լրվաճթէններէ կազմուած այդ խմբակցութիւնները, անսկզբունք եւ անդէկ, կը տարուբերին ամէն հովէ եւ կը զարնուին ամէն ժայռի:

Երէկ, երբ Հայաստան իր սահմաններու մէջ կը հաշուէր Կարսը, Սարիղամիշը, Կաղզուանը, Սուրմալուն եւ Նախիջեւանը, ան Հայաստանի հանրապետութիւն չէր լրվաճթէններու համար, այլ Երեւանեան հանրապետութիւն:

Երէկ, երբ Հայաստանն անկախ պետութիւն էր, ան հարազատ չէր հայ լրվաճթէններուն: Այսօր, երբ Հայաստան մէկ մասն է Ռուսիոյ, ան անկախ կը հռչակուի լրվաճթէններու կողմէ, անկախ այնքան, որքան Հայաստան չէ եղած «Տիգրան Մեծի օրերէն ի վեր»:

Երէկ լրվաճթէնները ծովէ ծով միացեալ Հայաստան կ'ուզէին, այսօր նոյն լրվաճթէնները հիւր ու կը ծաղրեն Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարն իսկ:

Օր մը օտար պետութեան հովանաւորութիւն կը փնտռեն յաւիտենական ստրուկ լրվաճթէնները, յաջորդ օրը ժխտելու հովանաւորի անհրաժեշտութիւնը, երրորդ օրը կրկին հովանաւորի փնտռտուքի ելլելու համար:

Օր մը խորհրդային Հայաստան «միակ յուսաշող իրականութիւնն է» լրվաճթէններու համար, որոնք, յաջորդ օրը Կիլիկիոյ մէջ երկրորդ Հայաստան ստեղծելու ծրագիրներ կ'որոճան:

Օր մը մեծ պետութեանց խարդախութիւնը կը մտրակեն լրվաճթէնները, յաջորդ օրը խարդախ մեծ պետութեան ոտքերը լզելու համար:

Այսպէս յուլիս 26, 1934 լրվաճթէններու փարիզի թերթը՝ կը գրէ —

«Այն Ֆրանսան որ պարպեց Կիլիկիան օր մը նորէն կրնայ գրաւել զայն:

Կիլիկիոյ մէջ կրնայ ստեղծուիլ ո՛չ անկախ պետութիւն, սակայն հնարաւորութիւնը զոր անցեալին ունեցանք՝ գոյութիւն չունի այլ եւս — այլ հայկական շրջան մը, որոշ ազատութիւններով, աշխարհակալ տէրութեան հովանիոյն տակ:

Ներկայ կէս - ինքնավար հայ պետութեան օր մը որոշ չափով ընդլայնում, եւ Կիլիկիոյ մէջ հայկական շրջանի մը ստեղծում ասոնք են միակ կարելիութիւնները, որոնց համար մենք ընելիք ունինք անշուշտ»

Այս չնաշխարհիկ տողերու տակ ստորագրած է՝ Ա. Չօպանեան:

Փարիզի թերթը հազիւ Պոսթըն հասած, լրվաճթէններու Պոսթընի թերթը կը գրէ օգոստոս 26ի խմբագրականին մէջ. —

«Ճիշդ է որ ամէն Հայ կ'ընդունի եւ ի հարկին խրատ կուտայ ուրիշներուն, Թէ պէտք է գոնէ այսուհետեւ զգոյշ գտնուիլ եւ որ եւ է պարագայի տակ չբռնուիլ խարդախ դիւանագիտութեան ցանցերուն մէջ, «արդարութիւն», «քաղաքակրթութիւն» անիմաստ բառեր են եւ ամէնէն «բարեպաշտ» ու «ազատական» պետութիւնն իսկ, իր շահէն զատ ուրիշ բան չի ճանչնար եւ անվարան այդ շահուն ի սպաս կը դնէ ուրիշ բոլոր ժողովուրդները եւ ամբողջ «քաղաքակրթութիւնն» ու «արդարութիւնը»:

Եկո՛ւ տես սակայն, որ մենք ունինք մարդիկ, որ ընդունելով ու խոստովանելով այս բոլորը, տակաւին սաիթ ու պատեհութիւն կը փնտռեն «մեծ» քաղաքագէտի հովեր առնելու եւ այս կամ այն պետութեան դուռը ափ առնելով ամենայետին շահերուն ծառայելու... Հայ ազգն ու Հայաստանը փրկելու համար: Այսպիսի բախտախնդիրներ պէտք է կարդան Թուրք պատմական Սալիհ Մունիր փաշայի «[illegible]» Անոնք կրնան իբրեւ դաս ծառայել ու օգտակար ըլլալ իրենց, եթէ երբեք դաս առնել գիտեն»:

Բախտախնդիրները դաս առնել չեն կրնար, որովհետեւ դաս առնել, կը նշանակէ դադրիլ բախտախնդիր ըլլալէ:

Բախտախնդիրներու համար ոչ պատմութեան դասերը արժէք ունին, ոչ քաղաքական սկզբունքները»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Տեսնելու բան է այս մարդոց երեր, խինդ ու խնդում, արեւն է երկնքին, երկինքն է իրենց սրտին, ու կը կոռան, կը կանչեն սրտերնին լեցուն, կը կանչեն անցորդներուն, ամէնուն, իրենց սրտովը կը կանչեն անցորդներուն.

Մէկիկ մէկիկ լոյսերը կ'երեւին Զարս գին, լոյսէ փունջերու պէս կ'ելլեն պզտիկ բոցերը՝ լամբարներուն, լապտերներուն: Հեռուն, շուկային ծայրը, կը տժգունին անոնք, կը բաբախեն. Մոմի լոյսերը մանաւանդ, մութին պատկեր մը կուտան դալուկ, քիչ վերօք կը հալին հանդարտօրէն, տեսակ մը մելամաղձոտութեամբ Արեւելքի քաղաքներուն պատկերն է, անոր հոգիին խորհրդաւոր պլպլացումը, քաղցրութեան մեղկացում մը..

Լաթեռնան, մութին հետ սկսած է իր շրջանը. Զայնը կը լսուի հեռուներէն իսկ, իր մերթնակ, հասու ձայնը: Երգելու տեղ կը պոռայ կարծես, վայրենի բան մը ունի, բարկացած կենդանի մը...

Բանի կը տարտղնէին, կը քիչնային վերադարձողները, մելամաղձոտութիւնը կ'աւելնար, կը մտնէր իր խորհուրդին մէջ: Վերջացող խնճոյքի մը կը փոխուէր քաղաքին այս մասը, երբ Մուլլի գինետունէն ներս մտաւ, աղուորիկ [illegible], ինչպէս կ'ըսեն [illegible] գերը, ծածկուած իրենք իրենց մէջ:

Ուշի ժամն էր: Շատ յաճախորդները մանաւանդ, նստած սեղանի մը առջեւ, ուրիշներ ոտքի, խօսակցութենէն աւելի աղմուկ կար, տարօրինակ ձայներու ալիք մը:

Իրիկուան այս պահուն է որ, օրուան զգալուած բոլոր մտածումները, բոլոր կիրքերը, ամէն տեսակ հաւաչանք՝ կը պոռթկան մէկէն, ու սիկառի անդադար պլրուռը, Թանձրացող ծուխին մէջ, գինետունը աւելի կ'ամպոտի, կը ծանրանայ, կը նեղնայ: Մարդիկը, իրենց ներսի ծանրութիւնը սեւածի պէս, աւելցող ճնշումի մը տակ, կը խօսին, կը խօսին ու կը խօսին, իրենց սիրտը կը Թափեն...

Ուշի ժամուն պատմութիւնն է աս: Սիրտերը կը բացուին, ձայները իրենց Թրթռուն չեշտը կ'առնեն: Բայց Մուլլի որ խորը նստած էր, սեղանին առջեւ մէս մինակ, ո՛չ սիրտ ունէր, ոչ ձայն, ու սիկառին ծուխը ներս քաշած առեն, աչքերը կը պզտիկնային, սիրտը կը դողար:

Գաւաթ մը օղի խմեց, յետոյ ձեռքերով սեղմած գլուխը, արմունկները դրաւ սեղանին: Բաղնիքի մը քրտնաբանին տպաւորութիւնը ունեցաւ: Կը քրտնէր, կը քրտնէր, կը լայննար մարմինը, կ'ուռէր գլուխը, ու ականջին խորը, դիմացի ու կուշտի մարդոց ճաթած ձայները կը բզզային, լեղինի պէս կը քսուէին մարմինին, ու տեն առեն լռելը բռնուած, հառաչանք մը օձի նման կ'երկննար կոկորդէն վար:

Հիմակ իր մտածումները պտոյտ մըն էին դժոխքին մէջ, Թանձր մութին խորը, ուր բան աչք աչքի չերեւար, չի տեսնուիր: Ջէր գիտեր միայն Թէ կորսուած էր իր մտածումներու Թոհուբոհին մէջ, խարխափումներ էին իր բոլոր շարժումները:

Թմրութիւնը երբ կառք մը հանգստութիւն բերաւ վրան, գծուծկէ մը, անել [illegible] մը վերադարձի տպաւորութիւնը ունեցաւ: Իր աչքերուն փոխուած բան մը կար չորս դին, ու կարծես ականջին կը հասնէր իր մէջ քալող արիւնին ձայնը, երբ

— Մուլլի, ըսաւ ձայն մը, ու առանց սպասելու, ծօ, սառած ոջէլ, մեռել ես դարձեր, ի՞նչ ես եղեր, շարունակեց, ու քիչ մը հոգի բերելու համար վրան, ձեռքովը մխոեց:

Տարտամօրէն նայեցաւ Մուլլի, ու առանց բառ հանելու բերնէն, երերցող գլուխը, հասկցնելու համար որ բան մը կար, անկարելի բան մը...

— Ծօ, հոգի չէ մնացեր վրադ, խեղճոդ գլուխդ բեր, շարունակեց միւսը, հայտէ, հաս մը խմէ, բզածին պէս կ'ըլլաս: Աղուոր են կերեր անոնք ... տասածները...

Կառք մը խնդալ ուզելով, ուրուական մը կը նայէր, կմախքի մը ծիծաղն էր երեսին փակած: Մարդիկ տարբեր տարբեր կ'երեւէին աչքերուն: Անցացողներուն ձայնը կատաղի, ծաղրանքի պէս կուգար իրեն, ծանր կը հնչէր: Իր վշտին ծիծաղն էր կարծես՝ տարածուած հոն, չորս պատերուն մէջ:

Մուլլի հաս մըն ալ խմեց:

Հիմակ միմինակ կը զգար, կարծես կեանքէն հեռացած, երբ միւսը «Ըղջածին պէս կ'ըլլաս» ըսաւ ու դիմացի սեղանը գնաց:

Իր կեանքը անդունդ մը եղած, հիմակ այդ անդունդին արձագանգը կը լսէր: Ինչ կեանքէն վար իյնած, աչքերուն հետ սիրտն ալ իյնած, ամէն բան կը տեսնէր իր աչքերով, կը զգար խենթի պէս:

Երբ պաղակցի գործաւորները չէին, ան ի՛նչ բարկութիւն, ան ի՛նչ դոյն էր որ առաւ, լոյս մը մարածի պէս եղաւ ներսը: Ձուաւոր պատեհ չորս դին Անոնք, ու սեղաններուն բոլորտիքը ալքաղացողներէն էին, հերուան անօթի ծարաւներն էին, իր սեղանին վրայ գրուած գաւաթ մը օղիին կարօտը քաշողները: Հազար անգամ տեսեր էր անոնց չորցած պռկունքներուն բացուիլ գոցուիլը:

— Շան ցնած, մրմնջեց... աչքերուն երեւցաւ Լէլօն ... երբ Հանճի Աղչիկ ներս մտաւ ու բարեւեց ծածկըւած գուարթութեամբ, աչքերը խաղցուց խորամանկօրէն, ու առանց ժամանակ կորսնցնելու, ձեռքերը շփելով, ապսպրեց օղի մը, յետոյ կրկին դառնալով Մուլլիին, որուն գլուխը աւելի արագ, զուարթութիւնը աւելցած:

Այ պահուն, վայրկեաններու հետ կը խաղար Հանճի Աղչիկ: Կեցած տեղը անհանգիստ ու չուարիկ, խոշոր, երկայն քայլեր հանեց դուռին ծայրէն, խշրտացուց դրամները, ու ձեռքը մէջը խօթած, խորունկութեան մը կը նայէր կարծես: Աչքերը հոն էին մխուած, քանկին խորը: Տասնոց մը կը փնտռէր վճարելու համար: Անպարանքէն կը դողային ձեռքերը: Արծաթի ու պղինձի կտորները իրարու վրայ ինկած տառեն, բերանը կը բացուէր տարօրինակօրէն, աչքերուն կոպերը կ'իջնային յուզմունքով յիցուն:

Մուլլի աչքերը տնկած կը նայէր բաժակին.

Հանճի Աղչիկ մնաս բարով համար, կէս մը ծռեց գլուխը ու մեկնեցաւ:

Մուլլի ձեռքերը սեղմեց վայրագօրէն: Դրան կողմը նայած պահուն, բարկութիւնը կ'երեւէր շուքի նման պառկած երեսին վրայ: Երբ ձեռքը գրպանը խօթեց, փոսի մը մէջ իյնալու տպաւորութիւնը ունեցաւ, պարապութիւն մը կը զգար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(10)

(Շար.)

պիտի գումարուի Պալքանեան խորհուրդի ժողովին:

Միւս կողմէ կը հաւաստուի թէ Թէվֆիք Րիւշտի վերջերս Աթէնք այցելած ատեն, խօսեր է նաեւ Ալպանիոյ եւ Պուլկարիոյ Պալքանեան ուխտին կապելու միջոցներու մասին: Կը կարծուի թէ այս խօսակցութիւնը կապ ունի Զոկու թագաւորին Ալպանիա այցելութեան հետ: Ուրիշ խօսքով, Էնկիւրի պիտի աշխատի հարթել ճամբան, Ալպանիոյ մասնակցութեան համար:

Պալքանեան խորհրդաժողովը չպիտի գումարուի...

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.— Կը թուի թէ ձախողած է Պալքանեան խորհրդաժողովը որ հոկտեմբեր 1ին պիտի գումարուէր Պոլսոյ մէջ: Պատճառը՝ Եուկօ Սլաւիոյ եւ Ալպանիոյ ըրած առարկութիւններն են: Համաժողովի թուրք պատուիրակութեան նախագահ եւ Տրապիզոնի երեսփոխան Հասան պէյ, այս մասին հետեւեալը յայտարարեց մեզի.

— «Պարունէն ի կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցան Պալքանեան երկիրներու մէջ եւ ազդեցին Պալքանեան խորհրդաժողովին վրայ: «Պալքանեան շաբաթը» ոչ մէկ երկրի մէջ կարելի եղաւ կատարել: Հելլէն խմբակը սեպտեմբեր 5ին յետաձգած էր այդ շաբաթը: Իսկ լուր առած չըլլալով թէ պալքանեան ուրիշ երկիրներ պիտի մասնակցին, հելլէն խմբակը մեզի հաղորդեց թէ կրկին յետաձգած է հանդիսութիւնները: Մենք ալ նոյն պատճառով ստիպուեցանք յետաձգել «Պալքանեան շաբաթը»: Ալպանիոյ պատուիրակութիւնը չմասնակցեցաւ նոյնիսկ Աթէնքի խորհուրդի նիստին: Դարձեալ, ալպան պատուիրակութիւնը չպատասխանեց խորհրդաժողովին մասնակցելու համար իրեն ուղղուած հրաւէրին: Միւս կողմէ, իմացանք թէ Եուկօ-Սլաւիոյ պատուիրակութիւնը չպիտի մասնակցի այս տարուան խորհրդաժողովին: Իսկ հելլէն խմբակէն զատ, ուրիշ ոեւէ խմբակ դեռ չպատասխանեց ճշգրտութեամբ այն հաղորդագրութեան թէ Հոկտեմբեր 1ին պիտի գումարուի խորհրդաժողովը. Ասկէ կը հասկցուի թէ Եուկօ Սլաւիա կը պնդէ իր հին տեսակէտին վրայ: Կը յուսամ թէ Պալքանեան չորս նախարարներու ժողովի մէջ համաձայնութեան մը պիտի գան: Անձնապէս կը կարծեմ թէ հարկ պիտի ըլլայ այս տարի յետաձգել Պալքանեան խորհրդաժողովին գումարումը:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

Վռամեան խումբ այսօր Ուրբաթ:

Մշօ խումբ վաղը Շաբաթ:

Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Քուրս Լաֆայէթի արճարանը:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Ն. Կրկըրեանի բնակարանին մէջ:

× Կը խնդրուի Սէն-Փրիէսի նորակազմ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշուած ժամուն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ եւ ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դպրոցին սրահին մէջ:

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

Վրէժ խումբի ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին: Կարեւոր օրակարգ:

ԷՔՍԻ Քեռի խումբի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ (ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ, Ա. Կ.— 70:
ՄՈՆՊՐԷՕԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Ա.— 70.
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Գ. Լ.— 35:
ՄՕՐՍԷՍԹԷԼ, Կարօ.— 35:
ՓԱՐԻԶ (20), Ռէյ.— 35:
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Սան.— 70:
ԱՆՎԷՐՍ, Խուպ.— 141.80:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Արմ.— 350:
ԼԻԿԷՑ Ա. Խ.— Ստացած ենք: Տեսնել թիւ 2593
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 800:

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի սեպտեմբեր 16ի որ վերացման Ս. Խաչի տօն ըլլալով, Սէն Ժէռոմի եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի:

Նոյն երեկոյին Խաչվերացի թափօր պիտի շրջագայի եկեղեցւոյ բակին մէջ, զարդարուած խաչով:

Պիտի մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սէն-Ժէրոմի սկաուտ-գայլիկներու միութեան անդամները:

Անոնք որ կը փափաքին Ս. Խաչին կնքահայրութիւնը ստանձնել թող դիմեն Թաղականութեան.

Դիւրին քահանան երկուշաբթի մեռելոցի օրը Սէն Ժէռոմի գերեզմանատունը պիտի գտնուի, առաւօտուն ժամը 9էն 12, փափաքողներուն ննջեցեալներու գերեզմանները օրհնելու համար:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց 8, Ս. Պատարագի 10.30, Խաչահան-գիստի 11.30, երեկոյի Խաչվերացի թափօր 7—8:

Թաղականութիւն Սէն-Ժէրոմի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղերէն կը խնդրուի իրենց հասցէն հաղորդել Փարիզի Տիգրանակերտի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղին հետեւեալ հասցէին.— Տիգրան Գաֆվէճեան, 26, Rue Blanqui. Paris (13):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ քոյրս Տիկ. Մէրհուպէ Զամրուչեան (ծն. ի Փօլու Վարժապետեան), կը բնակէր պատերազմէն առաջ Ատաբազար, Մալաճըլար թաղ, կինն էր հիւսն Զամրուչենց Համբարի, տարագրուած է Տէր Զօրի կողմերը իր զաւակներով միասին, Գրիգոր, Մելքոն եւ Նուէրիկի: Կը խնդրուի իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն տեղեկացնել «Յառաջ» խմբագրութեան եւ կամ Մարի Պօղոսեանի 56, Avenue Carnot. Neuville. S)Saône, Rhône.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մեծադիր քարտէսը որ 20 ֆրանքի կը ծախուէր, հեղինակին սնանկութեան պատճառով մնացած 500 օրինակը կանխիկ եւ մէկ գնորդի, հատը մէկ ֆրանքին պիտի տայ: դիմել՝ Patrikianի, 48, rue du Centre. Lagarenne-Colombes, Seine:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Եւ գտար, յաջորդ օրն իսկ...

— Այո, յաջորդ օրը... Ծանօթ էի Քրիսի Ուօքըրի սովորութիւններուն. ամէն օր ցերեկները ազատ էր եւ ժամը 5.30ին առեւտրական գիներուն կը վերադառնար. ճամբան սպասեցի, բռնեցի զինքը եւ Զարլզ փողոց՝ բը-ժիշկ Գրաունին բուժարանը տարի... յետոյ...

— Սպասէ վայրկեան մը... աղջիկը չըսա՞ւ քեզի թէ ոստիկանատունէն կը վերադառնար այդ պահուն.

Ճէնիսըն զարմացաւ.

— Ոստիկանատունէ՞ն, այդ ո՞րը, ոչ, չըսաւ...

— Հոգ չէ, շարունակէ ուրեմն յետոյ Կրինը բռնեցիր...

— Այո. .

— Եւ միեւնոյն տեղը տարիր զինքը... լաւ, մնացածը գիտենք արդէն Հիմա բաէ տեսնեմ, Քրիսին ո՞ւր կրնանք գտնել...

— Հիւսիս գնաց նոյն գիշերը, իր ազգականներուն մօտ կարծեմ...

— Դրամն ալ գրպանին մէջ անշուշտ.

Այո .

— Դուն վճարեցիր թէ իրեն եւ թէ Կրինին, այնպէս չէ՞... դրամը ո՞վ տուաւ քեզի...

— Լէյտի Ջիլը... Թղթադրամ...

— Իսկ քու բաժի՞նդ, դուն ի՞նչ ըստացար

Ճէնիսըն վարանեցաւ.

— Ըսէ, ըսէ նայիմ, պնդեց ոստիկանը:

— Հազար մը առած էի արդէն, չորս հազար եւս պիտի ստանայի...

— Պիտի ստանայի՞ր... չստացա՞ր տակաւին...

— Ոչ. վաղ առտու Լէյտի Ջիլին պիտի հանդիպէի.

— Ցոյց ունիմ որ կը հանդիպիս, գիտեմ տուաւ ոստիկանը՝ խնդումեռեա՝ իր երկու օգնականներուն նայելով. յոյս ունիմ որ ձեզի դէմ դիմաց կը տեսնեմ... Ճէնիսըն, բաէ տեսնեմ, Լէյտի Ջիլը անշուշտ Լոնտոն է հիմա, գիտե՞ս թէ ուր կը բնակի...

— Ոչ, բայց գիտեմ որ Եուսթըն պանդոկը չէ, այդքանը գիտեմ...

— Ո՞ւր պիտի հանդիպէիր իրեն...

— Այստեղ փէտրիկին՝ Ափրինկ փողոցը գտնուող թէյարան մը...

— Գիտե՞ս թէ ուր է ան այս գիշեր.

— Ոչ, բայց...

— Բայց ի՞նչ...

— Բժիշկին հետ յաճախ մեկնիլ կ'երեւայ .

— Շատ լաւ, Ճէնիսըն. աղէկ ըրիր որ բաց ի բաց յայտնեցիր գիտցածներդ, սակայն բացարձակօրէն հիմարին պատասխան մը կ'ուզեմ հետեւեալ հարցումիս — այս բոլորէն յետոյ որոշ կերպով կրնա՞ս ըսել թէ ով թունաւորեց Ալֆրէտ Ճէքինը...

Ճէնիսըն գլուխը թօթվեց եւ վճռական կերպով ժխտեց

— Ոչ, բնաւ. չեմ գիտեր, բացարձակօրէն չեմ գիտեր...

— Կասկածներ չունի՞ս այդ երկուքէն մէկուն կամ միւսին մասին...

— Ոչ, անոնց բերնէն չլսեցի որ եւ է բառ որ այդ տեսակ կասկած մը ներշնչէր ինծի. բայց ես իմ կարծիքներս ունիմ Ճէքինի թունաւորման հարցին շուրջ..

— Լաւ, իմանանք, որո՞նք են...

— Տարակոյս չկայ որ Լէյտի Ջիլը Ճէքինի հետ առանձին էր գինետան մէջ. առիթը ունէր բնականաբար անոր խմած ուիսքիին մէջ բան մը նետելու. երկու գաւաթ խմեց ան. առիթը ունէր, կ'ըսեմ որովհետեւ Քրիսին իմացածիս համաձայն, Ճէքինը սիկառ մը գնելու համար սպասարկութեան սեղանին քով կեցաւ.. Տիկինը չէ՞ր կրնար բան մը ձգել անոր բաժակին մէջ...

— Լաւ, ուրի՞շ, բժիշկին մասին ի՞նչ կրնաս ըսել...

— Նոյնպէս տարակոյս չկայ որ բժիշկը եւ Ալֆրէտ Ճէքին միասին էին այդ իրիկունը. Շայնոյի կառքով Զարլզ փողոցէն Քօպըընի արձանը գացողները անոնք էին... բժիշկը կրնար թունաւորել զայն...

— Սակայն որոշ բան մը չես կրնար ըսել, գիտել տուաւ ոստիկանը, ամբողջ գիտցածդ այն որ զանազան պատճառներով Լէյտի Ջիլը չէր ուզեր որ իր անունը երեւան ելլէր. այդքան:

— Այո, այդքան, ըսաւ Ճէնիսըն. լռութիւն... անհաւանական թէ ինչ կ'ուզէր ան եւ պատրաստ էր որ եւ է գին տալ...

— Զարլզ փողոցի այդ անցուդարձերուն մէջ բժիշկ Գրաունը ի՞նչ դեր ունէր, հարցուց Ուօմըրզլի.

— Գրեթէ ոչինչ. ես այն կարծիքը ունիմ որ անիկա խենթեցած, կառավարած էր որ իր անունը գործին մէջ կը մտնէր... կարծեմ չէր ուզած որ Լէյտի Ջիլը այնտեղ երթար եւ մեզ ալ այնտեղ տանէր... ինծի այնպէս թուեցաւ թէ Լէյտին անոր կարեկցութեան դիմած էր... երբեմն, երբեմն Գրաունը կը հասկցնէր Լէյտիին թէ իր կարգադրելիք գործն էր... Թերեւս կ'աշխատէր խնդրին մէջէն հեռանալ:

— Շատ չէր խօսեցա՞ւ...

— Իրեն կարգադրութեանց մասին, ոչ. անհամբեր եւ անհանգիստ էր, կարծես մեզ ամէնքս ալ դուրս հանել կ'ուզէր...

— Կրնայի՞ր այն տպաւորութիւնը թէ անոնք զիրար լաւ կը ճանչնային եւ հին բարեկամներ էին...

— Կ'երեւար որ իրարու հետ բաւական ծանօթ էին. Լէյտին յաճախ անոր մէկ, մտերմութեամբ կը դիմէր մեր խօսակցութիւններ կը շարունակէին. այդ բառերն ինչպէս բայց, բժիշկը կը հասկցնէր թէ իր Լէյտիին գործն էր

— Սըր Ճօնի անունը յիշեցի՞ն որ.

— Ոչ, երբ առաջին անգամ Լէյտին հանդիպեցայ՝ Ջէսթըր՝ իր ծառան, ըսաւ որ Սըր Ճօնի անունը չխառնեմ այդ գործին..

Ոստիկանները բարեկամներուն նայեցան ուշքի եկան:

— Ոչ մէկ բան չի գիտեր, բառ մը, ոչ մէկ անուն ցոյց տալով, ոչ մէկ բան... բայց ան միւս երկուքէն մէկն էր՝ Լէյտին եւ բժիշկը... չենք գիտեր թէ ուր է անիկա, կարելի է Ջէսթըր վերադարձած, բայց Գրաո՞ւնը... ո՞վ ինչ կայ

Այս վայրկեանին պանդոկին դուռը ներսէն մէկը Ճէնիսընի մօտեցաւ ոստիկանի ոտքի ելաւ ու Ճէնիսընի ոտքի ելաւ ու բռնեց զայն.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԱՐ՝ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Պելճիքա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	30 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 15 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2490

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՃԱՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ

»»»··«««

Լեհական ռումբը եթէ անակնկալ մը չէ, ամէն պարագայի նոր հարուած մըն է Ազգերու Դաշնակցութեան համար:

Միեւնոյն ատեն սկերծախօս փաստ մը՝ պատերազմական դաշնագիրներու անկայունութեան:

Լեհաստան փոքրամասնութեանց իրաւունքներու պաշտպանութեան միջազգային պայմանագիրն է որ կը դրժէ: Բայց, այդ խզումը շատ աւելի խոր հետքեր ունի:

Վերսայլի դաշնագիրն է որ կ'եղծուի: Եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վարկն է որ կը սարսի:

Լեհաստան տարիներէ ի վեր կը ջանար 1919 յունիս 28ի դաշնագրին (Վերսայլ) փոքրամասնութեանց հատուածին դէմ: Քանի մը անգամ ալ, փորձեր կատարեց զայն փոփոխելու, կամ իր վիզը ազատելու:

Այդ պայմանագրով, Լեհաստան ընդունած կ'ըլլար որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ստուգումներ կատարէ իր գլխուն վերեւ, փոքրամասնութեանց իրաւունքներու գործադրութեան մասին:

Փոքրամասնութեանց խնդիրներ ունին բազմաթիւ պետութիւններ, բայց ամէն մէկուն համար տարբեր կանոններ հաստատուած են.

Օրինակ, Թուրքիան ալ մասնաւոր դաշնագիր ստորագրած է այդ մասին, բայց իր ուզածին պէս կը շարժի:

Ընդհանրապէս, բոլոր պետութիւնները ներքին խնդիր կը նկատեն այդ հարցը եւ չեն հանդուրժեր օտարին միջամտութեան:

Լեհաստան արժանապատուութեան խնդիր դարձուցած էր այս պարագան, պահանջելով կամ ընդհանուր միջազգային հակակշիռ, եւ կամ ազատ արձակում որ եւ է պարտաւորութենէ:

Տեսնելով որ գոհացում չեն տար, ահա ինք իր գլխուն կը դնէ ստորագրած յանձնառութիւնները:

Ինչո՞ւ ճիշդ այս օրերուն,— Որովհետեւ այլ եւս ապահովուած է Խ. Միութեան անդամակցութիւնը:

Լեհաստան չի հանդուրժեր որ քննիչ մը եւս աւելնայ իր գլխուն, իբրեւ թէ երկրորդական պետութիւն մը ըլլար:

Ան փոքրամասնութեանց խնդիր ունի նաեւ Գերմանիոյ հետ: Բայց այս վերջինը շատոնց քաշուած է Ազգերու Դաշնակցութենէն. եւ հեռագիրը կ'ըսէ թէ Լեհաստանի գժտում չկայ 1922ի յատուկ պայմանագրին հետ, քանի որ երկու երկիրները համաձայնած եւ փոխադարձ պարտաւորութիւններ ստանձնած են:

×

Ինչպէս կ'ըսենք, լեհական խզումը ուղղուած է Վերսայլի դաշնագրին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ: Բուն բառով՝ դաշնագիրներու անխախտելիութեան դէմ:

Այս իսկ պատճառով, սրտառո՞ւչ վրդովում մը մատնուած են մեծերը,— անոնք որ դաշնագիրներ խմբագրեցին ամէնէն առաջ իրենց աւարը ապահովելու համար:

Ամէն պատրանք փարատելու համար, ըսենք թէ այդ վրդովումը կապ չունի փոքրամասնութեանց ճակատագրին հետ:

Քէմալականութիւնը առաջին օրէն իսկ ոտքի տակ առաւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, ծաղրանկարի մը վերածելով Լոզանի դաշնագրին այդ մասը:

Արդ, 1924էն ի վեր լսեցի՞ք որ եւ է բողոք, որ եւ է ազդարարութիւն՝ դաշնագիրներու նուիրականութեան մասին:

Ինչո՞ւ խրար անցեր են հիմա, երբ Լեհաստան չեղեալ կը համարի իր միակողմանի յանձնառութիւնները, եւ կը պահանջէ ընդհանուր պայմանագիր մը: Միեւնոյն յանձնառութիւնները բոլորին համար:

Պարզապէս անոր համար որ, պետութիւն մը այսպէս, ուրիշ մը այնպէս խախտելով պատերազմի դաշնագիրները, կամաց-կամաց քուրջի կը վերածեն զանոնք:

Այդ հիմնական մտահոգութենէն զուրկ, որը ... է, փոքրամասնութեանց խնդիր յուզելու համար:

Եթէ անոնք որ եւ է ատեն խորհած ըլլային փոքրամասնութեանց իրաւունքներու ապահովութեան մասին, անշուշտ կը հաստատէին ընդհանուր եւ միջազգային դրութիւն մը, հակակշիռ հաստատելով ամէն տեղ, առանց մեծի ու փոքրի խտրութեան:

Մինչդեռ, 1920էն ի վեր, ամէն անգամ որ այդ խնդիրը կ'արծարծուի, շահակիցները պերճախօսութեան հնարքներ կը թափեն, պարտկելու համար իրենց չկամութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, ժամանակի նշան է Լեհաստանի գլուխ քաշը:

Այդ երեւոյթն ալ կ'ապացուցանէ թէ՝ ոչ մէկ պետութիւն սրտանց կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան: Կը բաւէ ոտքի մը կոշտին վրայ կոխել, ճակատ փոխելու համար:

Ճիշդ է, Լեհաստան չի հրաժարիր Ազգերու Դաշնակցութենէն. բայց չէ՞ որ կը խախտէ Վերսայլի դաշնագիրը, մերժելով անոր այս կամ այն տրամադրութիւնը:

Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ Լեհաստանն ալ Գերմանիոյ ճամբան չպիտի հետեւի, եթէ օրուան հզօրները դաշնագիրներու սրբութենէն ճառեն...

Ֆրանսան էր Լեհաստանի գլխաւոր կնքահայրը: Բայց ահա խորթ զաւկի մը պէս կը նայի ատենէ մը ի վեր:

Պարթու Վարշաւա գնաց հին-հին դարուց յիշատակներ թարմացնելու եւ «մուրհակը» դարձի բերելու համար:

Ի՞նչ օգուտ: Լեհաստան այսօր աւելի սերտօրէն կապուած է Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան հետ: Եւ, իր նոր երեւոյթը ամէնէն աւելի այդ երկուքին հաճոյք պատճառած է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈԹՈՐԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿԸ ԴՐԺԷ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Սեպտեմբեր 13ին նոր ռումբ մը պայթեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ:

Պ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, վիճաբանութեան մը ընթացքին յանկարծ յայտարարեց թէ իր երկիրը այլեւս չի ճանչնար փոքրամասնութեանց իրաւունքներու պաշտպանութեան ներկայ ձեւը եւ կը պահանջէ երաշխաւորութեան ընդհ. դաշնագիր մը հաստատել բոլոր պետութեանց համար: Ուրիշ խօսքով, Լեհաստան կը պատռէ այն դաշնագիրը զոր ստորագրած էր Վերսայլի մէջ, 1919 յունիս 28ին, դաշնակից եւ աջակից պետութեանց հետ:

Լեհաստանի հետ կնքուած այս դաշնագիրը օրինակ ծառայեց ուրիշ երկիրներու համար: Դաշնագիրը Լեհաստանի այն ատենուան վարչապետին, Փատերեւսկիի յանձնուեցաւ Քլէմանսոյի մէկ նամակով, որ կ'ըսէր.— «Երկար ատենէ ի վեր, սովորութիւն է որ երբ նոր պետութիւն մը կը ստեղծուի կամ երբ հին պետութիւն մը կարեւոր երկրամասեր կը կցէ իշխանութեան, ճանկացութեան հանդէպ մեծ պետութեանց կողմէ՝ կը տրամադրէ կարգ մը բանաձեւերու գործադրութիւնը պահանջել, միջազգային համաձայնութեան մը ձեւով»: Պ. Քլէմանսօ կ'աւելցնէր թէ նոր դաշնագրին մէջ, այս տրամադրութեանց գործադրութիւնը պիտի երաշխաւորեն ոչ թէ մեծ պետութիւնները, այլ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ապահովելու համար բացարձակ անկողմնակալութիւնը:

Ճիշդ է որ Լեհաստան հանութեամբ չստորագրեց այս պայմանները, եւ Փատերեւսկի վերադարձին չծածկեց իր դառնութիւնը, մեծ պետութեան մը արժանապատուութեան դէմ գտնելով այսպիսի յանձնառութիւն մը: Այդ օրէն մինչեւ այսօր, Լեհաստան միշտ կը յիշեցնէր թէ փոքրամասնութեանց դաշնագիրը վարկաբեկիչ է իրեն համար, ցորչափ միւս պետութիւններն ալ չեն ենթարկուիր նոյն տրամադրութեանց:

Այս պատճառով ալ շատ թիրտ էին Պ. Պէքի յայտարարութիւնները: Լեհաստանի պատուիրակը պատմեց թէ ինչպէս, 1922ին, փոքրամասնութեանց իրաւունքներու երաշխաւորութեան ընդհանուր դրութիւն մը առաջարկուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան Գ. ընդհ. ժողովին: Այն ատեն բաղձանք մը յայտնուեցաւ, բայց ոչինչ եղաւ: ԺԱ. ընդհ. ժողովին, լեհական կառավարութիւնը ստիպողական կոչ մը ուղղեց կառավարութեանց, պահանջելով հաստատել միօրինակ եւ ընդհանուր հակակշիռ մը՝ լեզուական, ցեղային եւ կրօնական փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար: Այս կոչը մերժումի հանդիպեցաւ: Անցեալ տարի կրկնուեցաւ կոչը, բայց արդիւնքը եղաւ դառն յուսախաբութիւն: Բացի քանի մը պետութիւններէ, որոնք պարզեցին իրենց տեսակէտները, լեհական կառավարութիւնը նորէն մերժումի հանդիպեցաւ:

ԿԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ՀՐԱՒԻՐԵԼ

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, Պ. Պէք քննադատեց ներկայ դրութիւնը, որ անհաւասարակշիռ շէնքի մը կը նմանի: Կարգ մը պետութիւններ դաշնագիր ստորագրած են, ուրիշներ պարզ յայտարարութիւններ բրած են: Ոմանք կ'ընդունին թէ պէտք է դիմել միջազգային արդարութեան ատեանին, ուրիշներ հակակշռի իրաւունքը կը վերապահեն միայն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին: Փորձը ցոյց տուաւ որ այս դրութիւնը կատարեալ ձախողութիւն է: Ան երբեք օգուտ չունեցաւ փոքրամասնութեանց համար, եւ միւս կողմէ պատրուակ դարձաւ անուանարկիչ քարոզութիւններ կատարելու այն պետութեանց դէմ որոնք յանձնառութեան տակ մտած էին: «Այս կացութիւնը չի կրնար շարունակուիլ առանցանդարմանելիկերպով վտանգելու այնբարոյական հիմերը որոնց վրայ հաստատուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1919ին. Ստիպողաբար կոչ կ'ուղղեմ այս բարձր ժողովին՝ շտկել անցեալի սխալները եւ ստեղծել ամուր, յստակ եւ միօրինակ հիմ մը որուն վրայ պիտի կանգնի փոքրամասնութեանց միջազգային պաշտպանութեան դրութիւնը, վերջնական եւ տեւական եղանակով: Լեհական կառավարութիւնը յստակ եւ բացորոշ պատասխան մը կը սպասէ հետեւեալ երկու հարցերուն.— 1. Անմիջապէս ընդունիլ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան ընդհանուր պայմանագրի մը անհրաժեշտութիւնը.— 2. Միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրել այս մասին.

Ինչ կը խորհին միւս պետութիւնները

Ինչպէս բնական, լեհական կառավարութեան այս յայտարարութիւնը ռումբի մը պէս պայթեցաւ ժողովին մէջ: Անշուշտ ամբողջ Լեհաստանը գոհ է եղածէն: Լեհական թերթերը լուրը հաղորդեցին խոշոր խորագիրներով, իբրեւ «պատմական օր մը Լեհաստանի համար»: Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ իր նախարարին յայտարարութեամբ, մերժելով նուաստացուցիչ կացութիւն մը, Լեհաստան կ'ուզէ ցուցնել թէ երկրորդական պետութիւն մը չէ:

Յայտարարութիւնը գէշ տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Պ. Պառթու երէկ պարզեց իր երկրին տեսակէտները: Ճառ մըն ալ Անգլիոյ արտաքին նախարարը խօսեցաւ, իբրեւ ընդունելի գտնելով Լեհաստանի բռնած դիրքը:

Կ'ըսուի թէ Լեհաստան մերժած է նաեւ արեւելեան դաշինքը, հետեւելով Գերմանիոյ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Կարդացէք եւ ծափահարեցէք.—

Պուլկարիոյ կրթական նախարարութիւնը նոր օրէնք մը հրատարակած է, որուն համաձայն 2000 լէվա տուգանքի պիտի դատապարտուին այն ծնողները որ իրենց զաւակները առանց նախապէս ազգային նախակրթարան ղրկելու, կը նամբեն օտար դպրոցներ,— ֆրանսական, իտալական, ամերիկեան կամ գերմանական:

Ուրեմն, ոչ միայն Պուլկարները, այլեւ փոքրամասնութիւնները պարտաւոր են իրենց զաւակներուն նախակրթութիւնը տալ ազգային շրջանակի մէջ: Այսինքն մայրենի լեզուով եւ ոգիով:

Նոր Թուրքիոյ մէջ ալ այսպէս է: Եւ ատոր համար իրարու ետեւէ փակուեցան Պոլսոյ օտար նախակրթարանները, որոնք այնքան աշակերտներ կը քաշէին:

Այսպէս չէ միայն մեր մէջ:

Ո՛ւր որ ալ գտնուինք, ազգային դպրոցի մասին կը մտածենք երբ... «աղքատ ենք եւ տնանկ»:

Ամէնէն շէն օրերուն ալ, Պոլսէն մինչեւ Մուշ, բազմութիւն մը կը կազմէին այն ծնողները որ հաճութեամբ 40 — 50 դրուշ ամսական կը վճարէին «Սէօռ»երու եւ «Ֆրէր»ներու, միսիոնարներու կամ փաթէրներու նախակրթարաններուն:

Այդ նոյն հայրերն ու մայրերը անկարողութեան վկայական հանել կուտային, չվճարելու համար ազգ. դպրոցին թոշակը, 5 — 10 դրուշ:

Այդպէս է մինչեւ այսօր.

Հետաքրքրուեցէք թէ ամէն մէկս ի՛նչ կը վճարենք հայկական դպրոցին, թերթին կամ գիրքին, եւ ի՛նչ՝ երբ օտար է դպրոցն ալ, գիրքն ալ, թերթն ալ:

Պիտի ըսէք թէ կայծի՞ կ է մեր առուն բաղդատութեան դնել օտարին գետին կամ ծովուն հետ:

Ինչո՞ւ չէ: Գետն ու ծովն ալ առուներով կը կազմուին:

Երբ շաղիքներդ վազցնելով դուն ալ կը խառնուիս օտարին եւ թոյլ կուտաս որ հետզհետէ ցամքին քու առուներդ, ինչո՞ւ կը զարմանաս տարբերութեան մասին:

Անշուշտ մեր ուժէն վեր է մրցիլ օտարին, մեծերուն եւ բախտաւորներուն հետ:

Եւ տխմարութիւն պիտի ըլլար երես դարձնել օտարին: Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ:

Բայց, ուշադրութիւն մէկ բանի.— Տարրական պահանջ է նախնական առանձնել նորսէն, մնացեալը յանձնել դուրսէն:

Այսպէս կը զարգանան բոլոր ժողովուրդները, պահելով իրենց ոգին ու անհատականութիւնը:

Եւ այս պիտի ըլլայ կանոնը ինչպէս դպրոցին, նոյնպէս թերթին ու գրքին համար:

Ջտեսութիւնը յառաջդիմութիւն չէ:

ՎԱՀԷ

«Յեղափոխութեան մայրիկը»

oooo

Քանի մը տեղեկութիւններ եւս Քաթերինա Բրեշկօ Բրեշկովսկայայի մասին, որուն մահը հաղորդած էինք երէկ:

«Յեղափոխութեան մայրիկը» ծնած էր 1844ին, ազնուական ընտանիքի մը, բայց կանուխէն նուիրուեցաւ յեղափոխական շարժման: Այդ պատճառով ալ, իր կեանքին 43 տարիները անցան բանտի, տաժանակիր աշխատանքի կամ աքսորի մէջ: Եւ սակայն, ոչ տառապանքը կրցաւ ընկճել զինքը, ոչ ալ տարիքը:

1874էն 1878, Քաթերինա բանտարկուեցաւ Պետրոպաւլովսկի հռչակաւոր միջնաբերդին մէջ: 1878ին, 193 ամբաստանեալներու դատավարութեան ատեն, դատապարտուեցաւ հինգ տարի թիապարտութեան եւ, կնոջ մը համար առաջին անգամ ըլլալով, ֆշուեցաւ Սիպերիա: Պատիժը լրացնելէ յետոյ, աքսորուեցաւ Բարկուզին եւ հազար վերստ ճամբայ կտրեց ոտքով, հասարակ սերագործներու հետ, նշանակուած բնակավայրը հասնելու համար: 1880ին փորձեց փախչիլ: Երկրորդ փորձ մը կատարեց 1882ին, եւ իբրեւ պատիժ ... պարտուեցաւ խարազանի ... հարուածի եւ չորս տարի բանտարկութեան: 1885ին աքսորուեցաւ ռուսեւ չինական սահմանագլուխը, ուր մնաց եօթը տարի: Յետոյ ներարկուեցաւ՝ ստիկանական հսկողութեան: 1896ին մաս կը կազմէր ռուս յեղափոխական — ընկերվարական կուսակցութեան մարտական կազմին եւ ամբողջ եօթը տարի խուսափեցաւ ոստիկանութեան հետապնդումներէն: 1903ին արտասահման գաղթեց, մասնակցեցաւ Ամսթէրտամի ընկերվարական համագումարին, յետոյ Ռուսաստան դարձաւ գաղտնապէս (1905): Ազեւի կողմէ մատնուելով, ձերբակալուեցաւ 1907ին եւ նորէն բանտարկուեցաւ Պետրոպաւլովսկի միջնաբերդին մէջ, յետոյ աքսորուեցաւ Լենա (Սիպերիա), 1910ին: Փախչելու զանազան փորձերէ յետոյ, 68 տարեկանին յաջողեցաւ խոյս տալ, բայց ձերբակալուեցաւ Իրկուցկի մէջ եւ մէկուկէս տարի խցարգելութեան դատապարտուեցաւ:

1915ին, պատիժը լրացած ըլլալով, ազատ արձակուեցաւ, բայց, հակառակ իր 70 տարիներուն, չորրորդ անգամ աքսորուեցաւ Սառուցեալ Ովկիանոսի ափերը: 1917 մարտ 2ին առժամեայ կառավարութիւնը ազատեց հերոսուհին, որ Փեթրոկրատ վերադարձաւ՝ փառաւոր ցոյցերով: Երբ իշխանութեան գլուխ անցան պոլշեւիկները, Բրեշկովսկայան ալ հակայեղափոխական հռչակեցին, որով «մայրիկ»ը վերսկսաւ իր դաւադրական կեանքը: 1918ին գնաց Ամերիկա, յետոյ Չեխոսլովաքիա, ուր կ'ապրէր 15 տարիէ ի վեր: Փրակայի մէջ հիմնած էր գիշերօթիկ դպրոց մը, երիտասարդ գիւղացիներու դաստիարակութեան համար, ինչպէս եւ ռուսական տպարան մը:

ԻՎԱՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՓԱԽՉԻ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն.— Իվան Միխայլով, Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութեան վարիչը, որ կը հետապնդուէր, Թուրքիա փախաւ երկուշաբթի օր. իր կնոջը հետ:

ՔՈԼԵՐԱ ՉԿԱՅ ԵՂԵՐ

Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ՝ համաձայն մանրէաբանական քննութեանց, վերջնապէս հաստատուած է թէ Մամայայի (Քոնսթանցա) պանդոկին մէջ ծագած հիւանդութիւնը քոլերա չէ: Զինուորները հիւանդացած են ուտելով ածխալուծէ վարակուած անասունի մը միսը: Որ եւ է նոր դէպք չէ պատահած:

ԿԱԹԸ ԿԸ ՍՂԻ

Կաթնավաճառներու սէնտիքան կը ծանուցանէ թէ երաշտի պատճառաւ մեծապէս նուազած ըլլալով անասուններու կերը, սեպտեմբեր 16էն սկսեալ կաթին լիտրը 1.30էն պիտի բարձրանայ 1.40ի:

ԹԷ ԳՏՈՑՏ ԹԷ ԱՌԵՒՏՈՒՐ

Առջի օր Մարսէյլէն դէպի Արեւելք նաւրայ ելաւ Մէսաժըրիի «Մառէշալ Ժոֆր» շոգենաւը: Պիտի երթայ Լիբանան, Պաղեստին եւ Նափոլի: Շոգենաւին Բ. կարգի նաշարանին մէջ սարքուած է ցուցահանդէս մը՝ Ֆրանսացի նկարիչներու, արձանագործներու եւ նարտարապետներու գործերէն: Նաւահանգիստներու առջեւ, Պ. Ժ. Ֆրափա եւ ժոռժ Տիւհամէլ Ֆրանսական արուեստի մասին դասախօսութիւններ պիտի ընեն այցելուներուն.

ԾՈՎԷՆ ՀԱՆԵՑԻՆ ԾՈՎԸ ՆԵՏԵՑԻՆ

Տուրքէնէի մէջ, վէճ մը ծագած ըլլալով գնորդներու եւ ձկնորսներու միջեւ, վերջիններս բարկացան եւ ծովը նետեցին 200,000 ազնիւ ձուկեր (սարտէլա):

ՀԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

Սեւ ու տաժանակիր աշխատանքէ յոգնած մարդու մը երեւոյթն ունի այս քաղաքը։ Աւելի ճիշդ, գիւղաքաղաք մը, նետուած ամէնէ լեռներուն գիրկը, շրջապատուած մայրիի ռակայ ծառերով, ձիթենիի անծայրածիր տարածութիւններով։ Եւ այգինե՛ր, այգինե՛ր, ճամբուն վրայ ու շուրջը, եւ ամէն քայլափոխին։

Նախնական ձեւով կառուցուած շէնքեր, անխնամ թողուած բնութեան քմահաճոյքներուն, զարմզարմիկ, նեղ եւ մութ փողոցներ, մեր բնաշխարհը յիշեցնող։ Ահա՛ ձեզ Տրակինեանը քանի մը բառերով։

Մեծ քաղաքներու խժալուր կանչերն ու ժխորը, եւ մարդոց հեւ ի հեւ վազքը գոյութիւն չունին հոս։

Մարդոց կենցաղը, նկարագիրն ու արտաքին շարժուձեւերը նոյնացած են, եղբայրացած, քաղաքին յոգնաբեկ կամ վշտաբեկ երեւոյթին հետ։ Կամ, մէկն ու միւսը, իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով, լրացուցիչ տարրերը կազմած են ընդհանուր գոյավիճակի մը.

Փողոտներու երկայնքին ու լայնքին, ծեփուած դէմքերով ինքնամատոյց աղջիկներու, եւ անտարբեր ու չաղակրատող մարդոց բազմութիւնները չկան հոս։

Այգիներու եւ ձիթենիի այս քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մէջ, կարծես սով մը կը տիրէ։ Միայն աշխատանքի ժամերուն կարելի է հանդիպիլ [illegible]։

Նախ քան ժամադրուած բնակարանը հասնիլը, փողոցներուն մէջ կը շրջագայիմ, գրեթէ աննպատակ, անտարբեր։

Ի՞նչ կ'ուզեմ, ի՞նչ կը փափաքիմ կամ ի՞նչ կը փնտռեմ, ես ալ չեմ գիտեր։ Սակայն, բան մը կայ, անըմբռնելի խուռնք մը ներսս, այս օտար, անհրապոյր հորիզոններու տակ։

Կ'ուզեմ կուրծքս պատռել ու դուրս թափել տարիներ ու տարիներ անդադար կուտակուած թոյնն ու մաղձը, այս ապերախտ աշխարհին դէմ։

Մութ ու նեղ, անխնամ ու զարմզարմիկ փողոցի մը անկիւնը կանգ կ'առնեմ։ Քանի մը կիներ եւ երախաներ առջեւէս կ'անցնին։ Կայտառ եւ ուրախ։ Սակայն, իրենց ուրախութեան մէջ իսկ, յայտնի, [illegible] տրտմութիւն մը կայ։ Կ'ըսեմ ինքնիրենս — Հա՞յ են արդեօք։ Եւ ահա, աչքերս աչքերուն կը հանդիպին, Հայու սեւ ու մռայլ աչքե՜ր... Այո՛, Հայ են։ Այդպէս կ'ըսէ դիմագիծը այս տղոց, այսպէս կ'ըսեն արհամարհող եւ իմաստուն նայուածքները այդ Հայորդիներուն։

Շրջէ բոլոր երկիրները, մտիր բոլոր խաւերէն ու բազմութիւններէն ներս, անպայման պիտի ճանչնաս ցեղակիցդ, արիւնակիցդ, եթէ կան։ Ճակատագրական է, անխուսափելի այս ճշմարտութիւնը։

Եւ հիմա փողոցներու մէջ, Հայ կը փնտռեմ, Հայու դիմագիծ եւ [illegible] աչքեր...

×

Երեկոյեան ժամը չորս։ Բաղդատաբար ներկայանալի, խոշոր հրապարակի մը վրայ, սրճարանի մը առջեւ տեղ գրաւած ենք քանի մը բարեկամներով։

Գլուխ գլխի խօսակցութիւններ, մըտերիմ զրոյցներ, բայց ի՞նչ նիւթերու շուրջ։ Բացատրութեան չի կարօտիր։ Երբ երկու Հայ քով քովի գան, ինչ կ'ուզէք որ զրուցեն. անպայման մեր ներկայ անստոյգ կացութիւնը, մօտիկ ապագան, եւ մեր անպատմելի ողբերգութիւնը 1918ի, կը դառնան օրակարգի գլխաւոր հարցերը.

Եւ մեր այս գլուխ գլխի խօսակցութիւնները յաճախ կը խանդաբորբին նոյն հրապարակին վրայ կատարուող հանդիպումներէն։

Թաղամասին տղաքը, 10–12 տարեկան, Միութիւն մը կազմած են եւ ամէն տարի այս օրերուն զանազան խըրախճանքներ կը կազմակերպեն. Վարչութեան անդամներէն գրեթէ 3—4ը հայ տղաքներ են։ Խօսակիցներէս մէկը կ'ըսէ թէ, այս առաւօտ այս «Տըղաքներու Միութեան» կողմէ հայ պատանի մը, ծաղկեպսակ կը դնէ անծանօթ զինուորի յիշատակարանի վրայ, եւ ուղերձ մըն ալ կը կարդայ։ Եւ իրապէս յաջորդ առաւօտ թերթերու մէջ կարդացի այդ ուղերձը։ Ոտանաւոր մըն է գրուած սաք շեշտով մը։

Խօսակիցներէս մէկը սրտցաւ եւ զարգացած երիտասարդ մը — [illegible] Կեդրոնականէն — կ'ողբայ մեր կացութիւնը եւ կ'աւելցնէ.

— Մեծ քաղաքներու մէջ ուր բաւական հոծ Հայեր կան, կարելի է երկարաձգել ուծացման վտանգը, մեծնելու դատապարտուած նոր սերունդը, դէթ ժամանակի մը համար։ Սակայն հոս, լմնցա՛ծ է բարեկամս։ Բոլորը Ֆրանսերէն կը խօսին իրենց ծնողներուն հետ։ Ազգային մեծագոյն գործը կատարած պիտի ըլլան ամէն հայ ծնողք, եթէ երբեք կարենան իրենց զաւակներուն Հայերէն սորվեցնել եւ հետեւաբար Հայ պահել։

Եւ այսպէս սեղաններու առջեւ ժամերը կ'անցնին, այնքան արագօրէն, մինչ մենք կ'ուզենք խօսիլ տակաւին։

Խօսակիցներէս կը խնդրեմ, որ զիս մատուռ – մանկապարտէզը առաջնորդեն։ Գոհացում կուտան։ Եւ առաջնորդս զիս կը տանի նեղ փողոցներէն, ուրկէ 3–4 մարդ քով քովի չեն կրնար նոյն ժամանակ անցնիլ

Ահա։ Տեղ մը կանգ կ'առնենք։ Կորսուած վայր մը։ Ոչ մէկ մարդ, նոյն իսկ կատու մը չանցնիր։ Առաջնորդս կը բանայ դուռը։ Հասարակ սենեակի մը մեծութեամբ սրահ մը. Մութ եւ խոնաւ։ Պատուհան չկայ։ Հասարակ դուռը պատուհանի դերը կը կատարէ։ Քանի մը շարք նստարաններ խեղճ ու կրակ, մեր տարագիրի [illegible] իրենց վրայ։ Ծարխուլ սեղան մը անկիւնը, վրան քանի մը աշտանակներ, խաչ մը, քանի մը սուրբերու նկարներ։ Այս ամէնը խորանն է, ուր ամսէ ամիս, Մարսէյլէն քահանայ մը կուգայ պատարագելու։

Իսկ սրահին ձախ կողմէն, տախտակէ սանդուղ մը մեզ կը տանի պզտիկ սենեակի մը մէջ։ 3 50×4 մէթր մեծութեամբ։ Բաղդատաբար ներկայանալի գրասեղաններ կան։

Պատերուն վրայ դասացուցակներ եւ Հայաստանի քարտէս մը։ Իսկ անդին, անկիւն մը կոկիկ դարակ մը։ Գրադարան մըն է այս։ 38 կտոր հայերէն գիրքեր կան, եւ 10 ալ Ֆրանսերէն։ Կը ստանան զանազան թերթեր եւ «Յառաջ»։

Աշակերտներու թիւն է 34։ Ինը աղջիկ, իսկ մնացեալը մանչ։ 25ը, շաբաթը երեք օր կ'այցելեն, երեկոյեան ժամը 4–6.30։ Իսկ մնացեալը ամէն օր կանոնաւորապէս։

Վարժուհին է Դպրոցասէրէն Օր. Սիրանուշ Մարանկոզեան, որուն ամսաթոշակը կը վճարեն Տրակինեանի Հայերը, իսկ մաս մըն ալ Դպրոցասէրի Փարիզի կեդրոնը։ Սակայն կ'ըսեն թէ Դպրոցասէրը դադրեցուցած է իր վճարումը։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան «Լուսաբեր»ով եւ «[illegible]»ով։ Կը դասաւանդուին Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, նաեւ երգ եւ մարզանք

Դպրոցին ելքն ու մուտքը կանոնաւոր են։ Աշակերտութեան ամսավճար չի գանձուիր։ Դպրոցին մուտքը կը գոյանայ կամաւոր նուէրներէ։ Այսպէս ամէն ընտանիք իր կարողութեան սահմանին մէջ կը վճարէ որոշ գումար մը։ Եթէ կ'ուզէք տեսակ մը ազգային տուրք։ Այսպէս, սրտցաւ առեւտրական մը, Պ. Արփիար Համբեան 1200 Ֆրանք կը նուիրէ տարեկան դպրոցին համար, մեծապէս դիւրացնելով «Յառաջդիմասէր Միութեան» գործը, որուն լծուած են քանի մը անշահախնդիր եւ պարկեշտ հայրենակիցներ։

Մատուռ–մանկապարտէզի այս շէնքին համար տարեկան կը վճարուի 600 Ֆրանք վարձք.

Իսկ այս գործերը — դպրոցական–ազգային — կը վարէ Յառաջդիմասէր Միութիւնը, որ կազմուած է բացարձակապէս չէզոք գետնի վրայ, 1928-ին.

Յառաջդիմասէր Միութիւնը, տեսակ մը ազգային իշխանութիւն է հոն։ Ճանչցուած է կառավարութեան կողմէ։

Ամուսնական դժուարութիւններ գոյութիւն չունին հոս։ Միութեան կողմէ տրուած վկայագիր մը կը կարգադրէ ամէն բան։ Եւ այս ամէնը 70 Ֆրանքով։ Ինքնութեան թուղթերու մասին ծագած դժուարութեանց պարագային, Յառաջդիմասէր Միութեան կողմէ տրուած յանձնարարագիր մը կը բաւէ ամէն բան չոկելու։

Վարչութեան անդամներն են Պ. Պ. Միհրան Փափազեան նախագահ, Լեւոն Կազէլեան (ատենադպիր) եւ Մինաս (գանձապահ)։ Մօտ ժամանակէն պիտի կատարուին նոր ընտրութիւններ։

Տրակինեանի հայ գաղութը շատ խաղաղ է։ Չկան զանազան միութիւններ։

Ապացոյց մը տալու համար չէ, — տխուր պարագայ մը։ Հայ աղջիկ մը 22 տարեկան, ծաղիկ հասակի մէջ կը շիջի թոքախտէն։ Տիկին մը տունէ տուն կ'երթեւեկէր ծաղկեպսակի մը համար դրամ հանգանակելու։

Գրեթէ ոչինչ արժող այս երեւոյթը իր մէջ կը խտացնէ եղբայրակցութեան չնաշխարհ ոգին։

Տրակինեանի հայ գաղութը կը համրէ 45—50 տուն։ 15—20 հայ [illegible] երբեք հետու չեն Հայ կեանքէն եւ նուիրուածութեամբ կը մասնակցին ազգ. գործերուն։

Բաւական թիւով հայրենակիցներ ունին սեփական գործեր։ Իսկ մնացեալը հասարակ գործաւորներ։ Անգործութիւնը հոս ալ իր չարաշուք դէմքը ցցած է։

Յառաջդիմասէր Միութեան քարտուղարը Պ. Կազէլեան, ինծ կ'ըսէ թէ Միութիւնը բաւական կոկիկ գումար մը ունի պատրաստ։ Եւ կ'աւելցնէ — «Կրնանք աւելի լաւ տեղ մը փոխադրել մատուռ–մանկապարտէզը սակայն տեղացիները ծուռ կը նային։ Ճիշդ ատոր համար է, որ նախընտրեցինք այդ ամայի եւ անշուք անկիւնի մէջ շարունակել մատուռ – մանկապարտէզը»

Ընդհանրապէս տեղացի ժողովուրդին վերաբերմունքը լաւ է Հայերուն հանդէպ։ Միութիւնը բարեկամական կապեր հաստատած է Նահանգապետին եւ ընդհ. [illegible] հետ։

Ամէն տարի տեղի կ'ունենան ամավերջի հանդէսներ եւ Մարսէյլէն կը հրաւիրեն զանազան հայրենակիցներ բանախօսելու համար։

Ուրեմն, ինչպէս ամէն տեղ, Տրակինեանի մէջ ալ համեստ ու բանուոր դասակարգն է որ, գործի լծուած է փրկելու համար հայ տղան ուծացումէ եւ այլասերումէ։

Շնորհաւորելի է ընթացքը Տրակինեանի մեր հայրենակիցներու եւ աւելի շնորհաւորելի այն խումբ մը սրտցաւ ու համեստ հայրենակիցները, որոնք օրուան յոգնաբեկ աշխատանքէն վերջ, սիրով ու տրամադրութիւն ունին ծառայելու հայ մանուկին, որպէսզի չուծանան, չայլասերին եւ Հայ պահին։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Յ.Գ.— Տրակինեանի անմիջական մօտը կան զանազան փոքրիկ գիւղեր, որոնց մէջ կ'ապրին Հայեր։ Այսպէս, Թրանս՝ 4 ընտանիք, որոնցմէ մէկը Պ. Սրմաքէշեան, մետաքսի գործարան մը ունի, Դարժիմօն՝ 10—12 ընտանիք, ընդհանրապէս կօշիկի գործարաններու մէջ կ'աշխատին, Նոււան՝ 4—5 ընտանիք, որոնք կապուած են հողին եւ սեփական կալուածներ ունին, Ֆրէժիւս, հոս ալ բաւական Հայեր կան, Լորգ՝ 2—3 ընտանիք։

ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԻՐ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ

Փրոֆ. Լանժվէն, որ վերջերս զանազան հրապարակային դասախօսութիւններով պայքար կը մղէ պատերազմին դէմ ընդհանրապէս, քիմիական պատերազմին դէմ մասնաւորապէս, «Փըթի Ժուռնալ»ի թերթին խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին կը պարզէ այն սարսափելի կացութիւնը, որուն պիտի մատնուի ամէն երկիր որ պատերազմի կը մտնէ։

Արդարեւ կարելի չէ նոյնիսկ համեմատութեան դնել հին ու նոր պատերազմներու սարսափները։

Հին պատերազմներու ընթացքին, ընդհակառակն սարսափին տեղ տարօրինակ խանդավառութիւն մը շարժման մէջ կը դնէր երիտասարդները եւ չափահասները. Զինուոր կ'երթային մարդիկ, որոնց սրտին մէջ կը բաբախէր քաջութիւնը։ Ժամանակ մը, բաւական էր լսել զինուորական քայլերգ մը, տեսնել սպայից համազգեստը, եւ շատեր կը ձգէին իրենց գործն ու ապարէզը՝ մտնելու համար զօրանոց։ Եւ դեռ ժամանակ մըն ալ, Լուդովիկոս ԺԴ. զինուորագրելու համար մարդ կը հանէր գիւղերն ու քաղաքները, ուր սպայ մը եւ քանի մը զինուոր կը քալէին թմբուկին առջեւէն, թմբուկը կը գոռար, զինուորները իրենց սուիններուն ծայրը կ'անցընէին խորոված լորամարգի եւ ճերմակ հաց, իսկ սպան ձեռ մը կ'արտասանէր՝ թօթվելով մետաքսէ քսակի մը բովանդակութիւնը՝ կարմիր ոսկիներ։ Ու պարտքի տակ խեղդուած ուսանողները, տունէն հեռացած երիտասարդները, ծոյլ գիւղացիները, անգործ աշխատաւորները կը վազէին թմբուկին ետեւէն, զօրանոց մտնելու եւ գաւաթ պարպելու թագաւորին կենաց.

Հիմա... հիմա ա՛յլ է պարագան։ Ո՛վ կը համարձակի, այս օրերուն, թմբուկի ձայնով կամ կարմիր ոսկի խաղցնելով զէնքի կանչել երիտասարդութիւնը, նոյնիսկ անգործներու բազմութիւնը։ Ամէնէն հայրենասէրն իսկ կը սահմռկի, կ'անդամալուծուի, կը մնայ, երբ գիտէ թէ արդի պատերազմը քաջութեան եւ հերոսութեան հետ գործ չունի երբեք։ Հին պատերազմները ռոմանթիք խանդավառութիւններու, հայրենասիրական ջերմութիւններու, ասպետական եւ հերոսային պայքարներու արտայայտութիւն մըն էին մասամբ, արդի կամ վաղուան պատերազմը արտայայտութիւնն է ապահովաբար ամէնէն վայրագ, ամէնէն հակամարդկային, ամէնէն վատ ու տմարդի բնազդներուն։ Վաղուան պատերազմին մէջ ոչ քաջութիւն կայ, ոչ ասպետականութիւն։

Դժո՞խք։

Եւ գիտութիւնն է, մարդկային գիտութիւնը, որ ի սպաս կը դրուի հակամարդկային բնազդներու,— իրար յօշոտելու եւ բնաջնջելու։

Գիտական պատերազմները, որ տեղի պիտի ունենան վաղը, կը բաժնուին երկու դասակարգի.

1.— Քիմիական,
2.— Մանրէաբանական։

Բոլոր այս պատերազմները տեղի պիտի ունենան օդային ճամբով։ Այսինքն, յարձակումները պիտի կատարուին օդէն։ Այնպէս որ կարելի է վաղուան պատերազմը կոչել թէ գիտական եւ թէ օդային.

Քիմիական պատերազմը նոր չէ որ կը կազմակերպուի։ Սակայն նոր է որ սարսափ մը կը դառնայ օգտագործելով գիտութեան բոլոր յառաջդիմութիւնները

Արդի քիմիական պատերազմը կ'օգտագործէ երեք միջոցներ.

1.— Պայթուցիկ ռումբեր։
2.— Հրձիգ ռումբեր։
3.— Թունաւոր կազի ռումբեր։

Ինքնապաշտպանութեան տեսակէտով, պայթուցիկ ռումբերը կարելի է անուանել իրապէս սարսափ։ Վասնզի ինքնախաբէութիւն է կարծել թէ երկիրի մը պաշտպանողական միջոցները բաւական են արգիլելու պայթուցիկ ռումբերու աւերները։ Պայթուցիկ ռումբերու համար կը գործածուին նախ ծանօթ մէլինիթը (trinitrophénol), յետոյ աւելի ահարկուն՝ թոլիթը (trinitrotoluène)։ Պայթուցիկ այս ռումբերը կարելի է երեւակայել թէ որքան մեծ սարսափներ եւ աւերներ կը պատճառեն, երբ կը նետուին օդանաւերով։ Հիմա օդանաւորդներու կողմէ գործածուելու համար, պայթուցիկ երկու տեսակ ռումբեր կան, — մէկ տեսակը, աւելի փոքր, կը գործածուի քաղաքի մը կամ գիւղի մը բնակչութիւնը փճացնելու համար, միւս տե-

ՑԵՂԻՆ ՈՅԺԸ

»»»··«««

Ի՞նչ է ցեղին ոյժը — որոշելը դիւրին բան չէ, թէեւ այդ ոյժը կ'ապրի մեր մէջ։ Տարօրինակ անգիտութիւն. մենք կը զգանք, կը գտնենք եւ նոյն իսկ կրնանք չափել ու կշռել մեր մըկաններու ոյժը. եւ սակայն իր աղբիւրը անծանօթ կը մնայ մեզի։

Լեզո՞ւն է ցեղին ոյժը։ Ի հարկէ՝ այո. որովհետեւ առանց լեզուի ցեղը կը դառնայ մի խառնիճաղանճ Բաբելոն, բայց եւ ոչ, որովհետեւ առանց սեփական լեզուի ալ գոյութիւն ունին ազգեր, ինչպէս, օրինակ, Հրեաները կամ Ամերիկացիները։

Գրականութի՞ւնը, քաղաքակրթութի՞ւնն է ցեղին ոյժը։ Ի հարկէ՝ այո, որովհետեւ առանց ատոնց մի ցեղ կը դառնայ անոյժ եւ անհոգի, անզգ կենդանիներու երամի նման։ Բայց կան առանց գրի եւ գրչի անքաղաքակիրթ ազգեր, որոնք իրենք զիրենք կը պարտադրեն եւ պարտադրած են իրենցմէ գերազանց քաղաքակիրթ ժողովուրդներու։ Կ'ուզէ՞ք օրինակ.— ահա Մոնղոլը, Թուրքը։

Թերեւս արի՞ւնն է ցեղին ոյժը։ Ի հարկէ՝ այո, որովհետեւ նոյնանման արիւնը, ոգին կ'անցնի յաւիտենականօրէն սերունդէ սերունդ. եւ ան է որ դրոշմ կը դնէ թէ մեր կերպարանքին եւ թէ մեր կարողութեանց վրայ։ Բայց ցեղերը զտարիւն չեն եւ նոյնիսկ Հիթլերի որոնած զտարիւն գերման ցեղը գոյութիւն չունի. ցեղերը խառնուրդ են բազմազան արիւններու, ինչպէս բազմազան է արիւնը մի Զուիցերիացիի կամ Հայու երակներու մէջ։

Այսպէսով, եթէ ցեղին ուժը որոշել ուզենք, մի շարք դրական տուեալներ ու փաստեր կը գտնենք, եւ նրանց զուգահեռ մի ուրիշ շարք «բայց»երու։ Սակայն, ի վերջոյ, ցեղի ոյժը բնազանցութիւն չէ. նա իրականութիւն է եւ գոյութիւն ունի։ Ուրեմն, ո՞րն է այն անմեկնելի ոյժը, որ կուտայ ցեղին կամք՝ ի մի համախմբելու զանգուածները եւ մի ազգի ոգի կազմակերպելու

Եթէ գոյութիւն չունենար Մուհամէտը, կարո՞ղ էր արաբ ազգ եւ արաբ ոյժ ստեղծուիլ. տարակուսելի է։ Եթէ չլինէր մի Վիլհէլմ Թէլլ եւ չսպաննէր Գէսլէրին, պիտի լինէ՞ր ներկայ Զուիցերիան եւ մի նոր ազգ ստեղծուէր։ Երբեք

Եթէ չլինէր Հայ նահատակութիւնը իր անթիւ հերոսներով, Վարդանի նըման, պիտի լինէ՞ր ներկայ հայութիւնը, տոկուն, յամառ եւ նախանձախնդիր իր ինքնութեան։ Բնաւ.

Ուրեմն անհատներ, դէպքեր, մասնակի թէ համախումբ գործեր նոյնքան արժէքաւոր են ազգ կազմակերպելու համար, որքան ցեղային անխառն սերնդագործութիւնը։ Օսմանը եւ իր տունը օսմանեան ազգ ստեղծեցին տարբեր լեզուներու, ցեղերու եւ արեան շաղախներէն։ Էականը այն չէ, թէ այդ կը պատահի բացասական, թէ դրական, լաւ թէ գէշ ձեւերով եւ միջոցներով։ Էականը մի ազգի կազմակերպման եւ յարատեւութեան համար այն է, որ կատարուին գործեր՝ ընդհանրութեան շահէն բխած, ու ոչ միայն այսօրուան, այլ եւ վաղուան շահէն

Ցեղային հիմնաքարերէն մին ալ միատարր կամ բազմատարր զանգուածներու ինքնապաշտպանութեան բնազդն է, ու իր գոյութեան յարատեւման նպաստող ցնցող դէպքերն են՝ վրէժը եւ նախանձախնդրութիւնը իր նմաններու պաշտպանման։

Մեղուանոցի առջեւն եմ նստած։ Ամէն մի մեղու ժրաջանօրէն իր գործը կ'անէ։ Մինը ճարտարապետ, միւսը մայր, մինը ծառայ, միւսը բանուոր, մի ազգ, մի հանրապետութիւն կամ միապետութիւն նման մի բան են։ Բոլորն ալ բռնուած են սրբազան աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան տենդով։ Բայց ամէնէն սրբազանը այդ մեղուանոցի մէջ ո՞րն է.— սերնդագործող մօր ձուիկնե՞րը, թէ բանուորի պատրաստած մեղրը կենսատու, ճարտարապետներու շինած մոմի կառուցուա՞ծքը, թէ ծաղկաբեր մշակներու ժրաջան աշխատանքը։ Կը տարակուսիմ այդ բոլորի վրայ եւ անհիմն կը գտնեմ եղած ներդաշնակութիւնը եւ ջանքը, եթէ այդ բոլորը չպաշտպանուի մեղուներու կնճիթում պատրաստուող թոյնով եւ եթէ մեղուն չկարենար մահ տարածել շուրջը իր խայթոցներով, չկարենար մեռցնել ուրիշը եւ ինքն ալ անձնազոհ մեռնիլ։ Թոյնը կամ վրէժը եւ մահը նոյնքան անհրաժեշտ են մի մեղուանոցի յարատեւութեան համար, որքան տքնաջան աշխատանքը եւ սերնդագործութիւնը։ Անոնց մօտ թոյնը պահապանն է մեղրի, եւ մեռնիլը՝ պաշտպանը կեանքի։

Երբ այս խորհրդածութիւններու մէջ կ'ընկնիմ, ակամայ հարցում կ'անեմ, ո՞վ է մեր ցեղի գոյութեան հիմը. Ոսկեծղին Եղիշէ՞, թէ քաջն Վարդան։ Ու կ'եզրակացնեմ — Վարդան, թէպէտ սպանող եւ սպանեալ, բայց առանց նրան անզօր կը մնար Եղիշէն։ Ո՞վ է արժէքաւորը. սերմնացան գիւղացի՞ն, ստեղծագործ բանուո՞րը, թէ այն խայթող մեղուն, որ կը հնձէ իր գոյութեան թշնամին, որ կը մեռցնէ եւ անձնազոհ մահուան մէջ կը տեսնէ իր յարատեւութիւնը։ Անկասկած վերջինը աւելի արժէքաւոր է։

Արամ Երկանեան անունով մի խայթող մեղու է թաղուած Հար. Ամերիկայի մէջ։ Այս Արամը խմորէն է այն Արամի, որ իր նահատակութեամբ պատճառ դարձաւ Հայաստանի կերտման։ Երկուքի ալ ոյժը իրենց թոյնն էր, իրենց վճռականութիւնը՝ փշրել այն, որ կը սպառնար ընդհանրութեան, ու իրենց խիղճը չէր տատանուեր տալ սեփական անձը խլելու համար հակառակորդի կեանքը, եթէ այդ կեանքը վնասաբեր է հաւաքականութեան.

Ու պէտք է վստահ ըլլալ, որ [illegible] ազգ չի կրնար գոյութիւն ունենալ, եթէ իր մէջէն պակսին Արամի նման [illegible]ները։ Մի ժողովուրդի սուրբերը [illegible] սուրբը նա է, որ զինուած է [illegible] գլուխ, որ կը մեռցնէ եւ, [illegible] կամաւոր մահուամբ, կը յաղթահարէ մահը։ Օրինակ առնենք պարզ մեղուներէն եւ գիտակցինք, որ մեր ազգային կեանքը պարտինք ամէնէն առաջ մեր մարտիկներուն, անոնց մահուանը, որ թունաւոր են ու մահատու.

Այդ պաշտելիներէն էր Արամը [illegible] նանք, այդ Արամներն են ցեղի [illegible] քարը։ Ու եթէ կ'ուզենք մեր ցեղի [illegible] րատեւութիւնը, անոնք են որ պէտք օրինակ ծառայեն մեզի։

[illegible]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն որ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով.

...ին յարձակման ենթակայ ամբողջ երկիրը կը նշանակէ թէ պաշտպանութիւնը պէտք է տեղի պիտի ունենայ ոչ ճակատի մը վրայ, այլ ամբողջ երկրին վրայ, եւ պաշտպանութեան մասնակցին պիտի յանձնուին ոչ միայն զօրքերը, այլ եւ մանուկը, կինը, զինուորները, կենդանիները։ Պատերազմ ... ոչ միայն բնակութիւն ... պէտք ... ընելու համար, այլեւ քանդեր ... համար երկրին ճարտարարուեստը։

Ինչ կարելի է ընել վաղուան այս ... որ ամէն օր պատերազմին վիճակը մէջն մէջ։ Նոյն կը ... կարգին զինակները, ոչ ալ ընդ... պաշտպանները կրնան փրկել ... երկու համբայ կայ ... կացութեան առջեւ։ Կամ միջազգային յանձնառութիւններով հրաժարիլ պատերազմէն, կամ աւելի եւս ... պատրաստութեան,— չինել ... պաշտպան քաղաքներ եւ ամրոցներ, ... քաղաքներ, բնդունելով որ ապարդիւն են նաեւ այս փոր... ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱԶԴՈՒՐՈՒԻՆ

— o —

... Հայաստանի կը հրատարակէ ... նկարագրութիւնը Նորքի (Երեւանի արուարձան) մանուկներու առողջարանին մասին։

— Նորքը կը նմանի հսկայ ծաղկամանի մը, որ գրուած է քաղաքին (Երեւանի) կողքին։ Բարձրութիւնը ծովի մակերեսէն՝ 1130 մեթր։ Թանձր կանաչութեամբ՝ այգիները չըր... ... Այստեղ ... ։ Ոչինչ կը խանգարէ ... անդորրը։ Միայն թեթեւ ... է որ կը խաղայ ծառերուն մէջ։ Նորքի այս սքանչելի հանգստավայրը 2 քիլոմէթր հեռու է Երեւանէն։

Մեր առողջապահական մարմինները ... կանոնաւորուած են Նորքի կլիմայական պայմաններուն։ 1931ին ... Սագեանի նախաձեռնութեամբ Նորքի մէջ կը բացուի մանուկներու համար — առողջարան։ Առաջին առողջարանը ունէր 50 տեղ։ Այժմ Նորքի մէջ կ'ապրին ու կը կազդուրուին 200 երախաներ։

Նորքի առողջարանը կը ղրկուին 10—13 տարեկան տկարակազմ եւ սակաւարիւն երախաները, կամ այն մանուկները, որոնց ծնողքը վարակուած է հիւծախտով, կամ կասկածելի են երեւ հիւծախտի ենթակայ։

Առողջարանին մէջ կը գործեն 2 բժիշկ, որոնց անմիջական հսկողութեան տակ կ'ապրին երախաները։

Օրը համբարին մէջ կ'անցնի այսպէս.—

Ժամը 6.30ին կ'արթննան տղաքը, ... կ'ընեն, յետոյ կը չարուին ... շուրջ. իրենց կը սպասէ ... նախաճաշ, կաթ, պանիր, թէյ։

Ինչպէս է երախաներու ախորժակը, կը հարցնէ փոքրիկ Գասպարեան Ռուբիկին, որ, հակառակ իր վեց տարիքին հասակին՝ չափազանց կայտառ յայտարարեց.

— Ես ուզում եմ շատ ուտել եւ շատ եմ ուտում, իսկ Երեւանում շոգ է, ուտել չի լինում։

Ծնողները յաճախ այցելութեան կու գան երախաներուն։

Հասէր կը զարմանան տեսնելով է...

րախաներու ախորժակը, երբ անոնք հաճոյքով կ'ուտեն իրենց տրուած ուտեստ։

Ժամը 11ին նախաճաշ։

Ճաշերէ դուրս կը հնչէ զուարթ ծիծաղը, երախաները կը խաղան, կ'աշխատին կամ կ'ուսանին մանկապարտիզպանուհիներու հսկողութեան տակ։ Եօթը մանկապարտիզպանուհիներ կան Նորքի մէջ։

Ժամը 2ին կը հնչէ զանգը։

Երախաները կը վազեն լուացուելու, յետոյ շարքով՝ ճաշելու։ Մանուկներուն իսկ վկայութեամբ՝ ճաշերը համեղ են։ Ճաշարանն ու խոհանոցը՝ մաքուր ճաշերը՝ առողջարար. Ամէն ճաշէ՝ մաքուր։ Առողջարանը ունի մօտ վեց հեկտար պարտէզ եւ բանջարանոց, այնպէս որ առատ է պտուղը եւ բանջարեղէնը։ Ճաշէն վերջ հիւանդապահուհիները կ'արձանագրեն իւրաքանչիւրին ջերմութեան աստիճանը եւ կը տանին քնացնելու։

Յաճախ կը կազմակերպուին զբօսանքներ, ընթերցանութիւններ։ Երեկոյեան ժամը 8ին, ընթրիքէն վերջ, լուացուելէ յետոյ համբարին այս փոքրահասակ բնակիչները քուն կը մտնեն մաքուր անկողիններու մէջ։ Գիշերը կը հսկեն հիւանդապահուհիները, եւ 30 վայրկեանը անգամ մը աչքէ կ'անցընեն բոլոր վրանները։

Այսպէս կ'անցնի օրը Նորքի մէջ։

Նորքն ունի կլիմայական արժէքաւոր յարմարութիւններ, իբրեւ լեռնային բուժավայր՝ ծանօթ է բժիշկ Սագեանի փորձերով հիւծախտաւորներուն վրայ։ Երախաներն իսկ կը նշմարեն ազդեցութիւնը։ 8 տարեկան Զաքարեան Անգուլ կ'ըսէ.— Երբ ես ընդունուեցայ այստեղ, շատ յոգնած էի, մի քիչ խաղալուց ուզում էի պառկել, չէի կարողանում վազել, իսկ հիմա իմ գնալու օրերին՝ ես այնքան լաւ եմ զգում ինձ… ինչքան ճանապարհ ուզում էք կը գնամ, չեմ յոգնի։

Նորքը կազմելով հանդերձ Երեւանի մէկ մասը, շատ աւելի նպաստաւոր կլիմայ ունի։ Առողջարանին մօտիկութիւնը թոյլ կուտայ այնտեղ հաւաքել երախաները, ծնողքներու աչքէն ոչ շատ հեռու։ Կլիման շատ լաւ կ'ազդէ եւ կը կազդուրէ։ Կարճ ժամանակ մը մնալէ վերջ, տղաքը կը վերադառնան փոխուած, ծանրութեամբ աւելցած եւ առոյգ։ Անհրաժեշտ է ուժ տալ այս մանկական առողջարանին բարգաւաճման։ Վրաններու փոխարէն՝ շինել ամառնային թեթեւ շէնքեր,— արեւառուներ (վէրանտա), քանի որ անձրեւի ժամանակ վրանները այնքան ալ ապահով չեն երախաներու համար։ Յետոյ առողջարանը պէտք է ունենայ կաթնատնտեսական սեփական կայան։ Կարգի բերել առողջարան տանող ճամբան, մօտակայ ջրմուղէն խողովակով ջուր բերել, եւն։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Իտալական զինուորական պատուիրակութիւն մը գնաց Մոսկուա, եւ ընդունուեցաւ ջերմ ցոյցերով։ Պատուիրակութեան կը նախագահէ զօրավար մը։ Կայարանին մէջ ընդունուեցաւ Մոսկուայի զինուորական հրամանատարին կողմէ, մինչ Նուագախումբը իտալական քայլերգը կը հնչեցնէր։ Պատուիրակութիւնը մայրաքաղաքը պտտելէ վերջ, այցելեց զինուորական, օդանաւային եւ քիմիական գործարանները։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

— o —

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ).— Վերամուտի առթիւ, այս տարի քիչ մը աշխոյժ ստեղծուեցաւ դպրոցին շուրջ։ Ամառնային հանգիստէն յետոյ, անօրէնը թաղեցիները ժողովի կը հրաւիրէ եւ իր նիւթական ու բարոյական զեկուցումը տալէ յետոյ, ժողովուրդը փափաք կը յայտնէ մնալ նաեւ գալ տարուան համար։ Պ. Արոյեան երկու առաջարկներ կը դնէ ժողովին, Առամսական յաւելում, եւ հինգ տարուան պայմանագրութիւն (300 ֆր. նախորդ տարուընէ աւելի)։ Ժողովը պարզ մեծամասնութեամբ ընթացք կուտայ եղած առաջարկին։ Թաղականութիւնը իր կարգին ժողովի հրաւիրելով կը յայտնէ տնտեսական տագնապը եւ ուրիշ պատճառներ որ թոյլ չեն տար ընդունիլ նախորդ ժողովին որոշումները։ Այս անգամ ժողովը բեկանելով նախորդ ժողովի որոշումները միջին ճամբայ մը կը գտնէ,— հարիւր յիսուն ֆր. աւելցնել, իսկ հինգ տարուան պայմանագրութեան առաջարկը ջնջել։ Գարուց կը դրուի դիւանին այս որոշումները գրաւոր հաղորդել Պ. անօրէնին։ Դիւանը իր պատասխանը չստացած, թաղականութիւնը վճռական նամակով մը կ'իմացնէ իր որոշումները, այսինքն չարունակել նախորդ տարուան սակարկ... տարեթոշակով եւ մէկ տարի պայմանագրութեամբ, ընդունելու պարագային ամսոյս 15էն սկսեալ արձանագրութիւնները եւ թաղականութեան հետ մտածել ուսուցչական կազմի մասին։ Դեռ պատասխան չէ ստացուած։ Այս տարի դպրոցը գրեթէ բաց չունի բառ Պ. անօրէնի զեկուցման, մնացածը փոքր գումար մըն է, այն ալ այցելութիւն յետոյ ներկայացուցմով եւ աստիճաններով պիտի գոցուի։

⁂ Վերջերս Հօկերն ալ ուզեցին առանձին դպրոց բանալ, բայց կարգ մը անդամներու թելադրանքին անսալով ետ կը կենան։ Իսկ բողոքականները օգտուելով իրենց նիւթական լայն կացութենէն, երկյարկանի շէնք մը բարձրացուցին, իբրեւ ժողովարան, դպրոց եւ «Բանւորս Թերթի» տպարան։ Անոնք կ'ուզեն պզտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ։ Ինչո՞ւ քաղաքի մէջ կը ձգեն իրենց ժողովարանը, քանի որ հոն աւելի ծուխ ունին, իսկ հոս հինգէն վեց տուն չանցնիր։ Օգտուելով մեր տնտեսական անձկալի վիճակէն կամաց կամաց կը սողոսկին, շատ մը խոստումներով,— ձրի ու սում փոքրիկներուն եւն.։

⁂ Անցեալ ամսուն վերջերը տեղի ունեցաւ գաւառ. ժողովի երեսփոխաններու ընտրութիւնը Հարիւր քառասուն արձանագրուողներէն 119ի մասնակցութեամբ ընտրուեցան Պ. Պ. Կարապետ Ճանիկեան, Յաչիկ Դաւիթեան եւ Ն. քհյ. Մխիթարեան։

⁂ Հետզհետէ կը ծաղկի Հ.Յ.Դ. նորակազմ Պատ. Միութիւնը։ Անդամները վառվռուն եւ ապագայ խոստացող պատանիներ են։ Ենթակոմիտէն իրենց տրամադրութեան տակ դրած է իր լսարանը, ուր կ'ունենան ժողովներ եւ դասախօսութիւններ։ Այցելութիւն յետոյ կը պատրաստուին տալ իրենց առաջին երեկոյթը մասնակցութեամբ «Վահան Յարէնի» թատերախումբին։

⁂ Պ. Արամ Էնֆրամճեանի նախաձեռնութեամբ կազմուած է յանձնախումբ մը միայն թոքախտաւորներու օգնութեան համար։ Թաղ. Խորհուրդի համաձայնութեամբ եւ հսկողութեամբ ամէն կիրակի եկեղեցիի մէջ յատուկ պնակ կը պտտցուի եւ արդիւնքը յանձնախումբի եւ թաղականութեան միջոցաւ կը բաշխուի Բօնէֆարոն հիւանդանոցի հիւանդներուն։ Թէեւ չափազանց ողորմելի գումար մըն է բաշխուածը, բայց մեծ սփոփանք մըն է այցելութիւնը։ Կայ «Հայր Մերը» խնդիր մը։ Ժամանակին այս էջերու մէջ գրուեցաւ թէ հիւանդներէն երիտասարդ արուեստագէտ մը գեղեցիկ ծաղիկներով «Հայր Մերը» փայլուն թուղթի վրայ տպագրութեան յանձնած է, արդիւնքը յատկացնելու համար հիւանդներուն։ Կը յանձնուի Առաջնորդարանի կնիքով Գալուստ քհյ.ին (Գալֆաս Օտտոյի հոգ. հայր), որ կը ծախէ շրջանին մէջ եւ ուրիշ քաղաքներ, որոշուած գինէն ալ աւելի։ Տարի մը աւելի է Տէր հայրը չի բարեհաճիր իր հաշիւը ներկայացնել։ Եթէ ներկայացուցած է, Բօնէֆարոնի հիւանդները անտեղեակ չեն ստացած։

Այս առթիւ բոլոր հայկ. միութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ որ քիչ մըն ալ իրենց անտէր հիւանդներով զբաղին։ Ունիմ ցանկը ձեռքիս տակ եւ ի հարկին կրնամ հրատարակութեան տալ։

⁂ Համազգային Միութեան առժամեայ վարչութեան տուած զեկուցումէն իմացանք որ քառասունհինգ անդամ ունի վճարող։ Որոշուեցաւ յառաջիկային կազմել ուժեղ վարչութիւն մը եւ անմիջապէս ձեռնարկել անդամներու թիւի յաւելման։ Մինչ այդ պարագ դրուեցաւ ներկայ վարչութեան վրայ, աշխատիլ գիշերային դպրոցի մը բացման, հակազդելու համար հակառակորդներու ապազգայնական աշխատանքներուն։

⁂ Թաղականութիւնը ձեռնարկած է եկեղեցիի նորոգութեան։ Մաս մըն լրացուցած է։ Կ'աշխատի նոր դասարան մը աւելցնել, նկատի ունենալով աշակերտներու թիւը։ Նաեւ կ'ուզեն շինել զանգակատուն մը։ Զանգը կայ, բարերար մը պէտք է զանգակատան կառուցման եւ մարագոյրի նորոգութեան համար։ Չկա՞ն եկեղեցասէրներ որ լրացնեն այս պակասները։

Վարդգէս

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍ.— Ազգ. Միութեան շրջանը լրացած է եւ նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի։

Այս առթիւ կ'արժէ չէչտել թէ գաղութին ազգ. կեանքը մեծապէս բարւոքած է բաղդատելով 3—4 տարի առաջուան վիճակին հետ։ Եւ այս շնորհիւ կարգ մը շէնքոտ հայրենասէրներու ջանքերուն։ Այսօր 70—80 երկսեռ փոքրիկներ մայրենի կրթութիւն կը ստանան։ Այդ սրտցաւ տարրերը տնտեսական տագնապը առանց երբեք նկատի ունենալու ջանք չխնայեցին գաղութին օգտակար ըլլալու համար։ Այսպէս Պ. Լեւոն Տօնապետեանը երեք տարի է որ ամբողջ ուժով նուիրուած է ազգային գործերու։ Նոյնպէս Սահակ քհյ. Պապիկեանը որ իր պարտականութիւնը կը կատարէ անկողմնակալութեամբ։

Ն. Թէպոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

Կովկասի ժողովուրդները եւ մեր դիրքը

Սոֆիայի «Ազատ Խօսքը» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (3 սեպտ.).

— «Հայաստանի, ինչպէս նաեւ Վրաստանի, Լեռնականներու եւ Ադրբէջանի անկախութիւնը խորտակուեցաւ խորհրդային զերազանց ուժերու ճնշման տակ, թէեւ աւելի Հայաստանը աւելի ուժգնօրէն եւ աւելի երկարօրէն դիմադրեց խորհրդային բռնութեան, չնայած որ բոլշեւիկեան թընդանօթներուն կ'աջակցէին թրքական ուժերը։

Նուազ դիմադրութիւն ցոյց տուին կովկասեան միւս նորազատ ժողովուրդները, բայց այսօր, իրենց հարկադրանքով, անոնք շատ աւելի գործօն պայքար կը մղեն խորհրդային տիրապետութեան դէմ, քան ուրիշները։

Տեղական բնաւորութիւն ունեցող շարք մը մեծ ու պզտիկ ապստամբութիւններու ծանօթ յաւաստատած, վրացի, թաթար եւ լեռնական ժողովուրդներու հակախորհրդային կազմակերպութիւնները, թէ՛ երկրի մէջ եւ թէ՛ երկրէն դուրս, տարիներէ ի վեր նուիրուած են բուռն քարոզչութեան, ամէն գնով ձգտելով խորհրդային իշխանութեան տապալման եւ իրենց հայրենիքի անկախութեան վերահաստատման։

Ազատատենչ հայութիւնը անշուշտ համակրանքով կը հետեւի կովկասեան ժողովուրդներու ազատագրական պայքարին եւ մեծապէս շահագրգռուած է անոր վերջնական ելքով, բայց, իր կամքէն անկախ գոյութիւն ունեցող պայմաններու հետեւանքով չի կրնար ամէն տեղ եւ ամէն անգամ անկախութեան համար իր մղած պայքարը նոյնացնել անոնց պայքարին։

Չի կրնար, վասնզի բոլորովին բացառիկ է հայութեան դիրքը Կովկասի մէջ եւ շատ աւելի մեծ ու բարդ է անոր ազգային դատը, որ յանախ կը յանգի իր պարզ գոյութեան, իր լինելիութեան խնդրին։

Ադրբէջանը այսօր կը հաշուէ 63 առ հարիւր թուրք, Վրաստանը 68 առ հարիւր վրացի, իսկ Հայաստանը 85 առ հարիւր հայ։ Իսկ Վրացիները կը կազմեն Անդրկովկասի բնակչութեան 31 առ հարիւրը, թաթարները 23 առ հարիւրը եւ Հայերը՝ հազիւ 23 առ հարիւր։ Ու Ռուսը, որ այսօր ալ, ինչպէս երէկ, կ'իշխէ Անդրկովկասի մէջ, կը կազմէ բնակչութեան հազիւ 6 առ հարիւրը։

Այս չորս թիւերը խօսուն լեզու ունին, եւ կը խօսին ի նպաստ կովկասեան ժողովուրդներու ազգային դատի զերազոյն արդարութեան եւ նոյնքան խօսուն լեզուով կը խարանեն ռուսական տիրապետութեան բացարձակ անարդարութիւնը Կովկասի մէջ։

Բայց խնդիրը միայն այդ թիւերով չի վերջանար։ Այդ թիւերը կը վկայեն որ Հայերը, 85 առ հարիւր ըլլալով հանդերձ իրենց հայրենիքին մէջ, ստիպուած են տարագիր մնալու ոչ միայն աշխարհի չորս ծագերուն վրայ եւ Ռուսաստանի զանազան մասերուն մէջ, այլ եւ բուն իսկ Ադրբէջանի եւ Վրաստանի մէջ։ Միայն այս վերջին երկու փոքրիկ երկիրներու մէջ կան աւելի քան կէս միլիոն Հայեր, որոնք հնարաւորութիւն չունին իրենց մտքի եւ բազուկի արդիւնքը տրամադրելու իրենց հայրենիքին, վասնզի Հայաստանը փոքրիկ է եւ յօշոտուած ոչ միայն Թուրքէն, այլ եւ իր «քաղաքակից» Վրաստանէն ու Ադրբէջանէն։ 90 առ հարիւր հայ բնակչութեամբ Ախալքալաքը այսօր «վրացական հող է», «թաթարական հող» են հայկական Ղարաբաղը եւ Շարուր Նախիջեւանը, իսկ Հայաստանի բոլոր սահմանակից դիրքերուն վրայ թրքական բնդանօթներ շարուած են։

Ու հասկնալի է որ այս զարհուրելի անարդարութեան գիտակցումը եւ հարթումը ինքնին լաւագոյն ազդակ մը պիտի ըլլար Հայերու եւ կովկասեան միւս ժողովուրդներու ազատագրական պայքարի ոչ միայն նոյնացման, այլ նաեւ յաջող վախճանին»։

ՍԱՐԶԱՆՔ

ՅԱՋՈՂ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Վիէն, 11 սեպտ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը հրաւիրուած էր Շաս քաղաքը, բարեկամ մրցումի համար 9 սեպտ.ին։ Ութ Ֆրանսական խումբեր պարտուած էին, միակ օտարը Հ. Մ. Ը. Մ.ն էր։ Մրցումները սկսան ժամը 9ին։ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վիճակուած էր մրցիլ C.S. Vienneի Ա. խումբին դէմ, որ Լիոնի լաւագոյն վեց խաղացողներով զօրացուցած էր իր կազմը նախկին Վիլիուպանի խաղացողներով։ Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեք լաւագոյն խաղացողները կը բացակայէին զանազան պատճառներով։ Բարեբախտաբար այդ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնի միջնապահի պաշտօնը տրուած էր Ազատ Գալեանի, որ անցեալ եղանակին մասնակցած է Լիոնի պատույ զասակարգի խումբերէն Լիոն օլէմփիքին եւ Ռօն սփորթիվ թէռոյէն։ Մրցումը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահներու յարձակումով որ նեղեց Ֆրանսական խումբը։ C.S.Vienneի փորձառու խաղացողները սկսան իրենց վտանգաւոր յարձակողականը։ Առաջին խաղամասը լրանալու հինգ վայրկեան մնացած Հ. Մ. Ը. Մի ձախ բացը նշանակեց առաջին նշանակէտը.— Տասը վայրկեան դադարէ վերջ, սկսաւ երկրորդ խաղամասը Ֆրանսացիներու յարձակումով։ Հ. Մ. Ը. Մի ֆութպոլիստները ամէն ջանք ի գործ դրին յաղթութիւնը ապահովելու համար։ Մրցումը վերջացաւ Վիէնի Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթութեամբ 1—0։ Ֆրանսական թերթերը ջախջախիչ յաղթութեան կը սպասէին, բայց բոլորովին հակառակը եղաւ։ Այս յաջողութեան վրայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արժէքը բարձրացաւ Լիոնի նահանգին մէջ։ Բոլոր խաղացողները գնահատանքի արժանի էին,— Տրմի — ֆինալի մրցումները սկսան ժամը 2ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդդէմ U.S. Venneyի, տեղատարափ անձրեւի տակ։ Առաջին խաղամասը վերջացաւ հաւասար, երկրորդ խաղամասը աւելի կատաղութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերջապահի մէկ սխալէն օգտուելով, Ֆրանսացիները շահեցան նշանակէտ մը որ վերջինը եղաւ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը այս եղանակի համար ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ շրջանի լաւագոյն ուժերը իր դրօշին տակ հաւաքելու։ Ազատ Գալեանը այս տարի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մաս պիտի կազմէ։ Թող օրինակ ըլլայ ուրիշներուն։

Մարտիկ Փափազեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Դեռ քանի մը օր առաջ, պատշգամբին, կամ այս սեղանին առջեւ, ձեռքը գրպանը կը խօթէր երբ, լուսի պէս կը բացուէին աչքերը. դրամին ձայնը երբ կը լսէր, կը խնդար այն սեւն դրպանի դրամներուն պէս հնչեցնելով իր ձայնը, կը նայէր անոր իր բոլոր ուժով, նոյն իսկ կրնար պառկիլ խեղճին զգած մէկուն պէս իր շարժումները հին էին այն օրերուն.

Հիմակ, ձեռքը կը թաղուէր գրպանին խորը. Մեռելի մը փոսն էր ան, անոր նման պաղ, անոր նման խորունկ…

Դեռ այնքան ինկած չունէր

Հիմակ ուրիշներուն ձայնը կը նեղէր զինքը, սրտին կը դպէր։ Դիմացի մարդոց կրակոտ խօսակցութիւնը առօրեական, այրող իրեն համար, ամէն առեն կոկորդին խորը ձայնը կը պոռէր, կ'երկնցնէր, մանաւանդ երբ անոնք իրենց անկուշտ զուարթութիւններ կ'առնէին, անոնց սեղանը երբ աւելի կը լէնար, ու կը բացուէին ուղածնուն պէս, երբ անոնց մօտ նստող երիտասարդը, արիւնը երեսին զարկած, ցած ձայնով երգելու փորձեր կ'ընէր, չորս դին նայած տանն, կը խնդար կարծես, ուրախ էր։ Այդ արգուն սիրտը աւելի բաց, աւելի տաքցող էր։ Կրկին Լէլոյի դէմքը տեսածի պէս եղաւ։ Լէլոյին բոցավառ մտիկը անգամ մը եւս տեսած կարծես, անոր աչքերուն հանգիսած, դէպի ետ շարժում մը ըրաւ, կոնակը փակցուց պատին

Ո՛չ, ո՛չ։ Ամէն բան սեւ կ'երեւար, տխուր կ'երեւար իրեն։ Խորունկ լացի մը դղրդիւնը կը հասնէր ականջներուն, կը դպէր սրտին։ Բան մը կար որ ծուխով լեցուն մթնոլորտէն աւելի կը ճնշէր, իմէն հարիւր անգամ զօրաւոր, ապառնալիքի պէս կը կախուէր ուսերէն, կը ծանրանար, կը ծանրանար։ Արհամարհանքի կը նմանէր, անդադար կը խոշորնար, ու մինչեւ

— Լէլօ, Լէլօ…

Ականջը սեղմած երբ գողացուց գլուխը, կ'մախքի կը նմանէր։

Դիմացի խանութներուն լոյսերը մարեցին։

Մութը հաւաքուած, լռութիւնը կը սկսէր, քաղաքին տարտամ լռութիւնը։

Մուշլի չէր գիտեր, ի՞նչպէս կերեր էր ափսէին մէջ դրուած լման ձուկը, կտոր մը պանիր, պնակ մը լուբիա միայն թէ պնակները պարպ, օղին շիշը պարպուած, կշտացեր էր։ Աչքերը կը դառնային կոպիճներուն մէջ, կը գոցուէին, կը մթնէին ծանրօրէն։

Այդ օղին, ամէն օր փոս կը փորէր իր ներսը, սիրտը կը ծակէր, կը պատռէր առեղով փորածի նման, բայց այդ օղին կը խմէր ամէն օր, միւսներուն պէս, մինչեւ որ այս փոսը իր խորունկութիւններէն ալ վար իջնար, ծակէր սիրտը։

Երբ դուրս ելաւ գինետունէն, սիրտը լեցուն, ուղեղը կը տաքնար, կը վառէր երթալով։ Բան մը ընելու, մէկէն պոռթկալու պապակը կը զգար։

Ամէն քայլի կարծես սանդուղ մը վար կ'իջնար, կ'իջնար, անդադար կ'իջնար, կը դահավիժէր, կը գլորէր։ Ամէն քայլի նոյն լոյս մը կը մարէր, կը մթնէր, իր մտածումները, յուզումները հոն կը զարնուէին իրարու, կը փշրուէին։ Բոլոր այսպէս բռնուած բարկութեամբ մինչեւ որ չխտակ ճամբան հասաւ։ Կենալով յանկարծ, ինչպէս կ'ընեն գողերը, նայեցաւ չորս դին, յետոյ առանց սպասելու, սկսաւ քալել արագ արագ, տեսակ մը դաժանութեամբ։

Մութը խորունկ, լռութիւնը աւելի հանդարտ էր, երբ հասաւ եկեղեցիին առջեւ։ Երկաթէ խոշոր դուռն ճակատը կախուած լապտերին լոյսը հասնելու վրայ, գրեթէ պզտիկցած, կարծես բարակ հով մը կ'երերցնէր փրթելու վրայ եղող տերեւի մը պէս. հազիւ բրդուճ մը լոյս, լուսաւոր սոուերի նման բռնած էր դրան կէսը։

Մուշլի, ինքնաբերաբար գնաց կոթնեցաւ դրան անկիւնի պաղ քարին, ու պոռաց վայրենի ձայնով մը՝ գոմէշի պէս, պարկութենէն աչքերը դարձած մէկու պէս, դիւահարի պէս։ Մեռած գիշերին մէջ ձայնը սոսկումի մը ճիչին պէս կ'անցնէր, կը հալածուէր։ Երբ յանկարծ, պահիկ մը լռութենէն ետք, սկսաւ խնդալ՝ յիմարի նման, ջիղերը թուլցած մէկուն նման։ Ուրուականներ կ'անցնէին կարծես՝ գը-ւարթութեամբ դողդղջուն։

Մուշլի խնդաց ու գլուխը ծեծեց քարէ պատին։ Ալ չէր գիտեր թէ ինչ կ'ընէր, միայն թէ քարին կը կցցունէր գլուխը, ու ձեռքերը լարած, խաչուած մէկու կարծես, կը կրկնէր.— Հաճի Աղէկ, Հաճի Աղէկ, ու կը խնդար ծաղրանքով մը կծու, դաժանօրէն՝ իր ներսի կրակին յանձնուած։

Հաճի Աղէկը աչքերուն առջեւ, ժամուն ճամբան, բարեպաշտիկ վշտի մը ամպը երեսէն կախուած, դիմակաւոր մը պէս կ'երեւէր, ծիծաղելի կ'երեւէր, ծիծաղելի՛, ծիծաղելի։ Հազար անգամ ծիծաղելի

Ու յանկարծ, ամբողջ մարմինը օրօրելով խօսքէն

— Շնորհքիդ մեռնիմ, Հաճի Աղէկ պոռաց, կամաց քալէ, չըլլայ թէ մէջքիդ վրայ կոխես.

Կիրակի առտուան պատարագէն պակաս չէր ըլլար Հաճի Աղէկ։ Այդ օրը, ինքն ալ ուրիշներուն քալուածքը ունէր, կարծես օրուան հանդէսը կը փոխուէր, կը ծանրանար, կամ արարողութիւնը կ'աւելնար։ Այդ օրը իր հանդարտութեան ամէնէն վերջին չափը առած, հաշուուած, ծանրաբարոյ էր, երեսին գոյնը անգամ խաղաղած, գզուած բան մը ունէր՝ դժուարութիւնով բռնուած կարծես։

— Նայէ՛, Հաճի Աղէկը ժամ կ'երթայ, կը փսփսային կիները, ու շալերնին վար կը քաշէին քիչ մը ճակատնուն, ոմանք ալ կը գոցէին կզակնուն վեր մինչեւ իրենց շրթունքները՝ ծածկելու համար դէմքերնին։ Իրենց զարմացումը սրտահեւ շատ խորունկէն կու գար, պաղած լոյսի պէս կը կենար հոն, մինչեւ որ ժամ մտնէին։

Հաճի Աղէկ թէեւ չորս դին կը նայէր, բայց իր անտարբերութիւնը ստոյգ, կարծես աչքերը վոց կը քալէր, կը տեսնէր՝ բռնուած ինք իր չուքէն։

Մուշլի Հաճի Աղէկը այս կերպարանքով տեսաւ ու բերնին թուքը փախուստի պէս սկսաւ դուրս գալ։ Կատր մը ուժովցած, յիմար խնդուքի մը չոր եղանակն էր այլ եւս իր ձայնը, ու արհամարհանքով փրթած իր սրտէն, ալիքի նման կը ջախջախուէր զարնուած մութին

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(11)

(Շար.)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ ԵՆ

Տեղական թերթերը զարմանքով դիտել կուտան թէ՝ մինչեւ սեպտեմբեր 8, Մոսկուայի երկու պաշտօնաթերթերէն ոչ «Փրավտա»ն, ոչ ալ «Իզվեստիա»ն տող մը լուր չեն հրատարակեր Ն. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու բանակցութեանց մասին: Կը նշանակէ թէ՝ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ մարդիկ լուր անգամ չունին այդ բանակցութեանց մասին, քանի որ շատ քիչ օտար թերթեր կրնան մտնել կարմիր գիծէն ներս:

Բայց չէ՞ որ գաղտնի դիւանագիտութիւնը ջնջուած էր...

Սեպտեմբեր 13 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ խորհրդային մամուլը կը շարունակէ քար լռութիւն պահել: Իրազեկներ այս լռութիւնը կը բացատրեն հետեւեալ ձեւով.— Մոսկուա կ'ուզէ այնպէս ձեւացնել թէ ստիպողաբար հրաւիրուած է միւս պետութեանց կողմէ, եւ ոչ թէ ինք վրայ ինկած է: Այլապէս, գէշ տպաւորութիւն պիտի կրեն աշխատաւոր բազմութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ, լաւատեսութիւն կը տիրէ: Արդէն իսկ ապահովուած է 40 պետութեանց հաւանութիւնը, առաջարգրելու համար հրաւիրագիրը:

⁂ Պ. Լիթվինով, Ն. Միութեան արտաքին գործավարը, որ Զուիցերիա կը գտնուի, հետզհետէ կը մօտենայ ժընեւի դուռներուն: Չորս խորհրդային պաշտօնատարներ իր բնակած գիւղը գացին: Փարիզի խորհրդային դեսպանատունէն ալ կարգ մը պաշտօնեաներ գացած են իր քով: Ինչպէս կ'երեւայ, Լիթվինով կ'ուզէ խորհրդակցութիւններ կատարել եւ պատրաստ գտնուիլ ամէն հաւանականութեան առջեւ:

Քաղաքական յայտնութիւններ

ՌՈՒՍ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան վեցերորդ յանձնաժողովը սեպտ. 12ին կարդաց Նանսէնեան գրասենեակին տարեկան տեղեկագիրը, որ ահաւոր յայտնութիւններ կը պարունակէ Ն. Ռուսաստանէն փախած գաղթականներու կացութեան մասին:

Այս տեղեկագրին համաձայն, իբր մէկ միլիոն փախստականներ կան, որոնց 800,000էն աւելի Ռուսեր են: Այս բազմութեան հարիւրին 50ը անգործ է, իսկ հարիւրին 25ը տարէց, անկար կամ երախայ, այսինքն աշխատելու անկարող: Ռուս փախստականներուն մէկ մեծ մասը կը գտնուի Շանկայ, եւ կիներու կացութիւնը կարելի չէ մանրամասնել օրաթերթի մը սիւնակներուն մէջ: Տեղեկագիրը կ'ըսէ.— «Չինաստանի ռուս փախստական կիները զանազան պատճառներով չեն կրնար հետեւիլ այրերու օրինակին եւ գործ ճարել գիներ կռուելով: Հետեւաբար ստիպուած են դառնալ ծախու ապրանք»:

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Նանսէնի գրասենեակը դրամ չունենալով, չի կրնար օգնութեան հասնիլ այս դժբախտներուն: Ցաւոք, կարելի չըլլալով զանոնք յարմարցնել Չինաստանի պայմաններուն, միակ միջոցն է ուրիշ երկիր փոխադրել: Հինգերորդ Յանձնաժողովը, որ կը զբաղի ընկերային հարցերով եւ կնավաճառութեան չարիքներով, խորապէս յուզուե՞ր է այս յայտնութիւններէն, եւ կ'ուզէ գործակցիլ վեցերորդ յանձնաժողովին:

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ Այա Սոֆիայի մզկիթը թանգարանի պիտի վերածուի: Այս առթիւ բանավէճ մը ծագած ըլլալով, հետեւեալ եզրակացութեան յանգած են.— Սուլթան Ահմէտի մզկիթը Թուրքերու կողմէ շինուած ըլլալով, կրնայ մնալ աղօթատեղի, բայց Այա Սոֆիան, որ նախ քրիստոնէական եկեղեցի էր եւ յետոյ մզկիթ եղաւ, կրնայ դիւրութեամբ վերածուիլ թանգարանի:

Այս առթիւ թուրք մամուլը դիտել կուտայ թէ՝ այլեւս կարելի չէ կրօնական մոլեռանդութիւն վերագրել Թուրքերուն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ երեք ամիս եւս երկարաձգուեցաւ Պուքրէշի եւ ուրիշ եօթը գլխաւոր քաղաքներու մէջ, արքայական հրովարտակով: Գլխաւոր պատճառն է Երկաթեայ Պահակներու վրտանգաւոր գործունէութիւնը, որ յանգեցաւ վարչապետ Տուքայի սպանութեան: Ուրիշ պատճառ կը համարուի ռուսեւռումանական սահմանագլուխին վերաբացումը, 16 տարուան փակումէ մը յետոյ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ԴԷՊՔԵՐԸ սաստկացած ըլլալով, 1500 զինուոր պահանջուեցաւ Րոտ Այլէնտի համար (Մ. Նահանգներ): Միջնորդութեան բոլոր ձեռնարկները ձախողած են: Ծանր դէպքեր պատահեցան Ուանսոքէթ քաղաքին մէջ: Բազմաթիւ բանթողներ եւ պահակներ վիրաւորուեցան: Ամբոխը աւարի տուաւ խանութները: Հրաման տրուած է ձերբակալել բոլոր համայնավարները: Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ անձամբ պիտի միջամտէ:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին նախանգային ընտրութեանց առթիւ, որ տեղի կ'ունենան հոկտեմբերին: Կոչը շատ պահպանողական է եւ կը յանձնարարէ ուժ տալ ազգ. դահլիճին:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ երեկուան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

Միջս խումբի ընկերները այսօր Շաբաթ:

Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին ընկեր Պաճիկեանի բնակարանին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՓՕՆ Տ'ՕՓՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Ն. Կըկըզեանի բնակարանին մէջ:

Հ. Կը խնդրուի Սէն-Փիէռի նորակազմ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշուած ժամուն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ եւ ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ:

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

Վրէժ խումբի ժողովը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐՏԱՆԻ Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին: Կարեւոր օրակարգ:

ԷՔՍԻ Քեռի խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Վռամեան Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Կարեւոր օրակարգ:

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պօյաճեան եւ Պ. Մարուքէ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մենծիկ Անանիկեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Գոհարիկ Անանիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կարագեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Հալաճեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Պօյաճեան, Պ. Յակոբ Քիւրքճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Խնկենի Քիւրքճեան եւ զաւակունք, Պ. Աբրաամ Բարսեղեան եւ իր մօրեղբօր աղջիկները՝ Օր. Մարի եւ Օր. Ազգանուշ (Փարիզ). Տէր եւ Տիկին Արշամ Բարսեղեան եւ եղբայրներ ու քոյրեր (Պոլիս), խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԵԼԻ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ ու յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ սեպտեմբեր 13ին, առաւօտեան ժամը 2ին, 61 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց բնակարանին մէջ, 41 **Rue du Centre, Pantin (Seine)**, ուրկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի **Pantin**ի գերեզմանատունը:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— **Autobus 21** եւ **29 CT** եւ իջնել **Rue du Centre, Pantin.**

ՆՇԱՆ. Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ կամ. եւ Մարտինիկեցու Ալֆորվիլի Մ. Ճիւղին կողմէ այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ կը խօսի՝ Դոկ. *ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ*
Մուտքը ազատ է:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎՐԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

տեղի կ'ունենայ ամէն Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին. Salle des Archives, 5. rue Las-Cases, Metro: Solferino: Դասախօսութիւնը կը տեւէ մէկ ժամ: Մուտքը ազատ է:

Դիտական տեղեկութիւններ կը տրուին կովկասեան երկիրներու մասին: Դիմել՝ Ch. Beridzéի, 153, Bld. St. Germain, Paris (6ը) Հեռաձայն՝ Littre 59 84

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13e) Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

Ո՜Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Հեռաձայն եկած է ինծի, ըսաւ անոր. ո՞վ է արդեօք, Լէյտին չըլլայ երեւամ

— Ինծի հետ միասին, պատասխանեց Ուօմըրզլի, եկուր, ո՞ւր է

Մինչեւ հեռաձայնին քովը անոր ընկերացաւ ու սպասեց: Ցետոյ Ճէնի-սըն՝ զարմացած ոստիկանին նայելով, ըսաւ.

— Թըրսֆըրտն է, լրագրողը. կ'ուզէ որ ճիշդ հիմա, անմիջապէս իրեն հանդիպիմ Զարլզ փողոցին անկիւնը. կարեւոր բան մը ունի եղեր... Ի՞նչ ըսեմ...

ԳԼՈՒԽ 19ՐԴ
ԾՈՒՂԱԿԻՆ ՄԷՋ

— Ըսէ որ պիտի երթամ, հրամայեց Ուօմըրզլի, անմիջապէս, շուտ... գոցէ հեռաձայնը եւ քալէ...

Միասրանին զուգը առաջնորդեց տըղան եւ նրբանցքին մէջ կանչեց իր երկու քարտուղարները՝ Ամերիկացին ու Քէյլինկթընը:

— Անհաւասիկ նորութիւն մը եւս, ըսաւ անոնց երբ մօտեցան... լրագրողը կ'ուզէ որ Ճէնիսըն իրեն հանդիպի Զարլզ փողոցին անկիւնը ու մենք ալ մէկ կ'երթանք. կ'երեւայ որ խնդիրը այդ կողմերը պիտի լուծուի. հիմա, մտիկ ըրէ, տղաս, շարունակ կեցիր ոստիկանը եւ չորսը միասին թաքսիի մը մէջ տեղաւորուեցան, երբ իրենց չպիտի ըսես թէ ինչպէս իրարու հանդիպեցանք, իմացա՞ր, պարզապէս ըսէ որ երբ հեռաձայնը եկաւ մենք քեզի հետ էինք եւ յարմար գտնեցիր որ մեզի յայտնես Շայնոյի պատմութիւնը... Մնացածը գուն ինծի ձգէ...

Թըրսֆըրտ փողոցին անկիւնը կը սպասէր երբ յանկարծ տեսաւ Ճէնիսըն ու իրեն ընկերացողները որոնց մէկը Ուօմըրզլին էր: Ճանչցաւ, երեւը կախեց անշուշտ եւ շատ ալ գոհ չէր մնաց Ճէնիսընի պատմութենէն. սակայն ոստիկանը հանդարտեցուց զինքը.

— Մենք քեզի արգելք չենք ըլլար տղաս, ըսաւ անոր, գիտեմ որ սակաւին թերթիդ չես տուած պատմութիւնը եւ մենք չպիտի խանգարենք քեզ. բայց ինծի հետ աշխատէ, ձեռք ձեռքի տանք եւ պիտի օգտուիս. բան նայիմ ի՛նչ կայ

Թըրսֆըրտ Ճէնիսընը ցոյց տուաւ:

— Անիկա արդէն ձեզի պատմեր է կառապան Շայնոյին խնդիրը եւ ըսեր է ինչ որ պատահեցաւ. լաւ. ես գիտեմ զաղտնի պահեցի այդ կէտը որովհետեւ կ'ուզէի անպատճառ հանդիպիլ՝ սեւ հագուստներով ու սեւ մակ վզնոցով այն մարդուն որ Այ-Ֆրէտ Ճէքինի մեռած գիշերը ուրիշի մը հետ՝ Շայնոյին կառքը մտեր էր. ինծի այնպէս թուեցաւ, Ուօմըրզլի, որ այդ մարդը այս կողմերը կը բնակէր եւ կամ նորէն այս կողմերէն պիտի անցնէր. հետեւաբար ամէն գիշեր զինքը կը փնտռէի այս փողոցներուն մէջ... եւ այս գիշեր բախտս ժպտեցաւ. սա անկիւնը կեցած Շայնոյին հետ կը խօսակցէինք երբ անիկա կամաց մը թեւէն զարկաւ — անհաւանական, ան է, ըսաւ ինծի: Ետեւ դարձայ եւ տեսայ այն մարդը զոր ինծի նկարագրած էր. լապտերին լոյսին տակ կրցայ տեսնել... արագ արագ կը քալէր... մեր մօտէն անցաւ եւ անմիջապէս ճանչցայ զինքը...

— Ճանչցա՞ր, ո՞վ էր...

— Բժիշկ Գրասիըր. հարցաքննութեան օրը տեսած էի զայն.. ան էր կասկած չունէի...

— Լաւ, ի՞նչ ըրիր...

— Ետեւէն գացի՝ Սիմօր փողոցէն մինչեւ Ուուբըն պողոտան. արագ ու խուճապ քայլերով կտրեց Օըրլըթըն փողոցին ծայրը եւ յանկարծ հանդիպեցաւ հակառակ ուղղութենէն եկող կնոջ մը...

— Տեսա՞ր այդ կինը...

— Որքան որ կարելի էր, երկուքը մէկ կանգ առին մայթին վրայ եւ բակաւն արագ արագ խօսակցիլ. կինը՝ գլուխը բաւական մը ծածկած էր սակայն կրցայ նշմարել որ սիրուն էր ու երիտասարդ, սեւ աչքեր եւ սեւ մազ ունէր... շատ լաւ հագուած էր, մուշտակ եւայլն, ամէն ինչ տեղն էր...

— Լէյտի Զիլն է, փսփսաց Ճէնիսըն ոստիկանին:

Ուօմըրզլի լրագրողին հետ զբաղած էր միշտ:

— Լաւ, յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ...

— Երկու երեք վայրկեան խօսեցան այնտեղ, յետոյ Սէյնթ Փէնքրըս կայարանին կողմը գացին. հետեւեցայ իրենց... Միտլընտ պանդոկէն ներս մտան. ես ալ հոն գացի.. ծխարանը անցան ու անկիւն մը նստան. նորէն հետեւեցայ ու սրահին ասդին անկիւնն ալ ես տեղաւորուեցայ... դիտելու համար...

— Դիտելու արժանի բան մը տեսա՞ր...

— Մտերիմ խօսակցութեան մը բռնուած. քանի մը մասին կը վիճէին. մարդը կը խօսէր շարունակ՝ իսկ կինը մտիկ կ'ընէր, տասը վայրկեանի չափ խօսեցան, յետոյ, կ'երեւայ որոշ եզրակացութեան մը կամ համաձայնութեան մը եկան, ու պանդոկին բակը ելան, ըմպելի մը ապսպրած էի՝ ծխարանին մէջ ներկայութիւնս արդարացնելու համար. անմիջապէս բաժակս պարպեցի ու անոնց ետեւէն գացի... տեսայ անոնց բաժանումը... մարդը դէպի դուռը գնաց իսկ կինը վերելակին մօտեցաւ. ատկէ հետեւցուցի որ անիկա պանդոկը կը բնակէր...

— Ատիկա սխալ է, դիտել տուաւ ոստիկանը, բայց յետո՞յ...

— Մարդուն հետեւեցայ փողոցը նոյն ճամբան առաւ, սակայն փոխանակ Ուուբըն պողոտան շարունակելու, Օըրլըթըն փողոցը մտաւ, մինչեւ Զարլզ փողոցը ետեւէն քալեցի. թիւ [illegible] նումէ մը ներս մտաւ. մայթին վրայ սպասեցի եւ տեսայ որ [illegible] վեց փէնինոց — բաժարան մըն էր քանի մը աղքատ մարդիկ իրեն պէս ապաստանին եւ անոր ետեւէն ներս մըտան... խորհեցայ որ բաւական ատեն պիտի ըլլար ներս մտնելու, հեռաձայնը վաղ ամէնէն մօտակայ [illegible] լով Ճէնիսընին լուր տալու. գիտէի որ այդ պանդոկը կը բնակէր որովհետեւ երբ ներս անցնելու օր տեսայ զինքը կը մտնէր...

— Ճէնիսընին ի՞նչ պէտք ունէիր

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 16 Septembre 1934

ԺՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2601

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԽՕՍԻԼ, ԱՅԼ ԵՒ ՊԱՀԵԼ ՈԳԻՆ

Օրը օրին, լուրի կամ յօդուածի ձեւով, ի սփիւռս աշխարհի կը տարածուին լուրեր՝ Թուրքիոյ ներքին յեղաշրջման մասին:

Կասկած չկայ որ, այդ լուրերը, մանաւանդ անոնց պարզած երեւոյթները ամէնէն աւելի պիտի հետաքրքրէին մեր տարագիր բազմութիւնները. Աւելի հիւր՝ ցեղական հոսանքները

Եթէ հեռացած ենք Թուրքիայէն եւ Թուրքի չենք հանդիպիր մեր ճամբուն վրայ, այդ չի նշանակեր թէ փակուած է պատմութեան այդ էջը:

Մեր գործը Թուրքին հետ է եւ պիտի ըլլայ, աշխարհի ո՛ր ծայրն ալ ինկած ըլլանք:

Արդ, նոյն իսկ իբրեւ թշնամի, մենք պարտաւոր ենք ուշի ուշով արձանագրել ինչ որ տեղի կ'ունենայ Թուրքիոյ մէջ:

Ոչ միայն արձանագրել, այլ եւ սերտել: Վերլուծել եւ ուսումնասիրել:

Մինչեւ հիմա շատ բան կորսնցուցինք, հարեւանցի նայած ըլլալով մեր թշնամիին

Թող ոչ ոք պարծենայ թէ ամէն բան գիտէ Թուրքի եւ Թուրքիոյ մասին:

Այսօրուան Թուրքը տեսակ մը գոց գիրք է, իր անընդհատ հոլովումներով:

Ո՛ւր որ ալ յանգին այդ հոլովումներն ու ելեւէջները, չեն կրնար անտարբեր թողուլ մեզ:

Բուն իսկ մեր դատին յաջողութիւնը կը պահանջէ լուրջ եւ խորունկ հետաքրքրութեամբ հետեւիլ այդ շարժումներուն:

Մինչեւ հիմա մենք շատ ենք գրած Թուրքիոյ քաղաքական եւ զինուորական կեանքով:

Մենք սիրած ենք մեր մտքին մատչելի եւ մեր սրտին հաճելի պատկերներ կազմել այդ մասին:

Ու վերջապէս, նախընտրած ենք Թուրքն ու Թուրքիան ճանչնալ այնպէս ինչպէս նկարագրած են օտար ուղեւորներ կամ պատմիկներ:

Այս ունակութիւնը պատճառ եղած է որ մեր ուշադրութենէն վրիպի Թուրքին բուն ազգային - ընկերային կեանքի հոլովումը:

Մենք պարտաւոր ենք չորս աչքով եւ չորս ուշադրութեամբ նայիլ այդ երկրին վրայ, եթէ հակաթուրք պայքարը կամ հատուցման պահանջը լուրջ ծրագիր է, եւ ոչ թէ թեթեւ մարզանք:

Եւ, պարագաներ կան ուր նոյն իսկ Թուրքը օրինակ պիտի ծառայէ մեզի:

Թող չվիրաւորուի մեր դիւրազգածութիւնը:

Ան, Թուրքը, տարիներ եւ տարիներ քալեց մեր հետքերուն վրայ, սերտեց մեր յեղափոխական մեթոտները, հետեւեցաւ մեր ընկերային կամ գրական շարժումներուն, ձեւակերպելու համար իր ազգային վերածնութիւնը:

Մենք դասի պէտք չունինք այդ ճակատին վրայ:

Բայց, կայ գետին մը ուր, այո՛, քէմալական Թուրքերը կրնան օրինակ ծառայել մեզի:

Դուք տեսաք թէ անոնք ինչ անսովոր նախանձախնդրութեամբ յառաջ կը տանին լեզուի ազգայնացման աշխատանքը:

Մ. Քէմալէն մինչեւ յետին վարժապետն ու հանըմը լծուած են գործի, եւ քարոզութիւններ կը կատարեն երեք հիմնական առաջադրութիւններով.—

1. Վտարել օտար բառերն ու ասացուածքները, նոյն իսկ արաբերէն ու պարսկերէնը, եւ մշակել սեփական, անկախ, ինքնուրոյն լեզու:

2. Մատենագրութեան փոշիներէն, թանգարաններէն եւ ժողովուրդի բերնէն լոյս աշխարհ հանել բնիկ Թուրքերէն կամ այդպէս ենթադրուած բառեր եւ ասութիւններ: Ոչ միայն գտնել, այլ եւ գործածել:

3. Ամէն միջոցի դիմել, որպէսզի Թուրքերէնը դառնայ ընթացիկ, ամենօրեայ, մայրենի լեզու ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց համար, որոնք զանգուածային քանակութեան մը վերածուած են:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս է հրէական սինակոկներուն մէջ կարդացուած յայտարարութիւնը:

Այս առթիւ, երբ «Միլլիյէթ» կ'ըսէ թէ Օսմանեան կայսրութիւնը ազգերու եւ լեզուներու հաւաքածոյ մըն էր, կրնար եզրակացնել թէ ո՛ւր կ'ուզեն տանիլ:

Ճիշդ այստեղ է որ, մենք իսկապէս պէտք ունինք դաս առնելու, Անատոլուանէն ասդին թէ անդին:

«Հայրենակից, Թուրքերէն խօսէ»,— կը յանձնարարեն Թուրքիոյ մէջ, ոչ-Թուրք տարրերուն:

Մենք ունեցա՞նք այստեղ կամ ուր եւ է տեղ սփիւռքի, ծառայող հոսանք մը, որ աղաղակէր

— Հա՛յ, Արամ, Արշակ, Հայերէն խօսէ

Ամենօրեայ կեանքի մէջ, այս քաղաքի հայահոծ տուներէն ու արհեստանոցներէն մինչեւ Հարաւ Ամերիկայի փողոցները, ո՛ւր չէք հանդիպիր թրքախօսութեան սովորութեան

Մինչեւ իսկ թերթերու եւ գիրքերու մէջ, դուք չէ՞ք հանդիպիր բազմաթիւ թրքաբանութեանց, բառ թէ ասացուածք

Մեր բանաստեղծներն անգամ, մակաւին չազատեցան «ջան»ն ու «ջիկեար»ը, «բալ»ն ու «սիւմբիւլ»ը:

Գիտենք որ եղածը չի սրբագրուիր, չի թարգմանուիր, առանց եղծուելու: Բայց, ինչո՞ւ փոքր ճիգ մը չփորձել, վերստին չկրկնելու համար: Ի՞նչ է որ կը պակսի թէ տաղանդը:

Շարժում մը, ճիգ մը, ոչ միայն մեր լեզուն խօսելու, այլ եւ անոր ոգին պահելու համար:

Ո՞վ պիտի կրնար պնդել թէ կարելի է անվթար պահել այս կամ այն լեզուին անհատականութիւնը, երբ ամէնէն հարազատ երգը իսկ օտար բառերով թեւ կ'առնէ…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԱՆԹՈՅԼԱՏՐԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԵՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԲՌՆԱԾ ԴԻՐՔԸ

»»»··«««

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը ուրբաթ օր զբաղեցաւ Լեհաստանի պատուիրակին անակնկալ յայտարարութեամբ, որ կը դրժէր Վերսայլի դաշնագրին փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան վերաբերեալ տրամադրութիւնները: Իրարու ետեւէ խօսեցան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ Ա. պատուիրակները ապացուցանելու համար թէ Լեհաստան իրաւունք չունի ինքն իր գլխուն խզելու փոխադարձ հաւանութեամբ ստորագրուած դաշնագիր մը: Երեք ճառերն ալ միեւնոյն ոգին ունէին եւ միայն արտայայտութեան ձեւերով կը տարբերէին: Ամէնէն վճռականը Ֆրանսայի պատուիրակն էր:

Առաջին խօսքը առաւ Սըր Ճօն Սայմըն, որ դիտել տուաւ թէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան ընդհ. պայմանագրի մը եւ կարգ մը պետութեանց մասնաւոր կացութեան խնդիրները կապ չունին իրարու հետ: «Մենք ամէնքս միասին ստորագրեցինք 1919 յունիս 28ի դաշնագիրը: Այս դաշնագրով, Լեհաստան կարգ մը պարտաւորութիւններ ստանձնեց որ անհրաժեշտ կը դարձնեն Ազգերու Դաշնակցութեան երաշխաւորութիւնը: Այս առթիւ կարելի չէ անգիտանալ Վերսայլի դաշնագրին 93րդ յօդուածը որ կը հաստատէ Լեհաստանի սահմանները: Լեհաստան որոշ յանձնառութիւն մը ստանձնեց եւ հիմա իրաւունք չունի զայն դրժելու միակողմանի ձեւով մը: Խնդիրը այնքան կարեւոր է Ազգերու Դաշնակցութեան համար որ ես պարտք սեպեցի անմիջապէս յայտնել Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան տեսակէտը: Արդարեւ, Մեծն Բրիտանիոյ յաւ թիւնը պիտի նպաստէր թիւրիմացութեանց »:

Պ. Պարթու իր ճառին մէջ հաստատեց թէ Լեհաստան քորփիլ մը արձակած եղաւ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ: «Եթէ այսպէս նախընթաց մը հաստատուի, ուրիշ ազգեր ալ պիտի փորձուին Լեհաստանի օրինակին հետեւիլ և այսպէս պիտի վտանգուի ոչ միայն դաշնագիրներու հեղինակութիւնը, այլեւ անոնց տրամադրութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնուած պաշտօնները: Քանի որ այս վիճաբանութիւնը բացուեցաւ, բնական է որ դաշնագրին միւս ստորագրեալներն ալ պարզեն իրենց դիրքը: Հետեւաբար, ես ալ ուղղամտութեան պարտք կը սեպեմ ամբողջովին միանալ Սըր Ճօն Սայմընի եզրակացութեանց: Տասնըհինգ տարիէ ի վեր, բոլոր յանձնաժողովներուն առջեւ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները ունեցած են միայն երկու հոգ,— յարգել տալ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, թոյլ չտալ որ գեղծումներ կատարուին եւ ամենայարգելի իրաւունքներու պաշտպանութիւնը վերածուի քաղաքական միջամտութեան: Հետեւաբար, Ֆրանսա տրամաբանական եղած է իր ընթացքին մէջ. խնդիրը քննելով միայն դաշնագիրները յարգելու տեսակէտէն: Ան հակառակ չէ բարեփոխումներու, որոնց սկզբունքը ընդունուած է բուն իսկ այդ դաշնագիրներուն մէջ: Բայց, միակ պետութեան մը չի յնար միակողմանի ձեւով ձեռնարկել այդ բարեփոխութեանց, կամ դրժել իր յանձնառութիւնները շեղելով ընկալեալ ձեւերէն եւ առանց բանակցելու միւս պետութեանց հետ: Լեհաստանի արտաքին նախարարը երկու հարցեր դրաւ որոնց յստակ եւ աչքերկդիմի պատասխան կը սպասէ: Իր անվիճելի իրաւունքն էր այդ, հակառակ քիչ մը անակնկալ ձեւին, եթէ ընդհ. ժողովը դրած չըլլար սպառնալիքի մը կամ կատարուած իրողութեան մը առջեւ »:

Իտալական պատուիրակը դիտել տուաւ թէ յիշեալն առաջարկը պարզապէս դաշնագիրներու վերաքննութիւն կը նշանակէ: «Արդ, իմ երկիրս առաջինն եղաւ որ այն գաղափարը յայտնեց թէ անհրաժեշտ է ժամանակի յարափոփոխ պահանջներուն յարմարցնել դաշնագիրները, որովհետեւ ա՛յդ է լաւագոյն միջոցը խաղաղութիւնը պահպանելու: Բայց միեւնոյն ատեն մենք միշտ շեշտած ենք թէ այդ պատշաճեցումը պէտք է կատարուի օրինական սահմաններու մէջ: Ուրեմն, յանձնառութիւնները պէտք է յարգուին մինչեւ այն վայրկեանը որ նոր տրամադրութիւններ կը հաստատուին: Ինչ կը վերաբերի վերաքննութեան, եթէ անհրաժեշտ կը համարուի այս հարցին համար, պէտք է ընդունուի նաեւ միւս խնդիրներուն համար»:

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ զնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, այլեւս չպիտի վիճի այս հարցի մասին, զայն փակուած համարելով իր երկրին համար: Այդ պարագային, այնինքն եթէ Լեհաստան մնայ իր տեսակէտին վրայ, մերժելով Ազգերու Դաշնակցութեան հակակշիռը փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան մասին, պետութեանց համար չափազանց դժուար պիտի ըլլայ ելք մը գտնել:

Ճառերէն վերջը Սըր Ճօն Սայմըն ճաշի հրաւիրեց Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի պատուիրակները, տրամադրութիւնները մեղմացնելու եւ միջին բանաձեւ մը գտնելու համար:

Լեհաստանի բռնած դիրքը ամէնէն աւելի ցաւ պատճառած է Ֆրանսայի, որուն շփացած զաւակն էր, մինչեւ վերջերս: Կը կարծուի թէ Լեհաստան այս ընթացքը բռնած է, զանազան սակարկութիւններ կատարելու համար Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան հետ, մանաւանդ որ այս վերջինը պէտք ունի աջակցութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար: Փարիզի մէջ մասնաւորապէս դժգոհ են անոր համար որ, Լեհաստան մինչեւ վերջին պահուն բան մը յայտնած չէր իր մտադրութեանց մասին: «Թան» խմբագրականով մը կը շեշտէ այս պարագան, դիտել տալով թէ Լեհաստանի պատուիրակութիւնը բան մը չէր յայտնած ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան, ոչ ալ գոնէ Ֆրանսայի: Այս առթիւ, դիտել կը տրուի թէ Լեհաստան ալ կղզիացման պիտի դատապարտուի. Գերմանիոյ պէս, եթէ չփոխէ իր ընթացքը:

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսայի ջղագրգռութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ Լեհաստան ձեռքէ կ'ելլէ, քանդելով կամ տըկարացնելով իր յօրինած զինակցութեանց շղթան:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ԽՈՐՀՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ մինչեւ հինգշաբթի կը վերջանան Խ. Միութեան ընդունելութեան ձեւակերպութիւնները, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի:

Պ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, ուրբաթ օր մօտակայ արուարձան մը գնաց ֆրանսական մէկ պատուիրակին հետ եւ խորհրդակցելու Պ. Լիթվինովի հետ, հրաւիրագրի եւ Խ. Իշխանութեան պատասխանի խմբագրութեան ձեւի մասին: Վերջապէս կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել: Երբ ամէն բան կարգադրուի վարագոյրին ետեւ, Ռուսաստանի ընդունելութեան խնդիրը պիտի յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովին: Կը կարծուի թէ այս մարմինը պիտի կրնայ իր հաւանութիւնը յայտնել վաղը, երկուշաբթի, եւ յետոյ թուղթերը պիտի յանձնէ ընդհ. ժողովին, որ քուէարկութիւն պիտի կատարէ երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի: Արդէն իսկ ապահովուած է 40 պետութեանց հաւանութիւնը: Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները ժողով գումարելով, որոշեցին խմբովին քուէ տալ Խ. Միութեան ընդունելութեան համար:

ՏՈՒՄԷՐԿԻ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վարչապետ Պ. Տումէրկ Փարիզ կը վերադառնայ հինգշաբթի օր, պետական վերակազմութեան ծրագրով մը, զոր մշակած է իր արձակուրդի միջոցին: Այս ծրագրին պատրաստութեան համար գործակցած են աշխատանքի նախարար Պ. Մառքէ եւ հանգստեան թոշակներու նախարար Պ. Ռիվոլէ: Ծրագրին գլխաւոր կէտերն են.— պետական վերակազմութիւն, ամրապնդում գործադիր իշխանութեան եւ բարելաւում տնտեսական պայմաններու:

Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչպէս պիտի ձեւակերպուի պետութեան վերակազմութիւնը. բայց տարակոյս չկայ թէ վարչապետը կ'ուզէ զօրացնել իր պաշտօնին իրաւասութիւնները եւ պետութեան հեղինակութիւնը, ամրապնդել պաշտօնեաներու կարգապահութիւնը եւ աւելի պարզ ձեւի մը վերածել օրէնսդրական գործը: Այս առաջադրութիւնները իրականացնելու համար, հաւանական է որ երեսփ. ժողովը լուծուի: Տումէրկի ծրագիրը բուռն ընդդիմութեան պիտի հանդիպի ձախակողմեան հոսանքներուն կողմէ, որոնք սկիզբէն ի վեր պայքար կը մղեն ազգային դահլիճին դէմ:

Իր վերակազմութեան ծրագրով, վարչապետը կ'ուզէ նոյնքան ամուր վիճակի մը մէջ դնել Ֆրանսայի դահլիճները որքան են անգլիականն ու ամերիկեանը: Այդ պարագային, նախարարները պիտի կրնան լրջօրէն իրենց գործերով զբաղիլ, փոխանակ խաղալիք դառնալու խորհրդարանական խաղերու:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին տնտեսական պայմաններու բարելաւման ծրագրի մասին:

«ՀԱՅՑԷ», ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵ՛Ր, ՇՈՒՏՈՎ ԹՐՔԱՑԷՔ…

Սեպտեմբեր 10ին, Հրեաներու նոր տարուան առթիւ, Պոլսոյ բոլոր սինակոկներուն մէջ կարդացուեցաւ հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

«Այսօր, հրէական պատմութիւնը 5695 տարին կը բոլորէ: Կը մաղթենք որ նոր տարին բարերար ըլլայ մեր ցեղակիցներուն: Մեր միութեան նըպատակն է ապահովել որ թուրքերէնը իբրեւ մայրենի լեզու գործածուի մեր հայրենակիցներու մէջ եւ թուրք մշակոյթը տարածուի անոնց վրայ: Կ'ուզենք որ բոլոր Հրեաները աջակցին մեզի, այս հայրենասիրական գործը գլուխ հանելու համար: Մեզի շատ ծանր կու գայ որ Հրեաները թուրքերէնէ զատ ուրիշ լեզու գործածեն եւ օտար մշակոյթի օգտուին

Մեր նշանաբանն սա ըլլալու է.— Թուրքերէն պիտի խօսինք: Հետեւաբար, թուրքերէնը իբրեւ մայրենի լեզու սորվեցուցէք ձեր տղոց: Ամէնէն աւելի, կիները եւ մանաւանդ օրիորդները որոնք ապագայ բոյներ պիտի կազմեն, մեծ դեր ունին կատարելիք:

Թուրքերէնը այսօր զտուած եւ պարզացած է. այնպէս որ շատ դիւրին է սորվիլ զայն: Երբ [illegible] Հանրապետութեան մէջ որ պաշտպանուած [illegible] կասկած չկայ թէ միայն թուրքերէն պիտի խօսինք Մենք Թուրք ենք, Թուրքիոյ մէջ կ'ապրինք եւ կը շահինք. հետեւաբար թուրքերէն պիտի խօսինք: Դպրոցը՝ մէկ, դատարանը՝ մէկ, ու վարութիւնները՝ մէկ, շահերը՝ մէկ: Արդ, ինչո՞ւ լեզուն ալ մէկ չըլլայ այս սիրելի երկրին մէջ:

Հայտո՛ւ, հայրենակիցնե՛ր, բոլորդ փութացէք այս նուիրական պարտականութիւնը կատարելու »:

— ● —

ՕԴԱՆԱՒԷՆ ՎԱՐ ՊԻՏԻ ԻՋՆԷՐ ԻՆԿԱԻ ԱՌԻՒԾՆԵՐՈՒՆ ՈՐՋԸ

oooo

Անգլիացի նշանաւոր օդանաւորդ մը, Պէն Թըրնըր, 24 տարեկան, անսովոր արկածի մը հանդիպեցաւ ուրբաթ օր: Օդանաւի մը անկարգելով իջած էր 300 մեթր բարձրութեան, Սըրբի լեռներուն մէջ, երբ յանկարծ փոթորիկի մը բռնուեցաւ: Փորձեց մօտակայ օդակայանը հասնիլ, բայց անօգուտ: Անկարգելը ինկաւ ծառերուն վրայ, ճիւղերուն կառչելով: Իսկ վարը… երկու առիւծներ էին որ կը մռնչէին ահ ու սարսափ տարածելով: Ինկած էր կենդանաբանական պարտէզի մը վրայ: Առիւծները կը փորձէին վեր ցատկել եւ բռնել օդանաւորդին ոտքերը: Օգնութեան աղաղակներուն վրայ, հասան հսկիչները եւ գազանազուսպները: Հրշէջները սկսան ջուր տեղացնել, բայց առիւծները կը շարունակէին սպառնալ: Գազանազուսպներէն մէկը նետուեցաւ որջին մէջ, ատրճանակը ձեռքը: Առիւծները ոչ միայն չվախցան, այլեւ նորեկին վրայ խոյացան եւ մարդը առնչուեցաւ նահանջել: Ետքայ նորէն եկաւ եւ քանի մը հարուած պարպեց օդին մէջ: Վերջապէս յաջողեցաւ անկիւն մը քշել երկու առիւծները, եւ կենդանաբանական պարտէզին պաշտօնեաները հասնելով փրկեցին դժբախտ օդանաւորդը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

18.— Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՓՈԽՈՒՍՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ՉԱՐԱՔԱՍՏԻԿ ՈՒԽՍԹԻՆ.— ԵԹԷ ՄԻԱՅՆ ԵՐԿՈՒ ԺԱՄ... ԻՆՉՊԷՍ ՓԱԽԱՒ Մ. ՔԷՄԱԼ.— ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՎՐԱՅ.— ՄԱՐԱՇԻ ՋԱՐԴԸ.— «ՄԻՍԱՔԸ ՄԻԼԼԻ».— ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԸ.— ՆՈՐ ԽՐԱՄԱՏ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՐ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Մուսթաֆա Քէմալ Սամսոն հասաւ 1919 մայիս 19ին.

Մայիսի խաղաղ իրիկուն մը Վոսփորի [illegible] հեռանար ան գրեթէ ճիշդ այն ժամուն երբ դաշնակից սպաները անհոգ ու անխռով [illegible] Բերայի շքեղ պանդոկներուն մէջ. Մերձաւոր Արեւելքի պատմութիւնը հիմնովին տարբեր պիտի ըլլար այսօր, եթէ անոնք, այդ իրիկուն, երկու ժամ կարճ կապէին իրենց խնջոյքը եւ պահակ մը կեցնէին Բերա Փալասի մուտքին առջեւ, տեսնելու համար թէ «քանի ինչումն էր»: Այո՛, միայն երկու ժամ...

Իսկ ի՞նչ կ'ըլլար հայ ժողովուրդին պատմութիւնը, եթէ «այդ ապստամբ զինուորականը» փոխանակ քարափ իջնելու, առօք-փառօք բանտ առաջնորդուէր. Այդ չէ՞ր Դաշնակիցներուն ալ մտադրութիւնը. ինչո՞ւ չըրին: Ցանցառը ուխաքին էր կարծեմ...

Սամսոնէն Սվազ երկարող ճամբուն վրայ Քէմալ գլուխը ժողվեց բոլոր դժգոհ տարրերը: Գիւղերէն ու քաղաքներէն մարդիկ անոր շուրջը հաւաքուեցան. բազմութիւնը հետզհետէ աճեցաւ ու շարժումը ծաւալեցաւ Անատոլուի մէկ ծայրէն միւսը: Քէմալ գրաւեց հեռագրի եւ հեռաձայնի բոլոր գիծերը: Համաժողով մը գումարուեցաւ Սվազի մէջ եւ պարտուած Թուրքիան որոշեց դիմադրել բոլոր կարելի միջոցներով:

Սուլթանը Սվազէն «հրաման» ստացաւ Տամատ Ֆէրիտ փաշան հրաժարեցնելու եւ նոր ընտրութեանց ձեռնարկելու: Անգլիոյ ներկայացուցիչը, ծովակալ Տը Ռոպէք համակերպեցաւ այդ առաջարկին: Քէմալ մեծամասնութիւն շահեցաւ խորհրդարանին մէջ, որուն առաջին նիստը տեղի ունեցաւ 12 յունուար 1920ին: Այսպէս «Կոզին» Անատոլու կը մնար միշտ

Տարուան առաջին շաբաթներէն բախտը ժպտեցաւ Քէմալին: Անգլիոյ զօրացրումը սկսած էր. դաշնակից ուժերը հետզհետէ կը հեռանային Միջին Արեւելքէն: Միայն քանի մը դաշնակից սպաներ ու զինուորներ մնացած էին Փոքր Ասիոյ մէջ, հոս, հոն: Անոնց ներկայութիւնը երբեք մտահոգութիւն մը չէր Քէմալի համար. կրնար նոյն իսկ զանոնք արհամարհել ու նախատել: Չէ՞ որ իշխանութիւնը իր ձեռքն էր հիմա: Միլլի շարժումը աւելի թափ ստացաւ երբ Թուրքերը յարձակում գործեցին Կիլիկիոյ հայկական զօրամասին վրայ որուն վստահած էր Ֆրանսան՝ նահանգին պաշտպանութիւնը: Մարաշի մէջ թուրք զինուորները ջարդեցին 20.000 այր, կին ու երախայ. Թուրքիան հետզհետէ ոտքի կը բարձրանար:

Անդին, Պոլսոյ մէջ քէմալական երեսփոխանները ընդդիմութիւն ցոյց կու տային Համաձայնականներուն: Երբ այդ վերջինները պատերազմական նախարարին հրաժարումը պահանջեցին, միլլիականները՝ դաշնակիցներու քաղաքականութեան հակազդելու նպատակով հրատարակութեան տուին Ազգային Ուխտը(*): Այդ վաւերաթուղթը ահազանգի մը պէս հնչեց Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը: Սուլթանը՝ սարսափահար, հրամայեց ձերբակալել [illegible] եւ կազմեց «խալիֆային բանակը», միլլիականները ջախջախելու յոյսով: Ձեռնարկը որ ժողովրդական խաւերուն կրօնական զգացումները կը փայփայէր, որոշ չափով յաջողութիւն գտաւ. պահ մը կը թուէր որ Թուրքիան ինքն իր գլխուն պիտի ջախջախէր ազգայնական շարժումը: Այդ յոյսը երկար չտեւեց սակայն:

Մարտ 16ին դաշնակիցները գրաւեցին Պոլիսը, մեծ թիւով զինուոր ցամաք հանեցին, խորհրդարանը գոցել տուին եւ Մալթա աքսորեցին աչքի դարձող քէմալականները: Միւս երեսփոխանները շտապաւ Անատոլու վազեցին՝ Մուսթաֆա Քէմալին միանալու համար:

Ամբոխին տրամադրութիւնները աստիճանաբար լարուեցան «խալիֆային բանակին» դէմ: Քէմալի դիրքը աւելի զօրաւոր էր հիմա: Անիկա ձերբակալել տուաւ դաշնակից սպաները որոնք տակաւին կը թափառէին Անատոլուի լեռներուն վրայ: Եւ ի՞նչ «վայրենի» նախատինքներու ենթարկուեցան անոնք Քէմալի ձեռքը: Թրքական ուրիշ զօրագունդ մը Գոնիայէն վտարեց իտալական ուժերը, իսկ Անգլիացիները չկրցան երկար ժամանակով դիմադրել Էսկի–Շէհիրի մէջ: Քէմալ յետոյ խորհրդարան մը հաստատեց Էնկիւրիի մէջ ու պատերազմ կարդաց ոչ միայն Յոյներուն, այլ եւ մեծ պետութեանց

Մուսթաֆա Քէմալ այլապէս անուղղակի քաջալերութիւն գտաւ Վենիզելոսէն: Յունաստանի վարչապետը իր ժողովուրդին տրամադրութիւնները վառ պահելու նպատակով, հրապարակեց պայմանները այն դաշնագրին զոր արեւմտեան պետութիւնները ստորագրել պիտի տային Թուրքերուն: Այդ յայտնութիւնը բաւական եղաւ որ միլլի շարքերը հետզհետէ խտանային: Քէմալ յարձակում գործեց Իզմիթի Նեղուցներու բրիտանական ուժերուն վրայ: Սուլթանը, Պոլսոյ դաշնակից ներկայացուցիչները եւ նոյն իսկ Գերագոյն Խորհուրդը անհանգիստ մտահոգուեցան: Ի՞նչ պիտի ընէին դաշնակիցները, եթէ Մ. Քէմալի դիրքը զօրանար այդպէս:

Այդ անստոյգ կացութեան մէջ, Փարիզի վեհաժողովը դիմեց Յունաստանի վարչապետին որ յայտնեց թէ «հելլէն բանակը դաշնակիցներու տրամադրութեան տակն էր»: Եթէ, դուք համաձայն էք, ըսաւ Վենիզէլոս, ես քանի մը շաբաթէն քէմալական բանակը կը հեռացնեմ Նեղուցներէն եւ Գերագոյն Խորհուրդը այլ եւս ոչ մէկ մտահոգութիւն կրնայ ունենալ Թուրքիոյ ազգային շարժումին մասին:

Գերագոյն Խորհուրդին զինուորական մասնագէտները այդ կարծիքը չունէին: Անոնք չէին հաւատար թէ հելլէն բանակը ի վիճակի էր այդ ստանձնելու պատասխանատու եւ վտանգաւոր արկածախնդրութեան մը մէջ նետուելու: Վենիզէլոս ականջ չկախեց այդ առարկութեանց եւ իրիկուն մը Իզմիրի յունական պաշտպանութեան հեռագրով հրահանգ կը տանէր յառաջանալու:

Առաջին բախումը տեղի ունեցաւ 1920 յունիս 22ին: Թուրքերը պարտուեցան: Յունական հելլենական բանակին մէկ թեւը կը գրաւէր Պրուսան, միանալով բրիտանական ուժերուն՝ Նիկոմիդիոյ գծին վրայ, իսկ ուրիշ թեւ մը, քանի մը օր ետքը, յարձակում կը գործէր Արեւելեան Թրակիոյ ապստամբ ուժերուն վրայ: Քէմալականները պարտուած էին. ետ մղուած էին: Այսպիսով Յունաստան փրկած էր դաշնակիցներուն դիրքը ասիական ու եւրոպական Թուրքիոյ մէջ: Անիկա հիմա պիտի ջախջախէր Մուսթաֆա Քէմալը: Հելլէն բանակը հետզհետէ գրաւեց Պոլիս–Գոնիա երկաթուղիի գծին ամենէն կարեւոր ռազմագիտական կէտերը: Քէմալի ուժերը շարունակ կը նահանջէին, իսկ Լոնտոնի խորհրդարանին մէջ վարչապետ Լոյտ Ճորճ կը յայտարարէր —Թուրքերը անդարմանելի կերպով ջախջախուած են:

Վենիզէլոսի եւ Լոյտ Ճորճի այս յաղթական կեցուածքը բնականաբար հաճելի չէր Ֆրանսացիներուն եւ Իտալացիներուն համար, որոնց տեսակէտով Յունաստան Նեղուցներու գօտին մաքրած ըլլալով, այլ եւս իրաւունք չունէր յառաջանալու: Գերագոյն Խորհուրդը այդ իմաստով հեռագիր մը ուղարկել տուաւ յունական բանակին: Ուրեմն [illegible] ժամուն էր որ Մուսթաֆա Քէմալի բանակը կը խուսափէր անդարմանելի ջախջախումէն:

Այս դէպքերը սակայն հակազդեցութիւն մը ունեցան Եւրոպայի համերաշխ գործակցութեան վրայ: Նախ եւ առաջ, Լոյտ Ճորճ անգամ մը եւս համոզուեցաւ թէ զինուորական մասնագէտները միշտ սխալ էին, իսկ Վենիզէլոս՝ միշտ իրաւունք ունէր: Յունական բանակը, Անգլիոյ վարչապետին կարծիքով, ամէն ատեն ի վիճակի պիտի ըլլար ջախջախելու Թուրքերուն ազգային շարժումը: Երկրորդ. Գերագոյն Խորհուրդը պարտաւոր էր հիմա գոհացնելու Յունաստանի պահանջները ի վարձատրութիւն անոր զոհողութիւններուն եւ յաղթանակին: Կարգ մը պետութեանց համար այդ «երախտագիտական զգացումը» արժանապատուութեան վիրաւորանք կը նշանակէր: Այդ վայրկեանէն սկսաւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ բուռն ատելութիւնը Յունաստանի դէմ: Երրորդ, Յունաստան՝ դաշնակիցներու մրցակցութեան պատճառով հրաժարած էր իր յառաջխաղացումը տրամաբանական վախճանի մը հասցնելու ծրագրէն: Քէմալ ամուր դիրք բռնած էր Անատոլուի բարձունքներուն վրայ «իր վէրքերը լզելու համար», իսկ հելլէն բանակը նահանջած էր այն տեսակ շրջան մը որ աւելի վտանգաւոր էր քան այն դիրքը որուն վրայ կը գտնուէր իր բարեկամներուն միջամտութենէն առաջ (յունիս 22էն):

Այդ պայմաններուն մէջ էր որ Գերագոյն Խորհուրդը «վերջին շունչ մը քաշեց» եւ սկսաւ խմբագրել Սեւրի դաշնագիրը: Անիկա արդէն այդ հարցով զբաղած էր Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ: Մանրամասնութիւնները քննուեցան յետոյ Քըրզընի նախագահութեան տակ գումարուած նիստի մը ընթացքին (արտաքին նախարարութեան պաշտօնատան մէջ): Պաշտօնապէս վաւերացուեցաւ Սան Ռեմոյի խորհրդաժողովին մէջ 1920ի ապրիլին, իսկ ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ օգոստ. 10ին:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Ազգային Ուխտը առաջին անգամ խմբագրուեցաւ Էրզրումի մէջ եւ հրատարակուեցաւ 28 յունուար 1920-ին. վաւերացուեցաւ 1921ին: Կը պարունակէ վեց գլխաւոր յօդուածներ՝ իր յառաջաբանին մէջ: Համաձայն անոր տրամադրութիւններուն, Թուրքիան անկախ պիտի մնայ. Արաբները ինքնորոշման իրաւունք պիտի ստանան, Պոլիսը պիտի պաշտպանուի «ամէն վտանգի դէմ». Թուրքիան պիտի ընդունի Նեղուցներու ազատութիւնը. փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները պիտի յարգուին: Թուրքիա չպիտի ընդունի որ եւ է տնտեսական կամ նիւթական խակակշիռ:

ՎԱ՜Յ ԱՆՈՐ ՈՐ ՀՈՂ ՉՈՒՆԻ...

Աստուածատուր ձօն մըն է հողը: Բարիքի եւ առատութեան անփոխարինելի մայրը:

Երկրագործութիւնը անսպառ ակի մը կը նմանի, որ մղուելով հողին ընդերքէն, քաղցրահնչուն խոխոջիւնով մը յորդահոսան դուրս կը ցատկէ ժայռերու ընդմէջէն:

Երբ Տէրն ստեղծեց երկինքն ու երկիրը, ջուրը, գատեց խաւարն ու լոյսը, եւ երբ հասաւ մարդուն ստեղծագործութեան, առ մը հող առաւ, գունդ մը կաւ եւ ստեղծեց «իր պատկերին նման Ադամը, Եւան ալ անոր մէկ կողէն»: Ու զանոնք դրաւ դրախտին մէջ: Սակայն, օր մը բարկացաւ Ամենազօր Եհովան՝ պատուէրին անսաստող Եւային մէկ թեթեւամիտ հետաքրքրութեան վրայ: Ու երբեւ պատիժ ու երբեւ իրեն ներկայացուցիչ՝ զանոնք դրաւ երկրի վրայ, որպէսզի իրենց «ճակտին քրտինքը ուտեն» հողին կապուելով:

Այսպէս սահմանեց Մեծն Աստուած առաջին օրէն: Եւ այսպէս գործադրեց Նոյը՝ իր ընտանիքով, ջրհեղեղեան ջուրերու քաշուելէն ու իր տապանէն դուրս գալէ յետոյ: Տեսաւ հեռուէն Երեւանը ու երբ հասաւ Ակոռի, հոն իր առաջին տունկը, ուռին տնկեց:

Հողագործութիւնը անբաւ ու օրհնեալ բարիքի մը պէս կ'ողողէ իր կուրծքին վրայ ապրող արարածը: Իրեն կապուած մեր ժողովուրդը, մեր բարեմիտ ու բարեսէր հայ հողագործ ժողովուրդը (էր երբեմն, երբ ան իր հայրենի հողին վրայ կ'ապրէր), ծնած ու մեծցած իրեն հետ, հի՜ն, հի՜ն դարերէ, մեր նախնիքներէն, նախահայրերէն ի վեր ժառանգական սրբութեամբ մը գիտակցեր է անոր վսեմ բարիքին ու ստեղծագործութեան արգարութեան: Այդ բարիքին հանդէպ ունեցած անխախտ հաւատքը թափանցեր է մինչեւ իր ողն ու ծուծը, իր հոգին խմորուեր ու բարգաւաճեր է անոր յորդառատ ու թարմ աւիշով:

Դրախտաբնակ այս ժողովուրդը կրօնական ջերմեռանդութեամբ մը միշտ ալ փարեր է հողին, անոր համար որ իր բնակավա՜յրը Աստուծոյ դրան առջեւ է՝ բնութեան [illegible] պարզութեան մէջ խոյանք առնող ու ճախրող մտքին մէջ պահելով Տիրոջ «անէծքը» Ադամին, թէ Աստուած պատուհանէն կրկին փախուցեր է իր ականջին ու յիշեցուցեր որ ինք երկիր է գրկուած հողին հետ ապրելու համար: Սովի զգամ տարինե՞րը արդեօք սորվեցուցեր են իրեն որ կառչած մնայ մահին, հողը ձեռքէ չհանէ: Որովհետեւ, եթէ հողը ձեռքէ հանէ, «եթէ հողը մեռնի, կ'ըսէ Խրիմեան Հայրիկ («Պապիկ եւ Թոռնիկ»), Պապէն տան բնակիչք միասին կը մեռնին»:

Վա՜յ, անոր որ հող չունի:

Կը մեռնի՞ հողը: Այո, այն օրը, ո՜հ, «այն անբախտ օրը, երբ Թոռնիկ ձեռքը մաճէն քաշելով հողագործութիւն չի շարունակեր, կամ պարտատէրն հողերը կը գրաւէ, ահ, Թոռնիկն անհոգ կը մնայ» այն ատեն:

Աղեքսանդրիոյ (Եգիպտոս) Հայ Գիւղատնտեսականը իր անխոնջ ու կորովի մշակ ու առնուտէր Ս. Ստեփանեանի բերնով այս պատգամն է որ լսելի կը դարձնէ դոր ձայնով մը, կը յիշեցնէ երէկուան հողագործ, բայց այսօր քաղաքակիրթ ազգերու լպրծուն ու ամենակուլ պողոտաներուն վրայ սպառող, գործարաններու մէջ քամուող, խարկուող, հանքերու մէջ հիւծող հայ մշակին.

Շահապաստամ»ը («Գիրք վաստակոց») իր Դրդ գրքոյկն է արդէն երկրագործութեան վրայ՝ 1931էն ի վեր, զոր ան լոյս կ'ընծայէ («Խրիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար»): Քանի մը օրէ ի վեր սեղանիս վրայ է ան: Միւսներով ան մեզի կը խօսի հետեւեալ հետաքրքրական նիւթերուն շուրջ՝ գլխաւորաբար — «Գետնախնձորի մշակութիւն», «Չինական լուբիայի մշակութիւն», «Անուշ փաթաթէսի մշակութիւն», «Գետնատանձի մշակութիւն», «Հրաշագործ բակտերիան», «Անկօրական թիֆթիկի այծը»:

«Շահապաստամ ոը մասամբ վերաքաղ մըն է, կերպով մը («Գիրք վաստակոց»), նախորդ գրքոյկներէն

Այդ նիւթերէն զատ նոյնքան ձեռնհասութեամբ հոն տեղ տրուած է նաեւ ուրիշ նիւթերու — «Բամպակ», «Բրինձ», «Գետնախնձոր», «Եգիպտացորեն», «Թէյ», «Կիլիկեան պիստակ», «Կաղին», «Հինայ»:

Դեռ Պոլսէն Աղեքսանդրիա շարժած, Հայ Գիւղատնտեսականը ժրաջան գործունէութեան մը մէջ է: Մինչեւ այսօր ան հասցուցած է 34 պատկառելի սաներ — գիւղատնտեսագէտ, [illegible], քիմիագէտ, ելեկտրագէտ, եւայլն: Դեռ քանի մը ամիս առաջ կարդացինք նաեւ «Յառաջ»ի մէջ, իր սաներէն մէկուն, Գ. Արշակ Սարգիսեանի (Կէմէրէկի Պուրհան գիւղացի) մէկ փայլուն յաջողութիւնը՝ Իլլինոյզի Համալսարանէն, Տոքթ. փիլիսոփայութեան տիտղոսով: Շնորհիւ իր փայլուն յաջողութեան, մէկ տարի Եւրոպա պիտի ճամբորդէ՝ իր վարժարանութիւն, հայկական հարցին շուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

Հայ Գիւղատնտեսականը իր կոչումին ազնուութեան հպարտ գիտակցութեամբը սերմեր կը ցանէ, եւ բարի ու արդար հողին նման ծիլեր կը ծաղկեցնէ ու յետոյ տրցակ առ տրցակ հունձքեր կ'ամբարէ:

Հողին ձեռք զարնողը, հող հերկողը անօթի չի մնար: Կեանքերու ամենարարին, ամենավսեմ կ'ապրի: Շիրակի պատմական անսպառելի ամբարները հողին արգասիքովը կը լեցուէին: Ափրիկէի խորերու Սեւամորթն անգամ իր նախնական մարդու կենցաղովը երջանիկ էր ու կուշտ՝ հողին վրայ: Քաղաքակրթութեան բերած բարիքը զինքը կաշկանդած է այսօր, պաշտպան ճիրաններով ու խլած է այդ պարզունակ երջանկութիւնը իրմէ:

Մեր հայ հողագործը, ո՞ր առնուտէրը երջանիկ չէր, երբ բուռն հայրենիքի հովանին թեւերը կը տարածէր իր վրայ՝ բարերար հրեշտակի մը պէս. Ամէն տան մէջ խնդում կար, գոհունակութեամբ ու ցնծութեամբ լեցուն: Ձմեռնամուտին մշտավառ օճախին քովիկը նստած պապիկը կը շնորհաւորէր իր զաւակներուն ջանքը եւ ուժ ու կորով կը մաղթէր անոնց յոգնավաստակ ու քաջարի բազուկներուն: Եւ տարիներուն փորձառութեամբը ուղղութիւն կու տար անոնց, կը պատմէր ճշմարիտն ու իրականը: Կ'օրհնէր տան հարսներն ու երիտասարդները, մանուկները՝ որ կը ճըլըւլային ծիծերուն սիրալ լեցնելով քաղցր զեղումներով: Մեծ մայրը կ'օրհնէր ամբարուած ալիւրը, ձաւարը, ցորենհատիկները՝ անոնց ձեռք զարնելէ առաջ: Ու կը հսկէր տան ամէն մէկ հոգիներուն: Յանձնարարութիւններ կ'ընէր մօր ու հարսներուն: Հայրը տեսո կ'իրնէր իրենց յոյսն ու կեանքը՝ ըղձակները խնամելու, որոնց վրայ իր հոգիին պէս կը գուրգուրար, կը թրվար: Կամ հունձքի, կալի օրերուն կէս ճամբայ զինքը դիմաւորել եկող պզտիկներուն արեւավառ այտերն ու սեւուլիկ աչուըները կ'ողողէր խանդական համբոյրներով:

Ա՜ւ, ի՞նչ քաղցր էր կեանքը այդ տաքուկ ընտանեկան յարկին տակ: Օրհնեալ էր դաշտերու, արտի մարդուն քրտինքը:

Կեանքը տարբեր, մարդիկ ուրիշ էին այդ բարի օրերուն:

Զգացա՞ծ էք գոհունակութիւնն այդ դաշտի պարզ մարդուն, երբ գարնան առաջին օրէն իսկ դաշտ կը նետուի, կը հերկէ, կը սերմանէ, կը հնձէ ու աշնանամուտին ներս կ'առնէ իր բերքը: Լսե՞ր էք իր հոգեբուխ երգը, ունեցե՞ր էք իր մօտի ճաշբանքը՝ երբ ան ջուր կու տայ իր ծարաւ արտերուն՝ արծաթազօծ երկինքի մը պորտին վրայ ման եկող լուսնկային շողումներուն տակ իր ստուերը նետած գարնան [illegible] արտերու կանաչութեան վրայ, զոր մեղմ հով մը քաղցր համբոյրներով կը վխտվխտէ, կը հովծփէ: Կամ ամառ օրերու կիզիչ արեւին տակ ոսկեթոյր ցորեաններուն մէջ: Բարիքով ու հրաշքով լի է այդ անդաստանը: Բուստէ մանեակի շողիւններով իրարու վրայ շարուած մարգարտափայլ հասկերով ցորենները մշակին մինչեւ հասակը կը հասնին ու նոյնիսկ աւելի վեր բարձրացած՝ իրար կը գրկեն, ու նազելաճեմ հարսներու պէս կը համբուրեն մշակին այրած դէմքը, երբ քովի ծառաստանէն զովունի հով մը կը նետուի իրենց մէջ:

Բահը ձեռքին, մշակը կը ցատկէ առուէ առու: Ջուրը կը ծփայ, կը յորդի: Մշակը կը քակէ իր տրեխները, կը նստի թումբի մը վրայ: Կը հանգրիճէ թեւերն ու մազոտ բուռերը՝ իր լայնարձակ մազոտ կուրծքին նման.

Հօ՛յ, հօ՛յ, գետը կը թռչէ ցայգուն
ճամակն արծաթուած,
Իր յորձքին մէջ ծեծելով անցուլ խարակն ու խութեր,
Հօ՛յ, հօ՛յ, առուն յորդառատ դալարին ծոցն է նետուեր,
Գաղջ տարփանքովն իր ջուրին, ուր արեւ կ'ապրի դեռ:

Անփոխարինելի է հողագործին տոհմային վաստակը, անխարդախ: Անհաւասար է իր քրտնաթաթախ աշխատանքին արդարութիւնը: Այդ շինարար ու պարզունակ մարդը քարէն հաց է հաներ, նոյնիսկ անդրջրհեղեղեան օրերէն խոպան մնացած քարքարուտ սարալանջերէն ու բարձունքներէն: Հերկեր, մշակեր, ծաղկեցուցեր է, իր քրտինքովը ցօղեր է ակօսները եւ իր հունձքը ժողվեր:

Հողագործը փքլլաիի մը պէս կը սերմանէ բուռ առ բուռ, անհուն հաւատքով մը: Մնացա՞ծը — Աստուծոյ աչքը վրան: Իր գոգնոցէն նետած հացահատիկները մարգարիտներու պէս կ'իյնան ակօսներու մէջ եւ երկինքի թռչուններն անգամ գոհունակութեան ճառագայթներով մը դարձդարձիկ պարեր բռնելով եզներու շուրջ, իրենց բաժինը կը հաւաքեն այդ օրհնեալ, անհատնում հունձքէն: Քովիկի ծառերուն ոտքէն հոսող առուակին կարկաջը՝ [illegible] թռչուններու համերգին հետ, քաղցր օրօր մը կը բերեն իր տաժանած մարմնին, երբ պահ մը դաշտի այդ մարդը հոն կու գայ հանգիստ առնելու զաղարի պահուն:

Իր աշխատանքի պահերը թուաբանական ճշգրտութեամբ մը կանոնաւորուած են: Այսօր պիտի հերկէ ու սերմանէ, վաղը պիտի վազէ ջուրի, միւս օրը հունձքի, չորրորդ օրը աղանացանի: Վերջը իր յարդը մարագ պիտի դնէ, պիտի վազէ ջաղացք: Իր կեանքին մէջ տարուան ամէն մէկ օրը իր որոշ զբաղմունքն ունի: Իր գործակիցներն են տան բոլոր անդամները:

Ահա այդ աստուածատիպար մարդուն օգնելու ջանադրութեամբ, Հայ Գիւղատնտեսականը անխոնջ աշխատանքի է լծուած: Գիտական տուեալներու վրայ հիմնուելով ցուցմունքներ կ'ընէ թէ ինչպէս «Ազգ. հողէն, ազգ. ազօթային պարարտով» ան պիտի կրնայ իր սփռակ հացը հանել: Ու խոր հաւատքով կը սպասէ վաղուան իր այս հունձքերուն նաեւ:

«Գիրք Վաստակոց»ը (géoponiques) հնագոյն հրատարակութիւնն է երկրագործութեան վրայ: Մեր «գիրք վաստակոցը» պիտի ըլլայ նորագոյն հրատարակութիւնը արդիական երկրագործութեան եւ իր ճիւղերուն վրայ»:

Այսպէս կը յայտարարէ Հայ Գիւղատնտեսականը: Եւ կ'աշխատի ցոյց տալ հայ հողագործին գիտական երկրագործութեան եղանակն ու իր վաստակը արդիւնաւորելու կերպը:

Վաղուան մեծ հունձքին, մարդկութեան հասկերով յուռթի ու կլոր խուրձերու եւ որաններու ի խնդիր, կը սերմանէ, կը նետէ ան հացահատիկները թարմ հողին հիւթալի ակօսներուն մէջ, գալիք օրերու բազմածին երկունքի մը արդար յոյսով:

Արդար է ու պատուաւոր Հայ Գիւղատնտեսականի հունձքը եւ օրհնեալ իր քրտինքը, հայ հողագործին անխարդախ ու յոգնաստանք ճիգերուն նման:

Աստուծոյ ձեռքը վրան:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Թիթեռնիկներն ու առաւօտը

— o —

Լուսնկայ գիշեր, լեռնային ցուր.
Բացատներու եղերքին, չիրմ
ռա՞ռ, մայրիներ՝ պահակ սներբ
Արծաթ-ջուր մարգէն, տերեւի՝ «
տակառը կը գլորի, փախչող կ
առուների:

Գիգյան առուի բարին դէմ առա
կոտրած շիշէն, ադամանդի շողշ
ձակում:

— Գուլտ տեկզիրք սանձարն ա.
= Ի՞նչ կայ հապա գալանտն կեր
ւէն անդին:

— Ես կ'երթամ կեղեւէն անդին ա
կէ ալ անդին, մինչեւ մայրը Ուրա
մամ չկա՛յ:

— Չկայ նիւթ եւ հոգի: Կա՞յ շող
ծում:

— Կա՛յ հոգի. կայ «ոգեղէն էներ
կիան» որ կ'անցնի նիւթին ընդմէ
— Ո՞ւրկէ կու գայ եւ ո՞ւր երթալ
համար:

— Ո՞վ կը համաձայնի ոչ մանն կ
մնացնն: Ո՞ւր է ակը ոգիներուն
— Անհուն է միայն, հարցման կ
ու խօսք, խօսք ու հարցման կեր

×

Մտայ սենեակ:

Տասնեակ մը թիթեռ կը թռչին
Արտակայր զարծունէութեան խել
վայր՝ ձեղունը:

Հագիւ կը խեռանան երկա
ու նորէն կուգան զարնուելու առ
տաղին,

Անշա՞րժ. միայլադա՞ղ. պասա
է:

Ոմանք, արբեցած, կը կառչ
յանդուգն ապեր, մ՚ու կը զարնեն
լատնին կրանիթին:

Ձերմա՞կ, անայլա՛յլ, հաստա
րե՞ստ, առաստաղը ո՛չ կը ժպի
ոչ կը խեցնէ, ո՛չ կ'արտասուէ.

Անայլա՛յլ, անայլա՛յլ

Թիթեռնիկներն, երբե՛ք պարտ
սած, աւելի զինով թռիչքներ
Մերթ միասին, զուարթառներ
մերթ առանձին՝ անվեհեր,

Կ'երթան — անվե՛րջ, անվե՛րջ —
ջախջախել լեռնիրանը առաստաղին
Վառուած կրակէն տարփանքի մա
ճառելի, կը ծածանեն իրենց երկի
երեսին,

Յարափափոխ ու անհամար գրա
պէսներր խոյանքներու:

Առաւօտուն,

Երկու երեքն ինկած գետին: Ուրի
ներ,

Կը շարունակեն:

Առաստաղին ներմակ երեսին ա
կեթաթաւ, կարմիր կապոյտ զանա
ներ:

Առաստաղին ներմակ երեսին փ
կած, դիակը ճակտի մը ջախջախուա

Բացի պատուհանը:

Թռա՞ն արեւին:

Ողջը առին զանոնք, առաստաղի
րը,

Անհամա՞ր, անպեղելի՛, առաստա
ն՞երը...

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ա՛Ռ, ԱՂՋԻ՛Կ ՋԱՆ, Ա՛Ռ...

Աշնան մեղրածոր արեւի՛ նման,
Ոչ քա՞ղցր է այնքան ու այնքան յա
յուն

Ծփում է սիրով սիրտս նայիրեան
Այս արեւելեան քաղաքի փողում

Ու մե՞ղմ, օրօրուն զգացում մի նոր
Մի գո՞ղ, մի ոսրոււ երբերնի ծո
նոր

Ցուռնո՛ւմ է վառում մէջս, ցոլից
Անթե՞ղուած մի կայծ, մղղած մի
րօտ

— Օ՛, բեզում ու յորդ իմ սէր
աշուն

— Հատուցում միակ եւ մարդ
այդպէս

Եւ իմա՛ստ բոլոր ժամանակներու
Օ՛, Հասունութիւն, լինելութեան
մայր

... Ա՛ռ, աղջիկ ջան, ա՛ռ սիրտ
պատառ

Ու խամ՛ո, անուշ մրգին պէս մէջ
Թող շուրթերդ նուռ ու նայուածք
վառ.

Իմ մէջ հասունցած նոր սէրը ընդ

Թէհրան ԱՌՏԱՇ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկաթէ երազ

Ավտոմոբիլը կիսում է գիշերը,
Լույսն առաջից արշաւում է հեռուն—
...ժամին պետք է — ասես պահակ-
ները
...ճանապարհի դէզերի ստուերներում:

...է գիշերը երգող ադամանդով.
...լեռներում է ամէն սեղ հեռում,
...գիւղացին է երկաթ կյանքով
...ուղևորների, բերքերի յետեւում:

...արագութեան պետք պատռում է գիշերը,
...սրացում է արագ ու ազատ.
...հեռանում աքարէ այս գիւղերը,
...է անհետում նա երկրի աղաղակում:

...է, ազում է ասֆալտ ճառուղին,
...գալարւում է մինչեւ հորիզոն,
...ծովեր ապրանում են ուղին
...ուսանելի բեռով բազմատոն:

...է նորում է ճերմակ պալատները
...ծառաղոր ծառազարդ եզերքին,
...աշտարակ լեռները եւ սէրը,
...աշխատանքը ճիւղն է երգի:

...գիշերը յուզւում ու հեւում է,
...գիւղեր են, ազմուկ է, արտ,
...կենդանի հեւում ողջունում է,
...երազում է ճամբած դէկի մօտ:

...ճամփորդների իր պայծառ երազի
...ուղիները ապրանում են ամէն ուղղու-
թեամբ,
...իր շնչով է ընդգծած ամէն սիրտ,
...բերքերը ու ամէն զամպան:

Ավտոմոբիլը շամփրում է գիշերը,
Լույսն առաջից արշաւում է հեռուն:
...տեսնում են հեռւում ներսիր-
ները,
...է, — ասում են ուշիմ իրարու:

...է, գալիս է, ուրախ բարեւում է,
...կրակում է, որ հասնի հեռուն,
...է, մնում մշտութեան նայում է,
...ժպտում է ճամբի վրայ...

...է կեռում ծառ ու մուռ փողոցով,
...գծից է սայլ մի կալոնչ մեքենայ:
...մօտեցնում է, ծառոտս հեւոցով,
...ում, որ նրա երամ ... կայծ...

...մանկամ է կրկին իր աշխոյժ
...երգային փողոցով գիւղ ու գամ,
...յամառում է աքարը եւ կալը,
...նրագողութիւնը «մշակոյթ հայկա-
կանի»:

...յամառում են... ատոլային արդեակ-
տարը,
...եփալ է Գարկու բողարքեց.
...է մայրիս «հայկական» անտառը,
...գիւղացու բնութիւնն ու հոգին:

...է տալիս եւ անցատ հողերի,
...արտերի միջակները համում.
...տրակտորն է եւ նոյն բաչարի
...է Կերչում, Ուրալում, Կուբա-
նում:

...պետք մաշում է գիշերը,
...հորիզոնն է հեռւում կարմրում,
...է գալիս նա ցըրւած իր ուժերը,
...պագները բերքի հողերում:

Ն. ԶԱՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՓՐՈՖ. Յ. Թ ԳԱՅԱԵԱՆ

Այս ամառ, Եգիպտոսի մէջ, մեռաւ Փրոֆ. Յ. Թ. Գայաեան, ինչպէս գրուեցաւ ժամանակին: Ցուսաբերի մէջ յօդուածագիր մը, խօսելով Փրոֆ. Գայաեանի ուսուցչական եւ հրապարակագրական գործունէութեան մասին, քանի մը կարեւոր տեղեկութիւններ կու տայ նաեւ անոր գրական աշխատանքներուն մասին.—

Փրոֆ. Գայաեան 1889ին լոյս կ'ընծայէ Առաջին Մրմունջք բանաստեղծական հատորը, որ կը բացուի ձօնով մը իր կնոջ անունին.

Սոխակն իմ գեղգեղ սրտի՞ կը պարտի,
— Անշուշտ ցայն յուզող գողտրիկ մի վարդի:
Քնարս յուզեցիր, գոն իմ, եւ այս իմ
Մրմունջքս Առաջին, Մարի, քեզ կը պարտիմ.

Այս հատորին մէջ մասնաւորապէս աչքի կը զարնեն Եղիա Տէմիրճիպաշեանի ձօնուած Ի դպրեւարն, տիկին Ք. Ց. Պէրպէրեանի նուիրուած Ի վաղամեռիկ Գեղամայ — Անենիկ առանձնարանները, ինչպէս նաեւ Տասնապանեայն:

Այստեղ լեզուն գրաբարախառն է, բայց ոճը յստակ: Նախափորձ մը, որ կու տայ խորհրդածող մտքի մը, զգայուն հոգիի մը վկայութիւնը:

1912ին կը հրատարակէ Մի մանր գիր հատորը, քառեակներու սիրուն ժողովածու մը բնութենական ու բարեկամական խորհրդածութիւններու, տարւոյն իւրաքանչիւր օրուան մէկ քառեակ տուած:

Այստեղ արդէն Գայաեան կը յայտնուի իբրեւ վարպետ տաղաչափ, ինչպէս եւ գեղեցիկին ու բարիին, բնութեան ու աշխատանքին սիրահար հոգի մը: Ծաղիկ մը տալու համար, քանի մը քառեակ.—

Երեւութներ եւ ըլլալն
Մէջտեղը կայ վիհ մը անհուն,
Անցար, հանդար նմանի կը հեծեն,
Բայց լեռ կ'անցնի առանց մէջէն:
Թողէ՛ կեղծեն սրբան կ'ուզեն,
Թող չըսպառեր մարդ ընկուզէն,
Չի ծածկուիր փիղին ժանիք,
Ոչ ալ մարդուն բուն արժանիք:
Ես ձեր կեանքին նախ, գեռուն
Եւ ոսկեզօծ հոգերուն
Չեմ նախանձիր, ոչ երբէք,
Գոհ իմ հացովս չորաբեկ:
Նոփթով շաղուած մեաֆէն բնաւ
Բարի բան մ'ակնկալեր,
Գայլը գառնուկ դեռ չըծնաւ,
Ոչ ալ շուշան՝ հողն ապալեր:
..Ո՞վ է տեսեր փոքրիկ սերմեն
Մէջ ճնացող ծառն հսկայ:

1918ին, Գահիրէի մէջ, ուսուցչապետ – բանաստեղծ Ցովհ. Ալթեանի հետ պատրաստեց Notions de lecture et de grammaire de la langue arménienne, ի պէտս հայ կամաւորներուն եւ Լէգէոնի ֆրանսացի սպաներուն: 1930ին անգլիերէնէ հայացուց Ամէնօրեայ առաջնորդը, կրօնա–բարոյական բովանդակութեամբ փոքրիկ հատոր մը: Դարձեալ հայերէնի թարգմանեց Հէրի Էմըրսըն Ֆոստիքի Աղօթքի Որշանակութիւնը, 306 էջ, Պոլիս տպուած: 1933ին թարգմանեց երկու տետրակներ,— Սուրբ գրական ուսումնասիրութիւն անձնական հոգեւոր զարգացման համար, եւ Աղօթք:

Ունի նաեւ մեծ գործ մը, Բառարան — Գանձարան, որուն վրայ աշխատած է 18 տարի:

Արագ Թերթին տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Փրոֆ. Յ. Գայաեան ունի նաեւ գրքոյկ մը, պատրաստուած՝ աշխատակցութեամբ Միհրան Գալփագճեանի, Ի խաչ հան զդա, ուր կը դատապարտուի Ա. Զօպանեան:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ՞...

Յաճախ այս էջերուն վրայ պարզած ենք այն մտահոգութիւնը, զոր կարգ մը քննադատներ կը յայտնեն բանաստեղծութեան ապագային մասին:

Պարբերաբար մամուլի մէջ կը ծնի ու տակաւին այս հարցը:

Անտրէ Ֆոնթէնա, որ ծանօթ է իր գրական ուսումնասիրութիւններով, բանաստեղծութեանց հատորի մը իբրեւ յառաջաբան, այս հարցն է դարձեալ, որ կը շօշափէ: Ու կ'ափսոսայ բանաստեղծութեան անկման վրայ.— «Բանաստեղծ եղէք, եթէ կ'ուզէք ապրիլ բոլորովին անծանօթ»: Անտրէ Թէրիվ դիտել կու տայ թէ այնքան ալ վրդովիչ չէ տագնապը: Հինէն ի վեր, կ'ըսէ, սահմանափակ էր բանաստեղծութեանց ընթերցողներու թիւը: Այժմ նուազած չէ երբեք այդ թիւը, այլ բանաստեղծութեանց հատորներու հրատարակութիւնն է որ աւելցած է: Ինչո՞ւ, սակայն, բանաստեղծութիւնը նուազ ընթերցող ունի, կամ վերջապէս չաճիր իր ընթերցողներուն թիւը: Պատճառը այն է որ բանաստեղծութիւնը չատոնց պատռած է իր դասական պատմուճանը: Դասականութիւնն էր, որ արուեստի այս սեռին կու տար ընդհանրական եւ մարդկայնական դրոշմ մը: Երբ արդի բանաստեղծները մերժեցին ճանչնալ դասական օրէնքները, ստեղծուեցաւ ներանձնական եւ քմայքոտ արուեստ մը, որ չատ քիչ հաղորդական կրնար ըլլալ հասարակութեան: Ներհայեցողութիւնը արուեստը տարաւ անհասկնալիութեան, որ հետզհետէ քանդեց ոչ միայն ընդհանրական ճաշակի գաղափարը, այլ եւ ընդունուած կանոնները տաղաչափութեան մէջ: Եւ այսպէս նաւարկող արուեստ կոչելու ... մը Մինչեւ ԺԷ. դար, դասական վարպետութիւնը, տիրելով հրապարակին, կը պահպանէր պաշտօնը,— այսինքն ընդհանրական ու նորութիւնը կամ ճարտարութիւնը savoir faire, ընդհանրական ... դարը, տաղաչափական դասականութիւնը, որոնց ամպերը բարձրացնել համճարը,— այսինքն բնատուր ձիրքը կամ նորանկ խնճութիւնը, իմացական եւ զգացական արտայայտութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ, պէտք է ըսել, բանաստեղծներ կան, բայց չկայ բանաստեղծութիւն:

«ԱՐՏԱՏՊՈՒԹԵԱՆ» ԻՐԱՒՈՒՆՔ

Ֆրանսացի Գրողներու Ընկերակցութիւնը վերջերս զբաղեցաւ հեղինակներու իրաւունքի պաշտպանութեան հարցով: Օրէնքով, որոշ սահմաններու մէջ, արգիլուած են արտատպումները: Սակայն չատեր փոխառելով «արտատպումի» արգելքէն, երբեմն մտաւոր «մէջբերումներ» կ'ընեն որ եւ է հեղինակէ: Ջէ՞ որ, ըստ օրէնքին, «արտատպումը» արգիլուած է երբ ամբողջական է: Մասնակի արտատպումը արտատպում չէ, այլ «մէջբերում»: Ֆրանսացի Գրողներու Ընկերակցութիւնը ահա այս «մէջբերումներն» է որ որոշ օրէնքներու տակ կը դնէ: Ամէն «մէջբերում» որ կը կատարուի առաջին՝ խմբագրութեան կողմէ փոքրիկ ծանօթութեամբ մը (chapeau), երկրորդ՝ 300 տողի սահմաններուն մէջ, երրորդ՝ գրքին լոյս տեսնելէն մինչեւ 3 ամիս ժամանակամիջոցի մը, զերծ է արգելքէ:

Թակոր կը խօսի

Ֆրանսացի օրագրող մը, Մարք Շատուրն, որ պրպտումներ կը կատարէ Մայրագոյն Արեւելքի մէջ, Պէնկալի մէջ կը հանդիպի հնդիկ մեծ բանաստեղծին, Ռապինտրանաթ Թակորի, որուն հետ կը խօսի պահ մը օրուան հարցերուն մասին:

Հիմալայա լեռը մարդեղինացած,— ահա Թակորը: Իր բարձր ուսերուն վրայ կը ծփայ մետաքսէ պատմուճանը, ձիւնափառ մօրուքը կ'իյնայ կուրծքին վրայ, փղոսկրի պէս կը ճառագայթէ ոգետոփառ ճակատը, աչքերուն մէջ լոյս մը ցինց եւ պայծառ, որ յատուկ է բարձր լեռները պատող երկինքին,— կը խօսի ձայնով մը որ քաղցր է եւ երգեցիկ: Եթէ ձայն ունենար Պէնկալի դաշտը, երկիր սուրբերու, բանաստեղծներու եւ հռետորներու, պիտի խօսէր Թակորի ձայնով:

— Ազգութեան գաղափարը,— ինչպէս ազգայնականութիւնը,— նոր է որ կը յայտնուի Եւրոպայի մէջ: Մեքենական ճարտարարուեստին հետ: Տնտեսական եւ քաղաքական իմաստով, ազգութիւնը կը ներկայացնէ այն արտայայտութիւնը, զոր կը ստանայ ժողովուրդ մը՝ երբ կը կազմակերպուի ձեռնական արդիւնաբերութեան համար: Ան կը ներկայացնէ ժողովուրդի մը ինքնապաշտպանութեան երեւոյթ: Շնորհիւ գիտութեան, կ'աճի իր ուժը, նոր հարստութիւններ կը ստանայ եւ դուրս կը խուժէ իր սահմաններէն: Սակայն եթէ հարստութիւն կը բերէ իրեն, իր ծանրութեան տակ կը ճմլէ մարդը: Բանի կը զօրանայ ան, մարդը կը զգանայ մէջէն: Սպառողինական, տնտեսական այս կազմակերպութիւնը, որ ազգ կը կոչուի, կը դառնայ հետզհետէ ամէնազօր մամիական? մարդկութիւնը ... ազգայնականութիւնն իր հովուենան մէջ ... է:

Երբ կը դիտեմ երկիրները, կը տեսնեմ որ անոնց դիմագիծը կը տարբերի երբ ներսէն կը դիտես կամ դուրսէն: Այսպէս անջրպետ մը կայ ժողովուրդի մը ներքին կեանքին եւ արտաքին դիրքին միջեւ: Ահա Ճափոնը,— այս աւանդապաշտ ժողովուրդը, երկրէն ներս, իր վեհանձն ու ռոմանթիք երխտագիտութեամբ, ժուժկալ եւ մեղմ գիւղացիութեամբ, բոլորովին կը տարբերի այն պատկերէն, զոր կը ներկայացնէն Ծագող Արեւի կայսրութեան մարդիկը իրենց պաշտպանական մեքենաներով: Ճափոն ժողովուրդը զրամատուներու եւ ճարտարարուեստի տէր քանի մը տասնեակ զօրաւոր գերդաստաններու ձեռքին մէջ, կը կերպարանափոխուի արեւմտեան ձեւով: Ճափոն կ'արեւմտականանայ՝ ապաւինելով իր զրացիներուն, համաշխարհային շուկաներուն, ընդհանուր խաղաղութեան:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

— o —

Փարիզի թերթերը, այս վերջին տարիներուն, յաճախ կը գանգատէին որ սինէման եկաւ տապալելու թատրոնը: Թատրոնին անկումը կը բացատրէին տեսական ու գործնական պատճառներով: Բայց անհրաժեշտ էր, որ ապրէր թատրոնը:

Եւ ահա նոյն թերթերը կ'աւետեն թէ Փարիզի թատրոններու տնօրէնները, բեմադրիչները, թատերագիրները հաւաքական ճիգով մը պիտի փորձեն փարատել տագնապը: Արդարեւ Փարիզի գրեթէ բոլոր թատրոնները վերանորոգուած են ամրան ընթացքին, ամէն յարմարութիւն պատեղծուած, մրցելու աստիճան սինէմայի գեղեցիկ սրահներուն հետ: Մեծ զոհողութիւններով պիտի բեմադրուին նոր թատերախաղեր: Սինէմային դէմ յարձակողական մըն է այս, կ'ըսեն թերթերը: Զրոյախօսիկներու արքաներն ալ (միւզիք — հոլ) կը մասնակցին այս «յարձակողականին», որովհետեւ սինէման վնասած էր նաեւ նման ներկայացումներուն: Թատրոնի տնօրէնները լաւատես են իրենց պատրաստութեանց յաջողութեան մասին:

Ճիչեր

— o —

Օրուան հացին պայքարէն յետոյ, քրտնած ճակատով եւ յոգնաբեկ մարմնով, երեկոյեան զեփիւռին հետ միասին գէպի խաղաղ ու երջանիկ դաշտերը ուղղուեցայ. դէպի բնութեան ծովածաւալ կանաչութեան ծոցը նետուեցայ, փնտռելու կեանքի թագաւորութիւնը, կեանքի հրաշափառ վայելքը

Երբ վերջալոյս է արդէն, բոժոժներուն եւ ծղրիդներուն ձայները կը մեղմանան եւ լռութեան արքան կ'իշխէ, անզօրութիւնը պաշտելի է:

Միայն յարաճճի հովն է, որ տակաւին դալար ու հաստակատար խոտերը անխնայ կ'ապտակէ, ինչպէս հակայ մը՝ հիւանդ ու անկար մէկը: Վերջալոյսին հետ միասին, դաշտերու եւ անտառներու երփնագեղ ծառերը, վերջին շողերը կը ծծեն, ինչպէս երախան իր հարազատ մօր ծիծերէն ամօք մը խածնելով՝ կ'ուզէ վերջին կաթիլն ալ ցամքեցնել:

Մանկութեանս, երբ գլխիբաց ու բոպիկ ման կուգայի հայրենի դաշտերուն վրայ, անհաշիւ փուշեր կը մանէին ոտքերուս, իսկ եղինճները գաւազանի մը պէս կը խայթէին իմ մանուկ ու անփորձ մարմինս, որ ծածկուած էր, քառասուն կտորէ բաղկացած լաթով մը:

Մանկութեանս ... երբ արդէն ամէն ինչ անցած մեկնած էր յաւիտենականութեան գիրկը ջարդարարներու ձեռքով, արցունքները կը հոսէին աչքերէս վար ինչպէս անձրեւը մութ ամպերու երեսէն, ու աչքերս յոգնած, կը նայէի հայրենի աւեր ու տարտղնած հողին վրայ, փլփլած պատերուն քով, մինչ արեւուն վերջին շողերը ոսկեգոյն ճաճանչներով, վիրաւոր ու արիւնաներկ պատերը, հողը, որբացած մասունքի մը հմայքը կը ներշնչէին ինծի:

Այդ սեւ օրերէն ասդին, ամէն անգամ որ վերջալոյսի հիւանդ, անզօր ճառագայթները կը դիտեմ, հոգիս ցաւագին տխրութիւն մը կ'ունենայ, եւ պաթէթիկ կը սկսի, ինչպէս չոգիով լեցուած կաթսայ մը:

Բայց ամէն անգամ որ ամառը կուգայ, սիրտս հրճուանքով կը լեցուի, ինչպէս ծիծեռնակները գարնան ազուոր օրերուն, ցնծութեան երգերով:

Ահա թէ ինչու թաչունի սիրունիկ թեւեր ունենալ կ'ուզեմ, որպէսզի երբ մութը իջնէ, կարենամ թառիլ ծաղկած կամ պտուղներով բեռնաւորուած ծառերուն վրայ, եւ դիտել դաշտերուն լռութիւնը եւ եթերին վրայ պլպլացող ճրագները:

Մութ է արդէն: Բայլերս կ'ուղղեմ նեղլիկ ճամբէ մը, ուր կը հանդիպիմ աղբիւրի մը ջուրին, որ հայելիի մը նման ինծի կը նայի: Ու ես կը տեսնեմ իր յստակ ու պայծառ ծոցին մէջ լուսնկային դէմքը, երկու լուսիններ դէմ դիմաց:

Հայրենի երկիր, հայրենի հող, մթնշաղին մէջ միամիտակ ցեղ մը կայ հպարտ, որ աքսորէն հետ գիրկ գրկի կ'ուզէ քու ծոցդ իյնալ

Ս. ՀՐԱՆԻԿ

— o —

ԳԻՒՂԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐՈՒ ԵՐԳ

Կը սիրեմ գեղի մութ գիշերները, հաճելի զրախտ մըն է աշխարհային, կեանք կայ չուրջը, հոգիդ կը զմայլի ու կը յղփանայ, երբ աղբիւրին ջուրը իր փիլիսոփայութիւնը կ'երգէ, իսկ առուակն անոր՝ ջուրի փոքրիկ կոհակներ կազմելով կ'երթայ կանանչահոտ ածուները ջրելու, թռչուններուն հետ խաղալու, բնութեան հրաշալիքներուն ցնծերգութիւնը հիւսելու:

Կը դիտեմ այս պատկերը յուշերուս ծրարը քակելով: Կը յուզուիմ, կը մտաբերեմ այն մութ գիշերներու երազային պատրանքներով հիւսուած գաւառային համն ու հոտը մեր գեղին: Գարուն լին մէջ կանանչութիւնը կը յախտայ մութին հետ կը կռուի, չատ մը ատառուածներ իրենց մերկութիւնը կանանչութեամբ ծածկած կը քնանան լուռ ու աներկիւղ. բարտիները յարաչարժ կարգով չարուած են, ախոյեաններու նման ազնուօրէն հոգի ունին մասցյ լռութեան մէջ. Իսկ անոնց գագաթները աներկիւղ կը փափսան իրարու հետ, բաներ մը կ'ըսեն, սօսափիւն մը հեշտալուր ու միանուագ: Գարունքին մօտ գետնասուրիւ աղբիւր մը ինք իր մէջ ամփոփուած անձայն կը խօսի... Իսկ վարը լըճացած ջուրերուն մէջէն ապուշ գորտ մը կը կրկռայ, կը խզէ լռութիւնը ու լռութեան.

Սարալանջէն քիչ հեռու, փոքրիկ բլրակի մը կողին կ'երեւի արահետ մը որ կը տանի դէպի գետ: Այդ լռութիւն կայ ամէնուրեք. Իսկ այս աշխարհէն կը սողայ օձ մը թեյնի փրփուր հոսեցնելով: Լուսնկան կը լուսաւորէ այդ ամայի ճամբան ու ոտքերը կը քաշքշէ իր փայլուն հասակը հանդարտիկ արագութեամբ, սակայն թունաւոր է եւ խուլ կայ անոր մէջ: Ու վերջապէս գետը իր արծաթ ջուրով լուսինը իր մէջ առած երկինք կը նայի, կը փշրտայ, երբեմն ալիքները իրարու վրայ կը փլին ու գիշերային ցնծութեան ձայնը կը լսուի: Երջանկութեան մէջ տխրութիւն կ'ապրի գետափին, իսկ տխրութեան մէջէն ալ յաճախ այսպիսի հովուերգական պահերու, երջանկութիւն կը ծնի հոգւոյ ու մէկ վարագոյր պատելով:

Կը սիրեմ այս բոլորը ու կ'երգեմ լիահագագ, միակութեանս սատոււ ցիչ հովին յանձնելով յոգնած մարմինս: Երազներ եւ անվերջ խոկումներ կը լլկեն միտքս:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Մուլլի եւ իրեն–պէսները օրն ի բուն կը ալքտային խարխլեն–տակը: Անուրնէ իրիկուն մէկ խանութէն միւսը, գինետունէ գինետուն, կեանքի բաշկառուք մը, տանց տաքնա–տառապանքին ծարաւը կը գոցենէին իրենց հետ: Գախունին–տուն վրայ կը ղողար ան՝ երբ կը խօսէին, երբ կը խօսէին, սրտայհուծ խաղալիկ մը, անկէ ուժով եռանդը հպարտութիւնը ունէին, ու իրենց հանդարտութիւնովը վայրենի, կը նայէին ու կը մտածէին անոր, ու ծիծաղէին իրենց կոկորդին խորէն հաճուած պէս:

Մուլլի եւ իրեն–պէսները, վայրենի աղատութիւն մը ունէին որ՝ իրենց տարիքին հետ հասած, եղած էր ալ վայրենի, աւելի անզուսպ, պատանի Հող, շուկային ծայրի անկիւնը, անոնց քալուածքը թափթփած, կանկարալ, խորունկ տառապանքի մը արտայայտութիւնն էր եղած: Անոնց փողոցներուն մէջ հասած, կը մեռնին հօն, հիւծած, չորցած ու աչքերնին բաց: Անոնց կեանքը մղձաւանջ մը, մղձաւանջով լեցուն գիշերի մը շարունակութիւնն է:

Մուլլի այդ մարդոցմէն ամէնէն աչքի երեւցածներէն էր:

Հիմակ, ամէն գիշերուան իր տպաւորութիւններուն արխիւմը կը զգար, տաք էին անոնք, աւելի ուժով պատկերացնել կը յոյսէր, կ'այրէր, կը մրկէր սիրտը.

Երբ պուրս երաւ տունէն, արհամարհոտ չարժում մը ըրաւ, թթուեցաւ երեսը, ու ձեռքերը գրպանը, սկսաւ քալել, երբ գիշերուրնէ կէս մնացած մտածում մը ինկաւ միտքը: Ա՜խ քաշածի պէս, հէ՛յ օրեր, բաւ, ուր հօրեղբօրը պատկերը լոյսի պէս ծանթած ու կենդանի, իր մանկութեան օրերը յիշեց:

Ակօրենց Մարգարը դրամի համար հոգի տուող, չէր սիրեր որ ուրիշները իրմով զբաղէին, քիթերնին իր գործերուն մէջ խօթէին: Մեկուսացած, ինք իր մէջ տապկուած մարդ մը, իր մասնաւոր երազները ունէր, կը մտածէր ինք իրեն համար: Իր յուզումները թաքուցած իր ներսը, անոնց բացախառումը՝ կեանքին հետ հաշտ չատարար կ'առաջնորդէր զինքը Ա-ռով մէկտեղ կը սիրէր իր եղբօրը տղան, կը խնդար անոր երեսին, չատ անգամ ալ կը կատակէր: Իր տունին տղան բռած, սիրտը կը թափէր անոր վրայ

Մուլլին մինչեւ որ հասաւ Խաղդանին տակ, ներսը կարմրած ու լաւցուած՝ անցեալին գոյնին, կամարին պէս կ'երկարէր հեռուները, իր տղայութեան օրերուն:

Ու, սիրտը արիւնի սկսաւ, յոյի, մթութեան խորը կորսուող ձայներուն նման:

Ի՛նչ ալ զուարթ էին միւսները, իր ընկերները, իրմէ աւելի բան մը ունէին, սիրտերնին ծալլուած չէր, խուած առեննին իրմէ աւելի ուժով, պահած համարձակութիւնները, կորովի էին:

Կաթնեցաւ սպանին

Աղջիկ մը անցաւ: Հոգիի փայլակ մը տաքցուց սիրտը: Ցերեկ էէլալի բերնէն փախած աղջի օրուան սիրել բառը: Խնդալը եկաւ: Մինչեւ այդ օրը աչքը աչքերով տեսած միայն, վարժութիւն էր եղած իրեն մաին համբ տանել չունի նման, ու մաին համբ բանը մնացած, ուրիշ տեսակ չէր հասկնար աչքը:

Հագիւ այս մտածումը թեթեւցուց սիրտը, քիչ մը հեռուն գանուողներէն մէկը մօտենալով, աչքի ձեւերով բան մը հասկցուց ու նայեցաւ հաստատօրէն: Մուլլի վեր բարձրացնելով ուսերը, քիչ մը վրդոված, փոխեց տեղը, ու սկսաւ քալել նախ թեթեւ ու դանդաղ, յետոյ կարծես միտքը բան մը եկած, քալեց արագ արագ:

Ալ ինք իր տէրը չէր, զօրանակը փրթած անիւ մը, քալած աւեն ինք իր մէջ ամփոփուելու ձեւը կ'ընէր, գուրսը ակօրներուն հասած մէկուն նման, ձեռքերը գրպանը, ուսերը կը բարձրացնէր, ու կը քալէր, ո՞ւր կ'երթար: Սիրտը կտրած, անուհն ալ կտրելու վրայ, կը քալէր խորունկ հիասթափութեան մը մէջ: Իր բոլոր երազները աչքէն ինկած, կտրած էին չէր գիտեր ինչի թենքեցնող ինչ արագութեամբ: Հիմակ անցած տեղերը նոյ կուգային, փողոցները կը պղտորնային, կը կարճնային, ու տարօրինակ արագութեամբ, կը քալէր, փողոցէ փողոց կ'անցնէր, կը քալեցնէին կարծես զինքը: Իր քալելուն չափը կորսնցուցած, չէր գիտեր, կը քալէ՞ր թէ ոչ կը վազէր:

Իր մտածումները մտախուզով ծածկուած, թէեւ մտքի փայլակումներ կ'ունենար, բայց անոնք պէտք եղած երանութիւնը չէին տար, չէին բացուեր իրենց կանոնաւոր խնդութիւնով: Տունին մնացած ամէն բան, իր տխրութեան պատկերը ունէր, ամէն բան աչքերուն դժոխք կ'երեւէր, կը պէտնար, կը թանձրանար մշուշի նըման, ու խելքին եկած կարծես,

— Աս ի՞նչ բան է պէ, աս ի՞նչ բան է, խենթենալիք բան, կակազեց ու շարունակելով անորոշ քալուածքը ծուռ ու մուռ փողոցներուն մէջ, հասաւ գերեզման տանող երկայն պողոտան:

Պզտիկ սրճարան մը կար, գիւղի սրճարաններուն պէս նեղլիկ, պարզ, խրճիթ մը գրեթէ: Նստաւ հոն: Սուրճ մը ապսպրեց: Որովհետեւ մօտեցեր էր, երբ՝ վարպե՛տ, առանց չաքարի՛ըսաւ. ալքուեցաւ ձայնը, կը դողար, չունէր տաքութեան վճռութիւնը: Սակուած եկաւ վրան, ճիչ մը կարծես մարմինը ցնցեց:

Սրճարանը մեկուսացած բան մը ունէր քաղաքէն: Հանդարտութիւն մը ունէր որ գերեզմանէն կուգար կարծես, անոր լռութեան պէս պաղ, անոր մթութեան պէս երերումներ ունէր, կը հեւար: Բարակ, չուքի նման մթութիւն մըն ալ հագիւ լոյսի մը ցոլքովը կը բացուէր: Խոնաւութիւնը բորբոսած ու կծու, կը ծանրացնէր մթնոլորտը:

Մուլլի աչքերը անկեց ձեղունին, ուժով, տեսակ մը դժկամակութեամբ, ծակելու աստիճան, ու ճակատի գիծերը մօտեցան իրարու, խառնուեցան գրեթէ, պզտիկ, արեւէն կարծրացած ճամբաներու նման:

Սրտին ճամբաներն էին անոնք: Տխրութիւնը կ'երեւէր հոն:

Սիկառ մը ծխեց: Ծուխը ներս քաշած առեն, կուրծքը կը դողար, աչքերը կը գոցուէին, ու ձայնը կուլար, երբ դուրս կու տար ծուխը կրկին:

Հիմակ, իր մտածումները չատ հեռու չէին իրմէ, գլխէն քիչ մը վեր, ձեղունին մօտ, կը տեսնուէին պլորուած ծուխին ... քովլըռոփ չարժում մը ըրաւ՝ խուսափելու արագութեամբ:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(12)

(Շար.)

1400 ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

«ՀԱՅԵՐԸ ԲԱՒԱԿԱՆ ՉԷԻ՞Ն»

Գրած էինք թէ համաձայնութիւն գոյացած է, Սուրիա փոխադրելու համար անցեալ տարի Իրաքէն փախած Ասորիներու ազգականները: Այս առթիւ Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ստացած է Դամասկոսէն.—

Միջագետքի կուսակալը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ ֆրանսական մարզպանութիւնը որոշած է սեպտեմբերին Սուրիա փոխադրել 1400 Ասորիներ:

Այս լուրը Սուրիոյ մէջ մեծ դժգոհութիւն յառաջ բերած է, որովհետեւ Միջագետքի Ասորիները, Միջագետքցիներուն դէմ տեսակ տեսակ դաւաճանութիւններ գործած ըլլալով, առանց Միջագետք մնալը անկարելի դարձած է. ասոր վրայ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները Ասորիներուն նոր տեղ մը փնտռել ըսկսած էր:

Առնե՞ մը Ասորիներու Աֆրիկէ տեղաւորուելուն վրայ խօսուած, անկէ վերջը Պրազիլիոյ կառավարութեան հետ բանակցութեան սկսուած էր:

Բայց ոչ մէկ երկիր Ասորիները ընդունելու յօժարելուն համար, վերջապէս առանց Սուրիա տեղաւորելու գաղափարը առաջ քշուած եւ Միջագետքի կառավարութեան հետ Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանութիւնը այս գործին մասին համաձայնած են: Սուրիական թերթերը շատ բուռն հրատարակութիւններ կ'ընեն: Պէյրութի *Սաւթ ուլ Ահրար* թերթը կը գրէ.—

Սուրիա ազգերու մրուրներուն ապաստան տե՞ղն է որ, Հայերէն վերջը Ասորիներն ալ գլուխը կը հանեն: Արդեօք Սուրիա բերուած 100,000 Հայերը բաւական չեղա՞ն որ առանց վերջ Ասորիներն ալ կ'աւելցուին: Եթէ Ասորիները իրենց եղած շնորհներու յարգը գիտնային, Միջագետքէ իրենց տեսած բարիքները կը ճանչնային եւ կը հաստատէին:

Այս խօսքերը բաւական են ցոյց տալու որ, Սուրիացիները ինչպէս կ'ընդունին Ասորիները:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԸ ՄԵՂՄԱՆԱ՞Յ

●●●●

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Փրուսիոյ Ներքին Նախարարութիւնը արտօնած է որ հրեայ դեղագործները շարունակեն դեղ տալ այն հիւանդներուն որոնք քննուած են բարեգործական ընկերութեանց բժիշկներուն կողմէ: Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կը պարունակէ հետեւեալ նշանակալից հատուածը.—«Ցանկալի չէ որ, ցորչափ պետութիւնը ոչ-արիական դեղագործի մը կը թոյլատրէ պահել իր արտօնագիրը, անոր ապրուստ մը ճարելու հնարաւորութիւնը անուղղակի ձեւէն առնուի կամ վերնայ»:

Բանգէտներ կ'ըսեն թէ եթէ այս բոյկոտումը լայնօրէն գործադրուի, հակառակ գերման Հրեաներ պիտի ազատին անօթութենէ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Տ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր *1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 *էջնոց հատոր մը:*

≡"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ,,ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.: Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն գրկել Տօքթ. Տ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (6) Métro: Odéon. Tél. Danton 88–65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն. ամէն տեսակ գրքեր Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՀԱՒԱԲՈՒԾՈՒԹԵԱՆ *համար կը փնտռուի նպաստաւոր վարձքով Փարիզէն 20—40 վայրկեան հեռու արուարձանի մը մէջ 4—5 սենեակնոց շէնք մը որ ունենայ 1000 — 2000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ լէյակուած հող: Գրել Նամակաւ ՅԱՌԱՋի միջոցաւ, Թ. Պետրոսեանի,* 17 Rue Damesme, Paris (13):

ԺԱՄԱԳՈՐԾ ԵՒ ՈՍԿԵՐԻՉ

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

16, Avenue de la Porte d'Italie. Paris (13e).

կը ծախենք ամէն տեսակ ժամացոյցներ, ամէն տեսակ ոսկեղէն զարդեր՝ օղ, մատանի, շղթայ, ապարանջան, ասեղ եւայլն.:

կը նորոգենք՝ ամէն տեսակ ժամացոյցներ եւ զարդեղէններ:

խնամեալ աշխատանք եւ չափաւոր գին.

Եթէ կը փափաքիք ձեր հանդէսները, հարսանիքները, խնջոյքները հաճելի դարձնել ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԱՆ ընտիր երաժշտութեամբ, դիմեցէք

ՔԱՌԻՈՆՑ ԳԱՐԵԳԻՆԻ

Հասցէ 28, Rue Mme Curie. Bagneux (Seine).

Գիւրամատչելի պայմաններ:

ՈՒՇԱԴՐԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նօդկառի Շրջ. ընդհ. Հայրենակցական Միութեան ընդհանուր ժողովը այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-30ին, 12, rue Léon Gozlan*ի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Կարեւոր հարցեր:*

Գործ կը փնտռէ

Պատուաւոր հայ կին մը սնական աշխատանքներու համար օրավարձով կամ ամսականով. Դիմել տիկին ԱՐՓԱՃԵԱՆի, 139, Ave. d'Italie. Paris (13):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի վասպ Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր եւ բոլոր հայրենակիցներու կողմէն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից Աղավարդ Կաֆասեանի դառնաղէտ եւ վաղաժամ մահուան առթիւ իր տիկնոջ եւ պարագաներուն:

▬

Տէր եւ Տիկին Վ. Հիւսեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից Աղավարդ Կակոսեանի վաղաժամ եւ կսկծալի մահուան առթիւ իր տիկնոջ եւ պարագաներուն:

Տէսին, 13 Սեպտ. 934

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած *ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ԺԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԵԼԻՔ ԴՊՐՈՑԻՆ*

Այսօր կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Գ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրճարանին մէջ
45, rue de la Defense, Իսի-լէ-Մուլինօ

կը բանախօսէ՝ Տիկ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, պար.

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— Առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Կար տ'Իսի:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԻՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ*

23 *Սեպտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին*

7, rue Trétaigne, Paris

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ **SOMYL**ով: Քաւչուն եւ ալլիւն. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէնէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում:

կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7

126, Boulevard Sérurier, Paris (19e)

Métro Danube Autobus: M. & BH.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԵԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մտնելու եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, բարանքի եւ մարշան փոքերի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14-20:

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél. Archives 05—93

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ ոճրական եւ քաղաքացիական դատարան. Ներս առնելու, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Սիփան» Երգչախումբին յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու: Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած՝ «Նունուփարի մէջտեղը» եւ «Հայկ ու Վարդան» տիւքերը՝ 12 ֆրանք հատը:

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris (20), *և «Սիփան»ի քարտուղար՝ Ն. Ցակառեանի՝* 9bis rue Mme Curie Bagneux, (Seine):

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

ՌԻՒ ԼԱՖԱՅԷԹԻ ՎՐԱՅ

ՎԱՐՁՈՒ է Րիւ Լաֆայէթի վրայ լուսաւէտ յարկաբաժին մը, երեք սենեակ, մուտք, խոհանոց, W. C., պառաւհիի սենեակ, կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն: Արտօնութիւն ամէն տեսակ գործի եւ բնակութեան (ի բաց առեալ այրերու գործակցութեան): Տարեկան վարձք՝ 4500 ֆրանք: Այցելելու համար դիմել տեղւոյն վրայ Տիկին ՌԱՆՃԵԼԵԱՆի 94, Rue Lafayette, Métro: Poissonnière*ի դիմացը:*

ՇԱՀԱՒՈՐ ԳՈՐԾ

ՎԱՐՁՈՒ կը տրուի սափրիչի խանութ մը ժէրմենոյ: Ապահով գործ: Զեռնտու պայմաններ: Դիմել՝ Mme. ANDRÉ*ի,* 19, Rue Blanqui, Paris (13).

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

ՎԱՐՁՈՒ է օդաւէտ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ մը, երկու սենեակ, entrée, W.C. *պահարան, քավ, տարեկան վարձք՝* 2650 *ֆրանք: Նմանապէս խանութ մը, հետը սենեակ եւ քավ մը: Տարեկան վարձք* 2950 *Ֆր.:* Charge 100)10 *եւ* Chauffage Central: *Դիմել* 50, Rue Dr. Basset, St-Ouen. Autobus 42, DA. 54, 66, 73, Hbis. J. *եւայլն.:*

ՎԱՐՁՈՒ ՎԻԼԼԱ ՄԸ

Chelles Cournay (70, Rue de Moulin)

Շէլ - ԳՈՒՐՆէյի օդաւէտ արուարձանին մէջ վարձու է վիլլա մը, վեց սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն. մշակելի հող վեց հարիւր քառ. մեթր: Տարեկան վարձք՝ 2500 *ֆրանք:*

Հաղորդակց. միջոց՝ Gare de l'Est (20 *վայրկեան Փարիզէն): Ոտքով մէկ կայարան:*

Դիմել գերձակ Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի 13' Rue Saulnier, Paris (9):

Ունիմ նաեւ Փարիզի տանս մէջ կահաւորուած սենեակ մը, առանձին կնոջ մը եւ կամ օրիորդի մը համար:

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս գնով ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *ընկերութեանց վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուածը երգուած հին եւ նոր երգիչներու, բէշրէֆները ու սէմայիները ՈՒՂԻՂ ՍԽՈՒՆ նօթաներով նոր հրատարակուած. Հատը 2 ֆրանք ու կոնտակ*

Դիմել Agop Arslanian*ի* (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մեթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 Ֆր. վճարում:

Ձրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մեթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40 - 37**

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի խմիչքն օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ ետք ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58 ...

կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու.

EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis. Tél. Plaine 09 ..

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Demelian 24, rue Assalit. Nice (A. M.

ԼԱՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ *ՊԷՐՆԷՐ ՎԷՀԷԼ*

94, Rue Saint Lazare Paris (9):

Եթէ հիմնապէս չգիտէք ֆրանսերէն լեզուն իր բոլոր նրբութիւններով, եթէ չէք հասկնար արուեստագիտական բացատրութեանց իմաստը եւ ծանօթ չէք ձեր բոլոր իրաւունքներուն, մի՛ ձեռնարկէք դատական եւայլն գործեր, առանց ձեռնհաս անձի մը նախ կայութեան: Մի խնայէք այս առթիւ ձեր ընելիք ծախքը, որովհետեւ ապագային պիտի զղջաք դառնօրէն.

Խորհրդակցութիւն մը չկարօտիր մեծ գումարի, բայց շատ անգամ կը փրկէ անձի մը կացութիւնը:

Գրաւոր խորհրդակցութիւն՝ փարիզի գաւառներու եւ արտասահմանի համար: Ղրկեցէք մանդատով 30 ֆրանք:

Գրեցէք հակիրճ, բայց որոշ, յստակ եւ ճշգրիտ:

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

OCEANIA

21, Rue Tronchet, Paris Tél.Anjou 22 23

Շոգենաւային տոմսակներ ամէն երկիրներու համար: ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ եւայլն. տեղեկութիւններ կը տրուին դէպի օտար երկիրներ ծովային ճամբորդութեանց մասին եւ գաղթականութեան համար

GREGOIRE

Ex - Modéliste des grandes Maisons

143, Boulevard MAGENTA, Paris (10)

Métro: Barbès - Rochechouart

Արանց եւ կանանց մեր գերձակատան բազման առթիւ մեծ գեղչ մեր գիներու վրայ, մաքուր և խնամուած գործ:

ՖԱՍՕՆ	սկսած	300	ֆրանքէն:
COMPLET	»	400	»
ՎԵՐԱՐԿՈՒ	»	400	»

Բաց է ամէն օր մինչեւ երեկոյեան ժամը 9ը:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային հիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշել *Հեռաձայն* **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

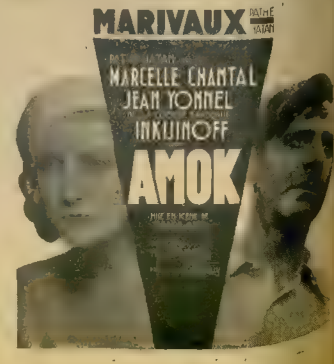

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17 Rue Dameme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՆՈՒԱԳԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
[illegible]	140 ֆրանք	70 ֆրանք	[illegible]
[illegible]	250 »	130 »	-
[illegible]	200 »	100 »	—
[illegible]	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ MARDI 18 Septembre 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année Nº [illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ...

Քիչ անգին պիտի կարդաք լուր մը՝ Պոլսոյ Հայերու ազգ. կազմակերպութեան մասին։

Կ'ուզէի՞ք իմանալ բուն խորագիրը, այնպէս ինչպէս հրատարակուած է Պոլսոյ թերթերուն մէջ.—

«Համայնքային գործերը հանրապետական կառավարութեան ձեռքին պատշաճեցնելու նպատակով ձեռնարկ»։

Խօսի՛նք հայերէնը եւ առնենք ոգին։

Ըսել կ'ուզեն թէ՝ ձեռնարկ մը կատարուած է, հայ հասարակութեան գործերը կառավարութեան տեսակէտներուն յարմարցնելու համար։

Լուր կարգ մը մանրամասնութիւններ ալ կու տայ։ Աւելի բացորոշ է Հավասի հեռագիրը, իսկ ուրիշ մանրամասնութիւններ կը խմանաք հետզհետէ։

Անակնկալ մը չէր այս ձեռնարկը, երբեւ թէ ինքնաբերաբար կատարուած։

Անցեալ տարի յունիսին, Թուրք թերթերը կը պատմէին թէ կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, փոքրամասնութեանց ներքին գործերը վարելու համար։

Այս առթիւ, գրած կու տային թէ՝ «կառավարութիւնը Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութեանց կարգ մը իրաւունքները ճանչնալով հանդերձ, չէ ճանչցած օսմ. կայսրութեան սուլթաններու ֆէրմաններուն վրայ կրթնած կազմակերպութիւններն ու կարգութիւնները»։

– «Ուրեմն, անհրաժեշտ էր որ կառավարութիւնը նոր կանոնագիր մը պատրաստէր Պատրիարքարաններու եւ խախամապետութեան համար, որպէսզի կարենար ապահովել իր հակակշիռը անոնց քաղաքականութեան եւ երկրին անդորրութեան տեսակէտով Հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին (սահմանադրութեան) մէջ ալ աշխարհական եւ կրօնական գործերը բաժնուած ըլլալով, այլ եւս կարելի չէր որ կրօնական հաստատութիւնները կապ ունենային աշխարհական գործերու հետ։ Թէեւ Պատրիարքարանի եւ խախամապետարանի վարչութեանց կանոնագիրներուն տրամադրութիւնները ջնջուած են, բայց այսօրուան գործնական վիճակը ցոյց կու տայ թէ այդ հաստատութիւնները հին ձեւով կը կառավարուին»։ (Աքշամ, 29 յունիս 1933)։

Օրինագիծը պիտի քուէարկուէր նոյն տարուան հոկտեմբերին բայց յետաձգուեցաւ, Թրքական հանրապետութեան տասնամեակի խրախճանքներուն մէջ։

Իրականին մէջ, յետաձգուածը գիրն էր, ոչ թէ գործը։

Այդ օրէն ասդին, կառավարութիւնը հետզհետէ կը պրկէր օղակները, որպէսզի փոքրամասնութեանց վարչական իշխանութիւնները մեղսի գան, «ինքնաբերաբար» կատարելու համար այն ինչ որ պիտի կատարուէր միջնադար։

Նորագոյն փաստ մը ներկայացուցած ըլլալու համար, յիշենք Լուսաւորչեան խնամակալութեան խնդիրը.

Այս Թաղի եկեղեցին եւ դպրոցը (Կեդր. վարժարան) կը մատակարարուէին մասնաւոր խնամակալութեան մը ձեռքով, որ հպատակ է Պատրիարքարանին։

Վերջերս ան մը դիմակաւորներ, անմիտ եւ անպատիւ մարդիկ, մէջտեղ նետուեցան գլուխ հանելու համար այտուս խաղ մը։

«Մենք առանձին Թաղ. խորհուրդ կ'ուզենք»,— ըսին անոնք։ Եւ առանց սպասելու օրինական ձեւակերպութեանց, առաւ մը 60–70 հոգի հաւաքեցին, ստորագրութիւններով մտան ժամուն բակը, եւ հոգի ընտրեցին իբրեւ Թաղական։

Այս ինքնակոչ մարմինը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, կ'ուզէին բանալիները եւ բոլոր գոյքերը։ Խնամակալութիւնը, Պատրիարքը եւ ամբողջ պաշտօնէութիւնը Պատրիարքարանին հասկցին սուբին։

Նորեկները քանի մը անգամ բանի փորձեր կատարեցին, դարպասին բերին դուռները բանալու համար, պահակներէ պահակներ խուժեցին սուրին խնամակալ, աէրունէր, քարտուղար, ժամկոչ եւն.։

Կառավարութիւնը քթին տակէն կը խնդար։ Քաղաք. ժողովը ամենապետը դիմեց Բերայի կառավարիչին, որ խոստացաւ համբել ինքնակոչ Թաղ. Խորհուրդը եւ նոր ընտրութեան հրահանգ տալ։ Կը նշանակէր թէ խնամակալութիւնը կը մնայ պաշտօնի վրայ։

Ինչ միամտութիւն։ Քանի չորս ժամ չանցած, կառավարութիւնը երկու աւանդապահ կը նշանակէր, մէկը՝ խնամակալութենէն, միւսը՝ ինքնակոչ Թաղ. Խորհուրդէն, մինչեւ որ ընտրութիւններ կատարուին։

Իրականին մէջ, ինքնակոչ Թաղ. Խորհուրդին ներկայացուցիչն էր որ կը վարէր գործերը։ Կ'երթար եկեղեցի, հրամաններ կ'արձակէր, դրամները կը գանձէր, կ'արձանագրէր ծոցի տետրակին մէջ, եւ — պրծա՜ւ։

Ու մինչ միամիտներ կը սպասէին թէ ընտրութիւն պիտի կատարուի,— ահա հրամանագիր մը պաշտօնապէս կը հաստատէ ինքնակոչ Թաղ. Խորհուրդը, որ իր ամբողջ կազմով կուգայ եւ կը տիրանայ անոնք կալուածին,— եկեղեցի եւ վարժարան — անունները եւ պաշտօնանկութիւններ կը կատարէ եւն.։

Մէկ խօսքով, Փափա Էֆթիմի սարքամարութիւն մը, որուն առջեւ անխտրական նահանջի մը կը դատապարտուին պատրիարքը եւ Քաղաք. Ժողով։

Ահա, ուրեմն, տխուր այն կազմակերպութեան, որ պիտի բանէ Պատրիարքարանի ձեռքը մնացած իրաւասութեանց տեղը։

Բուն ծրագիրը աշխարհական եւ կրօնական իրաւասութեանց անջատումը չէ, ինչ որ շատ բնական պիտի համարուէր տարբեր պայմաններու մէջ, այլ քայքայումը փոքրամասնութեանց ազգ. կազմակերպութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

»»»· ·«««

Ձեռնարկ մը «համայնքին գործերը կառավարութեան տեսակէտին պատշաճեցնելու»

Հավասի գործակալութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ստացած է Պոլսէն, սեպտեմբեր 14 թուականով.—

Հայոց պատրիարքարանի Քաղաք. ժողովը գոյացած համաձայնութեան մը վրայ, որոշեց որ պատրիարքը այսուհետեւ վարէ միայն կրօնական գործերը։ Հիւանդանոցներու, դպրոցներու եւ որբանոցներու վարչութիւնը պիտի յանձնուի յատուկ մարդոց, համաձայն թրքական սահմանադրութեան ընդհանուր սկզբունքներուն։

Երէկ հասած պոլսական թերթերուն մէջ, այս լուրը հրատարակուած է հետեւեալ ձեւով (13 սեպտեմբեր).

Քաղաք. ժողովը իր երէկուան նիստին մէջ որոշեց հետեւեալ զեկոյց հաղորդել Մամուլին.—

« Վարչութեան ատենապետ պէյը ժողովին որոշումով քանի մը ատենէ ի վեր պատկան իշխանութեանց մօտ դիմումներ կը կատարէր, համայնքին գործերը Հանրապետական կառավարութեան տեսակէտին պատշաճեցնելու նպատակաւ։ Այս դիմումները որոշ ելքի մը յանգած ըլլալով, Ատենապետ պէյը արդիւնքը մանրամասնօրէն հաղորդեց երէկուան ժողովին, որ կարեւորութեամբ լսելով սոյն տեղեկատուութիւնը, համամիտ գտնուեցաւ կատարուած ձեռնարկներուն եւ շնորհակալութիւն յայտնելով ատենապետ պէյին ջանքերուն համար, որոշեց անմիջապէս գործի ձեռնարկել ընդունուած ձեւին համաձայն »։

*, Վարչութեան ատենապետ Վահան պէյ՝ կուսակալութեան մօտ դիմումներ կատարելով, իրազեկ եղած է հետեւեալ սեպտեմբերուն.— Թաղ. խորհուրդներուն դիւաններէն կազմուած մարմին մը՝ ընտրէ Վարչական ժողովը։ Քաղ. ժողովը՝ իր յաջորդին ընտրութեան համար եռապատիկ ցանկ մը պատրաստէ եւ ներկայացնէ կառավարութեան հաւանութեանը։ Ցանկը վաւերացուելէ վերջ, դիւաններու ժողովը այդ ցանկէն ընտրէ վարչական ժողովը։ Դիւաններու մարմինին եւ վարչական ժողովին ատենապետները նախագահեն իրենց պատկանած ժողովներուն, իսկ պատրիարքը՝ կրօն. ժողովին։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՄՏՆԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Բոլոր ձեւակերպութիւնները վերջացան

»»»· ·«««

ՄՆԱՑՈՒՆ ԱԹՈՌ՝ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Բոլոր ձեւակերպութիւնները վերջացած ըլլալով, Խ. Միութիւնը այսօր հանդիսաւորապէս պիտի մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Ինչպէս գրած էինք արդէն, նախապէս համաձայնութիւն գոյացած էր Պ. Լիթվինովի հետ, օրինական ձեւակերպութեանց մասին։ Ապահովուած ըլլալով երկու երրորդի մեծամասնութիւնը, սեպտեմբեր 15ին հետեւեալ հեռագիրը ուղղուեցաւ խորհ. իշխանութեան եւ պատճէնը հաղորդուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան.—

« Ստորագրեալներս, Ազգերու Դաշնակցութեան 15րդ ընդհ. ժողովի պատուիրակներ հետեւեալ պետութեանց.— Հարաւ. Ափրիկէի հանրապետութիւն, Ալպանիա, Աւստրիա, Աւստրալիա, Մեծն Բրիտանիա, Պուլկարիա, Քանատա, Չիլի, Չինաստան, Սպանիա, Էսթոնիա, Եթովպիա, Ֆրանսա, Յունաստան, Հայիթի, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իրաք, Իտալիա, Լիթուանիա, Լիթոնիա, Մեքսիկա, Նոր Զէլանտա, Պարսկաստան, Լեհաստան, Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա, Թուրքիա, Ուրուկուէյ, Եուկոսլավիա,

« Նկատելով որ խաղաղութիւնը պահպանելու եւ կազմակերպելու պաշտօնը, որ գլխաւոր գործն է Ազգերու Դաշնակցութեան, կը կարօտի պետութեանց ընդհանրութեան աջակցութեան, կը հրաւիրեն Խ. Ս. Հ. Միութիւնը մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ իր թանկագին գործակցութիւնն ընծայել անոր »։

Ա. Դ. Խորհուրդը գաղտնի նիստ գումարեց իրիկուան դէմ, եւ կարդաց այս հեռագիրը, ինչպէս եւ Խ. Միութեան պատասխանը, որ հաղորդուած էր Պ. Լիթվինովի միջոցաւ եւ որ կ'ըսէ.—

« Խորհրդային կառավարութիւնը ստացաւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու մեծ մասի մը կողմէ ստորագրուած (կը յիշէ անունները) հեռագիր մը որով, շեշտելով թէ Ազգերու Դաշնակցութեան կոչումն է կազմակերպել խաղաղութիւնը եւ թէ այդ գործը կը կարօտի ազգերու ընդհանրութեան աջակցութեան, այդ պետութիւնները կը հրաւիրեն Խ. Ս. Հ. Միութիւնը մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ ընծայել իր գործակցութիւնը։

«Միեւնոյն ատեն, Խորհրդային իշխանութիւնը պաշտօնապէս տեղեկութիւն ստացած է Տանըմարքայի, Ֆինլանտայի, Նորվեկիոյ եւ Շուէտի կառավարութենէն՝ իրենց բարեացակամ դիրքի մասին։

« Խորհրդային կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութեան գործընամարած է խաղաղութեան կազմակերպութիւնն ու ամրապնդումը եւ երբեք խուլ չէ մնացած միջազգային գործակցութեան որ եւ է առաջարկի, ի խնդիր խաղաղութեան։ Ան կը նկատէ թէ՝ իր ստացած հրաւէրը, որ կուգայ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու ստուար մեծամասնութեան մը կողմէ, արտայայտութիւնն է Ազգերու Դաշնակցութեան խաղա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ...

Անշուշտ շատ քիչերը բան կը հասկնան սա երկտող ազդարարութենէն, որ կ'երեւայ բոլոր թերթերու մէջ.—

«ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐԸ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ, ԵՒ ԹՈՒՂԹԻ ՄԷԿ ԵՐԵՍԻՆ ՎՐԱՅ»

Ճիշդ ատոր համար է որ, թերթերը տարին տասներկու ամիս կը յիշեցնեն զայն։

Արդարեւ, շատ քիչերը նկատի կ'առնեն այս ազդարարութիւնը։

Այս «կը խնդրուի »ն ալ այնքան կ'ազդէ որքան միւսը, շատ շատերուն համար,— « Կը խնդրուի դրկել բաժնեգինը »։

Ամէն մարդ կը նախընտրէ իր գիտցածին պէս շարժիլ։

Եւ, խմբագրական սեղաններուն վրայ կը շարուին դէզ – դէզ ձեռագիրներ.—

Մատիտով, մելանով, երկու երեսի վրայ։

Իրար խառնուած բառերով, ակռաներէ գրկուած ուառերով։

Սաւառնաթեւ, մանուածով, ամէն մէկ բառը կէտերով զատուած, կամ բոլոր կէտերը վտարուած։

Խառնի խուռն անուններով եւ թըուանշաններով, որոնց ընթերցման համար յաճախ օգնութեան կը կանչուին վառակաւոր... գրաշարներ։

Ի՞նչպէս համոզնել մամուլի պատուարժան աշխատակիցները թէ՝ անփոյթ, քմահաճ, խառնիխուռն, անընթեռնելի ձեռագիրները ոչ միայն աւելորդ յոգնութիւն կը պատճառեն խմբագրին ու գրաշարին, այլեւ կրնան փորձանքի յանգիլ։

Այս տողերը գրողն ալ նշանաւոր է իր տխպա՛ր ձեռագրով։

Միայն թէ, գրաշարները վարժուած ըլլալով հիւսուածքին, քիչ անգամ կը սխալին.

Եւ յետոյ, ինք ներկայ է։ Երբ նեղը մնան, կը հարցնեն, կամ եթէ սխալ շարեն, կրնայ սրբագրել։

Իսկ եթէ գրածը նամակ ըլլայ...

Առջի օր, ձեռագիր գրելու պէս երկտող մը կը գրէ բարեկամի մը։

Նամակին մէջ կայ բացատրութիւն մը,— «կուշտ – կուշտ »։ Բարեկամը կը կարդայ... «կոշտ – կոշտ »։ Եւ... բացատրութիւն կը պահանջէ։

Ո՛րքան այսպիսի փորձանքներ, ամէն օր, եւ ամէն թերթի մէջ։

Երբեմն կը ստիպուիս ամբողջ տողեր ընդօրինակել, եթէ կրցեր ես կարդալ, կամ ջնջել, եթէ չկրցար լուծել հանելուկը։

Ցանկալի ամբողջ բառեր ողէն կը գրես, լաբիւրինթոսի մը վերածելով ձեռագիրը։

Եւ գրաշարն է որ ծուռ – ծուռ երեսդ կը նայի, կամ կը խնդրէ... նոր անել այդ յօդուածը եւ ուրիշ մը տալ «աղուոր գիրով »։

Մանաւանդ որ, այլեւս պատմութեան անցաւ ձեռքով գիրեր շարելը, եւ մեքենան է որ տողեր կը շարէ, կը ձուլէ, կը նետէ։

Արդ, գիտցողները թող բացատրեն չգիտցողներուն,—

Երբ ձեռքով կը շարէին, սխալ գիրը կամ բառը, բառին սխալ մասը կը հանէին եւ կը սրբագրէին, առանց վնասելու տողին։ Իսկ այժմ, տողաշարով, եթէ սխալը նոյնիսկ մէկ ստորակէտ ըլլայ, ամբողջ տողը կը նետեն եւ նորէն կը շարեն։

Այս մանրամասնութիւննե՞րն ալ չեն բաւեր, ուժ տալու համար « կը խնդրուի »ներուն։

ՎԱՀԷ

ԳՈՐԾԱԴՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

●●●●

13 ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ...

Լիոնէն կը հեռագրեն.— Ռոնի նահանգին մէջ, 13 քաղաքապետներ խնդրեցին կառավարութենէն միջոցներ ձեռք առնել, գործադրկութեան տագնապը մեղմացնելու համար։ Եթէ գոհացում չստանան, անոնք բոլորը մը պիտի կազմեն եւ որեւէ մեկ ... [illegible] հրաժարին քաղաքապետական պաշտօններէն։

Այս 13 քաղաքները ծանրապէս ազդուած են մետաքսի ճարտարարուեստի տագնապէն։ Քաղաքապետները կ'ըսեն թէ այլեւս չեն կրնար տեղական միջոցներով վճարել գործազրկութեան նպաստը եւ կ'առաջարկեն.— 1. Գործադրկութեան Սրպատուի հաշէն ազատել քաղաքապետութիւնները.— 2. Անմիջապէս ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց։ Մէկ խօսքով, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ գործադրկութեան տագնապը սուր համեմատութիւններ առած է կարգ մը գաւառներու մէջ եւ օրէ օր կ'աւելնայ։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԱԾՈՒԻՆ

●●●●●

ԻՎԱՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎ ՊՈԼԻՍ ՀԱՍԱՒ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը Սեպտ. 16ին ձերբակալեց 29 Մակեդոնացիներ։ Տասներկուքն ազատ արձակուեցան հարցաքննութենէն վերջ, իսկ տասը վար դրուեցան։ Այս առթիւ շատ մը վտանգաւոր քուղեր ալ բռնուեցան։

⁂ Գրած էինք թէ Թուրքիա փախած է մակեդոնական կազմակերպութեան գլխաւոր վարիչը, Իվան Միխայլով։ Փախստականը, որ Քըրքլար էլի (Քըրքքիլիսէ) գացած էր իր կնոջը եւ քանի մը ընկերներու հետ, Պոլիս հասած է արդէն։ Կ'ըսուի թէ չպիտի յանձնուի պուլկարական կառավարութեան, քանի որ քաղաքական յանցաւոր կը համարուի։ Բայց եւ այնպէս, Պուլկարիոյ ներքին նախարարը պիտի պահանջէ յանձնումը, համաձայն թուրք-պուլկար դաշնագրին։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

— o —

Գրած էինք թէ յայտարարութիւն մը կարդացուած է Պոլսոյ հրէական սինակոկներուն մէջ, Թուրքերէն խօսելու համար։ Այս առթիւ « Միլլիյէթ » կը գրէ —

Այս շրջաբերականը կարեւոր է, որովհետեւ կը հաստատէ թէ, մեր հրեայ հայրենակիցները թուրքերէն խօսելու արժէքը ըմբռնած են, ապա թէ ոչ կարելի չէ որ, դարերէ ի վեր ուրիշ լեզուով խօսող ցեղ մը շրջաբերականով մը թուրքերէն խօսիլ սկսի։

Հրեայ հայրենակիցները ինչո՞ւ թուրքերէն չեն խօսիր։ Ասոր պատասխանը Օսմանեան կայսրութեան կազմակերպութեան մէջ պէտք է փնտռել, որովհետեւ Օսմանեան կայսրութիւնը ազգային լեզուով մը խօսելու տեսակէտին վրայ պնդող եւ ազգային մը– շակոյթ մը ունեցող քաղաքական կազմակերպութիւն մը չէր։ Օսմանեան կայսրութիւնը ազգերու հաւաքածոյ մըն էր եւ բնական կը նկատուէր որ այս հաւաքածոյին մէջ ամէն ազգ իր լեզուն խօսի։ Թուրքերէնին պաշտօնական լեզու ըլլալու պարագան իսկ 93ին առաջին երեսփոխանական ժողովի բացուած ատեն ոչ թուրք տարրերու կողմէ վիճարանութեան դրուած է։

Այդ թուականի երեսփոխանական ժողովի ատենագրութիւնները կարդացողները, կը տեսնեն որ նախագահ Ահմէտ Վէֆիք փաշա այս փաստին խնդիրը վիճաբանութեան նիւթ չընելու համար, որքան ջանք թափած է։

Գործը այս վիճակին մէջ ըլլալով հանդերձ, առաջին ակնարկով կ'երեւցուի որ այս լեզուական խնդրոյն մէջ, հրեայ հայրենակիցներու օսմանեան ամբողջութեան մէջ գրաւած դիրքը ուրիշ ազգերէ տարբերութիւն մը ունի։

Յոյները, Հայերը, Ալպանացիները եւ ուրիշ ազգերը ուզած են իրենց լեզուով խօսիլ, մինչդեռ Հրեաներու լեզուն երբայեցերէն ըլլալով հանդերձ, սպաներէնը եւ ֆրանսերէնը իրր մայրենի լեզու ընդունած եւ այդ լեզուները թուրքերէնէ գերադաս համարած են։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ. — 6. ԼԵՀԱՍՏԱՆ (Բ.)

Կանացի կազմակերպութիւններու վարիչները կ'ուզեն, որ կինը պաշտպանուի նախ. քաղաքային, եւ այդ նպատակաւ կը ներկայացնեն կարգ մը պահանջներ.

1.— Մասնաւոր օրէնքներ հաստատել վեներական հիւանդութիւններու չարիքը սահմանափակելու համար.

2.— Աւելցնել քաղաքներու վրայ հըսկող կին ոստիկաններու եւ աշխատանքի կին քննիչներու թիւը.

3.— Կին դատաւորներ ընտրել կըրոնական դատերու յատկացուած դատարաններու մէջ.

4.— Հիւանդանոցներու մէջ բժշկուհիներ նշանակել՝ կիները քննելու համար, եւն.:

Որպէս քաղաքային ազատութիւն, կը փափաքին որ կինը ազատ ըլլայ ուզածին պէս շարժելու, գործելու եւ քաղաքականութեան խառնուելու, փոխանակ ամէն բանի համար ամուսինէն հրաման առնելու: Ի նպաստ կնոջ ընդլայնուի ապօրինի զաւակներու հայրութիւնը ճշդող օրէնքը: Միացեալ Նահանգներու մէջ եղածին պէս, ամուսնական դատերը տեղըւոյն այր եւ կին խառն մասնաւոր դատարաններու մէջ: Ամուսնալուծման պարագային՝ տղաքը մօրը պատկանին, անշուշտ բացառիկ պարագաները նկատի առնելով: Կը պահանջեն նաեւ, ընկերային որոշ իրաւունքներ, օրինակ, եթէ կին կամ մայր տունը մնացող կինը, աշխատաւորուհիի մը պէս իրաւունք ունենայ ընկերային ապահովագրութեան բոլոր առաւելութիւններուն, օտարի մը հետ ամուսնացած պարագային կարենայ պահել իր ազգութիւնը, եւն.:

Այս գլխաւոր պահանջները կրնան որ մը իրականանալ, բայց Լեհուհիները կը գանգատին, թէ սահմանադրութեան ընդունած հաւասարութիւնն իսկ չի գործադրուիր պէտք եղածին պէս, մանաւանդ մասնաւոր աշխատանքներու ճիւղին մէջ. եւ Տիկին Միցքովսքա, համալսարանական կիներու միութեան փոխ-նախագահ, քանի մը թուերով կը բացատրէ տիրող մտայնութիւնը.

— «Այրերուն համար, կինը սահմանուած է ծանր, կրաւորական եւ աղօտ աշխատանքներու: Գործիք մըն է ան, հնազանդ անոր կամքին եւ գաղափարներուն: Կը բողոքենք այս մտայնութեան դէմ: Մենք կ'ուզենք մարդկային գործունէութեան բոլոր ճիւղերէն ներս մտնել՝ այրերու հաւասար իրաւունքներով»:

Դիտել կուտան, թէ հանրային պաշտօններու եւ ուսուցչութեան մէջ, կիներուն կ'արգիլուի բարձր պաշտօններ գրաւել: Համոզելու համար՝ կը խօսին թիւերով: Այսպէս, նախակրթարաններու 73,000 ուսուցիչներէն՝ 42,000ը կիներ են, ուրեմն այրերէն 11,000 աւելի: Երկրորդական ուսման մէջ, արդէն՝ 7000 այր փրոֆէսէօրներու դէմ կը մնան 4000 կին փրոֆէսէօրներ, իսկ բարձրագոյն կրթութեան մէջ՝ հազիւ երեք կիներ դասախօսական ամպիոններ կը գրաւեն: Հակառակ իրենց յայտնի արժէքներուն, շատերը կը մնան օգնականի դերին մէջ: Դէպքեր եղած են, որ այրերու ի նպաստ կողմնակալութիւնները լրագրական վէճերու առիթ տըւած են:

Մասնաւոր աշխատանք տանող կիներու խնդիրը սուր հանգամանք մը կ'առնէ՝ մանաւանդ վերջին տնտեսական տագնապի ընթացքին: Անգործութեան դարման մը տանելու համար, Լեհաստանի մէջ եւս, կը սկսին հեռացնել պետական պաշտօններէն արձակել ամուսնացած այն կիները, որոնց ամուսինները ընտանիք մը ապրեցնելու չափ կը վաստկին: Պաշտօնազրկումները կ'ըլլան վարչական շրջաբերականներու վրայ, եւ ոչ թէ Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ մէջ եղածին պէս, պետական բացայայտ հրամանագրերով:

Կանացի կազմակերպութիւնները 1932ին արդէն կը սկսին բողոքել, բայց անօգուտ: 1933ին կը վերսկսին դիմումները Վարչապետին ուղղուած գրութեան մը մէջ կ'ըսեն.— «Աշխատանքի ազատութենէն զրկելով կիները, կը քանդեն նորակազմ ընտանիքները, արգելք կ'ըլլան նորերու կազմութեան, եւ կը քաջալերեն անբարոյականութիւնը, ազատ կենակցութիւնները... »: Իրենց կը պատասխանուի թէ «այր մարդ մը եթէ պարապ մնայ՝ կը սայթաքի, սակայն՝ իրենց օգնութեան կը կանչեն տնտեսական փաստեր, եւ կ'ըսեն.— «Եթէ 64 կիներ անգործ մնան, երկու

անգամ 100 աշխատաւորներ — կարուհի, վարսայարդար — անոնց երեսէն պարապ պիտի մնան, եւն.»: Այս վիճաբանութիւններու ընթացքին տեղի կ'ունենայ «Կիներու ընկերային պատասխանատուութեան Դաշնակցութեան» երկրորդ ընդհանուր ժողովը, որ կ'իրագործէ երեսփոխան Տիկ. Վասնիէվսքայի ներկայացուցած հետեւեալ երկու բանաձեւերը.—

1.— Լեհական սահմանադրութեան, պետութեան եւ հասարակութեան շահերուն հակառակ է, անհատական կամ պետական պաշտօններէ ամուսնացած կիներու հեռացումը:

2.— Ընդհ. ժողովը կը խնդրէ, որ վերցուին կիներու աշխատանքին դէմ եղած սահմանափակումները, նկատի առնելով, որ պաշտօնի մը ընդունուելու համար գլխաւոր պայմանն է խնդրարկուին մասնաւոր եւ արհեստագիտական կարողութիւն ունենալը:

Գոհացում կը տրուի առաջին բանաձեւին: Կը դադրին ամուսնացած կիներու հեռացումները, բայց երկրորդը,—պետական պաշտօններու մէջ կիներու մուտքը — առեղծ կը դժուարանայ:

Լեհաստանի ամենահետաքրքրական կազմակերպութիւններէն մէկն է այս «կիներու ընկերային պատասխանատուութեան դաշնակցութիւն»ը, որ կը հիմնուի 1927ին, մարաջախտ Փիլսուտսքիի գաղափարները եւ ծրագիրները տարածելու կոչուած՝ շատ մը կանացի կազմակերպութիւններու ձուլումով: Ներկայիս ունի 1000 մասնաճիւղեր, 80,000 անդամուհիներով: Ատենապետն՝ Պ. Ռոժէ Քէփրլին կ'ըսէ, թէ խիստ չափերով, կարգապահ եւ քաղաքական գոյնով այս Դաշնակցութեան ծրագիրը կը մօտենայ Ֆրանսայի արմատականներու (Լուիզ Վէյսի կուսակցութիւն) ծրագրին:

Կազմակերպութեան նպատակն է կիները պատրաստել հանրային կեանքին: Անդամուհիները ստիպուած են աշխատիլ բան մը սորվելու եւ զարգանալու համար: Ունի զանազան ճիւղեր, մարզական, կնոջական հարցերու, մայրերու եւ զաւակներու պաշտպանութեան, ներդաշնակ, եւն. որոնց մէջ շատերը ունին իրենց գրադարանները, բուժարանները, ցուցադրները եւայլն.

Կիներու ընկերային պատասխանատուութիւնը դիրք կը բռնէ կառավարութեան կողքին, երկու կարեւոր հարցերու — ամուսնալուծման եւ ծնունդներու հակակշռին — վիճաբանութեանց ընթացքին: Քանի որ, կղերականութիւնը չափազանց ազդեցիկ է այս երկրին մէջ, եւ կաթոլիկ կրօնքը կ'արգիլէ ամուսնալուծումը բարոյական զանազան սկզբունքներու հիման վրայ, որով եթէ մէկը ամուսնալուծման հարկադրանքին տակ ըլլար, ուրիշ ճար չունէր, ճարահատ այդ բանը թոյլատրող կրօնքի մը պիտի յարէր, թէ զատուելու եւ թէ վերստին ամուսնանալու համար: Քաղաքէն եւ ազնուականտարրերուն մէջ յաճախ ամուսնալուծման դէպքեր պատահելուն, շատերը կը պահանջեն, որ՝ քաղաքային օրինագիրքը կամ եկեղեցին դիւրացնեն այս խնդիրը, շատ մը անհամութիւններու վերջ տալու համար: Պետութիւնը, երկրին մէջ տիրող մտայնութիւնը նկատի առնելով, չափազանց զգուշութեամբ կը մօտենայ այս հարցին: Կը կազմուի օրէնսգէտներու յանձնախումբ մը, որուն ներկայացուցած ամուսնալուծման ծրագիրը հրատարակուածին պէս, կաթոլիկ կազմակերպութիւնները եւ իրենց գլխաւորը՝ եկեղեցին, այնքան աղմուկ կը յարուցանեն, որ կառավարութիւնը խոհեմաբար ցրուած կը նկատէ ծրագիրը, ձգելով որ՝ մինչեւ եկած վիճակը շարունակուի: Այս անգամ ալ, փոքրամասնութիւն կազմող ազատականութիւնը կը յարձակի կղերականութեան վրայ, իր յետադիմական աշխատանքին համար, կիներու կազմակերպութիւնը կը միանայ անոնց, եւ եթէ պատիժ, եկեղեցին կողմէ խիստ յանդիմանութիւն մը կ'ընդունի, որ բարեբախտաբար մեծ ազդեցութիւն չունիր կազմակերպութեան անդամուհիներու վրայ: Ներկայիս, հետեւեալ տարօրինակ կացութեան մէջ կը գտնուի այս խնդիրը. — Նախկին գերմանական հողամասերուն մէջ, ուր գերման քաղաքային օրինագիրքը մասամբ դեռ ի զօրու է, ամուսնալուծումը թոյլատրուած է, իսկ երկրի մնացած մասին մէջ արգիլուած.

Երկրորդ խնդիրն,— ծնունդներու ծնունդներու հակակշիռը — մէջ եւս, կարովի ընթացք մը ունեցած է կազմակերպութիւնը: Լեհաստանի մէջ ծնունդներու համեմատութիւնը Եւրոպայի ամենաբարձրերէն մէկն ըլլալով, տնտեսական տագնապի եւ «անհատական ազատութեան» իբրեւ տուրք, կ'ուզեն կամաւոր զարմնել մայրութիւնը եւ քիչ կը մնայ որ անցնի պաշտօնական վիժումը ընդունող օրէնքը. այսինքն կին մը — յղիերը չուզէ զաւակ ունենալ — առողջական, տնտեսական, ընտանեկան պատճառներով — պիտի երթայ հիւանդանոց մը եւ իր փափաքին համաձայն, բժիշկները պարտաւոր պիտի ըլլան վիժումը կատարել: Օրէնքին գլխաւոր առաւելութիւններէն մէկն այն պիտի ըլլայ, որ գաղտնի եւ ոչ - բժշկական ձեւով եղած գործողութիւնները եւ իբր հետեւանք՝ մահերը պիտի վերնան: Աւելորդ է ըսել թէ կղերականները եւ հանրային կարծիքը, անգամ մը եւս դէմ կը կանգնին այս ծրագրին եւ կ'ընդունուի՝ միայն «առողջական» պատճառը:

«Կիներու ընկերային պատասխանատուութեան դաշնակցութենէն» զատ կան կաթոլիկ կանացի կազմակերպութիւններ: Առաջինը կարելի է նկատել քաղաքական, աշխարհիկ, կէս պետական եւ յառաջդիմութեան ազդակ կազմակերպութիւն մը, իսկ միւսները՝ կրօնական եւ պահպանողական մտայնութեամբ տարուած են, ըլլալով կրօնականներու անմիջական ազդեցութեան տակ: Կան որ բաւական զօրաւոր են, ինչպէս «Լեհուհիներու կաթոլիկ միութեանց դաշնակցութիւնը», որ անդամ է «Միջազգային կաթոլիկներու Միութեան» եւ ունի տասնեակ հազարաւոր անդամներ.

Դեռ կայ «Լեհ երիտասարդութեան կաթոլիկ ընկերութիւններու միութիւնը», երկսեռ, որուն կանացի ճիւղը 130,00 անդամուհիներ ունի, եւ ուրիշներ՝ որոնց յիշատակութիւնը աւելորդ կը գտնեմ: Բոլոր այս կազմակերպութիւնները որ «կաթոլիկ» բառը կը կրեն, կրօնասէրներէ կազմուած են, եւ հաւատալ չի գար, բայց կը հաստատեն, թէ երիտասարդ ուսանողութեան հարիւրէն 80ը թունդ կրօնասէր է: Անշուշտ միայն կրօնքով չեն զբաղիր, մարմնակրթանքը, արհեստագիտութիւնը, ապագայ մայրերու դաստիարակութիւնը եւն. ծրագրին մաս կը կազմեն, բայց, կրօնքը անոնց հաւասար,— եթէ ոչ աւելի — տեղ կը բռնէ ծրագրին մէջ:

Աշխարհիկ կամ կրօնական գոյնով կանացի այս կազմակերպութիւնները, շատ բաներու վրայ եթէ համակարծիք չեն, գոնէ մէկ բանի համաձայն են. —«Ժողովուրդներու համերաշխութեան եւ խաղաղութեան ամրապնդման»: 1932ին Վարշաւայի մէջ կազմած են կեդրոնական մարմին մը՝ հետեւեալ նշանաբանով.— «Վար դըրուէք առաջին զէնքերը՝ աւելութիւնը եւ կասկածն են»: Թէեւ կ'ըսեն՝ թէ իրականացնելու համար մեծ յոյսեր չունին, ազգայնական հոսանքին ուժգնութեան պատճառաւ:

Ինչպէս կը տեսնուի այս ուսումնասիրութենէն, Լեհուհիները մեծապէս ազատագրուած են, եւ պահանջելիք շատ բան չունին այլեւս: Ներկայիս, իրենց նպատակն է արդիական անձի մը իրաւունքները հաշտեցնել՝ կնոջ մը պարզ երջանկութեան հետ. ունենալ պզտիկ ընտանիք մը, գրագիլ անով:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՄԵՐ ԽԱՐՈՅԿԸ

oooo

ՍԷՆ ԺՈՐԻՕԶ.— Այս տարուան ալ ամէն շաբթուան նման մեր կարգին կը սպասենք, բանակումի պաշտօնական բժշկին եւ մեր պետին հսկողութեան տակ կշռուելու, հասակէն մինչեւ գիտակ չափուելու: Ըսե՞մ թէ բանակումէն ի վեր ամէն շաբթու թէ կշիռքով եւ թէ լայնքով աւելցած ենք, բացի մեր պետէն, որ հանգիստը զոհելով, կը հսկէ յորդորներ ու խրատներ կուտայ:

Ժամը 9.15 է, ազգային դրօշի յարգանքի եւ պետին կողմէ յորդորականի պահն է:

Երեք սկաուտները շատ յաջող կերպով Թուրէնէթի վերելքը կատարել վերջ, վերադարձած են արդէն եւ բոլոր աստիճանաւորներս հրահանգ ստացած ենք հրաժեշտի խարոյկի պատրաստութեան համար: Բանակավայրը խոյանքի մէջ է, օրը հրաշալի, արեւը կը ճառագայթէ, երկինքը կապուտակ, լիճը արծաթ է, Ալպեան լեռները զալարագեղ:

Փոքրերը Այր ու Բենը կը հեգեն, միջակները Հայաստանի պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն կ'ուսումնասիրեն, մեծերը կը պարապին սկաուտական Ա. եւ Բ. կարգի մասնագիտական աշխատանքներով: Ժամը 10.30 է, աշխատանքի ու դասախօսութեանց պահը:

Քիչ յետոյ, Մարսիլիոյ մեր եղբայրներէն, երիտասարդ մը, չեմ գիտեր ինչ պատճառաւ մը խաղի պահուն, չարաճճի սկաուտներուն կողմէ գաղտնի որոշումով մը կը ձերբակալուի, կը նետուի աւազանը կէս հագուած: Տղաքը քրքիջ մը կը փրցնեն: Բանակումի պետը կը հասնի, բայց արդէն ամէն բան վերջացած էր, ժպիտներու մէջ:

Ժամը 12 է. յոգնեցի պահը, ամէնքս օրուան պիտի սուլիցով՝ յոգնեցի հացատուն չարքի ենք ու երկու վայրկեան վերջ բանակավայրը հայկական քայլերգով մը արձագանգ:

Սէն Ժօրիօզի կայանը հայ սկաուտ — ներուն,
Հրաշալի մի անկիւն գեղեցիկ սիրուն,
Հոն կը տեսնենք Թուրենէթի, Մասիսի գագաթները,
Իրենց խոյեր ու տխուր հսկայ հասակը,
Կապուտակ լճին շուրջ մեր վրաններ զարկած
Մենք կ'երգենք ամառ հոս հոն անարկած,
Սորվելու, լողալու, շրջելու, երգելու
Այս բոլորը իբր հայ սկաուտ վայելելու,
Ֆրանսայի ամէն կողմէն, որտասանմանէն
Բիւրաւոր սկաուտներ դէպի հոն վազեն
Երբ մեկնումի պահն հնչէ, հրաժեշտ կ'առնենք լճներէն,
Ցայտող տարուան վերադարձին անհամբեր.

Սէն Ժօրիօզ Մուշ, Վան, Սիս
Սէն Ժօրիօզ, օդն ուժիս,
Սէն Ժօրիօզ, ջուրն ուժիս,
Հ. Մ. Ը. Մ. հուռա՜, հուռա՜, հուռա՜:

Մտնուն մէջ բուրգեր կազմելու, սուզուելու, ազատարարի եւ զանազան լողալու փորձեր տեղի կ'ունենան: Կէս ժամ վերջ բանակավայրին ենք ուր խորոված նպաստաւորները մեզի կը սպասեն: Այսօր խոհարարապետը Մեծ Նոր գիւղցի Գրիգորն է, Աչֆորվիլէն, սկաուտական անունով քաջդրաճաշակ Արջը, որ համազամ կերակուրներու մասնագէտ է: Քիչ յետոյ ամէն խմբակի սեղաններէն խոհարարներուն համար ուրախութեան եւ գոհունակութեան աղաղակներ պիտի բարձրանան:

Երեկոյեան ժամը 21ին, տրուած նշանին վրայ ամէնքս մեր ծրագիրներով հաւաքուած ենք պետին շուրջ: Նիւթը բացուած է եւ ամէն ոք իր կարգին խօսք կ'առնէ: Ժամը 22.30 է. վրաններու տակ եւ լոյսերը մարած: Պետին մասնաւոր հրամանով լուռ երեկոներու հետ կը մեկնինք լուսնի լոյսով, երեք նաւակներով ու կիթառով, լճափին վրայ բանաստեղծական պտոյտ մը կատարելու: Կիթառ կը սկսի արձգնչելէն մէջ նաւակը երգը:

Վերջապէս խարոյկի հանդէսը: Ամէն մանրամասնութեամբ պատրաստ է: Նոյն իսկ մասնաւոր սկաուտական նկարներով, գիւղին մէջ յայտարարուած է թէ հայ սկաուտներու խարոյկին տօնն է, եւն.:

Մեր խմբակները եւ Ֆրանսական խումբերը անհամբեր կը սպասեն խարոյկի կանչին: Խարոյկի վարիչ նշանակուած է եղբ. Աշոտ Մէքճանեան:

Մութ է, եւ ամէն կողմ լուռ, յանկարծ, «կանչէ երեք խորհրդաւոր հարուածներ», որուն կը յաջորդէ բոցերու ճարճատիւն մը: Հրահրիչը մէջէն վեր մերկ անընդհատ կ'արծարծէ խարոյկը որուն մէջտեղը հսկայ կոճղի մը վրայ զետեղուած է քուրջէ եւ յարդէ շինուած կապիկ մը, իբրեւ չարամտութեան եւ չարախօսութեան ներկայացուցիչը: Հեռուէն խորհրդաւոր ձայն մը հատիկ հատիկ ու դանդաղօրէն կը կանչէ.

— Ո՛վ կապուտակ երկնակամար եւ բիւրեղեայ պլպլուն անհամար աստղեր, Ո՛վ անվերջ հսկայ լեռներ, ապառաժներ, ժայռեր, անդունդներ եւ ջրվէժներ, եւ դուն իմ լիճ որ այս երկու լուսնին գոգցեր եւ երկինքն եւ քու պլպլուն ալիքներուդ մէջէն եւ պահեր, լսէ՛ ինձ. Հայ սկաուտները, հեռու իրենց երկինքէն, լուսինէն, լեռներէն ու լիճէն, պանդուխտ, անտէր ու անտիրական, հիւրընկալ Ֆրանսայի մէջ վրան են զարկեր ու խարոյկ են վառեր, այս քու տաք ու կենսատու բոցին շուրջ, անոնք պիտի երգեն, պարեն ու խօսին ձեզ իրենց հայրենիքէն, լաւ մտիկ ըրէք իրենց, տեսէք թէ որքան անմեղ, արդար ու քաջ են անոնք:

«Կանչէ՛ երեք հարուածներ».

— Ո՛չ, հայ սկաուտներ, սարերու, կուզերու եւ եզիրներու խմբակներ եւ դուք երէցներ քաջն Վարդանի ու Մեծն Տիգրանի կորիւններ, յառաջացէ՛ք, ձեզ կը սպասեն բնութիւնը, հիւրերը ու Ֆրանսացի սկաուտ եղբայրները, յառաջացէ՛ք:

Եւ պէս աջէն ու ձախէն, կրակի մասնաւոր երգով կը յառաջանան ու ներկաներուն հետ հոծ շրջանակ մը կազմած, իրենց վերարկուներուն մէջ ծալլուած կը նստին:

Խարոյկին կը նախագահէ մասնաւոր հրաւէրով 70ամեայ աւագ խմբապետ Nabring, որ նստած է Շրջանային պետին՝ Ժիւժի եւ Ժիբրայրի մէջտեղ:

Խարոյկի պաշտօնական բացումը տեղի կ'ունենայ կրակոտ «Բամ Փորոտանով» մը, որու կը յաջորդեն ազգային պարեր, երգեր, ներկայացումներ եւ մերթ ընդ մերթ Ֆրանսերէն ներկայացումներ թէ մերիններէն եւ թէ Ֆրանսացիներէն: Ամէն մէկ թիւի կը յաջորդէին սկաուտական ալլա - գան ու ներդաշնակ բացագանչութիւններ, եղբ. Աշոտի ճարպիկ ղեկավարութեամբ:

Խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնի, ժամը 22.30ին տեսնենները, երբ կը յայտարարուի չորս «Թօթէմիզասիոն» (սկաուտական անուններու կնունքը): Չորս սատիճան աւորներ պիտի կնքուին:

Երէցներու խորհուրդը երկար նիստ մը վերջ ամէնուն արժանի անուններ պատրաստած էր, չորս խաւաքարտներ տառաձներով, անուններով ու ծիծաղաշարժ պատկերներով, պատրաստ են նաեւ չորս դոյլ լեցուն ջուր:

Մեր պետը մէջտեղ եկլեով պաշտօնապէս կը կանչէ չորս սատիճանաւորները,— Աշոտ, Կարպիս, Հայկ, Գրիգոր: Զատ զատ իրենց բնաւորութեան, նկարագրին եւ կեանքին մաձայն կը կնքէ իրենց անուն... ու վայել խօսքերով, ու խաւաքարտ... ներըվիզնիննանցընելով կը հրամ... անոնց խարոյկի շրջանը ընել... տաքով: Այդ միջոցին օծումը... տելու համար անծանօթ ձեռք մը... մէկ դոյլ պաղ ջուր կը թափէ... գլուխներուն: Չորս օծեալները... նուններն են.— Սեւ Ցուլը, Փուլտոկ, Քաղցրաճաշակ Արջ... պիկ Արծիւ:

Անկէ վերջ հինգ Ֆրանսացի... ուտներ կը ներկայանան իրենց... հետ հանդիսաւոր կերպով իրենց... ուտական երդումը տալու: Մեծ... տիւ մըն է հայ սկաուտներուն, ի... խարոյկին շուրջ ընդունիլ Ֆրանս... սկաուտներու ցկեանս հաւատարմ... թեան երդումը: Վարիչ Գ. Ժիւժ... բացատրէ այդ կէտը ու այս միջոց... յին եղբայրութիւնը աւելի... համար կը հրաւիրէ մեր պետը... ձեւով նորընծաներու յանձնելու... մար Eclaireur de Franceի պատուա... գոր մը: Ցուպին վայրկեաններ... կ'անցնին եւ երբ թէկնածուներ... տի վերջին հարցումին կը պատաս... նեն, «Scout pour bonjour, scout... toujours», ներկայ բոլոր սկաուտներ... կը սկսին թնդացնել միջազգային... քայլութեան երգը, որու կը յաջո... մեկնումի երգը ու գիշեր բարի... ամէնքը գոհունակ սրտով կը վեր... դառնան իրենց անկողինները... նաւս ներհելու, երազելու... արեւը, լիճը եւ երջանիկ օրեր...

ԲԱՆԱՒԻ ՄԷ...

ԳԱՐՇԵԼԻՆ ՍԿՍԱՒ ՆՈՐԷՆ...

— o —

ԽՄԲ.— Ստիպուած ենք երախտապարտութեամբ տալ այս պոռթկումը, իբրեւ իմաստաւորութեան գիրը մեր խմբագրին, որ կեցած տեղը փոթորիկի խեղճանքի մը ներարկուեցաւ իր այնքան փայփայած ձեռնարկին առթիւ:

Մենք չպիտի պատասխանենք — կամ այսպէս չպիտի պատասխանենք: Բայց, ամէն մարդ իր խիղճով կը քալէ, մանաւանդ ծածկանուն պարոնները սահեցնելէ յետոյ.

Կարդացէ՛ք

Ապահովաբար ոչ: Թերեւս 2—3 հարիւր հոգի միայն կարդացին: Արժանապէս տանք, որպէսզի հազարներ կարդան, հաճոյք պատճառելու համար Գարշելիին.

Պատի թերթին մէջ, շաբաթ, (8 սեպտ.) լոյս տեսաւ յօդուած մը ՀԱՑ-ԲՈՑԺի հրատարակութեան առթիւ: Ստորագրութիւնը՝ Վարազ, (հարիւր տոկոսով սամկավար մէկու մը կողմէ այս կենդանիին անունով երեւնալու, անոր քաջութեամբ պարծենալու փափաքը մեծ յառաջդիմութիւն է անպայման):

Գիտէ՞ք թէ ո՛վ է այս թամկավարը,— երդում քրած էի չարտասանել անունը: Հիմա ամէնքը կը ճանչնան զայն Գարշելի անունով: Երդում ըրած էի, զարմեալ, չըրագիլ այս թունեց մարդով, որ ամէնուն արգահատանքին արժանանալու աստիճան պատուցած է Փիլիփօսին եւ իմացածին: Կը գրժեմ երդումս, ինչպէս գրժեց ինք իր խոստումը թէ պիտի մոռնայ դիս յաւիտենապէս:

Վարազ ստորագրութեան տակ ծածկուած մարդն է Վահան Թէքէեան:

Ի՞նչ կ'ըսէ էֆէնտին.—

Թէեւ իր ամէն բառը չի հասկցուիր, սակայն գլխաւորաբար կ'ուզէ ըսել թէ եա, Շաւարշ Նարդունի,

1.— Բժիշկ չեմ:

2.— Գիտական որ եւ է պատրաստութիւն չունիմ:

3.— Լեզու չեմ գիտեր:

4.— Բժշկական համալսարանէ վկայական չունիմ:

5.— Մտային հիւանդութիւններ ունիմ:

6.—Ֆիզիքական առողջութիւնս իսկ բժիշկի մը վկայագրին կարօտ է, (անշուշտ ըսել չուզեր թէ հարբուխ, կըրիփ կամ նման հիւանդութիւններ ունիմ, առանց հիւանդութիւններու համար ֆիզիքական առողջութեան վկայագիր պահանջելու սովորութիւն չկայ մեր աշխարհին մէջ,— մարդուն ակնարկը, իր անձին չափ մութ, հասկնալի է):

Ի՞նչ կը հետապնդէ էֆէնտին, այս ախոյենական սարսռութեամբ.—

Զրլլա՜յ թէ յաջողի ՀԱՑ - ԲՈՑԺը: Թէեւ կ'ուզէ որ բժշկական կամ վերջապէս իրենց շահերու հորիզոնէն դուրս բանով մը զբաղիմ՝ որպէսզի մոռնամ զիրենք,— այս ի՛նչ սարսափ եմ զարձեր այս Գարշելիներուն,—

բայց իր անպարտելի նախանձով լեցուած հոգին չի՞ կրնար հանդուրժել սոոր իսկ:

Մեր մարդը կուրցած է ցաւէն, իրեն պատճառեցի իր մէկ յիմարութեանը առթիւ, եւ այժմ լրջօրէն ապուշցած՝ կ'աշխատի ելլել ինծմէ, տխմարին նման... անհանդիպա, խորութիւն... այլ եւս սուտին, ստորնութեան... կանութեան:

Թամկավարները, այս վերջին... րիներուն, ամէն բան փորձեցին... կարենալու եւ սեւցնելու համար... — ուզեցին կարել ազդեցութիւն... ունիմ որբերու սերունդին եւ դըր... որոշ երիտասարդութեան մը վրա... Տարիքիս, հօրս ու մօրս, գրակա... խատութիւններուս մասին ալ... ուած բան չձգեցին կարենա. Գրական... աշխատանքներուս ձ'ն ալ մէջ... չեմ տար, անշուշտ չշփոթուելու... մար անոնց հետ, որոնք քանի... տանաւորի տետրակով կը կարծէ... բաւունք ստացած ըլլալ հանրային... բամով ապրելու: Կ'երեւի կարգ... զարնելու իմ բուն ապարկլ... բժիշկի մասնագիտութեան... համար ճամբայ եկած ըլլալ կը... ւի այս քոստը:

Անցեալ անգամ, երբ քիչ մը... ձեցի գինք, խեղճացաւ,... դառնալ, մարտիրոսանալ,... ձախէն զուտ հրաւիրել իր վրայ... կողմէ սմանք բռին ինծի թէ... խնայել այս տարիքի, այս ֆիզի... կանով, այս հոգիով մարդուն... ոչ ոքի կը ներեմ եթէ գիտնալ... ընէ կուիս տենդին մասին,... մարդը կը պատճառէ ինծի... այդ մարդուն վրայ խղճացեր... իսկ կ'ըսէր ինծի.— Հիմա, Նար... նի՛, իրաւունք ունիս ըսելու... լու:

Հրապարակ կանչենք, ուրեմն... ֆէնտին, որ, փոխանակ հին ֆո... գնելու իր գլխուն, վարագի կեր... բանքով կ'երեւի մեզի.—

Էֆէնտի,

Նախ, յայտնի՛ թող ըլլայ քեզի...

1.— ՀԱՑ - ԲՈՑԺ ապահովուած... արդէն: Թերթը լոյս չտեսած՝ բա... ժանորդներու թիւը 400ի հասաւ... նախընթաց յաջողութիւն է այս... տաւ եմ թէ 1000 բաժանորդ պիտի... ունենամ շուտով: Այդ վստահութի... նը կուտան ինծի եւ այն նամակներ... — ո՛րքան քաջալերական ու առ... զօրս կը ստանամ, ամէն օր հաս... անպայման: Հպարտ եմ բարեկամ... րուս այս համակրանքով:

2.— ՀԱՑ - ԲՈՑԺ ապրելու համար... երբեք պիտի պէտք չունենայ Գարշե... լիներու շրջանակին օժանդակութեան...

3.— ՀԱՑ - ԲՈՑԺ, իր խմբագրե... լու ձեւով, անմրցելի պիտի մնայ... երկու ամիս վերջ հարցուր ժողով... դին եւ ճաթէ՛ նախանձէդ:

4.— Եւ յետոյ երբեք մի կարծեր... կրնաս վնասել իմ ձեռնարկիս,— ... որ եւ է ժամանակ վախը չունիմ... ձեռնդ կրնան վնասել ինծի կամ... նել զիս: Կրնաս կարծեմ ըլլալ, ...

[illegible]

Փարիզի Բժշկ. Համալսարանին մէջ, իբրեւ յաճախակ ուսանող, Նոյատու բա-ցած իմ սորվելութեանց (Ֆրան-սացիները նոյատար կ'ըսեն միայն բն-չոնիկ եւ յառաջացած Երիտասարդ-ներուն միայն): Փոխ գիտնալիք թէ բժշկական իմ պատրաստութիւնս այն-քան բաւական եղած է որ մէկ տարի պաշտօնավարած իմ ֆրանսական հի-ւանդանոցի մէջ, իբրեւ ներքին բժիշկ, մշտնջենական նիւթական եւ բարոյական վարձատրութեան: Պատահած է որ հիւանդանոցին բժշկապետը, չա-ռած մը բացակայած ժամանակ, 845 հիւանդներու խնամքը նախորդած կը պատահի՞ք չհանած աղբող: Հե-տեղծելութեանց համար, աւելցնեմ որ կ'մարանոց մէն էր այդ հիւանդա-նոցը, եւ ակամայ բնակիչներ, աւելի աղէկ քան Պարչէլիքը, ամէն օր կ'ը-կին մեզի թէ բժիշկ չենք մենք, ճիշդ ինչպէս Գարչէլիք կ'ըսէ այսօր ինծի: Անցնեմ եւ սա թէ այդ պաշտօնն կ'զգի, ակամայ հետեւելու համար բժշկապետին դէմ բացուած ուրիշնե-րու ցոյցին.— Թէեւ ես որ եւ է պատա-ճառ չունէի միանալու այդ ցոյցին, քանի որ բժշկապետը, շատ կարող եւ հեղինակաւոր գիտուն մը, Կոմիտեա վարչապետը խնամողը, հակառակ իր օտարատեացութեան, կը սիրէր զիս,— ձգեցի հեռացայ' հակառակ Սոմի Նա-հանգապետին պնդումին, որ շարու-նակեմ գործս,— չուզեցի նշաւակ դառնալ բաղդոյ պաշտօնէութեան քինամութեան:

Վերջապէս, Պարչէլիք գո՛ւ, կրնա-յիր հետաքրքրուիլ այստեղ Հ. Կար-միր Խաչի բուժարանի մէջ իմ պաշ-տօնավարութեամբս, եւ գիտնալ թէ ի՛նչքան օգտակար եղած եմ իբրեւ բժիշկ: Կրնայիր հարցնել իմ հարիւ-րաւոր հիւանդներուս, որոնց երախ-տագիտութիւնովը հպարտ եմ միշտ:

Կրնայիր հետաքրքրուիլ այս ամէ-նով, բայց չուզեցիր' թափելու հա-մար բնախօսական Թայնդ. Անշուշտ ես ուրախ եմ, որ ինծի առիթ կը տր-ուի քու չուզածդ արձանագրելու այս-տեղ: Բայց, իբրեւ մարդ, կը զարշիմ տեսնելով զարշելի հոգւոյդ սատա-պանքը ինծի չկարենալ վնասելու psy-chopathique տենչէդ

Սակայն կը բաւէ՞ ալ, թէեր եւ թէ ծնունդներ, կը բաւէ՞, այսքան տարի մեր եռեւէն էք ինկեր, չյոգնեցա՞ք տակաւին:

Առեն է խփելու բերանը խժերու բ-ժին.—

Ես բժիշկ եմ թէ ոչ,— լսէ՛, Պար-չէլի:

Աւարտած եմ Փարիզի Բժշկ. Հա-մալսարանը, աւարտած եմ scolarité: Ձեզ գրած թէզս, որ բնաւ կապ չունի իմ բժշկական պատրաստութեանս հետ: Պէյրութի Բժշկ. Համա-լսարանը աւարտողները թէզ չունին, բայց բժիշկ են եւ կրնան գործել նոյն-իսկ այսօր Ֆրանսայի մէջ: Ընդհա-կառակն Փարիզի եւ Ֆրանսայի գա-ւառներու Բժշկ. Համալսարաններէն չըքնաւորտ ստաժ բժիշկները, եթէ թէզ ալ գրեն, չեն կրնար գործել այս-տեղ: Փարիզի Բժշկ. Համալսարանը տարրներուն կուտայ « համալսարա-նական վկայական », իսկ Ֆրանսացի-ներուն' « պետական վկայական »: Համալսարանական վկայականը քաղ-քի կարգի մը չափ արժէք չունի, եթէ տէրը հայրենիք չունի,— չի կրնար գործել: Պետական վկայական առա-նալու համար' անյաղթելի դժուա-րութիւններ յարուցուած են օտարնե-րուն առջեւ, արգելքներ' որոնք կապ չունին բժշկական պատրաստութեան. Լա Ռայթիլու համար այդ դժուա-րութիւններուն, մեզի պէս գժբախտ երիտասարդները կը մտածեն դառնալ զանազան ճամբաներ: Այդ է որ կը մտածեմ ես ալ: Այդ դժուարութիւն-ներուն յաղթելէ վերջ միայն կը մտա-ծեմ սալ թէզս, զոր կրնամ գրել երեք հատ' եթէ պահանջուի:

Անոյ կ'ուզեմ որ իմ քրոնիքոսս չմոռնամ ամէն բան,— ես քու սոփոքու-թիւնդ չունիմ: Անոր համար էր, որ բժշկական ամբողջ ուսանողութիւնս բըի ճակտիս քրտինքով,— ամէն օր, առաւօտեան, ժամը 7ին ելլելով, ա-ռանց նաշելու կը վազէի հիւանդա-նոց, կէսօրին քիչ մը Փրիթ–հաց, յետոյ մինչեւ ժամը 7 համալսարանին ու լաբորաթուարներուն մէջ աշխա-տելէ ետք, վերջին դասը հազիւ ա-ւարտած, առանց ճաշելու, Կար տր Լիոն կը վազէի, որպէսզի շոգեկառք առնեմ, Ալֆորվիլ հասնիմ, հայ բան-ւորներուն ֆրանսերէնի դաս տամ, մինչեւ կէս գիշեր, յետոյ վերադառ-նալու համար, կաւիճին փոշիէն ծար-նըս մարած, յոգնած եւ... անօթի: Ուրեմն հաց կը ծամէի կէսօրին ժամը 12ին, անգամ մըն ալ գիշերը ժամը 12ին: Ամսական 150 — 250 ֆրանքով ուսանողութիւն մը ըրի Փարիզի մէջ, — Հարցո՛ւր Փարիզի բոլոր նախկին ուսանողներուն: Վերջին տարիներուն' ՅԱՌԱՋի մէջ պաշտօն առանձ-նեցի, ազատ ժամերուս կուգայի օգ-նել խմբագրական աշխատանքներուն, միւս ժամերուն կը շարունակէի ու-սանողութիւնս: Ուղե՞ղ պէտք է դի-մանալու համար,— Թերթերու մէջ սոփոփի կարդալ հայկական Թշուա-ռութեան աղաղակները, որոնք ժամէ-րով կ'արձագանգէին ուղեղիս մէջ, կը թրթռային, կը հեծէին, եւ այդ տպա-ւորութիւններուն տակ երթալ համա-լսարան' այս անգամ ուղեղս լեցնելու համար ուրիշ ձայներով: Մ'ըլ հետա-քրքրուեցաւ մեր ուսանողի այս տա-ռապանքով: Հայրութիւնս չներեց ինծի հարուստներուն դիմել, եւ փրիթ հաց ուտելով, չարաչար աշխատելով առողջութիւնս կորսնցուցի, որպէսզի վերջը կեղծ – հոգիով « բանաստեղծ » մը, հարուստներու կռնակին վրայ տաքցած, ազատ ձեւով մը կասկա-ծելի ներկայացնէ... Ֆիզիքական ա-ռողջութիւնս ալ:

Ինծի դրամն էր, որ պակսեցաւ, բայց ոչ ուշիմութիւնը: Իմ տկարու-թիւններս, ձախողութիւններս կուգան դրամի պակասէն, այլ մանաւանդ ան-պայման իմ քրտինքովս աշխատելու, ուրիշին պարտական չմնալու իմ հը-պարտ կամքէս: Այլապէս կրնայի տա-րի չկորսնցնել Պոլիս կամ Փարիզ, ա-ւելի կանուխ (երբ դեռ դժուարու-թիւններ չկային, երբ ուրիշներ an-cien régimeներով, կամաւորական վը-կայականներով եւ այլ դիւրութիւն-ներով կ'օգտուէին պատեհութենէն) կրնայի ես ալ գիրք չինել, դրամ դի-զել, հարուստ ըլլալ եւ դրամ տալ... մեր կեղծ – յորինակողներուն:

Ինչո՞ւ չեն հասկնար մեր դառնու-թիւնը,— երբ չենք ներեր մակարոյծ-ներուն եւ չաշխատող մտաւորական-ներուն,— մեր քննադատութիւնը մտ-քի առողջութեան պակա՞ս կը բա-ցատրեն այս Թշուառականները:

Էֆէնտի', լա՛ւ կը ճանչնամ քեզ: Եթէ հարկ ըլլայ, միայն գանկիդ այս-օրուան ձեւին ուսումնասիրութեամբ' կրնամ ոչ միայն յաւագոյն վկայու-թիւնը տալ իմ բժշկագիտական պատ-րաստութեանս, այլ եւ կրնամ պարզել թէ ի՛նչ սատանով եւ ի՛նչ պատճառով չինուած ես դուն:

Իբրեւ վերջաբան,— երբ չգոհանաս իմ պատրաստութիւններուս մասին այս տեղեկութիւններով, գնա՛ Բժշկ. Համալսարան, շատ հեռու չէ՛, փողո-ցին եռեւ կը գտնուի, քանի մը վա-ճառատուն անդին, անցիր հինգ ար-ճարան եւ երկու ծանօթ տուն, եւ ա-հա կը կը ցցուի առջեւդ այդ հսկայ շէնքը: Լսուրը ճիշդ իմանալու համար' այսքան ճամբորդութիւն կամ յոգնու-թիւն կ'արժէ, կը կարծեմ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօղուածագիրներէ եւ

[illegible]ելանով:

Տեսակցութիւն մը ՀԱԼԷՊԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ

— o —

ՊԵՐԼԻՆ, 13 սեպտ. (Յառաջ).— Հալէպի առաջնորդը' Արտաւազդ եպ. Սիւրմէեան, անցեալ կիրակի պատա-րագ մատոյց Հայերուս տրամադր-ուած եկեղեցիին մէջ: Այս առթիւ դէ-գեցիկ քարոզ մը խօսեցաւ եւ յաւ «ա-ւանդ» մը ձգեց մեր գաղութին, ո-րովհետեւ' «եթէ հարցուի թէ քանի՞ էք, պիտի պատասխանենք մէկ ենք: Եւ գաղութի հոգեւոր հովիւը չունի մը ընտանիքներ չունի իր հովուած այս գաղութին մէջ, այլ մէկ ընտանիք»:

Անշուշտ այս խօսքերը որքան կրկ-նուին, այնքան լաւ: Հասկցողին շատ բարեւ:

Առիթէն կ'օգտուիմ տեսակցութեան մը համար, իբրեւ Թղթակից «Յառա-ջ»ի: Ինչպէս կ'երեւայ հարցումներուս պատասխաններէն, Արտաւազդ եպ. իր պաշտօնը կը տեսնէ Աւետարանի լաւագոյն բացատրութեան մէջ եւ իր քարոզն ալ պատկերն էր իր զուտ հո-գեւորական պարտականութեան ըմբռ-նումին.

X

Պերլինի առաջնակարգ պանդոկնե-րէն «Էտէնի»ի մէջ կ'ընդունի զիս Հա-լէպի առաջնորդը: Ինծմէ առաջ շատ մը օտար Թղթակիցներ այցելեր էն արդէն իրեն եւ հարցերով ողողեր եւ նոյն իսկ լուսանկարեր զինքը, ինչ-պէս որ Թերթերու մէջ ալ տպուած էր: Անշուշտ բոլորովին ուրիշ է հայ Թերթի մը ներկայացուցչին մղումը.— ճանչնալ Հալէպը արիւնոտ օրերէն — տառապանքի եւ չարչրկուտ յիշա-տակներ ունենալ այդ շրջաններէն, ուր յուսատու եւ պայծառ արեւ մը կը ծա-գի այժմ արեւակից Մեծազօրացին վրայ — ունենալ կարելիութիւնը ող-ջակի այնտեղի առաջնորդէն տեղե-կութիւններ առնելու: Սիրտս կը ձմլուի եւ առիթը չեմ փախցներ, մա-նաւանդ որ գիտեմ թէ հոն ալ հայեր կան ազգային եւ զարերու խաւարը իր ազգեցութիւնն ունի դեռ այսօրուան մթնոլորտին մէջ

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Որքա՞ն Հայեր կ'ապ-րին ներկայիս Հալէպ եւ Սուրիա, ի՞նչպէս է անոնց վիճակը, առաջնոր-դը վիճակագրութիւններ կը բռնէ՞ այս մասին. ի՞նչ է Թրքական սահմա-նի վրայ ապրող հայ գաղթականներու համայնքային վիճակը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Հալէպի մէջ բոլոր Հայերը 50 հազար կը հաշուուին: Ա-ռաջնորդարանը ամէն տարուայ յուն-ուարին կը հրատարակէ կանոնաւոր վիճակագրոյց տախտակներ, կեդրոնի եւ Թեմերու ծնունդներու, ամուսնու-թեան եւ մահերու: Ծնունդները մա-հերու դէմ զգալի տարբերութիւն մը ցոյց կուտան: Սահմանամերձ Հայե-րը կ'ապրին բնականոն վիճակի մէջ:

— Հայեւտրար ամուսնութիւնները ի՞նչ համեմատութիւն ունին ներկա-յիս:

= Խառն ամուսնութիւնները խիստ արգիլուած են Սահակ կաթողիկոսի հրամանով. ցարդ տեղի ունեցած խառն ամուսնութիւնները արդէն շատ քիչ էին, հազիւ մէկ երկու հատ տար-ուան մէջ:

— Հայ դպրոցներու մասին:

= Հալէպի եւ Թեմերու մէջ ունինք պարզ նախակրթարաններ, մօտաւո-րապէս չորս հազար աշակերտներով:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Եւրոպայի մէջ ուսում առած նոր սերունդին «դէ-պի Գաղուտ» կամ Սուրիա ճամբայ բռ-նելու մասին: Ծի՞շդ է թէ ազգային տեսակէտով Հայը ամէնէն շատ կրնայ դիմանալ Սուրիոյ մէջ:

Մեր փափաքն է որ Եւրոպայի մէջ ուսման ընթացքին աւարտող ուսուցիչները եթէ պիտի չկրնան Հա-յաստան երթալ, յանձն առնեն Սու-րիա գալ եւ ծառայել ազգային դաս-տիարակութեան: Սուրիոյ եւ Լիբա-նանի հայութիւնը զարկէ ի վեր պա-հած է իր գոյութիւնը, շատ աւելի վատ պայմաններու մէջ, այժմ պատ-ճառ չունի ձուլուելու:

— Ի՞նչ կրնայ ընել Եւրոպայի գա-ղութը օգտակար ըլլալու համար Սու-րիոյ իր եղբայրներուն: Այս մասին որ եւ է պաշտօն ունի՞ք:

= Արտասահմանի Հայերը պարտա-ւոր են ամէն առիթով օգնել Սուրիոյ իրենց եղբայրներուն, այնքան մեծ է Թշուառութիւնը ամենուրեք. տակա-ւին հայաշատ կեդրոններ ունինք ուր եկեղեցի եւ քահանայ կը պակսին: Ես արձակուրդով եկած եմ Եւրոպա եւ որ եւ է պաշտօն չունիմ:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Հոգեւորա-կաններու քաղաքական գործերու մի-ջամտելու մասին:

Եթէ հայ եկեղեցականները բա-ւական ժամանակ ունենան իրենց կրօ-նական գրաղումներուն հասնելու եւ Աւետարանի կենդանի խօսքը քարոզե-լու ժողովուրդեան մէջ, արդէն լիուլի կատարած կ'ըլլան իրենց պարտա-կանութիւնը եւ աւելին պէտք չկայ:

— Սուրիոյ կարմրուկներու մասին շատ կը գրուի. Հալէպի մէջ ալ կա՞ն գրգռուածներ կամ «Մխացեալ»ական-ներ:

— Հալէպն եղեր երեք ամիս է, այնպէս որ նոր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ:

— Որքա՞ն առեն է կը պաշտոնա-վարէք Հալէպ

Տասը տարիէ ի վեր:

— Ի՞նչ է բուհճխականութեան վի-ճակը ներկայիս:

— Ոչինչ. չարժեր մտահոգուիլ: Քանի մը բողոքական կիներ են, որ ա-նոնց ալ կ'երթան:

— Հայերու ընդհանուր վիճակը ի՞նչ-պէս է բաղդատմամբ ուրիշներու:

Լաւագոյն. որովհետեւ Թիւով ալ շատ են:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍ

— o —

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ խմբա-գրականի մը մէջ (3 սեպտ.).

—— «Անկէ երեք – չորս տարի առաջ լուր մը շրջան ըրաւ գաղթահայ մա-մուլին մէջ: Ըստ այդ լուրի, Մոսկ-ուան իբրեւ թէ որոշած է, ռուսեւ-թուրք բախումի մը պարագային, ա-ռաջին կռիւը ընդունիլ Թիֆլիսի փէ-շերուն տակ. այլ խօսքով' տակաւին կռիւը չսկսած, զուտ ռազմագիտական նկատումներով պարպել „գրեթէ ամ-բողջ Անդրկովկասը (բոլոր պայման-ներու տակ' ամբողջ Հայաստանը):

Քանի մը ամիս առաջ նոյն լուրը կրկնուեցաւ տարբեր ձեւի տակ. այս անգամ, եղած տեղեկութեանց համա-ձայն, ռուսեւնափոն զինափախումի մը պարագային' «կարգի պահպանումը» Անդրկովկասի մէջ Ռուսաստանը պի-տի ձգէ իր բարեկամին' Թուրքիոյ...

Դարձեալ, ուրեմն, խօսքը Անդր-կովկասի պարպումի մասին է ռուսա-կան զօրքերէ:

« Չկայ ծուխ առանց կրակի»,— կ'ըսէ ժողովրդական իմաստութիւնը:

Վերջերս լոյս տեսաւ ուշագրաւ գիրք մը, որ կը պատկանի ռուս զօ-րավար Մասլովսկիի գրչին,— «Հա-մաշխարհային պատերազմը կովկաս-եան ճակատի վրայ»: Գրքին հեղինա-կը մէկն է այն սակաւաթիւ զօրավար-ներէն, որոնք մեծ պատերազմը վա-րեցին կովկասեան ճակատի վրայ: Ա-ռաջին անգամն ըլլալով, Մասլովսկի ցնցող յայտնութիւն մը կ'ընէ Ռուսիոյ ռազմական ծրագիրներու մասին: Ըստ այս լաւատեղեակ եւ հեղինակաւոր աղբիւրի, ցարական Ռուսիան պա-տերազմական երեք ծրագիր ունէր Կովկասի մասին.

1. Պատերազմ միայն Թուրքիոյ հետ,— այս պարագային Ռուսիա Կովկասի մէջ ունեցած իր երեք զօրա-մասերէն (corps) մէկը պիտի բար-ձրացնէր 4ի կամ 5ի եւ անցնէր յար-ձակումի:

2. Պատերազմ միաժամանակ Թուր-քիոյ, Գերմանիոյ եւ Աւստրօ-Հունգարիոյ հետ.— Այս պարագային Կով-կասեան երեք զօրամասերէն մէ-կը Ռուսաստանը պիտի քաշէր արեւ-մտեան ճակատ եւ Կովկասի մէջ պի-տի վարէր ինքնապաշտպանողական պատերազմ, ջանալով պահել Անդր-կովկասը եւ մնալ սահմանին կից եր-կաթերութ վրայ:

3. Պատերազմ միայն Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ (առանց Թուրքիոյ). — Այս պարագային Ռուսաստանը կովկասեան երեք զօրամասերէն երկուքը պիտի քաշէր արեւմտեան ճա-կատ:

Ռուսական այսպիսակայն ինքնա-ւոր կը գտնէր, որ այս վերջին, եր-րորդ պարագային, Թուրքիան, օգ-տուելով առիթէն, տեղաշարժուէր դէպի Կովկաս: Ի նկատառնութիւն այս անակնկալի, այսպիսակայն կ'ո-րոշէր.

«Պահել, որքան հնարաւոր է, մեր սահմանները, առկայն, երբ Թրքա-կան գերազանց ուժերու ճնշումին տակ անհնար դառնայ դիմանալ սահ-մանամերձ հողաշերտերու վրայ, ա-տիճանաբար նահանջել դէպի կով-կասեան լեռնաշղթայի կիծը, օգտա-գործելով անոր դժուարամատչելիու-թիւնը եւ պահելով բանակի ծայրա-գոյն ձախ թեւին գանուող տեսակա-կան կարեւոր կեդրոն Բագուն իր քա-րիւղային հարստութիւններով, իսկ կեդրոնին վրայ' ռազմավիրական ճանապարհը, որպէս ամենակարճ ճամբան կեդրոնի եւ Անդրկովկասի միջեւ»:

Այլ խօսքով, բացառութեամբ եր-կու կէտերու' լքել ամբողջ Անդրկով-կասը (բոլոր պայմաններու տակ բռ-ւանդակ Հայաստանը):

Հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն ա-ռաջին Մոսկուայի մէջ փոխուած են ղեկավարները, բայց փոխուած չեն ռազմական ծրագիրները:

— Անդրկովկասի մէջ ռուսական քաղաքականութիւնը ո՛չ ներման է եւ ոչ կարմիր, այլ ռուսական է — խօ-սակցութեան մը ընթացքին կ'ըսէր բոլշեւիկեան ականաւոր դիւանագէտ-ներէն Նոֆֆէ:

Զօր. Մասլովսկիի հրապարակած ցնցող գաղտնիքը անկարող է ծանր խորհրդածութեանց առիթ չհանդի-սանալ, մանաւանդ հայ ժողովուրդի համար»:

ՅԱՌԱՋԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Քաղաքին այդ անկիւնը քիչ մը տը-խուր, իբրեւ որ գիւղական կը նմանէր. Ագարակներն ալ տարօրինակ, անոնց վրայ բան մը կը պակսէր, կեանքի ա-ռողջութիւնը: Յուզումը անոնց մէջ Թուլցած, կը քալէին կարծես անա-րիւն կրակով.

Մուլլի նայեցաւ իր սուրճին: Երե-սը կէս մատ փրփուր, կաթով եփած ի-մաստութիւնը կուտար: Տարի մը առաջ, վանքին այդ սրահը, գեղեցկը-սի արձարանը սուրճ խմած պահուն, Փոշաքուէ մը, եր բախտը նայած ու Փոշակած էր մարգարէի պէս: Թիզ մը վեր նետուեցաւ նստած տեղէն: Ա-նոր բաժ օրերն էին. Ինք անոր նկա-րագրած մարդն էր, քաղաք կ'մխէ մը. Յորդած հոգիով, մահուան շուքը [illegible] Բուռ ալ կեանքը կը նեղնար, կը [illegible]-տրինար իրեն համար, ինչպէս գու-շակած էր, քաղաքը նեղ կուգար իր հոգիին, կը ցածնար: Անոր գուշա-կած վայրկեանն էին: Տխուր էր ինք, արտին վրայ մազմաց ժուխեր նստած, կ'այրէր, կը հասնէր յուս-թեամբ:

Այս յուսթինը միւսները չունէին: Անոնք, իր սովորական ընկերները հա-րիւր անգամ աւելի երջանիկ էին, իրենց հացը ճարելու չափ խորամանկ էին: Ու խառն ի խուռն մտքէն ան-ցան անոնց կաբինէներուն պատկերնե-րը' ծխախոտ փախցուցած առեն, մա-նաւանդ երբ քաղաքէն դուրս, Թու-թի տերեւ գողնալու կ'երթային, կամ չատ տժան գինով գիւղացիներուն ապրանքները կը խլէին ձեռքերնուն:

Ի՞նչ պատկերներ, դեռ ի՞նչ պատ-կերներ.

Մուլլի այս բաներուն կարօտը զգաց: Շատ պզտիկցած, հիմա իր բարեկամներէն պզտիկ կը տեսնէր ինքզինքը: Անոնց ծիծաղին, հեգնան-քին համար կերպարանափոխուած մարդ մը...

Դեռ առանձ ինք իր մէջ մնացած չունէր: Սուրճին նայած առեն, փը-փուրը քաշուած երեսէն, սեւ ու խո-րունկ աչքի մը նման, պզտիկ ճառա-գայթումով մը իրեն կը նայէր:

Գուշակութիւն աչքն էր ան...

Է.

Առտուն կանուխ, արեւէն առաջ, Լէլօ պարտէզ գնաց: Մշուշ մը կար: Տեղ տեղ Թանձր, կ'օրօրուէր, կը մը-խար, աւելի հեռուն, արեւելքին դի-մաց, կը կարմրէր, ու ծառերը կ'ն-բեւային լոյսէ փունջերու նման: Քիչ մը վերջ, պուրակները կ'երկարէին օդակ օղակ, Թանձրացած, ստուած աչքերու պէս:

Լէլօ, իր պարտէզին առջեւ կեցաւ վայրկեան մը ու ինչպէս կ'ընէին ու-րիշները, նայեցաւ հանդարտու-թեամբ

Իր սիրած բաներն էին ասոնք:

Այն օրը, երբ բաժնուեցաւ Մուլլին, ու մնաց բարձրաւանդակին վրայ, մի-նակ, միամինակ, վայրկեան մը մնաց աչքերը գոց, ինք իր մէջ մտած, հա-սաւ սրտի խորութիւններուն: Այս վայրկեանին մինակ չէր, կը զգար ձայնի մը դղրդիւնը, կը լսէր ականջ-ներով, երազի մը պատկերը կը տես-նէր: Երբ բացաւ աչքերը, տեսարանը շատ խորունկ, արեւով գրկուած ամ-բողջ, իր ներսի պատկերն էր համ-զարդիկ, խորհրդաւոր:

Իր կեանքն էր այս տեսարանը:

Անոր նայած առեն, կը յիշէր իր աչքը, չէր գիտեր ի՞նչպէս եկած էր ան, հաւաքուած լոյսի պէս ամէն դիէ, Թրթռում կուտար սրտին:

Ի՞նչ կար որ երբ պարտէզին մէջն էր, երբ անտառներուն վրայ էր, գաշտին երկայնքը ի վեր մանաւանդ, կը մենմայէն աչքերը ծիրանիով ո-ղողուն:

Առտուան այս պատկերը շատ կը սիրէր: Շատ անգամ վայրկեաններով, կը մնար, առտուան լռութեան խառ-նած իր լռութիւնը, քանի' լոյսը կը շատնար, սրտով լեցուն, կը քալէր կամաց կամաց, անգամ մը որ բարձ-րաւանդակին վրայ էր, վերջին անգամ աչքերը, պարտէզի խորութիւնները կը պատցնէր, յետոյ կը սկսէր ա-խոտել

Աշխատանք մը' լսեց, դարձաւ ետին: Մուլլին էր:

Այս պահուն ի՞նչ կ'ընէր հոդ, քիչ մը հեռուն երեսին գոյնը նետած, կը նայէր .. երեսին չարժումները ա-րագ, երեսր փոխուած, մթագնած էր: Արիւն կը վազէր աչքերէն: Ինչո՞ւ կը նայէր այդպէս...

Այս պահուն իր կեանքին պատկերն էր, ամբողջ Մուլլին, իր տարիներուն արտայայտութիւնը:

Կեանքը ամէնէն մեծ պատասխա-նատուն, իր խաղերը ունի անմեկնելի:

Մ'եր տեղէն կուգար այս պատառ վրայ գլխով: Ծեխերուն պլէկած խող մը, չորցած խոտի Թելեր փակած հա-զուամներուն, արմուկները, ծունկե-րը կանանչի քսուած, այլանդակ բան մը վերէն վար...

Մուլլի, ամբողջ օրը ազգին անդին ոլքտալէն ետք, քաղաքին ամէնէն մռայլ փողոցները մտաւ, Թափա-ռեցաւ օր ցերեկով: Յոգնած, հար-բած, փրթած սրտին Թելերը, անծա-նօթ, փողոցի մը անկիւնը սեղմուած գինետունի մը մէջ անցուց իրիկուան ժամերը: Գլուխը լաւ մը բռնած, փո-ղոցներն ալ պարպուած արդէն, գի-շերուան լռութիւնը երբ իր խորուն-կութիւնները իջած էր, միամինակ, մոլորած ուրուականի մը պէս, դաշ-տերուն ճամբան բռնեց:

Ինչպէ՞ս հասեր էր ընկուզենիին տակ, հօրեղբօր պարտէզին դիմաց փոքրիկ անտառակներով գրկուած այս բացատանը, ուրտեղ, լուսնկայ գի-շերները մանաւանդ, աւերակ գերեզ-մանի մը խորերէն փախող ձայները կը լսուէին: Ուշ մնացող գործաւորները երբ կ'անցնէին անկէ, կը լսէին' չուծ-ների բռնած' քնացող ուրուական-ներուն համար: Ամէն գիշեր, ամէն գիշեր, տարօրինակ ձայներ իրարու կը խառնուէին հոն: Ծղրիթին ճիչը սուր ու երկարող, մոլորած դոզոզնե-րուն կրկտոցը կոշտ ու վայրենի, մա-նաւանդ խարուած Թոյուններուն ճի-ճիւր սխուր, կը խառնուէին գիշեր-ուան:

Մուլլի խոտերուն վրայ փռուեցաւ մեռելի պէս: Առեն առեն իր խոլսու-քը կ'երկարէր, կը խառնուէր կանչող ուրեր վայրիներու

Ինք իր վրայ դարձաւ, գլտորեցաւ մինչեւ այգը երեւալուն: Երբ աչքերը բացաւ, բոյն մը գոլը դեռ անոնց մէջ, մորթը գիրծուած կարծես, հասող արիւնի մը ջերմութիւնը կը զգար ե-րեսին վրայ, աչքերուն տակը:

Ոտքի ելաւ:

Զարչարուած գիշերն ամբողջ, ձեռ-քերը կուշտերէն կախ, հոգին բերանը եկած կերպարանքով, սխտոր քալեց

Կէս քուն կէս արթուն հասեր էր Լէլոյի մօտ:

Լէլօ յանկարծակիի եկած կը նա-յէր: Անոր անշարժութիւնը, դժժան, մեռելային բան մը կուտային որոշ-հետեւ վայրկեաններուն, սիրտը օձ մտած, Լէլօ ինքզինքն եկաւ: Բան մը կար, տխուր բան մը: Թէեւ չկըր-ցնցաւ պազդարինը, ասուելի պէս զոլրշի մը դէմքը պատեց:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(13)

(Շար.)

ղութեան ճշմարիտ կամքին եւ կը վկայէ թէ Ա. Դաշնակցութիւնը կ'ընդունի անհրաժեշտութիւնը գործակցելու Խ. Ս. Հ. Միութեան հետ. հետեւաբար, խորհրդային իշխանութիւնը պատրաստ է պատասխանելու այս հրաւէրին եւ դառնալու անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, գրաւելով իրեն ինկած տեղը: Ան յանձն կ'առնէ կատարել բոլոր միջազգային պարտաւորութիւնները եւ բոլոր այն որոշումները որ պարտաւորիչ հանգամանք ունին անդամներուն համար, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի առաջին յօդուածին: Խ. կառավարութիւնը մասնաւորապէս երջանիկ է որ Ազգ. Դաշնակցութեան մէջ կը մտնէ ճիշդ այն պահուն երբ Ընկերակցութիւնը կը քննէ ուխտին մէջ կատարուելիք փոփոխութիւնները, զայն ներդաշնակելու համար Պրիան-Քէլլոկ դաշինքին հետ եւ միջազգային պատերազմը բոլորովին օրէնքէ դուրս հռչակելու համար:

«Նկատելով որ ուխտին 12 եւ 13 յօդուածները պետութեանց հայեցողութեան կը ձգեն իրաւարարական կամ դատական կարգադրութեան մը յղել վիճելի խնդիրները, խորհրդային կառավարութիւնը պարտք կը սեպէ այժմէն ճշդել թէ, իր կարծիքով, այդ ձեւակերպութիւնը չի կրնար գործադրուիլ իր մուտքէն առաջ եղած վէճերու համար:

« Կը յուսամ թէ ներկայ յայտարարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն կողմէ պիտի ընդունուի միջազգային գործակցութեան եւ խաղաղութեան պահպանման անկեղծ ոգիով, յօգուտ բոլոր ազգերու »:

⁂ Այս պատասխանին ստացումէն անմիջապէս վերջը, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը ժողով գումարելով, հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց տասը ձայնով.—

« Խորհուրդը, առնելով Խ. Ս. Հ. Միութեան կողմէ ընդհ. ժողովին ուղղուած նամակը, այդ պետութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու մասին,

« Ուխտի 4րդ յօդուածին տուած իրաւասութեամբ, Խ. Ս. Հ. Միութիւնը կը նշանակէ մնայուն անդամ Խորհուրդին, անմիջապէս որ ընդհ. ժողովը վճռէ իր ընդունելութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ,

« Եւ կը յանձնարարէ ընդհ. ժողովին վաւերացնել այս որոշումը »:

Այս հարցին մէջ ձեռնպահ մնացին երեք պետութիւններ՝ Արժանթին, Փանամա եւ Փորթուկալ, իսկ Ճափոն եւ Գերմանիա հրաժարած են արդէն: Ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ երէկ, քաղաքական յանձնաժողովին քննութեան յանձնելու համար Խ. Միութեան թեկնածութեան խնդիրը: Այս ձեւակերպութենէն յետոյ, ընդհ. ժողովը պիտի հռչակէ ընդունելութիւնը այսօր իսկ: Այդ պարագային, հանդիսաւոր նիստ մը պիտի գումարուի վաղը, եւ Խ. Միութեան պատուիրակութիւնը պիտի գրաւէ իր աթոռը:

⁂ Պ. Լիթվինով յատկապէս շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. Պարթուի: Մոսկուայի մէջ շատ գոհ են:

Հրեաները իրար անցած Լեհաստանի ձեռնարկին առթիւ

Լեհաստանի հրաժարումը փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան պայմանագրէն, յուզման մատնած է այդ երկրին Հրեաները, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն: Վախ կայ որ ուրիշ պետութիւններ ալ հետեւին Լեհաստանի օրինակին, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը: Հրէական թերթ մը կ'առաջարկէ ջանքեր թափել որպէսզի փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան դաշնագիրը ընդհանուր եւ միջազգային հանգամանք առնայ, այլապէս լայն ասպարէզ պիտի գտնէ հակահրէական հոսանքը:

Լեհաստանի մէջ գնծութեամբ ընդունուեցաւ կառավարութեան որոշումը, որ «նուաստացուցիչ» վիճակէ մը կ'ազատէր երկիրը: Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակներուն ճառերը որ եւ է տպաւորութիւն չգործեցին: Վարշաւայի քաղաքապետը յայտարարեց թէ 15 տարուան ջանքերէն յետոյ Լեհաստան յաջողեցաւ վերջնապէս ապահովել իր անկախութիւնը:

Ուրիշ արեւելեան երկիրներու փոքրամասնութիւններն ալ մտահոգ են, քանի որ Լեհաստանի օրինակըկրնայ վարակիչ դառնալ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Թուրքիոյ վիճակագրութեան ընդհ. տնօրէն Ճէլալ պէյ Արեւելեան նահանգները մեկնեցաւ, կատարուելիք մարդահամարի փորձին հսկելու համար: Իրեն կ'ընկերակցին երկու պաշտօնատարներ: Մարդահամարի երկու փորձ պիտի կատարուի, առաջինը սեպտեմբեր 17ին՝ Վանի Ախլաթ գաւառակին մէջ, երկրորդը սեպտեմբեր 21ին՝ Էլազիզի մէկ գաւառակին մէջ:

ՈՉ-ԻՍԼԱՄ ՏԻԿԻՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՕԳՆԵՆ ՍԱՒԱՌՆԱԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

« Ճիւմհուրիէթ » կը գրէ.— Մօտերս պիտի վերակազմուին Սաւառնակի միութեան թաղային կազմակերպութիւնները որոնք նախապէս կային բայց յետոյ ջնջուեցան: Այդ կազմակերպութիւնները պիտի զօրացուին մասնաւորապէս ոչ-իսլամ թուրք անդամներու եւ հանըմներու մասնակցութեամբ, եւ աւելի մեծ զարկ պիտի տրուի գործունէութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

«ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐԻԿ»ին, Քաթէրինա Բրեշկովսկայայի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փրակա քաղաքին ծախքով, եւ մեծ հանդիսաւորութեամբ: Ներկայ էին բազմաթիւ ականաւոր Չեխեր, ռուս տարագիրներ, նախկին ռազմիկներու պատուիրակութիւններ եւն.: Ճառեր խօսեցին Պ. Կերենսկի, որ կարդաց հանգուցեալին կտակը, Չեխոսլովաքիոյ ծերակոյտին նախագահը, Չեխ կիներու ներկայացուցիչը, վիքտոր Չերնով եւն.:

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ առթիւ, որ պատրաստ է սեպտ. 15էն ի վեր, ելմտական նախարարը յայտարարութիւն մը հրատարակեց առաջադրուած քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ անգամ մը եւս կը շեշտէ թէ կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ է ֆրանքին գինը կոտրելու:

«ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Սեպտեմբեր 26ը «Լեզուի մաքրութեան օր» հռչակուած է Թուրքիոյ մէջ: Այս առթիւ բոլոր թերթերու մէջ յօդուածները պիտի հրատարակուին մաքուր թուրքերէն, առանց արաբական, պարսկական եւ ֆրանսական բառերու:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. պարգեւախաղի Թ. վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի հոկտեմբեր 9ին, Թրոքատէրոյի մէջ:

ԱՄԷՆ ԹՈՒՐՔ ՄԱԿԱՆՈՒՆՈՎ

Վերջերս օրէնք մը քուէարկուած էր, որուն համաձայն ամէն թուրք պարտաւոր է մականուն մը ունենալ: Օրէնքին գործադրութիւնը կը սկսի 1935 յունուար 1ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՍԻՓԱՆ»ի փորձերը սկսիլ կ'ունենան Salle Voltaireի մէջ (սովորական թատրոնի դիմաց) Ուրբաթ իրիկուններ: Առաջին փորձը՝ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Սիփան»ին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ փորձի օրերը:

Նշան Ջուլակեան. (որ կը բնակէր Ալֆորվիլ) կը խնդրուի իր հասցէն անյապաղաբար հաղորդել Յառաջի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13e

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ քոյրս Տիկ. Մէրհուպէ Զամուշեան (ծն. ի Պոլու Վարժապետեան), կը բնակէր պատերազմէն առաջ Ատաբազար, Մալաճըլար թաղ, կինն էր հիւան Զամուշենց Համբարի, տարագրուած է Տէր Զօրի կողմերը իր զաւակներով միասին, Գրիգոր, Մելքոն եւ Նուէրիկի. Կը խնդրուի իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն տեղեկացնել «Յառաջ» խմբագրութեան եւ կամ Մարի Փօղոսեանի 56. Avenue Carnot. Neuville. S)Saône, Rhône.

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՋԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Գիտէի որ անիկա ծանօթ էր բըժիշկ Գրատնին. չէ՞ որ իրարու մօտ կը բնակէին. եւ հարցաքննութեան օրն ալ անոր հանդիպած էր վերջապէս. կ'ուզէի իրեն հարցնել թէ վեց փէնիինոց բուժարանին մասին բաներ մը գիտէ՞ր... գիտե՞ս Ճէնիսըն...

Ոստիկանը ընդմիջեց հարցումը եւ Ճէնիսըն ժամանակ չունեցաւ պատասխանելու: Զարկ փողոցին անկիւնը առաջնորդեց միւսները եւ ըսաւ.

— Երթանք անգամ մը այդ տեղը տեսնենք. քալեցէք. բայց իրարմէ զատ քալենք... Ճէնիսըն եւ Թրըսֆըրտ, դուք ինծի հետ եկէք, իսկ դուք երկուքդ դիմացի մայթը անցէք... նայինք բժիշկ Գրատնը տակաւին հո՞ն է...

Լուռ ու մունջ անցան փողոցէն եւ հասան այն վայրը ուր, Գաղտնի ոստիկանին կարծիքով, հաւանաբար պիտի գտնէին Ալֆրէտ Ճէքինի խորհրդաւոր մահուան լուծումը: Երջակայ տուները շատ աղքատ ու ողորմելի երեւոյթ ունէին: Ուօմըրզլի լապտերին աղօտ լոյսին շնորհիւ անմիջապէս տեսաւ որ վեց փէնիինոց բուժարան կոչուածը խարխուլ ու հեբեսի վրայ ձգուած խանութ մըն էր միայն. մէկ հատիկ սենեակ մը ունէր եւ՝ եւ յայտնի էր թէ ներկայ վարձակալը ոչ մէկ բան ըրած էր շէնքին արտաքինը բարեփոխելու համար. ամէնը, ամէնը ճերմակ գոյնով ներկած էին պատուհաններուն կէսը իսկ անոնց վերի մասերը ծածկուած էին աժաննոց վարագոյրներով: Լոյս չկար ներսը այդ վայրկեանին:

— Գացած ըլլալու է, ըսաւ ոստիկանը. մարդ չկայ. թէեւ տակաւին կանուխ է, ինչ որ է...

Սանդուղներէն վեր բարձրանալով դուռը զարկաւ. չեմին վրայ երեւցաւ կին մը:

— Բժիշկը գնաց, ըսաւ ան. հինգ վայրկեան առաջ գնաց...

— Ո՞ր կողմը գնաց, հարցուց ոստիկանը: Կինը Սէյնթ Փէնքրըսի կողմը ցոյց տուաւ.

— Այդ կողմը գնաց. այսօր կանուխ գոցեց...

— Միգուցէ, մարդ բժիշկի մը պէտք ունենայ եւ անիկա իր տեղը չըլլայ... կեցիր նայիմ... անունը ինչ էր...

Կինը գլուխը թօթուեց:

— Նոյնիսկ չեմ գիտեր, պատասխանեց անփոյթ կերպով. երէկ առաջ ուրիշ մը կար, անոր անունն ալ չէի գիտեր... անիկա չիլինոց բժիշկ էր, սակայն՝ վեց փէնիինոց...

Գաղտնի ոստիկանը՝ Ճէնիսընն ու Թրըսֆըրտը միասին առնելով մօտեցաւ միւսներուն:

— Պարապ տեղը եկեր ենք. այն կողմը գացեր է, Միտըլսէքս պանդոկը թերեւս... բայց, ինծի նայեցէք, ամէնքս միասին չենք կրնար երթալ... այսպէս կը կարգադրենք... Ֆէլինկթըն, դուն Ճէնիսընը հետդ կ'առնես եւ պանդոկին ծխարանը կ'երթաս. Թրըսֆըրտ, դուն ալ անոնց ընկերացիր եթէ կ'ուզես... ես ու Ճաուըրզը, քիչ մը ուշ կուգանք եւ ուղղակի գրասենեակ երթալով քանի մը հարցում-ներ կ'ընենք... յետոյ ձեզի լուր կուտամ եթէ կարեւոր բան մը պատահի. ինծի նայէ, Ֆէլինկթըն, փափաքս է իր պաշտօնակիցը մէկ կողմ կանչելով, Ճէնիսընը աչքէդ չփախցնես, ոչ մէկ պատրուակ, կը հասկընա՞ս. ուշադրութիւն ըրէ. ի հարկէ շատ մը ճշմարտութիւններու տեղեկացանք, բայց բնաւ չեմ վստահիր իրեն...

— Կինը տեսնելէ ետք Ճէնիսընին հետ ի՞նչ պիտի ընենք, հարցուց Ֆէլինկթըն:

— Կը նայինք. տեսնենք Տիկինը ինչ պիտի ըսէ. ամէն պարագայի աչքէ պէտք չէ փախցնենք այս տղան. հիմա դրամ ստացած է եւ անգամ մը որ մեր ձեռքէն փախչի, կը հեռանայ... ուրեմն պաշտպան չըմանալու, մինչեւ որ սա կինը ձեռք անցընեմ...

Ուօմըրզլի գրասենեակ գնաց տեղեկութիւններ հարցնելու համար. Ամերիկացին իրեն կ'սպասէր բակին մէջ: Մէկ, երկու վայրկեան վերջ վերադարձաւ իր բարեկամին քով ու ներքնաշէքը առաջնորդելով զայն, փափսաց.

— Այստեղ է եղեր եւ տարօրինակը այն է որ իր բուն անունով արձանագրուեր է... անձնական հիւրանոց մըն ալ վարձեր է... ուրեմն դուռը կը զարնենք եւ ներս կը մտնենք... այցաքարտ տուր... լաւ, խօս ալ միասին անոր կուտանք եւ... ի՞նչ պիտի հարցնենք... չի մոռնար որ մենք Միսիզ Քըօվըրն է որ կը փնտռենք...

— Ձեզ մոռնար, հոգը մի ըներ, ըսաւ Ամերիկացին. ամէն վայրկեան միտքս է...

— Բայց հիմա Լէյտի Ջիլ եղած է ան, Լէյտի Ջիլ որ ջուրի պէս դրամ կը ծախսէ լուցնելու համար... աւետարանիկ իր դուռը...

Ոստիկանը զարկաւ դուռը. կանացի ձայն մը « մտէք » ըսաւ ու երկուքը մէկը ներս քալեցին: Փոքրիկ եւ փառաւոր կերպով լուսաւորուած սենեակ մըն էր. Լէյտի Ջիլ կրակին մօտ կեցած ձեռքերը կը տաքցնէր: Երկու այցելուները նշմարեցին անոր այտերուն աժգունութիւնը երբ յանկարծ եւ ետեւ դարձաւ անոնց նայելու համար. շրթունքները կէս մը բացաւ ու աչ ձեռքը վեր բարձրացուց:

— Լէյտի Ջիլն էք կարծեմ, ըսաւ Ուօմըրզլի քաղաքավար ու վճռական ձայնով:

Դուռը փակեց եւ սենեակին կեդրոնը գտնուող սեղանին մօտենալով իր այցաքարտը վրան դրաւ. կրկուն այցաքարտ յանկարծ չարժումով մը որ հրամմերն էր Լէյտիին՝ անոնց նայելու համար, կամս Լէյտին ձեռք չդպցուց. եւ ուածքը յառած էր հիւրերուն.

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց ոստիկանին՝ չնչասպառ. ոստիկանութենէն էք...

— Այո, այո, պատասխանեց Ուօմըրզլի անմիջապէս. նայեցէք այցաքարտս — գաղտնի ոստիկան — ասիկա Ուօմըրզլի՝ անիրենները քննողը նպաստ թեանց բաժինէն. այս բարեկամս ալ Ամերիկեան ընկերութեան մը. ներկայացուցիչ կարեւոր ունի քննութիւններ կատարելու Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան պարագային մասին. իմ պաշտօնս ալ նոյն է. կը հաւատանք որ դուք ի վիճակի էք կարգ մը տեղեկութիւններ տալու այդ հարցին վերաբերեալ, այո... Տիկին, նայած եկած ենք, Լէյտի Ջիլ... կինը սենեակին դրան կողմը նայեցաւ, ոստիկանը գլուխը թօթուեց. կարծես հասկցեր էր անոր միտքը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 275.295

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՄԵԹՐՈ ՏՈԼՊԻԱՔ Métro TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	36 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Եւրոպա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 19 Septembre 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° ...

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԴԻՄԱԿԻՆ ՏԱԿ

Դեռ անցեալ տարի, Պոլսոյ Թուրք մամուլը կ'աւետէր, փոքրամասնութեանց վերաբերեալ կանոնագրի մը պատրաստութեան մասին.

— «Այս օրէնքին հրատարակութենէն վերջ, որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ հիւանդանոց, որբանոց, դպրոց եւ այլ այս կարգի հաստատութիւններ պիտի խզեն իրենց կապը կրօնական հաստատութեանց հետ եւ եթէ ուզեն պիտի կրնան ընկերակցութեանց օրէնքին համաձայն կազմուիլ իբրեւ մէկ մէկ ընկերակցութիւն: Կրօնական հաստատութեանց վարչաձեւն ու հոգեւոր պետերու ընտրութեան եղանակն ալ առանձին կանոնագրով պիտի ճշդուին»:

Այս գործողութիւնն է որ կը կատարուի այժմ, առանց սպասելու օրէնքին վաւերացման:

Կը թուի թէ Էնկիւրի ուզած է նախապէս լսել փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչները: Այսպէս, պիտի կրնայ յայտարարել թէ ամէն ինչ կատարուած է անոնց հաւանութեամբ:

Այդ կ'ապացուցանէ Պոլսոյ Թաղաք. Ժողովի ատենապետին խորհրդակցութիւնը՝ ձեռնհաս իշխանութեան հետ:

Անհրաժեշտ չէ սպասել օրէնքին վաւերացման կամ հրատարակութեան, իմանալու համար վախճանը:

Քէմալականութիւնը առաջին օրէն իսկ փորձեց փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութեան հիմերը, կտրուկ եւ հետեւողական քաղաքականութեամբ մը:

Նախ մը, «Պատրիարք» եւ «Պատրիարքարան» բառերուն անգամ չէին հանդուրժեր, չէին ուզեր լսել, եւ կ'առաջարկէին «պաշ փափազ»: Նոյն իսկ պաշտօնական անձեր բացորոշ յայտարարութիւններ ըրին այս մասին:

Ետքը լռութիւն տիրեց, իսկ 1930ի աշնան, երբ Վէնիզէլոս Էնկիւրի կ'երթար Թուրք-յունական դաշինքը ստորագրելու համար, լուռ համաձայնութիւն մը գոյացաւ եղածը պահելու.

Այսինքն անունը, ոչ թէ բովանդակութիւնը:

Պատրիարքարան կոչուին թէ «Պաշ–Փափազլըք», արդէն նամէջ հաստատութեան մը վերածուած են երկու Պատրիարքարաններն ու Խախամապետարանը:

Հաստ տապար մը ափին մէջ, քէմալական իշխանութիւնը չափած, կտրած եւ շատոնց «հանրապետական կառավարութեան տեսակէտներուն պատշաճեցուցած է համայնքի գործերը»:

Տապարի առաջին հարուածը տրուեցաւ բացարձակապէս անտեսելով Պատրիարքարանները եւ անոնց Տնօրէն Խորհուրդները:

Այսպէս, ձեւակերպութիւնները միշտ ալ կը յարգուին: Տնօրհնութեան հեռագիրներու ատեն, Մ. Քէմալ, վարչապետը կամ Պոլսոյ կուսակալը կը գործածեն պաշտօնական անունները: Բայց — յետին ոստիկանը եւ գաւառական քարտուղարը աւելի լայն իրաւասութիւններ ունին փոքրամասնութեանց ներքին գործերուն մէջ, քան Պատրիարքը, Թաղաք. Ժողովը կամ Թաղ. Խորհուրդը:

Անոնք իրենց ուզած ատենը կրնան մտնել այս կամ այն ազգ. հաստատութիւնը, դպրոց կամ եկեղեցի, եւ հրամաններ արձակել, հաշիւներ քննել, այս ու այն ձերբակալել, գոյքեր եւ դրամներ արգելքի տակ առնել.

Համբանք չունին որեւէ տակ առնուած ազգ. կալուածներ. Նոյն իսկ Պատրիարքարանի անունը կը «հանգչի ենթարկուե-լու», տուրքի համար:

Տապարի երկրորդ հարուածը տրուեցաւ դպրոցներուն, որոնց վրայ ոչ մէկ իրաւասութիւն ունին Պատրիարքարան, Ուսումն. Խորհուրդ, Հոգաբարձութիւն կամ Թաղ. Խորհուրդ:

Բոլոր դպրոցները ենթարկուած են կրթական գործավարութեան, որուն հետ յարաբերութիւնները կը վարէ միայն հիմնադիր – տնօրէնը:

Թաղ. Խորհուրդն իսկ ենթակայ է անոր հրամաններուն: Միայն դրամ հայթայթելու պարտականութիւն ունի, իբրեւ մատակարար մարմին. Եւ դպրոց կրնայ մտնել միայն վառարան կամ նստարան նորոգելու, փայտ եւ ածուխ առնելու եւ նման գործերու համար, այն ալ մասնաւոր արտօնութեամբ:

Հիմնադիր – տնօրէնին հետ, դպրոցներու վրայ նշանակուած թուրք ուսուցիչներն ալ քննիչի պաշտօն կը կատարեն, բուն ազգային ժողովներու եւ խորհուրդներու շարժումներուն վրայ:

Միեւնոյն ատեն, ատենագրութիւններն ու թղթակցութիւնները, հաշիւներն ու տոմարներն ալ կը կազմուին թուրքերէն, բոլորովին բաց՝ առատ կանուխ արթնցող թուրք պաշտօնէական աչքեր:

Այս բոլորը իրականացնելէ յետոյ, տակաւին ի՞նչ կը մնար Պատրիարքարաններու ձեռքը:

Բարոյական կապ մը, մետաքսէ թել մը, որ սրտնեղութիւն կը պատճառէր:

Երէկ պատմեցինք Ղալաթիոյ խնդիրը.

Քէմալականութիւնը անթոյլատրելի կը գտնէ նոյն իսկ այդ բարոյական կապը, որ կը շարունակուէր ընկալեալ սովորութեամբ: Ան հին աւանդապահները ջնջած ըլլալով մէկանգամ, կ'ուզէ նոր ձեւերն ալ գծել, մասնաւոր կանոնագրով մը: Այսինքն, ամբողջովին իր ափին մէջ կեդրոնացնել փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութեան բոլոր օղակները, բարոյական թէ նիւթական ազդակները:

Երեւութապէս աշխարհականացում է այս, իսկ բուն բառով կազմալուծում:

Կանոնագիրը կը ձգտի այնպիսի վիճակի մը վերածել փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութիւնը, որ անոնք այլ եւս չկարենան դիմանալ իբրեւ առանձին եւ ինքնավար համայնքներ, եւ դառնան հողմավար տաշեղներ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքական Ցանձնաժողովը
խուէարկեց ընդունելութիւնը

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ԱՆԴԱՄ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովի դիւանը սեպտեմբեր 17ին առտուն նիստ գումարելով, զբաղեցաւ Խ. Ռուսիոյ ընդունելութեան խնդիրներով:

Յետոյ տեղի ունեցաւ ընդհ. ժողովին նիստը, ուր լսելէ յետոյ դիւանին զեկոյցը, որոշուեցաւ վեցերորդ յանձնաժողովին յղել խնդիրը: Օրակարգին մէջ կար նաեւ Ա. Դ. խորհուրդին անդամներէն Չինաստանի եւ Սպանիոյ վերընտրութեան խնդիրը: Չինաստանի վերընտրութեան համար թեր քուէարկած էին միայն 21 հոգի: Երկու երրորդի մեծամասնութիւնը 34 ըլլալով մերժուեցաւ: Իսկ Սպանիոյ վերընտրութեան իրաւունքը հաստատուեցաւ 14 ձայնով: Յետոյ նիստը յետաձգուեցաւ, ընտրելու համար երեք ոչ – մնայուն անդամներ:

Այդ ընտրութիւնը կատարուեցաւ իրիկուան ժամը 3.30ին: Ընտրուեցան Չիլի (52 ձայն), Սպանիա (51) եւ Թուրքիա (48):

Թեր ու դէմ ճառեր ընդունելութեան մասին

Վեցերորդ յանձնաժողովին մէջ, Խ. Միութեան ընդունելութեան դէմ առաջին ճառը խօսեցաւ Փորթուկալի պատուիրակը, Պ. Մաթա, որ դիտել տուաւ.

— «Քաղաքական, իրաւագիտական եւ բարոյական տեսակէտով անհաշտ են խորհրդային իշխանութեան գաղափարները եւ մեր դարաւոր քաղաքակրթութիւնը: Խ. Միութեան ընդունելութիւնը խոչընդոտ մը պիտի ըլլայ համրային բարոյականի հաւաքական ճակատի մը կազմութեան համար. այդ ընդունելութիւնը պիտի աւելցնէ խորհրդային քարոզութեան հմայքը, հետեւաբար եւ ուժը:

Աւելի երկար եւ վճռական խօսեցաւ Պ. Մոթա, Զուիցերիոյ պատուիրակը: Յիշեցուց թէ Զուիցերիա միակ երկիրն է որ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտած է ազատ հանրաքուէով: «Այսօր ալ, մեր կառավարութեան որոշումը կ'արտայայտէ ազատ ժողովուրդի մը իմնարեր կամքը»: Բանախօսը յիշելով Մոսկուայի զուիցերիական դեսպանատան աւարառութիւնը եւ դիւանագիտին սպանութիւնը, ինչպէս եւ ուրիշ դէպքեր, շարունակեց.

— «*1920ին, Ազգերու Դաշնակցութեան առաջին ժողովին, ես ինքս յոյս կը յայտնէի թէ Ռուսաստանը, վերջապէս թօթափելով իր գինովութիւնը եւ ազատելով թշուառութենէն, պիտի մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ. բայց այդ օրը չէ եկած տակաւին: Կառավարութիւն մը որուն վարդապետութիւնը եւ գործադրութիւնը ծաւալուն եւ մարտական համայնավարութիւնն է, կը լրացնէ՞ անհրաժեշտ պայմանները, ընդունուելու համար մեր կողմէ: Այդ համայնավարութիւնը ամէն ասպարէզի մէջ—կրօնական, բարոյական, ընկերային, քաղաքական եւ տնտեսական—ամէնէն արմատական ժխտումն է այն բոլոր գաղափարներուն որոնք մեր հիմն են եւ որոնցմով կ'ապրինք: Ռուսական համայնավարութիւնը վերջապէս արմատ ձգեց ամէն տեղ. անոր նպատակն է համաշխարհային յեղափոխութիւնը. իր բնութիւնը, տենչերը եւ մղումը կը յանգին արտաքին քարոզութեան: Իր կենսական եւ ծաւալման օրէնքը կ'անցնի քաղաքական սահմանները: Եթէ համայնավարութիւնը հրաժարի այս բաներէն, ինքզինքը ուրացած կ'ըլլայ*»

Պ. Մոթա յետոյ աշխատեցաւ ապացուցանել թէ խորհրդային կառավարութիւնը եւ Գ. Միջազգայինը միեւնոյն բաներն են եւ հերքեց այն կարծիքը թէ մտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, այդ իշխանութիւնը պիտի բարեշրջուի: «Զուիցերիոյ պէս երկիր մը չի կրնար դեր կատարել բարձր քաղաքականութեան մէջ: Մենք չենք հաւատար խորհրդային վարչաձեւին բարեշրջումին: Բոլոր Զուիցերիացիներու համոզումն այն է թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը վտանգաւոր ձեռնարկ մը կը փորձէ: Եթէ խորհրդային Ռուսաստանը յանկարծ կը դադրի նախատել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, զոր Լէնին կոչած էր «աւազակութեանց ձեռնարկ մը», այս նոր դիրքին բացատրութիւնը կը գտնուի այն ամպերուն մէջ որ կը մթագնեն Մայր. Արեւելքի երկինքը»:

Ընդունելութեան դէմ խօսեցաւ նաեւ Պելժիոյ պատուիրակը, յիշելով համայնավարական յեղափոխութեան պատճառած վնասները՝ իր երկրին: Բայց աւելցուց թէ, ինչ տրտունջներ ալ ունենայ, չուզեր խանգարել երեք մեծ պետութեանց ջանքերը՝ ի նպաստ խաղաղութեան. հետեւաբար ձեռնպահ պիտի մնայ: Հոլանտայի պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ Զուիցերիոյ պատուիրակին:

Յետոյ խօսեցան ընդունելութեան կուսակիցները, որոնց գլուխը կը գտնուէր Պ. Պարթու: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ջերմ պաշտպանողական մը խօսեցաւ, իր փաստերը քաղելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն: Շեշտեց թէ այդ հաստատութեան հիմնադիրները առաջին օրէն եղած են անոր ընդհանրական հանգամանքը եւ թէ Խ. Միութիւնը ընդունելով հրաւէրը, յանձն առած է յարգել ուխտին բոլոր պարտաւորութիւնները: Յետոյ հրաւիրեց բոլոր պատուիրակութիւնները՝ լրջօրէն կշռել ընդունելութեան առաւելութիւնները, յօգուտ Ազգերու Դաշնակցութեան, խաղաղութեան եւ ապահովութեան:

Այնուհետեւ կարգով խօսեցան Անգլիոյ, Լեհաստանի եւ Իտալիոյ պատուիրակները: Առաջինը շեշտեց թէ իր կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է Ազգերու Դաշ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Վաստակաւոր մը, որ երբեմն Փարիզէն կ'աշխատակցէր Պոլսոյ «Ազդարար»ին եւ այժմ Լիոնէն ձայն կու տայ, կը գրէ իր վերջին թղթակցութեամբ (12 սեպտեմբեր).

— «*Եւ զարմանալի է որ մեր հայրենակիցները, ըլլայ փողոցին մէջ, ըլլայ սրճարաններուն խոր անկիւնները կամ դուրսը, ըլլայ զուարճութեան միջոցին, ըլլայ ամէն տեսակ խաղերու միջոցին, տակաւին չեն մոռցած գեղեցիկ Թուրքերէնով խօսիլ: Կը տեսնէք թէ յարատեւութիւնը կրնայ յաղթել նոյնիսկ այնպիսի մթնոլորտի մը՝ ուր տիրող տարրը բոլորովին օտար է, բայց մխիթարական է որ բառ ինքեան օտար մեր տարրն ալ, հոս ըլլայ թէ Փարիզ, Մարսէյլ ըլլայ թէ Պորտօ, գլխաւորապէս գէթ Թուրքերէն, իսկ գուն ուրիշ ու համեմատաբար քիչ հայերէն կը խօսին: Բնականաբար միշտ կը յաղթէ գաւառականութեան: Տեսնէք օր մը գուք ալ թէ հայ պատանիներ իսկ, օրիորդներ գլխաւորին, հայ կամ տիկիններ եւ խանըմներ, կիներ ինչպէս մայրենի լեզուին պէս ազատ եւ կտրուկ Թուրքերէն կը խօսին: Ֆրանսացին իսկ հիմա ծանօթ է Հայու խօսած գեղանիշերուն, մանկամարթամ Թուրքերէնին*»:

Պէտք բսէք թէ այս եղանակը անուշ կը հնչէ Պոլսոյ մէջ, եւ գրել է առանց քաշուելու ամչելու: Այսինքն չափազանցելով:

Ընդհակառակն, ես կը կարծեմ թէ, ճշմարտութիւնը գրած է:

Նոյն պատկերը չէ՞ք տեսներ Փարիզի մէջ, Պէլվիլէն մինչեւ Սէն Միշէլ, կամ Առնուվիլէն մինչեւ Քաշան, առանց մոռնալու արեւելքն ու արեւմուտքը:

Նոյն իսկ թուրք թղթակիցներ Փարիզէն անցած ատեն, զոհունակութեամբ հաստատեցին եւ իրենց թերթերուն հաղորդեցին այդ իրողութիւնը:

Մնաց որ, տեսա «Ճիւմհուրիէթ»ն ալ կը հաստատէ թէ Հայերը մեծ մասով թուրքերէն գիտեն եւ կը խօսին: Ու կը յանձնարարէ Հրեաներուն եւ Յոյներուն, որ օրինակ առնեն մեզմէ:

Այս բոլորը հասկնալի են Պոլսոյ համար: Իսկ անկէ դո՞ւրս:

Ի՞նչ բսել կ'ուզեն հազարաւոր Հայեր, մանաւանդ երիտասարդներ որ թուրքերէն կը խօսին Փարիզէն մինչեւ Նիւ Եորք, փողոցը, տունը թէ սրճարանը:

Կ'ուզեն իրենց հաւատարմութի՞ւնը ապացուցանել:

Այն ատեն, ինչո՞ւ փախան:

Եթէ «Զարլսթոն» կամ «Պիկին» խաղալու համար եկան, երկուքին ալ պատուականը կը գտնուի Պոլսոյ մէջ:

Տեսէք, Թուրքերը յատուկ օր մը նշանակեր են — Սեպտ. 26 — լեզուի մաքրութեան համար:

Այդ օրը, բոլոր թերթերը պիտի հրատարակուին մաքուր թուրքերէն, վանելով բոլոր օտարաբանութիւնները:

Այս պարզագն բարի նախանձ մը չի՞ շարժեր ձեր մէջ:

Մոլեռանդ «Ճիւմհուրիէթ»ն անգամ դիտել կու տայ.

— «*Հայը թող բնաւ չզրկուի իր մայրենի լեզուէն՝ հայերէնէն. Նոյնը թող չըլլէ իր յաւերժը. Եահուտին թող չիմացնէն ալ աւելցնէ: Բայց, կրնանք պահանջել որ ամէն Թուրք հայրենակից անպայման Թուրքերէն գիտնայ եւ Թուրքերէն խօսի*»:

Այսինքն, Թուրքն անգամ արամադրական կը գտնէ որ մայրենի լեզուն չմոռնան, բայց տեղական լեզուն գիտնան:

Արդ, մեր անուղղայ թրքախօսները Թուրքէ՞ն աւելի հաւատարիմ կ'ուզեն երեւալ, այս օտար պողոտաներուն վրայ.

Վ.ԱՀԷ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԱԼԻՍ ՀԱՍԱՒ ԻՎԱՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎ

— o —

Պոլսէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 16 թուականով.— Իվան Միխայլով, Մակեդոնական կազմակերպութեան վարիչը եւ իր կինը, Մէնչիա Քարնիչէվա, հոս հասան Քըրքլար Էլիէն, ընդ ծպտութեամբ: (Տիկին Միխայլով այն աղջիկն է որ քանի մը տարի առաջ Վիէնայի մէջ սպաննեց Մակեդոնիոյ դաշնակցային վարիչներէն փանիցան): Փախստականները օթերով թափառած էին լեռներուն մէջ, խուսափելու համար պուլկար ոստիկ. Ուրեան հետապնդումներէն. Երկուշաբթի օր հասած են թրքական սահմանը, բոլորովին ուժասպառ, եւ մերժած են յայտնել իրենց ինքնութիւնը. Քըրքլար Էլի փոխադրուելէ յետոյ, խոստովանած են ամէն բան եւ յայտնած են թէ կ'ապաւինին թրքական կառավարութեան գթութեան: Ինչպէս կ'երեւայ, թրքական կառավարութիւնը քաղաքական յանցաւորներ կը նկատէ փախստականները եւ պիտի մերժէ զանոնք յանձնել Պուլկարիոյ: Գիշերը պահպանեցանցընելէ վերջը, Միխայլով եւ իր կինը ազատ արձակուեցան այսօր: Ազդարարուած է որ կամ հեռանան երկրէն եւ կամ եթէ պիտի մնան, հրաժարին քաղաքական գործունէութենէ:

Պ. Միխայլով Պոլսոյ լրագրական յայտարարեց թէ միայն քաղաքական պատճառներով փախած է եւ թէ քանի մը օրէն յուր պիտի տայ, մեկնելու կամ մնալու մասին: Կը կարծուի թէ շատ կարճ ատեն մը կենալէ յետոյ պիտի մեկնի Ֆրանսա կամ Իտալիա: Ուրիշ Մակեդոնացի փախստականներ ալ հասած են Թուրքիա եւ կը հաւաքուին Քըրքլար Էլիի մէջ:

ՑԱՇԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱՐԵՒԸ

— o —

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ փաշական օրէնքի բոլոր բանաձեւերը պիտի փոխուին եւ պիտի գործածուի միայն «կեցցէ՛ Առաջնորդը» խօսքը: Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին յանձնարարութեամբ, փաշական կազմակերպութիւնները սկսած են ցնցել «անձնուէր զգացումներով», «փաշական բարեւներով» բացատրութիւնները եւ գործածել միայն նոր բանաձեւը: Թերթերը կը գովեն այս փոփոխութիւնը, որ «տժգոյն հին – ցած – մաշած բարեւին տեղ կը հաստատէ հաւատքի կոչ մը»:

ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ
ՊԻՏԻ ԱՒԵԼՑՈՒԻ

— o —

Պատերազմական նախարարութիւնը նկատելով որ Փարիզ քաղաքը պէտք եղած զինուորական ուժը չունի, բաբեկամբութիւնը պահպանելու համար, որոշեց որ սաւառնորդ զօրաբաժնին թիւը աւելցուի: Յառաջիկայ հոկտ. 19 — 20ին, Փարիզի շրջանին մէջ հաստատուած հետեւակազօրքերուն վրայ պիտի աւելնան 1300 նորագիր զինուորներ, փոխան 600ի: Հեծելազօրքին վրայ եւս յաւելումներ պիտի ըլլան: Այժմէն միջոցներ ձեռք կ'առնուին, տեղ պատրաստելու համար զօրանոցներու մէջ:

ՆԵՂՈՍԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Նեղոսի ջուրերը կը բարձրանան եւ արդէն ողողած են քաղաքին կարգ մը մասերը, մեծ վնասներ պատճառելով: Բարեբախտաբար աղէտը դեռ վրդովիչ համեմատութիւններ չէ առած եւ կը յուսացուի թէ կարելի պիտի ըլլայ կանխել աւելի մեծ չարիքներ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ
Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ 32 բողոքական երէցներ բանտարկուած, իսկ 173 հոգի սահմանէն դուրս հանուած են: Կ'ըսուի թէ 32 հռոմէական հովիւներ ալ կը գտնուին բանտերու մէջ: Լենինկրատի բողոքական եկեղեցին փակուած է, պետութիւնը 10,500 րուբլի տուրք պահանջած ըլլալով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

19.— ԻՆՉՈՒ ՋԱԽՈՂԵՑԱՒ ՍԵՎՌԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սեվրի դաշնագրին հետ զուգընթաց Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա համաձայնութիւն մը կնքեցին Փոքր Ասիան (բացի Իզմիրէն) Ֆրանսական եւ իտալական գօտիներու բաժնելու համար։

...

քաղաքականութեան հետեւանքը եղաւ իր պարտութիւնը։

Նոյեմբեր 14ի ընտրութիւններուն մէջ արքայականները շահեցան 250 աթոռ, իսկ Վենիզէլոսի կուսակցութիւնը՝ 114։

...

Այս յաղթանակը ...

Այս յաղթարարութիւնը հաճելի չէր Ֆրանսայի համար։ Հետեւաբար Փարիզի ղեկավարները որոշեցին որ եթէ Լոյտ Ճորճ աջակցութիւն ցոյց տար Կոստանդինին, իրենք ալ իրաւունք պիտի ունենային բարեկամութիւն հաստատելու Թուրքերուն հետ։

X

Ֆրանսան ու Իտալիան լքեցին Յունաստանը։ Ու Լոյտ Ճորճ անմիջապէս հասկցաւ որ Կոստանդինի վերադարձէն յետոյ Սեվրի դաշնագրին ամբողջական գործադրութիւնը անկարելի էր այլ եւս։

Անգլիոյ վարչապետը լորտ Քըրզընի ուղղուած անձնական նամակի մը մէջ կը գրէր հետեւեալ տողերը այդ թուականէն մօտ երկու տարի յետոյ (15 սեպտ. 1922).—

«Այն վայրկեանէն սկսեալ երբ Յունաստան Վենիզէլոսը տապալեց ու իր ճակատագիրը Կոստանդինի յանձնեց, հասկցայ որ յունական ազդեցութիւն մը Անատոլուի մէջ՝ դատապարտուած էր եւ ձեզի հետ ես ալ համաձայն էի որ յունական աշխատանքը զոր կը նայինք կատարել այնտեղ, պիտի ըլլար տեսակ մը ապահովութիւն առեղծել քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց համար»։

Այդ դժուարին պայմաններուն մէջ էր որ Լոյտ Ճորճ Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ(*) (21 փետրուարէն մարտ 14, 1921) առաջարկեց բարեփոխումներ կատարել Սեվրի դաշնագրին մէջ։ Զինուորական յօդուածները պիտի փոխուէին ի նպաստ Թուրքիոյ Իզմիրի շրջանը, քրիստոնեայ կառավարիչով մը, տեղական ինքնավարութիւն պիտի ստանար՝ Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ, Գոլիսը

...

(*) Հայ ժողովուրդին անունով այդ խորհրդաժողովին ներկայացան Պօղոս Նուպար փաշան եւ Աւետիս Ահարոնեան։ Այդ շրջանին Լոնտոն կը գտնուէին նաեւ Ա. Խատիսեան, Արմէն Գարօ, Ա. Արարատեան, Զօր. Սիլիկեան, ինչպէս նաեւ Զօր. Բագրատունի.

պիտի պարպուէր, պայմանաւ որ Թուրքերը «հաւանէին դադրեցնել Հայերու ջարդը», եւ Նեղուցներու Յանձնաժողովին նախագահութիւնը պիտի տրուէր Թուրքի մը։

Թէ Կոստանդին թագաւորը եւ թէ Մ. Քէմալ մերժեցին այդ բարեփոխումները։

Մուսթաֆա Քէմալ նախորդ տարուան պարտութենէն յետոյ, որոշ առաւելութիւններ ձեռք բերած էր զինուորական եւ քաղաքական տեսակէտներով։ Նախ եւ առաջ, Վենիզէլոսի անկումը շատ նպաստաւոր էր դատին համար։ Երկրորդ՝ Սեվրի դաշնագիրը աւելցուցած էր իր կուսակիցներուն համբաւը եւ ազատամարտական շարժումը հետզհետէ կը ծաւալէր։ Երրորդ՝ խորհրդային Ռուսաստանը նիւթապէս ու բարոյապէս կ'օժանդակէր ապագայ Կազիին։

Մինչեւ 1920 օգոստոս Թուրքիա եւ Ռուսիա պատուարուած էին միայն Սեւ ծովու հաղորդակցութեանց միջոցներուն։ Բայց չէ՞ որ Դաշնակիցներու ծովային ուժը շատ մեծ էր այդ շրջանին. ի՞նչ ապահովութիւններ ունէին իրենք Սեւ ծովը ազատ պահելու համար։ Սախպուած էին նոր ճամբաներու մասին մտածել։ Ուրեմն Սեվրի դաշնագրին ստորագրութեան օրն իսկ Օգոստոս 10ին ռուսական բանակը «յարձակեցաւ Հայաստանի վրայ» (ականջը խօսի Ռամկավարներուն... Ժ. Մ.)։ «Սեպտեմբեր 20ին Քեազիմ Գարա Պէքիր փաշան գործակցեցաւ արեւմուտքէն եւ գրաւեց Կարսն ու Արտահանը»։ Այսպէսով Թուրքերը ցամաքէն հաղորդակցութիւն հաստատեցին խորհրդային Ռուսիոյ հետ։ 1921ի մարտ 16ին (Լոնտոնի խորհրդաժողովէն հինգ օր առաջ) Թուրքիա եւ Ռուսաստան «դաշնագիր» մը ստորագրեցին։ Այդ թուականէն շատ առաջ ալ Մուսթաֆա Քէմալ գիտէր թէ ռազմամթերք պիտի ստանար Ռուսաստանէն. ուրեմն շատ բնական էր որ պիտի մերժէր Լոնտոնի մէջ իրեն առաջարկուած պայմանները։

(Հետ.)

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ

ՄԱԼԽԱՍԻ "ԶԱՐԹՕՆՔ..Ը

(ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐ. ՏՊ. «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»)

Եթէ հայ իրականութեան անծանօթ մէկը կարդայ Մալխասի գիրքը (հինգ հատոր), անպայման պայն պիտի համարէ արկածախնդրական յաջող վէպ մը։ Անինչ, երբ մօտէն ուսումնասիրենք վերջին կէս դարու մեր յեղափոխական շարժումներու պատ-

...

գունձը, ժողովուրդը։ Այստեղ ալ, մանր մունր նկարագրութիւններու մէջ, Մալխաս կրցած է ներկայացնել ժողովուրդը իր բացասական ու դրական բոլոր կողմերով։ Եւ վէպին մէջ ժողովուրդը ոչ թէ կը ներկայացնէ այն խորքը, ուր կը գործեն գլխաւոր դերակատարները, այլ ինքը ժողովուրդն ալ գործօն գէմքերէն մէկն է։ Հեղինակին վարպետութիւնը այստեղ ալ բացայայտ է։

Մալխասի տիպարները միայն յեղափոխական ղեկավարներ չեն։ Համեստ գործիչներն ու զինուորները — մեր

...

Ծիւղ այսպիսի գրքի մը կարիքը կը զգացուէր. Բովանդակութիւնն ու գրելու ձեւը իրար կը լրացնեն՝ «Զարթօնքը» հաճելի ու դիւրըմբռնելի դարձնելու համար։

Ամէն երիտասարդ պէտք է որ անպայման կարդայ այս գիրքը։

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Օտար աշխատաւորները Ֆրանսայի մէջ

«Փըթի – Փարիզիէն» թերթը կը գրէ թէ Սէնի նահանգը իրապէս կը ...

...

Փարիզի հարկատուները կը ...

...թեան կողմէ որ եւ է արտօնագիր չունին, կը մերժենք բնակութեան իրաւունք տալ Ֆրանսական հողին վրայ. [illegible] հրաման կը տրուի իրենց մեկնիլ անմիջապէս դէպի սահմանագլուխ: Այսպիսի հրաման առացան, անցեալ տարի, 3000 հոգի, պարզապէս այս պատճառաւ [illegible] առաւթեամբ: Երբ օտարականները չեն հնազանդիր այս հրամանին, այն ատեն կը վտարուին ներքին նախարարութեան խողովակով:

[illegible] այն հարցին թէ [illegible] անէն ամսէ ամիս հաստատ աշխատա– [illegible] ները ծանր կ'ազդեն [illegible] գործադրութեան տագնապին [illegible] տնտեսական վերատեսութեան [illegible] տեսած է այդ հարցը յանձնել [illegible] ներքին եւ աշխատանքի նախարարութեանց նկատառման:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ

= ο =

[illegible] մէկ աշխատակիցը [illegible] կը գրէ. — Կրնանք ապահով ըլլալ որ թուրքերէն գիտնան եւ խօսին բոլոր [illegible] բնակիչները զորս մեր հիմնական [illegible] թուրք կը համարի, առանց կրօնքի եւ ցեղի խտրութեան, եւ [illegible] անոնց փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն: Աւելի [illegible] թուրք հայրենիքին եւ ազգին [illegible] իրաւունքն է:

[illegible] թող բնաւ չկրկնուի իր մայրենի լեզուէն՝ հայերէնէն: Յոյնը թող [illegible] իր յանարքներ: Ճանչուին եթէ [illegible] թող սպաներէնէն զատ չինա– [illegible] ալ աւելցնէ իր չգիտցած եբրայերէնին վրայ: Որ եւ է խօսք չունինք երեք ցեղերու [illegible] ներուն կամ [illegible] բնակիչներու պաշտամունքին: Բայց թուրք հանրապետութիւնը կրնայ պահանջել որ ամէն թուրք հայրենակից անպայման թուրքերէն գիտնայ եւ թուրքերէն խօսի: Աւելի մեծամասնութեան իրաւունքն է, հայրենիքին եւ ազգին իրաւունքն է:

Հայերը մեծ մասով թուրքերէն գիտեն եւ կը խօսին: Երբ ընդունուի [illegible] կարեւորութիւնը, մեր այս հայրենակիցներուն համար լեզուական տեսակէտով ոեւէ դժուարութիւն չկայ թրքութեան պատշաճելու:

Տակաւին թուրքերէն չգիտցող Յոյներ կան. Անոնց ալ պէտք է յիշեցնել [illegible] պայմաններուն յարմարելու անհրաժեշտութիւնը:

[illegible] Եահուտիներուն, շատ աւելի [illegible] յիշեցնելու է անոնց: Այս հայրենակիցները, որոնք զիրենք վռնտող երկրէն (Սպանիա) յետոյ [illegible] տարօրինակութիւնը կը [illegible], երբ սպաներէնին չհաւնին, անոնց թուրքերէնին մօտենալու՝ [illegible] լեզու մը կ'անցնին, ինչ որ զարմանալի է եւ ուշագրաւ: Թող ֆրանսերէն սորվին, թող արդի [illegible] լեզուներ իրենց ուզածը աւելցնեն անոր վրայ, եւ ըսելիք չենք ունենար. Բայց անոնց կարգին թող չանտեսեն թուրքերէնը: Վերջ ի վերջոյ, եթէ այս անտեսումը շարունակուի ուշագրաւ յամառութեամբ, կը վախնանք որ կը վնասէ ընկերային կեանքի ներդաշնակութեան:

Մէկ խօսքով, ամբողջ անկեղծութեամբ եւ լրջութեամբ կը յանձնարարենք որ թուրքերէն չգիտցող թուրքերը լրացնեն այս պակասը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ՓՈՂՈՑ ԻՋԱՒ

ο

ԱԲԼԻՆԻ «Նաբ Օրեր» կը գրէ (13 սեպտ.) —

— Հակէ առաջ պլօքի թերթերը գրած էին թէ ըստ Բարեգործականի ծրագրին, ազգայնական ուսուցիչները պիտի հեռացուէին ազգային վարժարաններէն եւ անոնց տեղ պիտի հրաւիրուէին խորհրդային համակիր ուսուցիչներ:

Այնքի մէջ այս ծրագիրը յաջողցնելու համար, քանի մը օր առաջ, ժողով գումարուած է Հին Գահիրէ, առաջնորդ Մալլէմեանի բնակարանը, ուր ներկայ եղած են հնչակեան թաղեցիներ եւ Բարեգործականականներ: Հոն տրուած որոշումները արդէն [illegible] են գործադրութեան:

Ֆիքսի ազգային վարժարանի ուսուցիչներէն ընկ. Զաքար Զաքարեանը հեռացնելու համար, առաջարկած են անոր ստորագրել հրաժարական մը. Հ. Կ. Թաշճեան եւ Դաշնակցութենէն: Միեւնոյն ձեւի ստորնացուցիչ առաջարկ մը բրած են ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեանին, զոր կը խաբէին ամիսներէ ի վեր թէ պաշտօնի պիտի կանչեն զինքը: Իսկ միւս կողմէ իբրեւ երկրորդ տնօրէն նշանակած են Արիս Գալֆայեանը, զոր Գաքինիացիները հեռացուցին, որովհետեւ իրենց զաւակներուն համայնավարական երգեր սորվեցուցած էր, նոյն իսկ ռամիկներու դպրոց այցելութեան պատճառ ըլլալով: Հակառակ հնչակեաններու եւ առաջնորդին պաշտպանութեանը, Գաքինիացիները կտրուկ կերպով մերժած են Գալֆայեանը, որ հիմա իբր կատարեալ փորձանք կը զրկուի Ֆիքսի ազգային վարժարանը: Ասոր հետ միասին նաեւ ռամկավար եւ հնչակ ուրիշ թաղեցիներ:

Բարեգործականը, միեւնոյն ծրագրով, Լիփազմալի ազգային վարժարանին իբրեւ տնօրէն ուզած է պարտադրել Արմենակ Տէր Յակոբեանը, պահանջելով նոյն ատեն դպրոցէն հեռացնել Դաշնակցական ուսուցիչ Սեդրակ Գօհարունին: Հակառակ պարագային, յայտարարած է Բարեգործականը Մանկլաւիթ Կիւլպէնկեանի, Բարեգործականը պիտի դադրեցնէ իր նիւթական աջակցութիւնը: Թաղեցիները խորապէս վրդոված Բարեգործականի ամարդի արարքներէն, պահանջած են թաղականութենէն չենթարկուիլ ստորնացուցիչ պայմաններու: Գիտնանք թէ Լիփազմալի թաղականութիւնը վերահաստատած է նախորդ ուսուցչութիւնը:

Բարեգործականը յունահայ վարժարաններու մէջ ազգայնական ոգիին դէմ պայքարելու եւ խորհրդային համակրութիւն ապահովելու համար, իբր կրթական քննիչ նշանակած է Դաշնակցութենէն վտարուած Վահէ Բալըքճեանը եւ Կարինեանի որդի բուն խիստ ծանօթ Թանիկեանը:

Շրջաններու մէջ մեծ վրդովում առաջ բերած են վերոյ բաց այս խայտառակութիւնները: Քիչ են այն վարժարանները, որոնք կ'ենթարկուին այս ստոր կարգադրութիւններուն: Իսկ ժողովուրդին մէջ ուժեղ հոսանք կայ պոյքոթի ենթարկելու այն վարժարանները, որոնք օճախ կը դառնան խորթական ոգիի:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

— •• —

ԽՄԲ. — Պուլկար փրոֆ. Կէնով կը գրէ այս խորագրին տակ, Սոֆիայի Զօրա թերթին մէջ (12 սեպտ.) —

Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայ նստաշրջանին, Թուրքիա պիտի պահանջէ որ խորհուրդին պարապ աթոռներէն մէկը իրեն տրուի: Ընկիւրիի կառավարութեան այս պահանջը, կասկած չկայ, որ շատ մը երկիրներու ընդդիմութեանը պիտի բախի, որովհետեւ, ամէն պետութիւն, որ կարելիութիւն ունի, ինքզինքը թեկնածու կը դնէ, քանի որ խորհուրդի անդամակցութիւնը նկատելի նախատրութիւն կուտայ այն երկրին որ զայն ձեռք կը ձգէ: Խորհուրդը ամենակարեւոր դերը կը կատարէ Ժընեւի հաստատութեան մէջ: Կարեւոր հարցերը կը յարուցուին ու յաճախ կը լուծուին իր կողմէ: Երեւան կուգայ, ուրեմն, թէ որքան կարեւոր է՝ պետութեան մը համար՝ ձեռք ձգել գոնէ միամեայ մասնակցութիւն մը անոր:

Թուրքիոյ համար աւելի պիտի ըլլար մասնաւոր պատիւ մը, մանաւանդ որ ան դեռ երկու տարի առաջ մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Բայց, անկախ ասկէ, Թուրքիա կրնար աւելի մեծ յաջողութեամբ յարուցանել կարգ մը խնդիրներ որոնք զինքը կը հետաքրքրեն:

Ամէն բանէ առաջ, այս անհանդարտ ժամանակներուս, Թուրքիա եւս մտահոգ է իր ապահովութեամբ: Անցեալ ամառ Ընկիւրիի կառավարութիւնը ապրեցաւ նոյն իսկ բաւական տենդագին օրեր՝ այդ տեսակէտէն: Ասոր առիթ տուաւ անցեալ գարնան Իտալիոյ կողմէ սկսուած սպառազինումն ու պաշտպանութիւնը Երկոտասան կղզիներուն եւ քանի մը հաստատումներ Մուսոլինիի ճառին, որ կարծես նկատի ունէր Անատոլուի մէջ թրքական որոշ հողամասեր: Միանգամայն, Իտալիա շինութեան յանձնեց երկու հսկայական մարտանաւեր, որոնց իւրաքանչիւրը 35.000 թոնանոց, [illegible] տարողութիւն, որ արտօնած է Ուաշինկթընի 1922ի համաձայնագիրը: Իտալիա, այս երկու հսկայական նաւերու շինութեամբ կը պէտ Ֆրանսան, որուն «Տիւնքերքը» նոյն իսկ 30.000 թոնոց չունի, ու կը մրցի Անգլիոյ հետ, որ երկու մարտանաւեր ունի 35.000 թոնանոց, «Նէլսոն» եւ «Րոտնի», իսկ մէկ [illegible] 40.000 թոնանոց,— «Հուտը»:

Այս պայմաններուն տակ, Թուրքիա [illegible] տենդագին [illegible] Պաշտպանութեան Խորհուրդը, յաջորդական ծրագրով, Նախագահութեամբ Քէմալ փաշայի եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Ժողովի նախագահ Քեազիմ, սպայակոյտի պետ Ֆէվզի փաշաներու եւ կառավարական կուսակցութեան քարտուղար Ռէճէպ պէյի, ընդունեց պաշտպանութեան մասնաւոր ծրագիր մը անոր իրագործման միջոցները փնտռելով: Այդ ծրագիրը կը նախատեսէ ուժ տալ ցամաքային բանակին եւ նաւատորմիղին, մանաւանդ ընդարձակել եւ թեթեւ մարտանաւերու, որոնք այնքան պէտք են երկրին պաշտպանութեանը համար, ինչպէս նաեւ օդանաւային տորմիղին զօրացման: Ընկիւրիի կառավարութիւնը չի վարանիր աւելցնել թուրք հարկատուներու բեռը 20 միլիոն թրքական ոսկիի գումարով մը, իրականացնելու համար բանակին պէտքերը ու երկրին պաշտպանութիւնները, որոնց համար ծախքերը այս տարի 10—54 միլիոն ոսկի կ'աւելնան:

Բայց, թրքական պաշտպանութիւնը, ներկայ վիճակին մէջ, որ առեղծուած է Լօզանի դաշնագրով, տկար կողմ մը ունի,— Նեղուցներու զինաթափութիւնը: Դաշնագիրը չարտօներ Վոսփորի եւ Տարտանէլի սպառազինումը, [illegible] այն սկզբունքը թէ՝ ամէն ժամանակի համար արտօնուած է բոլոր պետութեանց մարտանաւերուն անցքը: Հետեւապէս ինչպէս Մարմարա, նոյնպէս եւ Սեւ ծովը կը մնան բաց, իբրեւ հակադրութիւն անցեալին, երբ, 1841ի Լոնտոնի խորհրդաժողովին որոշումով, անոնք փակ կը մնային Բ. Դրան ձեռքին մէջ: Այս ձեւով, յիշեալ ծովերուն թրքական ինչպէս նաեւ ռուսական եզերքները կը մնան բաց՝ արեւմտեան պետութեանց տորմիղներու յարձակման առջեւ:

Իրականին մէջ, Լօզանի խորհրդաժողովը ընդունեց անգլիական տեսակէտ՝ Նեղուցներու մասին: Այսօր, անգլիական տորմիղը կրնայ մտնել Սեւ ծով, ինչպէս որ երեք տարի առաջ Ռուսիա Պալթիկ ծովէն Սեւ ծով հանեց երկու նաւեր,— «Փրոֆինթէրնը» եւ «Փարիզքիա Գոմունարը», բայց, առանց հետեւոր հակակշռում մը իսկ չեն այն ծովային ուժերուն դէմ, զորս Անգլիա ի հարկին կրնայ հոն ղրկել:

Թուրքիա, որուն ծովային խարիսխը Իզմիրն է, մասնաւորապէս Մարմարա ծովուն մէջ խոցելի է: Այդ պատճառաւ է որ Րիւշտի պէյ զինաթափութեան խորհրդաժողովին, մէկ վերապահօրէն, առաջարկեց վերցնել այն սահմանափակումները, զորս Լօզանի դաշնագիրը կը նախատեսէ Նեղուցներու եւ Թրակիոյ սպառազինման մասին:

Անգլիա, սակայն, դուրս եկաւ ուրիշ առաջարկով մը, որ աւելի կը ծանրացնէ Թուրքիոյ կացութիւնը: Լօզանի դաշնագիրը Նեղուցներու պաշտպանութիւնը [illegible] չորս մեծ [illegible]: Անգլիա զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ [illegible] առաջարկ մը, որով [illegible] չորս մեծ [illegible] երաշխաւորութիւնը, իսկ աւելի կը նշանակէր Նեղուցները թողուլ առանց պաշտպանութեան: Անգլիոյ [illegible] աւելի, Թուրքիա [illegible] Նեղուցներու սպառազինման սահմանափակումը վերցնելու մասին:

Այս հարցերը ազդեցին նաեւ յունաթուրք յարաբերութեանց վրայ: Աթէնքի մէջ ըմբռնեցին այն վտանգը, որուն կ'ենթարկուին, իբրեւ անոր զինակից, Թուրքիոյ դէմ մղուելիք պատերազմի մը պարագային. Վենիզէլոսի կողմէ քննադատութիւնները սկսան Պալքանեան ուխտին դէմ, որովհետեւ Յոյները չէին ցանկար յանձնառութիւն ունենալ կռիւի մը մէջ, որ Պալքաններէն դուրս պիտի մղուէր Թուրքերը, ընդհակառակն, տեսապէս յիշեցուցին Յոյներուն իրենց այն պարտաւորութիւնները, որոնք կը բխին զինակցութեան դաշնագրէն եւ դաշնակցի պայմաններէն: Այս պարագան որոշ ցրտութիւն յառաջ բերաւ Ընկիւրիի եւ Աթէնքի միջեւ, ինչ որ չի կրնար ծածկուիլ նաւերով եւ այցելութիւններով:

Այս բոլորը չեն նշանակեր թէ Թուրքիա չի զիներ Տարտանէլը: Ան կը պատրաստուի որքան որ կարելի է: Աւելին: Ամէն ինչ կը վկայէ թէ Թուրքիա կ'ամրացնէ նաեւ Թրակիան: Եւ այս Բուլղարիոյ հետ համաձայնութեամբ: Դեռ անցեալ տարի, թուրք հանրապետութեան տասնամեակին, «Տէյլի [illegible]» թերթը գրեց թէ այն ատեն [illegible] տարբերութիւնը ունէր բացառապէս ռազմագիտական հանգամանք: Ան աւելցեց նաեւ Տարտանէլ:

Այս հարցերը կրնան կրկին գրուիլ Թուրքիոյ եւ, թերեւս, նաեւ Ռուսիոյ կողմէ, որ ջերմապէս շահագրգռուած է Նեղուցներով: Վերջինը, երբ ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, ձեռք պիտի ձգէ տեւական աթոռ մը՝ խորհուրդին մէջ: Եթէ Թուրքիան ալ մտնէ, իրենց նշանակութիւնը մեծ պիտի ըլլայ: Կասկածելի է, սակայն, որ Անգլիա պիտի արտօնէ այդ բանը, քանի որ այնքան շատ շահագրգռուած է Նեղուցներու հարցով, որովհետեւ անոնք մուտքն են Սեւ ծովու ուր այսօր կան 60.000 թոնոց ռուսական եւ 50.000 թոնոց թրքական մարտանաւեր, ընդդէմ ռումանական 90.000ի եւ բոլորովին ապազինուած Պուլկարիոյ: Եթէ Նեղուցները ամրացուին եւ փակուին, այդ վիճակը այդպէս պիտի մնայ, եւ Անգլիա ի վիճակի պիտի չըլլայ զայն փոխելու: Ու այն ատեն Ռուսիա անխոցելի պիտի մնայ:

Ապառազինուած թէեւ, այսուհանդերձ ինչ որ կ'ըլլայ Նեղուցներու եւ Թրակիոյ մէջ՝ չի կրնար չհետաքրքրել եւ մեզ, որ անմիջական դրացին ենք թէ մէկին եւ թէ միւսին:

ՄԱՄՈՒԼ

Զուարճալին

Ս. Դ. Հնչակեանները իրենց վերջին համագումարին մէջ որոշեր են պատուիրակ մը ղրկել Մոսկուա կամ Երեւան, եւ բանակցութիւններ վարելով հնչակեան կուսակցութիւնը իբրեւ ուրոյն անդամ, մասնաւոր պայմաններով Գ. Միջազգայինի անդամ գրել տալու: Այս առթիւ «Բանուոր», Ամերիկայի հայ համայնավարներու օրգանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (7 օգոստ.).

— «Այս լուրերը իմանալէ վերջ, կը տարուինք մտածելու որ եթէ այս օրերուն ողջ ըլլար սպանիացի աշխարհահռչակ Սերվանտէսը, հաւանաբար որ նոր Տոն Քիշոտներու դասական տիպարներ պիտի գտնէր նուարեկուած «կուսակցութեան» մը՝ հնչակեան կուսակցութեան [illegible] — ղեկավարներուն մէջ:

Ինչ՞ն հնչակեան բանուորներ [illegible] պիտի հանդուրժեն մէկ բանի բախտախնդիր լարախաղացներու, որոնք իրենց մակաբոյծի գոյութիւնը պահել կարենալու համար, ձեզ կ'օրօրեն զանազան պատրանքներով:

Հնչակեան ղեկավարները Կոմունիստ Միջազգայնականի յայտագրին համակրելնուն համար չէ որ կը մտնեն անոր, այլ անոր վարկը կ'ուզեն վահան դարձնել իրենց հակայեղափոխական սոցիալ հայրենասիրական նպատակներուն:

Սակայն ի՞նչ կ'ուզեն հնչակեան ղեկավարները այսօր: Կ'ուզեն, որ կոմինտերնը իրենց բարեկամութեան վկայական մը տայ, ճանչնայ զիրենք համակիր եւ թողու, որ ազատ կերպով կռուին նոյն Կոմինտերնի մաս կազմող կուսակցութիւններու դէմ, իրենց ապրած կապիտալիստական երկիրներուն մէջ:

Ի հարկէ, սա այս հնչակեան մարքսիստական հոյակապ գիւտ է: Բայց ինչու կոմինտերնը այս անտեղի վիճումը պէտք է բերէ հնչակեաններուն: Որովհետեւ ինչպէս ո՞վ են: Ո՞վ կ'ուզէ խաբել այս [illegible]:

Չե՞ն գիտեր, որ Կոմինտերնը որպէս միջազգային պրոլետարիատի յեղափոխական աչքն ու միտքը, կրնայ տեսնել ամէն բան եւ հասկնալ ամէն բան: Չորս ու կէս Հնչակեաննե-րո՞ւն հոն պէտք է բանակցէր եւ այն ալ զիջումներու յանձնառութեամբ, երբ անգլիական Անկախ Աշխատաւորական կուսակցութեան ղեկավարներու չեբչիական նման առաջարկութիւնները կտրուկ կերպով ետ մղեց դեռ երէկ՝ վեց ամիս առաջ, եւ պահանջեց անպայման միութիւն — միաձուլում:

Տարբեր չեն նաեւ հնչակեան ղեկավարներու «ձախ» դիրքաւորութեան շարժումները: Ասոնք ալ, տեսնելով որ ամէն օր կ'այրի իրենց ոտքի տակի հողը, շարժեր իր յարին դէպի ձախ, այս յեղափոխական մակընթացութեան ներքին տակ չխեղդուելու փութկոտութեամբ, ձախ մանովրաներ կ'ընեն:

Հնչակեան աշխատաւոր շարքերը թող գիտնան այս եւ իրենց ապրին քրտինքով ձեռք բերած դրամները չվատնեն բախտախնդիրներ ապրեցնելու: Հնչակեան այսպէս կոչուած Ընդ. պատգ. ժողովին տարբեր բախտ մը վիճակուած չէ, քան այն, որ ունեցաւ տարիներ առաջ [illegible] մէջ գումարուած [illegible] պատգ. ժողովը:

Հնչակեան աշխատաւոր ընկերներ, դասակարգային պայքարի արման, պատերազմի եւ ֆաշիզմի վտանգի այս օրերուն, անելորդ ժամանակ եւ դրամ մի՛ վատնէք: Մտէ՛ք պայքարին մէջ եւ ձեր տեղը գրաւեցէք յեղափոխական մարտի ճակատը այն բանակի շարքերը, որ իր կեանքով եւ գործով ապացուցած է իր վստահելիութիւնը: Կասկած չունինք, որ կը սիրէք Խ. Հայաստանը եւ Խ. Միութիւնը: Բայց վերացական սէրը, անկեղծ եւ սակայն սխալ խողովակներով արտայայտուած համակրանքը իրական արժէք մը չեն ներկայացներ: Հարկաւոր է գործնական աշխատանք եւ այդ գործնական աշխատանքը կարելի է կատարել միայն գործի կազմակերպութիւններու մէջ: Միացէք ՀՕԿին եւ ՊՀԿին. (պետ. հայ կարմիր խաչ)»...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵԼՕ

— ο —

— Այս պահուն ի՞նչ ընելու եկար, — հարցուց ձայնին սրութիւնը պահած:

Մուլլի վեր առաւ գլուխը պատասխանելու տեղ, ջուր խմող հաւերուն պէս, որոնք ամէն ումպի վիզերնին կը բարձրացնեն.

Իր լռութիւնը կը խառնուէր [illegible] լռութեան.

Լէլօ շատոնց է առանց երես [illegible] չուներ Մարդկային [illegible], լռութիւնը սեւ ամպի պէս կը մնար հոն, աւելի սոսկալի կը դառնար, փոթորիկ կար:

— Ի՞նչ կայ, լեզուդ կլլե՞ր ես, պատասխանէ.

Մուլլի, պատասխան չունէր տալու. միայն թէ այս անգամ գլուխը խոնարհելու տեղ, աւելի վեր բռնած, [illegible] մը կ'ընէր Լէլոյի աչքերուն, կը նայէր ծգտուած վայրագութեամբ:

— Տէ՛, խօսէ՛, կրկնեց Լէլօ, այս անգամ բոլորովին նեղուած:

— Մեռնելու եկեր եմ, ճչաց Մուլլի: Ձայնը այնպէս բարձրացաւ, երկարեց որ, արձագանգ մը թափեց սարուն, լեցուց չորս դին: Կարծես փոթորիկ մը պայթած, փլցուց երկինքը կտոր կտոր: Ձայները կը մոլորէին հառաչանքի նման, սրտէ փրթած հեծեծանքի նման:

Բառը բերնէն ելած էր անգամ մը: Մուլլիի աչքերուն ուրիշ բան չէր երեւար, ժահր կը տեսնէր, ժահր կ'երեւէր, կը պարէր աչքերուն առջեւ, ու [illegible]

— Մեռնելու եկեր եմ, կրկնեց, այս անգամ ձայնը քիչ մը խափանուած, կոտրած: Վիզը տնկած առեն, աչքերը բաց մնալ մըն էր կարծես: Ու մէկէն գրպանէն քաշեց պզտիկ դաշոյնը, ալ ձեռքով դարձուց, պտտեցուց պարապին մէջ, երերցուց ու խաղցուց՝ ինչպէս կ'ընեն [illegible]:

. .

Դանակի ու փայտի հարուածներու կռիւ մը փրթաւ, [illegible] ժողովուրդներու մէջ տեղի ունեցած այն կռիւներէն մէկը...

Կռիւը շատ յուսահատ ու սոսկալի, երկուքն ալ փռուած էին ցանկապատին մօտ, արիւնլուայ, դէմքերնին սարսափի մթութիւն մը պատած:

Ի՞նչ էր որ Մուլլիի համար մահը .. դանակի մը հարուածը, ինչպէս խօսած էր բացէ ի բաց օր մը առաջ Հաճի Աղէկին:

Ներած փայտի հարուածներուն տակ կողերը փոր լեցուած, ոսկորները թուլցեր էին կարծես, մահուան ծանրութիւնը կը զգար, անոր ուժը, անոր դիմադրութիւնը: Վերջին ճիգը կը զգար, ու չկրնալ դիմադրելը անոր, խենթի պէս բռած զինքը, կը պտտէր վիզէն բռնուած կենդանիի մը պէս: Իր հայհոյանքներուն ամէնէն չլսուածը կ'ուզէր ըսել, ձայնը կը մարէր, կը հառնէր որովհետեւ, բառերուն կէսը կը թափթփէին բերնի չորցեղներուն խառնուած, ձայնը լեզուին կը փակէր:

Ա՛լ չեղաւ: Վերջին ճիգով մը, ձայնը ոլոր մոլոր, կանչեց մահուան Մեռնիլ կ'ուզէր, մահը կը փնտռէր, եղունգներով հողը կը ճանկռտէր, երբ դաշոյնին դպաւ ձեռքը: Լռութիւնով մը պաղ, յետոյ սրտէն եկող ձայնով մը թանձրացած, նայեցաւ...

Իր դաշոյնը, արիւնոտ, կասկարմիր... անոր վրայ փորագրուած իր անունին տառերը լեցուած էին արիւնով... Կճրտացուց ակռաները, աւելի լարեց աչքերը, ու [illegible] մը մահհաղորդուա, խնդաց խենթի պէս: Ձայնը որովհետեւ կը դողար, խելքին եկած կարծես, ծիծաղը դէմքին փակած, դաշոյնը մխեց կուրծքին...

Խորդալ սկսաւ, ծանրօրէն, հոգեվարքի մէջ եղող մէկուն պէս .. կը հառաչէր կարծես սրտին խորէն.

Ամէն անգամ շնչելուն, բան մը ըսել կ'ուզէր ..

Լէլոյի վէրքերէն արիւնը կը հոսէր, բայց իր սիրտը բանած, աչքերը տնկած Մուլլիի «կեանքը այսպէ՞ս է, կեանքը այսպէ՞ս է» մրմնջեց: Տրտմութիւնն ու մեծ վիշտը դպած արտին, երկու կարծր քարեր իրարու քսուածի նման, հոգիի ճառագայթ մը ունեցած, ընկճուելու տեղ, ժուժկալօրէն, կրցած էր պահել, ինչ որ կար ներսը մարդկային, ու գլուխը երերցնելով ծանրօրէն [illegible] ճամբան շատ փշոտ, շարունակեց, զարկէ ի վեր կը քալեն մարդիկ, հասնելու համար ...» ալ չկրցաւ շարունակել, ու աչքերը լեցուն, սկսաւ լալ ..

Ցնդած, հեւացող իր շունչը՝ ձայնի մը պէս կը դողար կարծես.

— Արիւնով ալ չեն կշտանար:

Արիւնը Լէլոյի վէրքերէն կը կաթէր...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

Քարիւղի պայքարը

1919էն ի վեր քարիւղի պատերազմ մը տեղի կ'ունենայ մեծ պետութիւններու միջեւ: Այս թանկագին հեղուկը, որ վճռեց ընդհ. պատերազմի բախտը, սրած է բոլորին ախորժակը: Ֆրանսա եւս, որ զրկուած է քարիւղի հորերէ, ամբողջացաւ մշակել քարիւղի քաղաքականութիւն մը՝ քարիւղ հայթայթելու համար իր ճարտարարուեստին, այլ մանաւանդ ապագայ քաղաքական բարդութիւններուն ժամանակ իբրեւ նախատեսութիւն: Եւ դրամագլուխ դրաւ քարիւղի արդիւնաբերութեան զանազան ձեռնարկներու մէջ: Այս ձեւով որոշ տեղ մը իրաւունք կը ստանար քարիւղի արտադրութեան մէջ: Այսպէս Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Քոլոմպիոյ մէջ 1160 միլիոն ֆրանք դրամագլուխ դրաւ ապահովելու համար քարիւղի իր տարեկան սպառումը: Միւս կողմէ իր ակնարկը սեւեռեց Մուսուլի քարիւղի հորերուն վրայ: Բանակցեցաւ Սան Ռէմոյի մէջ եւ այսպէս կրցաւ Մուսուլի քարիւղի արտադրութեան հարիւրին 27.75 ապահովել: Եւ սկսաւ շինութիւնը քարիւղի խողովակին, որպէսզի թանկագին հեղուկը Մուսուլէն, սուրիական անապատներէն անցնելով, հասնի Թրիփոլիի մէջ: Միաժամանակ ֆրանսական հողի վրայ, Պէր, Պորտօ եւ Հավր հսկայ զտարաններ շինեց, պահելու համար այնտեղ հում քարիւղը: Այսպէս Ֆրանսա տարեկան 3.5 միլիոն թոն քարիւղ կ'ամբարէ, գրեթէ կիսովին ապահովելով [illegible] դիմելէ: Յուլիսին կատարուեցաւ բացումը Թրիփոլիի քարիւղի խողովակներու գծին: Ուր որ առաջ նաւթամբար — նաւ մը Հավր հասաւ, բերելով առաջին քարիւղը:

Ֆրանսական շահերու տեսակէտով, մեծ յաջողութիւն մըն է այս, որովհետեւ երկիրը կը փրկուի մեծ մտահոգութենէ մը: Արդարեւ Միացեալ Նահանգները գալ տարուընէ սկսեալ պարտաւորուած կը զգան այլ եւս քարիւղ չարտածել: Ռուսիա եւս իր հորերը հազիւ իրեն բաւական կը նկատէ հիմա: Լեհաստան եւս [illegible] դրաւ իր քարիւղին արտածման վրայ: Ուրեմն միայն Ռումանիան եւ Քոլոմպիան հաւատարիմ կը մնան իրենց յանձնառութիւններուն՝ չմերժելով քարիւղ տալ Ֆրանսայի: Այդ քանակը պիտի չբաւէր անշուշտ, եթէ Ֆրանսա ունենար բաժին մը եւս ապահովել Մուսուլի հորերու արտադրութենէն:

ՖԵՐԴՈՒՍԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

20 սեպտեմբերին Մոսկուայի պետական օփերային մէջ տեղի կ'ունենայ շքեղ հանդէս մը, նուիրուած Ֆերդուսիի յիշատակին: Ինչպէս գիտէք, Ֆերդուսի ծնած է 933ին եւ մեռած 1021ին, հեղինակը Շահնամէին:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

նակցութեան վրայ, հետեւաբար կը միանայ անոր ընդհանրացման ձեռնարկներուն, ողջունելով Խ. Միութեան մուտքը: Իտալական պատուիրակը յիշեց թէ իր երկիրը առաջինն էր որ ճանչցաւ խորհրդային իշխանութիւնը եւ թէ ինք բոլորովին համաձայն է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ իր պաշտօնակիցներուն: Լեհաստանի պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը ուղղակի համաձայնութիւններ կնքած ըլլալով Խ. Միութեան հետ, սիրով կ'ողջունէ անոր մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Պ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակը, որ վարած էր Պ. Լիթվինովի հետ կատարուած բանակցութիւնները, յայտարարեց թէ իր երկիրը բոլորովին համաձայն է Խ. Ռուսիոյ ընդունելութեան: Նոյն իմաստով խօսեցաւ նաեւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ:

Վիճաբանութիւններէն յետոյ, քուէարկութեան դրուեցաւ ընդունելութեան բանաձեւը: Թեր քուէարկեցին 38 երկիրներ, դէմ՝ 3 (Զուիցերիա, Հոլանտա եւ Փորթուկալ), իսկ ձեռնպահ մնացին եօթը պետութիւններ (Պելժիա, Արժանթին, Լիւքսէմպուրկ, Վենեզուէլլա, Քուպա, Փարակուէյ եւ Նիքարակուա): Բանաձեւը կը յանձնարարէ ընդհ. ժողովին, ընդունիլ Խ. Միութիւնը, շեշտելով թէ ան իր պատասխանին մէջ կը խոստանայ կատարել Ազգերու Դաշնակցութեան պարտադրած բոլոր յանձնառութիւնները:

Լեզուները բացուեցան...

Խորհրդային մամուլը, որ խոր լռութիւն կը պահէր մինչեւ հիմա, սկսաւ գնծութեան աղաղակներ արձակել, ընդունելութենէն անմիջապէս վերջը: «Իզվեստիա», կառավարութեան օրկանը, խմբագրականով մը կը բացատրէ դէպքին կարեւորութիւնը եւ կը դատախազէ Խ. Միութեան խաղաղասիրութիւնը: Կ'ըսէ թէ Խ. Միութիւնը չէր որ պահանջեց իր ընդունելութիւնը, այլ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինք հրաւիրեց: «Ազգերու Դաշնակցութիւն մը որուն մաս չի կազմեր այն երկիրը որ գլխաւոր ախոյեանն է խաղաղութեան դատին, չի կրնար վստահութիւն ներշնչել ժողովրդական զանգուածներուն: Ֆրանսա միւս պետութիւններէն առաջ հասկցաւ Խորհրդային Միութեան դերը՝ խաղաղութեան պայքարին մէջ եւ ստանձնեց Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը զօրացնելու նախաձեռնութիւնը, անոր աշխատանքներուն կապելով Խ. Միութիւնը»:

«Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իր կարգին կը բացատրէ թէ Խ. Միութեան ուղղուած հրաւէրով, բովանդակ աշխարհ ճանչցած կ'ըլլայ խորհրդային պետութեան մեծութիւնը:

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

1500 ասորի գաղթականներ որոնց մեծամասնութիւնը կիներէ ու երախաներէ կը բաղկանայ, Մուսուլէն մեկնած են դէպի Սուրիա, ուր պիտի հաստատուին Ճէզիրէի շրջանին մէջ: Գաղթողներուն ճանապարհածախսը կը հոգայ Իրաքի կառավարութիւնը:

Տէր Զօրէն կը հաղորդեն թէ Իրաքէն եկող Ասորիները քաղաքին մօտէն անցնելու ատեն Արաբներուն յարձակման ենթարկուած են եւ 30 Ասորիներ ծանրօրէն վիրաւորուած: Ժանտարմաներ դէպքին վայրը հասնելով կարգը վերահաստատած են: Վիրաւորները փոխադրուած են հիւանդանոց, իսկ յարձակման պատասխանատուները ձերբակալուած են:

Դամասկոսէն կը հաղորդեն թէ 26 ինքնաշարժներ որոնք 326 ասորի գաղթականներ կը փոխադրէին Ճէզիրէ, քարկոծութեան ենթարկուած են Արաբներու կողմէ: Ինքնաշարժներու ապակիները կոտրած են եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան:

Մանր կացութիւն Մ. Նահանգներու մէջ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Երրորդ շաբաթն է որ գործադուլը կը շարունակուի Մ. Նահանգներուն մէջ: Շարժման միացած են աւելի քան 500,000 բանուորներ եւ եթէ գռհացում չտրուի, վախ կայ որ շաբաթը չվերջացած 650,000ի հասնի այս թիւը: Կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է 13,000 զինուորներ, ութ նահանգներու մէջ: Գործադուլի կոմիտէին նախագահը կը յայտարարէ թէ հիւսուածեղէնի միւս ճիւղերու բանուորներն ալ պիտի միանան շարժման, եթէ կարգադրութիւն մը չըլլայ մինչեւ մէկ շաբաթ: Արուեստական մետաքսի 100,000 բանուորներ պատրաստ են գործադուլ հռչակելու: Առջի օր կացութիւնը այնքան ծանրացած էր որ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Աթլանթայի մէջ (Ճորճիա): Զինուորական հրամանատարը գրահապատ ինքնաշարժներով կը վարէ գործողութիւնները, ձերբակալել տալով անոնք որ կը կաշկանդեն աշխատող բանուորները:

⁂ Նիւ Եորքի քաղաքապետութիւնը դադրեցուց 300,000 գործազուրկ եւ կարօտ ընտանիքներու նպաստը, որով մէկ միլիոն մարդիկ անօթութեան դատապարտուած են: Կառավարութիւնը, որ կը հոգար ծախքին կէսը, կը մերժէ շարունակել վճարումը, մինչեւ որ քաղաքը չվերսկսի վճարել իր բաժինը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ քոյրս Տիկ. Մէրհուպէ Զամուշեան (ծն. ի Պոլսու Վարժապետեան), կը բնակէր պատերազմէն առաջ Ատապազար, Մալաճըլար թաղ, կինն էր հիւսն Զամուշենց Համբարի, տարագրուած է Տէր-Զօրի կողմերը իր զաւակներով միասին, Գրիգոր, Մելքոն եւ Նուէրիկի: Կը խնդրուի իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն տեղեկացնել «Յառաջ» խմբագրութեան եւ կամ Մարի Պօղոսեանի 56, Avenue Carnot, Neuville, S)Saône, Rhône.

Գործ կը փնտռէ

Պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար օրավարձքով կամ ամսականով: Դիմել Տիկին ԱՐՓԱՃԵԱՆԻ, 139, Ave. d'Italie, Paris (13).

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մեծադիր քարտէսը որ 20 ֆրանքի կը ծախուէր, հեղինակին անձկութեան բերմամբ մնացած *500* օրինակը՝ կանխիկ եւ մէկ գնորդի, հատը մէկ ֆրանքէն պիտի տայ: Դիմել՝ *Patrikian, 48, rue du Centre, Lagarenne-Colombes, Seine*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Աւելի լաւ պիտի ըլլայ ձեզի համար եթէ խօսիք մեզի հետ, Տիկին. չենք ուզեր տղոց միջոցներու դիմել, բայց...

— Առանձին եմ, ընդմիջեց Լէյտի Չիլ. մէկը չունիմ որպէսզի խորհուրդ հարցնեմ. վաղ առաւօտ...

— Ոչ, ըսաւ ոստիկանը վճռապէս. այս գիշեր եւ անմիջապէս, Տիկին. մեր հետաքննութիւնները բաւական յառաջ գացած են՝ նոր յապաղում մը արդարացնելու համար. կրնամ նոյնիսկ ձեզի յայտնել որ մենք այս առտու ձեր բնակարանը՝ վիլլա Չիլ գացած էինք. այնտեղ ձեր ծառաներէն Ուօլթըր Կրինը մեզի մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչեր տեղի ունեցած էին բժիշկ Պրատոնի Զարլզ փողոցի բուժարանին մէջ՝ անցեալ գիշեր. իսկ այս իրիկուն հանդիպեցանք Ճէնիսընին որ նոյնպէս մանրամասն խոստովանութիւն մը ըրաւ մեզի. հիմա կ'ուզենք ձեզի ըսել. եթէ թոյլ կուտաք որ նստինք.

Լէյտի Չիլ յանկարծ աթոռի մը մէջ նետուեցաւ եւ նշան ըրաւ իր այցելուներուն որ նստին:

— Ձեզ գիտեր թէ Ալֆրէտ Ճէքին ինչպէս մեռաւ, ըսաւ. Աստուած վկայ որ գաղափար չունիմ..

— Կարելի է, բայց մենք ուրիշ բանի մասին կ'ուզէինք խօսիլ, Տիկին, ըսաւ Ուօմըրզլի. այս կարգի խնդիր ներու՝ մէջ անհրաժեշտ է ամէն տեսակ քննութեանց ձեռնարկել. պէտք է ունենանք բոլոր մանրամասնութիւնները. ներկայ հարցին մէջ, ուրեմն, պէտք է տեղեկանանք Ալֆրէտ Ճէքին շարժումներուն եւ վստահ եմ որ դուք աւելի բաներ պիտի կարենաք ըսել մեզի. գիտենք որ Ճէնիսընին խոստովանութիւնը

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուց Լէյտի Չիլ յանկարծ. իմ մասի՞ս ալ ամէն ինչ պատմեց ..

— Ամէն ինչ ըսաւ ոստիկանը. գիտնալ այցելութիւնը, Փրիսիին ըրածները, իր տեսակցութիւնը ձեզի հետ, բուժարանին թոյները եւ դրամական խնդիրը. ուրեմն Տիկին, չէ՞ք կրնար մեզի պատմել Ճէքինի հետ ձեր ունեցած այդ գիշերուան հանդիպումին մասին. եթէ անմեղ էք — եւ որ եւ է յանցանքով կամ մեղսակցութեամբ չեմ ամբաստաներ ձեզ — ինչո՞ւ չէք օգներ ինծի որպէսզի երեւան հանեմ Ճէքինի մահուան պատասխանատուն. որովհետեւ տարակոյս չկայ որ Ալֆրէտ Ճէքին թունաւորուած էր եւ թոյնը իրեն տրուած էր մէկու մը կողմէ... ըսէք թէ ինչ գիտէք իր մասին. նուաթին պանդոկը իրեն հանդիպեցաք, այնպէս չէ՞. դուք եւ Սըր Ճօն, ուր կը մնայիք այդ օրը...

Լէյտի Չիլ մատներուն հետ կը խաղար. կը նմանէր մէկու մը որ անակնկալ կերպով թակարդը ինկած էր եւ փախուստի ճամբայ կը փնտռէր:

— Այնտեղ հանդիպեցայ իրեն, անտարակոյս, այո, ըսաւ վերջապէս:

— Ինչ պայմաններու տակ..

— Նախ ճաշարանը տեսայ զինքը. ես եւ Սըր Ճօնը դուրս կ'ելլէինք երբ անիկա ներս մտաւ ընթրելու. ճանչցայ...

— Առաջուց կը ճանչնայի՞ք զինքը.

— Տարիներ առաջ, այո...

— Այսինքն այն օրերուն երբ դուք Օրիորդ Միլի Քլօվըրն էիք եւ կ'աշխատէիք իր հօրը քով, այնպէս չէ՞ հարցուց ոստիկանը անոր աչքերուն մէջ նայելով:

— Ի՞նչպէս գիտցաք թէ ես Միլի Քլօվըրն էի...

— Գիտցանք, տիկին. ուրիշ ուղով հետեւեցանք ձեր հետքերուն. նախ Փէտինկթընի կողմերը կ'ապրէիք, յետոյ Չէլթընըմ ուր Միլտրէտ Քոլպրուք անունը կը կրէիք եւ ամուսնացաք Սըր Ճօն Չիլին հետ. Միլտրէտ Քոլպրո՞ւք թէ Միլի Քլօվըր անունով ծանօթ էիք Ալֆրէտին...

— Միլի Քլօվըր անունով, երբ Դանիէլ Ճէքինի քով պաշտօնեայ էի, պատասխանեց Տիկինը վարանումով. անշուշտ դեղարանին մէջ ամէն մարդ կը ճանչնար զինքը...

— Եւ ճանչցաք զինքը այդ իրիկունը երբ ճաշարան մտաւ. ինքն ալ ձեզի ճանչցա՞ւ...

— Չեմ կարծեր որ զիս տեսաւ, գոնէ այդ վայրկեանին. բայց յետոյ ծառայողն եկաւ ուր ես նամակ կը գրէի:

— Իսկ ձեր ամուսինը թերթ կը կարդար. վարպետութիւնով մը նամակ մը տուիք իրեն եւ յետոյ ընտրելի կարողնալ անկիւնը իրեն հանդիպելով՝ միասին գինետուն գացիք, բայց ինչո՞ւ այս գաղտագողի շարժումներ մը...

— Ատիկա իմ գիտնալիք բանս է...

— Կրնայ ըլլալ, բայց ըսէք խնդրեմ, երբ գինետունէն դուրս ելաք Ալֆրէտին հետ տեղ մը գացի՞ք կամ տեղ մը տարի՞ք զինքը ..

Լէյտի Չիլ վարանեցաւ, յետոյ ոստիկանին նայելով պատասխանեց.

— Եթէ բացէ ի բաց յայտնեմ, յոյս ունիմ թէ ատիկա պատմութեան մը պիտի ըլլայ որ, գոնէ այդ կէտին մէջ, ձեզմէ գաղտնի բան մը չեմ պահած. այո, տեղ մը տարի զինքը .. ինք ուզեց... Զարլզ փողոց՝ բժիշկ Պրատոնին բուժարանը տարի եւ այնտեղ ձգեցի զինքը՝ բժիշկին հետ առանձին:

ԴՒԼՈՒԽ 20ՐԴ

ՊԱՏՃԱՌԸ

Ուօմըրզլի սկսած էր հաւատալ Լէյտի Չիլին: Համոզուած որ Լէյտին ինչ պատճառներ ալ ունենար Ճէնիսընը, գինետան աղջիկը եւ ծառան կաշառելու, որ եւ է դեր չունէր Ալֆրէտ Ճէքինի թունաւորման գործին մէջ: Անոր փնտռած լուծումն ու գաղտնապահութիւնը տարբեր շարժառիթներ ունէին, որոնք կրնային պարզուիլ կամ ոչ:

Բայց ոստիկանը անելի մը կը մօտենար հետզհետէ. մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքները արդիւնք մը տուած չէին: Այդ կինը կրնար բաւական բաներ ըսել, բայց ոչ ամէն բան, կրնար որոշ տեղ մը առաջնորդել, բայց ոչ աւելի հեռու: Ուօմըրզլի տեսակ մը վարանումով էր որ խօսիլ սկսաւ նորէն.

— Ըսիք թէ Ալֆրէտ Ճէքին ինք ուզեց որ զինքը Զարլզ փողոց տանիք, բժիշկ Պրատոնին քով. ինչո՞ւ համար կ'ուզէր..

— Բժիշկին ծանօթ էր անշուշտ, պատասխանեց Լէյտի Չիլ, անիկա Ալֆրէտի բարեկամն՝ Տիկին Նիքոլսի ձեռքին եղբայրն է... նախապէս Պրատոնի ընկերն էր ամբողջ դուք Սթուէր գացեր էր ու բայց ան տուն տանիլը տեսնելու յոյսով, բայց իր տեղ գտեր էր միայն Պէլլինան.. Զարլզ փողոց տեղ գտեր էր միայն Պէլլինան... բժիշկը՝ Զարլզ փողոցի բուժարանը ուր այս վերջինը աղջկան մը բացած բուժարան էր եւ հոն կ'ըլլար մինչեւ ուշ ատեն. արդ Ալֆրէտին յայտ տուաւ տեղը, մինչեւ դուռը միասին գացին, Ալֆրէտ ներս մտաւ, բժիշկը այնտեղ ըլլալով, Ալֆրէտ ներս մտաւ, իսկ ես պանդոկ վերադարձայ.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ

[illegible]	[illegible]	70 ֆրանք	[illegible]
[illegible]	250	130	
[illegible]	200	100	
[illegible]	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
20 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2604

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՊԻՏԻ ՏԱՊԱԼԷԻ՞Ն, ԵԹԷ...

»»»··«««

Ազգ. սահմանադրութեան ջնջումը

— •• —

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ.

Երեքշաբթի օր հաղորդած էինք Պոլսոյ Պատրիարքարանին …փոխման լուրը, միեւնոյն ատեն բացատրելով ձեռնարկին …ոգին.

Պոլսոյ վերջին թղթատարէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները դէպքի մասին.—

Զանազան անհատներու կողմէ ժամանակէ մը ի վեր Պատրիարքարանի վրայ շարժում մը կար, վարչաձեւի փոփոխութեան ձեռնարկելու համար: Կառավարութենէն վաւերացուած Թաղ. խորհուրդներուն մօտ դիմումներ կ'ընէին, ներկայացնելով պատկան իշխանութեան մատուցուելիք աղերսագիր մը, եւ հրաւիրելով որ ստորագրեն: Այդ աղերսագրով կը պահանջուէր պատրիարքական ընտրութեան փոփոխում, լիաժէներու ջնջում, բաւականանալ … նախակրթութեան. Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, Խնամատարութեան եւ Կալուածոց Հոգաբարձութեան պաշտօնները ենթարկել պետական վաւերացման:

Աղերսագիրը կը պարունակէր նաեւ ցանկ մը առժամեայ վարչական ժողովի անդամներու, *Հէյէթի միւթաքալլիֆէ* անունով, որուն վարչութիւնը հրաժարեցնէ վերջ առժամաբար վարելու համար գործերը՝ մինչեւ նոր վարչական ժողովի ընտրութիւնը:

Այս աղերսագիրը, ինչպէս ըսինք, թաղ. խորհուրդներու ներկայացուած էր ստորագրելու համար: Զանազան թաղ. խորհուրդներ դիտել տուած էին որ համայնքի գործերու վարչաձեւի փոփոխութեան պէս կարեւոր խնդիր մը ուղղակի վարչութեան կողմէ ուսումնասիրուի եւ ներկայացուի պատկան իշխանութեան, անհատական նախաձեռնութեան հանգամանք չունենայ.

Վարչութիւնը, պաշտօնի կոչուելէն ի վեր, կը խորհէր անհրաժեշտը, համաձայն հանրապետական վարչաձեւին, որ կրօնը խղճի խնդիր կը նկատէ: Հետեւաբար, աւելի բիւրեղացնելու համար արդէն իսկ ազգ. ընդհանուր վարչութեան մէջ տիրող աշխարհականացման սկզբունքը, վերջ տուած էր խառն ժողովի դրութեան. Հոգեւոր գործերը կը յանձնանէր Կրօն. ժողովը, վարչական գործերը միմիայն Քաղաք. ժողովը, այսինքն ոչ-կղերական՝ այլ պարզ աշխարհիկ ժողովը: Ազգ. բոլոր հաստատութեանց եւ վարժարաններուն ղեկավար տարրը զուտ աշխարհականներէ կազմուած է.— Թաղ. խորհուրդ, հոգաբարձութիւն, խնամակալութիւն, իսկ կղերին դերը միայն հոգեւոր պարտականութեանց եւ եկեղեցական պաշտօններու սահմանին մէջ ճշդուած է:

⁂ Ժամանակը *կը գրէ*.—

Թուրքիոյ Հայերու Քաղ. ժողովը արտակարգ նիստ մը գումարեց, եւ համայնքին գործերը հանրապետական կառավարութեան սկզբունքներուն յարմար ձեւով մը վարելու խնդրի մասին խորհրդակցութիւններ կատարեց: Խորհրդակցութեան հետեւանքով, որոշուեցաւ աշխարհիկ վարչութիւն մը ստեղծել, վարելու համար համայնքին գործերը որոնք կը կատարուէին 1860 թուականին կազմուած կանոնագրի մը համաձայն:

Այդէն, ատենէ մը ի վեր այս գաղափարին շուրջ զօրաւոր հոսանքներ սկսած էին հայ համայնքին մէջ: Նոյնիսկ գտնուեցան մարդիկ որոնք ուզեցին օգտուիլ այս առիթէն եւ բռնի տապալել Պատրիարք Նարոյեան էֆէնտին եւ Քաղ. ժողովը:

Ասոր վրայ, Թուրքիոյ Հայ համայնքին միակ իրաւասու մարմինը Քաղ. ժողովին ատենապետը երկրագործական նախկին ընդհանուր տնօրէն Վահան պէյ Սուրէնեան սկսաւ շփման մէջ մտնել պաշտօնական մարմիններու մէջ:

Քաղ. ժողովի սեպտ. 13ի արտակարգ նիստին, Վահան պէյ Սուրէնեան մանրամասնութիւններ տուաւ իր շփումներու արդիւնքներու մասին, եւ վերջապէս որոշուեցաւ թուրք յեղափոխութեան սկզբունքներուն յարմար ձեւով մը աշխարհիկ (լայիք) կազմակերպութիւն մը ստեղծել: Վահան պէյ Սուրէնեան խնդրագրով մը անձամբ կուսակալութեան հաղորդեց ժողովին այս որոշումը:

⁂ Վահան պէյի վերջին տեսակցութեան ատեն, Ալի Րիզա պէյ ստուգելով որ վարչութիւնը 14 անդամէ կը բաղկանայ եւ հիմա 9 անդամ կը մնան պաշտօնի վրայ, առաջարկած է որ վարչ. ժողովի անդամներուն թիւը տասը ըլլայ: Յիշատակագիրը եւ անոր կցուած եռապատիկ ցանկը մատուցանելով, Վահան պէյ յայտնած է թէ ներկայացուած ընտրելիները իրենց հաւատարմութեամբ ծանօթ եւ համայնքին յարգուած անձերէն են, ինչպէս փափաքած էր կուսակալի օգնականը, եւ յատկապէս շեշտած որ համայնքին բանի գործի տէր ու երեւելի անձերէն ըլլան:

⁂ Թաղ. խորհուրդներու ներկայացուցիչներէն կազմուելիք մարմինը որ պիտի ընտրէ նոր վարչական ժողովը, անպատճառ ատենապետներէն չպիտի բաղկանայ, այլ իւրաքանչիւր Թաղ. խորհուրդի կողմէ ներկայացուցիչ մը, որ կրնայ խորհուրդին դիւանէն ըլլալ կամ ոչ:

Նոր վարչական ժողովը պիտի ունենայ օժանդակ յանձնախումբեր՝ մատակարարելու համար Ազգ. Հիւանդանոցը, որբանոցները, Բերայի Կալուածոցը, որոնց իւրաքանչիւրին հանգամանքը բացատրուած է Վահան պէյ՝ կուսակալի օգնական Ալի Րիզա պէյի:

Թաղային մատակարարութեանց հաշիւները ու պիւտճէն կեդրոնի համարակալներ կողմէ պիտի նախաքննուին եւ վարչական ժողովին պիտի ներկայացուին վաւերացման համար: Արդի տնտեսական խորհուրդին պաշտօնները պիտի կատարէ համարակալը:

Վարչական ժողովին ընդհ. ժողովին կողմէ ընտրուելուն համաձայն չէ գտնուած Կուսակալի օգնականը, «կառավարութեան մէջ կառավարութեան մը» երեւոյթը տեսնելով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԲԱԶՄԵՑԱՆ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— —

Լիթվինովի ճառը խաղաղութեան մասին

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը սեպտեմբեր 18ին 3ի դէմ 39 ձայնով քուէարկեց Խ. Միութեան ընդունելութիւնը: Ձեռնպահ մնացին 7 պետութիւններ, որոնց անունները յայտնած էինք երէկ: Քուէարկութենէն յետոյ, ժողովասրահ առաջնորդուեցան Պ. Լիթվինով եւ իր հետեւորդները: Բարի գալուստի ճառը խօսեցաւ Շուէտի արտաքին նախարարը, իբրեւ նախագահ:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Լիթվինով, եւ երկար՝ բանախօսութեամբ մը պարզեց իր կառավարութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը: Նախ շնորհակալութիւն յայտնելով նախագահին եւ երախտագիտութիւն մասնաւորապէս Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութեանց եւ անոնց պատուիրակներուն, ըսաւ թէ Խորհրդային Միութիւնը նոր պետութիւն մըն է, քաղաքական եւ տնտեսական բոլորովին տարբեր դրութեամբ: Իբրեւ այդպիսին, ան ունեցաւ շատ մը թշնամիներ իր հաստատումէն վերջ, եւ ատոր համար, մինչեւ հիմա չէր փորձած անդամ ըլլալ Ազգերու Դաշնակցութեան: Բայց, ժամանակները փոխուած են: Պատերազմի եւ պատերազմէն անմիջապէս վերջը եղած շրջանի դիւանագէտները անցած գացած են: Ուրիշ եւ աւելի ազատամիտ մարդիկ եկած եւ աւելի նպաստաւոր վիճակ ստեղծած են: Հետեւաբար, եւ նկատելով որ աշխարհը այսօր աւելի քան երբեք պէտք ունի միջազգային մարմնի մը որ կարենայ իր բարոյական ազդեցութեամբ պաշտպանել ամուր եւ տեւական խաղաղութիւն մը, Խորհրդային Միութիւնը ժամանակը եկած համարեց միանալու Ազգերու Դաշնակցութեան:

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, Մոսկուայի արտաքին գործավարը շարունակեց.

— «Խ. Միութիւնը երբեք չէ մերժած գործակցիլ, երբ հարկ եղած է օգնել խաղաղութեան գործին: Զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, ան պատրաստակամութիւն յայտնեց ընդունելու զինաթափութեան ամէնէն արմատական ծրագիրը: Օգնեց նաեւ ճշդելու նախայարձակման սահմանը եւ զայն մտցուց իր դրացիներուն հետ կնքուած բազմաթիւ դաշնագիրներու մէջ: Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ Խ. Միութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան գործակցութիւնը կարելի, նոյն իսկ անհրաժեշտ էր: Մենք այժմէն պէտք է ձեռք առնենք պատերազմը խափանելու խնդիրը, պէտք է փակենք ճամբան այն ազգերուն որ կ'ուզեն սուրով փոխել Եւրոպայի եւ Ասիոյ քարտէսները: Նոր եղանակով, ամուր վճռականութեամբ, մենք պէտք է հասնինք ցանկալի նպատակին: Պատերազմը միայն աղէտ կրնայ բերել ամէնուն: Վերջին պատերազմին փորձն ալ հաստատեց այդ: Ընդհանուր աղքատացում, թշուառութիւն, գործազրկութիւն, անկում մշակոյթի արժէքներու,— ահա պատերազմի մը հետեւանքները: Կարելի է նոյնիսկ ըսել թէ պատերազմը չի կրնար արդարութիւն բերել, որովհետեւ հաշտութեան ամէնէն նոր դաշնագիր պատերազմի մը սերմը կը պարունակէ: Խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը չեն կրնար հիմնուիլ բերանացի խոստումներու կամ յոյժ խաղաղասիրական դիտաւորութեանց վրայ, մանաւանդ երբ հիմնաւոր պատճառներ կան որ եւ է յարձակումէ վախնալու: Ամէն պետութիւն իրաւունք ունի ապահովութեան ազդու երաշխաւորութիւններ պահանջելու իր դրացիներէն: Հեռո՛ւ ինձմէ ստորագնահատել Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցները՝ ի նպաստ խաղաղութեան: Ես գիտեմ թէ սահմաններ գրուած են իր գործունէութեան առջեւ, այս ուղղութեամբ եւ թէ ան չունի միջոցը՝ յաւէտ խափանելու պատերազմը. բայց, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները գործեն համաձայնութեամբ եւ ուղղամտութեամբ, շատ բան կարելի է ընել պատերազմի կարելիութիւնը նուազեցնելու համար: Ազնիւ է այդ նպատակը եւ պատուաւոր եւ կրնայ անգնահատելի բարիքներ պարգեւել բոլորին: Մենք, Խ. Միութեան ներկայացուցիչները, այստեղ եկած ենք մեր գործակցութիւնը ընծայելու բոլորին, հաւաքաբար փնտռելու համար խաղաղութեան պահպանման միջոցները: Խորհրդային Միութիւնը գործօն ազդակ մըն է խաղաղութեան համար, իր 170 միլիոն բնակիչներով: Մենք միշտ պիտի կրնանք յիշել այս օրը իբրեւ պատուաբեր թուական մը Ազգերու Դաշնակցութեան տարեգրութեանց մէջ:»

Կրօն. ժողովը ուղղակի պիտի ընտրուի եկեղեցական համագումարին կողմէ, եւ թաղ. խորհուրդներու ներկայացուցչական մարմինին վաւերացման չպիտի ենթարկուի:

Պատրիարքը կը պահէ իր պատրիարքական հանգամանքը, կրօնական գործերուն նախագահի եւ հոգեւոր պետի իրաւասութեամբ:

Յառաջիկայ նիստէն սկսեալ, Պատրիարքը այլեւս չպիտի նախագահէ Քաղ. ժողովի նիստերուն:

⁂ Հալք կուսակցութեան Պոլսոյ վարիչ Տոքթ. Ճէմալ պէյ, Վահան պէյի հետ ունեցած վերջընթեր տեսակցութեան ժամանակ, փափաք յայտնած էր ունենալ ամփոփ պատկերացում մը համայնքին կազմակերպութեան մասին, որ ճշդէր իւրաքանչիւր ժողովի իրաւասութիւնը, պատրիարքական հանգամանքը եւն.: Վահան պէյ պատրաստած ու ներկայացուցած էր այդ տեղեկագիրը, սեղմ ու խտացած կերպով:

Տոքթ. Ճէմալ պէյ, Վահան պէյի այցելութիւնը ընդունելով, թելադրած է ուղղակի Կուսակալութեան հետ շփում ունենալ համայնքին գործերուն համար, եւ այս մասին բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԱՐԱ

Արարայի տարեդարձն էր երէկ, 19 Սեպտեմբեր: Յիշեցի՞ք:

Վստահ եմ որ, նոյն իսկ «Յառաջ»ի ընթերցողներէն շատեր պիտի բացագանչեն.

— Ո՞չ 1. Արարան: Հի՞ն բան է թէ նոր:

« Եւ յիշատակս ալ թառամի···»:

Ընթերցող մը, Մարսէյլէն, պարտք սեպեր է «Յառաջ»ի դրկել գրութիւն մը, այս պատմական դէպքի տարեդարձին առթիւ, ողբացեալ Սուրէն Պարթեւեանի մէկ տողին հետ (տես Բ. էջ):

Չէ՞ք խանդաղատիր այս զուրգուրանքին առջեւ:

Ճիշդ այն պահուն երբ քաղաքական հոսանքներ, եկեղեցւոյ իշխաններ եւ ազգային ջոջեր, նոյնիսկ բարեգործական եւ հայրենակցական մարմիններ պատիւ կը սեպեն վիճիլ այս կամ այն տեղակալութեան երգի կամ խորհրդանշանի մասին, տհաւանսիկ երիտասարդ մը որ կը յիշեցնէ թէ փառքի օր մը ունեցեր ենք, 16 տարի առաջ:

— « Գիր սեղաններու շուրջը, վիբարոյժ վարպետները, որոնք աշխարհին քարտէսը կը յարմարէին գաղտնի կամ յայտնի դաշնագրերով, գրիչ…ին թէ ապառագրութիւնը չի մոռացուիր, պէտք է որ ամէն ոք ղեկավարութեան իր բաժինը բերէ:

Արտասահմանի մէջ ամբողջ ցեղ մը եռանդ կուզար արդէն, երկրէն հաւանաբար հողը միամիտ եւ անմեղ զինուորութեան մը զօրանկան հուրը կրած էր բոլոր հոգիներուն մէջ:

Եւ աչքի պաշտօն նշան մը բաւական եղաւ մարմին եւ թեւ տալու զարթօնքին, Տաւրոսի հանդիպակաց ափերուն վրայ հաւաքելու համար երեք հազար կամաւորներ, արձանագրուածներու կէսէն ալ պակաս »:

Զարնել — զարնուելու քննութիւն մըն էր որ կ'անցընէին այս կամաւորները, հաւաքուած՝ աշխարհի բոլոր մասերէն:

Քննութիւն մը՝ յաղթանակով պսակուած եւ պիժանցած օրուան իր զօրքերուն գնահատութեան.

Անոնք ուզեր էին մեր բազուկին ուժը ալ փորձել: Եւ անհատակի Արարան — 1918 սեպտեմբեր 19:

Հիմա հարցուցէք իրարու.

Ո՞րն է աւելի քննելի,— այն որ օրուան հզօրները խորհեցի՞ն մեզ, թէ ա՞ն որ այսպիսի յաղթանակներու ատեպի, նոյնիսկ մեռելներուն առջեւ հաւաքաբար խոնարհելու, «համբերել խորայր ծունկ մը աղօթք ընելու համար» իսկ իրար չենք հասկնար ···

Վ.ԱԼԷ:

ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔԵՊ. ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ հանրակառքին սպասած ատեն, կաթուածահար եղած է Ամերիկայի նախկին առաջնորդը, Տիրայր արք. եւ հիւանդանոց փոխադրուած է ծանր վիճակի մէջ:

« *Հայրենիք* » եւս հաստատելով այս ցաւալի դէպքը (2 սեպտեմբեր), կ'ըսէ թէ հիւանդը սրտի հարուած մը ունեցած է եւ թէ վիճակը ծանր չէ: Տիրայր արք. 65 տարեկան է:

Ընդհանուր ժողովը միեւնոյն ատեն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամ ընտրեց Խ. Միութիւնը, 40 պետութեանց քուէներով: Ձեռնպահ մնացին 10 պետութիւններ:

Խ. Միութեան թեկնածութիւնը ջերմապէս պաշտպանողներուն մէջ կը գտնուէր, նաեւ, Պարսկաստանի պատուիրակը:

Ութ տարեկանէն մինչեւ 55 զինուոր

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը սեպտ. 18ին վաւերացուց նոր օրէնք մը, որ կը տրամադրէ զինուորական կրթութեան վարժեցնել բոլոր արու Իտալացիները, սկսելով 8 (ութ) տարեկանէն եւ շարունակելով մինչեւ 55 տարեկանը (պահեստի):

Համաձայն տրուած որոշման, զինուորականութեան ենթակայ են Պալիլաները (սկաուտ): Բոլոր տղաքը պալիլա պիտի արձանագրուին 8–14 տարեկանին, իսկ յառաջապահ՝ 14–18 տարեկանին: 18–21 տարեկանին պիտի մարզուին ֆաշական քաղաքապահ (երիտասարդական վաշտեր) զօրքին մէջ: Այս բանակը հոգ պիտի տանի պահեստի զինուորներու մարզանքին, երբ անոնք աւարտեն զօրծոն ծառայութիւնը: Մարզանքներ պիտի կատարուին ամէն կիրակի եւ այն գործատէրերը որ արգելքներ կը դնեն իրենց պաշտօնեաներուն առջեւ, տուգանքի պիտի դատապարտուին: Հրամանագիրը գործակցութեան կեդրոն մը կը հաստատէ բանակին զինավարժական կազմակերպութեանց միջեւ: Այս կեդրոնին գլուխը պիտի գտնուի զօրավար մը, պալիլաներու եւ կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչներով: Կեդրոնը ուղղակի պատասխանատու պիտի ըլլայ Մուսոլինիի:

Երկրորդ հրամանագիր մը զինուորական մարզանքի դասընթացքներ կը հաստատէ Իտալիոյ բոլոր երկրորդական բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ.

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԱԶՄ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

Օրէնքին առաջին յօդուածը կը դնէ սկզբունքի խնդիր մը,— քաղաքացիի եւ զինուորի հանգամանքները անբաժանելի են: Այլեւս վերջ գտած է արհեստով զինուորը: Ամբողջ ազգը զինուոր է: Բանակը ազգն իսկ է: Օրէնքը կը տրամադրէ զարգացնել զինուորական կեանքի տենդը մանուկներուն մէջ, զանոնք յաճախ կապելով զօրքին հետ եւ անոնց առջեւ տարփողելով երկրին յաղթանակները եւ ռազմական աւանդութիւնները: Տասնչորս տարեկանին, «յառաջապահ»ները իսկ եւ իսկ զինուորական կրթութիւն պիտի ստանան, հաւաքաբար մարզուելով: Անոնց պիտի աւանդուին տարրական գիտելիքներ մասնաւոր զէնքերու եւ ռազմական գիտերու մասին: Անոնք պիտի պատրաստուին ըլլալ նաւազներ, օդաչուներ, հեռագրիչներ, մեքենագէտներ՝ ծովու եւ ցամաքի վրայ եւ օդին մէջ: 18 տարեկանին, բոլորն ալ ի պաշտօնէ զինուոր են: Այս պարտականութիւնը պիտի կատարուի երկու շրջանով.— Երեք տարի, մինչեւ 21 տարեկանը, երիտասարդները պիտի շարունակեն իրենց դպրոցը կամ գործը եւ իրենց բնտանիքին մէջ պիտի մնան, մարզանքի հետեւելով որոշուած ժամանակներուն մէջ: 21 տարեկանին պիտի մտնեն կանոնաւոր բանակը եւ զօրանոցին մէջ պիտի լրացնեն իրենց շրջանը, որ այժմ 18 ամիս է, բայց հաւանաբար մէկ տարուան պիտի զեղչուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ. — 7. ՌՈՒՍԻԱ

Պետական վարչաձեւին նման, կիներու ընկերային եւ իրաւական կացութիւնն ալ տրամագծօրէն կը յեղաշրջուի՝ վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին։ 1917ի ռուսական յեղափոխութիւնը, գիտակցօրէն կը կտրէ ամէն կապ անցեալին հետ, եւ կ'աշխատի՝ ի գին զոհողութեանց՝ պարտադրել նոր սկզբունքները։

Նախ քան այդ, ակնարկ մը հինին վրայ.

Ցարական շրջանին, բացի ազնուական դասակարգի կիներէն, միւսները կը մնային խոր տգիտութեան մէջ, որովհետեւ, իրենցմէ առաջ՝ այրերը նոյն կացութեան մէջ կը գտնուէին գրեթէ։ Շատ մը երկիրներու մէջ եղածին պէս աւելորդ կը նկատուէր անոնց միտքը մշակել, նախապատուութիւն տալով այր մարդուն։

Կատարինէ Բ.ի օրով կը բացուին քանի մը վարժարաններ, վերապահուած ազնուականներու աղջիկներուն, որոնք գիտութիւններէ աւելի, արքունիքի մէջ անհրաժեշտ գեղեցիկ շարժուձեւերը կը սորվին։ 1858ին միայն կը բացուին քանի մը միջնակարգ վարժարաններ, քաղքենի դասակարգի աղջիկներուն համար, սակայն՝ բարձրագոյն ուսումը կ'արգիլուի անոնց, այնպէս որ, քիչ թէ շատ կարողութիւն եւ ուսման փափաք ունեցող աղջիկները կը ստիպուին արտասահման մեկնիլ, գլխաւորաբար Զուիցերիա, ուր համալսարանները երկսեռ էին։

Հոն, աղջիկ ուսանողները կը միանան իրենց մանչ ընկերներու յեղափոխական շարժումներուն, եւ կ'աշխատին արեւմտեան ընկերային բարենորոգումները Ռուսիա մտցնել։ Այս անպատեհութիւններու առջեւը առնելու համար, կառավարութիւնը, 1872ին եւ 1778ին, չորս կարեւոր քաղաքներու մէջ կը բանայ աղջկանց համար բարձրագոյն վարժարաններ, միեւնոյն ատեն հրամայելով, որ արտասահմանեան ուսանողութիւնը երկիր վերադառնայ. իսկ համալսարանի դռները իգական սեռին առջեւ կը բացուին՝ միայն 1905ի կարճատեւ յեղափոխական շրջանին։

Ճիշդ է, որ պատերազմէն առաջ Փէմինիստ շարժում մը կը սկսի Ռուսիոյ մէջ, բայց ոչ միւս այլերու համեմատ շարժումներու ծրագրով։ Այրերու հաւասար քաղաքական իրաւունքներ չեն պահանջեր, երբ կը տեսնեն, որ իրենցմէ աւելի բաներ մը չունին անոնք ալ, բայց կ'ուզեն ուսման բոլոր ասպարէզներու ազատութիւն ունենալ։ Այս շարժումը յաճախ կը նոյնանայ յեղափոխական շարժման հետ, ուր՝ այրերու հաւասար քաջութիւն ցոյց կուտան կիները։ Արդէն, 1826ի դեկտեմբերեան յեղափոխութեան մասնակցողներու կիները՝ շատերու հիացման կ'արժանանան։ 1880ական թուականներուն, «դէպի ժողովուրդը» նշանաբանին առթած խանդավառութեան եւ յուսախաբութեանց օրերուն, կարգ մը սրտոտ աղջիկներ ուղղակի կը մասնակցին ահաբեկման գործերուն։ 1878ին, Վէրա Զասուլիչ, անդամ «Հող եւ ազատութիւն» ընկերութեան — գնդակով մը կը վիրաւորէ ոստիկանութեան պետ Թրէփովը։ Շնորհալից դատավարութիւն մը կը յուզէ նոյնիսկ Եւրոպան։ Ուրիշ մը, Սոֆի Պէրովսքայա, շատ մը ահաբեկումներու մասնակցելէ վերջ, Ալեքսանդր Բ.ի սպանութեամբ ամբաստանուելով՝ կախաղան կը հանուի, եւ այնպէս շատ շատեր։

Սակայն, այս գործերը աւելի շատ արդիւնք էին աւելի յեղափոխական, քան թէ կիներու ազատագրման շարժման։ 1906ի սահմանադրութենէն եւ երեսփոխանական ժողովի կազմութենէն վերջն է, որ կուսակցութիւնները իրենց ծրագրին մէջ կ'անցընեն կիներու՝ այր մարդոց հետ հաւասար քաղաքական իրաւունքներ ունենալու սկզբունքը։

Գալով ընկերային օրէնքներուն, մինչեւ 1917ի յեղափոխութիւնը, Ռուսաստան այդ տեսակէտէն Եւրոպայի ամենայետամնացն ըլլալով, կիներու համար աւելի անտարբեր պիտի ըլլար։ Կայ միայն 1886ի մէկ օրէնքը, որով կիներուն կ'արգիլուի գիշերային աշխատանքը, թէեւ այդ օրէնքն անգամ ընդհանրապէս չի գործադրուիր։ 30 — 40 տարի առաջ երբ ճարտարարուեստը կը սկսի զարգանալ, կիները մեծ թիւով կը մտնեն գործարանները, մանաւանդ հիւսուածեղէնի, ուր՝ իրենց առկոսը կը հասնի հարիւրին 21ի։ Օրական 11 ժամ աշխատելով կը ստանան 45 — 55 կոպեկ, այրերու վաստակածին կէսը։

Աւելի վէշ էր իրենց վիճակը՝ գիւղերուն մէջ։ Դաշտային աշխատանքներէ վերջ տունի գործեր ունենալով, ուրիշ բանով զբաղելու ժամանակ չէին ունենար եւ կը մնային խոր տգիտութեան մէջ։ Անգրագէտներու թիւը կը հասնէր մեծ չափերու։ Պատճառը միայն ժամանակի պակասը չէ, այլ այն մտայնութիւնը, որ աւելորդ կը նկատէր կիներու զարգացումը։ Դարերու սովորութիւնները կը կազմէին իրենց անգիր օրինագիրքը։ Ընտանիքի խիստ եւ դաժան պետը կը մնար՝ դարձեալ այրը, եւ կ'ըսեն թէ, իրականութեան կը համապատասխանէ այն առածը, որ կ'ըսէ — «Գիւղացի մը պէտք է իր կինը ծեծէ»։

Վերջին յեղափոխութեան առաջին յայտարարութիւններէն մին կ'ըլլայ կնոջ եւ այր մարդու միջեւ կատարեալ հաւասարութիւնը, — համայնավար անփրճելի յաղթանակներէն մին։ Զափազանց հետաքրքրական են ամուսնութեան, ընտանիքի եւ զաւակներու խնամակալութեան գլուխները։ «Ամուսիններու պարտականութեանց եւ իրաւունքներու» գլուխին 7րդ յօդուածը կ'ըսէ — «Կին մը ստիպուած չէ իր ամուսինին մականունը առնելու. կրնայ աղջկնութեան իր մականունը պահել. կամ ամուսին մը կրնայ իր կնոջ մականունը առնել»։ Հազուադէպ պարագայ մը այս վերջինը, բայց միւսները յաճախ կը պատահին։

ՅՕԴ. 8.ը կ'ըսէ — «Կին մը ստիպուած չէ իր ամուսնին ազգութիւնը առնելու»։

ՅՕԴ. 9.— «Ամուսինները ազատ են իրենց ուզած արհեստով կամ գործերով զբաղելու։ Ընտանեկան պարտականութիւններու բաժանումը կ'ըլլայ փոխադարձ համաձայնութեամբ։ Մէկը բնակութեան փոխած պարագային, միւսը ստիպուած չէ հետեւէն երթալու»։

ՅՕԴ. 10.— «Կին մը ստիպուած չէ հնազանդելու իր ամուսնին եւ փոխադարձաբար։ Ամուսնութենէն առաջ իւրաքանչիւրին ունեցած հարստութիւնը կը մնայ իրեն, անկէ վերջ հաւաքուածը կը բաժնուի հաւասարապէս, վէճի պարագային դատարանը կը լուծէ»։

Այս յօդուածը գործադրելի է նաեւ անոնց հանդէպ՝ որ իրականութեան մէջ էրիկ կնիկ եղած են, բայց պաշտօնապէս արձանագրուած չեն։ Այս օրէնքով կը պաշտպանուին այն կիները՝ որ պարզ ձեւակերպութենէն խուսափած են։

Կնոջ մը եւ այր մարդու մը միեւնոյն սենեակին մէջ բնակիլն ալ կը նկատուի իրական ամուսնութիւն։ Բացառութիւններ կ'ըլլան երբեմն։ Կը պատահի որ ամուսնալուծուած ընտանիք մը բնակարանի տագնապի պատճառաւ բնակի միեւնոյն սենեակին մէջ. Այս պարագային ամուսնութիւն չի նշանակեր, բայց, կինը եթէ ուզէ, կրնայ ըսել, որ այդ ժամանակ շրջանին մտերմիկ յարաբերութիւններ դարձեալ ունեցած են, ու կրնայ փաստ բերել դրացիները կամ զանազան նշաններ. օրէնքը կ'ընդունի այդ փաստը։ Կինը պաշտպանելու համար շատ մը օրէնքներ գրուած են։ Զաւակ ունեցող կին մը, եթէ նոյնիսկ վստահօրէն չգիտնայ, թէ ո՞րն է ծնած զաւկին հայրը, կրնայ կասկածի կամ մտահաճոյքի վրայ մէկը ցոյց տալ. այդ մարդը, ստիպուած է մինչեւ մէկ ամիս ապացուցանել, թէ ինք չէ զաւկին հայրը։ Դատարանին կը մնայ ընդունիլ կամ չընդունիլը։ Այս օրէնքով, բոլոր տղաքները հայր կ'ունենան, եւ քաղքենի երկիրներու անպատուաբեր «ապօրինի զաւակները» գոյութիւն չունին Խ. Ռուսիոյ մէջ։

Զարմանալի բան է ամուսնութեան ձեւակերպութիւնը, զոր իր նուազագոյն աստիճանին իջեցուցած են։

Ամուսնական դրասենեակներ կան, «Զակս»։ Զոյգը կ'երթայ ստորագրութիւն մը կը դնէ քաղաքային վիճակագրութեան տոմարին վրայ, եւ... դուրս կ'ելլէ ամուսնացած։ Հազիւ ծխախոտ մը ծխելու ժամանակը։

Աւելի դիւրին է ամուսնալուծումը, որովհետեւ, եթէ ամուսնանալու համար զոյգին երթալը անհրաժեշտ է, երկրորդ պարագային՝ մէկը կը բաւէ։ Կ'ուզե՞ս ամուսնալուծուիլ, կ'երթաս «Զակս»ի գրասենեակը, եւ անոր միջոցաւ թուղթ մը կը ղրկես կէսիդ, որ, մէկ օր վերջը կը ստանայ։ Այլեւս ազատ չուզէ՝ ամուսնալուծուած է։ Երգիծաթերթերը իրենց մասը փաթթելով այս բանը կը գրեն — Երբ էրիկ կնիկ վէճի մը բռնուին, իրարու կը սպառնան, «Զակսին կ'երթամ հա...» ըսելով։

Բայց մի խնդաք։

Ամուսնալուծումը այնքան դիւրին է, երբ զաւակ չկայ մէջտեղը, հակառակ պարագային, ծնողքին եւ մասնաւորաբար հօր պարտականութիւնները ճշդող երկար բարակ օրէնքներ կան։ Զակսի պաշտօնեան կը հարցնէ. — «զաւակ ունի՞ք»։ Եթէ ունին, եւ իրենց մէջ համաձայնած են տղոց խնամակալութեան մասին, համաձայնագիրը կուտան պաշտօնեային՝ որ արձանագրէ եւ վաւերացնէ, հակառակ պարագային, դատարանները կը միջամտեն եւ կը ստիպեն հայրը, որ պզտիկներուն ապրուստի թոշակ մը յատկացնէ։ Օրէնքը այնքան նպաստաւոր է կիներուն եւ տղոց համար, որ անկարելի է այդ պարտականութենէն խուսափիլ։ Ասկէ զատ, կինը չի գոհանար պարէնի գանձումով, այլ դրամական. եթէ, նոյնիսկ գումարի մասին համաձայնութիւն եղած են նախապէս. կինը վերստին դատարան դիմելու իրաւունք ունի, եթէ հաստատէ, որ ամուսինը սուտ խօսած է իր վաստակածը քիչ ցոյց տալով։ Սկիզբները, դատարանները չափազանց վճռական կը գտնուին պզտիկներու եւ ծնողներու հանդէպ, կատարեալ զոհ մը դարձնելով հայրը։ Կ'ըլլան վճռումներ, եւ դժգոհութիւններ ծայր կուտայ, ու յետագային, տեղական պաշտպանելով հանդերձ՝ աւելի տրամաբանական վճիռներ կ'արձակեն

Այսպէսով, պարէնի հարցին մէջ, պզտիկ դիւրութիւն մը կ'ըլլայ այրերուն, բայց, ի նպաստ կիներուն աւելի կ. խստացուին հայրութիւնը ճշդող օրէնքները։

Հ. ԱԿՌՆԱՑԵԱՆ

ԱՆԱՐԴԱՐ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

Օրը օրին ճիշդ տասնըվեց տարիներ առաջ, Հայկական Լեգէոնը յարձակողական շարժումով մը, կը գրաւէր Հրէաստանի մէջ հողի ցուածք մը, ճակատին էն բախտորոշ մէկ կէտին վրայ, գերմանական ձեռքերով իսկ ամրացուած։

×

Կլոր սեղաններու շուրջը, միրարոյժ [?] վարպետները, որոնք աշխարհին քարտէզը կը չափաձեւէին գաղտնի կամ յայտնի դաշնագրերով, գրեր էին թէ ազատագրութիւնը չի մոռցուիր, պէտք է որ ամէն ոք զոհաբերութեան իր բաժինը բերէ։

Արտասահմանի մէջ ամբողջ ցեղ մը ոտքի կուգար արդէն, երկրէն հասնող արեան հոտը միամիտ եւ անմեղ գինովութեան մը գերբնական հուրը դրած էր բոլոր հոգիներուն մէջ։

Ռոմանչափ մը անդին տեսնել ուզելու տրամադրութիւն ու ատեն չունէին։ Այդպիսի մտածում մը իրենց հաւատքը խաչել պիտի ըլլար։ Այդքան յոյսով, արցունքով, ու արիւնով շաղուած յաղթանակին արդարութեան հանդէպ երկբայութիւնը ոճիր պիտի ըլլար։

Եւ աչքի պռշով նշան մը բաւական եղաւ մարմին եւ թեւ տալու դարաւոր երազներու, Տաւրոսի հանդիպակաց ափերուն վրայ հաւաքելու համար երեք հազար կամաւորներ, արձանագրուածներու կէսէն ալ պակաս։

Եւ անպայման կամաւոր էր այս շարժումը։ Աշխարհի բոլոր անկիւններէն, ուր որ հասեր էր Մեծ Լուրը, առանց հարցուփորձի եւ առանց սակարկելու իրենց երակներուն արիւնը, ովկիանոսէն անդին թէ ասդին, տղաքը ոտքի մէկ հարուածով, չորս հովերուն տալով իրենց գործն ու գիրքը, փութացին Փորթ Սայիտ, առաջին նաւով մարդավայր փոխադրուելու անհամբեր։

Զոհաբերումի եւ անձնուրացութեան փառաւոր օրինակ ցոյց տուին, մանաւանդ անոնք որ, կամաւորական նըման շարժումի մը դառնութիւնը ճաշակած եւ ուժասպառ ու յուսաբեկ հազիւ վերադարձած, իրենց պայուսակները վար դնելու միջոց չունեցան, լծելու համար ցեղին ձայնը, որ զիրենք դարձեալ կը հրաւիրէր պարտականութեան գլուխ։

Դարերէ ի վեր պետականութիւնը կորսնցուցած ըլլալով, ստրկութեան եւ գերութեան շղթաներուն տակ կարգապահական եւ մարտական առաքինութիւններ վրայ տուած ժողովուրդ մը, որ անիրաւ թերաններէ «Նապաստակ» կոչուելու աստիճան տժգունած էր, առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս բեմ կը բարձրանար անցընելու մեծ քննութիւնը։

Համեմատաբար շատ կարճ ժամանակին, Ֆրանսացի մարզիչներ այդ տարրէն ձեւաւորեցին կռիւի ընդունակ լաւագոյն տարրեր։

Անոնց ճկունութիւնը, կարգապահութիւնը ջատագովուեցան մէկէ աւելի պաշտօնական տեղեկագիրներով ու թերթերով։ Իսկ ազգային հողի վրայ համերաշխութեան եւ միութեան հոյակապ դասեր տուին։

Լեգէոնը Ցեղին ճիգերուն, կամքին ու կորովին համադրութիւնը եղաւ։

Լեգէոնը կոչուած էր մեր Բաժինը նետելու Նժարին մէջ։ Եւ արժանաւոր կատարեց իր դերը, ի գին զոհերու, թեւերու եւ ոտքերու։

Ընդհանուր հրամանատարին հեռագիրը, Ալօթէյրի բերնով աշխարհի ծանուցուած, պատմական վկայականը կը մնայ այդ Քննութեան։

Կեցցէներ, ծափ ու ծնծղայ, ու խոստումներ շռայլ շռայլ։

Սակայն տասնըչորս տարիներէ ի վեր կամուրջին տակէն շատ ջուրեր անցան։

Դաժան իրականութիւնը իր բովանդակ սառնութեամբ շօշափելի է։

Երազներու փլուզումէն ետքը, ըշմեցուցիչ է տեսնել որ դիւանագիտական ձախաւեր սակարկութիւն մը ոճրէկ ստանալու իրաւունքէն իսկ կը զրկէ անդամահատ լեգէոնականները, եւ դժբախտաբար անոնցմէ ոմանք ստիպուած են մէկ ոտքով հողին հետ կռուելու, անկէ պատառ մը հաց խլելու համար։ Ազգային իշխանութիւններն ալ իրենց կարգին գայլի աւետարան ունին այդ մասին։

Ցեղոյ վրդովիչ է գիտնալ որ, երբ ուրիշ ազգեր, յաղթողներու հետ պարտուածներն ալ, առիթ կը փնտռեն տարեդարձելու, ոգեկոչելու համար իրենց ոգորումներուն յիշատակները, ու պանծացնելու անդարձ մեկնողները, մենք, պզտիկ ճառերէն ու գոյնզգոյն խոստումներէն ետք, մոռցանք օրն իսկ, այն օրը, որու համար բանը չինք թէ «Մեր փառքը կոթողեց»։

Եւ վերջապէս, ո՛վ սիրտ արիւնող կեցուածք, Լեգէոնը որ համերաշխութեան, քաջութեան եւ իրար սիրելու դրդրագին օրինակը տուաւ, իր շարքերէն հարիւրներ կը համրէ այս ափերուն վրայ, որոնք, այսօր, իրենց դամբանացած կամ անշիրիմ մեռելներուն յիշատակին առջեւ հաւաքաբար եւ համերաշխաբար ծունկ մը աղօթք ընելու եւ քանի մը ծաղիկներ փնջելու համար իրարու հետ լեզու չեն կրնար գտնել։

Անոնք՝ որ չմեռնելու համար իրենց մորթերը սիրայօժար տրամադրեցին, պիտի թողո՞ւն որ իրենց ընկերները մեռնին այս անգամ հոգիով։

Յ. ՆՇԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊ

Պելժ գործաւորական կուսակցութեան վերջին ընդհ. ժողովին մէջ … բեւան եղաւ որ կուսակցութեան ծոցին մէջ գոյութիւն ունին կարծիքի խ… անհամաձայնութիւններ։

Երկար տարիներէ ի վեր կուսակցութեան պետերուն եւ սէնտիքաներուն գործունէութեան դէմ … համարձակած էր ձայն բարձրացնել, եւ անոնց որոշումները ընդհանրապէս առանց առարկութեան կը գործադրուէին.

Կուսակցութեան երիտասարդ … րերը կողմնակից ըլլալով աւելի գործօն ու խիզախ գործունէութեան … կրնար աւելի երկար առնել … լռութիւն պահել։ Նորերուն բողոքները … ծայր տալ, պահանջելով որ կուսակցութիւնը օրուան պահանջներուն … աւելի յարմար ուղղութիւն մը որդեգրէ։

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը Le Peuple սկիզբէն ի վեր հաւատարիմ… րէն հետեւեցաւ ընդհ. ժողովին … քաղաքականութեան։ Շնորհիւ այդ օրաթերթին արագ տարածման, … տասնութեան եւ յարձակելու իր … զուգն ուղղութեան, երկար … յաջողեցան առաջքն առնել կուսակցութեան մրցակից թերթերուն … մութեան։ Այս պատճառաւ կուսակցութեան քաղաքական ուղղութիւ[նը] մինչեւ այսօր անփոփոխ մնաց … ծնունդ տալու հակամարտ եղր…

Action socialiste թերթին երեւումը կու յեղաշրջել կացութիւնը եւ ստեղծել նոր մթնոլորտ մը, շնորհիւ իր … երիտասարդ վարիչին, Պ. Սփաքի, … իր յանդուգն գործունէութեամբ … խօսելու բարձր կարողութեամբ … գրաւ գիրք մը գրուեց թէ կուսակցութեան եւ թէ երեսփոխանական ժողովին մէջ։

Աշխատաւորութեան դրամատան … գրուած յօդերուն ի գերեւ … պատճառ եղաւ որ Պ. Սփաք իր … ձախողակաները կրկնապատկէ, … րէն բողոքելով եւ անխնայ հարուածելով ամէն անոնք որ յանդգնութիւն ունեցած էին կուսակցութեան ծոցին մէջ մտցնելու արդիւնաբերական … պիսի գործեր, որոնք զուտ քաղաքականութիւններու յատուկ են … սխոսմէտ աղէտութիւն մը կը … գործեն ընկերվարական ոգիին վրայ … Փակագծի մէջ ըսենք թէ այդ դրամատունը հիմնուած է սէնտիքաներուն նախաձեռնութեամբ, որ վերջին … նալով իր պիւտճէն հաւասարակշռ[ել] ստիպուեցաւ դիմել կառավարութեան օժանդակութեան, կառավարութեան մը՝ որուն գործունէութիւնը … քննադատուած է ընկերվ. երեսփոխաններու եւ ընկերվ. մամուլին … մէջ։

Ուրիշ յարձակումներ եւս … յաջորդեցին եւ դժգոհներուն թիւը սկսաւ օրէ օր շատնալ։ Այն … դժգոհ տարրերը իրենց ծառայութիւնը ի սպաս դրին Պ. Սփաքին։ Action socialisteը եղաւ տեսակ մը դժգոհ…րներուն մամուլը, որուն մէջ … պայքար մը սկսաւ ծայր տալ կուսակցութեան պետերուն դէմ։

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը լռութիւն պահեց այդ քննադատ…

ԱՐԱՐԱ

Արարա՛... Ուխտատեղի բառն անոր։ Ի՛նչ թելադրական, ոգեկոչական տապանագիր, խեղճ, զոր դիպուածը հրաշալիօրէն ընծայեց հոն հանգչող քսանեակ մը դիւցազնական փոշիներուն.

Հայութիւնը իր ազատագրական դարաւոր ոգորումին մէջ իր հայրենի հողին իւրաքանչիւր քարը, իւրաքանչիւր բլուրը, իւրաքանչիւր կիրճն ու ծործորը իր արիւնով նուիրանշեց։

Վերջին երեսուն տարիներու յեղափոխական շրջանը, Գում Գափուի ու Պապ-Ալիի «ցոյցերով» ծայր տուած, Կարնոյ, Սասունի, Վանայ եւ Զէյթունի սարալանջերուն եւ ապառաժոտ սեպութիւններուն վրայ հայ հերոսամարտին հսկայական յիշատակարանը արձանացուց։ Յոնարհուկ [?], անանուն սարահարթեր, օժարնակ [?] խաւարուչին [?] փապարներ հրաշալի-պայքին կռիւներուն պատնէշներն ու խրամները դարձան, անոնց անունները՝ հայ անունին շռայլովը յաւերժացած պսակուած՝ անմահութեան խառնուեցան։ Բայց ոչ մէն, անոնցմէ ոչ մէն, եղերաշունչ վսեմութեան մէջ չկրցաւ հաւասարիլ հայրենի սահմաններէն դուրս, օտար հողի մը կուշտին բարձրացող աւ հէք անտեսուած բլուրին որուն անունը՝ իսկ կ'անկիւնածայնէ [?] մեր երէկ։

Արարա՛... բոլոր մեր յոյսերուն, բոլոր մեր երազներուն, բոլոր մեր ոգորումներուն ամբողջ գումարը կը խտանայ այս խորհրդաւոր անունին մէջ։

Հոն էր որ աշխարհի զօրաւորները առաջին անգամ կշռեցին ամբողջ ամէ- [?] ...ութիւնը հայ անձնուրաց կորովին։ Հոն էր որ անոնք միանգամ ընդմիշտ հաստատեցին անմահութեան մեր ցեղին։ Հոն էր, վերջապէս, որ անոնք հայ կամքին անզսպելի խոյանքին առջեւ՝ հայկական … խոստացան մեր խաչուած, արիւնլուայ իրաւունքին հատուցման պարտքը կնքելու։

Մեր հայրենի հարիւր հազարաւոր զոհերը չէին կրցած, պիտի չկրնային, քաղաքակիրթ մարդկութեան իշխանութեան [?] մեզի արդարահատոյց [illegible] ըլլալու [illegible]։

Կովկասը իր չորս տարիներու այդքան արիւնոտ զոհաբերումներէն եւ իրաւունքի ախոյեաններուն ընծայած այնքան անգնահատելի օժանդակութիւններէն վերջն ալ զուգէ պիտի վրիպէր տակաւին ցեղին ազատախնդիր հակաւոր պահանջը պարտադրելու աշխարհի բախտը անօրինողներու զատաստանին։

Արտասահմանը գոր հայ կեանքին սերմերը յորձորջեցինք [?] պահ մը անիրաւօրէն, մահացին երկունքը մըռայլ բոցէներուն՝ իր ծոցէն դուրս բերաւ տառապագին փաղանգը այն կորիճներուն, որոնք հեռուներէն, հեռաւորներէն մեզի եկան՝ ցեղին եղած ահաւոր թշնամանքէն սարսուռն, անոր գոյութեան դէմ լարուած դիւային ստորանքին խարդէն [?] խեղդող։

Եւ հոն, Տաւրոսին հանդիպակաց ապառաժ կղզի մը լանջքին վրայ, ծովնեն բոունքըսուն [?] մէջ, երկա՛ր, երկար սպասելէ յետոյ, օր մըն ալ պայծառափողի մը հրաւէրէն արթնցան։

Օր մը օրերուն օրը, ու արդէն բաւական կ'ըլլար անդիմադրելի մոլեգին խոյանքի մը մէջ ահաւոր կերպով պարծնելու, խորտակելու բոլոր թումբերն ու բոլոր պատուարները զորս ռազմագիտական դժնէ հանճար մը բերեր բոլորեր էր այնտեղ... Հոն էր, որ այդ օրը, կը կերտուէր հայ յաղթանակին մեծ կոթողը զոր Արարա կը կոչենք։

Արեւելքի մէջ, այդ օրը, գերերու հրաշալի չփոթութիւն մը տեղի կ'ունենար։ Թուրքմի սերունդը՝ Պաղեստինի բախտորոշ մէկ ցուածքին վըրայ, երբեմնի վէհ Եհովայի ընտրեալ ցեղին՝ Խորայէլի հիմին վըրիպած կոչումը իւրացնելով տարերային անհամապայտօրէն [?] բախումի մը փոթորիկը կը փրցնէր առինքնելով տիեզերական ուշադրութիւնը։ Բախտաւոր եւ գեղեցիկ Սուրիային զաւակներն են որ՝ կարծես իրենց հայրենիքի սահմաններուն վրայ մղուող ազատագրական գերագոյն պայքարին փառքը ձգած հայ զունդերուն հազիւ անուն մը, յիշատակութիւն մը կը բերէին խառնուրդին մէջ ուր կը վճռուէր ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի [illegible]։

Համաշխարհային ոխտանամարտին բոլոր ճակատներուն վրայ, դիւցազնական կռհակարումով [?] մը ցեղին փառքը պանծացնող հայ տղամարդուն պիտի տրուէր եզեր գրեթէ միակ մենակը կոթողելու։ Հրէաստանի կուրծքին վրայ յիշատակարանը որ այլ եւս արդարութեան յաղթանակին հոմանիշ է։

Արարա՛. հայկական Լեգէոնին սրտոտ հրամանատարը իրաւունք ունէր հայութեան վաղուան «ուխտատեղին» մկրտելու զայն։ Գլխաւորներն գացող մեր հաւատացեալներուն չափ շատուոր ու ջերմեռանդ պիտի ըլլան անոնք որ վաղը պիտի երթան հոն ուխտի.

Արարը, Խորայէլորդին ու Սուրիացին իրենց ստացածքի եղբօր ու գաղափարապաշտութեան ուղղիրային [?], Հայուն, այդ խորհրդակուռ սրբատեղին յարգանքի պատանքով մը պիտի շրջապատեն։

Հայ ձեռքերով կերտուելիք հոյակապ դամբարանին շուրջը՝ հարեւան ազգեր եղբայրօրէն պիտի գան ծաղիկներ ու նոճիներ անկել ու տնկել։

Արարա՛... վաղը վերադարձի կարաւաններ պիտի անցնին անոր ոտքերը թրջող ծովուն կապոյտ արահետներէն հայրենի լեռներուն մշուշապատ գագաթները ողջունելով հեռուէն։

Պիտի երթանք, ամէնքս ալ, ու … հոն պիտի մնայ... բայց … ան յաւերժական տոնահրաւէրի պէս մեզ հոն պիտի կանչէ։

Անոր կուրծքին պեղուած քար… մը փոսերը, մեր յոյսին, մեր հաւատքին ու մեր պատիւին յորդաբուխ աղբիւրներն են... Հոն պիտի երթանք անոնց առջեւ, այդ անմահութեան ակաղձուն փոսերուն, անոնցմէ ըմպելու համար յաղթանակին վայրկեանը... այդպէս տանելու համար ազատութեան մեծ տարեդարձը, որ մեր սրտերուն մէջ արձանագրուած … տարերով — պիտի ըլլայ ոսկեհուռ … Սեպտեմբեր, Արարա՛...

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Արարա)

թեանց մասին, սակայն պետք չէ մի- թէ ..., թէ ինչ ....

Անհասկնալի է ..., ... Action socialisteի գործունէ- ... ... , ...

... Միայն զօհ չմնաց ընդհ. ժողո- ... այս որոշումէն, եւ ... ... Համագումարին ներկայացնել ... իր ընկերներուն քովէն։

... ... , Գնլժիոյ ըն- ... կուսակցութեան մէջ ալ սկսած ... անհամաձայնութիւններ, ... , աջի ու ձախի խնդիր- ... ... կարելի ըլլայ միջին ճամ- ... մը գտնել այդ երկու հակամարտ ... միջեւ, ... է։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԻ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱԹԼԷԹԻՔ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՐԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

— օ —

ԹՈՐԻՆՕ, (Յատուկ) — Աթլէթիզմի Եւրոպական ախոյենութեան մրցում- ները տեղի ունեցան Թորինոյի «Մթառ Մուսոլինի»ին մէջ 7, 8 եւ 9 սեպտեմ- բերին

Մրցումներուն պաշտօնական բա- ցումէն քիչ վերջ, Ֆինլանտացի Մաթթ- Եարվինէն նիզակ նետելու աշխարհի ախոյեանը 76.10 մէթրով՝ երկրորդ անգամ նիզակը նետելուն կոտրեց աշխարհի մրցանիշը հասնելով մինչեւ 76.66 մէթր։ Մասնակցող մարզիկնե- րը այնքան քաջութեամբ ու վարպե- տութեամբ մրցեցան որ աշխարհի մր- ցանիշներէն զատ կոտրուեցան ազգա- յին ութ մրցանիշներ եւ. հաւասարե- ցան ազգային չորս մրցանիշներ Գեր- մանացիները եւ Ֆինլանտացիները ի- րենց գերազանցութիւնը ցոյց տուին ազգային միւս խումբերու հանդէպ, ախոյենութեան 12 տիտղոս շահելով 22 մրցումի վրայ.

Գերմանիան որ անցեալ կիրակի ա- ռաջին անգամ ըլլալով երեք չորրորդ ... տարբերութեամբ պարտուած էր Ֆինլանտէն, առաջին հանդիսացաւ շահելով 7 տիտղոս եւ հաւաքելով 96 կէտ, մինչդեռ Ֆինլանտան որ Լոս Անճէլըսի ողիմպիականներուն աթ- լեթիզմի մրցումներուն մէջ յաղթած էր Գերմանիայէն առաջ դասաւորուելով, շահեցաւ 5 տիտղոս եւ հաւաքեց 82

կէտ։

Անհաւասարելի բոլոր ազգերուն դասա- ւորումը նկատի առնելով միայն առա- ջին վեց մարզիկները, 6 կէտ Ա. ելլո- ղին, 5 կէտ Բ.ին եւն. մինչեւ Զ.ը ո- րուն կը տրուի 1 կէտ.

Գերմանիա.— 96 կէտ եւ 7 ախոյե- նութեան տիտղոս։

Ֆինլանտա.— 82 կէտ եւ 5 ախոյե- նութեան տիտղոս

Իտալիա.— 69 կէտ եւ 1 տիտղոս (1500 մ.)։

Շուէտ.— 65 կէտ եւ 1 տիտղոս (բա- կուռաւոր նետել)։

Հունգարիա.— 62 կէտ եւ 2 տիտ- ղոս (1104 եւ 800 մ.)։

Ֆրանսա.— 41 կէտ եւ 1 տիտղոս (5000 մ.)։

Հոլանտա.— 35 կէտ եւ 3 տիտղոս։

Լէթոնիա.— 21 կէտ եւ 1 տիտղոս (50 քմ. քալել)։

Նորվէկիա.— 20 կէտ։

Լեհաստան.— 19 կէտ։

Զուիցերիա.— 19 կէտ։

Էսթոնիա.— 12 կէտ եւ 1 տիտղոս (սաւակ նետել)։

Չեխօսլովաքիա.— 4 կէտ։ Ցուգոսլաւիա 4 կէտ։ Տանըմարքա 4 կէտ, Աւստրիա 2 կէտ։ 100 մէթր վազքին մէջ Պէրկէր (Հոլանտա) եւ Պորխմէյէր (Գերմանիա) միասին հասած էին եւ դատաւորները երկար խորհրդակցու- թենէ վերջ Ա. դասաւորած էին Գեր- մանացին, հանդիսատեսներէն չատե- րը բողոքի մէջելով։ Բայց յաջորդ օ- րը Քինոյի չարժանկարի գործիքին ցուցուցածին համեմատ՝ դատաւոր- ները փոխեցին իրենց նախկին որոշու- մը եւ Ա. դասաւորեցին Պէրկէրը

Այս ձեւով հոլանտացի Պէրկէր շա- հեցաւ զոյգ արագութեան երկու տիտղոսներն ալ՝ վերջ դնելով Գեր- մանացիներուն գերազանցութեան։

Քինոյի չարժանկարի եւ ելեկտրա- կան համաչափ գործիքը որ արդէն Լոս Անճէլըսի ողիմպիականներուն առթիւ գործածուած էր՝ Եւրոպայի մէջ առաջին անգամ ըլլալով գործի դրուեցաւ այս օրերս «Սթատ Մուսո- լինի»ի մէջ։ Շնորհիւ այս գործիքին որ 50.000 իտալական լիր արժած է, կարելի եղաւ 100 մէթր վազքին դա- տաւորումը սրբագրել.

400 մէթր վազքին մէջ Ֆրանսացի- ները քաջութեամբ կռուեցան եւ Սքա- միոնեկին Բ. ելաւ 48երկվ.էն, 1/10ասելի ընելով գերմանացի Մէցնէրը որ Ա. ելաւ։ Պուասէ, որուն վրայ Ֆրանսա- ցիները մեծ յոյսեր ունէին՝ յուսախաբ րրաւ իր հայրենակիցները եւ Ե. մի- այն դասաւորուեցաւ շուէտացի Վա- խէնֆէլտէն եւ իտալացի Թավէրնա- րիէն վերջ

800 մէթրին մէջ Ա. ելաւ քանի մը սանթիմէթրի համար հունգարացի Սապօ որ Բ. ելած էր նաեւ 1500 մէթ- րին մէջ։ Բ. ելաւ իտալացի Լանցի որ մեծ ապագայ կը խոստանայ, Գ. Տէ- նէմէր, Դ. Նի։ Նկատի պէտք է առ- նել որ Լանցի եւ Նի շատ յոգնած էին նախորդ օրուան վազքէն, որուն մի- ջոցին 800 մէթրը 1 վրկ. 5երկվ. 8/10- էն վազած էին։

1500 մէթրին մէջ Ա. հանդիսացաւ ողիմպիական ախոյեան եւ 1500 մէթ- րի նախկին մրցանիշի տէրը իտալացի Պէքքալի, Բ. ելաւ Սապօ, իսկ Գ. Ֆրանսացի Նորմանը։

5000 մէթր վազքին մէջ Ֆրանսացի Ռոշառ ուրախ անակնկալ մը պարգե- ւեց մեզի Ա. հանդիսանալով 14 վ. 36 երկվ. 8/10էն եւ հաւասարեցնելով ֆրանսական ազգային մրցանիշը որ կարծեմ Ժան Պուէնին կը պատկանէր։ Այս մրցումին կը մասնակցէին նշա- նաւոր Քուշոբենսկի եւ 10.000 մէթրի ողիմպիական ախոյեանը եւ Սալմինէն եւ Վիրթանէն Ֆինլանտացիները, ո- րոնցմէ առաջինը երկու օր առաջ յաղ- թական ելած էր 10.000 մէթր վազքին մէջ։ Այս երեքը առանց կարեւորու- թիւն տալու Ռոշառին որ շարունակ կը հետեւէր իրենց՝ իրարու հետ կը մր- ցէին յաւագոյն տեղը գրաւելու հա- մար. երբ միայն 600 մէթր մնացած էր վազքին վերջանալուն՝ յանկարծ Ռոշառ կը փախչի եւ միւսները չեն կրնար հետեւիլ իրեն, հեռքհետէ պզ- տիկ Ֆրանսացին 10—15 մէթր կը շա- հի եւ ներկաներու ծափերուն տակ կատարելով վերջին շրջանը Ա. կը հանդիսանայ

Ց. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գունաւոր քարեր

Խորհ. Հայաստանի մէջ (2 սեպտ.) Գ. Մուրատեան կը գրէ այս նիւթին շուրջ.—

Ոչ միայն Հայաստանի այլ եւ ամ- բողջ Անդրկովկասի մէջ, շատ քիչ են ուսումնասիրուած գունաւոր քարերը։ Դեռ 10 տարի առաջ ծանօթ հան- քերն էին՝ քարիւղ (Գողթն եւ Ալշե- րոն), պղինձ (Ղաթար, Գետաբեկ, Լոռի), երկաթ (Զանգեզուր), ծծմբային հանածոյ (Տանձուտ եւ Ջրաղիձոր), եւն.։

Մարմար, եղնգաքար (onyx), պայլեղի, ջնարէկի (realgar), կրաքարի, ծանրաքարի, չեչաքարի, յոսաքարի (diatomite), փխրաքարի (tuf), սեւակուճի (basalte) արդիւնաբերու- թեան վերջերս է որ ձեռնարկուեցաւ։

Ու սակայն ոչ ոք կը մտածէր ակա- տի, քաղկեդոնիկի (calcédoine), սեր- դոլիկի (?), մեղեսիկի (améthyste), տպազիոնի (topaze), օձաքարի (ophite) կանաչաքարի (néphrite) ու ուրիշ թան- կագին քարերու մասին. Ընդհանրա- պէս այն կարծիքը կը տիրէր թէ Կով- կասն ալ, Սիբիրի պէս, աղքատ է թան- կագին քարերու տեսակէտով։ Կովկաս ճանչցուած էր միայն իբրեւ չինու- թեանց յատուկ քարերու, մասնաւո- րաբար եղեգնաքարի (obsidiane) օ- ճախ։

Փաստերը եկան հերքելու այս կար- ծիքը

Շեղջաքարի (pégmatite) հարիւրաւոր տեսակներ երեւան հանուեցան, այս վերջին տարիներուն, ինչպէս վրացա- կան, նոյնպէս հայկական հողերուն մէջ (Արարատ, Դարալագեազի արե- ւելքը, Բազարչայ, Օխչի–Ջայի վերի մասը)։ Շեղջաքար կը յուսացուի գտ- նել նաեւ Լոռիի եւ Սեւանի քարահան- քերուն մէջ, օձաքարի եւ աւազաքա- րերուն հետ, որոնք ամէն հաւանա- կանութիւն կը ներշնչեն թէ Հայաս- տան եւս ունի թանկագին քարերու հարուստ պաշար։

Սեւանի հիւսիսային ափը, Ալրա- բայի, Արարատի, Ալլալագանի, Զիրուխ- յիի մէջ ունինք աւազաքարեր (dunite), կրանիթի եւ տոլոմիթի հանքեր, այնպէս որ երկրաբանական նման կազմութիւն մը մեզի ենթադրել կու- տայ թէ թանկագին քարեր կան այդ շրջանին մէջ

Գունաւոր քարերու փոքրիկ ժողո- վածուի մը մէջ կը գտնէք ուվարովիթ (?), ժեղեսիկ, տպազիոն, ծխագոյն դասարգ, սերդոլիկ, խաժաքար (azurite), եւն։ Արարատի մէջ թերեւս գո- յութիւն ունի ամենէն թանկագին քարը։ Իսկ ճարտարարուեստական ակատ կը գտնուի Ագրաբայի, Արծը- ւանիկի, Սեւ–Քարի, Սոփ գիւղին մէջ։ Գունաւոր ակատի եւ յակինթի տե- սակներ կան Իջեւանի մօտ, anhydride կը գտնուի Շամլուղի, Վարդանլուի եւ Երեւանի մօտ։ Բազմերանգ գեղե- ցիկ եղեգնաքար կայ Բուղութլուի, Հաջիսի եւ Քոթանդարի ստորոտը, ո- րոնք քանի մը տասնեակ քիլոմէթր տարածութիւն կը բռնեն։ Ասոնց մէջ կը գտնէք ռսկեփայլ, արծաթափայլ, կապտորակ, կարմիր տեսակներ։ Եղե- գաքար կը գտնուի Աղհամլու, Ազրաչ, Դաւալու։ Ղազախի ձորին մէջ, գե- տին բերնի քարերուն մէջ՝ մոլոշաքար (malachite), որ բաւական սուղ գին ունի։

Ի՞նչ կարելի է շինել այս քարերով. — Արկղիկներ, օղեր, զարդեր, կո- ճակներ, ծխամորճեր, մոխրաման- ներ, թանաքամաններ, անօթներ, լու- սացարանի կոնքեր, ապաւաններ, պորդամաններ, եւն

Գեղի Մայմեխ

Սեպտեմբեր 5ին գէպի Մայմեխ լե- ռը մեկնեցաւ լեռնային գրօսաշրջիկ խումբ մը, որ պիտի աշխատի ճշդել Մայմեխ լերան ուղին, ծանօթանալ լերան կազմութեան, բուսականու- թեան, ապագային պատրաստելու համար աւելի լուրջ ուսումնասիրու- թիւններու։ Լերան տեսարաններէն նկարներ պիտի առնուին, ապագա- յին այս նկարներով պիտի պատրաս- տուի ալպոմ մը։ Արշաւին կը մաս- նակցի նաեւ Կարմիր Բանակի զբօսաշր- ջային ընկերութենէն 20 հոգինոց խումբ մը։

Նոր գիրք

Երեւանի մէջ վերջերս լոյս տեսաւ Մելքոնեան մատենաշարէն 19րդ գիր- քը, փրոֆ. Մանանդեանի Առասպե- լական Հայաստանում։

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ Գարեգին Լեւոնեանի Հայ պար- բերական մամուլի սկզբից մինչեւ մեր օրերը, եւ Լեւոն Մելիքսէթ–բէկի Վրաց աղբիւրները Հայերի եւ Հա- յաստանի մասին։ Տպագրութեան յանձնուած է փրոֆ. Հ. Աճառեանի Արմատական բառարանի յաւելուա- ծական հատորը։

ԹՈՒՐՔ ԱՆԱՍՆԱԲՈՅԺԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

— օ

Թուրք անասնաբոյժ մը, հարիւրա- պետ Տօքթ. Քէմալ Ճէմիլ, որ թոքա- խտի բաժակին կողմէ գրկուած էր փարեց հետեւելու գիտութեան վեր- ջին նորութիւններուն, 4 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէր Փասթէօրի մէջ։ Վերջերս կենդանական հիւանդ- դութեան մը մանրէին ժահրը պա- րագնելու եւ պատուաստ մը պատրաս- տելու փորձեր կը կատարէր, երբ ար- կածով վարակուեցաւ։ Կարելի չե- ղաւ փրկել կեանքը եւ մեռաւ անցեալ օր։ Թաղումը կատարուեցաւ թուրք դեսպանին ներկայութեամբ եւ ալճե- րիացի խմամի մը աղօթքով

Դամբանականներ խօսեցան Փաս- թէօրի գիտուններէ։ Մարմինը պիտի փոխադրուի Պոլիս, թրքական կառա- վարութեան ծախքով

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒՆ

Պոլսոյ «Ազգարար» հետեւեալ խոր- հրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրա- կանի մը մէջ, թուրք մամուլը կրկին արծարծած ըլլալով թուրքերէն խօ- սելու պահանջը (13 սեպտ.)։

— «Ամէն անգամ որ առիթ ներկա- յացած է, դիտել տուած ենք թէ Հա- յերուն համար չէ «հայրենակից, թուրքերէն խօսէ» պատուէրը։ Որով- հետեւ Հայերը այդ պայմանը լրա- ցուցած են շատոնց, տասնեակ տա- րիներ առաջ, երբ ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնէր նման կարգախօսը

Ուրախ ենք որ մեր թուրք պաշտօ- նակիցները, եթէ ոչ թէ հարեւանցի, երբեմն կը շեշտեն այս կարեւոր պա- րագան։ Օրինակ, Ճումհուրիէթի մէկ աշխատակիցը երէկ կ'ըսէր թէ «Հա- յերը մեծ մասով թուրքերէն գիտեն եւ կը խօսին», եւ կ'եզրակացնէր թէ լեզուական տեսակէտով որեւէ պակաս չունին անոնք։

Արդարեւ, Յոյներուն համար դիտել կուտայ թէ անոնց մէջ «տակաւին թուրքերէն չգիտցողներ կան», եւ ա- նոնց կը յիշեցնէ «նոր պայմաններում յարմարելու անհրաժեշտութիւնը»։

Գալով Հրեաներուն, աւելի կը ծան- րացնէ շեշտը, աւելցնելով թէ անոնք բոլորովին անտեսած են թուրքերէնը, երբ անոնց կը գործածեն գիրենք վի- տարող երկրին լեզուն եւ անոր կար- գին ալ յանախ ֆրանսերէն կը խօսին։ Թող երբայեցերէն սորվին, թող ի- րենց ուզած արդիական լեզուն աւել- ցնեն անոր վրայ, եւ բակլիք չենք ու- նենար։ Բայց անոնց կարգին թող հա- ճին չանտեսել թուրքերէնը։

Արդ, ինչ որ մեր պաշտօնակիցը այսօր կ'ուզէ Հրեաներէն, Հայերը ի- րականացուցած են գեռ տասնեակ տարիներ առաջ, եւ շա՜տ աւելին։ Այսպէս, օտմ. սահմանադրութենէն շատ առաջ, Հայերը թուրքերէն ոչ միայն կը խօսէին, այլ եւ կը գրէին։ Թուրք լեզուի գասաւանդութիւնը քո- լէջներէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է մեր վարժարաններուն մէջ եւ շարու- նակած է ունենալ, հակառակ քաղա- քական բոլոր յեղաշրջումներու։ Օրի- նակ, գիմնազարանի ամէնէն հռուն շր- ջանին անգամ, այդ վիճակը մազա- չափ չփոխուեցաւ։ Ուրիշներու կար- գին, տես Պ. Ս. Կուրտիկեանը իբրեւ կենդանի վրայ։ Երիտասարդ էր եւ մազերը ճերմկցուց, անընդհատ թուր- քերէն աւանդելով։ Եւ միշտ ալ լե- ցուն շարաքապահերով, ամէն կողմէ փնտռուելով։

Թող մէկը ելլէ եւ եթէ կրնայ թող պնդէ թէ նոյն վիճակը կը տիրէր նաեւ այլ համայնքներու մէջ։ Եւ կամ թող ցուցնեն ուրիշ կուրտիկեաններ ո- րոնք աւելի քան կէս դարի իրենց գո- յութիւնը յեցուցած ըլլան զուտ թուր- քերէնի աւանդութեամբ։

Ի՞նչ կը հաստատէ այս յատկանշա- կան երեւոյթը։ Այն որ՝ Հայերը կար- ծուածին պէս անհաղորդ չեն մնացած նաեւ թուրք մշակոյթին, այլ շատ ինչէն շաղախուած են անով։ Եւ այս — կրկնենք — թէքնաքերաբար, ա- ռանց պէտք ըլլալու ոեւէ յանձնա- րարութեան։ Որովհետեւ, այսօր ան- գամ, Հրեաներէն Ճումհուրիէթի պա- հանջածն է «չանտեսել թուրքերէնը», օտար լեզուներու կարգին գայն ալ գործածել։ Մինչդեռ Հայերը այս ուղ- ղութեամբ ասնուազն տասնապատիկը ըրած են, այն ալ այնպիսի շրջանի մը, երբ Օսմանցիներուն միտքէն իսկ չէր անցներ նման բան մը ուզել։

Հապա՞ արտասահմանի Հայերուն պարզած պատկերը։ Ուրիշ թուրք պաշտօնակիցներու կարգին, Ճումհու- րիէթի խմբագրական քարտուղար Ա- պիտին Տավէր պէյն ալ գեռ վերջերս կը հաստատէր թէ. Ֆրանսա գտնուած միջոցին, յանախ տեսած է Հայեր ո- րոնք թուրքերէն կը խօսէին իրարու հետ։

Նոյն վկայութիւնը Լիոնի մեր աշ- խատակիցն, որ կը յայտնէ թէ այդ- տեղի Հայերը «գեղեցիկ թուրքերէնով կը խօսակցին ամէն առթիւ, ըլլայ փո- ղոցին մէջ, ըլլայ սրճարաններուն խաղ անկիւնները կամ զուրսը, ըլլայ պը- տըտութեան թէ ամէն տեսակ խաղե- րու միջոցին»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆԵԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ը ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

— օ —

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Ամիս մը առաջ, խումբ մը երիտասարդներու նախա- ձեռնութեամբ եւ Պ. Պ. Միհրան Շիշ- մանեանի եւ Վահրամ Սանոյեանի օ- ժանդակութեամբ, Առնուվիլի մէջ կազմուեցաւ բոլոր երիտասարդներէ բաղկացած ֆութպոլի խումբ։

Դիւրին հասարակութիւնը մեծ հա- մակրանքով ընդունեց այս ձեռնար- կը եւ աջակցեցաւ խումբին անհրա- ժեշտ գոյքը ճարելու (գնդակ, շա- պիկներ եւն.)։ Խումբը պարբերաբար մարզանքներ կը կատարէ, մրցում- ներ կ'ունենայ եւ, ընդհանրապէս, մեծ յառաջդիմութիւն կը ցուցնէ։

Անցած կիրակի, սեպտ. 16ին, մեր խումբը մրցումի ելաւ Կուսէնվիլի ֆրանսական առաջին խումբին դէմ։

Կուսէնվիլ ընակող բաւական թի- ւով Հայեր եւ բազմութիւն մը շրջա- պատած էին խաղի դաշտը։ Երկար եւ յամառ պայքարէ վերջ, Առնուվիլի հայ խումբը մէկի դէմ երեքով յաղ- թեց ֆրանսական խումբին։ Ներկայ բազմութիւնը խանդավառութեամբ ընդունեց մեր հայրենակիցներու յաղթանակը եւ մեծ գովեստով կը խօսէր հայ երիտասարդներու խաղի մասին։

Յաղթողներու մէջ իրենց ճարպիկ եւ յաջող խաղով առանձնապէս աչքի կը զարնէին՝ Վահրամ Սանոյեան, Գառնիկ Կէօզումեան, Արսէն Թագւոր- եան եւ բերդապահ Յովհաննէսը։

Կը ցանկանք նորանոր յաղթանակ- ներ.

Սահիան Սանթուրեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Լիոնի Գոնսերվաթուարի աշակերտ ե- ղած է Պ. Արմենակ Սէթեան, Պար- տավէզի հայ երիտասարդը որ նախկին պատրիարք Զաւէն արք.ի քրոջը թո- ռանն է։ Հայ ուսանողը ոչ միայն մա- թեմաթիքի եւ փիլիսոփայութեան ... ... եղած է, այլ եւ իր կարգի ընկերնե- րէն բոլորը գերազանցելով Prix d'excellenceին արժանացած է։

ՁԵՒ ՀԱՅՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (1)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

1.— 1914Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

1904ի Սասնոյ ըմբոստութեան խոր- տակումէն յետոյ, Տարօնի գիւղեր պարբերաբար տեղի կ'ունենային ընդ- հարումներ, Քէտայիներու եւ թուրք ... միջեւ

1905ի գարնան, մեր գիւղը (Մշոյ Ալվարինճ) տեղի ունեցած կռիւի մը հետեւանքով, բանտարկուած էին կարգ մը գիւղացիներ, որոնց կար- գին եւ գիւղիս «քահանայ» Ստեփան Սիրականեան։ Ու գիւղը գրեթէ մէկ տարի կը մնար առանց դպրոցի։ Գիւղացիները սովորաբար առանձնա- ցի գիւղի դպրոցութիւնը, որ ոչ տա- րիքին եւ ոչ ալ փորձառութեանց կը համապատասխանէր։ Բայց մեծ ... թերութեամբ տարի բոլոր պրկանքնե- րը եւ կարճ ժամանակի մէջ ձեռք բերի մեծ յաջողութիւն։ Պաշտօնիս բերու- մով կրնայի օգտակար դառնալ գիւ- ղացիներուն եւ շուտով ծանօթացայ կառավարութեան բոլոր մեծ ու փոքր պաշտօնեաներուն

Աչքիս առաջ Համբոեան արեւմտ- եան օրերուն հարկահաւաք պաշտօնեա- ներու հասցուցած անլուր տառապանք- ներ, կողոպուտ ու կաշառակերու- թիւնը։ (Այդ մասը վերապահած եմ ուրիշ աշխատութեան մը)։

Մեծ տառապանքով հասանք մինչեւ 1908ի օսմ. սահմանադրութիւնը, որ առեն գերեզմանի ափը հասած հա- յութիւնը լայն շունչ մը քաշեց, ար- բեց իր աչքերու թացը, ձեռք մը մաճ, մէկ խարազան, սկսաւ իր խորտակ- ուած ճամփի նորոգութեան

1909էն, երկիր կը մտնէր անմահ Ս. Ջաւարեան եւ իրեն պարտաւորեց ձգել քահանայութիւնը եւ առանձնել դպրո- ցի հոգաբարձութիւնը։

Ուրեմն չորս տարուան քահանայու- թեան փորձ տալու պաշտօնս։ Սիրով կը թողում իմ յաջորդիս՝ Սիմոն Ամր- շատեանին, ու կը խոստանամ իմ ա- ջակցութիւնս բերել ի հարկին, եւ կը ստանձնեմ դպրոցի հոգաբարձութիւ- նը երկու յաւագոյն ընկերներու հետ, Նազարէթ Գէորգեան եւ Սարգիս Ա- բրէեան։

Ս. Ջաւարեան, իբրեւ կրթական տեսուչ դպրոցներու հանդէպ լայն ծրագիրներ ունէր, սակայն, մեր այն օրերու դպրոցներն ու դասաւանդու- թիւնները կ'ըլլային ախոռներու ու գոմերու մէջ, ոչ մէկ կանոնաւորու- թիւն։ Իր գիչերը ցերեկին խառնած կը ջանար կրթական մակարդակը բարձրացնել, սակայն Տարօն աշխար- հի անվերջ կռիւները, թալանն ու կո- ղոպուտը խորտակած էին անոր նիւ- թական բոլոր միջոցները, ոչ դպրոց, ոչ դրենական պիտոյք, ոչ ալ յարմար ուսուցիչ – ուսուցչուհի։

Պօղոսեան կոչուած մը խնդիր կար, Խարախանեան եպ.ի հոգացութեան տակ,— բարձրագոյն դպրոց մը հիմ- նել Տարօնի կեդրոնի գիւղերէն մէ- կուն մէջ։

Ջաւարեան կը թելադրէր պահան- ջել որ այդ դպրոցը հիմնուի Ալվա- րինճ։ Այս վայրը կեդրոն էր եւ Տա- րօնի բոլոր գիւղերուն մէջ ամէնէն աւելի զոհաբերող ու մտաւորապէս խորտակուածը։

Անօգուտ մնացին մեր բոլոր դի- մումները, բոլոր ակ. գլուխները կը փափաքէին որ Պօղոսեան այս դպրո- ցը հիմնուի Ս.Կարապետի վանքի մէջ, իսկ Ջաւարեան դէմ էր վանքի մէջ դպրոց հիմնելուն։ Կրօնական եւ քաղաքական խառն ժողովի մը մէջ, կը բողոքէր— Ս. Կարապետի վանքը իր միջոցներով, կրնայ երկու անգամ Պօղոսեան հիմնուելիք դպրոցի նը- ման դպրոցներ հիմնել ու պահել, ա- հա Ալվարինճ գիւղի հոգաբարձու- թեան շինուելիք դպրոցին ծրի հող կը թողուն, զոհաբերող ու մեծ կարօտ ունեցող գիւղ մըն է, ձգեցէք որ Պօ- ղոսեան վարժարանը հիմնուի Ալվա- րինճ.

Սակայն մնացին անդրդուելի։ Սա կ'ըլլար անոր համար որ դրամը եկած էր Ներսէս եպիսկ. Խարախանեանի անունով։ Եւ որոշուեցաւ Պօղոսեանը հիմնել Ս. Կարապետ վանքի մէջ։

Ժողովէն վերջ, Ջաւարեան մեզ ա- ռանձնացուց, եւ պատուիրեց յօդ- ուածի մը մէջ նկարագրել մեր գիւ- ղի մէջ տեղի ունեցած յեղափոխական դէպքերը թիւերով, զոհերով, նիւթա- կան եւ բարոյական բոլոր կորուստնե- րով։ Կատարեցինք ճիշդ այնպէս ինչ- պէս որ թելադրած էր։ Առաւ յօդուա- ծը եւ տակը բաներ մը գրեց. ծրարի մը մէջ դրաւ, հասցէն գրեց եւ ղրկեց Պոլսոյ «Ազատամարտ»ին։

Երբ «Ազատամարտ»ի մէջ լոյս կը տեսնէ մեր յօդուածը, Փարիզաբնակ հարուստ Հայերէն Ռափիկ Մարքոս- եան 10,000 Ֆր. կը նուիրէ, որպէսզի Ալվարինճ գիւղի մէջ դպրոց մը հիմ- նուի իր անունով։ Դպրոցի յատա- կագիծը 10 հազար Ֆր.ի չեքով մը կը ղրկուի Բարեգործականի մասնաճիւ- ղի ատենապետ Եղիշէ Քէչիշեանի հասցէին։ Սա՜ռնե շունչը մեր, նա- զարէթ էֆ.ի եւ մանաւանդ Ջաւար- եանի ուրախութիւնը։

Բայց ահա կը հասնի 1914ի պատե- րազմը եւ կը խորտակուին մեր բոլոր երազները։

X

Թուրքիա յայտարարած է իր մաս- նակցութիւնը մեծ պատերազմին։

Գիւղացիները զգալով որ կը ծան- րանայ իրենց կացութիւնը կառավա- րութեան հանդէպ, մանաւանդ տես- նելով իմ յաջորդիս՝ քահանայ Սիմոնի անկարողութիւնը, ժողովի մը մէջ զիս կանչեցին եւ պարտադրեցին որ վերստին ստանձնեմ պաշտօնս։

Պատերազմի յայտարարութենէն եր- կու օր վերջ, երկու ոստիկան գիւ- ղի զօրակոչի ... ... տուներ մեր գիւղը եկան, եւ ժան- դարմայի հրամանատար Բեսպիմ պէյի քով հրաւիրեցին զիս։ Ես, առ- նելով հետս գիւղի կնիքը, ներկայա- ցայ Բեսպիմ պէյի, որ թիթու չէր տուած մը բաւ.

— Ձեր գիւղի սահմանի մէջ գտնը- ւած հեռագրական ձողերուն եւ թե- լերուն ուշադրութիւն ըրէք։ Օրը եր- կու անգամ, առաւ իրիկուն, երկու մարդ զրկեցէք եւ քննեցէք, եթէ տեղ մը խանգարուած գտնէք, անմիջապէս տեղեկացուցէք մեզի։

Անմիջապէս կառավարութեան մար- դուած ոստիկանները ձուլուեցան բա- նակին մէջ, ու բանտերուն դռները բացուելով դուրս եկան գողեր, աւա- զակներ, մարդասպաններ, աշխարհի ամէնէն քստմնելի վատերը, այս դա- սակարգէն կազմուեցաւ «Միլլի Թա- պուր» մը, որ կապ կը պահէր կառա- վարութեան եւ հայ ժողովուրդի միջեւ։

Պատերազմի սկիզբէն մէկ շաբաթ վերջ, գիւղ եկաւ սէր – քօմիսէր Բա- սիմ էֆէնտի, հինգ միլլի ոստիկան- ներով, եւ ցուցակագրեց գիւղի ար- ջառն ու ոչխարները։ Լռանալէն վերջ բաւ.

(Շար.)

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

Այնուհետեւ, տան վերադառնալէ յետոյ, բոլոր Իտալացիները տասը տարի պիտի ենթարկուին զինուորական մարզանքի, կիրակի կամ տօն օրեր:

Այս կարգադրութեամբ, Իտալիա պիտի ունենայ զօրծօն բանակ մը՝ մէկ միլիոն զինուորով:

Աւելորդ է շեշտել թէ՝ այս նոր տնօրինութիւնը խոր տպաւորութիւն գործած է միւս երկիրներուն մէջ, մանաւանդ որ, Մուսոլինի քանի մը տարի առաջ կը յայտարարէր Երեսփ. ժողովին մէջ թէ Իտալիա 1935ին կամ 1936ին ի վիճակի պիտի ըլլայ իր տեղը եւ իրաւունքները պահանջելու աշխարհի մէջ…

Դատաւոր Փռէնսի սպանութեան խնդիրը

Ինչպէս կը յիշուի, Սթավիցքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը պահանջած էր դատական նախարարէն, հրատարակութեան տալ ոստիկան Կիյեոմի տեղեկագիրը՝ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան մասին: Դատական նախարարը մերժած ըլլալով, յանձնաժողովը առջի օր որոշեց 200 օրինակ տպել այդ տեղեկագրէն եւ ցրուել Երեսփ. ժողովին մէջ: Պիտի կրնատուին միայն երեք յատուկ անուններ: Այս որոշումը աւելի պիտի բարդացնէ խնդիրը՝

Թուրքիոյ Տեղաւորման օրէնքը

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը սեպտեմբեր 13ին կուսակալութեանց հաղորդեց Տեղաւորման օրէնքին հրահանգը: Ըստ հրահանգին, տեղաւորումը կը սկսի այն ատեն երբ գաղթականները սահմանէն ներս կը մտնեն եւ կը վերջանայ այն ժամանակ երբ անոնք կը ստանան տուն, հող, երկրագործական միջոցներ եւ մէկ տարուան ուտելիք:

Կառավարութենէն տեղաւորում չուզող գաղթականները որ եւ է օգնութիւն չպիտի ստանան: Միայն հող պիտի ստանան անոնք որ կ՚երթան կառավարութեան ցոյց տուած շրջանները: Ցեղով Թուրք գաղթականները առաւելապէս պիտի տեղաւորուին այն շրջաններու մէջ ուր ազգականներ ունին:

Կառավարութեան նշանակելիք վայրերուն մէջ պիտի տեղաւորուին անոնք որոնք կապուած են Թուրք մշակոյթին, բայց Թուրքերէնէ տարբեր լեզուով կը խօսին:

Վաչկատունները (քէօչէպէ) գաղթականներու պայմաններով պիտի տեղաւորուին: Հրահանգը տրամադրութիւններ կը պարունակէ նաեւ փոխադրութեան, պատսպարման, տեղաւորման եւ ուտելիքի ու լծկանի հայթայթման մասին:

*** Գործավարներու Խորհուրդը որոշեց Թրքահպատակ արձանագրել 898 հոգի որոնք իբրեւ գաղթական կամ տարագիր մտած են Թուրքիա:*

«Մեծ մայրիկ»ին յուղարկաւորութիւնը

Փրակայի մեր Թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ռուս յեղափոխութեան «մայրիկ»ին, Բրեշկօ–Բրեշկովսկայայի յուղարկաւորութեան մասին.—

Այսօր, 15 սեպտեմբեր Փրակայի մօտակայ Խւալա գիւղի գերեզմանատան մէջ բոլոր ազգերու ընկերվարականները հողին յանձնեցին ռուս յեղափոխութեան մայրիկը Կ. Կ. Բրեշկօ-Բրեշկովսկայան: Մեռած էր իր 90ամեակին վերջին ամիսներուն, կորսուած էր եւ կ՚ապրէր իր ընկեր ռուսաց. յեղ. Աբխանցիկեկիի մօտ: Թաղման առեն պատուոյ պահակութիւն կ՚ընէին չեխ քանուորական մարզիկ–ները, կամաւորները, որոնց մայրիկը իր աջակցութիւնը չէր խնայած Սիպերիոյ մէջ, 1917–18ին: Բազմաթիւ պսակներու մէջ կ՚երեւար եւ հանրապետութեան նախագահ Մասարիկի ծաղկեպսակը: Ներկայ էին իր բոլոր գաղափարակիցները, բազմաթիւ չեխ քաղաքական դէմքեր, Հայեր, «Դրօշակ»ի ներկայացուցիչը, եւ ուրիշներ, մօտ երեք հազար: Հ. Յ. Դ. Բիւրօն ցաւակցական հեռագիր էր ղրկած: Դամբանականներ խօսեցան Ա. Ֆ. Կերենսկին, որ կարդաց մայրիկին վերջին բնքնագիր նամակը, Սօց–կառ. Ջեխօսլովաքիոյ ծերակոյտին նախագահ, տիկ. Ֆ. Զեմինովա (Բենեշի կուսակց. պետերէն), Վ. Մ. Զերնով եւ ուրիշներ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հատուած յուշերից».— *Ց. Զաւրեան*, «Սպանած նովաս».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան*, «Սպոգիլիան Հանր. Հայաստանում».— *Սամսոն*, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով*, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԷՆ* (Ց. Քոչարեան, Հվ. Գարաաշեան, Պրոֆ. Գայաեան եւ այլք).— *Հին Թուղթեր, Կեանք* եւ *Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախոր-եան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ.— Դրախօսական.— Ցաւակցական, Վ. Եպ. Մանկունի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.— Նկարներ:*

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

[illegible]

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԻՐ ԴՈՐՄԱՆԱՏԱՆ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին
7, rue Trétaigne, Paris

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆ Մ.ՃԻՒՂԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ
Այս կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր
Bagneux, 150, Route d'Orléans սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ ՏԻԿԻՆ Լ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ԿԸ խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Գեղարուեստ. բաժին.— Արտասանութիւն, եւգ. պար մասնակցութեամբ՝ Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻի, Օր.Ներ Կ.ՆԵԱԶԵԱՆի, ՍՍՄԱՆՃԵԱՆի եւ փոքրիկ ՌԷԺԻՆԱՅԻ:
Նուագ՝ Թաւիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբ:
Ճոխ եւ գինեմառչելի պիւֆէ.
Դալիքներու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք.
Ծանօթ. Դաշտահանդէսին առթիւ ծախուած տոմսերը ի զօրու են:
Հաղ. միջոց՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Զանելօ, ուրկէ տասը քայլ հեռու է սրահը՝

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ՈՐՍՈՐԴԸ.— ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՓԻՒՌԸ.— ԱՐԵՒԱՍՏԱՆԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ.— ԱՆՄԱՀԸ.— ՀՆՈՒՔ ՈՂՋ ՄՆԱՆ.— ԱՌՔՕ.— ՄՈՍՕ. (ԼԷՑԼՈՆ).
Գրեց՝ *ՎԻԳԷՆ ԳԼԱԿ* (Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ)
Գին 15 ֆրանք:
Դիմել L. Kévonianի, 17, Rue Dauesme, Paris (13).

Եւրոպայի մայրական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (6) Métro: Odéon. Tél. Danton 88–65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւյլն. ամէն տեսակ գրքեր
Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած. ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով

Հայերու ճաշարանը

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* Danton: 52.73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՔԻՆՈԹԷՏՐ

«ՍԻՓԱՆ»ի փորձերը տեղի կ՚ունենան Salle Voltaireի մէջ (Օտէօն Թատրոնի դիմաց) Ուրբաթ իրիկուններ: Առաջին փորձը՝ գալ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Սիփան»ին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ փորձի օրերը:

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին իր Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ

Նշան Քուլակեանէ (որ կը բնակէր Այֆոռվիլ) կը խնդրուի իր հասցէն անմիջապէս հաղորդել Յառաջի վարչութեան:

Գործ կը փնտռէ

Պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար օրավարձով կամ ամսականով: Դիմել Տիկին ԱՐՓԱՃԵԱՆի, 139, Ave. d'Italie. Paris (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ իր անդամուհիներուն, որոնք զանազան առարկաներ նուիրեցին Թէյասեղանի առթիւ կազմակերպուած թոմպոլային. Տիկ. Ակաեան, արծաթազօծ սփռոց մը իր կազմածներով, Տիկ. Դարաքէօսեան, մէկ շիշ շամբանեա, Տիկին Աղամեան, մէկ շիշ Պորտօ, իսկ Տիկ. Սարգիսեան նուիրեց մեծ քանակութեամբ պտուղներ. Ամերիկեան Ալիւր Տիկին Միսաք Հակոբեան (արծաթազօծ սփռոց), Օր. Սոֆիկ Միքայէլեան (մէկ շիշ շամբանեա) եւ Օր. Սրբուհի Սիմոնեան (մէկ շիշ Պորտօ) որոնք իրենց շահած նուէրները նուիրեցին մասնաճիւղին: Շնորհակալութիւններ իրենց ազնիւ նուիրատուութեան համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆի մեծադիր քարտէսը որ 20 ֆրանքի կը ծախուէր, հեղինակին անձնական բերմամբ մնացած 500 օրինակը՝ կանխիկ եւ մէկ գնորդի. հատը մէկ ֆրանքէն պիտի տայ դիմել՝ *Patrikianի. 48, rue du Centre. Lagarenne-Colombes. Seine*

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame. PARIS (13e)

ՀԱՒԱԲՈՒԾՈՒԹԵԱՆ *համար կը փնտռուի նպաստաւոր վարձքով Փարիզէն 20–40 վայրկեան հեռու, արուարձան մը մէջ 4–5 սենեակոց շէնք մը որ ունենայ 1000–2000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ չմշակուած հող: Գրել նամակաւ ՅԱՌԱՋի միջոցաւ. Թ. Պետրոսեանի*, 17 Rue Damesme. Paris (13).

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտ. 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոյ 216 էջնոց հատոր մը:

"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ" ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿն է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.
Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տոքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԼԱՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ *ՊԵՐՆԱՐ ՎԸՀԷԻ*
94, Rue Saint Lazare. Paris (9):

Եթէ ճիշդապէս չգիտէք ֆրանսերէն լեզուն իր բոլոր նրբութիւններով, եթէ չէք հասկնար արուեստագիտական բացատրութեանց իմաստը եւ ծանօթ չէք ձեր բոլոր իրաւունքներուն, մի ձեռնարկէք դատական եւայլն գործեր, առանց ծխնիքասանձի մը նախաձայութեան: Մի խնայէք այս առթիւ ձեր ընելիք ծախքը. որովհետեւ ապագային պիտի զղջաք դառնօրէն:

Խորհրդակցութիւն մը չկարօտիր մեծ գումարի, բայց շատ անգամ կը փրկէ անձի մը կացութիւնը:

Գրաւոր խորհրդակցութիւն՝ գաւառներու եւ արտասահմանի համար: Ղրկեցէք մանդաւոստով 30 ֆրանք:

Գրեցէք հակիրճ, բայց որոշ, յստակ եւ ճշգրիտ.

ՎԱՐՁՈՒ ՎԻԼԼԱ ՄԸ

Chelles Cournay (70, Rue de Moulin)

Շէլ.-ԳՈՒՐՆԷի օդաւէտ արուարձանին մէջ վարձու է վիլլա մը վեց սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն, մշակելի հող վեց հարիւր քառ. մեթր: Տարեկան վարձք՝ 2500 ֆրանք:
Հաղորդակց միջոց՝ Gare de l'Est (20 *վայրկեան Փարիզէն): Թէնուէն մէկ կայարան:*
Դիմել գերձակ Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի 13' Rue Saulnier, Paris (9):

Ունիմ նաեւ Փարիզի տանս մէջ կահաւորուած սենեակ մը առանձին կնոջ մը եւ կամ օրիորդի մը համար:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris
Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française
Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց ցաւի, միայն մէկ վայրկեան քնով՝ SOMYLով: Բուժում եւ սպիտ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ, քրոմէնմետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու դարման:

Կ'ընդունի 9 – 12 եւ 2 – 7

126, Boulevard Sérurier, Paris (19e)
Métro Danube Autobus: M.& BH.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԵԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզան ֆաբրէքի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14-20.

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05-93
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Ուրեմն դուք ներս չի գացի՞ք…

— Երբեք, առանձին գնաց. ես վե՞ր բաղարձայ…

— Գիտէ՞ք թէ ինչու բժիշկը տեսնել կ՚ուզէր…

— Ոչ, ազգականներ էին. անշուշտ Ալֆրէտի միլիոնատէր տարբերութիւն մը պիտի ընէր. կը հաւատային թէ անիկա մեռած էր, նոյնիսկ, կը յիշեմ որ իշխանութիւնները իրաւունք տուած էին անոր մահը կատարուած իրողութիւն մը նկատելու համար. բնականաբար կը փափաքէր իր ազգականները տեսնել եւ կարելի եղածին չափ շուտ…

— Այդպէս ուրեմն, ըսաւ ոստիկանը որ հետզհետէ աւելի հակամէտ էր կասկածի չենթարկելու համար Լէյտին: Եւ սակայն անիկա բաներ մը գիտէր տակաւին…

— Կ'ենթադրեմ որ չպիտի ուզէիք մեզի յայտնել թէ ինչեր խօսեցաք Ալֆրէտին հետ, այնպէս չէ՞… մեր գրութիւնը կը հասկնաք, որքան շատ գիտնանք, այնքան լաւ է

— Անձնական խնդիրներու մասին չեմ կրնար խօսիլ, պատասխանեց Տիկինը. ես պատճառներ ունէի գինքը առանձին տեսնելու. ինչ որ ըսի, ատկէ աւելին չեմ կրնար յայտնել մեր խօսակցութեան մասին:

Ուօմբըլի չուարած՝ Ամերիկացիին նայեցաւ. այս վերջինը պատասխան չտուաւ անոր եւ սեղանին վրայ ծռելով, հարցուց.

— Խնդիր մը կայ զոր պիտի ուզէի հարցնել Տիկինին եթէ անիկա բարի ըլլար պատասխանելու. եւ չեմ կարծեր որ այդ հարցումս անձնական բընոյթ ունենայ. չափէն աւելի կարեւոր է ինծի համար… Ալֆրէտ Ճէքինը ըսա՞ւ թէ ինչու Անգլիա եկած էր… Լէյտի Ջիլ անոր նայեցաւ յանկարծ, Ամերիկացին շարունակեց.

— Մասնաւորէն անշուշտ, գաղտնի կը պահեմ եւ բարեկամս՝ Ուօմբըլին ալ մարդու բան չըսեր…

— Ի հարկէ չեմ ըսեր, մէջ ինկաւ ոստիկանը. Տիկինին պատասխանը անշուշտ թիւն չի կրնար ունենալ իմ հետապնդած գործիս հետ

Լէյտի Ջիլ վայրկեան մը վարանեցաւ.

— Այո, բաներ մը ըսաւ, պատասխանեց քիչ ետքը:

— Այսինքն ի՞նչ, հարցուց Ժուրրո

— Ըսաւ որ եկած էր տնտեսական շատ կարեւոր գործի մը համար:

— Ըսա՞ւ թէ որու կողմէ եկած էր:

— Ոչ, անուն չտուաւ

— Ըսա՞ւ թէ եկած էր տեսնելու երկրին գործերուն հետ կապ ունեցող կարեւոր անձնաւորութիւններ —

— Անշուշտ հասկցուց թէ կ՚ուզէր տեսնել այս երկրին ամէնէն նշանաւոր մեծատուններէն.

— Իրեն ըսի՞ք թէ ձեր ամուսինը՝ Սըր Ճոն Ջիլը շատ հարուստ մէկն էր:

— Ոչ, արդէն գիտէր… գիտէր թէ Սըր Ճոնը չափէն աւելի հարուստ մէկն էր

— Կասկած չկայ այդ մասին… հարցուցի թէ Սըր Ճոնը պիտի ուզէր արդեօք եկամտական կարեւոր ձեռնարկի մը մասնակցիլ…

Լէյտի Ջիլ այդ հարցումին չէր բնաւ պատրաստ. կարմրեցաւ ու անձկութեամբ Ամերիկացիին նայեցաւ կարելի՞ էր վստահիլ անոր…

— Ինչպէս ըսի, Տիկին, մտերմօրէն կը հարցնեմ, շարունակեց Ժուրրո. վստահեցէք մեր գաղտնապահութեան վրայ… շատ կարեւոր խնդիր է…

— Ոչ, այդ տեսակ բան չհարցուց, ըսաւ Լէյտի Ջիլ: Եթէ անպատճառ գիտնալ կ՚ուզէք, ինձի էր արդէն ինծի ըսաւ թէ Սըր Ճոնը մէկն էր այն տասը կամ տասներկու անձնաւորութիւններէն զորս կը փափաքէր տեսնել. ուրիշ անուն չտուաւ, բայց Սըր Ճոնի անունը յիշեց.

— Սըր Ճոնի հետ ձեր ամուսնութեան տեղեկանալէն առա՞ջ թէ վերջը յիշեց անոր անունը…

— Վերջը. երբ լսեց թէ Կարտինեն իրեն հանդիպեցայ, անմիջապէս ըսի թէ ես Լէյտի Ջիլն էի…

— Եւ անշուշտ ըսիք նաեւ որ պանդոկին ծխարանը ձեզի հետ եղող ծերունին, Սըր Ճոնն էր…

— Չեմ յիշեր որ ըսած ըլլամ, բայց կրնար կռահած ըլլալ…

— Այդ վայրկեանի՞ն էր որ ըսաւ թէ Սըր Ճոնը տեսնել կ՚ուզէր…

— Կամ այդ վայրկեանին էր կամ անմիջապէս յետոյ…

— Պանդոկ երթալով Սըր Ճոնը տեսնելու փափաք յայտնե՞ց. անշուշտ դուք այդ պանդոկին էիք…

Լէյտի Ջիլ շուարած էր եւ իր յուզուած երեւոյթ մը ունէր:

— Ալ ձանձրացայ այս հարցումներէն, ըսաւ յանկարծ, չեմ գիտեր թէ ուր պիտի հասնիք… այո, այդ տեսակ փափաք մը յայտնեց եւ ըսաւ որ յաջորդ առաւօտ պանդոկ պիտի գար Սըր Ճոնին հետ տեսակցելու համար:

Ամերիկացին սեղանին տակէն ոստիկանին ոտքին վրայ կոխեց. յետոյ ամենայն հանդարտութեամբ շարունակեց իր հարցումները:

— Հաւանեցա՞ք իր այդ առաջարկին…

— Ոչ, բան մը չի գայ…

— Ինչո՞ւ…

— Պատճառներ ունէի. Սըր Ճոնը, ինչպէս գիտէք բաւական յառաջացած տարիք ունի եւ չէի ուզեր որ նոր ձեռնարկներու մէջ մտնէր… առաջին չահեր ունէր արդէն Ամերիկայի մէջ եւ քանի մը ատեն առաջ ըսաւ որ հրաժարի այդ կապերը չունենալ որով հետեւ թղթակցութիւնը շատ կը յոգնեցնէր զինքը…

— Ալֆրէտը մտիկ ըրա՞ւ ձեր խորհուրդը…

— Այո. ըսաւ որ Սըր Ճոնի անունը պիտի հանէր իր ցանկէն…

— Այդ ցանկէն ուրիշ անուններ ալ ըսա՞ւ…

— Ոչ. այդ մասին աւելի չի խօսեցանք… եւ հիմա, խնդրեմ, ալ ուրիշ հարցում մի ընէք… ինչ որ գիտէի բոլ արդէն.

— Սակայն եւ այնպէս, Լէյտի Ջիլ, մէջ ինկաւ ոստիկանը, մէկ հարցումներ եւս կան զորս անպայման պէտք է ընեմ… վստահ եղէք ձեզի համար նպաստաւոր է եթէ պատասխանէք եւ անկեղծ ըլլաք… Օրինակի համար ես ձեր տեսած եւ լսածներուն մասին մէկ խնդիր… վարձ է, մեր ինքնութեան մասին մէկուն հակողութեան տակ չպիտի թողունք զինքը… կարգ մը տեղեկութիւններ եւ այդ տեղեկութիւնները ձեզմէ կրնաք տալ… լաւ, ձեզմէ ուրիշ ոստիկանական գործ ունի եւ աւելին պիտի ստանայ ձեզմէ … պատասխանելի՞ք… գրամները…

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
[illegible]	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
[illegible]	250	130	
Ամերիկա	200	100	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 21 Septembre 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2[illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐ_ՃԵՐՄԱԿ ՃՔՕՍՆՈՒՆ...

— •• —

Վերջացա՛ւ Ծխատակառարութիւնը եւ խորհրդային իշխանութեան ալ գրաւեց իր աթոռը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ (18 Սեպտ. 1934):

Հակառակ բոլոր փաստաբանութիւններուն, գիտեցի՞ք որ քիչ մը պզտիկ էր Ռուսիոյ ընդունելութիւնը, բաղդատելով Թուրքիոյ մուտքին հետ, երկու տարի առաջ:

Երկու կողմէն ալ, ճառերն ու բառերն անգամ սեղմուած, կշռուած էին. կարծես ստորագարհակ աշխատանք մըն էր որ կը կատարուէր:

Այսպէս կամ այնպէս, «ատրզակ»ը ներսն է այլ եւս, սեզանատերը եւ գործակից՝ աշխարհի ամէնէն անյագ եւ հզօր «գիշատիչներուն» հետ:

Այս հրաշքը կատարեց սրտայոյզ բանաձեւ մը,— խաղաղութիւն:

Երկու կողմն ալ, ճերմակն ու կարմիրը, այնքան անձկու – թեամբ եւ հեզութեամբ կ'արտասանեն այդ բառը— խաղաղութիւն — որ կարծես թէ երբեք ո՛չ եւ է մէկը չունին, եւ երբեւէ մը, իրենց կամքէն անկախ ուժ մըն է որ կը սպառնայ խաղաղութեան:

— Ի՞նչպէս կարելի է ապահովել խաղաղութիւնը, ցուցնել 160 միլիոննոց պետութիւն մը, ազգակիցին քաղքենի պոլիտիկաններ

— Մենք չենք մերժեր որ եւ է միջոց, որ կը նպաստէ խաղաղութեան ամրապնդման, պատասխանեցին կարմիր յեղափոխականները:

Երկու կողմն ալ այսպէս, տաասպէս յարգեցին բոլոր ձեւականութիւնները: Եւ [illegible] հիւր նէրս [illegible] պաշտօն արարողութեամբ

Մոսկուան կը պարծենայ թէ ինք չփոխեց, այլ միւսները հրաւիրեցին: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան խնամակալները յաղթանակը տարած կը կարծեն, տեսնելով թէ վերջապէս կարմիր մրցասն ալ յանձնառութեան տակ մտաւ:

×

Մինչեւ ընդունելութեան օրը, քար լռութիւն կը պահէր խորհրդային մամուլը:

Բուժարկութեան լուրը հագիւ հասած, իր երկու պաշտօնաթերթերը, կուսակցականն ու պետականը սկսան բարբառիլ, հասկցնելու համար թէ՝ բան մը չէ փոխուած Ստալինի գիծէն:

Այո, բան մը չէ փոխուած այն իմաստով որ, Խորհրդային Միութիւնն ալ չուզեր թիզ մը հող կորսնցնել, ինչպէս միւսները: Այսինքն, կը վախնայ ծրագրեալ կամ անակնկալ պատերազմի մը հետեւանքներէն:

«Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, չի ծածկեր Մոսկուայի բուն մտահոգութիւնը.

— «Աշխարհակալութեան ձգտումները յատկանշական գիծը կը կազմեն բոլոր դրամատիրական պետութեանց: Բայց բոլոր դրամատիրական երկիրներն ալ միեւնոյն կացութեան մէջ չեն գտնուիր: Այդ պետութիւններուն մէկ մասը, այս կամ այն պատճառով, չուզեր որ պատերազմը պայթի որոշ հանգրուանի մը մէջ. իսկ միւս մասը, աւելի տառապելով դրամատիրական տագնապէն, այժմ կ'ուզէ աշխարհը բաժնել ի վնաս ուրիշ պետութեանց, իբրեւ միջոց իր վէրքերը բուժելու: Այս պետութիւնները ամէն բանէ առաջ կը խորհին ծաւալիլ ի վնաս Խ. Միութեան եւ կ'առաջարկեն հակախորհրդային պատերազմ մը, յուսալով ստանալ բովանդակ դրամատիրական աշխարհին աջակցութիւնը»:

Կարմիր պաշտօնաթերթը բնականաբար չի կրնար վրան – բաց յայտարարութեամբ մը խոստովանիլ թէ վախցողը կամ վտանգուածը միայն Խորհրդային Միութիւնն է:

«Խորհրդային Միութեան դէմ պատերազմը պիտի պայթեցնէ բոլոր նուաճողական հակամարտութիւնները»: Հետեւաբար, կարգ մը պետութիւնները փախնալով համաշխարհային նոր պատերազմէ մը, փոխեցին իրենց վերաբերումը Խ. Միութեան հանդէպ:

Ինչպէս[illegible]ր տեղի ունեցաւ այս փոփոխութիւնը՝ Մ'չ: «Խ. Միութեան ուժին անունն էր» որ գործել տուաւ այս հրաշքը: «Մեր շրջանին մէջ, միայն զօրաւորը նկատի կ'առնեն»:

Այս խոստովանութիւնը, ինքնին, ամէնէն ջախջախիչ փաստն է եւ կարմիր եւ ճերմակ պետութեանց «խաղաղասիրական» արամադրութեան ...

Ակիզբն խմաստութեան՝ երկիւղ պատերազմի: Բայց միեւնոյն ատեն՝ զինուիլ որքան կրնաս, ատարդ պահելու եւ գլուխը անակնկալի բերելու համար:

Արդարեւ, կա՞յ որ եւ է պետութիւն, որ մուտքն անցընէ խորհուրդ հարցնել Ազգերու Դաշնակցութեան, եթէ ժամը հասած նկատէ այս կամ այն ձեռնարկը կատարելու համար:

Պատրաստութիւնները լրացնելու շրջան մըն է որ կը բոլորեն օրուան հզօրները, դուրսը ճառելով եւ ներսէն պրկուելով:

Ապացոյց,— ահա սեւ չափկեատը Իտալիան, որ Մոսկուայի ընդունելութեան օրն իսկ նոր օրէնք մը կը հրատարակէր, զինուոր հաշուելով 8էն մինչեւ 55 տարեկանը:

Այսպէ՞ս կը զրօսնուն ճերմակն ու կարմիրը, խաղաղութեան կլոր պարը դառնալով դէմ դիմաց:

Բայց, կարելի՞ է խաղաղութիւնը ապահովել պարելով եւ ճառելով, երբ ժողովուրդներ կան որ ոչ հող ունին ոչ ալ ազատութիւն, եւ կը տքան բուն իսկ անոնց լուծին տակ որոնք տիրաբար բազմած են Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԻԹՎԻՆՈՎ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Պատուիրակները փաղաքշական խօսքեր կը փոխանակեն... գինի խմելով

Սեպտեմբեր 19ին բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 82րդ նստաշրջանը, նախագահութեամբ Պ. Պենէշի: Ներկայ էին նոր անդամները,— Խ. Միութիւն (Լիթվինով), Թուրքիա (Թէվֆիք Րիւշտի) եւ Չիլի: Իբրեւ մնայուն անդամ, Խ. Միութեան ներկայացուցիչը գրաւած էր Ճափոնի տեղը, Լեհաստանի կողքին:

Նախագահը նիստը բանալով ջերմապէս բարի գալուստ մաղթեց Խ. Միութեան պատուիրակին եւ շեշտեց թէ խորհուրդը սրտանց եւ ուղղամտօրէն պիտի գործակցի Խ. Միութեան հետ: Յետոյ ջերմ խօսքեր ուղղեց Չիլիի պատուիրակին, եւ դառնալով Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, ջերմ վստահութիւն յայտնեց թէ Թուրքիա իր բոլոր ջանքերը պիտի տրամադրէ խաղաղութեան պահպանման եւ ամրապնդման համար:

Պ. Լիթվինով շնորհակալութիւն յայտնեց խորհուրդին անդամներուն, յայտնելով թէ կ'ըմբռնէ կատարելիք աշխատանքներուն կարեւորութիւնը եւ թէ բարեկամական յարաբերութիւններ պիտի մշակէ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն հետ:

Թուրքիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ սեփականութեան համար չէ որ իր երկիրը կ'ուրախանայ Ա. Դ. խորհուրդին անդամակցելուն համար: «Թուրքիոյ միակ փառասիրութիւնն է ծառայել Ազգերու Դաշնակցութեան մեծ գաղափարին: Այդ արդիւնքները զորս Թուրքիա շահած է արդէն իր վարած քաղաքականութեամբ, խաղաղութեան կազմակերպման համար, երաշխիքն են իր կառավարութեան մտադրութեանց»: Վերջացնելով, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ ջերմապէս շնորհաւորեց իր մեծ բարեկամին՝ Պ. Լիթվինովի ներկայութիւնը:

Յետոյ ժողովը անցաւ օրակարգի խնդիրներուն:

⁂ Մամուլի ներկայացուցիչները այս տարի ալ փառաւոր սեղան մը սարքեր էին, ի պատիւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակներուն: Այս առթիւ, ամէնէն զուարթը կ'երեւար Պ. Պառթու, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ մանաւորապէս խօսեցաւ Խ. Միութեան ընդունելութեան մասին: Հպարտացաւ իր կնքահայրի դերին համար: «Մէկ անգամուան եւ թերեւս առաջին անգամուան համար, ըսաւ, «Միս ժընեւ» դիմադրեց եւ պէտք հրգաւ որ զանազան երկիրներու քաղաքական դէմքերը միջամտեն, յաղթելու համար դիմադրութեան»: Յետոյ դառնալով Պ. Լիթվինովի եւ ներկաներուն ցուցնելով զայն, բացագանչեց.

— «Նայեցէ՛ք իրեն: Աւազակի դէմք ունի՞: Երեսը կլոր, աչքերը պայծառ, ճակատը ամուր, մազերը ոչ առատ, բայց նախանձելի՝ ինծի համար: Ան կը ներկայացնէ այսօրուան Ռուսաստանը: Ես Պ. Լիթվինովը ճանչցած եմ 1922ին, Ճենովայի մէջ, դարձեալ իբրեւ ներկայացուցիչը Ռուսիոյ: Չպիտի ըսեմ թէ 1922ի Լիթվինովը կը նմանի 1934ի Լիթվինովին: Չպիտի ըսեմ, որովհետեւ իմ կառավարութեանս հանդէպ պատճառած առեն, կրնամ անհանգստանալ իր կառավարութեան: Ճշմարտութիւնն այն է որ ժողովուրդներուն բարեշրջութիւն, ինչպէս կառավարութիւններ որոնք կազմուած են անոնց պատկերով: Պ. Լիթվինով հոս գալով լքա՞ծ է իր քաղաքական ծրագիրը. դադրա՞ծ է համայնավար ըլլալէ: Երբե՛ք, ինչպէս ես չեմ դադրած դրամատիրական ըլլալէ: Պատեհապաշտութիւնը միակ բանաձեւը չէ փրանսական քաղաքականութեան: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է նկատի առնել դէպքերու եւ գաղափարներու հոլովումը»:

Պ. Պառթու յետոյ խօսքն ուղղելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, կարգ մը խրատներ տուաւ:

— «Դուք աշխարհի ամենամեծ պետութիւնն էք: Դուք այն ուժն էք որ կառավարութիւններն ալ կը կառավարէ: Կը համարձակիմ շատ բարեկամական խրատ մը տալ ձեզի.— Միջազգային կեանքի բարիքին համար իսկ, զգուշացէք որ եւ է ձեւով խառնուիլ որ եւ է երկրի ներքին քաղաքականութեան: Ձեր պարտականութիւնն ու դերը պիտի ըլլայ շատ վերէն դիտել դէպքերը, ընդհանուր հետեւութիւններ հանել, փարատել մտավախութիւնները, դիւրացնել բարեկամեցողութիւնները»:

Պ. Լիթվինով գոհացաւ շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին եւ շեշտելով թէ իրենց մասնակցութիւնը պիտի օգնէ շօշափելի նպատակի մը հասնելու համար: Իր կարգին հրաւէր ուղղեց մամուլին՝ որ օգնէ խաղաղութեան ամրապնդման:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԸ

— —

« ՄԻ՛ ՆԵՂԷՔ ՄԵԶ, ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼՈՎ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐԸ »

Գերմանիոյ արտաքին նախարար շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ սեպտեմբեր 19ին, նամբաներու միջազգային համագումարին փակման առթիւ: Այս պատեհութեամբ, անգամ մը եւս կրկնեց.

— «Եթէ Գերմանիան քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, պատճառը այն է որ չստացաւ իրաւունքներու հաւասարութիւնը, եւ ոչ թէ աւելի ազատ շարժելու համար: Միայն Գերմանիան չէ որ կ'ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ձախողումը՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, խախտած է այդ հաստատութեան հիմերը: Մեր կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատ աւելի կարեւոր բարեփոխումներու պէտք ունի քան պարզ վերադարձը դուրս ելած անդամներու կամ մուտքը նոր անդամներու: Մեզմէ կը պահանջեն ծանր յանձնառութիւններ ստանձնել միւս պետու–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԸ ՀԱՅՈՒՆ... ԳԱՅԼ

»»» «««

«Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, կէսօրէ վերջ, ամէնէն խաղաղ մէկ պահուն: Տպագրական մեքենան է միայն, որ կ'աղմկէ ջաղացքի մը անիւին պէս:

Համակրելի երիտասարդ մը, Ջափախս Որբերէն, ներս կը մտնէ հանդարտ: Դանգատ մը ունի: Որո՞ւ դէմ:

Այս այն սերունդն է, որ մինչեւ հիմա ծանօթ է իր առեղութեամբ ցեղին դարաւոր թշնամիին դէմ: Բայց այս այն սերունդն է, որուն սիրտը խոցած են նաեւ իր ազգակիցները: Ան շատ կը զարմանայ, որ Հայը Հայուն գայլ է դարձած...

Լսենք որբը, որ կը պատմէ.—

Հինգ տարիէ ի վեր կ'աշխատիմ ֆրանսական հսկայ ճաշարանի մը մէջ, որ 115 գործաւոր ունի: Ես ծառայող էի այնտեղ, եւ այնքան սիրուած՝ որ կրցայ մնալ այդ գործին մէջ, երբ այնքան աչք տնկողներ կան այդպիսի գործի մը համար: Ճաշարանին վերահսկիչ նշանակուած էր Հայ մը, վերջերս *նաթիւրալիզէ*: Անցեալ օր, կէսօրէ վերջ, երբ գործս աւարտած կը մեկնէի, հայ վերակացուն պոռալով կը հարցնէր.— Ո՞վ ձգեր է այս կամանչները գետինը: Պատասխանեցի թէ ապահովաբար այն որ կամանչեղէն կը մատակարարէ: Կատղեցաւ հայ վերակացուն.— Քեզի չհարցուցի, ըսաւ, դուն կորսուէ՛ առջեւէս, դուն միշտ ամէն գործի մէջ քիթդ կը խոթես: Զարմացայ, կատակ կարծեցի, բայց աւելի կատղելով՝ մեր Հայր պոռաց երեսիս.— Կորսուէ՛ կ'ըսեմ քեզի, հիմա ձեռքէս անիւ մը կ'ելլէ: Յետոյ վեր վազեց, տնօրէնին խօսեցաւ բաներ մը: Քիչ վերջ գործէս կը հանէին զիս. կեցցէ՛ Հայը:

Ֆրանսացի ընկերներս շատ զարմացան: Ապշելով կ'ըսէին թէ ի՛նչպէս կարելի է մէկը գործէն արձակել առանց պատճառի: Ալ աւելի մեծ էր զարմանքը իմ շէֆիս, որ կ'ըսէր թէ «հայրենակիցդ է որ քեզ կը վտարէ»: Արդարեւ, Ֆրանսացի շէֆս հինգ տարուան մէջ որ եւ է պատճառ չունեցաւ զիս յանդիմանելու կամ վտարելու, ահա Հայ մըն է որ կ'ունենայ այդ քաջութիւնը՝ եւ իրաւունքը: Կորսուէ՛, կը պոռայ երեսիս, եթէ ոչ անիւ մը կ'ելլէ ձեռքէս:

Չէ՞, գիտեմ թէ ի՛նչպէս կը բանեն սնլրագործ ձեռքը, կ'անդրադառնամ, եւ երեսին ալ կը թքնեն, բայց համակերպեցայ, որպէսզի չըսեն թէ այս հայ որբերն ալ միշտ խնդիր կը հանեն: Եւ որպէսզի մեր Միութիւնը նորէն բերնի ծամոց չընեն, քաշուեցայ: Ես յաջորդ օրն իսկ գործ գտայ, հինգ տարուան ժրաջան աշխատաւոր մը միշտ կրնայ գործ գտնել: Բայց դեռ երէկ խոհանոցի մէջ աման լուացող այս պարոնը, թէեւ այսօր շէֆ դարձած, կրնայ վաղը անգործ մնալ: Հայ գործաւոր մը վռնտելո՞վ պիտի պարծենայ, երբ գործ փնտռելու ելլէ...:

Սիրելի՛ որբուկ,— պոռացի. դեռ փոքր ես.— դուն սորված ես արդէն տարին բաց ճակատով, աշխատանքի սիրովդ, սորվէ՛ նաեւ այն որ Հայեր ունինք Հայուն դէմ գայլ դարձած: Անոնք, այդ հայ-գայլերը, կը սիրեն միայն ուտել Հայուն: Բայց մուկ կը դառնան կամ պոչը կտրած շուն՝ երբ օտարի առջեւ են:

Հո՞գդ ես ըրեր, որբո՛ւկ, անոնք մեզմէ չեն, օտար դանիր ինկած այդ արգահատելիներուն վրայ արգահատի՛նք եւ քալենք մեր ճամբան, միշտ աշխատելով, միշտ ճոխ տալով:

ԱՐԱՋ

ԴԱՏԱԽԱԶ ՓՈԽԷՆՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

օօօօ

Համաձայն Սրավիցքիի յանձնաժողովին տուած որոշման, մեքենագիրներ գիշերը ցերեկին խառնելով, 240 օրինակ պատրաստեցին ոստիկանական տեսուչ Կիյոմի տեղեկագրէն, երեսփոխաններուն բաժնելու համար: Տեղեկագիրը կը բաղկանայ 179 մեծադիր էջերէ, որոնց 50ը կը պատմեն դատաւորին մտերմական կեանքը, քաղուած զանազան վկաներէ: Այսպէս, կը պատմուի թէ դատաւորը կանոնաւոր յանախորդ մըն էր զանազան կասկածելի տուներու: Իր նիւթական վիճակն ալ փայլուն չէր: Մեռած օրերուն դրամատան մէջ ունէր 4500 ֆրանք, մինչ հինգ տարի առաջ 300,000 ֆրանքի հաշիւ մը կը ցուցնէր: Տիժոն մեկնած օրը հազար ֆրանք տուած է կնոջը, իրեն պահելով միայն հինգ հարիւր: Տեղեկագիրը կը պարունակէ նաեւ կնոջ մը վկայութիւնը, որուն համաձայն դատաւորը 1932ին մտերմական խոստովանութիւններ ըրած է անձնասպանութեան եղանակներու մասին:

Տեղեկագիրը որոշ եզրակացութեան մը չի յանգիր, բայց կը ձգտի այն տպաւորութիւնը ձգել թէ դատաւորը անձնասպան եղած է:

Տիկին Փրէնս պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ վախ չունի տեղեկագրին յայտնութիւններէն եւ կը նախընտրէ որ ամէն բան գիտցուի:

ԱՆՏԱՌԻ ՀՐԴԵՀ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

օօօօ

ՊՈԼԻՍ, 19 *Սեպտ.*— Անտառի մեծ հրդեհ մը որ կը տեւէ երկու օրէ ի վեր, բոլորովին մոխիր դարձուց ընդարձակ տարածութիւններ՝ Ֆէթհիէի մէջ, Հռոդոսի դիմացը: Տեղ–տեղ հրշէջները յաջողեցան մարել բոցերը, բայց ուրիշ կէտերու վրայ բռնկիլ սկսաւ տեղի տալ: Կարելի չէ հաշուել վնասը:

ԷՆԿԻՒՐԻՆ Մ. ՔԵՄԱ՞Լ ՊԻՏԻ ԿՈՉՈՒԻ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ օրինագիծ մը առաջարկուած է, Էնկիւրի անունը Մ. Քէմալ կոչելու համար, ի պատիւ կազիին

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ

»»» «««

Ելմտական նախարարութիւնը երէկ հրապարակ հանեց նոր գանձատոմսեր, հարիւրին 4ական տոկոսով, երեք, վեց եւ տասը տարուան համար:

Այս գանձատոմսերը, որոնք ազատ են որ եւ է տուրքէ, պիտի ըլլան 1000 եւ 5000 ֆրանքի, 976 եւ 4880 ֆրանք գնով եւ վճարելի են 100 առ հարիւրէն, 1937 հոկտ. 5ին, 108էն՝ 1940 հոկտ. 5ին եւ 108 առ հար. էն 1944 հոկտեմբեր 5ին, այսինքն 24 ֆրանք պարգեւ երեք տարիէն, 54 ֆրանք՝ վեց տարիէն եւ 104 ֆրանք՝ տասը տարիէն, հազար ֆրանքնոց գանձատոմսերուն համար: Այս գանձատոմսերը պիտի ծառայեն հրապարակէն քաշելու հին պարտաթուղթեր, մանաւորապէս 1924 — 1934ի 5 առ հարիւր թուղթերը (Քլէմանթէլի օրով հանուած): Այս վերջին պարտաթուղթերը նորերով պիտի փոխանակուին անուանական արժէքով, մէջն ըլլալով 1934 հոկտեմբեր 25ին վճարելի տոկոսը: Փոխառութեան գումարը չէ որոշուած: Ելմտական նախարարը իրեն կը վերապահէ դադրեցնել գործողութիւնները, երբ որ յարմար դատէ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Վարչապետ Պ. Տումէրկ երէկ Փարիզ վերադարձաւ, լիացուցած ըլլալով արձակուրդը: Անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ, օրակարգի չափազանց բեռնաւորուած ըլլալով:

— o —

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ թերթերուն արգիլուեցաւ որ եւ է լուր հրատարակել միապետական շարժումներու մասին: Վարչապետը ամէն հաւաստիք տուած է ժընեւի մէջ թէ՝ կառավարութիւնը երբեք միտքէն չանցըներ վերահաստատել Հապսպուրկեան տունը:

ԷՆԿԻՒՐԻ մերժեց արտօնել երկու անգլիացի օդաչուներու թռիչքը՝ Թուրքիոյ վրայէն: Երկու օդաչուները Լոնտոնէն Մէլպուրն պիտի թռչին, այդ ճամբով: Եթէ Թուրքիա յամառի, ճամբան շատ պիտի երկարի:

ՍԹԱԼԻՆ ՀԻՒԱ՞ՆԴ Է.— Վարշաւայէն հաղորդուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Սթալին ծանրապէս հիւանդ է եւ կը խնամուի չորս բժիշկներու կողմէ: Իբրեւ թէ ուռեցք մը գոյացեր է ստամոքսին մէջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

20.— ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅԵՈՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՎԵՐԻ ՎԱՅՐ ՇՐՋԵՑ ԱՄԷՆ ԲԱՆ

1921ի մայիսին Դաշնակիցները յայտարարեցին թէ չէզոքութիւն պիտի պահէին Թուրքեւ-Յոյն վէճին մէջ։ Կոստանդին Թագաւորը առանց այդ յայտարարութենէն յառաջ գալիք հետեւանքներուն մասին մտածելու, յունիս 11ին ստանձնեց Փոքր Ասիոյ յունական բանակին ընդհանուր հրամանատարութիւնը։

« Անգլիական կառավարութիւնը երկրին հանրային կարծիքը ու մանաւանդ Ֆրանսայի թշնամական վերաբերումը նկատի ունենալով՝ իմաստուն քաղաքականութեան մը հետեւած պիտի ըլլար, եթէ անմիջապէս հասկցնէր Յոյներուն թէ Մեծն Բրիտանիան ոչ եւ է օժանդակութիւն չըպիտի ընծայէ իրենց »։ Այդ իմաստով ազդարարութիւն չեղաւ Յունաստանին եւ Կոստանդինի կառավարութիւնը խորհեցաւ թէ Լոնտոնի վարիչները « լռելեայն համամիտ » էին իրենց քաղաքականութեան։ Եթէ այդ անուղղակի քաջալերութիւնը չըլլար, հաւանաբար Յոյները պիտի նահանջէին աւելի ապահով գծի մը վրայ՝ Իզմիրի ճակատը։ Ընդհակառակն, անոնք յարձակեցան Էնկիւրիի բանակին վրայ։ Իրենց յաջողութիւնները տեւական չեղան դժբախտաբար։ Ամբողջ ինը ամիս Թրքական եւ յունական բանակները ճակատեցան Անատոլուի բարձունքներուն վրայ. իսկ այդ ժամանակամիջոցին Դաշնակիցները որոշ զիջումներ բրին Մուսթաֆա Քէմալին՝ զինադադարը փութացնելու նպատակով։

Մասնաւորաբար Ֆրանսան թրքանպաստ քաղաքականութիւն մը վարեց։

Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ (21 փետրուարէն մարտ 14, 1921) Ֆրանսացիները հասկցուցին Թուրք պատուիրակութեան թէ իրենք պատրաստ էին, որոշ պայմաններով, Կիլիկիան պարպելու։ Այդ առաջարկը չափէն աւելի դժգոհ ձգեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը։

Լորտ Քըրզընի մտահոգութիւնը աւելի սաստկացաւ, երբ Ֆրանքլէն Պույեոն անունով ֆրանսացի երեսփոխան մը, կէս — պաշտօնական առաքելութեամբ՝ Էնկիւրի ուղարկուեցաւ։

Օրուան վարչապետը՝ Պրիան բացատրեց անմիջապէս թէ երեսփոխանը « անձնական գործերով » կը կատարէ այդ ճամբորդութիւնը, իսկ, աւելի ուշ, պաշտօնական յուշագրի մը մէջ աւելցուց թէ «Ֆրանսական կառավարութիւնը հաշտութիւն չպիտի կնքէր Թուրքերուն հետ՝ առանց նախապէս համաձայնելու Անգլիոյ հետ »։

Նոյն տարին՝ սեպտեմբերին Ֆրանքլէն Պույեոն դարձեալ Էնկիւրի էր։ Լորտ Քըրզըն բացատրութիւն պահանջեց։ Այն ատեն էր որ Պրիան խոստովանեցաւ թէ « երեսփոխանը հրահանգ ստացած էր Կիլիկիոյ պարպումին հետ առնչութիւն ունեցող կարգ մը կէտերու մասին բանակցութիւններ վարելու Թուրքիոյ հետ »։ « Անոր կատարելիքը պիտի ըլլայ, ըսաւ վարչապետը, ոչ աւելի քան «տեղական գործառնութիւն մը» եւ անիկա իրաւունք չպիտի ունենայ հաշտութեան էական մանրամասնութիւններուն մասին բանակցելու »։

Սակայն եւ այնպէս, Լորտ Քըրզըն « կատղեցաւ ու ապշեցաւ », երբ լսեց թէ հոկտեմբեր 20ին Ֆրանքլէն Պույեոն դաշնագիր մը ստորագրած էր Թուրքիոյ արտաքին գործավար Եուսուֆ Քէմալին հետ՝ Էնկիւրիի մէջ։ Այդ դաշնագրին առաջին յօդուածը խմբագրուած էր այսպէս —

Պայմանադիր բարձր կողմերը կը յայտարարեն թէ ներկայ համաձայնագրին ստորագրութեան թուականէն սկսեալ պատերազմական վիճակը վերջ գտած է իրենց միջեւ։

Ասոր յաջորդ յօդուածներով Ֆրանսան կը պարպէր Կիլիկիան եւ Թուրքիոյ կը վերադարձնէր կարեւոր հողամաս մը Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, ինչպէս նաեւ Ջարապլուսի — Նիսիպին գիծը՝ Պաղտատի երկաթուղիին վրայ։ Դաշնագրին հետ Եուսուֆ Քէմալ բանաձեւ երեսփոխանին կը յանձնէր յուշագիր մը, որուն մէջ Թուրքիա կը խոստանար « Ֆրանսական ընկերութիւններու յանձնել երկաթի, արծաթի, քրոմի եւ տարբեր հանքային նիւթերու շահագործման մենաշնորհը, իսկ յանձն կ'առնէր Ֆրանսացի դրամատէրներու առաջ Թուրքիոյ երկաթուղիները, նաւահանգիստները, դրամատունները շահագործելու առաջին պատեհութիւնը։ Այս բոլոր խոստումները կը կատարուէին « ի վարձատրութիւն այն օժանդակութեան զոր Ֆրանսան ցոյց կուտար՝ Թուրքիոյ վեհապետական իրաւունքներն ու անկախութիւնը պահպանելու համար »։

« Դաշնագրին առաջին յօդուածը ակներեւ բռնաբարումն էր պատերազմին սկիզբը ստորագրուած այն դաշնագիրներուն որոնց համաձայն Դաշնակիցները իրաւունք չունէին անջատ հաշտութիւն կնքելու հասարակաց թշնամիներէն որ եւ է մէկուն հետ։ Կիլիկիոյ պարպումը ժխտումն էր Երրեակ Համաձայնութեան եւ Սեվրի դաշնագրին։ Հիւսիսային Սուրիոյ Թուրքիոյ վերադարձը կը նշանակէր Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ հոգատարութեանց սիստէմին բռնաբարումը։ Պաղտատի երկաթուղիին մէկ մասին (Նիսիպին) յանձնումը լուրջ սպառնալիք մըն էր՝ Միջագետքի ռազմագիտական ապահովութեան տեսակէտէն »

Դաշնագրին ընդհանուր նկարագրին մասին, Լորտ Քըրզըն կը շեշտէր հետեւեալը —

« Նորին վեհափառութեան կառավարութիւնը կը գտնէ որ ներկայ դաշնագիրը իր առժամեայ ձեւին մէջ անգամ համապատասխան չէ Պրիանի տեղական գործառնութիւն (tractation locale) բացատրութեան հետ։ Ընդհակառակն, երեւութապէս, անիկա անջատ համաձայնութիւն մըն է թշնամի կառավարութեան մը հետ եւ կնքուած է առանց խորհրդակցութեան։ Այս տպաւորութիւնը գէշ հակազդեցութիւն մը պիտի ունենայ Դաշնակիցներու համերաշխ գործակցութեան քաղաքականութեան վրայ։ Ն. Վ. կառավարութիւնը համոզուած է որ միայն այդ քաղաքականութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ապահովել Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը»։

Այս յուշագրին պատասխանեց Լոնտոնի Ֆրանսական գործակատարը, որովհետեւ դեսպանը բացակայ էր այդ օրերուն։ Իր պատասխանին մէջ ֆրանսացի դիւանագէտը գիտել կուտար թէ Ֆրանքլէն Պույեոնի համաձայնութիւնը « անջատ հաշտութիւն» մը չէր, Հիւսիսային Սուրիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին ժխտումը չէր, որովհետեւ հոգատարութեան ենթակայ հողերը տակաւին պաշտօնապէս իրենց տէրերուն յանձնուած չէին, դաշնագիրը գաղտնի յօդուածներ չէր պարունակեր, իսկ Ֆրանսան պէտք եղած միջոցները ձեռք պիտի առնէր որպէսզի Միջագետքի կացութիւնը չվտանգուէր Պաղտատի երկաթուղիին յանձնումով։ Ընդհանուր հաշտութեան կնքումի պարագային, այս անջատ կարգադրութիւնները նկատի պիտի առնուէին։

Լորտ Քըրզըն հաւատաց այդ ապահովութիւններուն եւ նոյնիսկ շնորհակալութիւն յայտնեց այդ պատասխանին համար։ Այսպէսով առժամաբար կարգադրուած էր վէճը՝ Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ

Եւ սակայն քանի մը շաբաթ յետոյ, Թրքական հրետանին ու Ֆրանսայի կողմէ հայթայթուած Թուրք օդանաւերը Յոյն բանակին վրայ կը տեղացնէին Քրէզոյի զինարաններուն ռումբերը.

Ու օրին մէկը Լոնտոնի արտաքին պաշտօնատան նախասենեակին մէջ Լորտ Քըրզընի տեսակցութեան կը սպասէին երկու ընկճուած հիւրեր — մէկը՝ Կոստանդին Թագաւորին վարչապետը՝ Կունարիս, իսկ միւսը՝ անոր արտաքին նախարարը, Պալթաճիս։

X

Անգլիոյ նախկին ելմտական նախարարը Չըրչիլ հետեւեալ միջադէպը կը պարզէ իր « Համաշխարհային տագնապ » գրքին մէջ.

— Դժբախտ Կունարիս Աթէնքէն Լոնտոն կուգար կ'երթար, դրամ ու ռազմամթերք մուրալու համար։ Իր առաջին տեսակցութիւններուն, կ'աշխատէր Յունաստանի ճակատագիրը յանձնել Անգլիոյ։ Լորտ Քըրզըն կը խուսափէր այդ պատասխանատուութենէն, թէեւ Յունաստանի վիճակը ցաւ կը պատճառէր իրեն։ Լորտը կ'ատէր Թուրքերը եւ մտահոգ էր անոնց յարաճուն ուժեղացման համար։ Անոր համար գայթակղեցնող երեւոյթ էր որ Ֆրանսացիները ոչ միայն կը հրաժարէին Հելլէններուն հանդէպ իրենց ունեցած պարտականութիւններէն, այլեւ ամբողջովին նուիրուած էին Թուրքիոյ դատին։ Քըրզըն շատ յաջող կերպով վարած էր իր դիւանագիտական խօսակցութիւնները։ Անիկա Յոյներուն ըսաւ— «Պարպեցէք Փոքր Ասիան, այլապէս բրիտանական նաւատորմը պիտի պաշարէ Պիրէոսը»։ Զգացուց նոյնիսկ Ֆրանսացիներուն — ընկերաբար գործեցէք այս հարցին մէջ, ապա թէ ոչ ետ կը կանչենք Հռենոսի մեր բանակը։

Այս քայլերէն ոչ մէկը առաւ ան։

Նիքըլսըն կը բացատրէ որ այդ շրջանին անգլիական կառավարութիւնը սպառնալիքներով չէր կրնար փոխել դէպքերու ընթացքը։ Ինչպէս կարելի էր ստիպել Յունաստանը որպէսզի պարպէր հողամաս մը զոր դաշնագրով իրեն խոստացած էինք եւ գրաւել տուած էինք մեր հրաւէրով. կարելի՞ էր որ Լոյտ Ճորճ ընդունէր այդ տեսակ առաջարկ մը։ Ինչպէ՞ս կարելի էր ստիպել Ֆրանսան որպէսզի հրաժարէր Էնկիւրիի դաշնագրէն։ Կարելի՞ էր խզում յառաջ բերել Փարիզի հետ այդ թուականին, երբ մենք ի մեղմութիւն եւ խոհեմութիւն կը քարոզէինք վերին Շլէզիոյ կամ ընդհանրապէս գերմանական հարցին կարգադրութեան մէջ։ Եթէ մենք Հռենոսէն հեռանայինք, Ֆրանսա պիտի գրաւէր Ռուրը եւ ապագային ի վիճակի չպիտի ըլլայինք արգիլել հռենոսեան նահանգներու անջատումը՝ Գերմանիայէն։

Միւս կողմէ Լորտ Քըրզըն գիտէր թէ շուտով պիտի ընդհատուէր Փոքր Ասիոյ պատերազմը եւ Յունաստան չպիտի կարենար պահել 200.000նոց բանակ մը որ շաբաթական 250.000 ոսկի կ'արժէր պետական գանձին։ Հետեւաբար առաջարկեց միջամտել եւ խորհրդաժողով հրաւիրել Թուրքերն ու Յոյները։

1922ի յունուարին Պրիանի դահլիճը տապալեցաւ։ Իր յաջորդը՝ Պուանքարէ, մերժեց խորհրդաժողովի առաջարկը։ Քանի մը օր ետքը տապալեցաւ նաեւ իտալական դահլիճը։

Փետրուար 15ին (1922) Յունաստանի վարչապետը նամակ մը գրեց Լորտ Քըրզընին, յայտնելու համար թէ Մուսթաֆա Քէմալը ռազմամթերք կը ստանար Ֆրանսայէն, Իտալիայէն եւ Ռուսաստանէն։ Եթէ, կ'ըսէր Կունարիս, Մեծն Բրիտանիան օգնութեան չփութայ, յունական բանակը Փոքր Ասիայէն պիտի հեռանայ քանի ուշ չէ։ Լորտ Քըրզըն երկդիմի պատասխան մը տուաւ. միջամտութեան անհրաժեշտութիւնը շեշտելով հանդերձ, հասկցուց թէ Փոքր Ասիան պարպելու խնդիրը կը պատկանէր միմիայն յոյն կառավարութեան։ Փետրուար 28ին Կունարիս արտաքին նախարարին պատասխանը ստացած չէր դեռ, երբ հեռագրով հրահանգ տուաւ ընդհանուր բանակատեղին՝ նահանջել կամ պարպումի պատրաստուիլ։ Այս պարագան կարեւոր է անոր համար որ շատերը կը կարծէին թէ Անգլիան էր որ յունական բանակը «ձգեց դրաւ» Անատոլուի մէջ։

Յունական սպայակոյտը հազիւ թէ նկատի առաւ այդ հրահանգը։

Անդին, Հնդկաստանի «Խալիֆայական Կոմիտէն» տարաձայնութիւն հանեց թէ Անգլիան օժանդակութիւն կուտար Յոյներուն՝ նոր պատերազմի մը համար։

Փոխարքան արտօնութիւն խնդրեց Լոնտոնի Հնդկաստանի նախարարութենէն որպէսզի պաշտօնապէս հերքէ այդ տարաձայնութիւնները եւ յայտնէ իրենց համակրութիւնը Թրքական դատին հանդէպ։

Նախարարը՝ Էտուին Մոնթէկիու, առանց դահլիճին կարծիքը հարցնելու, հեռագրեց խնդրուած արտօնութիւնը եւ մարտ 4ին փոխարքան հրատարակեց իր հերքումը։

Լորտ Քըրզըն կատղեցաւ, փրփրեցաւ։ «Եթէ, կը գրէր ան Սըր Օսթին Չէմպըրլէյնի ուղղուած նամակի մը մէջ, Ն. Վ. կառավարութեան քաղաքականութիւնը փոխարքային եւ Մոնթէկիուին քաղաքականութիւնն է, այն ատեն թող Մոնթէկիուն Փարիզ երթայ եւ Իզմիրն ու Ս.-Վալբերը առնելով իր սիրելի Թուրքերուն յանձնէ »։

Դահլիճը զբաղեցաւ այս հարցով։ Հրաժարողը եղաւ Հնդկաստանի նախարարը եւ ոչ թէ լորտը։

ՀՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

— • —

ԽՄԲ.— Յայտնուած փափաքին վրայ, «Հայրենիք»էն կ'արտատպենք այս գրութիւնը, որ կը պարզէ երեսնամեայ հաստատութեան մը կատարած գործերը, ինչպէս եւ ներկայ տագնապը։ Ցապաւած ենք միայն առաջին մասը, որ կը նկարագրէ Կրթասիրացի առաջին շրջանի գործունէութիւնը։ (Միութիւնը հիմնուած է 1904ին, Նիւ Եորքի մէջ)։

1925ին Հայաստանի մէջ Նոր Մալաթիա անունով աւան մը հիմնելու որոշումը կը տրուի։

1926ին, Կրթասիրացի բանագնաց ներկայացուցիչը կը մեկնի Հայաստան եւ հոն խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ բանակցելէ եւ Նոր Մալաթիոյ հիմնարկութեան մասին պայմանագիր կնքելէ վերջ, կը վերադառնայ Ամերիկա։

1927ին, կը ձեռնարկուի Նոր Մալաթիոյ աւանի շինութեան, եւ այս առթիւ 30.000 տոլարի ջէմփէյն մը, որ յաջողելի արդիւնք չի տար։ Բայց շնորհիւ ընկերութեան ունեցած Նիւ Եորքի խոշոր եւ հասութաբեր շէնքին, որ գնուած էր Ուէսթ Հօպօքընի ծախուելէն վերջ, կարելի կ'ըլլայ Նոր Մալաթիոյ շինարարութիւնը յառաջ տանիլ, շէնքին վրայ խոշոր մորկէյճ (գրաւ) առնելով։

1928–1929 եւ 1930ին, հազիւ հարիւրեակ մը Մալաթիացիներ ներս կ'ընդունուին Հայաստան եւ կը տեղաւորուին Նոր Մալաթիոյ մէջ, երբ կարելի էր այդ թուին քանի մը պատիկը ընդունիլ եւ հաստատել շինուած բնակարաններուն մէջ։ Որովհետեւ այդ ժամանակներուն Հայաստանէն պաշտօնական ու անպաշտօն աղբիւրներէ եկած բոլոր լուրերը մեզ կը հաւաստէին թէ արդէն քանակ մը երեքէն չորս բնտանիքնոց պատրաստի բնակարաններ կային, եւ թէ շինարարութիւնը փութով յառաջ կը տարուէր, շուտով կիսկատար շէնքերը լրանալու էին, թէ ամէն ինչ կարգին պիտի ըլլար, եւն., ու միայն դրամ ղրկուելու էր։

Մինչ մէկ կողմէն բարձրաբարբառ կը յայտարարէին Հայաստանի կառավարողները եւ անոնց պաշտօնական ու անպաշտօն սպասաւորները թէ մեծ շինարարութիւններ են կատարուած Նոր Մալաթիոյ մէջ, որ օրէօր աւելի կը զարգանայ ու կը բարգաւաճի, միւս կողմէն կը մերժէին մեր գաղթականները Հայաստան ընդունիլ, սին ու պարապ պատճառաբանութիւններով, որ իբր թէ՝ «Ներկայ ժամանակում քաղաքական պայմանները թոյլատու չեն», այսինքն թէ Մալաթիացիները դաշնակցականներ ըլլալով, խորհրդային կարգերուն կը վնասեն, եւ այլն։ Վերոյիշեալ մէջբերումը Հօկի Գլխ. վարչ. նախագահ Գ. Վարդանեանի խօսքերն են, որ ուղղուած է Մ. Կ.ի Նիւ Եորքի կեդր. վարչութեան, այս վերջինոյն Մալաթիացի գաղթականները Հայաստան արտօնուելու համար կատարած դիմումին ի պատասխան։

Հոս բացարձակ խաբէութիւն մը կար. կամ պէտք եղածին չափ գործ չէր տեսնուած եւ ղրկուած դրամները նպատակէն դուրս գործածուած էին, եւ կամ Մալաթիացիները կ'օրօրէին վարդագոյն երազներով եւ անոնց դրամը կը քաշէին եւ զիրենք դուրս կը թողէին։

Եւ ահա ատէ է, որ ծայր տուաւ ընդհ. դժգոհութիւնն ու բողոքը, Նիւ Եորքի կեդր. վարչութեան, Կրթասիրացի Հայաստանի ներկայացուցիչ եւ Նոր Մալաթիոյ գործավար Մ. Աւլանեանի, Հօկի եւ Հայաստանի կառավարութեան դէմ։

Ներգաղթի հարցին առնթեր երեւան եկաւ դրամական ընդհ. հաշուեքննութեան պահանջ, որպէսզի գիտցուի թէ, մեր նուիրած դրամները ամբողջապէս նպատակին գործածուած են թէ ոչ։ Ճիշդ է, որ տարուէ տարի ընկերութեան հաշիւները հապճեպ կերպով քննուած են մէկ երկու ժամուան ընթացքին եւ երբեւ ճիշդ վաւերացուած, բայց ներգաղթի եւ շինարարութեան (Նոր Մալաթիոյ) խաբէութիւնները տեսնելով, նման պահանջ մը տեղին էր եւ արդարացի։

1932—33ի թիւին պատմ. ժողովի կողմէ ընտրուած մասնաւոր հաշուեքննիչ յանձնախումբի մը եւ մասնագէտ հաշուակալներու միջոցով կատարուեցաւ Կրթասիրացի գործունէութեան ընդհ. դրամական հաշիւներու քննութիւնը, որմէ յայտնի եղաւ որ հաշիւները բացարձակապէս ճշգել անկարելի է, պիլերու, պէնքպուքերու, սթէյթմընթներու բացակայութեան եւ կարգ մը մասնաճիւղերու այս հարցին դէմ բռնած բացայայտ հակառակութեան պատճառով, որոնք չէին ուզեր որ ներգաղթի, շինարարութեան եւ նման ձեռնարկներու անունով եղած խաբէութիւնները երեւան բերուին ու իրենց պաշտպանած անձերն ու մարմինները հասարակաց դատաստանի ենթարկուին։ Այսպիսի մասնաճիւղեր, օրինակ, Ռասին, Փրովիտէնս, Քլիվլէնտ, եւն., մինչեւ օրս ալ ոչ մէկ հաշիւ ներկայացուցած են եւ դեռ կը յամառին պնդել թէ ընկերութեան հաշիւները ճիշդ են։

Այս թերի հաշուեքննութենէն իսկ երեւան եկաւ, որ ընկերութեան դրամական գործառնութեանց մէջ տեղի ունեցած են անխիղճ մսխումներ, անտեղի ծախսեր եւ չէքերու կեղծում։ Այս մասին փաստեր կուտանք առանձին յօդուածով։

1933ի դեկտեմբերին Նիւ Եորքի մէջ անյայտ մարդոց կողմէ գործուած ոճիր մը խիստ փոթորկալից վիճակ մը ստեղծեց Մալաթիոյ Կրթասիրացի արդէն իսկ ալեկոծ ներքին կեանքին մէջ բանալով խորունկ խրամատ մը մասնաճիւղերու, կեդրոնական վարչութեան, անդամներու եւ Մալաթիացի հայրենակիցներու միջեւ, ինչ որ ընկերութիւնը հասցուց անդունդի մը եզրը։

Ընթերցողին գաղափար տալու համար Մալաթիոյ Կրթասիրացի կատարած հսկայական գործի մասին ստորեւ կուտանք ընդհանուր գիծերով եւ թիւերով պատկերը այդ գործունէութեան։

Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութիւնը ցարդ՝ ամբողջը միասին առնելով՝ հանգանակած եւ ծախսած է աւելի քան 250.000 տոլար։

Այդ դրամին կէսը՝ մօտ 150.000՝ ծախսուած է Ամերիկայի մէջ, շէնքերու գնման եւ յարակից ծախսերու, մատակարարման, ընկերութեան կազմակերպութեան, դիւանական եւ այլ ծախսերու համար, ի բաց առեալ 11 հազար տոլար անխիղճ տուգանքի մը, որ ընկերութիւնը պարտաւորուեցաւ վճարել Նիւ Եորքի կեդրոնական վարչութեանց տխմար եւ անհեռատես գործելակերպին պատճառով, որուն պատասխանատուութենէն երբեք պիտի չկրնան խուսափիլ։

Մնացեալ 125.000 տոլարէն մօտ 45 հազարը ծախսուած է զինադադարէն վերջ ազատուած Մալաթիացի կարօտեալներու վրայ՝ Մալաթիոյ մէջ, որբանոցի, դպրոցի, եւն.։ Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ Մալաթիացի գաղթականներու ապրուստի եւ բնակարանային պէտքերու։ Պէյրութի մէջ գաղթակայան շէնք մը շինութեան եւ Հալէպի մէջ Կրթասիրացի անունով բացուած եւ մէկ քանի տարի շարունակուած Մալաթիացիներու դպրոցին. Նիւթական օժանդակութեան ընծայուած տասնեակ մը անհատ ուսանողներու։

Կիլիկիա, Ցոփաստան, Երուսաղէմ, Քուպա եւ այլուր ապաստանած գաղթականներու օգնութիւն հասցուած է նոյնպէս այս դրամէն

Իսկ մնացեալ աւելի քան 80.000 տոլարը ծախսուած է Նոր Մալաթիոյ շինարարական պէտքերուն եւ անոնց յարակից ծախսերուն։ Մեր Հայաստան գացած հարիւրեակ մը գաղթականներուն ճանապարհածախս այս դրամէն շատ քիչ է տրամադրուած, որովհետեւ մեկնողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իրենց միջոցներով են հոգացած ճանապարհածախսը։

Այժմ ընկերութիւնը հազիւ 4—5000 տոլար կանխիկ դրամ ունի իր գանձը (ան ալ եթէ կայ) եւ Նիւ Եորքի մէջ շէնք մը 40.000 տոլար մորկէյճով։ Իսկ Հայաստանի մէջ ունի Նոր Մալաթիա անունով աւան մը, ուր կ'ըսուի թէ բնակութեան յարմար 30 շէնքեր են կառուցուած, որ կրնայ բաւել առնուազն 600 անձերու բնակութեան, մինչ Նոր Մալաթիոյ բնակչութեան թիւը տատանելով 200ը չանցնիր — այս թիւէն միայն 150ը ըլլալով միայն Մալաթիացիներ։

Նոր Մալաթիան օժտուած է ջուլհակագործարանով եւ կօշիկի արհեստանոցով։ Ունի այգի, պարտէզ տասնեակ հազար ծառատունկերով։ Ունի ճաշարանատուն եւ անուշահոտ իւղեր պատրաստելու գործատուն եւն.։ Կայ մանկապարտէզ։ Ունի փոխադրութեան համար օթօ թրըքներ, որ կը գործածուի բնակիչներու աշխատանքը դիւրացնելու համար։ Զուրկ միայն խմելու ջուրէ, որուն համար կ'աշխատուի արդէն։

Մալաթիոյ Կրթասիրացը ըլլալով Մալաթիացիներու միակ կազմակերպութիւնը, իր շուրջ հաւաքած է մօտ 1000 Մալաթիացի անդամներ, շուրջ 30 մասնաճիւղերու միջոցաւ եւ անվերապահօրէն վայելած բոլոր Մալաթիացիներու նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը։ Նման է ... գործակցութեան կապ Ամերիկայի ... արտասահմանի ամէն կողմերը ցրուած հայրենակիցներու միջեւ ... նած փնտռտուքներու՝ փոխադարձ ... բանակարար ծանուցանելով ... թերթերու մէջ եւ շրջաբերականներով։ Վայելած է բարոյական հեղինակութիւն հայրենակիցներու մէջ, սատարած հայրենասիրական ազգային բարձր խնդիրներու ... պանման եւ անոնց վաս ... այս գաղութին մէջ։

Մէկ խօսքով եղած է ընկերային ... գայնական եւ հայրենասիրական ... ութիւն մը, որ պատիւ կը բերէ Մալաթիացիի անուան։

Կրթասիրացը առաւելապէս ... կահայ 1500—2000 Մալաթիացիներ (Ամերիկահայ ամբողջ Մալաթիացիներու մօտաւոր թիւը ...) Հայր. Միութիւնն է, որ եթէ ... է այսքան օգտաշատ գործ կատարել, այդ միայն հայրենակիցներու ... չէլի զոհողութեանց շնորհիւ ... պատկառելի է իր թիւին հետ ... տած։

Ցաւօք կ'ըսենք թէ ... ցեալ ձախաւերները կ'ուզեն ... գել կամ սեփականացնել այս ... ուական ընկերութիւնը։

Ա. ՔԵՔԵՃԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

— o —

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ ... Ֆրանսայի մէջ «Փըթի Փարիզիէն» կազմակերպած Ֆրանսայի ... 18րդ ֆութպոլի մրցումը։ Այս մրցումը հիմնուած է 1917ին։ Այն ատեն բաժակի մրցումին կը մասնակցէին 40 խումբեր, որ տարուէ տարի աւելնալով, այսօր հասած են 567ի։ Կիրակի օրուան Բաժակի մրցումին մասնակցեցան երրորդական եւ չորրորդական 432 խումբեր։

Այս բաժակի մրցումներէն զատ ... դի ունեցան նաեւ ախոյենական մրցումներ. Ամէնէն հետաքրքրական ... ցումը եղաւ Սթատ Քոլոմպի մէջ Ֆ... սինկ Գլիպ տը Փարի, Ֆութպոլ Գլիպ Միլհուզ, որոնց մէջ կը գտնուէին երկու նշանաւոր բերդապահներ Հօնէն եւ Լօզորոմէ դէմ առ դէմ գտնուեցան։ Խաղը շատ հետաքրքրական էր եւ երկու խումբերը ... կու ջախջախելու համար ամէն ջանք գործ դրին։ Ի վերջոյ Ֆութպոլ Գլիպ Միլհուզ յաղթական եղաւ 3ի դէմ 1 կէտով։

Շաբաթ օր Սէնթ Ուէնի Սթատ տը Փարիի մարզադաշտին մէջ ... ունեցաւ 1934—35 տարուան ... ջին միջազգային ֆութպոլի մրցումը ... Կազմակերպողն էր Ակրըլ Աթլեթիք տը Փարի, որ փրոֆէսիոնէլ խումբերուն երկրորդ դասակարգին կը պատկանի, իսկ հակառակորդն էր իտալական Փրօ Վէրչէլլի։ Երկու խումբերուն խաղարկութիւնը գրեթէ հաւասար էր, այնպէս որ գնդակը տարուբերուելէ յետոյ եւ շատ անգամ ալ վնասակար վայրկեաններ ... ննալէ յետոյ, խառնաշփոթութեան մը մէջ Ֆրանսական խումբը առաջին կէտը նշանակեց 37րդ վայրկեանին։ Իսկ երկրորդ խաղամասին Իտալացիները սկսան բուռն յարձակողական, բայց ի զուր, որովհետեւ Ֆրանսական բերդապահը միշտ կ'ազատէր գնդակը։

Վերջին վայրկեաններուն նորէն Ֆրանսացիները նշանակէ մը բերելով յաղթեցին 2—0ով։

⁂ Իսկ նոյն իտալական խումբը ... բակի օր Հավրի մէջ նորէն մրցելով Հավր Աթլէթիք Գլիւպին դէմ նորէն յաղթուեցաւ 2—0ով։

⁂ Կիրակի օր տեղի պիտի ունենայ ֆութպոլի ախոյենական մեծ մրցում մը Սթատ տը Փարիի մէջ ... երկու լաւագոյն խումբերէն՝ Ռասին Գլիւպ տը Փարի եւ Րէտ Սթար Օլիմփիք ... երկու խումբերուն բերդապահները Հիւտէն եւ Ալէքս Թէփօ ամէն ... պիտի թափեն պատուաւոր դուրս գալու։ Ինչպէս կ'արժէ տեսնել։

⁂ Փրակայի մէջ շինուելու վրայ ... ֆութպոլի նոր դաշտ մը, որ պիտի կրնայ առնել 200.000 հոգի։ Եւրոպայի ամէնէն մեծ դաշտը պիտի ... պիտի յատկացուի միայն միջազգային ֆութպոլի մրցումներու։

⁂ Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցաւ ... չափի մրցում մը Մոտայի ... մասնակցէին նաեւ երեք Հայեր ... տիչ Պէրպէրեան, Յակոբ Ճիւ...

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՃԱՐ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— o —

Սեյանիկի «Հորիզոն»ը Հեռաւոր խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 սեպտ.).

— «Յունահայ գաղութին մաս կը կազմեն անոնք ալ: Գաղաքային կեդրոններէ հեռու, գիւղաքաղաքներու կամ գիւղերու մէջ մէկով, երկուքով, հինգով ու տասնով ցրուած, արհեստաւորի համեստ կրպակ մը բացած կամ դաշտային աշխատանքի լծուած մեր բեկորները: Ոչ ոք գիտցաւ ցարդ անոնց իրական համրանքը: Տասներ — կու տարի առաջ նետուած, այս հիւրընկալ հողերուն վրայ, անոնք կեցան հոն ուր պատառ մը հաց վաստկելու ապահովութիւնը զգացին: Եւ 10-12 տարի աշխատեցան՝ իրենց հայալ քրտինքը թափելով, չէնցալով ու չէնցընելով: Առ հասարակ ամուրի երիտասարդներ են անոնք — մեծ մասով՝ ճախկին որբեր, որոնցմով ժամանակ մը հետաքրքրուեցաւ օտարը, մամ ա նոյնպէս ամերիկեան հոգատա... թիւնը եւ որոնք ռակայն, այսօր, լք — ուած են իրենց բախտին, անտէր, անտուն ու անզեկ: Մինչեւ երէկ, թերեւս այնքան ալ կարիք չունէին անոնք տէր ու զեկավարի: Խաղաղ աշխատաւորներ՝ անոնք կը ստանային իրենց աշխատանքին վարձքը ու կ'ապրէին: Ոչ ոք օտարի աչքով կը նայէր անոնց. նախատակ անոր որ եկուորներ էին: Ընդհակառակն կը փնտռուէր անոնց ջղուտ բազուկը, որ կրնար քարերն անգամ փշրել: Աշխատելու յայն հնարաւորութիւններ ունէին, այնքան ատեն որ աշխատանք կար եւ օտարի համար սեղմումներ գոյութիւն չունէին:

Այսպէս էր մինչեւ երէկ: Այսօր սակայն փոխուած են պայմանները: Ու մասնաւորապէս հիւրընկալ իշխանութեանց տրամադրութիւնները: Երկու տարիէ ի վեր, երբ խստացուեցան օտարականներու եւ մասնաւորապէս հպատակութենէ դուրս հայ գաղթականներու բնակութեան պայմանները Յունաստանի մէջ եւ երբ ինքնութեան թուղթ եւ աշխատանքի արտօնագիր ակսան պահանջել ոչ — քաղաքացի մեր բոլոր հայրենակիցներէն, չուարման մատնուեցան առանձնապէս քաղաքային կեդրոններէ հեռու ապրող մեր բեկորները: Շատերը չիմացան մին — չեւ իսկ իշխանութեանց նոր կարգադրութիւններն ու հրամանները: Իսկ իմացողներն ալ, յանախ ուշ մնացին, իրենց բնակութիւնն ու աշխատանքը եղած նոր տեօրինութեանց պատշաճեցնելու համար: Ու հիմա, օրէնքը կը ճնշէ զանոնք: Կան այնպիսիներ, որոնք ինկած են բացարձակ անելին մէջ: Երբեմն իրենց կամքէն դուրս ալ գոյութիւն ունեցած են պատճառներ: Օրինակի համար, այն շրջանին, երբ ինքնութեան թուղթ առնելու հրամանը կը գործադրուէր երկար պայմանաժամերով, շրջակայ գիւղերու մէջ ապրող մեր բեկորներէն դիմողներ եղած են, բայց ստացած են ժխտական պատասխան տեղական իշխանութիւններէն.— «Մեզի այդպիսի հրահանգ չէ եկած», ըսած են անոնք այն ատեն: Եւ դիմողները մնացած են առանց ինքնութեան թուղթի եւ աշխատանքի արտօնագրի:

Իշխանութիւնները եղած ըլլան այդպիսիներու անհոգութեան պատճառ թէ իրենք, հետեւանքը, կարեւորը այն է որ այս վերջիններս հիմա մատնուած են դժուարին կացութեան մը: Ոստիկանութիւնը կը նեղէ զիրենք: Եւ կ'ուզէ արգիլել անոնց աշխատանքը: Մնացած են անտէր եւ բարոյական աջակցութեան կը սպասեն... մեզմէ: Նամակներ ունինք մեր անդրանիկ վրդոյ, ծանօթներէ եւ անծանօթներէ, որոնք նոյն նամրայ կը հարցնեն:

Անոնք բեկորներ: Այլ եւ անոնք «ազգ»... Առանց, Թուրքիոյ մէջ, գիւղացի աէրակի իսկ դարման մըն էր այս կարգի նոցերու համար: Մինչդեռ հիմա, ազգովին անճրկեր մնացեր ենք»:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ «ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ»Ը

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲԱԼՈՒՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 սեպտ.— Այս օտար երկրին մէջ՝ ուր ամէնամասլս Հայ-կաղրուած ենք ապաստան գտնել, ...

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»»

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԻՄ ՀԱՅԱԶԻՆԴ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (2)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

1. 1914Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

2.— ԶԻՆՈՒՈՐ ՏԱԼՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

18—50 տարեկան, պարտաւորիչ զինուորցու են 5—10 ոսկիկանները կը խուժեն գիւղերը, ...

(Շար.)

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

թեանց հետ մէկտեղ, եւ, միեւնոյն ատեն, սպառազինութեանց հարցին մէջ, որ էական դեր մը կը կատարէ, կը ժխտեն իրաւունքներու հաւասարութիւնը: Պետութիւնները մէկ վայրկեան կը հաւատա՞ն թէ Գերմանիա կրնայ ընդունիլ այդպիսի առաջարկ մը: Թող մտքէ չանցընեն այս կամ այն լուծումը որ պիտի սահմանափակէ Գերմանիոյ վեհապետական իրաւունքները՝ ապագային համար.. Կը յուսամ թէ ժամանակին պիտի հասկնան բոլոր շահակից շրջանակներուն մէջ թէ՝ այդպիսի ծրագիրները, զորս երբեք չպիտի ընդունինք, ոչ միայն պիտի հակասեն դաշնագիրներուն, այլեւ անոնց գործադրութիւնը պիտի ըլլայ քաղաքական սխալ մը, ամենածանր հետեւանքներով: Մի նեղէք մեզ Սարի մէջ, շահագործելով դաշնագրին պայմանները »:

Նախարարը խօսեցաւ նաեւ տնտեսական հարցերու մասին, ազդարարելով.

— Եթէ արտասահմանը ուզէ մեր գլխուն ձգել մեզ, եւ մերժէ գնել մեր արտադրութիւնները, պէտք չէ զարմանան կամ մեղադրեն մեզ, եթէ մենք ալ մեր գլխուն ճարը նայինք, հակառակ մեր կամքին:

Այս առթիւ ըսենք որ՝ գերմանական թերթերը կծու հեգնութիւններ կը հրատարակեն, Խ. Միութեան ընդունելութեան առթիւ: Առ հասարակ բոլորն ալ այն կարծիքն ունին թէ եղածը զաւեշտ մըն է եւ ձախողանք՝ խորհրդային Միութեան համար:

Անգլիա կը պահանջէ իր առանձինները

Մեծն Բրիտանիոյ բոլոր կարեւոր ճարտարագործութիւնները պահանջեցին կառավարութենէն՝ ստիպողաբար միջոցներ ձեռք առնել, Գերմանիոյ առեւտրականներուն պարտքերը գանձելու համար: Այս առթիւ ժողով մըն ալ գումարուեցաւ եւ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը որ կը պահանջէ կառավարութենէն՝ « կարելի եղածին չափ ուժեղ » միջոցներ ձեռք առնել: Միւս կողմէ անգլիական պատուիրակութիւն մը գացած է Պերլին, ուղղակի բանակցելու համար:

ՇԱԲԱԹԸ 40 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ՝ բանուորներու եւ գործատէրներու ժողովը համաձայնեցաւ ծրագրի մը շուրջ որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ նուազեցնել գործազրկութիւնը: Առաջարկուած միջոցներն են.— շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 40 ժամուան եւ բացարձակապէս արգիլել յաւելուածական աշխատանքը: Այս կարգադրութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ գործ ճարել 200,000 գործազուրկներու:

ԱՀԱՒՈՐ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ սարսափելի հրդեհ մը ծագեցաւ կայարանին գլխաւոր մթերանոցէն: Աղէտը ծանրացաւ անոր համար որ 14 վակոն քարիւղ կը գտնուէր մթերանոցին մօտ եւ բոլորը մէկ բռնկեցան: Պայթիւնը սարսեց շրջակայ տուները: Զօրքը բազուորը աղէտին վայրը գնաց, անձամբ վարելու համար գործողութիւնները:

տնտեսականութեան շրջանը չառած առաջ ուսուցած ըլլալով, պիտի հրաժարի եւ անոր փոխարէն 10 հոգիէ բաղկացեալ վարչական մարմին մը պիտի ընտրուի: Ասոր համար ալ մեր խնդրագրին կցեցինք եռապատիկ, այսինքն 30 հոգինոց թեկնածուներու ցանկ մը: Թաղականութեանց ներկայացուցիչները հաւաքուելով, այս ցանկէն պիտի ընտրեն 10 հոգինոց վարչական մարմինը: Այս մարմինը պիտի հոգայ Հիւանդանոցի, դպրոցներու եւ որբանոցներու նման հաստատութեանց ծախքերը եւ պիտի քննէ թաղականութեանց հաշիւները:

Ցանկը զոր մատուցի կուսակալութեան, կազմուած է մեր համայնքի ամէնէն ծանօթ, վստահելի եւ պատուաւոր անձերէն»:

«Այս ձեւով,— կ'աւելցնէ Ծիմ–իւրիէք իր կողմէն,— սուլթանական շրջանէն մնացած խարխուլ (քէօհնէ) հաստատութիւն մըն ալ կը փլի: Ընտրուելիք վարչական մարմինը, առաջին անգամ ըլլալով կրօնական եւ աշխարհիկ գործերը պիտի բաժնէ իրարմէ, եւ պատրիարքը այլ եւս չպիտի նախագահէ ժողովներուն, ինչպէս կը նախագահէր մինչեւ հիմա: Այսօրուընէ սկսեալ պատրիարք Նարոյեան էֆ. միայն Թրքահայերու հոգեւոր պետը պիտի ըլլայ:

Հայերու մէջ ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառած է այն պարագան որ ամփոփէ է վեր Թրքահայերը զբաղեցնող այս խնդիրը լուծուեցաւ բուն իսկ Նարոյեան պատրիարքին եւ Քաղ. Ժողովին հաւանութեամբ»:

Հ. Յ. Դ.

ԱՓԹԻ (Մարսէյլ) Արամ խումբի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին հայրենակից Մ. Գրիգորեանի ագարակին մէջ:

ՎԱՀԱՆՅԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմի «Անդրանիկ» խումբի ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ավրնիւ Ժան Ժօրէս, Ընկերվարականներու սրահը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԳԱՆՁԷԾ-ՔԱՇԱՆ Մ.ՃԻՒՂԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Bagneux, 150, Route d'Orléans սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿԻՆ Լ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստ, բաժին.— Արտասանութիւն, երգ, պար մասնակցութեամբ՝ տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻԻ, օր.ներ Ն. ԿՆԵԱԶԵԱՆԻ, ՕՍՄԱՆՃԵԱՆԻ եւ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱՅԻ:

Պ. Պ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝

Նուագ Թառիստ ՏԱՐԵԳԻՆ եւ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբ.

Ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ:

Տալսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— Դաշտահանդէսին առթիւ ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաղ միջոց՝ փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Գանպէօ, ուրկէ տասը քայլ հեռու է սրահը

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԼԷԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ այս կիրակի, Ավրնիւ տիւ Բրատոի Հայ եկեղեցիին մէջ. Արարայի ճակատամարտին ինկող Հայ Լէգէոնական զինուորներու 16րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարէ Տ. Ճանէ քհնյ. Աբէլեան (Նախկին լէգէոնական) սիրայօժար մասնակցութեամբ երգչախումբին:

Կը հրաւիրուին բոլոր յարանուանութիւնները, քաղաքական կազմակերպութիւնները, Հայրենակց. Միութիւնները:

Ներկայ պիտի ըլլան քաղաքային իշխանութիւնները, օտար զինուորական Միութեանց ներկայացուցիչները, Union des Volontairesի նախագահ M. ADRIEN ARTAUD եւ վարչական կազմը, միութեանս պատուոյ նախագահ Պ. Յ. Թէքէեան, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար Թերթերու Թղթակիցները: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30, Սկիզբ Պատարագի ժամը 10.30. Հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 11.30ին

Ծանօթ.— Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել:

Հոգեհանգիստէն անմիջապէս ետքը ընկերա ճամակրական հանդիպում Bar de la Stationի սրահին մէջ, 372, rue Paradis թիւ 41 հանրակառքին վերջաւորութեամբ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին իր Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Վարժարանի վերջին տեսուչ Ռղբ. Գէորգ Աբուլեանի մահուան տարելիցին առթիւ, այս կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր Հոգեհանգիստ: Իր յիշատակը յարգող բոլոր սաները եւ հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ֆր. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայոց եկեղեցիին սրահին մէջ: Օրակարգ.— Դպրոցի խնդիր եւ ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայանալ անդամատոմսերով:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. Ֆլէչըր Թարգմ. Ժ.

— Ձեզ կրնար ըսել թէ սպաննեց, բայց Լէյտի Չիլ քանի մը բոպէ մտածելէ յետոյ, ինծի եկաւ՝ միտքին բերելով այն թուղթին կտորը զոր մարթին վրայ գտեր էր. գրպանն էր. խորհեցայ որ եթէ անիկա ձեզի բերէր, իմ անունս ալ պիտի խառնուէր այս գործին. հասկցայ որ օգուտ քաղել կ'ուզէր եւ հասկցայ նաեւ որ անիկա կրնար վտանգաւոր ըլլալ... իր գործէն ելլել կ'ուզէր եւ դրամի պէտք ունէր ճամբորդելու համար... այնպէս որ ես առաջարկեցի...

— Սպաննելի՞ք զինք...

— Որոշապէս չեմ կրնար ըսել որ սպաննեց, թերեւս հասկցաւ... բայց ինչ որ տուի, իմ կամքովս տուի...

— Անկէ ի վեր նորէն դրամ տուի՞ք իրեն...

— Ոչ, պիտի տայի, վերջին վճարում մըն ալ պիտի ընէի...

— Հապա՞ ադլէլին եւ ծառային տրուածները... բռնութեա՞ն տակ վճարեցիք...

— Ոչ, ես առաջարկեցի... խորհեցայ թէ որքան առաջ որ գտնենք չվտանգէի, ապառիկ չպիտի ըլլայի... Ճէնիսընը միջնորդի դեր կատարեց միայն...

— Ճէնիսըն այդ մասին հաշիւ տուաւ ձեզի, Լէյտի Չիլ... բայց որ Չարլզ փողոցի բուժարանին բանակցութիւնները բժիշկ Պրատէնին ներկայութեան տեղի ունեցեր են եւ այս վերջինը, կը թուի թէ, հասկցուցեր է ձեզի որ եղածը սխալ մըն է ձեր կողմէ... յաւ, ինչո՞ւ բժիշկը...

Դազանի ոստիկանը ասկաւին չէր վերջացուցած իր խօսքը երբ սենեակին դուռը բացուեցաւ յանկարծ եւ ներս մտաւ այն մարդը որուն մասին կը խօսէր. այցելուն դուռը փակեց եւ տարօրինակ շարժումով մը ձեռքը երկնցուց սենեակին մէջ գտնուող երեք անձերուն:

— Ճէնիսընը տեսայ վարը ոստիկանի մը հետ եւ հասկցայ թէ այստեղ էք. Ռոմբրըլի, զուշեց մարդը տա կային այս գործին եւեէ՞ն եւ...

Աթոռի մը մէջ նետուեցաւ. կուշտ ու հեգնական ծիծաղ մը արձակեց ու մօտեցաւ Լէյտիին որ ապշած իրեն կը նայէր:

— Ըսէ, ըսէ քեզի... անշուշտ դաղտնիքը երեւան պիտի ելլէր... ... մէկ վայրկեանէն ըսելու էր... այս մարդիկը յաճախ են...

Ռոմբըրըլի հասկցաւ թէ հետզհետէ կը մօտենային ճակատագրական րոպէին. Բժիշկին նայեցաւ, իսկ բժիշկը նորէն խնդաց, վզնոցը սեղանին վրայ նետեց, ու ձեռքերը գրպանը՝ աթոռին մէջ տեղաւորուեցաւ. իր շարժումներէն կարելի էր հետեւցնել թէ խօսելու համար եկած էր:

— Իսկ ո՞րն է այն գաղտնիքը որ երեւան պիտի ելլէր, բժիշկ, հարցուց ոստիկանը. ուրախ պիտի ըլլանք եթէ ձեզի յայտնէք...

Բժիշկը՝ բերանն ու կզակը սեղմօրէն պրկած ոստիկանին նայեցաւ. յետոյ յանկարծ հարցուց.

— Որքա՞ն բան գիտէք...

— Այնքան, պատասխանեց Ռոմբըրըլի եւ համառօտ կերպով ներկայացուց իրենց ունեցած տեղեկութիւններ:

— Կասկածելի կէտեր կան, շարունակեց ան. դուն ալ կրնաս կարգ մը տեղեկութիւններ տալ. մի մոռնար — Լէյտի Չիլն ալ չի մոռնար անշուշտ — որ հասած ենք կէտ մը ուր այլեւս կանգ չենք կրնար առնել. Լէյտի Չիլը արդարեւ շատ անկեղծ եղաւ մեզի հանդէպ, թէեւ իր բառերուն մեծ մասը արդէն իսկ գիտէինք. բայց որոշ կերպով բացատրեց թէ Ալֆրէտ Ճէքին գործին մէջ գաղտնիք մը ունէր ան, գաղտնիք մը՝ այնքան կենսական որ յօժարակամ՝ անհագին գումարներ վճարած է որպէսզի անիկա հրապարակ չելլէ. սակայն եւ այնպէս այդ գաղտնիքը պէտք է իմանանք անպատճառ ու եթէ Լէյտի Չիլը չըսէ...

Բժիշկ Պրատէն գրպանէն հանեց իր աջ ձեռքը եւ ուժգին սեղանին զարկաւ. յետոյ Լէյտի Չիլին դառնալով ըսաւ.

— Ըսէ...

— Ոչ, պնդեց Լէյտի Չիլ:

Պրատէն շրթունքները պրկեց ու գլուխը թօթուելով, զարմաց միւսներուն:

— Կին, կին, արժանապատուութիւն չունին, զգաստութիւն չունին... ի՜նչ գական սեռը... քթին ծայրէն անդին չեն տեսներ... յիմարներ...

— Պիտի ուզէի յիշեցնել Տիկնոջն որ այդ Ճէնիսըն կոչուած տղան, աղջիկը եւ պարսաւանքը բաւական բան գիտեն արդէն, զիտել տուաւ Ամերիկացին. Տիկինը կը կարծէ՞ թէ ամենէն շատ իր գաղտնիքը ապահով է...

Լէյտի Չիլ խիստ ակնարկ մը նետեց անոր.

— Անոնք իմ գաղտնիքս չեն գիտեր, ոչ ոք գիտէ...

— Բայց գիտեն որ գաղտնիք մը կայ. մենք ալ գիտենք որ գաղտնիք մը կայ, պնդեց Ամերիկացին:

— Գաղտնիք մը որ առնչութիւն ունի Ալֆրէտ Ճէքինին հետ, մէջ ինկաւ գաղտնի ոստիկանը. մի մոռնաք, Տիկին, որ քննութիւններ կրնանք կատարել. չեմ գիտեր թէ իմ բարեկամս ինչ կը խորհի, բայց ես այն տրամադրութիւնը ունիմ որ դուք բաւական մօտէն կը ճանչնայիք Ալֆրէտը այն օրերուն երբ ձեր անունը...

— Միւի Քլավըր էր, ընդմիջեց Ամերիկացին, չէ՞ք բարեր չարունակ թէ այս գործին գաղտնիքը...

— Այս կ'ըսէր, զիտել տուաւ ոստիկանը. ասկէ մէկ օրէն Միւի Քլավըրի մասին կը մտածէր... հիմա կրնանք մինչեւ հին օրերը պրպտել եւ երեւան հանել որ...

Լէյտի Չիլ ոտքի բարձրացաւ եւ ... յեցաւ հիւրանոցին վրայ ... երկրորդ սենեակի մը դրան ... տիկնոն ալ անմիջապէս ձգեց ... թողը:

— Ոչ, Տիկին, ոչ, այսքանը ... նալէ յետոյ, չեմ կրնար թող ... աչքէս հեռանաք մինչեւ որ...

Բժիշկը նորէն սեղանին ... ձեռքը:

— Կը կրկնեմ, ըսէ, պոռաց, ... յմնցուր. այս մարդիկը կրնան ... հանել... ինչո՞ւ սպասել...

Ամերիկացին ձեռքի ... շարժումով մը աթոռը ցոյց ... Լէյտի Չիլին:

— Եթէ Տիկինը բարեհաճի ... բաւ. քաղցրութեամբ, ... կրնամ հանելի ձեւով մը կարգ... այս գործը. ուրեմն Լէյտի Չիլ, ... բանակցութեան երբ Տիկինը սեղանին ... մօտենար, նախ եւ առաջ ... պահ մը Լէյտի Չիլի պարագան ... րաղանանք Միւի Քլավըրին ... Միւի Քլավըր Փէտրինկթընի ... բանէն հեռացաւ ... տակը ամուսնանալ էր, այնպէս ... (Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17 Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	40 ֆրանք	20 ֆրանք	4 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Միւս երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — 22 Septembre 1934

ԺԸՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2600

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

»»»· ·«««

Լեհաստան քար մը գլորեց Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, ...իրաւաբանները — մեծ ու պզտիկ — ճար չեն գտներ հանելու։

...իրականին մէջ, բոլորի սրտէն խօսեցաւ Լեհաստան, գրժելով ...փոքրամասնութեանց դաշնագիրը։

Ան պարզապէս բաժաժը կախած եղաւ, որոնց ուրախացնել — ...բոլոր այն պետութիւնները որ փոքրամասնութեան խնդիր ...ունին։

Տեսէք պատկերը. — Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական ...ժողովին առջեւ, լեհական ներկայացուցիչը հանդիսաւոր... ...կը պարզէ իր երկրին տեսակէտը, լրացնելով առաջին ...պատուիրակին յայտարարութիւնը։

Անոր կը ձայնակցին Եուկոսլավիոյ, Թուրքիոյ եւ Իրաքի ...պատուիրակները։ Դէմ կը խօսին ... Հայիթիի եւ Արժանթինի ...պատուիրակները։ Իսկ ձայն չեն հաներ — գոնէ առաջին նիստին ...մէջ — մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները։

Այս վերջինները — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա — արտա–...յայտեցան մէկ անգամ, երբ Լեհաստանի արտաքին նախարարը ...յայտնեց իր երկրին որոշումը։

Անշուշտ այս անգամ ալ իրենց պատուիրակները պիտի կրկնեն ...իրենց առարկութիւնը, — թէ Լեհաստան իրաւունք չունի միա–...կողմանի որոշում տալու, հրաժարելով հաւաքարար ստորագր–...ուած դաշինքէ մը։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը, — Ամուլ վիճաբանութիւն, ...օրինական ճարտասանութիւն եւ, լաւագոյն պարագային, յե–...տաձգում։

Տակաւին կայ ուրիշ հաւանականութիւն մը, — Լեհաստանի ...հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս ...ըրաւ Գերմանիան։

Այս բոլորը համազօր չե՞ն սնանկութեան։

Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները չատ լաւ գիտեն ...իրենց զօրը։

Անոնք սուտ–սուտ ճառեր կը խօսին եւ փաստաբանութեան սա–...կը հիւսեն, երբ հարցը կապ չունի իրենց երկրին հետ, ուղղա–...կի կամ անուղղակի։

Իսկ երբ տեսնեն որ եւ է կաշկանդում, կ'ընտրեն ամէնէն կա–...րճ ճամբան, — դրժել որ եւ է յանձնառութիւն եւ, ի հարկին, ...ձգել քալել։

Մնաց որ, առանց այս անսովոր միջոցներուն ալ, անոնք ի–...րենց գիտցածէն չեն շեղիր։

Դուք իմացա՞ք որ եւ է իրական հակակշիռ, յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան, այս կամ այն երկրի փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար։

Պալքանեան երկիրներէն մինչեւ Լեհաստան, գանգատներ յա–...ղեցան բազմաթիւ առիթներով։ Իրաքը ունեցաւ Ասորիներու ջարդը. Իսկ փոքրամասնութեանց կեդրոնական դասական երկիրը, Թուրքիոյ մէջ, մարդիկ շարժեցան այնպէս ինչպէս որ ծրագրած էին, անտեսելով եւ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը եւ իրենց ստորագրած դաշնագիրները։

Ի՞նչ դեր կրցաւ կատարել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այս ...բոլոր պարագաներուն մէջ։ Կրցա՞ւ յարգել տալ գոնէ հաստատ–...ուած օրէնքներու ոգին։

Ոչ։ Գանգատագիրներն ու աղերսագիրները բուրգեր կազմե–...ցին Ասենագրութիւններ կազմուեցան պատմութեան համար։ ...Սակայն, ոչ մէկ իրական ձեռնարկ։

Եւ փոքրամասնութիւնները նախընտրեցին լեզու գտնել սա–...տանին հետ։

Կրնայի՞ն ուրիշ կերպ շարժիլ, երբ «երաշխաւորները» ի–...րենք ալ չէին ըլլար իրենց ստորագրութեան։

Միայն Թուրքիոյ պարագան բացառիկ էր, հաստատելու հա–...մար Ազգերու Դաշնակցութեան այս նոր սնանկութիւնը։

Տեսէք ուրիշ պատկեր մը եւս, — Պոլսոյ Հայերը կը ձեռնարկ–...են իրենց ազգային կազմակերպութիւնը յարմարցնել «հանրա–...պետական կառավարութեան տեսակէտներուն»։ Դիմումներ, բա–...ցատրութիւններ, յիշատակագիր. Մէկ խօսքով պատրաստակա–...մութիւն՝ եղած – չեղած ազգային իրաւունքները ենթարկելու պե–...տական օրէնքի, կառավարութեան կամքին եւ բարեհաճութեան։

Արդ, այս բոլորը ոչ իսկ բարեացակամ խօսք մը գրել կու–...տան Թուրք մամուլին։

Ընդհակառակն, երկու թերթեր իրենց քանի փախցուցած՝ ...սանիքներէն կը պոռան.

— Մի՛ հաւատաք, Հայերը վարպետ խաղ մը կը խաղան։ Տես–...նելով որ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը պիտի կորսնցնեն, ...նոր խորամանկութիւն մը կը փորձեն (Կարդալ լուրը)։

Տարակոյս չկայ թէ կառավարութիւնն է որ բանել կու տայ ...«Ագշամ»ներու եւ «Ջամհուր»ներու բերնով.

— Ինչ ալ ընէք, անօգուտ է։ Մինչեւ որ բացարձակապէս ...անձնատուր չըլլաք, չենք հաւատար ձեզի...

Այսպէս պիտի կրնա՞ր շարժիլ աշխարհի ամէնէն բարբա–...րոս երկիրը, եթէ յարգանք ունենար որ եւ է միջազգային յանձ–...նառութեան եւ հակակշռի մասին։

Եւ, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ ուրիշ չփառնայ, չկարծրանայ այժմ, ...երբ ստորագրուած յանձնառութիւններն իսկ կը դրժուին, նախա–...ձեռնութեամբ Լեհաստանի։

Զինաթափութեան ծրագրին եւ ուրիշ բազմաթիւ յանձնառու–...թեանց վիժումէն յետոյ, փոքրամասնութեանց հարցին այս ձա–...խաւեր ընթացքը՝ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը արժէք ունի միայն այն ատեն, երբ ասպրները ...պահելու խնդիր կայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԻ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

— •• —

Վարչապետ Տումէրկ երկուշաբթի օր անթէլով պիտի խօսի ժողովուրդին, պարզելով իր վերակազմութեան ծրագիրը։ Շա–բաթներէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ այդ ծրագիրը, յաճախ կարծիք հարցնելով այս կամ այն նախարարին։ Տակաւին գաղտնի կը պահուի իր բուն ծրագիրը, բայց իրազեկներ կը հաւատեն թէ պիտի առաջարկէ աւելի զօրացնել պետութեան եւ կառավարու–թեան դիրքը, ինչպէս եւ ուժ տալ տնտեսական հարցերու։ Մաս–նաւորապէս պիտի զօրացուին վարչապետին իրաւասութիւնները եւ տնտեսական Գերագոյն խորհուրդին հեղինակութիւնը։

Զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն, Պ. Տումէրկի վերա–դարձէն ի վեր։ Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ պիտի հրաժարի։ Դա–տաւոր Փրէնսի վերաբերեալ տեղեկագրին հրատարակութիւնը սկսած կը համարուի ազգ. դահլիճին համար։ Սակայն եւ այնպէս, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Պ. Տումէրկ պիտի շա–րունակէ տիրաբար վարել գործերը, սպառնալով լուծել երեսփ. ժողովը, եթէ դժուարութիւն յարուցանեն։

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

— —

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին լեհական պատուիրա–կը առջի օր քաղաքական յանձնաժողովին առջեւ հաստատեց իր երկրի արտաքին նախարարին, Գնդ. Պէքի յայտարարութիւն–ները՝ փոքրամասնութեանց դաշնագրի խզման մասին։ Վճռապէս յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չուզեր վիճաբանութեան բանալ, որովհետեւ «այս խնդիրը չի մտներ Ազգերու Դաշնակ–ցութեան ընդհ. ժողովին եւ իր յանձնաժողովներուն իրաւասու–թեան մէջ»։ Լեհական կառավարութեան տեսակէտն այն է որ մի–ջազգային ընդհանուր պայմանագիր մը կնքուի փոքրամասնու–թեանց իրաւունքներու պաշտպանութեան համար»։ Այս առա–ջարկը ուղղուած չէ որ եւ է պետութեան դէմ։ Հարցը դրուած է, եւ Լեհաստան յստակ եւ վերջնական պատասխանի մը կը սպասէ»։

Վիճաբանութեանց ատեն, Լեհաստանի տեսակէտին ուժ տր–ւին Եուկոսլավիոյ, Իրաքի (Նուրի փաշա), Հոլանտայի, Թուր–քիոյ եւ Զուիցերիոյ պատուիրակները։ Մեծ պետութեանց ներ–կայացուցիչները չխօսեցան։

Եուկոսլավիոյ պատուիրակը դիտել տուաւ թէ անիրաւութիւ–նութիւն է կարգ մը պետութիւններ ազատ կացուցանել իրենց պար–տաւորութիւններէն՝ փոքրամասնութեանց հանդէպ։ Իր խօսքե–րէն այնպէս կը հասկցուէր թէ Եուկոսլավիա եւս պիտի հետեւի Լեհաստանի օրինակին, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նոր հի–ման մը վրայ չդնէ փոքրամասնութեանցպաշտպանութեան հարցը։

Միւս կողմէ, ըսողներ կան թէ Լեհաստան պիտի քաշուի Ազ–գերու Դաշնակցութենէն, եթէ գոհացում չտան։

Թրքական պատուիրակը միանալով լեհական տեսակէտին, առաջարկեց խորհրդաժողով մը հրաւիրել, փոքրամասնութեանց վերաբերեալ դաշնագիրներու ընդհանրացման խնդիրը քննելու համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ "ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՁԵՒԸ"

Պոլսոյ վերջին թղթարերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկու–թիւնները, Ազգ. Սահմանադրութեան ջնջման մասին.—

Վարչութեան ատենապետ Վահան պէյ Սուրէնեան այցելեց կուսակալի օգնական Ալի Րիզա պէյի, տեղեկանալու համար թէ ո՞ր աստիճան ճիշդ են եղած լրագրական հրատարակութիւնները՝ անհատներու կողմէ նոր վարչաձեւի համար կատարուած ձեռ–նարկներու մասին։ Հրատարակութիւններ՝ որ կուգան զուգադի–պելու այնպիսի ատենի մը երբ վարչութիւնը, համաձայն իր ու–նեցած շփումներուն եւ իրազեկ՝ հանրապետական կառավարու–թեան տեսակէտին, պատրաստած ու ներկայացուցած է արդէն յիշատակագիր մը, որ կը բովանդակէր տեղի ունեցած տեսակցու–թիւններով առաջ եկած եզրակացութիւնները, եւ որուն կցուած է նոր վարչական ժողովի ընտրելիներու եռապատիկ ցանկը։

Ալի Րիզա պէյ յայտնեց թէ ամէն աղերսագիր որ կը մատուցուի կառավարութեան, քննութեան կ'ենթարկուի, եւ արդիւնքին հա–մաձայն ընթացք կը տրուի կամ ոչ։ Լրագրական ո եւ է հրատա–րակութիւն անպատճառ կը համապատասխանէ՞ թէ ոչ իրականու–թեան, սակայն որ եւ է առնչութիւն չունի իրենց կատարած գործին հետ։

«Ջամհուր» կը հրատարակէ Վահան պէյի հետեւեալ յայտա–րարութիւնը

— «Հայերը 1860էն իվեր ունէին չորս գլխաւոր մարմիններ. — Ընդհ. ժողով, Կրօն. ժողով, Քաղ. ժողով եւ թաղականու–թիւններ։ Ընդհանուր ժողովը կը գումարուէր երկու տարին ան–գամ մը, Քաղ. եւ Կրօնական ժողովները կ'ընտրէր եւ կը քննէր երկամեայ հաշիւները։

Քաղ. ժողովի ատենապետն էր որ կը վարէր Քաղ. ժողովը։ Ապա թէ ոչ Պատրիարքը բնաւ չէ վարած այդ ժողովը, ինչպէս գրած էր աստուան թերթ մը։ Պատրիարքը միայն ներկայ կ'ըլլար նիստին, եւ եկեղեցական խնդիր մը քննուած ատեն լիուէ տեղեկու–թիւն կ'առնուէր։

Հանրապետութեան հաստատումէն յետոյ, այս կազմակեր–պութիւնը անօգուտ եւ անիմաստ դարձաւ։ Տեսնուած պէտքին վրայ, հին ատեն խառն ժողով կը գումարէին Կրօն. եւ Քաղաքա–կան ժողովները։ Իմ օրով բնաւ չգումարուեցաւ խառն ժողովը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՈՆԱՐՀՆԵՐՈՒ ՃԻԳԸ

Տիկին մը, որ հիւր գացած էր Խսի–լէ – Մուլէնօ.

— «Կ. Խաչի թէյասեղանը անչափ շատ յաջող։ Անդամուհիները եւ ...մակերները մինչեւ կէս գիշեր, առոր–եայ աշխատանքէն զուրս, իրենց քու–նը զոհելով միայն պատրաստած էին գեղարուեստական բաժինը

«Ես վստահ եմ որ եթէ դուք ներ–կայ ըլլայիք եւ միայն խօսքը առնէիք, ապահովաբար պիտի արտասուէիք։

«Դպրոց մը բանալու գիտակցու–թիւնը այնքան ազնուացած էր գիրենք որ, կանգ չէին առած որ եւ է զոհո–ղութեան առջեւ։

Եւ վերջապէս արդիւնաւորուեցան իրենց ջանքերը ու բարոյականէն զատ, ունեցան 320 ֆրանքի զուտ հա–սոյթ մը»։

Խմբագիրէն տեղեկացայ թէ՝ մին–չեւ հիմա թղթակցութիւն չէ եկած այս հանդէսի մասին, որ տեղի ունե–ցաւ անցեալ կիրակի օր։

Չեմ զարմանար, որովհետեւ թղ–թակցութիւնները յաճախ կը գրուին կամ կը հասնին... տասը օրէն։

Ուրեմն, շատ յաջող է անցեր Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ – Մուլինոյի մասնա–ճիւղին սարքած թէյասեղանը։

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, երբ անդամ – անդամուհի քերմ սայլո

«Ո՛վ կը հաւատայ»

»»»: «««

«Վագըթ»ի աշխատակիցներէն Սէյամի Իգգէթ պէյ գիտել կու տայ Պոլսոյ հայկական գործերու մասին. «Մեր հայ հայրենակիցները գործի անցան։ Ի՞նչ կ'ըսէին եւ ան–դին որոշում մը։ Սրէնան ալ քիչ մը աւշ մնաց, Նորէն գնահատանքի արժանի է։ Թուրք հանրապետութիւնը աշ–խարհիկ է եւ փոքրամասնութիւններն ալ աշխարհիկ ըլլալու են։ Հայոց Պատրիարքը ի՞նչ հանգամանքով կը խառնուի համայնական գործերու։

Մեր հայ հայրենակիցները վերջա–պէս այսպէս խորհեցան եւ որոշեցին դադրեցնել Պատրիարքարանի ներկա–յացուցչութեան իրաւունքը։ Բայց ինչպէս կ'երեւի, մեր հայ հայրենա–կիցները յետին նպատակ մը ունին։ Այսպէս, հասկնալով որ Բանկալթիի գերեզմանատունը Քաղաքապետու–թեան կը պատկանի, իրէական խորա–մանկութեան կը սկսին։ Դատը բացո–ղը Պատրիարքարանը չէ՞, յանուն հա–մայնքին։ Սխալ, Պատրիարքը այլեւս չունի այդ հանգամանքը եւ եթէ կո–րսնցնէ ալ դատը, կարեւորութիւն չունի։ Նոր վարչական ժողովը իրա–ւասու է նոր դատ բանալու...

Տանօք է խաղուտիին եւ կաթոլիկին պատմութիւնը։ — Ցիսուս մարգարէ էր։ — Հաւատացի։ — Սանդուխով երկինք ելաւ։ — Ասոր ալ հաւա–տամ...

Ասկէ յետոյ ո՞վ կը հաւատայ թէ Հանրապետութեան օրէնքներուն պատշաճելու համար է որ հայ հա–մայնքը իրարմէ բաժնած է կրօնական եւ աշխարհական գործերը»։

❊ Իսկ *Ագշամ* կը գրէ (16 սեպտեմ–բեր). — Բանկալթիի գերեզմանատան դատը իր վերջին փուլին մէջ մտած է եւ դատարանը վաղը (երկուշաբթի) պիտի տայ որոշումը։ Ասկէ առաջ, դատարանը որոշած էր թէ գերեզմա–նատունը Քաղաքապետութեան կը պատկանի, իսկ վճռաբեկ ատեանը բեկած էր, դիտել տալով թէ Պատ–րիարքարանը իրաւասու չէ հայ հա–մայնքը ներկայացնելու եւ հետեւա–բար դատ բանալու։

Նախակիցներու համաձայն, սա–կայն, դատը չպիտի վերջանայ, Հա–յերը այս անգամ որոշած ըլլալով կը–րօնական գործերը բաժնել աշխարհիկ գործերէն, կազմուելիք նոր վարչա–կան խորհուրդը նոր դատ պիտի բա–նայ յանուն հայ համայնքին. Նոյնիսկ գրոյց կը շրջի թէ աշխարհիկ գործե–րը կրօնականէն զատելու մասին տր–ուած որոշումն ալ ասկէ ծագած է։

կը փարին գործի, իրենց գիշերուան քունն իսկ զոհելով։

Բանւորական արուարձան մըն է Իսին, եւ աշխատաւորներ են Ֆ. Կ. Խաչին անդամ – անդամուհիները, ինչպէս ամէն տեղ, ընդհանրապէս։

Արդ, այս խոնարհ խումբը դարմա–նատուն մը կը պահէ երկար ատենէ ի վեր, եւ այժմ ձեռնարկած են դպ–րոց մըն ալ բանալու։

Ատոր համար ալ, այս կիրակի թէ–յասեղան մը սարքած են իրենց Փա–րիզի քոյրերը։

Չէ՞ք խանդաղատիր, իմանալով այս աշխատանքները։ Այս հոգերն ու ճի–գերը՝ ամենօրեայ տաժանքէն յետոյ։

Անդին շքեղաշուք հանրմներ կան որ հազարներու հետ կը խաղան, օժ–ուած նորաձեւութենէն ետ չմնալու համար։

Առնե՛ք իրենց ունեցածն է որ կը տրամադրեն, բարոյական եւ նիւթա–կան աջակցութեան հետ սատանենլով սեւ աշխատանք, որ եւ է ձեռնարկի յաջողութեան համար։

Եւ այստեղ է գաղտնիքը, եթէ Ա–մերիկայի Կ. Խաչին անդամները թիւը 15000ն կը բարձրանայ 3000ի, իսկ տարեկան եկամուտը՝ 10–13000էն 20.000 տոլարի, մինչ «ազգ եւ ազնի» միացած, հազիւ կը յաջողին 6000 տո–լար հաւաքել ներգաղթի համար, եր–կու տարուան մէջ (եւ 100–150.000 ֆրանք՝ Ֆրանսայի մէջ)։

Վ.ԱՀԷ

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՍՈՒՐԻԱ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԴԷՄ

— • —

Դամասկոսի մէջ հարուստ առեւ–տրական մը հազարաւոր մարդիկ հր–աւիրելով, ժողով մը գումարած է, քննելու համար ասորական հարցը։

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ օրեր Ա–սորիներ հաստատուեցան Ճէզիրէ, Ի–րաքէն Սուրիա անցնելով։ Այս դէպքը մեծ անհանգստութիւն պատճառած է Դամասկոսեան շրջանակներու ։

Ժողովին մէջ բազմաթիւ ճառա–խօսներ շեշտած են այն վտանգը եւ չարիքը որ իրենց կը սպառնայ Ասո–րիներու Սուրիա հաստատումէն ։ Ճառախօսներէն մին առաջարկած է պատգամաւորութիւն մը ուղարկել Փարիզ, բողոքելու համար Ֆրանսա–կան քաղաքականութեան դէմ Սու–րիոյ մէջ։ Ժողովը հետեւեալ հեռա–գիրը ղրկած է մարզպան Պ. Տը Մար–թէլին.— «Մենք այստեղ գտնուող–ներս կը բողոքենք Ասորիներու հիւս. Սուրիա հաստատման եւ սուրիական կառավարութեան քարհացակամ դիր–քին դէմ»։

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

— ◦ —

«*Միութիւն*» կը գրէ. — Սասունեա–նի միութեան համար հայ հայրենա–կիցներուն մինչեւ հիմա բրած օժան–դակութիւնը 35000 ոսկին անցած է։ Պոլսոյ մէջ գտնուող 50 հազար Հա–յերէն կարողութեան տէր 30 հազար հոգի միութեան նուիրատուութիւն ը–րած են եւ հասկցուած է որ անոնք տեւականօրէն պիտի մասնակցին հանգանակութեան։

Հաւաքուած դրամը 4000 ոսկիէն աւելի է եւ այս տարի կարելի պիտի ըլլայ սաւառնակ մը գնել։

Հրեաները մինչեւ հիմա 18000 տը–ւած են։ Յոյները դեռ նոր սկսած են, բայց յոյս կայ որ կարեւոր արդիւնք մը գոյանայ։

ՔՌԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷ

••••

Եգիպ. Քռէտի Ֆօնսիէի սեպտեմ–բեր 15ի վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ եւ հետեւեալ թիւերը շահե–ցան 50 հազարական ֆրանք. — 1886ի շարքէն 169007 թիւը, 1903ի շարքէն 429,672 թիւը, 1911ի շարքէն 305415 թիւը։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Վերջին տեղեկագրին համաձայն, գործազուրկներու թիւն է 329,010 այսինքն նախորդ շաբաթէն 3366 ա–ւելի։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 7.— ՌՈՒՍԻԱ (Բ.)

Ցաւեան էք պզտիկին ծնունդէն վերջ, կին մը իրաւունք ունի Զակսին յայտարարելու որ հայր ինչ մարդը երախային հայրն է։ Մարդը մինչեւ մէկ ամիս եթէ չմերժէ այդ հանգամանքը, ատեանին մէջ կ'արձանագրեն իր անունը իբրեւ պզտիկին հայր։ Այսուհանդերձ, ամբաստանուողը կրնայ տարուան մը ընթացքին դատարան դիմել, եթէ կասկած էք ինքը դեր մը խաղացած չէ նորածինին աշխարհ գալուն մէջ, բայց պէտք է փաստէ.

Այն պարագային երբ կինը բազմաթիւ մարդոց հետ յարաբերութիւն ունենալով չի կրնար ճշդել մէկը, դատարանը կ'որոշէ թէ այդ մարդոցմէն ո՞րը պիտի ըլլայ պաշտօնական հայրը։ Այդ օրէնքը ընդունուած է 1927-ին։ Անկէ առաջ, բոլոր կասկածելիները կը ստիպուէին իրենց մէջ բաժնել կենսաթոշակը. Այսպիսի դէպքեր շատ պատահած են։

Կառավարութիւնը տեսնելով որ «հայրերու չատութիւնը» կը մնայ տղուն չահերուն — իւրաքանչիւրը քիչ պատասխանատու կը նկատէ ինքզինքը— կը նախընտրէ միակ հօր մը ձեւը, հոգ չէ թէ սխալի։ Գալով մայրերուն, 1933ի հրամանագիր մը կ'ընդլայնէ անոնց իրաւունքները։ Կին մը,— նոյն իսկ ամուսնացած — նորածինին իբրեւ հայր կրնայ արձանագրել տալ անանկ մէկը, որուն հետ գաղտնի յարաբերութիւններ ունեցած է, եւ կը կասկածի թէ անկէ է տղան, եւ որուն իր ուզած անունը կրնայ տալ վերջը։

Երկու խօսք ալ նախանձի մասին։

Մենք, մեր ապրած երկիրներու մէջ յաճախ ականջալուր կ'ըլլանք սիրահարական մարդասպանութիւններու, որոնց դատավարութեան ընթացքին, իբրեւ մեղմացուցիչ պարագաներ, նկատի կ'առնուին զգացումը, հոգեբանական վայրկեանը եւն.։ Ռուսիոյ մէջ տասը տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուին անոնք՝ որ սիրոյ համար մարդ կը մեռցնեն։ Համայնավարները նախանձը կը նկատեն քաղքենի պարապ մարդոց գործ, որ ուրիշ ընելիք չունենալով նման հոգեբանական [illegible] կը զբաղին։ Կ'ընդունին այսպիսի դէպքերու գոյութիւնը Ռուսիոյ մէջ եւս, բայց կը փառաբանեն թէ բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու շատ քիչ են։ Ընդհանրապէս կը պատահին, անձնասպանութեան ձեւին տակ, հին սերունդի մարդոց մօտ։ Համայնավար երիտասարդութիւնը շատ կարեւորութիւն չի տար ատանկ բաներու եւ ծիծաղելի կը գտնէ սիրային յուսախաբութեան համար անձնասպան ըլլալը։

Ռուսական նոր օրէնսդրութիւնը կարելի եղածին չափ կը պաշտպանէ կինը, նոյն իսկ կողմնակցութիւն ընելով, այնպէս որ այրերը ստիպուած են զգոյշ շարժիլ, եթէ կ'ուզեն իրենց հանգիստը չխանգարել։ Ուրիշ երկիրներու մէջ, կինն է այր մարդուն գոհը, Ռուսիոյ մէջ՝ հակառակը։

Քաղաքներու մէջ,— ուր կրօնքը մեծապէս տկարացած է — ամուսնալուծումները շատ են, մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ։ Երեւոյթը այնքա՛ն ընդհանրացած է որ, ամուսնալուծումը բան մը չի կորսնցներ կնոջ արժէքէն։ Քսան տարուան աղջիկ մը, զատուած ամուսինէն՝ տարի մը վերջ, կ'ըսէ,— «Ընկերուհի մը ունինք գրասենեակին մէջ, քառասուն տարեկան է եւ դեռ ամուրի է։ Ծիծաղելի է խեղճը։ Չի գիտեր թէ ի՞նչ է կեանքը, ու կարելի չէ զայն փոխել, որովհետեւ նախապատերազմեան գաղափարներով կ'ապրի։ Երիտասարդները կը սիրենք փոփոխութիւնը. Ամուսինս ուրիշ կնոջ մը հետ դուրս կ'ելլէր, իրեն ըսի, որ պիտի ամուսնալուծուիմ։ Դատավարութեան մէջ էինք սենեակին համար, բայց տեղի չպիտի տամ քանի որ օրէնքով ինծի կ'իյնայ սենեակը»։

Բնակարանի հարցը սուր հանգամանք առած ըլլալով, շատ մը խնդալիք դէպքեր կը պատահին։ Օրինակ, ամուսնալուծուած այր մը կ'ուզէ իր նախկին կինը (ըսենք թիւ 1) հեռացնել, որպէսզի նորը (թիւ 2) կարենայ գալ։ Թիւ 1ը չուզեր հեռանալ տեղ չունենալով եւ դատարանը իրաւունք կուտայ, կամ պէտք է երեքը միասին բնակին, կամ թէ թիւ 2ը պէտք է հեռանայ։ Այս անպատեհութիւններուն պատճառաւ, շատերը կը խուսափին ամուսնալուծումէն եւ շատերն ալ կ'ամուսնանան ... սենեակի մը համար, որովհետեւ սենեակ մը ձեռք ձգող թախտաւոր աղջիկը խոշոր դրամօժիտ մը ունեցողի չափ կրնայ պարծենալ։

Գալով ընտանեկան դաստիարակութեան, ծնողք մը շատ քիչ կրնայ ազդել պզտիկներու բարոյականին վրայ, այդ հոգը պետութիւնը իր վրայ առած ըլլալով։ Աւելին ըլլալով, տղաքը կ'աշխատին նոր սկզբունքներուն վարժեցնել իրենց ծնողքը։ Պարզ խօսելով դպրոցին մէջ կը տեսնեն նշանատախտակ մը՝ վրան գրուած, «տղա՛ք, ահազանգը հնչեցուցէք, ձեր ծնողքը եկեղեցի կ'երթայ»։ Քանի մը բացատրութիւններ ուսուցիչին կողմէ եւ հազիւ տուն հասած, իրենց հօր ու մօր քարոզ կարդալու կ'ելլեն։ Այս դաստիարակութեամբ փոքր տարիքէն կ'ազատագրուին տղաքը։

Քաղաքներու մէջ ծնունդներու թիւը նուազեցնող օրինական վիժումի թոյլտուութիւնը քիչ քիչ կը սահմանափակուի։ Ներկայիս վիժումի մը իրաւունք ստանալու համար, նիւթական պայմանները նկատի կ'առնուին։ Ինչ որ կը թոյլատրուի ամսական 150 րուբլի շահող բանուորուհիի մը, չի թոյլատրուիր 800—1200 րուբլի ամսական շահող ճարտարապետի մը կնոջ, եթէ առողջապահական կամ ուրիշ կարեւոր պատճառներ չկան։ Այս սահմանափակումը եղած չէ ժողովուրդին թիւը չատցնելու մտքով, որովհետեւ ամէն տարի երեք միլիոն հոգի կ'աւելնայ երկրին բնակչութեան վրայ։

Դառնացած ծերուկ յեղափոխական մը կ'ըսէ յօդուածագիր Գ. Գէոլանի, — «Մտածումի, կարծիքի, ժողովի, եւն.ի ոչ մէկ ազատութիւն կայ նոր վարչաձեւին տակ, բացի սիրոյ լիակատար ազատութենէն, եւ քաղաքացիները լայնօրէն կ'օգտուին անկէ»։ Այցելողները կը հաւաստեն թէ պոռնկութիւնը վերցած է մեծ քաղաքներու մէջ. Նախ անոր համար որ 1928—29 բոլոր ցնծուհիները կը հաւաքուին եւ [illegible] հեռաւոր ծայրագաւառները կը ղրկուին, եւ երկրորդ՝ ազատ կենցաղին պատճառաւ։

Այս ծանօթութիւնները կարդացող ընթերցողը կը հաւկնայ անշուշտ, թէ հիմնովին փոխուած չեն դեռ երկրին բարքերը։ Պարզ է թէ, Ռուսիոյ պէս ընդարձակ երկրի մը մէջ, կարելի չէ մէկ օրէն միւսը արմատական փոփոխութիւններ մտցնել։ Կրօնական, ամուսնական հին սովորութիւններ դեռ ի զօրու են գաւառներու մէջ, ուր աղջիկ մը ամուսնացնել ուզող ծնողքը կը ստիպուի իր մէկ հատիկ կովը ծախել։ Քաղաքներու մէջ նոր գաղափարներով մեծցած երիտասարդութիւնը երբ կը լսէ ասոնք՝ կը բողոքէ. բայց պետութեան վարիչները այն հաւատքը ունին, թէ անհատական տնտեսութեան փոփոխութիւններուն հետ, ամէն ինչ պիտի կարգադրուի։

Այրերու հետ քաղաքական հաւասար իրաւունքներ վայելող կիները երկրին միակ կուսակցութեան մէջ մեծ դեր մը չեն խաղար, հակառակ վարիչներու փափաքին, որ Լենինինն ալ էր։ «Պէտք է, որ խոհարարուհի մը պետութեան գործերը վարելու կարող ըլլայ»։ 13րդ ընդհ. ժողովին, կին պատգամաւորները կը կազմէին հարիւրին 2.7ը, 15րդին՝ հարիւրին 4.6. իսկ 16րդին՝ հարիւրին 7.7ը, երթալով իրենց թիւը կ'աւելնայ։

Ընկերուհի Արթիուքինա, — համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի «կին բաժին»ի վարիչը — պէտք եղած խրատները եւ դասերը կուտայ կուսակցական յարմարութիւն ունեցող կիներուն, պատգամաւորներուն։ Ծանօթ կիներէն յիշենք Քրուբսքայան, Լենինի այրին, հանրային կրթութեան օգնական գործավար, Տիկ. Քոլոնթայ, Նորվեկիոյ եւ Շուէտի խորհրդային դեսպանը, Տիկ. Վլատիմառա Եագօվլէվա, մեծ Ռուսիոյ դաշնակցային հանրապետութեան ելմտական գործավարը, Տիկ. Բիէչքովա, քաղաքական բանտարկեալներու Կարմիր Խաչի նախագահ, եւ Մաքսիմ Կորքիի առաջին կինը։ Շարքը կարելի է երկարել

Կիները մեծ դեր կը կատարեն մանաւանդ տնտեսական կեանքին մէջ։ 1920—30, ճարտարարուեստի աշխատող կիներու թիւը ընդհ. բանուորութեան 28 առհարիւրը կը կազմէ. կարգ մը ճիւղերու մէջ կը տիրապետեն իսկ. օրինակ թուղթ՝ հարիւրին 62, հիւսուածեղէն՝ հարիւրին 55։ Այրերէն պակաս կը շահին, բայց թեթեւ գործերը կ'ընեն միայն։

Դաշտային աշխատանքներու մէջ, հաւաքական տնտեսութիւններու միջոցով, կը մեծնայ իրենց գործունէութեան շրջանակը, կը կանոնաւորուի աշխատանքը։ Քաղաքի կիներու ընկերային առաւելութիւններէն — մանկատուներ, պարտէզներ եւն.— զրկուած ըլլալով հանդերձ, դարձեալ գոհ են, որովհետեւ, նախկինին վրայ մեծ առաւելութիւններ կը ստանան։ Սթալինի գրուած նամակի մը մէջ, խումբ մը կիներ կ'ըսեն.

— «Նախապէս գիւղերու մէջ օրէնք էր, որ գիւղացին իր կինը ծեծէ։ Գինով, երբ զայրանար, կը սկսէր վրէժը կնոջմէն առնել։ Կովը ծեծելը մեղք կը սեպէր, իսկ կինը ծեծելը՝ իրաւունք։ Յեղափոխութենէն վերջ, գաղտնի կը շարունակուէր այս օրէնքը, բայց ներկայիս անհետացած է այլեւս։ Մեր ամուսինները աւելի քաղաքավար են եւ մենք՝ աւելի անկախ. . »։

Մեղքը իրենց վիզը, եթէ սուտ կ'ըսեն։

Ահա, նոր Ռուսիոյ կիներու ընկերային կացութեան մօտաւոր պատկերը։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԵՄԱԼ ՎԱՆՏԷՐՎԷԼՏԻ ԱՉՔՈՎ

Թուլուզի Լա Տէփէշը, որ, Փարիզի եւ գաւառներուն մէջ, շատ տարածուած եւ ծանօթ օրաթերթ մըն է, 16 սեպտեմբերի թիւով կը հրատարակէ հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը.—

Փոխանցումի մը ձեւով, հին վարչաձեւի միապետներուն տեղը գրաւած բախտի միապետներու արդի ցուցահանդէսին մէջ դուք կը տեսնէք շատ տարօրինակ դէմքեր։ Սակայն անոնց մէջ իբրեւ ամէնէն աւելի տարօրինակը եւ ուշագրաւը կը ներկայանայ Մուսթաֆա Քէմալ կամ Կազին, .. բառ մը, զոր արեւմտեան երկիրներու օրագրողները, ամչնալով, կը թարգմանեն Ցաղթական, թէեւ ճիշդ էր ըսել Զարդարար քրիստոնէից։

Ինծի ծանօթ է այն շրջանը (1925—1927), երբ պերճ անթախս դեսպանները,— որոնք երբեմն կը ստիպուէին զրկուիլ Պոլսոյ քաղցրութենէն՝ երթալ երեւնալու համար, կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակով մը, Էնկիւրիի շինութեանց խառնիճաղանճին մէջ,— ինծի կը նկարագրէին, իրենց տեղեկագիրներով, պաշտօնական երեկոյթները, աւելի ճիշդ է ըսել՝ պաշտօնական «գիշերներ»ը, որոնք անպայման կը վերջանային գինարբուքով, ուր հանրապետութեան նախագահը, զոր Էնկիւրիի մէկ թերթին ֆրանսերէն օրինակը, Journal d'Ankara, իր վերջին թիւով կ'անուանէ արդի Թուրքիոյ «առաջնորդը եւ ազատարարը», կը փոխակերպուէր ինքն իր վրայ դառնալով պարող աշխարհական տէրվիշի մը եւ, կարծես պարի մարաթոնի մը մէջ ըլլար, քովյլիէռթիւն կ'ընէր մինչեւ որ ճերմկէր դուրս

Ուրիշ ժամանակ, Մուսթաֆա Քէմալ անմերձենալի կը մնար թէ օտար դեսպաններուն, որոնք, մնաց որ, Պոլիս կը բնակէին այնքան ատեն որքան կրնային, թէ անոնց գործակատարներուն եւ խորհրդականներուն, ինչպէս Ստալին՝ իր Կրէմլին պալատին մէջ։

Հեռուէն ան այնպէս կը պահէր հմայքը, զոր արդարապէս շահած էր ընդհ. պատերազմին, այլ մանաւանդ հելլէն եւ թրքական պատերազմի ընթացքին ազգային ազատագրութեան պայքարին մէջ, որուն փառաւոր տարեդարձը (26—30 Օգոստոս 1922) կը տօնէին դեռ երէկ, Էնկիւրիի մէջ։

Արտաքին աշխարհի թրքասէրներուն համար,— եւ Ֆրանսայի մէջ, Ֆրանսուա Ա.էն մինչեւ Ֆրանքլէն-Պուլիոն, ո՞վ է որ թրքասէր չէ խորքին մէջ,— Մուսթաֆա Քէմալ կը ներկայանայ, ամէն բանէ առաջ, իբրեւ վերանորոգիչ մը, տեսակ մը Անատոլուի Հանրապետական Մեծն Պետրոս։ Կատաղի օտարատեաց, որ երբեք չուզեր իր ուշադրութենէն հեռացնել ինչ որ եղաւ, իր ամբողջ ասպարէզին մէջ, իր միակ նշանակէտը, — ազատագրել Թուրքիան, զինուորական եւ նիւթական տեսակէտով, օտարներու լուծէն, բայց յամառութեամբ հետամուտ՝ երկիրը արդիականացնելու, եւրոպականացնելու, աշխարհականացնելու, նոյն իսկ խորհրդարանականացնելու։

Ժողովուրդին համար, Մուսթաֆա Քէմալ այն մարդն է, որ արգիլեց ֆէսը, ինչպէս չինացի հանրապետականները ջնջեցին մազի պոչը։ Ու վերջապէս Մուսթաֆա Քէմալ այն մարդն է, որ ոչ միայն արտօնեց կիները՝ բանալու իրենց երեսը, այլ եւ բարոյապէս մղեց այդ ուղղութեամբ։ Աղօթատունը բաժնեց պետութենէն, Խալիֆայութիւնը Սուլթանութենէն, յետոյ նախ ջնջեց սուլթանութիւնը, վերջը՝ խալիֆայութիւնը, այսպէս հիմնայատակ հարթելով հին հաստատութիւնները եւ հին բարքերը։ Կարճ խօսքով, երկաթէ ձեռքով մը կը վարէ բռունցք ունեցող կառավարութիւն մը, միտքը դրած՝ երթալու մինչեւ ծայրը յեղափոխութեան մը, որ ոչ մէկ հետք պիտի թողու օսմանեան հին կայսրութենէն։

Անշուշտ, այս ամէնուն մէջ ճիշդ կամ չիտակ բաներ ալ կան, եւ, այս օրերու դիկտատուրաներու հաւաքածոյին մէջ, թրքական դիկտատուրան, իր ժողովրդապետական երեսով, իրապէս կը ներկայանայ իբրեւ ձախ դիկտատուրա մը։

Բայց եւ այնպէս չի դադրիր դիկտատուրա կոչուելէ, դիկտատուրա մը որ հազիւ կը ծածկուի խորհրդարանական վարչաձեւի վարագոյրով մը։ Եւ Մուսթաֆա Քէմալ, «Գորշ Գայլը», ճիշդն ըսելով՝ ժողովրդապետութեան մը հիմնադիրը եւ բռնաւոր կոչուելէ առաջ ամէն բան է։ Զինք աւելի լաւ պիտի պատկերացնէք՝ կարդալով գիրքը, զոր գրած է հարիւրապետ Արմսթրոնկ, Պոլսոյ անգլիական զինուորական նախկին կցորդը, Թուրք հանրապետութեան նախագահին մասին (ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողները ծանօթ են այդ գրքին, լոյս տեսած ըլլալով ՅԱՌԱՋի էջերուն մէջ)։

Թերեւս ոմանք այդ կենսագրութիւնը համարին,— հակառակ պարկեշտ գնահատութեան մը իր պատուոյն,— քիչ մը չատ գրական, կամ դեռ թէ հեղինակը, աւելի յստակ ներկայացնելու համար հակադրութիւնները, չափազանցած է, Կազիին նկարագրին մէջ, շուքերն ու լոյսերը, մեծցուցած է գերազանցութեան եւ յուսահատութեան պարբերական խաղը, ուր ապրած է Մուսթաֆա Քէմալ, մանկութենէն սկսեալ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, տրուած դիմանկարը զարմանալի կերպով կենդանի է։

Հետզհետէ աճող շահագրգռութեամբ, մէկ ծայրէն միւսը, կը կարդանք արտասովոր պատմութիւնը այս Օսմանցիին, որուն մէջ, ատենօք, զինուորական կցորդ եղած ժամանակ, Սոֆիայի կիները կը տեսնէին իր թաթար նախահայրերուն յարութիւնը.— պատանի գիւղացի կնոջ մը եւ Սելանիկցի աննշան պաշտօնեայի մը, մանկութեան շրջանին՝ ագարակապանի ծառայ եւ հովիւ, յետոյ, երբ մայրը կը վերամուսնանայ հարուստ մարդու մը հետ, կը մտնէ սպայից վարժարան, արդէն երիտասարդ զինուորական՝ ամբողջովին կը նուիրուի այն դաւադրութիւններուն, որոնք կը պատրաստուէին ընդդէմ Սուլթան Ապտիւլ Համիտի, Կարմիր Սուլթանին, ժամանակ մը կ'անդամակցի Իթթիհատ — Թէրաքքը կուսակցութեան, ի վերջոյ կը կանգնի Վենիզէլոսի դէմ՝ ազգային հերոս դարձած, վերջապէս տապալելով հին իշխանութիւնը, կրօնական ու քաղաքական, կը յայտնուի իբրեւ յեղափոխական ժողովրդապետական դէմք, ինքզինք նախագահ ընտրել կուտայ Ազգ. Ժողովին, վերջապէս, կամաց կամաց, թերեւս աւելի իբրեւ մղումով քան թէ իր կամքով, կը դառնայ բռնապետ արեւելեան տիպարով, կասկածոտ, անգութ, անբարոյական, ու կը վերակոչէ, փոխելու աստիճան, երիտասարդութեան իր անդադրում խենթ կեանքը, փողոցային աղջիկներու հետ խաղալով, նոյն իսկ, ինչպէս կը հաստատէ Արմսթրոնկ, մանչ հետապնդելով, օտար դեսպաններուն պարահանդէսներ տալով, մինչ նոյն պահուն, Էնկիւրիի հրապարակին վրայ կախաղան կը բարձրացնէր 11 հոգի, իր նախկին ընկերներէն, վերջապէս, իր կենսագրին բառով, «Թուրքիոյ վրայ կը դնէ իր կնիքը բանտով, կախաղանով, արիւնով եւ մահապարտութիւններով»։

Կարդացէք Արմսթրոնկի գրքին մէջ, շատ ուրիշ դրուագներու կարգին, այն պատմութիւնը մանաւանդ, ուր կը ներկայացուին Մուսթաֆա Քէմալի անհամաձայնութիւնները Ազգ. Ժողովի հետ, Խալիֆայութեան եւ սուլթանութեան անջատման, ինչպէս նաեւ վերջին սուլթանին վտարման մասին։ (ԽՄԲ.— Ցետոյ երկար մէջբերում մը Արմսթրոնկի գրքէն, աւելորդ կը համարինք տալ այդ մէջբերումը՝ արդէն ծանօթ ըլլալով մեր ընթերցողներուն)։

Տարբեր եւրոպական խորհրդարաններէն, տարբեր իրաւասութիւններու հաստատութեան տեսակէտով եւ իշխանութիւնը վարելու եղանակով, Թուրք հանրապետութեան նախագահը շատ կը տարբերի Լըպրէնէն ու Բուզվէլթէն։

Այս ամէնը կը նշանակէ թէ ժողովրդապետական ձեւերը, Ազգ. այս. Ժողովը, հանրաքուէով ընտրուած այս երեսփոխանները պարզ երեւոյթնե՞ր են, աչք — խաբելու պարզ խաղե՞ր։

Ձեզ հաւատար։

Պետական կազմակերպութեանց մէջ գոյութիւն ունին միայն երեք ընդունուած հիմքեր,— աստուածային իրաւունք, բռնութեան իրաւունք, ժողովրդային իրաւունք։

Արդ, եթէ որոշ իրողութիւն մը կայ, այն է թէ, (Ֆէրրէրօ հարիւր անգամ իրաւունք ունի՝ երբ կ'ըսէ), բոլոր եւրոպական եւ եւրոպականացած երկիրներու մէջ մեռած է միապետութիւնը, որ հիմնուած էր աստուածային իրաւունքի վրայ։

Միւս կողմէ, մեր օրերու դիկտատուրները,— Նախկին ռմբնադիրներ, ներկարարներ կամ երբեմնի պրոլետարներ մտային կամ ֆիզիքական աշխատանքի,— որոնք Հոհէնցոլերնեան կամ Ռոմանովեան գահակալներուն յաջորդեցին, ի վերջոյ պարտաւոր են ընդունիլ ճշմարտութիւնը այն հասարակ տողին թէ կարելի է ամէն բան ընել սուիններով, բացի վրան նստելէ։

Կը մնայ ժողովրդային իրաւունքը։ Հարցը սովետներու մասին ըլլայ թէ չինական Քուօմինթանկին, ֆաշական Բարձր. Խորհուրդին թէ Նացի Ռայխսթակին կամ թրքական Ազգ. Ժողովին, արդի բոլոր դիկտատուրաները հասարակաց սա գիծն ունին որ կը յաւակնին իբրեւ կուսակցական դիկտատուրաներ։ Այդ դիկտատուրաները, հանրաքուէով թէ սովետական ընտրութեամբ, չինական կառավարական խնամակալութեան եղանակով թէ, ինչպէս Էնկիւրիի մէջ, մասնաւորցնելով այն ընտրութիւնը երեսփոխաններուն, որոնք կ'ապրին կախաղանի սարսափին տակ, հակառակ ամէն բանի՝ ժողովրդապետական սկզբունքին կուտան, տեսականին մէջ, վերջին խօսքը ժողովրդային մեծամասնութեան պահելու պատիւն ու իրաւունքը

Այժմէն անոնք, որ գիտեն, նախատեսելով, իրերը դիտել պատմագէտի հեռատեսութեամբ, վստահ են թէ այս դիկտատուրաները պարզ անձնափոխութիւններ են, միապետականութեան մեռած աստուածներու ծաղրանկարային եւ ապագայ չունեցող վերյայտնութիւններ միայն։ Այդ դիկտատուրաները վերջ չեն կրնար դնել ժողովրդապետութեան։ Անոնք կը մատնեն ջրապտոյտը յեղափոխական հոսանքներու, որոնք ժողովուրդները կը մղեն ազատօրէն տնօրինելու իրենց ճակատագիրը, քաղաքական եւ ընկերային գետնի վրայ.

ԷՄԻԼ ՎԱՆՏԵՐՎԷԼՏ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ներկայիս բոլոր կառավարութեանց համար օրուան հրատապ հարցը եղած է օդային սպառազինութիւնը։ Ամէն օր նոր ու կատարելագործեալ օդանաւեր ու սաւառնակներ կը շինուին, որոնք զինուած են մահաբեր զէնքերով, ահռելի պայթուցիկներով եւ հրձիգ ռումբերով։ Մասնագէտներու կարծիքով, օդանաւերը բախտորոշ դեր մը ունին կատարելիք ապագայ պատերազմներու մէջ։

Արդ, որպէսզի օդանաւերը կարենան պէտք եղած կերպով պարենաւորուիլ, անհրաժեշտ է որ կայաններ ունենան թէ՛ ծովի եւ թէ՛ ցամաքի վրայ։ Այս նպատակով Ամերիկայի մէջ վերջերս շինուած է վիթխարի փոխադրանաւ — կայան մը, որ ժամական 29 մղոն արագութեամբ կ'ընթանայ։ Ան կրնայ կրել 72 սաւառնակներ, որոնք ուզած ատեն ամենամեծ դիւրութեամբ կրնան թռիչք կատարել շոգենաւին վրայէն կամ իջնել անոր վրայ, առանց որ եւ է անպատեհութեան։

*** Ամերիկացի ճարտարագէտ մը հնարած է նոր տեսակ վայրաչափ մը, որ կրնայ շարժիլ օդին միջոցաւ իրեն փոխանցուած ելեկտրական հոսանքին շնորհիւ։ Ելեկտրականութիւնը վայրաչափին կը հաղորդուի անթելի միջոցաւ։ Փորձերը խիստ յաջող արդիւնք մը տուած են։ Ճարտարագէտը հաւատացած է թէ գիւտը աւելի կատարելագործելու, որպէսզի այդ վայրաշարժը կարենայ քալել նաեւ կապուած վակոնները։

Անգլիական թերթերը գովեստով կը խօսին այս գիւտի մասին, որ կը է մեծ յեղաշրջում մը առաջ արդի քաղաքակրթութեան փոխադ կան միջոցներուն մէջ։

*** Ֆրանսացի ծովային ճարտար գէտ մը հնարած է բոլորովին գրութեամբ նաւակ մը, որ կը նայ երկու խողովակներէ եւ մը չղթայէ։ Խողովակներուն ձախ կողմերը շինուած են տուփեր, անոնց մէջ զետեղուած մար ուղը, իսկ ետեւի մասին հաստատուած է նաւակու տեղ մը հեծանիւներու նստատեղիին պէս ուած է շատ թեթեւ ազուցատ մը։

Այդ նաւակը կը կոչուի ջուր ծանիւ, որ սովորական հեծանիւ պէս ոչ թէ ոտքով, այլ ձեռքով ման մէջ կը դրուի։ Հեծանի ձեռքով արագօրէն կը դարձնէ մը, որուն վրայ կը շարժի որ իր կարգին շատ աւելի արագ պով շարժման մէջ կը դնէ յետնամասին վրայ գտնուող տակը, եւ այսպէսով մեծ արագու թեամբ կը յառաջանայ այդ նորկե նաւակը.

*** Ամերիկացի ճարտարապետ Ֆարի հնարած է բոլորովին նոր րութեամբ մեքենայ մը, որ կրնայ միլիոն անգամ մեծցնել ոեւ է Այս նորահնար գործիքը բայց եթէ տեսակ մը պզտիկ դէտ, որուն շնորհիւ կարելի ամենաթեթեւ շշուկէն մինչեւ զօրաւոր աղմուկը, միեւնոյն ճշդելու չափերով ձայնին թրթռ ցումները։

Ձայնական այս նոր մանրադիտ տոնքան հարթ ու զգայուն է, նով կարելի է լսել մարդկային մա մնին գործարաններու գործունէ թենէն առաջ եկած բոլոր նուրբ ձա ները, ինչ որ հիւանդութեանց ար տաճանաչման տեսակէտով կոչուած մեծ ծառայութիւններ մատուցանել բժշկութեան.

Անկէ զատ, նոր շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ լսել մղոններ հեռու նուող ռադիոյի մը անխելին ձայնը, ինչ որ պատերազմի ատեն ժամանակին նախատեսելով վտանգը, թոյլատրէ կանխապաշտպան միջոցներ ձեռք առնել թշնամի օդանաւերուն դէմ։

*** Սան Ֆրանչիսքոյի մէջ, Թոմ Մարլինքսթին անուն ճարտարապետ ծրագիր մը յղացած է, որ եթէ իրա կանանայ, կարելի պիտի ըլլայ ժամէն հանել լուսինին՝ գործիքի միջոցաւ, որ հրթիռով առաջ պիտի մղուի։ Այդ հրթիռը միջոցին մէջ տի արձակուի հսկայ անիւի մը ցաւ, ժամական 25.000 մղոն արագու թեամբ։

Ցիշեալ ճարտարագէտը հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ այս սին —

Միջմոլորակային անջրպետին ճամբորդելու համար առաջին ա տեհութիւնը որ կը ներկայանայ րին ձգողական զօրութենէն խուսա լուծելի է ։ Եթէ կարելի ըլլայ այնպիսի մեքենայ մը, որուն արա գութիւնը անցնի երկրին թափ շարժումին արագութենէն, այն ա հնարաւոր պիտի ըլլայ երկրային շաւիղէն եւ զերծ մնալ բազմոտին ծանրութեան օրէնք րէն։ Այդ դժուարութեան կարելի է առնել հսկայ անիւով մը, դառնայ ժամական հազար մղոն րագութեամբ. այս նպատակով րուէ հրթիռը հաստատել անիւի մը ներսը, ինքնաշարժ անջատումով մը մէջ պիտի արձակուի փափաքուած րագութեամբ եւ պիտի հասնի լուսի նին։

*** Հարվըրտի համալսարանի դագէտները Լուսնթագ մոլորակի վրայ նշմարած են անսովոր բիծ մը որ կը շարժէր մոլորակի հասարակ ծին հարաւային մասին մէջ։ Կը կար ծուի թէ այդ բիծը մթնոլորտայ հսկայ փոթորիկ մըն է, որ անսահման տարածութեան մը վրայ պայթած Լուսնթագին մէջ։

Ինչպէս գիտենք, Լուսնթագը րեգակնային դրութեան մէջ ամենա մեծ մոլորակն է, երկրէն 387 միլիոն մղոն հեռու կը գտնուի եւ շրջապատ ուած է հինգ արբանեակներով

*** Իտալացի աստղագէտ մը րիկօ Ֆէրմի յաջողած է արուեստա կան եղանակով ստեղծել նոր մարմին մը, որ կուգայ աւելցնել բանքը արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող 92 պարզ մարմիններուն։

Գ. Ֆէրմիի աշխատանքները գիւտ են Ֆրանսացի երկու

...գիտնականներուն՝ Գ. Ժօլիոյի եւ տիկ. ...իւրիի կողմէ կատարուած ուսումնասիրութեանց ...
...Գիտնականը յաջողած է ... ճեմական միջնորդին եղանակով յար-... ֆիզիքական բառով՝ ռմբակոծել ... հիւլէն, որ պարզ մար-... ... չարքին մէջ միրճին ... կը գրաւէր։ ... կրկնակ ... իր բաժանումը ծնունդ տուած ... նոր պարզ մարմինի մը, որուն ... «Նոր Շարք» անունը տուած են։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անմիտ խաղեր

— o —

ՎԱԼԱՆՍ, 16 սեպտ. (Յառաջ). — Գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ թէ Ազգ. Միութիւնը իր շրջանը լրացուցած ըլլալով նոր ընտրութիւն պիտի կատարէ։ Այս առթիւ քանի մը տող գրուած ալ ... տպուած էր ազգ. միու-թեան գործունէութեան մասին։ Կ'ե-... ի այդ գրութիւնը հաճելի չէ ե-... կարգ մը խառնակիչներու։ Եւ ... միացեալ ճակատով սկսաւ ան-... անոնք գաւեր սարքել, ընտրութիւ-... տախտակեցնելու համար։

Ազգ. Միութիւնը քանի մը նիստերէ ... կ'որոշէ այս տարի ընտրութիւնը կատարել ժողովրդական քուէարկութեամբ, միայն տուրք վճարողներով։ Այս հիման վրայ յայտարարութիւն կը փակցնէ բոլոր խանութներու ... թէ այն հայրենակիցը որ իր պարտականութիւնը չի կատարեր, այսինքն տարեկան 12 ֆր. չի վճարեր, ... գիտի ընտրութեան իրաւունքէն։

Այս յայտարարութենէն քանի մը ... վերջը հոգեւորական խմբակի մը ... նամակ կը գրկուի Ազգ. Միութեան պահանջելով ընտրութիւնը կատարել անխտիր՝ տուրք վճարեն կամ ոչ։ Անշուշտ պատասխան չի տրուիր, հիմ բռնելով սահմանադրական օրէնքը եւ կառավարութենէն վաւերացուած կանոնագիրը։

Ազգ. Միութիւնը բոլոր տուրք վճարողներուն մէկ մէկ տոմս կը զրկէ որպէսզի ներկայ ըլլան ընտրութեան (9 սեպտ.)։ Ժողովուրդը կուգայ իր պարտականութիւնը կատարելու։ Ցանկալի եկեղեցիին դուռը կամաց մը կը բացուի եւ՞ ներս կը մտնէ Թամկա-վար մը։ Ազգ. Միութեան մէկ անդամը կ'ըսէ — «Պարոն, համաձայն մեր յայտարարութեան դուք իրաւունք չունիք այս ժողովին մասնակցելու, ... գուրս ելլել»։ Պարոնը նեղը ... կ'ուզէ իբրեւ Թղթակից ներ-կայանալ բայց չէր կրնար ապացուցա-նել եւ կը հեռանայ։ Հայու փողոցին ... հասած ուրիշ ռամկավար մը ... իբր Թղթակից կ'ուզէ մաս-նակցիլ։ Ըստ այս ... հայրենակ-ներէն ամիսը 2 ֆր. կը խնդրուէր ... համար, կը պատասխանէին թէ ... չենք զգար Ազգ. Միութեան ... փոքրիկները ... կը ...

Ժողովը բացուելով, դիւանի նախագահ ընտրուեցաւ Գ. Կարապետ Գալ... Շահան ... Նախագահը դեռ գոր-... չհռնայած, սկսան աջէն ձախէն ... վարչութեան հասցէին թէ ի-... փախաքին համաձայն կարգա-... չէր եղած։ Ի հարկէ վար-... անդամներն ալ կը պատաս-խանէին.

Այդ միջոցին դիւանը հրաժարե-ցաւ եւ իրարանցումէ մը վերջ ժողո-վը փակուեցաւ. Պարկեշտ հայրենա-կիցները եւ մեր ընկերները իրենց պա-զարիւնը պահեցին, այլապէս անտ-խորժութիւններ պիտի պատահէին։

Այս մութ խաղերը ըմբռնուած են բազմաթիւ անձեր եւ չեզոք հայեր։

Ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ այս անմիտ խա-ղերով։ Կուսակցական պայքա՞ր,— բայց չէ՞ որ հօթը ընտրելիներն ալ չեզոք են։ Եթէ խակապէս կը հետա-քրքրուին ազգային ոգիով, ինչո՞ւ չեն կատարեր իրենց պարտականու-թիւնը եւ սիրտ կը պղտորեն զանա-զան դիմակներ գնելով։

Կամար

Թուրքեւպուլկար լրագրական վէճը

Սոֆիայի «Զամպանա» թերթը կը գրէ.—

Երկու տարիէ մը ի վեր, թրքական մամուլին մէջ կը նկատուի մեզի դէմ անողոք պայքար մը որ ոչինչով կ'ար-դարանայ։ Այս տեսակէտէն մասնա-ւորապէս ջղայնոտ է «Ճիւմհուրիէթ» թերթը, որուն գրեթէ բոլոր թիւե-րուն մէջ գէշ բան մը կայ Պուլկա-րիոյ, պուլկար կառավարութեան եւ Պուլկարներու մասին։ Այս թերթը, որքան ալ լուրջ եղած ըլլայ, մեզ հան-դէպ կը գործածէ լեզու մը, որ չա-փազանց անզուսպ, եւ նոյն իսկ վի-րաւորական է։ Մինչ «յաւատեղեակ» պուլկարական գործերու մասին, ամէնափոքր խորքութիւնց մէջ իսկ առիթ մը կը փնտռէ խայթելու հա-մար։ Եթէ «Ճիւմհուրիէթ»ի նպա-տակներէն մէկն է իր ընթերցողնե-րուն միջեւ՝ ատելութիւն սերմանել մեր մեզի դէմ, մենք՝ Պուլկարներս չենք որ պիտի ցաւինք ատոր համար։ Թերթին խմբագիրները իրենց գլուխը ուռեցնելով խմբագրապետ Եիւնուս Նատի պէյ մեր մասին կրնան մտա-ծել ինչ որ կը ցանկան, ու մեզ հան-դէպ ինչ զգացում որ կ'ուզեն, բայց անոնք պէտք չէ մոռնան թէ աշխարհի մէջ կան բաներ որոնց մասին կարելի չէ խօսիլ քիչտ լեզուով, եթէ չեն ուզեր անհամբերութեան ենթարկուիլ երբ մանաւանդ կը վերաբերի ուրիշ ազգերու։ Անոնք պէտք չէ մոռնան որ ամէն մէկ ազգ, մեծ կամ փոքր, ունի ազգային գիտակցութիւն մը, ազգային զգացում մը, որ ոչ մէկ ազգ կ'ուզէ, ու, փոքր ըլլայ ան ու թէ հզօր ալ ըլլայ, ոչ ոքի կը թոյլատրէ ծաղ-րել զանոնք։

Եւ եթէ Եունուս Նատի պէյն ու իր ընկերները իրենց նպատակ դրած են ճիշդ մեր այս գիտակցութեան ու զգացումին դպչիլ, հարեւանական տե-սակէտէն շատ փտանգաւոր շրջանակի մը մէջ կը մտնեն։ Զենք գիտեր, օրի-նակ, թէ ինչ իմաստ ունի մեր երեսին տալ թէ — ինչպէս կ'ընէ «Ճիւմհու-րիէթ» — «Պուլկարները կը չափա-զանցեն, թէ Շիփկայի հանդիսու-թեան առթիւ մենք ուզած ենք մեզի վերագրել ռուսական յաղթանակը։ Պուլկարիոյ զանազան կողմերէն հոն՝ Շիփկա եկողները յաղթանակներ տա-նելու եկած չէին, այլ խոնարհելու «Օսլոֆո Կնէզոտ» (Արծիւներու Բոյն-ին — Շիփկայի գագաթը) եւ այլ գերեզման պաշտպաններու յիշատա-կին առջեւ, եւ հոն բարձրացուած հս-յակապ յիշատակարանին շնորհիւ փա-ռաւորելու անոնց յիշատակը։ Եթէ ա-սիկա, ըստ «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբա-գիրներուն, չափազանցել է, ուրեմն ճիշդ նոյն ձեւով չափազանցած են մեր դրացիները՝ Թուրքիացիները, որոնք խոնարհեցան անհիններուն առ-ջեւ իրենց այն եղբայրներուն, որոնք, Թուրքերուն նման, քաջաբար կռուե-ցան Կոսովոյի առջեւ։ Եթէ ազգա-յին հերոսներու յիշատակին խոնար-հումը ծիծաղելի է, պէտք է ոչ նը-ւազ ծիծաղելի նկատել, ուրեմն, ի-րենց՝ Իզմիր մուտքի տարեդարձին հանդիսութիւնները։

⁂ «Միլլիյէթ» կը գրէ թէ Պուլկարիէն անուած տեղեկութեանց համա-ձայն, Պուլկարիոյ Թուրքերը իրենց ենթարկուած ճնշումին չդիմանալով, կը շարունակեն Տուրքիա պաստա-նիլ։ Քանի մը օր առաջ 150 հոգինոց խումբ մը այնտեղ ապաստանած է առանց ուտելիքի եւ դրամի։ Միլլիէթի կուսակալը ուտելիք բաժնած է անոնց։ Թուրք հիւպատոսը կը զբաղի այս փախստականներու կացութեամբ որոնք թուրք կառավարութեան ծախ-քով Թուրքիա պիտի փոխադրուին

. Խուրիէէէն ալ կը գրեն նոյն թեր-թին.— Եթէ հարկ ըլլայ իրականու-թիւնը յայտնել, ամբողջ աշխարհի յայտնելու ենք թէ տակաւին վերջ գը-տած չեն այն գէշութիւնները որոնց ենթակայ է Պուլկարիոյ թուրք փոք-րամասնութիւնը, ազգայնական կազ-մակերպութեանց կողմէ։ Խուրիէէ ե-կող գաղթական զանգուածները կը հաստատեն մեր այս բանը։ Այսպէս, Բազկրատի Գօրօզան եւ Ազ Մէհմէտ գիւղերէն եկած մեր դժբախտ ցեղա-կիցներու պատմածին համաձայն, ա-րեւմուտքէն յետոյ, Պուլկարները կ'ելլեն իրենց թուրք հարեւաններու տանիքներուն վրայ, կը վերցնեն կղ-մինտրները, կը քակեն պատերը։ Եւ երբ խեղճ Թուրքերը, գլուխնին դուրս հանելով «Ի՞նչ կ'ընէք» կ'ըսեն, այդ անմեղ Թուրքերը փողո-ցը կը քաշկռտեն եւ սաստիկ կը ծե-ծեն։ Ցարժակողները կ'աղդարարեն յուսահատութիւն պահել կառավարական քն-նիչներու առջեւ, սպառնալով հակա-ռակ պարագային սպաննել խօսողնե-րը։ Այդ մարդիկը կը պաշարեն Ազ Մէհմէտ մզկիթը եւ նամազ ընող-ները մէկիկ մէկիկ ծեծելէ յետոյ, գորգերը կտոր կտոր կ'ընեն եւ փողոց կը նետեն։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պատերազմէն վերջ Ամերիկա տագ-նապի մը մատնուեցաւ, այդ տագնա-պը, կ'ըսեն իմանք, առաւելապէս գործազրկութեան տագնապ է։

Արդարեւ 1933 մարտ ամսուն, երբ Րուզվէլթ նախագահութեան բարձ-րացաւ, Ամերիկայի մէջ գործազուրկ-ներու թիւը կը հասնէր 13.689 000ի, — պէտք է խորհիլ որ դժուար է ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը ունենալ գոր-ծազուրկներու մասին, այնպէս որ այս պաշտօնական թիւէն հետեւցնե-լով ոմանք կ'ըսեն թէ 1933 մարտ ամ-սուն գործազուրկներու թիւը կը հաս-նէր 15 միլիոնի։ Րուզվէլթի վարչա-կան ջանքերով նուազում մը նշմար-ուեցաւ նախ, այսպէս գործազուրկ-ներու թիւը, նոյն տարին, Սեպտեմ-բերին իջաւ մինչեւ 10.108.000։ Դժ-բախտաբար այս թիւը բարձրացաւ շուտով։ 1934 յունուարին գործա-զուրկներու թիւն էր 11.774.000։

Այնպէս կը թուի թէ այս թիւը եր-բեք պիտի չնուազի, պիտի չիջնէ տասը միլիոնէն վար. Ընկերաբաններու կարծիքով, 3—4 միլիոն գործազուրկ-ներու գոյութիւնը ... անհրաժեշ-տութիւն մըն է Մ. Նահանգներու նը-ման երկրի մը համար, որպէսզի ի հարկին կարելի ըլլայ գործաւոր գտ-նել հիւանդ կամ արկածի զոհ գոր-ծաւորներու տեղ. Սակայն նոյն իսկ գործազուրկներու 7—8 միլիոննոց բազմութիւն մը վտանգաւոր վէրք մըն է երկրի մը վրայ։

ՄԻԿԱՐԻ ԹՈՒՂԹԸ

Մխախոտ, առաջ, սովորութիւն էր ծխել միայն ծխամորճով։ Սիկա-րէթ չկար. թուղթի մէջ փաթթելով, գիտցող չկար երկար ժամանակ։

Եգիպտոսի Մէհմէտ Ալի փաշային տղան, Իպրահիմ, երբ կայծակի ա-րագութեամբ արշաւեց Սուրիա, իր բանակին ետեւէն բերել կուտար մեծ քանակութեամբ ծխախոտ եւ ծխա-մորճ։ Աքիայի պաշարման օրերուն էր։ Թշնամիին արձակած ռումբերուն տակ Իպրահիմի բանակին ծխամորճնե-րու անոտները փճացեր էին բո-լորովին։ Ծխախոտ կար, ծխամորճ չկար։ Ի՞նչպէս ծխել։

Այդ շրջանին, Թնդանօթաձգու-թեան մէջ սովորութիւն էր վառօդը փաթթել բարակ հնդկական թուղ-թով, դնել Թնդանօթի փողին մէջ՝ կրակ տալու համար։ Զինուոր մը միտք կը յղանայ այսպիսի թուղթով փաթթել նաեւ ծխախոտ, վառել ու ծխել։

Այնուհետեւ սովորութիւն դարձաւ ծխախոտ ծխել փաթթելէ վերջ բա-րակ թուղթերու մէջ։ Սիկարէթը առեղծուած էր այլ եւս։

1840ին սիկարէթ սկսան ծխել Լոն-տոնի մէջ, 1845ին՝ Ֆրանսայի մէջ, 1850ին՝ Իտալիոյ մէջ։ Շատ դժուար ընդհանրացաւ սիկարէթը, որովհե-տեւ շատեր կը պնդէին թէ ծխախո-տին համը ծխամորճով միայն կը զգացուի, իսկ թուղթով ... մնասա-կար է։

ԱՆԹԱՌԻ ՄԷՋ ԳԻՐՔԵՐ ԵՒ ԳՈՐԾԵՐ ԳՏՆՈՒԵՑԱՆ

Կայր Անթալէն կը գրեն Ազգա-մի.— Կերպասեղէնի վաճառական Ա-լի էֆ.ի Էյուպ Օղլու Քայի տունը նո-րոգուած միջոցին, բանուորները ձե-ղունին մէջ պահուած բազմաթիւ գոյ-քեր գտած են։

Ոստիկանութիւնն ու եկմտական իշ-խանութիւնը տան մէջ խուզարկու-թիւն կատարած եւ գոյքերը ... են։ Գտնուածներն են հազար հատոր օտար լեզուէ գիրք, բազմաթիւ գի-տական գործիքներ, մանրադէտ մը, մակյէր մը եւ ուրիշ առարկաներ։

Փնտռուզները կը շարունակուին այս հին ու մեծ տան մէջ որ նախա-պէս հայ բժիշկի մը կը պատկանէր։

ՄԱՐԴԻԿ ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՉՈՒՆԻՆ

Մինչ պատրաստութիւն կը տեսնուի Ազգ. Պարգեւախաղին երկրորդ վի-ճակահանութիւնը կատարելու 9 հոկ-տեմբերին, միւս կողմէ կը հաղոր-դուի թէ նախորդ վիճակահանութիւն-ներէն 25.000 շահած թիւեր կան, ո-րոնց տէրերը դիմած չեն տակաւին գանձելու։ Այն թիւերը, որոնց վիճա-կահանութեան թուականէն ի վեր վեց ամիս անցած է, կարելի չէ գանձել այլ եւս, այնպէս որ մաս պիտի կազ-մեն պարգեւախաղի գրուած գումա-րին։

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ ապագան

— o —

Աթէնքի «Նոր Օրը» կը գրէ խմբա-գրականի մը մէջ (15 սեպտ.).

— «Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ վեր հանած ենք, Թուրքիոյ խոցելի կողմը բնակչութեան սակաւութիւնն է բաղ-դատմամբ իր տարածութեան։ Առա-ջին մէկ օրէն, Էնկիւրին զգացած է այս ցաւը եւ խորհած միջոցներու մասին՝ դարմանելու համար զայն։ Նախ՝ իբր լաւագոյն դարման ցոյց տրուեցաւ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս գտնուող Թուրքերու ներգաղթի կազմակերպումը։ Ծրագիրը մշակուե-ցաւ, աշխատանք տարուեցաւ այդ ուղղութեամբ, գործնական քայլեր ալ առնուեցան, բայց շուտով յայտնի ե-ղաւ որ անգործնական էին այդ ծրա-գիրները, բազմաթիւ պատճառներով։ Նախ, զանգուածային ներգաղթ կազ-մակերպելու նիւթական միջոցները կը պակսէին Թուրքիոյ։ Ցետոյ, զե-տեղման դժուարութիւնները, ներ-գաղթողները իրենց նոր բնակավայ-րին կապելու անկարելիութիւնը, ձախողեցուցին ծրագիրը։ Պէտք է յ-ւել նաեւ որ Կովկասէն եւ Ռումա-նիայէն ուսումնասիրութեան համար Թուրքիա գացած թուրք պատուիրա-կութիւններուն կրած գէշ տպաւորու-թիւնն ալ մեծ դեր կատարեց ներգաղ-թի ձախողման մէջ։ Փաստ է որ Ռու-մանիայէն եւ Պուլկարիայէն գաղթած փոքրաթիւ Թուրքերը շատ դժգոհ մնացած են իրենց նոր հայրենիքէն եւ անոնցմէ մաս մը վերադարձած է։

Ներգաղթի ծրագրին ձախողումէն յետոյ, Էնկիւրի փորձեց բնակչու-թեան սակաւութիւնը անգղալի դարմ-անել խաբէական միջոցներով։ Այսպէս տարի մը առաջ, Ներքին գործոց Շիւքրի Գայա պէյ կը յայտարարէր թէ մինչեւ 25 տարի, Թուրքիոյ բը-նակչութիւնը պիտի աճի եւ պիտի հասնի 35 միլիոնի։ Երեւակայական թիւ մը որ Թուրքերը կրնան միայն խանդավառել։ Ու ցոյց տալու համար թէ աճումը զգալի չափով կը զարգա-նայ, Էնկիւրին նոր վիճակագրութեան դիմեց, հեռագիրները կը հաղորդեն թէ ներկայիս Թուրքիոյ բնակչութիւ-նը 18 միլիոնի հասած է։ Այսինքն 5 տարուան մէջ 5 միլիոնով աւելցած է բնակչութիւնը։ Առիկա կրնայ ար-տաքին պատմամ պարծանք ըլլալ, բայց երբեք իրականութիւն։ Թուր-քիա այն երկիրն է որ յաջորդական պատերազմներու պատճառաւ կորսն-ցուցած է անման կարողութիւնը. Վենիզելական հիւանդութիւնները անա-գին աւերներ կը գործեն Անատոլուի մէջ, թուրք թերթերուն վկայութեամբ իսկ։ Ասոնց վրայ եթէ աւելցնենք բազմակնութեան ջնջումն ալ, առանց ոտնահարելու կրնանք ըսել թէ Թուրքիա բնակչութեան անման տեսակէտով կայուն շրջանի մը մէջ մտած է, որ կրնայ տեւել մինչեւ երկու սերունդ։

Բնակչութեան անման խնդիրը յա-ճախ կ'արծարծուի թուրք մամուլին մէջ պարզապէս ազդեցութիւն բանե-ցնելու համար խոպական շրջաններ-ներուն վրայ, որոնք Թուրքիոյ մասին պատրաստուած յառաջիկայ ծրագիրներ-ուն հիմնուած են բնակչութեան սա-կաւութեան վրայ։ Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ Քէմալականները լրջօրէն մտահոգուած են եւ ապագան փայլուն ու ապահով չեն տեսներ։

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, միջազգային զինեալ բարդութեան մը պարագային Թուրքիոյ հսկայ տարածութիւններ-ու պաշտպանները պիտի զգան մէկէ աւելի պետութիւններուն, որոնցմէ առաջինը Իտալիա եւ յետոյ Պուլկա-րիա, որ այժմէն Արեւելեան Թրակիոյ վրայ ունեցած ցանկութիւնները չի ծածկեր։

Թուրքիա գիտէ այս բոլորը եւ զինուելու համար է որ արտաքին նիզ կ'ընէ մէկ կողմէն զինակիցներ ճարելու եւ միւս կողմէ ամուր հիմնե-րու վրայ դնելու ազգային պաշտպա-նութեան գործը»։

ՏԱՐԱԲԱԽՏ ՋՈՀ ՄԸ

Աղասուհի Գասմաճեան, 13 տարե-կան, դուստրը Կարնեցի Բիւզանդ Գասմաճեանի, զոհ կը դառնայ սարսա-փելի ողբերգութեան եւ դրացիներու չարակամութեան։

Անցեալ տարի աշնան, դրացիներէն մէկը կը մտնէ Գասմաճեանի տունը եւ անոր հագուստին գրպանէն 200 ֆր. կը թռցնէ։ Փոքրիկ Աղասուհին կը տեսնէ հարեւանին վատ արարքը, բայց չի համարձակիր անմիջապէս իր ծնողներուն յայտնել։ Հայրը երբ տուն կը դառնայ, պէտք կ'ունենայ այդ դրամին եւ կը փնտռէ հագուս-տին գրպանները, բայց ի զուր ...

Գասմաճեան երկար ատենէ ի վեր անգործ, սաստիկ կը զայրանայ երբ կը տեսնէ որ իր խնայած վերջին սան-թիմները գողցուած են։ Փոքրիկ Ա-ղասուհին մօրը կը յայտնէ քանի մը օր վերջ, թէ այդ դրամը իրենց դրա-ցին է գողցած։ Հայրը կը բարկանայ, կը յանդիմանէ Աղասուհին, որ նոյն օրն եւեթ իրեն չէր յայտնած եղելու-թիւնը

Փոքրիկ Աղասուհին շատ կ'ազդուի այդ յանդիմանութենէն եւ կուլայ։ Դրացին կը նկատէ անոր վիշտը եւ զայն կ'առաջնորդէ իր տունը, բայց չի մոռնար ստեղծել մը կանչել եւ Աղասուհին անոր յանձնել, իբրեւ ծնողներէն լքուած աղջնակ մը...

Խեղճ աղջիկը ինքզինք կը գտնէ Հանրային Խնամատարութեան (Assistance publique) հսկողութեան ներքեւ։ Անմիջապէս կը զրկեն զայն Թասո-Լէ-Կասոնի խնամքը իրենց հոգածու-թեան ենթակայ հաստատութեան մը մէջ։

Ցաւերդ օրը դժբախտ ծնողները իրար կ'անցնին։ Դիմում, աղերսա-գիր, վկայութիւն, քննութիւն... Ոչ մէկ օգուտ։ Խնամատարութիւնը ո՛չ հասցէն կը յայտնէ եւ ոչ ալ ընթացք կուտայ եղած դիմումներուն։

Օգոստ. 5ին, տարաբախտ Աղասու-հին կը մեռնի եւ սեպտ. 15ին է միայն որ հաստատութիւնը կը բարեհաճի լուր տալ իր ծնողներուն, որ կ'ապ-րին Փարիզի արուարձաններէն՝ Գի-ւէթրի մէջ

Տանիրեք տարեկան աղջիկը կը դառնայ ցաւալի զոհ մը թշնամի դրացութեան եւ սարսափելի ողբերգու-թեան։

Անոնք որ պատճառ դարձան ողբա-ցական այդ անմեղ աղջկան մահուան, արդեօք չե՞ն պիտի տանջուին յիշելով անոր մանկական դէմքը։

Աղասուհիներու դժբախտ մայր թող խրատ ըլլայ բոլոր հայ տարա-գիր ծնողներուն...

Հ.

ՄԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐԱԱՓՆԵՐԷՆ (3)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Պատերազմի ճակատի մօտ եղածնե-րը, զինաթափ ըլլալէ յետոյ, առանձ-նակի աշխատանքի դատապարտուե-ցան եւ մնաջնջուեցան խումբերով։

Մուշէն գէպի Հասան Գալէ հայ զինուորները իրենց շալակն առած 50 ճիւղն ոչ պակաս արմուր եւ պաշար մէկ երկու մէթր ձիւնով պատած լեռ-ներու մէջ, բուք ու բորան, սառնա-մանիքին, կէսէն աւելի սատկած ապրե-րով ու ձեռքերով, չարաթներ յետոյ եւ կուգային։ Երկրորդ ու երրորդ կարաւանները ալ սկսան խումբերով անհետ կորսուիլ։

Երբ բողոք կը տրուէր, այս կ'ըլ-լար պատասխանը.— Փախած եւ Ռուս-ներու կողմն անցած են։

Անդին գիւղերուն մէջ, ժամանա-կին անձ գլուխ չնչին բան մը, հաստա-հարկ կամ մթերք ծախուած էր Ալժ ... դանոնք կը խլէին. Ցաճախաղէկս դարձան Քիւրտերու ասպատակու-թիւններն ու ոճիրները, մանաւանդ գործի վրայ էին Դրպօ Սայիտ, Թլայ Շէյխ, եւ այդ կարգին շատեր։

Այս զարհուրելի պայմաններուն տակ տեղ տեղ սկսան ծայր տալ խըռ-տումներ։

Ցունուարի վերջերը կամ փետր-ուարին, Դուրանի մարտական ընկեր-ներէն շատեր, գալով անարոշ վտանգ մը իրենց գէմ, յայտնի կռուող եւ հին հայդուկ Գօլէ Մխօի գեկավարութեան տակ, կը քաշուին Առաքելոց վանքը։ Ոչ թէ ապստամբելու, այլ բողոքի ցոյց մը կազմակերպելու պիտի ա-նարդարութեան դէմ։ Սակայն կառա-վարիչը քնացած չէր, իր քնարքին՝ հարիւրապետ Ահմէտ էֆէնտին, աճա-պին ուժով մը պաշարել կուտայ վան-քի վտանգաւոր կէտերը ու ինք 40 ոս-տիկաններով Առաքի գիւղի գծով կը յառաջանայ։ Իսկ Մխօն իր 35 ընկեր-ներով վանքի բուրգերուն վրայ ամ-րացած, իր եղբայր Արշակի եւ ուրիշ-ներու հետ, գիրք կը բռնէ Առաքի գիւ-ղի ճամբան նայող բուրգին։

Կուզայ Ահմէտ պէյն ու ատոնց կառ-կածի կը յառաջանայ։ Մխօն պատուի-րած է որ ոչ ոք գնդակ արձակէ ու սպասէ իր ազդանշանին։ 100 քայլի վրայ կ'որոտայ քաջին ձայնը եւ Ահ-մէտ Թաւալգլոր կ'իյնայ, տասնէ ա-ւելի ոստիկաններու հետ։ Ու նոյն ի-րիկուն քաջերը ճեղքելով զօրքի շղ-թան, անվնաս կ'անցնին Սասուն, մի-անալու Կորիւնին եւ Ռուբէնին

Դէպքը այսպէս փակուեցաւ

Գարնան քիչ մը մեղմացան պայ-մանները եւ հողագործին թոյլ տրուե-ցաւ վար ու ցանք ընել, սակայն այդ ծանր աշխատանքը կիները կը կատա-րէին, չկար գործող ձեռք, եղածներն ալ սիրտ չունէին աշխատելու։

Արդէն կը լսուէին Վանի ապստամ-բութեան ձայները եւ ուրիշ տեղե-րու տեղահանութեան ողբալի լու-րերը։ Բայց Տարօն չի տեղահանուէր։ Միշտ քաղաքի կարգ մը ազդեցիկներ գիտէր մը քշուեցան անորոշ ուղղու-թեամբ եւ կորսուեցան անհետ։ Ամէն մարդ կը խօսէր ջարդի մասին, կը գտար վտանգը եւ անձն ապրելու միջոց կը փնտռէր։ Փրկութեան հա-մար երկու միջոց կար,— առաջին՝ միացեալ ճակատ եւ դիմադրութիւն. Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ էր զէնք եւ ռազմամթերք, որոնցմէ զուրկ էր Տարօն։ Թէեւ կռուող եւ ռազմու-նակ, բայց տարիներու անընդհատ կը-ռիւներն ու քրտական ասպատակու-թիւնները սպառած էին անոր կարո-ղութիւնը։

Երկրորդ միջոցն էր ռուս բանակին յառաջխաղացումը։ Բայց չէ՞ որ Ռու-սը որոշած էր Հայաստանը գրաւել առանց Հայու։ Ռուսը չկար, չեկաւ ու չեկաւ։

Իրերու այս վիճակին մէջ, արդէն կը հասնէին Ալաշկերտի ու Ալջաւազի ջարդի բեկորները։ Նոյնը Պուլանուխէն ու Խնուսէն։

Ցուլխին, Քիւրտերը սկսած էին ի-րենց ծանօթ Հայերու ոչխարն ու ար-ջառը գրաւել, նոյնպէս տնական կահ կարասիները։ «Եթէ Հայերդ ջարդե-լու հրամանը եօ առնուեցաւ, ձեր ե-ղածները դարձեալ ձեզի կը պատկա-նին, իսկ եթէ կը ջարդուիք, փոխա-նակ ուրիշներ օգտուելու, լաւ է որ մենք առնենք, մենք իրարու բարե-կամ եղած ենք»։ Եւ Մեծ Սեւեփանի 60 ոչխարները կը տարուին Զարէ Զաթօի կողմէ։

Յ.— ՋԱՐԴԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Ցուլիս 14ի շաբաթ երեկոյեան քա-ղաքէն գիւղ եկաւ Յարգանի եղբայր Մահմուտ Աղէն եւ բոլոր գիւղացինե-րու ներկայութեան յայտարարեց.

— Վաղը, Վարդավառի կիրակին Հայերուդ ջարդը կը սկսի։ Շրջանն-երը բաժնուած են այսպէս.— Հաճի Մուսաբէկ, Խոյթեցի, Գէլէկցի Բադ-րանցի, Ուշօցի, Բատկանցի եւ դեռ շատ մը աշիրէթներով, որուն կը մի-անայ միլլի թապուրը, Գեթլիւէն մին-չեւ Թոանք Նորշէն։ Արդ, Հայեր ձեր հաց ու ջուր կերայ, եւ ձեր ջան-քերուն շնորհիւ այս գիւղին հասայ, թող իմ վերջին օգտակարութիւնն այս ըլլայ ձեզի։ Ձեր փրկութիւնը ո՛չ ա-ղայի եւ ոչ պէյի քով փնտռեցէք, այլ դէպի ռուս բանակը որ հեռու չէ, Պու-լանուխի Լիզ գիւղ կը գտնուի։ Ցան-ցառ է Թրքական բանակատեղին, լեցուած են քրտական զունդերը՝ Հա-յերը ջարդելու համար, զանգուածօ-րէն փախէք, հրաշք կը գործեն ճամ-բան գիտցողները, երկու օրուան ճա-նապարհ է առէք Լիզ, երկու գիշեր քալելով կ'անցնիք ամէն վտանգ»։

Ցուլիս 14ի շաբաթ իրիկուն, Մահ-մուտ աղայի յայտարարութեան վը-րայ ուժ ընկերներով կը բարձրանանք Թաթուլայ սեղ Ժայռեր։

Կը ծագի արիւնոտ արեգակը, ահա կը սեւնան Յաղգիւղի պաշտ ու դու-րան, խուժանը կը հասնի մեր գիւղի տակ, մօտ 500 հոգի կը բարձրանայ մեր գիւղը։ Նախքան որ գիւղէն նոր դուրս եկած էր, կը քշուի դէպի Քո-լոսիկ։ Գիւղը շրջապատուած, կը պայթի հրացանը, ուղղուած գիւղին, բայց պատասխան չկայ գիւղէն։ Կը խուժեն ներս, ճիչն ու վայնասուն, առ ու փախ, կ'որսան գնդակները, գիւ-ղէն դուրս փախչողները հեծեալնե-րու կողմէ կը հետապնդուին ու կը սպաննուին այլ թէ կին։

Այդ օրը կը սպաննուին այր, կին 12 հոգի եւ 50ի չափ այրեր ու կիներ կը բռնուին գէպի Յաղգիւղ։ Մնացածները կը փախչին լեռ որ գիւղի կանակն էր։

Թալանի սիրահար Քիւրտ կարեւո-րութիւն չի տար ջարդին, դուրս այդ օրերուն մէջ հրբաւարը առատ էր։ Գիւ-ղը բոլշեւական լեցուեցան Քօլօսկայ ու Հրէշկայ քիւրտ գիւղերու կալերով, փախչողները եթէ կիներ են չեն հետապնդուիր, այս իսկ պատճառով մեր գիւղի մեծամասնութիւնը ողջ բարձրացան Քանայ լեռ։

(Շար.)

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

զոր շատ անիմաստ եւ անօգուտ կը գտնէի, եւ ասկէ յետոյ ալ չպիտի գումարուի:

Նախապէս Ընդհ. ժողովին կողմէ կ'ընտրուէր Քաղ. ժողովը: Հիմա, թաղականութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ պիտի ընտրուի, կառավարութենէն վաւերացուած ցանկի մը վրայէն: Այլ եւս Ընդհ. ժողով եւ Քաղ. ժողով ջնջուած են եւ անոնց փոխարէն վարչական խորհուրդ մը կազմուած է: Այդ խորհուրդին այլեւս չպիտի մասնակցի Պատրիարք Հայրը որ արդէն որ եւ է գործի չէր խառնուեր: Ան պիտի նախագահէ Կրօն. ժողովին եւ միայն հոգեւոր խնդիրներով պիտի զբաղի »:

Հայոց Պատրիարք Նարոյեան էֆ.— կ'աւելցնէ *Զաման*,— մեր խմբագրին յայտարարեց թէ, Վահան պէյ Սուրէնեանի ըսածին պէս ինք արդէն հինէն ի վեր Քաղ. ժողովին մէջ որ եւ է գործի չէր խառնուեր, եւ թէ ասկէ վերջ ալ միայն Կրօն. ժողովին պիտի նախագահէ եւ պիտի շարունակէ իր հոգեւոր պաշտօնը:

Իվան Միխայլով Պոլսոյ մէջ

Պոլսոյ թերթերը զարմանազան պատմութիւններ կը հրատարակեն Մակեդոնական կազմակերպութեան վարիչին, Իվան Միխայլովի մասին, որ այժմ Պոլիս կը գտնուի կնոջը հետ:

Պուլկարիայէն փախուստը տեղի ունեցած է հետեւեալ ձեւով.— սեպտեմբեր 7ին, երկաթուղիի պաշտօնեայ մը իր ինքնաշարժին մէջ առնելով Միխայլովն ու կինը, կը տանի Ռաքատ գիւղը, վանկէլ Կալէվ անուն մէկուն տունը: Սեպտ. 9ին, երկու փախստականները նոյն ինքնաշարժով Պուրկազ կը մեկնին, տանտիրոջը յայտնելով թէ ուրիշ տուն փնտռելու կ'երթան: Անցեալ երկուշաբթի, առտուն կանուխ, կը մեկնին, Ֆաքիա գիւղը որ 10 քիլոմէթր հեռու է թրքական սահմանէն: Ճամբան կը նստին Պուրկազցի Ափօսթոլ Փէթրովի ինքնաշարժը, ուր կը գտնուէր նաեւ Պուրկազցի Տոքթ. Պիրտարով: Ինքնաշարժը Ֆաքիայէն Պուրկազ կը դառնայ եւ երկու փախստականները հետիոտն կ'առաջանան դէպի թրքական սահմանը:

Սահմանին ո՞ր կէտէն անցած են եւ ի՞նչպէս: Քննութիւնը դեռ չէ ճշդած այս կէտը: Փախուստին իբրեւ մեղսակից ձերբակալուածները պիտի դատուին հայրենադաւութեան յանցանքով որ կը տրամադրէ մինչեւ 5 տարի բանտարկութիւն եւ 20–100,000 լէվա տուգանք: Ներքին նախարարը այս առթիւ յայտարարած է. «Ոստիկանութեան ձեռքը կը գտնուին բոլոր անոնք որ պատրաստած են փախուստը կամ օգնած անոր»:

Պուլկար ներքին նախարարը յայտարարած է թէ՝ եթէ Միխայլով 3–4 ժամ ալ Պուլկարիա մնացած ըլլար, պիտի ձերբակալուէր ոստիկանութեան կողմէ:

Պուլկար կառավարութիւնը այս առթիւ ձերբակալած է 7 անձեր, իբրեւ փախստականին թաքստոց հայթայթող: Ասոնք դատարանի պիտի յանձնուին հայրենադաւութեան յանցանքով: Պատերազմական նախարարութիւնն ալ կը քննէ թէ սահմանապահ պահակները եւ զինուորները թէ փախուստին օգնա՞ծ են թէ ոչ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ մը, Մարիւսին, ձերբակալուեցաւ Լիլի մէջ, հաստատուած ըլլալով թէ վարիչն էր աւազակախումբի մը: Հինգ տարիէ ի վեր կը գործէր, առանց իր՛ քինքը մատնելու: Վերջերս 300,000 փրանքի դրօշմաթուղթ գողցուած էր, եւ երեւան եկաւ որ գողութեան կազմակերպիչներէն մէկն է Մարիւսին: Ձերբակալուեցան նաեւ հինգ մեղսակիցներ: Ոստիկանին սիրուհին ալ շատ մը գաղտնիքներ պատմեց:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ զգալապէս կ'աւելնան Գերմանիոյ մէջ: Կառավարութիւնը կը շարունակէ պարգեւներ տրամադրել նորապսակներուն: Կ'ըսուի թէ ամուսնութեանց յաւելման բուն պատճառը ոչ թէ պարգեւն է, որ 1000 մարքէն իջած է 400ի, այլ պարտադիր աշխատանքէ ազատելու ձգտումը: (18–25 տարեկան երիտասարդները ենթակայ են պարտադիր աշխատանքի, բայց կ'ազատին, եթէ ամուսնացած են):

ՍՏԱԼԻՆԻ հիւանդութեան լուրը կը հերքուի պաշտօնապէս: Կը հաստատեն թէ Ստալին արձակուրդ առնելով գացած է հարաւային Ռուսաստան եւ կը շարունակէ իր սովորական գործունէութիւնը:

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ընդարձակ դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ Սպանիոյ մէջ, բազմաթիւ թուղթեր բռնուած ըլլալով: Յեղափոխութիւնը միաժամանակ պիտի պայթէր թէ Մատրիտի եւ թէ գաւառի մէջ: Ապստամբները պիտի գրաւէին հանրային շէնքերը, օդը պիտի հանէին ներքին եւ պատերազմական նախարարութիւնները, նամակատունը եւ Ապահովութեան տեսչութիւնը: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան

Le Gerant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

ՔԷԼՎԻՆ ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple.

ԱՓԹԻ Մարսէյլ) Արամ խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին հայրենակից Մ. Գրիգորեանի ագարակին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմի «Անդրանիկ» խումբի ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ավընիւ Ժան Ժօրէսի, Ընկ. վարականներու սրահը:

ՊԼ.ԾՆԱԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
PETIT JOURNALԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մա՛ն րամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1, Bld. du Nord, 1, le Raincy (S. & O)

Վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին:

Գիշերօթիկ աշակերտուհիներուն թիւը լրացած է, կ'ընդունուին միայն ցերեկային աշակերտուհիներ դիւրամատչելի պայմաններով:

Վարժարանը կ'ապահովէ իր աշակերտուհիներուն առողջ դաստիարակութիւն: Կ'աւանդուին ուսման բոլոր ճիւղերը, ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ ուսուցիչներու կողմէ. Հոգ կը տարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն:

Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի ձեռարուեստի եւ ձեռագործի ճիւղերուն

Արձանագրութիւնները կը կատարուին երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ կիրակի կէսօրէ առաջ:

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՌԱԳՈՒՀԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1, Place Chateau - St. GRATIEN (S. et O.)

Վարժարանս կ'ընդունի գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, սկսեալ 6 տարեկան փոքրիկներէ ֆրանսերէն լեզուի. Ֆրանսերէն աւանդուելիք դասերուն եւ մարմնամարզի համար մասնաւոր կարգադրութիւն եղած է մերձակայ Ecole Libreի վարչութեան հետ, մեզ վերապահելով հայերէն լեզուի, ձեռագործի եւ հայերէնով աւանդուելիք դասերը, ինչպէս նաեւ երգ, դաշնակ եւայլն:

ԱՄՍԱԿԱՆ 250 ՖՐԱՆՔ

Մանրամասնութիւններու համար դիմել վարժարանի ցեսչութեան չորեքշաբթի, շաբաթ եւ կիրակի օրեր:

Հաղորդ. միջոց.— կառ *Տիւ Նորէն Անկիէն եւ անկէ Օթօպիւս*

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆ Մ.ՃԻՒՂԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ*
Վաղը կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր
Bagneux, 150, Route d'Orléans սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ ՏԻԿԻՆ Լ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ԿԸ խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստ. բաժին.— Արտասանութիւն, երգ. պար մասնակցութեամբ՝ Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻի. Օր. Ն. ԿՆԵԱԶԵԱՆի, ՕՍՄԱՆՃԵԱՆի եւ փոքրիկ ՌՈՒԺԻՆԱՅԻ՝
Պ. Պ. ԳՈՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝
Նուագ՝ Թառիստ *ԳԱՐԵԳԻՆ* եւ *«ՏՓՐԱՏ»* նուագախումբ:
Ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ:
Տոմսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— Դաշտահանդէսին առթիւ ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաղ միջոց՝ փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանիեօ, ուրկէ տասը քայլ հեռու է սրահը

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԻՐ ԴՈՐՄԱՆԱՏԱՆ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին
Salle des Conférences, 7, rue Trétaigne, Paris 7

Գեղարուեստական բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ դաշնակահար Տիկին ԲՆՏԱԼԳԱՊԵԱՆի. պար

Տոմսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— Մեթրօ՝ Jules-Joffrin եւ Simplon, օթօպիւս՝ J. BJ. AM AH DF)31 եւ DG)34:

ԹԱՏԵՐԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԹՈՔԱԹՑԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Սեպտեմբեր 29ի Շաբաթ իրիկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
ՔՐԷՄԼԷՆ – ՊԻՍԷԹՐԸ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ.

13, Rue Pierre Curie à Kremlin-Bicètre

Արտասանութիւն, երգ, արեւելեան ու եւրոպական պարեր եւ ծիծաղաշարժ ներկայացում:

Կը ներկայացուին՝ **«ԶԷՔԵԱՓ»Ը** եւ **ՊԱՇՏՕՆԱ ՍՈՒԸՄՊԱԼ Է**

Կը մասնակցին՝ Օր ԱՍՏՂԻԿ. Պ.Պ. ԲԱՐԻԼՈՅԵԱՆ. Ն. ՊԼ. ԻԿԵԱՆ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ եւլն.
Ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ:
Կը նուագէ *«Ե Փ Ր Ա Տ» նուագախումբը:*
Տոմսերու գինը՝ 10, 5 եւ անդամներու համար 3 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին՝ Նպարավաճառ Թրավէսեա ի, 17, rue Damesme, Փարիզ (13) եւ Պ. Լուտէր Յէնէրճեանի մօտ 24, Ave. Porte d'Italie, Փարիզ (13):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին իր Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Մատուռմանկապարտէզի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Վարժարանի վերջին տեսուչ Ողբ. Գէորգ Արուլեանի մահուան տարելիցին առթիւ, վաղը Կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցին մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր Հոգեհանգիստ: Իր յիշատակը յարգող բոլոր սաները եւ հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ֆր. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայոց եկեղեցիին սրահին մէջ: Օրակարգ.— Դպրոցի խնդիր և ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայանալ անդամատետրներով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԽԱՐԲԵՐԴԻ եւ Ցարսկի գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պառ տը լա Փօսթ սրահը: Զինկօյի՝ նոր մշակուած ծրագրի եւ նպատակի: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր խարբերդցիները ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Այո, պատասխանեց Լէյտի վերջապէս՝ ցած ձայնով մը:

— Շատ աղէկ, ըսաւ Ամերիկացին. կարծեմ Միլի Ֆլօվըրը ամուսնացաւ Ալֆրէտ Ճէքինին հետ.

— Վայ անպիտան, ըսաւ չէի խորհած այդ մասին, կմկմաց գաղտնի ոստիկանը:

— Շարունակ այդ մասին կը խորհէի, ըսաւ Խաւըրտ. ճիշդ է, այնպէս չէ՞, Տիկին. լաւ, հիմա այլեւս լէյտին կը ձգենք որ իր ուզածը ըսէ, բժիշկը համաձայն է հարկաւ...

— Համաձայն եմ այն բոլոր բաներուն որոնք յստակ են ու որոշ, պատասխան տուաւ բժիշկը. շատ լաւ եղաւ... չէ՞ ըսեր միշտ որ երեւան պիտի ելլէր...

Լէյտի Ձիլ ժամանիներուն հետ խաղաց քանի մը վայրկեան՝ նայուածքը վար կախած: Ամերիկացին հասկցաւ թէ անիկա ժամանիներուն չէր նայեր կամ կը նայէր, բայց չէր տեսներ զանոնք. անոր միտքը ուրիշ տեղ էր. յանկարծ վեր նայեցաւ ու ըսաւ.

— Ես Ալֆրէտ Ճէքինին հետ ամուսնացայ. անհապարանքով կնքուած ամուսնութիւն մըն էր եւ ձախողեցաւ... չի խորհեցայ... իրարու յարմար չէինք, բաժնուեցանք. գնաց, չեմ գիտեր ուր, եւ իր մասին լուր չառի մինչեւ պանդոկին հանդիպումը... Իմ բաժանումէն յետոյ ես իմ ազգանունս կը չահէի. Նախ դրամենակ մը աշխատեցայ, յետոյ բժիշկ Պրատնին քով՝ իբրեւ քարտուղարուհի... ամուսնութեանս մասին մարդու բան չէի ըսած. այս գործը օգտակէն եղած էր որ բժիշկին պատմեցի... վերջը, երբ Ձէյմսին էի Սըր Ճօնը ձեռքս խնդրեց... Ութը տարիէ ի վեր Ալֆրէտէն լուր առած չըլլալով խորհեցայ թէ կրնայի զարձեալ ամուսնանալ եւ ամուսնացայ... բայց... Լէյտի Ձիլ վարանեցաւ քանի մը րոպէ յետոյ շարունակեց — Սըր Ճօնին երբեք չյայտնեցի նախորդ ամուսնութեանս պարագան... չի գիտեր, չէի ուզեր որ գիտնար... ծեր է եւ...

Տիկինը ոտքի ելաւ եւ սենեակէն հեռացաւ. գաղտնի ոստիկանը արդէն չեղաւ այս անգամ. սեղանին վրայ նայեցաւ՝ մտածկոտ ու յանկարծ Ամերիկացին քովը երթալով փափսաց անոր ականջին.

— Անհաւատալի պատճառը.

— o —

ԳԼՈՒԽ 21ՐԴ

ԾԱԾԿՈՒԱԾ ԳԼՈՒԽՈՎ ԿԻՆԸ

Բժիշկ Պրատն իմացաւ այդ երկու բառերը եւ յանկարծ Ամերիկացիին ու ոստիկանին դառնալով ըսաւ.

— Պատճառ, պատճառ, անշուշտ, որ անիկա պատճառ ունէր. լռութիւն, անհաւատալի թէ ինչ կ'ուզէք ան. իմ կարծիքովս սխալ էր անոր բռնած ճամբան, բայց իրեն այն օրէն ի վեր որ ինծի յայտնեց իր գաղտնիքը... բայց դո՞ւք ինչ ըսել կ'ուզէք այդ բառերը գործածելով. չըլլա՞յ թէ...

— Իրաւ մի անցնիր, ընդմիջեց ոստիկանը. որ ինչ է բան, որ եւ է մարդու վերագրուած յանցանք առայժմ, թէեւ չեմ ըսեր թէ ինչ պիտի ընենք երբ խնդիրը յառաջանայ... գիտութեամբ կար լի է ըսել որ Լէյտի Ձիլը պատճառ մ'ունէր Ալֆրէտ Ճէքինը մէջտեղէն վերցնելու համար. խոստովանեցաւ թէ, տարիներ առաջ անոր հետ ամուսնացած էր եւ ընականաբար չէր ուզեր որ անիկա յարաբերութեան մէջ մտնէր այն մարդուն հետ որուն հետ երկրորդ անգամ ըլլալով ամուսնացած էր... բայց չենք կրնար ամբաստանել. գիտենք թէ թունաւորած է Ալֆրէտը. մենք կ'աշխատինք մեր կրցածին չափ տեղեկութիւն հաւաքել. Ալֆրէտ Ճէքինը թունաւորուած էր...

Բժիշկը կարեց անոր խօսքը եւ ըսաւ.

— Ինծի նայէ բարեկամս, ես քու կարծածէդ աւելին գիտեմ. Ես յարաբերութեան մէջ մտայ — իմ հաշւոյս — Ներքին նախարարութեան հետ եւ գիտեմ որ Թօմըր Ալֆրէտին ըսած էր թէ տանէն հեռացած շաքարներ մինչ զօրքի մէջ դրած՝ պէտք էր նա կը պահէր... այս բարեկամդ ինչո՞ւ Անգլիա եկաւ... արդէն յիշատակութիւններ կատար է այն ընկերութեան կողմէ զոր Ալֆրէտ կը ներկայացնէր այստեղ. այդ ընկերութիւնը յայտարարած է մեր թերթերուն մէջ ձգուած թէ ինք կը հաւատայ կամ կը կասկածի — ինչպէս որ կ'ուզէք — որ Ճէքին մէջտեղէն վերցուած է մէկու մը կողմէ որ թշնամի էր ընկերութեան. շատ աղէկ. ի՞նչ գիտէք կամ չէ՞ք խորհած այն հաւանականութեան մասին որ շաքարը անոր տրուած կրնար ըլլալ այդ թշնամիներուն կողմէ. թերեւս անոնք գործակալ մը ունէին — հաւանաբար կին մը — նաւուն վրայ. շաքարը ո՞վ տուաւ անոր. հաւանական է որ Լէյտի Ձիլը որ պատահաբար հանդիպեցաւ Ճէքինին տասը կամ տասներկու տարուան ամուսնութենէ մը յետոյ — երբ զայն մեռած կը համարէր այլեւս — թունաւոր շաքար ունենար իր գրպանը. բոլորովին անիմաստ է ատիկա... բայց նկատի ունենալով ընկերութեան կասկածները, անիմաստ չպիտի ըլլար խորհիլ թէ իրենց թշնամիներուն կողմէ սպրդուած էր ամէն ինչ... լաւ մտածեցէք...

— Որ եւ է թելադրութիւն ունի՞ս, հարցուց ոստիկանը կէս հեգնական. պատրաստ ենք ականջ տալու որ եւ է խորհուրդի, թելադրանքի կամ տեղեկութեան...

— Կուզէք այն մարդիկը որոնց հետ կը տեն նաւուն վրայ, ըսաւ բժիշկը անկարելի չէ. յետոյ նաեւ իր ուղեկիցները՝ Լիվըրփուլէն մինչեւ Լոնտոն գալէ առաջ ո՞րու հանդիպեցաւ ինչո՞ւ. Գրէյմօրին գնաց...

— Ասոնք բոլորը ըրած եմ արդէն բժիշկ, պատասխանեց ոստիկանը տեսակցութիւն ունեցայ զանազան մարդոց հետ որոնք անոր հետ միասին նաւով ճամբորդած էին. խօսեցայ երկու շատ վստահելի անձերու հետ որոնք Ալֆրէտին ուղեկիցներն էին Լիվըրփուլէն մինչեւ Լոնտոն. վստահօրէն գիտեմ որ ժամանումէն անմիջապէս յետոյ չհասաւ պանդոկ կ'երթայ, սենեակ մը կ'արձանագրուի եւ առաւօտեան մինչեւ կէսօր կը մնայ բաւական սենեակին մէջ. ժամը քանիին դուրս ելած գիտեմ թէ ժամը քանիին դուրս ելած չէ. կ'երեւայ թէ չիտակ Գրէյմօր գացած է. տեղեակ եմ իր բոլոր շարժումներուն մինչեւ այն վայրկեանը երբ Լէյտի Ձիլ զինքը կը տանի Ճարլի փողոցի բուժարանը... բայց անկէ առաջ կ'ուզէք, բան չենք գիտեր, տրամադրելի են բաներ մը յայտնելու...

(Շար.)

ԾՐԱԳԻՐԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
23
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
23 Septembre
1934

ԺՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2[illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԳՈՒՐԳՈՒՐԱՆՔ ԵՒ ՃԻԳ

— •• —

Անցեալ կիրակի, հարեւանցի յիշեցուցինք տարրական պարտականութիւն մը,— Շարժում մը, ճիգ մը, ոչ միայն մեր լեզուն խօսելու, այլ եւ անոր ոգին պահելու համար:

— «Մինչեւ իսկ թերթերու եւ գիրքերու մէջ դուք չէ՞ք հանդիպիր բազմաթիւ բրբռաբանութեանց, բառ թէ ասացուածք:

Մեր բանաստեղծներն անգամ, տակաւին չյաջողեցան մոռնալ տալու ջինջ, բացի ու սխալը:

... Ո՛վ պիտի կրնար պնդել թէ կարելի է անվթար պահել այս կամ այն լեզուին անհատականութիւնը, երբ ամէնէն հարազատ որդիդ իսկ օտար բառերով թեւ կ'առնէ...»:

Այս առթիւ, համարձակեր էինք օրինակ ցուցնել Թուրքը:

Անհասանելի նորութիւն մը եւս, ո՛ր կողմէն.— Անցեալ 26ը նշանակուած է «լեզուի մաքրութեան օր»:

Այդ օրը, բոլոր թուրք թերթերը յօդուածներ պիտի հրատարակեն, առանց արաբերէն, պարսկերէն կամ ֆրանսերէն բառերու:

Հիմա բաղդատեցէք այս անհնարին ճիգը, խորթ եւ խառնիխուռն լեզու մը զտելու, ազգայնացնելու այս աշխատանքը, մեր անփոյթ եւ անհեռատես, ընդվզեցուցիչ ապաշնորհութեան հետ: Այն ալ յղկուած, մշակուած, ճկուն եւ հարուստ լեզուի մը հանդէպ:

Անոնք որ պատեհութիւն ունին օրը օրին եւ կանոնաւորապէս հետեւելու Հայ մամուլին, անոնք միայն կրնան ըմբռնել այս կացութեան ամբողջ ողբերգութիւնը:

Տասը, մինչեւ անգամ քսան - երեսուն տարի առաջ Թուրքիայէն հեռացած գրող-բրոշներ՝ տակաւին չեն կրցեր թօթափել թրքաբանութեան հետքերը, թէ՛ բառերով եւ թէ՛ բացատրութիւններով:

Նոյն իսկ այն սերունդը որ արտասահման անցաւ դեռ չհասունցած, ան ալ կը մատնէ խոր վարակումներ:

Անդին, Ամերիկայի մէջ, հետզհետէ կը խմորուի լեզու մը, անգլիաբանութեան կնիքով:

Կարդացէք միայն թարգմանութիւնները եւ պիտի համոզուիք: (Օրինակ՝ Նիւ Եորքի դատավարութեան առթիւ խօսուած ճառերուն եւ առօրեայ քաղաքական լուրերու հայերէնը):

Ֆրանսայի համար դեռ կանուխ է, բայց ապահովաբար չպիտի ուշանայ խաթարումը, եթէ ամէն բան բախտին ձգուի:

Բայց միայն օտարաբանութիւնները կամ օտար միջավայրի ազդեցութիւնները չեն որ աւեր կը գործեն, կ'եղծեն ու կ'այլանդակեն մեր աշխարհաբարը:

Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա, Պալքաններէն մինչեւ Սուրիա ունինք անհամար գրողներ, որոնք իրենց ուզածին կամ կրցածին պէս կը խաղան լեզուին հետ:

Եւ ունինք խմբագիրներ որոնք նոյնութեամբ գրաշարին կը յանձնեն զանոնք:

Բառեր խառնածին: Ձեւեր չլթայլուչ, առանց հասուածի կամ վերջակէտի: Նախադասութիւններ՝ 60ական թուականներէն մնացած: Կովկասեան հետքեր, որոնք ոչ հայկական են եւ ոչ ալ ֆրանսական կամ գեղարուեստական, այլ բերնէ բերան «քլիշէ» դարձած:

Այս բոլորը կրնաք ժողվել բուռ-բուռ, նոյն իսկ խմբագրականներու կամ գլխաւոր յօդուածներու մէջ:

Անշուշտ չէք սպասեր որ փաստեր շարենք այստեղ:

Այդ աշխատանքն ալ կատարած ենք պարբերաբար, եւ պիտի շարունակենք, որքան թոյլ կուտան օրաթերթի մը պայմանները:

Եթէ այս ողբերգութեան մէկ մասը հետեւանք է տգիտութեան, միւսը հարկ է վերագրել արեւելեան հոգեբանութեան մը,— Առանց ալ կ'ըլլայ, առանց ալ: Ո՞վ է հասկցողը, ո՞վ է հարցնող փնտռողը...

Թող չվիրաւորուին մեր պատուարժան գրող-բրոշները, եթէ յայտարարենք թէ այս երեւոյթը կը նշանակէ ոչ միայն անփութութիւն կամ ապիկարութիւն, այլ եւ ազգային արժանապատուութեան պակաս:

Ահա Փարիզ ենք եւ աշխարհի բոլոր պզտիկ ազգերուն վրայ:

Կրնա՞ք ցուցնել որ եւ է օտար մտաւորականութիւն, որ հանդուրժէ իր սեփական լեզուի խաթարման, ամէն-չամէն գրիչներու անպարկեշտութեամբ:

Անոնք բազմազան միջոցներ ունին, լեզուի պահպանման եւ զարգացման համար:

Եւ սակայն, բազմաթիւ աչքեր կը հսկեն մինչեւ իսկ առօրեայ մամուլին վրայ, կը մատնանշեն թերացումները, կարգի կը հրաւիրեն մեղանչողները.

Իսկ մենք ի՞նչ ունինք այս բոլորին դիմաց, բացի մեր չարժան դպրոցներէն, մամուլէն ու գիրքերէն:

Նոյն իսկ Երեւանը չար ոգի մը դարձաւ այս ճամբուն վրայ, ամէն խելօք նորութեան դիմաց հարիւր յիմարաբանութիւն հրապարակ նետելով: Այն աստիճան որ, կարելի չէ հասարակ լուր մը արտագրել, առանց թարգմանելու կամ վերակազմելու:

Մեր լեզուն ալ, տարագիր՝ մեզի պէս, ամէնէն առաջ կը կարօտի մեր խորունկ եւ գիտակից գուրգուրանքին:

Ճիգ մը, շարժում մը, դառնալու համար անոր ալ արթուն պահակները:

Քիչ մը պարկեշտութիւն եւ ուշադրութիւն, տարրական նախանձախնդրութիւն մը եւ թերեւս ճիգ մը պիտի բաւէին սահմանափակելու չարիքը:

Ոչ ուղեցոյցներ կը պակսին, ոչ ալ կենդանի օրինակներ:

Խմբագիր թէ յօդուածագիր պիտի զգան թէ քրէական յանցանք է գիտնալ եւ անհոգութեան տալ, կամ չգիտնալ ու չսորվիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞նչ ընել վտարուած օտարականները

Պ. Սթէֆան Լոզան, «Մաթէն»ի խմբագրապետը, կրկին յուզելով անբաղձալի օտարականներու խնդիրը, կ'ըսէ թէ նամակ մը ստացած է ռուսական նախկին դեսպան Պ. Մաքլաքովէն. այս հարցի մասին: Նախկին դեսպանը կը գրէ.

— «Առաջ կը բաւէր հրամայել որ հեռանայ յանցաւոր օտարական մը, կամ կարելի էր սահմանագլուխ առաջնորդել զայն: Այսօր անգործադրելի է այս միջոցը: Ինչո՞ւ համար: Որովհետեւ գրեթէ ամէն տեղ պարտաւորիչ վիզայի միեւնոյն դրութիւնը հաստատուած են, երկիր մը մտնելու համար: Եթէ արտաքսեալը չունի վաւերացուած անցագիր մը, չի կրնար հեռանալ վտարող երկրէն: Անշուշտ կարելի է իր երկրին սահմանագլուխը առաջնորդել զայն: Բայց, ի՞նչ ընել եթէ իր սահմանագլուխը հասնելու համար, պիտի անցնի ուրիշ երկիրներէ: Պէտք է կնքուած վակոններու միջազգային պայմանագրութի՞ւն մը հաստատել: Կրնա՞ք ըսել թէ քանիի կը նստի այդ »:

« Մաթէն » այս առնչութեան վրայ կ'աւելցնէ ուրիշ մը: Պատերազմէն ի վեր դժբախտներու նոր դասակարգ մը երեւան եկած է, — անոնք որ հայրենիք չունին կամ չեն կրնար վերադառնալ: Շատ խոշոր թիւ մը կը կազմէ անոնց համրանքը: Միայն Ֆրանսայի մէջ հարիւր հազարի մը կը հասնի: Առէք ռուս փախստականի մը պարագան: Մարդը յանցանք մը կը գործէ կամ սխալ մը կը վերագրեն իրեն: Կ'ազդարարեն որ հեռանայ Ֆրանսայէն: Մարդը չի կրնար. որովհետեւ ռուսական հողը արգիլուած է իրեն համար. Այն ատեն դատի կը քաշեն, իբրեւ անսաստող արտաքսման վճիռի մը եւ կը դատապարտեն: Բանտէն ելլելէ վերջ, իրեն կը հաղորդեն միեւնոյն վճիռը զոր միշտ չի կրնար գործադրել. Այս անգամ կը դատապարտեն յանցանքի կրկնութեան համար: Եւ խաղը կը շարունակուի անվերջ: (Ինչպէս Հայերու համար): Գիտէ՞ք ինչ կ'արժէ պետութեան համար այս բոլորը: Վերջերս ուսումնասիրութիւն մը հրատարակուեցաւ « Պատժական Իրաւունք » հանդէսին մէջ, ուր կը պատմուի թէ արտաքսեալ մը 29 անգամ դատապարտութիւն կրած է, իբրեւ անսաստող վտարման հրամանագրի: Մարդը ինը տարի եւ 8 ամիս բանտ պառկած է, …368 ֆրանքի ծախսով պետութեան վրայ:

Այս իրողութիւնները պարզելէ յետոյ, « Մաթէն » կ'առաջարկէ հաստատել աշխատանքի գաղութներ կամ բանակատեղիներ, ուր փոխադրուին այն բոլոր օտարականները որոնք արտաքսման դատապարտուած ըլլալով, չեն կրնար հեռանալ Ֆրանսայէն եւ վերադառնալ իրենց սեփական երկիրը: «Ֆրանսա բաւական մօտաւոր կամ հեռաւոր կղզիներ ունի, բաւական հող Ափրիկէի մէջ կամ այլուր, կազմակերպելու համար աշխատանքի գաղութներ »:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

»»»··«««

Լեհաստան առ այժմ ետ առաւ իր բանաձեւը

Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, լեհական ներկայացուցիչը տեղի տալով մասնաւորապէս Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ճնշումներուն, ետ առաւ իր բանաձեւը, փոքրամասնութեանց հարցի մասին:

Օրակարգը՝ նախորդ օրուան նիստին շարունակութիւնն էր: Պուլկարական պատուիրակը ընդունելով հանդերձ Լեհաստանի օրինաւոր պահանջը, կանխահաս գտաւ միջազգային խորհրդաժողովի առաջարկը եւ յայտարարեց թէ պէտք է պահպանել դաշնագիրներու համաձայն փոքրամասնութեանց տրուած իրաւունքները: Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ փոքրամասնութեանց խնդիրը էապէս եւրոպական հարց մըն է եւ աւելորդ է ամբողջ աշխարհի վրայ տարածել զայն: Անգլիոյ ներկայացուցիչը բացատրեց թէ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ դաշնագիրները որքան պարտականութիւններ, նոյնքան ալ իրաւունքներ կը տրամադրեն: Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը 1929ին գումարուելով Մատրիտի մէջ, յստակօրէն այն կարծիքը յայտնած էր թէ փոքրամասնութեանց դաշնագիրները չեն ձգտիր տիեզերական կարգադրութիւն մը հաստատել. անոնց գլխաւոր նպատակն է լուծել յատկապէս Եւրոպայի վերաբերեալ հարցեր: Հետեւաբար, արդարացուցիչ պատճառ մը չկայ ամբողջ աշխարհի համար գործադրելու զայն, որովհետեւ այդ պարագային դժուարութիւններ պիտի ծագին հոն ուր չկան:

Ինչ կը վերաբերի միջազգային խորհրդաժողովի առաջարկին, Մեծն Բրիտանիա սկզբունքով հակառակ չէ, բայց պէտք է վստահ ըլլալ յաջողութեան մասին:

Յետոյ խօսք առաւ իտալական պատուիրակը, շեշտելով թէ խնդիրը պէտք է քննուի շահակից պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին միջեւ:

Ֆրանսայի պատուիրակը երկար ճառ մը խօսեցաւ, սուր ակնարկներ ուղղելով Լեհաստանի: Ըսաւ թէ Ֆրանսայի դիրքը հիմնուած է ռընանի հետեւեալ տեսութեան վրայ.— «Ի՞նչ է ազգը: Ցիշատակը՝ միասին կատարուած մեծ գործերու եւ նորեր կատարելու կամքը »: Ենթադրենք թէ հրաշքով մը բոլոր համաձայնեցանք միջազգային խորհրդաժողով մը գումարելու, որպէսզի քննենք փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան խնդիրը: Կը մտածէ՞ք թէ օրուան այս ժամուն այդպիսի խորհրդաժողով մը ի՞նչ շփոթութիւն պիտի պատճառէ:Բուն իսկ Եւրոպայի հիմերն են որ փորձութեան պիտի ենթարկուին: Փոքրամասնութեանց համար չկան ընդհ. պարագաներ, այլ կան միայն մասնաւոր պարագաներ: Ատոր համար էր որ 1919ին եւ 1920ին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ պայմանագիրներ շինուեցան կարգ մը պետութեանց համար, եւ չկազմուեցան ուրիշներու համար: Երբեք միտքէ չէ անցած տեսակ մը նուիրապետութիւն հաստատել ժողովուրդներու, պետութիւններու միջեւ: Դաշնագիրներու տրամադրութիւնները միշտ իրենց ընդհանուր ձեւին մէջ մնալու սահմանուած չեն: Ջանանք ստորագրող պետութեանց, Ա. Դ. խորհուրդին կ'իյնայ քննել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ահռելի աղէտ մը Ճափոնի մէջ

»»»··«««

18 ՔԱՂԱՔՆԵՐ ՎՆԱՍՈՒԱԾ, 1280 ՄԵՌԵԱԼ, 3840 ՎԻՐԱՒՈՐ, 503 ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Երկար ատենէ ի վեր չտեսնուած մրրիկ մը սեպտեմբեր 21ին ահ ու սարսափ, մահ ու աւեր ցանեց Ճափոնի մէջ: Վնասուեցան 18 քաղաքներ, իսկ ճարտարագործական կեդրոն մը, Օզակա գրեթէ ամբողջովին կործանեցաւ: Առաջին օրուան հաշիւներուն համաձայն, մեռած էին 1280 հոգի, վիրաւորուած՝ 3840, անհետացած 503: Մեռեալներուն գրեթէ կէսը մանուկներ են, իսկ 1067ը՝ Օզական քաղաքէն: Աւելի քան երկու հազար տուներ եւ 720 առեւտրական շէնքեր բոլորովին կործանեցան: Անպատսպար կը մնան 200,000 հոգի: Բանակը շարժման մէջ դրուեցաւ, օգնութեան հասնելու համար աղէտեալներուն:

Աղէտին ամէնէն սեւ պարագան կը կազմէ բազմաթիւ մանուկներու եղերական մահը՝ դպրոցներու փլատակներուն տակ՝ Փոթորիկը պայթեցաւ երբ տղաքը դաս կ'առնէին եւ 87 դպրոցներ կործանեցան: Փլատակներուն տակ մնացած մանուկներու թիւը կը հաշուեն 421 հոգի: Շփոթութիւնը այնքան մեծ էր որ կարելի չեղաւ անմիջապէս օգնութեան հասնիլ այս դժբախտներուն:

Բազմաթիւ նաւեր ցամաք նետուեցան մրրիկի պահուն, որ պայթեցաւ Ճափոնի սրտին վրայ, ուժանակի հսկայական հանքի մը ուժգնութեամբ: Հովին արագութիւնը կը հասնէր ժամական 75 մղոնի: Հեռագրի եւ հեռախօսի բոլոր հաղորդակցութիւնները կտրուեցան աղէտեալ վայրերուն եւ Ճափոնի մնացեալ մասերուն միջեւ, իսկ Օզակա քաղաքը թաղուեցաւ մութին մէջ: Միայն այս քաղաքին վնասը 70 միլիոն տոլար կը հաշուեն: Այս հաշիւը, ինչպէս եւ զոհերուն թիւը անտարակոյս պիտի աւելնայ, երբ կացութիւնը պարզուի:

Մրրիկը քանդեց նաեւ հինգ օդակայաններ, ոչնչացնելով 20 օդանաւեր: Կործանեցաւ նաեւ հռչակաւոր մեհեան մը, Յուքաուրա, որ ունէր հինգ յարկ բարձրութիւն: Տասնըմէկ հոգի մեռան փլատակներուն տակ: Փոթորիկին յաջորդեց տեղատարափ անձրեւ մը, ողողելով անհամար տուներ:

Բիւզանդագէտներու Համաժողովը

»»»··«««

ՍՕՖԻԱ, 18 սեպտեմբեր (*Ցառայ*). — Բիւզանդագէտներու համաժողովը, որ գումարուեցաւ Սոֆիայի մէջ, 16 սեպտեմբերին փակուեցաւ: Համագումարի վերջաւորութեան, բիւզանդագէտները այցելեցին Ֆիլիպէ: Այդ առթիւ, Ֆիլիպէի քաղաքապետութիւնը ճաշ մը տուաւ հիւրերուն: Այս հացկերոյթի ընթացքին առիթ ունեցայ տեսակցելու, «*Ցառայ*»ի անունով, օրիորդ Սիրարփի Տէր Ներսէսեանի հետ, որ ամերիկեան համալսարանի մը կողմէ կը մասնակցէր համագումարին: Օրիորդին կարծիքով, յաջորդ ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հռոմի մէջ, իսկ անկէ վերջ՝ Սուրիա: Օրիորդ Տէր Ներսէսեան կարդացած է ուսումնասիրութիւն մը ձեռագրի մը մասին զոր գտած է «Մորկըն» գրադարանին մէջ (Ամերիկա) եւ որ մինչեւ այժմ անյայտ կը մնար: Ձեռագիրը յունարէն է ու յատուկ է Աբգարի յայտնութեան: Համագումարի ընթացքին կարդացուած բոլոր ուսումնասիրութիւնները պիտի ամփոփուին հատորի մը մէջ: Փրոֆ. Պոլշ իր ուսումնասիրութեան մէջ յիշած է նախահայկական ճարտարապետութիւնը:

Համագումարին կը մասնակցէր նաեւ փրոֆ. Կաէկլարա (Թիֆլիզ) որ հայասէր մը եղած է, «Ֆլամպօ»ի հրատարակիչն է եւ որ այժմ հայերէն կը սորվի:

Ցորենին գինը պահելու համար

Ելմտական նախարարը դահլիճին ներկայացուց օրէնքի մը նախագիծը, իբրեւ պատասխան այն պայքարին որ կը մղուի ֆրանքին գինը կոտրելու համար: Եթէ այս պայքարը շարունակուի, ելմտական նախարարը դատական նախարարին աջակցութիւնը պիտի խնդրէ, զայն զսպելու համար:

⁂ Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, զբաղեցաւ ապրուստի սղութեան խնդրով: Այս առթիւ լսեց Պ. Տումէրկի նախագիծը՝ սահմանադրական բարենորոգման մասին: Քննուեցան նաեւ կարգ մը ծրագիրներ՝ գործազրկութեան մասին:

Շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, Սեպտեմբեր 15ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 326,127, որոնց 255,413ը այր, 70,714ը կին, այսինքն 2894 պակաս նախորդ շաբաթուան վրայ: Սէնի նահանգին նպաստընկալ գործազուրկներուն թիւն էր 157,781, այսինքն 320 աւելի նախորդ շաբաթուան վրայ. իսկ միայն Փարիզի մէջ՝ 87,958:

Լինտպէրկի պզտիկին առեւանգիչը ձերբակալուած

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Գերմանացի մը, Պրունօ՝ Հաուփթման, իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը Լինտպէրկի երախային, որ անհետացաւ 1932ին: Վրան գտնուեցաւ 13,750 տոլար, որ կը կարծուի թէ մնացորդն է իր շորթած 50,000 տոլարին: Ամբողջ Ամերիկան հետ ի հետ կը սպասէ քննութեան ելքին: Ստուգուած է որ ամբաստանեալը սեղանաւորական գրասենեակ մը բացած էր, 50,000 տոլարի փրկանքը գանձելէ յետոյ: Ոստիկանութիւնը բաղդատեց Լինտպէրկի ղրկուած սպառնագրին գիրը՝ ամբաստանեալին ձեռագրին հետ եւ յարեւմման գտաւ: Ամբողջ քառասուն ժամ Հաուփթման ուրացաւ ամէն բան: Այն ատեն գաղտնի ոստիկան մը իր առանձնասենեակը տարաւ զայն, «զրոյց» ընելու համար: Երբ դուրս ելան, ամբաստանեալը ցնցուած էր եւ կուլար:

300 Իտալացի սպաներ Ալպանիոյ համար

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ իտալական զինուորական պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանայ 300 սպաներէ, անձամբ ընտրուած՝ Պ. Մուսոլինիի կողմէ, մօտերս Ալպանիա պիտի հասնի, առժամապէս գրաւելու բոլոր կարեւոր դիրքերը:

Այս ձեռնարկը հետեւանք է վերջերս Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութեան:

»»»··«««

ՄԶԿԻԹ ՄԸ ՕԴԸ ՆԼԱՒ Սէմլինի Տուպնիցա գիւղին մէջ (Եուկոսլավիա), դժոխային մեքենայի մը պայթումով: Մինարէն, որ 50 ոտք բարձրութիւն ունէր, գետին տապալեցաւ ջարդ ու փշուր: Մզկիթը նոր շինուած էր:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ հինգերորդ խորհրդաժողովը պիտի գումարուէր Պելկրատի մէջ, բայց Եուկոսլավիա հաւանութիւն չյայտնեց: Յետոյ որոշուեցաւ Պոլսոյ մէջ գումարել: Եուկոսլավիա այս անգամ ալ մերժեց պատուիրակութիւն ղրկել, ուստի ժողովը յետաձգուեցաւ անորոշ ժամանակով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

21.— ՓՈՒԱՆՔԱՐԷ ԿԸ ԿԱՏՂԻ, ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆ ԿՈՒԼԱՅ...

Հնդկաստանի նախարարին հրաժարումէն յետոյ, լորտ Քըրզըն դարձաւ իր ափին մէջ առաւ Մերձաւոր Արեւելքի խնդրին կարգադրութիւնը։

Մարտ 16ին անիկա իր բնակարանին մէջ ընդունեց Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի կառավարութեանց ներկայացուցիչները եւ յայտնեց անոնց որ եթէ հաւանէին զինադադարի մը առաջարկին, այն ատեն Անգլիա պարպել պիտի տայ Անատոլուն։

Մարտ 22ին արտաքին նախարարը Փարիզ գնաց Փուանքարէին հետ խորհրդակցելու համար։ Դաշնակիցները պիտի համոզէին Թուրքիան որպէսզի զինադադար առաջարկէր Յունաստանին, պայմանաւ որ այս վերջինը որոշ զիջումներ ընէր Սեվրի դաշնագիրքէն. օրինակ, Յունաստան պիտի հրաժարէր Իզմիրէն, պիտի կրճատէր իր զինուորական ուժերը Նեղուցներու գօտիին մէջ, պիտի հաւանէր Թրքական բանակին յաւելման եւ պիտի ընդունէր Արեւելեան Թրակիան կիսել Թուրքերուն հետ։

Յունաստան համամիտ էր այդ ծրագրին, սակայն Էնկիւրի մերժեց այդ պայմաններով զինադադար կնքելու առաջարկը։ «Փոքր Ասիան շուտ ամբողջովին պարպելու խոստում տուէք, այն ատեն զինադադար կ'ընդունիմ», պատասխանեց Մ. Քէմալ։

Դաշնակիցները վճռապէս մերժեցին այդ պայմանը։ Բանակցութիւնները տեւեցին չորս ամիս։ Արդէն ամառ էր, Անատոլուի ձիւները սկսած էին հալիլ. ի՞նչ պիտի ընէր յունական բանակը եթէ Թուրքերը յարձակէին։ Այդ միջոցին էր որ լորտ Քըրզըն ծանրապէս հիւանդացաւ եւ արտաքին նախարարութիւնը առժամապէս յանձնուեցաւ լորտ Պալֆուրին։

Յուլիսին Ֆրանսացիները թելադրեցին կրկնել վերոյիշեալ առաջարկները Թուրքերուն եւ հրաժարիլ այն պայմանէն որուն համաձայն «զինադադարը պէտք էր կնքուէր՝ բանակցութիւններէն առաջ»։

Այդ թելադրութիւնը հազիւ Աթէնք հասած էր, երբ Կոստանդին թագաւորը Իզմիրէն Թրակիա փոխադրեց երկու զօրաբաժիններ եւ յայտնեց թէ Պոլիսը գրաւելու նպատակ ունէր։

Դաշնակիցները պատասխանեցին որ եթէ Յունաստան այդ տեսակ արկածախնդրութեան մը մէջ նետուէր, իրենք պիտի դիմադրէին «զէնքի ուժով»։ Հետեւաբար Կոստանդին ստիպուեցաւ հրաժարիլ ձեռնարկէ մը զոր կրնար դիւրաւ իրականացնել»։ Եթէ դաշնակիցները արգելք չհանդիսանային, Յունաստան այդպիսով պիտի վերադարձնէր իր բանակին կորովը եւ աւելի ուժեղ դիրք պիտի ունենար ապագայ բանակցութիւններուն մէջ, գիտել կու տայ Նիքըլսըն.

Լոյտ Ճորճ անարդար գտաւ դաշնակիցներու այդ քայլը եւ օգոստ. 5ին խորհրդարանին մէջ արտասանեց հետեւեալ բառերը.

— «Քէմալականները հաշտութիւն չպիտի ընդունին որովհետեւ, կ'ըսեն անոնք, զինադադարի զոհացուցիչ պայմաններ չենք առաջարկեր իրենց։ Մինչդեռ մենք, անտարակոյս, չենք ձգեր որ Յոյները պատերազմը շարունակեն իրենց ամբողջ ուժովը։ Թոյլ չպիտի տանք որ այս անտանելի կացութիւնը յաւիտենապէս տեւէ։ Քէմալականները հաւատացած են թէ այս փոքրիկ երկիրը որ անսպառ աղբիւրներ չունի եւ որուն զաւակները կը կռուին տասը, տասներկու տարիէ ի վեր, վերջ ի վերջոյ պիտի պարտուի»։

Նիքըլսըն կը բացատրէ թէ հակառակ կարգ մը շրջանակներու կարծիքին, Անգլիոյ վարչապետին բառերը չէին որ փութացուցին Քէմալականներու յարձակողականը։ Մուսթաֆա Քէմալ պատրաստութիւն տեսաւ այն վայրկեանին երբ Կոստանդին ետ կանչեց իր երկու զօրաբաժինները։

Պատերազմը սկսաւ օգոստոս 18ին։ Ամսուն 26ին յունական բանակը յուսահատօրէն կը նահանջէր, իսկ Թուրքերը դէպի Իզմիր կը յառաջանային՝ աւերն ու աւերակ սփռելով իրենց ճամբուն վրայ։

Տասնհինգ օր տեւող ճակատամարտէ մը յետոյ Անատոլուի դաշտերուն մէջ կը տեսնուէին միայն յոյն զինուորներու դիակները

×

Սեպտեմբեր 15ին անգլիական դահլիճը նիստ մը գումարեց։ Կացութիւնը վտանգաւոր էր։ Դաշնակիցները Նեղուցներու գօտիին մէջ քէմալական ուժերէն բաժնող պատուարը — Յելլենական բանակը — ջախջախուած էր։ Քանի մը օր եւս ու դաշնակիցներու բանակը պիտի ճակատէր Թուրքերուն հետ։

Սեպտեմբեր 14ին Փուանքարէ հաւանած էր Մուսթաֆա Քէմալին ազդարարութիւն մը հաղորդելու անհրաժեշտութեան։ «Կազին իրաւունք չունէր բռնաբարելու Նեղուցներու շրջանը»։ Դահլիճը համաձայն էր դիմադրելու թրքական բանակին, եթէ անիկա փորձէր գրաւել Վոսփորն ու Տարտանէլը։ Լորտ Քըրզըն չէր հաւատար թէ Քէմալ կը համարձակէր կրակել դաշնակից ուժերուն վրայ։ Եւ սակայն անգլիական կառավարութիւնը ուզեց կանխել պէպքերը։ Հեռագիրներ ուղարկուեցան Դաշնակից կառավարութիւններուն, գաղթավայրերուն եւ Պալքանեան մայրաքաղաքները, «որպէսզի բոլորն ալ պատրաստ գտնուին հաւանական վտանգի մը պարագային, զէնքի ուժով դիմադրելու»։

Սեպտեմբեր 16ի շաբաթ օրը Լորտ Քըրզըն գիւղ գնաց հանգստանալու համար։ Նոյն օրը՝ Ուինսթըն Չըրչիլ որ գաղթային նախարարն էր եւ ընդհանրապէս համակարծիք էր դահլիճին թրքամոլ անդամներուն, հետեւեալ յեկոյցը հրատարակեց.—

— «Նեղուցներու տեւական ազատութիւնը կենսական է բրիտանական կառավարութեան համար։ Անօգուտ եւ վտանգաւոր պիտի ըլլար դիւանագիտական գործունէութեան մը ապաւինիլ, նկատի ունենալով որ Քէմալականներու պահանջները չափազանցուած են։ Համապատասխան ուժ պէտք է տրամադրել Նեղուցները՝ թրքական յարձակումի մը դէմ պաշտպանելու համար։ Բրիտանական կառավարութիւնը հրաւիրած է գաղթավայրերն ու օտար պետութիւնները որպէսզի բաւականաչափ ուժ տրամադրեն պաշտպանելու համար այն շահերը որոնց համար անգին զոհողութեանց յանձնառու եղած են անցեալ։ Կառավարութիւնը մտադիր է անմիջապէս ուժեղացնել Սըր Չարլզ Հէրինկթընի տրամադրութեան տակ գտնուող բանակը եւ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմը հրաման ստացած է որ եւ է ձեւով արգիլելու համար թրքական ուժերու ոտնձգութիւն մը չէզոք գօտիէն ներս կամ յարձակում մը եւրոպական ցամաքամասին վրայ։

Այս յանդուգն ու յաղթական եկոյթին պատիւը կը պատկանի Լոյտ Ճորճին եւ մանաւանդ Չըրչիլին, կ'ըսէ Նիքըլսըն

Երբ Քըրզըն Լոնտոն վերադարձաւ երկուշաբթի առտու, «զարմանքով» կարդաց յեկոյցին բովանդակութիւնը։ Անիկա Ֆրանսայի հետ խզում կը նշանակէ, մտածեց ան։ Իսկապէս իր նախազգացումը խաբած չէր զինքը։

Չըրչիլի յեկոյցը շատ աւելի կատղեցուցած էր Փուանքարէն որ չէր ուզեր խաղալիկ ըլլալ Լոյտ Ճորճի ձեռքը։ Հետեւաբար առանց ժամանակ կորսնցնելու, հեռագրեց Պոլսոյ ֆրանսական ներկայացուցիչին ետ կանչելու համար Տարտանէլի բրիտանական ուժերուն աջակցելու նպատակով ղրկուած ֆրանսական զօրագունդը։

Հռոմի կառավարութիւնը արդէն երկու օր առաջ Մուսթաֆա Քէմալին յայտնած էր Իտալիոյ չէզոքութիւնը։ Ուրեմն հազիւ երեք հարիւր հոգինոց անգլիական ուժ մը պիտի դիմադրէր Մ. Քէմալին։ Այս վերջինը՝ Չըրչիլի յեկոյցէն յետոյ, հրաժարած էր Տարտանէլի վրայ յարձակում գործելու ծրագիրէն եւ կը յառաջանար դէպի Նիկոմիդիա

Սեպտեմբեր 20ին Լորտ Քըրզըն Փարիզ անցաւ։ Հազիւ այնտեղ հասած էր, երբ Ռումանիոյ դեսպանին մօտ ուղարկեց իր քարտուղարներէն մէկը, հարցնելու համար թէ Ռումանիան զինուոր պիտի տրամադրէ՞ր Անգլիացիներուն։ Դեսպանը ոչ մէկ յանձնառութիւն տուաւ, բայց այդ խօսակցութեան ընդհանուր ոգին տեղեկացուց ֆրանսական կառավարութեան։

Փուանքարէի զայրոյթը այլեւս սահման չունէր, ուրեմն Անգլիան կը մոռնէր Փոքր Համաձայնութեան մէկ անդամին։

Առաջին տեսակցութեան, Լորտ Քըրզըն կտրուկ նախադասութիւններով ամփոփեց այն անհաւատարմութիւնը զոր Ֆրանսան ցոյց տուած էր երկու տարիէ ի վեր. այդ դաւաճանութեան վերջին ապացոյցն էր բրիտանական բանակին լքումը՝ Տարտանէլի մէջ։ Փուանքարէ անպատասխանի չձգեց այդ յարձակումը։

— «Անոր ձայնը չոր էր, բառերը հատու. իսկ նախադասութիւնները՝ պողպատէ նետեր։ Քըրզըն մատները կը դողային սեղանին կանաչ ծածկոցին վրայ, ալ չէր կրնար տանիլ։ Ոտքի ելաւ եւ դողդոջուն քայլերով քովի սենեակը անցաւ։ Անոր հետ էին իր քարտուղարներն ու Փարիզի անգլիական դեսպանը՝ Լորտ Հարտինկ։ Բազկաթոռին մէջ ինկաւ. Լորտ Հարտինկի թեւէն բռնեց — «Չարլի՛, ըսաւ անոր, չեմ կրնար տանիլ այս սարսափելի մարդը, չեմ կրնար. չե՛մ կրնար ...»

Ու Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը ՍԿՍԱՒ ԼԱԼ

Բանակցութիւնները վերսկսան շնորհիւ Իտալիոյ ներկայացուցիչ՝ կոմս Սֆորցայի ջանքերուն

Որոշուեցաւ որ Պոլսոյ անգլիական ներկայացուցիչը՝ զօրավար Հարինկթըն իր Ֆրանսացի պաշտօնակցին հետ Մուտանիա երթայ եւ տեսակցի Մուսթաֆա Քէմալին հետ, որպէսզի թրքական բանակը չյառաջանայ որոշ գիծէ մը անդին։ Լորտ Քըրզըն Լոնտոն վերադարձաւ. չորս կողմէն շնորհաւորեցին զինքը։

Կը կարծուէր թէ տագնապը անցած էր այլեւս։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"ՄԵԾ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ ՈՐ ԿՈՒԳԱՅ...,,

Եթէ գիրքին վերջաւորին հասնինք եւ ընդունինք ու խորացնենք, անշուշտ, ինչ որ կը հաստատուի հոն, ըստ Գարոն ժաք Տիւպուանի, հեղինակը գիրքին, մերձուած ենք արդէն «մեծ յեղաշրջումին» մէջ։ Քանի որ, տրամաբանութեամբն ու եզրակացութեամբը Գարոն Տիւպուանի, դրամը արժէքէ կ'իյնայ օրէ օր, սնանկութիւնները կը բազմանան, պետճէները հազիւ հաւասարակշռուած՝ վերստին կ'անհաւասարակշռուին, ու եւայլն, եւայլն.

Առէք Գզառոնը, թող տուէք որ յոյն իմաստասէրը ծնած ու ապրած ըլլայ շատ, շատ դարեր առաջ, մինչեւ իսկ Յիսուս Քրիստոսէ ալ շատ առաջ, հասէք մեր օրերը, միշտ թղթատելով պատմութիւնը, բայց մանաւանդ տնտեսագիտականը, պիտի նկատէք որ, քիչ չէ թիւը անոնց — տնտեսագէտ, ընկերաբան թէ փիլիսոփայ, — որոնք գծագրած «ընկերային անարդարութիւն» բառամէջէն՝ ելած են կերտելու տարբեր կեանք մը։ Գաղափարականացած կեանք մը՝ արդարութեան, հաւասարութեան հիմունքներով։ Կեանք մը՝ ուր անհետացած, սրբուած կ'ըլլայ թշուառութիւնը։ Ուր մարդկութիւնը չի գիտնար թէ՝ ի՞նչ կը նշանակեն չքաւորութիւն, զրկանք, անօթութիւն, մերկութիւն, եւայլն, եւայլն։

Գ. ժաք Տիւպուանի գիրքը նոյնպէս, արդիւնաբերութիւնը այս տարուան, մեզի կը հրամցնէ նոր կեանք մը, լի երջանկութեան բոլոր շնորհներով։

Ու եթէ դարերու կերտած աշխարհներէն յետոյ, կը գտնէք որ Գ. Ժաքինը անթերի ու կատարեալ է, աւելի լաւ։

Այն ատեն, ինչ մեծ աղբիւր մխիթարութեան, անվհատութեան եւ քաջալերութեան՝ բոլոր այն մահկանացուներուն համար, որոնք, բանուոր, արհեստաւոր, արուեստագէտ թէ առեւտրական, ակամայ դատապարտուած իրենց ապրուստը չկարենալ ճարելու, կորսնցուցած են գրեթէ դեռ եւս տոկալու ամէն յոյս, և ... տանջ եւ կորով։

Հանգստացէք եւ զրահաւորուէք, կեանքը զոր մեզի կը պատրաստէ Գ. Ժաքի յեղափոխութիւնը, պիտի այլեւս չճանչնայ գին, արժէք, դրամ, հաշիւ, շահ, վարկ, եւայլն.

Ու մանաւանդ, խօսալ այդ աշխարհին մէջ, առատութիւնը այլեւս թշուառութիւն չէ որ պիտի յառաջ բերէ։

Եւ մարդկութիւնը այդպիսի յեղաշրջում մը երբեք տեսած պիտի չըլլայ։

Պիտի ելլէք առարկելու գուցէ որ այս աշխարհը, այն որ պատրաստուելու վրայ է, բնաւ կ'ուզեմ, համայնավար Ռուսիայէն տարբերութիւն մը չունի։

Ու պիտի աւելցնէք որ, խառնեցինակին ենթադրութեան այս ալ, համայնավարական վարչաձեւը կը շաշարէ խիղճերը, մարդիկը տխմար միաձեւութեան մը մէջ կը նետէ կը սանդծէ այնպիսի ընկերութիւն մը, որուն մէջ զօրաւորը պարտի աշխատիլ տկարին համար, ջանասէրը՝ ծոյլին համար, ճարտարը անճարին համար, ուր ամէն ոք մերկացուած է անհատականութենէ։ Ու այսպէս շարան–շարան դիտողութիւններ.

Կը կարծէ՞ք թէ Գ. Ժաք Տիւպուան կ'ընդունի ձեր այդ քննադատութիւնները։ Ամենեւին։ Ատոնք ի զօրու են այն քաղաքակրթութիւններուն համար, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին միայն 4000 քալորի մէկ օրուան եւ մէկ բնակիչի համար

Հեղինակն ալ կարդացած է, ինչպէս դուք, ես, Ռուսիոյ թշուառութեան նկարագրութիւնը։ Բայց ան իր սեփական աչքերովը տեսած է, եւ ո՛չ թէ կարդացած, թշուառութիւնը Պերլինի, կեդրոնական Եւրոպայի։

Ինչպէ՞ս, այն ատեն, ներողամիտ ըլլալ Ռուսիոյ. Երկիր մը դեռ նոր ելած հին քաղաքակրթութենէն՝ 2000 — 4000 քալորիի քաղաքակրթութենէն։

Արդի Ռուսիոյ օրինակով համեմատ իսկ չենք կրնար ընել այն աշխարհին զոր Գ. Տիւպուա կը կառուցանէ։ Ռուսերը դեռ երկար ճամբայ ունին կորելիք հոն հասնելէ առաջ, իսկ ատոր համար, դեռ շատ մը տարիներ պէտք ունին։

ԱՐԴԻ ՌՈՒՍ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ա.

Այս ուսումնասիրութիւնը յաւակնութիւն չունի տալու ռուս ժամանակակից թատրոնի ամբողջ պատմութիւնը. ան պիտի ներկայացնէ միայն ռուս թատերական արուեստի նորագոյն դպրոցները, անոնց ծագումն ու զարգացումը եւ բաղդատական գեղեցկագիտութիւնը, այսինքն պիտի սահմանափակուի այն մարզին մէջ ուր Ռուսիա կը ներկայանայ առաջապահ մը։

Արդի թատրոնի հսկայ աշխատանոցն է արդարեւ Ռուսիան ուր թատերական արուեստը ցեղային բնազդի մը արտայայտութիւնն է, հոգեկան անունը հարիւր յիսուն միլիոնի հասնող երիտասարդ ժողովուրդի մը։

Սթանիսլաւսքի, «Արթիսթիք թատրոն»ի հիմնադիրը, խորհրդանշանով մը կը պատկերացնէ այդ ցեղային բնազդը, խօսելով մուժիկի մը մասին որ տարին անգամ մը Մոսկուա կուգայ իր թատրոնի ներկայացումներուն։ «Սովորաբար քրոջս տունը կ'իջնէր ան, կը քակէր ծրարը, կը հանէր գեղջին մետաքսեայ շապիկ մը՝ ժամանակի ընթացքին պզտիկցած, թաւիշէ լայն տաբատ մը, զոյգ մը նոր կօշիկներ. խնամքով կը խզոտէր մազերը եւ տունէն կուգար ճաշելու։ Երջանիկ ժպիտով մը ... երկիւղածօրէն տեղն կը նստէր, անձեռոցը վզին շուրջը կապելով Չէր ուտեր կարծես թէ կը հաղորդուէր...։ Ներկայացումի ընթացքին փոխն ի փոխ կը կարմրէր ու կը ժպտէր յափշտակութենէն եւ յուզումէն։ Երբ ներկայացումը կը վերջանար, քնանալու անկարող՝ ժամերով կը քալէր Մոսկուայի փողոցներուն մէջ, դատաւորելու համար իր տպաւորութիւնները Մեր ամբողջ խաղացանկը տեսնելէ ետքը, կը ծալլէր, մինչեւ յաջորդ տարին, մետաքսեայ շապիկը եւ ուռուցիկ տաբատը, կը ծրարէ նոր կօշիկները եւ վերստին հագնելով գործաւորի զգեստը, կը վերադառնար իր գիւղը։ Եւ քիչ ժամանակ ետքը մեզի կը հասնէին իմաստասիրական բազմաթիւ նամակներ, որոնց մէջ ան կը շարունակէր որոճալ Մոսկուայէն տարուած տպաւորութիւնները»։

Այս գիւղացին բացառութիւն մը չէ, այլ ռուս ժողովուրդին հարազատ ներկայացուցիչը, անոր թատերական բնազդին խորհրդանշանը։

×

Թէեւ ուշ կը սկսի ռուս թատերական կեանքը, 1756ին, երբ կը հիմնուի Փեթերպուրկի մէջ Մնայուն առաջին թատրոնը Եղիսաբէթ կայսրուհիին օրով, բայց ան կը զարգանայ արագընթաց թափով մը, շնորհիւ այն քաջալերութեան զոր կը ստանար արքունիքէն եւ այն համակրութեան զոր կը վայելէր ռուս ազնուապետական դասակարգի մօտ։

Սակայն շահեկան չէ մեզ համար այս շրջանը որ կ'երկարի մինչեւ Սթանիսլաւսքի, որովհետեւ Արեւմուտքէն ներածուած թատերական արուեստ է ան, օտար՝ ցեղին հանճարին։

Ռուս թատրոնի վերածնունդը կը սկսի 1888ին, երբ Սթանիսլաւսքի կը կազմէ Արուեստի եւ Գրականութեան Ընկերութիւնը, որ պիտի համախմբէ դերասաններ, երաժշտագէտներ, նկարիչներ, գրագէտներ եւ գիտուններ, իբրեւ գլխաւոր նպատակ ունենալով ռուս թատրոնի վերանորոգումը։ Արդարեւ 1898ին Սթանիսլաւսքի կը հիմնէ Արթիսթիք թատրոնը որ հետեւողութեամբ Մայնինկըրի՝ Գերմանիոյ մէջ եւ Անթուանի՝ Ֆրանսայի մէջ, պիտի փորձէ վերադարձ մը դէպի ճշմարտութիւն, դէպի կեանքը։ «Մենք կը բողոքէինք խաղալու հին ձեւին դէմ, թատերականութեան, կեղծ յուզողականութեան, ճարտասանական ոճին, անճաշակութեան, աւելորդ եւ բեմադրութեան պայմանադրութեան ... եւ խաղացանկի՝ միջակութեան դէմ»։

Արթիսթիք թատրոնի բեմադրութիւնը պիտի ըլլայ հարազատ արտայայտութիւնը միջավայրին, արտաքին կեանքին։ Ու այս արտաքին ճշմարտութիւնով բեմադրիչը պիտի թափանցէ ու հասնի ներքին ճշմարտութեան, ներքին կեանքին։ Բեմադրութեան համար ան կ'ուսումնասիրէ ոչ միայն թատերգութիւններու տեղական գոյնը եւ ժամանակագրական կենցաղը, այլեւ կը դիմէ այն զօրաւոր հոգեբանական ազդակին որ երաժշտութիւնն է, զինուորական եւ ժողովրդական երաժշտութիւն, ճաշարաններու եւ պարերու երաժշտութիւն, բնութեան բազմերանգ ձայները, հովին սուլումը, անձրեւին շաչը կամ ծղրիթին երգը

Արթիսթիք թատրոնի բացումը կը կատարուի 1898 հոկտեմբեր 14ին, Թոլստոյի «Ցար Ֆէտօր» թատերգութիւնով, որուն առաջին խօսքը «Մեծ հաւատք ունիմ այս ձեռնարկի մէջ» մեզի մարգարէական կը թուէր, կ'ըսէ Սթանիսլաւսքի։ Արդարեւ առաջին անգամն էր որ ռուս թատրոնը կը վերապրեցնէր 16րդ դարու Ռուսիան, գիտական ճշգութեամբ որուն համար Սթանիսլաւսքի կատարած էր պատմական հետազօտութիւններ կեդրոնական Ռուսիոյ մէջ, Վոլկայի երկայնքը, մինչեւ Նիժնի Նովկորոտի տօնավաճառը։ Ու կ'իրականանայ թատերգութեան մարգարէական խօսքը. հասարակութեան խանդավառ ընդունելութիւնը կ'ապահովէ Արթիսթիք թատրոնի յաղթանակը ու կը ծրագրէ անոր ապագայ դերը։

Կ'անցնին տարիներ, յաջողութեան ու խանդավառութեան տարիներ, բայց դժգոհ է ինքը, հիմնադիրը «Արթիսթիք թատրոնը իր բնապաշտութիւնով չի ներկայացներ անտարակոյս վերջաւորութիւն մը եւ երբեք չի խորհիր յաւերժանալ անդունդին վըրայ։ Պէտք է որ երիտասարդ թատրոնը (սթիւտիօ) շարունակէ իր անդրանիկին գործը եւ ըլլայ առաջապահ»։ Ու կը հիմնէ ան սթիւտիօներ, այսինքն թատերական աշխատանոցներ, փակ հասարակութեան առջեւ, սահմանուած միայն դերասաններու փորձառական ուսումնասիրութիւններուն եւ հետազօտութիւններուն, ուր պիտի վերաքննուին թատերական հին տեսութիւնները, որոնելու համար նորը.

Այս սթիւտիօներուն, այս թատերական աշխատանոցներուն մէջ կը կազմուին ռուս արդի թատրոնի յառաջոյն տեսաբաններն ու մեծ բեմադրիչները. Մէյյէրհօլտ, Թաիրով Վախթանքով եւն. եւն.։ Մէյյէրհօլտի թատերական ուսումնասիրութիւնները արդիւնաւորելու համար է որ Սթանիսլաւսքի կը հիմնէ 1905ին իր առաջին սթիւտիօն որ յետոյ պիտի պայքարի իրապաշտ — հոգեբանական թատրոնին դէմ, նոր հաւատքի մը հանգամանքով. «Իրապաշտութիւնը ապրեցաւ. Եկած է ժամանակը բեմ տանելու անիրականը։ Պէտք չէ ներկայացնել կեանքը ինչպէս որ է, այլ այնպէս ինչպէս արուեստագէտը կը գուշակէ զայն իր երազներուն եւ տեսիլքներուն ընդմէջէն՝ ներշնչումի պահերուն»։

Մէյյէրհօլտի որոնումները կ'առաջնորդեն ռուս բեմական արուեստը դէպի խորհրդապաշտ թատրոն։

×

«Արուեստներու ամէն պատմութիւն, կ'ըսէ Անրի Գիոոն, վարանում մըն է իրականին եւ անճառելին միջեւ, բնապաշտ բեմադրութեան եւ երկրաչափական բեմադրութեան, հետեւողութեան եւ ստեղծագործումի միջեւ։ Այս փոփոխականութիւնը որ սկսած է քանի մը շրջանէն կը շարունակուի տակաւին։ Ան է որ տպաւորապաշտ դպրոցին յաջորդել տուաւ քիւպիզմը»։ Ու դարձեալ ան է որ Սթանիսլաւսքիի հոգեբանական իրապաշտ թատրոնին յաջորդել պիտի տայ Մէյյէրհօլտի խորհրդապաշտ թատրոնը.

Այս երկու արուեստները հակոտնեայ են իրարու եւ անհաշտելի։

Սթանիսլաւսքի կ'առաջարկէ շօշափելի ճշմարտութիւնը, այսինքն կեանքի վերարտադրութիւնը բեմադրութեան մէջ։ Մէյյէրհօլտ կը փնտռէ վերացական ճշմարտութիւնը, այսինքն կեանքի խորհրդանշանը բեմադրութեան մէջ։

Սթանիսլաւսքի ցոյց կու տայ։ Մէյյէրհօլտ կը թելադրէ նշաններով, խորհրդանշանով մը։

Սթանիսլաւսքի թատերգութիւնը կը նկատէ գրական գործ մը որուն բեմական իրականացումին կ'աշխատակցին բեմադրիչն ու դերասանը, ան կը մեկնի թատերգութեան մը անձերէն, կը բեմադրէ անոնց ապրումներն ու խոհումները, այսինքն կեանքը։ Դերասանն է այդ ներքին ապրումներուն արտայայտիչը։ Թատրոնը ուրեմն գոյութիւն չունի առանց դերասանի։ Մէյյէրհօլտ թատերգութեան մը անձերը կը նկատէ հեղինակին զգացումներուն եւ մտածումներուն թարգմանները միայն։ Անոնք միջոց մըն են արտայայտելու հեղինակին հոգին։ Ու ամբողջ բեմադրութիւնը պիտի ձգտի արտայայտելու այդ հոգին, այսինքն տալու թատերգութեան խորհրդանշանը։ Բառը, գրականութիւնը կը կորսնցնեն իրենց հեղինակաւոր ձայնը, որովհետեւ ազդելու համար հանդիսականին վրայ, բեմադրիչը կը գոհանայ թատերգութեան համր մասովը, շարժում ու ձեւ։ Դերասանը կաւ մըն է բեմադրիչին ձեռքերուն մէջ։ Ան այդ կենդանի տարրով պիտի կերտէ գեղեցիկ խմբանկարներ, թատերական շարժուն ձեւեր որոնք պիտի արտայայտեն թատերգութեան հոգին, պիտի ցոլացնեն անոր խորհրդանշանը։ Մէյյէրհօլտ բեմադրիչին կը զոհէ դերասանը որ կը դառնայ չոր առարկայ մը, իր ճարտարագիտական իմաստով։

Թատերական այս գեղեցկագիտութիւնը դասապարտութիւնն է ոչ միայն Սթանիսլաւսքիի բնապաշտ — հոգեբանական թատրոնին, այլ բոլոր գրական թատրոններուն եւ յայտարարութիւնը նոր տեսութեան մը, «թատերական — թատրոնին» որ հակերանական ու անհատական կը զոհէ յաւիտենականին, այսինքն խորհրդանշանին։

Ու մինչեւ մեծ պատերազմ պիտի շարունակուի պայքարը այս երկու հակոտնեայ տեսութիւններուն, մէկ կողմ Սթանիսլաւսքի եւ կեանքի իր բնապաշտ թատրոնով, միւս կողմ Մէյյէրհօլտ եւ կեանքի գիտակից ուրացումը, իր թատերական թատրոնով։

Ռուս հասարակութիւնը սակայն համակիր էր Սթանիսլաւսքիի Արթիսթիք թատրոնի գեղեցկագիտութեան Ան դատապարտեց Մէյյէրհօլտի թատրոնը եւ անոր «անճարար» արուեստը որ կ'ուրանար հոգեբանական ներքին տուամը, զայն նկատեց դաւաճանութիւն մը մաքին դէմ, թատերական գրականութեան դէմ։

Մէյյէրհօլտի խորհրդապաշտ թատրոնին համար անհրաժեշտ էր ուրեմն նոր հասարակութիւն։ Պէտք էր սպասել հոկտեմբերեան յեղափոխութեան

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԵՒԱՆԷՆ ԵՐԵՒԱՆ ՆԱՒԱԿՈՎ

Հայաստանի Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ, սեպտ. 12—18 սահմանուեցաւ ջրային մարզանքներու տօն։ Այս մարզական տօնին նպատակն է լողորդներ եւ թիավարներ պատրաստել։

Նման մարզական խաղեր տեղի ունեցան Երեւանի, Ղարաքիլիսայի, Ալլահվերդիի, Վաղարշապատի եւ Սեւանի մէջ։

Անցեալ տարուան յաջող փորձերէն քաջալերուած, լողորդները, այս տարի, Սեւանէն, Զանգի գետին վըրայով, նաւարկեցին մինչեւ Երեւան

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ ԵՒ... ԳԼՕՏ ՖԱՐԷՐ

oooo

ԽՄԲ.— «A propos d'une belle barbe» սրամիտ վերնագրին տակ, երիտասարդ գրագէտ Պ. Ժաք Պէրֆալ ետեւեալ քրոնիկը գրած է La Concorde օրաթերթին մէջ։

Դիւրին է ժխտողները անպատուել. Պ. Գլօտ Ֆարէր դժուարութիւն չզգաց հարուած մը իջեցնելու Վիքթոր Հիւկոյի քաղաքական եւ գրական անձին։ Բազմաթիւ խակական գրագէտներ գինքը խստօրէն կարգի հրաւիրեցին եւ Լիւսիէն Տէզավ մէկէ աւելի քօղարկուած բառերով անիկա նմանցուց տղու մը որ իր մատը կը ծծէ։

«Ի՞նչ կ'ուզէք որ ըլլար, կը գրէ ինծի յայտնի խորհող մը, Գլօտ այնքան տարիքը առած է ու իր առողջութիւնը, հակառակ երեւութական կարողին. այնքա՜ն խախուտ է որ!»։Այս իրաւացի խօսքերը, սակայն, չեն կրնար պէտք եղած կերպով պատժել մեծամտութիւնը՝ արժանիքը չափազանցուած այս գրագէտին, այսօր հիւանդ–

փոփոխութեան ենթակայ։

Ու. ներկայ տագնապը շրջանային չէ։ Ան չարիք մըն է որ կը բխի հարստութեանց արտադրումի եւ բաշխումի ներկայ դրութենէն։

Նոր դպրոցը, որուն համար գրեթէ ամէն ինչ ուժ է բնութեան մէջ, կ'աշխատի իրականացնել պատշաճեցում մը մեր հին ընկերութեան՝ ճարտարարուեստական արհեստագիտութեան յառաջդիմութեան հետ, որպէսզի աւատութիւնը մարդիկը դարձնել առաւ թշուառութեան չմատնէ։

Գիտուններու կ'ապացուցանեն որ 6000 տարի չարունակ, մարդուն տրամադրելի ուժը 2000—4000 քալօրիի հազիւ կը հասնէր օրական եւ մէկ հոգիի համար։ Մինչդեռ այսօր, 150 տարուան ընթացքին, քառասուն անգամ աւելի կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, այդ ուժը բարձրացած է չորս հազարէն 120.000 քալօրիի։ Միացեալ Նահանգներու մէջ այս թիւը կը հասնի 160.000ի։

Դար մը առաջ, հանքածուխը 800 թօն հանք կը հանէր տարեկան, մինչդեռ 1929ին, այդ թիւը կը հասնէր 20.000 թօնի։

Մարդկութիւնը դարեր եւ դարեր ուժի նուաճումին ետեւէն վազեց, յետոյ խելոյն քառասուն անգամ աւելի տրամադրելի ուժ ձեռք ձգեց։ Այս է գլխաւոր պատճառը ներկայ խառնակութեան։

Կան որ կ'ըսեն, դրամատիրութիւնը չի կրնար անհետանալ, որովհետեւ չկայ բան մը որ զայն փոխարինէ։ Հեղինակը սակայն կը գտնէ այս յայտարարութիւնը՝ աւելցնելով. «Ցուցն չի կրնար փլիլ, որովհետեւ ուրիշ մը չունիմ ապաստանելու համար»։

Ի՞նչպէս պատրաստել գալիքայու թիւնը նոր կարգին։

Պ. Տիւպուա կ'առաջարկէ կազմակերպել աշխատանքի իրաւունքը։

Արհեստավարժները պիտի աշխատին, ու ծերերը հանգչին։

Ո՞վ չուզեր։ Կարծեմ երկու ծայրերուն ալ գործին կուգայ։

Աշխատանքի իրաւունքը, բստ հեղինակին, երկու քաղաքակրթութիւններու միացման գիծն է։

Առէք քանակը եւ քաշեցէք ուրեմն այդ գիծը։

ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՅԵԱՆ

կախ, Փիէր Լօթիի տէգոյն «հետաւորը», եւ որուն գործերը կասկածելի բարոյական մը ունին

Ապուշութիւն պիտի ըլլար պաշտպանութիւնը փորձել ժեծ մարդու մը, որուն պէտք էր հետեւէր այսօրուան կառավարի եւ դառնացած հակառակորդը, նոյն իսկ եթէ ընդունինք որ հետեւողականութիւնը մարդկային առարածի մը վայելուչ բան չէ։ Ահա թէ ինչո՞ւ արդէն Գլօտ Ֆարէրի կը յանձնարարեմ այդ հետեւողականութիւնը։Գիտենք խղճալի արժէքը Գլօտ Ֆարէրի, վիժած վիպագիր, որ իր հասարակ արձակին մէջ Ֆրանսերէնի սխալները կատաղօրէն կը խառնէ ամէնէն օթեկ մտածումներուն։ Ու խորհիլ որ Փիէր Լուիսին բարեկամն ալ եղած է ան!

Այդ բարեկամութիւնը պիտի արգարանար, եթէ իր կեղծ յաջողութիւնը այսքան ծանօթ չըլլար։ Երբ խանդավառութեամբ ընդունեց Պատերազմիկ Գրագէտներու նախագահութիւնը, ամէնքս ալ գիտենք թէ պատճառը այդ նախագահութիւնը հասնելու միջոց մը նկատելն էր։ Ու այս մարդուկը Ֆրանսական Ակադեմիին մէջ մտնել կը յաւակնի հիմա, որովհետեւ մեյանով ծածկած է տասը հազար էջեր, այս տգոյն ծառան որ սուտ յալ կը ձեւացնէ եւ չիլ աչքով կը նայի աթոռի մը, կ'ուզէ անպատուել Վիքթոր Հիւկոն, զայն անուանելով 19րդ դարու յետին ոտնաւորը!

Համբանիդ գացէք, անարժէք գրագէտ, կարդացէք եւ սրբագրեցէք ձեր հատորները, վերադարձուցէք ուրիշներուն ինչ որ առած էք անոնցմէ, փոխանակ ձեզի չվերաբերող խնդիրներու վրայ խօսելու։ Լռեցէ՛ք ու յիշեցէք լռութեան առակը։ Ամէնքը կը հեգնեն ձեզ, ու ամէն ատեն որ վրանդաւոր վերելք մը փորձած էք, գրականութեան մանչերը որոնցմով շրջապատուած էք, բսած են կամաց մը. «Գիտի հասնի, չպիտի հասնի»...

Վազքի ծերուկ մի մըն էք այլ եւս, զոր մշտելով կը քալեցնեն, եւ որ կը վազէ իր օրապարէնը ունենալու համար. իր ծառայութիւնը կը տրամադրէ հասնելու համար վերջապէս հանգիստին, առ մեր Ֆրանսական Ակադեմիին, զոր յայտնապէս ձեր ունին պէս տափակ կը կարծէք։ Ծառայ մը երբեք իրաւունք չունի հեգնելու։

Կրնայի ըսել թէ յետին յիմարն էք դարու մը, բայց որովհետեւ այս բառերը գործածեցիք Վիքթոր Հիւկոյի համար, չպիտի ուզէի ձեզ այսպէս հաւասար գետնի մը վրայ դնել մէկուն, որուն քով անկարող գէժք մը կը ներկայանաք։ Տղամարդ, ծառա՛յ, պատնէշներուն վրայ միայն անոր -- ուած է։ Ջանացէք նախ յաւագոյն կերպով գրել։ Կը նայինք յետոյ։

Եթէ ուրեմն շատ գերագրգռուած զգաք զուք ձեզ, այն օրուան պէս, օրինակի համար երբ խմբագրեցիք այդ ծանօթ տողերը, խորհուրդ կուտամ ձեզի որ գթաք ձեր անձին վրայ։ Այն ատեն իրաւունք պիտի ունենաք։ Որովհետեւ ձեր «աստղարէզին» մէջ չէք յաջողած, գործածելու համար այս անարգ բառը զոր կը սիրեն մարդիկ որոնց միայն հրապարակագիր անունը կրնամ տալ, իրաւունք չունիք ճշմարիտ գրագէտները առելու։ Գրականութիւնը արհեստ մը չէ, տարո՛սի։ Ձեզի համար թատերաբեմ մըն է։

Ատոր համար է որ թերեւս պէտք պիտի ընէք այս պատասխանը չհրատարակելով։ Այս ձրի յայտարարութենէն գոհ պէտք է ըլլաք, ինչպէս այն օրը՝ երբ հանրապետութեան սպաննուած նախագահին մօտ, ձեր թեւին մէջ առած գնդակը զոհուածութենէ աւելի բարոյական փառք մը կը մտածէ. ու մտածումով թէ պատմական բան մըն ալ կուգար ձեր քովէն կ'անցնէք պատահարար

Ու հիմա, ընկերներս վերջացնելէ յետոյ, ձգենք որ գրականութեան այս barber(*) իր մեքենայութիւններու լիճին մէջ շարունակէ մտնել։

ԺԱՔ ՊԷՐՖԱԼ

(*) Մեր ֆրանսահայ ընթերցողները կը հասկնան թէ barbe բառը հոս ի՞նչ երկդիմի իմաստով գործածուած է։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պանդուխտի երգեր

Պանդուխտի երկու հրաշալի երգեր, ահա,— ճաշակ մը տալու համար այն ջերմ ու վառող զգացումներուն մասին, որոնք գեռ երկու տասնեակ տարի առաջ կը հրդեհէին Հայաստանի գեղջկուհիներուն սիրտերը։ Կամ համեմատութեան դնելու համար արդի հայրենասիրական երգերու հետ։

1.

Ստամբէօլ ճնաղաճ վէր Սեւ ծովերաց,
Վաթան կուրխե վէր կարիբներաց.
Կարիբիս մեռնեմ ուր ճամբըներաց,
Որ չէրթէր մնէր իտեւ սարերաց։

Էլայ պանցր էօղէն, ինգեայ անուշ
ճուլի,
Կոտրաւ սրտիս սուն, էլայ էրերուն,
Խիեալով կացի կարիբիս սիրուն,
Գիշեր ցերեկով մնացի արթուն։

Ընգեայ թաղէ թաղ ախչէմ ճարեցի,
Ցվի թաքաղէմ, թղթիկ գնեցի,
Շողշողուն մտքերս կալամ արեցի,
Իմ սրտիս դաչտեր ինծ գրեցի։

Վանայ չիմ Պոլիս մէկ օրոխկեցի,
Շատ կարիբ կուրթաք ոտով դառցուցի,
Արե՛. ջան, արե՛, արե՛ եար, արե՛,
Վայլահ կը մեռնիմ, խոցերս ի խաւե։

2

Կարիբ եմ, ձեր դուռն եմ ինկե,
Ջեր խուզիւ խամար գեխ ձիկ երիշ–
կէ՜.

Օրեն խացմ ջրայ կտրեցէ՛,
Թէ որ էլ ուզեմ, ձիզ ճեարկոծեցէ՛։

Որ չը մեռայ, ձեր Նավէզ կ'անեմ.
Որ մեռայ, ձիկ տարէ՛ք թաղեցէ՛,
Նաշիկս Աղրմայ պիրէ՛,
Լէշիկս ինծ դրեցէ՛,

Տարէ՛ իմ խարոջ դռնէն ընցուցէ՛,
Դուռ տփէ՛, խար տեւս խաննէ՛,
Նովծվան աչէրը լացուցէ՛,
Զավրէս ծոցէս խաննեցէ՛,
Խոր ծովծվան աչէրն սրբէ՛։

ՎԷՊԻՆ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄԸ

Ֆրանսացի գրող մը, Ժան Ռիշար-Պլօշ, կ'ողբայ վէպին կազմալուծումը։ Երկրէ երկիր, կը տարբերի վէպին առողջութիւնը։ Տեղ մը իրապէս հիւանդ է, ուրիշ տեղ մը բոլորովին կազմալուծուած։ Հիմա վէպը կը ծաղկի միայն այն երկիրներուն մէջ, զորս շատ քիչ ցնցած է պատերազմը յեղափոխութիւնը (Անգլիա, Մ. Նահանգներ)։ Իսկ Ֆրանսայի մէջ՝ բոլորովին կազմալուծուած։ Այս երեւոյթը սկսաւ պատերազմէն վերջ, երբ վիպագիրները մոռցեր էին այլ եւս նկարագրութիւնը ընկերային լայն հորիզոններուն։Անոնք հետզհետէ խըրեցան իրենց «մտերիմ խոստովանութիւններու գուտին մէջ», տարուեցան «իրենք զիրենք պատմելու» ախտային ձեւերով,— ժխտելով որ բնաւ այս հիւանդութիւնը։ Եւ սակայն չատեր, իրենց այս ժխտ խոստովանագրութիւններով, իրենց մէկ հերոսով վէպերու մէջ, յաւակնութիւն մը կը դնեն ինքնատիպ երեւնալու։ Ձեր տունին մէջ ծայնասփիւռ կա՞յ,— դարձուցէք կոճակը եւ մարդ մը, իր թանձր եւ բզոտ ձայնով, առտուընէ մինչեւ երեկոյ, ձեզի պիտի պատմէ, պիտի խօսի, պիտի երգէ, պիտի փիլիսոփայէ, առանց ամչնալու իր միօրինակութենէն։ Պատին մէջէն ձայն մը, որ անդամալոյծներուն եւ դոնէն չհեռացող ճօնիէրծներուն կրնայ ծաճոյք պատճառել՝ դուրսի աշխարհին արձագանգները հաղորդելով։Այսպէս են եւ օրուան վէպերը,— օրագրութեան կամ խոստովանագրութեան ձեւով, միտի թէքնիքով եւ բարոյականով։

Ոմանք ալ, այս միօրինակութենէն խուսափելու համար, կ'աշխատին իրենց վէպերուն խառնել քնարերգական instantanéներ։

Արդի վէպը կազմալուծուած է եւ բոլորովին տարրաղագրուած։

ՀՍԿԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մարդկային հասակը կա՞րճ է հիմա, բաղդատմամբ մեր նախահայրերու հասակին։ Հարց մըն է այս, որ կը զբաղեցնէ միտքերը ժամանակ առ ժամանակ։

Մինչեւ հիմա ընդունուած կարծիք էր թէ մեր նախահայրերը բարձր էին հասակով, այլ խօսքով՝ հսկաներ էին։ Այս կարծիքին ուժ կուտան հէքեաթները, դիցաբանական պատմութիւնները եւ հին արձանները։ Աստուածաշունչը եւս վկայութիւն կուտայ այդ մասին։ Ծննդոց գրքին մէջ (Գլ. Զ. 4), կ'աւանդուի թէ «սկայք էին ի վերայ երկրի յաւուրսն այնոսիկ։ Ուրկէ՞ց կուգային այս հսկաները,— «յետ այնորիկ իբրեւ մտանէին որդիքն Աստուծոյ առ դստերսն մարդկան, ծնան իւրեանց որդիս, նոքա էին սկայքն որ յաւիտենից արք անուանիք»։ Դարձեալ Աստուածաշունչը կ'աւանդէ թէ Յովսուայ առանց Հարաւային լեռներուն մէջ կ'ապրէր հսկաներու ցեղ մը, Ենակիմ անունով, զոր տեսնելով զարհուրեցան Իսրայելացիք, մարախի պէս պզտիկ՝ բաղդատմամբ անոնց,— «Եւ անդ տեսաք զսկայսն, եւ էաք յաչս նոցա իբրեւ մարախ» (Թիւք Թուոց, Գլ. ԺԳ. 34)։

Հին հեթանոսական դիցաբանութիւնը եւս կ'աւանդէ թէ Տիտանները,— բառ մը որ այսօր հոմանիշ է գարձած հսկային,— երկինք բարձրանալու համար, լեռ լերան վրայ դրին, ամպերուն հասան, բայց Արամազդի շանթերը զիրենք ... այսպէս

Մեր նախահայրերուն հսկայութեան մասին այնքան համոզուած էր Ֆրանսացի արբայ մը, որ աշխատեցաւ ճշդել անոնց հասակին չափն ալ։ Այսպէս, ըստ Ֆրանսացի աբբային, Ադամի հասակն էր 40 մէթր 095, Եւային՝ 38 մէթր 75, Նոյինը՝ 33 մէթր, 72, Աբրահամինը՝ 9 մէթր 094։ Ինչպէս կը տեսնէք, հասակին մեծութիւնը հետզհետէ կը նուազի, այնպէս որ երբ մինչեւ Յուլիոս Կեսար կուգայ, արքան ծիրանազգեստ կայսեր կուտայ 1 մէթր 62 մեծութեամբ, հասակ մը։

Ժողովուրդը եւս համոզուած է թէ իր նախահայրերը մեծահասակ էին, այնպէս որ հէքեաթներ կը հիւսէ այդ համոզումով։

Քիմիէ քանդեց բոլոր այդ կարծիքներուն հիմը։ Ճշմարտութիւնը այն է որ մեր նախահայրերը այնքան բարձր չէին հասակով, որքան մենք։ Հռոմէական հասակը 1 մէթր 47 էր, Ֆրանսական արդի միջին հասակը՝ 1 մէթր 48։ Իլ-տը-Ֆրանսի պեղումները ցոյց տուին, որ նախահայրերու ոսկերոտիքը հասակի բարձրութեան մասին որ եւ է վկայութիւն չեն տար։ Ընդհակառակն կենսաբանական վերջին ուսումնասիրութիւնները կը հաստատեն որ հասակի անսովոր բարձրութիւնը հետեւանք է ցեղային փտտաներումի, հիւանդութեան,— ուրեմն անբնական երեւոյթ է, բայց երբեք պանծալի։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԱՐ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց որդւոյն՝ ԺԻՂՊԷՐ – ԿԱՐԳԻՍԻ։

Մոնթրէօլ, 20 Սեպտ. 1934

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՍՏԻ - ՍՈՒ

Փրոֆ. Ա. Մելիք – Ադամեան կը գրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ.—

Դարալագեազի հանքային աղբիւրները, որոնք կը գտնուին Կարեւկեան Արփաչայի ակունքին մօտ, քրտական Իստի-Սու գիւղէն ոչ հեռու, իրրեւ Հայաստանի տաք աղբիւրները, հինէն ի վեր մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէին։ Ամէն տարի մեծ թիւով հիւանդներ կ'երթան այդ աղբիւրներ՝ բժշկուելու։ Հիւանդներուն թիւը այնքան մեծ կ'ըլլայ, որ շատերը պատսպարուելու տեղ չեն գտներ ու կը բնակին ատժամարար շինուած տաղաւարներու մէջ, կամ բաց երկնքի տակ, մինչեւ իսկ մօտակայ քարանձաւներուն մէջ։ Այն լոգարանները, որոնք շինուեցան նախնական ձեւով, գիշեր ցերեկ լեցուն էին հիւանդներով։

Այս տարուան գիտական արշաւախումբերուն պաշտօն յանձնուած էր քննել հիւանդներու հսկայութեան, ջուրին ազդեցութեան (լոգնալու եւ խմելու տեսակէտով), զանազան հիւանդութեանց վրայ կատարած ներգործութեան (ջուրին քիմիական բաղադրութեան տեսակէտով), ինչպէս նաեւ աղբիւրներուն շրջակայքի տեղագրութեան, այն հանքային աղբիւրներու, կլիմայական պայմաններու վերաբերեալ հարցերը։

Արշաւախումբը բաւական աշխատանք թափած է այդ ուղղութեամբ։ Իր ուսումնասիրութեան արդիւնքը պիտի ներկայացուի առողջապահական գործավարութեան։ Արշաւախումբը գտած է նաեւ հանքային տարբերով հարուստ, քիմիական բոլորովին տարբեր բաղադրութեամբ նոր

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (4)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»..«««

Երկուսը մեր թաքստոցէն դուրս ելանք Քանայ լերան վրայ հարիւրաւոր կրակներ կ'երեւան, գիտենք որ Ասորիքէն աղատողներն են հոն։

Երթանք եւ կը գտնենք մեր պապերը Ջորս կողմէն ապատողը Քանայ լեռը կ'ապաստանի եւ կարճ ատենուան մէջ ապատուողներու թիւը ... կը հասնի։

Հոն է նաեւ Վահան Փափազեան Քանայ լերան վրայ գտնուած հաւ... կռուողներ կարգի կը բերէ, ... դիրքեր կը նշանակէ։

Լեռ քաղքի վրայ թնդանօթներ կը ... Տարօնայ հին ... Համի ... Կոտոեան, անցած կարգ մը ... գլուխը, կը կռուի թուրքերուն ... եւ խուժանի դէմ, ու կը ... Ջարի ու Բերդի թաղերը 6 օր ... ճիգերով կը կռուին ... պահելով իրենց դիրքերը. 6 ... վերջ կը նեղնայ օղակը, որովհետեւ ... սպառած է քաջերու փամփուշտ ... ներն բոլորն ալ, մնալով իրենց կռիման բարձրութեան վրայ։

Մուշ քաղաքի ազատածները հասան Քանայ լեռ։ Այդ օրերուն, երբ դեռ թալանը առատ էր, Քիւրտերը չփորձեցին, չհամարձակեցան Քանայ լերան փախստականներով։

Փափազեան ամէն ճիգ ու ջանք կը թափէ որ Քանայ լերան վրայ եղած ժողովուրդը վտանգէ զերծ մնայ։ Ինչպէս բսի, զինուածներ կը հաւաքէ եւ անոնց կը պարտադրէ դիրքերը պահել, մտնել զինուորական կարգապահութեան մէջ։ Սակայն Քանայ լեռը տասը օրուան ընթացքին ունեցաւ մօտ 25 հազար ապաստածներ, մեծամասնութեամբ կիներ, ծերեր ու անչափահասներ։ Ցանցառ կը տեսնուէին երիտասարդներ։ Եղածներն ալ զէնք չունէին, իսկ զէնք ունեցողներ ալ փամփուշտ չունէին եւ շատեր ալ չէին ենթարկուեր գործադիր մարմնին։ Օրինակ մեր 150 տունէ բաղկացեալ գիւղին մէջ, մէկ հատ զէնք մը ունէր Վահանի Սարգիս։ Երբ Փափազեան հրաւիրեց չարքերը մտնել եւ կարգ պահել, մերժեց եւ Փափազեան իբրեւ վերին մարմնի անդամ առաւ զէնքը եւ տուաւ Քրտագոմ գիւղացի Սեթոյին։ Դժբախտաբար այս վերջինը փոխանակ կատարելու իր վրայ դրուած յոյսը, գիշեր մը, ուրիշ ընկերոջ մը հետ, զէնքն առնելով անցաւ դէպի ռուսական բանակը, իր մորթը փրկելու համար։

Անդին Մառնիկ գիւղացիները ունէին քանի կանոնաւոր զէնք եւ անջատուած կ'ապրէին իրենց գիւղացի Վրդոյ Ցակոբի հրամանի տակ, առանց ենթարկուելու վերի մարմնին։ Երբ մեռաւ Ցակոբ, տակնուվրայ եղան, նոյն իսկ իրենց զէնքերով իրենց ալ օգտակար չեղան։

Ալիճան գիւղացիները ունէին քանի աւելի զէնքեր, ջարդի օրը կռուեցան եւ պահեցին իրենց գիւղը իրենց տրամադրութեան տակ. երբ մութը կոխեց, ձգեցին գիւղը եւ անցան Քանայ լեռ։ Իրենց քանի զէնքերը քանի փամփուշտ իսկ չունէին։

Ձեմ ուզեր որ անծանօթ ու քաջեր էին, ժեռնելէ չվախցողներ էին, բայց զէնք չկար։ Թող ամէն իրադէկ արդար խոստովանի, երբ կացութիւնը այսպէս էր, ի՞նչպէս կարելի էր փրկել 25 հազար ժողովուրդը։

Այս տաժանելի կացութեան մէջ, ահա կը հասնի պատուիրակութիւն մը Սասունէն, Կորիւնի եւ Թուրքէն Կողէ, բաղկացած Ալվարինջու Արմենակէ եւ Բերդակայ Ռուբէնէ, եւ կը յանձնարարէ որ Փափազեան Քանայ լերան վրայ ապաստած ժողովուրդը փոխադրէ Սասուն։ Ցայտարարութիւն եղաւ եւ կէս օրէ վերջ ժողովուրդը սկսաւ քալել դէպի Հատ... տարիկ եւ 3—4 օր մնացին Սինամեր... կու ամառանոցներ։ Պատճառը պարզ էր, գիտցեր Առաքելոց վանքի մէջ եղած մէկ «թապուր» զօրք կը հետեւէր Քանայ լերան վրայ ապաստանած ժողովուրդի շարժումներուն։Անյաւ գիտէր որ այդ բազմութիւնը որ անցաւ դէպի Մովսար, Սասուն բարձրանալու միտք ունի եւ կռնակէն կտրած էր դէպի Սասուն տանող ճամբան։

Գեղեցիկ առաւօտ մը Փափազեան իր փոքրաթիւ ուժերով փորձեց ճեղքել զօրքի շղթան։ Եւ ահա կը պայթի կռիւը. կռիւ՝ անհաւասար թէ թիւով եւ թէ բարոյապէս։ Մէկ ժամէ աւելի սարսափելի կռիւէ մը յետոյ կը հասնին մեռնող փամփուշտները եւ կ'իյնայ տարիներու դառն աշխատող եւ տիպար ֆէտայի Անդոն Սահակ (Ճիւաղ)։ Եւ ապա նահանջ դէպի ետ, դէպի Քանայ լեռ։

Զմոռնամ ըսել որ ես ալ չկրցայ մասնակցիլ դէպի Սասուն յառաջացող կարաւանին։ Մայրս քալելու անկարող ըլլալով, ընտանիքիս եւ երկու պզտիկներուս հետ մնացինք Քանայ լեռ։ Մառնիկ գիւղացիներն ալ իրենց քանի զէնքերով չմիացան դէպի Սասուն դացող կարաւանին։ Քանայ լերան վրայ անկար ու հիւանդ մնացողներու թիւը 4—5 հազարի կը հասնէր։ Անոնց իբրեւ պահապան կը մնային Մշեցի զինուոր Թուրիկ եւ Ալի Ջանան գիւղացի Ներսէս Զաքարեան (այժմ Մարսէյլ)։ Անջատ կ'ապրէին Մառնիկցիները եւ միացած չէին վերջինիս երկու կորիւններուն։

Քանայ լերան պաշտպանութեան յաջորդ օրը, Ալվարինջ գիւղի Կամէ Ուսօ արդայ Խալիլի եւ նոյն գիւղի «Շօպատար» Ամարի կարգադրութեամբ, քրտան Ալաչկերացի Քիւրտեր միացած բարձրացան լեռ, դէպի Քան, մնացած անկարները ճզմելու։ Երկու կորիւնները՝ Թուրիկ եւ Ներսէս, դիրքեր մտած պատրաստ կը սպասէին։ Քիւրտերը արագել եւ անվախ կը յառաջանային։ Հարիւր քայլ հեռուէն կը պայթէր կռիւը։ Քիւրտերը անակնկալի եկան։ Հաւաքեցին իրենց վիրենք, ու կատուի նման մագլցեցան ժայռերէն։ Ահա մէկը ոտնալով կ'իյնայ Ներսէսի զինքէն քանի քայլի վրայ։ Թուրիկի դիրքի դիմաց թաւուտներու մէջ ինկածէն լուր չունինք։ Բարեբախտութիւն էր որ երկու քաջերու զէնքերն ալ մօսին էին, եւ իրենց դիրքերը չէին մատներ։

Կատղած Քիւրտերը երբ հասկցան որ իրենց դէմ մեծ ուժ մը չկայ, միայն երկու հրացան է, սկսան օղակը նեղցնել։ Սխալ շարժումի մը հետեւանքով ճակատէն վիրաւորուած ինկաւ Թուրիկ, եւ տասը քայլի վրայ Քիւրտերը ճիգ կը թափէին անոր զէնքը գրաւելու։ Ճակատագրական այդ րոպէին Ներսէս պահեց իր պաղարիւնը, հակառակ իր պատանեկան տարիքին։

Դէպի Թուրիկի դիրքը յառաջացող Ուսօ Խալիլն է ահա որ գնդակ մը ծունկէն վիրաւոր թաւալգլոր կ'իյնայ վար։

(Շար.)

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

իւրաքանչիւր պարագայ, և ճշդել թէ վայրկեանը եկած չէ՞ մեղմացնելու կարգ մը տրամադրութիւններ կամ բարեփոխելու միջազգային հսկողութեան ձեւակերպութիւնները »։

Պելժիոյ պատուիրակն ալ հաստատեց որ եւ է ընդհանրացման, յայտարարելով թէ՝ այդպիսի փորձ մը նոր վէճեր պիտի յարուցանէ Եւրոպայի մէջ։ Իրլանտայի ներկայացուցիչը պահանջեց յարգել փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները որոնք հաստատուեցան պատերազմի դաշնագիրներով։ Ընդհ. միճաքանութիւնները փակուած ըլլալով, նախագահը վերջին խօսքը տուաւ Լեհաստանի պատուիրակին, որ յայտարարեց.

— Միճաքանութիւնը յուսաբանեց ամէնքը. անոր շնորհիւ շատ մը պետութիւններ աւելի լաւ հասկցան մեր դիրքը։ Գալով մէջտեղ դրուած փաստարկութեանց, մենք կանխաւ ժխտեցինք անոնց մէկ մասը. եւ կրնանք ժխտել ուրիշներ ալ։ Բայց կը նախընտրենք հաստատել թէ բարձրացած ձայներուն մէջ ամէնէն կարեւորները հակառակ են մեր բռնած դիրքին։ Մենք կրնայինք գոհանալ մեր տեսութեան կուսակիցներու թիւով, բայց այդ բաւական չպիտի ըլլար, որովհետեւ անմիջական արդիւնք մը չպիտի ստանայինք եւ որ եւ է յառաջդիմութիւն չպիտի կատարուէր։ Այս պատճառաւ, ուժգնօրէն պահելով մեր դիրքը, տեղի կուտանք նախագահին թելադրութեան եւ չենք պահանջեր որ քաղաքական յանձնաժողովը իր վճիռը յայտնէ քուէարկութեամբ »։

Այսպէս ուրեմն, Լեհաստան ոչ թէ կը հրաժարի իր բռնած դիրքէն, այլ առժամապէս ետ կ'առնէ բանաձեւը, իրեն վերապահելով կրկին յուզել զայն յառաջիկային։ Կը կարծուի թէ խնդիրը Ա. Գ. խորհուրդին պիտի յանձնուի յառաջիկայ յունուարին։

Նախագահ Րուզվէլթ կը խնդրէ

ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Նախագահ Րուզվէլթ ուրբաթ օր ուղղակի միջամտեց հիւսուածեղէնի բանուորներու գործադուլին, խնդրելով բանբողներէն որ վերսկսին աշխատանքը։ Կը կարծուի թէ բանուորները պիտի համակերպին այս առաջարկին, մանաւանդ որ նախագահին կողմէ նշանակուած իրաւարար մարմինը նպաստաւոր պայմաններ մշակած է։ Գործարանատէրներուն ալ յանձնարարուած է որ դժուարութիւն չյարուցանեն եւ անմիջապէս բանան դուռները։ Արդէն բանուորներու մեծ մասը վերսկսած է աշխատանքը։

Կոմինթէրնի համագումարը նորէն յետաձգուեցաւ

Կոմինթէրնի (Գ. Միջազգայինի) 7րդ համագումարը, որ կը ձգձգուէր երկար ատենէ ի վեր, յետաձգուեցաւ 1935ի առաջին վեցամսեային։ Այս առթիւ յանձնարարուած է այժմէն քննել օրակարգի խնդիրները, «էնթէրնասիոնալ Կոմունիստ»ի եւ ուրիշ համայնավարական թերթերու մէջ։

Կը կարծուի թէ յետաձգման պատճառն է խորհրդային իշխանութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, որ ուղղափառ գիծէն շատ ու շատ շեղեցաւ վերջերս։ Կարմիրները բոլորովին դժգոհ են Լիթվինովէն, որ իր ստորագրած միջազգային դաշնագիրներուն մէջ յանձն կ'առնէ ետ կենալ համայնավարական քարոզութիւններէ։ Կոմինթէրնը կ'ուզէր բացէ ի բաց քննադատել արտաքին գործավարութեան քաղաքականութիւնը, բայց Ստալին թոյլ չտուաւ։ Միւս կողմէ, Կոմինթէրնի վարիչը կ'ուզէր սեպտ. 19ին հրաւիրել համագումարը, բայց Ստալին նորէն միջամտեց, քանի որ ճիշդ այդ օրերուն ձեռնարկներ կը կատարուէին Ժընեւի մէջ, Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու համար։

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային մամուլը այս ձեռնարկներու մասին լռութիւն պահեց մինչեւ սեպտ. 8։ Երբ անդամակցութիւնը քուէարկուեցաւ, այն ատեն Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը չոր հեռագրով մը հաղորդեց լուրը, համառօտակի պատմելով սեպտ. 9էն մինչեւ ընդունելութեան օրը կատարուած բանակցութիւնները։

Հ. Յ. Դ.

ՊԷՀԼԻՎԱՆ ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple։

ԱՓԹԻ (Մարսէյլ) Արամ խումբի ժողովը այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին հայրենակից Մ. Գրիգորեանի ագարակին մէջ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ակիւրներ, որոնց ջուրերուն նմոյշը Երեւան բերուած է քաղաքրական քննութեան համար։

Հանքային այս աղբիւրներուն մօտ կը գտնուի արժէքաւոր բուժարար ցեխ մը։ Առաջին անգամ մեր խորհուրդով կարգ մը հիւանդներ օգտուեցան այդ ցեխէն, ճիշդ աղբիւրներուն մօտ։

Այս բոլորը կը կատարուէին նախնական պայմաններու մէջ, որոնք ի հարկէ որոշ չափով բացասական ազդեցութիւն ալ կը ձգէին։ Այսուհանդերձ կարելի է ըսել թէ բոլոր հիւանդները կը հեռանային գոհ եւ երջանիկ։

Տարակոյս չկայ, որ հանքային ջուրերու բազմաթիւ եւ հարուստ իր աղբիւրներով, բուժարար ցեխով, հրաշալի կլիմայով Իստի - Սուն կ'ունենայ մեծ ապագայ։

Անհրաժեշտ է միայն, առանց յետաձգելու, կատարել երկրաբանական, ջրահաւաքման, լոգարանի շէնքին եւ այլ շինութիւններու վերաբերեալ աշխատանքները եւ նշանակել մասնագէտ բժիշկներ բնարուժական այս արժէքաւոր կայանին համար։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու

Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփանի» կողմէ երգուած «Անուշ գետի մէջտեղը» եւ «Հայկ ու Վարդան» տիսքերը՝ 12 ֆրանք հատը։

Դիմել՝ Արթինեանի. 26 rue Lesage. Paris(20), *և «Սիփանի» քարտուղար՝* Ն. Ցախարեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux. (Seine)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Սեդրակ Գարակէօզեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց ի մասնաւորի «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի. որոնք իր կնոջ Տիկ. Մառի Ս. Գարակէօզեանի անցուցած ցաւալի արկածին առթիւ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնած էին։

Քաշան, 21 սեպտ. 934

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՐՏԱՆ, Լ. Գ. — 102։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Ղ. Կ. — 35։
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կ. — 35։
ԼԻՕՆ, Գործ — 700։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ — 60։ *Կարգադրեցինք։*
ՓԱՐԻԶ (10), *Փափ* — 110։
ՕՊՆԱ, Բիւզ — 70։
ՍԷՆ ՓԻԷՐ ՕՊՆԱ, Եօրգ — 35։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ — 35։
ԼԻՕՆ, Փիլ — 35։
ՍԷՆ ՄԱՐԹՕՐԻ, Քէօլ — 80։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 233։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Խ. Գ. — 35։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
25 Septembre
1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2[illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

Քանի մը խորհրդածութիւններ եւս՝ Պոլսոյ Ազգ. Սահմանադրութեան Թաղման առթիւ։

Մինչեւ հիմա հրատարակուած լուրերուն համաձայն, կացութիւնը կը պատկերանայ այսպէս.—

1. Կառավարութիւնը տարիներով սպասեր է որ Թուրքիոյ Հայերը իրենց ազգային կազմակերպութիւնը «պատշաճեցնեն Հանրապետական կառավարութեան սկզբունքներուն»

2. Սուլթանական շրջանի ֆէրմանները, Պատրիարքարանի եւ Խառն Ժողովի վարչութեանց կանոնագիրները ջնջուած ըլլալով հանդերձ, այդ հաստատութիւնները շարունակեր են հին ուղղութեամբ գործել։

3. Զանազան խմբակներ եւ կառավարութեան կողմէ հաստատուած Թաղ. խորհուրդներ ուղղակի կամ անուղղակի պահանջեր են յարմարիլ նոր կացութեան, բայց Պատրիարքարանը դիմադրած է։

1. Պատրիարքարանի շրջանակները արթնցած են միայն այն ատեն, երբ իմացեր են թէ այդ խմբակները կը պատրաստուին առաջարկել պատրիարք մը վարչութիւն։ Ասոր վրայ, պաշտօնակալներ է Քաղաք. ժողովի ատենապետին, որպէսզի բանակցի ձեռնհաս իշխանութեան հետ, որ առ այժմ Պոլսոյ կուսակալութիւնն է, եւ ոչ թէ բուն կառավարութիւնը։

Այդ բանակցութեանց արդիւնքն էր որ հաղորդուեցաւ Քաղ. Ժողովին, եւ կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ սեղմ, [illegible]

Ի՞նչ կ՚ըսէր զեկոյցը, իբրեւ եզրակացութիւն.

— «Ժողովը կարեւորութեամբ լսելով սոյն տեղեկատուութիւնը, համամիտ գտնուեցաւ կատարուած ձեռնարկներուն եւ որոշեց անմիջապէս գործի ձեռնարկել, ընդունուած ձեւին համաձայն»։

Արդ, ի՞նչ կը կատարուի այդ օրէն ի վեր։ Ինչո՞ւ կը յապաղի «վարչական ձեւափոխում մը»

Պատասխանը չի կրնար մարգարէական գուշակութեանց։

Պոլսոյ կուսակալութիւնը, աւելի ճիշդ՝ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը անուշ-անուշ խօսքեր կը փոխանակէ Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներուն հետ, կը չորէ «իշալլահ—մաշալլահ»ներով։ Բայց, միւս կողմէ լրջօրէն կը քաջալերէ զանազան խմբակներ եւ բրուտ Մարմիններ, խելք ու ձեւ կը սորվեցնէ անոնց, որպէսզի կարելի եղածին չափ նուաստ եւ փեսացած վիճակի մը վերածուի Պատրիարքարանը։

Մէկ խօսքով, կառավարութիւնը աւելի կարեւորութիւն կ՚ընծայէ զանազան անհատներու կամ խմբակներու ակնարկներուն եւ ծրագիրներուն, քան բուն ազգ. իշխանութեան մնացորդներուն։

Չէ՞ որ առաջինները գլխովին անձնատուր եղած, կ՚աշխատին ժամ առաջ պետական «հովանի»ն տարածել վերէն վար, Պատրիարքարանէն մինչեւ յետին ժամուն բակը, դպրոցէն մինչեւ հիւանդանոցը։

Լուրերու կարգին, ձեր ուշադրութիւնը չգրաւե՞ց հետեւեալ պարագան.—

Անոնք որ ազերսագիր մը թխեր էին Թաղ. Խորհուրդներուն առաջարկել տալու եւ կառավարութեան մատուցանելու համար, կը պահանջէին լիազօրը ջնջել եւ բաւականանալ նախակրթութեամբ։ (Ցիշեցէք նաեւ միւս պահանջները,— ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, Ազգ. Խնամատարութեան եւ Կալուածոց Հոգաբարձութեան պաշտօնները ենթարկել պետական վաւերացման)։

Այս մարդիկը վարչական ժողովի համար ալ ցանկ մը կազմեր էին իրենք իրենց գլխուն։

Այսպէս, կառավարութիւնը շատոնց հարթած էր ճամբան, բոլոր ներսէն գրաւելու համար։ Չէ՞ որ «ժողովուրդն է գանգատողը»...

Եւ հիմա որ Պատրիարքարանի մարդիկը իրար են անցեր, քէմալականութիւնը կուշտ-կուշտ կը խնդայ։

Ո՞ւր պիտի գտնէր այսպիսի պատեհութիւն, ճեղքերը խորացնելու եւ կարելի եղածին չափ շատ քերթելու համար.

Կարճ խօսքով, ամէն բան կախում ունի կառավարութեան բարի կամքէն։

Բոլոր հանգամանքները նպաստաւոր են, ծայրայեղ ձեւով վերածելու համար փոքրամասնութեանց իրաւունքները։

Ինչ իրաւասութիւններ ալ տրուին նոր կանոնագրով, փոքրամասնութեանց հանրային կեանքին ղեկը, անոնց բարոյական եւ նիւթական հարստութեանց մատակարարութիւնը պիտի անցնի կառավարութեան, որ պիտի տնօրինէ համաձայն իր հայեցողութեան։

Մէկ խօսքով, տապարի վերջին հարուածն է որ կը տրուի ներսէն թէ դուրսէն, քայքայելու համար Թուրքիոյ — Պոլսոյ — մնացորդ հայութեան հաւաքական կեանքը։

Երէկ՝ բռնութեամբ, կոտորածով եւ աւարառութեամբ կը ձգտէին այս նպատակին։ Այսօր՝ «օրինական» միջոցներով։

Երէկ՝ անձնաւորը կը սպաննէր, այսօր՝ թրքացում մը։

Եւ այս՝ համրանքի մը համար որ կը տարուբերի 60—70,000ի միջեւ (արդէն կորսուած համարելով Անատոլուի բեկորները)։

Այս առթիւ, առաջարկողներ կան որ դիմում կատարուի Ազգերու Դաշնակցութեան, յիշեցնելով գոնէ Լօզանի դաշնագրին որոշումները։

Ի՞նչ կը բանի «միացեալ ճակատ»ը։

Տրամադիր չէ՞ յառաջ նետուելու եւ տնօրինելու «պարտ ու պատշաճը»։

Շ.

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Յառաջիկայ շաբթու լոյս կը տեսնէ բացառիկ հրատարակութիւն մը,

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

նախաձեռնութեամբ Արեւմտեան Եւր. Կեդր. Կոմիտէին։

Բազմաթիւ երէց եւ երիտասարդ ընկերներ կը մասնակցին այս հրատարակութեան, որ միեւնոյն ատեն զարդարուած պիտի ըլլայ շարք մը պատկերներով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նախարարական խորհուրդին արտակարգ նիստը

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

»»»· ·«««

Նախարարական խորհուրդը շաբաթ օր արտակարգ նիստ մը գումարեց Ռամպույէի դղեակին մէջ, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին։ Պետական երկաթուղին մասնաւոր կառախումբ մը դրած էր նախարարներուն տրամադրութեան տակ, դէպի ամարանոց փոխադրելու համար զանոնք։

Ժողովը նախ լսեց Պ. Պարթուի զեկոյցը՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Իսկ օրակարգի բուն խնդիրը ցորենի եւ գինիի հրապարակին տագնապն էր։ Երկրագործական նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց մինչեւ հիմա ձեռք առնուած միջոցներու մասին։

Ի՞նչ է ցորենի տագնապը։ Ներկայ աւելորդ պաշարը կը հասնի 21 միլիոն կենդինարի։ Ներքին սպառման համար կը նախատեսուի 7 միլիոն։ Իսկ 3,500,000 կենդինար պիտի արտածուի Անգլիա, համաձայն կնքուած պայմանագրի մը։ Կառավարութիւնը պիտի շարունակէ նիւթապէս քաջալերել արտածումը դէպի ուրիշ երկիրներ։ Իսկ մնացեա՞լը—շատեր կ՚առաջարկեն որ կառավարութիւնը գնէ եւ ... ծովը նետէ։ Բայց ելմտացոյցը հազիւ հաւասարակշռուած է եւ տրամադրելի վարկ չկայ։ Կառավարութիւնը գին նշանակած է 108 փրանք իւրաքանչիւր կենդինարին։ Բայց գնորդները 90-100 փրանքէն աւելի չեն տար, ինչ որ կը վնասէ հողագործին։

Պաղեստինի հոգատարութիւնը եւ Հրեաները

Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովի նիստին մէջ, Լեհաստանի պատուիրակը առաջարկեց աւելի մեծ դիւրութիւններ ընծայել, Հրեաները Պաղեստինի մէջ տեղաւորելու համար։ Այս առթիւ յոյս յայտնեց թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի աւելցնէ ներգաղթի արտօնագիրները, իբրեւ հոգատար պետութիւն։ Պատուիրակը գիտել տուաւ թէ Պաղեստինը բանուորի պէտք ունի եւ թէ երկրին տնտեսական վիճակը մեծապէս բարւոքած է։

Պարսկաստանի եւ Իրաքի պատուիրակները միջամտելով, առաջարկեցին որ Հրեաներու ներգաղթը չվնասէ արաբական շահերուն։ Անգլիական պատուիրակը պատասխանեց թէ հոգատար պետութեան քաղաքականութիւնը հիմնուած է բացարձակ անկողմնակալութեան վրայ։ Լեհաստանի առաջարկը նկատի պիտի առնուի ուշադրութեամբ, բայց ներգաղթին համար հիմ բռնուած է երկրին «կլանելու եւ մարսելու» կարողութիւնը։

60,000 նախկին պատերազմիկներ ուխտի կ՚երթան

»»»· ·«««

Տասներկեց ազգերէ 60,000 նախկին ռազմիկներ ուխտի գացին Լուռտ, ուր պապական պատարագ մը մատուցուեցաւ կիրակի օր։ Կառախումբերը գիշեր-ցերեկ կը բանէին, հաշակաւոր ուխտատեղին փոխադրելով ուխտաւորները։ Պատարագիչ կարտինալն ալ նախկին ռազմիկ մըն է։ Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ աբբայ Պէռժէ, Ֆրանսացի կղերական ամենամեծ հռետորներէն մէկը, որ շեշտեց թէ միայն նախկին ռազմիկները իրաւունք ունին ըսելու թէ ինչ կ՚ուզեն։ «Մենք մեր մեռած ընկերներուն եւ մեր անունով կը յայտարարենք թէ եղած բոլոր զոհողութիւններուն պատճառն էր զալիք սերունդներուն համար խնայել պատերազմին արհաւիրքը։ Մենք խաղաղութիւն կ՚ուզենք բոլորին եւ ամէն երկրի համար։ Բայց ոչ թէ ստրկութեան խաղաղութիւնը, քանի որ իւրաքանչիւր ազգ իր ամենամաքուր արիւնը թափեց իր անկախութեան համար։ Մենք արդարութեան եւ ազատութեան իրական խաղաղութիւնն է որ կ՚ուզենք»։

Օտար պատուիրակութեանց կողմէ խօսեցաւ գերմանացի մը, Աբբայ Ֆապէր։

...Իսկ Լոնտոնի մէջ ժողով կը գումարեն

»»»· ·«««

Երէկ Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ դաշնակից բանակներու նախկին ռազմիկներուն 15րդ համագումարը։ Ժողովը չբացուած, իտալական պատուիրակութիւնը որոշեց չմասնակցիլ։ Պատճա՞ռը.— Յուկոսլավիոյ մամուլը բուռն պայքար մը բացած է, անարգելով իտալացի զինուորին պատիւը։

Արդարեւ, այս միջոցին ցուրտ հով մը կը փչէ երկու երկիրներուն միջեւ։ Իտալական անձշան թերթ մը նախատական գրութիւն մը հրատարակած էր վերջերս, պնդելով թէ սերպ զինուորը միշտ փախած է թշնամիին առջեւ։ Այս առթիւ կը յիշէր Թուրքիոյ հետ պատահած դէպք մը 1389 թուականէն։ Խնդիրը մարած պիտի ըլլար, եթէ այդ գրութիւնը անթելով չտարածուէր ամբողջ Իտալիոյ մէջ։ Ասոր վրայ, սերպիական մամուլը իր կարգին բուռն յարձակողական մը սկսաւ, նախատելով իտալացի զինուորը։ Իբրեւ հետեւանք, իտալական կառավարութիւնը Վենետիկի մէջ կեցուց այն պատուիրակութիւնը որ Պելկրատ պիտի երթար, միջազգային համագումարին մասնակցելու համար, ինչպէս եւ որոշեց չմասնակցիլ Լոնտոնի ժողովին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ԻՐԱՐՈՒ

Նամակ մը, Սէն Շամոնէն.

— «Երկար ժամանակ է կարդացած չէի հայերէն թերթ, երբ անցեալները ձեռքս անցաւ ձեր թերթէն թիւ մը, զոր կարդալով հիացայ ձեր քաջութեանը որ հակառակ խիստ աննպաստ կացութեան կը յարատեւէք ձեր դժուարին գործին մէջ։

Սոյն թիւին մէջ ձեր «Չրոյց ամսաթէօսի մը հետ» երկու խօսք խմբագրականը ուշադրութիւնս գրաւեց եւ եթէ մտօք ըլլայիք, պիտի փափաքէի գաղափարներու փոխանակութիւն մը ունենալ ձեզ հետ, այդ շատ կենսական հարցին մասին։

Ներփակ կը գտնէք օրուան Ֆրանսական թերթերէն coupure մը, որմէ կը տեսնուի թէ աշխարհի ամբողջ Հրեայ կազմակերպութիւնները իրար անցած՝ մէկ ձայն մէկ հոգի, իրենց Սառի ազգակից կամ ցեղակիցները պաշտպանելու ելած են։

Երբ Հրեաները մէկ սիրտ մէկ հոգի կ՚աշխատին իրենց ցեղակիցները ազատելու հաւանական վտանգէ մը, երբ նոյնիսկ մեծ պետութիւններ եւ ազգեր պէտքը կը զգան համերաշխութեան եւ գործակցութեան եւ յաճախ մեծ զոհողութիւններ յանձն կ՚առնեն այդ նպատակով, մենք, Հայերս, ի՞նչ կ՚ընենք այդ ուղղութեամբ ազատելու համար չէ թէ վտանգուած այլ աղէտուած եւ կորստեան դուռը հասած մեր անտէր, անպաշտպան ակումբը։

Հայութիւնը դատապարտուած է կորսուելու, եթէ չհասկնայ թէ փրկութիւնը կարելի է միայն համերաշխութեան, միութեան եւ գործակցութեան սահմաններուն մէջ եւ այդ ուղղութեամբ պէտք է աշխատիլ, բոլորովին նոր ուղղութեամբ եւ նոր միջոցներով։

Անհատական մըն եմ, որ եւ է կուսակցութեան չեմ հակած եւ պատկանած եւ լաւագոյն կուսակցութիւնը կը նկատեմ այն որ կը ձգտի համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն քարոզել եւ այդ ուղղութեամբ կ՚աշխատի, մեր խեղճ ազգին գոնէ բեկորները ազատելու համար»։

×

Այսպիսի նամակներու դէզ մը ունի «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը։

Այդ ալ մխիթարութիւն մըն է։

Կը նշանակէ թէ՝ ամէնէն հեռաւոր անկիւնը ինկած հայրենակիցներն ալ՝ անտարբեր չեն օրուան հոգիւոն հանդէպ։

Կը խորհին, կը գրեն, կը հարցնեն, բայց ելք չեն գտներ։

Ինչո՞ւ համար։ Կարողութի՞ւնն է որ կը պակսի թէ կամքը։

Ընդհանրապէս վերջինը։

Շատ-շատերը այս կարգի հայրենակիցներէն՝ հանրային կեանքին կը մտնեն իբրեւ «ամաթէօր»։ Կամ շուտ կը յուսահատին։

Սէն Շամոնի նամակագիրն ալ կը խոստովանի.

— «Թէեւ մասնակցած չեմ հանրային կեանքին, բայց անտարբեր ալ չեմ եղած եւ նոյնիսկ պահ մը փորձած եմ իմովսանն ազգին օգտակար բան մը ընել, բայց յուսահատած եմ, անձնական կամ կուսակցական շահերու վրայ հիմնուած չկամութիւններ եւ հակառակութիւններ տեսնելով շուրջս»։

Ահա թէ ինչո՛ւ կը կաղայ մեր հանրային կեանքը։

Մինչդեռ, էիչ մը համբերութիւն եւ յարատեւութիւն բաւական էին, գործօն ծառայութեան լծելու այսպիսի հազարաւոր հայրենակիցներ։

Այդ պարագային, նամակ աւելի դիւրին կը հասկցուէր, համերաշխութեան, միութեան եւ գործակցութեան համար։

Ի՞նչ օգուտ ունի խելօք բաներ մտածել, բայց տունը մնալ։ Կամ պատուհանէն դիտել հանրային կեանքի ալեկոծութիւնները։

Ջին առնողը մէջտեղ պէտք է նետուի։

ՎԱՀԷ

Ճափոնի աղէտին հետեւանքները

»»»· ·«««

Վերջին հաշիւներու համաձայն, Ճափոնի աղէտին հետեւանքով մեռած են 2064 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 13,335 հոգի, որոնց շատերը ծանրապէս։ 258 հոգի անհետացած են։ Կը կարծուի թէ փլատակներու տակ թաղուած կամ ծովը նետուած են։ Կորսուած են նաեւ 3400 նաւակներ, մեծ մասով ձկնորսանաւեր։

Օզակա քաղաքը, որուն շէնքերուն եւ բնակարաններուն մեծագոյն մասը կործանած էր, արդէն իսկ սկսած է վերաշինուիլ։ Ճափոնի ամէն կողմերէն հասած զինուորական ջոկատներ ուտելիք եւ հագուստ, ջուր եւ վառելիք փայտ կը բաժնեն աղէտեալներուն, որոնց թիւը տասնեակ հազարներու կը հասնի։

Ուրիշ աղէտ մը Անգլիոյ մէջ

»»»· ·«««

Շաբաթ օր հանքային անհելի աղէտ մը պատահեցաւ Կալլէսի երկրին մէջ, պայթումի մը հետեւանքով։ Անմիջապէս հրդեհ ծագեցաւ ածխահանքի մը խորը (2500 ոտք), ուր կ՚աշխատէին 350 բանուորներ։ Քառասուն ժամ անընդհատ աշխատանքներ կատարուեցան, փրկելու համար աղէտեալները, բայց կարելի չեղաւ ելք մը գտնել 260 հանքագործներու համար, որոնք վերջնապէս կորսուած կը համարուին։ Կալլէսի երկիրը այսքան ծանր աղէտ չէր տեսած 1913էն ի վեր։

Այս առթիւ, ներոսական տեսարաններ պարզուեցան, որոնք աւանդութիւն են այդ երկրին համար։ Առաջին անգամ հոն իջած հինգ հոգինոց ազատարար խումբէն երկուքը միայն ողջ վերադարձան։ Անոնց մէկը իր փրկութիւնը կը պարտի ընկերոջ մը, որ թունաւոր օդին մէջ հանելով իր կազարդել դիմակը, քաշեց հանեց շապիկը եւ անով ծածկեց իր դէմքը, որպէսզի հեղձամահ չըլլայ։

Առաջին օրն իսկ 40,000 տոլար հաւաքուեցաւ, զոհերու ընտանիքներուն համար։

300 օտար պատուիրակներ Պոլսոյ մէջ

Կիրակի առտու Պոլիս, Տոլմա Պահչէի մէջ բացուեցաւ միջխորհրդարանական 30րդ խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ 300 պատուիրակներու որոնք կը ներկայացնեն 40 ազգեր։ Ժողովը պիտի տեւէ մինչեւ 30 սեպտեմբեր։ Թրքական կառավարութիւնը մասնաւոր պատրաստութիւններ տեսած է, ապահովելու համար օտար հիւրերուն հանգիստը։

Անշուշտ անոնք ալ ակերախտ չպիտի գտնուին եւ տասնապատիկ պիտի հատուցանեն իրենց կերածն ու խմածը, պանծացնելով «Նէնթիւրմէն» Թուրքը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

Շաբաթ օր յաջողութեամբ վերջացաւ Մ. Նահանգներու հիւսուածեղէնի բանուորներուն գործադուլը, տեւելով մօտ չորս շաբաթ։ Գործադուլի կազմակերպիչ մարմինը այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակելով, յայտարարեց թէ իրենց բոլոր ուզածը ստացան։ Այս արդիւնքը անձնական յաջողութիւն մը կը համարուի նախագահ Ռուզվէլթի համար։ Իբր 400,000 բանուորներ աշխատանքը վերսկսան երկուշաբթի օր։ Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահն ալ յայտարարեց թէ շահեցան ինչ որ կը սպասէին գործադուլէն։ «Ցաղթանակը այնքան մեծ է որ մենք ալ զարմացանք»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

22.— ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ԵՐԵՔՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻ ՔԱՇՔՇԵՑԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Այդ օրերուն երկրորդ յեղափոխութիւն մը պայթեցաւ Յունաստանի մէջ եւ Կոստանդին թագաւորը դարձեալ վտարուեցաւ երկրէն, այս անգամ չվերադառնալու համար: Նորընտիր զինուորական կառավարութիւնը համակիր էր Վենիզելոսի քաղաքականութեան:

Փուանքարէ եւ լորտ Քըրզըն վախցան որ Յունաստանի այս նոր իշխանութիւնը կրնար յունանպաստ տրամադրութիւններ ստեղծել նորէն Անգլիոյ մէջ: Միեւնոյն տպաւորութեան տակ էր նաեւ Մուսթաֆա Քէմալ, որ արդէն սկսած էր մօտենալ Տարտանէլի բրիտանական ուժերուն:

Սեպտ. 29ին անգլիական դահլիճը որոշեց զօրավար Հարինկթընի միջոցաւ ծանուցագիր մը ղրկել Քէմալին որպէսզի ետ քաշուի: Լորտ Քըրզըն հակառակեցաւ այդ տեսակէտին եւ քանի մը ժամ պայմանաժամ խնդրեց դահլիճէն՝ Փուանքարէի գործակցութիւնն ալ ապահովելու համար: Կառավարութիւնը ականջ չկախեց արտաքին նախարարին պատճառաբանութեանց: Քըրզընի ծրագրին համաձայն էր նաեւ ապագայ վարչապետը՝ Սթէնլի Պօլտուին: «Սեպտեմբեր 16ի գեկոյցը որոշ արդիւնք մը տուած էր, բայց այս նոր սպառնագիրը անհրաժեշտ չէր: Ցաւալի էր որ Քըրզըն հակառակած էր առաջինին, սակայն երկրորդին հանդէպ անոր ցոյց տուած ընդդիմութիւնը հիմնուած էր աւելի հեռատես ու իմաստուն քաղաքականութեան մը վրայ»: Բարեբախտաբար, կը շարունակէ Նիքըլսըն, Մեծն Բրիտանիոյ Պոլսոյ երկու ներկայացուցիչները՝ զօրավար Հարինկթըն ու Սըր Հորըս Րըմպոլտը փորձառու եւ քաջ անձեր ըլլալով, կարեւորութիւն չտուին Լոնտոնի հրահանգներուն, որովհետեւ «սպառնագիր մը այդ պահուն կանխահաս էր»: Եւ այդ պատասխանատու քայլը արժանացուց զիրենք, յետագային, անգլիական կառավարութեան շնորհաւորութիւններուն: «Անոնք կրցան խուսափիլ կանխել պատերազմ մը որ բոլորովին անտեղի էր»:

Հոկտեմբեր 11ին զօրավար Հարինկթըն Մուտանիա գնաց Ըսմէթին հետ տեսակցելու համար: Թուրքերը Արեւելեան Թրակիան պահանջեցին: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ զօրավար Շարփի ընդունեց այդ առաջարկը՝ Անգլիացի զօրավարը մերժեց:

Ֆրանքլէն Պույեօն որ նորէն գործի վրայ էր, միջնորդի դեր կատարեց Ըսմէթին եւ Ֆրանսացի զինուորականին միջեւ. «Դիմադրեցէք» ըսաւ առաջինին, «տեղի տուէք», պնդեց իր հայրենակցին:

Քէմալիստներու պատուիրակը քաջալերուեցաւ եւ յայտնեց որ եթէ իր պայմանները չընդունուին, Տարտանէլի վրայ պիտի յարձակի Հոկտեմբեր 6ին, կէսօրէն յետոյ ժամը 2ին:

Լորտ Քըրզըն դարձեալ Փարիզ վազեց եւ Հոկտեմբեր 6ին գիշերուան ժամը 11էն մինչեւ Հոկտեմբեր 7ի առաւօտ 3ը խորհրդակցեցաւ Փուանքարէի հետ: Լորտը հասկցուց Ֆրանսայի վարչապետին թէ, Դաշնակիցները մասնակցին կամ ոչ, Մեծն Բրիտանիան պիտի դիմադրէ Տարտանէլի մէջ եւ աւելցուց որ բրիտանական զօրաբաժինը ուժեղացած էր արդէն:

Փուանքարէ վարանեցաւ եւ ... տուաւ դէմ միայն տեղի տալու որոշ ծրագրի մը — Յոյները պիտի նահանջէին Մարիցայի եզերքը եւ Դաշնակիցները առժամաբար պիտի գրաւէին Արեւելեան Թրակիան՝ ապագային զայն Թուրքերուն յանձնելու համար: Այդ պայմանով, վարչապետը հրահանգեց զօրավար Շարփիին որպէսզի աջակցի Անգլիոյ ներկայացուցիչին:

Այս պայմաններուն տակ էր որ ստորագրուեցաւ Մուտանիոյ դաշնագիրը: Քըրզըն Լոնտոն վերադարձաւ. իր պաշտօնակիցները ջերմօրէն շնորհաւորեցին զինքը Դաշնակիցներուն, ինչպէս նաեւ Յունաստանի հանդէպ անոր կատարած ծառայութիւններուն համար:

X

Այդ օրերուն տագնապի մէջ էր Անգլիոյ խառն կառավարութիւնը: Երկրին արժանապատուութիւնը փրկելու նպատակով Լոյտ Ճորճի եւ Չըրչիլի կատարած ելոյթը սեպտեմբեր 16ին, պէտք եղած չափով չգնահատուեցաւ մամուլին կողմէ. կատաղի պայքար կը մղէր ան հիմա կառավարութեան դէմ որ «մաղ մնացեր էր» նոր պատերազմի մը պիտի սկսէր: Պահպանողական կուսակցութեան շարքերը, որոնք դժգոհ էին Լոյտ Ճորճէն, այլեւս չլռեցին: Կուսակցութիւնը ընդհանուր ժողովի հրաւիրուեցաւ Նոյեմբեր 13ին:

Հոկտեմբեր 11ին Լոյտ Ճորճի հաւատարիմ մնացած պահպանողական նախարարները հաւաք գացին Չըրչիլի բնակարանը. Լորտ Քըրզըն ալ այնտեղ էր: Որոշուեցաւ որ խառն կառավարութիւնը ընտրութեանց ձեռնարկէ անմիջապէս՝ կանխելու համար պահպանողականներու ընդհանուր ժողովը: Ներկաները հաւատարմութիւն խոստացան ապագայ վարչապետին: Արտաքին նախարարը բացառութիւն չկազմեց, թէեւ դժուար էր իր դիրքը: Իր քաղաքական համոզումներն ու խառնուածքը թոյլ չէին տար համակերպիլ հաւատարմութեան ուխտին: Սակայն եւ այնպէս վճռեր հետեւանք էր Լոյտ Ճորճի՝ Թուրքերը ամէն գնով Պալքաններէն հեռացնելու քաղաքականութեան: Քըրզըն որքան ալ հակառակ ըլլար վերջին քանի մը շաբաթներու անցուդարձերուն, չէր կրնար ուրանալ թէ դահլիճին հիմնական տեսակէտը թրքական հարցին մէջ, համապատասխան էր իր դաւանանքին: Անկարելի էր անոր համար՝ դաւաճանել խառն կառավարութեան եւ լքել իր պաշտօնակիցները: «Վարչապետը իր թերութիւնները ունէր եւ սակայն անիկա Լոյտ Ճորճ մըն էր»:

Միւս կողմէ, սակայն, իր խառնուածքով իրաւունք չէր տար իրեն հաւատարիմ մնալ Լոյտ Ճորճին: Չէ՞ որ այս վերջինը բազմաթիւ անգամներ նուաստացուցած էր զինքը: Չէ՞ որ անիկա ինքն իր գլխուն գործած էր գլխաւոր հարցերու մէջ: Հանրային շահը նկատի ունենալով, Քըրզըն տեղի տուած էր իր պաշտօնակիցներուն պնդումներուն. բայց ամէն բան չափ մը ունէր:

Աւելին կար: Եթէ խառն կառավարութիւնը պարտուէր — այդ մասին գրեթէ կասկած չկար, որովհետեւ դահլիճը շատ բան կորսնցուցած էր իր ժողովրդականութենէն — ո՞վ պիտի գրաւէր վարչապետական աթոռը, աչքի առջեւ կար միայն Պօնըր Լօն՝ այդ հիւանդկախ ու անփոխել մարդը. բայց եթէ անիկա մերժէր...

Ու Լորտ Քըրզըն զղջաց իր խոստումին համար:

Յաջորդ օրը, հոկտեմբեր 12ին դահլիճին պահպանողական անդամները ժողով գումարեցին Սըր Օսթին Չէմպըրլէյնի բնակարանը: Այնտեղ էր որ Լորտ Քըրզըն յայտնեց թէ նոյեմբեր 13էն առաջ կատարուելիք ընտրութիւն մը կրնար վնասակար ըլլալ Մերձաւոր Արեւելքի խնդրին կարգադրութեան, այլեւս բացայայտ էր իր զղջումը: Առիթի մը կը սպասէր իր վերջնական որոշումը տալու համար. ու այդ առիթը ստեղծեց վարչապետը: Հոկտեմբեր 14ին Լոյտ Ճորճ ճառ մը խօսեցաւ Մանչէսթըրի (*) մէջ եւ շեշտեց թէ «Թուրքերը արիւնկզակ բարբարոսներ են, իսկ Ֆրանսացիները դաւաճան ու վատ»:

Այս բառերը արտասանուած ըլլալով՝ Ֆրանսացիներուն եւ Թուրքերուն հետ տեղի ունենալիք բանակցութեանց նախօրեակին, բնականաբար պիտի դժուարացնէին արտաքին նախարարին դիրքը: Ու Լորտ Քըրզըն վճռական քայլ մը առնելով, հրաժարականը ղրկեց վարչապետին: Այս վերջինը խնդրեց որ, «իբրեւ շնորհ», երեք օր յետաձգէ իր որոշումը: Քըրզըն համակերպեցաւ:

Հոկտեմբեր 15ին, կիրակի օրը, երկրորդ հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ Չըրչիլի բնակարանը. Լորտ Քըրզըն մերժեց ներկայ ըլլալ:

Երկու օր վերջը վարչապետը իր պաշտօնատունը հրաւիրեց Լորտը եւ խնդրեց անոր «որ չլքէ իր հին ընկերները»:

«Կասկածի տակ չէր կրնար դնել իր անկեղծութիւնը, կը գրէ Լորտ Քըրզըն յետոյ, իրարմէ բաժնուեցանք իբրեւ բարեկամներ»:

Հոկտեմբեր 19ին Պօնըր Լօ յայտարարեց (Քարլթըն Քլըպին մէջ) թէ պահպանողական կուսակցութիւնը չի կրնար այլեւս գործակցիլ խառն կառավարութեան հետ: Լոյտ Ճորճ անմիջապէս հրաժարեցաւ: Խորհրդարանը լուծուեցաւ հոկտեմբեր 26ին. ընտրութիւնները կատարուեցան նոյեմբեր 15ին. իշխանութեան գլուխ անցան պահպանողականները: Պօնըր Լօ, կուսակցութեան ղեկավարը, կազմեց նոր դահլիճը եւ արտաքին նախարար նշանակեց Լորտ Քըրզընը:

Նախարարը Լոզան մեկնեցաւ նոյեմբեր 17ին, ուրբաթ օրը ժամը 2ին.

X

Լոզանի անփառունակ դաշնագրին անցնելէ առաջ, կ'արժէ ամփոփել դէպքերը 1919 մայիսէն մինչեւ 1922ի նոյեմբեր ամիսը:

Նիքըլսընի վաւերական տեղեկութիւններուն հետեւելով, կը տեսնենք որ Դաշնակիցները ամբողջ երեքուկէս տարի անկայուն ու աններդաշնակ քաղաքականութիւն մը վարեցին Թուրքիոյ հանդէպ: Անոնք ոչ մէկ առեն վճռական միջոցի դիմեցին, Մուսթաֆա Քէմալը միանգամընդմիշտ ջախջախելու համար:

Կազմին յաղթանակը դիւրացուցին կարգ մը ճակատագրական դէպքեր ու մանաւանդ երկու դաշնակից պետութեանց դաւաճանութիւնը:

Այսպէս

1.— Պոլսոյ դաշնակից ներկայացուցիչները շատ ուշ իմացան թէ Մուսթաֆա Քէմալ Անատոլու մեկնելու պատրաստութիւն կը տեսնէր:

2.— Դաշնակիցներու զօրացրումը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ շատ կանուխ սկսաւ:

3.— Պոլսոյ գրաւումը (16 մարտ 1920) յապաղած քայլ մըն էր, քանի որ Մուսթաֆա Քէմալ արդէն կազմակերպած էր ապստամբութիւնը՝ Անատոլուի բարձունքներուն վրայ:

4.— Վէնիզէլոս ժամանակէն առաջ (13 մայիս 1920) երեւան հանեց Սեվրի դաշնագրին գաղտնի տրամադրութիւնները եւ գրգռեց Թուրքերը:

5.— Գերագոյն խորհուրդը հակառակ իր զինուորական մասնագէտներու կարծիքին, քաջալերեց Յունաստանը Անատոլուի խորերը յառաջանալու համար:

6.— Կոստանդինի վերադարձը սառեցուց Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ առնչութիւնը՝ Յունաստանի հանդէպ:

7.— Հայաստանի պարտութեամբ՝ Թուրքիան օժանդակութիւն ստացաւ Ռուսաստանէն:

8.— Ֆրանսան ու Իտալիան դաւաճանեցին իրենց դաշնակիցին եւ թրքանպաստ ուղղութիւն մը որդեգրեցին:

9.— Այս տեսակէտէն յատկանշական դեր կատարեց գերմանական հատուցումներու խնդիրը, որովհետեւ Ֆրանսան Անգլիոյ գերմանասէր քաղաքականութիւնը հակակշռելու համար, բարեկամացաւ Թուրքերուն հետ եւ կնքեց Ֆրանքլէն Պույեոնի դաշինքը:

10.— Ֆրանսան ու Իտալիան գործնապէս օժանդակեցին Քէմալին՝ առատ ռազմամթերք եւ օդանաւ հայթայթելով անոր:

11.— Անգլիոյ քաղաքականութիւնը թրքանպաստ չէր երբեք, բայց վտանգաւոր խաղ մը յառաջ բերելու համար, Լոնտոն տեղի տուաւ իր Դաշնակիցներուն:

12.— Թուրքիան ոտքի ելաւ, որովհետեւ Ֆրանսան ու Իտալիան ամէն միջոցի դիմեցին որպէսզի ոտքի ելլէր: Կը թուի թէ Անգլիան ուղղակի պատասխանատուութիւն չունէր ապագայ դժբախտութիւններուն մէջ:

Եթէ Դաշնակիցները հետեւէին Լոյտ Ճորճի քաղաքականութեան, հազար Մուսթաֆա Քէմալներ ոտքի չէին կրնար բարձրացնել Եւրոպայի

ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ԴԷՊԻ ՄԱՆՍՈՒՐԱ

Կը վերսկսինք մեր տարեկան քննական պտոյտները:

Հաճելի է ճամբորդել դաշտերու խորհրդաւոր լռութեան եւ գետերու խօսուն հանդարտութեան մէջէն, երբ նոր կանանչութիւններ կը համբուրուին յորդ ջուրերու հետ: Ճշգրիտ գաղափար մը ունենալու համար Եգիպտոսի հարստութեան վրայ, պէտք է տեսնել իր նոր արտերն ու անդաստանները: Պէտք է ճեղքել Տէլթան: Արդարեւ, ինչպէս ըսուած է, մշակուած արտերը անսպառ բերքեր են: Եւ թէ՝ տնտեսական անկախութիւնը աւելի արժէք ունի, քան քաղաքական անկախութիւնը: Այս տեսակէտով, երջանիկ է Եգիպտոս: Կիրակի, Սեպտեմբեր 9ին, Թանթայէն ինքնաշարժ մը առնելով, կ'ուղղուինք Տէլթայի խորերը: Ահա կ'անցնինք իր Մէհալլէթ–Ռուհի կայարանէն. Քիչ մը անդին, Սէկինէկէօմ գիւղին մէջ է Բարեգործականի ագարակը՝ կտակուած Տիկին եւ Որդի Ցակոբեան փաշայի կողմէ: Անցեալի յուշ մը կը տոչորէ մեր սիրտը: Լման 30 տարի առաջ, մեր երիտասարդական առոյգ շրջանին, աւելի քան 7 տարիներ, ներոյժ աշխատանք թափած ենք այս ագարակին մէջ, պարզամտօրէն տարուած դաւանելով դրամագլուխ կոչուած ամենակուլ վիշապին: Բայց այժմ չենք ցաւիր, մեր թափած յորդահոս քրտինքներուն վրայ: Մեր աչքերուն լոյսին անգամ սպառնացող տքնաջան աշխատանքներուն վրայ: Քանի որ, վերջ ի վերջոյ այդ ագարակը դարձաւ ազգային սեփականութիւն: Ահա, միակ այս պարագային, երջանիկ առիթը կ'ունենամ հալալ ընելու այդ սեւ աշխատանքը, որ դրամագլուխը գերագնահատող եւ աշխատանքը արհամարհող անհատներ իրենց ի նպաստ շահագործեցին կեանք կովերու վերածեցին պատուական աշխատաւորները:

Միայն թէ զարմանալի տարօրինակութեան մը առջեւ կը գտնուինք: Բարեգործականական տարօրինակութիւն: Այն է թէ՝ այդ ազգային կալուածին վերին տեսչութիւնը յանձնուած է յոյն մասնագէտի մը: Անհատի հետ գործ չունինք եւ այդ մասնագէտը մեր բարեկամն է: Մեզ հետաքրքրողը հրեւոյթն է:

«հիւանդ մարդը»

Բայց միամտութիւն է ենթադրել որ Ֆրանսան, Իտալիան կամ Խորհրդային Ռուսաստանը կրնային Մեծ Բրիտանիոյ հրամցնել կարկանդակին ամէնէն համեղ պատառը:

Ինչ կը վերաբերի Հայ ժողովուրդի դատին, ի հարկէ Դաշնակիցները յանուն երախտագիտութեան կամ մեր սեւ աչքերուն համար չէին կրնար պնդել «Հայաստանի անկախութեան» վրայ: Այդպէս է քաղաքական աշխարհը ու դիւանագիտութեան բարոյականը: Նախ ես ու իմ հայրենիքս, յետոյ դուն եւ քու հայրենիքդ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կ'անցնինք Մէհալլա–Քէպիրէն, … հաստատուած է Եգիպտոսի հիւսուածեղէնի եւ կերպասեղէնի ազգային … գործարանը: Հսկայ գործարան մը որ տարուէ տարի մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ: Մէհալլա–Քէպիր Եգիպտոսի Լանքաշիրն է: Եգիպտ… ալ, ուրեմն երկրագործական երկիրներու կարգին, ճարտարարուեստական… նացման ուղին բռնած է: Իր ալ … հագրական դերքը շատ … այդպիսի ձեւափոխման մը: Եւ … պէս Եգիպտոս, թէ երկրագործական եւ թէ ճարտարարուեստական … րու մէջ, պիտի ունենայ կենսակ… լացքներ եւ պիտի ապացուցանէ … ինքը արդարեւ «մայրն է աշխար…» ինչպէս կը սիրեն որակել իրենց … զեցիկ հայրենիքը մեր եգիպտացի … դէմք բարեկամները:

Այլեւս Մանսուրայի աստ… րուն մէջն ենք: Քաղաքը՝ Նեղոսի … կայնքին վրայ շքեղօրէն փռուած … բաղդատ … ֆեսայի մը … կը … ցայց: Բայց ի՞նչ է այն մրմունջ … որ յառաջ կուգայ … բոլոր վարսերուն Նեղոսի յորդ … ներուն հետ … ինչո՞ւ ջըչուչանները …

—Եգիպտո՞ս Քաղաք Մահութ …
Նա զէնք եկուլ արի ախոյեան,
Ազգիս պսակ, փարելի Լեւոն …
… …
Ո՞ւր ես տէր, իմ աւագ, սպասում…

Խիստ յուզուած ենք: Բանաստ… կերպով կը գտնենք մեր արցունք… թաշ որ խեղդամահ պիտի ըլլայ…

Քաղքին մէջն ենք: Պատերը … են հյուծ: Ահա տրտունջ մը, … դայ դարերու խորերէն:

Աշխարհի գլխուս մուժ ամպոց
Ես որս դիմեմ,
Ես իմ ցաւերս, ես իմ վիշտերս
Փարիզ քեզ պատմեմ:

Եթէ մեր Եգիպտոսի բարեկամներ… կը պարծենան թէ՝ Մանսուրայի … գերի բռնած են Ֆրանսացիներու … Թ. թագաւորը, մենք՝ Հայերս … տխրինք, երբ կը վերյիշենք թէ՝ … լիկեան … Հայկական հարստութեան … վերջին թագաւոր՝ Լեւոնին համ… Մանսուրան եղած է իր աքսորավայրը … եւ ուր բանտարկուած է երկար առն… Ողբացեալ Օ. Օտեան, տեղացիներու … ցուցմունքներուն վրայ, Լեւոն արքային բանտը այցելած ըլլալը ասկէ … առաջ գրած էր թերթերու մէջ:

Կը տպաւորուինք քաղաքին փողոցներուն մէջ, հովին ձեռքը խաղալ… դարձած յարդի շեղջի մը պէս Քաղաքին գլխաւոր փողոցին մէջն ենք … վերէն վար դրօշազարդուած է … բոգոսը … չինութեանց նախարարին … ցելութեան առթիւ: Միրաներ … պաղշտկի, երբ այլազան դրօշակներու մէջէն կը նշմարենք Հայկական եռա… գոյնը՝ հայ համեստ արհեստաւոր… մը խանութին վրայ, որ կարծես … զուած ըլլայ Լեւոն արքային բանտ… վրայ: Ո՞ւր մնաց ուրեմն, պետական … արգելքը Հայկական Դրօշին դէմ … պիտի երթայ այս խաչակրութեան … հետեւանքը, ռամկավար բարեկամ… ներ: Ե՞րբ պիտի սթափինք. Աստուած իմ:

Ընկճուած եւ պարտուած, Մանսու… րայէն կը վերադառնանք Թանթա … Միթ–Ղամր եւ Զիֆթա ճամբով …

ԱՐԴԻ ՌՈՒՍ ԹԱՏՐՈՆԸ

Բ.

Բնականի եւ պայմանադրականի, իրապաշտ թատրոնի եւ թատերական թատրոնի այս պայքարներէն զզուած եւ յուսախաբ դուրս եկաւ Թաիրով, ռուս ժամանակակից թատրոնի տաղանդաւոր բեմադրիչներէն մէկը որուն գործունէութիւնը կը սկսի 1913ին:

Թաիրով դերասանը կը նկատէ թատրոնի առանցքը, էական տարրը, բայց ան պէտք չէ որ ըլլայ Սթանիսլաւսքիի «մտաւորական Ռուսը որ բեմ կը բարձրանայ հասարակութեան առջեւ իր խոստովանանքը ընելու համար», ոչ ալ Մէյէրհօլտի կրաւորական դերասանը «ճզմուած խորհրդապաշտութեան, նկարչութեան եւ բազմերես բեմի ծանրութեան տակ ...ուր շարժելու համար դերասանին կը մնար երեք մէթր տեղ միայն ... դամբանի մը համար բաւականաչափ միջոց»:

Բեմը «խաղի կալ» մըն է որ կը պատկանի դերասանին: Վերանորոգելու համար բեմական արուեստը, պէտք է մարզել դերասանին մարմինը որ գլխաւոր առանցքն է Թաիրովի բեմադրութեան, անոր արտայայտութեան միակ միջոցը:

Ու այս նպատակով Թաիրով կը հիմնէ 1914ին իր թատրոնը, Քամէրնի թատրոնը:

Թաիրով կը փրկէ նախ դերասանը այն ծանր բեմական զգեստներէն որոնք կը խեղդեն մարմինը, կը կաշկանդեն անոր թռիչքը, ազատ շարժումները, սահմանափակելով անոր արտայայտութեան ձեւերը:

Ու յետոյ կը բարեփոխէ բեմը: Չի գոհանար ան հին թատրոնի պարզ մակարդակով, կը վերածէ զայն շարք մը մակերեսներու, հակ կամ զուգահեռական, զանազան բարձրութիւններով, որոնք առիթը պիտի տան դերասանին ցուցադրելու իր մարմնոյն արտայայտութեան բոլոր ձեւերը:

Թաիրով կը մարզէ ուրեմն մարմինը, կուտայ անոր աճպարարութեան, ոստումի, լարախաղացութեան, գինավարժութեան դասեր. դերասանը պիտի գիտնայ թ'ւ երգել, եւ պարել, եւ ցատկել, ըլլալ միանգամայն ողբերգու եւ խեղկատակ, Համլէթ եւ Գարակէօզ, այսինքն համադրական դերասան:

Թատերական այս տենդագին մթնոլորտին մէջ կը հասնի պատերազմը ու յետոյ յեղափոխութիւնը:

Ռուս մտաւորականը, որ երկար տարիներ սպասեց յեղափոխութեան տեսիլքով, չհասկցաւ անոր էութիւնը: Անոր համար յեղափոխական թատրոնը պէտք էր ըլլալ ողբերգակ թատրոն մը: Դասական ողբերգութիւնը ու ռոմանթիք առումը միայն պիտի կարենային ցոլացնել նոր օրերու հոգեբանութիւնը:

Ու յեղափոխութեան առաջին օրերուն կը ներկայացնեն Շէյքսփիր, Շիլլեր, Հիւկօ. Սթանիսլաւսքի կ'ընտրէ Պայրընի «Կայէնը»: «Մահը սխալ մը եղաւ այդ, կը գրէ տիկ. Կուրֆինքէլ ռուս թատրոնի մասին իր ուսումնասիրութեան մէջ: Այս յուզիչ ու անիշխանական թատերախաղը համապատասխան չէր երբեք պրոլետարական յեղափոխութեան ոգիին որ թշնամի էր յուսահատութեան, ճակատագրականութեան, այն տխրութեան... որ մահացու մեղքն է ռուս մտաւորականին»:

Ու կը ձախողի Սթանիսլաւսքի, որովհետեւ հին խաղացանկէն նոր ձայն չէր ելլեր: Կը խոստովանի ինքը իր ձախողանքը. «Այս թատերական յեղափոխութեան ողբերգութիւնը այն է որ իր թատերագիրը չէ ծնած տակաւին: Եւ սակայն մեր հասարակական գործը կը սկսի թատերագիրով: Առանց անոր՝ դերասանն ու բեմադրիչը ընելիք չունին»: Եւ յուսահատ 1922ին առժամապէս կը հեռանայ Ռուսիայէն ուր սակայն կը շարունակեն գործել իր աշակերտները:

Ասպարէզը կը մնայ Մէյէրհօլտի: 1920ին արդէն նշանակուած էր ան թատերական ճիւղի տնօրէն, կրթական գործավարի մօտ: Այդ պաշտօնով Մէյէրհօլտ կը ստանձնէ սովետական թատրոնի քաղաքական ու գեղեցկագիտական կազմակերպութիւնը, կ'ապահովէր «թատերական հոկտեմբերը»:

1920ին կը կատարուի խորհրդային թատրոնի բացումը, Վէրհարէնի «Արշալոյսները» թատերգութեամբ զոր Մէյէրհօլտ կ'այլափոխէ, պատշաճեցնելու համար զայն յեղափոխութեան ոգիին, պրոլետարիատի հոգեբանութեան: Հերոսը ամբոխն էր եւ վայրը՝ Ռուսիան:

Բեմադրութեան համար Մէյէրհօլտ կը քանդէ քաղքենի թատրոնի բոլոր աւանդական ձեւերը, rampeը, մօտեցնելու համար դերասանն ու հասարակութիւնը, վարագոյրը եւ տէքօրը, որոնց տեղ կը շինէ բազմաթիւ մակարդակներ որոնք ցոյց պիտի տան ամբոխին խմբաւորումները:

Սթանիսլաւսքի դերասանէն կը պահանջէր ներշնչում, հոգեբանական վերլուծում, ներքին կեանք: Մէյէրհօլտի դերասանը պիտի կատարէ միայն իր «ընկերային» պարտականութիւնը, որուն առաջին կանոնն է գործածել գիտնալ իր մարմնոյն բոլոր անդամները, որովհետեւ մարմինն է իր արուեստին միակ գործիքը ... Ընկերութեան օգտակար մէկ անդամը ըլլալու համար, պէտք է ձգտիլ դէպի կատարեալ ներդաշնակութիւն հասարակութեան հետ: Հետեւաբար պէտք է գիտնալ նետել, քալել փողոցին մէջ, վազել, սանդուղէ մը վեր ելլել, դաւաթ մը ջուր առնել եւ այս բոլորը լաւագոյն ձեւով»:

Քաղքենի թատրոնի բեմը իր միակ հարթ մակարդակով չէր պատշաճեր անշուշտ սովետական թատրոնի այս ձգտումին: Մէյէրհօլտ կը շինէ ուրեմն բազմաթիւ մակարդակներ, երկրաչափական զանազան ձեւերով որոնց վրայ պիտի բեմադրէ ամբոխը, իբրեւ առաջին ունենալով դերասանին մարմինը: Ան պիտի կերտէ խմբական արձաններ, որոնք պիտի արտայայտեն հասարակական կեանքն ու շարժումը: Շինարարութիւն եւ շարժում կը դառնան խորքը խորհրդային թատրոնի բեմադրութեան:

Բայց «Արշալոյսները»ի ներկայացումը չի տար ակնկալուած արդիւնքը, չապահովեր սովետական թատրոնի յաղթանակը:

1922ին Մէյէրհօլտ կը բեմադրէ Ֆրանսացի գրողի մը՝ Crommelynckի Cocu magnifiqueը որուն բեմադրութիւնը կը նկատուի յեղափոխական Ռուսիոյ «թատերական հոկտեմբեր»ը: Բայց խօսքը տանք տիկ. Կուրֆինքէլի.

«Ոչինչ աւանդական գեղեցկագիտութեան համար, ամէն ինչ՝ ծառայելու համար շարժումի առաւելագոյն բազմարտադրութեան: Ոչ մէկ անհարկութիւն իրապաշտ» եւ է բանի: Միայն գործածողի մը դերասանին մարմնոյն համար: Մակերեսներու, սանդուղներու, հակ մակարդակներու կողմն … ջաղացքի թեւեր եւ երկու … րոնք ոչ մէկ տեղ կը տանին, … դառնան կեդրոնական առանցքի … շուրջ: Դերասաններու խաղը … յանալ սանդուղներէ բարձրանալ … իջնելու, ցատկելու, գլխիվայր … բելու մէջ: Հոգեբանութիւնը եւ … ցումները խստօրէն արգիլուած … լով, ձայնի ելեւէջները չեն որ … նեն դերասանին, արտաբերելու … մար իր հոգեկան վիճակը … կատակն, խօսքը՝ թշնամին այս … ժումի թատրոնին՝ չէզոքացուած … Ան պէտք չէ որ կախարդէ … բէ: Դրութիւնը կ'արտասանուի … գոյն շեշտով մը: Բայց այն հատուածներուն մէջ ուր յուզումը կը … նայ, անիւները եւ ջաղացքին թեւերը կը սկսին դառնալ միշտ աւելի … կշռոյթով մը»:

Մէյէրհօլտ թատերական արուեստ… կը վերածէ զուտ dynamismeի:

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ … թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ … մելանով:

[illegible]

ՍԵԳՈՒՇ ԱՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԻՆ

Գրած էինք թէ վերջերս Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցաւ Անդրկովկասի արուեստագէտներու առաջին ողիմպիականը [illegible] Հայաստան կը գրէ թէ բազմաթիւ հայ արուեստագէտներ գնահատութեան արժանացած են։ [illegible]

[illegible]

Խմբագրական [illegible]

[illegible]

Դիլիջան-Աղսի

[illegible]

Շինարարութիւն

[illegible]

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՊԱՌՈՒՄ ԿՈՐՈՎԻ ԵՒ ԴՐԱՄԻ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (8 սեպտ.)։

— «Երկու օր առաջ մեր թերթի ամերիկահայ լուրերու բաժնին մէջ հրատարակուած էր կարճ թղթակցութիւն մը, ուր գրուած էր որ Մէյն նահանգի Պիտըֆըրտ քաղաքի մէջ կոմունիստներու համակիր Հնչակեան պարոն մը տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտի անդամներէն պատանի Արշակ Դոբբինեանի վրայ կեղծ յարձակում մը գործած ըլլալուն համար դատապարտուած է 50 տոլար տուգանքի եւ դատական ծախքերու վճարման եւ կամ, 30 օրուան բանտարկութեան։ Ցարձակման եւ անոր յաջորդող կռիւին պատճառ եղած են ներկայիս մեր գաղութը յուզող քաղաքական - թեմական խնդիրները։

Դժբախտաբար այս կարգի կռիւներ եւ կամ հրապարակային փոխադարձ անուանարկումներ, որոնց մասին ի վերջոյ ամերիկեան դատարաններն են որ կ'արձակեն իրենց վճիռները, այլեւս գրեթէ ամէն տեղ դարձած են սովորական երեւոյթներ։ Եւ տարաբախտաբար մեր գաղութին մէջ ուր որ նման կռիւներ տեղի ունեցած են, զանոնք յղացողը, մութին մէջ դարբնողը եւ ի գլուխ հանողները եղած են այն չարագործ տարրերը, որոնք ամիսներէ ի վեր սրտառուչ համերաշխութեամբ մը բոլորուած են միացեալ ճակատ կոչուած դաւադիր եղբայրակցութեան մը շուրջ։

Ահա ձեզ օրինակ սպրիլ 8ի Պոսթընի կռիւները, որոնք երբեք տեղի պիտի չունենային եւ 40–50 մարդկանց գլուխները պիտի չջարդուէին, եթէ բոլշեւիկ – ռամկավար ամբոխը Պայքարներու եւ Հ. Կոչնակներու առաջնորդութեամբ հրապարակ չգար եւ չփորձէր բռնի ուժով խանգարել հրապարակային խաղաղ ժողով մը։ Հետեւանքը այն եղաւ որ այդ օրուան կռիւներուն, որ երկու կողմէն ալ տուժուեցան պետ. դատարաններու ներկայանալ եւ, թէ՛ մեղաւորները, որոնք հրձիգի դերին մէջ բռնուեցան եւ թէ անմեղները, որոնք ինքզինքնին պաշտպանեցին անիրաւ յարձակումներու դէմ. բայց որոնց դէմ պակաս չեղան սուտ ու շինծու վկայութիւններ, ենթարկուեցան դրամական տուգանքներու։

Կռիւներ ու դատավարութիւններ տեղի ունեցան նաեւ ուրիշ շատ քաղաքներու մէջ — Նիւ Եորք, Շիքակօ, Րէյսին, Ռոչէսթըր, Փրովիտէնս եւ այլուր. Մօտ երկու երեք շաբաթ առաջ ալ Հէվըրհիլի մէջ տեղի կ'ունենայ արիւնալի կռիւ մը, կիներ ու այրեր իրար կը բախին, կռիւը երախորդներէն տիկին մը հիւանդ կը վիրաւորուի, խնդիրը կը տարուի դատարան եւ ամերիկացի դատաւորը կուտայ իր վճիռը — դրամական տուգանք եւ բանտարկութիւն։

Ակամայ նորէն հարց կուտանք— ինչո՞ւ պիտի ըլլային այս բոլորը, նիւթական միջոցներու եւ ուժերու այս տխուր սպառումը, եւ այն ամօթալի վարկաբեկումը, որուն այնքան անիրաւօրէն կ'ենթարկուի մեր դժբախտ գաղութը։ Պատճառն այն է որ խումբ մը մարդիկ, որոնք ամէնէն աւելի կը գուրգուրան իրենց սեփական մորթի վրայ եւ որոնք իրենց բովանդակ կեանքի մէջ բացարձակապէս անընդունակ եղած են կաթիլ մը զոհաբերութեան, այս օրերուն կը կատարեն ամէնէն վատթար եւ գարշելի դերը — իրենց գործիք դարձնելով միամիտները եւ զանոնք մղելով կառին ամէնէն վտանգաւոր գծերուն վրայ։

Զենք սպասեր երբեք որ ամէն օր մեր աչքերուն առջեւ տեղի ունեցող չարութեանց հեղինակները բարի խորհուրդներէ թելադրուած պիտի կրնան զգաստանալ եւ հանգիստ լռեցնել իրենց տեղը նստիլ, ոչ ալ միամիտ ենք կարծելու որ անոնց բութ ու ագէտ հետեւորդները պիտի ուզեն կռնակ դարձնել իրենց տէրերուն։ Ո՛չ, նման ակնկալութիւն չունինք անոնցմէ. որոնց հոգիներուն եւ բարքերուն այլանդակ ցուցադրութեանց ականատես եղանք ամիսներէ ի վեր։ Սակայն թող մէկ բան պարզ ըլլայ մեր անդամներու եւ համակիրներուն, որ երբ իրենք չեն դադրիր շարունակելէ իրենց ընթացքը եւ հետամուտ կ'ըլլան նոյնօր դաւերու եւ մեքենայութեանց, կռիւներու եւ արիւնհեղութեանց, միշտ ալ պիտի ստանան իրենց արժանին եւ օրինաւոր դասը։ Դաւադիրները կրնան ժամանակ մը միայն անպատիժ մնալ, բայց վերջ վերջը կ'իյնան անոնք թուալցլոր եւ կուլ կ'երթան այն յարձանքին, զոր իրենք կը սնդեն անխորհուրդ կերպով»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պուլկարական

Թաղ. ընտրութիւնները

ՖԻԼԻՊԷ, (Յառաջ)— Նախարարական հրամանով, պուլկարահայ թաղական խորհուրդներու ընտրութիւնները տեղի ունեցան 16 սեպտ. կիրակի օր, բացի Սոֆիայէ ուր երեք ամիս առաջ կատարուած էր։

Ֆիլիպէի մէջ չարամ գիշեր [illegible] հանգային տեսչութեան կողմէ յետաձգուեցաւ ընտրութիւնը։

Վառնայի մէջ Ազգ. Միութիւնը պառակտուած եւ [illegible] ցանկ մը հանած են, ժողովրդական, «Ազգ. Միութիւն» եւ Հօկ։ Արդիւնքը դեռ յայտնի չէ։

[illegible]

ՌՈՒՍՉՈՒՔ, (Յառաջ)— Սեպտ. 16ին տեղի ունեցաւ Թաղական Հայոց [illegible]

[illegible]

ժենամասնութիւն չունիլ գիւղին չէ։

«Պուքրը սկսած է աշխատանքներ կատարել բեկաններու համար ընտրութիւններ։

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ [illegible]

ՃՇԳՈՒՄ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ — Ձեր թերթին 15 սեպտեմբերի 2600 թիւին մէջ թղթակցութիւն մը հրատարակուած էր որ կ'ըսէր թէ Աղքատախնամի հրապարակ հանած «Հայր մերոնիրուն» հաշիւը տարիէ մը ի վեր յանձնուած չէ եւ [illegible], Քանսւփոխանի հիւանդները սանթիմ չեն ստացած։

Վարչութիւնս որ արթուն կը հսկէ իր բոլոր գործառնութեանց վրայ, օր օրին այդ ակնարկուած հաշիւները եւ դրամները կանոնաւորապէս ստացած եւ նպատակին յատկացուած է։

Ինչ կը վերաբերի Քանսւփոխանի մեր հիւանդ հայրենակիցներուն՝ որոնք մեր սրտին այնքան մօտիկ են որքան Մարսէյլի հիւանդներուն մէջ քաշուած իրական աղքատները, չենք թերացած կարելի սահմանին մէջ մեր վրայ ծանրացող պարտականութիւնը գիտակցօրէն կատարելու։

Անցնելով Տէր Պալուստ քահանայի մասին եղած ակնարկին, շնորհակալութիւն կը յայտնենք գրողին որ առիթ տուած եղաւ անգամ մըն ալ ի պաշտօնէ յայտարարելու թէ յիշեալ քահանան Աղքատախնամիս մասամբ հինգերորդ տարեդարձին առիթով նուիրեց 3000 ֆր.ի գումարով մը, արդիւնաւորեց մեր սնտուկը, «Հայր Մերոն» գեղեցիկ գաղափարը յղանալով։ Կը մաղթենք որ Տէր Հօր օրինակին հետեւողներ անպակաս ըլլան մեր մէջ։

Աղք. Հայ. Տիկն. ընկ. (Կնիք)

ԿԶԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (5)

ՔԱՆԱՑ ԼՍԻ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

[illegible]

4. ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿԸ

[illegible]

5.-ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻՆՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻՆ

Ներսէսի ու Թուրիկի Քան [illegible]

[illegible]

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Ի՛նչ կը պատմէ Իվան Միխայլով

Միխայլով ձեռնեւալ յայտարարութիւնը ըրաւ Պոլսոյ մէջ.—

Նախ կ'ուզեմ ճշդել սխալ կէտ մը : Ես Մակեդոնական քոմիթէին պետը չեմ : Այդ քոմիթէն ունի երեք հոգիէնոց վարչութիւն մը եւ ես անդամներէն մէկն եմ, միւսները ըլլալով Նաութով եւ Թուրգէվ : Կան նաեւ ուրիշ երեք անձեր, ի հարկին մեր տեղը գըրաւելու համար, բայց չեմ ըսեր անոնց անունները : Պուլկարիայէն իմ հեռանալովս, Մակեդոնական կազմակերպութեան գործերը չեն դադրած, այլ կը շարունակուին :

Սոֆիայէն բաժնուելէն երկու օր յետոյ, Թուրքիոյ սահմանը մտանք : Ճամբորդութիւնը կատարեցինք Գրրգլար էյի ուղղութեամբ : Դժուար չեղաւ սահմանը անցնիլ. բայց Խուրքիա մտնելէ յետոյ բաւական դժուար եղաւ ճամբորդութիւնը, որովհետեւ ճամբաները չէինք գիտեր : Շատ քալեցինք եւ այս պատճառաւ Տիկինս շատ յոգնեցաւ եւ ոտքերը ուռեցան : Ճամբան հանդիպեցանք պաշտօնեաներու եւ գիւղացիներու որոնք շատ լաւ վարուեցան մեզի հանդէպ : Եշիլլիք գիւղին բնակիչները մեզ ու հաբաց հրամցուցին մեզի :

Ջորս ամիսէ ի վեր նեղուած շատցած էր Պուլկարիոյ մէջ եւ հարկ տեսանք փախիլ : Մեր խնդալը այն է որ Մակեդոնիոյ մէջ Պուլկարիայէն անջատ փոքր պետութիւն մը կազմուի : Թէեւ ներկայ շրջանը քիչ մը դժնդակ է, բայց ասկէ վերջ արտասահմանի մէջ պիտի աշխատինք :

Շատ չպիտի մնամ Պոլիս. երբ գործերս աւարտեմ, պիտի մեկնիմ : Նըպատակս է անցնիլ Զուիցերիա, ուր արդէն շատ անգամ այցելած եմ :

Արդէն, ես միշտ ծածկուած կը մընայի Պուլկարիոյ մէջ : Եւ այս կեանքը կը շարունակուի 16 տարիէ ի վեր : Այդ ամբողջ շրջանին փողոց ելած չեմ գրեթէ, իսկ երբ հազուադիպօրէն ելլէի, կը ծպտուէի : Հետեւաբար, ամէնէն ազատ օրս է որ կ'անցընեմ Պոլսոյ մէջ :

Գերմանիոյ բողոքական եպիսկոպոսապետը

Կիրակի օր պաշտօնապէս Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցւոյ եպիսկոպոսապետ հռչակուեցաւ եպիսկոպոս Միւլլէր : Այս արարողութիւնը այ հիթլէրական յաղթանակ մը կը համարուի : Հազարաւոր հաւատացեալներ եպիսկոպոսապետը ողջունեցին հիթլէրական եղանակով եւ «կեցցէ՛ Հիթլէր» աղաղակներով : Տիրող բուռն ընդդիմութեան հետեւանքով, այս գործողութիւնը կը ձգձգուէր մէկ տարիէ ի վեր : Արարողութիւնը, որ կատարուեցաւ Բերլինի մէջ, աւելի շատ հիթլէրական տօնակատարութեան մը կը նմանէր քան թէ կրօնական հանդիսութեան : Հավուապետը իր քարոզին մէջ շնորհակալութիւն յայտնեց Աստուծոյ « որ գերման ժողովուրդին դրկած է այսպիսի մեծ Առաջնորդ մը» : Շեշտեց թէ իր գահակալութիւնը խորհրդանշանն է Գերմանիոյ աւետարանական եկեղեցւոյ միացման.

Թերթերը գիտել կուտան թէ՛ հակառակ այս պաշտօնական նուիրագործման, Պավարիոյ, Վիւրթէմպէրկի եւ Հանովէրի եկեղեցիներուն փոքրամասնութիւնը կը շարունակէ պայքարը՛ կրօնական անկախութեան համար :

Ուրիշ ճառի մը մէջ, եպիսկոպոս Միւլլէր յայտարարեց.

— « Աշխարհութիւնը այլեւս չի նշանակեր ծունկի գալ, այլ կռուիլ : Նոր աշխարհ մը ծնած է որուն մէջ արիւնը, ցեղը, հայրենիքը եւ հողը կը համարուին Ստեղծողին պարգեւները » :

Միապետական դաւադրութիւն Սպանիոյ մէջ

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ լուրջ փորձ մը կը կատարուի վերահաստատելու համար Ալֆոնսօ թագաւորը : Ցրուած լուրերուն համաձայն, փախստական թագաւորը Փօրթուկալի մէջ տեսնուեր է Զօր. Սանճուրճոյի հետ, որ 1932 օգոստոս 10ին ձախող փորձ մը կատարած էր միապետութիւնը վերահաստատելու :

Պուլկարիոյ Թուրքերուն վիճակը

Փազարճըքի (Ռումանիա) *Եըլտըրըմ* թուրքերէն թերթը կ'ըսէ թէ 16 թուրք այրեր եւ կիներ Պուլկարիայէն իրենց նահանգը ապաստանած են, չկարենալով հանդուրժել գործուած նեղումներուն : Պուլկարիոյ Թուրքերը,— պատմած են անոնք,— ամէն օր կեանքի եւ մահուան միջեւ կը տարուբերին : Սահմանամերձ շրջաններու բոլոր Թուրքերը պատրաստ են գաղթելու, եթէ միջոց գտնեն :

Բանկալթիի գերեզմանատան դատը

Սեպտ. 17ին Պոլսոյ իրաւական Դ. ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը : Ներկայ էին Պատրիարքարանի փաստաբանները, Նէճաթի պէյ եւ Գ. Միսաք Նարլեան ու քաղաքապետութեան փոխանորդը :

Ինչպէս յայտնի է, դատարանը որոշած էր որ խնդրոյ առարկայ գետինը իբր գերեզմանատուն քաղաքապետութեան պէտք է անցնի գերեզմանատանց վերաբերող մասնաւոր օրէնքին համաձայն : Իսկ Վճռաբեկ ատեանը հաստատած էր իր վճիռը թէ քանի որ այդ գետինը եկեղեցապատկան կալուած (աֆար) չէ,, Պատրիարքը դատախազ չի կրնար ըլլալ, հետեւաբար Պատրիարքը իրաւունք չունի իբր դատախազ այդ դատը բանալու : Առանց դատին էութեան մէջ մտնելու, այս որոշումը տրուած էր եւ վերջին պատասխանութիւնը ցոյց պիտի տար թէ Իրաւական ատեանը պիտի հպատակէ՞ր թէ ոչ սոյն որոշումին :

Խօսեցաւ Նէճաթի պէյ, որ յայտարարեց թէ այս գետինը աֆար է, ու իբր փաստ ցոյց տուաւ հիմտական գանձիչ մասնաճիւղէն եկած գեկուցագիր մը : Բարոյական անձնաւորութեանց (էշխաս հիւքմիէ) *օրէնքին համաձայն, ըսաւ, Պատրիարքարանը իրաւասու է դատախազ ըլլալու :*

Քաղաքապետութեան փաստաբանը ըսաւ թէ այդ գետինը աֆար չըլլալուն համար դատարանը որոշում ունի, եւ Վճռաբեկն ալ աֆար չըլլալը հաստատած է : Ցետոյ եթէ «աֆար» ալ ըլլայ, բարոյական անձնաւորութեանց օրէնքին համաձայն, ատենին պայմանաժամեր տրուած են, հետեւաբար այդ պաշտօնական գործողութիւնը պէտք է կատարուած ըլլար : Ջինադաղարին, Անգլիացիներու ուժով կառուցուած մէկ երկու շէնքերը՝ «աֆար» ըլլալը չեն կրնար ապացուցանել, աւելցուց :

Նէճաթի պէյ պատասխանեց թէ քաղաքապետութեան փոխանորդին յիշած թէնզիլի պայմանաժամերը միւվագգալը եղող կալուածներուն արձանագրութեանց սրբագրութեան համար էին : 1515 թիւ օրէնքին համաձայն, այդ գերեզմանատան սեփականութիւնը կրնայ ճշդուիլ : (Միւվագգալը կալուած մը տարիներով յանձնաժողով մատակարարող մէկը՝ կատարուելիք քննութենէն վերջ սեփականատէր կ'ըլլայ) :

Գալով նոր շէնքերուն, 1329 թուականին (1913) կառուցուած են, եւ բոլորն ալ թաղապետութեան արտօնագրով շինուած են, ու թէ անգլիական ուժերուն ազդեցութեամբ :

Դատարանը երկու կողմին հարցուց որ ուրիշ գիտողութիւն ունի՞ն. Ցետոյ, բաւարար համարեց վիճաբանութիւնները, եւ խնդիրը խորապէս ուսումնասիրելու ժամանակ ունենալու համար, դատը յետաձգեց հոկտ. 6ին :

Հ. Ց. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը :

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (18e) **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

—Անտրամադիր ըլլալու նշաններ ցոյց տուի՞ մինչեւ հիմա, հարցուց Գրատն նեղացած :

— Հարցաքննութեան օրը վկայութիւն չտուիր, ակսաւ ոստիկանը :

— Պէտք չկար, պէտք չկար իմ կարծիքովս, ըսաւ Գրատն :

— Իսկ իմ կարծիքովս պէտք կար, պատասխանեց ոստիկանը. մենք կ'ուզէինք բոլոր փաստերը ունենալ. կար բան մը զոր քեզի պահեցիր եւ անցեալ գիշեր երբ քեզի եկանք խոստովանին հետ՝ դարձեալ քիչ խօսեցար, սակայն. .

— Կարծեմ բժիշկը հիմա պիտի բսէ իր գիտցածները, ընդմիջեց Ամերիկացին.

— Օ՛հ լաւ, ըսեմ ինչ որ գիտեմ, տղաք, գոչեց բժիշկը. քիչ բան է գիտցածս եւ իմ կարծիքովս գործին հետ առնչութիւն չունի... Ալֆրէտ ծէքին ինծի եկաւ այն վայրկեանին երբ դուրս պիտի ելլէի, անշուշտ հին ժամանակները կը ճանչնայի զինքը եւ անմիջապէս յիշեցի իր դէմքը... քանի մը բառով հասկցուց թէ ինչու Անգլիա եկած էր... ինչպէս գոսի, դուրս պիտի երթայի Քրատնոէլլ փողոցը մահամերձ հիւանդի մը այցելելու համար... ըսի իրեն որ միասին գար... դուրս ելանք, քիչ մը քալեցինք, յետոյ թաքսի մը առնելով մինչեւ Քօպտրնի արձանը գացինք...

գրեթէ անդադար կը խօսէինք... ըսաւ թէ այնպէս մը պիտի կարգադրէր որ իր վերադարձը վստահաբար չըլլար քրօջս եւ իր զաւակներուն... ըսաւ որ Լէյտր Չիլին հանդիպած էր. խօսակցեցաւ թէ ամուսնացած էր անոր հետ եւ սխալը հասկնալով բաժնուեր էր... հարցուց թէ ինչ պէտք է ընէր. պատասխանեցի թէ ամէնէն լաւ միջոցը Լէյտրին համար՝ պիտի ըլլար Սըր Ճօնին յայտնել գաղտնիքը... ես Լէյտր Չիլը տարիներէ ի վեր կը ճանչնայի, բայց ծէքինի հետ իր ամուսնութեան մասին առաջին անգամն էր որ կը լսէի... շատ զարմացայ չիտակը. ազնուկ պիտի ելլէր, թէեւ, անշուշտ այդքան ժամանակ ծէքինէն լուր չստանալէ յետոյ իրաւունք ունէր այդ երկրորդ ամուսնութիւնը կնքելու եւ օրինական հետապնդումի չէր կրնար ենթարկուիլ.

— Այո, այդ այդպէս է, ըսաւ ոստիկանը. հիմա շարունակէ... Քրատնոէլլ փողոցը գացիք յետոյ

— Քօպտրնի Արձանին առջեւ թաքսիէն դուրս ելանք եւ կառավարին ըսի որ մեզի սպասէ կէս ժամ կամ քանի վայրկեան, չեմ յիշեր... նոյն հարցերուն մասին խօսելով ծէքինին հետ Քրատնոէլլ փողոցը մտանք... հասանք հիւանդիս դրան առջեւ... ըսի իրեն որ եթէ հիւանդը մեռած էր՝ հինգ վայրկեանէն կը վերադառնայի, եթէ ողջ էր սակայն՝ քիչ մը աւելի պիտի ուշանայի... ըսաւ թէ ինք վեր, վար պիտի պտտէր. ներս մտայ... հիւանդս լաւ էր. անոր քով մնացի քառորդ ժամէն աւելի... երբ դուրս ելայ, քանի մը բոպէ սպասեցի. Ալֆրէտ՝ փողոցին ծայրէն դառնալով երերցնելով ու խնդալով քովս եկաւ ... այստեղ կարեւոր բան մը կայ զոր մեզի ըսած ըլլալու էի. հարցուցի թէ ինչո՞ւ կը խնդար... հօ՛հ, ոչինչ, զարմանալի բան մը տեսայ հոն պատասխանեց եւ ալ բան չըսաւ : Այդ վայրկեանին խորհեցայ որ գինետունէ մը ներս մտնելով հին ծանօթի մը հանդիպած ըլլալու էր... հին ատենները շատ մը կասկածելի մարդիկ կը ճանչնար... ինչ որ է, ուրիշ բան չըսաւ այդ մասին եւ Լէյտր Չիլի խնդրին վերադարձաւ նորէն... Թաքսին մտանք եւ եկանք մինչեւ իմ փողոցիս անկիւնը ուր վար իջանք եւ իրարմէ բաժնուեցանք... ես բուժարանս գացի, իսկ ան Ունթըրն պողոտային կողմը գնաց... վերջին անգամն էր որ զինքը կը տեսնէի... ահաւասիկ ամբողջ գիտցածս...

Գաղտնի ոստիկանը գանազան բաներու մասին խորհեցաւ երբ մարդ կ'ընէր բժիշկին պատմութիւնը : Զգաց թէ անիկա ճշմարտութիւնն էր որ կ'ըսէր, բայց կը զարմանար թէ ինչու այդ մարդը չէր հասկնար որ իր տըւած տեղեկութիւնները շատ կարեւոր էին : Լուռ մնաց ու նայեցաւ բժիշկին :

Այս անգամ Ամերիկացին ոտքի ելաւ, ձեռքերը գրպանը նետեց ու սենեակին մէջ վեր, վար պտտելով, ըսաւ.

— Կարծեմ ասիկա ամէնէն կարեւոր տեղեկութիւնն է զոր ստացայ այս գործին սկսելէս ի վեր. հիանալի... Բժիշկը զարմացաւ.

— Ո՞ր տեղեկութիւնը...

— Հին բարեկամի մը հանդիպած ըլլալու պարագան. մեր ուզածն ալ ատանկ բան մըն էր...

— Եւ դուն կը կարծես որ ատիկա անկարեւոր է, գործին հետ առնչութիւն չունի, այնպէ՞ս չէ, դարձաւ ոստիկանը բժիշկ Գրատնին. եթէ հարցաքննութեան օրը ըսած ըլլայիր ատիկա... իրա՞ւ անկարեւոր կը նկատէիր...

— Այդ հանդիպո՞ւմը՝ երբ ինծի կը սպասէր, հարցուց բժիշկը. այո, անկարեւոր բան մը կը կարծէի. ես Ալֆրէտը բաւական լաւ կը ճանչնայի եւ գիտէի թէ այս թաղին գինետուներուն մէջ կրնար հին ծանօթներու հանդիպիլ : Երբ անիկա գէտ պատանի էր, շատ անտաշ կեանք մը կը վարէր եւ կը յաճախէր այդ տեսակ վայրեր, ամէնուն ծանօթ էր... ես խորհեցայ որ երբ ինծի կը սպասէր փողոցը ծանօթ գինետունէ մը ներս մտաւ ու այնտեղ տեսաւ իր հին ընկերներէն մէկը. տարօրինակ բան չէր .

— Ինչ որ է, մենք պիտի աշխատինք այդ հին ընկերը գտնել հիմա, ըսաւ ոստիկանը.

Գոհէ, ըսաւ Գրատն եթէ ... շարունակեմ կատարէք ձեր փնտռտուքը՝ մէկ գինետունէն միւսը պէտք է տեսնէք որ Ալֆրէտ ծէքին ծանօթ էր իւրաքանչիւրին ամէն տարբեր տասներհինգ տարի առաջ. ... հանդիպիք մէկու մը որ զայն տեսած ըլլայ այդ գիշերը...

— Շնորհակալ ենք, բժիշկ, այդ ... կը փորձենք, ըսաւ ոստիկանը ... բանի – զուարթ, հրաժեշտ առնենք քեզի. եթէ քեզի պէտք ունենանք

(Շար.)

Եւրոպայի մէջ տեղի ունեցած կըրակի օրուան մրցումներուն արդիւնքը պիտի տանք հինգշաբթի օրուան թիւով, մեր մարզական աշխատակցին կողմէ գրուած :

:::! LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
26 Septembre
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2609

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԸԼԼԱՐ, ԵԹԷ...

Գիտէք անշուշտ, ռամկավարներն ու հնչակեանները վերջերս իրենց ընդհ. ժողովները գումարեցին Ֆրանսայի մէջ:

Այս առթիւ, պատգամաւորներ եկած եղան աջէն – ձախէն եւ մանաւանդ՝ Ամերիկայէն:

Անշուշտ, նորեկները պիտի ուզէին երեւալ բեմի վրայ, խանդավառելու եւ լուսաւորելու համար իրենց հետեւորդները:

Այդպէս ալ եղաւ, իբրեւ բնական երեւոյթ:

Ո՛վ որ դաւանանք մը ունի, անոր քարոզութիւնն ալ պիտի կատարէ իր հանդիպած տեղը, եւ իր ուզած եղանակով:

Արդ, գաւառներէն հասած թղթակցութիւններ մեզի կը հաղորդեն շատ անախորժ իրողութիւն մը:

Երկու հոսանքներու մանաւանդ ամերիկեան պատգամաւոր-բանախօսները, փոխանակ ամփոփուելու պարկեշտ քարոզչութեան մը սահմաններուն մէջ, թոյն կը սրսկեն խուժանային հանդերով:

Կը թուի թէ անոնք, այդ բանախօսները, մասնաւոր պաշտօն առած են Ատլանտեանէն ասդին ալ ցրուելու այնտեղ ցանուած ատելութիւնները:

Կը հարցնենք,— որո՞ւ բարիքին համար:

Ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ, կիրք եւ գարշահոտութիւն ցանելով իրենց ճամբուն վրայ:

Դաշնակցութի՞ւնը պիտի փնտռեն,— ան անդր, յառա՞ջ: Ո՛վ է փակած իրենց բերանները, կամ ո՞վ բռնեց իրենց թեւէն:

Ո՛ր եւ է քաղաքական հոսանք իր տեսակէտները պարզելու համար, միշտ ալ կրնայ բաղդատութիւններ կատարել ուրիշ հոսանքի մը հետ: Կրնայ պերճախօսութեան հեղեղներ թափել, հաստատելու համար թէ ինքն է խելացին, ընդունակը, հայրենասէրը կամ յեղափոխականը:

Հազար ու մէկ ձեւեր կան, այս արդար իրաւունքը գործածելու, այս տարրական պարտականութիւնը կատարելու համար: Մանաւանդ երբ մարդ Ամերիկայէն կուգայ ...

Դատ կը շահի՞ օրէնք – հաւատք իրար խառնելով, աջ ու ձախ փչելով, սուտ եւ արդար, աղտո՞տ բաներ պատմելով:

Վերջ ի վերջոյ, ունկնդիրներն ալ սիրտ ու ջիղ ունին: Ունին միտք եւ աչք:

Ո՞վ կ'ըսէ թէ ձանձրանալու, զզուելու զգացում մը մտած է այս ժողովուրդին մէջ:

Զգեցաւ աւելի հին շրջանները, սահմանադրութենէն ի վեր մինչեւ այն մարդիկը մինչեւ այն վայրերուն կանչերն է որ կ'արձակէին Դաշնակցութեան դէմ, մեռելներն անգամ պղծելով:

Եւ սակայն, ոչ Դաշնակցութեան գլուխէն մազ մը կը շարժի, ոչ ալ մազ մը կ'աճի կամ կը սեւնայ միւսներուն գլխուն վրայ:

Ակնարկուած հոսանքներէն մէկուն Ամերիկայի պաշտօնաթերթը կ'աւետէ՞ր վերջերս.

— «Առանց վարանումի կրնանք ըսել թէ Դաշնակցութիւնը ճանչցուած է Ֆրանսայի մէջ»:

Խմբագրութիւնն ալ կը ձայնակցէր, բարձրագոչ.

— «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սնանկացած է»:

Բարի՛, բարի՛: Այն ատեն, ինչո՞ւ այս «պայմաղալը»:

Ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ միայնակ փախստացութեամբ եւ բեմէ բեմ փչելով «դատապարտուած պարապ կուսակցութեան մը դատապարտութեան» դէմ...

×

Որ եւ է տրամադրութիւն չունինք զուարճանալու: Ոչ ալ հակաճառելու:

Հարցում մը, սա որ անկ է.—

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ, բեմի վրայ թէ մամուլի մէջ, սանձ դրուէր այն զանազան խուժանավարութեանց, որոնք ոչ միայն ատելագրուած նպատակին չեն հասնիր, այլ եւ սիրտ կը պղտորեն:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ Եւրոպա չփոխադրուէին այն մանրէները, որ թունաւորեցին Ամերիկայի հանրային կեանքը:

Հարցը կ'ուղղենք իբրեւ հրաւէր յղջութեան եւ զգաստութեան:

Ծառո՞նց անցած է ժամանակը դէմ դիմաց չափուելու:

Մեր պատմութեան այս ճակատագրական շրջանին, ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն, մեծէն մինչեւ փոքրը, պիտի ունենայ մէկ մտահոգութիւն,— կարելի եղածին չափ մեղմացնել ատելութիւնները, նեղցնել ճակատները, կեդրոնացնել ճիգերը:

Մեր հակառակորդները իրենց երազածին ճիգը հակառակը ըրին, անտրամաբանելի չափերու հասցնելով հակադաշնակցական խաչակրութիւնը:

Արդիւնքը տարբեր չպիտի ըլլայ այսուհետեւ ալ:

Դաշնակցութիւնը վարժուած է պայքարին մէջ ապրելու, իր ծանր գործին եւ յարատեւ ուժին գիտակցութեամբն իսկ:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ միւս հոսանքներն ալ, փոխանակ խուժանին կեր ձգելու եւ աժան ծափեր փնտռելու, պարկեշտ գործադրման միջոցները ուսումնասիրէին:

Եւ մանաւանդ, սթափէին, յիշէին թէ՝ վերջին մնացորդներն ենք ջարդ ու փշուր ժողովուրդի մը:

Մարդ կը հմի խորհելով թէ՝ աշխարհահաս փլուզումներէ վերջն ալ, մարդիկ տակաւին կը խօսին ու կը գրեն ճիշդ այնպէս ինչպէս կ՚ը երեկ: Երբ դեռ նոր ձեւ ու մարմին կ'առնէին քաղաքական հոսանքները:

Կը նշանակէ թէ ոչ դէպքերը բան սորվեցուցած են մեզի, ոչ ալ ժամանակները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՌԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

»»»··«««

Ֆրանքին գինը չպիտի կոտրեն

»»»··«««

Ծրագիր՝ կառավարութիւնը զօրացնելու

Վարչապետ Պ. Տումէրկ երկուշաբթի գիշեր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռով, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ շարք մը նոր առաջարկութիւններ:

Ինչպէս կ'երեւայ այս ճառէն, 1. Ազգ. դահլիճը բոլորովին հակառակ է Ֆրանքին գինը կոտրելու քաղաքականութեան. 2. Կառավարութեան հեղինակութիւնը պիտի զօրացնէ, հետեւելով անգլիական սահմանադրութեան:

Պ. Տումէրկ նախ ակնարկ մը նետեց 1934 փետրուարէն ի վեր կատարուած գործերու վրայ, եւ անդրադառնալով Ֆրանքին գինը կոտրելու համար բացուած պայքարին, յայտարարեց.

— «Կործանելով Ֆրանքը, համայնավար – ընկերվարական միացեալ ճակատը կը յուսայ հասնիլ ընդհանուր կործանման: Ան համոզուած է, եւ իրաւամբ, թէ այդ ընդհանուր կործանումը ամենամեծ պատեհութիւններ պիտի ընծայէ, իր դիկտատուրան հաստատելու համար: Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս պայքարին մէջ օժանդակներ կը գտնէ այն տարրերէն որոնց քաղաքական տեսակէտները բոլորովին հակառակ են համայնավարներու տեսութեանց: Չեմ կասկածիր անոնց ուղղամտութենէն, բայց կ'ըսեմ թէ չարաչար կը սխալին անոնք, կարծելով թէ բարիք պիտի ծնի Ֆր.ին արժեզրկումէն: Կ'ըմբռնեմ որ արտածման ճարտարագործութիւնները արտածել կ'ուզեն եւ չեն կրնար: Կառավարութիւնը կ'ընէ եւ պիտի ընէ կարելին, իրենց օգնելու համար: Ան ամէն օր բանակցութիւններ կը կատարէ, եւ պատրաստ է յանելու օգտակար թելադրութիւններ: Բայց ան չի կրնար օգնել այնպիսի միջոցով մը որուն արդիւնաւորութիւնը աւելի քան կասկածելի է: Միամտութիւն է ենթադրել թէ մաքսային պատնէշները պիտի իյնան դրամական խաղերով: Ընդհակառակն, այն ատեն բացուած պայքարին մէջ Ֆրանքը չուտով պիտի վերածուի զերոյի: Եւ երբ այդ օրուան հասնինք, սիրելի բարեկամներ, Ֆրանսայի կատարեալ կործանումն է որ պիտի տեսնենք, կործանում բոլոր արժէտէքերու, որոնք հարիւր հազարներով կը հաշուուին: Պիտի կործանին բոլոր խնայողութիւնները, վարկերը, փոխադարձ օգնութեան ընկերութեանց հարստութիւնները: Բանուորին աշխատավարձը պիտի վերածուի զերոյի: Աւելի մեծ աղէտ մը պիտի ենթարկուին բազմանդամ ընտանիքները, վերջապէս զերոյի վերածուած Ֆրանքը աղէտ պիտի մատնէ բոլոր հողագործները: Պիտի ըսեն, թերեւս, թէ երբ դրամը արժեզրկուի, կարելի է նորէն բարձրացնել: Անկարելի է այդ, երբ այլեւս արժէք չունի: Կարելի չէ ողջնցնել մեռելները»:

ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐԸ

»»»··«««

Վարչապետը յետոյ պարզեց գըլխաւոր գիծերը այն փոփոխութեանց որ պիտի կատարուին, զօրացնելու համար կառավարութեան հեղինակութիւնը: Այս առթիւ, իբրեւ կենդանի օրինակ յիշեց Անգլիան, ուրկէ կառավարութիւնները միշտ զօրաւոր եղած են, ո՛ր կուսակցութեան ալ պատկանին:

— «Ֆրանսայի մէջ, կառավարութեան պետ, որ նախարարական խորհուրդի նախագահ կը կոչուի, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կեղծիք: Ան չունի մասնաւոր իշխանութիւն մը: Սահմանադրութիւնը կ'անգիտանայ զայն եւ չի յիշեր, ինչ որ թերութիւն մըն է: Իրաւապէս եւ գործնապէս, ան ալ նախարար մըն է միւսներուն պէս, ինչ որ բաւարար հեղինակութիւն մը չի տար իրեն, իրաւարար դառնալու համար իր պաշտօնակիցներուն միջեւ: Մեր երկրին մէջ, կառավարութիւնները չեն կրնար երկար ապրիլ: Անոնք չունին համապատ մեծամասնութիւն, որովհետեւ չափէն աւելի շատ կուսակցութիւններ կան: Անոնք կրնան իյնալ հայոյով մը կամ հոշով մը, առանց անախորժութիւն պատճառելու անոնց որ կը տապալեն, «Վարդուհի խաղ մը խաղալու համար: Տեսէք — եւ դժբախտաբար արտասահմանն ալ տեսաւ — թէ ինչ պատահեցաւ վերջին քսան ամիսներու ընթացքին: Վեց դահլիճներ յաջորդեցին իրարու — միջին հաշուով երեք ամիսը մէկ: Այդ կարճ ժամանակաշրջանին մէջ, հանրապետութեան նախագահը ստիպուեցաւ 163 հրամանագիր ստորագրել, նախարարներ կամ խորհրդականներ նշանակելու համար: Ի՞նչ հեղինակութիւն կրնան ունենալ այսքան կարճատեւ կառավարութիւններ: Ֆրանսայի մէջ կառավարութիւնները շատ քիչ անգամ տարեկան նիւթացոյցներ կ'ունենան ճիշդ ժամանակին: Անոնք յաճախ, ամբողջ ամիսներ կ'ապրին առժամեայ նիւթացոյցներով: Ցետոյ, նիւթացոյցը կը պարունակէ ծախքեր զորս իրենք չէին առաջարկած, օգտակար չգտնելով: Այս բաները չեն կրնար աւելցնել կառավարութեան հեղինակութիւնը, այլ կը պակսեցնեն: Վերջապէս, Ֆրանսայի մէջ պետական պաշտօնեաներու մէկ մասը կը ձգտի հետզհետէ անկախ դառնալ պետութենէն: Կ'ըմբոստանայ եւ գործադուլ կ'ընէ: Դարման կա՞յ այս բոլորին համար: Անշո՛ւշտ: Կառավարութեան տանք պէտք եղած հեղինակութիւնը, քանի մը բառ աւելցնելով սահմանադրութեան մէջ եւ անոր պետին տալով առաջին նախարարի հանգամանքը: Յետոյ, թոյլ տանք որ եթէ կառավարութիւնը վէճ մը ունենայ երեսփ. ժողովի մեծամասնութեան հետ, նախարարապետը անմիջապէս երկրին կարծիքին առնէ, առանց դիմելու ծերակոյտ հաւանութեան: Այս կերպով երկիրը կրնայ իր կարծիքը յայտնել, քանի որ ան է վճռապետը: Սահմանադրութեան մէջ կատարուած թեթեւ փոփոխութիւն մը բաւական պիտի ըլլայ անոր համար: Վստահ եղէք թէ նախարարական տագնապները հազուադէպ պիտի ըլլան, երբ անմիջական լուծման վախը զսպէ անհամբեր եւ յաճախ ոչ արդարանալի փառասիրութիւնները որոնք բուն պատճառներն են տագնապներու մեծ մասին: Միւս կողմէ, արձանագրենք մեր սահմանադրութեան մէջ, թէ կառավարութիւնը միայն ծախքեր պիտի առաջարկէ եւ թէ այդ նախաձեռնութիւնը չեն կրնար ստանձնել երեսփ. Ժողովի կամ Ծերակոյտի անդամները: Այս տրամադրութեան վրայ աւելցնենք ուրիշ մը, որով կառավարութիւնը կարենայ հրամանագրով եւ մէկ տարուան համար երկարաձգել ընթացիկ տարուան նիւթացոյցը, եթէ յաջորդ տարուան նիւթացոյցը ժամանակին քուէարկուած չէ:

Վերջապէս, սահմանադրական օրէնքով մը ճշդենք պետական պաշտօնեաներու դիրքը: Պետական պաշտօնեաները առանձնաշնորհեալ քաղաքացիներ են: Անոնք ապահով են թոշակ մը եւ հանգստեան թոշակ մը ստանալու: Միւս քաղաքացիներու կեանքը յեղյեղուկ է եւ կրնայ յանգիլ կատարեալ կործանման: Անոնք բոլորն ալ առանց դրամի մնալու վտանգին տակ են: Քանի որ պետական պաշտօնեաները ապահով են թոշակ առանալու մինչեւ իրենց կեանքին վերջը, փոխադարձաբար պարտաւոր են ընդունելու կարգ մը կարգապահական կանոններ որոնցմէ ազատ են ոչ – պաշտօնեայ քաղաքացիները:

Տօռվայոյց եւ անկարգապահ հոսանք մը կ'ուզէ համոզել թէ պետական պաշտօնեաները սահմանուած են ոչ թէ պետութեան ծառայելու, այլ զայն ստրկացնելու: Եթէ պետութիւնը տկարութեամբ ենթարկուի այդ ստրկացման, կրնանք մօտալուտ համարել մեծ, հզօր եւ ազատ Ֆրանսայի մը մահը: Այն ատեն մեր դուռները լայնօրէն պիտի բացուին դուրսի տարրերուն առջեւ, որոնք նմանապէս պիտի ուզեն ստրկացնել մեզ: Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է բարենորոգումներ կատարել պետութեան մէջ: Այսօր չեմ կրնար ձեզի պարզել այդ բարենորոգման ծրագիրները. այդ բոլորի եւ ուրիշ հարցերու մասին պիտի խօսիմ յառաջիկայ շաբթուն»:

Վարչապետը վերջացուց, ջերմ կոչ մը ուղղելով համերաշխութեան եւ վստահութեան:

Թրակեան կոմիտէն կը լուծուի

Պուլկարիոյ մէջ, ինչպէս ծանօթ է, գոյութիւն ունի «Թրակիոյ ազատութեան կոմիտէ» մը, որ կը հրատարակէ օրկանը եւս՝ «Թրակիա»:

Սոյն կոմիտէն, սեպտ. 14ին եռեւեթեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

«Թրակիոյ ազատագրութեան կոմիտէն, Պուլկարիոյ նոր իշխանութեան քառամսեայ գործունէութիւնը աչքի առջեւ ունենալով, տեսնելով թէ՝ ինչպէս վերջինս կը պայտադրէ իր հեղինակութիւնը ցարութեան ամբողջ եռդամասին վրայ, նրկատի ունենալով այն փաստը թէ՝ այժմու կառավարութիւնը իր ձեռքերուն մէջ ամուր կերպով բռնած է ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան ղեկը, եւ ապագայի համար այլեւս անկարելի են 1913 յունիս 16ի «ոճրային անմտութեան» նման գալ – ծեր, ուրախութեամբ տեսնելով որ Թրակեան կազմակերպութեան խաչ – ալները ամբողջովին կը բաժնեն մեր պետութեան պատասխանատու պարագները,— Թրակիացի գաղթակաութեան եւ պուլկար քաղաքացիներուն կը հաղորդէ թէ այսօրուընէ բոլկեալ կը դադրեցնէ իր գործունէութիւնը՝ ցարութեան սահմաններուն մէջ՝ իր բոլոր ստորաբաժանումներով:

«Վերջին առթիւ, գերեալ Թրակիոյ բոլոր Ռուսերեալ զաւակները կոմիտէիս կողմէ կը հրաւիրուին՝ իրենց բոլոր ուժերը միացնել Նոր իշխանութեան ուժերուն՝ ի խնդիր մեծ Պուլկարիոյ կառուցման»:

⁂ Պուլկարական կառավարութիւնը Վառնայէն փէթրիչ աքսորած է Թուրքան ընկերութեան ընդհ. տնօրէն Եօմէր Պեհաչիք պէյը, առարկելով թէ թուրք ժողովուրդը կը գրգռէ Պուլկարներու դէմ:

Եօմէր պէյի հետ աքսորուած են նաեւ չորս Պուլկարներ, այն մեղադրանքով թէ պուլկարժողովուրդը գրգռած են Թուրքերու դէմ: Այս Պուլկարները վերջերս կրակի տուած էին Թուրքի մը տունը, Վառնայի մօտակայ գիւղի մը մէջ:

Թուրքիա գիւղացիներուն կը բաժնէ աւարը

Թուրքիոյ ներքին գործոց վարչութիւնը հրամանագրով մը յանձնարարեց ձրիաբար ամուսնացած եւ հողազուրկ գիւղացիներու տալ պետութեան պատկանող ընդարձակ հողաբաժիններ: Կառավարութիւնը կը յուսայ այս կերպով աւելցնել հողագործական արտադրութիւնը եւ անկախ դարձնել շատ մը գիւղացիներ:

Աւելորդ է յիշել թէ՝ ինչ որ «պետութեան պատկանող» կը կոչեն, մեծ մասով «լքեալ գոյք» է.— աւար:

Պարսկաստանի օդանաւային կազմակերպութիւնը

Գերմ. պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանայ եօթը անձերէ, մօտերս Թեհրան պիտի երթայ, կազմակերպելու համար Պարսկաստանի օդանաւային ուժը: Պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի հարիւրապետ մը:

Կոմինտէրնի համագումարը յունուարին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ որոշուած է Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգայինի) համաշխարհային համագումարը գումարել 1935 յունուարի սկիզբը, փոխանակ այս տարուան հոկտեմբերին կամ նոյեմբերին: Այս յետաձգումը հետեւանք է նոր կացութեան մը: Համագումարին երկար պատրաստութիւնները շատոնց վերջացած են եւ կարգ մը կարեւոր պատուիրակներ արդէն Մոսկուա հասած էին, երբ Խ. Միութիւնը մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եւ հարկ եղաւ յետաձգել: Աւելի քան հազար պատգամաւորներ կը սպասուին աշխարհի բոլոր կողմերէն, այնպէս թէ գումարումը պիտի տեւէ աւելի քան մէկ ամիս եւ պիտի վերաքննէ Կոմինտէրնի 1928ի ծրագիրը՝ համաշխարհային յեղափոխութեան մասին, մանաւանդ Հնդկաստանի, Ափրիկէի, Չինաստանի եւ Ամերիկայի բնիկներուն ըմբոստացման վերաբերեալ մասերը: Նախապէս ծրագրուած էր համագումարը վերջացնել վիթխարի ցոյց մը սարքելով ֆաշականութեան դէմ, յառաջիկայ նոյեմբերին, բոլշեւիկեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ: Բայց Լիթվինովի բանակցութիւնները Ժընեւի մէջ, յետաձգել տուին համագումարը:

Օտար երեսփոխաններու ժողովը Պոլսոյ մէջ

Միջխորհրդարանական համագումարը, որ այս տարի բացուեցաւ Պոլսոյ մէջ, կը շարունակէ իր աշխատանքները, մասնակցութեամբ 300 պատգամաւորներու:

Առջի օրուան նիստին մէջ, եգիպտական պատուիրակութիւնը ծրագիր մը ներկայացուց, օտար առանձնաշնորհներու ջնջման մասին (քափիթիւլասիոն): Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, խմբագրական յանձնաժողովը բանաձեւ մը ներկայացուց, որ ընդունելով հանդերձ եգիպտոսի տեսակէտներուն օրինաւորութիւնը, կը մերժէր դիրք բռնել քաղաքական խնդիրներու եւ պետութեանց բանակցութիւններուն մէջ: Եգիպտական պատուիրակութիւնը բողոքեց այս բանաձեւին դէմ եւ աւելի կտրուկ բանաձեւ մը պահանջեց: Համաձայնութիւն չգոյանալուն, բաշուեցաւ խնդիրը նորէն քննել 1935ին, Պրիւսէլի մէջ:

Սպառազինութեանց յանձնաժողովը քննեց օդային պատերազմի վտանգները ու միջազգային ոստիկանութեան մը խնդիրները:

Եուկոսլավիոյ թագաւորը դէպի Սոֆիա

Սոֆիայի ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, ի նախատեսութիւն Եուկոսլավիոյ թագաւորին այցելութեան: Պելկրատի քաղաքական ոստիկանութեան վերատեսուչը Սոֆիա գնաց, միասին խորհրդակցելու համար: Անոր ետեւէն գացին Եուկոսլավիոյ Ապահովութեան տեսուչը եւ 15 գործակալներ: Թագաւորին այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ այս օրերս եւ պիտի տեւէ երեք օր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ՝)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Թուրքիոյ մէջ, վերջին ամիսներու ընթացքին քանի մը նոր ձեռնարկներ եղան։ Կ'արժէ մատնանշել զանոնք հաւաքաբար։

Այսպէս, 14 օգոստոսին, ինչպէս գրուեցաւ, Մալաթիա – Էլազիզ նոր երկաթուղիին միացումը կատարուեցաւ։ Այդ գիծը շարունակութիւնն է Մերսին – Ատանա – Մարաշ – Մալաթիա գծին, եւ Էլազիզէն, ուր հասաւ այժմ, պիտի երկարի մինչեւ Մուշ ու պարսկական սահմանին մօտերը։

Այդ գծին շինութիւնն ու բացումը, հակառակ անոր որ 70 քիլոմէթր է, Անատոլուի շրջանի բնակչութեան պատճառած է մեծ ցնծութիւն։ Իսկ Թուրք մամուլը զայն որակեց նոր յաղթանակ մը։

Մինչեւ հանրապետութիւն— Թուրքիոյ մէջ երկաթուղագիծը անհկատելի չափով էր։ Հակառակ անոր որ գիծերու շինութիւնը օսմ. կայսրութեան սահմաններուն մէջ սկսած է Ղրիմի պատերազմէն յետոյ, այսուհանդերձ, առաջին գիծը, որ Անատոլուի վրայ սողոսկած է, եղած է Իզմիր – Այտըն գիծը։ Ետքը շինուած է Պոլսէն Գէյվէն եւ Գիարպէք – Թուսճուք գիծը, ինչպէս նաեւ Պրուսա – Մուտանիան։ Մէկը ամենամեծ գիծերէն, որ Համպուրկը պիտի կապէր Պարսից ծոցին, այսպէս կոչուած Պաղտատի երկաթուղագիծն էր։ Այդ գիծին արդիւնքն էր որ Էնկիւրին կապուեցաւ Էսկիշէհիրի Աւելի վերջ գլուխ եկաւ եւ Մերսինի երկաթուղագիծը։

Թուրքիոյ մէջ հանրապետական ըէժիմին հաստատումէն յետոյ երկաթուղագիծի գործը դարձաւ քաղաքականութիւն մը։ Հակառակ որոշ տարրերու ընդդիմութեան, Ըսմէթ վճռեց Թուրքիան երկաթեայ ցանցով մը օժտել։ Եւ իր այս որոշման դէմ ցցուող բոլոր արգելքներուն առջեւ կանգ չառաւ։

Էնկիւրիի գիծը շարունակուելով հասաւ մինչեւ Կեսարիա։ Իսկ անկէ՝ մինչեւ Սամսոն։ Շարունակուեցաւ նաեւ Ատանա–Մերսին գիծը՝ մինչեւ Մուշ։ Այս գիծէն ճիւղ մը երկարեցաւ դէպի Տիգրանակերտ։ Իզմիր – Սօմա շարունակուեցաւ եւ Գալըքէսիրի վրայով կապուեցաւ Աֆիոն – Գարահիսարին։ Ասոր հետ զուգահեռ՝ ձեռնարկուեցաւ Տրապիզոն – Կարին գիծին, որ Սվազ հասած է արդէն ու կը շարունակուի։

Վերջին տասնամեակի ընթացքին Անատոլուի մէջ շինուած է 3195 քիլոմէթր երկաթուղագիծ, ինչ որ Թուրք կառավարութեան արժած է 335 միլիոն Թրքական ոսկի։

Եթէ ակնարկ մը նետենք Անատոլուի երկաթուղիներուն ուղղութեան, պիտի նկատենք պարզապէս մը,— որ այդ գիծերը ունին արեւելքէն արեւմուտք ուղղութիւն մը եւ կը ձգտին արեւելեան նահանգները կապել Սեւ ծովու եւ Եգէականի։

Իրենց այդ ուղղութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ Կարնոյ եւ Մուշի գիծով կապուիլ պարսկական երկաթուղիներուն եւ, այդ կերպով, պարսկական ներածման եւ արտածման առեւտուրը տանիլ Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու վրայով։ Այս քաղաքականութիւնը ուզեց ապահովել Էնկիւրին՝ Շահին հոն տուած այցելութեան օրերուն։ Մինչեւ այժմ Պարսկաստան կ'ուսումնասիրէ հարցը ու դեռ որոշ եզրակացութեան մը եկած չէ Էնկիւրի, միանգամայն, իր առեւտրական յարաբերութիւնները կ'ուզէ կապել Ռուսիոյ հետ Երեւանի կամ Մոսկուայի ճամբով։

Հակառակ այս նոր գիծերուն, տարակոյս չկայ որ Անատոլուն չի կրնար բաւարարուիլ այդ երկաթուղագծերով։ Այսուհանդերձ, ինչ որ կատարեց Էնկիւրին վերջին տասնամեակին, անուրանալի շահ մըն է ի հաշիւ նոր ըէժիմին։

Թէ այդ շինութիւնները բնակչութեան ու պետութեան արժած են շատ ծանր,— ուրիշ խնդիր է։ Անուամենայնիւ, ապագան պիտի ճշդէ թէ՝ Թուրքիա տնտեսական կամ ռազմագիտական տեսակէտէ յա՞ւ ըրաւ այդքան ծանր բեռան մը տակ մտնելով։

Նկատի պէտք է ունենալ որ Թուրքիոյ մէջ այդ նոր գիծերը կը պատկանին Թուրք պետութեան։ Ճիշդ է որ այդ մեծ գումարները հայթայթուած են յաճախ բռնի, ծանր տուրքերով, փոխառութեամբ, արժեթուղթերով կամ զուտ վարկերով, բայց, Թուրք պետութիւնը այսօր տէրն է անոնց։ Իսկ մենք գիտենք, որ օսմ. կայսրութեան օրերուն, գիծերը կը շինուէին օտար ընկերութեանց կողմէ եւ կը պատկանէին այս վերջիններուն։

Իր շինածներէն զատ, Թուրքիա գնեց նաեւ կարգ մը կարեւոր գիծեր որոնք իր հողերուն մէջ էին շինուած հին օրերուն, բայց կը պատկանէին օտարներու։

Թուրք կառավարութիւնը, իր այս ձեռնարկին կապած է չորս հիմնական նպատակներ,— Ա.— ռազմագիտական, Բ.— տնտեսական, Գ.— բնակչութեան եւ Դ.— հանքային։

Առաջինը անվիճելի պահանջ մըն է։ Ընդհ. պատերազմին Թուրք բանակը երկրին մէկ ծայրէն միւսը անցնելու համար ամիսներով կը քալէր։ Իսկ ճակատը գտնուող զինուորին սնունդը եւ այլ պէտքերը շաբաթներով կը յապաղէին։ Երկրորդ նպատակը իրականացած չէ։ Շատ մը արգելքներ կան,— առողնապ,սակ (փոխադրութեան), տեղական արտադրութեան պակաս եւ երկաթուղագծերու գեռ հեռ զգալի նուազութիւնը ներկայիս, Թուրքիոյ ներքին երկաթուղիները իրենց երթեւեկի ծախքերը չեն հայթայթեր շատ մը գիծերու վրայ։

Երրորդ՝ բնակչութեան անձանց կամ տեղաւորման հարցը շատ ծանր հոգ մըն է ինքնին։ Նոր օրէնքը, որ ի զօրու է այլեւս, կը նախատեսէ գուրծէն գալիքներ։ Տապրուճան է, առ այժմ, Էնկիւրիի յոյսը։ Ճիշդ է որ Համտուլլահ Սուպհի, Պուքրէշի Թրք. դեսպանը որոշ ծրագրով մը կ'աշխատի այդ ուղղութեամբ։ Բայց, ինչպէս կ'երեւի, մեր ներգաղթէն շատ ալ տարբերութիւն չունի եղածը՝ եթէ ոչ ներգաղթողներու քանակով, այլ գոնէ հնարաւորութիւններով եւ արդիւնքով։ Ոչ բաւարար յատկացում կայ, ոչ ալ փոխադրութեան ծրագրի համաձայն կը տեղաւորուի։ Իսկ անգամ մը տեղ մը հաստատուողներէն մեծ մասը տարի չանցած կը ցրուին, արդէն, խոյս տալով դէպի արեւմտեան նահանգները։ Պուլկարիայէն ներգաղթի խօսքը միայն ծիծաղ կրնայ շարժել։ Հատ ու կէնտ բան է. ու մեկնողը օձիք թօթվելով կը վերադառնայ...

Ճիշդ է որ Էնկիւրի մեծ յոյսեր էր կապած ներգաղթին եւ զայն դարձուցած էր իր հիմնական քաղաքականութիւններէն մին. Այսուհանդերձ, կամեցողութիւնները ենթակայ են կարելիութեանց։ Հիմա որ բացառիկ գումարներ եւս կը յատկացնէ ապառազինման,դժուար թէ բնակչութեան ու տեղաւորման գործին կարենայ ընթացք տալ, եթէ նոյն իսկ դուրսէն եկողներ ըլլան։

Կը մնայ, ուրեմն, ոչ Թուրք, բայց մասնաւորապէս Քիւրտերու նուաճման պարագան, որ կը ձգտի անոր վերջնական ձուլման։ Բարդ գործ մը որ սակայն, յաջողութեան պարագային իսկ, եթէ քրտական հարցը մէջտեղէն կը վերցնէ, այսուհանդերձ չի լեցներ այն պարապութիւնը որ այժմ կայ «Արեւելեան նահանգներու» մէջ եւ որուն որոշ համեմատութեամբ բնակելի դառնալը Էնկիւրին նկատած էր, ինչպէս ըսինք, երկաթուղիի քաղաքականութեան նպատակներէն մին։

Կը մնայ չորրորդը,— հանքայինը։

Ընդունուած իրողութիւն է որ Թուրքիան հարուստ է հողային թաքուն հարստութիւններով։ Ըսուած է որ Թուրքերը կը նմանին քաղցած մարդոց որոնք նստած են ոսկիի կոյտերուն վրայ եւ կը հառաչեն։Էնկիւրի, որ կը ձգտի երկրին ապահովել անկախ տնտեսութիւն մը, շատ բնականօրէն իր գլխաւոր ուշադրութեան առարկայ պիտի ընէր նաեւ այդ թաքուն հարստութիւնը։ Մանօթ է որ Թուրք մամուլը բաւական բան գրեց այդ մասին, պետական շրջանակներ ու վարիչ դէմքեր մեծ ակնկալութիւններէ խօսեցան։ Եւրոպայէն ու Ամերիկայէն քննիչներ ու մասնագէտներ բերին։ Նոյն իսկ, ծրագիրներ պատրաստուեցան։ Եւ սակայն, դեռ եւս ոչ եւ է լուրջ ձեռնարկ չեղաւ տալու անմատչելի բարձունքները...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԻՄԱԼԱՅԵԱՆ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

»»»··«««

Արձակո՜ւրդ է...

Դասագրքերը թողած գրողներիմէջ եւ մոռացած գրահաշիւի գլուխ պատեցնող տարազները, երկրաչափութեան չչմեցնող գծերը եւ գրաբար քերականութեան անհաշիւ հոլովումներն ու խոնարհումները, գնում ենք դէպի լեռները, դէպի արծիւները, դէպի Հիմալայեան անմատչելի ու ձիւնապատ բարձունքները։

Ճեպընթացը, որպէս մի վիրաւոր առիւծ, մռնչում է ու սլանում դէպի առաջ՝ իր անիւների զուռոցի հետ մեր մէջ արթնացնելով անհամար յիշողութիւնների մի շարան... ու թնդում է հայ երգը՝ հեռաւոր Բէնգալ նահանգի խորթ եւ անհարազատ հողի վրայ— «Իբրեւ արծիւ սաւառնում ես լեռ ու ձորը...», «Բամ Փորոտան», «Կիլիկիա», «Հրացան որոտաց», եւայլն, եւայլն, մէկը միւսի յետեւից, անդադրում կանչը հայորդիների, որոնք Գանգէսի մենաւոր ափերէն, տարագիր ու տառապական, իրենց հայրենակարօտ սրտերում վառ են պահում իրենց սէրը դէպի հայ հայրենիքը...

Կռուեկ,մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունե՞ս...

Չունե՞ս, չունե՞ս.

Ու ճեպընթացը թռչում է...

Դէպի՜ Հիմալայեան լեռները, որոնց կատարներին արծիւներն են թառել ու հեգնում են մարդկային անզօրութիւնը՝ բնութեան դէմ. հեգնում են նրա միտքը, որ պատանցում է տիրապետել բնութիւնն եւ այդ կոյս բարձունքներն ու վերածել մի քաոսի, մի դժոխքի...

Վերջին կայարանը՝ Սիլիգուրի. Հիմալայեան լեռների ստորոտը, որտեղ մենք պիտի փոխադրուենք մի ուրիշ երկաթուղու մէջ։ Այս մէկը, որ մրջիւն է թւում մեր աչքերին՝ համեմատելով առաջինի հետ, պիտի բարձրանայ մօտ 10.000 ոտք ահագին բարձրութեան վրայ — մինչեւ Դարջիլինգ, Բէնգալի ամառանոցը։

«Մրջիւն» որ սուլեց եւ առաջ սլացաւ, դէպի սլորուն բարձունքները, դէպի աշխարհի կատարը։

Երկաթայինը, Սիլգուրից մինչեւ Դարջիլինգ, համարւում է աշխարհի ամենատառօնակարգ մեքենագործութեան Արդնի պղնձահանքէն

Արագ այս ընորոշումէն վերջ, կարելի է եզրակացնել, ուրեմն, որ երկաթուղիներու քաղաքականութեան կապուած չորս գլխաւոր ծրագիրներէն երեքը կը մնան անկատար կամ իրենց շատ նախնական վիճակին մէջ, ու միայն չորրորդը, պատերազմական — ռազմագիտականն է որ առ այժմ կ'արդարացնէ այդ հսկայ ծախքերը եւ Անատոլուի մէջքին վրայ այդ երկաթեայ ծանր բեռան գոյութիւնը։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

թիւններից մէկը։ Թէ որքա՜ն ժամանակ է անել, քանի՞ միլիոն անգլիական ոսկի եւ քանի՞ մարդկային կեանք են զոհել՝ կառուցանելու այս հրաշալիքը, մեզ մնում է անյայտ, սակայն այստեղ մարդը կուել է բնութեան դէմ ու հարթել իր ճանապարհը դէպի վեր։

Օդը սկսաւ սառել։ Հեռւում երեւացին մառախլապատ ամպեր, որոնց միջից, երկնակամարի ֆոնի վրայ երեւում են ինչ որ գծեր, իրար յետեւից, երկար, անվերջանալի գծեր, որոնք անդադար երկարում են արեւելքից արեւմուտք։ Կամաց կամաց լեռնային բնութիւնը բացւ իր գաղտնիքը — լեռնե՜ր, բարձր ու երկար, լեռներ, որոնք իրենց գագաթները մխրճել են ամպերի մէջ ու ճեղքել երկինքը, լեռնե՜ր բրդոտ, գորշ, մոխրագոյն լեռներ եւ յանկարծ լսւում է ընկերոջ մը ձայնը՝

Լեռներ, սէգ լեռներ, ես կը սիրեմ ձեզ,
Կը սիրեմ բուռն ու անզուսպ սիրով։

Հայրենի լեռներն է երազում...

Էվերէստը.

Ա՜հ, ո՛չ, ո՛չ, Էվերէսթը Արարատ չէ, Արարատն ուրիշ է, չենք տեսել, բայց մեր տարագիր հոգու խորքում զգացել ենք նրա վեհութիւնը, շքեղութիւնն ու կախարդանքը...

Արարա՜տը եւ հայրենի լեռնե՜րը... գլեռնե՜ր, ա՜հ, լեռներ, որոնք յաւիտենական երգն եմ հայրենիքի...»

Հիմալայեան լեռները՝ «յաւիտենական երգը» Հնդկաստանի։

Հեռո՜ւ, անընդհատ ժայռերից անդին, լեռան միւս լանջին, երեւում է նոյն օձապտոյտ երկաթուղին, որ անցել ենք, իսկ քիչ վեր՝ միւսնոյն գիծը, որ պիտի անցնենք։

Ու յանկարծ բացւում է զարմանալի տեսարան։ Երկնքում ենք... մերն է աշխարհը։ Այժմ գտնւում ենք ահագին բարձրութեան վրայ, որտեղից նշմարելի է մի ահագին եւ անծայրածիր տարածութիւն մեր ոտների առաջ, ասես կտրուած ենք աշխարհից եւ գնում ենք դէպի երկինք...

Հեռո՜ւն երեւում են՝ գետերը, անտառներ, ատփարակներ, քաղաքներ, գիւղեր,— մի հրաշալի տեսարան, կախարդող համայնապատկեր։ Ո՞րքան մարդ ուզում է ժամերով տեսնել ու հիանալ բնութեան եւ մարդկային ստեղծագործութեան վրայ։

Եւ դարձեալ ցնորեցուցիչ ուղիներ, ոլոր – մոլոր, նեղ, փտանգաւոր, կախուած ահագին ժայռեր — մի փոքրիկ անզգուշութիւն եւ ամէն ինչ կորած է անդունդի խորքում — ուր հազար ոտք ցած... մա՜հ...

Մի պտոյտ եւս եւ ահա աշխարհի ամենաբարձր սարերը.— Էվէրէսթ եւ Կանչինգընգա, որոնց կատարներին տիրում է յաւիտենական ճերմակ սաւանը, որ երբեք իր ծալքերը չի բարձրացնում՝ հետաքրքիր մարդուն ցոյց տալու անմատչելի բարձունքները...

Եւ երեւակայութեամբ Արարատ փոխադրւում եմ այս հսկայ լեռան Էվէրեսթի մօտ ու այս երկու գագաթ ու ծերացած երիտասարդներին համեմատում եմ միմեանց հետ.

Ոչ,իմ ուզածը առջեւի կանգնած ... կան չէ, այլ երեւակայութեանս ... ծնունդ առած շղթայակիր արքայի ... բիւրը սանձող բարկացած ... պոյտ աստուածը,—

«Հայոց աշխարհի հսկայ ... Աստղերի կայան,
Փոթորիկների տէր,
Մրրկի Աստուած,
Շանթ ու ամպրոպի տեսպետ ...

Մասիս զարհուրա՛նք»։

Ա՜հ, Մասիս, Մասիս, ... «զարհուրանքդ» եմ ուզում, ... կանում եմ տեսնել քեզ ... պարտ՝ ինչպէս աշխարհի ... ու «Վիշապն ես— հսկայ Էվէրեսթ...

Տուէք, յետ տուէք Արարատ... Արտաւազդի շղթաները կոտ... զարբիների հզօր մուրճերի ... զերին եմ կարօտ...

Արարա՜տ, Արարա՜տ

(Օ՜, շա՜տ է, շատ է այս անբ... ութիւնը...)

Սակայն երկու ծերերը շարու... կում են մնալ հզօր ու անյողդողդ...

Լռանկայ եւ սառնասիրտ դէ... էր։

Ով որ ապրել է մեր լեռներու ժանուանց Դարաբաղի լեռներու կարող է հասկանալ երկնքի ու ... թեան խորհուրդը՝ այս հսկայ ... րութեան վրայ, որ գլուխը խոնարհ ... ցինջ կապոյտի մէջ եւ աստղերը իրենց ... խորհրդաւոր պատմութիւնն են ... սում, աշխարհից վեր, ամպերից վեր ... լեռների մէջ...

Լուսինը, այնքան մօտ մեզի, ... բունակում է իր ճամբան հսկայ լեռների վրայով...

Իսկ մենք, ծարաւի արեւին ու ... սին, քայլում ենք տեսնելու արեւածագը...

Դէպի «Վագրի բլուրը»։

Այնտեղից է որ երեւում է բնութեան գլուխ գործոցներից եւ աշխարհի հրաշալիքներից մէկը — արեւծագումը Հիմալայեան լեռներում

Ու մենք գնում ենք ըմբոշխնելու այդ հրաշալիքը։ Աշխարհի չորս կողմից հազարաւոր ճանապարհորդներ են գնում պահ մը դիտելու հրաշք արեւի բռնկումը հսկայ լեռների կատարներին։

Հեւ ի հեւ բարձրանում ենք «Վագրի բլուրն» ի վեր, այնտեղից է որ պիտի տեսնենք արեւի ծագումը։

Եւ հասանք։ Ի՞նչ բախտաւորութիւն. Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ այնտեղ որտեղից պիտի ծագի արեւը, ցինջ ու մաքուր, չկան բրդոտ ամպեր, մառախուղն իջել է անդնդախոր ձորերը, անհունը։ Շատ քիչերին է վիճակւում այսպիսի բախտաւորութիւն. Եւ մենք այդ քիչերից եղանք.

Արեւե՛լքը...

ԱՐԴԻ ՌՈՒՍ ԹԱՏՐՈՆԸ

Գ.

Ի՞նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Մէյերհօլտի բեմադրութիւնը համայնավար հասարակութեան վրայ որ կը բաղկանայ գործաւորներէ եւ ռամկներէ։

Ռուս գործաւորը կը ձանձրանայ ու կը բողոքէ. քաջալերուած ժամանակ կրթական գործավար Լունաչարսքիի քննադատութիւններէն, կը բողոքէ բեմադրութեան այս նոր ձեւին դէմ զոր կը նկատէ յանդուգն տեսարանի մը եւ մեծ մտաւորականի մը մարզանքները միայն որոնք ոչինչ ունին պրոլետարական նոր թատրոնը պէտք է ըլլայ յեղափոխական ոչ միայն ձեւով, այլեւ առաւելապէս խորքով։ «Եւ ինչո՞ւ կը ձանձրանան այս նոր թատրոնին մէջ, կը հարցնէ Սթանիսլաւսքի։ Անոր համար չէ՞ որ ձեւը, որքան ալ գեղեցիկ ու ճարտար ըլլայ, չի կրնար առանձին ապրիլ բեմի վրայ։ Առաջինը պէտք է արդարանայ ներքինով, յուզելու եւ խանդավառելու համար հանդիսականը։ Արդի արուեստին դժբախտութիւնը այն է որ բեմադրութեան նիւթական կարելիութիւնները հասցնելով հանդերձ իրենց գերագոյն վախճանին, մոռցուած է հոգեկանը։ Վերանորոգիչները կը յանդգնին նոյն իսկ ուրանալու զայն անմտօրէն։ Կրնա՞ք փոխել մարդկային բնութիւնը. Մարմինը կրնա՞յ ապրիլ առանց հոգիի»։ Տարբեր չէր Լունաչարսքիի կարծիքը։

Իսկ մտաւորական նոր սերունդը, համալսարանի ուսանողները կը սիրեն Մէյերհօլտը,բայց կը սիրեն նաեւ Մոսկուայի օփերան, իր անխուսափելի «Այտա»ով, զգայական պալէներով, քաղքենի Ռուսիոյ բոլոր գեղարուեստական վայելքները։ «Սիրել Մէյերհօլտը, կը գրէ Տիկ. Կուրֆինքէլ, համայնավար օրէնսդրութեան տախտակին տասներմէկերորդ պատուիրանն էր, բայց օփերան ... ա՜հ, ահա սրտին ձայնը»։

Եւ սակայն Մէյերհօլտի տիրապետութիւնը ռուս թատերական կեանքի վրայ հետզհետէ կը զօրանայ ու կ'ամրանայ, գրեթէ բոլոր թատրոնները կ'իւրացնեն անոր գեղեցկագիտական սկզբունքները, պարտուած էր գրական— հոգեբանական թատրոնը Սթանիսլաւսքիի մեկնումը ինքնին խորհրդանշան մըն էր։

Մէյերհօլտի ազդեցութիւնը կը տարածուի Ռուսիոյ սահմաններէն դուրս, Լեհաստան եւ Գերմանիա։ Բայց անոր յանդուգն տեսութիւններուն յառաջխաղացումը կը կասի յատուկ քաղաքակրթութեան թումբին առջեւ։ Փիկալի թատրոնը իր անխառն փորձերով կ'ապացուցանէ յեղափոխական արուեստագէտին պարտութիւնը Ֆրանսայի մէջ։ Անոր յաղթանակը պիտի ըլլար արդարեւ մահավճիռը թատերական գրականութեան։ Բայց Մէյերհօլտ նպաստեց Ֆրանսական թատրոնի վերանորոգումին, անոր թօթափել տալով պերճանքի, շատախօսութեան, ճարտասանական ոճի խառնակոյտը։

X

Մէյերհօլտի յաղթանակով չի լուծուիր սակայն թատերական հարցը Ռուսիոյ մէջ ուր կը շարունակեն գործել սթիւտիօները ի խնդիր ճշմարիտ ու յաւիտենական արուեստին։

Նոյնքան յամառ արտաւոր մըն է Վախթանգով, ռուս արդի թատրոնի հանճարեղ ներկայացուցիչներէն մէկը։

Վախթանգով աշխատած է Սթանիսլաւսքիի մօտ, անոր հիմնած երրորդ սթիւտիոյին մէջ որ յետոյ պիտի կոչուէր Վախթանգով թատրոն։

Անոր արուեստը համադրութիւնն է Սթանիսլաւսքիի եւ Մէյերհօլտի թատերական վարդապետութիւններուն, որոնք կը ներկայացնեն երկու բեւեռները ռուս արդի թատրոնին։

Վախթանգով կամուրջ մըն է այս երկու թատերական արուեստներու միջեւ. «Ստեղծել նոր յաւիտենական արուեստով» կ'ըսէ ան։ Յաւիտենական արուեստը զգացումներու ճշմարտութիւնն է թատրոնին մէջ։ Վախթանգով սորված էր այդ իր վարպետին՝ Սթանիսլաւսքիի մօտ եւ բերուցած որպէս գերագոյն նպատակը արուեստին։ Բայց հասնելու համար այդ նպատակին,Վախթանգով կը գտապարտէ Բնապաշտ թատրոնի ձեւերն ու միջոցները, այսինքն կեանքի վերարտադրութիւնը բեմին վրայ։

«Թատերական արուեստը կեանքի ճշմարտութիւնը չէ, կ'ըսէ Վախթանգով, թատերական ճշմարտութիւն մըն է ան, որ սակայն պահանջ զգալ կուտայ զգացումներու ճշմարտութիւն։ Ուրիշ խօսքով, թատրոնի մէջ ճշմարիտ երեւալու համար,պէտք չէ գործածել բնական միջոցներ, այլ թատերական միջոցներ»։

Վերապահած մըն էր այս Մէյերհօլտի թատերական թատրոնին որուն սակայն հոգի մը կուտար Վախթանգով։

Ծծբախտաբար երկար կեանք մը չունեցաւ այս մեծ վարպետը եւ իրականացուց երկու կարեւոր գործեր միայն, Մէթերլինկի Սուրբ Անտոնի հրաշքը եւ Կոցիի Իշխանուհի Թուրանտոտ։

X

Ռուս արդի թատրոնի համառօտ պատկերին մէջ ընթերցողը անշուշտ նկատի առաւ որ յեղափոխական թատրոնը կ'ապրի օտար գրական գործերով, օտար թատերգութիւններով. յուռ է ռուս ժամանակակից գրականութիւնը

1898ին յաջողեցաւ թատերական առաջին յեղափոխութիւնը Սթանիսլաւսքիի Արթիսթիք թատրոնով, որովհետեւ ան իր սնունդը կը ստանար ռուս գրականութենէն, մայրենի հոգին։ Պուշկին, Կոկոլ, Օսթրովսքի, Կրիպոյեատով, Թուրկենիեւ, Տոսթոյեվսքի, Թոլսթոյ, բայց առաւելապէս Անտոն Չեխով կը կազմէին անոր խաղացանկը։ «Ողբերգութիւնը արդի թատերական յեղափոխութեան որ աւելի ընդարձակ ու բարդ է քան հինը, թատերագիր չունենալն է,կ'ըսէ Սթանիսլաւսքի։ Եւ սակայն հեղինակով է որ կը սկսի մեր հաւաքական գործը։ Առանց բանաստեղծի դերասանն ու բեմադրիչը ընելիք չունին».

Ու Մէյերհօլտի նման եզական արուեստագէտ մը, գիտուն բեմադրիչ մը կը պարտաւորուի քաղհան ընելու օտար քաղքենի գրականութիւններէ ներս, բեմադրելու օտար գործեր որոնք խորթ են ցեղին հանճարին։

Ու անոր արուեստը կը նմանի նոր ու գեղեցիկ սափորի մը որուն գինին կը պակսի։ Ապրելու եւ տեւելու համար ռուս սովետական թատրոնը պէտք ունի բանաստեղծներու։

Ու այս չէ՞ պատճառը որ կը բացատրէ Սթանիսլաւսքիի վերադարձը Ռուսիա, 1924ին, երկու տարուան բացակայութենէ մը ետք։Անոր մեկնումը խորհրդանշան մը նկատուեցաւ, — պարտութիւնը գրական – հոգեբանական թատրոնին —, բայց վերադարձը կը ստանար աւելի մեծ նշանակութիւն մը. ռուս ժողովուրդը չէր ճանչցած իր հոգին Մէյերհօլտի թատրոնին մէջ։ «Մենք,հին յեղափոխականներս այժմ կը գտնուինք արուեստի ոչ թեւին վրայ, ենթակայ՝ ինչպէս սովորութիւն է, ձախին յարձակումներուն։ Պէտք է որ ան թշնամիներ ունենայ ...։ Բայց, կ'աւելցնէ ան, շատ հետաքրքրաշարժ է ապրիլ ու դիտել ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ երիտասարդ մտքերու մէջ»։ Ու նոր խոյանքով մը Սթանիսլաւսքի կը նետուի դարձեալ թատերական կռիւ – ը, կը վերատանձնէ Արթիսթիք թատրոնի տնօրէնութիւնը, մտնելու համար երիտասարդ նոր սերունդին, ճանչնալու համար անոր հոգին ու ձգտումները յեղափոխական Ռուսիոյ արդի իրաւակարգին մէջ։ Առանձին չէ սակայն ան, կողքին ունի Վ. Նէմիրովիչ – Տանչէնքօ, Արթիստիք թատրոնի հին օրերու գործակիցը եւ թատերական ներքին խորհուրդ մը, կազմուած երիտասարդ խանդավառ ուժերէ որոնք հիանալի գործունէութեան մը հաւատքով բոլորուին ծեր վարպետին շուրջ

«Իզվեստիա»ի 1928 Մայիս 15ի թիւին մէջ Սթանիսլաւսքի կը հրատարակէ թատերական յայտարարութիւն մը, պարզելու համար Արթիսթիք թատրոնի նոր ուղղութիւնը. քաջալերել երիտասարդ հեղինակները բեմադրել անոնց գործերը որոնք պիտի արտայայտեն նոր շրջանի ներքին խոր նշանակութիւնը։ Բայց ներկայացնել նաեւ դասական թատերգութիւններ որոնք գեղեցիկ գործեր ճաշակը պիտի տան այդ սերունդին ու պիտի մշակեն անոր ստեղծագործելու, արտադրելու տաղանդը. ... լալով կամուրջ մը հին ու նոր սերունդներու միջեւ։

Արթիսթիք թատրոնի գործունէութիւնը կը սահմանափակուի ուրեմն ... լով թատերական դաստիարակչական ... գետնի վրայ։ Բայց լոյսը պիտի գայ ... ռուս ժողովուրդի թատերական ... ոգի բնազդէն, այն մութ թէ ... տարին անգամ մը Մոսկուա կուգայ ... Արթիսթիք թատրոնի ներկայացումներուն։

Որովհետեւ ժողովուրդը չունի մեծ ... տաւորականին կանխակալ կարծիքներ ... ը. անոր դատողութիւնը չէ խաթարուած կեղծ քաղաքակրթութեան ... ւէրներով ու պահելով իր ողջմտութիւնը, ան պիտի առաջնորդէ իր ... ուսուցիչները։

(Վերջ)

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Արե՞ւը ուր՞է՛ր․․
Զուր չէ որ մեր հայրերը պաշտել
են այս գունդ մը կրակը՝ իբրեւ աստ-
ուած, զուր չէ որ նրանք ծունկի են ե-
կել, արշալոյսի առաջին ճառագայթ –
ների համբոյրներու ․․
Վարագի ուսերը եւ արեւի մեծ –
դուռն եմ ուզում․․․
Հնո՜ւն, անդնդախոր ձորերի մի-
ջից մառախլապատ ամպերը կամաց-
կամաց բարձրանում են դէպի լեռների
գագաթները, ողջունում են արեւի ծա-
գումը եւ համբուրւում ու ձուլւում
լեռ-հսկաների հետ․․․
Եւ մենք շարունակում ենք քա –
լել, ժայռերի վեր, աշխարհից
վեր, ամպերից վեր, աստղերի մէջ․․․
Երկնի լուսնկայ ու աստղազարդ
գիշեր է, Վարագի տակից լուռ դիտում
եմ աստղերը եւ ճիգ եմ թափում կար-
դալու նրանց խորհուրդը, նրանց
գաղտնիքը իմաստը կեանքի
թափանցած լուսին, ինչ՞ո՞ւ ես տխ-
րում, եւ այդ բոլորը կարդում եմ
լոյս ու ամպոյն գէմքի վրայ․․․
Ցակոյն ․․
Մի՛ Հայու նոյնծական ու թափա –
ռական Աստուած, եկել եմ քեզ որո-
նել այս կոյս լեռների խաւաչնե –
րում։ Տէ՛ր, հիմա մօտ, շատ մօտ եմ
քո նայիր, նայիր աչքերուս մէջ եւ
տես բոցը Վահագնի ու զայրոյթը Ա-
րամազդի, ցեղիս կրակն է անշէջ ու
անմար եւ ես ու ինձ նման հազարա –
ւորներ պէտք է կրեն այդ անհուն
ու մանկական աշխարհի որ մա –
շի ու լինենք․․․ Տէ՛ր, Աստուած,
արդար ու լոյսի, ծերը է որ, աչքեր
մէջ, թափառում է ինձ հետ․․․
Հա․, ստո՛ւ զու ինձ, ո՛ւր է հանգը –
ւանկ բիլի-բիլիկ եղած ցեղիս
Եւ երկու շաբաթ շնչելով լեռների
մաքուր օդը ու դիտելով աստղա –
զարդ գիշերներն ու ձիւնապատ լեռ –
ների գագաթները, դառնում ենք գը-
րող Դանդէսի մենաւոր ափերին բո-
լոր մեր ծաղիկ կեանքի սեւ ու
դառն օրերը, դառնում ենք՝ չարու-
նակելու նոյն ուղին ու անհոգ կեան-
քը մինչեւ արեւի ծագումը մեր յա-
ւամեջ լեռներում․

ՀԱՑՈՐԴԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մեղուաբուծութիւն

— օ —

Արարատի, Փաչաշուի, Մարտունիի
Ղափանի, Ախտայի շրջաններ –
րում մէջ կազմուած են մեղուաբու –
ծական կայաններ, 1350 փեթակնե –
րով Լոռուայն շրջաններու մէջ մեղ-
ուաբուծութեան զարգացման համար
30.000 րուբլի վարկ բացուած է եւ
նախատեսուած՝ երեք ամիս շարժուոր
փեթակներ կը պատրաստուին 1500 նոր
փեթակներ Հողային գործավարու –
թիւնը մեղուաբուծութեան զարգաց –
ման համար յառաջիկայ տարի պիտի տայ
50.000 րուբլի․

Դպրոցները բացուած

oooo

Սեպտեմբերի 1էն սկսեալ Երեւանի
բարձրագոյն վարժարանները (բաց –
ժշկութեան, անասնաբուժական,
մանկական, գիւղատնտեսական) բա –
ցին իրենց դասաւանդութիւնները։
Այս տարի Երեւանի բարձրագոյն
վարժարաններուն ժեծամասնութիւնը

տարեշրջանը կը սկսին լաւ կահաւոր-
ուած, վերանորոգուած, նոր աշխա –
տանոցներով ճոխացուած։ Հրաւիր –
ուած են նոր դասախօսներ․

Մարզական շինարարութիւն

— օ —

Հայաստանի մարզական շինարա –
րութիւնը գոհացուցիչ նկատուած
չըլլալով, պետկան մարմիններուն հը-
րահանգ տրուեցաւ մինչեւ Սեպտեմ –
բերի վերջը աւարտել մարզական շի-
նութիւնները։ Միաժամանակ հրա –
հանգ տրուած է բոլոր տնտեսական
կազմակերպութիւններուն, քաղա –
քային եւ շրջանային խորհուրդնե –
րուն, իրենց պիւտճէին մէջ նախատե-
սել մարզական անհրաժեշտ շինու –
թիւններ (մարզարան, լողարան, ար-
շաւարան, եւն․)։ Դիտել տրուած է
նոյնպէս որ վերանորոգման եւ կա –
հաւորման պէտք ունին․—

Երեւանի մէջ՝ քաղաքային մարզա-
րանը, ամառնային լողարանը, Նոր
բաղնիքին ձմեռնային լողարանը, Կո-
մունարներու հանրային պարտէզին
մարզախաղերու հրապարակը, ուսա –
նողներու մարզական հրապարակը,
քաղաքային արշաւարանը, արհես –
տագործական ընկերութեան մարզա-
րանը եւ մարմնակրթական դահլիճը,
Երեւանի բանուորներու մարզարանը։

Լէնինականի մէջ՝ Դինամոյի մար-
զարանը եւ մարմնակրթական դահլի-
ճը, քաղաքային ամառնային լողարա-
նը, կերպասեղէնի գործարանին մար-
զարանը եւ մարմնակրթական դահ –
լիճը, կայարանի մարզական հրապա-
րակը։

Ալլահվերդիի մէջ՝ պղնձագործնե –
րու մարզարանը, Անի – ջէչաքարի,
Արթիկ – փիսրաքարի, Ղափանի հան-
քերուն մէջ՝ մարզական հրապարակ –
ները եւ մարմնակրթական դահլիճնե-
րը։

Բնակարանային շինարարութիւն

— x ● —

Երեւանի բնակարանային շինու –
թեանց ընկերութիւնը այս տարի
կ'աշխատի բնակարաններ շինել 8.000
քառ․ մէթր տարածութեան վրայ։
Այս տարածութեան վրայ կան անցեալ
տարուընէ կիսաւարտ մնացած շէնքեր
ալ։ Բացի թիւ 57 եւ 67 շէնքերէն,
մէկը բրուտկան, միւսը թիթեղկան
արհեստանոցներ են, մնացեալ մեծ
մասը բանուորներու յատուկ բնակա –
րաններ են։ Թիւ 43 շէնքը դերասան-
ներու տուն է, թիւ 46ը՝ մասնագէտ –
ներու, թիւ 45ը՝ շինութեանց բան –
ւորներուն յատուկ

Շինութեանց ընկերութիւնը դժ –
բախտաբար, ինչպէս կ'ատուրէ, պի-
տի չկարենայ աւարտել այս բոլոր
շէնքերը, որովհետեւ կը պակսի դա-
մը, տախտակը, կիրը, կրաղիւսը։

ՆԱԽԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐ

— o —

Դիւղատնտեսական բարձ․ հիմ –
նարկութեան հողագիտական ամպիո-
նը, վերջերս, Լէնինականի շրջանին
մէջ, երկաթուղիի ընկերութեան կող-
մէ չահագործուող քարահանքերու
բաժնին վրայ, երեւան հանեց նախա-
պատմական հողի նոր նմոյշ մը, որ
թաղուած է վեց մէթր հաստ սեւա –
կուճի շերտի մը տակ

Այս առթիւ խորհ․ Հայաստան կը
գրէ —

Նման հողեր, լաւայի տակ թաղ –
ուած, նախ երեւան հանած են Մա –
ռէյրա կղզին, յետոյ՝ Անգլիոյ մէջ։
Քանի մը տարի առաջ, Լէնինականի
շրջանին մէջ, Արագածի հրաբխա –
յին ժայթքումներու տարածման
սահմաններուն վրայ, լաւայի տակ
թաղուած նախապատմական այդպիսի
հողերու նմոյշներ են երեւան հան –
ուած, մէկը Ս․ Զախարովի, միւս –
ները՝ Ս․ Միրիմանեանի կողմէ։

Հրաբխային լաւայի տակ գտնուած
նախապատմական հողերը ունին գի –
տական մեծ նշանակութիւն։ Այդ հո-
ղերուն ուսումնասիրութեամբ կարե –
լի է պարզել երկրի բնապատմական
պայմաններու փոփոխութեան եւ բը-
նութեան զարգացման ընթացքը դա-
րերէ ի վեր։

Քննութիւնները ցոյց կուտան, որ
այս թաղուած հողերը, ըստ իրենց
յատկութեան, կը պատկանին կլիմա-
յական աւելի չոր պայմաններու մէջ
կազմուած հողերու, բոլորովին տար-
բեր երկրի մակերեսին վրայ գտնը –
ւած հողերէն, այնպէս որ զիւրին է
ենթադրել թէ Հայաստանի այդ մասի
կլիմայական պայմանները անցեալին
մէջ եղեր են աւելի չոր քան այժմ։
Աստկից զատ, լաւաներու տակ ծած –
կուած հողերը ցոյց կուտան, որ գոր-
ծարանատէր գոյացութիւններ կազմը-
ւած են Արագածի վերջին ժայթքու –
մէն առաջ, հակառակ կարգ մը մաս-
նագէտներու կարծիքին։

Կառավարութիւնը արդիւնց օգտա –
գործել Լէնինականի շրջանի նախա –
պատմական հողամասերէն սեւակու –
ճով ծածկուած բաժնին օգտագոր –
ծումը, բայց դժբախտաբար երկա –
թուղիի ընկերութիւնը կ'օգտագործէ
իբեւ քարահանք

ՁԿՆԱԲՈՒԾԱՐԱՆՆԵՐ

●●●●

Հայաստանի ձկնաբուծարաններուն
մէջ առաջինն է Սեւանը։ Ծանօթ են
Սեւանայ լճին ձուկերը իրենց համեղ
միսով («իշխան» եւ «բախտակն» ձու-
կերը մասնաւորապէս)։

Սեւանայ լճին մէջ, սակայն, ար-
հեստական ձկնաբուծութիւնը կը գրէ
Խորհ․ Հայաստան, աւելի քան 10
տարուան պատմութիւն ունի։ 1925ին
լիճ թափուած է 4.650.000 ձկնիկ,
1926ին՝ 14.775.000, իսկ այս տարի
եւ յառաջիկայ տարուան առաջին կի-
սամեակին՝ 31 միլիոն ձկնիկ․

Դժբախտաբար արհեստական ձկնա-
բուծութիւնը այնքան ալ արդիւնա –
ւէտ չեղաւ։ Ձկնկիթէն նոր դուրս ե-
լած ձկնիկները 3—4 օր յետոյ կը
թափուին լճին մէջ, այնպէս որ մեծ
մասը ալիքներուն չդիմանալով կը
փճանան կամ կեր կը դառնան թռ –
չուններուն։ Անցեալ տարի է միայն,
որ ձկնիկները լիճ թափուեցան 15 օր
պահուելէ վերջ, այնպէս որ որոշ չա-
փով պակսեցաւ ձկնիկներու կորուս-
տը․

Այսուհանդերձ 15օրեայ ձկնիկներն
ալ այնքան կենսունակ չըլլալով, չեն
դիմանար ալիքներու ճնշումին ու կը
փճանան մեծ մասամբ։ Ահա այս
պատճառով, այս տարուընէ սկսեալ
ձկնիկները աւազաններու մէջ կը
պահուին վեց ամիս, յետոյ միայն
կ'արձակուին լճին մէջ։ Այնպէս որ
այլ եւս ձկնիկներուն լճէւ անճալը
կ'ապահովուի լճին մէջ։

Նոր Բայազիտի ձկնաբուծարանին
մէջ ձկնիկները մէկ քանի ամիս պա –
հելու համար, այս տարի պիտի շին –
ուին 10 աւազաններ,— մէկ մասը
արդէն կ'օգտագործուի։ Դժբախտա –
բար այդ աւազաններուն տարողու –
թիւնը այնքան ալ մեծ չէ։ Ձկնաբու-
ծարանի արտադրական ծրագիրները
յաջողցնելու համար անհրաժեշտ են
արհեստական մեծ լճակներ։ Ծրագր-
ուած է յառաջիկայ գարնան Քեվիս –
չայի վրայ շինել 20 խոշոր լճակ, 5
միլիոն ձուկի տարողութեամբ։ Նա –
խագիծը վաւերացուած ըլլալով, գալ
տարի աշնան, պատրաստ կ'ըլլան
լճակները։

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»Ը ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌՈՎ

Մոսկուայի ձայնասփիւռի ընկերու-
թիւնը պայմանաւորուեցաւ գերասան
Ա․ Քոչարեանի եւ երաժշտագէտ Ա․
Բալասանեանի հետ, յանձնարարելով
ործայնասփիւռի առնուի երաժշ․ Ցարօ
Ստեփանեանի «Քաջ Նազար» օփե –
րան։

Ձայնասփիւռի վերածումը պիտի
կատարուի հայերէն եւ ռուսերէն լե-
զուներով, պիտի ունենայ 55 վայր –
կեանի տեւողութիւն, ընդգրկելով օ-
փերայի երաժշտական բոլոր ձեւերը։

Գրական մասը հիմնականին մէջ
պիտի կազմուի Դերենիկ Դեմիրճեանի
«Քաջ Նազար»ին վերամշակումով,
զոր կատարած է Ա․ Քոչարեան իր
գեղարուեստական արտասանութիւն –
ներուն համար։ Այս աշխատանքը,
այն է թատերական գործի մը արտա –
սանական եղանակը, առաջին փորձն է
այս ասպարէզին մէջ եւ մեծ հետաքը-
քրութիւն յառաջացուցած մասնա –
գէտներու շրջանակին մէջ։

Ձայնասփիւռի փերածումը կ'աւար-
տի այս ամառ եւ անմիջապէս կը
ձեռնարկուի բեմադրութեան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ տարի եւէկտրական կայ
կատարուած էր 4 տեղ։ Այս տարի՝ 10
տեղ։ Միայն Լէնինականի շրջանին
մէջ՝ 7 տեղ, ուր կալսուեցաւ 2000
թոն ցորեն։

** Զբօսաշրջաւներու ընկերութեան
Լէնինականի շրջանի մասնաճիւղե –
րուն կ'անդամակցին 4155 հոգի, ան-
ցեալ տարի կ'անդամակցէին 2800 հո-
գի։

** Մեյերհեան հիմնադրամին օժան-
դակութեամբ Երեւանի մէջ կը շինուի
գիտական հրատարակչութեանց յա –
տուկ տպարան մը, որուն համար ար-
տասահմանէն ապսպրուած տպագրա-
կան մեքենաները Պաթում հասած են
արդէն

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ
ՀԱՑԻՒ ՄԸ ԱԶԳՈՎ

●●●●●

Գ․ Օ․ Փոշնաքեան Le Sémaphore de
Marseille օրաթերթին մէջ յօդուածով
մը կ'ուսումնասիրէ «գործազրկու –
թեան իրական պատճառները Եւրո –
պայի մէջ»։

1.— Պատերազմէն առաջ աշխատա-
ւորներու հակայ թիւ մը Եւրոպայէն,
ովկիանոսը կտրելով, Մ․ Նահանգնե-
րը կամ Քանատա կը հոսէր։ Պատե-
րազմէն վերջ աշխատաւորներու այդ
բազմութեան առջեւ փակուեցան Ա –
մերիկայի դուռները։ Միւս կողմէ
ռուսական յեղափոխութիւնը, Թուր –
քիոյ անդրադարձէր Եւրոպայի վրայ
նետեցին հակայ նոր բազմութիւն մը
աշխատող ձեռքերու։

Այսպէս, պատճառը ընկերային է
եւ ոչ թէ տնտեսական, եթէ Եւրոպա
խճողուեցաւ անգործ ձեռքերով։

2.— Ցաղթուած պետութիւնները
պարտաւորուեցան կրճատել իրենց
բանակին թիւը, եւ ահա անգործներու
նոր բազմութիւն մը եւս կազմուեցաւ
այս ուղղութեամբ։

3.— Ընկերային ուրիշ երեւոյթ մը
եւս այն որ կիները, իրենց կարգին,
մտան աշխատանքի շուկան, աւել –
ցնելով անգործներու թիւը։

4 — Անգործութեան տագնապին
դէմ պայքարելու ճիգով ,պետութիւն-
ները խափանեցին միջազգային առու-
տուրը, ինչ որ իր կարգին բացասա –
կան անդրադարձում մը ունեցաւ գոր-
ծազրկութեան տագնապին վրայ։

5.— Վերջին պատճառ մը եւս աշ –
խատանքի գնոյն բարձրացումն եղաւ։
Կարգ մը երկիրներ, Իտալիա եւ Գեր-
մանիա, որոշ գին մը հաստատեցին
բանուորներու իրրեւ աշխատավարձ։
Անգլիա եւ Միացեալ Նահանգներ
եւս, նոյն նպատակով, արժեզրկե –
ցին իրենց ազգային դրամը, (էնֆլա-
սիոն մը չէր այս)։ Եւ այս չորս եր-
կիրները այս կարգադրութիւններով,
ծիչ մը պակսեցուցին գործազուրկնե-
րու թիւը։ Ֆրանսա կը վարանի դիմել
այդ միջոցներէն մէկուն կամ միւսին,
որովհետեւ կրնայ տակաւին դիմանալ
տագնապին։

ՄԱՄՈՒԼ

Տիպը

— օ —

«Ցուասրեր» հետեւեալ խորհրդա –
ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով
խմբագրականի մը մէջ (10 սեպտ․)․
— «Շուրջ յիսնամեակ մը տեւող իր
գոյութեան ընթացքին Դաշնակցու –
թիւնը տեսած է ամէն ձեւի պայքար-
ներ, սակայն տեսած չէ այն, ինչ որ
ցուցադրուեցաւ վերջին տարիներուն,
յատկապէս գաղթաշխարհի մէջ։

Դաշնակցութեան հակառակորդնե-
րը պիտի ուզէինք երկու խումբի բաժ-
նել,— հակառակորդներ՝ որոնք կապ
ունեցած են գրքի հետ, եւ հակառա-
կորդներ՝ որոնք գրքի հետ կապ ու –
նեցած չեն։

Այս տարրիներ դասակարգումը
անհրաժեշտ է գէթ քանի մը բառով
լուսաբանել։

Մեր դէմ ծառացած հոսանքներու
մէջ եղած չէ, ի հարկէ, այնպիսին,
որ խզած ըլլար իր բոլոր կապերը
«քառանկիւնի երէց»ին հետ (գիրք)։
Սակայն տարբեր է՝ երբ քաղաքական
հոսանք մը իր մտքի ծայրով կը կապ-
ուի այդ հրէշին, եւ տարբեր՝ երբ ան
իր բովանդակ էութեամբը կը ձուլուի
անոր։ Օրինակ․ հակադաշնակցական
հոսանքներէն ռամկավարները, հն –
չակեանները, Բարեգործականը եւ
այլազան պլոքները— աւելորդ կը նը-
կատէին պայքարը սկզբունքներու եւ
գաղափարներու շուրջ, այսինքն այն
լծտիր զանձին, որ գրիչներ կեանքէն
կը քաղեն եւ կը կուտակեն գիրքերու
մէջ։ Եւ ընդհակառակն սոց․ յեղա-
փոխականները եւ սոց․դեմոկրատնե-
րը, որոնց անհարազատ չէ գիրքը, ի-
րենց պայքարը Դաշնակցութեան դէմ
կը սանին առաւելաբար սկզբունքնե-
րու եւ գաղափարներու շուրջ։

Արտաքնապէս այս անճշան պարա –
գան մեծապէս կ'ազդէ պայքարներու
բովանդակ բնոյթին վրայ։

Մտքով տգէտ եւ գռեհիկ՝ առաջին
խումբի անդամները իրենց պայքար-
ներու մէջ գռեհիկ են ձեւի եզգիով
ու գրչով։

Բազդատութեան դրէք այն յոդ –
ուածները, որ տարիներէ ի վեր եւ
տարիներ շարունակ մեր դէմ գրած
են երկու խումբի մեր հակառակորդ-
ները եւ դուք խեղոյն պիտի նշմարէք
մեր մատնանշած տարբերութիւնը։

Գրեթէ անհնար է հանդիպիլ սլոք –
ճիական գրութեան մը (ռամկավար,
հնչակեան եւն․) միւս խումբի հօ –
սանքներէն սեւէ մէկուն քով, ինչպէս
եւ հակառակը։ Խորշանքը դէպի
գիրքը փողոցային կը դարձնէ մէկուն
խօսքը, մինչ յարգանքը դէպի գիրքը
կիրթ ու տանելի կը դարձնէ միւսին
քննադատութիւնը․

Բազմաթիւ են տարբերութիւնները
այս երկու խմբաւորումներու միջեւ,
մենք գիտակցաբար մատնանշեցինք
այս տարբերութիւններէն մէկ հատը
միայն՝ անոր կշիռը աւելի յստակ
դարձնելու համար։ Կան իրենց էու –
թեամբ շատ աւելի հիմնական տար –
բերութիւններ, յոկ այն փաստը, օրի-
նակ, որ միացեալական խումբին մէջ
հսկայական դեր կը կատարեն Թուրքն
ու Ջեկիստը, մինչ միւս խումբը նոյն-
քան հեռու է այս զազրանքէն, որքան
երկինքը երկրէն, այս մէկ հատիկ
տարբերութիւնը իմաստը խուլադ կը-
զատէ իրարմէ այս երկու խումբերը։

Բայց մեր խօսքը միայն գրքի մա –
սին է․ քաղաքական ամբողջ հոսանք-
ներ իրենց մտքի բովանդակ պաշարը
կը քաղեն փողոցներէն․ անհնար է ա-
սոնցմէ պահանջել աւելի խոր միտք
եւ աւելի կիրթ լեզու քան այն տիպը
որ անոնք կը թափեն արշալոյսի տը-
չայոյս»։

Մենք, ուրիշներու պէս, չենք զա-
տապարտեր մեքենան, որ գոյութիւն
ունէր եւ կը զարգանար տարիներէ ի
վեր։ Մեքենան պատճառ չէ տագնա –
պին, ընդհակառակն մեքենան կը նը-
պաստէ աշխատանքին զարգացման։
Ահա թէ ինչու քանի շատցան մեքե-
նաները, քանի զարգացան գործա –
րանները, այնքան բազմացան աշխա –
տաւորներու թիւը։

Ջ՞է որ մեքենայացուած եւ ճար –
տարագործութեամբ օժտուած կեդ-
րոններն են, որ ունին ամէնէն աւելի
խուռնամբոխ բանուորութիւն մը։

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ՀԱՑՈՒ ՄԸ
ՄԱՀԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպի մէջ իր մահկանացուն կնք-
քած է Հաճի Թոփալէ Թորոսեան,
բնիկ Գոլանցի, որ երկար տարիներ
առաջ հաստատուած էր Հալէպ, իր
երկու եղբայրներուն հետ։

Թորոսեան եղբայրները համաշ –
խարհային պատերազմի օրերուն ան –
մոռանալի ծառայութիւններ մատու-
ցած են իրենց ազգին, բազմաթիւ
հայրենակիցներ ազատելով մահուան
իրական վտանգէն։ Շնորհիւ իրենց
վայելած վստահութեան Հալէպի
թուրք բարձրաստիճան անձնաւորու –
թեանց մօտ, անոնք բազմաթիւ բնա–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ․ էջ)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»··«««

Երկու օր վերջ լեռ եկան Միսայ
Յոլօն եւ Տէր Աւետիք Մաթոսեան,
որոնք 70հոգի ցանկին մէջն էին։ Ա –
նոնք ըսին որ կիներ, ծերեր ու մա –
նուկներ, Խասգիւղի մէջ լեցուցին եւ
իր մարագներու մէջ եւ ողջ ողջ այ-
րեցին «Իսկ մենք 70 երիտասարդ –
ներս իրար կապուած Քըռեցանքեան
Դիւղի եւ Ձերշակ գիւղերուն մէջտեղ
եղած Մեծ Խասակ ու հոն սկսաւ
կոտորածը։

Մենք թեթեւ վիրաւոր ստանալով
Ռուսցինք դիակներուն տակ Գիշերը
մեր դիակներու տակէն դուրս
ելանք, պահապանները կը հսկէին Սա-
սուն գիշերը արդէն ամէն բան լմն –
ցած համարելով պահապանները ձգեր
հեռացեր էին, եւ մենք փախչելով
այդ արեան ծովէն, հոս եկանք»։

6.— ԴԵՊԻ ԿԸ ԹՈՒՆՈՒՈՒՄ

Ռաժիկանապետի ծրագրին յաջո –
ղութենէն յետոյ, սկսաւ Քանայ լե –
ռան խուզարկութիւնը․ 80 տնուոր

Խոյթեցի Քիւրտեր եկած տեղաւոր –
ուած էին մեր գիւղին մէջ, նոյն չափ
եւս շրջակայ քիւրտ գիւղերէն։ Անոնց
կը միանան Քօլօտիկ, Դեղձէր, Մահ-
պնցիկ եւ ուրիշ շատեր, կը բարձրա-
նան Քանայ լեռ, եւ կը խուզարկեն։
Երբ խուզարկութեան լուրին անցաւ
մենք իրրեւ լեռան ծանօթ ձգեցինք
Քանը եւ ելանք աւելի վար ,գիւղի մօ-
տերը պահուելու։ Ցղամարդիկ 5ով
10, կիներէն հեռուները պահուելու
կ'երթային, իսկ կիներ 50ով 100 կը
պահուէին բախտին ձգուած Դժուար
էր պզտիկ ունեցող կնոջ վիճակը,
զայն խումբին մէջ չէին ընդունեեր,
պզտիկը կուլայ եւ խումբը կը վը –
տանգուի։ Իմ ընտանիքս Բերսօն 2
պզտիկ ունէր՝ Լուսվարդ՝ 3 տարե –
կան եւ Հերմինէ 1 տարեկան, խում-
բին մէջ չէն ընդունէր, սակայն իմ
պարագաներս Բերսօն մինակ չձգե –
լով, բոլորը մէկտեղ կը պահուէին։
Ամէն իրիկուն երբ կը դառնանք ըն –
տանիքնիր փնտռելու, հազարաւոր
կորսուածներ, շատեր սպաննուած ,ա-
ռեւանգուած ու խմբովին գլուած կը
գտնենք։

Ռաժիկանապետի ծուղակէն ազա –
տելու չորրորդ գիշերը, մեծ բարան-
գուծ կայ, ասիրականէն աւելի սար
սափելի, իրարու կը փախան.—
«Վայը Ալէման օպաշին, Հաճի Մու-
սաբէկին հետ լեռ կը բարձրանան,
աւելի հեռուներ երթալ պահուիլ,
բայց ո՞ւր, եկէք բերնէն մաննել պիտէ,
ուրիշ տարբերութիւն չկայ, Քանայ
լերան իւրաքանչիւր պուրակին ու
փոսին մէկ հատ պատրաստ գիտցէք»։

Երկինքը սարսափելի է, անօթու –
թիւնը մեր ուժն ու կորովը ջլատած
է, համաճարակ հիւանդութիւն մը
արդէն Քիւրտերէն շատ զոհեր կը խլէ։
Նոյն օրերուն մեռած է եւ Մասնիկ
գիւղի Վրդօ Ցաքոբ եւ ջլատուած է
անոնց ուժը։

Իրիկուան պարագաներս Ցղեկան
աղբիւրի մօտ անհետ պուրակի մը
մէջ պահելէ, ու գանձոն մէկիկ մէկիկ
համբուրելէ յետոյ, ցոյց կուտամ մեր
այդ օրուան թաքստոցը 100 քայլ լե-
րան ձորակով մը իրարմէ բաժնուած։
Եւ մենք հինգ ընկերներ ենք, Սար –

գիսի Մօսոն, անհրաժեշտ Սարգիս,
հօրաքրոջս տղան Սմբօն, ես եւ Ե-
րանոսի Բրսօն, (վերջինս այժմ Վը-
րաստան) թաքստոցը քարայր մըն է,
գետնի հետ հաւասար, եւ հազիւ հինգ
անձ պահելիք տեղ մը։ Քարայրի բե-
րանը կը բանանք, մէջը լեցուն աղ –
բանք կը գտնենք, մարդ մը իր աղ –
բանքները եւ կարասիները փրկելու
համար ժամանակին ազատած եւ հող
պահած է։ Անկարելի է հինգ անձ
տեղաւորել հոն եղած կարասիներուն
վրայ երեք հոգի տեղաւորուեցանք։
Սարգիս ու Սմբատ դուրս մնացին
Ցաւալի էր դարձած, բայց անոնք
սիրով ընդունեցին շրջակայքը որ եւ
է ծերպի մը մէջ պահուիլ այդ օրը։
Ընկերներս քարայրին մէջ առաջ ան-
ցած են, իսկ ես կէս օրուան առաւել
տաքին պատճառով նախընթացի ծա-
կին առջին մնալ եւ դուրը դոցել։
Սակայն կը ցաւիմ Սարգիսին եւ Սմ-
բօին, զուցէ չկրնան լաւ պահուիլ եւ
բռնուին։ Վերջապէս կը լռանայ ,ահա
արեւ կը շողայ մեր քարայրէն ներս,
եւ կը լսուին Քիւրտերու երգի ու ու-
նոցի ձայներ։

Ես լսած եմ, բայց ընկերներուս չեմ
ըսեր թէ Քիւրտերը մեր շուրջը կը
գտնուին, Սմբատի ու Սարգիսի հո –
գր գիս կը խեղդէ․ անփորձ են, դու-
ցէ Քիւրտերուն սուտ կանչերուն
դուրս գան իրենց տեղէն։ Այս մտա –
տանջութեան տակ խեղդուած, յան-
կարծ կը բացուի մեր քարայրին դու-
ռը եւ ես կը տեսնեմ երկար քօլօզաւոր
Քիւրտ մը, որ գիս նշմարելուն պէս
փախաւ սարսափահար եւ ծակի մէկ
կողմը կայնած արարերէն յեղուով
պոռաց

— Ցա՞յ, Ֆարօ տո՞յն։

Ֆարօ անունը մաքիս մէջ տպաւո –
րեցի, կրցայ ըմբռնել թէ Ֆարօն ա –
նոնց մեծն ըլլալու է։ Մինչ այդ ծա-
կի առջեւէն մէկ կողմ քաշուեցայ,
ահա Ֆարօն եւ իր խումբը ութ հոգի,
հասան ծակին բերանը եւ ութ զէնք
մէկէն որոտաց քարայրին մէջ, ա –
նընդհատ կրակ։ Արդէն քուրջերը
սկսան բռնկիլ։ Կը մտածեմ թէ եր –
կար չպիտի տեւէ։ Քիւրտերը երբ
հասկնան որ ծակէն զէնքի ձայն չկայ,
առանց պատարոն վառելու ներս կը
մտնեն, այս կարասիները կը դանը –
ւին, ու երեքս ալ կը մեռցնեն։ Ան-
միջապէս ընկերներուս կը պատուի –
րեմ որ հողի մէջ թաղուին, որովհե-
տեւ քարայրի մէջ գտնուած հողը

շատ թաց ու փխրուն է։ Ես պիտի
յանձնուիմ, բախտիս ձգուած եւ իմ
անձս այս երկուքին վահան պիտի
գործածեմ, գուցէ եւ ազատիմ, բայց
անոնց ազատելուն վստահ եմ։

Կը կանչեմ ծակի մէջէն․

— Ֆարօ աղա, պարապ տեղ գը –
զակ մի վառէք, ես գիւղացի եմ, ժա-
մանակին իմ կարասիներս փախցու –
ցած հոս պահած եմ․ եւ մինչեւ այ-
սօր ազատեցի, կ'երեւի ձեզի բաժին
ինկած է, թող տուէք որ քեզի յանձնեմ
զանոնք եւ ես ալ կուգամ ձեզ ծառայ
ըլլալու։ (Յօտակցութիւնը քիւրտե –
րէն կ'ըլլայ)։

— Լաւ, ըսաւ Ֆարօն, նախ զէնքդ
տուր։

Ըսի որ զէնք չունիմ, կը վստահե-
ցնեմ քեզի Մուհամմէտ մարգարէին
անունով։

— Լաւ, ըսաւ, տուր ապրանքներդ։
Տուի եղած կարասիները որոնք ի-
մըս չէին։ «Այլ բան չմնաց» ըսի։
Մտեցաւ ու ծակին մէջ նայեցաւ հոն
սեւ բան մը կ'երեւայ, ինչ՞ու չտուիր։
Ըսի թէ այդ իմ ջրիս տիկն է, ու քա-
շեցի բերի ծակին առջեւ։ Լաւ, ըսաւ,
տարէս ձգէ եւ դուրս եկուր։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար․)

Երկրաշարժ Էրզրումի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժութեան ցնցում մը պատահած է, Էրզրումի մէջ, ուրբաթ օր: Վնաս չկայ:

Աւստրիոյ անկախութիւնը պիտի պահպանուի

Երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ, Ժընեւի մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակներուն միջեւ, Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման մասին: Կ'ըսուի թէ այս համաձայնութենէն մտահանուած է Պ. Պարթու, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը: Ինչ կը վերաբերի հոչակաւոր արեւելեան ուխտին, Պ. Պարթու եւ իր համախոհակիցները նոր բանաձեւ մը կը փնտռեն, յաջողցնելու համար:

Բուռն պայքար Իտալացիներու եւ Սերպերու միջեւ

Գրեցինք թէ իտալական թերթ մը Նախատած ըլլալով Եուկոսլավիոյ բանակը, սերպիական թերթերն ալ փոխադարձ յարձակումի սկսած են: Վերջին լուրերու համաձայն, պայքարը կը շարունակուի սաստկօրէն, առաջնորդութեամբ երկու երկիրներու գլխաւոր թերթերուն: Միւս կողմէ, կիրքերը այնքան գրգռուած են Տալմացիոյ ծովեզերքին վրայ որ, միջադէպերը սովորական են Սուսաքի, Ֆիումէի, Զարայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Փափուկ պարագայ մը եւս,— Ճիշդ այս միջոցին փաշական ժողով մը գումարուած է Զարայի մէջ, մասնակցութեամբ Տալմացիոյ բոլոր փաշական խումբերուն: Մուսոլինի իր բամայեց Պեկկրատի իտալական դեսպանին՝ բողոքել իտալական բանակին եղած նախատինքին դէմ: Հաւանական չէ որ գոհացում տրուի, որովհետեւ իտալական մամուլն ալ նոյնքան ծանր բառերով անարգեց սերպիական բանակը:

Միւս կողմէ, խլրտումներ կը տիրեն Ալպանիոյ մէջ: Կ'ըսուի թէ Զօկու թագաւորը յառաջիկայ ամիս Էնկիւրի երթալով, պիտի միանայ պալքանեան ուխտին, ինչ որ տհաճութիւն կը պատճառէ Մուսոլինիի:

Վերջերս զրոյց շրջեցաւ թէ Մ.Բէմալ պիտի ամուսնանայ Զօկու թագաւորին քոյրերէն մէկուն հետ: Այն պարագային մէջ, Թուրքիոյ եւ Ալպանիոյ սիրաբանութիւնն ալ լաւ աչքով չի դիտուիր Հռոմի մէջ:

Վերջապէս, Ալպանիա բանակցութեան սկսած է, ճանչնալու համար խորհրդային իշխանութիւնը:

Մէկ խօսքով, կացութիւնը անստոյգ է Ադրիականի ափերուն վրայ:

Ազգային վիճակահանութիւնը

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց ազգ. վիճակահանութեան նոր կանոնագիրը, որ զանազան փոփոխութիւններ կը ներկայացնէ: Այսպէս հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը վերածուած է, 2,500,000 փրանքի: Հաստատուած են նաեւ հինգ պարգեւներ իւրաքանչիւրը 500,000 փր.ի եւն.: Նոր վիճակահանութեան համար պիտի ըլլան վեց զուգեր, իւրաքանչիւրը 10 գնդակներով որ կը համապատասխանեն 10 թուանշաններու: Հարկ պիտի ըլլայ կատարել 17 գործողութիւններ:

Բ. վիճակահանութիւնը, որ պիտի կատարուի հոկտեմբերին, տեղի պիտի ունենայ հին դրութեամբ:

Նիքներ ոչ միայն Տէր Զօրի եւ Մէսքէնէի սպանդանոցներէն ազատեցին, այլեւ գործ ու աշխատանք հայթայթեցին անոնց՝ ստիպահար չմեռնելու համար զանոնք Հալէպի փողոցներուն մէջ:

Մինչ ուրիշ հայանուն հրէշներ ամէնէն ստոր միջոցներու կը դիմէին հայ որբերու եւ այրիներու անունին եկած նպաստները խլացնելու համար, Թընկըրեան եղբայրները իրենց արդար վաստակը կը տրամադրէին մեղմելու համար բազմաթիւ հայ ընտանիքներու տառապանքը եւ թշուառութիւնը

Հանգ. Թաֆայէլ Թընկըրեանի մահով, այդ պատուական եղբայրներու երրորդ սիւնն ալ կ'անհետի

MARIVAUX PATHÉ NATAN

MARCELLE CHANTAL
JEAN YONNEL
INKIJINOFF
AMOK

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՆԵԼԵ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին Քաղաքապետական Ֆայաքատեղին. կարեւոր օրակարգ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին. Կարեւոր օրակարգ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին. Կարեւոր օրակարգ.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

Կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.
Տոմսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՊՕՐՏՕԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼՈՆ, ՄՈՒԼԷՆ ՊԼԱՕԻ մէջ.
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ ՓԱՐԻԶ, ՖԼՈՐԻԱՅԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին
1.— Վիճաբանութիւն: 2.— Հաճելի ժամանց (անակնկալ զուարճութիւններ, սպասարկութիւն պտուղի եւ օշարակի)
Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ փափաքողներ:
Մուտք՝ 2.50 ֆրանք.

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՋԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Հասցէս գիտես, Պրուկլին, Սքուէր...

— Շատ լաւ, բժիշկ... օհ, Տիկին Էլյոթ Զիլ որ մտիկ կ'ընէր ոստիկանին ու բժիշկին խօսակցութիւնը, այլապէս մտադրած էր: Ուոմբրըլին նայեցաւ այնպիսի ակնարկով մը որ կարծես հասկցնել կ'ուզէր թէ նոր հարցումի տեղը չկար այլեւս:

— Տակաւին քանի մը օր այստեղ եմ, ըսաւ Տիկինը սառնօրէն, Սըր Ճօնը վաղը պիտի գայ, ամէն ինչ պիտի յայտնեմ իրեն...

— Եւ շատ լաւ կ'ընէք, Տիկին, գիտել տուաւ ոստիկանը եւ նշան ըրաւ Ամերիկացիին որ իրեն հետեւի: Երբ նրբանցքին մէջն էին Ուոմբրըլի դարձաւ իր բարեկամին.

— Հիմա, ի՞նչ պիտի ընենք...

— Պիտի գտնենք այն մարդը որուն հանդիպեցաւ ձէքին երբ բժիշկին կը սպասէր, պատասխանեց Ամերիկացին. եւ շատ կարեւորութիւն կուտամ այդ հարցին մանաւանդ անոր համար որ Պրաունին բան մը չէ ըսեր

— Այո, ատիկա ճիշդ է, հաւանեցաւ ոստիկանը. հիմա եկուր սա մեր տղաքը տեսնենք, վարն են. արդէն ուշ է. վաղ առաւօտ կը զբաղինք այդ խնդիրով..

Ուոմբրըլի ծխարանէն դուրս կանչեց Թէյլինկթընն ու միւս երկու տղաքը: Լրագրողը անհամբեր լուրի կը սպասէր. երբ դուրս կ'ելլէին բոլորը միասին, ոստիկանը իր քովը կանչեց Ճէնիսընը եւ ըսաւ.

— Ինծի նայէ, պարոն, անկէ վերջը Էլյոթ Զիլէն դրամի մի սպասեր, հասկցա՞ր. ալ լմնցաւ... Տիկինը կ'ըսէ որ այդ դրամը յօժարակամ տուեր է քեզի, հետեւաբար ես չպիտի միջամտեմ... ուշադրութիւն ըրէ, սակայն թէ ոչ ինքզինքդ ծակը կը գտնես... շատ շարժէ, կորսուէ գնա...

Ուոստիկանը ուժով մը հեռացուց անոր թեւը եւ առջինը դառնալով Թէյլինկթընի եւ Ամերիկացիին հետ ստորերկրեայ երկաթուղիին կայարանը գընաց: Լրագրողը անոր եւռեւէն վազեց.

— Այսքան ժամանակ սպասեցի, որ եւ է լուր չունի՞ք ինծի համար.

— Ոչ, հիմակուհիմա, տղաս, պատասխանեց Ուոմբրըլի անտարբեր կերպով. ուրիշ անգամ, գիշեր բարի:

Երիտասարդը բարկացած նայուածք մը նետեց անոնց ետեւէն ու Ճէնիսընին միանալով, երկուքը մէկ սկսան մութերմ խօսակցութեան մը:

— Շիտակը ըսելիք չկայ... սաանկ ալ խօսիլ... գոչեց Թըրնֆըրտ զարմացած .... սա Ուոմբրըլին նայէ անգամ մը... պէտք ունեցածը ինծմէ լսեց, ինծի այստեղ բերաւ, երեք քառորդ ժամ սպասցուց եւ քանի մը բառ երեսիս նետեց եւ գնաց, կարծես թէ շունին հետ կը խօսէր... գոնէ ըսէր թէ ինչ ծրագիր կար մտքին մէջ եւ ինչ էր փնտռածը...

Ճէնիսըն պատասխան չտուաւ գետ. այն վայրկեանէն ի վեր որ գաղտնի ոստիկանը ձեռքը անոր օձիքին դրած է Կրէյթ Ուէսթըրն պանդոկին ճաշարանին դուռը, անիկա վախի մէջ էր: Այսահով էր որ պիտի ձերբակալուէր կամ առնուազն ոստիկանատուն պիտի գնէին զինքը. զարմացաւ որ հիմա այդպէս ազատ էր եւ սակայն ատ ուրախ էր. լայն շունչ մը քաշեց նուաթըն պողոտային վրայ.

— Այստեղ բան եղաւ, գանգատեցաւ զարմանալ լրագրողը. կ'ուզէի մասնաւորապէս գիտնալ թէ երբ վեր գացին նորութիւն մը իմացա՞ն... անշուշտ իմացան... Ուոմբրըլին բան մը ըսա՞ւ քեզի երբ մէկ կողմ կանչեց...

— Բան մըն ալ չըսաւ, պատասխանեց Ճէնիսըն. եկուր սա գինետունէն ներս մտնենք, գաւաթ մը պարպելու պէտք կ'զգամ... Ուոմբրըլին բերնէն խօսք չես կրնար առնել, տղաս, անիկա բերանը բացող մարդ չէ... մէկ բան կայ ըսելիք... դուն քեզի համար տեղեկութիւն պիտի ճարես...

— Կրողին մէնծր, ինչո՞ւ միասին բերիր, ոչ իրեն պէտք ունէի, ոչ ալ միւսներուն...

— Ուրիշ բան չէի կրնար ընել... արդէն հոն էին, միասին կը խորհրդակցէինք... յետոյ, խորհեցայ որ կրնայինք միասին աշխատիլ... բայց, ինչպէս ըսի, Ուոմբրըլի բառդ բերանը գոց մարդ է... ամէն ինչ քեզմէ կ'իմանայ եւ փոխարէն ոչ մէկ բան կ'ըսէ...

— Շատ աղէկ ուրեմն, ըսաւ լրագրողը զայրացած չնչոտով. անկէ վերջը ինծմէ լուր չի կրնար առնել այլեւս.. ժամը քանի՞ն է... տասը չկայ տես... եւ Քըրանվէլի փողոցը երթալու վրայ էի երբ դուք եկաք... ուշ չէ, քալէ... մօտ է կարծեմ...

— Հինգ վայրկեան չի տեւեր, ըսաւ Ճէնիսըն... աղէկ, երթանք, թէեւ յոյս չունիմ որ նոր բան մը երեւան հանենք...

— Ո՞վ գիտէ... խնդիրը այն է որ Շալոն՝ բժիշկին ու Ճէքին Քըրանվէլի փողոցը տարած էր եւ անոնք քանի վայրկեանի չափ այդ կողմերը մնացեր էին... հարկաւ տեղ մը գացին...

— Կառքած չկայ, սակայն ուր ալ գացած ըլլան, պատին վրայ գրուած չի կրնար ըլլալ անշուշտ... պատասխանեց Ճէնիսըն եւ խնդաց իր սրամտութեան վրայ. արուեստական էր անոր ծիծաղը եւ կը նմանէր վտանգաւորկացութենէ մը անպատասխանելիկերպով փրկուած մէկու մը ծիծաղին. բայց հոգ չէ, քալէ, կը պտտինք...

Ճէնիսըն Թադին ծանօթ ըլլալով, առաջնորդեց իր բարեկամը. անցան Օսըլթըն եւ Ջարինկթըն փողոցները եւ հասան ուրիշ ճամբայ մը որ, Թըրնֆըրտի կարծիքով, և առնչութիւն չէր կրնար ունենալ գիտական ոճիրի մը հետ ։

— Ոչ վիպական է, ոչ աղէտալի ալ զարմանալի... սաանկ փողոց մըն է կայ... անկէ զատ, ինչպէս պիտի հասկնանք թէ անոնք Քըրանվէլի փողոցը դարձած էին, քովինի ճամբան շատ... փողոցին անկիւնէն այդ վայրկեանին: Իրենցմէ քանի մը քայլ անդին, տունէ մը կին մը դուրս ելաւ, արագ քայլերով փողոցին անկիւնը եկաւ, իրենց քովէն անցաւ Զարինկթըն փողոցը մտաւ:

Անոր գլուխն ու ուսերը մեծ խնամքով մը ծածկուած էին, բայց Ճէնիսըն յանկարծ լրագրողին թեւէն բռնելով ըսաւ.

— Ես կը ճանչնամ այս կինը դուն ալ պէտք է որ ճանչնաս, տեսա՞ր. Տիկին Նիքօլս Ճէքին է...

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԳԱՆԵԼԵ-ԲԱՇԱՆԻ «Յառաջ»ի թղթակից եւ «Նոր Օր»ի ... Միութեան վարչութիւնը կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնը ... Պ. Սարգիս Աղապապեանի ... մէկուկէս տարուան «Հայրենիք» ամսագիր» նուիրած է իր Գրադարանին.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՄԵՐՁԱԿԱՅ ԿԱՅԱՐԱՆ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	130	
Պելճիքա	200	100	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

JEUDI 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2610

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆԱՁԻԳ ՖՐԱՆՍԱՆ

Անցեալ փետրուարին, երբ Հանրապետութեան նախագահը աղաչելով կը քաշէր «նախկին» մը, ինքզինք հանգստեան կոչուած, աւելի քան եօթանասուն տարեկան ծերունի մը, խորհրդաւոր չափերու տառապանքներ բերան եւ թերթէ թերթ:

Բանեցաւ եւ գրուեցաւ թէ՝ Պ. Տումէրկ ծանր պայմաններ դրած է, պահանջելով անսահմանափակ լիազօրութիւններ, եւ Պ. Լըպրէօն համաձայնած է, ուրիշ ամէն միջոց սպառած ըլլալով:

Այն ատեն բանգէտներ փորձեցին հերքել այս տեղեկութիւնները, մեղմացուցիչ տեսութիւններ պարզեցին «ի բուժումն ազգութեան մասայ», համոզելու համար թէ՝ ինչ որ ըլլայ, վարչապետը չի կրնար շեղիլ սովորական ճամբէն:

Այս անցուդարձէն քանի մը ամիս յետոյ, երեւան եկաւ որ իսկապէս որոշ համաձայնութիւն մը գոյացած էր Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին միջեւ, նոր ճամբայ մը բանալու համար:

Իսկ ութ ամիս յետոյ, այլ եւս բացորոշ է ամէն բան: Չկայ որեւէ գաղտնիք:

Պ. Տումէրկ սկսաւ ձեռնհասօրէն հրապարակաւ, խորհուրդներ տալով եւ առանց միջնորդի, բուն ժողովուրդին ուղղելով խօսքը բացատրեց թէ ինչ է իր ուզածը եւ ինչո՛ւ համար յանձն առաւ գործել հանգիստը:

Դժգոհ՝ Ֆրանսան կառավարելու համար հաստատուած օրէնքներէն, վարչապետը կը պահանջէ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել սահմանադրութեան մէջ:

Իսկապէս թեթե՞ւ բաներ են ծրագրուած փոփոխութիւնները:

Ահա իր իսկ խօսքերը, որոնք ամէն բան չեն բացատրեր.

— «Կառավարութեան տալ պէտք եղած հեղինակութիւնը, քանի մը բառ աւելցնելով սահմանադրութեան մէջ եւ անոր պետին տալով առաջին նախարարի հանգամանքը: Յետոյ թոյլ տալ որ երբ կառավարութիւնը վէճ մը ունենայ Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութեան հետ, նախարարապետը անմիջապէս երկրին կարծիքին առնէ, առանց դիմելու Ծերակոյտի ձեռնարկութեանց:

Միւս կողմէ, արձանագրենք մեր սահմանադրութեան մէջ թէ կառավարութիւնը միայն ծախքեր պիտի առաջարկէ եւ թէ այդ նախաձեռնութիւնը չեն կրնար ստանձնել Երեսփ. Ժողովին կամ Ծերակոյտին անդամները»:

Այսքանը, արդէն, լրջօրէն կը խախտէ խորհրդարանին հեղինակութիւնը:

Արդ, այս մէկ մասն է տակաւին: Վարչապետը կը պահանջէ նաեւ որ կառավարութիւնը կարենայ հրամանագրով մը մէկ տարուան համար երկարաձգել ընթացիկ տարուան ելմտացոյցը, եթէ ժամանակին քուէարկուած չէ յաջորդ տարուան ելմտացոյցը:

Եւ յետոյ կայ պետական պաշտօնեաներու կարգապահութեան խնդիրը: Կառավարութիւնը կը ձգտի սահմանափակել, եթէ ոչ անհետացնել, անոնց արհեստակցական իրաւունքները:

Այս յայտարարութիւնները արդէն իսկ գայրացուցած են ձախակողմեան տարրերը, մանաւանդ համայնավարներն ու ընկերվարականները, որոնք առաջին օրէն պայքար բացին ազգ. դաշինքին դէմ:

Այդ պայքարն էր որ յանգեցաւ երկու հոսանքներու միացեալ ճակատին, որովհետեւ երկուքին համար ալ բացորոշ էր սպառնացող վտանգը:

Մնաց որ, Պ. Տումէրկ իր ճառին մէջ սուր խօսքեր ուղղեց երկուքին ալ, որ եւ է տարբերութիւն չդնելով անոնց տեսակէտներուն եւ գործունէութեան միջեւ:

Աւելի ազդելու համար միտքերու եւ սիրտերու վրայ, ան յայտարարեց թէ ընկերվարականներն ու համայնավարները կ'ուզեն կարել Ֆրանսային գինը, որպէսզի երկիրը կործանի եւ ասպարէզ բացուի յանուրական դիկտատուրայի համար:

Ուրեմն, ճշդուած են դիրքերը: Կը մնայ բանաձեւերը կազմել եւ ճակատիլ խորհրդարանին մէջ, որ չուշի մը տպաւորութիւնը կը գործէ 1934 փետր. 10էն ի վեր:

Երկուշաբթի օրուան ճառէն ի վեր, մամուլը կը խօսի Ազգ. Ժողովի գումարման մասին, գետինը չահուած համարելով ազգ. դաշինքին համար:

Արդարեւ, ո՞վ պիտի ուզէր ստանձնել կացութեան պատասխանատուութիւնը, ներկայ պայմաններուն մէջ:

Հրաժարելու սպառնալիքը միշտ պատրաստ է Պ. Տումէրկի գրպանին մէջ, իսկ ներքին հոգերը, յատկապէս տնտեսական տագնապը թոյլ չեն տար մտածել սահմանադրական բարեկարգութեանց մասին:

Միւս կողմէ, կը թուի թէ Ֆրանսան ալ կարօտը կը քաշէ ամուր, կեդրոնաձիգ եւ իրաւական թափի մը, տեսնելով իր դրացիներուն եւ մանաւանդ մեծակիցներուն ամբարտակումը՝ այդ ճամբուն վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս երկիրն ալ կը գտնուի աննախընթաց դէպքերու նախօրեակին: Դէպքեր որ դէպի աջ, դէպի միահեծան կեդրոնացում պիտի ծնեն օրէնքն ու իշխանութիւնը:

Երբեք աւելի նպաստաւոր եղած չէին պարագաները, այս ձեւափոխման համար:

Անշուշտ միայն Պ. Տումէրկի անձնական մտածումները չեն ծրագրուած փոփոխութիւնները.

Անոր կազմած դահլիճին մէջ կան շատ աւելի փորձ, իշխանաւոր եւ կեդրոնաձիգ տարրեր, որոնք այսպիսի պատեհութեան մը կը սպասէին, սահմանադրութիւնը շրջելու համար:

Վարչապետին հմայքը եւ օրուան տագնապը կը լրացնեն մնացածը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈՒՄԷՐԿ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ՞ ՓՈԽԵԼ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ձախակողմեան տարրերու բուռն դժգոհութիւնը

Մամուլին մեծ մասը ջերմապէս կը շնորհաւորէ Պ. Տումէրկի ճառը եւ անոր յայտնած առաջադրութիւնները՝ կառավարութեան զօրացման, ուրիշ խօսքով՝ սահմանադրութեան փոփոխման մասին: Ամէնէն շատ ծախուած թերթերը, որոնք մասնաւոր կուսակցութեան մը չեն պատկանիր, ուժ կուտան վարչապետին տեսակէտներուն, ինչպէս եւ աջակողմեան կուսակցութեանց օրկանները: Միայն ձախերն են որ բուռն դժգոհութիւն կը յայտնեն, փաշականութեան մեղադրանքներ տեղացնելով: «Հիւմանիթէ» (համայնավար) եւ «Փոփիւլէռ» (ընկերվարական) պայքարին գլուխն անցած են, եւ կը նախապատրաստեն աշխատաւոր բազմութիւնները: «Միացեալ ճակատ աւելի քան երբեք»— ահա օրուան նշանախօսքը:

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Տումէրկի ծրագրած փոփոխութիւնները պիտի քուէարկուին առանց մեծ դժուարութեան: Վարչապետը շատ վարպետ ռազմավարութեան մը կը հետեւի, ուղղակի խօսելով ժողովուրդին հետ: Առաջին անգամ է որ Ֆրանսայի վարչապետ մը ձայնարձակին առջեւն անցած, շեշտակի երկրին առջեւ կը դնէ իր առաջարկները, հայրաբար խրատելով եւ յուսաբանելով: Այս պարագան անշուշտ պիտի ազդէ քուէարկութեան վրայ, որպէսզի խիղճի կանչեն երեսփոխանները: Տակաւին ճշդուած չէ թէ ինչ դիրք պիտի բռնեն արմատական–ընկերվարականները, որոնք մեծամասնութիւն ունին Երեսփոխանական Ժողովին մէջ եւ կը մասնակցին Ազգ. դահլիճին: Իրագէտներ կը կարծեն թէ երբ խորհրդարանը վերաբացուի, անմիջապէս առաջարկ պիտի դրուի վերաքննելու 1875ի սահմանադրութիւնը:

✽ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, Թղթատարական Դաշնակցութիւնը եւ պետական պաշտօնեաներու ընդհ. Դաշնակցութիւնը առանձին յայտարարութիւններ հրատարակելով, ուժգնօրէն կը բողոքեն Պ. Տումէրկի ճառին դէմ եւ կ'ազդարարեն երկրին թէ վտանգուած են սահմանադրական ազատութիւնները: Միեւնոյն ատեն ցաւ կը յայտնեն որ կառավարութեան պետը օգտագործելով որ օրէնքով իրեն չտրուած մենաշնորհ մը, պաշտօնական հանգամանք տուած է յետադիմական պայքարին. «պայքար մը որ կը ձգտի իրարու դէմ հանել երկրին բնիկ–րային զանազան դասակարգերը»:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ազգ. խորհուրդը ժողով պիտի գումարէ հոկտ. 5ին եւ 6ին, քննելու համար կացութիւնը:

Պետական պաշտօնեաներու ինքնավար Դաշնակցութիւնն ալ ձայնակցելով այս բողոքներուն, կը յայտարարէ թէ ամբողջ ուժով պիտի դիմադրէ սահմանադրութեան սպառնացող ծանր վտանգին:

Ճար կը փնտռեն Աւստրիան պաշտպանելու համար

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ տակաւին համաձայնութիւն գոյացած չէ, Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման եղանակին մասին: Աւստրիա կ'ուզէ որ երաշխաւորութեան ուխտ մը ստորագրուի մեծ պետութեանց կողմէ. Ֆրանսան ալ կը պնդէ այս կէտին վրայ, բայց լուրջ դժուարութիւններ կան: Մասնաւորապէս վերապահ է Իտալիա, որ անցեալ յուլիսին տիրական դիրք բռնեց Աւստրիոյ անկախութեան պաշտպանութեան համար, ստուարաթիւ զինուոր կեդրոնացնելով սահմանին վրայ, բայց հիմա չուզեր ստորագրութիւն դնել ուխտի մը տակ: Անգլիան ալ չուզեր նոր յանձնառութեան տակ մտնել, իսկ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները չեն ուզեր որ գերմանական գերակշռութեան փոխարէն հաստատուի որ եւ է ուրիշ պետութեան ազդեցութիւնը: Պ. Պառթու կը ջանայ միջին բանաձեւ մը գտնել:

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԱՓՐԻԿԷ՞ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

Ինչպէս կը յիշուի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը քննիչ մարմին մը ղրկած էր Պրազիլիա, բանակցելու եւ այնտեղ փոխադրելու համար Իրաքի Ասորիները, աւելի քան 500 ընտանիք: Քննիչ մարմինը յարմար վայր մը գտած էր, բայց Պրազիլիոյ կառավարութիւնը յանկարծ ետ առաւ իր համաձայնութիւնը, ջուրը ձգելով այս ծրագիրը:

Այդ օրէն ի վեր, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը ուրիշ երկիր մը կը փնտռէր:

Արդ, Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ՝ այս նպատակով կազմուած յանձնախումբը սեպտեմբեր 25ին լսեց երկու զեկուցումներ, մէկը՝ անգլիական, միւսը Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ: Այդ զեկուցումներով, առաջարկութիւն կը յայտնուի Իրաքի Ասորիները տեղաւորելու Բրիտանական Կուայանայի կամ Ֆրանսական արեւմտեան Աֆրիկէի մէջ...

Յանձնախումբը այժմ կը խորհրդակցի, իր տեղեկագիրը եւ թելադրութիւնները ներկայացնելու համար:

✽ Սուրիական թերթերը անձկով լուրեր հաղորդած ըլլալով Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման մասին, մարզպանը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է.—

1933ի օգոստոսին, 500 Ասորի–Քաղդէացիներ, Թամարի ցեղէն ապաստանեցան սուրիական հողամասին վրայ: Անոնց Սուրիա հաստատման հարցը երբ Ազգերու Դաշնակցութեան փոխանցուեցաւ, սա որոշեց որ Սուրիա հաստատուած այդ 500 Ասորի Քաղդէացիները նկատուին իբրեւ Իրաքի՝ ասորի քաղդէացիական համայնքին մէկ մասը, որուն ամբողջութեան համար, Ազգերու Դաշնակցութիւնը աշխարհի մէջ կը փնտռէ վերջնական գաղթավայր մը: Ազգերու Դաշնակցութեան թախանձանքին վրայ Ֆրանսական կառավարութիւնը հա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՄԷԿ ԲԱՌԸ

Չէ՞ք ընդունիր թէ մեր մէկ բառը կրնայ փրկել... Ֆրանսան:

Մի խնդաք: Նախ լսեցէք, յետոյ կրնաք խնդալ ձեր ուզածին չափ:

Անշուշտ կարդացիք Պ. Տումէրկի ճառը.

Ձայնասփիւռ գործիքը առջեւը, պատկառելի ծերունին յուշիկ–յուշիկ մեղրածոր խօսքերով ճամբայ կը բանար սահմանադրական խոշոր փոփոխութեանց:

Բացատրելով թէ ոչ կառավարութիւնը հեղինակութիւն ունի, ոչ ալ նախարարապետը, թէ բոլորն ալ խաղալիք են երեսփոխաններու «այո»ին կամ «ոչ»ին, կ'առաջարկէր հետեւիլ անգլիական սահմանադրութեան:

Այսպէս, Մեծն Բրիտանիոյ նախարարապետը կը կոչուի «առաջին նախարար», եւ օժտուած է լայն իրաւասութիւններով, իբրեւ իրական վարիչ:

«Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ կառավարութեան պետը որ կը կոչուի նախարարական խորհուրդի նախագահ, չունի մասնաւոր իրաւասութիւն մը: Ան ալ, թէ իրաւապէս եւ թէ գործնապէս նախարար մըն է միւսներուն պէս, ինչոր բաւարար իրաւասութիւն չի տար իրաւարար կանգնելու իր պաշտօնակիցներուն միջեւ»:

Ուրեմն, «տանք անհրաժեշտ հեղինակութիւնը կառավարութեան, նախ եւ առաջ քանի մը բառ աւելցնելով սահմանադրութեան մէջ եւ անոր պետին տալով առաջին նախարարի հանգամանքը»:

Քանի մը բա՞ռ: Ես պիտի առաջարկէի մէկ բառ,— ՎԱՐՉԱՊԵՏ:

Ոչ Մեծն Բրիտանիան ունի այս բառը, ոչ ալ Ֆրանսան:

Եւ գիտէ՞ք որքան խոր է անոր բովանդակութիւնը.

Ի՞նչքան տժգոյն են «առաջին նախարար»ը, «նախարարական խորհուրդի նախագահ»ը, «կառավարութեան պետ»ը կամ... «ստորագրող»ը, այս կուռ, սեղմ, պիրկ բառին քով:

Ճիշդ ու ճիշդ Պ. Տումէրկի ուզածը, քանի որ կը բովանդակէ՛ եւ պաշտօնին հանգամանքը եւ իշխանութեան, հեղինակութեան գաղափարը: Եւ կը յարմարի բոլոր կլիմաներուն,

Միայն մէկ պակաս ունի,— հայերէն է:

Այդ միեւնոյն ճառին մէջ, վարչապետը մերժելով հանդերձ որ եւ է դիկտատուրա, կ'ուզէ որ կառավարութեան գլուխը դառնայ իրական վարիչ:

«Թան»ը այս ձգտումը կը բացատրէ, ոչ թէ միահեծան պետի, այլ «առաջնորդ»ի իմաստով:

Բայց, չի գտներ բառը: Չունի՜ն:

«Լիտըր»ը այն չէ ինչ որ «առաջնորդ»ը — ինչպէս ֆաշական «Տուչէ»ն կամ հիթլէրական «Ֆիւրէր»ը:

Այսպէ՞ս է մեր նախադասութիւնը:

Օտարները լեզուի ունին իշխանութիւնը եւ բոլոր հանգամանքները, բայց չունին բառը: Իսկ մենք բոլոր բառերն ու բանաձեւերը ունինք, հողն ու իշխանութիւնը կը պակսին:

ՎԱՀԷ

Նոր ուժեր կը միանան Ցեղակրօն շարժման

«Հայրենիք»ի վերջին թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 9 սեպտեմբեր.— Հ. Յ. Դ. Նիւ Եորքի կոմիտէին եւ Ցեղակրօն Ուխտերու դաշտահանդէսն այսօր տեղի ունեցաւ Զիտորր Հայր Եանկրբրի մէջ: 4.000 հոգի ներկայ եղան: Խօսեցաւ ընկեր Նժդեհ: 146 նոր Ցեղակրօններ միացան ուխտերուն: Դաշտահանդէսը եղաւ մեծ յաջողութիւն մը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 10 սեպտեմբեր.— Ամերիկահայ 500 երիտասարդներու առջեւ ընկեր Նժդեհ այս երեկոյ խօսեցաւ ցեղային գիտակցութեան, ուժի եւ հայրենատիրական ոգիի զօրութեան մասին. 10 նոր անդամներ աւելցան մեր շարքերուն վրայ, մեր թիւը բարձրացնելով 250ի:

ՓԷԹԸՐՍԸՆ, 12 սեպտեմբեր.— Ընկեր Նժդեհ խօսեցաւ տեղւոյս Համայնքի սրահին մէջ, ուր ներկայ էին 250 հոգի: Կազմուեցաւ Ցեղակրօններու նոր խումբ մը 26 անդամներէ բաղկացեալ:

ՊՈՔՈՓԻԱ, 12 սեպտեմբեր.— Ընկեր Նժդեհ խօսեցաւ տեղւոյս Հայ Կարմիր Խաչին: Այս առթիւ հոս ալ կազմուեցաւ Ցեղակրօններու խումբ մը 14 անդամներէ բաղկացեալ:

Աֆղանիստան ալ բեկնածու Ա. Դաշնակցութեան

Աֆղանիստանի կառավարութիւնն ալ, հետեւելով Խորհրդային Միութեան, իր թեկնածութիւնը դրաւ Ազգերու Դաշնակցութեան համար: Խնդրագիրը գրած է Լոնտոնի Աֆղան դեսպանը, յանձն առնելով յարգել «ուխտին առաջին յօդուածին պահանջումները»:

Խնդիրը անմիջապէս արձանագրուելով օրակարգին մէջ, յղուեցաւ քաղաքական յանձնաժողովին, անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները կատարելու համար: Կասկած չկայ որ անմիջապէս պիտի ընդունուի:

Աֆղանիստանի մուտքով, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն թիւը 59ի կը բարձրանայ: Եւ որովհետեւ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հրաժարումը իրական չէ տակաւին (երկու տարի պէտք է անցնի, հրաժարման թուականէն), այժմ Եւրոպայի բոլոր երկիրները անդամ են Ազգերու Դաշնակցութեան: Ասիոյ մէջ բացառութիւն կը կազմէ Արաբիան, իսկ Ամերիկայի մէջ, Մ. Նահանգները, Գոսթա Րիքա եւ Պրազիլիա (այս վերջինը հրաժարեցաւ): Գալով Էքուաթորի, իրական անդամ կը համարուի, ստորագրած ըլլալով Վերսայլի դաշնագիրը, իսկ իրաւապէս անդամակցելու համար պայման է որ վաւերացնէ դաշնագիրը: Աֆրիկէէն բացակայ է միայն Եգիպտոսը:

Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ մերձեցումը

Պուլկարիոյ վարչապետը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Սոֆիա պիտի հասնին սեպտեմբեր 27ին (վաղը): Այս առթիւ, վարչապետը ուրախութիւն յայտնեց յառաջ եկած մերձեցման համար: «Ճիշդ է որ տակաւին հարցեր կան երկու երկիրներուն միջեւ, բայց խօսակցութիւնները այժմ պիտի շարունակուին աւելի նպաստաւոր մթնոլորտի մը մէջ եւ վստահ եմ թէ աւելի պիտի ամրապնդուի երկու երկիրներուն մերձեցումը, որովհետեւ յառաջ եկած փոփոխութիւնը սպասական երազանք չէ, այլ հասուն կերպով մտածուած ձեռնարկ մը: Այս գործը հիմնուած է ոչ թէ քաղաքական չահագիտութեանց, այլ փոխադարձ վստահութեան, իրաւունքներու հաւասարութեան եւ երկու ժողովուրդներու արենակցութեան վրայ»:

Նախագահ Րուզվէլթ կը ճամբէ իր դիկտատորը

Նախագահ Րուզվէլթ արձակեց Զօր. Ճոնսոնը, որ իր դիկտատորն էր, տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին գործադրութեան համար: Այժմ նոր ծրագիր մը պիտի կազմուի վերակազմութեան համար, աւելի թեթեւ պայմաններով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

23.— ԴԷՊԻ ԼՕԶԱՆ ԽԱՐԽՈՒԼ ՃԱԿԱՏՈՎ..

Անգլիացի հեղինակը կը բացատրէ թէ ինչու համար մանրամասնօրէն ներկայացուցած է քաղաքական գործունէութիւնը լորտ Քըրզընի որ հակառակ իր արժանիքներուն «բազմաթիւ վարմունքներ ու դժուարութիւններ ունեցաւ եւ թոյլ տուաւ որ Լոյտ Ճօրճ, յաղթանակէն չորս տարի ետքն ալ, վարէ քաղաքականութիւն մը որուն արդիւնքը եղաւ, շատերու կարծիքով, Մեծն Բրիտանիոյ հեղինակութեան քայքայումը Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ»:

Նիքըլսըն կը խոստովանի թէ պատասխան չպիտի կրնար տալ այդ հարցումին, եթէ Լորտ Քըրզըն՝ խառն կառավարութեան անկումէն յետոյ (19 Հոկտեմբեր 1922), միանգամընդմիշտ հեռանար հանրային կեանքէն: Բայց ան իր պաշտօնավարութեան վերջին տարին «այնքան յաջող կերպով վարեց երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը որ, կրցաւ փրկել Բրիտանական կայսրութեան արժանապատուութիւնը աշխարհի չորս ծագերուն վրայ»: «Լօզանի խորհրդաժողովը վերահաստատեց իր համբաւն ու ինքնավստահութիւնը»: Դիւանագիտութեան բէճնիճին տեսակէտէն ալ, նոր ղեկավարութիւնը այդ խորհրդաժողովին մէջ, պիտի մնայ դասական նմոյշ մը:

Կը թուի թէ հեղինակը աւելի արդար պիտի ըլլար իր դատաստանին մէջ եթէ աւելցնէր որ Լորտ Քըրզըն 1923ի բացառիկ պայմաններուն մէջ, ամէնէն յմաստուն քաղաքականութիւնը վարեց որովհետեւ «ուրիշ ընտրելիք չունէր»: Լօզանի դաշնագիրը բրիտանական կայսրութեան արժանապատուութիւնը չփրկեց երբեք. ընդհակառակն մահացու հարուած մը տուաւ անոր: Անգլիան՝ իր երկու մեծ բարեկամներուն դաւաճանութենէն յետոյ, բնականաբար չէր կրնար դէպքերու ընթացքն ու տրամադրութիւնը փոխել՝ Լէմանի ափերուն վրայ: Սխալը գործուած էր 1923էն շատ առաջ: Լորտ Քըրզըն «երկու չարեաց փոքրագոյնը ընտրեց եւ համակերպեցաւ»: Բայց սակայն չի նշմարեր թէ ինքն ու Մեծն Բրիտանիան յաղթեցին խորհրդաժողովին մէջ:

Լորտ Քըրզըն իրական յաղթանակ մը տարած կ'ըլլար եթէ անդրդուելի կերպով պնդէր իր երեք յուշագիրներուն մէջ (2 յունուար 1918, 25 մարտ 1919 եւ 18 ապրիլ 1919) յայտնած տեսակէտներուն. սակայն «նախարար մնալու մարմաջն ու ինքնասիրութիւնը» թոյլ չտուին որ աւելի մնայուն քաղաքականութիւն մը վարէր դաշնակիցներուն եւ Թուրքիոյ հանդէպ: Շարունակ տեղի տուաւ եւ իր սպառնալիքները «պլըֆ» եղան Փարիզի եւ Էքսլըպէնի մէջ: Անշուշտ կարգ մը տխուր դէպքեր ու ճակատագրական պատահարներ չարաբաստիկ դեր մը կատարեցին անոր ծրագիրները փճացնելու տեսակէտէն:

Լորտ Քըրզըն Լօզան մեկնեցաւ բրիտանական կայսրութեան գերանուրական հեղինակութիւնը վերահաստատելու համար: Ուրիշ ամէն նպատակ երկրորդական արժէք ունէր իր կարծիքով: Եւ այդ հիմնական նպատակը իրագործելու համար անհրաժեշտ պիտի նկատուէր լուծել երեք կնճռոտ խնդիրներ, որոնք տասնեակ կը կազմէին Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ բանակցութեան վէճին:

Առաջին՝ Նեղուցներու ազատութիւնը. Երկրորդ՝ Մուսուլի հարցը. Երրորդ — Թուրքիոյ [illegible] նութիւնը: Եթէ ան յաջողէր այդ խնդիրները լուծել իր փափաքած ձեւով, յաղթանակը շահած պիտի ըլլար եւ թէ պարտաւէր, [illegible] կայսրութեան արժանապատուութիւնը փրկելու առիթը: Ի՞նչ պայմաններու մէջ պիտի գործէր ան:

Առաջին խոչընդոտները կային իր ճամբուն վրայ: Լորտ Քըրզըն Լօզանի մէջ իր դիմացը գտաւ թուրք պատուիրակութիւն մը որ հետեւեալ համոզումներով ճամբայ ելած էր: Առաջին — Թուրքիան յաղթած էր եւ կը պահանջէր յաղթական պետութեան մը՝ պատշաճ հաշուառութիւն մը: Երկրորդ — Ո՛չ միայն խորհրդային Ռուսաստանը, այլ Ֆրանսան ու Իտալիան Թուրքիոյ դաշնակիցներն էին: Երրորդ — Անգլիացի ժողովուրդը՝ Լոյտ Ճօրճն ու Չըրչիլը ճամբելէ յետոյ, տրամադիր չէր հակառակելու Թուրքիոյ պահանջներուն:

Այդ համոզումով ներշնչուած թշնամիի մը դիմացը, Լորտ Քըրզըն բնականաբար օժանդակութիւն չէր սպասեր իր երկու մեծ բարեկամներէն: Խորհրդաժողովէն առաջ Փուանքարէն ինչ խոստումներ ալ տուած ըլլար, յայտնի էր թէ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւնը անուանապէս միայն գոյութիւն ունէր: Լօզանի խորհրդաժողովին փակումէն յետոյ (4 յունուար 1923) Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի «ապահարզանը» գաղտնիք մը չէր այլեւս: Յունուար 11ին Ֆրանսան գրաւեց Ռուրի շրջանը՝ հակառակ Անգլիոյ ընդդիմութեան. Դաշնակցութիւնը լուծուած էր եւ Լորտ Քըրզըն ոչ թէ աջակցութիւն, այլ թշնամութիւն անգամ կը սպասէր Փարիզի վարիչներէն. եւ անտեղի չէին իր կասկածները: Յունուար 30ին (մանրամասնութիւնները պիտի տանք հետզհետէ) Ֆրանսան «Նորէն դաշոյն մը խրեց զինակցութեան կռնակին»:

Նոյնքան անստոյգ էր նաեւ Իտալիոյ դիրքը: Մուսոլինիի յեղափոխութիւնը հազիւ քանի մը շաբաթուան կեանք ունէր եւ Իտալիան ի վիճակի չէր, այդ օրերուն, Անգլիոյ միանալով Թուրքերուն վրայ ճնշում բանեցնելու:

Ուրեմն Քըրզըն պիտի կռուէր բոլորովին առանձին:

Աւելի վրդովիչ էր այն պարագան որ արտաքին նախարարը շատ քիչ աջակցութիւն կը սպասէր նոյնիսկ Անգլիայէն: «Ո՛չ միայն ժողովրդական մամուլը յայտարարեց համայն աշխարհին եւ թրքական պատուիրակութեան թէ Լորտ Քըրզըն իրեն պէտք եղած Անգլիոյ միակամ հանրային կարծիքը, այլեւ Պօնըր Լօ՝ ինքն ալ կը վարանէր, որուն ծրագիր մը չունէր, քաջութիւն չէր տար, կը վախնար եւ անհանգ էր»:

«Երկար ու յուսահատական կռիւ մը պիտի ըլլայ», կը գրէր Լորտ Քըրզըն խորհրդաժողովին բացման յաջորդ օրը: «Իւ անդին կռիւին մէջ նստած մը մինակը, առանց օգնութեան եւ առանց զինուած ըլլալու. շատ քիչ հաւատք ունէր իր յաջողութեան մասին»:

«Չեմ կարծեր որ վարչապետը կը հասկնայ ըլլայ», կը գրէր ան՝ Լէյտի Քըրզընին իր խորհրդաժողովին երկրորդ օրը. յաղթութիւն ալ չունիմ. այնտեղ յաջողելու հաւանականութիւնները այնքան փոքր են, որ պիտի [illegible]

Եւ սակայն, կ'ըսէ հեղինակը, Լորտ Քըրզըն որոշ առաւելութիւններ ունէր: Նախ իր անձնաւորութիւնը, իր տիրապետող ներկայութիւնը, իր անհամեմատ փորձառութիւնը, իր եղական հմտութիւնն ու վճռականութիւնը իր կարողութիւնը:

Յետոյ — պայքարող պետութիւնները համախմբ էին իր դատին: Ամերիկան եւ Ռումանիան կրնային որոշ ազդեցութիւն բանեցնել Փուանքարէի վրայ: «Եւ ես վայրկեան մը երբ Փուանքարէ՝ Անգլիան նուաստացնելու եւ Թուրքերուն հաճելի ըլլալու մարմաջը բռնեց, Փոքր Համաձայնութեան միջոցով Գերմանիան փչելու եւ չէզոքացնելու ծրագրին»:

Յետոյ կար նաեւ Տարտանէլի դէպքը: «Չանաքալէի «Տէյլի Մէյլ»ի հաւատացեալներուն, ոչ Թուրքերը, ոչ ալ Թուրքերը չհաւատացին երբեք որ բրիտանական առիւծը յուսահատօրէն մահացած էր»: Անոնք կը վախնային որ Անգլիան կրնար օրին մէկը գործադրել իր սպառնալիքը:

Տարտանէլի խնդիրը ազդեց նաեւ Ֆրանսացիներուն վրայ: «Ֆրանսացի ազգը Քիլիկիական ծայրայեղ վտանգի մը պահուն Դաշնակիցը լքելու ամօթութիւն չունէր»: «Փուանքարէի Տարտանէլի քաղաքականութիւնը ամօթի պղտոր մը արթնցուց երկրին մէջ» հակառակ Ռուրի եւ հատուցումներու խնդրին ու հակառակ կառավարութիւններու պայքարին, զինակցութեան ոգին նոր ուժ մը առաւ: Այդ յեղաշրջումը երեւան եկաւ Լօզանի մէջ:

Խորհրդաժողովի ֆրանսական պատուիրակութեան կ'անդամակցէին Պարոնքէն Պոմպարտ կամ Փուանքարէէն աւելի տարբեր տարօրութիւն ունեցող մարդիկ: Գլխաւոր պատուիրակն էր Քամիլ Պարէր՝ (Հռոմի դեսպանը) շատ բարձր իմացականութեան տէր մէկը: Պարոնքերու եւ քաղաքագէտներու հարցին համար անիկա իրեն օժանդակ ունէր Մորիս Պոմփառը (Պոլսոյ նախկին դեսպանը): Պատուիրակութեան զինուորական խորհրդականն էր զօրավար Վէկանը՝ մարաջախտ Ֆոշի բարեկամը: Այնտեղ էին նաեւ ծովակալ Լաքազը, Ֆրոմաժօ՝ իրաւագէտը, Մասիկլի՝ խորհրդաժողովին ընդհանուր քարտուղար, Ալքուին՝ առեւտրական մասնագէտը, Լառոշ, Պարժթոն եւ ուրիշներ:

Իսկ բրիտանական պատուիրակութեան կը մասնակցէին, բացի լորտ Քըրզընէն, Սըր Հորըս Րըմպոլտ՝ Պոլսոյ բարձր կոմիսարը, սըր Ուիլլեմ Թիրըլ, սըր Էտուրտ Բայլն, Ֆօրպս Էտամ, սըր Էտրմ Պլոք եւն.: Թուրքիոյ պատուիրակներն էին Ըսմէթ փաշա, Տոքթ. Րիզա Նուր, Զէքայի պէյ՝ Ատանայի երեսփոխանը, Շիւքրի Գայա պէյ՝ Իզմիրի քաղաքապետը:

Լորտ Քըրզըն նկատի առնելով իր առջեւ գտնուած դժուարութիւնները ճամբայ ելլելէ առաջ հասկցուց Փուանքարէին թէ բրիտանական կառավարութիւնը խորհրդաժողովին չմասնակցած՝ անհրաժեշտ կը նկատէ որոշ ու պայծառ համաձայնութեան մը գալ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ: Դաշնակիցները միացեալ ճակատ մը պիտի կազմէին: Փուանքարէ՝ «Ճիշդ պաշտօն մարդ», չէր կրնար մերժել այդ տեսակ առաջարկ մը ու որքան ալ հակառակ ըլլար Անգլիոյ արտաքին նախարարին անձնաւորութեան, ստիպուած էր տեղի տալ, որովհետեւ առ նուազն կը զգար թէ իր դիմացինը «սովորական դիւանագէտ մը չէր»:

Փուանքարէի խոստումը առանձինն ետքն էր որ լորտ Քըրզըն Փարիզ անցաւ եւ նոյեմբեր 18ի ամբողջ օրը խորհրդակցութիւն ունեցաւ Ֆրանսայի վարչապետին հետ:

«Միացեալ ճակատը» վտանգուեցաւ պահ մը, երբ սուլթանը, նոյեմբեր 17ին, ապաստանեցաւ անգլիական զրահաւորի մը վրայ: Լորտ Քըրզըն կրցաւ բացատրել Փուանքարէին թէ Վահտէտտինի փախուստը բրիտանական կառավարութեան կողմէ սարքուած դաւադրութիւն մը չէր, այլ հետեւանքն էր քէմալականներու յառաջխաղացման: Հինգ ժամ տեւեցին բանակցութիւնները — վէճը երկար տեւեց մանաւանդ երբ Փուանքարէ յիշեց Ֆրանքլէն Պուլիոնի անունը եւ համաձայնութիւն գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ՝ միակամ քաղաքականութիւն մը վարելու համար: Այդ իմաստով [illegible] մըն ալ հրատարակուեցաւ իրիկունը:

Անհրաժեշտ էր նաեւ ապահովել Իտալիոյ գործակցութիւնը: Ուրեմն լորտ Քըրզըն եւ Փուանքարէ հեռագրով խնդրեցին Մուսոլինիէն որ իրենց հանդիպի յաջորդ օրը, կիրակի, 19 նոյեմբեր, Լօզանի մէջ: Եւ այդ առտու բրիտանական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները միասին ճամբայ ելան: Երբ Փոնթ-Արլիէ հասան, Մուսոլինիին հեռագիրը բրաւ եւ յայտնեց թէ ինք անձամբ Լօզան պիտի գար: Մեկնած էր արդէն, բայց կ'ուզէր որ երկու պատուիրակները զինքը դիմաւորեն Թէրրիթէի մէջ ուր կանգ պիտի առնէր իր շոգեկառքը: Եւ խնդրեց որ անոնք իրենց ճամբան շարունակեն մինչեւ այդ քաղաքը. Մուսոլինի ճաշի պիտի հրաւիրէր զիրենք:

Փուանքարէ յատկանշանական մեկնութիւն մը տուաւ այդ հրաւէրին — «Մուսոլինի կ'ուզէ որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները իրեն խնդրարկու մօտենան՝ բռնելով Փաշական կառավարութեան»: Լորտ Քըրզըն համամիտ էր իր ուղեկցին. Սակայն, երբ Փուանքարէ Մուսոլինիի հրաւէրը նախատինք մը կը համարէր, լորտ Քըրզըն աւելի վիպականութիւն տեսաւ անոր մէջ: Այդ երախայական միամտութեամբ կատարուած խնդրանքը ախորժութիւն պատճառեց իրեն եւ յօժարակամ հաւանեցաւ ճամբան երկարել Լօզանէն անդին՝ մինչեւ Թէրրիթէ՝ գոհացնելու համար ապագայ մենատէրին քմահաճոյքը: Ֆրանսայի վարչապետը լորտին զուարթութիւնը չունէր բնաւ. կախեց ու մռայլեց: Քըրզըն կուշտ ու կուռ խնդաց. ի՛նչ անփառունակ կացութիւն ստեղծուած էր Փուանքարէի համար...

Քիչ ետքը լորտ Քըրզըն հանդիսաւորապէս լուր զրկեց Փուանքարէին բացատրելու համար թէ Մուսոլինիի նպատակը Անգլիան ու Ֆրանսան նուաստել չէր իսկապէս անիկա երկչոտ էր, ի՛նչպէս պիտի ներկայանար խորհրդաժողովին: Փուանքարէ լրջօրէն հաւատաց այդ բացատրութեան եւ շոգեկառքը Փոնթ Արլիէն մեկնեցաւ ու փոխանակ Լօզան կանգ առնելու՝ ճամբան շարունակեց մինչեւ Թէրրիթէ: Ու չորս ժամ ետքը երբ Մուսոլինի, սեփական շոգեկառքով, իր բարեկամները Լօզանէն առաջնորդեց, Ֆրանսայի վարչապետը կատղեցաւ:

Յաջորդ առտուն, երկուշաբթի 20 նոյեմբեր, երեք պատուիրակները վերսկսան իրենց խօսակցութիւնները՝ լորտ Քըրզընի հիւրանոցին մէջ (Պօ-րիվաժ պանդոկ): Մուսոլինի որ նոյն պանդոկը իջած էր, դիտմամբ ուշ եկաւ ժամադրութեան: Փուանքարէ բարկացած էր ու վեր վար կու գար սրահին մէջ՝ ակնոցին հետ խաղալով: Քըրզըն բազկաթոռին մէջ նստած՝ կը խնդար:

Յետոյ սկսան խօսիլ: Մուսոլինի որ առաջին անգամ ըլլալով դէմ դիմաց կը գտնուէր դիւանագիտութեան այդ երկու հսկաներուն հետ, շփոթած երեւոյթ մը ունէր:

— Je suis d'accord, ըսաւ Իտալիոյ վարչապետը. ամէնէն կարեւոր խօսքը զոր կրցաւ արտասանել:

Եւ սակայն կարեւոր էր այդ յայտարարութիւնը, որովհետեւ անիկա կը նշանակէր Դաշնակիցներու Միացեալ ճակատը՝ Թուրքիոյ դէմ, հոգ չէ թէ քանի մը օրուան համար:

Լորտ Քըրզըն բարելաւած էր իր ռազմագիտական դիրքը: Գործի սկսաւ անմիջապէս:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԳՈՄԸ

— o —

Իվանօ Փանասիւք, համագործակցականին վարիչ ընտրուելէն մէկ երկու շաբաթ վերջ, սկսաւ խոժոռ ու անմատչելի դառնալ: Միայն գիշերը տուն կը դառնար, կ'ընթրէր խաշած գետնախնձոր ու մինչեւ որ քունը գար՝ հաշուետախտակին վրայ հաշիւներ կ'ընէր:

Եւ սակայն, բոլոր հաշիւներն ալ միեւնոյն արդիւնքը կուտային: Այնպէս որ, երրորդ շաբթուան սկիզբը տկարակամ Փանասիւք չկրցաւ դիմանալ փորձութեան. Ճպոտին դէմքով տուն եկաւ, անկողնին տակէն հանեց ծրար մը տպածոյ եւ քաշ մը խոյ, յետոյ մատով նշան ըրաւ կնոջը, յետ մը գոցեց դուռը ու փսփսաց.

— Կնի՛կ, հաշուեցի, հաշուեցի, ու միշտ նոյնը գտայ: Ինծի ամսավճար որոշեցին 20 րուբլի Այո՛: Համագործակցականի խանութը կայ ճիշդ ու ճիշդ 400ի ապրանք: Այո՛... Եթէ բոլորը մէկ վերցնեմ, գիս վեց ամիս բանտ պիտի դնեն. Եւ սակայն, ներսում, սա ու նա՝ ամենաչատը չորս ամիս պիտի պատժէ: Հաշիւս շատ ճիշդ է. սանկ գործերու համար, ոչ մէկ տեղ աւելի պատիժ չեն տար մարդուն: Կը հասկնաս, չէ՞: Այո՛... Տե՛ս հիմա, 400 րուբլիի տեղ 4 ամիս բանտ, — ամիսը հարիւր րուբլի կուգայ՝ քսանի փոխարէն: Ուրեմն, հինգ անգամ աւելի...: Իսկ բանտին մէջ գործը աւելի թեթեւ է: Անանկ որ, խորհեցայ, խորհեցայ ու եզրակացուցի թէ՝ վերցնելով ապրանքները, կրնամ գնել երկու ձի եւ տան համար սանկ ու նանկ բաներ... Հը՞, կնի՛կ, ի՞նչ կ'ըսես սոր.

Կինը նայեցաւ տպածոյին, գլուխ քերեց ու ըսաւ.

— Տանը տէրը դուն ես, դուն աւելի լաւ կը հասկնաս սանկ գործերը...

Երկու ամիս վերջ, Փանասիւքը դատեցին ու նետեցին ծակը.

Եւ սակայն, ոչ թէ չորս, այլ երեք ամիս պառկեցաւ հոն: Թոյլ տուին որ դաշտային աշխատանք կատարէ: Բանտին մէջ Փանասիւք հանգստացաւ կազդուրուեցաւ եւ լաւ գիրքեր կարդաց: Ու յետոյ վերադարձաւ տունը ու շտկուեցաւ դէպի ժողովատեղի:

— Ահա թէ ինչ կը նշանակէ, եղբայրներ, սովետական իշխանութիւնը: Կարծես օգափոխութեան գացեր էի՝ այնքան լաւ կազդուրուեցայ: Ուժ հաւաքեցի ու հիմա մեղք չէ ընդհանրական գործերու համար աշխատիլ: Ձեր գիւղական փոխադարձ օգնութեան կոմիտէի անդամ ընտրեցէք:

— Քեզ չենք կրնար ընտրել, ըսաւ ժողովը, դուն աւազակ ես...

— Ի՞նչ, եղբայրներ, Աստուածնիդ սիրէք, ո՞վ ըսաւ որ աւազակ եմ ես... Հա՛, եթէ խոյս տուած ըլլայի դատաստանէն, բռնիք չէք, աւազակ կը նկատուէի... բայց ես, եղբայրնե՛ր, իմ աւազակութիւնս քաւեցի բանտով, ու հիմա, այլ եւս, կրկին պատուաւոր քաղաքացի մըն եմ...

Ժողովը մտածեց, մտածեց ու եզրակացուց.

— Ճիշդ է, քաւեց իր մեղքը:

Ու Փանասիւքը ընտրեց գիւղական փոխադարձ օգնութեան կոմիտէի անդամ: Փանասիւք շաբաթ մը, շաբաթ ու կէս աշխատեցաւ գերիի մը նման: Վազեց, բռնեցաւ, վճարումները հաւաքեց: Երկրորդ շաբթուան կէսուն, սակայն, տուն վերադարձաւ աւելի ուրախ, առաւ հաշուետախտը, կանչեց կինը ու ըսաւ.

— Մտիկ ըրէ, կնի՛կ, ձի ունինք, բայց կառք եւ այլ իրեր կը պակսին. Նայէ ինչ կը խորհիմ. Ձմեռ է ու անգործ պառկելէն կը ձանձրանայ մարդ. ինչո՞ւ փորձ չընեմ՝ առանց ալ խառնելու: Կոմիտէին դրամը, կ'առնեմ, կառքի եւ այլ իրերու վերածեմ ... Հը՞, գիս երեք ամիս ծակը պիտի դնեն ու Զատիկ չըսած՝ կրկին կ'ելլեմ...

Կինը պատասխանեց.

— Տանը տէրը դուն ես, դուն ինձմէ լաւ կը հասկնաս սանկ գործերը:

Ամիս մը յետոյ Փանասիւքը դատապարտեցին ու բանտ դրին որպէս մսխիչ գիւղական-տնտեսական միջոցներու:

Եւ սակայն, հետզհետէ մտաւ գիւղական խորհուրդի մէջ, ու տեղ չմնաց որ չմտնէ:

Երկու տարի յետոյ, Փանասիւքի տնտեսութիւնը աւելցաւ ու աւելցաւ, այնքան որ ճանչնալ կարելի չէր,— երեք ձի, հինգ կով, հնձան, կամնիչ, մէկ խօսքով՝ տուն մը յորդող գաւաթի նման.

Գիւղացիները կը թափառէին չուրջը ու կը մրմռային.

— Կը յաջողի շան զաւկին գործը: Մարդ քանի տարուան մէջ իսկ սանկ տնտեսութիւն չի կրնար ունենալ՝ պատուաւոր աշխատանքով... խորամանկ բան է... ի՛նչ մեքենայութիւններ կը խորհի... Աստուած ամէն է գիտէր...

Փանասիւք, երբ հինգերորդ բանտարկութենէն վերադարձաւ, գոհունակութեամբ նետեց իր տնտեսութիւնը, բանտային ֆիզիքական մշակոյթէն ուժովցած իր թիկունքը խաղցուց, ձեռքը զարկաւ գրպանին եւ ըսաւ.

— Այ գործս կարգին է, ամէն բան ունիմ. ու ամէն ինչի համար ալ պատուաւոր կերպով բանտարկուած եմ... Հիմա կը ցանկամ ապրիլ որպէս ուղեկից խորհրդային իշխանութեան եւ իբրեւ պատուաւոր քաղաքացի օրինակ դառնալով հանրային կառուցումին: Կնի՛կ, տուր գլխարկս, պիտի երթամ հանրային համագործակցականին արձանագրուելու:

Ու արձանագրուեցաւ.

Երկու շաբաթ վերջ, նոր նախագահը, հետեւելով Փանասիւքի օրինակին, յափեց թէ անոր եւ թէ ուրիշներու վճարումները եւ գնաց քաղաք՝ բանտ մտնելու:

— Ոչինչ, ըսաւ Փանասիւք, համագործակցականին մէջ չյաջողեց, մտնենք գիւղխորհին մէջ: Ես պիտի կատարեմ խոստումս:

Բայց երկու շաբաթ վերջ գիւղխորհին նոր նախագահը եւս, տեղեկացած ըլլալով Փանասիւքի բրածներուն, գանձը վերցուց ու քաղաք գնաց՝ բանտ մտնելու համար:

— Նոր համագործակցական մը պիտի կազմենք, ըսաւ Փանասիւք, բոլորն ալ աւազակ չեն անշուշտ... տղերք, բերէք ձեր վճարումները:

Վեց ամիս վերջ, Փանասիւք կրկին կանգնած էր իր ամայացած բակին կեդրոնը, կը նայէր իր դատարկուած ամբարին, պարապ գոմին, եւ քերելով փորը, կը մրմռար.

— Պատուաւոր քաղաքացի մը կրնա՞յ ապրիլ մեր ժողովուրդին հետ: Ունեցիր որքան կ'ուզես — ամէն ինչ պիտի գողնան. անիծեալ աւազակներ:

Ախ, հեղ մը ձեռքս հասնէին, ես գիտեմ ինչ կ'ընէի... գողնալ, հէ՞... Ձեղծումի եւ աւարառութեան համար կը դատեմ — տասը տարի բերդարգելութիւն եւ գրաւում բոլոր ինչքերուն: Այո: Զարկ մէկուն գլխուն, ու այլեւս ոչ ոք կը համարձակի գողնալ... իսկ սանկ վեց ամիս բանտարկութիւն տալով ու յետոյ ալ ներում բաժնելով կրճատուելուն վերջ ալ կ'ըլլայ — կը շփացնեն աւազակները, ուրիշ ոչինչ... իսկ պատուաւոր ժողովուրդին ալ մուխը կը մարեն...

ԱԼ. ԿՐԻԿՈՐԵԱՆՑ

Թարգմ. Սօսեաց Տղան

Դասակարգ չկայ

Գերմանիոյ մէջ, հիթլերականները կ'աշխատին, դասակարգային խորութիւնը կամ պայքարը հիմնապէս քանդելու համար, ստեղծել դպրոց մը, ուր բանուոր ու գործատէր հաւասարէ հաւասար կ'ուսանին ու կ'ապրին: Այսպէս միասին կ'ուտեն, մէկ սենեակի մէջ կը պառկին, միասին կը հետեւին ազգային-ընկերվարութեան փրոփականտի դասընթացքներուն. իրարու հետ եզակի կը խօսին, աչքի մէջ կը նային, գործի մասին միասին կը վիճին: Աթամի այս [illegible] րոցները իբրեւ աշակերտ [illegible] բաժին գործատէր — անոր [illegible] կու բաժին բանուոր — պաշտօնեայ [illegible]

Աթամ — դպրոցները նպատակ ունին ստեղծել գործաւոր — ընտանիքի գաղափարը, որ պիտի քաղէ [illegible] տարիքի զգացումը բանուորին [illegible] գործատէրի զգացումը [illegible] մէջ:

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ԺԸՆԵՒ.— Առ հասարակ Զուիցերիան մեծ կարեւորութիւն [illegible] դիւրութիւններ կուտայ [illegible] կազմակերպութեանց որոնց [illegible] է ճանչցնել ցեղի մը արուեստը [illegible] արուեստագէտները:

Նկատի առնելով Ժընեւի [illegible] հանգամանքը՝ միջազգային [illegible] կէտով, մշակութային օտար [illegible] խումբեր կազմակերպած են [illegible] կազմակերպելն ֆրանսական [illegible] կան, գերմանական, չինական [illegible] նկարչական արուեստի [illegible] ցուցահանդէսներ, որոնք մեծ [illegible] քրքրութիւն ու համակրութիւն [illegible] ծած են:

Ներկայիս 15 ընտրուած նկար[illegible] ներու 100 կտաւներով կը ներկայ[illegible] ուի կրկին, երեք տարիներու [illegible] ւորութեամբ, իտալական արդի [illegible] ուեստը, Զուիցերիոյ համագործակ[illegible] ցութեան նախագահին հովանա[illegible] թեամբ:

Պէտք չէ՞ օգտուիլ առիթէն [illegible] չէ՞ Զուիցերիա եկած հայկական [illegible] ցահանդէսին պէս հատ [illegible] կազմակերպել, գոնէ անգամ մը [illegible] նելու համար մեր որ եւ է մէկ [illegible] ժանիքը երկրի մը՝ ուր յանխումբ [illegible] ցած ենք միշտ մեր վէրքերը, գոր[illegible] նպաստ հայցող ձեռքերով [illegible] րլլալ տնտեսական տագնապը [illegible] գային է ու հաւաքական: Քիչ[illegible] հոգութիւն նիւթական ու ժամանակ[illegible] քարոզական՝ եւ ահա [illegible] դիւրանալ ու հայ անունին [illegible] սիրալ ու անարգար զգացումներ [illegible] մանալ: Բայց անշուշտ, Ժընեւի [illegible] գոյութիւն վարչութիւնն է որ [illegible] է հետաքրքրուի ու կարգադրէ [illegible] գական ցուցադրամայրերու [illegible] դի «Անի գեղարուեստական Միու[illegible] թեան» հետ, եթէ սակայն [illegible] թիւն ունի:

Ամփոփութիւն եղած է թէ հայ արուեստագէտները կը [illegible] սափին հանրային գործունէութեան [illegible] Յաճախ կը շեշտուի շատերուն [illegible] յութենէ գրեթէ ուծացած ըլլալ [illegible] ւալի պարագան:

Ձկայ արդիւնք առանց պատճառ[illegible]

Դժբախտաբար, օտար ձեռքով [illegible] սաւոր աշխարհի մէջ [illegible] չարիքէն ծնող բարիք դեռ չէ [illegible] ցած: Տակաւին չըմբռներ արուեստ[illegible] բարձր եւ խորունկ դերը: Դեռ կը [illegible] բաղեալ հին օրերու ծանր, անխի[illegible] նալի անատրբերութիւնը՝ գեղար[illegible] տական պահանջներու հանդէպ:

Այս պակասը անոր համար է [illegible] շուշտ՝ որ մենք չունինք [illegible] գեղարուեստի քննադատութեան [illegible] կանութիւն մը: Անտեսուած է [illegible] գարուեստի պատմութեան [illegible] կարեւոր ուսուցումը:

Ձեն պակսիր դիրք ունեցող [illegible] ինչպէս գեղեցկութեան ու [illegible] մայրաքաղաքին մէջ ապրող [illegible] տարին անգամ մը միջազգային [illegible] ցուցահանդէսներով ցեղերու ժամա[illegible] կակից արուեստներուն կանոնաւոր [illegible] պէս ծանօթանալու մեծ առաւել[illegible] թիւն ունեցող մեր Միխիթարեան [illegible] բերը: Կոչումի հակառակ [illegible] սեւ մը չէ: Եւրոպական գրակա[illegible] թեան մէջ արուեստի քննադատ [illegible] նաւորներ չեն պակսիր, գոնէ [illegible] արուեստի ուսումնասիրութեան [illegible] մար:

Ձենք սպասեր եւրոպական [illegible] մեծ քննադատներու Գիտենք թէ [illegible] ուեստի բարձր քննադատ [illegible] նշանակէ ժողովրդային մաքի [illegible] ընդարձակ եւ խոր պատրաստ[illegible] ունենալ: Կ'ըմբռնենք, նաեւ [illegible] սական մեր վիճակին անհրաժեշտ [illegible] ուարութիւնները: Մեր ուզածն է [illegible] նենալ այն՝ ինչ որ ունին մեզմէ [illegible] աւելի խեղճ ու յետամնաց [illegible] վուրդներ, որպէսզի Ազատեան [illegible] Մախոխեան մը կամ Շահինի մը [illegible] տին երկու խօսք լսելու համար [illegible] տիպուինք օտար հատորներ թղթա[illegible] տել:

Զ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԻ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

«Սիոն», Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը, իր սեպտեմբերի թիւին մէջ կը հրատարակէ ընդարձակ թղթակցութիւն մը Էջմիածնէն. Նոյնութեամբ կ'արտատպենք հետեւեալ մասը, վանքին մատակարարութեան մասին.—

Անցեալ 1932—33 թուականին ջրաղացների եկամուտը համեմատաբար լաւ էր. բաւարարում էր ոչ միայն վեհարանի եւ միաբանութեան կարիքներին, այլ եւ այնտեղից տալիս էր տուրք միաբանութեան աշխատաւոր պէտքերի համար: Բայց պարզ է, գրեթէ, որ շատ պակաս է արդիւնքը, այնպէս որ Գ. Հ. Արքեպիսկոպոսը ստիպուած էր զգուշութեան եւ յանկարծակիի չգալու համար տարեգլխից որոշ քանակութեամբ ալիւր գնել տալ. ստիպուած էր կրճատել նաեւ միաբաններին որպէս ռոճիկ նշանակած ալիւրի կամ ցորենի տուայութիւնը.

Վանքի տնտեսութեան գործադիր մարմինն է Վանական կառավարութիւնը՝ Տ. Թադէոս եպիսկոպոսի եւ Դանիէլ Ծ. վարդապետի անդամակցութեամբ, որոնք եւ հսկում են ջրաղացի վրայ, սեղանատան տնտեսութեան կատարում, շէնքերի նորոգութեան եւ այլն, վերատեսուչի եւ Գ. Հ. Արքեպիսկոպոսի վերին հսկողութեամբ:

Միաբանութիւնը բացի խաշից ստանում է ամսական դրամական փոքրիկ ռոճիկ, որ բաշխւում է բստ այսմ. Արքեպիսկոպոսները, ինչպէս եւ Տ. Մեսրոպ, Բագրատ եւ Մատթէոս արքեպիսկոպոսները, Վեհափառ Հայրապետի հաճութեամբ ստանում են 120 ր., պաշտօն ունեցող եպիսկոպոսները 90, անպաշտօնները 80, պաշտօն ունեցող վարդապետները 70, իսկ անպաշտօնները 60 ր.: Վերջինների չափով է ստանում են որպէս նորաստ Նիկողայոս վարդապետ Հին Նախիջեւանի գործակալը եւ Հաղպատի վանահայր Զաքարիա վարդապետ Բաս Համբարձումեանց եւ Հարկի ենթադրելի է նպաստ է տալիս եւ թեմական առաջնորդներից երանց, որոնք տեղական եկամուտներով հնարաւորութիւն չեն ունեցել հոգալու իրենց անհրաժեշտ պարէնը, ամսական 100, 200 եւ 300 րուբլու սահմանների մէջ: Միաբաններին 32—33 թ. տրուել է մէկական փութ, բաւարար եւ երկու փութ ցորեն կամ ալիւր անձերեան եւ այլ կարիքների լրացման համար, որ հնարաւոր չէր միայն ստացած ամսականով հոգալ: Բաշխուել է երբեմն երբեմն եւ թէյ, շաքար, սապոն, ապխտակեղէն կը տրուէր եւ մի մի ձմեռուայ վերարկուացու, որ նուէր է ուղարկուած Նանսէն հիմնարկի կողմից: Միաբաններից մի երկուսը դեռ չեն ստացել: Հիւանդ միաբանների համար բժիշկ է հրաւիրուած, դեղեր հոգացուած եւ զուրը բժշկուելու գնացողներին համեստ նպաստ նշանակուած: Մի անգամ էլ Վեհափառ Հայրապետի ծննդեան տարեդարձի առթիւ բաշխուած է խորանպներին 5—10 ռուբլի սատարք? եւ գիրքի համեմատ:

Այս տեղեկութիւններից երեւում է, որ միաբանութիւնը բաւարարուած է նիւթական կողմից համեստութեան սահմանների մէջ եւ ներկայ պայմանների թեյադրութեան համեմատ, առաջին օրինակը ինքը Վեհափառ Հայրապետը տալով, որ կամովին հրաժարուել է առանձին խոհանոց ունենալուց եւ բաւականանում է ընդհանուր սեղանատանը պատրաստուած ճաշերով, մթերքների համեմատական չափով եղած բաշխումով եւ իրեն որոշուած ամսական 250 րուբլով, բացի սպասաւորների ռոճիկից, որ հոգացւում է վանքի կողմից:

Զննելով Աթոռի սուղ միջոցներն, չէր կարելի անտարբեր մնալ գէպի գիւղական բաժանմունքի ամենի կարիքաւոր վիճակը. այս մէկ ու կէս տարուայ ընթացքում հետզհետէ նպաստ է տրուել այդ գիւղախմբերին մօտ 10.000 ր. բացի սրանից եւ առ հասարակ կարօտեալ ընտանիքների օգնութիւն է եղած ալիւրով, ցորենով, հնարաւորութեան սահմանների մէջ, Վեհափառ Հայրապետի կարգադրութեամբ:

Որո՞նք են եկամտի աղբիւրները: Տաճարը իր մոմավաճառութեամբ եւ պատահական փոքրիկ նուէրներով հազիւ կարողանում է ծածկել իր ծախսերը՝ մոմի, մաքրութեան, սպասաւորների եւ երգիչների համար, իսկ Միութեան թեմերից, շատ քիչ, գրեթէ ոչինչ օգնութիւն է գալիս, որովհետեւ թեմական եկեղեցիներն ու համայնքները իրենք դժուարութեամբ կառավարուելու վիճակի մէջ են. դեռ առաջնորդներից ոմանց, ինչպէս յիշեցինք, նպաստ է ուղարկւում Ս. Աթոռից: Մեր դրամական եկամուտը ջրաղացների աղունավարձն էր, որ այս անցած տարին շատ պակասել է, մինչեւ իսկ ոչ բաւարար միաբանութեան հաց հոգալու, եւ ապա վանքի բակում եղած փոքրիկ բանջարանոցը, որտեղից հոգացւում են սեղանատան պէտքերը: Վանքի եւ Աթոռի պահպանութեան գլխաւոր միջոցները մնում են մեր արտասահմանեան հայութեան կամաւոր նուէրները, որ ի հարկէ, դարձեալ շատ համեստ են կարիքների համեմատութեամբ: Բայց եթէ հնարաւոր է եղել առանց դրկանքի պահել միաբանութիւնը, վեհարանը եւ հոգալ մեծ տան հետ կապուած ծախսերը, այդ պէտք է բացատրել Ս. Հայրապետի խնամութեան եւ ծծման հետ կապուած բացառիկ նրբութիւններով:

ԵՐԲ ԼԻԹՎԻՆՈՎ...
ԶԷՆՔ ԿԸ ՓԱԽՑՆԷՐ
ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼՈՎ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆԸ

— ο —

Մոսկուայի մէջ վերջերս լոյս տեսաւ Պողնէրի մէկ գիրքը,— Բոլշեւիկներուն առաջին մարտական կազմակերպութիւնը, ուր կը պատմուի թէ ինչպէս, 1905—1907, բոլշեւիկները հերոսական ճիգեր կը թափէին գինելու համար բանուոր զանգուածը ընդդէմ ցարական իշխանութեան:

Տեսակ մը յեղափոխական վէպ, ուրուն գլխաւոր հերոսներն են Քրասին, Լիթվինով, Սամանիակով Առաջինը, այդ օրերուն, կը կոչուէր Նիկիտիչ, մասնագէտ էր ռումբ շինելու: Լիթվինով կը կոչուէր Ֆելիքս, երբեմն Պապաշա, կը զբաղէր զէնքի մաքսանենգութեամբ:

1906ին, Նիկիտիչ հրահանգ կու տայ Պապաշային, որպէսզի Եւրոպայէն զէնք գնել եւ երկիր անցնել:

Պապաշա (Լիթվինով) կը հաստատուի Փարիզի մէջ, Հասարակածային երկրի սպայի մը անունով, կը ներկայանայ զանիական զինագործական ընկերութեան մը, որ թեթեւ գնդացիրներ կը պատրաստէր: Բանակցութիւնները կը յաջողին, եւ ժամանակ մը վերջ զանիացի սպայ մը Համպուրգ կը բերէ քանի մը գնդացիր՝ փորձի համար: Փորձը լաւ յաջող կ'անցնի, ապսպրանքները կը տրուին: Պապաշա, հրացանները եւ փամփուշտները ճամբելու համար, կը դիմէ Լիէժի զինագործական ընկերութեան: Իրեն կ'օժանդակէին պելճ ընկերվարականները:

Այժմ պէտք է փոխադրել եւ երկիր անցընել այդ զէնքերը: Ամէնէն դժուար հարցն է այս: Պապաշա խորապէս կ'ուսումնասիրէ Եւրոպայի նաւահանգիստները, ի վերջոյ կ'որոշէ մաքսանենգութիւնը կատարել պուլկարական նաւահանգիստի մը վրայով: Հաղորդակցութեան մէջ կը մտնէ մակեդոնացի յեղափոխականներու հետ, իրեն օժանդակ կ'առնէ կոմիտաճի մը, Թուֆէնկճիեւ, որ մասնագէտ էր ձեռնատումբերու պատրաստութեան մէջ.

Կացութիւնը երկար բարակ քննելէ վերջ, Պապաշա կամ Լիթվինով յարմար կը դատէ խնդրել պուլկար կառավարութեան թոյլտուութիւնը՝ Վառնա փոխադրելու համար զէնքերը, այն պատրուակով թէ մաքսանենգութեամբ, յետոյ անմիջապէս, պիտի տանի Թրքահայաստան: Պէտք էր վստահեցնել պուլկար կառավարութիւնը թէ մակեդոնացի յեղափոխականները կ'օգնէին Հայերուն, յաջողցնելու համար ընդհանուր ըմբոստութիւն մը հասարակաց թշնամիին՝ Թուրքին դէմ: Եւ որովհետեւ Մակեդոնացիները կը վայելէին կառավարութեան օժանդակութիւնը, ոչ մէկ կասկած կը մնար իր առաքելութեան յաջողութեան մասին: Պուլկար պաշտօնեաները օժանդակեցին մեզի, չեմ գիտեր, հայրենասիրութենէ՞ մղուած, Թուրքիոյ դէմ իրենց ատելութենէ՞ն տարուած, թէ նուազ պատուաւոր զգացումով մը առաջնորդուած, իրականութիւնը այն է որ, կ'ըսէ Լիթվինով, մեզի ցոյց տրուեցաւ ամէն ապահովութիւն զէնքերը պուլկարական նաւահանգիստէն անցընելու համար Թրքահայաստան: Զէնքերը հասան Վառնա, պաշտօնէութեան վերածուեցաւ կլոր գումար մը: Այժմ անհրաժեշտ էր զէնքերը Վառնայէն փոխադրել կովկասեան եզերքները: Ֆիումէի մէջ 30.000 ֆրանքով կը գնեն նաւ մը, որ, կուսակցական ներքին փոփոխութիւններու եւ դրամին ուշացման պատճառով, ամիսներ վերջ միայն կը մեկնի Վառնայէն: Երեք օր վերջ, Լիթվինով Սոֆիայի մէջ կը լսէ թէ նաւը փոթորիկի մը պատճառով, խրած է ռումանական ծովեզերքին առջեւ: Վախնալով որ ռումանական ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ զիրենք, նաւապետն ու ընկերները կը թողուն զէնքերը, նաւը եւ ամէն բան ու կը փախչին: Զկնորսները կը հանեն, աւարի կու տան զէնքերը: Լիթվինով կը վազէ Պուքրէշ, բայց ի՞նչ կրնայ ընել: Ռուս հիւպատոսը կուահած էր արդէն զազտնիքը եւ ամէն միջոց ձեռք առած: Ժամանակ մը վերջ նաւապետը կը ձերբակալուի Օտեսայի մէջ եւ կը դատապարտուի բերդարգելութեան: Իր հարցաքննութեան ընթացքին, կը մատնէ Լիթվինովը եւ անոր կատարած բանակցութիւնները պուլկար իշխանութեանց հետ: Դիւանագիտական միջադէպ մը կը ծագի, որովհետեւ ոչ միայն պուլկար ստորադաս պաշտօնեաներ, այլ եւ զօրավար Սավոֆ, այն ատեն պատերազմական նախարարը, ծանօթ էին այդ մաքսանենգութեան:

Այս պատմութիւնը դեռ մէկն է Լիթվինովի յեղափոխական գործունէութեան, որուն լծուած էր ան մեծ հաւատքով, խանդավառութեամբ եւ այնքան յամառութեամբ, որ, այսօր ալ, նոյնքան յամառութեամբ պիտի աշխատի արգիլել նման մաքսանենգութիւն մը:

Թէեւ այդ մաքսանենգութիւնը, ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր, պիտի կատարուէր նոյն նպատակով,— ընդդէմ բռնապետութեան:

Սակայն տարբերութիւնը այն է որ փոխուած են օրերը եւ անձերը, նոյն իսկ Լիթվինովի ... փորը, որ մեծ է հիմա:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

— ο —

Կիրակի օր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի փրոֆէսիոնէլ խումբերուն ախոյենական 5րդ շրջանը: Ամէնէն հետաքրքրական մրցումը եղաւ Փարիզի մէջ: Մրցող խումբերն էին Փարիզին երկու մեծ ու ժողովրդական խումբեր՝ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի եւ Ռէտ Սթառ Օլէմփիք: Այս խումբերուն խաղացողները գրեթէ ամբողջովին միջազգային խաղացողներէ կազմուած են: Բերդապահներն են Հայէն, որ Աւստրիոյ ազգային ֆութպոլի խումբին բերդապահն ըլլալով, երկու տարի է որ Ռասինկին կը խաղայ, իսկ Ալէքս Թէպօն ծանօթ է իբր Ֆրանսայի ազգային խումբին բերդապահը:

Մրցումը տեղի ունեցաւ Սէնթ Ուէն. Սթատ տը Փարիի մէջ, որ կը պատկանի Ռէտ Սթարի: Սէնթ Ուէնի ոստիկանութիւնը կը հսկէր կարգապահութեան, նկատի առնելով հետաքրքիրներու բազմութիւնը

Ժամը 2ին արդէն Սթատը լեցուած էր եւ ժողովուրդը իրար կը հրմշտէր: Շատեր նոյն գտնելու սարսափ ունեցան, որովհետեւ եթէ ներս ալ մտնելու ըլլային, խաղարկութիւնը պիտի չպիտի տեսնէին:

Ժամը ճիշդ 3ին սկսաւ մրցումը Ռասինկի յարձակումով: Գնդակը 10 վայրկեանի մէջ բերդէն միւս բերդը տարուբերուելէ վերջ 11րդ վայրկեանին Ռասինկի «զօրնէ»ի մը ըլլալով, հոլանտացի Սաղ գլուխով կէտ մը կը նշանակէ: Այս միջոցին Ուրուկուէցի Ֆինամօր գլուխէն կը վիրաւորուի եւ դաշտէն դուրս ելլելով կը դարմանուի ու երեք վայրկեան վերջ նորէն կը վերադառնայ ծափերու մէջ:

Գնդակը 5 վայրկեան օդին մէջ տարուբերուելէ յետոյ, վերջապէս կը հասնին Ռասինկի խաղացողները Ռէտ Սթարի բերդին առջեւ եւ խառնաշփոթութենէ մը օգտուելով Ռասինկի կեդրոնի յառաջապահը՝ Մէրսիէ զօրաւոր «շիւթ»ով մը կը նշանակէ կէտ մը:

Այս անգամ ալ Ռասինկէն աւստրիացի Ժորտան ոտքէն կը վիրաւորուի եւ ուսամբարձ դաշտէն դուրս կը հանեն: Դարմանուելով 7—8ր վայրկեան վերջ կը վերադառնայ դաշտ, բայց միշտ կը կաղայ: Եւ մինչեւ առաջին մասը վերջանալը երկու խումբերը 1—1ով հաւասար են:

Երկրորդ խաղամասը սկսելէն երկու վայրկեան վերջ, նոյն Մէրսիէն նորէն շփոթութենէ մը օգտուելով փոքրիկ հարուածով մը գնդակը Ռէտ Սթարի բերդէն ներս կը սահեցնէ: Գնդակը միշտ կանոնաւորապէս մէկ բերդէն միւսը կ'երթայ ու կու գայ, բայց ի զուր, երկու խումբերուն բերդապահները եւ պաշտպանողական գիծը գնդակը միշտ ետ կը դրկեն. այնպէս որ այլ եւս անկարելի է նշանակէտ շահիլ: Ամբողջ Սէնթ Ուէնի երիտասարդութիւնը, որ ներկայ էր իրենց խումբին յաղթութիւնը տեսնելու համար, միաբերան կը պոռային.—«Ռէտ Սթա՛ր, Ռէտ Սթար, յառաջ եւ յաղթութիւն»:

Բայց հակառակ ասոր, Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի յաղթեց Ռէտ Սթարի 2ի դէմ 1 նշանակէտով եւ հռչակուեցաւ «Փարիզի Տէրը» ֆութպոլի խումբ:

Երբ խաղը լրացաւ ու ժողովուրդը դաշտէն մեկնեցաւ, Սթատէն մինչեւ Փորթ Քլինեանքուռ գրեթէ 5—6 վայրկեանի չափ օթօպիւսները, թրամվէյները եւ թաքսիները չէին կրնար դարձել, որովհետեւ ժողովուրդը խուռներամ կը քալէր:

Այս մրցումին ընդհ. հասոյթն եղած է 117,450 ֆրանք, որ մինչեւ հիմա եղած ախոյենական մրցումներուն մրցանիշը կոտրած եւ անցած է:

* Այս կիրակի Սթատ Քոլոմպի մէջ տեղի պիտի ունենայ նոյնպէս ախոյենական մեծ մրցում մը: Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի պիտի մրցի Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկի դէմ, որ փրոֆէսիոնէլ խումբերուն դասաւորման գլուխը կը գտնուի 9 կէտով: Շատ հետաքրքրական մրցում մըն է որ տեղի պիտի ունենայ, որովհետեւ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի ու երկու կէտի տարբերութիւն ունի ամէն ջանք պիտի թափէ, հաւասարելու համար անոր:

** Կիրակի օր Վիէննայի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային ֆութպոլի մրցում մը: Աւստրիոյ ազգային խումբը մրցեցաւ Չեխոսլովաքիոյ համապատասխան խումբին դէմ եւ 2ի դէմ 2 կէտով հաւասար մնացին:

** Օսլոյի (Նորվէկիա) մէջ ալ տեղի ունեցաւ Նորվէկիոյ եւ Տանիմարքայի ազգային խումբերուն միջեւ մրցում մը: Նորվէկիա յաղթեց Տանիմարքայի 3ի դէմ 1 կէտով:

** Հէլսինկֆորսի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆինլանտայի եւ Շուէտի ազգային խումբերուն միջեւ մրցում մը: Ֆինլանտա յաղթեց 5ի դէմ 4 կէտով:

** Իսկ Փրակայի մէջ տեղի ունեցաւ Վիէննայի եւ Փրակայի ֆութպոլի զատուած խումբերու միջազգային մրցում մը, ուր Վիէննա յաղթեց Փրակայի 4ի դէմ 2 կէտով:

** Ֆրանսայի ազգային աթլէթիք խումբը որ Մակտէպուրկ (Գերմանիա) գացած էր գերմանական համապատասխան խումբին դէմ մրցելու, գրեթէ շատ գերութեամբ յաղթուած է 95 կէտի դէմ 55 կէտով:

** Ֆրանսացի նշանաւոր «մրցանիշ կոտրող» եւ աթլէթիք Ժիւլ Լատումէկ, որ Ռուսիա հրաւիրուած էր շարք մը մրցումներ կատարելու, շաբաթ օր իր առաջին մրցումը բրած է Սթատ Տինամոյի մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ներկաներու մէջ էին պետական պաշտօնեաներ եւ ֆրանսական դեսպանը:

Մրցումին տեւողութիւնն էր 1000 մեթր, զոր Ժ. Լատումէկ վազեց 2 վայրկեան, 29 երկվ. 6/10, Ռուս Տր—նիսով 2 վայրկ. 32 9/10 երկվ.:

Բայց Տէնիսով կոտրած է ընդհ. Ռուսիոյ նախկին մրցանիշը՝ որ էր 2 վայրկ. 34 8/14 երկվայրկեան:

ՀՐԱՆՏ ԱՐԱՔԵԼԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՋ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 սեպտ.).

— «Այն, ինչ որ չկրցան կամ չուզեցին ընել Համիտները ու Թալէաթները անգամ, կ'ընէ ահա Մ. Քէմալի «արդիական» կառավարութիւնը: Ու կ'ընէ այն ատեն, երբ ո՛չ հայ յեղափոխական ոչ մէկ ույժ կայ Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ որ եւ է ընդդիմութիւն, ոչ ալ նոյն իսկ որ եւ է տարրական հնարաւորութիւն՝ եկեղեցիի մը, դպրոցի մը, ազգային մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման համար:

Կ'ընէ, ընդհակառակն, այն ատեն, երբ Հայաստանի իշխանութիւնը իր սիրակցորդ բարեկամն է եւ իր բոլոր ոճիրները ներող, աւելի ճիշդը արդարացնող: Երբ Եգիպտոսի մէջ բազմած է հայազգի դեսպան մը՝ «ընկ. Կարախան»: Երբ հայանուն թշուառական վարժապետներ Պոլսոյ մէջ հայ մեծասքանչ լեզուն անգամ կը թրքացնեն: Երբ «ազգային» իշխանութիւններու անունով զանազան «պէյ»եր ու «աղա»ներ Թուրքէն աւելի կ'աշխատին թրքացնել հայ նորահաս սերունդը Թուրքիոյ մէջ: Երբ, վերջապէս, մէկի եւ երկուքի փոխարէն, հարիւրներ ու հազարներ են, ազատ արտասահմանի մէջ, Թուրքի հացին լիզ խող ու Թուրքին հետ հաշտութիւն ու բարեկամութիւն քարոզող ստրուկներ կամ քաղաքական գէշուներ...

Հայոց Ազգ. Սահմանադրութեան ջնջման փաստը կուգայ անգամ մը եւս վկայելու թէ Թուրքը տակաւին գոհացած չէ ո՛չ անցեալին մէջ կազմակերպած իր ջարդերէն, ոչ ալ իր գործադրած ոճիրին առթիւ իրեն ընծայուած պատիւներէն ու արդարացումներէն, որոնք կ'ուգան նոյն իսկ «հայկական» շրջանակներէն: Հետեւողական՝ իր հայասպան ծրագրին մէջ, Թուրքը կը գործէ ամէն ուղղութեամբ, ամէն գնով ոչնչացնելու հայ ժողովուրդը: Համարձակօրէն իր ամբողջ ու հանրածանօթ քաղաքականութենէն զատ, որ ուղղակի եւ առաջին հերթին կը սպառնայ «հայկական սեպ»ի խորտակման, Թուրքը կը հետապնդէ հայ տարրի տկարացումն ու ոչնչացումը նոյն իսկ ազատ արտասահմանի մէջ, հրահրելով հայկական ներքին կեանքի պայքարները ու պառակտումը եւ բանիւ ու գործով աջակցելով այդ պայքարներուն և պառակտումի հայանուն սպասներուն: Թուրքը միեւնոյն ատեն շատ կը տեսնէ քանի մը տասնեակ հազար հայ խլեակներու ազոքսելի գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջ եւ օրը օրին կը հնարէ նորանոր միջոցներ ու «տեսակէտ»ներ, վերջնապէս անողնայար դարձնելու համար հայ տարրը եւ «կամովին» ձուլելու, թրքացնելու համար զայն»:

ԵՐԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (7)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ — (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Ըսի.— «Ֆարօ աղա, ես խօսք տուած եմ քեզ ծառայ զառնալու, բայց դուն ալ խօսք տուր որ ոչ ոք զիս չմատնէ».

— Իմ պապուս բախտը քեզի, ոչ ոք չի կրնար ծուռ նայիլ: Եւ դուրս ելայ քարայրէն, ուր թողուած կը մնային երկու ընկերներս Ազատուած էին այլ եւս:

Ճենթի նման բոլորս կը նայիմ, Սմբուլ եւ Սարգսի գիւղերը կը փնտռեմ. տակաւին չկան. Քիւրտերը աւարը կը բաժնեն, առիւծի բաժինը Ֆարոյին թողլով:

Ֆարօն առանձնացուց եւ զիս եւ ըսաւ

— Նայէ տղաս, քեզ ազատելուս համար պապուս բախտը տուած եմ, սակայն աս տուած ապրանքներդ անջան բաներ են. Ընկերներս գժգոհ են, ու կ'ուզեն քեզ մեռցնել, եթէ ուրիշ տեղ պահուած լաւ բաներ ունիս, ինծի տուր, ես քեզ նոյթ գործաւոր կը տանիմ եւ իբրեւ եղբայր իրարու հետ կ'ապրինք:

— Ունիմ, աղա ըսի, բայց վարը մեր այգին պահած եմ լաւ ու թանկագին լաթերը, նոյն իսկ կնոջս ոսկիները եւ ոսկեղէն զարդերը:

Ուրախացաւ Ֆարօն: Դարձանք ընկերներուն քով, եւ իրեն բաժին ինկած քուրքերը կռնակս բեռցնելով եւ ընկերներուն կարգ մը խրատներ տալով, իջանք գէպի մեր այգին:

Սատանի հրացանի ձայներ կը լսուին Մանկայ կողմերը. Ֆարօն կ'ըսէ թէ Հաճի Մուսաբէկն է, Մանուկ գիւղը պիտի այրէ եւ բարձրանալով Քանայ լեռ, պիտի ջարդէ հոն եղած ժողովուրդը: «Դուն բախտաւոր ես որ Ֆարոյի ձեռքն անցար, եթէ տղաներէդ դահանամ, քեզի ոչ մի վնասանք չպատահար»:

Մեր քարայրէ պաշարուիլը եւ իմ բռնուիլս մեր պարագաները կը տեսնեն: Բերսօն անմիջապէս մեծ աղջիկս Լուսմարը մայրիկիս կը յանձնէ, իսկ պզտիկ Հերմինէն գրկած զար ի վար կուգայ: Ազգականներս կը համոզեն, — «Մի երթար, դուն չես կրնար օգտակար զառնալ Մարգարին, ինքզինքդ ալ կը վտանգես»: Բայց ան կը մերժէ բոլոր.

— Ի՞նչպէս գիմանամ, իմ տարիներու սիրած ու պաշտածը երբ կը տեսնեմ զազանի ապարի տակ, ու մեռնելու դատապարտուած, այս ի՞նչ պահեմ այս կեանքը: Ի՞նչ քաղցր է որ իմ արիւնս խառնուի անոր արեան հետ, ինչո՞ւ ապրիմ, ու քաշեմ այս տակալի ցաւերը զոյն կարենալ յետոյ:

Ու կը համբուրէ ամէնը եւ քրտնաթոր ու արցունքոտ աչքերով կը հասնի մեզի:

— Տե՛ր, Մարգար, տուր առանց խնայելու ինչ որ ունինք, գուցէ եւ ազատիս:

Ֆարօն կը հարցնէ.— Ո՞վ է այս կինը եւ ինչո՞ւ կուլայ: Կ'ըսեմ թէ իմ կինս է. երբ տեսած է որ ես բռնուած եմ, եկած է ինծի միանալու եւ կուլայ անոր համար որ զիս չսպանեն:

— Մի լար աղջիկս, ըսաւ Ֆարօ, ձեր փրկութիւնը ձեր տուածին մէջն է, եթէ դոհ մնամ, փրկուած էք:

Այգին էնք, ցոյց կուտանք այն տեղը ուր պահուած է մեր ոնտուկը: Սուրբէն յետոյ Ֆարօն ըսաւ.

— Աղջիկս, դուն հոս կեցիր, վրտանգ չկայ, Քիւրտերը լեռն են, ես Մարգարի հետ գիւղ կ'երթամ, այս ապրանքները կը տանինք, թիակ մը, կամ բրիչ մը առած շուտ մը կուգան հոր բանալու:

Ու իր հացի տոպրակը յանձնելով Բերսոյին, ըսաւ.

— Հոզ մի ըներ, փրկուած էք:

Բերսօն իր բալիկով մնաց պահուած որթատունկերու տերեւներու տակ, իսկ ես աւարի պարկը շալկած, գիւղ մտանք:

Մեզի հանդիպեցաւ Ջուլկի Թումասի կինը Արեգնազ, ուռուցեալ ու կմախք դարձած.

— Ա՛խ աչքս կուրնար, Մարգար քեզ այս վիճակին չտեսնէի: Ամէն տեղ գիակ, փողոցները, փոշիներուն մէջ, կիսաքանդ տուներու մէջ խումբ խումբ ջարդուած, պառի տակերը, դողկացած, ծիւրած եւ կմախքացած աղջիկր:

Փողոցին մէջ քիւրտ լաճուկներ խումբ մը կիներ ու պզտիկներ հաւաքած այրելու կը տանին:

Որէկուան կուշտ ու կուռ օճախներ, այսօր աւեր ու խաւար, մահուան ուրուական կը դառնան հոն: Զկան ծանօթներ ու բարեկամներ, անոնք բոլորը այս գիակներն են: Ալ ինչո՞ւ եւ որո՞ւ համար կը ջանամ ազատութիւնս փնտռել, ես որմէ՞ն աւելի արժէք ունիմ, ինչո՞ւ իմ արիւնս ալ չխառնուի անոնց արեան հետ:

Բայց կը զգամ որ անդին, այգիներու տերեւներուն մէջ պահուած է Բերսօն իր հոգեհատորին հետ եւ իմ դարձիս կը սպասէ:

Հասած ենք տուն: Մեր գիւղի Տէր Սարգիսի տունն է: Անմիջապէս կը ձեռնարկեն տարազս փոխելու, գլուխս երկար քօլօզ մը, վրաս քրտական ապա մը եւ շալվար: Կը սոսկամ այս տարազին տակ մտնելով, չեմ կրնար հաշտուիլ այս իրողութեան հետ: Ա՛խ, ի՞նչ կ'ըլլար, կը խորհիմ մտովին, տարազս չփոխէր: Մերժեմ, գուցէ եւ իմ տարազով յօժարի զիս փրկել: Բայց իմ վարանումս Ֆարոյի արժանապատուութեան դէմ կուգայ, ու իր արիւնկան ձայնով կը կանչէ — Շուտ ըրէ մեղ պատող կայ: Համակերպելով կը փոխեմ տարազս, բրիչ մը առնելով դուրս կ'ելլենք եւ այգին կը հասնինք ուր զարմանալով կը սպասէր Բերսօն:

×

Միջանկեալ ըսեմ որ, երբ ես անտուկս կը պահէի այգիին մէջ, հօրեղբօրս աղջիկը Մաչօն ուզեց որ իր սնտուկն ալ իմինիս քով պահուի: Ամէն ատեն սնտուկիս պահուած տեղը կը հարցնէր եւ ես ցոյց կուտայի: Գիշեր մը մեր դրացի Հոխոփմէի տղայ Արգարի հետ, այն ալ իրենց սնտուկը շալկած կը փոխադրեն այգին ու կը պահեն իմ սնտուկիս քով: Այս վերջինը Ռուսաստանէն նոր վերադարձած էր եւ ընտիր ապրանք ու առարկաներ ունէր: Կը խորհէին թէ երբ իմինիս քով պահած ըլլան իրենց սնտուկները, ապահով կ'ըլլան: Ես այս կարգադրութենէն լուր չունէի:

Կը բանամ հորը, դուրս կը հանեմ իմ սնտուկը, անմիջապէս կ'երեւայ հօրեղբօրս աղջկան սնտուկը: Բնական է Ֆարօն կը հրամայէ որ ան ալ կը հանեմ:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

մաձայնեցաւ որ Սուրիոյ մէջ տարիէ մը ի վեր հաստատուած գաղթական-ներուն զաւակներն ու կիները իրենց կարգին մտնեն Սուրիա: Իրաքեան կառավարութեան կողմէ վարկեր յատկացուած էին անոնց ճամբու ծախքին ու սննդեղէնի հարցը ապահո- վելու համար, մինչեւ ճեղքէ:

Մարզպանը չատ կը ցաւի այն թէ-նամական վերաբերմունքին համար որով կարգ մը տարեր կը ջանան չա-հագործել այս մարդասիրական ա-րարքը, վերագրելով քաղաքական նպատակներ:

Ժանտախտի վախ կայ Վալանսի մէջ

Վերջերս լուր տարածուած էր թէ ժանտատենդի համաճարակի մը հե-տեւանքով, բազմաթիւ մահեր պա-տահած են Տիէփ մէջ (Վալանս): Թեր-թերը կը գրեն թէ անճիշդ է այս լու-րը, եւ միայն 12 հոգի հիւանդացած են: Մակայն եւ այնպէս, ջուրերը քն-նութեան ենթարկուելով, հաստատ-ուած է թէ վարակուած են: Շրջանին առողջապահական քննիչը գացած է տեղին վրայ քննելու ջուրի աղբիւր-ները եւ խողովակները եւ անհրա-ժեշտ միջոցները ձեռք առնելու:

Հանքը կճմուեցաւ երեւ զերագման..

Գրած էինք թէ հրդեհ ծագելով Կալ-լեսի երկրի ածխահանքին մէջ անկարելի եղած է փրկել 264 հան-քագործներ: Սեպտեմբեր 25ին կն-քուեցաւ արկածահար հանքը, իբրեւ քստմնելի գերեզման մը: Ուրեմն, ողջ մնացողներն ալ անգործութեան դա-տապարտուած են: Անոնցմէ 700 մա-նուկներ կ'ողբան իրենց հայրերուն կամ մօտաւոր ազգականի մը մահը:

Միւս կողմէ, ընդհ. գործադուլ մը կը սպառնայ Կալլեսի երկրին մէջ. Աշխատավարձի կրճատման խնդիր ծագած ըլլալով, վախ կայ որ 130,000 հանքագործներ գործադուլ հռչակեն հոկտեմբեր 1ին:

ՃԱՓՈՆ ԵՒ Ժ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ համաձայնեցան, արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի հիւսիսային գծին վաճառման մասին: Ճափոն 140 միլիոն եէն պիտի վճարէ իբրեւ գին եւ 30 միլիոն ալ՝ իբրեւ հատուցում ճամբուած խորհրդային պաշտօնեաներու:

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՆԵԼՈ-ԳԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Թաշանիստվորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181, Cours Լաֆայէթի սրճարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անդրոյ» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»» · · «««

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

Կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՊՕՐՏՕԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ՍԷՆԹՈՆ. ՄՈՒԼԷՆ ՊԼԱՕԻ մէջ.

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Մեծ նուագահանդէս

Կազմակերպուած GREGOR et ses GREGORIENSներու կողմէ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Théâtre CAPITOLEի մէջ

Իսկ կիրակի 30 Սեպտ. ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ժամը 3էն մինչեւ 7ը եւ իրիկուան 9էն մինչեւ ժ. 1 Au Parc des Sports Piscine Municipaleի սրահին մէջ

կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Ingenieurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche — Métro: Trinité

Գեղարուեստական ճոխ բաժին – երգ. պար եւ արտասանութիւն:

Կը ներկայացուի ԹԻՒ ՀԻՆԳ ԽԵՀԱԳԱՐԸ (զաւեշտ)

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերին: կը նուագէ Փարիզի ծանօթ

PIZAROի նուագախումբը Orchestre ARGENTINE

Պարի միջանցքներու աչքը լոյս

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

Բոլոր տոմսերը Թոմպոլայի իրաւունք ունին:

Տոմսերու գինեը՝ այրերու 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50:

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ի ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆԸ:

Հաղորդակց. միջոց. Autobus 4, 9, B, AJ, AF, CN, 5, CE, 26:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Անկէնի Լճին դիմացը A la Cascade du Lacի գեղեցիկ սրահին մէջ

97 Grand'Rue. Enghien - les - Bains.

Կը խօսի Բժիշկ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Տախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

Կառ. տու Նորէն Շոգեկառքը կը մեկնի 2.25ին, 2.35ին եւ 2 1 ին.

Աշնուտիւն է Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը. եկեղեցւոյ Օծման երրորդ տարե-դարձին առթիւ, հրաւիրած է Վիճա-կիս բարեխնամ Առաջն. Վսեմաշ-նորհ Եպիսկ. Վերապետեանը՝ պատա-րագելու, որ յաւարտ Պատարագի պիտի օրհնէ աւանդական Մատաղը:

Զայս ի գիտութիւն ծանուցանե-լու Փարիզի եւ Շրջակայից բարե-պաշտ հայութեան, այցելուներէն կը խնդրուի նկատի առնել հետեւեալ ժամանակացոյցը: Կառ տու Նորէն առնել կրկնաթուղի 8.49, 9.51, 10.22 կամ 10.51 եւ իջնել Վիլիէ լը Պէլ կայարանը: (Ծնկք)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկին Գրիգոր Փօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Փօյաճեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտ-նեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակ-ցութիւն յայտնեցին՝

Այրի տիկ. ՆԱԶԵՆԻ ՓՕՅԱՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, բաքանքի եւ մարշան փա-րէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS — Tél. Archives 05 93

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Կ'ուզուի Ափիեսոր

Փարիզէն 100 քիլոմեթր հեռու քաղաքի մը մէջ հաստատուած ծա-նօթ դերձակատունէ մը կ'ուզուի լաւ ափիէսոր (appiéceur) մը որ կա-րենայ կարել 200 կտոր մէկ տարուան մէջ:

Կը պահանջուի շատ լաւ յանձնարարականներ իր աշխատած տեղե-րէն: Մանրամասնութեանց համար դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ՎԶՆՈՑ (քաշ - քոլ), ՓՈՒԼ - ՕՎԸՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

CACHE - COLS EN LAINE, PULL - OVER, GILETS ET GANTS DE LAINEի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis. Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ Gutemberg 57-57

Միշտ տրամադրելի է բնեիր մըերէ մը՝ անմրցելի գիներով:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 Ֆր. վճարում:

Ձրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ:

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** — **Tél. Gut 40 - 37**

Մուրատեան Վարժարան, Սեվր

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամսուն սկիզբը.

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ աշակերտներ: Տեսչութիւնը նկատի առնելով օրուան տնտեսական պայմանները բարենպաստ է Թոշակի հարցը եւ ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայէ իրենց զաւակներուն ազգային բարձրագոյն դաստիարակութիւն տալ ուզող ծնողներուն.

Մանրամասն տեղեկութիւններու կամ արձանագրութեան համար դիմել Մուրատեան վարժարանի Քարտուղարութեան.

Secrétariat du Collège Arménien S. Moorat. 26, Rue Troyon. Sèvres (S. & O.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1, Bld. du Nord, 1, le Raincy (S. & O)

Վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին:

Ցրիւ ... աշակերտուհիներուն թիւը լրացած է, կ'ընդունուին միայն Թոշակաւոր աշակերտուհիներ դիւրամատչելի պայմաններով

Վարժարանը կ'ապահովէ իր աշակերտուհիներուն առողջ դաստիարակութիւն: Խնամով կ'աւանդուին ուսման բոլոր ճիւղերը, ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ ուսուցիչներու կողմէ. Հոգ կը տարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն:

Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի ձեռարուեստի եւ ձեռագործ ճիւղերուն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին երկուշաբթի, չորեքշաբթի, կիրակի կէսօրներէ առաջ:

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փաղըր արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

Փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Ընդամ՝ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld des Vignes, MARSEILLE — Téléphone: COLBERT 58-10

Կեդրոնատեղի Փարիզի Հիւսիսային եւ Կեդրոնի շրջաններու

EMILE VIAL 22, Rue Fontaine, St. Denis. Tél. Plaine: 09 - 95

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Daniehan 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը

46, Rue Thiers, Billancourt, Métro: St. Cloud կամ Marcel Sembat

Խանութը կրնայ ուրիշ գործի ալ յարմարիլ: Տարեկան վարձք 2500 ֆրանք առանց չարժի: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Գ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի:

ԾԱԽՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

ԾԱԽՈՒ է կանխիկ փոքր գումարով, առեւտրական կեդրոնի մէջ, գեղեցիկ խանութ մը: Դիմել՝ Mr. GRIE. 7, rue PAUL LELONG, Paris, Téléphone Gut. 40 - 37:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e) — Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

ԳԼՈՒԽ 22ՐԴ

ՊԱՐԱՊ ՏՈՒՆԸ

Թրըսֆըրտ նայեցաւ փողոցին այն կէտը ուրկէ ծածկուած պլուխով կինը դուրս ելած էր:

— Տիկին Նիքօլա ճէքին, հէ՞, բսաւ մտածկոտ, կեցիր նայինք, մեռնողին ազգականուհիներէն է այնպէս չէ՞

— Ալֆրէտին քեռիկինը, պատաս-խանեց Ճէնիսըն. անոր հօրեղբօրը հետ ամուսնացած էր... եթէ Ալֆրէտ վերադարձած չըլլար — իշխանու-թիւնները, լսածիս համաձայն, անոր մահը կատարուած իրողութիւն նկա-տեր են — Տիկին Նիքօլա ճէքինը եւ իր զաւակները Դանիէլի ամբողջ հա-րստութիւնը պիտի ժառանգէին...

— Շա՞տ հարուստ էր...

— Զանէն աւելի հարուստ մարդ է եղեր կ'ըսեն. երկու, երեք հարիւր հազարնոց. եւ այդպէս իմացած եմ գոնէ...

— Ուրեմն քանի որ Ալֆրէտ ճէքինը մեռած է... հը՞...

— Այո, անոնք պիտի ժառանգեն կարծեմ եթէ, սակայն, անիկա ա-մուսնացած չէր. կրնայ ըլլալ որ Ա-մերիկա կին ունի..

— Ձեմ կարծեր, մինչեւ հիմա մէջ-տեղ կ'ելլէր... հըմ... անիկա տարօ-րինակ հանգոյց եղաւ, տղաս... Նի-քօլա ճէքինի բնտանիքը կասկածի տակ է... հիմա միտքս ինկաւ, հար-ցաքննութեան օրը դատարանն էին, բժիշկ Գրատենն ալ անոնց հետ նստած էր

— Գրատենը Տիկին Նիքօլա ճէքինին եղբայրն է. անիկա «Օրիորդ Գրատեն» էր ամուսնութենէն առաջ...

— Օ՜հ, խնդիրը հետզհետէ սկսաւ, տը-ղաս. տարակոյս չկայ որ այս փողո-ցին անդին ծայրէն՝ Շայնօյին կառ-քով Քօպլընի Արծաթը գացողները Ալֆրէտ ճէքինն ու բժիշկ Գրատենն էին... այս փողոցին մէջ կ'անյայտա-նան եւ կէս ժամու չափ երեւան չեն ելլեր... ո՞ւր գացին, հարկաւ այս կողմերը տեղ մը... եւ հիմա, գիշեր-ուան նոյն ժամուն, կը տեսնենք Տի-կին Նիքօլա ճէքինը... կասկածելի ե-րեւոյթ է... ո՞ր դուռէն դուրս ե-լաւ.

— Ձեմ գիտեր պատասխանեց ան՝ նիւթն տուներուն նայելով. ըսել կեր-պով տեսնել անկարելի է, մութ է...

— Քալէ նայինք, բսաւ լրագրողը ճամբայ ելլելով:

Ցանկարծ կանգ առաւ տունի մը առջեւ որուն գետնայարկը խանութի մը արտաքին երեւոյթը ունէր

— Կարծեմ այս տունն էր, բայց մութ է... կրնա՞ս կարդալ պատու-հանին վրայի անունը... տեսա՞ր...

Ճէնիսըն աչքերը բացած նայեցաւ պատուհանին վրայ կախուած նշանա-տախտակին եւ կարդաց.

ՐԻԿՐԷՅԹԸՐ — ԲՈՒՍԱԳԷՏ

— Ինչ տարօրինակ անուն է, աւել-ցուց Ճէնիսըն:

— Կարծեմ այս դուռէն դուրս ելաւ, կրկնեց Թրըսֆըրտ ու քանի մը քայլ յառաջանալով պատուհանին ճաթած փեղկէն ներս նայեցաւ. լոյս չկայ, մարդ ալ չկայ... ինծի նայէ ճէնի-սըն, վաղ առտու այստեղ գանք քիչ մը հետ եւ լաւ մը աչք պտտցնենք. . համոզուած եմ որ այստեղ բան մը կայ... Տիկին Նիքօլա ճէքինը ի՞նչ գործ ունի այստեղ, գիշերուան այս ժամուն... անոր եղբայրն ալ Ալֆրէտ ճէքինը այս կողմերը բերած էր . . այս գիշեր բան մը չենք կրնար ընել, ամէն մարդ քնացած է, բայց վաղ առտու ես անկիւնը ինծի սպասէ եւ գործի ձեռնարկենք...

— Ժամը քանի՞ին...

— Տասնըմէկին ինծի յարմար է, ով գիտէ կարելի է բան մը երեւան հա-նենք

Ճէնիսըն համաձայնեցաւ եւ անմի-ջապէս պանդոկ գնաց ուր ամբողջ ժամ մը անկողին մտնելէ առաջ ծխա-րանին մէջ նստաւ ու մտածեց, լրջօ-րէն ու խոր, խոր մտածեց. իր կար-ծիքով իրաւունք ալ ունէր այդպէս ը-նելու: Իր փախուստին մասին չէր որ կը խորհէր ան հիմա. անիկա բնական բան մըն էր արդէն. վերջ ի վերջոյ Ալֆրէտին ինչ կրնար ընել ըլլան... եթէ Լէյտի Զիլ իր պզտա կամքովը ա-նոր դրամ տուեր էր, Ուօմըրգլին՞ն կամ Լոնտոնի ոստիկաններո՞ւն էր մնացեր խառնուիլ իր գործերուն:

Եւ սակայն Ճէնիսըն զգաց որ գաղտնի ոստիկանը սուտ խօսած չէր յայտնելով որ այլեւս Լէյտի Զիլէն դրամ չպիտի ստանար. անիկա շատ դէշ բան եղաւ, մտածեց տղան... եթէ Ուօմըրգլին եկած չըլլար — այդ շուտ Ամերիկացին ալ հետը — հիմա շնորհքով դրամի տէր եղած պիտի ըլ-լար... բայց ալ լմնցաւ... դիտնին տակն անցնի այդ մարդը...

Այսու հանդերձ տակաւին ամերիկ-եան ընկերութեան պարգեւը կար... Անոնք իրենց խօսքը ետ չէին կրնար առնել բնականաբար... ուրեմն, դեռ ի վիճակի էր ստիպելու զանոնք որ ի-րենց խոստումը յարգէին... բաւա-կան բան գիտէր հեւելին իմացած էր այդ գիշերը: Լրագրողին հաղորդուած չէր, բայց հաստատ կերպով համոզ-ուած էր որ Քրատենուէյլ փողոցին մէջ Տիկին Նիքօլա ճէքինի ներկայութեան պարագան չափազանց կարեւոր փաստ մըն էր եւ որոշած էր շարունակել իր հետապնդումները՝ այդ ուղղու-թեամբ. ինքնիրեն կրնար ընել, Թրըս-ֆըրտին ի՞նչ պէտք կար, ի՞նչ պատ-ճառ ունէր որ անոր ալ բաժին հանէր: Անշուշտ իր ժամադրութիւնը պիտի յարգէր, բայց Թրըսֆըրտէն առաջ պիտի երթար՝ մինակը քննութիւններ կատարելու համար. կանուխ չարժո-ղը, կանուխ կը վայելէ...

Ու յաջորդ առտուն, ժամը ... Ճէնիսըն Քրատենուէյլ փողոցը ... ցուրտ ու մշուշոտ օր մըն էր ... մշուշը անոր գործին եկաւ ... ծր խնաւութեան մէջ իր ... ըը չպիտի տեսնուէին եւ պիտի կր... չորս կողմը դիտել առանց նշմար... լու: Մտաւ նեղլիկ փողոցէն ... կանգ առաւ այն խանութին ... ուրկէ Տիկին Նիքօլա ճէքինը ... ելած էր. անհաւատալի այդ տարօրինակ անունը — Րիկրէյթըր Պատուհան... րուն փեղկերը բաց էին հիմա ... րելի էր տեսնել թէ խանութին ... ինչ գործով կ'զբաղէր ... վայրկեան դիտեց պատուհանին ... ցուցադրուած առարկաները — ... նազան տեսակի չոր խոտեր, ... րանց մէջ խոլք – ... կային, նորէն բոյսեր, ... ուակներ, գեղահատներ — բոլոր ... փոշոտ ու անախորժ տեսքով

(Շար.)

ՆՈՐԱԿԱՏԻՔ

ԼՈՆՏՈՆ. Ժ. Մ. — Ամփոփագիծ ...

« Հէքեաթները ».

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

Ն. ՑԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	45 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ
28
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
28 Septembre
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2511

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

— ·· —

Քանի մը անգամ առիթ ունեցանք մատնանշելու նոր երեւոյթ մը,— հայրենիքի եւ հայրենասիրութեան գաղափարին արթնումը Խ. Միութեան մէջ:

Կը թուի թէ պատահական կամ խարուսիկ երեւոյթ մը չէ այս: Նորագոյն փաստեր երեւան կը հանեն եթէ ոչ ծրագրեալ աշխատանք մը, գոնէ լայն արամադրութիւն՝ մղում տալու այդ հոսանքին:

Տարակոյս չկայ թէ՝ նոր աշխատանքը ամէնէն առաջ պիտի կատարուէր կազմակերպուած երիտասարդութեան մէջ, որ կը կոչուի «Կոմսոմոլ»

«Թայմզ»ի թղթակիցը ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին, երկար ուսումնասիրութեան մը մէջ: Ուսումնասիրութիւն մը որուն վաւերական փաստերը քաղուած են խորհրդային թերթերէ

Այսպէս, նոր ներարկումը սկսաւ անցեալ մայիսին, երբ խորհրդային մամուլը հայրենասիրութիւնը կը հռչակէր իբրեւ «կեանքի գերագոյն օրէնքը»:

Այդ օրէն ի վեր, կուսակցական գործիչներն ու գրիչները առաջնահերթ կ'արծարծեն եւ կը խրախուսեն հայրենիքի գաղափարը, բոլոր աջամադրելի միջոցներով:

Անշուշտ այստեղ ալ ի գործ է բոլշեւիկեան ատամնավարութիւնը:

Պէտք է վարպետօրէն վարել նոր շարժումը, որպէսզի աչքի զարնէ հակասութիւնը՝ մինչեւ հիմա եղած քարոզութեանց հետ:

Այս պատճառով, գործիչները կը ճգնին ապացուցանել թէ՝ իրենց հասկցած եւ քարոզած հայրենասիրութիւնը բոլորովին տարբեր է հին Ռուսաստանի եւ ներկայ դրամատիրական երկիրներու հայրենասիրութենէն:

Ի՞նչ է այդ «նոր հայրենասիրութիւնը».

— «Սիրել իր հողը, լեզուն եւ ժողովուրդը. փառաբանել իր եւ իր ընկեր – ժողովուրդներուն տաղանդը, կարողութիւնները եւ կատարած գործերը. առնել եւ մերժել ինչ որ չի ծառայեր Խորհրդային Միութեան, հայրենիքներու հայրենիքին (առտնին արտին), համաշխարհային յեղափոխութեան ախոյեանին մեծութեան»:

Գտա՞ք տարբերութիւնը հին եւ նոր Ռուսաստանի, կամ հին եւ նոր հայրենասիրութեան:

Բառերու հետ խաղալու մարզանք մը չի՞ մատներ այս նախադասութիւնն ալ:

Ամփոփեր առաջ, մենք ներկայացուցեր էինք այսպէս պերճախօս հատուած մը, կուսակցութեան պաշտօնաթերթէն.

— «Մեր երախաները հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ… Ռուսաստանի ժողովուրդը այժմ կը սիրէ այն հողը որուն վրայ ծնած է, ուր անցուց իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը, եւ որ կը կազմէ իր ապագան. այն երկինքը որուն տակ կ'ածի ու կը բարգաւաճի, անոր հովերուն ձայնը, անոր լեռնային բարձունքները, անոր ատուերամած անտառները եւ յորդառատ գետերը, անոր ափերը ծեծող ովկիանոսները ու ծովերը, անոր երգերն ու լեզուն»: (Փրավտա):

Լսեցէ՛ք, լսեցէք տակաւին, միեւնոյն թերթէն.

— «Հայրենիքի համար,— այս կոչը կ'արծարծէ հերոսութեան բոցը, բոցը ստեղծագործական նախաձեռնութեան՝ մեր բովանդակ կեանքին մէջ: Այդ կոչը ոտքի կը հանէ տասնեակ միլիոնաւոր աշխատաւորներ, պաշտպանելու համար իրենց մեծ հայրենիքը եւ զանոնք կը մղէ ռազմական պարտականութեան:

Հայրենիքի պաշտպանութիւնը կեանքի բարձրագոյն օրէնքն է. եւ ով որ ձեռք կը վերցնէ հայրենիքին դէմ, ո՛վ որ կը դաւաճանէ անոր, պէտք է ոչնչանայ»:

Գաղափարները այսպէս հոսեցուցած ատեն, կուսակցութեան վարիչները ակներեւ ճարպիկութեամբ մը դէպի ռազմական ապարէզ կը մղեն երիտասարդութիւնը: Կը ճգնին անոր մէջ զարգացնել զինուորական վիճակներու, եւ մասնաւորապէս բիմխական, օդանաւային եւ ուրիշ մասնագիտութեանց ճաշակը:

«Թայմզ»ի թղթակիցը ուրիշ յատկանշանական երևոյթ մըն ալ կը պարզէ:

Խորհրդային իշխանութիւնը յաջողած է հաշտեցնել համաշխարհային յեղափոխութեան պայքարը եւ այս նոր շարժումը, հետեւեալ գաղափարը ներշնչելով.— Ցանկալի է որ խուլութիւններ ծագին արտասահմանի մէջ, իբրեւ միջոց Խորհ. Միութեան սահմանները պաշտպանելու

Եւ գնա ուրիշ պարագայ մը.

— «Հայրենասիրութեան կոչը ուղղուած է ոչ միայն բուն Ռուսաստանի երիտասարդութեան, այլ եւ անջատ ազգութեանց: Տեղական հայրենասիրութիւնը իբրեւ մէկ մասը ընդհանուր ազգայնականութեան՝ կ'արծարծուի ինքնավար եւ դաշնակցային հանրապետութեանց մէջ: Այս ցիրուցան ազգութիւնները կը ներկայացնեն ընդամէնը 15 միլիոն ժողովուրդ եւ չեն կրնար վտանգաւոր դառնալ Խորհ. Միութեան, քանի որ «Մեծ Ռուսները» 100 միլիոնէն աւելի են»:

Քիչ մը բացատրութեան կը կարօտի այս տեղեկութիւնը: Բայց Թղթակիցը անմիջապէս գիտել կուտայ թէ՝ այս ճամբուն վրայ բացառութիւն կը կազմէ Ուկրայնան, իր 40 միլիոն բնակչութեամբ: «Մոսկուան միշտ ծուռ նայած է այդ երկրի ազգայնական շարժման»:

Այս երեւոյթները բան մը կը խօսի՞ն Երեւանցիներուն եւ … Հայաստանը սիրողներուն:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օրուան հրատապ խնդիրն է սահմանադրութեան փոփոխութիւնը, որուն ազդանշանը տուաւ Պ. Տումէրկ, երկուշաբթի օրուան ճառով:

Ֆրանսայի բովանդակ մամուլը եւ քաղաքական շրջանակները երկարօրէն կը զբաղին այս հարցով, որ չափազանց բարդ է:

Ընդհ. կարծիքը այն է թէ՝ կարելի չպիտի ըլլայ Ազգ. ժողովը նիստի հրաւիրել նոյեմբերէն առաջ, որովհետեւ այս միջոցին շարք մը կուսակցական համագումարներ եւ նահանգային ընտրութիւններ կը կատարուին, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ հոկտեմբերի վերջը:

Հաստատուած օրէնքներուն համաձայն, սահմանադրական փոփոխութեանց նախաձեռնութիւնը կը ստանձնէ կա՛մ հանրապետութեան նախագահը եւ կամ երկու ժողովներէն մէկը: Առաջարկուած փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը կը քննուի մէկ կամ միւս ժողովին կողմէ եւ յետոյ կը քուէարկուի երկու ժողովներուն մէջ: Պայման է որ բացարձակ միացեալ մեծամասնութիւն գոյանայ փոփոխութեան մասին, որպէսզի կարենայ ներկայացուիլ Ազգային ժողովին: Այս վերջինը կը կազմուի Երեսփ. ժողովէն եւ Ծերակոյտէն որոնք հաւաքաբար նիստ կը գումարեն Վերսայլի մէջ: Առաջարկուած փոփոխութեան ճակատագիրը կախում ունի այս ժողովին մեծամասնութենէն: Թէ նախնական քննութեան ատեն եւ թէ Ազգ. ժողովին մէջ, լայն ազատութիւն կը տրուի վիճաբանութեան համար. այնպէս որ շատ երկար կրնայ տեւել որ եւ է փոփոխութեան քուէարկումը:

Ընկերվարականները եւ համայնավարները միացեալ ճակատի գործադիր մարմինը ժողով գումարելով, որոշեց.— 1. Ցանձնարարել երկու կուսակցութեանց երեսփոխաններուն որ Երեսփ. ժողովին անմիջական բացումը պահանջեն, օրինագիծ մը ներկայացնելու համար: Այդ օրինագծով պիտի առաջարկուի ջնջել հրամանագիր – օրէնքները եւ լուծել Երեսփ. ժողովը, քուէարկելով ընտրական բարենորոգման օրէնքը: 2. Հոկտ. 13էն սկսեալ ուժեղ ցոյցեր սարքել Փարիզի շրջանին եւ ամբողջ երկրին մէջ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԱՆԴԱՄ Ա. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովը արագօրէն քննեց Աֆղանիստանի դիմումը եւ տեղեկաբեր նշանակեց Թէվֆիք Րիւշտի պէյը, որ յանձնարարեց անմիջապէս ընդունիլ նոր թեկնածուն: Այս առթիւ խօսք առին Հնդկաստանի, Պարսկաստանի, Մեծն Բրիտանիոյ, Իրաքի, Չինաստանի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները եւ ջերմապէս պաշտպանեցին Աֆղանիստանի թեկնածութիւնը: Պ. Լիթվինով շեշտեց թէ Աֆղանիստան մէկն է առաջին պետութիւններէն որուն հետ յարաբերութիւններ հաստատեց Խ. Միութիւնը: Այս առթիւ յայտարարեց թէ բարեբաստիկ դէպք մըն է Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն յաւելումը, քանի որ կ'աւելցնէ պատասխանատուութիւնները եւ հետեւաբար արդիւնաւորութիւնը:

Պ. Լիթվինով նամակով մը առաջարկեց քննել զինաթափութեան խորհրդաժողովին կատարած աշխատանքները եւ փութացնել անոր գումարումը:

ԹՐՈՑՔԻ ՍՊԱՆԻԱ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ

Զրոյց շրջած ըլլալով թէ Թրոցքի Սպանիա կը գտնուի, կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ, մանաւանդ որ երկիրը խռովայոյզ վիճակի մը մատնուած է նորէն: Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարեց, Թրոցքին կամ անոր մեղսակիցները երեւան հանելու համար: 98րդ անգամն ըլլալով բռնուեցաւ «Սոսիալիսթա» թերթը:

100,000 ոսկիի նպաստ Խ. Միութեան աջոռը

Ազգերու Դաշնակցութեան վարչական ծախքերու յանձնախումբը 79 միութիւն հաշուեց Խորհրդային Ռուսիոյ բաժինը, իսկ մէկ միութիւն՝ Աֆղանիստանի բաժինը, 1935ի նախահաշուին մէջ: 79 միութիւն նշանակելով ռուսական բաժինը, Խ. Միութիւնը միեւնոյն մակարդակին վրայ կը դրուի Ֆրանսայի հետ: Մեծն Բրիտանիա կը վճարէ 105 միութիւն, որ անցեալին մէջ կը ներկայացնէր 132 հազար անգլ. ոսկի, օրուան սակով: Հետեւաբար 79 միութիւնը կը ներկայացնէ մօտաւորապէս 100.000 անգլ. ոսկի: Բայց հաւանական է որ Խ. Միութիւնը այսքան դրամ չվճարէ, որովհետեւ Ազգերու Դաշնակցութեան նախահաշիւը այս անգամ պակաս է անցեալ տարիներէն:

Եգիպտոսի թագաւորը Ցունաստան չերթար

Եգիպտոսի թագաւորը Յունաստան պիտի երթար հոկտեմբերին, ներկայ ըլլալու համար Մէհմէտ Ալի փաշայի յիշատակարանին բացման (Գաւալա), բայց առողջական վիճակը խանգարուած ըլլալով, ետ կեցաւ այդ ճամբորդութենէն:

Լուրեր Պոլսոյ ազգ. կազմակերպութեան մասին

Պոլսոյ թերթերէն հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք ազգ. նոր կազմակերպութեան մասին.—

Նոր վարչական ժողովի ընտրութեան համար մատուցուած ցանկին քննութիւնը կը շարունակուի պատկանեալ իշխանութեան կողմէ: Ցանկին պարունակած ընտրելիներու անուններուն մեծ մասին կանոնական քննութիւնը աւարտած է:

Կ'ըսուի թէ նոր վարչականի առթիւ անհատներու կողմէ եղած ծանօթ գիմումէն զատ, ուրիշ անհատներ ալ առանձին կերպով ձեռնարկ կատարած են:

Թաղ. ժողովին որոշումները ուղղակի Վարչութեան առնչութեամբ սկսան հաղորդուիլ պատկան թաղային մարմիններուն:

Վարչութեան անթեթով թաղ. թերու պարգրութեան յանձնարարութիւն եղաւ: Ցորդ պատրիարքարանի անթեթով թաղթերու վրայ կը գրուէին ժողովներուն յատուկ նամակները:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ

Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը « յեղափոխական » պայքարի մը ձեռնարկած է այս միջոցին.

Մասնաւոր մարդիկ վարձած եւ փողոցէ փողոց ինկած, կը ջանայ ձեռք անցընել ազգ. դպրոցները, մարմին մարմնի եւ հատուած հատուածի դէմ հանելով :

Զարաչար պարտուելով Սուրիոյ մէջ, այժմ իր ուժը կեդրոնացուցած է Յունաստան:

Այնտեղ ալ միայն վարդեր չէ որ կը քաղէ:

Արդէն գլխիկոր պարտուեցաւ Սելանիկի մէջ, կորսնցնելով ոչ միայն իր վարկը, այլեւ այն ջոջերը որ իր մասնաճիւղը կը կազմէին.

Բայց, միշտ բթամիտ եւ կամակոր եւ խաղալիկ՝ ձախողած փաստաբանի մը ձեռքը, ան կը շարունակէ իր պառակտիչ գործունէութիւնը :

Այսպէս, աւելի քան 150 հազար տոլարի սահմանելով, պաշտօնի կոչեր է երկու թշուառներ, իբրեւ կրթական քննիչ: Մէկը՝ հին Յունաստանի, միւսը՝ Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ համար:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս մարդոց պաշտօնը,— սպրկացնել ազգ. մարմինները, եւ ձեռք անցընել դպրոցները:

Միեւնոյն ատեն, միշտ կեդրոնի հրահանգին վրայ, զգուելի հալածանքներութեան մը կ'ենթարկուին ուսուցիչները:

Փշրանք մը ընտելով այս կամ այն Թաղ. խորհուրդին եւ հոգաբարձութեան, Բարեգործականը պայման կը դնէ որ իր ուզած ուսուցիչները տեղաւորուին:

Արժէք ունի՞ն թէ ոչ,— երկրորդական է: Կը բաւէ որ հաւատարիմ ըլլան Բարեգործականին, եւ, ոչ միայն հրաժարին Դաշնակցութենէն կամ անոր հետ կապուած որ եւ է կազմակերպութենէ, այլեւ պայքար մղեն անոնց դէմ.

Ճիշդ ու ճիշդ բոլշեւիկեան մեթոտ:

Ցունահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ՝ այս իսկ պատճառով, յուզիչ խլրտումներ ծագած են երկու բազմահայ արուարձաններու, Ֆիքսի եւ Լիփազմայի մէջ:

Երկու թաղերն ալ պառակտուած են, իսկ դպրոցները անստուգութեան մատնուած:

Լայն ասպարէզ է բացուած «բալլաւ» վարժապետներու եւ գայնզգոյն խառնակիչներու համար, որոնք հրապարակաւ կ'օրհնեն նոր « իմպերիալիզմ »ն,— Բարեգործականը:

Տարակոյս չկայ թէ կալոլիք լռեն են դարձեր Բարեգործականի կարգ մը վարիչները:

Եւ տակաւին թշնամի կը փնտռեն, դուրսը…

ՎԱՐԴԳԷՍ

Ապրուստը աժանցնելու համար

Իբրեւ լրացում ապրիլ 20ի, օգոստոս 13ի եւ 29ի հրամանագիրներուն, ներքին նախարարը նոր հրահանգներ ուղղեց նահանգապետութեանց, տեղեկութիւններ հաղորդելով մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքներու մասին: Նախարարը գոհունակութիւն կը յայտնէ Իզէրի նահանգին մէջ բռնացուած յաջողութեան առթիւ: Ցետոյ կոչին ուշադրութիւն կը հրաւիրէ չարաշահութիւնները արգիլելու համար:

Առեւտրական տօներ Ֆերղասիի 1000ամեակին առթիւ

Հոկտեմբերի առաջին շաբթուն, ամբողջ Պարսկաստանի մէջ պիտի տօնուի բանաստեղծ Ֆերդուսիի ծննդեան հազարամեակը: Ինչպէս յայտնի է, Ֆերտուսի ծնած է 934ին եւ մեռած 1025ին, ձգելով հարուստ բանաստեղծութիւն մը՝ «Շահնամէ»: Տօնակատարութիւնը պիտի ունենայ միջազգային հանգամանք: Բացումը պիտի կատարուի Թէհրանի մէջ, Հոկտեմբեր 3ին: Տօները պիտի վերջանան Հոկտեմբեր 12ին եւ 14ին, Մէշհէտի մէջ, ուր փառաւոր յիշատակարան մը շինուած է ազգային հանգանակութեամբ: Բացումը պիտի կատարուի Հոկտեմբեր 13ին, Րիզա Շահին կողմէ

Տօներ սարքուած են նաեւ աշխարհի գլխաւոր մայրաքաղաքներուն մէջ: Փարիզի հանդէսը պիտի կատարուի Սորպոնի մէջ, հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Մոսկուայի մէջ ալ չքեղ հանդէսներ սարքուած են: Տօնակատարութիւններ տեղի պիտի ունենան նաեւ Լոնտոնի, Պերլինի, Գրիւնէլի Վարշաւայի, Հռոմի, Ուաշինկթընի, Ժընեւի, Քէնկիրիի, Սթոքհոլմի, Թոքիոյի, Տէլհիի, Պէյրութի, Պաղտատի, Գամպէլի, Թիֆլիսի, Բագուի, Երեւանի, Պոլսոյ, Քապուլի, Թաշքէնդի, Գահիրէի եւ Հիմայի մէջ:

« Ցառաջ »ն ալ մասնաւոր թղթակից մը նշանակած է այս հանդիսութեանց առթիւ.

Պուլկարիոյ Թուրքերուն «մաքրագործութիւնը»

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը շարունակեն զարմանազան պատմութիւններ բնել Պուլկարիոյ Թուրքերուն կրած նեղութեանց մասին: «Միլլիյէթ» կը գրէ.—

Պուլկարիայէն եկող Թուրքերու գաղթի հոսանքը չէ կասած տակաւին: Վառնայի մէջ խռնուած տասը հազարաւոր Թլուտներէ եւ Ռումանիոյ ճամբով Պոլիս եկողներէ զատ, Սվիլէնկրատ քաղաքէն Էտիրնէ ժամանած են 120 տնուոր Թուրք գաղթականներ: « Ջամհ » այս թիւը կը բարձրացնէ 150ի, եւ սրտաճմլիկ բաներ կը պատմէ, « քաղաքակրթութիւնը թող ամչնայ » աղաղակելով…

Երկու հայ աւազակներ ձերբակալուած Աղեքսանտրէթի մէջ

Ցակոբ Պետրոս Կէճիկեան բնիկ Քիլիսցի եւ Իսկէնտէր Կարապետ Պահատրեան, երկու յայտնի աւազակներ, Հալէպի Ոճրագէտ Ատեանին կողմէ քանի մը անգամ 15 տարուան եւ վերջը 101 տարուան դատապարտուած էին ի բացակայութեան: Երկուքն ալ սպայի տարազով կը պտըտէին Աղեքսանտրէթի շրջաններուն մէջ:

Վերջերս, կառավարութեան կը տեղեկագրուի թէ երկու Ֆրանսացի պաշտօնեայ գիւղացիներուն նեղութիւններ կը պատճառեն եւ բռնի գանձումներ կը կատարեն: Իսկոյն քննութեան ձեռնարկուելով, կը հաստատուի որ այդ կեղծ սպաները երկու փախստական Հայերն են: Ուժեր կը ղրկուին անմիջապէս ու կարճատեւ ընդհարումէ մը վերջ Ալչայի մէջ կը ձերբակալուին:

Պէյրութ փոխադրուած են եւ պիտի դատուին զինուորական ատեանի առջեւ.

Հայատեցուար Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ պետական հաստատութեանց յանձնելի ցորենի պայմանագրութիւնները առ այժմ յարգուած են միայն հարիւրին 75.6 համեմատութեամբ: Ուկրայնայի շրջանէն Օտէսայի եւ Տնեփրոփէթրովսքի նահանգները իրենց յանձնառութիւնները կատարած են միայն հարիւրին 24 եւ 29 համեմատութեամբ: Արեւելեան Սիպերիոյ մէջ յանձնառութիւնը կատարուած է միայն 39 առ հարիւր: Այս առթիւ « Փրավտա » կը մեղադրէ շատ մը կուսակցականներ որոնք աղուոր աղուոր կը խօսին, բայց անընդունակ են որ եւ է գործ կատարելու եւ կը պահանջէ լիակատար գործադրութիւն պետական ծրագրի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

24.— ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈԶԱՆԻ ՄԷՋ

Լոզանի խորհրդաժողովին բացումը կատարեց Զուիցերիոյ նախագահը՝ Հաապ, նոյեմբեր 20ի երկուշաբթի օրը ժամը 3.30ին

Բացման ճառերը, Ըսմէթի պոռթկումէն զատ, բոլորովին պաշտօնական էին. Յաջորդ օրը Փուանքարէ եւ Մուսոլինի իրենց մայրաքաղաքները վերադարձան եւ լորտ Քըրզըն առանձին մնաց. իր տարօրութեամբ ոչ մէկ ընդդիմախօս կար խորհրդաժողովին մէջ, ոչ ալ գործակից: Իրեն հաւասար կրնար նկատուիլ միայն Յունաստանի վարչապետը՝ Վենիզէլոս որուն պարտութիւնը որոշ չափով նուազեցուցած էր իր դիրքն ու հեղինակութիւնը.

Լորտ Քըրզընի գլխաւոր առաւելութիւնը, սակայն, իր անձնաւորութիւնն էր. այդ մասին կասկած չունէր ինք. Իրեն պէտք է յանձնուէր խորհրդաժողովին նախագահութիւնը, գոնէ սկիզբները: Այդպէսով անիկա պիտի հսկէր ապագայ դէպքերուն վրայ եւ իր հաշւոյն պիտի փրկէր Անգլիոյ արժանապատուութիւնը: Այդ տեսակէտէն կարգ մը դժուարութիւններ կային իր ճամբուն վրայ: Սովորութիւնը կը պահանջէր որ խորհրդաժողովին նախագահը ըլլայ Զուիցերիացի մը: Բայց Պէրնի կառավարութիւնը նախապէս հրաժարած էր արդէն այդ պատիւէն եւ Փարիզի խօսակցութիւններուն մէջ որոշուած էր որ նախագահութիւնը փոխն ի փոխ պիտի վարէին խորհրդաժողովը կազմակերպող պետութիւնները, ուրիշ խօսքով՝ Անգլիան, Ֆրանսան եւ Իտալիան.

Ազնուապետական լորտը շատ վարպետօրէն շարժեցաւ այդ հարցին մէջ եւ առջի մէկ վայրկեանէն յայտարարեց թէ նախագահ պիտի նշանակուէր երեք մեծ դաշնակիցներուն ամէնէն տարիքոտ պատուիրակը: Ոչ ոք համարձակեցաւ հարցնել թէ տարիքի խնդիրը ինչ յարաբերութիւն կրնար ունենալ այդ հարցին հետ

Եւ խորհրդաժողովին յաջորդ նիստին նախագահեց լորտը: Անիկա անմիջապէս թելադրեց որ ամէնէն նպատակայարմար կարգադրութիւնը պիտի ըլլար խորհրդաժողովը երեք գլխաւոր յանձնախումբերու բաժնել: Առանց առաջինը պիտի զբաղէր հողային խնդիրներով — նախագահը պիտի ըլլար ինք — երկրորդը պիտի քննէր քաղաքականութիւններու եւ փոքրամասնութեանց հարցը — Իտալիոյ պատուիրակին՝ Կարոնիի նախագահութեան տակ — իսկ երրորդը պիտի զբաղէր ելմտական ու անտեսական խնդիրներով եւ նախագահ պիտի ունենար Քամիլ Պարէրը: «Մեր լիակատար նիստերը շատ հազուադէպ պիտի ըլլան», ըսաւ լորտ Քըրզըն. Յետոյ աւելցուց թէ երեք յանձնախումբերը միաժամանակ նիստ չպիտի ունենային, քանի որ գլխաւոր պատուիրակները ներկայ պիտի ըլլային անոնց իւրաքանչիւրին ժողովներուն: Եւ առաջարկեց որ ամէնէն առաջ գործի սկսի «հողային յանձնախումբը»: Միւսները պիտի սպասէին

Լորտ Քըրզըն «այդ թելադրութիւնները բրաւ այնքան պարզ ու անմեղ պատճառաբանութիւններով որ, խորհրդաժողովին անդամները արձանագրութիւնները կարդալէ ետք էր որ զգացին թէ Անգլիոյ պատուիրակը նախապէս ինչ հիանալի վարպետութեամբ սարքած էր ամէն բան: Եւ իրօք ալ խորհրդաժողովը լիագումար նիստ չունեցաւ: Ամէն ինչ կարգադրուեցաւ յանձնաժողովներուն միջոցով:

Լորտ Քըրզընի յանձնաժողովը ամէնէն կարեւոր դիրքը գրաւած էր խորհրդաժողովին մէջ, որուն առաջին [illegible] նիւթերը [illegible] «հողային յանձնաժողովին», այսինքն լորտ Քըրզընի, հովանաւորութեան տակ. Այս վերջին մարմինը ունեցաւ [illegible] նիստ, Պարէրի յանձնախումբը՝ վեց, իսկ Կարոնիի յանձնախումբը՝ հինգ:

Այս ձեւով, հետեւաբար, լորտ Քըրզըն, իր ափին մէջ առաւ խորհրդաժողովը: Անիկա շատ կարեւոր պարագայ մըն էր օրակարգը պատրաստելու տեսակէտէն: Այդ հարցին մէջ ալ անգլիացի լորտը եզական կարողութիւն ցոյց տուաւ:

Զատորոշեց այնպիսի ժամանակացոյց մը որ սեղանի վրայ պիտի գային նախ եւ առաջ այն խնդիրները որոնց մէջ Թուրքերուն դիրքը տկար էր, իսկ այն հարցերը որոնց մէջ Թուրք պատուիրակութիւնը զօրաւոր դիրք ունէր կամ կրնար օժանդակութիւն ստանալ Ռուսերէն, պիտի յետաձգէին

Այս խորամանկ կարգադրութեան հետեւանքը եղաւ այն որ երբ խորհրդաժողովը մտաւ ամէնէն փափուկ խնդիրներուն, լորտ Քըրզըն արդէն արժեցուցած էր իր հեղինակութիւնը, ցոյց տուած էր դաշնակից պետութեանց համերաշխութիւնը եւ հաստատած էր թէ որն է Թուրքերուն հետ վարուելու ամէնէն լաւ եղանակը:

Այս առաջադրութիւնով լորտ Քըրզըն ամէնէն առաջ սեղանի վրայ բերել տուաւ Թրակիոյ խնդիրը՝ Թուրքերը առջի մէկ վայրկեանէն նեղը դնելու եւ Եւրոպայի համերաշխութեան ապացոյցը տալու համար, առնէ աւելի կարեւոր հարց չկար, դիտել կուտայ Նիքըլսըն:

Ըսմէթ փաշան, ոչ միայն արեւելեան, այլեւ արեւմտեան Թրակիան ալ պահանջելով, Թուրքիոյ վերադարձնել կ'ուզէր տասը տարի առաջ կորսուած հողամաս մը: Ֆրանսան ու Իտալիան՝ Փարիզի եւ Թէքէլթէի խօսակցութեանց հիման վրայ, հակառակ էին այդ պահանջին: Միւս կողմէ Յունաստանը, Ռումանիան եւ Սերպիան թոյլ չպիտի տային որ Թուրքիան տեղաւորուէր Եւրոպայի մէջ: Աւելին կար: Նոյն իսկ Պուլկարիան՝ Թուրքիոյ նախկին դաշնակիցը պալքանեան պետութեանց միացած էր ընդդիմանալու համար այդ առաջարկին:

Նոյեմբեր 22ի առաջին նիստին մէջ Լորտ Քըրզըն Ըսմէթին հարցուց Թուրքիոյ պահանջները:

Մուսթաֆա Քէմալի պատուիրակը պահանջեց ամբողջ Արեւելեան Թրակիան, ինչպէս նաեւ Գարա–Աղաճ Տիմոթիքա սահմանը, զոր Թուրքիա Պուլկարներուն յանձնած էր 1915ին. Ըսմէթ հանրաքուէ առաջարկեց Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ: Յոյները, Սերպերը եւ Ռումանացիները մերժեցին այդ առաջարկները. Պուլկարիոյ պատուիրակը՝ Սթամպուլիյսքի «Թուրքիոյ յաղթանակներուն համար իր ուրախութիւնը յայտնելով, զմայլում[illegible] հիացումը եւ համակրութիւնները [illegible] նախկին դաշնակցին համար», եւ սակայն, [illegible] հանրաքուէի [illegible].

Ըսմէթ չկրցաւ անմիջապէս պատասխանել [illegible] ու [illegible].

Այս տեսակ [illegible] մը [illegible] հարկէ շատ հաճելի էր Լորտ Քըրզընին: Ան «բարեկամաբար եւ յարգանօք խնդրեց Թուրք պատուիրակէն որ ծնծղուններով չաշխատէ խորհրդաժողովին աշխատանքները: Խնդրեց նաեւ որ փաշան ներկայացնէ մի–միայն «իր ազգային ծրագիրը»— զոր պետութիւնները յօժարակամ պիտի դիտարկէին — եւ բանակցութիւնները չժամանակել՝ մէջտեղ դնելով «այնպիսի պահանջներ» որոնց իրականացումը անհնար էր: Ետքը Լորտ Քըրզըն մանրամասնօրէն վերլուծեց երկու Թրակիաներուն պատմութիւնն ու ներկայ պայմանները եւ բացատրեց թէ Դաշնակից պետութիւնները ինչ պատճառներով թոյլ չէին կրնար տալ արծարծել այդ տեսակ խնդիր մը:

Յաջորդ նիստին Ըսմէթ կարդաց երկարաշունչ պատասխան մը եւ անցողակի թելադրեց Թրակիոյ մէջ զինաթափ գօտի մը ստեղծելու կարելիութիւնը

(*) Մարիցա գետը Թրակիան կը բաժնէ արեւմտեան եւ արեւելեան մասերու: Պալքանեան պատերազմէն ետք (Պուքրէշի դաշնագիր) Թուրքիա Պուլկարիոյ կը յանձնէր Արեւմտեան Թրակիան: 1915ին Գերմանիոյ առաջարկին վրայ, Պուլկարներուն կուտար նաեւ Գարա–Աղաճ Տիմոթէքա գիծը. Նէօյիի դաշնագիրով (17 Նոյեմ. 1919) Պուլկարիան այդ հողամասը կը վերադարձնէր դաշնակիցներուն: Այս վերջինները «Թրակիոյ դաշնագիրով» (10 օգոստ. 1920 — չէ վաւերացուած) Յունաստանի կը զիջէին այդ շրջանը:

Իսկ Արեւելեան Թրակիան որ Սեվրի դաշնագրով Յունաստանի կը յանձնուէր մինչեւ Չաթալճա, Մուտանիայի համաձայնութեամբ վերադարձուեցաւ Թուրքերուն: Բնակչութեան թիւը— *Արեւմտեան Թրակիա* Յոյն՝ 44,000, Թուրք՝ 124,000, Պուլկար՝ 29500: *Արեւելեան Թրակիա* Յոյն՝ 395,515, Թուրք՝ 344,011, Պուլկար՝ 67,843:

Թուրք պատուիրակը հազիւ իր խօսքը աւարտած էր երբ Լորտ Քըրզըն «ջերմօրէն շնորհաւորեց զինքը այդ օգտակար առաջարկին համար» եւ անմիջապէս թելադրեց զօրավար Վէկանի նախագահութեան տակ մասնախումբ մը նշանակել «Ըսմէթի առաջարկով զբաղելու համար»: Փաշան համաձայնութիւն յայտնեց, թէեւ զգաց որ այդքան անապարանքով յանձնառու եղած էր «զինաթափ գօտիի» սկզբունքին: Եւ յաջորդ առտուն, նոյեմբեր 24ին, Ըսմէթ նոր պատասխան մը տուաւ ըսելու համար թէ Նէօյիի դաշնագրով Արեւմտեան Թրակիան դաշնակից պետութեանց յանձնուած էր եւ «ինք լուր անգամ չունէր այն վաւերաթուղթէն որուն միջոցաւ այդ հողամասը վերադարձուած էր Յունաստանին»:

— Թէեւ Ըսմէթ փաշան չուզեր խոստովանիլ թէ լուր ունի այդ վաւերաթուղթին մասին, բայց, հարցը այն է որ, Նորին Վսեմութիւնը այնքան բան գիտէ այդ մասին որքան որ եւ է մէկը այս սրահին մէջ, ըսաւ Լորտ Քըրզըն

Փոփոխուեց խորհրդաժողովին մէջ. փաշան կարմրեցաւ

Նոյեմբեր 25ին Ըսմէթ դարձեալ պնդեց հանրաքուէի առաջարկին վրայ: Սերպիոյ պատուիրակը բացատրեց թէ այդ տեսակ ծրագիր մը կրնար «վտանգել Պալքաններու խաղաղութիւնը»: Լորտ Քըրզըն հանդիսաւոր կերպով կոչում ըրաւ Ըսմէթի պետական մարդու յղացումներուն: Ուրեմն փաշան կը հաւատա՞ր ինքնորոշման սկզբունքին: Կ'ուզէ՞ր որ Տարտանէլն ու Պոլիսն ալ հանրաքուէով որոշէին իրենց ճակատագիրը: Ըսմէթ թող տանէր Դաշնակիցներու համերաշխութիւնը, ո՞վ պիտի համարձակէր [illegible] յաղթականներու միացեալ ճակատին

Այսպէսով Լորտ Քըրզըն նեղ կացութեան մէջ ձգեց Քէմալականի պատուիրակը որ խորհրդաժողովին եկած էր «անարգար պահանջ» մը ներկայացնելու համար: «Եթէ այդ պահանջին գոհացում տրուէր, հետեւանքը պիտի ըլլար պալքանեան նոր պատերազմ մը»:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը առաջին իսկ պատեհութեամբ հասկցուց Թուրքերուն թէ Եւրոպան «միանալու» անընդունակ չէր եւ անոնք իրենց դիմացը պիտի գտնէին Անգլիան, Ֆրանսան, Իտալիան, Ճափոնը, Յունաստանը, Սերպիան, Ռումանիան եւ նոյնիսկ Պուլկարիան՝ իրենց նախկին դաշնակիցը: Անիկա ձեռք բերաւ հսկայ հեղինակութիւն մը խորհրդաժողովին մէջ. «մատը դրաւ Ըսմէթի ամէնէն տկար կէտին վրայ» եւ միանգամընդմիշտ ջախջախեց անոր յաւակնութիւններն ու առաջարկները:

Խորհրդաժողովը սուր օրուան կեանք ունէր, երբ Քըրզըն զգացուց Թուրք պատուիրակին թէ Դաշնակիցները «իրար ձգել» գիտէին բան չէր: Անոր յաղթանակը գնահատուեցաւ ամէն կողմէ.

— Յաջողեցայ, կը գրէր ան Լէյտի Քըրզընին, որովհետեւ շատ լաւ ուսումնասիրած եմ եւ գիտեմ թէ ինչպէս պէտք է վարուիլ Արեւելցիներուն հետ

— Շատ լաւ կ'ընթանանք, կ'ըսէր ան ուրիշ նամակի մը մէջ — նոյեմբեր 23ին— բացարձակ նորութիւն է ինծի համար տեսնել թէ ամէնուն գովեստին կ'արժանանամ. 63 տարեկանիս երեսուն հանեցին գիս: Երեւան հանուած էի երբ 39 տարեկան էի եւ 7 տարի փոխարքայ՝ Հնդկաստանի: Յետոյ մոռցան զիս, զայրացուցին, թաղեցին, անգիտացին: Հիմա հոգին դուրս հանեցին գիս եւ տեսան որ դիւաց կեանք եւ արժանիք ունէր»:

Լորտ Քըրզըն քաջալերութիւն բա– [illegible]

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

- o -

Այս հարցը գոյութիւն չունի հոգեկան աչքերով կուրացած մեր հակառակորդներուն համար. Դաշնակցութիւնը կը ծաւալի կամ ոչ՝ անոնք չեն ուզեր գիտնալ ճշմարտութիւնը: Աւելին. անոնք, տարուելով խարուսիկ երեւոյթներէ եւ դէպքերէ՝ կը կարծեն հասած ըլլալ իրենց կէտ նպատակին, որ է՝ Դաշնակցութեան քայքայումը կամ ջախջախումը: Նախախնամութիւնը այնպէս մը ըրած է, որ անոնք աչք ունենան, բայց չտեսնեն, ականջ ունենան եւ չլսեն:

Բայց երեւոյթը կայ ու կը մնայ. Դաշնակցութիւնը կը ծաւալի, կ'ամբողջանայ եւ իր շարքերը կը ստուարանան: Այս փաստը կը շահագրգռէ բովանդակ հայութիւնը:

Աշխատինք բացատրել երեւոյթը:

Կան Հայեր, որ Դաշնակցական կը ծնին. կ'ենթադրեմ որ բոլոր Դաշնակցականները ծնունդով Դաշնակցական են: Օրինակ. ես Դաշնակցական էի այն օրէն, երբ ինծի հասկցուցին որ իմ ծնողքս, ազգականներս, ազգակիցներս «նման զոհերը եղան թըրքական եաթաղանին: Ուրեմն, ամէն ոչ–դաշնակցական Հայու հոգին մէջ որոշ չափով Դաշնակցութիւն նստած է, որովհետեւ չկայ Հայ մը, որ զոհ մը տուած չըլլայ այդ եաթաղանին: Ճշմարտութիւն մըն է այս, զոր խոստովանելու քաջութիւնը ունեցած է համայնավար յայտնի դէմքերէն Միասնիկեան իր մէկ պատմական ճառին մէջ.

Դժուար չէ երեւոյթը բացատրել [illegible]. Ջարդերն ու անիրաւութիւնները Հայ ժողովուրդի մէջ յառաջ բերին հոգեկան յեղաշրջում մը՝ [illegible]. Դաշնակցութիւնը [illegible] այլ ինչ է, բայց եթէ [illegible]: Բանաւորութեան եւ տարրութեան [illegible] մէջ՝ ծնունդ առաւ Դաշնակցութիւնը, եւ [illegible] 1890 թուէն [illegible] մեծ Երկիրին մէջ էր ծնունդ առնելու համար իր [illegible], որ [illegible] պիտի կանգնէր անոր դարաւոր ժառանգութիւններուն եւ իրաւունքներուն:

Այսօր 45 տարուան հասակ ունի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը: Անոր հիմնադիրները անհետացած են. ներսէն մը ամբողջ պատմութեան անցած է: Անհաւի փոթորիկներ անցած են իր գլխէն. հարուածներ կրած է ամէն կողմէն՝ Ռուսէն, Թուրքէն, հակառակորդէն: Անոր բնաբի ղեկավարները բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ կը հիւծին, կը [illegible], կը մաշուին. հալածանքն ու յարձակումը անպակաս են թէ ներսէն եւ թէ դուրսէն:

[illegible] հակառակորդը՝ [illegible]. Այսօր անոնք «միացեալ ճակատ» մը յաղթանակ կ'երգեն բոլոր լեզուներով, եւ կ'ակնկալեն [illegible]

Բայց... կանգուն է Դաշնակցութիւնը, աւելի վճռական, աւելի կուռ [illegible], աւելի հզօր քան երբեք: Դաշնակցութեան բոլոր թշնամիները այնքան չեն սարսափած անկէ, որքան այսօր կը սարսափին. անոնց բոլոր աղմուկները, զրպարտութիւններն ու գահճութիւնները մէկ հատիկ իմաստ ունին՝ այն որ թշնամին տեւապէս սարսափի մէջ կ'ապրի:

Ան կը սարսափի անոր շունչէն, անոր անունէն. Հ. Յ. Դ. — այս երեք գիրերը երեք նիզակներ են յաւիտենապէս մխուած մեր երեք թշնամիներուն Թուրքի, Ռուսի եւ անոնց հայանուն գործակալներու կուրծքին: Թշնամին կը սարսափի մինչեւ իսկ Դաշնակցութեան լռութենէն, անոր անսահման համբերութենէն: Կը սարսափի, արթուն է թէ քնացած:

Ոչ, քուն ալ չէ. ան մէկ աչքը գոցեր է՝ չտեսնելու համար շուրջի ճահիճը, ապականութիւնը, միւս աչքով արթուն կը հսկէ թշնամիին վրայ, կը դիտէ անոր ամէն մէկ շարժումը:

Ո՞ւրկէ Դաշնակցութեան այս անսպառ ոյժը, ո՞ւրկէ անոր աննախընթաց կորովը, յարատեւ եւ որոշական յամառութիւնը:

Եթէ չըլլային մեր դարաւոր աղէտներն ու չարչարանքները, հայ ժողովուրդը Դաշնակցութիւն մը թերեւս չծնէր: Եթէ չկրէինք ծանր պարտութիւններ եւ ձախողութիւններ, Դաշնակցութիւնը թերեւս չյառաջանար: Եթէ թշնամին մեր ժողովուրդի դէմ այս նենգ գործերը չընէր, թերեւս Դաշնակցութիւնը չշարժէր, չծաւալէր: Ամէն հարուած, ամէն ցաւ ու նենգութիւն՝ ուրկէ ալ գալու ըլլայ, միջոց մըն է ժողովուրդի միութեան, Դաշնակցութեան գաղափարներու տարածման:

Փաստ՝ վերջին մէկ տարուան անօրինակ եւ արտասովոր «պայքար»ները Դաշնակցութեան դէմ: Այլեւս անիմաստ է աչք գոցել այն աչք ծակող իրողութեան առջեւ, որ Դաշնակցութիւնը գերազանցապէս ծաւալած ու մեծցած է Ամերիկայէն մինչեւ գաղթաշխարհի յետին գաղութը. մանաւանդ այն գաղութներու մէջ, ուր պայքարը աւելի սուր եւ գռեհիկ եղած է անոր դէմ:

Կրկնենք դարձեալ, ամէն մէկ Հայ՝ ճշմարիտ Հայ՝ որոշ չափով Դաշնակցական է. արթնցուր անոր զգացումները, բանեցուր անոր միտքը, յիշեցուր անոր որ դատ մը ունի արդար, վրէժ մը ունի դեռ չլուծուած, թող տեսնայ որ իր թշնամիները ինչպէս կ'աշխատին անիրաւուած մեր ազգի–նաս դատը մոռցնելու, թաղելու, թող հասկնայ որ հակառակորդներուն բոլոր ճիգերը կը ծառայեն միայն մեզ թմրեցնելու եւ խաթարելու: Այս բոլորը տեսնող ամէն Հայ չի կրնար Դաշնակցական չըլլալ. ուրիշ ճամբայ չկայ, վարանում եւ տատանում չկայ:

Հակառակորդները բաւականաչափ պատճառներ տուին, որ ալ սթափի այս ժողովուրդը, մանաւանդ նոր սերունդը, որ գիտցաւ բարին չարէն զանազանել, կեղծը ճշմարտութենէն, վսեմը՝ ստորնութենէն, եւ փարեցաւ Դաշնակցութեան: Գտաւ իրեն

Եթէ պահ մը բացուէր հակառակորդին հոգեկան աչքը, եւ տեսնէր անդիմադրելի շարանները այն ուխտեալներուն, որոնք մուտք կը գործեն Դաշնակցութեան գաղափարական չէնքէն ներս, թերեւս սառէր իրականութեան առջեւ: Բայց ան դատապարտուած է ոչ թէ տեսնելու այս գերագոյն ճշմարտութիւնը, այլ սայթաքումէ սայթաքում գլտորուելով՝ ընդմիշտ փշրուելու իր իսկ փորած խորխորատին մէջ:

Վ. Փ.

(Ցուտրի)

ՄԱՐԻԱ ՓԻԱ ԷԼԷՆԱ ԷԼԻԶԱՊԷԹԱ ՄԱՐԿԱՐԻԹԱ...

Այս միջոցին արտակարգ բաներ տեղի կ'ունենան Իտալիոյ մէջ: Շաբաթներէ ի վեր կը սպասուէր Փիէմոնթէի իշխանին՝ Իտալիոյ գահաժառանգին կնոջ ծննդաբերութեան, որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 25ին, Նափոլիի մէջ: Նորածինը աղջիկ էր եւ կնքուեցաւ հետեւեալ անուններով,— Մարիա Փիա Էլէնա Էլիզապէթա Մարկարիթա Միլէնա Մաֆալտա Լուիզա Թէքլա Ճէննարա: Երեսուն հազար ժողովուրդ հաւաքուած էր պալատին առջեւ, ողջունելու համար նորածինը. Թէեւ յուսախաբութիւնը զգալի էր, երբ իմացան թէ նորածինը աղջիկ է եւ ոչ մանչ: (Ժողովուրդները միեւնոյն հոգեբանութիւնն ունին ամէն տեղ): Առաջին առթիւ [illegible] նորահարսական հեռագիր մը ուղղեց նաեւ Պապը, ինչ որ աչքառու է, որովհետեւ Վատիկան տարիներով իր աշխարհական իշխանութեան յափշտակիչ համարած է Սաւուայի արքայական տունը: Իտալիոյ թագաւորը ընդհ. ներում հռչակեց իր թոռան ծնունդին առթիւ: Ներուած են մինչեւ երկու տարուան բանտարկութիւնները, տուգանքները եւն.: Ներումէն չպիտի կրնան օգտուիլ անոնք որ ոճիրներ գործած են մայրութեան դէմ, սպանութիւն, զինեալ գողութիւն կամ խարդախ սնանկութիւն կատարած են: Զրկուած են նաեւ [illegible] աքսորուած քաղաքական յանցաւորները.

Կարելի չէ նկարագրել, այս ծննդաբերութեան առթիւ [illegible]: Ոսկեայ օրօրոց մը շինուած էր Նափոլիի բնակիչներուն կողմէ, յատուկ [illegible] մասնակցութեամբ (մարդ գլուխ 20 սանթիմ): Սարտինիոյ ժողովուրդն ալ օրօրոց մը նուիրած էր, հատ մըն ալ՝ Իտալիոյ Թագուհին՝ իբրեւ մեծ մայր: Իւրաքանչիւր նահանգի մէջ իրարու հետ մրցումի ելած էին եւ [illegible] կատարէին, բարեսիրական հաստատութիւններ հիմնելու համար յօգուտ մայրերու եւ մանուկներու: Իշխանուհին՝ Մարիա Ժոզէ անհամար նամակներ եւ նուէրներ կը ստանար մանուկներէ, սրտագին մաղթանքներով: Գիւղացի կիներ եւ աղջիկներ պալատ դրկեր էին հմայեակներ եւ «հրաշագործ» խորհրդանշաններ, որպէսզի ծնունդը բարեբաստիկ պայմաններու մէջ կատարուի, բայց կը խնդրէին որ վերադարձնեն ծննդաբերութենէն վերջը, «որպէսզի իրենց ալ օգտակար ըլլայ»: Համբանք չունէին այս առթիւ երեւան եկած բանաստեղծները, երաժիշտներն ու նկարիչները: Ի՜նչ քերթուածներ մագաղաթի վրայ, երգե՛ր, նկարներ... Մկրտութեան ջուրը իսկ խաղրուած է Յորդանանէն:

Ահա այսպէս, աշխարհի կէսը չի գիտեր թէ ինչպէս կ'ապրի միւս կէսը...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի թանգարանները

Երեւանի Յարտարապետական թանգարանին մէջ ցուցադրուած են Հայաստանի արդիւնաբերական [illegible] ճիւղերու եւ գիւղատնտեսական աշխատանքներու վերաբերեալ նկարներ, քարտէսներ, նմոյշներ, եւն.:

Թանգարանը ներկայիս ունի երկու բաժին,— գիւղատնտեսական եւ արդիւնաբերական. Շուտով կ'ունենայ նաեւ գործնական բաժին, [illegible] ստեղծելու համար որ գործարանները օգտագործեն թանգարանի նիւթերը բազմաբնոյթ աշխատանքներուն ընթացքին: Պիտի հիմնուի նաեւ մասնաւոր բաժին մը ելեկտրականացման համար:

Թանգարանը, առաջին անգամ ըլլալով, կազմած է Հայաստանի [illegible] քարտէսը: Կը պատրաստէ նաեւ [illegible] քարտէս:

Երեւանի բնագիտական թանգարանը կը զբաղի Հայաստանի բուսական ու կենդանական աշխարհի ուսումնասիրութեամբ: Քանի մը տարուան ընթացքին գիտական արշաւներու միջոցով յաջողած է հաւաքել [illegible] ու արժէքաւոր նիւթեր որոնց մեծագոյն մասը ուսումնասիրուած (Հայաստանի գիտական ուժերու միջոցով: Կենդանական քանի մը խումբերու վերաբերեալ բաժինը ամբողջական [illegible] (օրինակ Հայաստանի սողուններուն եւ թռչուններուն հաւաքածոն): Թանգարանը կապ կը պահէ նաեւ արտասահմանի գիտական նման հիմնարկութեանց, մասնաւորապէս [illegible] Մոսկուայի եւ [illegible] հետ, նիւթերու ուսումնասիրութեան կամ փոխանակութեան տեսակէտով: Այս տարի թանգարանը արշաւ մը կազմակերպեց դէպի Արագածի շրջանը:

Ներկայիս թանգարանի նիւթերուն վրայ կը պատրաստուին գիտական աշխատութիւններ, [illegible] Հայաստանի ծաղիկներուն, երկակենցաղ կենդանիներուն եւ միջատներուն մասին: Թանգարանը ձեռնարկած է նաեւ Հայաստանի բուսական քարտէսին պատրաստութեան, որուն համար [illegible],— ներկայիս մասնաւոր արշաւախումբերու միջոցով կը ճշդուին ու կը վերամշակուին նիւթերը:

Թանգարանը կ'աշխատի նաեւ ցուցահանդէս տալու, սակայն չունի անհրաժեշտ յարմարութիւնները [illegible] ցուցահանդէս տալու:

Լենինականի թանգարանը

Լենինականի մէջ հիմնուած է գաւառագիտական թանգարան մը, նախկին Ս. Փրկիչ եկեղեցին մէջ: Այս թանգարանը ունի հիմնական 4 բաժին,— գաւառագիտական, հնագիտական, մշակութային – պատմական, գեղարուեստական: Բոլոր նիւթերն ալ դասաւորուած են խնամքով ժամանակագրութեամբ, եւ ունին բացատրական մակագրեր

Գաւառագիտական բաժնին մէջ հետաքրքրական է տեսնել 80ական թուականներու Շիրակի գիւղերուն գործածած կահկարասիները եւ գիւղատնտեսական նախնական գործիքները:

Հնագիտական բաժնին մէջ հետաքրքրական է տեսնել մամութին կմախքը, [illegible] ոսկորները, [illegible] ոսկորին մէկ մասը, ժանիքի երկու կտոր, սեղանատամի երեք կտոր:

Մամութի կմախքին այս մնացորդները երեւան հանուած են Լենինականի «Կազաչի փոստ» արուարձանի աւազահանքերուն մէջ, մէկ մասը քանի մը տարի առաջ, մնացածները վերջերս, [illegible] հիմերը փորելու ժամանակ:

Ուրարտական եւ նախաուրարտական անօթներ կան [illegible] գործածութեան յատուկ [illegible], զարդարանքներ, մանր գործիքներ, [illegible]: Աւելի վերջի դարերէն՝ [illegible] վանքերու, մատուռներու [illegible] նմոյշներ, [illegible] պարսկական, արաբական եւ թրքական հին դրամներու հաւաքածոյ

Հնագիտական բաժնին նմոյշներու մեծ մասը [illegible] Լենինականի նախկին գաւառական [illegible] Հողամասերուն մէջէն:

Մշակութային – պատմական նմոյշներուն մէջ ցուցադրուած շարքին եգիպտական, հնդկական, [illegible] եւ այլ երկիրներու քաղաքակրթութեան եւ արտադրութեան [illegible]

…ուկ նիւթեր, որոնք պատրաստուած … Լէնինկրատի Նիւթական Մշակոյթի … Պատմութեան … հիմնարկութեան … արհեստանոցին մէջ։

Ցուցադրուած բաժնին մէջ ցուցադրուած են մօտ 200 գործեր որոնք կը պատկանին ծանօթ վարպետներու։

ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԳԷՏ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 10ին Թիֆլիզէն Երեւան … պարսիկ գրագէտ … որ շրջան մը կը կատարէ … մէջ, ծանօթանալու համար Ֆիրդուսիի ծննդեան 1000ամեակին կատարուելիք հանդիսութեան … աշխատանքներուն։

Երեւանի կայարանին մէջ պարսիկ … ընդունեցին … նախագահ Կ. Մարտիրոսեան, … կողմէ Ս. Դաւթեան, … գործավարին կողմէ Լ. … եւ Ց. Զօրեան, Շահին … Ս. Զօրեան, Վ. Թոթովենց

Մարտիրոսեան, կայարանին մէջ, յանուն Հայաստանի աշխատաւորութեան եւ մշակութային … ներկայացուցիչներուն, բարի գալուստ մաղթեց.— «Մենք ուրախ ենք որ դուք կը գտնուիք մեր մէջ, ձեզ … մենք կ'ողջունենք պարսիկ ժողովուրդին … մէջ…»

… Նաֆիս պատասխանեց ջերմ …

… պանդոկին մէջ պարսիկ գրագէտը յայտնեց թէ ինքը … հետաքրքրուած է յեղափոխութենէն … առաջ, ինչպէս որ … հետ՝ բոլորովին … կը գտնէ Անդրկովկասեան … քաղաքները։

… Նաֆիս այցելեց Էջմիածին, … ծանօթանալու համար հնագիտական … ներկայացնող վայրերը։ Այցելեց … Մատենադարանը, ուր տեսաւ Ֆիրդուսիի ձեռագիրները։

Պարսիկ գրագէտը յետոյ մեկնեցաւ … Այցելէ վերջ Լենինական … վերադառնալ, ուսկէ ներկայացուցիչներուն հետ, Պարսկաստան, … Ֆիրդուսիի 1000ամեակի … տօնախմբութիւններուն։

Փ. ՔԻՅԱՐԻ ՑՂԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջերս Երեւան այցելեցին խումբ մը Ֆրանսացի գիտնականներ, առաջնորդութեամբ Փարիզի գիտական ընկերութեանց ազգային վարչութեան գիտական քարտուղարին տնօրէն Շ. Քիյեարի, որ … է «Փրօ Արմենիա» թերթին խմբագիր Փիէր Քիյեարի։

Ֆրանսացի գիտնականները այցելեցին քաղաքին կարեւոր մասերը։ … Շ. Քիյեար արտա… … Միութեան ներկայացուցիչին միջոցով, … Հայաստանի Ա. Երզնկեանի.

— «Հայաստան եկայ շատ կարճ ժամանակով, բայց խոր յուզումով, … երկար տարիներէ ի վեր … կը հետեւէի անցեալին մէջ մեծ զրկանքներ կրած հայ ժողովուրդին նիստ ու կացին։ Այժմ կը վերադառնամ համոզուած, որ անոր տառապանքները վերջ գտած են եւ Հայաստանի աշխատաւորութ… … Խորհուրդներու համաձայն … կը հասնի երջանիկ ապագայի … ընդհանուր … ամրապնդման գործին»։

ՁԻՒՆ ԿԸ ՏԵՂԱՅ

Խոր. Հայաստանը կը հաղորդէ թէ, Երեւանի օդերեւութաբանական վարչութեան զեկոյցին համաձայն, Սեպտեմբեր 12ին ձիւն տեղաց Հայաստանի լեռնային մասերուն վրայ,— Ամասիա, Արագած, Աղմաղան, Մարտունի։ Իսկ սաստիկ հով կը փչէր եւ անձրեւեց Երեւանի, Սարդարապատի, Քէշիշքէնդի, Իջեւանի եւ Դիլիջանի մէջ։

Նոյն թերթին կը հեռագրեն Բասարգեչարէն թէ Սեպտեմբեր 11ին, առաւօտեան ժամը 8ին եղանակը յանկարծակի խառնուեցաւ, ցուրտ հով մը սկսաւ եւ յորդառատ անձրեւ եկաւ, յետոյ լեռնային մասին մէջ ձիւն տեղաց.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁԱԳԻԿԸ

ՏԷՅԻՆ.— Ամերիկահայ Նոր տիպարներէն է այս Ձագուկը, որ իբր թէ մասնաւոր առաքելութեամբ կը պտտի Ֆրանսայի վանազան քաղաքները յանուն «մայր» կուսակցութեան։

— «Ինչպէս որ Դաշնակցութիւնը ապտակեցինք միացեալ ուժերով Ամերիկայի մէջ,— կը պոռայ կարմրուկ Ձագուկը բեմէն, նոյնպէս ալ պէտք է ապտակուի Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ»։

Մի՛ բարկանաք թէ զառանցանք է Ձագուկինը, ո՛չ, ան իր ներշնչումը կ'առնէ որոշ ուղղութենէ մը եւ թելադրուած է մասնաւոր աղբիւրէ։ Ձագուկները ասկէ յետոյ աւելի պիտի շատնան ու եթէ սանձ չըլլուի իրենց կանացի պարանոցին. Ամէն օր, խուժանին կեթնած՝ պիտի մասծեն խաւնակել գաղութները եւ «միացեալ ուժերով ապտակ իջեցնել»… Մեր այժմու դժբախտ կացութեան համար որ եւ է Ձագուկի երեւումը վնասակար է մեր հաւաքական գործունէութեան համար։ Որովհետեւ, ինչքան ալ Ձագուկները պզտիկ մնան Դաշնակցութեան դուռներուն առջեւ, այսուհանդերձ մաղձոտ պէս թոյն կը սրսկեն։ Իր բանախօսութեան առեն իսկ, շատ մը չկզքներ ձայն բարձրացուցին ու պիտի պատահէր մեծ խառնաշփոթ մը, եթէ դրան … չըլլար գործադրանատերը եւ մեր հայրենակիցները խոհեմութեամբ չմտածէին գործարանի բռնած խիստ ընթացքին համար, որ կրնար դուրս նետել շատ մը Հայեր։ Ի հարկէ կարմրուկ Ձագուկը … հայ երիտասարդներու բերնէն, բայց նորէն եղած էր։ Ամերիկահայու այս նոր ծաղրածուն թեւերը փարատած հայհոյեց ու զառանցեց յանուն Մարքսի եւ միացեալ ճակատի։

Այս առթիւ պիտի թելադրէի Ձագուկները հովանաւորող պարոններուն, որ քիչ մը շատ գնեն այսպիսի մարդոց խօսքերուն եւ թոյլ չտան, որ «մայր» կուսակցութեան անունով հայհոյանք թափուի ուրիշներու հասցէին։ Վասնզի ամէն անգամ համբերութիւնն իսկ նոյն չափը չունենար եւ Ձագուկները նպարավաճառի խանութները պահուըտելու առիթը ձեռք չեն կրնար ձգել։

Ո եւ է ձագուկ իրաւունք չունի հրապարակային բանախօսութեամբ յայտարարելու թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «ցեղակրօնները» շոգոլեմ կ'ուտեն եւ «գիշեր ցերեկ աղջիկ կը խաղցնեն»…

Գիտենք թէ ինչ փորձ ցաւ ունին հակադաշնակցական մակաբոյծները, բայց թող զգուշանան աղտոտ բառերէ ու թող չդպին ուրիշներու արբութեանց։

Թ. Հ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր շրջանին վիճակը

— o —

ԱՆԻԷՌ — ԳՈՒԱ — ԲՈԼՈՆԳ.— Քանի քանի անգամներ պարզեցի շրջանիս անգործներուն վիճակը։ Այժմ նոր անգործներ ալ աւելցած են եւ օրէ օր կ'աւելնան. Ինչպէս գրած եմ Անիէռ բնակողը կը ստանայ նպաստ, իսկ «Գուա — Քոլոնպ բնակողը կը զրկուի։ Նպաստ չստացող անգործները սկսան թաղապետութենէն մեր արտօնագիր առնել եւ պտուղ ու կանանչեղէն ծախել, գոնէ իրենց չոր հացին դրամը ճարելու համար։ Նոր օրէնքով, մեր արտօնագիր ստացողը միայն իր թաղին մէջ առեւտուր ընելու իրաւունք ունի։ Օրինակ, երբ Գ. Քոլոնպ բնակող մը Անիէռի շուկային մէջ առեւտուր ընէ, տուգանքի կը դատապարտուի։

Դժբախտաբար այս գործն ալ անախորժութեանց տեղի կուտայ։ Արդէն իսկ պայքար մը սկսած է տեղացիներու հետ որ ծուռ աչքով կը նային այս խեղճերուն։ Տեղական շաբաթաթերթն ալ պայքար բացած է Հայերու դէմ։ Լա՛, կառավարութիւնը գործ չտայ, գործազուրկը առեւտուր չընէ, հապա ի՞նչ ապրի..

Տանտէրկու դժբախտներ ալ անկանոն թուղթ ունենալով, կը տառապին։ Քանի մը հոգիներու կարմիր թուղթ տուած են, իսկ քանի մը հոգիներու ալ կանանչ թուղթ, քանի մը հոգիէ ալ թուղթերը առած են։ Ոստիկանութիւնը անոնց սահմանագլուխը ցոյց կուտայ։ Ոչ ոճիր գործած են, ոչ ալ գողութիւն ըրած, պարզապէս իբրեւ «թրանզիթ» եկած են եւ երեք տարիէ ի վեր կ'երթան կուգան ոստիկանութեան դուռը ու Գալթ. Գրասենեակը։ Գ. Բաշալեան չի՞ կրնար փրկել այս դժբախտները, անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարելով։ Եթէ Գալթ. Գրասենեակներն ալ չպիտի հետաքրքրուին, ալ ո՞ւր դիմեն այս անճարները։

Յակոբ Աղամեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական Քրոնիկ

Հինգշաբթի օր Գլիֆատի (Անգլիա) մէջ տեղի ունեցաւ Ֆութպոլի միջազգային մրցում մը։ Անգլիոյ ազգային Ֆութպոլի խումբը մրցեցաւ Իրլանտայի համապատասխան խումբին դէմ 50.000 հոգիի ներկայութեան։ Ֆութպոլի վարպետ այս երկու ազգային խումբերուն մրցումին եւ քին անհամբերութեամբ կը սպասէին արտասահմանի մէջ, մանաւանդ Իտալիոյ մէջ ուր 20 օր վերջ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ազգային խումբերը դէմ առ դէմ պիտի ելլեն։ Անցեալ տարի անգլիական խումբը Իտալիա այցելելով եւ Հռոմի մէջ մրցելով 1ի դէմ 1ով հաւասար մնացած էին։

Անգլիական խումբը շարաշար պարտութեան մատնեց իրլանտական խումբը 6ի դէմ 1 կէտով։

Նախ քան իտալական ազգային խումբին դէմ մրցիլը, անգլիական Ֆութպոլի ազգային խումբը վաղը պիտի մրցի Կալլէսի երկիրի ազգային խումբին դէմ։ Այս անգամ անգլիական խումբը փոխած է իր կազմը, մէջը առնելով երեք նորեկ խաղացողներ։ Դեռ իտալական ազգային խումբը ոչ մէկ միջազգային մրցում մը կատարած է այս տարեշրջանին։

⁂ Չեխօսլովաքիոյ Ֆութպոլի ազգային խումբին բերդապահը՝ Փլանիճքա որ ծանօթ է Եւրոպայի մէջ իբրեւ լաւագոյն բերդապահ եւ շատ մը միջազգային մրցումներու մասնակցած, յաղթական կը ստանայ, եւ ամբողջ Եւրոպայի մարզական թերթերը միաբերան բժշկութիւն կը մաղթեն։

⁂ Ուրբաթ գիշեր առաջին անգամ ըլլալով Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ կիներու ըմբշամարտ մը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Այս մրցումէն յաղթական ելլողը պիտի հռչակուէր Մեծն Բրիտանիոյ կին ըմբշամարտիկներու ախոյեան։ Մրցողներն էին Փէկկի Փարնըլ (խարտեաշ Վագրը) եւ Այվի Բրաէյ (վայրի Վագրը)։ Փէկկիին երեւոյթը ֆիզիքապէս յարմար չէր թուեր ըմբշամարտութեան ախոյեան հանդիսանալու, քանի որ նրբամարմին էր, մինչդեռ իր հակառակորդը ջղուտ, հաստկեկ եւ զօրաւոր մկաններ ունէր, եւ հանդիսատեսները՝ … կը բացագանչէին խնդալով։ Տարակոյս չկար թէ յաղթանակը պիտի շահէր այն որ զօրաւոր մկաններ ունէր։ Միեւնոյն առեն այս մրցումը սքանչելի ժամանց մըն ալ եղած է Լոնտոնի կիներուն համար։ Մրցումը սկսելէն 12 վայրկեան վերջ, մրցող զոյգերը իրենց մրցումը ձգելով, կը սկսին մէկզմէկ հետապնդել, իրարու երես ճանկռտել, մազ քաշել, կից զարնել եւ ապտակել։ Ժողովուրդը այս տեսարանին վրայ ապշած կը մնայ։ Այս խառնիճաղանճին մէջ օրուան դատաւորը խոկոյն միջամտելով կը հանդարտեցնէ եւ կարգի կը հրաւիրէ զանոնք ըսելով.— «Ըմբշամարտութեան մէջ ճանկռտել, մազ քաշել, կից զարնել եւ ապտակել չկայ»։ Այս յորդորէն վերջ խաղը նորէն կը սկսի։ Երկու հակառակորդները այս անգամ ալ աւելի ուժգնօրէն փաթթուած են իրար մէկզմէկ խեղդելու սահմանով. Մրցումը այն առեն հետաքրքրական հանգամանք առաւ երբ Փէկկի Փարնըլի մազերը որ երկու կտոր կապուած էր. Գլէր Փէնթհըր իր խարտեաշ հակառակորդին աչքերուն վրայ կը քաշէր խաղին վճռական րոպէին։ Ժողովուրդը խնդալով կը պոռար.— «Քաշէ՛ հանէ բոլորովին»։ Խեղճ աղջիկը շատ աշխատեցաւ իր վրան պահել մազերը։

Խաղը յաղթած է արդէն եւ Մեծն Բրիտանիոյ կիներու ըմբշամարտի ախոյեան կը հռչակուի Այվի Բրաէյ, ստանալով … ապարանջան մը իբրեւ ախոյենական տիտղոս։

⁂ Երեքշաբթի գիշեր Փարիզ … Սփորի մէջ տեղի ունեցաւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան ըմբշամարտի մեծ մրցում մը։ Մրցողներն էին Ֆրանսացի Հանրի Տրկլան եւ ռուս Քեֆարիան։ Երկու հակառակորդները մէկ ժամ 23 վայրկ. իրարու հետ չափուելէ յետոյ Ֆրանսացի Հանրի Տրկլան զգետնեց իր հակառակորդը եւ հռչակուեցաւ յաղթական … ծանրերու մէջ։

⁂ Իսկ կիրակի օր Սթատ Բուֆալօ Պարքի մէջ տեղի ունեցաւ ախոյենական փրոֆէսիոնէլ միջազգային խումբերու թէնիսի մրցում մը։ Ամերիկացի Թիլտըն յաղթեց Ֆրանսացի Մարթէն Փլային։

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՏԿԱՌ ԼԸՎԱՆԹԷՆԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 սեպտ.).

— «Լըվանթէնը հայրենիք չունի. իր հայրենիքը ամէն տեղ է։

Լըվանթէնը ազգութիւն չունի. ան անդամ է այն ազգին, որու հացը կ'ուտէ այսօր։

Լըվանթէնը մայրենի լեզու չունի. ան կը խօսի լեզուն այն ազգին, որու հետ կը նստի կ'ելլէ այսօր։

Լըվանթէնը սկզբունք չունի. բուկզրունքները փոխ կ'առնէ առաջին հանդիպած մարդէն։

Լըվանթէնը նկարագիր չունի. սուտը, կեղծիքը, քծութիւնն ու խարդախութիւնը կը կազմեն իր յատուկ նկարագիրը։

Այսպէս է լըվանթէնը ամէնուր եւ ամէն գիրքի մէջ — շուկան, խանութը, սակայն թէ խմբագրին սենեակը։

Լըվանթէնը սկզբունք չունի. բայց միայն, այսօր թերթ կը հրատարակէ եւ «կուսակցութիւն» կը վարէ։ Ու կ'ընէ այդ բաները ճիշդ լըվանթէնի նման՝ սուտով, կեղծիքով, բանսարկութիւնով եւ խարդախութիւնով։

Այսպէս, տարիներ շարունակ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր պաշտօնական մարմիններու միջոցաւ կը յայտարարէ իր քաղաքական ուղեգիծը, որու հիմնական սկզբունքներէն մէկն է չմասնակցիլ Ռուսաստանի դէմ ուղղուած ոեւէ խմբակցութեան, որու մէջ բաժին ունի Թուրքիա։

Այս կ'ըսէ անդադար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Այս կը կրկնեն ներկայացուցիչները կովկասեան այն ժողովուրդներու՝ վրացիներու, ադրբէջանցիներու եւ լեռնականներու, որոնք Թուրքիոյ օժանդակութեամբ տարիէ տարի նորոգուող ուխտ կազմած են ընդդէմ Ռուսիոյ։ Այդ կ'ըսեն իրենք բոլշեւիկները։ Այդ կ'ըսեն եւ օտարները, որոնք այս կամ այն մտքով շահագրգռուած են կովկասեան ազգերու ներկայով եւ ապագայով։

Այս ամէնը աւելի քան բաւ է համոզելու ոեւէ պարկեշտ մարդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքի մասին կովկասեան ժողովուրդներու ուխտի նկատմամբ։

Այդ չի բաւեր, սակայն, հայ լըվանթէններուն։ Անոնք չեն համոզուիր, համոզուելու պէտք ալ չունին, անոնց անարգ հաշիւներուն հակառակ է առնել իրականութիւնը այնպէս, ինչպէս որ է։ Ու հայ լըվանթէնի խմբագիրը ամէն օր կը կրկնէ միեւնոյն անարգ սուտը թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անդամ է կովկասեան ուխտին։

Վերջերս կովկասեան ուխտին անդրադարձած է Ժընեւի «Ժուռնալ տը Ժընեւ» թերթը, եւ պարկեշտ մարդու պէս շեշտած է թէ «այս ուխտին տակ ստորագրած են բոլոր կովկասցիները բացի Հայերէն»։

Լըվանթէն խմբագիրը իր վերջին խմբագրականին վերը յիշատակած է Ժուռնալ տը Ժընեւի այդ ծանուցումը եւ մոռնալով թէ ինչ է գրած քանի մը տող վերը, նոյն խմբագրականի վարի տողերուն մէջ կ'եզրակացնէ.

«Դաշնակցական վարիչները լաւ կ'ընեն, եթէ բոլորովին խզեն իրենց յարաբերութիւնները այս Կովկասի փախստականներուն հետ, միանգամ ընդմիշտ հրաժարին թրքական օրիանտացիայէն»։ Ո՞րքան ուր։

Կը տեսնէ՞ք լըվանթէնը։

Հ. Յ. Դ. ՎԻԹ. ՅՈՒՆՏԻՆ

Մարսէյլէն Ղազար Վ.Էմեան (հացագործ, Սէնթ Մարթ) հարիւր փրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վերանորոգման Ֆոնտին, իր երկու թոռնիկներուն, Ռնուշաւանի եւ Քնարիկի մկրտութեան առթիւ։

Յանձնեցինք համապատասխան մարմինին։

ԿՈՉ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒՆ

Պուլկարիոյ նոր իշխանութեան օրկան «Նովի Տրնի»ի մէջ հետեւեալ կոչը հրատարակած է Հիւսէին …, որ մահմետականներու ընդհանուր միութեան քարտուղարն է Պուլկարիոյ մէջ.—

Մենք՝ Սաֆիարնակ խալամերու՝ խօսուած այն տեղեկութիւններէն թէ Պուլկարիոյ թուրք բնակչութեան վրայ ճնշումներ ի գործ կը դրուին, կը յայտարարենք թէ … առնէ ի վեր Պուլկարիա կը ապրին խումբ մը դրդիչներ, որոնք զանազան միջոցներ ի գործ կը դնեն՝ թուրք բնակչութիւնը համոզելու համար որ գաղթեն Թուրքիա, եւ անոնց կը խոստանան թէ նոյնիսկ պայմաններ պիտի տան։

Մենք կոչ կ'ընենք մեր ազգակիցներուն որ ոչ ոք խաբուի անոնցմէ եւ հաւատ չընծայէ նման դրդիչ — գրգռիչներուն, որոնց նպատակն է աշխարհի առջեւ վարկաբեկել մեր գեղեցիկ հայրենիքը՝ Պուլկարիան, արգելք ըլլալով Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ դրացիական եւ բարեկամական յարաբերութեանց։ Արար աշխարհ պէտք է հասկնայ թէ՝ ճիշդ չէ այն տեղեկութիւնը թէ թուրք բնակչութեան վրայ ճնշում ի գործ կը դրուի։ Ընդհակառակն, Պուլկարիոյ ազատագրութենէն մինչեւ այսօր մենք կը վայելենք ամենայայն ազատութիւն, ինչ որ երեւան կուգայ եւ այն իրողութենէն թէ՝ մենք ազատօրէն եւ առանց որ եւ է անհանգստութեան կը յաճախենք աւելի քան 300 մզկիթներ, ունինք շուրջ 200 վարժարաններ, …, նոյնիսկ մեդրէսէներ, Սոֆիայի մէջ ունինք գլխաւոր միւֆթիութիւն, վերին … դատարաններ, մշակութային ու կրթական զանազան ընկերութիւններ … Հետեւաբար, մենք չենք կրնար մեկնիլ այն փաստը թէ՝ հոս, Պուլկարիոյ մէջ, ամենամեծ ազատութիւնը կը տրուի ոչ միայն մեզի, այլեւ բոլոր այն փոքրամասնութեանց որոնք Պուլկարիա կը բնակին։

Գրգռիչները թող խելքի գան ու հասկնան միանգամընդմիշտ, որ մենք պուլկար հպատակներ ենք ու մեր հայրենիքին գիտակից քաղաքացիները, որոնք շատ լաւ կը գնահատուին ու կը յարգուին ինչպէս՝ կառավարութեան, նոյնպէս եւ ամբողջ քաղաքացիութեան կողմէ, եւ երբեք ու ոչ մէկ բանով պիտի զլանանք կամ պիտի լքենք մեր հայրենիքը՝ Պուլկարիան։ Նոյնիսկ … Թուրքիոյ մէջ անոնք պիտի չունենային այն լայն ազատութիւնը, ինչ որ կը վայելենք հոս՝ Պուլկարիոյ մէջ, ասոր համար պատերազմի դաշտերուն վրայ թափեցինք մեր արիւնը, եւ միշտ պատրաստ ենք մեռնելու»։

ՄԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (8)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»··«««

Երեք անտառներն ալ լոյս արեւ ե… Բերսոն բանալին տուաւ, մեր … կը բացէինք, կարդով ցոյց տալ … մեր ամուսնութեան լաւագոյն … Բերսոյի ճակատ 25 … սոնինները, պարանոցի ոսկի շղթան …զով մէկտեղ, ականջի օղերը, … ապարանջաններ եւ զանազան … ու մատանիներ.

Ֆարոն գոհ է աւելի քան երբեք։ … կը յայտնեմ թէ այս երկու …ուններ իմս չեն, հետեւաբար …ները չունիմ, եթէ կ'ուզես …որենք եւ մէջը քննենք հօրեղբօրս … անտառի փակը բացակելու … կուտայ, եւ գոհացուցիչ կը …նէ. Սակայն Արզարի անտառին …ոտաքին փայլը շլացուցած է Ֆարոնը … կ'ըսէ.— Եթէ այս անտառը պահէ ալ ըլլայ, զարմանալ գին ունի … քննական ակնարկ մը նետելով … անտառներուն վրայ, կ'աւելցնէ.— Այս անտառները կարելի չէ ցրելով գիւղ փոխադրել։ Կառավարութիւնը (գիւղի մէջ նստող ոստիկանապետը) տեսնելով կը գրաւէ։ Ասոնք հասարակ թալանի չեն նմանիր, հետեւաբար սպասենք մինչեւ որ մութը կոխէ։

Մառնիկ գիւղը կը վառի, եւ ծուխը կը բարձրանայ։ Ան այժմ վէնքերու ձայնը Քանայ բարձունքներէն կուգայ։ Զանգուածօրէն ջարդուած էր Քանայ բարձրաւանդակի վրայ հիւանդ, անօթի ու կմախացած բազմութիւն մը, առանց իրենց կեցած տեղէն շարժելու։ Մնացած ողջերը հետապնդելու խիստ որոշում տրուած էր առանց խնայելու։ «Առէք ամէն ինչ, տուէք փրկութեան շատ խոստումներ, երբ ամէն բան ձեռք անցընէք, այն առեն ջարդեցէք, առանց սեռի ու տարիքի խտրութեան։ Այս էր Հաճի Մուսաբէկի հրամանը իր ստորադրեալներուն։

Բայց ես այդպէս չպիտի ընեմ, կ'ըսէր Ֆարոն։ Երբեք պայուսը բախտը չեմ ուզեր, ու ձեզ պիտի պահեմ այնչափ ատեն, քանի մարմինիս մէջ հոգի կայ։ Այդ կ'ընեմ անոր համար որ ձեր տուածը իմ սպասածէն աւելի եղաւ եւ գնահատելի է։

Տունն ենք. դրացի Քիւրտեր ձեռք անցած աւարին վրայ կը հիանան, իսկ Ֆարոն կը հպարտանայ։ Մէկ քոյր ունի Զօզան անունով, 25 տարեկան, որ ձեռք բերած աւարին կը հսկէ, եւ եղբայր մը մօտ 20 տարեկան, ներհուր ու հիւանդկախ, եւ չորս ուրիշներ, պզտամարդիկ։ Մեզի կը ներկայացնէ Զօզանին եւ կը պատուիրէ անօթի չձգել։ Ցետոյ կ'առանձնացնեն տունին խոր մթութեան մէջ։

Վիրաւոր եղնիկի նման կը դալարուինք տան մթութեան մէջ։ Ինչ եղան մերինները, խեղճ ու կրակ մայրիկս, ի՞նչ պիտի ընէ Լուսվարդը, ո՞վ պիտի յօժարի մայրիկս իր խումբին մէջ առնել, երբ պզտիկ տունի, երբ անօթի է եւ հաց կ'ուզէ, ո՞վ պիտի խնամէ… Կուլանք, անվերջ կուլանք եւ չենք կրնար մխիթարուիլ։ Զօզան մեզ կը քաջալերէ,— Վըտանգը անցաւ, բնաւ հոգ մի ընէք։ Ան մեր ներքին տառապանքին անծանօթ, կը ձգէ ու կ'անցնի։

Առտուն կանուխ Քիւրտերը ոտքի վրայ են, կը պատրաստուին լեռ բարձրանալու եւ նոր զոհեր փնտռելու։ Ֆարոն զարմեալ Զօզանին պատուէրներ տուաւ մեր մասին, եւ զէնքը առնելով դուրս ելաւ։ Արեւը ծագած էր։ Նոր արիւն, նոր զոհեր խլել տալու, իր արիւնոտ ճառագայթներով։

7.— ՄՕՐՍ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ

— o —

Մեզ կորսնցնելով, մայրիկս խելագար կը դառնայ, անդուլ … մը կը … մինչեւ մութը կոխելը։ Լուսվարդը շալկած, գար ի վար դէպի գիւղ կը սուրայ։ Անվրդով կը մտնէ գիւղ։ Մինչեւ լուս փողոցի ու տուներու մէջ ջարդուած դիակները կը քննէ, մեր դիակները փնտռելով։

Առտու մը մեր գիւղացի Հըմիտանի Ուսըֆ կը ձերբակալէ մայրիկս, անլուր տառապանքներ տալով։ Երկու տեղաց գլուխը կը ծակէ, դաշոյնի մը հարուած կը ստանայ աջ ուսէն.

— Եկուր ձեր պահած ապրանքները ցոյց տուր, եթէ ոչ պիտի մեռցնեմ քեզ։

— Տուած ենք, Ուսըֆ, եղածները բոլորը առին, բան չունիմ քեզի տալու, հոգիս մինակ կայ, սպաննէ զիս ու հոգիս առ, ուրիշ բան չունիմ, կ'ըսէ մայրիկս։

Հրէշը մայրս կը տապալէ գետին, պարանք պարանք կը քանդէ անոր մազերը, կը խլէ Լուսվարդը անոր գրկէն, եւ գետին փռելով, պզտիկը … իր ոտքի տակ դրած, միւս ոտքը բռնած, կը պոռայ մայրիկիս.

— Եթէ պահած բաներդ ցոյց չտաս, պիտի քաշեմ եւ երկուքի պիտի բաժնեմ պզտիկդ։

Մայրիկս վիրաւոր գայլի նման, տապալած տեղէն ելլելով կը նետուի Ուսըֆի վրայ եւ ակռաներով բզքտել կ'ուզէ, անոր ձեռքը մօրս բերնին կը հանդիպի եւ մայրս կը խածնէ անոր բթամատը։ Իր ճչալ ձայնը եւ աւելի տառապանքով մեռցնելու համար կը խլէ գետին տապալած աղջիկը եւ կը տանի աղբիւրին առջեւ եւ գլխիվայր կը նետէ լճակին մէջ։ Մայրս կը նետուի աղջկան վրայ, եւ կիսախեղդ ջուրէն կը հանէ զայն։ Գրկած իր հոգեհատորը ջուրին մէջ կը մնայ, առանց համարձակելու ցամաք ելլել։ Այս դէպքը տեղի կ'ունենար ահագին խուժանի մը ներկայութեան։ Ձկար ոչ գութ, ոչ կարեկցութիւն։

Այդ միջոցին երբ զաղանը կը պատրաստուէր ջուրին մէջ մայրիկս քարկոծելով մեռցնել, կուգայ Ֆարոն լեռնէն։ Անմիջապէս Զուլէի Թումասի կին Արեգնազը լալով կը բողոքէ Ֆարոնին.— Աղա՛, կ'ըսէ, այս կինը որ ջուրին մէջ կը քարկոծեն, մայրն է երէկուան այն տղուն զոր լեռը բռնած էիր։ Անմիջապէս Ֆարոն կը հասնի, Ուսըֆին ապտակ մը տալով, կը կանչէ մայրս դուրս, կը հանէ ջուրէն։ Եւ հետը առնելով բերաւ մեր քով։ Մայրս մեզ ողջ գտնելով նետուեցաւ մեր վրայ, համբուրեց մեզ եւ սկսաւ լալ զառնագին։

Զօզան փոխեց մօրս քուրջերը եւ զարմանեց անոր վէրքերը։

Եւ ահա տեսարանը կը փոխուի եւ ներս կը մտնեն Կամէլ Ուսօն (գիւղի աղան) … Ուսըֆ եւ … Հասան։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Հ. Յ. Դ.

ԻԹԱԼԻԻ ՄԻԱՑԵԱԼ խումբերու ընկերական ժողովը այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelins։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաշանիսովօրական ճաշարանին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Թագմիկ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ԼԻՕՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»· · «««

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

Կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՃԱՄՊԱԶ (դաշնակ), Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ընկ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ՍՐՆՕՆ, ՄՈՒԼԷՆ ՊԼԱՕԻ մէջ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ?ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Յառաջիկայ շաբթու լոյս կը տեսնէ բացառիկ հրատարակութիւն մը,

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

Ձեռնարկութեամբ Արեւմտեան Եւր. Կեդր. Կոմիտէին։

Բազմաթիւ երէց եւ երիտասարդ ընկերներ կը մասնակցին այս հրատարակութեան, որ միեւնոյն ատեն զարդարուած պիտի ըլլայ շարք մը պատկերներով։

Մեծ Նուագահանդէս

Կազմակերպուած GREGOR et ses GREGORIENSներու կողմէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Théâtre CAPITOLEի մէջ

Իսկ կիրակի 30 Սեպտ. ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ժամը 3էն մինչեւ 7ը եւ իրիկուան 9էն մինչեւ ժ.ը 1 Au Parc des Sports Piscine Municipaleի սրահին մէջ

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Անկէնի Լճին դիմացը A la Cascade du Lacի *գեղեցիկ սրահին մէջ*

97 Grand'Rue, Enghien-les-Bains.

Կը խօսի Բժիշկ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար 5 Ֆրանք։

Կառ. տիւ Նորէն շոգեկառքը կը մեկնի 2.25ին, 2.35ին եւ 2.42ին։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ՓԱՐԻԶ, ՖԼՈՐԻԱՅԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

1.— վիճաբանութիւն։ 2.— Հաճելի ժամանց (անակնկալ, փուարճութիւններ, սպասարկութիւն պտուղի եւ օշարակի)։

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ փափաքողներ։

Մուտք՝ 2.50 ֆրանք։

ՎԻԷՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

ՎԻԷՆ.— Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի այս տարի եւս, հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ։ Այս տարուան համար լիբսէ դասատու հրաւիրուած է Հայր Կոմիտաս Տէրմօեան, Մխիթարեան հայրերէն, որ ժամանակէ մը ի վեր Վիէն կ'ապրի։

Դասաւանդութիւնները կը սկսին յառաջիկայ երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 7ին, Խաժակ Ակումբի մէջ։

Կը խնդրուի ծնողներէն որ իրենց զաւակները ղրկեն ճիշդ ժամանակին։

⁂ Մասնաճիւղին ձեռնարկութեամբ, Հ. Կարապետ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ կը դասախօսէ, հայ լեզուի ծագման եւ զարգացման մասին։ Կը հրաւիրենք հասարակութիւնը օգտուիլ այս շահեկան դասախօսութենէն։

Մասնաճիւղ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹ

ԱՏԼ ԱՆԱՏ

ԼԻՕՆ, Փիլիկ.— 70 Ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կարծ.— 740։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ա.— 30։

ՖԼԱՎԻԱՆ, Սահակ.— 70։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» Ենթակոմիտէի պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 227 մէկ շիշ օտըքօլօնը, 171 մէկ փողկապ, 23 Լոթըրի Նասիօնալի 1)10 տոմս, 59 մէկ տուփ օճառ, 135 մէկ զոյգ գուլպայ, 108 Լոթըրի Նասիօնալի 1)10 տոմս մը, 20 մէկ շիշ շամփանեա։ Գանձելու համար շահողները դիմեն ընկեր Մ. Աստուրեանի՝

Camp. Ripert N. 32 St. Marguerite, Marseille.

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

Ճէնիսըն երկար, բաւական ժամանակ չկրցաւ այնտեղ իր նպատակն էր խանութէն ներս մտնել. պատուհանը այնքան խճողուած էր որ կարելի չէր որ եւ է բան տեսնել։ Ուրեմն պատուհանի մը հետ անմիջապէս եւ դուռը բանալով ներս մտաւ։

Պարապ խանութ մըն էր, պզտիկ, հին եւ մէկ պատուհանով։ Դուրս ցուցադրուած առարկաներէն մաս մըն ալ պատերուն եւ սեղանին վրայ կային. կծու հոտ մը լեցուցած էր այդ պզտիկ ծակը. մարդ մարդասանք չըկար. սեւ կատու մը նստած էր անկիւնը։

Ճէնիսըն երկու երեք անգամ ձեռքը սեղանին զարկաւ. մարդ չերեւցաւ. կատուն ալ անշարժ մնաց։ Ձայն ձուն չելաւ խանութին ետեւի կողմին վրայ բացուող սենեակէն որուն ապակիէ դուռը կարմիր վարագոյրով մը գոցուած էր՝ մինչեւ կէսը։ Քանի մը վայրկեան եւս սպասեց Ճէնիսըն ու յետոյ ճարահատ սենեակին դրան մօտենալով ներս նայեցաւ։

Սենեակ մը որ ամէն բան էր— հիւրանոց, ննջարան, խոհանոց. այնտեղ ալ մարդ չկար։ Բայց փառաւոր կրակ մը կար օճախին մէջ. ուրեմն տէրը հոն էր, վերը ըլլալու էր։

Ճէնիսըն դուռը կէս մը բացաւ ու պոռաց.

— Հէյ՜...

Ձայնը պարապին մէջ արձագանգեց. կը թուէր թէ պատասխան չպիտի առնէր. նորէն պոռաց, նորէն պատասխան չկար. սենեակէն ներս մտաւ ու չորս դին նայեցաւ։ Երկրորդ կատու մըն ալ այնտեղ կար։ Պատին տակ, սեղանի մը վրայ կը տեսնուէին նախաճաշի վերաբերեալ կարգ մը ամաններ եւ ուտելիքներ — թէյամանը մը, գաւաթ մը, պնակներ, հաց, անուշ, խոզի միս եւ հաւկիթ։

Ճէնիսըն անմիջապէս խորհեցաւ թէ ո՛վ ալ եղած ըլլայ այդ սեղանին գլուխը նստողը յանկարծ ընդհատեր էր իր նախաճաշը։ Պատառաքաղն ու դանակը մսին ու հաւկիթին պնակին մէջն էին. տակաւին գործածուած չէին. չերտ մը հաց՝ երկուքի բաժնուած էր. թէյին բաժակը գրեթէ լեցուն էր. հաւկիթին կճեպին կէսը կոտրուած էր. իսկ աթոռին դիրքը ցոյց կուտար թէ անոր վրայ նստողը յանկարծ վեր ցատկեր էր եւ ալ չէր վերադարձեր։

Ճէնիսըն այնքան վստահ էր տունին մէջ մարդ մարդասանք չի գտնուելուն մասին որ անհարկելու պէտք չէր զգար։ Սենեակին ետեւի կողմը մտանի պէս սեղ մը կար որուն դուռը — տակաւին բաց — նեղլիկ անցքի մը վրայ կը նայէր։ Ճէնիսըն ուշադրութեամբ նայեցաւ ու տեսաւ որ անցքը երկու շէնքերը իրարմէ բաժնող բարակ ճամբայ մըն էր՝ դէպի փողոց տանող. հետեւաբար, խորհեցաւ ան, եթէ խանութին տէրը պատճառ մը ունէր յանկարծ հեռանալու, անկէ դատ ուրիշ յարմար ճամբայ չէր կրնար գտնել։

Յետոյ սանդուղին մօտեցաւ ու վեր գնաց. ապահով ըլլալու համար քանի մը անգամ եւս պոռաց։ Ննջարանին դուռը բաց էր. ներս մտաւ։ Անկողինը շտկուած էր, բայց անոր ծածկոյթին վրայ կը տեսնուէին կնոջ մը խոհանոցի հագուստները՝ խառն ի խուռն։ Դարակները բացուած էին նոյնպէս եւ յայտնի էր թէ հագուստներն ու ճերմակեղէնները աճապարանօք դուրս հանուած էին անոնց մէջէն. գետինը գլխարկի տուփ մը կար։

Ուրեմն, խորհեցաւ Ճէնիսըն, այդ տունը բնակողը կին մըն էր որ գեռ նախաճաշի չսկսած լուր մը կը ստանայ, սեղանը կը ձգէ, վեր կը վազէ, հագուստները անմիջապէս կը փոխէ եւ կը փախչի... որովհետեւ ինքզինքը այլեւս ապահով չզգար հոն...

Ճէնիսըն ալ չհետաքրքրուեցաւ միւս սենեակներով. վար իջաւ եւ խանութին ամէնէն փոքրիկ դրանէն։ Բայց ինչպէս կ'ըլլայ որ խանութը հազիւ քանի մը անցորդներ կը տեսնուէին։ Տունը ճիշդ դիմացը բանջարեղէնի խանութ մը կար որուն տէրը իր ապրանքները կարգի կը դնէր։ Ճէնիսըն դուռը փակեց եւ դիմաց անցնելով խանութպանին մօտեցաւ. իր արտայայտութիւնը՝ վստահութիւն եւ խորհրդաւորութիւն կը ներշնչէր. մարդը վար դրաւ ձեռքի բանջարեղէնները եւ դիմացի խանութին նայեցաւ.

— Դո՞ւրս ելեր է, ըսաւ Ճէնիսընին դառնալով. իրաւ որ չեմ գիտեր. տեսայ որ փեղկերը գոցեց սովորական ժամուն՝ ութուկէսին... թերեւս ետեւի կողմն է...

— Ոչ, պատասխանեց Ճէնիսըն. մարդ մարդասանք չկայ, երկու կատուներ կան միայն. վեր ելայ, վար իջայ, մարդ չկայ...

— Ուրեմն ետեւի դուռէն մեկնած է, չարտօնակեց խանութպանը. նեղ անցք մը կայ որ փողոց կը տանի... բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ խանութը բաց ձգեր է... յաճախորդ չունի, գիտեմ, աւելցուց մարդը խնդալով, ո՞վ ինչ ընէ այդ չոր խոտերը...

— Ինծի նայէ, ըսաւ Ճէնիսըն տեսնելով որ կարելի էր այդ մարդուն վստահիլ եւ բաց է ի բաց խօսիլ. ես դատական ոստիկան եմ. կ'ուզեմ քանի մը տեղեկութիւններ առնել այդ խանութին եւ իր տիրոջը մասին... տէրը կին մըն է, այնպէս չէ՞...

— Տիկին Բիկէրսթաֆն է, ըսաւ մարդը յօժարութեամբ. տարիքոտ կին մը..

— Կը ճանչնա՞ս զինքը...

— Որքան որ կարելի է զրայց ճանչնալ... դէմքով կը ճանչնամ... Աստուծոյ բարին, այդ... ինքն իր գլխուն, հանդարտ կին մըն է, պզտիկ գործեր կ'ընէ այս կողմերը... աշխատող մարդոց հետ... ամէնէն մարդիկը կը հաւատան բոյսերու ու բուժման, աւելի քան բժիշկներուն դեղագործներուն...

Երկա՞ր ժամանակ է որ հոս է...

— Այո... երկու երեք տարիներ... ինչ բայց կարծեմ գործը իր չէ. կը պատկանի ուրիշ կնոջ մը որ ... հանրապէս իրիկուններ կուգայ համար թէ օրուան դրամը առնելու...

— Ի՞նչ տեսակ կին է ..

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Ճանի հայրենակիցները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 32, Ավենիւ Կոպըլէն սրճարանը, մէթրօ ... Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Վարչութիւն

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՆԳԻՍՏ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 29 Septembre 1934

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2612

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԼՈՅՍ 1907Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»··«««

Տօքթ. Գէնճաէտտին Շաքիրի յուշերուն հրատարակութիւնը, որ կը շարունակուի «Միլլիյէթ»ի մէջ, հասած է Փարիզի ծանօթ ընկերէին (1907):

Ինչպէս նախորդ մասերուն մէջ, այստեղ ալ կը հանդիպինք ուշագրաւ նորութեանց:

Ամէն պարագայի մէջ, աչքի կը զարնէ հարցերը գաւելու եղանակը:

Ծիրդ այս պարագան է որ կ'ուզենք երեւան հանել այսօր, յետաձգելով ամբողջութեան հրատարակութիւնը:

×

Իթթիհատ — Թէրագգըի Փարիզի կեդրոնը համաձայնելով Սելանիկի կոմիտէին հետ, ապստամբութեան ծրագիր մը կը կազմէ եւ անմիջապէս բանակցութեան կը սկսի հայ յեղափոխական կուսակցութեանց, ինչպէս եւ ուրիշ ոչ — թուրք տարրերու կոմիտէներուն հետ:

Յուշագիրը կը բացատրէ թէ անհրաժեշտ էր այդ կոմիտէներուն, եւ յատկապէս Հայերուն գործակցութիւնը, գլուխ հանելու համար ապստամբութեան ծրագիրը: Տեսակ մը միացեալ ճակատ.

Ահա թէ ինչ կը պատմէ Փարիզէն Սելանիկ ուղղուած նամակ մը, այս գործակցութեան մասին.

— «Անկարելի էր եւ անկարելի պիտի ըլլար միանալ Օսմանցի քրիստոնեայ տարրերու «քոմիթէճի»ներ կոչուած մասին հետ, ծրագրով եւ առաջադրութեամբ: Այդ անկարելութիւնը հասկցուած էր նոյն կոմիտէներուն կողմէ գրկուած ծրագրէն: Գումարուած բազմաթիւ ժողովներուն մէջ այդ անկարելութիւնը արժանացած ուրիշ բան չկրցանք ընել: Այն յոյսով թէ ինչ որ տեսակէտէն անկարելի էր, թերեւս կարելի կ'ըլլար գործնապէս, հաստատեցինք այդպիսի քոնկրէի մը գումարումը եւ այդ նպատակով ձեռնարկներ կատարեցինք: Այդ համաժողովին նպատակը պիտի ըլլար, իւրաքանչիւրին ծրագիրը իրեն ձգելու պայմանով, խորհրդակցութիւն կատարել գործունէութիւնը միացնելու եւ ներդաշնակօրէն ընթանալու մասին, միմիայն տապալելու համար ամէնուն խորշած եւ բոլորին վնաս պատճառած ներկայ բռնապետութիւնը»:

Ուրեմն, այս առաջադրութեամբ կը դիմեն ժընեւ, «հայկական Դրօշակ կոմիտէին», որ պատուիրակ մը գրկէ:

Հրաւէր ուղղուած էր նաեւ Եգիպտոսի հրէական կոմիտէին, Սիոնական կոմիտէին, հայկական Տաղաւարեան(?) կոմիտէին, Մարսէյլի հայկական կոմիտէին (Փորթուգալեանի «Արմենիա»ն), Հնչակեաններուն, յունական կոմիտէին եւն.:

Այստեղ է որ յուշագիրը կը շեշտէ.

— «Իթթիհատ — Թէրագգըն այս համաժողովին մէջ ամէնէն աւելի Հայերուն մասնակցութեան կարեւորութիւն տուած էր: Անոնց հետ համաձայնիլը այնքան կարելի չնկատուելով հանդերձ, Ապտիւլ Համիտի դէմ միացեալ ճակատ մը կազմելու համար այդ կոմիտէներուն ներկայութիւնը ջերմապէս ցանկալի կը համարուէր»:

Եւ Ահմէտ Րիզան ժընեւ կը գրկէ, «Հայ կոմիտէներուն հետ խորհրդակցելու համար»:

Իմացէք այժմ հետապնդուած նպատակը, իր բովանդակ մերկութեամբ:

Ահմէտ Րիզան է որ կը պատմէ, Փարիզէն ժընեւ գրած նամակի մը մէջ.

— «ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ԶՈՐՍ ՕՐ ԶԲԱՂԵՑԱՅ: ՇԱՏ ՏԱՌԱՊԵՑԱՅ: ԿԵԱՆՔԻՍ ՄԷՋ ԱՅՍ ՌՈՒՍԱՀԱՅԵՐՈՒՆ ՊԷՍ ԿՈՇՏ (գաւալ), ԳԻՆԴԳԼՈՒԽ, (տիք պաշլը), ՀԱՍՏԳԼՈՒԽ (գալըն գաֆալը) ՄԱՐԴԻԿ ՏԵՍԱԾ ՉԵՄ: ԻՐԵՆՑ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԱՌԻ ԵՒ ԿԸ ՂՐԿԵՄ: ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՔՆՆԵՑԷՔ: ՄԵՆՔ ՈՉ ՄԷԿ ԱՏԵՆ ԿՐՆԱՆՔ ՄԻԱՆԱԼ ԱՅՍ «ՀԷՐԻՖ»ՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ: ՄԻԱՅՆ ԹԷ ԻՐԵՆՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ Է, ՇԱՏ ԴՐԱՄ ԵՒ ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՄԱՐԴ ՈՒՆԻՆ: ԽՈՐՀԵՑԱՅ ՕԳՏՈՒԻԼ ԱՅՍ ՈՒԺԷՆ: Համոզեցայ թէ անհրաժեշտ է համաձայնիլ, բոլորիս զէշութիւն ընող ներկայ վարչաձեւը տապալելու համար: Ասոր հաւանեցան: Այս ձեռնարկին ծրագիրը մշակելու համար առաջարկեցին համաժողով մը կազմել զանազան կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն: Ընդունեցայ»:

Այս բացատրութիւնները կը կարօտի՞ն որ եւ է լուսաբանութեան, իրենց այնքան կոպիտ եւ թրքավարի բառերով, եւ այնքան մերկապարանոց նենգամտութեամբ.

Իսկական Թուրքն է որ կը ցցուի, դիմակը նետելով եւ բոլոր վարագոյրները պատռելով:

Որպէսզի աւելի յստակ երեւայ պատկերը, աւելցնենք թէ՝ համաժողովի պատրաստութեանց հետ միաժամանակ, հաշակաւոր Խօճէ Նաճին, որ Պարսկաստան ղրկուած էր մասնաւոր առաքելութեամբ, յաջողած էր կապեր հաստատել Կովկասի, Ատրբէյճանի, Ռուսիոյ եւ Իրանի Թուրքերուն հետ: «Մեր գործունէութիւնը կը տարածուէր մինչեւ Էրզրումի շրջանը»:

Ահա թէ ինչպէս կազմակերպուած էր 1908ի յեղաշրջումը, «ազատութիւն, եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն» նշանաբանով:

Ցաւուին տեղի կ'ունենանք այլապէս շահեկան ծալքեր քրքրելու:

Որքան ալ տաժանելի ըլլայ վերյիշումը այս դէպքերուն, հարկ է արձանագրել իբրեւ լուսաբանութիւնը շրջանի մը, որ եղերական եւեւէջներ ունեցաւ:

Ունի՞նք աւելի ազդու իրագիտական դաս մը, քան պատմութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան Ֆրանսայի Ա. պատուիրակը յաջողեցաւ համոզել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները, եւ հետեւեալ հաւաքական յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման մասին.

— « Անգամ մը եւս քննելով Աւստրիոյ կացութիւնը, Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները համաձայնեցան, յանուն իրենց կառավարութեանց, ճանչնալ այն իրողութիւնը թէ 1934 փետր. 17ի յայտարարութիւնը ի մասին Աւստրիոյ անկախութեան եւ ամբողջականութեան՝ կը պահէ իր բովանդակ ուժը եւ պիտի շարունակէ ուղեցոյցն ըլլալ իրենց ընդհանուր քաղաքականութեան, համաձայն կնքուած դաշնագիրներու »:

Այս յայտարարութիւնը ստորագրելէ յետոյ, երեք մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները Պ. Թիթուլէսքուի հաղորդեցին որ, իբրեւ նախագահ Փոքր Համաձայնութեան յանձնեց զայն Չեխոսլովաքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչներուն: Այս վերջինները յայտարարեցին թէ կը վերապահեն իրենց պատասխանը, որպէսզի կարենան խորապէս ուսումնասիրել խնդիրը:

Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Սոֆիայի մէջ

Սեպտեմբեր 27ին Սոֆիա հասան Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին եւ ընդունուեցան խանդավառ ցոյցերով: Ամբողջ պուլկարական մամուլը կը փառաբանէ դէպքը իբրեւ չափազանց կարեւոր ոչ միայն երկու երկիրներուն, այլեւ ամբողջ Պալքաններու ապագային համար:

Երէկ, ուրբաթ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ Սոֆիայի արքայական պալատին մէջ: Հիւրերը պիտի մեկնին կիրակի օր:

Նոր փախստականներ դէպի Պարսկաստան

« Թայմզ »ի սեպտեմբեր 27ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ Խ. Միութենէն նոր փախստականներ սկսած են հասնիլ դէպի պարսկական Ատրպատական (Թաւրիզ), հակառակ խորհրդային սահմանապահ զինուորներու խիստ հսկողութեան:

Ա. Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին փակումը

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը սեպտեմբեր 27ին միաձայնութեամբ անդամ արձանագրեց Աֆղանիստանը, ինչ որ պարզ ձեւակերպութիւն մըն էր արդէն: Բարի գալուստի խօսքերէն յետոյ, նախագահը փափաք յայտնեց որ դուրս մնացած երկու մեծ պետութիւններն ալ միանան Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ փակեց 15րդ նստաշրջանը:

Գործի տագնապ Կարսանի ածխահանքերուն մէջ
ԵՒ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

— •• —

ԿԱՐՍԱՆ, 25 սեպտ. (Յառաջ) — Երկար ատենէ ի վեր կը յուսայինք թէ անգործութեան տագնապը չքացած է այլեւս, գէթ Կարսանի ածխահանքերուն համար: Այս վերջերս, սակայն, գործազրկութեան սուր տագնապ մը սկսած է հանքահորերուն մէջ, չուարումի մատնելով բանուորական դասակարգը ընդհանրապէս եւ՝ Հայերը՝ մասնաւորապէս:

1934ի ամառը անհպատ տարի մը եղաւ գործաւորական տեսակէտով: Ներկայիս ածխահանքերու գործը զգալապէս թուլցած է: Գիշերի ածխահանքի ընկերութիւնը այժմ շաբաթական երեք օր կը բանեցնէ, այնպէս որ խեղճ բանուորները նոյնիսկ չեն կրնար իրենց օրուան՝ պէտքերն ու ապրուստը լրիւ կատարել: Վախնալով գործերու թուլութենէն, իրենց քանակները ամուր կը փակեն՝ քանի մը ֆրանք խնայելով սեւ օրուան համար: Մտայդ ազդիւրէ կ'իմանամ թէ 55 տարեկան բանուորները գործէ պիտի հանուին ոչ միայն Կարսանի ածխահանքերէն, այլ եւ բոլոր ճարտարարուեստական գործարաններէ:

Այս վերջին որոշումը աւելի գէշ կ'ազդէ հայ բանուորներուն վրայ, մանաւանդ անոնց որ 55 տարիքին մէջ կը գտնուին:

Մէտոյի ածխահանքը եւս մատնուած է ծանր տագնապի մը: Շաբաթը միայն չորս օր կը բանեցնէ: Լ. Գ.

Պուլկարիոյ փոքրամասնութեանց դպրոցները

ՍՈՖԻԱ, (Յառաջ) — Ցարական ուքազ մը վերջ կը դնէ Պուլկարիոյ փոքրամասնութեանց բոլոր դպրոցական հոգաբարձութեանց:

Համաձայն նոր օրէնքի մը, այսուհետեւ փոքրամասնութեանց, հետեւաբար Պուլկարահայ դպրոցները պիտի մատակարարուին մարմնի մը կողմէ որ պիտի բաղկանայ թաղ. խորհուրդի ատենապետէն՝ իբրեւ ատենապետ, գանձապետէն՝ իբրեւ գանձապետ, հոգեւորականէ մը, դպրոցին աւագ ուսուցիչէն կամ տնօրէնէն եւ մտաւորականէ մը: Այս վերջինը կ'ընտրէ վերին հոգեւոր իշխանութիւնը (Թեմական):

ՇԱՔԱՐԸ ԱՒԵԼԻ ԱԺԱՆ ԳԻՏԻ ԾԱԽՈՒԻ

Առեւտրական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ շաքարին գինը, որ 243 ֆրանքի բարձրացած էր սակարանի խաղերով, իջած է 218ի (մէկ կենդինարը): Դատական քննութիւն բացուած է, յանցաւորները պատժելու համար:

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ ՌՈՒՍ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց սեպտ. 27ին, նոր տուրք մը հաստատելով հաւաքական տնտեսութենէ դուրս մնացած գիւղացիներուն վրայ: Այս տնօրինութեան հետեւանքը ապահովաբար այն պիտի ըլլայ որ պիտի աճեցնէ անհատական տնտեսութեանց վերջին մնացորդները: Հաշուի եղած է թէ Ռուսաստանի 25,000,000 գիւղական տնտեսութեանց հարիւրին 90ը համայնացուած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԿԱՆ ՈՒ ԳԱՑԻՆ

Վերջերս երկու «արքաներ» անցան մեր պողոտաներէն:

Մէկը՝ Թօրգոմ արքեպիսկոպոս, Երուսաղէմի պատրիարքը: Միւսը՝ Արտաւազդ արքեպիսկոպոս, Հալէպի առաջնորդը:

Եկան ու գացին:

Որքան կրցայ հետեւիլ, առաջինը եկած էր Վիշի, դարմանուելու համար, եւ հանդիպեցաւ Փարիզ եւ Մարսէյլ:

Իսկ երկրորդը՝ աւելի երիտասարդ, շրջեցաւ քաղաքէ քաղաք,— Մարսէյլ, Փարիզ, Մանչէսթըր, Լոնտոն, Պրիւսէլ, Պերլին, Վիէննա:

Մեր ժողովուրդը բարեպաշտ է եւ բարակը չի փնտռեր, այս կարգի ծախքեր հոգալու համար:

Եւ վարկերը այնպէս կը սահմանէ որ, կարենան առաջնակարգ ջերմուկներ եւ հիւրանոցներ իջնել:

Չէ՞ որ իրենք ալ իշխանաւորներ են, Գերապատիւ կամ Ամենապատիւ, եւ նամբան բաց է մինչեւ «Վեհափառութիւն: (Աշխարհ մը կործանեցաւ, գահեր փլան, արքաներ տապալեցան, եւ մենք տակաւին այս հնոտի եւ անմիտ բառը կը գործածենք մեր կաթողիկոսներուն համար.— «Վեհափառը եկաւ, «Վեհափառը գնաց...):

Այս չէր ըսելիքս:

Երկու իշխանաւորները ինչպէս եկեր էին, այնպէս ալ գացին:

Անոնք պարտք չսեպեցին ո՛ր եւ է ժողով հրաւիրել ո՛ր եւ է քաղաքի մէջ, եւ տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց շրջանի մասին:

Կարելի չէ՛ր այդ պարտականութիւնը կատարել գոնէ Փարիզի մէջ:

Երուսաղէմը միշտ գլուխը կախ՝ դիմեր է այս ժողովուրդին, «չէն եւ պայծառ» մը բերնին մէջ:

Արդ, անոր Պատրիարքը պարտաւոր չէ՞ր ընկոյզ մը տալու այդ ժողովուրդին, երբ Եւրոպա կը հանդիպի քանի մը տարին անգամ մը:

Միւսը, Հալէպի առաջնորդը, որ կուգայ բազմահայ կեդրոնէ մը, ի՞նչպէս իրեն իրեն թոյլ տուաւ կծկուիլ իր պատեանին մէջ:

Ինչո՞ւ չբարեհաճեցաւ հրապարակ իջնել, ժողովուրդին մօտենալ եւ անոր պատմել իր շրջանին, ամբողջ Լիբանանի եւ Սուրիոյ սեւն ու ճերմակը:

Միայն Մարսէյլն ու Փարիզը ո՞րքան կարօտով պիտի լսէին այդպիսի զեկուցում մը:

Չէ՞ որ միշտ օգտակար է կապերու ամրապնդումը, գաղութէ գաղութ: Եւ միշտ ալ ազդու՝ կենդանի խօսքը:

Միայն պատարագելու եւ քարոզելու պաշտօ՞ն ունէին երկու «արքաները»:

Ոչ. ոչ. հասկնալի է: Շատ վարպետ պոլիտիկոսներ են մեր եկեղեցական իշխանաւորները:

Տէրը կուգայ՝ տէր — տիրական կը դառնան ազգի ճակատագրին: Ուրիշ ատեն ալ, կը խեղդուան եւ կ'ամփոփուին վեղարին եւ փիլոնին տակ, որպէսզի անուշ անցնի արձակուրդի վայելքը:

Մեզքը իրենց վիզը, եթէ կը չարախօսեմ:

ՎԱՀԷ

65.000 ՀՐԵԱՆԵՐ ՀԵՌԱՑԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ մինչեւ 1933 յունիս 1, այսինքն հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն չորս ամիս վերջը 65,700 Հրեաներ հեռացած էին Գերմանիայէն: Իրագէտներ կը հաւաստեն թէ բուն թիւը շատ աւելի է, որովհետեւ այս թիւէն դուրս կը մնան Արեւելեան Եւրոպայի Հրեաները, որոնք թէեւ Գերմանիա հաստատուած էին, բայց քաղաքացիներ չէին:

600 ԼԵՀԵՐ ՀԵՌԱՑԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Սեպտեմբեր 27ին մասնաւոր կառախումբով մը Փա — տը — Քալէի շրջանէն հեռացան 600 լեհ հանքագործներ, իբրեւ հետեւանք վերջերս պատահած դէպքի մը: (Լեհերը հանքի մը մէջ փակուած էին, որ գործի պահանջ էին խումբ մը Ֆրանսացիներ, վրէժ լուծելու համար: Հետեւանքը այն եղաւ որ յանցաւորները վտարուեցան Ֆրանսայէն, իրենց ընտանիքներով եւ զաւակներով, մօտ 100 հոգի: Այդ օրէն ի վեր կոտրած է Լեհերու սիրտը)

ԽԻՍՏ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ներքին նախարարը շրջաբերական մը ղրկելով նահանգապետութեանց եւ Ազգ. Ապահովութեան, յանձնարարեց որ գրասենեակի պետերը անկեղծօրէն գրի առնեն իրենց դիտողութիւնները, ստորադաս պաշտօնեաներու մասին: Այս շրջաբերականը հետեւանք է գաղտնի ոստիկան Մարիանիի ձերբակալման, որու ընթացքին երեւան եկաւ որ անվստահելի ձեռքերու յանձնուած է Լիլի շրջանը: Նախարարը կը յուսայ այս ձեւով կանխել զեղծումները եւ թոյլ չտալ որ պաշտօնի բարձրացում ունենան անարժան պաշտօնեաներ:

Այս առթիւ ըսենք որ, ամէն օր գրգռիչ յայտնութիւններ կ'ըլլան Լիլի գայթակղութեանց մասին եւ դեռ ամբողջովին լուսաբանուած չէ խնդիրը: Ամբաստանութեան տակ են բազմաթիւ պաշտօնեաներ, աւելի բարձրաստիճան քան Մարիանին: Անցեալ օր մաքրագործուած ոստիկանութիւնը 200,000 ֆրանքի քոքային բռնեց: Կ'ըսուի թէ Մարիանի եւ իր մեղսակիցները ազդիկներու առեւտուր մըն ալ հաստատած էին Լոնտոնի հետ:

ՄԵԾ ՊԱՏԻՒՆԵՐ ՌՈՒՍ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ

20,000 րուբլի տարեթոշակ սահմանուեցաւ ռուս գիտնական Փաւլովի, որ 1900ին եւ 1904ին շահած էր Նոպէլի մրցանակը: Միեւնոյն ատեն 6000ական րուբլի տարեթոշակ պիտի տրուի այն գիտնականներուն որոնք կարեւոր գործեր կը կատարեն բնախօսական զննութեանց առթիւ: Վերջապէս մէկ միլիոն րուբլի վարկ յատկացուած է, ընդարձակելու համար Փաւլովի աշխատանոցները:

Խորհրդային իշխանութիւնը այս կարգադրութիւնները կ'ընէ ի պատիւ մեծ գիտնականին ծննդեան 84ամեակին:

Փրոֆ. Փաւլով պահած է իր կրօնական համոզումները, հակառակ անաստուածեան պայքարին: Այնպէս, կը մերժէ որ եւ է գործ կատարել շաբաթ օր եւ կանոնաւորապէս եկեղեցի կ'երթայ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒՆ առթիւ, որ տեղի ունեցան երկու ամիս առաջ, կառավարութիւնը մանրամասն տեղեկագիր մը կազմեց: Ընդհ. վնասն է 100 միլիոն զլոթի (մօտ 20 միլիոն տոլար): Աւելի կամ նուազ ծանր վնասներ կրած են 1300 գիւղեր եւ 220 հազար բնակիչներ: Քշուած են 175 կամուրջներ, իսկ 250 ալ վնասուած: 3750 մղոն ճամբայ քանդուած է:

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ գտնուեցան Վինթիմիլէ — Փարիզ ճեպընթացի Ա. կարգին մէջ, երբ կառախումբը Փարիզի կը մօտենար: Ստուգուեցաւ որ երկուքն ալ արտասովոր մարդիկ են: Մէկը կը կոչուի Ռընէ Պէթլամին, 43 տարեկան, միւսը՝ Ալիպէռ, 35 տարեկան: Երկուքն ալ շրջուն բանջարավաճառ էին, բայց շատ լաւ հագուած: Ահազին քանակութեամբ թղթադրամ հանուեցաւ երկու գիւղերու գրպաններէն: Քննութենէն կ'երեւայ որ երկուքը մէկ ճամբայ ելած են Միջերկրականի ա —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

25.— ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Թրակիոյ խնդրին մէջ Թուրքերը պարտութեան մատնելէ յետոյ, լորտ Քըրզըն անցաւ օրակարգի երկրորդ նիւթին — Եգէականի կղզիները: Դիւրին էր այդ հարցին կարգադրութիւնն ալ: Մէկ կողմէն, անիկա վէճի առարկայ չէր կրնար ըլլալ, միւս կողմէ Յոյները կը տիրապետէին այդ ծովուն եւ իրենց դիրքը բաւական ուժեղ էր:

Նոյեմբեր 25—29 երեք նիստ յատկացուցին այդ հարցին որուն շուրջ անմիջապէս համաձայնութիւն մը գոյացնելու կարելիութիւնները աներեւ էին. Լորտ Քըրզըն դիտմամբ այդ նիւթը ընտրեց, որպէսզի բարձրացնէ Յունաստանի հեղինակութիւնը խորհրդաժողովին մէջ: Սակայն տխուր դէպք մը պատահեցաւ այդ օրերուն:

Կոստանդինի վտարումէն յետոյ, գնդապետ Փլասթիրաս, հոկտեմբերի յեղափոխութեան ղեկավարը, զինուորական կառավարութիւն մը հաստատած էր Աթէնքի մէջ: Նորընտիր կառավարութեան Լոզանի պատուիրակն էր նախորդ վարչապետ Վենիզէլոս: Ձերբակալուած էին Կոստանդինի ութ գլխաւոր կուսակիցները, որոնց մէջ կային նաեւ Կունարիս ու Պալթաճին.

Լորտ Քըրզըն, որ տարակոյս ունէր ձերբակալուածներուն ազատ արձակման մասին, Աթէնքի բրիտանական դեսպանին միջոցաւ լուր ղրկեց Փլասթիրասին որ եթէ «անոնք մահապատիժի դատապարտուէին, Անգլիան պիտի խզէ իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Յունաստանի հետ»:

Ու նոյեմբեր 28ի իրիկունը լորտը սարսափով տեղեկացաւ թէ Յունաստանի նախկին վարչապետն ու արտաքին նախարարը գնդակահարուած էին նոյն առտուն: Անմիջապէս հոս կանչել տուաւ Անգլիոյ դեսպանը: Յետոյ խնդրեց Վենիզէլոսէն որ չօգի ներկայ չգտնուիլ յաջորդ առտուան նիստին եւ մինչեւ խորհեցաւ այդ սպանութեան ցաւալի տպաւորութիւնը չէզոքացնելու համար:

Այդ օրը Լոզան հասած էր Տոքթ. Նանսէնը՝ որ պաշտօն ունէր յոյն գաղթականներու հարցին(*) մասին քննութիւններ կատարելու: Անիկա լորտ Քըրզընի խնդրանքով, խորհրդաժողովին յաջորդ նիստին մէջ (Նոյեմբեր 29) ներկայացուց փախստական Յոյներու խնդիրը: Նանսէնի տեղեկագիրը փրկարար ազդեցութիւն բրաւ խորհրդաժողովին վրայ: Լորտ Քըրզըն զգաց որ մթնոլորտը փոխուած էր եւ կրնար անմիջապէս զբաղիլ Նեղուցներու հարցով:

Երկու կարեւոր դէպքեր եւս պատահեցան սակայն:

Դեկտեմբեր 3ին, «Սըտնէյ Էքսփրէս», Լոնտոնի կարեւոր թերթերէն մէկը, կը հրատարակէ Կունարիսի կողմէ լորտ Քըրզընին ուղղուած նամակի մը (15 փետրուար 1922ին) քանի մը հատուածները: Այդ գրութեան մէջ գնդակահար վարչապետը կը բացատրէր թէ Թուրքերը ռազմանիւթ կը ստանային Ֆրանսայէն, Իտալիայէն եւ Ռուսաստանէն ու «եթէ դաշնակիցները Յունաստանին չօգնէին, աղէտ մը պիտի պատահէր»:

Քանի մը օր վերջը, լորտ Պըրքընհէտ, Լորտերու ժողովին մէջ կ'արտասանէր հետեւեալ բառերը.—

«Այդ նամակը դժբախտաբար հաղորդուած չէ ո՛չ վարչապետին, ոչ ալ դահլիճին: Եթէ հաղորդուած ըլլար, դահլիճը անոր գումարելով նկատի պիտի առնէր Յոյներուն հանդէպ մեր ունեցած պատասխանատուութեանց ծանր խնդիրը եւ պիտի խորհէր յանձնառութիւններէն հրաժարելու միջոցներուն մասին»:

Ամբողջ երկու օր Լոնտոնի մամուլը խստօրէն քննադատեց արտաքին նախարարը: Քննութիւններ կատարուեցան արտաքին պաշտօնատան կողմէ եւ յայտնի եղաւ որ լորտ Պըրքընհէտ ժամանակին տուած էր այդ նամակին պատճէնը եւ կարդացած էր անոր բովանդակութիւնը: Լորտերու ժողովին նախագահը ցաւ յայտնեց այդ սխալ ամբաստանութեան առթիւ ու վէճը փակուեցաւ: Սակայն Քըրզըն զգաց որ կարգ մը մարդիկ եւ մամուլը հակառակ էին իրեն.

Երկրորդ միջադէպը ստեղծեց Իտալիոյ ներկայացուցիչը՝ Կարոնին.

Լորտ Քըրզընի բառով «կրիային» նմանող այդ ծերունին, որ Ճենովայի քաղաքապետ եւ Պոլսոյ դեսպան եղած էր, Նեղուցներու խնդիրը քննելու համար նշանակուած նիստէն մէկ ժամ առաջ տեսակցութիւն ունեցած էր լորտ Քըրզընի հետ եւ յայտնած էր որ եթէ Իտալիան «Թուրքիայէն անջատուելիք» հողերէն «հոգատարական» բաժին մը չստանայ, պիտի հեռանայ խորհրդաժողովէն:

Մեծն Բրիտանիոյ նախարարը կատղած դուրս ելաւ սրահէն եւ երբ դողդոջուն քայլերով նրբանցքը կը կտրէր, նուաղեցաւ: Կազդուրիչ բերին անմիջապէս ու քանի մը վայրկեան յետոյ Քըրզըն լուր ղրկեց Կարոնիին թէ «կրնար իր ուզածին պէս շարժիլ». Օրլանտօ ալ Փարիզի խորհրդաժողովէն հեռացած էր, բայց խորհրդաժողով շարունակած էր իր աշխատանքները: Երկու օր վերջը Մուսոլինի — Լոնտոնի ճամբուն վրայ — կանգ առաւ Լոզանի մէջ եւ լորտ եւ լէյտի Քըրզընի հետ ճաշի նստած ատեն, վէճը կարգադրեց. Իտալիա չպիտի [illegible]»

Այդ ընդհատումներէն ետքն էր որ Քըրզըն ձեռք առաւ Նեղուցներու խնդիրը:

×

Այդ խնդիրը Բիւզանդիոնին չափ հին է, կ'ըսէ Նիքըլսըն.

1696 յուլիս 28ին Մեծն Պետրոս գրաւեց Ազովը եւ կարեւոր նաւահանգիստ մը հաստատեց Սեւ Ծովու վրայ: Այդ օրէն սկսեալ իրարու բախեցան թրքական, բրիտանական եւ ռուսական շահերը Նեղուցներու գօտիին մէջ(**):

Թուրքիա որ տէրն էր երկու ափերուն, կրնար փակել՝ Միջերկրականը Սեւ Ծովուն միացնող «նրբանցքը» եւ արգիլել Ռուսաստանի յարաբերութիւնները արտաքին աշխարհին հետ: Սուլթանները կրնային այդ միջոցին դիմել ամէն անգամ որ վտանգուած զգային Պոլսոյ ապահովութիւնը: Աշխարհագրական տեսակէտէն անոնց դիրքը զօրաւոր էր եւ թէ տկար:

Անգլիան ու Արեւմուտքի միւս պետութիւնները այդ հարցով կը հետաքրքրուէին ռազմական ու առեւտրական նկատումներով: Անոնք չէին հանդուրժեր որ Թուրքիան իր ուզած ատեն փակէ այդ ճամբան, որ կենսական նշանակութիւն ունէր Եւրոպայի առեւտրական յարաբերութիւններուն համար: Մասնաւորաբար Մեծն Բրիտանիան վտանգաւոր կը գտնէր որ Թուրքիան ազատ համարձակ շարժէր այդ կէտին վրայ, որ պաշտպանութեան եւ յարձակումի տեսակէտներէն որոշ առաւելութիւններ կը ներկայացնէր:

Եթէ Թուրքիան չէզոք մնար եւ բացարձակ իշխանութիւն ունենար Նեղուցներուն վրայ, անմիջական վտանգ չկար բրիտանական կայսրութեան համար: Սակայն 1878ի ռուս-թուրք պատերազմը կամ 1914ի Թուրքեւգերման գինակցութիւնը սորվեցուցած էին Անգլիոյ վարիչներուն թէ կարելի չէր շատ վստահիլ այդ հաւանականութեանց: Նեղուցները նաւային հզօր պետութեան մը ձեռքին մէջ կրնային լրջօրէն վտանգել կայսրութեան հաղորդակցութեան ճամբաները:

Ռուսաստան, մինչեւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը կ'աշխատէր Թուրքը Եւրոպայէն վտարել եւ գրաւել Պոլիսն ու Նեղուցները. Եւ կամ, այդ ծրագիրը չյաջողելու պարագային, կը փորձէր իրաւունք ձեռք բերել ռազմական նաւատորմը Միջերկրականի ջուրերը տանելու՝ արգիլելով, միեւնոյն ժամանակ, օտար զրահաւորներուն մուտքը Սեւ Ծովու մէջ.

Հարցը այդ ձեւով կը ներկայանար մինչեւ 1920 թուականը: Բայց յեղափոխութենէն յետոյ Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը զգալի փոփոխութիւն կրեց.

Նախ եւ առաջ ռուսական պետութեան ծանրութեան կեդրոնը Լէնինկրատէն, եւ նոյն իսկ Մոսկուայէն, տեղափոխուած էր երկրին հարաւ-արեւելեան շրջանները — Տոնէցի աւազանէն մինչեւ Բագուի նաւթահանքերը: Հին Ռուսաստանը անխոցելի էր, որովհետեւ իր ամէնէն կենսական ուժերը ցրուած էին երկրին զանազան կողմերը: Իսկ նոր Ռուսիան այդ օրկաններ կեդրոնացուցած էր Սեւ Ծովու ափերուն վրայ: Ինչպէս որ անոր վարիչները, առեւտրական ճամբաներու ազատութիւնը անհրաժեշտ նկատելով հանդերձ, իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնը բրած էին «ինքնապաշտպանութիւնը» եւ ոչ թէ «յարձակողականը»: Սեւ Ծովէն դուրս ելլելու արտօնութիւն չէ որ կը փնտռէին անոնք այլեւս: Իրենց ամբողջ ճիգը կը թափէին արգիլելու ուրիշ պետութիւններ Սեւ Ծով չմտնեն:

Երկրորդ, Սեւ Ծովը եզերող միւս երկիրները տնտեսապէս աստիճանաբար կը զօրանային եւ ձայն ունէին, անշուշտ, այդ հարցին կարգադրութեան մէջ:

Երրորդ — Թուրքիոյ մայրաքաղաքը Պոլսէն Էնկիւրի փոխադրուած էր:

Սեվրի դաշնագրով Մարմարան ամբողջութեամբ կը մնար Յունաստանի տիրապետութեան տակ, իսկ Դաշնակիցները կը ստանային Նեղուցներու հակակշռի իրաւունքը: Ասիկա Անգլիոյ «առաւելագոյն ծրագիրն» էր:

Միւս կողմէ Ռուսերը 16 մարտ 1921ի ռուս-թուրք դաշնագրով, կը պնդէին թէ Նեղուցներու եւ Տարտանէլը եզերող երկիրներուն վերաբերեալ խնդիր մըն էր:

Իսկ Թուրքիոյ տեսակէտը պարզուած էր Ազգային Ուխտին մէջ (յօդուած 4րդ).—

«Պոլիսը որ իսլամութեան խալիֆայի Աթոռն է, Սուլթաններու մայրաքաղաքը եւ Օսմանեան կառավարութեան կեդրոնը, պիտի պաշտպանուի ամէն արտաքին վտանգի դէմ: Եթէ այս սկզբունքը յարգուի՝ Վոսփորը համաշխարհային վաճառականութեան առջեւ բանալու մասին մեր եւ շահակից կառավարութեանց կողմէ տրուած որ եւ է որոշում, ընդունելի է»:

Նեղուցներու յանձնաժողովին առաջին նիստը գումարուեցաւ երկուշաբթի, 4 դեկտեմբեր 1922 ժամը 11ին.

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Փոքր Ասիոյ 1,600,000 Յոյներէն միայն 500,000 մնացած էին. 320 հազար հոգի ալ Արեւելեան Թրակիայէն փախած էին: Յոյն կառավարութիւնը բնակութիւն եւ սնունդ պիտի հայթայթէր, ուրեմն, մօտ մէկ միլիոն գաղթականներու: Միւս կողմէ 450,000 Թուրքեր կ'ապրէին Յունաստանի մէջ: Նանսէն առաջարկեց փոխանակութիւն կատարել: Քըրզըն հակամարդկային գտաւ այդ բնադրութիւնը եւ «ես չեմ խառնուիր» ըսաւ: Ծրագիրը գործադրուեցաւ յետագային:

(**) Ահաւասիկ կարգ մը կարեւոր թուականներ.— 1. Հիւնքեար Իսկէլէսիի դաշնագրով (1831) «Ռուսիան դուրս կրնար գալ բայց ոչ ոք կրնար ներս մտնել»: 2. Լոնտոնի դաշնագրով (1840) վաւերացուեցաւ «Օսմանեան տան հին օրէնքը — «ոչ մէկ մարտանաւ ներս կամ դուրս»: 3. Փարիզի դաշնագիրը (1856) իրաւունք չէր տար Ռուսաստանին զինեալ ուժ պահելու Սեւ Ծովու վրայ: 4. Լոնտոնի դաշնագիրը (1871) ջնջեց այդ պայմանը. Ռուսիան նաւատորմ կրնար ունենալ, իսկ Թուրքիան կրնար Նեղուցները բանալ օտար պետութեանց առջեւ: 5. Պերլինի դաշնագիրը (13 յուլիս 1878) հաստատեց վերոյիշեալ պայմանը:

ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ ԵՒՍ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ

»»»··«««

Բարեկամ մը եւս կորսնցուց հայ ժողովուրդը — մէկը իր ազնիւ, վաղեմի եւ թանկագին բարեկամներէն, որոնց թիւը, աւա՜ղ, ամէն օր կը նուազի, ոչ միայն մեր քաղաքական իրականութեան աննպաստ բերումներով, այլ եւ ժամանակի անողոք ու անխափանելի մէկ օրէնքով, որուն անունն է մահ:

Այսպէս, մեզմէ կը բաժնուի նաեւ Տոքթ. Հըրպըրթ Ատըմս Գիպընս, որ ըստ ամերիկեան մամուլի տուած լուրին, մեռած է անցեալ ամսու եօթին Աւստրիոյ Կմունտընի քաղաքին մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան մը, 54 տարեկան իր համեմատաբար երիտասարդ հասակին:

Տոքթ. Գիպընս մէկն էր Ամերիկայի ամէնէն փայլուն հրապարակագիրներէն. մասնաւորապէս միջին եւ մերձաւոր արեւելքի քաղաքական խնդիրներու վերաբերմամբ անիկա կը ներկայացնէր հեղինակութիւն մը, գրեթէ անմրցելի: Այս խնդիրներու մասին անոր հրատարակած երկասիրութիւնները, չհաշուած օրաթերթերու եւ պարբերական մամուլի մէջ իր լոյս ընծայած հազարաւոր յօդուածները, կը հասնին թուով մօտաւորապէս 30 հատորի:

Տոքթ. Գիպընս յայտնի էր նաեւ իբրեւ պատմաբան, եւ իբրեւ այդպիսին դասախօսած էր մէկէ աւելի ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու մէջ:

Քաղաքական հրապարակագրի, պատմաբանի եւ ուսուցչապետի իր այս հանգամանքներով, անիկա կը վայելէր մեծ վարկ ոչ միայն ամերիկեան մտաւորական դասին մէջ, այլ եւ պետական պաշտօնական շրջանակներէն ներս ալ, ուր կարծիքները կ'արժանանային լուրջ նկատառութեան:

Այս բոլորէն յետոյ, եւ այս բոլորէն աւելի մեզի համար, Տոքթ. Հըրպըրթ Ատըմս Գիպընս բարեկամն էր հայ ժողովուրդին, բարեկամը մանաւանդ՝ անոր քաղաքական արդար պահանջներուն: Միսիոնարական մարդասիրական զգացումներէ չէր որ կը բխէր իր բարեկամութիւնը, հակառակ անոր որ ինքն ալ երբեմն եղեր էր միսիոնար: Ուրիշ սէր մը, սէր մը որ ծնունդ կ'առնէ մարդկային ամենավսեմ գաղափարէն, ազատութեան գաղափարէն, կապեր էր զինքը իր ազատութիւնը կորսնցուցած բայց այդ ազատութեան համար մարտնչող հայ ժողովուրդին:

Իր մահուան առթիւ տեղական մամուլին մէջ լոյս տեսած կենսագրական ծանօթութիւններէն յայտնի կը դառնայ որ Տոքթ. Ատըմսի շփումը հայկական կեանքին հետ կը սկսի Կիլիկեան աղէտի օրերէն: Այդ թուականներուն անիկա եղեր է Ատանա, ուրկէ կը փութայ Տարսոն մասնաւոր պահակախումբով մը, շնորհիւ իր յանդուգն մէկ ելոյթին Ատանայի զինուորական կառավարչին մօտ, եւ հոն կը փրկէ սպառնուող Հայերու կեանքերը:

Բայց առաջին անգամը որ Տոքթ. Կիպընսի անունը հրապարակային կերպով եւ ամբողջէն օղակուեցաւ հայ ժողովուրդի անուան՝ 1916 թուականին էր, երբ անիկա հատորով մը, որուն անունն է «Նորագոյն պատմութեան ամենասեւ էջը», ամերիկեան ժողովուրդին կը հրամցնէր հայկական կոտորածներու ահաւոր պատմութիւնը: Այս հատորը Ամերիկայի մէջ կատարեց գրեթէ այն դերը ինչ դեր որ կատարեց Ճէյմս Պրայսի Հայկական սարսափներ հատորը Անգլիոյ մէջ: Ամերիկեան հանրային եւ պաշտօնական կարծիքը ոտքի հանելու տեսակէտէն, ընդդէմ Թուրքերու հայահալած քաղաքականութեան, այս գրքոյկը ունեցաւ խոշոր նշանակութիւն:

Նորագոյն պատմութեան ամենասեւ էջը... որակումը ինքնին կ'արժէ ամբողջ հատոր մը.

Այնուհետեւ, ա՛լ կանգ չառաւ Տոքթ. Կիպընսի գրիչը յօգուտ հայ ժողովուրդին. բազմաթիւ թղթակցութիւններ եւրոպական զանազան քաղաքներէ ամերիկեան յայտնի օրաթերթերու, եւ նոյնքան բազմաթիւ յօդուածներ ամերիկեան պարբերական մամուլին եւ ի մասնաւորի Մանչեսթըր Նիւ Արմենիային մէջ, կազմեցին իր գրչի եւ մտքի տուրքը հայ ժողովուրդին քաղաքական բախտը տնօրինելու մեծ ու դժուարին աշխատանքին

Մինչեւ 1926 թուականը ... երբ արդէն քաղաքական կամուրջներու տակէն շատ ջուրեր էին անցեր, երբ մեր օտար բարեկամներէն շատեր բաժներ էին երեսը, ինքը հայ ժողովուրդը սկսեր էր երեսը բացի իր կամք ու վճռականութիւն ունեցող մէկ հատուածէն, Տոքթ. Կիպընս այն մարդը որ գրի էր առեր հայկական կոտորածներու պատմութիւնը, ժամանակը հասած նկատեց գրի առնելու նաեւ հայկական դիւցազնամարտի պատմութիւնը:

Լոզանի դաշնագիրը ամերիկեան Ծերակոյտին մէջ պարտութեան մատնելու պայքարին առթիւ Տոքթ. Կիպընս պատրաստեց փոքրիկ գրքոյկ մը որուն վերտառութիւնն է Հայերը համաշխարհային պատերազմին մէջ:

Փոքրիկ տետրակ մը արդարեւ, բայց որքա՜ն նիւթ կայ անոր մէջ, թուանշան եւ փաստ, որ հպարտութեամբ կ'ուռեցնէ ամէն մէկ ազգայնական ու ազատատենչ Հայու կուրծքը:

Դառն է մտածել որ օտարին համար պատրաստուած այս գրքոյկը պէտքն ունի կարդալու ամէնէն առաջ ինքը հայ մտաւորականութեան մէկ հատուածը, որ օտար ափերու վրայ նստած կ'ուզէ ուրանալ Հայոց աշխարհին մէջ թափուած արիւնը եւ կատարուած հերոսութիւնները:

Բոլոր անոնք որ կ'ուզեն ժխտել Վանը, Սարդարապատը, Գարաքիլիսէն եւ Բաշ-Ապարանը, թող կարդան Ամերիկացիի մը կողմէ գրի առնուած այս տետրակը, եւ թերեւս կարմրին իրենց ամօթէն: Եւ պէտք է կարմրին, որովհետեւ կարդալէ յետոյ այդ փոքրիկ պատմութիւնը, ոչ միայն ո եւ է Հայ չի կրնար յանդգնիլ նսեմացնել հայկական նորագոյն Աւարայրի կատարած դերը դարերով կորսուած հայկական ազատութեան վերականգնման գործին մէջ, այլ եւ օտարը չի համարձակիր հերքելու այն բաժինը որ այդ նորագոյն հայկական Աւարայրը ունեցաւ ընդհանուր յաղթանակի նժարը դաշնակիցներու կողմը թեքելու անհամեմատ աւելի խոշոր գործին մէջ:

Հանգուցեալ Վահան Գարտաշեանի պատմածներէն կը յիշէ այս տողերը ստորագրողը թէ ինչպէս ծերակուտական Սուանսըն (այժմեան ամերիկեան ծովային նախարար), կարդալով այս գիրքը հոգեկան յուզումով մը յայտարարած է թէ ինք նոր է որ կը ճանչնայ հայ ժողովուրդը, այդքան զոհողութիւն, այդքան հերոսութիւն բուռ մը ժողովուրդի մը կողմէ հիացում միայն կրնայ պատճառել, ոչ թէ գթութիւն, հանդէպ այդ ժողովուրդին, եւ անոր համար իսկ արժէ որ իրեն պէս ամէն ծերակուտական աշխատի պարտութեան մատնելու Լոզանի դաշնագիրը ամերիկեան Ծերակոյտին մէջ:

Այսպէս, հասարակ քաղաքացիէն մինչեւ պետական բարձրագոյն պաշտօնեայի հոգիին եւ միտքին մէջ՝ հայ ժողովուրդի հանդէպ նման այլափոխութիւն յառաջացնող օտար բարեկամ մըն է որ կը կորսնցնենք յանձին Տոքթ. Հըրպըրթ Ատըմս Կիպընսի. մէկը, որ ուրեմն, աւելի քան քառորդ դար հետեւեցաւ Հայոց կեանքին, եւ իր մտքի, գրչի եւ խօսքի վաստակէն բաժին հանեց նաեւ անոր. մէկը, որ միայն չվշտակցեցաւ մեզի մեր դժբախտութիւններուն համար, այլ եւ հիացումով նայեցաւ մեր ժողովուրդին եւ ուրիշներն ալ այդ զգացումով վարակեց, անոր կատարած հերոսական գործերուն համար. մէկը, որ մեր բարեկամը ըլլալէ զատ բարեկամը եղաւ նաեւ մեր քաղաքական դատին, որ աշխարհի ամէնէն արդար դատերէն մէկն է, եւ աշխատեցաւ անոր համար:

Ազգայնական ու ազատատենչ հայութիւնը ամէն տեղ պէտք է երկիւղածութեամբ խոնարհի այսօր Տոքթ. Հըրպըրթ Ատըմս Կիպընսի հեռաւոր եւ թարմ շիրիմին վրայ:

ԵԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(Հայրենիք)

ՕՏԱՐ ԿԱՐԾԻՔ ՄԸ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

Գ. տը Տէն, նախկին հիւպատոս, ծագումով Ռուս, «Ֆիկարօ»յի մէջ կը խօսի թրքական թերթերուն մասին.—

Թուրք արդի լրագրութեան ծնունդը կը զուգադիպի լատինական այբուբենի ներմուծման, որ տեղի ունեցաւ 1 յունուար 1929ին:

Ուրիշ ազդակ մը եւս, որ մեծապէս նպաստեց թրքական մամուլին տալու իր արդի դիմագիծը, զտումն է լեզուին, որուն մէջ կը վխտային արաբական եւ պարսկական բառերը: Այժմ պատրաստութեան մէջ է Թուրքերէն լեզուի բառարան մը: Ուրիշ աշխատութեան մը մէջ կը փորձուի հաւաքել գիտական բոլոր տարազները: Վերջապէս, ներկայիս կը խմբագրուի Ֆրանսերէնէ Թուրքերէն բառարան մը:

Գաղափար մը տալու համար թէ ինչպէս լատինական այբուբենը կը դիւրացնէ աշխատանքը, կը բաւէ ըսել թէ, համեմատելով արաբական տառերուն հետ, C լատինական տառը կը փոխարինէ իր համազօրը աւելի քան 4 անգամ, Hը՝ 12, Sը՝ 12, Zը՝ 16.

Այսպէս, բովանդակ Թուրքիան վերածուեցաւ ընդարձակ դպրոցի մը, ուր Ղազին, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, կը կատարէ իր երկրին ուսուցչապետի դերը:

Սակայն որովհետեւ դարերու աւանդութիւնը կարելի չէ արմատախիլ ընել հինգ տարուան մէջ, գլխու պըտոյտ պատճառող անկում մը պատահեցաւ Թուրքերէն թերթերու սպառման գործին մէջ:

Անհրաժեշտ էր փոխել տպագրական բոլոր մեքենաները, այնպէս որ կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ դրամական նպաստ տալ երկրին գլխաւոր թերթերուն:

Արդի Թուրքիան երկրորդական երկիր մըն է, որ իր սահմաններուն մէջ, — բացի Պոլիսէն, գահազուրկ մայրաքաղաքէն,— ունի երկու քաղաք միայն որ կը ներկայացնեն քիչ թէ շատ կարեւորութիւն մը, անոնք են՝ արդի մայրաքաղաքը, Էնկիւրի, եւ Իզմիր: Այնպէս որ թրքական մամուլին ճառագայթումը աննշան է գրեթէ.

Հեռագրական միակ գործակալութիւնը, որմէ կը ստանան իրենց լուրերը թրքական բոլոր թերթերը, կը կոչուի Անատոլու Աժանսը կամ «Ա. Ա.»: Այս գործակալութեան գրամագլուխն է 20,000 ոսկի, գումար մը.

Այս գործակալութիւնը, արտասահմանի մէջ, ունի միայն երկու ներկայացուցիչ իրական, — մէկը Փարիզ, միւսը Ժընեւի մէջ: Ունի նաեւ վեց թղթակիցներ, որոնք ... նողներ են եւ կ'աշխատին Եւրոպայի մեծ քաղաքներուն մէջ, իրենց ... նոյական աշխատանքներուն կարգին չմոռնալով կապ հաստատել Անատոլուի հեռագրական գործակալութեան հետ: Երեքը կը գտնուին Գերմանիա, մէկը՝ Պուքրէշ, մէկը՝ Գահիրէ, մէկը՝ Մոսկուա:

Թուրքիոյ այս հեռագրական գործակալները կ'ուսանին իրաւաբանութիւն, բժշկութիւն, եւայլն, եւ կը ճարուած չեն թղթակցութիւն պատրաստելու համար: Եթէ լուր կը հայթայթեն Անատոլուի հեռագրական գործակալութեան, պատճառն այն է որ ... ձեւով ընկերային որոշ դիրք կ'ուզեն ապահովել իրենց եւ յետոյ, այդ ... գամանքով, երբեմն ձրի ճամբորդութիւն կը կատարեն երկրին մէջ:

Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը առանց վճարելու կ'օգտուի երկրին հեռագրական ցանցէն ... այդ պատճառով Ազգ. Ժողովը տարեկան որոշ գումար մը կու տայ հեռագրական գործածութեան:

Անատոլուի հեռագրական գործակալութեան տնօրէնը կը նշանակուի կառավարութեան կողմէ: Այս տնօրէնը որոշ պարտաւորութիւններ ունի գործակալութեան կողմէ տրուած լուրերու պատասխանատուութեան մէջ: Դահլիճին կարծիքը առնելու պարտաւոր է միայն այն ատեն, երբ տրուած լուրը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ եւ կապ ունի երկրին արտաքին քաղաքականութեան հետ:

Պէտք է գիտնալ, սակայն, որ թրքական մամուլին մէջ կարեւոր ... մը չի գրուեր արտաքին կեանքը ... Էնկիւրիի քաղաքական միակ թերթը շաբաթը մէկ անգամ, կ'ամփոփէ ... տայ արտասահմանի կարեւոր իրադարձութիւնները: Այն Թուրքերը որոնք կը հետաքրքրուին համաշխարհային քաղաքական կացութեամբ — անոնք շատ քիչ են թիւով, — արդէն օտար թերթ կը կարդան, ընդհանրապէս Ֆրանսերէն թերթեր, որոնք թէ աժան են եւ թէ կը հասկնան՝ Ֆրանսերէնը շատ տարածուած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ:

Մամուլի Տնօրէնութիւնը օրական ... ղեկոյց կու տայ, Թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն, ինչպէս եւ մարզական ... եւ մտական ղեկոյց մը:

Ֆրանսերէնը այնքան տարածուած է Թուրքիոյ մէջ, որ Պոլսոյ մէջ ... թերթեր իրենց Թուրքերէն օրինակներուն հետ, լոյս կը տեսնեն Ֆրանսերէն:

Պոլիսը կամ Ըստանպուլը տակաւին կը մնայ թրքական մամուլին կեդրոնը: Այս քաղաքին մէջ, որ ունի 700,000 բնակիչ, լոյս կը տեսնեն ... կարեւոր օրաթերթեր, — Ճիւմհուրիէթ, Ագշամ, Միլլիէթ, Վագըթ, Սոն Փոսթա: Առաջին երեք թերթերն են, որ միաժամանակ կը հրատարակեն Ֆրանսերէն պատճէններ: Աւելի ..., այս քաղաքին մէջ կը հրատարակուին երկու թերթեր, միայն Ֆրանսերէն լեզուով:

Մայրաքաղաքին մէջ, Էնկիւրի ... կը տեսնէ միայն մէկ օրաթերթ — «Հաքիմիյէթի Միլլիէ», որ շաբաթը մէկ անգամ կը հրատարակէ Ֆրանսերէն օրինակ մըն ալ: Էնկիւրի ... 70,000 բնակիչ: Իսկ իր օրաթերթը ... տպուի 4,000 օրինակ: Թուրքիոյ ... արտասահմանի մէջ, բոլոր իրենց ... տական պաշտօնատուները, նոյն... արտասահման դրկուած իրենց ... նողները այս թերթը կը ստանան ...

Օրական չի ծախուիր աւելի քան ... 500 օրինակ: Հակառակ Էնկիւրի-Պոլիս հեռաւորութեան (ճամբորդութիւն 14 ժամ), Պոլսոյ թերթերը մայրաքաղաքին մէջ աւելի կը ծախուին ... տեղական պաշտօնաթերթը:

Թրքական օրաթերթերը կը տպագրուին օրական 8 — 15,000 օրինակ, Ֆրանսերէն պատճէնները՝ 3—5,000 օրինակ:

Թրքական թերթերու արտաքին ... ը, մանաւանդ իրենց պատկերազարդումով, շատ կը նմանի Ֆրանսական թերթերու ձեւին:

Հատավաճառ կը ծախուի 5 գր. (քիչ մը աւելի 50 սանթիմէն):

Ազատումը անհատական ... ծանուցումներն ալ՝ շատ քիչ, թէր...

Բերդա վարիչները ստիպուած են մեծ ծախսերու տակ մտնել՝ բեռնաւորումները ընել իրենց պիւտ-ճէին մէջ։ Թէեւ յաճախ կառավարու-թիւնը կը ստիպուի նպաստով մը օգ-նութեան հասնիլ կարեւոր թերթե-րուն։

Հրատարակիչներուն նիւթական վիճակն ալ գէշ է։ Գրքեր կաղմակերպութեան պայմանները հայ միայն մէկ միութեան մնացածները։

Արտասահմանէն թերթ կառավարու-թիւնը կրնայ իր նկարագրով կ՚աշ-խատի զարմանալ կացութիւնը։ Մա-մուլի նոր օրէնքը, որ դեռ մշակման մէջ է, թերեւս կարենայ քիչ մը բա-րելաւել այդ կացութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ղարաքիլիսան

— o —

«Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք.—

Ղարաքիլիսան, համեմատելով Հա-յաստանի կարգ մը այլ քաղաքներու հետ, հարուստ է անտառներով, բայց գրեթէ բոլոր քաղաքին հիւսիսային ու հիւսիս-արեւելեան մասերը բա-րոյին ծառազուրկ են եւ այդտեղ քաղաքին վրայ կախուած են մնայն, երկու աւազոտ ժայռեր, որոնք խո-րոտ տեսք մը կուտան Ղարաքիլիսայի ամբողջ բնութեան։ Քաղաքին հարա-ւային մասին մէջ անոր անտառները ալ սպառուած չեն։

Այս անտառներուն տնօրէնը պատ-ճառով, անտառային փորձակայանը կարգ մը հետազօտութիւններ եւ փոր-ձեր կատարելէ, ուսումնասիրելով ան-տառներուն բարեկարգումը,— մաս-նաւորապէս իբրեւ վառելափայտ գոր-ծածուող նշդարին աւելի արժէքաւոր ծառերով (սօճի, կաղնի, չագանակ, ընկոյզ) փոխարինելու, բացատան-ները եւ սարալանջերը ծառազարդե-լու եղանակներ։

Կատարուած փորձերը դրական ար-դիւնք տուին։ Յաջողութեամբ աճե-ցան սօճին եւ միւս ծառերը։ Աւելի լաւ ծառեր տալով այս ծառատնկու-թեան, կը յուսացուի փոխել ոչ մի-այն տեսարանը, այլ եւ կը բարելաւի քաղաքին կլիման, մօտենալով լաւա-գոյն բուժավայրերու կլիմային։

Փորձնական 4 հողամասերու մէջ տնտուած փորձակայանումը կ՚ընթա-նայ իրապէս յաջող։ Ընդամէնը տն-կուած է 25 հեկտար բոլորովին աղատ հողամաս, 10 հեկտարին վրայ՝ մի-այն սօճի։ Եւ սօճին շատ լաւ աճած է։

Մասնաւորապէս լաւ աճած է 1927ին տնկուած «Կոմունիստ երիտասարդ-ներու սօճուտը», 3 հեկտար տարա-ծութեամբ, որ կը գտնուի քաղաքին հարաւային մասին վրայ։ Այստեղ ծառերը բարձրացած են մարդահա-սակ, եւ ամէն տարի, կոմունիստ ե-րիտասարդներու խնամքին տակ, կ՚ա-ճին 50 սանթիմեթր աւելի։ Քանի մը տարի վերջ, քաղաքին այդ ամայի մասը կը պճնուի սօճիի հիանալի պու-րակով մը, ուր կրնան հանգստանալ Ղարաքիլիսայի աշխատաւորները։

Անէնէն դժուար գործն է ծառ տնկել «Չոր» կոչուած ժեռոտ, աւազուտ, մերկ հողամասը։ Անհրաժեշտ է նախ հոն տալ ծառերուն,փոխան ժեռոտ եւ աւազոտ գետնին։ Այնուհետեւ հա-մբերատար մշակում։

Փորձակայանը անհրաժեշտ կը հա-մարի սօճիով պատել «Թագաւորա-նիստ» սարին մօտ 25 հեկտար տա-րածութեամբ հիւսիս-արեւելեան լանջը, ինչպէս եւ մշակոյթի եւ հան-գիստի համար 20 հեկտարնոց սօճիի պուրակ մը կազմել քաղաքին հարա-ւային մասին մէջ, «Վանաձոր» կիր-ճին մուտքին վրայ։ Ծրագիր մը, որ մեծ դժուարութիւններ կը ներկայա-ցնէ։

Այս աշխատանքները լրանալէ վերջ Ղարաքիլիսան կը դառնայ առաջնա-կարգ առողջապահական վայր մը։

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԻ ՄԸ ԳԻՐՔԸ

«Le Bâtiment» թերթին 20 սեպտ.ի թիւին մէջ կը կարդանք.— «Լոյս տե-սաւ Գ. Ց. Տալեանի Ձեռնարկուին գր-պանի տետրը (Carnet de l'Entrepreneur) անուն աշխատասիրութիւնը, հանրա-յին շինութեանց ազգ. դաշնակցու-թեան նախագահ Գ. Լիւսիէն Լասալի յառաջաբանով.— 180 էջ հատոր մը գինը 35 ֆր. (Librairie Polytechnique Béranger, 15 Rue des Sts. Pères, Paris)։

Գ. Ժ. Տալեան, Շինութեանց վարի-չին գրպանի տետրը անունով հասա-րակութեան յաջողութեամբ հրատարակելէ յետոյ, դարձ նոխացուցած կ՚ըլլայ իր այս նոր աշխատասիրութեամբ։

Միտ հանելի ու յստակ եւ ճշգրիտ լեզուով, ան կուտայ մեզի ոչ միայն գործնական գիտելիքներ, այլ եւ կը յայտնէ շահեկան գաղափարներ ցոյց կուտայ միանգամայն անոնց լուծում մը։ Այս գիրքը, որուն դժմելու պէտ-քը պիտի ունենանք շարունակ, գանե-լու համար պատասխանները այն գործնական խնդիրներուն, որ մեր մտքին առջեւ կը ներկայանան ան-դադար, պիտի ներկայացնէ մեզի միաժամանակ, խորհրդածութեան արժանի շարք մը հարցեր, ի մասին ընդհ. կազմակերպութեան, տնտե-սութեան, գործերու հետապնդումին, պայմանագրութեան, աշխատու-թեանց կիրարկման եւն.։

Շնորհիւ իր կատարելագործած մի-ջոցներուն եւ նոր ըմբռնողութեան, նաեւ շնորհիւ իր բոլոր աշխատակից-ներու արժէքին, մեր ճարտարարուես-տը կոչուած է կատարելու հետզհե-տէ կարեւոր դեր մը.— Այս գիրքը կը ներկայացնէ ուրեմն նոր տարերք մը որ անվրէպ պիտի նպաստէ շի-նութեանց ղեկավարութեան զարգաց-ման։

Ժան Տալեան, երբեմնի Ցովհան-նէս Ջամչեանը, որու երէց եղբայրը Համբուեան շրջանի զոհուածներու շարքին մէջ կը գտնուի, եղած է նախ-կին աշակերտ Փարիզի Հանրօգուտ շի-նութեանց վարժարանին, եղած է մի-անգամայն անոնցմէ որ ուսանողու-թեան համար Փարիզ հասնելէ վերջ, անգամ մըն ալ չեն խորհած Թուրքիա վերադառնալ։

ԱՐԱՄ ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Կարնեցիներու յարգանքի օրը

— o —

ՏԷՍԻՆ, 25 սեպտ. (Յառաջ).— Սեպտ. 23ին S.L.S.A.ի սրահին մէջ տե-ղի ունեցաւ հրապարակային հանդէս մը — յարգանքի օր մը — ի յիշատակ Բարձր Հայքի անմահ հերոսներուն, կազմակերպուած Բարձր Հայքի Հայ-րենակց. Միութեան մասնաճիւղին կողմէ։ Ներկայ էր ընտրեալ բազ-մութիւն մը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Ձայն մը հնչեց» երգով,զոր նուագեց Գ. Գ. Տարաղեանը ջութակով։

Նախագահ Գ. Բ. Կիւլլէսեան ամ-փոփ կերպով բացատրեց հանդէսի նպատակը։ Արտասանեցին փոքրիկ-ները՝ Մ. Նախուշեան եւ Կ. Մա-նուկեան, Գ.Գ. Ա. Աւետիքեան, Մ. Գրիգորեան, Օր. Օր. Լ. Փոստանեան եւ Քէշիշեան օրուան պատշաճ կտոր-ներ։ Մէջ ընդ մէջ կը նուագէր Գ. Գ. Տարաղեան. Օր. Թաթուլեանի «Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ» մեներգէն յետոյ, խօսք առաւ հայրենակից մը, որ խօսելով հայ ազատա-գրութեան համար զոհուած Բարձր Հայքի հերոսներու մասին, յիշեց մասնաւորապէս Արամ Արամեանի, Քեռիի, Գ. Փաստրմաճեանի (Արմէն Գարօ) եւ վերջերս հարաւային Ամե-րիկայի մէջ մահացած Արամ Երկան-եանի անունները մատնանշելով անոնց ռազմական կորովը եւ անընկճելի հերոսութիւնը։ Ակնարկ մը նետելով օրուան հոգերուն վրայ, ձաղկեց այն բոլոր վարձկան հրապարակախօսնե-րը, որոնք մոռցած ազգային դատն ու հայ անկախութիւնը, դասակարգային պայքարի մասին կը ճառեն։ (Առտուն նոյն սրահին մէջ Ամերիկայի կարմիր հնչակեաններէն ոմն Մ. Ջագիկեան շարք մը ցնդաբանութիւններ դուրս տուած էր)։«Ծոռագոյնը եւ «Մեր հայ-րենիք»ը չեն պատճառը ներկայ երկ-պառակութեան, անոնք լոկ պատր-ուակներ են, որպէսզի անհամերաշ-խութիւնը յառաջ երթայ եւ խորանայ եւ իրենք պղտոր ջուրին մէջ ձուկ որսան։ Արթուն եւ զգոյշ, հայ ժողո-վուրդ»։

Վեհունի

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի մասին

Ու ահա Հոկտեմբեր 1ին, ճիշդ օրը օրին, լոյս կը տեսնէ ՀԱՅ-ԲՈՅԺը, — օրը օրին, կանոնաւորաբար ամէն ամսու սկիզբը պիտի հրատարակուի եւ այսուհետեւ ,ապահովուած ըլլալով նիւթապէս, շնորհիւ մեր բարեկամնե-րու փութաջանութեան։

Այսօր ՀԱՅ-ԲՈՅԺը ունի 513 բա-ժանորդ,— յաջողութիւն մըն է այս, այնպէս որ ես ինծի՝ կ՚աշխատիմ հաս-կնալ այդ յաջողութեան պատճառնե-րը։

Այդ յաջողութեան նպաստեց, ա-մէնէն առաջ, մեր օրաթերթը Յառաջ։ Ան էր, որ քաջալերեց, ու տուաւ, մինչեւ որ իրականացաւ մեր ծրագի-րը. Այնպէս որ կարելի է ըսել թէ ՀԱՅ-ԲՈՅԺը ամսօրեայ բժշկական-ա-ռողջապահական յաւելուած մը պիտի դառնայ Յառաջի, անոր կողքին, ա-նոր ջերմութեամբ, անոր լեզուի յս-տակութեամբ եւ աշխատանքի անշա-հախնդրութեամբ լոյս տեսնելով պարբերաբար։ Ես, ուրեմն, այս յա-ջողութիւնը եւս կ՚ուզէի արձանա-գրել Յառաջի պատմութեան մէջ, որ այնքան հարուստ է հանրային օժան-դակութեան իր ձեռնարկներով։ Կը մնայ մաղթել, որ Յառաջ այս բժշ-կական-առողջապահական ամսօր-եան յաջողցնելէ վերջ, օր մըն ալ լոյս ընծայէ իր գրական ամսօրեայ յաւել-ուածը, որ, եթէ իրեն սիրելի եւ հին ծրագիր մըն է, նոյնքան եւս երխա-սարդութեան սպասած ու յղացած մէկ պահանջն է։

ՀԱՅ ԲՈՅԺի այսքան արագ ժողո-վրդականացումը եւ տարածումը տեսնելով, չեմ կրնար չմտածել այն համակրանքին մասին, զոր ցոյց տը-ւին ինծի իմ ընկերներս եւ բարե-կամներս։ Տասը տարիէ ի վեր կ՚աշ-խատիմ մամուլի մէջ, բայց առա-ջին անգամն է որ դէմ յանդիման կու-գամ աշխատանքիս արձագանգին։ Ա-ռաջին անգամն է որ կը տեսնեմ հա-մակրանքը անոնց որ հետեւեր են իմ ճիգերուս։ Այդ համակրանքը կ՚ուրա-խացնէ զիս, զօրով մը կը ստեղծէ եւ հրճուանք կը պատճառէ ինծի։Ուրեմն մամուլի մէջ կատարուած բոլոր ցե-խարձակութեանց հակառակ, մենք ունինք բազմութիւն մը, որ գիտէ գը-նահատել ինչ որ կը խօսի իր լաւա-գոյն զգացումներուն։ Բարի՜, բարի՜ ժողովուրդ, կը հրճուիմ տեսնելով խանդաղատանքդ լաւ գործի մը առ-ջեւ։

Երեւակայեցէ՛ք, զանազան երկիր-ներէ եւ քաղաքներէ անծանօթ բարե-կամներ տասնով-քսանով բաժա-նորդներ գտեր էին եւ գրեր ինծի,— ոչ կը ճանչնամ զիրենք, ոչ ալ գրեր եմ իրենց։ Փութաջանն են ըրեր, բա-ժանորդներ են գտեր, որպէսզի ցոյց տան իրենց զգացման հաւատքը ին-ծի։

Աւելի՛ն,— վերջերս ծանօթ գոհ-նիկ յարձակումը պատճառ դարձաւ, որ համակիրներ եւ անծանօթ բարեկամ-ներ նոր նոր բաժանորդներ գտնեն իբրեւ «մեր պատասխանը դարչելի յարձակումներուն դէմ»։ Գիտի պա-հեմ բոլոր այդ նամակները, իբրեւ թանկագին վկայութիւն մը ժողովր-դային անխարդախ արտայայտու-թեան։

Այս համակրանքը կ՚ապահովցնէ, որ մինչեւ Ցունուար ՀԱՅ-ԲՈՅԺ պի-տի ունենայ աւելի քան 1000 բաժա-նորդ։ Ու իմ ճիգս պիտի ըլլայ մէկ տարի վերջ դարձնել զայն ամէնէն շատ տարածուած պարբերականը։

Ծանօթ է ՀԱՅ-ԲՈՅԺի ծրագիրը Յառաջի ընթերցողներուն։ Բժշկական-առողջապահական գիտելիքները ժողովրդականացնելու իր ճիգին հետ, ան պիտի պայքարի ամօթի բռնապե-տութեան տակ մեռնող զոհերու դա-տին համար, ցեղը Ֆիզիքապէս եւ Հո-գեպէս Թարշամեցնող պայմաններու դէմ։ Մեծ է իր ծրագիրը։ Իրակա-նացնելու համար՝ կը պահանջուի լայնափոր պարբերական մը անշուշտ։ Համեստ ծաւալով մը սկսանք, սա-կայն տարեկան հաւաքածոյովը պիտի կարենանք տալ բաւական նիւթ։

Բայց որպէսզի ցոյց տանք թէ գիտենք գնահատել համակրանքը, այս գրութեամբ կը յայտնեմ որ Նու-ուարէն սկսեալ ՀԱՅ-ԲՈՅԺ պիտի դարձուի պատկերազարդ,— հիւան-դութեանց վերաբերեալ պատկերներ պիտի դրուին, աւելի կենդանի դար-ձնելով թերթը։ Ու թերեւս մինչեւ Ապրիլ, մեծցնենք նաեւ թերթին ծա-ւալը եւ այս՝ առանց յաւելումի մը ը-նելու բաժնեգնին վրայ։

Առաջին ձեռնարկս է այս, որուն կապուած եմ իբրեւ գործի մը, որ կը խօսի ինծի եւ որով պիտի ուզէի օր մը չափել իմ հանրային աշխատան-քիս արժէքը։ Առոր համար ամէն բան աչք առած եմ տեւական զարձնելու նպատակով զայն, ու սիրելի եւ օգ-տակար ամէնքին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

Մենք եւ անոնք…

«Յուսաբեր» կը հեղէ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (17 սեպտ.).

—«Անխորտակելի ույժ չէ Դաշնակ-ցութիւնը, կարելի է եւ զա՛յն պար-տութեան մատնել։

Սակայն աւելի մոլեգին եւ աւելի անձնուէր հայրենասիրութեամբ։

Աւելի վսեմ եւ աւելի բարձր բարո-յականով։

Աւելի ջինջ եւ աւելի անձնիւթական անշահախնդրութեամբ։

Եթէ կատարուի այս հրաշքը, եթէ ստեղծուի իր դաւանանքով, բարքե-րով եւ անձնուիրութեամբ Դաշնակ-ցութենէն աւելի անբիծ, անկէ աւելի կորովի, աւելի հզօր ու կախարդիչ ույժ մը — ճշմարիտ մեծագործութիւն Հայոց բովանդակ պատմութեան մէջ —, ապա ինքնին կը փոշիանայ ու կ՚անհետի Դաշնակցութիւնը, հայ կեանքի վերջին յիսնամեակի այս տի-րական բազուկը։

Մրցակցութիւնն է, իր բիւր եւ այ-լազան ձեւերու մէջ, մղիչ ազդակը մարդկային բովանդակ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ։ Այս մրցակցութիւնը գերազանցապէս անձնիւթական բնոյթ կը կրէ հոն, ուր մրցորդ կողմերը կոչուած են իրենց ույժերը ծառայու-թեան բերելու հանրային իտէալի մը։ Դաշնակցութեան հետ կարելի է մրցիլ միայն այս գետնի վրայ, միայն բա-րոյական արժէքներով. զի ցեղը ունե-կնդիր է առաւելապէս այս յարին. պայմանով,որ այդ լարով նուազեն ոչ թէ վարձու գրչով, այլ անձնուէր բա-զուկով։

Թշուառականը միայն — հոգեպէս, բարոյապէս ու մտաւորապէս — կըր-նայ յուսալ, թէ վարձու գնդակով, պոռնիկ քարոզչութեամբ ու ոսկի նե-տելով կարելի է Դաշնակցութիւն քայքայել։ Ճիշդ հակառակը. պայ-քարի այս զէնքերը աւելի՛ կը զօտեն Դաշնակցութիւնը, աւելի՛ կը բիւրե-ղացնեն զայն, եւ, հետեւաբար, աւե-լի՛ հզօր ու անպարտելի, ներքնապէս աւելի ամուր կը դարձնեն հանրային այս ույժը։ Որովհետեւ մաքնիսի ձգո-ղականութեամբ այս զէնքերը մեզմէ դէպի իրենց կը քաշեն վերջին վախ-կոտները, վարձկանները ու բարոյա-պէս այլասերածները, որոնք թիւրի-մացաբար եկած եւ այս կամ այն ակն-կալութեամբ առժամաբար տեղ գտած են Դաշնակցութեան յարկին տակ։ Չկայ չարիք առանց բարիքի։ Մեր շուրջ ծաւալած անօրէն պայքարը այն բարիքն ունեցաւ, որ ոսկին մեզմէ քաշեց ու տարաւ քանի մը վարձկան գրչակներ (իբրեւ խմբագիր հակա-դաշնակցական թերթուկներու համար), ու քանի մը վարձկան սրիկա-ներ (իբրեւ ուսուցի՞չ ու տնօրէ՞ն պրոֆեսիական վարժոցներու համար)։

Այս եղաւ մեր միակ «պարտութիւ-ն»ը եւ այս եղաւ հակառակորդին մի-ակ «յաղթանակ»ը։

Սակայն այս «պարտութեան» զու-գահեռ մենք ունեցանք նաեւ յաղթա-նակներ

Մեր շուրջ ոտքի ելած պիղծ ու պոռնիկ ուժին հրէշային կերպարան-քը տեսնելով՝ ընտիրները շարան առ շարան եկան ու տեղաւորուեցան Դաշ-նակցութեան նուիրական յարկին տակ։ Միայն Հիւս. Ամերիկայի մէջ կրկնապատկուեցաւ մեր կազմը ու եռապատկուեցաւ մեր կուսակցական հաւաքը. շուրջ 1,500 հոգի անցան Հ. Կ. խաչի վրայ, եւ Ցեղակրօններու ամբողջ բանակ մը, աւելի քան 1500 հոգի, եկաւ ու խմբուեցաւ Դաշնակ-ցութեան վիթխարի ու արիւնոտ դրօ-շին շուրջ։

Ու ցեղային այս բարոյական ուժի նոյն անեղ արձագանգը ամէն տեղ, զաղթաշխարհի բովանդակ տարած-քին. Մարսիլիայէն մինչեւ Սոֆիա ու Սելանիկ, եւ Պէյրութէն մինչեւ Հա-լէպ եւ Իրաք։

Մենք փոշիացած պիտի ըլլայինք, եթէ մեր դէմ ծառացած Պղծութիւնը մեզմէ աւելի գաղափարապաշտ, բա-րոյապէս մեզմէ աւելի բարձր եւ մեզ-մէ աւելի անձնուէր ու հայրենասէր ըլլար։

Եւ որովհետեւ Դաշնակցութեան ոտքերուն փոշին իսկ չէ այս Տիղմը, ուստի եւ անոր ոտքերուն տակ իսկ պիտի տրորուի ու փոշիանայ ան, ընդ միշտ եւ վերջնապէս»։

ՅՈՒՌԱՇԻ ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ

Այժմ ալ ծփուն պալատներով կը մրցին

Ձորեքշաբթի օր Գլազկոյի մէջ (Կլասկօ) աննախընթաց հանդիսաւորու-թեամբ ծովը իջեցուցին աշխարհի ա-մենամեծ շոգենաւը։ Ներկայ էր 250 հազար հոգինոց բազմութիւն մը, Անգլիոյ բոլոր մասերէն։ Մկրտու-թիւնը կատարեց Թագուհին, կոչելով «Քուին Մէրի» «Թագուհի Մարի»։ Հազարաւոր անուններ առաջարկուած էին եւ մինչեւ վերջը մարդ չէր գի-տեր թէ որն է ընտրուած։Ծարաթներէ ի վեր պատրաստութիւններ կը տես-նուէին։ Լոնտոնէն Կլասկօ կառա-խումբերը եռապատկուած էին, այ-ցելուները փոխադրելու համար։

Այս հսկայ շոգենաւը ունի 305 մեթր երկայնութիւն։ Ամենալայն մասը կը հաշուեն 35 մեթր։ Եղած վիճակին մէջ տարողութիւնն է 45,000, բայց երբ կազմ եւ պատրաստ ըլլայ եւ ճամբորդ առնէ, պիտի ունենայ 74 հազար, նոյնիսկ 80,000 թօն տարո-ղութիւն։ Կրնայ առնել 4000 ճամբորդ եւ օժտուած է արդիական բոլոր յար-մարութիւններով։ Միջին արագու-թիւնն է 30 հանգոյց։ Պիտի կրնայ Անգլիայէն — Նիւ Եորք երթալ չորս օրէն։ Երբ ամբողջովին աւարտի, ար-ժած պիտի ըլլայ 6—7 միլիոն անգ-լիական ոսկի, որուն կէսը կառավա-րութիւնը ճարած է։ Կը կարծուի թէ առաջին ճամբորդութիւնը պիտի կր-նայ կատարել 18 ամիսէն։

«Քուին Մէրի» պիտի նմանայ, երբ աւարտի Ֆրանսական մեծ շոգե-նաւը, «Նորմանտի», որ ծփուն պա-լատ մը պիտի ըլլայ, բառին ամենա-լայն առումով։ Աւելի պակաս ճամ-բորդ պիտի առնէ — 2500 հոգի բայց պիտի ունենայ աւետարական փողոց մը, թատրոն մը՝ 400 ճամ-բորդներու համար, ճաշարան մը՝ 86 մեթր երկայնութեամբ, մատուռ մը՝ 700 հաւատացեալներու համար, որջ մը՝ շուներու համար եւ … «Փլաժ» մը։

ԿԱՐ ՀԱՅԱԶԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (9)

ՔԱՆԱՔ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Ուսօն թեւս բռնած կը քաշէ բակ, ուր Ջօղան աթոռ մը կուտայ նստե-լու. իսկ ես իբրեւ որոճ առաջի կա-րէի. կայնած կը մնամ դէմ դի-մաց. Մայրիկս ու պզտիկս կրած սարսափանքն ու կսկիծը այլ եւս սիրտ չէին ձգած կեանքիս փրկութեան մա-սին մտածելու. կը սպասեմ որ Ուսօն խօսակցութեան ծայրը քակէ։ Գիտեմ թէ անոր հասցուցած հարուածները պաշտօնիս բերումով, յուզումէս կը դողամ, բայց ոչ թէ կը վախնամ, ա՛լ բնաւ վախ չունիմ, ապրելու բնազդը մեռաւ իմ մէջ, երբ կը նայիմ ջար-դուած մայրիկիս, ու կ՚ուրիմ ի վար կախուած, ձեռն թրջէն ջուր փա-թող պզտիկս, լաւ է որ մեռնիմ։

Ուսօն սկսաւ Հիւրիէթէն եւ հար-ցուց.

— Կը յիշե՞ս որ տարիներու ըն-թացքին Ուսոյի ձիերը աղաս էին ի-րենց հանդիպած խոտերն ու ցանքերը արածելու։

— Այո, կը յիշեմ։

— Կը յիշե՞ս որ Հիւրիէթին քու բա-ցօքից պատճառով կապանքի տակ առնուեցան ձիերս նոյնպէս եւ միւս անասուններս։

— Այո, կը յիշեմ։

— Կը յիշե՞ս որ գիւղացիները կ՚ըմ-բոստացնէիր որ ինծի «զօրապարտ» չըտան, խոտերն ու ցորենները դաշտին մէջէն չօրնային,կը փճանային։(Զօ-րապար՝ ձրի աշխատանք)։

— Այո, կը յիշեմ։

— Կը յիշե՞ս որ գէշեր ցորեկ գիւղ իջած բանի գիւղացիներուն զէնք առնել կուտայիր, Փէտայիներուն կո-նակով, ո՞ւր են այդ Փէտայիները,որ ձեր փրկութեան չեն գար եւ զուք խո-տի նման կը հնձուիք։ Այսօր Աստու-ծոյ պատասխանը քեզ դրկած է իմ ճանկերուս մէջ, որպէսզի քաղես քու տարիներու ցանածներդ եւ վարձա-տրութիս Ուսոյի կողմէ։

— Լաւ, Ուսօ, բառերդ հասկցայ եւ կը փութամ պատասխանել, բայց դուն ալ լսէ պաղարիւնով ինչպէս ես։

— Ես Հիւրիէթին քու ձիերդ կապան-քի տակ առնել տուած եմ, պաշտօնիս բերումով Եթէ այդպիսիներու քու ինք-տուր վնասած է, անդին հազարներու արդար շահը պաշտպանուած է, իրա-ւունքներ որ ոտքի կոխած են եղած զարեր շարունակ։ Եթէ գիւղացիներն ալ ձրիաբար քու խոտդ ու ցորենը քաղելու չէին գար, ինչպէս տարիներ ու դարեր, այդ ալ ազատութեան շնորհիւ էր։ Իսկ եթէ Փէտայիներու կռնակով գիւղացիներուն բանի զէնք առնել տալու կը ստիպուէի, ո՞ւր մնացին այդ զէնքերը որ չգործած-ուեցան ձեր դէմ։ Մոռցա՞ր այն Փէ-տայի «Գէորգ Չէնք»ը, երբ 20 գեղին ոսկի գլուխ գլուխ կարմիր թաշկինակի վրայ կը համրէիր, իբր նուէր առա-ջին տեսութեանդ։ Մոռցա՞ր նաեւ որ բոլորդ նայելով, Գըլըճի Մանուկը քովդ կանչելով կը պարտաւորէիր որ, երբ Գէորգ մեր սահմանը մտնէր, Ուսոյի ոչխարներ պատրաստ են,կը-նաս առնել պէտք եղածի չափ, բայց կը զգուշացնէիր որ Պրղին եւ Ահմէտ ազաներ չիմանային։ Եթէ Փէտայի-ները քեզ կը մէջին այդ զոհողու-թիւնն ընելու, ոչ մեղք էր եւ ոչ ալ յանցանք, երբ ես ալ անոնց ուժով գիւղացիներուն զէնք առնել կը պար-տադրէի։ Իսկ դուն, եթէ Ուսօ, քեզի ի՞նչ ցաւ ցաւ հասցուցած եմ, ըսէ տեսնեմ, քանի որ ես մեռնելու դատապարտուած եմ։

— Ես,եթէ այս տունը մտած չըլ-լայիր, ու Ցարոյի անունը մէջտեղ ե-լած չըլլար, քեզ բզիկ բզիկ ընելով, քու արիւնդ ալ պիտի խմէի եւ յոյս ունիմ որ այդպէս պիտի ըլլայ։ Գէտք է գիտնաս որ Ցարօն մեր հօրեղբօր տղան է, մեր ազգի եւ մեր արիւնը կը կրէ։ Սիրով քեզ մեր ձեռքը պիտի յանձնէ, ինչպէս որ Ուսօն իրեն յանձնեց Հըլաթի Սէթօն։

— Լաւ, քեզի ի՞նչ ըրած եմ,այն լսէ.

— Ինծի շատ բան ըրած ես. երբ ձեր Վարդան փաշան (Վարդան Տէր Սարգիսեան, որ օսմ. սահմանադրու-թեան իբրեւ յայտնի յեղափոխական երկիր դարձաւ Կովկասէն, մեր գիւ-ղացի), գիւղ դարձաւ մեզ նման հող ջուր չունեցող 7 տնւոր Քիւրտերուն պարտադրեց գիւղէն հեռանալ, սա-կայն աղաչեցինք, պաղատեցանք եւ մեծ կաշառքով միայն ձգեց որ գիւղ մնանք, իւրաքանչիւր Քիւրտի ոչխա-րի գլուխ 2 դրշ. իսկ տաւարներուն՝ 5 դրշ. տարեկան տուրք մը սահմա-նեց։ Օգնականներէն մէկն ալ դուն էիր։ Եւ հնազանդելով Վարոնի հրա-մանին, շարունակեցինք այդ տուրքը տալ եւ մնալ գիւղ։ Եւ մեր գրամով էր որ տարիներ շարունակ ձեր դպրո-ցը կը կառավարուէր։ Իսկ ուրիշ հը-րաման մը՝ զարձաւ Վարդան փաշա-յէն.— Քիւրտերուն արգիլուած է զէնքով գիւղի մէջ իջնել, իսկ ինքը տասնոց ատրճանակով կը պտտէր։Կը յիշե՞ս այն օրը երբ Ցարօ Մուշէն ե-կեց իմ հովիւը, որովհետեւ քանի մը ոչխարներ խոտհունձին մէջ ին-կած էին։ Հովիւին օգնութեան հաս-նելու համար, երբ զէնքս առած դուրս եկայ, դուն զէնքս ուժէս վար առիր, եւ տարիր յանձնեցիր Վարդանին։ Այս բոլորը բաւական են որ ես իմ դատաստանս քու հետ վարեմ այն-պէս, ինչպէս Ցարօն վարեց Հըլաթի Սէթոյի զաւակ։

— Դուն երբ Ալվառինչ մտար մինակ մէկ փայտ կար ձեռքդ ու եղար զաւ-նարած։ Այդ ի՞նչ հրաշք էր, որ կարճ միջոցի մէջ զարձար ոչխարի, արջա-ռի տէր։ Այդ խաթիկառած էր որ քե-զի տուաւ։ Իսկ այն ալ Հիւրիէթն էր, (չեղած ըլլար) որ Վարդանով քեզմէ ետ առնել կ՚ուզէր ահա այդ ամէնը։

Իսկ ի՞նչ է սա Հըլաթի Սէթոյի պատմութիւնը, կրնա՞ս ինծի բսել։

— Հըլաթի Սէթօէն 30 ոսկի առի զէնք ազատելու համար, ինչպէս Ցա-րօն երէկ քեզմէ առաւ, հինգ օր պա-հեցի, միւս օրը Ցարոյին աչքով ըրի եւ գնաց տունը, բռնեց անոր թեւէն, տարաւ ձմնոկի տան ետեւ եւ սպան-նեց։ Վաղն ալ կարգը քուկդ է, Ցարօն քեզ ալ ինծի կը յանձնէ ու ես ալ քեզ կը տանիմ հոն, մի վախնար,քու հօ-րեղբօր քով, եւ հոն կը սպաննեմ, այնպէս որ մօտ ըլլաք իրարու։

— Լաւ ըրած ես, Սէթօն 30 ոսկիով զէնք մը պէտք է գնէր, եւ փոխանակ 30 ոսկիի, փամփուշտ մը բաժին հա-նէր քեզի…

Ցանկարծ նստած տեղէն ցատկելով ապտակ մը զարկաւ երեսիս, ու ձեռքը տարաւ գօտիին։ Մայրս ու Բերսօն դուրս նետուեցան, լաց ու վայնա-սուն եւ Ուսօն կանչանչեցին։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

փորձն։ Գէթլամինի սպաննուած էր քնացած պահուն։ Կ'ենթադրուի թէ Ալիպէռ իր ընկերը սպաննելէ յետոյ անձնասպան եղած է։ Այս մարդը երկար ատենէ ի վեր կը փնտռուէր 10 տարի առաջ գործուած ոճիրի մը համար։

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԷՐԿ բոլորովին ծպտուելով եւ անճանաչելի դառնալով, հարցաքննեց Գերմանացի ամբաստանեալը, Հաուփթման, որ ձերբակալուած է իբրեւ առեւանգիչը իր զաւկին։ Այս հարցաքննութենէն յետոյ, ամբաստանեալը աժամայէս ազատ արձակուեցաւ 100,000 տոլար երաշխաւորութեամբ, թէեւ բոլորն ալ համոզուած են թէ եթէ ոչ առեւանգիչներէն, գոնէ փրկանքի միջնորդներէն մէկն է։

ՔՍԱՆ ԲՈՐՈՏ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ գտնուեցան Ռումանիոյ Պարապօման գիւղին մէջ, Դանուբի վրայ, որ ծկնորսական կեդրոն մըն է։ Այս բորոտներուն մէջ ձկնորսներ ալ կային, այնպէս որ ժողովուրդը խուճապի մատնուած է։

Հ. Յ. Դ.

ԻԹԱԼԻԻ ՄԻԱՑԵԱԼ խումբերու ընկերական ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelins։

ԳԱՆԵԼԻ-ԹԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Քաջանիսովորական ճաշարանին, կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գասպարեանի բնակարանին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

Կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՃԱՄՊԱԶ (դաշնակ), Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ընկ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), ՏԻԿԻՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ (արտասանութիւն)

Մուտքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1, Bld. du Nord, 1, le Raincy (S. & O)

Վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։

Զբիտվոր աշակերտուհիներուն թիւը լրացած է, կ'ընդունուին միայն թոշակաւոր աշակերտուհիներ դիւրամատչելի պայմաններով։

Վարժարանը կ'ապահովէ իր աշակերտուհիներուն առողջ դաստիարակութիւն։ Իմ ամով կ'աւանդուին ուսման բոլոր ճիւղերը, ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ ուսուցիչներու կողմէ։ Հոգ կը տարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն։

Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի ձեռարուեստի եւ ձեռագործի ճիւղերուն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ կիրակի կէսօրներէ առաջ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Անկէնի Լճին դիմացը A la Cascade du Lacի գեղեցիկ սրահին մէջ

97 Grand'Rue, Enghien-les-Bains.

Կը խօսի Բժիշկ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Այցելուներու մասնակցութեան համար ... ֆրանք

Կառ. տիւ Նորէն շոգեկառքը կը մեկնի ... 2 ... եւ 2.42ին

ԱԹԼԷԹԻՔ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Կազմակերպուած ԳԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՅՍՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐՍՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԹԼԷԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Րիւ տ'Արքէօյի Վարդապետներու «Բաթրօնաժ» դաշտին վրայ։

Վազք, ֆութպոլ, ծեծկլամիւ նիշ. մրցումներ։

Կը հրաւիրուին Գանէլօ-Քաշանի հայ հասարակութիւնը։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

«ՆՕՐԹՆԸ (Մարսէյլ) ընդդէմ «ԵՐԵՒԱՆ»ի (Վիէն)։

Կազմակերպուած՝ Վիէնի «Երեւան» Մարզական Միութեան կողմէ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Արծիւ» խումբի դաշտին վրայ։

Կը հրաւիրուի Վիէնի մարզասէր հասարակութիւնը։

Տէր եւ Տիկին Վարդան Սարգիսեան (Պրիւսէլ), Այրի Տիկ. Աշճեան եւ զաւակները (Քոլոմպ), Այրի Տիկ. Երկանեան (Փարիզ), քոյր եւ եղբայր Ավինեան (Սանուա), Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան եւ զաւակները (Իսի-լէ-Մուլինօ), խորին ցաւով կը յայտնեն՝

ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ (ԺԱՄԱԳՈՐԾ)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ հինգշաբթի առտու ժամը 5ին։ Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, բնակարանէն (1 ռիւ տը Փլէյէլ, Փարիզ), Թէիէի գերեզմանատունը։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ
ՓԱՐԻԶ, ՖԼՈՐԻԱՅԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

1,— Վիճաբանութիւն։ 2.— Հաճելի ժամանց (անակնկալ, զուարճութիւններ, սպասարկութիւն սառոյցի եւ օշարակի)

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ փափաքողներ։

Մուտք՝ 2.50 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԱՍՏՈՒԱԾԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Ingenieurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche — Métro: Trinité

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն։

Կը ներկայացուի ԹԻԹԻ ՀԻՆԳ ԽԵԼԱԳԱՐԸ (զաւեշտ)

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերին։ Կը նուագէ Փարիզի հռչակաւոր PIZAROի նուագախումբը Orchestre ARGENTINE

Պարի սիրահարներուն աչքը լոյս։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ։

Բոլոր տոմսերը թոմպոլայի իրաւունք ունին։

Տոմսերու գինը՝ այրերու 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50։

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6Ի ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆԸ։

Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս 4, 9, B, AJ, AF, CN, 5, CE 26։

ԹԱՏԵՐԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԹՈՔԱԹՑԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՔՐԷՄԼԷՆ – ՊԻՍԷԹՐԸ, ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ,

13, Rue Pierre Curie à Kremlin-Bicêtre

Արտասանութիւն, երգ, արեւելեան ու եւրոպական պարեր եւ ծրի պարգեւաբաշխութիւն։

Կը ներկայացուին՝ «ՀԷՔԵԱԹ»Ը եւ ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՈՒՄԲԱԼ Է

Կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ, Պ.Պ. ԲԱՐԻԼՈՅՍԵԱՆ, Ն. ՊՃՏԻԿԵԱՆ, ՄԻԼԻՔԵԱՆ եւլն. Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը։

Տոմսերու գինը՝ 10, 5 եւ անգործներու համար 3 ֆրանք։

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը

46, Rue Thiers, Billancourt, Métro: St. Cloud կամ Marcel Sembat

Խանութը կրնայ ուրիշ գործի ալ յարմարիլ։ Տարեկան վարձք 2500 ֆրանք, առանց շարժի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Պ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի։

Մեծ Պարահանդէս

Կազմակերպուած GREGOR et ses GREGORIENSներու կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Theatre CAPITOLEի մէջ

Իսկ կիրակի 30 Սեպտ. ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ժամը 3էն մինչեւ 7ը եւ իրիկուան 9էն մինչեւ ժ.ը 1 Au Parc des Sports Picine Municipaleի սրահին մէջ

Կը խնդրուի բոլոր ծայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ։

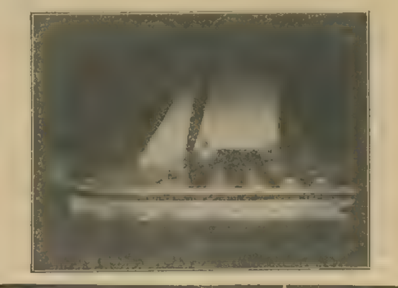

ԽՈՀԱՐԱՐ ԿՈՒԶՈՒԻ

Մտական զաւակ մը կ'ուզուի 30-45 տարեկան փորձառու եւ վարպետ խոհարար մը որ գիտնայ պատրաստել արեւելեան ամէն տեսակ կերակուրներ խմորեղէններ եւ անուշեղէններ։ Ձեռնտու պայմաններ։ Դիմել ստիպողաբար «ՅՍՌԱՋ»ի վարչութեան։

Կ'ուզուի Ափիէսօր

Փարիզէն 100 քիլոմեթր հեռու քաղաքի մը մէջ հաստատուած են նոթ դերձակատունէ մը կ'ուզուի լաւ ափիէսօր (appiéceur) մը որ կրնայ կարել 200 կտոր մէկ տարուան մէջ։

Կը պահանջուի շատ լաւ յանձնարարականներ իր աշխատած տեղերէն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

Առ ումիլ լէ Կոնէօի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, եկեղեցւոյ Օծման երրորդ տարեդարձին առթիւ, հրաւիրած է Վիեննայի բարեխնամ Առաջն. Վարդապետ հայր. Բիւզանդեան՝ պատարագելու, որ յաւուր Պատարագի պիտի օրհնէ աւանդական Մատաղը։

Զայս ի գիտութիւն ծանուցանելով Փարիզի եւ Շրջակայից բարեպաշտ հայութեան, այցելուներէն կը խնդրուի նկատի առնել հետեւեալ ժամանակացոյցը։ Կար տիւ Նորէն առնել կրկանթուղի 8.49, 9.51, 10.22 կամ 10.51 եւ իջնել Վիլէ լը Պէլ կայարանը։ (Կնիք)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները ժողովի հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 32, Ավընիւ Կոպլէն սրճարանը, մէթրօ Կոպլէն։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Վարչութիւն

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.45ին Cours Lafayette, Café de la Gareի (Նոր սրահը)։

Անդամներէն կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ ժողովին։

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Տարիքոտ, բարձրահասակ, նիհարակազմ, Տիկին Բիկրէյթըրին շատ կը նմանի... ընդհանրապէս սեւ կը հագնի... անցեալ գիշեր տեսայ... եթէ հոս ըլլար յաճախ կը հանդիպիս իրեն, մինչեւ ուշ ատեն հոս է... շիտակը բանալ, միայն գիշերները երեւան կ'ելլէ, ցերեկ ատեն չես կրնար տեսնել զինքը...

— Անունը գիտե՞ս...

— Ոչ, Լոնտոն ենք... քանի տարի մէկու մը գրացի կրնաս ըլլալ, առանց անոր անունը եւ գործը իմանալու. ոչ, անունը չեմ գիտեր, բայց ինչպէս ըսի, գործը անորն է, իսկ Տիկ. Բիկրէյթըր խանութը կը վարէ.

— Տիկին Բիկրէյթըր բանձր առանձի՞ն կ'ապրի...

— Առանձին՝ իր երկու կատուներուն եւ անոնց ձագերուն հետ... ինքն իր գլխուն կնիկ մըն է, ինչպէս ըսի... Ճէնինկզ պատասխան չտուաւ։

— Զարմանալի է որ այսպէս յանկարծ գացեր է եւ խանութն ալ մարդ չէ ձգեր, չարունակեց խանութպանը. բայց, ո՞վ ձգէր, մարդ մարդասանք չունի... յաճախորդներն ալ իրար չեն ուզեր... մէկ, երկու հատ՝ ատեն մէկ մը.

Ճէնինկզ կը մտածէր։ Տարակոյս չունէր հիմա որ Ալֆրէտ Ճէքինս այդ խանութը հանդիպած էր։ Թերեւս երբ բժիշկին կը սպասէր, պատուհանէն ներս նայեցաւ՝ հետաքրքրուած եւ այնտեղ տեսաւ մէկը զոր կը ճանչնար. Թերեւս այդ մէկը Տիկին Նիքօլա Ճէքինն էր, թերեւս բժիշկը դիտմամբ զինքը Քրաունհէյլ փողոցը բերած էր որպէսզի Տիկին Նիքօլա Ճէքինին հանդիպէր, թերեւս... բայց աւելորդ էր խորհրդածութիւններ ընել. կարգ մը բաներ գիտէր հիմա իբրեւ փաստ. ու Ճէնինկզ որոշեց օգտուիլ այդ փաստերէն, իր չահը նկատի ունենալով ի հարկէ։

— Տիկին Բիկրէյթըր գիշերուան ժամը քանի՞ին կը գոցէ խանութը, հարցուց յանկարծ. կանո՞ւխ թէ ուշ։

— Ուշ, պատասխանեց մարդը. երբեմն մինչեւ ժամը տասնմէկը... ամէն շատ գործ գիշերը կ'ընէ... այն կինը որուն մասին խօսեցայ, ընդհանրապէս մինչեւ ուշ ատեն հոս է, յաճախ մինչեւ ժամը տասներկու... եւ անպատճառ խանութը գոցուելէն ետքն է որ կը մեկնի... բայց ինչո՞ւ կը հարցնէք...

— Ծանօթ կ'ըսեմ, շատ լուրջ, շատ ծանր խնդիր է, ըսաւ Ճէնինկզ. երեւակա նայիմ եկե՞ր է

Դիմաց անցնելով խանութէն ներս մտաւ. ամէն ինչ եղածին պէս էր, սակայն հիմա կատուն գորգին վրայ վարդագոյն ու ճմլկուած թուղթի կտորի մը հետ կը խաղար։ Ճէնինկզ ընազդաբար վերցուց այդ թուղթը, բացաւ եւ ինչ տեսնէ. Հեռագիր մըն էր, երկու բառով հեռագիր մը. կարդաց

— Անմիջապէս եկուր...

— Ըսէ ահա հեռագիր է, ըսաւ Ճէնինկզն ինքնիրեն ու հեղնական ծիծաղով մը։ Օհ — ժամացոյցին նայեցաւ — վայ անպիտան, տասներէկն է, Թըրըփըրոը մօտցայ...

Հեռագրին թուղթը ժամերուն մէջ տարբեր, վազելով դուրս ելաւ եւ Քրաունհէյլ փողոցին անկիւնը ինքզինքը գտաւ դաղտնի ոստիկան Ուոմբըլիի եւ Ամերիկացիին թեւերուն մէջ...

ԳԼՈՒԽ 23ՐԴ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ոստիկանը ուժով մը բռնեց անոր թեւէն եւ խիստ ձայնով մը պոռաց.

— Ի՞նչ կայ նորէն, ի՞նչ պատահեցաւ, ու ո՞ւր կ'երթաս, ինչո՞ւ հոս եկար. Ճէնինկզ ազատելու շարժում մը ըրաւ։

— Ձեռքերդ անդին, Ուոմբըլի, պոռաց անոր երեսին. ես իմ գործիս համար եկած եմ եւ ամբողջ ունեցածդ կուտամ իմանալու համար... կ'ուզես իմանալ անանկ չէ՞... բայց, կեցիր նախ երկու խօսք ունիմ այս քու բարեկամիդ՝ խոսրովեանին հետ. յետոյ ամէն ինչ կը պատմեմ... գուն ուզածիդ չափ պոռայ, կանչէ... ես շատ բաներ գիտեմ, այս գործին գլուխը ես եմ... եթէ պիչ մըն ալ երկնցնես, ուրիշ տեղ կը դիմեմ...

— Ըսէ նայիմ ի՞նչ կայ, մէջ ինկաւ Ամերիկացին. ինծի՞ հետ խօսիլ կ'ուզես...

— Հոս եկուր, ըսաւ Ճէնինկզ Ամերիկացին մէկ կողմ կանչելով. ինծի նայէ, ձեր ընկերութեան պարգեւը ի զօրո՞ւ է տակաւին... հինգ հազարը ըսել կ'ուզեմ... պիտի վճարե՞ն.

— Անշուշտ, կասկած չկայ եթէ պայմանները լրացուին...

— Եթէ պայմանները լրացնելու համար ես բան մը յայտնեմ, պարգեւը ինծի վճարել պիտի տա՞ս, պնդեց Ճէնինկզ. երդում կ'ընե՞ս...

— Կ'ընեմ, խնդաց Ամերիկացին։

— Կը վստահիմ, ըսաւ Ճէնինկզ եւ հրամայական շեշտով մը իր քով կանչեց ոստիկանը. Խոստըրոսը ինծի խօսք տուաւ եւ հիմա կրնամ ձեր երկուքին պատմել ինչ որ տեսայ. մտիկ ըրէք... Ճէնինկզ որ գրական պզտիկ տաղանդ մը ունէր, պէտք եղածին պէս նկարագրեց իր տեսածները։ Պատմեց թէ ինչու Քրաունհէյլ փողոցը եկած էր, ինչ տեսած էր խանութին մէջ եւ ինչեր լսած էր դիմացի խանութպանէն։ Քանի պատմեց, այնքան հետաքրքրութիւն պատճառեց իր խօսակիցներուն։ Ոստիկանը դէպի անկիւնը քալել սկսաւ։

— Խանութը տակաւին բա՞ց է, հարցուց։

— Եթէ վերադարձած չէ, պատասխանեց տղան. հաւանական չէ թէ... խանութէն ներս տարաւ զանոնք եւ ցոյց տուաւ այն բոլոր բաները որ բոլոր կապակցութիւն ունէին իր պատմութեան հետ։ Ոստիկանն ու Ամերիկացին իրենց չորս կողմը նայեցան զարմացած ու ենթադրութիւններ ըրին. Ննջարանին մէջ Ուոմբըլի պահեց հագուստները որոնց մէջ պահուած թաշկինակ մը։

— Հոս նայէ, ըսաւ Ամերիկացին տալով թաշկինակին անկիւնը ցոյց անոր։

Խոստըրոս ուշադրութեամբ նայեցաւ. Իզապէլ Ճէքին անունը կարուած էր այնտեղ. չափէն աւելի զարմացաւ։

— Տեսա՞ր, գիտել տուաւ ոստիկանը. ... անցած է... ... չկայ. եկէք վար իջնենք

Թաշկինակը գրպանը դրաւ ու երեքը միասին դուրս ելլելով ... մայթին վրայ տեսան Թըրըփըրոը։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 30 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2613

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ Է ԳԱՂՏՆԻՔԸ ԱՅՍ ՈՒԺԻՆ...

»»»··«««

Ո՞ւր է գաղտնիքը այն անսպառ ուժին, որ կը կոչուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։

Փորձենք վերլուծել, այնքան որքան կարելի է այս երկու սիւնակի սահմանին մէջ։

1. ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Կարելի չէ որ եւ է գաղափար ապրեցնել, որ եւ է չարժում առեղծել առանց խանդավառութեան։ [illegible]

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ (ԿԻՐԱԿԻ) "ՓԼԵՅԻ ԺՈՒՌՆԱԼ„Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՏԱՐՕՆԻ ԱՌԻՒԾԸ ԻՐ ԿՈՐԻՒՆՆԵՐՈՎ

Հ. Յ. Դ. ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ՌՈՍՏՈՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

— oo —

ՏՈՒՄԵՐԿ ՎԶՌԱԾ Է ԿԱՄ ՅԱՋՈՂԻԼ, ԿԱՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԴԻՄԵԼ

[illegible]

Ապրուստի սժանցներու համար

[illegible]

Խիստ միջոցներ ծախսերու ցուցերուն դէմ

[illegible]

250,000 ֆրանք վարկ, Միջագետքի Ասորիները Ափրիկէ փոխադրելու համար...

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը ... 50.000 զ. ֆրանք (մօտ 250.000 ֆր. ֆրանք) վարկ մը քուէարկեց, ... Իրաքի Ասորիները բրիտանական Կուեանա եւ Նիժէր գետին շրջանը (Ֆրանսական արեւմտեան Ափրիկէ) փոխադրելու համար, ...

Ափղանի ու Պարսկաստանի ուղարկուած Թուրքիոյ ...

[illegible]

Պարսկաստան եւ Իսկանդերը ... եւ Թաշքենդեան ...

[illegible]

20,000 պանդուխտ գինուորներու ապստամբութիւնը

[illegible]

Դեւանակա կը կռուէ ... ծախսերը

[illegible]

Դժգոհութեան վերաբերութեամբ ...

[illegible]

«ՕՌԱՆԱԼԻ ԱԶԳ» ...

Մնացեալը շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,, ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»» · · «««

Ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցներ,

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը կը տօնէ այսօր իր կեանքի քառասուն եւ չորրորդ տարեդարձը:

Քառասունեւչորս տարի, որպէս արթուն պահակ, իբրեւ հայ ժողովրդի միտքի, խիղճի եւ մարտական կորովի մարմնացում, Դաշնակցութիւնը հսկած է հայ կեանքին, տարած է հայ ժողովրդի քաղաքական, ֆիզիքական եւ բարոյական դատը, պաշտպանած է ընկերային զարգացման հնարաւորութիւնները: Այսօ՛ր եւս, հալածուած հո՛ն, Մայր Հայրենիքին մէջ, Թուրքէն ու բոլշեւիկէն, հո՛ս, արտասահմանի մէջ, գաղթահայ այլասերած տարրերու նշաւակ, ամուր կեցած պայքարի դիրքերուն վրայ, իրատես ու զգաստ, հաւատքով աննկուն և համաժողովրդական վստահութեամբ զօտեպնդուած, յառաջ կը տանի պատմութեան կողմէ իր ուսերուն դրուած նուիրական առաքելութիւնը:

Միջազգային եւ հայ կեանքը այսօր աւելի քան երբեք անկերպարան է, հորիզոնը՝ մռայլ, հեռանկարը՝ պղտոր: Ո՞ւր կ'երթայ աշխարհը, ի՞նչ իտէալներու կը ձգտի մարդկութիւնը, ի՞նչ կարելիութիւններ կը նախատեսուին վաղուան համար, պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն, համաշխարհային յեղափոխութի՞ւն թէ անդորրութեան տեւականացում, զինաթափութի՞ւն թէ զինաւորման նոպայի նոր բռնկում, տնտեսական բարելաւո՞ւմ թէ տագնապի ա՛լ աւելի խորացում ու տարածում— մարդկային միտքը ի զուր կը դեգերի այս խնդիրներու վրայ, անզօր՝ յանգելու որ եւ է լուծման:

Ի տես այս վիճակին՝ ի՞նչ պիտի ըլլայ հայ ժողովրդի, անոր գիտակից եւ առաջաւոր խաւերու դիրքը: — Ամէնէն առաջ ներքին ուժերու խտացում, ծանօթութիւն մեր շուրջը կատարուող դէպքերու, կազմակերպութիւն ինքնապաշտպանութեան եւ քաղաքական պայքարի համար, կուռ ու միակամ՝ պատրաստ ամէն տեսակ կարելիութիւններու հանդէպ — այնպէս ինչպէս յստակօրէն բանաձեւած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի ԺԲ. Շրջանային ժողովը.—

«ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐՈՒ, ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ԵՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ»:

Աւա քանի տարի է, հայ ժողովրդի ծոցին մէջ փոքրաթիւ եւ ազգային նկարագրէ ու բարոյական ազդակներէ զուրկ, այլասերած եւ ազմկարար խմբակ մը, այլատարր իր ընկերային վիճակով եւ քաղաքական ըմբռնումներով, բայց համերաշխ քանդումի եւ կազմալուծման բնազդներով, յենլով մերթ բոլշեւիկեան դրամի եւ քաջալերանքի վրայ, մերթ շահագործելով եկեղեցական խոռանն ու վեղարը, կը թունաւորէ ու կը կազմալուծէ հայ հաւաքական կեանքը, կը ջանայ կիրք ու պառակտում սերմանել ամէն կողմ: Անոնց համար կայ միայն մէկ գերագոյն նպատակ — Դաշնակցութեան քայքայումը:

Այս բոլորին դէմ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ունի մէկ բանաձեւ.

— *«Կեդրոնացնենք մեր կամքը, մեր նիւթական բոլոր միջոցները, մեր բարոյական կորովը, մեր միտքի ու բազուկի բովանդակ թափը, մեր շինարար գործը: Որքան կարելի է քիչ ուշադրութիւն եւ եռանդ՝ ներքին վէճերու համար, որքան կարելի է շատ գործ՝ արտաքին չարիքներու չէզոքացման համար: Համերաշխ ու միակամ՝ ներսը, ազգային ներքին կեանքի մէջ: Համերաշխ եւ միակամ՝ դուրսը, հայ ժողովրդի թշնամիներու հանդէպ»* (ԺԲ. Շրջ. ժողով):

Ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցներ, հայ ժողովրդի եռծ մեծամասնութիւնը ա՛յս համոզումին է. մեզի հետ է իր գաղափարներով ու համակրանքներով: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրական թարգմանն է հայ ժողովրդի բովանդակ ապրումներու, արտայայտիչը՝ անոր քաղաքական իտէալներու: Մենք հպարտ ենք մեզի վիճակուած դերով եւ ոչինչ պիտի խնայենք մեր վրայ դրուած յոյսերը արդարացնելու համար: Արգահատելով եւ արհամարհելով խայտառակ, ազմկայարոյց, դաւադիր ու պառակտիչ, բայց իր անատամ մոլեգնութեան մէջ անզօր դաւադիրները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կ'երթայ իր ճամբան, որ հայ ժողովրդի ճամբան է, բարձր կը պահէ նուիրական դրօշը, որ հայ ժողովրդի դրօշն է, կը պաշտպանէ իր որդեգրած դատը, որ հայ ժողովրդի դատն է:

Քառասուն եւ չորս տարի առաջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնունդ առաւ հայ ժողովրդի ազատութեան համար: Իր գաղափարներով, իր անձնազոհութեամբ, իր հերոսական պայքարով Դաշնակցութիւնը արթնցուց հայ ժողովուրդը եւ անձեւ ու անկերպարան բանւոր հօտէն ստեղծեց գիտակից ու քաղաքական իտէալի տէր, իր իտէալին համար կռուելու եւ զոհուելու պատրաստ ժողովուրդ մը: Այդ պայքարի թագն ու պսակը եղաւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը: Մենք գիտենք՝ այսօր տակաւին փոքր է այդ Հանրապետութիւնը: Մենք գիտենք՝ այդ Հանրապետութեան պարանոցին դեռ կը ծանրանայ օտարի լուծը: Մեր պետութեան սահմանները նեղ են եւ հայութեան մեծամասնութիւնը դուրս է Հայրենիքէն: Բայց գիտենք նաեւ, համոզուած ենք, որ ոչ ռէժիմները յաւիտենական են, ոչ սահմանները՝ անխորտակելի: Կուգայ օրը եւ բարբարոսներու ձեռքով Հայաստանի շուրջը կազմուած պատնէշները կը խորտակուին, հայ ժողովրդի կրծքին մղձաւանջը կ'անհետանայ, եւ մեր Հայրենիքը՝ ինքնիշխան, անկախ ու միացեալ՝ կ'ապրի նոր կեանքով, իբրեւ հաւասար մէկ անդամը ազատ ազգերու:

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Ցորատեւ կռիւ,— յաճախ եւ երկար ժամանակ զուցէ անյաջող՝ չնայած երբեմն նոյն իսկ լայն ծաւալին — ահա թէ ո՛ւր է մեր փրկութեան բանալին: Պահպաննենք, շարունակենք կռիւը, ոյպէսզի լայննայ, ընդարձակուի եւ ընդարձակուելով՝ յաղթէի,— ահա դէպի մեր նպատակը տանող միակ ճանապարհը:

Եթէ իրաւունքը իր պաշտպանութեան համար կռիւ է պահանջում, ապա կռիւը իր յաղթանակի համար նեցուկ պիտի ունենայ ուժը:

Ուժն է որ կառավարում է աշխարհս եւ մենք ձեռք կը բերենք մեր ուզածները, երբ ուժ կ'ունենանք:

ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ցանուն մեծ յաղթանակի, չփախչինք մեծ զոհերից, կանգ չառնենք մեծ կորուստների առաջ: Առանց մեծ զոհաբերութեան մեծ արդիւնք չկայ: Ազատութեան ծիլը առատօտեան ցօղերով չի անում, այլ արեան շիթերով:

Անշարժութեան ժանգը չէ, որ կրծում է սրբուկի շղթան, այլ արիւնը, կռուի եւ յաղթանակի առատ արիւնը: Կռուի արիւնով, թափուած մարտական ձեռնարկների մէջ մենք Հայի ճակատից ստրուկի անունը կը ջնջենք. այդ արիւնով կը մաքրենք մեր բարոյական խոցերը. նրանով կ'արձանագրենք Հայ անունը *ազատ* ժողովուրդների շարքերում, համաշխարհային Պանթէոնի փառաւոր կամարների տակ:

Է. ԱԿՆՈՒՆԻ

ԱՐՏԱՒԱԶԴԸ ԿՈՒԳԱՅ

Ով քնած էք, արթուն կացէք,
Ով արթուն էք ելէք կեցէք
Ով կեցեր էք զէնք կապեցէք:

Ցաղթամարծին եւ պարթեւահասակ մէկն էր ան: Իր դիմագիծը տեղողին համար երկու տարբեր զգացում կ'արտայայտէր — տարտամ եւ պատկառանք միանգամայն: Զրկանքները եւ այն բազմապիսի հալածանքները որոնց ենթակայ եղած էր յանախ, երկարատեւ եւ արկածալից թափառումներու ընթացքին, իրեն ճանչցուցին տիեզերքի անըմբռնելի խորհուրդները եւ կեանքի իմաստութիւնը: Վերահասու եղաւ բոլոր այն ուժերուն որոնք թաքուն կերպով մեր կեանքը կ'առաջնորդեն փոխադարձաբար թէ լոյսին եւ թէ խաւարին, թէ երջանկութեան եւ թէ դժբախտութեան, թէ կեանքին եւ թէ մահուան հանգրուաններուն մէջ: Տեսաւ անհատոր թշուառութիւնն ու անարդարութիւնը տիեզերքի օրէնքներուն: Մարդկային տառապանքն ու վիշտը որոնց մեծութիւնը անչափ էին եւ անսահման, բոյն դրած էին անոր սրտին նեղ, մթամած խորշերուն մէջ: Յոհական ու լայն ճակատը որ ակօսուած էր բազմաթիւ կնճիռներով, կ'արտայայտէր խռովք, փոթորիկ եւ անձկութիւն:

Երկար ու ալեխառն մազերը, որ հաստարուն ծառի մը ճիւղերուն նման կը տարածուէին գլուխին շուրջ, կ'իջնէին մինչեւ ուսերը, պարզ կերպով կը մատնէին ամրան ձիւնին սպիտակութիւնն ու ամառուան բոցավառ, կիզիչ արեւին հետքերը: Դալկութեան հասնող գոյն մը ունէր, որով աւելի համակրելի, աւելի գրաւելի արտայայտութիւն մը կը ստանար անոր դէմքը:

Փուշեթաթաւ ոտքերը որ մերկ էին, կը կրէին արեան բծեր եւ զանազան մեծութեամբ սպիներ, որոնք գոյացած էին ճամբու ընթացքին եղած խութերէն եւ խարակներէն: Ծրջագեստի նմանող ցնցոտիները որ իր մերկութիւնը կը պատսպարէին, անտարբերի կերպով կը վկայէին թէ հեռուներէն՝ շատ հեռուներէն կուգար ան:

Կը քալէր ան առանց դադարի օրեր ու գիշերներ, ձմրան ձիւնին ու սառնամանիքին կ'անցնէր քարայրներու եւ լեռնային խոռոչներու մէջ, կ'ապրէր վայրի գազաններուն հետ կողք կողքի, կը պառկէր անոնց հետ միեւնոյն ապառաժներուն տակ, ամառ իր անկողինը կը փոխադրուէր ծառի մը տակ, մարգի վրայ, կանանչազարդ արօտներու, կարկաչահոս ջուրերու եզերքը, սաղարթաւոր երկինքներու տակ:

Այսպէս, կը քալէր ան երկաթէ գաւազան մը ձեռքին, մտախոհ ու հայեացքը սեւեռած հեռուն, արթնցած սիրովը սուրբ գաղափարի մը որ մոռցնել կուտայ բոլոր տառապանքներն ու զրկանքները, բոլոր տարաժամ ու անհաճոյ պատահարներն ու անակնկալները, որ կը զօրացնեն մեր հոգին, որ կ'ազնուացնէ մարդկային բնութիւնը, քաղցր ու անպատմելի տխրութիւնով մը կը պարուրէ անոր էութիւնը, կը նուաճէ սրտի ու հոգիի լարերուն վրայ, հոգեկէն սլացքներով կը սաւառնի անհասանելի ոլորտներուն վրայ, կը կարդայ այսօրը, կը գուշակէ ապագան, վաղը, կը բարձրացնէ միտքն ու հոգին դէպի ձիւնապսակ բարձունքներ, դէպի պլպլան աստղերն ու հրակարմիր ճառագայթներն արեւին:

Անէացած ինքն իր մէջ, մարդկային անարդարութիւններն ու զառնութիւնը սրտին մէջ ամբարած, ցաւի ու վիշտի անհատոր ծանրութիւնը ուսերուն վրայ շալկած, կը քալէր ան օրերով ու շաբաթներով, մոռնալով բոլոր վտանգները, արհամարհելով սառնաշունչ քամին, ահաւոր ուրուականը որ կը պայթէր հեռուն, լեռներուն վրայ, ամայի դաշտերու եւ անդնդախոր ձորերու շուրջ, յետոյ իր բոլորտիքը, ճամբուն վրայ եւ հոգիին մէջ:

Ընկղմած քաղցր ու տարտամ երազներու մէջ, ինքն ալ երազ մը անհունական, երբեմն մտածումները թեւեր կ'առնէին եւ կը սլանային հեռուն, գորս հազարամեայ այն աղբատիկ տուներն ու խրճիթները, որոնք դարերու խաւարին ու ագահութեան մնացորդները թօթափած, յանկարծակի ու տիտանական ռազմով մը կը զարթնէին իրենց զարաւոր թմրութէն որ յաւիտենական ըլլալ կը թուէր, կը պայքարէին կորսուած փառքերու վերակերտումին համար, կը մարտնչէին կողքէ կողքի, անհաւասար ու օրհասական մարտնչումով կ'ուզէին քանդել երջանկութեան թռչունը որ մերթ կը պահուէր անդնդախոր ձորերու մէջ, իսկ երբեմն ալ կը բարձրանար լեռներու բարձրագիր կատարները: Եւ ի վերջոյ արիւնաքամ յոգնած ու պարտասուն, երազուն ու բարի իրենց աչքերը կը փակէին մահուան մէջ, վերջին անգամ կարօտալից հայեացքը ուղղելով մշուշապատ հորիզոններուն եւ հեռաւոր ապագային որ պիտի գար, պիտի գար անտարակոյս...

Սանձարձակ եւ կծու ցուրտը թախծալից կերպարանք մը տուած էր հեռաւոր ու մերձաւոր տարածութիւններուն, ուր կենդանի շունչը խիստ կը բացակայէր եւ այս պատճառաւ ամայութիւնը կատարեալ ըլլալ կը թուէր: Հեռաւոր գիւղերուն, աւաններուն եւ խրճիթներուն մէջ կը տեսնէր մարդկային էակներ որոնց մեղքերը կուտակուած էին ցաւի ծանրութեան տակ, տարաժամ ծերութիւն մը կը նշմարուէր անոնց դէմքին ու մազերուն վրայ, իսկ ձեռքերը կոշկոռ կապած էին աշխատանքի ծանրութեան պատճառաւ: Սակայն անոնք կրկին անգամ թշուառ էին ու ցնցոտիներով պատսպարուած:

Կ'անցնէր ան նեղ ու քարքարոտ ճամբաներէ, ամայի ու փոանդաւոր կածաններէ, կանգ կ'առնէր յոգնահոգ եւ փարբուն գետի մը եզերքը, երբեմն ալ կը մագլցէր բարձրաբերձ լեռներն ու ապառաժներն ի վեր, շուտ հասնելու համար անոր որուն սեւեռած կը մնար միշտ իր հայեացքը:

Երբեմն ալ կը սկսէր մեղմ ձայնով խորհրդածել — Թշուառութիւնն ու ագահութիւնը մարդը կ'առաջնորդեն դէպի մահ եւ կորուստ, իսկ գիտակցութիւնը դէպի բարօրութիւն, դէպի կեանք եւ փայլուն ապագայ...

Երբ անոր միտքը զբաղած էր այս խորհրդածութիւններով, հեռուն, ընդարձակ տարածութեան մը մէջ նշմարեց ձիւնապատ գագաթով հսկայ լեռ մը որ եւ աւարկու էր եւ պատկառազդու: Անհամբերական թափով միտքը սկսաւ թափառիլ մառախլապատ անցեալի ոլորտներուն մէջ եւ հոն գտաւ Մասիսն ու տարաբախտ Արտաւազդը որ ըմբոստ եւ տեւական, ուղեց զատել կեանքի եւ մահուան ճամբաները իրարմէ, ուղեց որ երկիրը չէն ու երջանիկ ըլլայ, երգն ու խնդութիւնը անպակաս ըլլան սեղաններու վրայ, բայց մարդիկ չկրցան ըմբռնել զայն եւ մարդոց սարկամբութեան, աւելորդապաշտութեան երեսէն խաւարի ոգիները միացան եւ շղթայեցին Արտաւազդը Մասիսի նրկուղներուն մէջ:

— Արտաւազդ մը պէտք է խաւարը վանելու եւ առողջութիւնը մարդոց հոգիներէն հալածելու համար, խորհրդածեց ան:

Եւ արագ քայլերով սկսաւ բարձրանալ լեռն ի վեր: Գիշերը մթագնեցաւ, փոթորիկը կը գոռար լերան կողերն ի վար, չանթը մերթ ընդ մերթ կը փայլատակէր, ամպերը կը գոռային եւ անդունդները ահարկու արձագանգ մը կը հանէին, հովը կը սուլէր եւ ոգիները բազմատեսակ ձայներով, խլացուցիչ աղմուկներով կը հեգնէին անոր յանդգնութիւնը: Բարձրացաւ տակաւին երկար ժամանակ, սահելով, իյնալով, արիւնոտելով եւ վիրաւորուելով, տակայն չարունակեց բարձրանալ: Ծունկերը սկսան կթոտիլ, ուժի վերջին մնացորդները հետզհետէ սկսան լքել զինք, ցուրտը կը թափանցէր մարմինէն եւ ոսկորներէն ներս: Ծրթունքները աղօթքի մը պէս սկսան մրմնջել.

— «Ո՛ւր ես լեռ, գիտեմ որ խաւարի ոգիներըբազմաթիւբանակներով կը թափառին այս կատարներուն եւ քամինելի անդունդներուն մէջ, փոթորիկը որ կը գոռայ չորս դիս, ինծ կը բերէ գուշերը անոնց պատերազմական փողերուն: Սարսռեցուցիչ խաւարին եւ ընդերքներուդ մէջ կը լսեմ շղթաներու սուրերու: Սակայն, մահը սարսափ չազդեր հիմա այլ եւս, ես չեմ վախնար այդ բոլորէն եւ կ'արհամարհեմ զանոնք: Ազատութիւնն եմ ես եւ կ'ուզեմ որ ինծ տաս ազատութիւնը որ շղթայուած է քու ընդերքներուդ մէջ...: Լեռ սրբազան, տուր ինծ մեր Արտաւազդը...:

Ցետոյ երկաթէ գաւազանը ուժգին զարկաւ հանդիպակաց ապառաժին որ կոտոր կտոր եղաւ. եւ գլորուեցաւ վար, ինքն ալ անոր հետեւէն, արի ու խիզախ չարժումով մը գլորուեցաւ դէպի անդունդ...

Երբ բացաւ աչքերը, գիշերային խաւարին մէջ տեսաւ հրակարմիր բոցը որ հեռուն ապառաժին վրայ կը մեծնար, կը տարածուէր ինչպէս ճառագայթող հրդեհը հեռաւոր անտառին մէջ... Ճանչցաւ Արտաւազդն ապա...

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
ԿԸ ՑՂԱՆԱՅ «Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»Ը

»»» · · «««

Անձա՛յն. միմակ. ճակտին դէմ բոցաւոր շառայլը լոյսին.
Անթա՛րթ. ամփոփ. հոգւոյն մէջ յուզումի շա՛չ եւ շարժում ...
Սիրտն ափի՛ն մէջ գալարուն, մինչ թափն ըմբո՛ստ նայուածքին
փոթորկօրէն կը դիմէ իտէային զահն անպատում:

Մարմինն ամբողջ կը շարժի, ծանր ու խեղդի՛չ երկունքով.
Մկաններն յաղթ կը դողան հսկայ ճիգի՛ մ'հպրուածէն...
Ոտքի՛ կ'ելլէ, կը նայի՛. ու յանկարծ կե՛ռ ցասումով՝
Բռունցքն անպարտ կը թաթխէ հոգին՝ դեռ թա՛ց արիւնէն:

«Հայե՛ր, Հայե՛ր» կը գոչէ. երբ կը տեսնէ որ երկրէն
Կ'ելլեն զանկեր, կ'ելլէ ձայն, կ'ելլեն ցիչե՛ր կարեվէր.
Կ'ելլէ Բողոքն՝ ընկնուած Ազատութեան կողն ի վեր:

Դե՛ռ կը դողայ, ինչպէս խոր սրտերու զա՛րկն հոյաշէն.
Ու ջլապի՛նդ հաւատքով, նայուածքն անծայր երկնքին՝
Աստուածօրէն կը կանգնի հայրենի սո՛ւրբ սահմանին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ոտքէն նստած իր սպիտակ նժոյգին վրայ, որ յաղթելով խաւարի ոգիներուն, խորտակելով դարերու ստրկութեան լուծին կապանքները, հեռաւոր արքայապալատին մը փայլելու թեամբ կը յառաջանար ...Անոր տեսքը ահարկու էր ինչպէս մարտի գացող եւ յաղթական վերադարձող հերոսին օրերու: Աչքերը բոցեղէն գունդերու նման էին եւ կը լուսաւորէին հեռուները:

Կանգնեցաւ ապառաժի մը վրայ բոպապազէն եւ յանկ ու որոտ արտայայտող ձայնով մը գոռաց...

— Ով մոլորած բազմութիւններ որ կ'ապրիք այս լերան ստուերին տակ, անոր շուրջն ու բոլորտիքը եւ մինչեւ մառախլապատ ու անծանօթ հեռուները, դուք որ երկար տարիներով անընդհատ կռանեցիք իմ գերութեան կապանքները ձեր ձեռքերով, պատճառ եղաք ձեր դժբախտութեան, ահաւասիկ, այսօր փշրած ապառաժները, խորտակած հոգեկան ու մարմնաւոր բոլոր կապանքները որոնք իմ բանտը եղան, կրկին անգամ ձեզի կուգամ, փշրեցէք ձեզ կաշկանդող շղթաները: Ով բազմութիւններ որ կ'ապրիք այս հողերուն վրայ, մերձաւոր թէ հեռաւոր խրճիթներու մէջ, որ կը ննջէք շիրմաքարերու ներքեւ, խորտակեցէք արգելքները որ սանձ կը դնեն ձեր լեզուին եւ սահման ձեր բազուկին: Եկէք, վրէժառու Արտաւազդն եմ ես եւ հասուցման ժամը կը ծանենայ ...

Ու բազմութիւններ անթիւ եւ անհամար, քնաթաթախ եւ վրէժխնդիր նայուածքներով՝ ամէն կողմէ կը վազեն ի խնդիր ազատութեան եւ արդար հատուցման: Հեռուն միգամած հորիզոններուն վրայ, Սասունի լեռներու կատարներուն եւ Տարօնի դաշտերուն մէջ, կը լսուի հերոսներու պատերազմին չափորին մարտակոչը, կը տեսնէ ան թէ Արտաւազդը ինչպէս կը հալածէ չարը, հարթելու համար ճամբան վաղուան հրակարմիր արշալոյսին:

Ան կը տեսնէ այս բոլորը, վերջին անգամ կը նայի սառնաւածատուր լերան գագաթին, ու աչքերը յաւիտեան փակելէ առաջ հրճուանքի զուռն ժպիտ մը կ'ուրուագծուի արիւնոտ դէմքին ու շրթներուն շուրջ եւ կը շշնջայ՝

— Մասիսն իմ Մասիս, Արտաւազդն ես դուն:

Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

Կան մարմիններ, ինչպէս եւ անձնաւորութիւններ, որոնք, երբ կրենց առաջանալու, իրենց յաջողութեան համար անհրաժեշտ *հոգը* կորցնում են,— նոցա համար ուրիշ ճանապարհ չէ մնում աշխարհին իրենց *մարդատեղ* դնել տալու համար, բայց եթէ ուրիշներին տեւանարկելու հեշտ միջոցը...: Եթէ չեմ կարող բարձրանալ հակառակորդիցս աւելի կամ նրա չափ, ուրեմն պիտի ձգտիմ նրան ստորացնելու, որ իր մէջտեղ նկատելի լինեմ» — այդպէս է բոլոր անընդունակ, բայց եռանդ ու նախանձոտ բնաւորութիւնների հոգեբանութիւնը. այդպէս են, դժբախտաբար, ստեղծագործող ուժից զուրկ, բայց Ալեքսանդր Մանկեդոնացու ինքնասիրութեամբ օժտուած մեր հակառակորդները: Փոխանակ նպատակայարմար գործով իրենց բարձրացնել ձգտելու, փոխանակ, առանց աջ ու ձախ նայելու, գըլուխները քարշ արած, գործին ուժ տալ աշխատելու, դոքա զբաղուած են մեր դէմ հալածանքի հոսանք առաջ բերելու միակ եռանդով...

ՌՈՍՏՈՄ

ՄԵՐ ՕՐԸ

○○○○

Կանգ մի՛ առներ, [illegible] բիվար.
Նպատակս տկարութիւն չի [illegible]
ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Տօ՛ն է այսօր, տօն ինքնավստ[illegible] եւ ոգեկոչումի անցեալի զաւակներու, սաւող դէպքերու, այլ եւ գէ[illegible] տօն հայութեան հրաժէն [illegible] Յ. Դաշնակցութեան, որուն [illegible] տարեդարձն է որ կը տօնենք:

Ներսէս են եւ կը խայտան հոգի[illegible] այն փաղանգին՝ յայտնի թէ անանուն, մասնաւորական թէ չինական, [illegible] րոնք մեր կուսակցութեան նուիրակա[illegible] դրօշին տակ իրենց պատուական [illegible] րիւնը ցօղեցին ու անցան երկն [illegible] եւ ընդ սուր »: Եւ արդար է որ [illegible] նուէն եւ սակաւաթիւ մեր երէց [illegible] կերները՝ որոնք փառքի բայց [illegible] [illegible] զառնութեան մրուրը ճաշակ[illegible] յետոյ, օտար այլ հիւրընկալ [illegible] տակ աքսորականի ցուպն ի ձեռին [illegible] րենց « Ծերութեան » մէջ իսկ մեզ[illegible] րիտասարդութիւն ու կորով կը [illegible] չնեն:

Անհա այդ հերոսներու եւ հերոս[illegible] վայել զրուագներու ոգեկոչում է [illegible] կը կատարէ Հ. Յ. Դաշնակցութ[illegible] ամէն տարի հոկտեմբեր ամսու մէջ [illegible] ամէն տեղ:

Կարգ մը ձախողած « մտաւոր[illegible] կաններ եւ դեռարոյս պոլիտիկոսնե[illegible] աշխարհի կացութիւնը այժմեան [illegible] նոցով գիտելով, կը ծիծաղին այդ [illegible] րոսներու կատարած գործերուն վրա[illegible] եւ մեր կուսակցութեան մինչեւ հիմ[illegible] վարած քաղաքականութիւնը կը [illegible] տեն արկածախնդրական եւ ազգակոր[illegible] ծան:

Մենք չէ որ կը ժխտենք օգտապաշ[illegible] րութիւնը պարկեշտ վիճաբանութեան եւ քննադատութեան, պայմանաւ [illegible] ատոնք ըլլայ առանց յետին միտքի [illegible] եւրոպական ըմբռնումով, ոչ թէ [illegible] սիական նողկալի ձեւով, որուն [illegible] նատեսն ենք այս օրերս Եւրոպա, [illegible] մերիկա, Եգիպտոս, Պալքաններ [illegible] Սուրիա եւն., թշնամին ուրախացնե[illegible] լու աստիճան եւ որուն վերլուծու[illegible] թիւնը չգիտենք մինչեւ ուր պիտի հասնի...

Դաշնակցութիւնը իր գործունէու[illegible] թեան հաշուեկշիռը, ամէն տարի [illegible] « Օրուան Տօն »ին առթիւ հրապարա[illegible] կով կուտայ հանրութեան՝ իր բո[illegible] խօսներու միջոցով, ու արդէն [illegible] սակ մը ինքնաքննադատութիւն է [illegible]

Իսկ մեր զա՛տը ··· աշխարհի [illegible] տերուն արդարադատը: Դաշնակցու[illegible] թիւնը աշխատեր է այն ժամանակ [illegible] ուան — եւ դեռ այս օրուան — [illegible] ջոցներով լուծել այդ դատը, [illegible] տագրել հայութիւնը:

Հարց կուտամ մեր բոլոր հակա[illegible] ռակորդներուն,— այդ դատը լուծե[illegible] լու համար աշխարհի վրայ զարգ[illegible] մեր որ եւ է ուրիշ միջոց զ[illegible] ունեցա՞ն է գան այն որուն գիմե[illegible] Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, նուիրագ[illegible] ծուած իր մեծ հիմնադիրին [illegible]

« — կռիւ, կռիւ, յարատեւ կռիւ [illegible]

Դաշնակցութիւնը ինչ թերութի[illegible] ներ ալ ունեցած ըլլայ, [illegible] խուսափելի են քաղաքական [illegible] ցութիւններու համար [illegible] տարբէ ի վեր պատնէշին վրայ [illegible] է կանգուն, եւ ճակատագրական [illegible] հուն զարձեալ պիտի ըլլայ [illegible] թեան միակ յենակէտը [illegible] գիտէ թէ ինչ կ'ուզէ եւ ինչ [illegible]

Ա. [illegible]

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— o —

Այս գիշեր խորախորհուրդ ու մթին ձորերուն մէջ կարկաչահոս ջուրերու ձայնը կը լսեմ, որ կ'անցնի անհագագոռ եւ ուժգին շառաչիւնով մը:

Երակներուս մէջ արիւնի ճռուողիւն եւ խանդավառող քաղցրութիւն մը կը գայ այսօր… Անպատմելի ուրախութիւն մը պատեր է էութիւնս ամբողջ: Որովհետեւ դուն ծնար այս գիշեր խաւարի ու երկունքի արգանդէն, ո՛վ արդարապահանջ ու մեծագործ պարծանք:

Քու աչքերուդ խորքին մէջ կրակի շիթեր կը կայծկլտան ու կը բոցավառին… Դուն ծնար այնպիսի վայրկեանի մը, երբ այս դարաւոր ցեղը իր հոգեվարքի դալարումներուն մէջ կը տապլտկէր, կը մռնչէր իբրեւ վիրաւոր առիւծ … Քու ծնունդդ հայ քաղաքական հորիզոնին վրայ տեղի տուաւ մութ ու ժռայլ ամպերու անհետացումին, թանձր մառախուղներու լոգիացումին, որոնք դարերէ ի վեր վարագուրեր են հայ ժողովուրդի քաղաքական անկախութեան պայծառ հորիզոնը: Դուն մեր ցեղին ազատատենչ ոգին, վրէժի ու ցասումի աղաղակ, արդար զայրոյթի ու կանչի փոթորիկ … Թո՛ղ տուր բաշերդ ու ձգէր քառասմբակ: Դուն սորված ես լեռնային ճանապարհներէ սլանալ ու սուրալ, քու ծնունդդ եղաւ արիւնով ու ցաւագին: Տես, չորս դիդ պատ ի բանակը հայ ժողովուրդի ամէնէն ազատ, ամէնէն սիրելի որդիները, տականքները: Անոնք քու մահդ կ'ուզեն, քու զամբանականդ կարդալ, ո՛վ ազատարարդ արծիւ:

Թող անոնք շարունակեն իրենց հաւաքական արշաւներն ու դաւադրական աշխատանքները: Զօրս տասնեակ տարիներուդ ու յոգնավաստակ երթերդ առջեւ ահա կանգնած է ամբողջ ազատագրական երիտասարդութիւնը, ո՛վ անվախ ու մարտական Դաշնակցութիւն: Ան քեզի հետ է ու քու կողքին, քեզի հետ ու վահան, լոյս ու ապաւէն, թեւ ու նեցուկ:

Նորմէ՛ ու յառաջ սլացի՛ր. ի՛նչ փոյթ քեզի թէ ցեղին ազատութեան արշալոյսը հեռու է, մի՛ վհատիր բնաւ. դուն այդ գաղափարին ջահակիրը եղար աւելի քան քառասուն տարի … Ուրեմն պարզէ քու գաղափարիդ երկաթեայ մուրճը ամբողջ աշխարհին, որպէսզի կռանուի այս սերունդին բարոյական եւ յեղափոխական դիմագիծը, գա՛րկ, յեղափոխական ու մարտական ամէնի թափով, ժառանգ քաղաքական վեր ի վայրումներու աս օրերուն, երբ բազմաթիւ անակնկալներ կան չի ար-ցանքով:

Քու անունդ ու հմայքդ բարձր է, գաղափարդ ու ծրագիրդ սուրբ ու նուիրական. կանգնէ՛ ուրեմն յաղթական իրանով աս բազմամբոխ խաժամուժին առջեւ, պրկէ՛ ջիղերը գաւազաններուդ ու ամէնի թափով մը հարուածէ՛ բոլոր անոնք որ կը յանդգնին բռունցք բարձրացնել քու վրադ: Զարկ ու անցիր, գաղափարական երիտասարդութիւնը քեզի հետ է միշտ:

ԼԵՒՈՆ ԳԻՆԳՈՒՆԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

Դաշնակցութեան օրը ընկերներուս համար ուխտի օր է, ուխտի ու նախավերյիշումի մեր 44 տարուան պատմութեան եւ հերոսական պայքարներու: Եթէ Դաշնակցութեան երկու տասնեակ տարիներու առաջուան պատմութիւնը քրքրելու ըլլանք, կը տեսնենք որ մեր կուսակցութիւնը անվեհեր եւ խիզախ պայքարած է իր մեծ ու փոքր ընկերներով թուրք եւ քիւրտ վայրենի բռնակալութեան դէմ, միշտ մէկովընդդէմ տասնի եւ քսանի, եւ առանց ընկրկելու եւ յուսահատելու, պայքարած ու կռուած մինչեւ վերջին շունչը եւ վերջին գնդակը, կամ յաղթական ելլելու եւ կամ իյնալու հերոսաբար: Մենք մեր երկրի — Հայաստանի մէջ ականատես եղած հազար ու մէկ հերոսական կռիւներու որոնց նմանը ոչ մէկ յեղափոխական կուսակցութիւն տեսած է:

Գոնէ պատմենք եւ գրի առնենք փոքր դէպքեր եւ դրուագներ որոնք մինչեւ այժմ ոչ պատմուած եւ ոչ ալ թուղթի մը վրայ գրուած են եւ ոչ ալ Դաշնակցութեան դիւանաթուղթերուն մէջ կը գտնուին, ապահովաբար:

Աղբիւր Սերոբ միշտ կ'ըսէր — Ազգս եւ կուսակցութիւնս այս զէնքը ինծ յանձնեցին որպէսզի կռուինք եւ ազատագրենք մեր ազգը:

Երբ Աղբիւր Սերոբ եւ Գուրգէն կը շրջէին, մեր շրջանի գիւղերը կազմակերպելու գործով, Տափավանքի մէջ կին մը իր մէկ հատիկ որդին բերաւ մուշքի նուէր կը խոստանար Դաշնակցութեան, ըսելով.

— Իմ հատիկ որդի Ղուկաս ազգին մատաղ:

Իսկ երբ Ալի բէկ կ'ուզէր բռնել Աղբիւր Սերոբը, այդ կինէն կը գիժ եւ ստիպէ որ ըսէ անոր տեղը: Կինը մերժած է. ատոր վրայ զազանը սարսափելի տանջանքներով կը մեռցնէ այդ կինը որ բառ չարտասաներ, ամէն ինչ գիտնալով հանդերձ:

Ջրհոր գիւղացի սուրհանդակ մը կը բռնուի համիտէի Քիւրտերէն որոնք կ'ըսեն.

— «Դուն առջի օր հաց ես տարած Անդրանիկի ֆէտայիներուն, ո՞ւր կը գտնուին, ըսէ մեզի եթէ ոչ կը սպաննենք քեզ:

«Լուր չունիմ» կ'ըսէ: Զօրքերը չուանով մը ամորձիքներէն կապելով մինչեւ Գրգուռ եւ Նեմրութ կը տանին, բայց հերոս սուրհանդակը կը մերժէ պատասխանել: Այն ատեն շիշ մը կարմրցնելով ամորձիքներուն մէջ կը գցնեն եւ դիակի պէս քաշքշելով տուն կը բերեն: Քանի մը օր վերջ կը մեռնի առանց բառ մը ըսելու, քաջ գիտնալով մէկտեղ որ Անդրանիկ հիւանդ է եւ գիւղին մէջ կը գտնուի:

⁂ Շամիրամեցի Սօղոն իբրեւ առաջնորդ կը ծառայէր համիտէ տասը Քիւրտերու: Երբ գիւղէն դուրս կ'ելլեն, Քիւրտերը կը ստիպեն որ զիրենք շալկէ մէկիկ մէկիկ եւ փոխն ի փոխ: Սօղոն, որ յարմար առիթին կը սպասէր որպէսզի բոլորն ալ սպաննէր, երբ մէկը իր շալակն առած էր քիչ մը ետ կը մնայ, մինչդեռ առաջինները հարիւր մէթրի չափ հեռացեր էին, գետին կը տապալէ շալկած Քիւրտը եւ կոկորդէն բռնելով կը խեղդէ: Իր աղաղակներուն վրայ ընկերները ետ կուգան, բայց մինչ այդ Սօղոն կ'առնէ սպաննած Քիւրտին հրացանը եւ բոլորն ալ կը սպաննէ ու ձիւներուն մէջ կը թաղէ:

⁂ Ախլաթցի Թուրքի մը տղան իբրեւ կամաւոր կը գրուի որ Աղբիւր Սերոբին դէմ կռուի «Կ'երթամ» եւ Բարչէնի կռուին կը սպաննուի: Իր հայրը հազար անգամ ըսած է եղեր թէ տղուն Սերոբի դէմ կռուող մարդ չես, մի երթար»: Բայց տղան մտիկ չըներ: Երբ հօրը լուր կուտան, կ'ըսէ,— զիս ալ տարէք որ տեսնեմ: Եւ տղուն դիակը տեսնելով աքացի մը կուտայ գլխուն եւ կ'ըսէ.

— «Խս կոտ, ես քեզի հազար անգամ ըսի մի երթար»: Եւ թոյլ չտար որ տղուն դիակը Ախլաթ փոխադրուի:

⁂ Երբ Բարչէնի կռուին, խումբը եւ կանոնաւոր զօրքը կը կռուին, խումբը կը տեսնէ որ կանոնաւոր զօրքերը պառկած կը կռուին: Այն ատեն իրենց մեծը կ'ըսէ — «Այ վախկոտներ, պառկած կը կռուիք»: Եւ կը հրամայէ որ բոլորը ծունկի գան: Այն ատեն Աղբիւր Սերոբի եւ փայլակի Կարապետի գնդակները կը հնձեն Քիւրտերը եւ Թուրքերը: Ուր թնդանօթ կար, մինչեւ իրիկուն 16 ռումբ չկրցան արձակել: Ով որ կը փորձէր մօտենալ թնդանօթին, Կարապետ չէչատակի ճակատին կուտար:

⁂ Աղբիւր Սերոբի խումբը օր մը հանդիպելով խաղող ծախող Շիրվանցի Քիւրտերուն, կը հրամայէ որ բեռները վար առնեն ջորիներէն, ֆէտայիները՝ 27 հոգի վրան կը թափուին ու կը սկսին ուտել: Քիւրտերը վախէն քիչ կը մնայ չորնան: Կշտանալէ յետոյ Սերոբ Քիւրտերուն նամակ մը կուտայ եւ կ'ըսէ — Գացէք այս գիւղը, ձեր խաղողի փոխարժէքը կուտան: Նամակը կը տանին Աղբիւրի գիւղ եւ հօրեղբօրը կը յանձնեն: Մխէ կուտայ այնքան, ինչքան Քիւրտերը կը փափաքին: Քիւրտերը զարմանքով կը հարցնեն թէ ովքե՞ր էին այդ զինուորները: Կը պատասխանուի թէ հայ ֆէտայիներ են եղած: Քիւրտերը կ'ըսեն — Եթէ մեզ սպաննէին, մեր ջորիներն ալ տանէին, ո՞վ ինչ կ'ընէր: Բայց Մխէն կը բացատրէ թէ անոնք մարդասպան չեն, այլ բռնութեան դէմ եւ կառավարութեան դէմ կռուող անձնուէր ֆէտայիներ են, անոնք Քիւրտերու պէս նամարդ չեն:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ճիշդ է, մենք կրեցինք սոսկալի հալուած, անհամեմատ աւելի զոհեր տուինք, քան մեր թշնամին, կորցրինք մեր լաւագոյն ընկերներից շատերին, բայց մեր ժամանակաւոր պարտութիւնը, մեր թշնամիների հրճուանքը մեզ չեն վհատեցնի… Հազարաւոր դժբախտների յուսահատական ճիչերը պահանջում են մեզանից արդար վրէժխնդրութիւն, մեր նահատակուած ընկերների ստուերները կոչում են մեզ դէպի անձնազոհ գործունէութիւն:

ՌՈՍՏՈՄ

Դաշնակցութիւն

— o —

Դաշնակցութիւն, դուն իմ պաշտելի հայրս. հայրիս տանը զարուններ բոլորած էի, երբ քեզի դիմեցի քու երկաթէ դուռէդ ներս մտնելու համար, բայց դուն ինծի ըսիր.

— Տղաս, տարիքդ դեռ փոքր է, քանի մը տարի եւս սպասէ:

Բայց ի՞նչպէս սպասեմ քանի մը տարի եւս, չէ՞ որ ես ալ ապրիլեան սերունդէն եմ եւ ճաշակած եմ գաղթութեան բաժակը: Ես գիտեմ որ դուն միայն կրնաս գոհացում տալ բոլոր իղձերուս, միայն դուն ես որ լիզօրէն կը հետապնդես Թրքահայ արդար դատը ու ճիշդ ատոր համար է որ այսօր դիմած եմ քեզի:

— Տղաս տարիքդ փոքր է, չես կրնար պարտականութիւններ կատարել: Դաշնակցութիւնը շատ դժուար է իր ընկերներուն համար, ժամանակ պիտի գայ որ կեանքդ պիտի պահանջեմ:

— Գիտեմ այդ բոլորը, լաւ գիտեմ, որովհետեւ կարդացած եմ հերոսներուդ դիւցազնական պատմութիւնը, գիտեմ թէ ո՛ւր գացին այդ պաշտելի հերոսներդ շարան շարան եւ որո՞ւ համար ինկան:

Երբ Դաշնակցութեան երկաթէ դուռը բացուելով ես ալ ներս մտայ, ուրախութիւնս սահման չունէր: Նախ մտեցայ ամչկոտ եւ երկիւղածութեամբ ծունկի եկայ քու արիւնոտած դրօշակիդ առջեւ ու դողդոջուն շրթներով առաջին անգամ ըլլալով համբուրեցի զայն եւ տեղ մը գրուեցի առաջ զաւկներուդ մէջ: Քանի քանի տարիներ են անցած այդ օրէն ի վեր եւ ես զինուած անսասան հաւատքով մը ու ծանր բեռը շալկած, կարգապահ զինուորի մը պէս կը քալեմ եռանդ ու անհամբեր կը սպասեմ որ օր մը հրամայես ինծի.

— Տղաս, ժամանակը եկած է, եկուր երթանք եւ կատարէ ուխտդ:

Այն ատեն ես երկիւղածութեամբ պիտի խոնարհիմ երախտագիտութեամբ առջեւ եւ համբուրելով պաշտելի դրօշդ որուն վրայ «Մահ կամ Ազատութիւն» է գրուած, պիտի երթամ անյետաձգելի պարտքս կատարելու: Այսօր այս 45ամեակիդ առթիւ ծնրադրելով բիւրաւոր հերոսներուդ ոսկորներուն առջեւ, անգամ մը եւս կ'ուխտեմ հաւատարիմ մնալ անոնց գաղափարին եւ քու արի ղեկավարներուդ:

ՎԱՀԱՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Թէ՛ թշնամու եւ թէ՛ բարեկամին յարգանք ու պատկառանք ներշնչողը, դժբախտաբար, դեռ կոպիտ ույժն է: Եւ մի ազգ — եթէ ուզում է մնալ յարգուած, եթէ չի՛ ուզում կորչել — պէտք է լինի զէնքի ընդունակ, մի՛շտ պէտք է լինի կազմ ու պատրաստ ինքնապաշտպանութեան համար, մանաւանդ քաղաքական ցնցումների վայրկեաններում:

ՆԻԿՈԼ - ԴՈՒՄԱՆ

ՑԵՂԻՆ ԿՐԱԿԸ

— • —

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ վհատութիւնն ու ամօթը՝ մեզմէ եւ մեր եօթը սերունդէն:

Մենք ուխտաւորներ ենք արիւնածին տօնին, մեր անուրջներուն ձայնը՝ գիշերային շփոթն է՝ կարմրածաղ արշալոյսն աւետող, համբերութիւնը մերն է միայն, որովհետեւ մեր ուսերուն վրայ Երկաթ շալկած ենք:

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Հայոց աշխարհի բոցավառ կարմիր կրակը, արշալոյսին հետ դէմ դիմաց կ'ուզէ այսօր, հոկտեմբերի առաւօտ, իր բոցերը հովին տալ:

Ձի արշալոյսը կարմրածաղ նուաղ կարմիր է, քան ցեղին կրակը հրաշափառ:

Կրա՛կ, որ իր հրեղէն ծնունդը առաւ մեր աշխարհի խոնարհ ու հայրենանուէր սիրտերէն, եւ ամբողջ կէս դար, յուխտնապէս յեղափոխական աւազանին մէջ ցնծութեան կանչերով գրգռեցուց, հսկայ ու բարձրաբերձ լեռներէն մինչեւ ձորերը մենաւոր:

Հի՛ն, հին դարերու հանճարեղ ժողովուրդը այնքան փառքեր կերտած էր, այնքան աստղեր քաղած էր երկինքէն, որպէսզի ցեղը կեղեքումներէն եւ ջարդերէն հեռու … իր արդար աշխատանքին եւ ստեղծագործութեան պտուղը վայելէր…

Ցեղին ժրաջան վառարանը, անոր հերկած բարեբեր հողը, արշալոյսին հետ, ամէն արեւածագին կոյսի մը կարմիր արիւնով կը ներկուէր …

Ո՞ր կրակ ու բոց չանթն էր որ ամպերէն արագավազ դէպի վար չպիտի իջնէր, հարուածելու եւ մոխրացնելու համար, անգութ ու սրբապիղծ այն ձեռքերը, որ հայու արեամբ լուացուիլ սորված էին …

Հայոց աշխարհը դարձաւ յեղափոխական արծիւներու բոյն:

Հայ մայրիկը, սա լեռներուն քամիով կազդուրուած եւ կորիճներու տեսքէն աւելի հուժկու դարձած ծծերուն բուքին, մեր աշխարհի ազատաբեր ձիերին մէջէն, ամէնէն աւելի սիրեց ու պաշտեց, աղօթեց ու ժպտեցաւ հայ յեղափոխականներու հասակին ի վեր:

Ո՛վ հոկտեմբերի ցօղերով պայծառափայլ առաւօտներ, ես ձեզի կը ձօնեմ պսակներուն ոսկեզօծ պսակը, այս առաւօտ: Ես մայիսի կարմիր վարդերով եմ հիւսած զանոնք:

Ո՛վ տարագիր Հայոց անժպիտ հարսներ, այս առաւօտ դեռ եթերի աստղերը չհալած, դեռ արեւը չծագած, ձեր հինայուած մատներով, եւ անուշահոտ վարդերով, զարդարամպիտ ու սեւ աչքերով, համբուրեցէք բոլոր հերոսները տարագիր ու անհայրենիք: Բայց չըլլայ որ մոռնաք անոնք որ, մեծ եղան, անոնք որ խիզախ եղան եւ մեզի համար արշալոյսներ կերտեցին … Եւ մութ ու խոնաւ բանտերու եւ կախաղաններու կատարներէն, «կեցցէ՛ ազատութեան կրակը» գոչեցին …

Մենք պէտք է քալենք տակաւին նոր արշալոյսներ կերտելու համար:

Մ. ՀՐԱՆԴ

Գաղափարիս խորանին առջեւ…

Մօտ տասնեակ մը տարի է որ ես քու չէմքէդ գլուխս խոնարհաբար ու աջ ձեռքս վեր՝ բռնած մէջքէդ, սուրբ խորանէդ ոտքս ներս դրի, երդում մը ընելով Աստուծոյ անունին:

Ու այդ ուխտէս մինչեւ յաւիտեան գերեզմանս, ջահդ միշտ վառ պիտի մնայ իմ սրտիս մէջ: Ոչ մէկ սրբութիւն եւ ոչ ալ անուն Աստուած կոչուածը քեզի կը հաւասարին:

Ո՛վ դուն իմ գաղափարիս պաշտելի խորանը, ջահերդ միշտ վառ՝ լոյս է մեր ճամբան: Ու մենք կը քալենք խիտ ու շղթայուած, ամուր շարքերով բանակի նման: Գետինը կը թնդայ մեր քայլերուն հարուածէն, երկինքը կը դողայ մեր սուր նայուածքէն: Եւ պատգամը յառաջ, միշտ յառաջ կը դառնայ: Դէպի խորանը:

Պաշտելի խորան, սրբութիւն սրբոց երեք ջահերդ որո՞ւ են նման, ճիշդ քու առջեւդ սեղանիդ վրայ: Մէկն աջիդ, միւսը ձախիդ, իսկ ամէնէն փայլունն եւ երրորդը՝ ճիշդ կուրծքիդ վրայ: Ձեր աննման լոյսը ձգած մեր սրտին, ու մեր տառապանք բայց ազնիւ ճամբուն: Ու մենք «Մեր Հայրենիք» երգելով, ազատութիւն երգելով, եղբայրութիւն երգելով, կը յառաջանանք քու նպատակիդ:

Ո՛վ իմ պաշտելի սուրբ գաղափարս դուն իմ սրտիս մէջ կրակ մը կայծկլտուն, որուն մարիլն անկարելի է: Ամբողջ էութիւնս քեզմով խանդավառ, միշտ հաւատարիմ քեզի, ու սուրբ խորանիդ առջեւ ծնրադիր հրամանիդ կը սպասեմ: Քու պաշտած՝ խորհրդաւոր Աստուծոյ համար, նպատակիդ սուրբ սեղանին զոհուելու համար:

Ով դուն անմեռ ու յաւիտենական գաղափարս, խորանիդ գաղտնիքը մեր նախնիքներէն է քեզ փոխանցուած: Հայկէն ու Արամէն: Արտաշէսէն ու Տիգրանէն: Մեր աննման Մամիկոնեաններէն:

Զօրս տասնեակ եւ չորս տարիներ, քու սուրբ խորանդ մեր ուսերուն վրայ առած կը քալենք: Առանց ընկրկումի: Մեզի համար յոգնութիւն չկայ: Մեր ճամբան որոշ է, լոյսի պէս փռուած քարտէսին վրայ:

Ո՛վ իմ լուսաւոր, ճառագայթի նման սուրբ գաղափարս: Ահա այս «ուխտի օրուան առթիւ», անգամ մը եւս, խորանիդ առջեւ ծունկ դրած, ու բազուկներս քեզի երկարած կուտամ իմ վերջին ուխտս ուխտերուս, է՛ն թանկագինը, — որ երբե՛ք, երբեք ետ չպիտի մնամ պայքարիդ ճամբէն, մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

Ն. ԳԱԼԷ

Ո՛ւժ քաղաքական հասունութեան, ո՛ւժ գիտական պաշարի, ո՛ւժ վարչական ընդունակութեան, ո՛ւժ տնտեսական ձեռնահասութեան, ո՛ւժ քաղաքակրթական դիրքի ու կոչումի, բայց ո՛չ անհատական, այլ հաւաքական ու կազմակերպուած նկարագրի ու բարոյականի — ահա՛ այն ամէնը, որոնցմէ կախուած են Հայութեան փրկութիւնն ու ապագան:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Զարթի՛ր, փրկեալ արեամբ
Եւ տուր գփառս փրկողին…

Լո՛ւռ…

Արիւնափառ օրերու արիւնաներկ յիշատակները նոր թափով մը կը խլրտին, կը յուզուին նորէն այս երեկոյ:

Հին վէրքերը կը կսկծան, ակնադիրները կը թրջին ու մոլեգին կատաղութեամբ մը, կճրտացող ակռաներուն հետ, հուժկու բռունցքները կը սեղմուին, կը բարձրանա՛ն…

Թանկագին ու սրբազան մեռելներու ստուերները հեռաւոր ու մենաւոր ձորերէն եւ դաշտերէն վե՛ր են բարձրացեր…

Արիւնով մկրտուածները իրենց կռուի երգը կ'օրհնաբանեն:

«Հնչեցէ՛ք կոչնակները հինաւուրց, թող զրնգան զանգակները անհագագոռ:

Շողացուցէ՛ք դաշոյնները երկաթի ու թող պայթին հրազէնները մարտագոռ…

Թո՛ղ բռնկի հրդեհը, բոցերը ճարճատին, ուժանակի կայծոտ ծուխը թող բարձրանայ, հողը թո՛ղ դղրդայ արիւնոտ ոտներուն տակ …

Կրա՛կ, անդադար կրա՛կ…

Արիւնոտ տարեդարձը կը հրահրէ հուրը մեծ պայքարի եւ յարգանքի ու երախտագիտութեան սրբազան պաշտամունքի պարտքը կը հաղորդէ…

Այսօր ազատութեան անհամար մեռելներուն անմահութիւնը կը պատուարէ…

Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛…»:

×

Երէ՞կ …

Կքած ու կորացած մէջքերով, սուլթանական դարաւոր լծերու տակ, կը տքայինք մութ ու խոնաւ զնտաններու մէջ:

Կը քալէինք գլխիկոր, ամօթը ձեր քոյրերու եւ մայրերու ճակատներուն դրոշմուած, կը լսէինք աղիողորմ հեծկլտանքը այրիացած հարսներու եւ մահապարտ, լեղապատառ ճիչերը ձեր մանչերու…

«Կեավուրնե՛ր» էինք, «ռայանե՛ր», «սրմեսըզնե՛ր»… Կը խոնարհէինք բռնաւորներու, անոնց ոտքերուն առջեւ, կը լիզէինք անոնց պիղծ զարշապարները:

Մորթուողներ էինք, աքսորուողներ անարի, հօ՛տ էինք անտէրական, զուրկ մարդկային եւ ազգային տիրապետ արժէքներէն:

Համր՝ ձեր իսկ յարկին տակ, ձեր իսկ անկողնին մէջ…

Թշուառնե՛ր…

Խաւարամած հոգիներ, անծանօթ լոյսի եւ ազատութեան, զէնք չունէինք, դրօշակ չունէինք այսօրուան պէս:

Երէ՞կ … մենք նորէն անէրկիւղ եւ արի կռուողներ էինք: Մենք դարձեալ մինակ էինք, բայց ազատատենչ: Հզօրները վատոգի եւ անտարբեր, արենակիցները երկչոտ ու դաւաճան…

Արիւնը վազեց հեղեղանման, կախաղանները տնկուեցան ամէնուրեք, տառապեցան մեր տանջանքներն անման եւ մեր մըմունները անդարման…

Հայաստա՛ն աշխարհ … հոգի՛ Հայաստան:

Բայց մենք չյուսահատեցանք, ի տես մահաստարած կախաղաններուն եւ զնտաններուն:

Զմեռան բոլոր անապատներու աւազներուն մէջ, չուեցան Եփրատի ու Ճորոխի խորքերն ի վար: Վասն զի, մենք հաւատացեալներ եղանք ցեղին փրկագործումին համար ինկած մեռելներու անմահութեան, կռուի, պայքարի պաշտամունքին, ու զինավառ խոյացանք դէպի խորանները ազատութեան եւ յաղթանակը փառապանծ, վասնզի, մենք կարօտը ունէինք հայ յաղթանակին, հայ դրօշակին…:

Ու դարձեալ մինակ էինք, Սասունէն Խանասոր, Սիփանէն Նեմրութ, Մասիսէն Բիւրակնեանք ու Տաւրոս մեր պայքարի եւ մարտնչումներու հետ:

Կռիւ պէտք էր ու մենք կռուեցանք: Զինեցի՞ք:

Վասպուրականն ու Արարատ, Աստպատականն ու Շապին Գարահիսարը, Սարդարապատն ու Ղարաքիլիսէն հայկական ազատամարտի, հայ հերոսականութեան եւ ցեղին փրկագործումի օրրանները եղան:

Արարատեան աշխարհ, փառք քեզ, փառք քո անվախ, օրհնաւորեալ եւ անհաւասար կռիւէ բռնուած զինուորներուն, որոնք վերջին զոհը տուին:

×

Այսօ՛ր…

Ծանր ճակատագիր…

Վասնզի, հայ ցեղի, հայրենիքի ամբողջացման եւ ֆիզիքական գոյութեան ուղղուած մահաշունչ հարուածները հայանուն ճիւաղներ է որ կը բազմապատկեն:

Թշուառութիւնը դարձեալ թառած է մեր երդիքներուն, հայ կեանքը կը մանրացուի: Արիւնաքամ ու բզկտուած բեկորները մեր բազմահազար, արիւն հեղեղներէն մազապուրծ՝ կը թափառին աշխարհէ աշխարհ:

Հայրենիքը խորթ կը համարի Սփիւռքի հայը:

Կան որ գործարաններու եւ հանքահորերու մէջ, օտար դարպասներու առջեւ «գործ, հացի գին» կ'աղերսեն…

Կին, աղջիկ, ծեր ու երիտասարդ…

Կան ալ, որ հայրենի սրտամորմոք մեղեդիները շուրթներուն, կը հալին, կը մաշին մութ խուցերու մէջ, կամ պաղ սալայատակներու վրայ…

Հայրենիք ունէինք ու տնակ մը չունինք մեր սեւաբախտ չար գլուխը տեղաւորելու համար:

Ազգ դարձանք ու մեզ նորէն գնչուներու խումբի կ'ուզեն վերածել:

Հերոսացանք ու մեզ դէպի ստրկութիւն կ'ուզեն քշել:

Դրօշակ ունեցանք, բայց ազգաուրացները դեռ թրքական մահիկը կ'երազեն…

Վա՜յ բոլոր տեսակի դասալիքներուն, երկչոտներուն:

Վա՜յ իրենց գանձին ու փառքին դողահար, ընչաքաղց, անտարակ ու ախտավարակ մեծատուններուն:

Վա՜յ օտար ու մերկամարմին պարերով ստրկացածներուն, մայրենի լեզուն ու հայրենիքը ուրացողներուն:

Եւ վա՜յ մոռնալով մեր արիւնն ու զոհերը ծաղրող դաւաճաններուն:

Մենք մեր հայրերու արիւններով մկրտուեցանք:

Մեր բանակները անյաղթ են ու միշտ պատրաստ: Մեր դրօշակը նուիրական է ու յաւիտենական:

«Միացեալ եւ անկախ Հայրենիք» ահա մեր նշանաբանը:

Ու մենք դարձեալ գօտեպնդուած եւ անէրկիւղ, բարձրագլուխ եւ անյողդողդ կը քալենք դէպի կռիւ:

Մեր հաւատքն անխախտ է, մեր բանակները առնակորով եւ աստուածածաղկ:

Փա՛ռք մեր արիւնապատ եւ արիւնաշաղ հաւատոյքին …

Փա՛ռք, հազար փա՛ռք մեր ընկերներուն, եղբայրներուն, որոնք մեր յոյսի եւ լոյսի ճամբաները բացին:

Ուխտ ո՛ր է… «դէպի կռիւ»:

Մեր ուխտը մեր կռիւն է. «կռիւ, յարատեւ կռիւ», ոչ մէկ դադար, ոչ մէկ նահանջ… մինչեւ վերջնական ու վճռական յաղթանակը մեր…

ԱԶԳԻՆ

Արիւնը ինձ համար խորթ չէ եւ ո՛չ էլ օտար:

Բայց ես կատարելապէս հասկանում եմ եւ լիովին համակրում եմ, երբ այդ արիւնը բաց է թողնում ժողովուրդներ տանջող կառավարութեան զարկերակից:

ՆԻԿՈԼ - ԴՈՒՄԱՆ

Ցոլքն կ'առաջարկենք տարիի փոխարէն

Զկարենալով կատարելութեան նրչանակած գնով ծախել իր ցորենը, ենի նահանգին գիւղացիներէն մէկը աղաց զայն, հաց եփեց եւ տարաւ ծախեց շրջակայ գիւղերը։ Անշուշտ չէր կրնար արդյունաւորէն պակաս ծախել, բայց մէկ-մէկ ձրի հաց արւաւ անոնց որ երկու պատակէն աւելի ունէին, կամ պատերազմի զոհ էին։ Եւ ամբողջ հացը սպառեցաւ։

Հիմա փաստաբանները կը հարցնեն մտահոգ.— ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, եթէ ուրիշներ ալ հետեւին այս հողագործին օրինակին։

Դեռ ուրիշ հարստութիւն մը — ծառ մը գիւղացիներ կ'առաջարկեն ցորենով վճարել իրենց տուրքերը եւ կալուածական պարտքերը։ Պատասխանատուութիւնը մերժած ըլլալով այս առաջարկը, կարգ մը շրջաններու գիւղացիները պարկերով լեցուն ցորեն բերեր են այնպէս մեջ եւ պատնել փողոցները, հետեւեալ յայտարարութեամբ.— Մենք կը պահանջենք մեր տուրքերը վճարել ցորենով։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այսօր կիրակի երեկոյեան ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

Կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՃԱՄՊԱԶ (դաշնակ), Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ընկ. ՌՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Տիկին ԽԱՉԻԿԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

ԱՅՍՕՐ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ, ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆՐԷՑ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

32 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋ։ ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Վ.ՆՑՆՐՈՐԴ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Փոթորիկից առաջ», Յ. ԻՐԱԶԵԿ՝ Եւս մի հին թատերգութիւն», Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ՝ «Մայեաթ Նովա» (վերջ), ՋՕՐ. Գ. ՂՈՐՂԱՆԵԱՆ՝ «Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ դեսպութիւնները» (վերջ), Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ՝ «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում», ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անցք. գեաղանք Պարսկաստանում», ՊՐՕՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ «Բաթումի խաղաղագրութիւնը» (վերջ), Հայաստանի հարիւր. Արձանագրութիւններ, Նոր բանքերը, Կեանք եւ Մշակոյթ, Թ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Բ. ԹԱՇԵԱՆ. հատուածներ։ Գիրք եւ մամուլ, Գրախօսական՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ։ Խմբագրութեան կողմից. Ցանկուած՝ Վ. Եպ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Դէպի Դ. եւ իր ժամանակը», Նկարներ։

Տարեկանը լրացած ըլլալով՝ բաժանորդներէն եւ գործակալներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները։

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

«Վէմ»ի Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալն է՝ Լ. Գեւոնեան, 17 Rue Damesme. PARIS (13e)։

Եթէ կը փափաքիք ձեր հանդէսները, հարսանիքները, խնջոյքները հանելի դարձնել ՖԱՑԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ընտիր երաժշտութեամբ, դիմեցէք

ՋՈՒԹԱԿ ՏԵՐ ԿԱՐԵԳԻՆԻ

Հասցէ 28, Rue Mme Curie. Bagneux (Seine).

դիւրամատչելի պայմաններ։

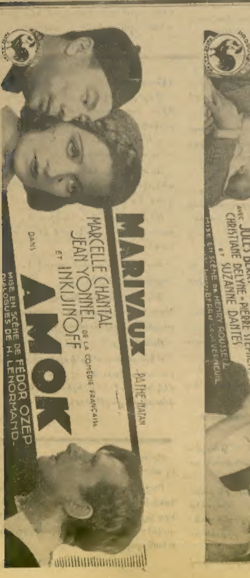

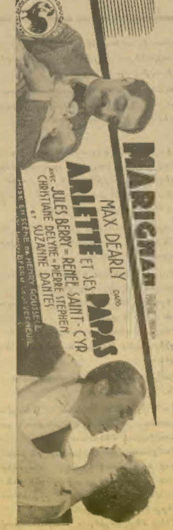

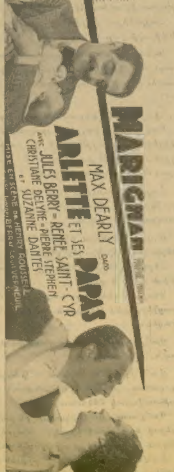

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԱՍՏՂԱԶԱՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche **Métro: Trinité**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն.

Կը ներկայացուի ԹԻԻ ՀԻՆԴ ԽԵԼԱԴԱՐԸ (զաւեշտ)

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերին։ Կը նուագէ Փարիզի ծանօթ PIZAROի նուագախումբը Orchestre ARGENTINE

Պարի սիրահարներուն ճաշքը լոյս

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ.

Բոլոր տոմսերը Թոմպոլայի իրաւունք ունին։

Տոմսերու գիները՝ այրերու 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50։

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6Ի ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆԸ։

Հաղորդակց. միջոց.— Օթոպիւս 4, 9, B, AJ, AF, CN 5. CE 26։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

97 Grand'Rue. Enghien-les-Bains.

Կը խօսի Բժիշկ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, 24 էջ։ Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ։ Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆր.։ Դիմել՝ Dr. Aïvazian. 17, Rue Damesme, PARIS (13)։

ԾԱՆՕԹ.— Բաժանորդներուն կը ղրկուի Հոկտեմբերի 1ին, 2 եւ 3ին։

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՌԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33. Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ԺԱՄԱՑՈՅՑ ԵՒ ՈՍԿԵՐԻՉ

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

16. Avenue de la Porte d'Italie. Paris (13e).

Կը ծախենք ամէն տեսակ ժամացոյցներ, ամէն տեսակ ոսկեղէն զարդեր՝ ոդ, մատանի. շղթայ. ապարանջան, ասեղ եւայլն։

Կը նորոգենք՝ ամէն տեսակ ժամացոյցներ եւ զարդեղէններ։

Խղճմտօրէն աշխատանք եւ չափաւոր գին։

Հայերու ճաշարանը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոց զարդարուածներ

ՎԱՐՁՈՒ Է

CHELLES-COURNAY (S. & M.) արուարձանի մէջ, կայարանի մօտ, վիլլայի մը երկրորդ յարկը, երեք մեծ սենեակներ, կազ եւ ջուր, ծառերով 1600 քառ. մեթր հողին կէսը, լաւ շրջապատուած, տարեկան վարձք՝ 2000 ֆրանք։

Հաղորդակց. միջոց.— Կար որ լ'Էսթէն 20 վայրկեան, կարին մօտ Փոքր ՎԷՆ. սէնեն փոխադրակառք թիւ 113։

Դիմել գէրձակ Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի 13' Rue Saulnier, Paris (9)։

Ունիմ նաեւ Փարիզի տանս մէջ կահաւորուած սենեակ մը, առանձին կնոջ մը եւ կամ օրիորդի մը համար։

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ քաղաքային դատարանները, Ներքին առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց ցաւի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ SOMYLով։ Քարոն եւ արծնապատ, առանց ցաւի. ակռաներ, կը վերափոխենք հին ատամնաշարերը։ Երախաներու ատամներու շտկում։ Կ'ընդունի Assurance Socialeի հիւանդներ։ Կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7

126, Boulevard Sérurier, Paris (19e)

Métro: Danube **Autobus: M. & BH.**

Առիթ մինել չէ Կանէսի Վարազայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, եկեղեցւոյ Օծման երրորդ տարեդարձին առթիւ, հրաւիրած է այսօր Տէր. Վինսենթ Առաջնորդ Վասպուրական. Եպիսկոպոսը՝ պատարագելու, որ յետոյ Պատարագի պիտի օրհնէ աւանդական Մատաղը։

Ձայն է գիւղութիւն ծանուցանելով Փարիզի եւ Շրջակայից բարեպաշտ հայութեան, այցելուներէն կը խնդրուի նկատի առնել հետեւեալ ժամանակացոյցը։ Կար տես Նորէն առնել երկաթուղի 8.49, 9.51, 10.22 կամ 10.51 եւ իջնել Վիլէն լը Պէլ կայարանը։ (Կնիք)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 32, Ավենիւ Կոպլէնի սրճարանը, մէթրօ Կոպլէն։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Վարչութիւն

17. Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողամասեր Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մեթրը 2 - 5 ֆրանք։

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ։ Ամսական 50 ֆր. վճարում։

Զբի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40 - 37**

ՎԶՆՈՑ (քաշ - քոլ), ՓՈՒԼ - ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

*CACHE-COLS EN LAINE, PULL-OVER, GILETS ET GANTS DE LAINE*ի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis, Paris 2e.

Métro: St. Denis

Tél. Central: 69-61 եւ **Gutemberg 57-57**

Մեր տեսակները է քնքոյշ մեծ մը՝ անմրցելի գիներով։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Երեւանի խաղողի օղին մեծաշնորհը առաջած ըլլալով, ծրագրած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

Փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Ունգամ մը ճաշակել է, այլ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

Կեդրոնատեղի փարիզի ծիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու

EMILE VIAL. 22. Rue Fontaine. St. Denis. Tél. Plaine: 09 - 55

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danichan 24, rue Assalit - Nice (A. M.)

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը

46, Rue Thiers, Billancourt, Métro: St. Cloud կամ Marcel Sembat

Խանութը կրնայ ուրիշ գործի ալ յարմարիլ։ Տարեկան վարձք 2500 ֆրանք, առանց չարժի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Գ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

OCEANIA

21, Rue Tronchet, Paris **Tél. Anjou 22-22**

Շոգենաւային տոմսակներ ամէն երկիրներու համար։ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ եւայլն։ Տեղեկութիւններ կը տրուին դէպի սոսր երկիրներ ծովային ճամբորդութեանց մասին եւ գաղթականութեան համար։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԵՐԿՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ, ԱՆՋՈՅ ՄՈՒՏՔՈՎ, ՕԴԱՒԷՏ, ԱՐԵՒԻ ԴԷՄ

1.— Գետնայարկ՝ խանութ մը, սենեակ մը, խոհանոց, պէտքարան, ծառով պարտէզ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Վարձք՝ 2000։

2.— Վերնայարկ՝ երկու սենեակ, խոհանոց, պէտքարան - լոգարան, ծխնելոյզ, Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Վարձք՝ 2000 ֆրանք։

ԱՄՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՕՆԷԶ, կայարանին դիմաց, **4, Avenue Boutillié**, ոտքով 15 վայրկեան հեռու է կար տիւ Նորէն։

Դիմել՝ Փաստաբան Տ. ՎԱՀԷին **94, Rue St. Lazare** կամ Տ. ԳԷՐԷՃԵԱՆի **5, Rue de Maubeuge. Paris (9ème):**

ՎԱՐՁՈՒ ՑԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՈՏԷՐՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ Շավիլի ամենէն օդաւէտ թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*։ Մէկ փիէս, խոհանոց որ կրնայ *Salle à manger* ալ գործածուիլ, W. C., անցարան, լոյսով *entrée*։ Երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով։ Կազ, Ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*։ Վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 չարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain-douche*, ուր կրնան 1200 ծոցի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Գ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris (19)*։

Կ'ուզուի Ափիէսօր

Փարիզէն 100 քիլոմեթր հեռու քաղաքի մը մէջ հաստատուած հին թաթ դերձակատունէ մը կ'ուզուի լաւ ափիէօր (appiéceur) մը որ կրնայ կարել 200 կտոր մէկ տարուան մէջ։

Կը պահանջուի շատ լաւ յանձնարարականներ իր աշխատած տեղերէն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Դրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր վարժառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով փաստացում, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մայրաքաղաքի տեղափոխութեան վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։

143, Rue Saint Martin, PARIS **Tél. Archives 05-93**

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին տէր)